

110072

S. M.

H. 21

DOCUMENTE
PRIVIND
UNIREA PRINCIPATELOR

VOL III

CORRESPONDENȚA POLITICĂ
(1855-1859)

CORRESPONDENȚĂ POLITICĂ
(1855—1859)

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

DOCUMENTE
PRIVIND
UNIREA PRINCIPATELOR

Redactor responsabil ACAD. A. OȚETEA

III

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

CORRESPONDENȚĂ POLITICĂ (1855—1859)

Culegerea documentelor, studiul introductiv, rezumatele, notele și indicele

de

CORNELIA C. BODEA

M. C. 3475

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1963

P R E F A Ț Ă

Materialul documentar relativ la Unirea Principatelor cunoscut pînă acum e, în general, sărac în memorii și scrisori particulare. Marea culegere inițiată de D. A. Sturdza sub titlul : Acte și documente relative la istoria Renașterii României (10 vol.) se compune din acte oficiale, mai ales externe, și din extrase de presă. Mărturiile despre intențiile și sentimentele intime ale protagoniștilor luptei pentru Unire sau contra Unirii sînt rare, și impresia de gol pe care o lasă e accentuată de faptul că ceea ce s-a publicat în materie de memorii și scrisori particulare e în mare parte dispersat în periodice uitate sau în publicații mărunte și greu accesibile. Publicațiile realizate în asemenea condiții nu fac decît să prefacă documentele inedite în imprimate necunoscute. Ele nu contribuie la dezvoltarea științei istorice.

Volumul de față cuprinde corespondența politică particulară, extrasă de Cornelia Bodea, cercetător principal al Institutului nostru, din fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.P.R., arhiva Bibliotecii Centrale de Stat și cîteva colecții particulare. Această corespondență prezintă o valoare deosebită prin faptul că completează și pune în adevărata lor lumină faptele istorice, mutilate sau alterate de cenzura și de organele regimului burghez-moșieresc. Ele ne permit să întrezărim rolul maselor populare, care în lupta pentru Unirea Principatelor s-au dovedit adevăratele făuri-toare ale Unirii.

Volumul de față cuprinde 416 scrisori, rapoarte, telegrame, și 7 anexe, scrise sau primite de aproximativ 80 de personalități politice care au jucat un rol — pozitiv sau negativ — în lupta pentru Unire și în aceea pentru recunoașterea îndoitei alegeri. Marea majoritate a corespondenței este scrisă din țară. Ea oglindește situația politică din Principate în anii 1855—1859 și contradicțiile diferitelor clase și pături sociale în care se împărțea societatea românească din anii Unirii.

Pe lîngă scrisori ale fruntașilor progresiști munteni și moldoveni ca Mihail Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Dimitrie Rallet, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Ioranu, D. P. Marțian, Șt. Goleșcu ș. a. și mai tîrziu ale domnitorului Cuza însuși, volumul cuprinde o reacționare, de acte ale unor liberali moderați care se raliau deseori boierimii reacționare, ca acelea ale lui Gradowicz și Ion Bălăceanu. Primul, agent diplomatic în serviciul Consulatului francez, dar servind interesele și vederile

politice ale Turciei; cel de-al doilea, devotat apărător al intereselor particulare ale lui Ion Ghica și ale unui întreg grup liberal care sprijineau mișcarea unionistă în speranța consolidării intereselor lor de clasă.

La acestea se adaugă un alt număr de scrisori, conținând informații vădit ostile cauzei Unirii și poporului. Ele provin de la agenții stipendiați ai Turciei, ca Sadyk Pașa sau soția lui, și de la reprezentanții ai partidei reacționare din țară — exemplul tipic: Nicolae Bibescu, fiul fostului domn. Publicarea lor e necesară pentru a arăta greutățile cu care au avut de luptat partizanii Unirii.

Din punct de vedere cronologic, scrisorile permit să se urmărească îndeaproape activitatea unionistă și uneltirile separatiste, începând din primele luni ale anului 1855, o dată cu deschiderea Conferinței de la Viena. Acțiunea unionistă a maselor populare, constituirea comitetelor de propagandă și dezvoltarea presei unioniste contrastează de la început cu interesele egoiste urmărite de candidații la domnie. Colaborarea strânsă dintre fruntașii unioniști munteni și moldoveni cu masele populare și cu revoluționarii exilați, precum și laborioasa activitate a Comitetelor unioniste, se izbesc de manevrele politice și de goana după partizanii politici a partidei lui Știrbei, a lui Bibescu, C. Cantacuzino, C. Gr. Ghica, Ion Ghica, Vogoridi, Istrati etc. Din scrisori reiese și faptul că entuziasmul maselor și activitatea unionistă desfășurată atât în Moldova cât și în Muntenia nu au putut convinge pe comisarul dușmani Unirii (austriac, turc și englez) despre justetea cauzei românești. Scrisorile din timpul campaniei electorale pentru constituirea Divanului ad-hoc aduc noi dovezi cu privire la mistificările și samavolnicile săvârșite cu ocazia alegerilor din Moldova. Amploarea mișcării unioniste din timpul Conferinței de la Paris și după promulgarea Convenției din august, problema constituirii Căimăcămiilor regulamentare și mai ales încercările de a eluda stipulațiile Convenției sînt puternic scoase în relief. Știri noi și deosebit de prețioase se aduc cu privire la pregătirile pentru Adunarea Electorală și la triumful poporului în alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la Iași și București.

Etapa de la 24 ianuarie la 26 septembrie 1859, sau lupta pentru recunoașterea îndoitei alegeri, se reflectă în scrisorile de la nr. 284—416. Eforturile diplomatice românești pentru a obține investitura din partea Porții sînt pentru prima dată înfățișate de documente românești. Scrisorile lui Negri sau ale lui Vasile Alecsandri către domnitor, precum și alte ecouri din țară și străinătate deznăscute greutățile întâmpinate opt luni de zile pentru obținerea firmanului de investitură. Prin aceasta se rectifică o teză a istoriografiei burgheze care atribuia tot meritul recunoașterii Unirii acțiunii unor mari puteri.

Depistarea scrisorilor a necesitat adesea o muncă îndelungată și anevoioasă, întrucît o parte din corespondență s-a scos din fondurile neinventariate.

În transcrierea textelor românești s-a ținut seamă de regulile ortografice azi în vigoare. Dar s-au păstrat particularitățile fonetice ale fiecărui text în parte (s-a transcris de exemplu țeară, semtome, acé, di, pi, priimit etc.). Punctuația și împărțirea textului în aliniate au fost modernizate.

În textele franceze s-au corectat greșelile evidente de ortografic, dar nu s-a intervenit în greșelile de limbă care abundă, mai ales în scrisorile lui Gradowicz. Cînd însă un cuvînt sau o expresie greșită altera sensul frazei s-a introdus în text forma corectă, semnalîndu-se în notă forma alterată.

Prescurtările au fost în general întregite, nu însă și acelea care în mod curent se practică și astăzi (*d* = domnul, *mr* = monsieur, *d-sale*, *d-lui* etc.). Parantezele drepte au fost introduse numai pentru a marca întregirile făcute de editor la un text rupt sau deteriorat, și acolo unde completarea ar fi putut sugera și altă interpretare decât cea dată. Parantezele rotunde aparțin textului.

Documentele nr. 126, 228, 245, 251 scrise în limba polonă, au fost însoțite de o traducere în limba română, dat fiind numărul restrâns de cunosători ai limbii polone. Transcrierea și traducerea acestor scrisori a fost făcută de I. Corfus, cercetător principal al Institutului nostru.

Greutăți mai mari a ridicat dezlegarea textelor cifrate (scrisorile : I. Băldăceanu, Constantin Gr. Ghica, Gradowicz, soția lui Sadyk Pașa). Metodele de criptografiere întrebuițate au fost variate : 1. s-au întrebuițat liste de nume, în care numele e exprimat prin o literă a alfabetului latin (*d* = Știrbei, *f* = Colquhoun, consulul englez la București, *g* = consulul austriac la București etc.); 2. s-au atribuit alte valori literelor alfabetului (*a* = *m*, *b* = *c*, *d* = *v* etc.); 3. s-au înlocuit literele alfabetului cu semne convenționale (*—* = *b*; *∪* = *c*, *∩* = *d*, *⊃* = *t* etc.) sau cu figuri liniare numerotate, (de exemplu : Ion Ghica = $\overline{1} \overline{1} \overline{2} \overline{2} \overline{1} \overline{1} \overline{2} \overline{1}$); 4. s-au întrebuițat grupuri de cifre pentru a exprima o noțiune sau un cuvânt (1423 = Alléon, 681 = I. Ghica; 918 sau 1501 = Al. Cuza etc.).

Transcrierea în clar a textelor cifrate a fost corectată când greșeala de criptografiere provenea evident din neatenție. La tipar, pasajele descifrate au fost culese cu text rârît pentru a atrage atenția asupra informațiilor considerate de emitent ca secrete și importante.

Scrisorile sînt precedate de rezumate, care au căutat să semnaleze toate problemele esențiale cuprinse în text.

Pentru a stabili data exactă a scrisorilor și a le așeza într-o ordine cronologică riguroasă datele au fost redată în ambele stiluri, gregorian și iulian. Pentru ușurința verificării transpunerilor din stilul vechi în stilul nou și vice-versa, data apare de două ori pentru aceeași scrisoare : o dată, așa cum se găsește și unde se găsește în text ; a doua oară, în fruntea rezumatului, calculată pe ambele stiluri, reconstituită sau completată. Paranteze s-au pus acolo unde anul, luna sau ziua nu figurează în scrisoare ; pentru a restabili data, a fost deseori nevoie de investigații aparte.

Identificarea emitenților, în cazul scrisorilor nesemnate, s-a făcut în genere : prin comparația grafiei textului cu texte certe ale aceluiași emitent. Alteori, cînd actul e nesemnat, sau semnat cu inițiale (D.R. = Dim. Rallet), cu prenumele (Alexandru = A. Hurmuzaki) sau cu diminutivele prenumelor (Nițu = Ion Maiorescu, Mitică = Dimitrie A. Crețulescu), identificarea s-a făcut prin analiza conținutului scrisorii și prin alte elemente de comparație. Metoda din urmă s-a folosit și pentru identificarea destinatarilor. Situațiile mai complicate au fost semnalate în notă.

În cuprinsul volumului s-au reprodus scrisori autografe și copii autografe (cazul autografelor C. Negri din dosarul 4643 de la Bibl. Acad. R.P.R.). Rapoartele lui Gradowicz către Alléon — ce se află în copii în arhiva Sadyk Pașa (Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903) — sînt transcrieri contemporane executate în „cancelaria” soției lui Sadyk. — Sînt însă și câteva texte copiate de altă mînă, mai tîrziu. În această situație se găsește întreaga arhivă Grigore Ghica Vodă pe care Bibl. Acad. R.P.R. o posedă numai în

copiile executate de către Vladimir I. Ghica. Toate particularitățile de această natură au fost semnalate la sfârșitul fiecărei scrisori o dată cu indicarea fondului de arhivă al documentului.

Din totalul de 416 scrisori, cinci scrisori au mai fost publicate: trei de către A. D. Xenopol și două de C. D. Aricescu. Ele au fost incluse totuși în volum, fiindcă scrisorile lui Negri către domnitor — de exemplu — întregesc seria corespondenței dintre Al. Cuza și trimisul său la Constantinopol, pentru obținerea investiției și fiindcă au trebuit rectificate și unele nepotriviri de datare. Din cele două scrisori ale lui M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu, una fusese publicată fragmentar și cu data greșită; a doua, abia semnalată și nedată, nu putea fi utilizată în forma în care a fost tipărită de C. D. Aricescu.

Cu prilejul sărbătoririi Centenarului Unirii, materialul acesta a fost pus în mod generos de autoare la dispoziția cercetătorilor și unele scrisori la dispoziția presei. El a permis ca o seamă de comunicări să pună într-o lumină nouă lupta pentru Unire și să arate, de exemplu, că chiar și alegerea de la Iași a fost impusă de intervenția maselor populare. Înfașșate acum într-un ansamblu sistematic, prevăzut cu toate elementele (rezumate, note și indice) menite a înlesni munca cercetătorului, aceste documente vor răspunde intenției promotorilor colecției de a contribui la elaborarea științifică, pe baze marxist-leniniste, a istoriei Unirii Principatelor.

A. OȚETE A

INTRODUCERE

Împrejurările social-economice de la mijlocul secolului al XIX-lea și revoluția de la 1848 în Principate au promovat necesitatea constituirii statului unitar român. Ideea unității naționale — prezentă cu multă vreme înainte în conștiința poporului — devine acum o forță greu de stăvilit. Spiritul revoluționar manifestat în mase, în toată perioada dintre 1848—1859, a dovedit, în același timp, că nevoia schimbărilor structurale care stau la baza statului român modern a fost simțită, în amîndouă țările, în special de către masele populare. Pentru ele năzuința de Unire se confunda cu voința de a avea o țară nouă, o administrație nouă, reforme sociale noi. De aceea alegerea de la 5 și 24 ianuarie 1859, care a triumfat împotriva rezistenței forțelor reacționare interne și în ciuda opoziției unora dintre puterile europene, poartă pecetea unui act revoluționar făcut de popor pentru popor.

Dovezile de dîrzenie populară, constatate în cursul anilor post-revoluționari au făcut pe unii din fruntașii progresiști — aflați în exil — la sfîrșitul anului 1854, să îndemne tineretul din țară să se unească, în lupta pentru unire, cu poporul : „*Aveți în București un element sublim cu care puteți face minuni de veți ști să-l trageți la voi. Vorbim de clasa ce se numește de jos, și care prin inima și căldura ei este mai presus de toate*”¹. În 1856 se vorbea despre Unirea Principatelor ca despre o mișcare populară care cu greu s-ar putea infrina fără vărsare de sînge². Prin iulie—august, revoluționarul Grigore Ioranu — cel care reușise să se strecoare în țară de mai multe ori după 1848, și să rămînă după 1854 în fruntea tineretului unionist-muntean — afirma în cunoștință de cauză „că oricît de apăsător ar fi guvernul, muntenii noștri se vor pronunța pentru Unire”³, iar în legătură cu entuziasmul țărănimii, adaogă în mod special : „Sub-

¹ Lui C. A. Rosetti 1816—1916. *La o sută de ani de la nașterea sa*, Buc., 1916, p. 472—481 ; cf. și G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, IV, Buc., 1939, p. 124-133 ; pentru date, vezi C. Bodea, *Lupta pentru Unire a revoluționarilor exilați*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 162.

² Scrisorile nr. 40, 56 ; vezi și nr. 57.

³ Scrisoarea nr. 58.

cîrmuitoarii sînt porunciți să amerințe pe săteni cu bătae la spete de vor zice că dorese Unirea”.

În Moldova, acțiunea unionistă deschisă în mase¹ a stîrnit îngrijorarea separatistilor și a celor mai înverșunate puteri instigatoare antiunioniste : Austria și Turcia. De aici — în mai 1856 — Mihail Kogălniceanu asigurase pe C. A. Rosetti că, „cu excepția citorva candidați la domnie sau la căimăcămie, întreaga națiune” era pentru Unire². În iunie 1856, Gödel Lannoy, consulul austriac la Iași, recunoaște creșterea curentului unionist, în dauna separatismului³; Fuad Pașa, ministrul de Externe al Turciei, admonestează pe domnul țării⁴ pentru îngăduința prea mare arătată manifestațiilor unioniste. Dar după instalarea Căimăcămiei — devotată Porții și Austriei — conducătorul politic al Moldovei, devine de fapt Gödel Lannoy. Atitudinea noului caimacam se transformă în slugărnicie. Guvernul — unionist — al lui Grigore Ghica este îndepărtat; masele populare sînt amenințate și intimidat. Era de așteptat — așa dar — ca în asemenea împrejurări reprezentanții ocupației habsburgice să se poată lăuda că reacțiunea și ocrotitorii săi erau „stăpîni pe situație”...⁵. În curînd însă adevărul nu mai putea fi ascuns, în ciuda tuturor piedicilor puse.

Unioniști și separatiști în anii premergători Unirii

În procesul de formare a statului român modern, în anul 1855 lupta pentru revendicarea unității naționale și cucerirea ei pe cale diplomatică și prin tactică revoluționară trece, în bună parte, de la faza conspirativă la luptă fățișă. În atmosfera generală favorabilă Unirii și întretinută cu zel și patriotism de conducătorii progresiști din amîndouă țările, comunitatea de conștiință și de interese prounioniste se lovește de lumea feudală a vechiului regim, în care primează interesele egoiste și de castă. Poporul, progresiștii și Unirea sînt în antagonism cu boierimea, reacțiunea și separatismul.

De partea reacțiunii : familiile boierești, care rîvnesc la domnie — nu la Unire — se închină oricărei puteri străine pentru a-și ajunge țelul. Conspiră și se sapă unele pe altele. Fiecare boier, gata să recunoască și să infiereze corupția și servilismul celorlalți, se consideră pe sine salvatorul țării; *tutți se suspectează reciproc ca să poată furniza caracterizări și informații unii despre alții acolo de unde scotează favoruri și ajutor*. Asemenea caracterizări sau note informative despre familiile boierești, sau despre candidații la tron, sînt cunoscute astăzi, fie din texte publicate, fie din altele rămase încă în manuscris. Un exemplu din cele inedite îl constituie *Memoriul biografic asupra tuturor marilor boieri din Țara Românească* alcătuit, prin septembrie 1854, de către emigratul polon Grado-

¹ Cf. scrisorile nr. 1, 44.

² Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, II, Buc., 1934, p. 97.

³ Dan Berindei, *Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1856—1859)*, vol. II din *Documente privind Unirea Principatelor*. Buc., 1959, p. 9—10, 18.

⁴ Scrisoarea nr. 48; cf. și răspunsul lui Grigore Ghica, scrisoarea nr. 49.

⁵ Vezi I. Nistor, *Correspondența lui Coronini din Principate. Acte și rapoarte din iunie 1854 martie 1857*, Cernăuți, 1938, p. 1061.

wicz de la consulatul francez din București¹ în colaborare cu Emanoil Angelescu² și destinat noului comisar otoman din Principate, Derviş Pașa³.

Parcurgînd lunga galerie de figuri boierești cu rol politic în ajunul epocii Unirii, constatările negative depășesc cu mult aprecierile favorabile. Clasa dominantă descrisă de Gradowicz și Angelescu apare mai toată : sau coruptă și egoistă, sau incapabilă. Or, pe mulți dintre reprezentanții ei, pe care-i întîlnim în *Memoriul* lui Gradowicz, îi regăsim întocmai și într-un memoriu trimis de aici din țară, autorităților franceze, prin aprilie 1856⁴, sau în altul alcătuit de austriacul A. von Wimpffen în vara aceluiași an⁵, ca și în paginile corespondenței din acest volum.

Sumbrul tablou al amurgului societății feudale romîne nu se atenuază prin faptul că în dosul descrierilor se simte pornire și invidie. El se repetă în culori tot atît de negre și atunci cînd e zugrăvit de alte peneluri, neîncărcate cu aceste patimi.

Așa de exemplu : Constantin Bălăceanu, aspirant la domnie, adversar al lui Știrbei, e considerat și în 1854 și mai tirziu tot ca „o adevărată

¹ Jean Louis Gradowicz s-a stabilit în București înainte de 1848. În timpul revoluției, se pare că a fost secretar sau „corespondent” al guvernului provizoriu, inițiat în multe secrete ale mișcării (*Anul 1848 în Principatele romine. Acte și documente*, VI, Buc., 1910, p. 71). A și fost arestat de altfel de către guvernul contrarevoluționar, între 24 decembrie 1848 și februarie 1849 (cf. C. D. Aricescu, *Corespondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii romine de la 1848*, I, Buc. 1873, p. 108—109, nr. 138).

Gradowicz a făcut interesante comentarii și aprecieri despre desfășurarea revoluției. Aceste relatări — din 24 nov. 1851 — au fost rezumate de Gh. Duzinchievici în *Contribuție la istoria revoluției din 1848 în Muntenia*, Iași, 1935, 15 p., extras din „Revista critică”.

Participarea pe care i-o constatăm la cauza revoluției este anihilată prin activitatea sa filo-turcă din anii Unirii — mai ales între 1856-1862 — ceea ce a nemulțumit partida națională și a influențat neîncrederea vădită a lui Cuza față de „serviciile sale” (Gh. Duzinchievici, *Cuza Vodă și revoluția polonă în 1863*, Buc., 1935).

² Em. Angelescu în 1857 colaborează la ziarele „*Timpul*” și „*Secolul*”; din martie 1859 pînă în aprilie 1860 ocupă postul de director al Ministerului de Interne sub guvernele moderate ale lui Ion Ghica și N. Crețulescu. Mai apoi face parte dintre membrii Comisiei Centrale de la Focșani.

³ Între cele 116 figuri de boieri prezentate, sînt amintiți — cîte odată numai în treacăt, alte ori cu amănunte — și exilații la acea dată. Portretul cel mai elogios e rezervat lui Ion Ghica. Autorii *Memoriului* lui au avut grijă să comunice textul acestui portret, lui Ion Ghica într-o scrisoare la 1/13 noiembrie-1854 (cf. Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.). — Scrisoarea și textul anexat ei ne-au permis identificarea întregului *Memoriu biografic*, ce se află în copie (fără titlu, fără dată și fără autor) în Arhiva Bibliotecii Centrale de Stat.

La rîndul lor, aproximativ jumătate din portretele descrise în *Memoriu*, dar *completate cu amănunte biografice pentru perioada 1854—1858*, și modificate ici colo, le-am regăsit reproduce în broșura intitulată : *Biografia oamenilor mari skrișd de unu omu micu*, Paris, 1859, 138 p. În locul boierilor vechi, cu rol șters în perioada 1859 — lăsați pe dinafară —, în broșură sînt adăose 13 biografii de foști revoluționari sau alte figuri politice din această vreme. Faptul că pe pagina ultimă a broșurii (p. 138) e tipărit numele lui I. G. Valentinianu, a făcut ca acesta să fie considerat autor al întregii broșuri.

În realitate, contribuția lui Valentinianu se rezumă la selectarea materialului gata prelucrat de către Gradowicz și Angelescu, față de care a adus completările și modificările amintite.

⁴ *Petite biographie de tous les boyards de 1-ère classe en Valachie appelés grands boyards, d'après l'ordre hiérarchique de leurs rangs*. Găsit de N. Corivan în arhivele Ministerului de Externe din Paris. Rezumat de I. Minea în „*Cercetări istorice*”, VIII, 1932—33, nr. 3, p. 251—260. Din prezentarea făcută boierimii s-ar putea bănui colaborarea lui Gradowicz și la acest memoriu, care pare însă a fi mult mai amplu.

⁵ Cf. M. Popescu, *Documente inedite din preajma Unirei Principatelor*, București, 1928, p. 14—32, 41—54.

nulitate". — Em. Băleanu, viitorul membru al Căimăcămiei de trei, cel huiduit de popor în 1859, e „o mediocritate printre mediocrități”. — Despre aceștia doi cit și despre Constantin Cantacuzino, fostul caimacam din 1848—1849, pretendent el însuși la tron, și alții ca el, Ion Bălăceanu — fiul celui amintit — scrie : „Ideile lor se opresc la Regulamentul Organic ; și încă și acolo li se pare că se găsesc dispozițiuni periculoase liberalismului lor”¹. Din familia Ghiculeștilor, și fostul domn Alexandru Dimitrie Ghica — chiar pînă a nu ajunge caimacam și a-și desamăgi proprii sprijinitori — e arătat de Gradowicz ca un om slab de caracter și prea puțin înclinat spre progres. În volumul de față, caracterul și politica sa sînt bogat ilustrate ; aici în genere părerile bune despre domnul Al. Ghica nu mai concordă cu cele despre septuagenarul caimacam Al. Ghica² ; implicit nici sentimentele sale unioniste³ nu sînt considerate desinteresate și patriotice. Slab față de generația sa, el apare slab în primul rînd față de duzina de nepoți care așteaptă de la el favoruri și posturi înalte⁴. Comparat totuși cu predecesorii imediați sau cu caimacameii contemporani moldoveni⁵, despre caimacamul Al. Ghica se pot spune și lucruri bune. (Cit despre Ion Manu, prefectul de poliție al lui Vodă Bibescu, secretar de Stat sub Știrbei, și viitorul membru în Căimăcămia de trei, huiduit de popor în 1848 ca și în 1859 — toate părerile concordă în a-l arăta fervent adept al sistemului de corupție⁶.)

Șirul portretelor c'asei dominante muntene continuă în același colorit⁷.

Dintre memoriile biografice — trimise *din Moldova* pentru informarea puterilor străine — putem cita raportul agentului imperial Stokera⁸. Dar el nu atinge, nici pe departe, numărul portretelor din Țara Românească. Întocmindu-l în vara lui 1856, Stokera se ocupă cu candidații la tron sau la Căimăcămia Moldovei și se mulțumește a cita numai nominal pe aceia „cu mai puține șanse”. În documentele din volum, de asemenea, societatea vechiului regim din Moldova este mai puțin „biografiată”. „Figurile mari” ale reacțiunii au fost înfățișate — în schimb — opiniei publice, prin presa contemporană, datorită rîvnei lui M. Kogălniceanu, D. Rallet ș.a., precum și datorită scandalului public al falselor alegeri din 1857, pe care le-au patronat. Tot faptele lor îi recomandă și în scrisorile ce publicăm.

Partida națională sau unionistă — din amîndouă țările — nu ostie nici ea omogenă. Parte din membrii ei, comparați cu cei din partida retrogradă, se apropie mai mult de vechiul regim decît de progres. În ceea ce-î privește, după 1848, ca și în timpul revoluției, atitudinea față de princi-

¹ Scrisoarea nr. 8, p. 28.

² Scrisorile nr. 58, 62, 63, 64, 69, 81, 101, 118 etc.

³ Cf. și VI. I. Ghica, *Spicuri istorice*, Buc. 1940, p. 173—175.

⁴ Cf. și [I. Bălăceanu], *Lettres sur les Principautés*, Genève, 1858.

⁵ Scrisoarea nr. 90.

⁶ Despre I. Manu, I. G. Valentineanu scrie că împreună cu căpitanul Costache — sbirul de la 1848 — „sînt cei doi sateliți de sinistră memorie ce se arătară ca o augură rea pe pămîntul Romîniei” (*op. cit.*, p. 106).

⁷ În volum, scrisorile nr. 63, 67, 68, 199.

⁸ M. Popescu, *op. cit.*, p. 32—38 (54—59). Memoriul lui Stokera e intitulat : *Pro memoria ueber die Candidaten für die Hospodarswürde in der Moldau*. Conține 11 caracterizări.

piile programului politic și social burghez variază : de la limitele de jos — vecine cu reacțiunea conservatoare — pînă la limitele superioare ale vederilor înaintate democrat revoluționare. Înăuntrul acestor limite, fracțiunile politice oscilează, aparent, în funcție de părtiniri și interese personale ; în fapt, ele exprimă mai întotdeauna interese de clasă sau grup, concesiuni sau compromisuri în favoarea menținerii stării vechi de lucruri favorabile minorității și nu maselor ¹.

Din materialul volumului de față, exemplul cel mai bogat ilustrat îl găsim în activitatea desfășurată de liberalul moderat Ion Bălăceanu. Fost revoluționar în 1848, el intră în țară în februarie 1855 ; dar nu pentru a se devota mișcării populare, cum a făcut-o Grigore Ioranu de pildă. Situându-se pe pozițiile liberal moderate, se arată de la început ostil luptei maselor, insinuează de dreptul dușmănos că poporul e „o masă inertă, moale și destul de demobilizată”, și caută să acrediteze teza lipsei de combativitate revoluționară a acestuia ². Pe de altă parte însă, invectivele sale la adresa boierimii nu sînt în desacord cu aspirațiile sale spre Unire și progres ³. „Boierii noștri mari și mici sînt copti pentru ghilotină” — scrie el lui Ion Ghica ⁴ ; alte ori îi califică drept o adunătură de „pretenții stupide, de ambiții sordide și monstruoase ineptii” ⁵. Dar indignarea sa împotriva uneltirilor impresionează numai pînă în momentul în care își dezvăluie propriile gânduri. Deși unionist, Bălăceanu se preocupă în primul rînd să asigure popularitatea lui Ion Ghica și să pregătească ascensiunea acestuia spre tron ⁶. În scrisorile lui citim îndemnul stăruitor adresat prietenului său de a întreprinde o călătorie în Occident — la Paris, Londra și Viena — de îndată ce va putea trece pe cărțile sale de vizită titlul de „prinț de Samos”. Nesocotind ca totul forțele interne ale țării, argumentul său era că : *acolo se puteau crea relațiile necesare unui candidat la tronul Țării Românești* ⁷, și tot acolo se putea obține Unirea. De aceea și eforturile sale în favoarea Unirii se concentrău în a obține sprijinul diplomaților occidentali. Cumpănind însă interesul pe care-l arătau marile Puteri cauzei Principatelor, Bălăceanu își dă seama de sprijinul Rusiei și bineînțeles de ecoul favorabil pe care-l stîrnea această situație în opinia publică din țară. În consecință el aduce acuzații Porții și Puterilor occidentale, susținînd că numai politica greșită a acestora facilita succesele politicii ruse. „L'avenir appartient à la politique russe dans tout l'Orient, — scrie el lui I. Ghica —. C'est la bêtise et la lâcheté de l'Occident qui l'ont voulu” ⁸. Amenințînd pe diplomații apuseni cu trecerea Principatelor în tabăra rusă, în cazul neînțelegerii de către aceștia a necesității Unirii, Bălăceanu sconta pe de o parte pe sprijinul lor ; pe de altă parte, el nu-și

¹ Vezi și mai jos p. XXVII—XXX (privind și Țara Românească și Moldova).

² Scrisorile nr. 8, 42 ; prin poziția pe care o adoptă față de mase, Bălăceanu se apropie de poziția reacționară a lui Al. Suțu care — în scrisoarea sa din iunie, de exemplu, — ajunge să învinuiască pe țărani de lene, ascunzînd adevăratele cauze ale stării mizere a clasei țărănești.

³ Scrisorile nr. 8, 10.

⁴ Între altele și scrisoarea 56.

⁵ Scrisoarea nr. 8, p. 38 ; vezi și nr. 97.

⁶ Scrisoarea nr. 9.

⁷ Scrisoarea nr. 8.

⁸ Scrisoarea nr. 97.

ascunde vechea sa poziție de ostilitate împotriva Rusiei, poziție pe care stăruie să se mențină cu îndărătnicie chiar în fața unor evidente realități¹. Faptul că Rusia se găsea sub jugul țarist și prin aceasta politica ei externă răspundea cerințelor expansioniste ale țarismului, nu explică decît în parte ostilitatea lui Bălăceanu; mai ales că în problema Unirii, guvernul rus s-a dovedit un hotărît susținător al ei.

Se poate spune că numai un număr restrîns dintre protagoniștii partidei naționale — boieri prin origine — s-au dezbărat de multe prejudecăți ale clasei privilegiate, au văzut direcția progresistă de dezvoltare a societății romînești și au înțeles nevoia modificării raporturilor sociale, dinăuntru ei, îndeosebi la sate. Figura lui Nicolae Bălcescu constituie exemplul luminos din istoria noastră, din acest punct de vedere. Unii dintre aceia care s-au apropiat — în timpul exilului — de vederile și concepțiile sale au fost C. A. Rosetti și Ștefan Golescu. Fără să insistăm asupra lor, amintim — ca un exemplu — că Ștefan Golescu nu gîndea ca boier, atunci cînd aștepta cu mulțumire deschiderea divanului ad-hoc, ca să vadă pe boieri, „după nouă ani de zile” de la 1848, „stînd cu opinca într-o adunare [și] dezbătînd interesele țării”; sau cînd dorea să-i audă ce vor zice cînd vor fi siliți „să recunoască în sătean o ființă deopotrivă cu dîșii la chip, iar mai presus decît dîșii în simțirea simțimintelor ce formează adevăratul bărbat”².

În 1850, Nicolae Bălcescu situîndu-se pe poziția revendicărilor revoluționare de la 1848, admisesese serierea înfăptuirii lor, proclamînd primatul unității și libertății naționale. El înțelegea atunci că „aceste năzuinți odată împlinite”, „Adunarea poporului — Constituanta — va putea să realizeze în pace toate reformele politice și sociale, de cari el [poporul] are nevoie, și să constituieze domnirea democrației, domnirea poporului prin popor”³. O dată ce ar fi ajuns, deci, la faza ființării unei astfel de Adunări legislative, independentă și națională, Bălcescu ar fi înțeles să lupte cu dîrzenie pentru suveranitatea poporului. Dar o parte a conducătorilor progresiști romîni, entuziaști și luptători în emigrație, abdică treptat de la principiile democratice, lăsînd poporul să aștepte multă vreme emanciparea promisă.

„Într-o adunare unde [nu] se cuvenea decît să espunem patru dorințe ale nației, scria Ștefan Golescu la 18/30 decembrie 1858⁴, conduita noastră erea foarte simplă și atît moderația cît și esagerația nu-și avea locul lor; și de aceea n-am putut înțelege pentru [ce] oameni de la 48 trebuia să se fracționeze”. În adunarea legiuitoare independentă și națională, pe care o preconiza Bălcescu, Șt. Golescu admitea „că trei cîmpuri bine definite se vor desina și la noi ca și în toată lumea”: 1. „cîmpul reacționarilor, care n-au învățat nimic, și care cred că la 58 se află tot în aceeași condiție societatea, în care se afla înainte de 48”; 2. „cîmpul moderaților”, ce avea „să se recruteze cu mulți din cîmpul esageraților”, și 3. „cîmpul esagera-

¹ Scrisorile nr. 8, 11, 40, 202. D. Rallet se situează și el pe aceeași poziție în scrisoarea sa din 9/21 iunie 1858, nr. 204.

² Șt. Golescu către Chr. Tell, Paris, 15/27 ianuarie 1857. Textul integral va apare în *Corespondența exilaților de la 1848*, pregătită de noi pentru tipar.

³ N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria romnilor*, în N. Bălcescu, *Opere*, ed. G. Zane, tom I₂, Buc., 1940, p. 107.

⁴ Scrisoarea nr. 258.

filor" din care făcea parte, dar care era convins că avea să rămână „foarte restrâns”.

În portretistica cunoscută a vremii, caracterizările luptătorilor progresiști abundă în special pentru cei din Țara Românească, fiind mai rare pentru fruntașii moldoveni. Din 42 de *Biografii românești* scrise de Ubicini¹ — de exemplu —, fostul secretar al guvernului provizoriu muntean se ocupă numai de Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, Ion Ionescu de la Brad și C. Negruzzi, dintre moldoveni. Bolintineanu, în a sa *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, amintește pe Kogălniceanu, Negri, Rallet, pe Mavrogheni, C. Hurmuzaki, și evocă mai mult cu numele pe toți membrii ultimului guvern Gr. Ghica. Valentineanu, în broșura citată, se ocupă exclusiv de „oamenii mari” din Țara Românească. Georges Le Sourd — secretarul baronului Talleyrand din Comisia europeană de anchetă — se preocupă numai de deputații Divanului ad-hoc muntean².

În cuprinsul scrisorilor din acest volum, activitatea prounionistă a partidei naționale din amindouă principatele și colaborarea dintre conducătorii unioniști sint ilustrate prin numeroase exemple în măsură să sublinieze pozițiile politice ale celor mai mulți dintre ei, atît prin faptele lor proprii, cit și prin aprecierile ce provoacă. Ele reies în parte și din paragrafele ce urmează.

Dar, după cum o mărturisește și Șt. Goleșcu, „oamenii de la 48” s-au fracționat atunci cînd „nu o îngăduia momentul istoric”. La fel au făcut și la 48, și în emigrație, și întorși în țară, încît se poate spune că dacă, după evidențe și împrejurări inevitabile, principiul Unirii a triumfat, în ciuda piedicilor din afară îmbinate cu opoziția din interior, este că eforturile individuale sau colective erau susținute de acțiunea vie și clocotitoare a maselor populare. Factor activ și sprijinitor al luptei pentru Unire, poporul a impus votul de la 24 ianuarie, așa precum teama de tulburări în țară a contribuit în ultimă instanță la determinarea Turciei de a recunoaște alegerea făcută.

Ultimii ani din domnia lui Barbu Știrbei și Grigore Ghica

Antagonismul dintre progres și reacțiune în perioada premergătoare Unirii se face simțit din primele pagini ale volumului.

Prima scrisoare este un apel la lupta pentru intensificarea acțiunii de propagandă în folosul Unirii Principatelor. Ea e determinată de febrila activitate diplomatică ce se desfășura la Viena și prevestea începutul negocierilor de pace între beligeranții războiului Crimeei. Chemarea este adresată de Alexandru Hurmuzaki celui mai reprezentativ luptător al cauzei rominești — aflat la vremea aceea în țară: Mihail Kogălniceanu. „Cine s-au mișcat, cine au mers unde este de mers, cine au arătat trebuințele țărilor, au strigat și au cerut recunoașterea drepturilor lor” ? — îl întreabă Alex. Hurmuzachi. „Cine este mai chemat decît tine a populariza, a întreprinde lupta pentru această idee. . .” ? Și „cine are mai mare datorie decît

¹ Republicate de O. Boltoș în 1932.

² D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente relative la istoria Renașterii României*, vol. V, Buc., 1890, p. 674—681.

d-ta, care ești înzăstrat cu capacitate atât de însemnată, să cunoști istoria, drepturile etc., toate relațiile țărilor, mai bine decât oricine?” Îndemnul lui Al. Hurmuzaki era ca M. Kogălniceanu să înființeze „un organ național, vrednic, bun, acreditat” care să pledeze cauza Principatelor; sau să reediteze *Dorințele partidei naționale*, adaptate cerințelor momentului: să dispară deci „sfânta păzire a Regulamentului Organic” și să se afirme cu tărie dreptul la Unire și independență națională. Ca un ecou al încrederii unanime, moldoveanul G. Sion, sosit în București cu „insărețări oficioase” și pentru cauza Unirii, apreciind de aici contribuția lui Mihail Kogălniceanu la „România literară” — revista condusă de Vasile Alecsandri —, îi recomanda și el să inaugureze o activitate publicistică, politică-istorică, pentru „formarea simțemintelor naționale”: să dea cititorilor idei care „să le scrie inima”, „să le înalțe sufletul”¹.

La București, grupul progresist strâns în jurul lui Grigore Ioranu scoate, în februarie 1855, o „fôie politică, litterară și industrială” intitulată „Patria”, sub redacția lui N. Nenovici, fost comisar de propagandă în 1848. G. Sion subliniază meritele inițiatorilor ziarului, considerându-i „populari, cu inimă, cu principe, cu energie și cu multă bunăvoință”²; dar și rigorile cenzurei erau mari și apăsătoare³. „Sperăm — scria totuși G. Crețianu, unul din colaboratorii noului ziar — că «Patria» va avea un efect salutar în țeară”⁴.

Încercările lui Barbu Știrbei de a devia năzuințele tineretului cu vederi înaintate, spre o colaborare cu scopuri reacționare și în interese egoiste de clasă, sînt întimpinate cu rezervă și răceală din partea unora dintre fruntașii progresiști. „Pentru triumful cauzei”, C. D. Aricescu cere foștilor revoluționari pașoptiști rezervă totală față de „solicitudinea” arătată de domn. „Ar fi fost bine — scria el — ca puținii *tribuni și apostoli* de la 48 să fi rămas neatînși deloc de cangrena corupției iesuitice a d. Știrbey, ca să aibă cu ce se fâli țara odată, și cu ce s-astupăm gurile strigoilor soțiali”⁵.

În timp ce de partea Unirii, străduințele de organizare și promovare a luptei politice sînt încă în faza de început, de partea cealaltă, uneltirile și intrigile sînt în toi. În speranța că la Viena avea să se discute problema organizării Principatelor și a înlocuirii domnilor, a căror perioadă de șapte ani se apropia de sfîrșit, candidații la tron încep să se agite. Sluga credincioasă pînă ieri a domnului Știrbei, Constantin Alexandru Suțu — sau Suțachi — fuge pe ascuns din țară, pentru ca să ajungă la Constantinopol și de acolo în Apus, să uneltească împotriva lui Știrbei și în profitul fostului domn Alexandru Dim. Ghica⁶. Constantin Cantacuzino și fiul acestuia, Ion Cantacuzino, uneltesc fiecare pe cont propriu⁷. Em. Băleanu,

¹ G. Sion către M. Kogălniceanu, 12/14 februarie 1855, „Ramuri”, an. IV (1909), p. 313—314.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Scrisoarea nr. 4.

⁵ Scrisoarea nr. 3.

⁶ Scrisorile nr. 2, 5, 6, 8; cf. și N. Iorga, *Corespondența lui Știrbei vodă*, București, 1904, p. 526—527; Idem, *Mărturie istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei vodă*, București, 1905, p. 238, 239, 241.

⁷ Scrisorile nr. 6, 8.

Constantin Bălăceanu, I. Slătineanu, toți „umblă după răsturnarea lui Știrbei” și „la altă nimic nu gîndesc”¹. Gheorghe Bibescu ticluiește articole în „Allgemeine Zeitung” la Viena, în favoarea fiului său Gr. Bibescu-Brîncoveanu² etc.

În Moldova, puternica partidă națională din jurul domnului Grigore Ghica slăbește într-o măsură oarecare avîntul altor pretendenți. În memoriul agentului austriac Stokera³ — amintit mai sus — se vorbește în total de numai unsprezece candidați : Mihail Sturdza și fiii săi Dimitrie și Grigore, de Lascăr Cantacuzino-Paşcanu, T. Balș, Nicolae Rosetti-Rosnovanu, Ștefan Catargi, Nicolae Suțu. S-a vorbit o vreme și de Costache Negri și Petre Mavrogheni, deși se știa bine că nu se bucurau de atîta trecere la Constantinopol încît să se poată crede în reușita lor⁴. Ținuta pro-unionistă și rezistența pe care Grigore Ghica o opune ingerințelor politice și economice austriace⁵, precum și demnitatea cu care răspunde avertismentelor turcești⁶, îi cîștigă popularitate. Cunoscuta campanie deschisă împotriva administrației sale⁷ nu este împărtășită deopotrivă de către foștii săi miniștri și colaboratori. Îndepărtarea lui Grigore Ghica din domnie e însoțită de regretele unioniștilor⁸. Plecînd, domnul îi asigură de tot ajutorul pentru apărarea cauzei Principatelor⁹.

Nu același lucru se poate spune despre domnul muntean — Barbu Știrbei. Atacat din toate părțile, el se apără cu aceleași arme¹⁰ și acum și mai tîrziu : „Prințul Știrbei — scrie Bălăceanu — are mulți bani și geniul intrigei”. Reușește să cîștige de partea sa pe consulul francez Bécлар, face eforturi de a-și atrage simpatia Austriei, lasă să se creadă că ar susține tineretul revoluționar¹¹; prezintă și în fața Congresului un memoriu cu privire la administrarea țărilor; dar nu izbutește nici așa să se mențină la tron. Lupta pentru înlăturarea lui din domnie durează pînă în vara anului 1856. Expirarea termenului de șapte ani înmulțește ambițiile în vederea obținerii cămăcămiei¹² fără a face să înceteze nici speranțele pentru ocuparea tronului. Numărul de candidați fărîmitează șansele pentru fiecare candidat în parte¹³. Între cei 25¹⁴ de pețitori munteni figurează și Ion Ghica; ideile lui conservatoare însă, îl fac mai puțin popular în țară, și mai mult apreciat în afară¹⁵; de aceea el ezită.

Cel mai puternic adversar al lui Știrbei și cel mai sprijinit candidat la domnie, ca și la cămăcămie, a fost Alex. Dim. Ghica. Din scrisorile ce publicăm reiese clar că, la instigațiile lui, a venit în țară ca observator

¹ G. Sion către M. Kogălniceanu, în „Ramuri”, an. IV (1909), loc. cit.

² Scrisoarea nr. 8.

³ M. Popescu, *op. cit.*, p. 54 și urm.

⁴ *Ibidem*; în volum, scrisoarea nr. 39.

⁵ Scrisoarea nr. 43 și anexa.

⁶ Scrisorile nr. 48, 49, 50.

⁷ Vezi și scrisorile nr. 78, 80, 84, 87.

⁸ Scrisorile nr. 51 și 55.

⁹ Scrisoarea nr. 51.

¹⁰ Scrisorile nr. 16, 29, 34, 40, 42.

¹¹ Scrisorile nr. 29, 37. Cf. și părerile lui C. D. Aricescu despre „caracterul cameleonnic și machiavelistic al d. Știrbey” (scrisorile 3, 4).

¹² Scrisorile nr. 25, 27, 29.

¹³ Scrisorile nr. 19, 20, 21.

¹⁴ Cf. Memoriul contelui A. von Wimpffen, citat mai sus.

¹⁵ Scrisoarea nr. 88.

agentul englez Alison¹, și că Suțachi, Poujade, Gheorghe Ghica², consulul englez Colquhoun³, au căutat pe întrecute să convingă puterile garante despre reaua administrație a lui Știrbei și bineînțeles despre calitățile adversarului acestuia.

Spre deosebire de situația din Moldova, la instalarea lui Alex. Ghica se simte entuziasmul și satisfacția provocate de plecarea lui Știrbei. „La București — scrie un contemporan — lumea se iluziona de a fi cîștigat totul scăpînd de Știrbei; la Iași, se știa că se pierduse totul cîștigînd pe T. Balș”. Dar abia instalat caimacam, Alexandru Ghica provoacă, prin purtarea sa și prin primele măsuri luate, dezamăgire generală⁴. Camarila și „gherontocrația” adusă la guvern dezamăgește și partida națională și chiar pe agentul englez. Toți miniștrii sînt vîrstnici, ca și caimacamul însuși, între 60 și 80 de ani⁵, și cu idei vechi. Comparația cu domnia lui Știrbei se soldează în beneficiul acestuia din urmă. E interesant de urmărit din scrisori cum Barbu Știrbei cîștigă la început o parte din ceea ce pierde Alexandru Ghica. Mai mulți din boierii dezamăgiți caută însă apropierea și de partida națională cu scopul de a întări opoziția împotriva caimacamului. „Sînt incorigibili”⁶ exclamă Ion I. Filipescu. „Nenorocirea face pe om suplu, și acești domni au devenit supli ca niște mînuși”, conchide Ion Bălăceanu⁷. Numai că mișcarea pentru Unire nu se sprijinea pe astfel de cameleoni.

Mișcarea unionistă în epoca alegerilor pentru Divan. Activitatea Divanelor

Informația epistolară din volumul de față ilustrează cu numeroase dovezi activitatea unionistă desfășurată în Principate tot timpul cît a funcționat Comisia europeană de anchetă la București. Ele atestă o colaborare intensă între amîndouă țările, pe de o parte, și între conducătorii partidei naționale și fruntașii progresiști exilați după 1848, pe de altă parte⁸. Mai mult chiar, această colaborare apare ca o preocupare și pentru românii de dincolo de Carpați, așa cum se reflectă ea și în scrisoarea lui Dionisie Pop Marțian către generalul Magheru, din 12/24 septembrie 1857⁹.

Menționăm în mod deosebit lupta pentru Unire purtată cu forțe unite, muntene și moldovene, în publicistica din țară și din străinătate. În Moldova, măsurile antiunioniste, mult mai aspre decît în Țara Românească, duseseră, în septembrie 1856, la suspendarea legii prosoi, și implicit, la întreruperea apariției ziarelor „Zimbrul” și „Stéoa Dunării”, în jurul căreia reușise să se grupeze un însemnat număr de luptători unioniști. Propaganda rămînea de acum înainte în seama ziarelor bucureștene și a articolelor și broșurilor ce se publicau peste hotare. De aceea, mai ales în Moldova, răspîndirea periodicelor și broșurilor în ținuturi constituie o

¹ Scrisorile nr. 8, 20, cf. și scrisoarea nr. 66.

² Scrisoarea nr. 21.

³ Scrisorile nr. 40, 47.

⁴ Scrisorile nr. 69, 74, 81, 101.

⁵ Scrisorile nr. 62, 63, 64, 67, 69.

⁶ Scrisoarea nr. 74.

⁷ Scrisoarea nr. 97.

⁸ Scrisorile nr. 30, 59, 65, 76, 77, 89, 90, 92, 120, 122, 123, 127, 140, 146, 147.

⁹ Scrisoarea nr. 177.

preocupare a Comitetelor unioniste¹. În multe cazuri, articolele întregi, poezii sau alte manifeste erau multiplicare prin scriere de mână și difuzate sub această formă în cercuri largi de cititori².

În același timp, de la moldoveni pornește și ideea susținerii unui ziar unionist în străinătate. Mihail Kogălniceanu stăruie pentru intensificarea luptei prin toate mijloacele³. În octombrie 1856 redacția „Stelei Dunării”, (Mihail Kogălniceanu, V. Mălinescu etc.) trimite la Paris pe Nicolae Ionescu să organizeze scoaterea ediției franceze a ziarului⁴. Primul număr din „L’Etoile du Danube” apare la 22 noiembrie / 4 decembrie 1856. Mihail Kogălniceanu cere colaborarea muntенilor Grigore Ioranu și I. I. Filipescu⁵.

În legătură cu poziția politică adoptată de acest ziar, e interesant de remarcat tactica politică recomandată de Bălăceanu, cu prilejul atacurilor apărute în numărul 9 la adresa caimacamului muntean în ajunul alegerilor. El considera că orice atac contra lui Alexandru Ghica poate apropia pe Bibescu și Știrbei de caimacam, slăbind astfel alianța lui Alexandru Ghica cu partida națională. De aceea interesul unioniștilor era de a nu-l întărîta.

În primele luni ale anului 1857 lupta politică se desfășoară sub tensiunea alegerilor statornicite prin Congresul de la Paris. Mișcarea unionistă este atît de intensă încît nici dușmanii nu o mai contestă. Un vot contra Unirii era evident că nu putea fi obținut decît prin fraudă. Prețioasă din acest punct de vedere este constatarea făcută de Sadyk Pașa, fostul Mihail Czajkovski, și fost agent al lui Czartoryski, turcit și trecut în serviciul armatei otomane. „Nu mai avem” — scrie el la începutul lui mai 1857, referindu-se la turci și antiunioniști —, „nici un credit printre romîni; și chiar atunci cînd vine cineva spre noi o face numai pentru a cumpăra slujbe sau decorații”⁶.

În Țara Romînească curentul unionist prinde toate clasele, dar bine înțeles după interese și aspirații specifice fiecăreia din ele. Boierii devin patrioți și protestatari mai ales în fața dispozițiilor electorale care le îngrădeau posibilitățile de dominare politică. Ca să poată intra în divan ei „împrumută cocarda” și programul partidei naționale⁷. Combinațiile electorale rezervă surprize neașteptate. De exemplu, Alexandru Ghica, de teama concurenței fraților Știrbei și Bibescu, se apropie de partida națională, dar nu încetează a asculta și ordinele înaltei Porți⁸ și ale Austriei⁹. Barbu Știrbei, la rîndul lui, se teme de concurența lui Ion Ghica și caută sprijin mai cu seamă printre diplomații străini¹⁰; ambiția lui Constantin Gr. Ghica de a domni se pleacă numai în fața lui Ion Ghica¹¹; și așa mai departe.

¹ Scrisorile nr. 92, 94, 142, 143 etc.

² Cf. între altele scrisoarea 113.

³ Scrisoarea nr. 68.

⁴ Scrisorile nr. 76, 77.

⁵ Scrisoarea nr. 90.

⁶ Scrisoarea nr. 132.

⁷ Scrisoarea nr. 99.

⁸ Scrisoarea nr. 131.

⁹ Scrisoarea nr. 111.

¹⁰ Scrisoarea nr. 138.

¹¹ Scrisoarea nr. 133.

În partida națională, prin adoptarea celor patru puncte din program, problema candidaturii la tron, formal, este înlăturată. Cu toate acestea, în fața ipotezei neacceptării programei naționale și a prințului străin, există și aici soluții de rezervă. Nicolae Crețulescu¹, de exemplu, nu respinge ideea candidaturii personale. Pe Ion Ghica, care se află la Samos², apelurile aproape patetice ale lui Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Rallet³ sau Vasile Alecsandri nu-l pot determina să se înroleze ca simplu cetățean în lupta pentru Unire. El preferă să rămână demnitarul imperiului Otoman până în 1859, apreciind avantajele personale ce putea trage de pe urma acestei situații. Fluctuațiile sale politice⁴ apar enigmatice de multe ori chiar și reprezentanților intereselor sale în Principate.

Grupurile și curente din partida liberală se dezvăluie în discuțiile din cluburi și în presă. Ziarul „Concordia”, la început strînge în jurul său atît moderați cît și radicali⁵, pentru ca după cîteva luni colaboratorii moderați (Bălăceanu, Fălcoianu și Crețianu) să se retragă, neîmpăcîndu-se cu „exagerările”⁶. „Timpul” (devenit o vreme „Secolul”), condus de Bosuceanu, Costaforu și Bozianu, este criticat de către moderați că promovează „lupta de clasă” și calomniază pe unioniștii aristocrați⁷. Politica acestora, de altfel, se va dovedi și în alte împrejurări: simplă demagogie. Prețioase sînt amînunțele pe care le aflăm din scrisorile prezentului volum și cu privire la activitatea cluburilor (Bossel, Ghermani, Oteteleșanu), și comentariile iscate în jurul programelor politice enunțate⁸.

Despre atmosfera entuziastă din districte, scrisoarea lui Serrurie din 25 martie/6 aprilie este edificatoare: „Din partea țaranilor plugari, a măsriașilor și a comercianților romîni — scrie el — după ce li s-a explicat programa națională, n-a fost decît un consintiment unanim la toată cuprinderea ei. De s-au ivit miseria, lașitatea și chiar infamia și p-aici, n-a fost decît din partea unora din clasa boerită, care este prea mică pe lîngă celelalte clase, și din partea a duoi, trei proprietari de moșii”⁹.

Din volum mai reiese că revirimentul politic din ajunul alegerilor pentru Divan se produce după intrarea în țară a emigraților¹⁰ sau a „statului major al revoluției”, cum îl numește cu invidie Ion Bălăceanu. Succesul liberalilor radicali în alegeri, după acest comentator, se explică prin faptul că, sosiți în ultimul moment, ei au obținut victoria fără a mai lăsa ca timpul să le uzeze faima¹¹.

poziția „oamonilor de la 48”, înainte de deschiderea Divanului, se reflectă în multe din scrisorile ce publicăm¹². Ne lipsesc însă relatări

¹ Scrisorile nr. 179, 196, 208.

² Scrisoarea nr. 138.

³ Scrisoarea nr. 122.

⁴ M. Kogălniceanu îl consideră „om conservator și progresist în același timp”; scrisoarea nr. 186.

⁵ Scrisoarea nr. 99.

⁶ Scrisorile nr. 125, 172.

⁷ Scrisorile nr. 102, 111; cf. și răspunsul lui Bosuceanu din „Timpul”.

⁸ Scrisorile nr. 111, 117, 123, 149; compara scurta prezentare făcută de către Talleyrand, conțelul Walewski, din 2/14 aprilie 1857. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, IV, p. 334—336.

⁹ Scrisoarea nr. 119; vezi și scrisoarea 164.

¹⁰ Scrisoarea nr. 98.

¹¹ Scrisorile nr. 176, 179, 188, 190.

¹² Mai cu seamă scrisorile nr. 98, 115, 119, 170.

mai ample din timpul dezbaterilor¹, care ar fi permis istoricului să discrimineze ușor adevărul din atacurile înverșunate îndreptate împotriva liberal radicalilor de către moderați și conservatori². În orice caz, trebuie totuși remarcat că deși în Adunarea adhoc s-a desfășurat o luptă îndârjită între cele două tabere, deputații reprezentanți ai claselor posedante din amândouă taberele tindeau spre un compromis, spre o înțelegere în dauna maselor³.

În Moldova, față de ce se cunoaște cu privire la mișcarea unionistă și la caracterul ei de masă, informația noastră pentru perioada 1857 și începutul lui 1858 este substanțială. Pentru situația lunilor premergătoare alegerilor și a eforturilor de a împiedica exprimarea dorinței de unire, e caracteristic raportul lui Sadyk Pașa citat cu câteva pagini mai sus. Cu toată ostilitatea evidentă cu care vede realitățile, observatorul filo-turc lasă să se înțeleagă printre rînduri, că dacă aici în Moldova, tradiția de luptă revoluționară a maselor a avut mai puține prilejuri de a se manifesta în toată plenitudinea ei, în schimb acum, momentul a sosit : energia și entuziasmul popular nu pot fi stăpînite de „zelul antiunionist” al caimacamului Vogoride și al inspiratorilor săi din țară și din afară⁴.

Confirmarea celor spuse de Sadyk Pașa e ilustrată în volumul de față de scrisorile lui D. A. Sturdza, C. Hurmuzaki și V. Mălinescu, din martie 1857⁵, scrisorile lui D. Rallet⁶ și corespondența purtată între Comitetul Central al Unirii din Iași și Comitetele unioniste din Roman și Bacău⁷, din martie pînă în mai. Toate amenințările antiunioniste nu abat din drum țărănimea ținuturilor. Bunăoară, în Roman „presiunea din partea cirmuirii îi întărește încă mai tare în dorința și vrointa lor”⁸. La Bacău, același entuziasm; antiunioniștii „Burchi și Istrati încercînd să constituie « un comitet de neunire » au fost fugăriți de acolo”⁹.

Subliniem — în continuare — interesul pe care-l reprezintă amănuntele locale despre atmosfera dinainte de primele alegeri¹⁰ și felul cum s-au desfășurat ele în mai toate ținuturile : felurite amenințări și mituiri pentru strîngerea de iscălituri antiunioniste¹¹; prezența armatei pe străzile Iașului pentru intimidarea unioniștilor ; pompieri mobilizați în curțile bisericilor ; și alte „măsuri violene și violente”¹². Apoi casarea alegerilor frauduloase și bucuria deschiderii Divanului unionist¹³.

Divergențele de opinie din partida națională moldoveană sînt relevante de asemenea în volumul de față : moderațiunea lui Constantin Hurmuzaki în chestiunile sociale, de exemplu, contrastează cu vederile ina-

¹ Vezi mai ales scrisorile nr. 182, 184, 185 și 187.

² Scrisorile nr. 179, 183, 188, 190, 195.

³ Vezi și D. Berindei, *Introducere la Documente interne (1854—1857)*, (vol. I din *Documente privind Unirea Principatelor*, București, 1961).

⁴ Raportul nr. 132.

⁵ Scrisorile nr. 83, 110, 113.

⁶ Scrisorile nr. 139, 141.

⁷ Scrisorile nr. 106, 129, 142, 143, 144.

⁸ Scrisoarea nr. 134.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Scrisorile nr. 109, 111.

¹¹ Scrisorile nr. 156, 157, 158.

¹² Scrisorile nr. 157, 159, 162. *

¹³ Scrisoarea nr. 173.

intate ale lui Mihail Kogălniceanu. Constatărea o face Hurmuzaki însuși, și o subliniază și Dimitrie Bolintineanu care a asistat la primele ședințe ale Divanului moldovean. „Kogălniceanu — observă oaspetele muntean — fie datorită talentului său real, fie pentru faptul că apără o cauză vitală, se ridică pe fiecare zi, în timp ce Hurmuzaki pierde din popularitatea sa”¹. „Cauza vitală” de care vorbește Bolintineanu este problema agrară, căci iată poziția lui Hurmuzaki în această privință: „D-l Faca și D-l Gheorghiadi — scrie el un an mai târziu² — nu-mi poate ierta că eu, ca deputat al răzeșilor, am combătut cererea de a deschide toate judecățile de la Adam încoace. Revoluționariu n-am fost, nici voi fi vreodată. Pentru aceasta nici am putut simpatiza cu Catilina³, nici cu Mălinescu, nici cu Ionescu, nici cu Kinezu, nici cu Lecca, nici cu Cuparencu, nici cu alți nebuni de această sortă”. Aparenta diferență dintre poziția lui C. Hurmuzaki, entuziastul unionist din 1856—1857⁴ și poziția lui C. Hurmuzaki, deputatul moderat din Divan și apoi adversarul lui M. Kogălniceanu și partizanul înfocat al lui Grigore Sturdza, este de fapt consecința apariției în discuția publică a problemelor sociale și îndeosebi a problemei agrare.

Marin Serghiescu-Naționalul, veteranul revoluționar de la 1840 și 1848, care a asistat împreună cu Dimitrie Bolintineanu la ședințele din octombrie, își exprimă entuziasmul față de Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Rallet⁵. Pe de altă parte, pledoaria lui Costache Negri în favoarea împroprietăririi⁶ va determina de pe acum rezerva multora din partida națională față de el; și faptul acesta va fi determinant și atunci când se va pune problema candidaturii sale la domnie.

Activitatea depusă de fruntașii progresiști moldoveni reiese din toate scrisorile lui Vasile Mălinescu, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, D. Rallet etc., așa cum ea este de altfel îndeobște cunoscută. În istoriografie însă numele lui D. Rallet a fost legat în special de publicațiile propagandistice sau de scenetele satirice-politice pe care le-a scris, precum și de faptul că a contribuit în mod hotărîtor la demascarea uneltirilor dușmănoase din corespondența secretă a lui Vogoride (iulie 1857). Dar s-a știut mai puțin despre activitatea sa în conducerea mișcării unioniste desfășurate la Paris, la București, la Iași sau în alte centre moldovene, pînă la ultima rezistență a sănătății zdruncinate (sfîrșitul lui octombrie 1858). Locuința sa de la Muzeul de istorie naturală din Iași a fost⁷ și a rămas și după moartea lui locul de întîlnire sau clubul politic al unioniștilor. Acolo⁸, în seara de 3/15 ianuarie 1859, a fost hotărîtă alegerea domnului Moldovei în persoana lui Alexandru Ioan Cuza.

¹ Scrisoarea nr. 178.

² Scrisoarea nr. 234.

³ M. Kogălniceanu.

⁴ În afară de informațiile din volum — cităm spre confirmare părerea lui D. Bolintineanu, despre C. Hurmuzaki, exprimată în 1856: „Hurmuzaki — dont l'esprit et le coeur sont embellis par une instruction sérieuse, dont l'honnêteté de caractère et le patriotisme sont admirés par tout le pays” (*L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques, Paris, 1856, p. 141*).

⁵ Scrisoarea nr. 174.

⁶ Scrisoarea nr. 188.

⁷ Cf. scrisoarea nr. 113.

⁸ Scrisoarea nr. 241.

În cadrul colaborării dintre amîndouă țările, remarcăm la tot pasul participarea reciprocă la manifestările unioniste într-o țară sau cealaltă, răspîndirea publicațiilor și știrilor dintr-o parte în alta și ajutorul și sfaturile reciproce date în diferitele împrejurări.

Atmosfera politică după încheierea lucrărilor Divanelor Ad-hoc pînă la alegerile din ianuarie 1859

Prin votul reprezentanților săi, cele două țări romîne s-au pronunțat pentru Unire. Dar comisarii puterilor garante, trimiși în Principate, nu s-au putut ridica peste punctul de vedere oficial al țării pe care o reprezentau, ca să recunoască ¹ unanima voință a poporului romîn *de a se uni într-un singur stat*. Savfet Effendi sau austriacul Lichmann nu au putut fi niciodată înduplecați să-și dezică misiunea cu care fuseseră însărcinați. Comisarul englez Bulwer, deși lăsase să i se citească și alte convingeri decît cele oficiale, înainte de toate era reprezentantul unui guvern care apăra interesele și integritatea Imperiului otoman ². Sentimentele antiunioniste și filoaustriace ³ ale secretarului acestuia, Stanley, măguleau orgoliul habsburgic. Atitudinea lui Stanley de la prima sa vizită în țară, cînd „aruncase foc și flăcări” asupra austriacilor, comparată cu cea adoptată acum, în 1857—1858, cînd nu vedea, nu auzea și nu admira decît pe austriaci, pe Vogoridi și Istrati sau pe Barbu Știrbei și Ion Manu, îl adusesese chiar și pe Bălăceanu în situația să profere — împotriva convingerilor lui Ion Ghica — caracterizări usturătoare la adresa politicii engleze în general : „Dacă interesul lor [al englezilor] — scria Bălăceanu — le comandă să se arate liberali, ei își pun boneta frigiană, ridică steagul roșu și cîntă (pe nas) Marseilleza. Un moment după aceea, interesul lor schimbîndu-se, limbajul li se schimbă cu totul...” ⁴.

În adevăr, primirea făcută comisarilor la sosire, comparată cu lipsa de entuziasm manifestată la plecarea lor era edificatoare ⁵.

Era de așteptat deci ca și la Conferința de la Paris — întrunită oficial abia la 22 mai 1858 — să se manifeste aceeași rezistență, aceeași negare a realităților și să se elaboreze în consecință o Convenție, sau Constituție, pentru două state romînești, numite totuși „Principatele-Unite”, conduse de doi domni, două guverne și două Adunări Legislative.

Acest deznodămînt hibrid fusese prevăzut de la primele manifestări ale comisarilor în țară. El se deslușește și din dezamăgirea care cuprinsese pe foștii deputați îndată după închiderea Divanelor și din speranțele ce încolțeau în același timp în mințile adversarilor Unirii. „Aice n-au apucat încă a se hotări neunirea, Congresul nu se știe ce va hotări, și candidații de domnie răsar ca ciupercile” — constata Dimitrie Rallet la 25 febr./9 martie 1858 ⁶.

¹ Scrisoarea nr. 198 și 187.

² Scrisoarea nr. 204.

³ Scrisorile nr. 122, 130, 190, 196.

⁴ Scrisoarea nr. 190.

⁵ Scrisorile nr. 199 și 200.

⁶ Arhiva B.C.S., Fond M.K., XXVII/14.

Cu toate acestea progresul și reacțiunea continuă să se înfrunte în amîndouă țările. În Țara Romînească antagonismele se ascut mai mult pe planul revendicărilor sociale decît pe cele naționale, întrucît nu se poate spune că vreun candidat la tronul țării, din partida retrogradă, ar fi respins ideea Unirii, dacă ea s-ar fi putut realiza sub sceptrul său. Dovada evidentă o constituie chiar acțiunea întreprinsă în acest scop de Barbu Știrbei, în Moldova ¹. Problema esențială era însă ca o dată cu Unirea să se accepte și legiferarea reformelor sociale.

În Moldova, pe lângă „conservatorii unioniști”, erau și cîteva „separatiști” care protestau împotriva așa-numitei „subordonări politice și economice” a Moldovei în cazul Unirii. Ei uneltesc pe lângă puterile ostile Unirii pentru menținerea statului moldovean.

În cursul discuțiilor de la Paris, lupta unioniștilor se dă pe plan diplomatic, spre a salva cît se mai putea salva. Deși învățaseră a cunoaște cît valora „dezinteresul” și „sprijinul” diplomatic, ei sperau totuși să tragă folos din rivalitatea marilor puteri ². Atenția se concentrează deci — provizoriu — în afară, printr-o nouă serie de publicații și de intervenții în presa străină, și pe lângă cabinetele apusene.

Ținînd seamă că cercurile care trebuiau influențate erau ostile oricăror acțiuni cu rezonanțe revoluționare, Mihail Kogălniceanu face apel la însușirile de diplomat ale lui Ion Ghica ³. „Oamenii din 1848 [*radicali* — C. B.] — scrie el în scrisoarea către Cozadini ⁴ — trebuie să se ție departe”. Apelul către Ion Ghica rămîne însă fără răspuns și în ianuarie 1858, ca și altele adresate cîteva luni mai tîrziu ⁵.

Parisul în schimb e invadat de „oameni vechi și străini”.

În scrisorile care relatează atmosfera politică din primăvara pînă în toamna lui 1858, întîlnim din nou lumea nouă față în față cu lumea veche, sau prezentul în luptă cu trecutul. Gradowicz anunță de exemplu ⁶ că Suțachi a plecat la Paris, ca și în 1855 sau în 1856 ⁷, să uneltească. De data aceasta, nu pentru Alexandru Ghica, ci pentru Ion Cantacuzino, fiindcă acesta părea să aibă mai mulți sortii de izbîndă și fiindcă era susținut de diplomați ruși și de Bulwer (nu însă și Stanley). Dar I. Bălăceanu scrie că Bulwer prefera pe Dimitrie Ghica, pentru motive personale ⁸. Gradowicz vede pe Ion Slătineanu bucurîndu-se de atenția Austriei, dacă bineînțeles acesteia nu-i va conveni la un moment dat să-l sacrifice pentru Gheorghe Bibescu; și așa mai departe. Candidații din 1856 își reînnoiesc și-și întăresc intervențiile personal sau prin agenții lor. Postulanții de favoruri „se înghesuiesc în anticamerile miniștrilor, ale comisarilor și ale secretarilor” — scrie cu ironie amară D. Rallet — și „mi se pare și ale portarilor”. „Vanitatea este mai apropiată de înjosire decît modestia,

¹ Vezi mai jos, p. XXVIII—XXIX.

² Scrisoarea nr. 141.

³ Scrisoarea nr. 187.

⁴ Scrisoarea nr. 186.

⁵ Scrisorile nr. 198, 212.

⁶ Scrisoarea nr. 201.

⁷ În rapoartele austriace de la Iași se arată cum în călătoria lui de propagandă pentru caimacam din 1856 — la Viena, Paris, și Londra — C. Suțu se oferise să slujească și interesele lui Th. Bals, caimacamul moldovean, — contra unei indemnizații din partea acestuia. Cf. D. Berindei *op. cit.*, p. 67—68; tot acolo, p. 90 despre rechemarea lui în martie 1857.

⁸ Scrisoarea nr. 203.

și ei căroră în țară nu le puteau ajunge, zice vorba românului, « cu o prăjină la nas », aice sînt plecatele slugi ale tuturoră”¹.

Separatiștii moldoveni — Costin Catargiu, N. Istrati, Th. Balș (fostul ministru de Interne al caimacamului omonim) — rezolvă primele greutăți în țară de comun acord cu reprezentanții Austriei și ai Porții și apoi se duc direct la Constantinopol² pentru continuarea tratativelor. „Pînă și Alecu Balș Cucoșu și chiar Istrati lucrează a-și face partidă”, ca să-și deschidă drum spre domnie³.

Situația lui Ion Ghica poate fi ușor urmărită din corespondența lui Bălăceanu și Gradowicz; în fiecare scrisoare, devoțiații săi îi cîntăresc șansele față de ceilalți concurenți. Bălăceanu vorbește cu Benzi la Torino tot în sprijinul lui; pentru Ion Ghica se pregătește să scrie o broșură apologetică, pe care însă credem că pînă la urmă nu a mai tipărit-o. În schimb publică anonim: *Lettres sur les Principautés*, prefată de Vegezzi-Ruscalla⁴ — scriere bine primită de opinia publică, ceea ce va contribui a-i întări și poziția politică printre moderați⁵.

Pe lingă sporadicele ecouri despre mersul lucrărilor de la Paris⁶, presărate cu știri despre stăruințele de culise depuse de candidații la domnie sau agenții lor⁷, scrisorile consemnează — cu suficiente amănunte — fierberea stîrnită de perspectiva adoptării formulei de tranziție a Căimăcămiei.

Și acum, ca și în 1856, boierii care se socotiră deodată „destoinici a fi domnitori”⁸, la rigoare s-ar mulțumi și cu mai puțin.

Problema constituirii Căimăcămiei regulamentare, din președintele Divanului, ministrul de Interne și ministrul de Justiție ai ultimului domn, suscită agitații în țară. Din motive ușor de înțeles formula „ultimul ministru” al „ultimului domn” era interpretată cînd corespunzînd cu *Domnia* lui Barbu Știrbei în Țara Romînească și Grigore Ghica în Moldova, cînd cu *Căimăcămia* (Vogoride în Moldova și Alexandru Ghica în Țara Romînească). În asemenea împrejurări, dese schimbări de miniștri care au avut loc în intervalele disputate, dădeau ocazie la tot atîtea pretenții ale foștilor titulari îndepărtați, sau ale succesorilor lor. Concurența era mare, întrucît de reușita unora sau altora se lega și succesul în alegeri: al lui Știrbei sau Alexandru Ghica în Muntenia; al partidei unioniste sprijinită de foștii demnitari ai lui Grigore Ghica, sau al celei separatiste (patronată de Vogoride) în Moldova.

Informațiile din acest volum se referă numai tangențial la situația din Moldova⁹, conținînd în schimb amănunte noi și interesante pentru Țara Romînească¹⁰.

¹ Scrisoarea nr. 204.

² Scrisoarea nr. 198.

³ Scrisoarea nr. 193.

⁴ Scrisorile lui Bălăceanu redau fază cu fază procesul de redactare, tipărire și difuzare a broșurii. Informațiile nu sînt lipsite de interes, întrucît *Lettres sur les Principautés* s-a bucurat de o bună primire în lumea unionistă, oferind noi posibilități de a cunoaște și de a vorbi despre țările romîne. I. G. Valentinianu în *Biografia oamenilor mari scrisă de unu omu micu*, citează pasaje întregi din broșura lui Bălăceanu.

⁵ Scrisorile nr. 208, 213.

⁶ Cf. Scrisorile nr. 204, 205, 207, 210, 212, 213, 214, 225 etc.

⁷ Cf. Scrisorile nr. 207, 230, 231.

⁸ A. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit Romînia*, p. 233.

⁹ Scrisorile nr. 210, 217 etc.

¹⁰ Scrisorile nr. 212, 214, 220.

Aici, Constantin Grigore Ghica, în calitate de ministru de Interne al ultimei formațiuni guvernamentale, contestă competența pentru Căimăcămie lui Ion Manu, concurentul său din timpul lui Barbu Știrbei¹. El stăruie pe lângă Ion Ghica să pledeze la Constantinopol pentru recunoașterea Căimăcămiei formată din miniștrii aflați în funcțiune, și caută să-l convingă despre avantajele personale ce le-ar câștiga în alegeri². Teama de insucces — pe care de altfel Gradowicz îl prevede — și în același timp nemulțumirea de alianța electorală a caimacamului cu radicalii, fac pe Constantin Ghica solidar cu interesele moderaților, solicitând prezența neapărată în țară³ a nepotului său⁴, a lui Ion Ghica.

Gradowicz, pe de altă parte, recomandă cercurilor influente de pe lângă guvernul otoman, o combinațiune din oameni „independenți” care ar putea preîntâmpina victoria liberalilor-radicali, fără să favorizeze nici pe Bibescu nici pe Știrbei.

Poarta, la rîndul său, pare la un moment dat hotărîtă să modifice componența Căimăcămiei aleasă din guvernul lui Barbu Știrbei și indicată ca atare în Conferința de la Paris, intenționînd să înlocuiască pe Ion Manu și I. A. Filipescu cu Ion Slătineanu și Ion Cantacuzino; aceasta pentru a înlesni reușita lui Gheorghe Bibescu în alegeri⁵. Tot de la Constantinopol pornește zvonul că turcii ar destina pe Ion Ghica pentru Căimăcămia Moldovei⁶.

În contrast cu goana pentru favoruri personale și interese opuse dezvoltării statului național burghez, de partea cealaltă a scenei politice românești se desfășura acțiunea pregătitoare pentru a dovedi, pe cale legală, Europei și puterilor garante că s-au înșelat în prețuirea voinței neștrămutate a poporului. Deosebit de semnificative în această privință ni se par observațiile făcute de Gradowicz la 30 iulie/11 august 1858, despre atitudinea țărănimii față de viitoarea organizare a statului: „Țara Românească întrecă — împreună cu administratorii de județe și alți funcționari numiți de guvernul în funcțiune — cere un guvern stabil și puternic, pentru a scăpa de desorganizarea actuală. Aceste dorinți ne-au fost exprimate cu tărie în toate regiunile pe care le-am străbătut”⁷. Deși pasajul citat este departe de a exprima adevăratul sens al dîrzeniei populare, el oferă totuși cercetătorului posibilitatea de a desluși printre rînduri realitățile voit ocolite: țărănimea nu cerea — cum vrea să creadă Gradowicz — un guvern care să statornicească o ordine de lucruri vechi, ci revendica o țară nouă — întemeiată pe reforme sociale.

La 16/28 august Comitetul electoral al grupării radicale trimitea din București în diferitele centre ale țării primele instrucțiuni în vederea alegerilor pentru Adunarea Electivă. Începe campania inițiată în vederea armonizării capitalurilor deținute de alegători și eligibili cu censul prevăzut în legea electorală anexată la Convenție. Tranzacțiile și donațiile ce trebuiau efectuate înainte de publicarea firmanului erau destinate

¹ Scrisoarea nr. 217.

² Scrisorile nr. 209, 215, 217.

³ Scrisorile nr. 211, 217 etc.

⁴ Bunicul lui Ion Ghica, Scarlat Grigore Ghica, este fratele lui Constantin Gr. Ghica.

⁵ Scrisoarea nr. 218.

⁶ Scrisoarea nr. 216.

⁷ Scrisoarea nr. 209.

cetățenilor „tot de credință națională”, dar care nu dispuneau de censul necesar ¹.

Alianța liberalilor radicali cu partida guvernamentală a lui Alexandru Ghica apare tot ca un act politic ² determinat de perspectivele nesigure ale alegerii lui Alexandru Ghica. Originea străină a acestuia era discutată în cercurile politice ostile, așa precum se critica de altfel și situația materială necorespunzătoare a candidatului radical Nicolae Goleșcu ³. Dar față de sprijinul pe care se puteau bizui Bibescu din partea boierimii conservatoare și Barbu Știrbei din partea „progresiștilor” moderați și a Franței ⁴, radicalii opun încrederea în efervescența crescîndă a maselor la care — în parte — se gîdea și Alexandru Ghica. La nevoie, atît radicalii liberali cît și bătrînul caimacam preferau a accepta candidatura domnului ales la Iași ⁵, decît a vedea triumfînd în alegeri pe unul din adversarii lor. În același timp se întrezărea și posibilitatea ca, în caz de victorie radicală, N. Goleșcu să fie proclamat domn și în Moldova ⁶.

Rapoartele prefectilor din Oltenia semnalau puțina simpatie de care se bucura familia Ghica și perspectivele de succes ale celor doi frați : Gh. Bibescu și Barbu Știrbei. Prevenit, caimacamul dispune înlocuirea funcționarilor administrativi și judecătorești nesiguri cu devotați de ai săi. Dar se pare că „pe cît a cîștigat în partizani printre noii numiți” „tot pe atît a pierdut printre cei destituiți”. Se arată deopotrivă de larg în conferirea de grade militare, numai pentru a înclina balanța opiniei publice în favoarea sa ⁷.

Mai tîrziu, după instalarea Căimăcămiei, liberalii radicali s-au luptat pentru menținerea numirilor făcute de guvernul trecut, întrucît aceasta reprezenta și pentru ei avantaje electorale.

Pe de altă parte veșnicile ezitări ale lui Ion Ghica de a renunța la o situație sigură : „Principatul de Samos”, pentru una nesigură : reușita în alegeri, precum și întîrzierea intrării sale în țară dezamăgesc pe partizanii săi, care se alătură în mare parte lui Barbu Știrbei ⁸.

În Moldova, acțiunea unionistă în vedea alegerilor se intensifică după întoarcerea delegaților de la Paris (sfîrșitul lui august 1858), și ca o replică la propaganda înverșunată a fostului domn M. Sturdza și a fiului său Grigore ⁹.

Stăruințele conducătorilor unioniști moldoveni se concentrează, ca și în Țara Romînească, asupra ideii de a scoate maximum de foloase din puținul ce se acordase prin Convenția semnată la 7/19 august ¹⁰. În mîntea multora încolțise ideea de a eluda stipulațiunile Convenției fie prin punerea la cale a formării unui guvern unit la Focșani — și nu o Comisie Centrală — după care apoi ar fi urmat alegerea unuia și aceluiași domn pentru

¹ Scrisorile nr. 224, 226.

² Scrisorile nr. 227, 239.

³ Scrisorile nr. 209, 222, 227.

⁴ Scrisoarea nr. 231.

⁵ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 243—244.

⁶ *Ibidem.* — D. Berindei, *Frământări în jurul alegerii domnitorului Cuza*, în „Studii”, nr. 2, 1955, p. 61.

⁷ Scrisoarea nr. 225.

⁸ Scrisorile nr. 228, 244, 245.

⁹ Scrisorile nr. 214, 220, 223, 248.

¹⁰ Scrisoarea nr. 212.

amîndouă țările în sensul dorințelor exprimate în Divanul ad-hoc¹; fie prin schimb de candidați dintr-o țară în alta, fie prin abținerea de la alegeri².

În această privință știrile luate din presa contemporană completate cu informația ce o oferă cîteva scrisori publicate în volumul de față dau unor chestiuni contururi mai clare, decît ce se știa pînă acum.

Așa de exemplu, deși nici acum semnul de întrebare nu este cu totul înlăturat, se pot aduce precizuni prețioase în legătură cu scopul vizitei lui A. G. Golescu din luna noiembrie la Iași.

Astfel, dintr-un memoriu antiunionist prezentat de către ambasadorul turc la Londra, în Conferința din aprilie 1859 de la Paris³ aflăm că: după instalarea Căimăcămiei, Anastasie Panu și Vasile Sturdza „au trimis agenți la București spre a se înțelege cu partida subversivă din Muntenia”. Că, „Domnul Golescu,⁴ un agitator de la 1848 s-a dus la Iași ca să se înțeleagă cu Comisia interimară” și că „scopul era de a se alege acelaș domn în ambele Principate [subliniat de noi — C.B.]. Dacă alegerile moldovene s-ar face înaintea celor din Țara Romînească, aceasta trebuia să aleagă pe alesul Moldovei, și vice-versa”.

O insinuare strecurată de C. Hurmuzaki în „Constituționarul” din 3 decembrie 1858 lasă să se creadă că delegatul muntean ar fi fost trimis în Moldova să propună un schimb de candidaturi între cele două țări; și anume pe Știrbei în Moldova și pe Grigore Sturdza în Țara Romînească.

Gestul lui Hurmuzaki a produs însă indignare între unioniști⁵. Știrea a fost dezmințită după cîteva zile deopotrivă în „Steaua Dunării”, „Zimbrul” și „Vulturul” (Iași) și „Dimbovița” (Buc.)⁶, și combătută de Mihail Kogălniceanu⁷.

Din polemica cu vehemență cu apologetul lui Grigore Sturdza reiese totuși că ideea aceasta a trecut un moment prin mintea lui Al. G. Golescu — dar că o soluție „in extremis” și fără consistență. „Domnul A. Golescu — declară Mihail Kogălniceanu⁸ — purcedînd de la teoria că românii au cerut domn strein, mai ales ca să scape de nepotism și de clicile curtezanilor cu care obicinuit vin domni la domnie, era de părere că, făcînd un schimb, adecă luînd muntenii un moldovean și moldovenii un muntean, am ajunge întru cîtva la scopul ce voiam a ajunge prin domnul strein”. În cazul în care, dintre „oamenii noi” n-ar avea niciunul șanse de a fi ales,

¹ Compară scrisoarea lui D. A. Sturdza către A. G. Golescu din 19/31 ianuarie 1859 (nr. 270) cu scrisorile nr. 231, 235.

² Cf. între altele D. A. Sturza ș.a. *Acte și documente*, IX, p. 191, n. 1, 242—249; T. W. Riker, *op. it.*, p. 243; D. Berindei, *Rapoartele consulatului Austriac...*, p. 370—371.

³ Publicat în „Stéoa Dunării”, nr. 78 din 17 aprilie 1859. Textul francez, în copie, la Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4863, f. 368.

⁴ Memoriul e folosit și de A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Iași, 1903, I, p. 46; dar dintr-o scăpare din vedere, în citatul său apare Dumitru Golescu în loc de domnul Golescu.

⁵ Scrisoarea nr. 257.

⁶ La întrebarea făcută unioniștilor din Țara Romînească despre scopul lui Al. G. Golescu, Nicolae Crețulescu răspunsese telegrafic: „Golescu nu este aice. Vă pot încredința că scopul atribuit voiajului său este calomnios. Nimene din partida națională nu va vota aice pentru Grigore Sturdza” („Stéoa Dunării” din 8 decembrie 1858. Cf. și Comentariile lui D. Bolintineanu din „Dimbovița”, 1858, p. 79, col. II: Cronica interioară).

⁷ Faptul e subliniat cu satisfacție de A. G. Golescu, în scrisoarea nr. 273 (către D. A. Sturdza).

⁸ „Stéoa Dunării”, din 8 decembrie 1858. În problema prințului străin, v. mai jos, p. XLVI.

atunci — după socoteala lui A. G. Golescu — „chiar și un Știrbei Vodă ar fi mai bun în Moldova și un Mihai Vodă sau fiul său în Țara Românească”. „Domnul Golescu — continuă Kogălniceanu — se întemeia în rezonamentul său pe presupunerea că oamenii aceștia trebuie să dorească a se îndrepta în ochii lumii, dar, întru cât vor fi încongiurați de partizanii lor, le va fi cu neputință a rumpe cu trecutul”.

După cele ce afirmă Mihail Kogălniceanu, lui A. G. Golescu i s-a răspuns atunci că, de s-ar putea alege la Iași un român din Țara Românească și la București un moldovean, „ar fi în toate privințele de mare folos Principatelor Unite”. Dar „întru cât privește pe ex-voevodul Știrbei și alți asemenea, apoi mai bine rămâie unde sînt și cum sînt; noi — accentuează Kogălniceanu — cu bucurie dăm în dar pe ex-voevodul Sturdza cu fiul său dimpreună, căci — adaugă el — lupul păru-și schimbă, dar năravul ba”¹.

Din scrisorile publicate în volum, lucrurile par a se fi petrecut astfel: cu cîteva săptămîni înainte — și nu după — instalarea Căimăciei regulamentare, unioniștii din fostul guvern al lui Grigore Ghica invitaseră pe Constantin Hurmuzaki — și pe Ion Maiorescu, ce se afla în acel timp la Dulcești (Roman) — la consfătuiri la Iași. Ce anume avea să se discute nu se spune². Dar concluzia se impune singură, din moment ce Maiorescu — la întoarcerea sa în Țara Românească — trebuia să mijlocească pe lângă bucureșteni „o uniformitate de purcedere”³, în sensul „combinăciunii” făcute de moldoveni.

Constantin Hurmuzaki, cîștigat fiind de pe atunci pentru Grigore Sturdza, nu se arată dispus a colabora cu foștii săi colegi de guvern⁴. În scrisoarea trimisă lui D. A. Sturdza, el se desolidarizează de politica „revoluționară” a lui M. Kogălniceanu, Mălinescu etc. pe care îi învinuiește de colaborare cu adversarii Unirii.

Ion Maiorescu primește să susțină planul moldovean. Dar ajuns la București, după ce convine cu G. Sion și A. G. Golescu să se întoarcă în Moldova cu răspunsul și desigur cu propunerile muntenilor, peste cîteva zile renunță la toate, invocînd față de D. A. Sturdza „puținătatea calităților” pe care le are de a putea juca un rol politic în împrejurările date⁵.

Rolul lui e preluat astfel de A. G. Golescu⁶.

În cursul lunii noiembrie Golescu asistă la Iași la reuniunile unioniștilor moldoveni, dar se întoarce de acolo fără încredere în posibilitatea realizării unui plan comun de acțiune. „Interesele meschine sînt prea împărțite” în amîndouă țările — scrie el — fără îndoială exagerînd situațiile. „Nu există nici o singură personalitate politică în Moldova în jurul căreia să se poată grupa un număr de interese locale din Țara Românească, un număr de partizani munteni gata să se grupeze în jurul steagului său”. Și același lucru îl spunea și despre munteni față de moldoveni⁷. Răspunsul

¹ „Stéoa Dunării” din 8 decembrie 1858.

² Scrisoarea nr. 231.

³ Scrisoarea nr. 235; v. și nr. 238, 239.

⁴ Scrisorile nr. 234, 236.

⁵ Scrisoarea nr. 238. G. Sion telegrafia lui D. A. Sturdza că „grava boală a soției” lui Maiorescu îl reclama pe acesta la Brașov și că în locul lui în Moldova venea A. G. Golescu (Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, f. 219).

⁶ Scrisoarea nr. 241.

⁷ Scrisoarea nr. 250.

pare destul de echivoc. „Au fost perioade în istoria noastră — observă în continuare A. G. Golescu — în care am fost mult mai apropiați sub raportul fuziunii celor două popoare, decât sîntem astăzi. A reface o astfel de solidaritate pînă în interesele cele mai meschine, aceasta trebuie să fie preocuparea noastră constantă, dacă vrem să ieșim din domeniul visurilor pentru a intra în acel al faptelor”.

Din alte scrisori ce au urmat între A. G. Golescu și D. A. Sturdza, se vede bine că preocuparea înfăptuirii Unirii — pe cale revoluționară — nu este părăsită nici după alegerea din 5/17 ianuarie 1859.

Scrisoarea lui D. A. Sturdza din 19/31 ianuarie 1859¹ și proiectul de moțiune care era să fie prezentat Adunării Elective a Moldovei², constituie o mărturie fără echivoc că A. Panu și V. Sturdza au urmărit de la început : 1. să proclame Unirea sub prinț străin, alegîndu-se un guvern provizoriu și nu un domn ; 2. să ceară Adunării Elective muntene să procedeze la fel ; 3. cele două guverne provizorii să se întrunească apoi la Focșani ; 4. să se elaboreze o nouă lege electorală, pe baza căreia să se aleagă o altă Adunare Electivă și 5. Adunarea nou constituită să proclame domnul străin. „Manevra dibace” a lui A. Panu, prin care a admis pe Grigore Sturdza ca deputat în Adunarea Electivă a Moldovei, după părerea lui D. A. Sturdza, a fost făcută cu scop precis : să constituie o amenințare pentru partida națională, care să o oblige a rămîne unită pentru a nu lăsa dușmanul să triumfe³.

Schimbul de scrisori dintre A. G. Golescu și D.A. Sturdza⁴ adăugat la corespondența adresată de Vasile Alecsandri fratelui său, la Paris⁵, mai oferă și un alt material documentar prețios, pentru înțelegerea situației create în Moldova după instalarea Căimăcămiei regulamentare. Ele reflectă, etapă cu etapă, cunoscutul conflict din sinul Comisiei interimare și lupta înverșunată dusă de partida unionistă împotriva elementelor separatiste din guvern, susținute și instigate de puterile străine adversare Unirii. Valoarea acestor mărturii rezidă mai ales în faptul că ele provin de la doi membri din guvern — unul, ministru secretar de Stat, celălalt secretar al Căimăcămiei — în măsură a cunoaște exact realitățile, și a le confirma astfel și pe cale particulară. Prin ele se verifică o dată mai mult că : formarea noului guvern ; restabilirea libertății presei ; preluarea Departamentului de Interne de către unioniști și destituirea și înlocuirea administratorilor de județe numiți de Vogoride ; redactarea instrucțiunilor pentru aplicarea legii electorale ; destituirea lui Fotiade din postul de agent al Moldovei la Constantinopol ; înfruntarea repetatelor admonestări turcești etc. sînt ciștiguri înregistrate de tabăra unionistă în dauna presupusei popularități a partidei lui Mihai Sturdza și a gregorienilor.

Văzîndu-se învinși, adversarii Unirii „aruncă cele de pe urmă strigăte, vîfă și fac acte de disperare”⁶. Prezumpțiosul beizadea Grigore Sturdza declară chiar, în *profesia sa de credință*, că de vreme ce țara întreagă îl proclamă domn, dacă nu va fi ales de Adunare, înseamnă că

¹ Scrisoarea nr. 270.

² D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, IX, p. 247—249.

³ Scrisoarea nr. 270.

⁴ Scrisorile nr. 250, 252, 253, 257.

⁵ Scrisorile nr. 246, 247, 256, 261, 262.

⁶ Scrisorile nr. 253, 257 și 248.

ea nu reprezintă adevărata expresie a țării¹. Dar usturătoarea replică nu întârzie să-i vie; Adunarea Electivă a Moldovei se deschide în ziua de 28 decembrie 1858/8 ianuarie 1859, în aclamațiile entuziaste ale mulțimii, adunată pe străzile Iașului să manifesteze pentru Unire și împotriva trecutului... împotriva „Strigoilor”.

În *Muntenia*, incidentele încep pe chestiunea alcătuirii listelor electorale. Aici doi dintre caimacami, Em. Băleanu și I. Manu sînt conservatori notorii și numai al treilea — ministrul de Justiție — Ion Alex. Filipescu-Vulpache refuză în multe situații să facă jocul reacțiunii.

Materialul informativ pentru aceeași perioadă premergătoare alegerii domnului prevăzut prin Convenție, cu puține excepții², provine de la Gradowicz. Adresîndu-se soției lui Sadyk Pașa, dar mai ales bancherului Alléon, observatorul filo-turc de la consulatul Franței cuprinde, în buletinele sale informative, toată orientarea politică din țară, tot ceea ce crede că ar putea interesa în primul rînd Turcia, opinia sa despre evenimentele în curs, și, în subsidiar, comentarii în legătură cu situația lui Ion Ghica. Vederile lui exprimă aceeași optică „moderată” cu care ne-am mai întîlnit. Acum simpatia sa politică pare să incline mai mult către Barbu Știrbei³, rămîine însă constant adversar al liberalilor radicali în care vede întotdeauna „exagerația nocivă”, în contrast cu „progresul binefăcător” al liberalilor moderați.

Ținînd seamă de vederile sale, înțelegem de ce relatează că: solemnitatea instalării Căimăcămiei a fost tulburată de sgomotoasa propagandă a partizanilor lui Alexandru Ghica (= a „ghiciștilor”) și a radicalilor, „cu scopul de a provoca huiduirea firmanului”, și de ce lui nu i se părea că firmanul era în contradicție flagrantă cu Convenția⁴. De asemenea, înțelegem de ce apreciază ca bine inspirat refuzul caimacamiilor de a constitui guvernul cu foști miniștri de ai lui Alexandru Ghica sau Barbu Știrbei, optînd pentru așa-ziiși „independenți” ca Ion Slătineanu, Barbu Catargi, Brăiloiu și Scarlat Fălcoianu. Gradowicz aplaudă proclamația lansată de caimacami îndată după instalarea lor, pentru că o consideră o parafrază ironică a propagandei radicale, „reproducînd — zice el — aceleași sentimente cu care se împănau radicalii”. Apoi adaugă tendențios că „dacă ar fi să ia cineva în serios strigătele radicalilor, ar însemna că lumea s-ar putea aștepta în fiecare moment să vadă izbucnind revoluția”⁵.

Reținem însă și cu acest prilej că efervescența crescîndă a populației, care continua să-i inspire îngrijorări serioase cu mult înainte de zilele hotărîtoare de la 22—24 ianuarie, este sistematic prezentată ca un rezultat exclusiv al „instigațiilor”. Înlocuirea aparatului de stat numit de Alexandru Ghica — insinuează Gradowicz — „este absolut necesară pentru a se evita — în ziua alegerii deputaților și [apoi] a domnului — vreo răscoală care ar putea izbucni în poporul incitat de agitatorii ghiciști și radicali”⁶.

¹ Scrisoarea nr. 252. Textul profesiei de credință a apărut și ca foaie volantă și reprodușă în ziarele contemporane în afară de „Constituționarul” lui Hurmuzaki. Vezi de exemplu: „Stéoa Dunării”, nr. 90, din 3 decembrie 1858. Cf. și D. A. Sturza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 1163—1165.

² Scrisorile nr. 242, 243, 258.

³ Scrisorile nr. 244, 245.

⁴ Scrisoarea nr. 239.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Trista epocă a Căimăcămiei nu se apropie de sfârșit fără ca Gradowicz să se convingă de „încăpăținarea, ineptia și perfidia celor doi caimacami”¹. Măsurile abuzive în vederea înlăturării candidaților progresiști și unioniști din alegeri — măsuri care aminteau teroarea din 1857 în Moldova — îl vor indigna și pe el. Dar aceasta numai la gândul că s-ar putea, ca și în Moldova, întoarce împotriva Turciei. Invectivele sale la adresa lui Ion Manu și Em. Băleanu se vor uni cu huiduielile mulțimii, fără să mai fie nevoie să-l „instige” și pe el „ghiceștii sau radicalii”.

Fată de amănuntele pe care le avem despre situația din Moldova pentru aceeași perioadă, buletinele lui Gradowicz conțin un material informativ mai bogat și mai variat. Adăugate la cele câteva scrisori provenite de la Duilie², A. G. Golescu³, I. Bălăceanu⁴, Șt. Golescu⁵, ele ne permit să urmărim pas cu pas: atitudinea adoptată de Căimăcămie și de fiecare caimacam în parte în chestiunea alegerilor; indignarea stărnită de îngrădirile și măsurile abuzive pe care le ordonă sau le încurajează; situația fiecărei grupări politice în parte; metodele întrebuintate de susținătorii candidaților la domnie, pentru a ciștișa adepții și voturi.

Iată câteva aprecieri semnificative:

„Căimăcămia, Ministerul său și marii boieri, serie Gradowicz, fac uz de toate mijloacele pentru a asigura alegerea prințului Bibescu. Ei nu economisesc nici convingeri, nici promisiuni, nici lingușiri, nici intimidare; cheamă electorii județelor la București și îi prelucrează să nu voteze pentru candidatul din district, ci pentru cutare sau cutare mare boier; și cum marii proprietari ei înșiși stau plecați în fața voinței marilor boieri, șansele pentru Bibescu cresc cu fiecare zi”⁶.

„Protestele electorilor sînt considerate anarhice — se indignează A. G. Golescu —; apelul la consiliul puterilor garante este calificat ca o uneltire facțioasă și urmărită ca atare”. „În față ne stă abținerea de la alegeri sau revoluția”⁷.

„Purtarea Comisiei interimare de la începutul intrării sale în funcție a fost și este atît de afară de lege, atît de pătinitoare cu orice preț încît pot zice că noi înșine n-am fi putut lucra mai bine pentru reușita cauzei țării” constată cu încredere Șt. Golescu⁸.

După cum am spus mai sus, spre deosebire de progresiști — fie „moderați”, fie „exagerați” — preferințele lui Gradowicz se îndreaptă spre Știrbei. El se străduiește chiar să facă să ajungă și în cercurile turcești părerile sale asupra direcției în care ar trebui să se îndropto încourajările și sprijinul Porții în vederea alegerilor din Țara Românească. Bineînțeles, raționamentul său este dictat tot de grija de a servi interesele Turciei, și nici de cum de foloasele pe care le-ar obține țara de pe urma unui candidat sau altul.

È interesant de semnalat că, a doua zi după „surpriza” de la 5/17 ianuarie de la Iași, Gradowicz vedea în Știrbei pe omul cel mai indicat

¹ Scrisoarea nr. 269.

² Scrisoarea nr. 242.

³ Scrisoarea nr. 250.

⁴ Scrisoarea nr. 254.

⁵ Scrisorile nr. 258 și 259.

⁶ Scrisoarea nr. 224.

⁷ Scrisoarea nr. 250.

⁸ Scrisoarea nr. 258.

pentru tronul muntean. Dar, părerea aceasta nu o comunică direct lui Alléon, deși în aceeași zi se grăbise să-i anunțe vestea alegerii lui Cuza și primele date biografice asupra domnului „unionist”¹. O comunică soției și secretarei lui Sadyk Pașa. „Ghiculeștii — scrie el — și-au frânt gîtul în ultima guvernare și nu se mai bucură de *nici o simpatie* în țară. Astfel, nu ne mai putem gîndi la ei, cel puțin în prezent. Cît despre Bibescu, prezic că cel mai tirziu pînă în sesiunea din 1860 avem revoluție în țară². Și aceasta ar conveni oare intereselor Turciei? Austriei da, dar nu Porții otomane”. Cum în probabilitatea unei victorii radicale nu crede, întrucît știa bine că această perspectivă ar fi indispus și pe patronii săi, conchide că „cel mai apt pentru împrejurările actuale” rămînea Barbu Știrbei. Argumentul său convingător era că Ion Ghica însuși recunoștea acest lucru și că „n-ar fi de mirare dacă — ales deputat — Ion Ghica ar vota tot pentru Știrbei”³.

În fața primejdiei pentru Turcia de a se vedea silită să anuleze alegerile și a înlocui caimacamii abuzivi⁴ — pentru a preveni o „*revoltă singeroasă*” în ziua alegerii domnitorului — Gradowicz revine tot la Ion Ghica. El recomandă corespondentei sale de la Constantinopol să convingă pe Ali Pașa că singurul partizan sincer al Turciei rămîne Ion Ghica⁵.

Paralela între desfășurarea evenimentelor din cele două țări surori a stăruit în mintea tuturor și în această vreme. Preocuparea aceasta — confirmată de colaborarea dintre conducătorii unioniști — arată, o dată mai mult, comunitatea de aspirații pe baza căreia alegerea de la 24 Ianuarie nu mai poate fi socotită un efect al hazardului, un fapt neprevăzut.

Alegerea de la 5 și 24 Ianuarie 1859

Frământările țărănești în jurul alegerilor de domn din Țara Românească au fost subliniate — în studii și articole apărute în ultima vreme⁶ — cu date și amănunte care nu mai lasă nici o îndoială asupra rolului maselor în realizarea îndoitei alegeri. — Informația din volumul de față⁷ confirmă și îmbogățește documentar o constatare bine întemeiată.

Ceea ce s-a evidențiat însă cu precădere pe baza materialului din acest volum, a fost participarea poporului la evenimentele similare petrecute la Iași⁸. De aceea relevăm importanța deosebită a amănunțitelor relatări făcute de V. Alecsandri și D. A. Sturdza⁹, cu privire la : împrejurările care au precedat ziua de 5/17 ianuarie ; alegerea domnului ;

¹ Scrisoarea nr. 264.

² Quant à Bibesco, je vous prédis qu'au plus tard dans la session de 1860, il y aura révolution dans le pays.

³ Scrisoarea nr. 263.

⁴ Scrisoarea nr. 269.

⁵ Scrisoarea nr. 272.

⁶ Pentru orientare trimitem la articolul : Cornelia C. Bodea și Gr. Chiriță, *Formarea statului național apărut în nr. 6 (XV), 1962 al revistei „Studii”, nr. Închinat Cercetării istoriei României în anii puterii populare (1947—1962)*.

⁷ Scrisori ce apar pentru prima oară aici le-am pus la îndemîna cercetătorilor înainte de trimiterea volumului la tipar.

⁸ Comentariile privind participarea maselor la alegerea de la Iași s-au făcut pe baza documentelor din volumul de față, și pe baza relatării consulului englez Churchill, publicată de D. Berindei în *Rapoartele consulatului Austriei...*, vol. II al colecției, p. 470—471.

⁹ Scrisorile nr. 270, 271.

și entuziasmul dezlănțuit în mulțime. Pe lângă noile lumini ce proiectează asupra furtunoaselor ședințe ținute în sala Elefantului din Muzeul de Istorie Naturală, scrisorile aduc informații neprețuite despre cele ce s-au petrecut înăuntrul și în afara zidurilor Adunării Elective.

Cu privire la neputința deputaților unioniști de a se pune de acord asupra unui singur candidat și de a înlesni înfăptuirea Unirii, mărturiile citate subliniază că, dacă partida națională s-ar fi arătat tot atât de dezinteresată și după alegerile de deputați cum se dovedise înainte de ele, ar fi fost un lucru minunat.

Dar, ambițiile și orgoliile personale, alimentate de interese de castă, își avură și aici rolul lor. Dintre candidații cu mai multe șanse de a fi aleși : pe C. Negri, de exemplu, partizanii lui Lascar Catargiu îl combăteau „din pricina ideilor sale asupra împărțirii proprietății”, alții îl suspectau pe motivul înrudirii sale cu Vogoride ; pe V. Alecsandri nu-l voiau marii proprietari. Ideea de a proclama, pe cale revoluționară, Unirea, domnul ereditar străin și guvernul de la Focșani întimpină de asemenea rezistență¹. Ea va fi înlocuită cu declarația votată la sfârșit, prin care se arăta că voința de Unire continuă să rămână aspirația de viitor a întregului popor.

A trebuit să intervină — precizează D. A. Sturdza — : 1. teama de reușita lui Grigore Sturdza ; 2. slăbirea partidei acestuia, prin invalidarea unor partizani ai săi ; 3. dușmănia de moarte dintre Mihail Sturdza și fiul său ; — și mai ales 4. *presiunea maselor populare*, pentru ca votul unanim pentru Alexandru Ioan Cuza să triumfe, și o dată cu el să cadă domnia trecutului, a vechiului regim.

Manifestațiile pentru Unire au ținut trei zile — scrie V. Alecsandri — „mase de oameni, purtind torțe și pancarte alegorice luminate, străbăteau străzile strigînd : Trăiască domnul, Trăiască deputații, Jos strigoi!”. Hora Unirii se juca pe străzi cu entuziasm frenetic. D. A. Sturdza mărturisește că nu văzuse bucurie mai mare ca în zilele acelea, și că procesiunile din capitală și provincie care au ovaționat pe domn s-au perindat timp de patru zile în șir.

Cunoscînd — din scrisorile citate — proporțiile pe care le-a atins entuziasmul popular la vestea alegerii lui Cuza, și adîncă sa semnificație politică, înțelegem acum și neliniștea care cuprinsese reacțiunea și pe separatiști, ca și puterile adversare Unirii. Înțelegem de ce, în memoriul antiunionist, prezentat la Conferința de la Paris, ovațiile și aclamațiile unioniștilor sînt calificate drept „urlete odioase” și de ce îi îngroziseră strigăte ca : „Jos aristocrația ! Jos conservatorii ! Trăiască egalitatea ! Trăiască libertatea, trăiască Unirea Principatelor una și indivizibilă ! Jos turcii ! moarte austrieilor !”².

Pe baza materialului amintit putem afirma că : presiunea exercitată de masa alegătorilor, veniți *de prin ținuturi* să se alăture populației ieșene, a jucat un rol tot atât de hotărîtor în alegerea lui Alexandru Cuza, ca și mulțimea adunată pe Dealul Mitropoliei și pe străzile Bucureștilor la 22 — 24 ianuarie. La Iași, ca și la București poporul a făcut alesului său și exponenților Unirii ovații și triumfuri cum nu se mai văzuseră în capitală și ținuturi.

¹ Cf. și D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, IX, p. 191, n. 1 ; 242—249.

² Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4863, f. 368.

Un document care să dezvăluie *cînd și de la cine* a pornit propunerea candidaturii lui Alexandru Ioan Cuza la București nu s-a găsit încă. Dar putem constata, în schimb, că deși moțiunea în favoarea Unirii căzuse, dorința expresă a tuturor deputaților unioniști moldoveni a fost ca deputații din Țara Românească : să adopte *întocmai* instrucțiunile pentru alegerea domnitorului ; regulamentul Adunării de la Iași să reproducă ad litteram actul de mulțumire către Marile Puteri și reiterarea dorinței de unire, ca și adresa către Sultan ¹. Scrisoarea este a lui D. A. Sturdza către A. G. Golescu, și se încheie astfel : „Se așteaptă de la voi [muntenii] să ne copiați întocmai. Eu cred de asemenea că este o necesitate absolută”.

Împrejurările care au precedat alegerea lui Alexandru Cuza le aflăm din relatările, variate ca conținut și intenție, ale lui A. G. Golescu, Bălăceanu și Gradowicz ². Impresiile despre cele petrecute în zilele de 22 — 24 ianuarie, în sala Adunării sau în afara ei, concordă toate în a arăta poziția antagonică a partidei Bibescu-Știrbei față de partida națională sprijinită de mase.

E interesant de remarcat aici că A. G. Golescu — despre care C. Hurmuzaki insinuase că ar fi fost partizanul lui Știrbei — se ridică plin de revoltă împotriva „formulei Știrbei” chiar și numai *pentru a scăpa de amenințarea lui Bibescu* și regretă că s-a pierdut ocazia răscoalei care ar fi dezvăluit manevrele frauduloase ale caimacamilor ³. „Adunarea Electivă deliberează sub presiunea a 10 000 de oameni, care înconjoară toate eșirile din palatul Adunării — scrie A. G. Golescu la 22 ianuarie —. Această mulțime vrea anularea alegerilor. Dacă, deci, nu vom avea mîine o comisie favorabilă anulării, iată-ne în plină revoluție”. El descrie și huiduielile proferate de mulțime la adresa caimacamilor conservatori cu o zi înainte, la 21 ianuarie.

Unionistul Nicolae Opran completează cu alte amănunte incidentele petrecute între popor și caimacamii huiduiți. Amănunțele lui concordă cu descrierile făcute de N. T. Orășanu ⁴. „Lupta au fost mare — conchide Opran —, poporu s-au întăritat într-un grad încît numai Dumnezeu ne-a scăpat de o vărsare de sînge”. „Văzîndu-se ei [= partida retrogradă — C.B.] și toată capitala în poziția cea mai tristă — subliniază povestitorul — au începută să ceda, încît avînd frică să nu proclamăm cu aclamația poporului un domn demagog ⁵ ne-am consiliatără, nici dintr-ai lor, nici dintr-ai noștri”.

Minoritatea credincioasă vechilor sale practici — insinuează I. Bălăceanu la adresa radicalilor — „a înconjurat Camera cu 30 000 de oameni înarmați cu bite și cuțite”. — „Majoritatea — scrie tot el — a început să se gîndească mai puțin la Bibescu și mai mult la pielea sa, și s-a pus în căutarea unui candidat mai puțin odios poporului” ⁶. — Și totul s-a terminat cu bine pentru că — firește, după Bălăceanu, nu putea fi altul — *un unionist moderat* a propus pe Cuza.

Din relatările lui Gradowicz se poate urmări tensiunea crescîndă în cele trei zile premergătoare alegerii domnului. Cuprins de emoția gene-

¹ Scrisoarea nr. 271.

² Scrisorile nr. 273, 289, 293, 294, 315, cf. și comentariile lui Al. Crețescu (scrisoarea nr. 316).

³ Scrisoarea nr. 273.

⁴ N. T. Orășanu, *O pagină a vieții mele sau 22, 23, 24 ian. 1859*, București, 1861.

⁵ Citește : *democrat*.

⁶ Scrisoarea nr. 289.

⁷ Scrisoarea nr. 294.

rală, în prima scrisoare, el prezintă cu o notă de obiectivitate faptele petrecute, fără a avea aerul că cunoștea dedesupturile : „În ziua a treia — mai adaugă el — care trebuia să decidă pacea sau revoluția, un deputat a cerut o ședință secretă ; liberalii au declarat că renunță la candidatul lor și au somat pe conservatori să-i imite”. — Până la scrisoarea din 3/15 februarie, Gradowicz are timp să revină și să vorbească de neliniștea cu care se așteaptă hotărîrea puterilor față de faptul împlinit, și bineînțeles despre imposibilitatea de a fi recunoscut de acestea. La 16/28 februarie scrie Gradowicz : „În plin impas, [B.] Catargi și Arsachi au anunțat pe liberali că intenția conservatorilor era de a renunța la Ribescu și la Știrbei”. Apoi, Opran, în noaptea de 23 spre 24 ianuarie, a propus liberalilor pe Cuza ; dar aceștia nu l-au acceptat decît după discuții furtunoase și chiar amenințătoare la ora 2 din noapte. O dată acceptat de liberali, conservatorii l-au acceptat cu entuziasm, adaugă Gradowicz, convins probabil că relata adevărul.

Numele aceluia care a propus renunțarea la candidatul muntean și optarea pentru domnul Moldovei se va afla, poate, atunci cînd se vor cunoaște și desbaterile de la Hotelul Concordia sau din casa lui I. Oteteleșanu, în noaptea de 23 spre 24 ianuarie. Se va ști atunci dacă a fost Nicolae Opran, cum afirmă Gradowicz ¹ ; cum am putea bănuși și după entuziasmul cu care a semnat înaintea celorlalți actul solemn din ședința secretă ² ; sau chiar și în faptul că a fost desemnat să participe în delegația munteană menită să anunțe domnului la Iași alegerea făcută la București ³. Atunci se va putea aprecia și rolul lui Cezar Bolliac, al lui Dimitrie Glica, sau al celorlalți care au fost de atîtea ori presupuși pînă acum.

Indiferent ce nume a purtat acela care a făcut prima propunere de a se renunța la candidatul muntean și a se alege domnul Moldovei, inițiativa nu i-a aparținut. Soluția i-a fost dictată de prezența celor 30 000 de demonstraționi orășeni și țărani care revendicau o dată cu un nou domn, realizarea reformelor sociale.

Ceea ce se mai reliefează în acest volum — prin grupul de telegrame vestitoare a alegerii domnului — este că *alegerea cea adevărată a lui Cuza s-a făcut în ședința secretă din dimineața zilei de 24 ianuarie. În actul solemn redactat atunci stă scris că „unanimitatea deputaților Adunării Romîniei, voind a consacra pentru totdeauna unitatea Romîniei și a consfinți din nou dorința Divanului Ad-hoc din anul trecut, s-au legat prin jurămînt a numi domn pe prințul Alexandru Ioan Cuza, domnul Moldovei”* ⁴.

Or, entuziasmul partidei naționale a fost atît de mare încît ea a anunțat faptul „împlinit” înainte de confirmarea lui oficială. Mărturie stau telegramele trimise din București : la Varna ⁵, unde ajunsese delegația moldoveană în drum spre Constantinopol ⁶ ; la Iași ⁷, unde evenimentul

¹ Scrisoarea nr. 315.

² Cf. Cornelia C. Bodea, *Actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru Ioan Cuza, domn al Principatelor Unite*, în „Studii”, nr. 1, 1959, p. 269.

³ Scrisoarea nr. 285.

⁴ Cornelia C. Bodea, *art. cit.*

⁵ Telegrama sub nr. 276, 277, 283.

⁶ Telegrama nr. 274, 275, 281.

⁷ Telegrama nr. 278, 279.

a fost primit cu o legitimă însufletire ; de la Iași la Paris ¹ unde a produs senzație și neliniște în cercurile diplomatice. Dacă din punct de vedere politic gestul a fost „necugetat” și s-ar fi putut întoarce ușor împotriva autorilor săi, justificind pe plan diplomatic casarea alegerilor, din punct de vedere istoric însă el demonstrează că mai presus de legi și acte este dreptul natural al popoarelor la autodeterminare.

Cît de mare a fost „entuziasmul” conservatorilor în fața faptului împlinit, o talmăcesc și rapoartele consulare și încercările de a se cere intervenția armată a Porții pentru desfacerea jurămîntului depus. Din documentele noastre, cităm exemplul de duplicitate al lui Nicolae Bibescu, fiul fostului domn ². Ca deputat în Adunarea Electivă, el își exprimase regretul cu lacrimi în ochi că tatăl său nu era de față la „*înălțătorul moment*”, ca să semneze cu amîndouă mîinile alegerea făcută ³; după alegere, vorbește cu ciudă de „*dubla ilegalitate*” și de persoana domnului pe care și Anglia și Prusia o apără alături de Rusia, Franța și Piemontul : „Dacă țara ar avea într-o zi în fruntea ei un om de merit și de bine [citește: meritul contrarevoluționar și binele vechii orînduiri feudale — C.B.] — el nu ar putea găsi sprijinul a cinci puteri deodată care să-l ajute în drumul său” ⁴. Iată ce i se părea lui Nicolae Bibescu și celorlalți conservatori ca el : „nedemn”, „descurajator” și „absurd”.

Învestitura

Drumul parcurs în istoria „Principatelor Unite” de la 24 ianuarie la 26 august/7 septembrie 1859, adică de la votul poporului pînă la recunoașterea diplomatică ⁵, înregistrează etapele unui calvar spinos și greu, de opt luni de zile.

Greutățile au apărut chiar a doua zi după alegere, întrucît conservatorii votaseră pe domn numai cu convingerea că intervenția puterilor garante îi va dezlega de jurămîntul depus. Protestul calmacamilor și telegrama trimisă Porții, prin care se cerea ajutor armat, constituie prima dovadă a uneltirilor contrarevoluționare stîrnite de entuziasmul crescînd al populației ⁶.

Guvernul ture la rîndul său, revoltat la știrea primită, cerea convocarea Conferinței, pentru anularea alegerii făcute.

Lupta trebuia deci dusă concomitent pe două fronturi : în interior, spre a preveni și a înfrînge opoziția ; în exterior, pentru a obține recunoașterea faptului împlinit, și implicit investitura Porții.

Materialul cules pentru această perioadă nu mai are caracter exclusiv de corespondență particulară. În problemele de politică externă, mai

¹ Scrisoarea nr. 280.

² Scrisoarea nr. 292.

³ Pentru atitudinea lui Gheorghe Bibescu vezi și scrisoarea nr. 316.

⁴ Scrisoarea nr. 341.

⁵ Cf. și, în *Studii privind Unirea Principatelor*, articolele : N. Corivan, *Lupta diplomatică pentru recunoașterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza*, și D. Berindei, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrșirea Unirii (1859—1862)*; în ultimul articol se fac trimiteri și la materialul documentar din volumul de față.

⁶ Vezi în acest sens frumoasa și edificatoarea scrisoare adresată de M. Kogălniceanu domnitorului Cuza la [7/19 februarie 1859] (în volum nr. 306).

ales, scrisorile „confidențiale” și „personale” se îmbină cu cele oficiale, schimbate între domnitor și agenții săi diplomatici: Costache Negri, conducătorul delegației trimise la Constantinopol, și Vasile Alecsandri trimis în Apus. În problemele de politică internă, informația majoră se bazează în genere pe scrisorile sau buletinele lui Gradowicz, și — mai rar — pe relatări provenite de la oameni politici români¹. Firul informațiilor despre cele ce se întâmplă în țară dispăre și apare intermitent, lăsînd pe prim plan posibilitatea urmăririi mai îndeaproape a activității diplomatice în afară.

Știrile privind sectorul de politică externă apar astfel mai coerente. De aceea pentru a nu știrbi continuitatea celor trimise de Negri de la Constantinopol am socotit oportun să inserăm între rapoartele sale inedite și pe cele trei publicate de A. D. Xenopol în *Domnia lui Cuza Vodă*, rectificînd cu această ocazie și micile nepotriviri de datare².

Din intenția de a cunoaște aprecieri asupra lucrărilor Conferinței și în același timp și ecoul politicii noastre în străinătate — mai ales la Constantinopol — reflectată în corespondența primită în țară, am adăugat cîteva scrisori ale Luizei (Ludwika) Sniadecka, soția lui Sadyk Pașa, către Gradowicz. Pentru informația provenită din această sursă, mai mult decît pentru știrile Gradowicz³, cercetătorul trebuie să fie prevenit că reflectă vederi exclusiv filo-turcești, dușmănoase deci Unirii. Ca „emigrat polon”, Sadyk Pașa fusese prieten al romînilor încă de prin 1835⁴. El a văzut cu ochi buni aspirațiile spre Unire, în 1848; a sprijinit mișcarea revoluționară din amîndouă principatele; a legat prietenii cu conducătorii ei, care au durat, în emigrație, și după turcirea lui (1851). În războiul Crimeei, din iulie 1854 pînă în ianuarie 1855, cînd a stat la București și în regiunea Brăila-Galați, comandînd regimentul I de cazaci otomani, sub ordinele lui Omer Pașa, Sadyk Pașa întreține legături cu fruntașii progresiști din Țara Romînească și Moldova. Dar, după încheierea Tratatului de la Paris din 1856, rămîne numai în serviciul Turciei și se depărtează chiar de compatrioții săi emigrați. Prin poziția sa de ofițer superior otoman și agent diplomatic neoficial, subvenționat de Poartă, Sadyk devine și adversar al Unirii: „sînt musulman, supus Sultanului și vreau să servesc interesele țării mele”, se exprimă el în iunie 1857⁵. Devotat Porții, el atacă întreaga politică unionistă, domnia lui *Cuza*, și pe *Cuza personal* și răstălmăcește cu îndărătnicie, pînă la negare sprijinul acordat de Rusia, Unirii⁶. Părerile și principiile sale politice sînt împărtășite cu totul de soția sa, apreciată de contemporani ca o femeie cu talent diplomatic și politic. „Sadyk e un romancier, care se făcu general — scrie în 1861 W. Mickiewicz —; dar soția lui este un diplomat în fustă...”. „...cu totul devotată organizației militare

¹ Scrisorile nr. 318, 319; 371, 384, 387, 392; 390, 395.

² Scrisorile nr. 331, 350, 363.

³ N. Kretzulescu, *Amintiri istorice*, ed. a II-a, Buc., 1940, p. 57.

⁴ Cf. S. Lukasiuk, *Relațiile lui Mihail Czajkowski-Sadyk Pașa cu romîni*, în „Revista Istorică romînă”, 1932, p. 232—261.

⁵ Dovada a și făcut-o de altfel prin raportul citat în cursul acestui articol, iar acțiunea lui instigatoare antiunionistă e dată pe față într-o *Corespondență* trimisă din Iași pentru „L'Est-toile du Danube” din Bruxelles, la 13 iulie același an.

⁶ Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4904 (2), f. 609—611^v.

a soțului ei Orînduiește o uriașă corespondență . . . Este ministrul său al Afacerilor Străine și ministrul de Finanțe”¹.

Judecînd din punctul de vedere al intereselor turcești, pe care le servește Sadyk Pașa, soția sa nu poate vedea cu ochi buni Unirea Principatelor și de aceea eforturile ei converg toate în a răstălmăci evenimentele din Țara Romînească. În comentariile sale — de pildă — actul „revoluționar de la 24 ianuarie” este interpretat tendențios ca o conspirație urzită împotriva Porții, o instigație plătită de Rusia și sprijinită de Franța, și nu o expresie a voinței poporului român². Insinuînd că Unirea Principatelor este un joc al Rusiei care urmărea dezmembrarea și slăbirea Imperiului Otoman, servind în același timp ambiția Franței de a vedea în fruntea statului român pe vărul împăratului, prințul Napoleon, Luiza Sniadecka contestă romînilor „virtutea civică și curajul militar” pentru a putea realiza revoluția³.

În corespondența soției lui Sadyk cu Gradowicz se găsesc și copii de pe buletinele trimise de acesta bancherului Alléon, ca și de pe alte buletine informative primite din Belgrad sau Paris, pe care adesea Luiza Sniadecka le rezumă aparte. Din toate se desprinde aceeași poziție dușmănoasă cauzei Unirii. De aceea dar, pentru a putea folosi informațiile din scrisorile ei, trebuie aruncat balastul de interpretări tendențioase și insinuări rău voitoare. De asemenea, poziția filo-turcă a celor doi soți se reflectă din belșug în corespondența cu prietenul lor Gradowicz, și explică în parte și insinuările ostile politicii unioniste a guvernului rus, din partea acestuia din urmă.

Trecînd la prezentarea evenimentelor în ordinea lor cronologică, constatăm că, pentru zilele imediat următoare alegerii de la 24 ianuarie, informația culeasă în volumul de față ilustrează bucuria rezultatului obținut, umbrită de grija primelor măsuri ale reacțiunii. Pregătirile pentru plecarea delegației muntene, să felicite pe domn și primirea ei la Iași, au loc în același timp cu constituirea cămăcămiei domnești, și cu preluarea conducerii Internelor din mîinile opoziției⁴.

De la Paris, Ioan Alecsandri, interpretînd urmările faptului după aprecierile stîrnite în cercurile politice și diplomatice apusene, se pronunță pentru adoptarea unei tactici „patriotice și moderate”, pentru un „liberalism cuminte” care să inspire încredere Puterilor favorabile Unirii. Recunoscînd importanța neîndoioasă a momentului istoric, își dă seama de la început de iminența convocare a Conferinței. De aceea cere să se trimită de urgență o deputație care să pledeze cauza îndoitei alegeri în fața plenipotențiarilor marilor puteri⁵.

La Constantinopol, pregătirile care se făcuseră de către Turcia pentru primirea delegației moldovene se contramandează. Vizitele oficiale sînt amîinate⁶. Prin forța împrejurărilor, trimișii domnului se mul-

¹ S. Lukasik, *op. cit.*, după Mickiewicz, *Pamiętniki* (Amintiri), vol. I, 1838—1861, p. 427.

² Scrisoarea nr. 312.

³ Scrisoarea nr. 313.

⁴ Scrisorile nr. 285, 286, 287, 288, 291, 296.

⁵ Scrisoarea nr. 292.

⁶ Scrisoarea nr. 297.

țumesc cu audiențe individuale cu caracter oficial ¹ atît la marii demnitari ai Turciei cît și la ambasadorii Puterilor garante ².

Două documente — în aparență fără importanță — înlesnesc înțelegerea stării de spirit în care se desfășoară discuțiile acolo. Cel dintîi este textul conținînd „biografia domnului” ³, în versiune oficială destinată a fi cunoscută de către ambasadori. Amănuntele ce se dau cu privire la poziția și aspirațiile politice ale noului ales se rezumă doar în precizarea că: fiind deputat în 1857 „a votat pentru Unire”, și că în Adunarea Electivă a „fost ales domn cu unanimitate de voturi”, pentru că „întrunea toate condițiile prescrise de Convenție”. — Lipsa oricărei mențiuni asupra îndoitei alegeri din Muntenia arată clar că, oficial, misiunea delegației moldovene se menține și după 24 ianuarie în cadrul și scopul ei inițial ⁴.

Cea de-a doua piesă la care ne referim este scrisoarea trimisă domnitorului la 9/21 februarie. Din aceasta aflăm că „tainicile întrebări” ce se făceau delegaților se refereau toate la atitudinea ce ar înțelege rominii să adopte în cazul cînd „puterile nu ar recunoaște alegerea din Țara Romînească”. Dar tot de aici reiese că răspunsul simplu și spontan al deputaților moldoveni — că: „Adunarea l-ar alege și a doua oară” și că dacă și această a doua alegere ar fi contestată, ar exista și „alte mijloace” pentru a nu lăsa „gîos și batjocorit votul unui neam întreg” ⁵ — a stîrnit îngrijorare.

De teama unei revoluții în Țara Romînească, care ar fi îngreuiat proiectata Conferință, ambasadorii celor cinci Puteri îndeamnă invariabil la calm și cumințenie. Să nu se mai forțeze lucrurile, să se mențină statu-quo-ul cîștigat, pentru a se evita alte complicațiuni ⁶.

La 21 februarie/5 martie ajunge la Constantinopol delegația muntenă. Vizitele se reliau d'a capo, dar într-o atmosferă mai puțin încordată și se pare mai optimistă. În raportul lui Nicolae Rosetti și C. Ieronim adresat ministrului de Externe de la București — se subliniază ostilitatea baronului Prokesch care nu a pomenit despre cauza venirii delegației la Constantinopol și se plînge de șovăiala ministrului Prusiei, care se arăta a nu fi informat de nimic, în contrast cu sollicitudinea ambasadorului Rusiei și a reprezentantului sard. Foarte informat de cele ce se petreceau în țară, ambasadorul englez la Constantinopol confirmă între altele că „atragerea partidului retrograd într-o combinație ca aceea, a fost numai cu speranța că Europa o va refuza” ⁷.

Sfaturile de moderație și de încredere în rezultatul Conferinței date de Puterile favorabile Unirii se repetă aproape stereotip. Pentru încurajare, generalul Durando comunicase chiar în copie hotărîrea Contenciosului diplomatic sard — din 6/18 februarie — prin care se aproba ca legația cumularea a două domnii de către o singură persoană ⁸.

¹ Scrisorile nr. 297, 300.

² Scrisorile nr. 304, 305, 307, 309, 316.

³ Scrisoarea nr. 307.

⁴ Vezi și telegrama domnului adresată delegației în noaptea de 24 ianuarie către 25 ianuarie (nr. 282).

⁵ Scrisoarea nr. 309.

⁶ Scrisoarea nr. 308, 309.

⁷ Scrisoarea nr. 321.

⁸ Anexă nr. 321.

Ceea ce ni se pare mai puțin lămurit în acest raport este gradul de colaborare al semnatarilor săi cu șeful delegației — I. I. Filipescu — și cu membrii deputației moldovene ¹.

La Paris, Londra și Torino, întrevederile lui Vasile Alecsandri decurgeau într-o atmosferă optimistă. Amănuntele care — în afară de scrisoarea de la 13/25 februarie 1859² — se cunosc numai din povestirea poetului diplomat ³ se confirmă și se completează din scrisorile „strict confidentiale” adresate domnului, la 2/14 martie și la 21 martie/2 aprilie⁴. V. Alecsandri reușește să liniștească pe oamenii de stat englezi, vorbindu-le despre lipsa de ostilitate a rominilor față de Turcia și despre lipsa primjdiei unei revoluții în Principate. Mai rămânea însă de trimis acolo un memoriu justificativ, întemeiat pe argumente juridice, privind relațiile noastre cu Poarta. Pentru cîștigarea sprijinului Franței nu era nevoie de insistențe. Preocupat de a-și asigura un front răsăritean în războiul franco-sardo-austriac, care stătea să înceapă, Napoleon oferă direct ajutor armat și ofițeri instructori pentru organizarea armatei romîne. Avantajele oferite de împărat domnului Principatelor Romîne erau de a face față evenimentelor sau a profita de pe urma lor, fără a le forța.

Față de succesele obținute de V. Alecsandri, misiunea lui Șt. Golescu în Apus pare justificată mai mult de dorința domnitorului de a satisface susceptibilitățile unioniștilor munteni, decît de nevoia de a trimite un ajutor diplomatic agentului moldovean ⁵.

Dar tergiversările începerii Conferinței încurajează intrigile : opoziția uneltește din nou la Paris și Londra⁶. În țară chestiunile de ordin intern dezbină partidele : problema creditului extraordinar cerut de domn „pentru nevoi urgente” și votarea bugetului stîrnesc discuții aprinse în Cameră ⁷. Situația financiară precară e agravată de eriza comercială și de lipsa de stabilitate politică. Domnul se vede obligat să schimbe ministerele. Dar și programul de guvernare al lui I. Ghica în Moldova este întîmpinat cu ostilitate. Grigore Sturdza devenit dintr-o dată un „zelos” apărător al Unirii ⁸ îl atacă tocmai pentru lipsa acesteia din programul anunțat. În Cameră Mihail Kogălniceanu propune ca retribuirea membrilor Comisiei Centrale să se amîne pînă după obținerea Unirii cu prinț străin⁹. La moțiunea propusă, aderă și camera și Guvernul, dar inițiativa este respinsă de domnitor ¹⁰. La 27 aprilie/9 mai M. Costache Epureanu forma al treilea minister moldovean.

¹ Prin rechemarea în țară a lui N. Rosetti și a colonelului Ieronim, înaintea celorlalți deputați, devotamentul lor față de Unire reiese a fi fost fals. Indiciile despre complicitatea lor le aflăm din întrebările făcute de Gradowicz soției lui Sadyk Pașa (scrisoarea nr.321) și ni le confirmă de altfel și I. G. Valentineanu, în *Biografia oamenilor mari*, p. 121.

² Cf. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, II, p. 239—240.

³ „Convorbiri literare” XI, 1878, p. 429—434, XII, 1878, p. 41—53, 81—88, 153—158.

⁴ Scrisorile nr. 322, 333.

⁵ Scrisoarea nr. 318.

⁶ Scrisoarea nr. 331.

⁷ Scrisorile nr. 324, 330, 332.

⁸ Pentru amănunte cf. scrisoarea Gradowicz din 12/24 mai, nr. 339.

⁹ Scrisoarea nr. 347.

¹⁰ A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă* I, p. 92—93, cf. textul telegramii domnitorului din 3/15 aprilie, Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D.A. Sturdza. Coresp.

În Țara Românească, diferitele combinații guvernamentale încercate nu reușesc să creeze un grup omogen în jurul lui Nicolae Crețulescu ¹. Situația politică se încordează și din pricina complotului urzit împotriva domnului, căruia șeful poliției I. Bălăceanu îi dăduse proporții ireale ².

Semne de nerăbdare se manifestă și în legătură cu șederea prelungită a deputaților moldoveni și munteni la Constantinopol ³.

Se propune lui Costache Negri portofoliul Finanțelor în guvernul Crețulescu ⁴, sau locul de membru în Comisia Centrală de la Focșani ca reprezentant al Moldovei ⁵. Negri în schimb sugerează domnitorului contopirea cancelariilor diplomatice de la Constantinopol în una singură și rămânerea sa ca agent al Principatelor-Unite pe lângă Poartă. Argumentul suprem invocat era datoria de a consolida prin acest fapt — ca prin toate celelalte — marele principiu al Unirii ⁶.

La 31 martie/11 aprilie cele două deputații ale Principatelor Unite sînt contopite sub conducerea lui Costache Negri. Dintre delegații munteni, N. Rosetti și colonelul Ieronim sînt rechemăți ⁷.

Între timp la Paris începuseră lucrările Conferinței.

Vestea apropiatei recunoașteri a îndoitei alegeri răspîndită de cercurile diplomatice de la Constantinopol ⁸, izbuteste un moment să strecoare optimismul în cercurile politice din țară. La 2/14 aprilie Șt. Goleșcu ⁹ anunța de la Paris acord deplin numai între Franța, Rusia, Anglia, Prusia și Sardinia și abținerea Turciei și Austriei, dar că îndoita alegere era cîștigată ca principiu ¹⁰.

Negri e autorizat să anunțe domnitorului că instrucțiile primite de ambasadori la Constantinopol erau de a interveni pe lângă Poartă în vederea acordării investiturii. Se sublinia însă că aprobarea dată se referea la persoana lui Alexandru Ioan Cuza și că nu putea servi ca precedent ¹¹.

Primele rezistențe întîmpinate din partea guvernului turc sînt semnalate de Negri la 8/20 aprilie. Comentariile presei constantinopolitane în limba franceză erau împărțite și ele : în timp ce „La Presse d'Orient” susținea cauza Unirii, „Le Journal de Constantinople” — oficiul guvernului — se declara fâțiș ostil romînilor.

Izbucnirea războiului franco-sardo-austriac încurajează pe turci să amîne problema investiturii. Reactualizată un moment, ea este lăsată acum intenționat pe plan secundar.

Scopul urmărit era evident : victoria eventuală a Austriei ar avea să aducă și anularea ultimelor hotărîri luate la Paris.

Politica ostilă Unirii manifestată de Turcia în toată această vreme și ușurința cu care ea se lăsa convinsă de instigațiile Austriei se reflectă

¹ Scrisoarea nr. 336.

² Scrisorile nr. 340, 342, 343, 347, 349.

³ Scrisorile nr. 326, 334, 335.

⁴ Scrisoarea nr. 336.

⁵ Scrisoarea nr. 334.

⁶ Ibidem.

⁷ Scrisoarea nr. 338, vezi și nota 1 de la p. XLI.

⁸ Scrisoarea nr. 340.

⁹ Scrisoarea nr. 342, vezi și nr. 345.

¹⁰ Scrisoarea nr. 347.

¹¹ Scrisoarea nr. 344, vezi și nr. 337.

pe larg în scrisorile dintre Gradowicz și corespondenții săi de la Constantinopol. Conștient că tergiversarea acordării investiturii de către Poartă dăuna intereselor acesteia în Principate, înverșunând curentul antiturc manifestat în țară și înlesnind în același timp apropierea crescândă de Rusia, Gradowicz se vede nevoit să atragă atenția cercurilor guvernante otomane asupra greșelii politice pe care o comiteau. În consecință, ca un leit-motiv al scrisorilor adresate de el lui Ion Ghica, Alléon sau Luizei Sniadecka în această perioadă, apare obsedantă ideea urgențării investiturii : „Turcia face rău întârziind acordarea ei”¹ ! — „Turcia va regreta de a nu fi avut inițiativa investiturii”¹ ! — Turcia „nu trebuie să trateze pe români ca *supuși otomani*, ci ca vasali cari sunt independenți în politica lor internă. Altfel, Turcia îi va arunca în brațele politicii franco-ruse”. Sub emoția știrilor de război, tonul său devine aspru², pentru ca pe măsură ce timpul trecea să sublinieze și mai mult lipsa de tact politic a Turciei, care șubrezea astfel poziția sa și pe plan european.

Pentru a contracara ecurile favorabile Rusiei — simțite în țară în urma sprijinului susținut arătat de delegații de la Petersburg la masa Conferinței de la Paris — agenților stipendiați de Poartă nu le rămâne decît calea speculațiilor politice prin care încearcă să acrediteze teze dușmănoase cu privire la politica externă a Rusiei. Scrisorile lui Gradowicz sînt pline de tot felul de comentarii în legătură cu știrile de război, și cu aprecieri tendențioase în legătură cu poziția puterilor europene față de conflictul armat în Apus. Ele urmăresc să scoată în relief divergențele diplomatice și să țeară pe seama lor un șir nesfîrșit de presupuneri, sugestii și pronosticuri de viitor. Îngrijorarea pentru soarta Turciei și teama desființării sau dezmembrării Imperiului Otoman îl fac să recomande cu febrilitate Porții cultivarea bunelor relații față de domn și Principatele romîne³. Din preocuparea de a evita contribuția directă a armatei romîne într-un război anti-otoman, el afectează o deosebită grijă pentru păstrarea integrității teritoriale romînești și se trudește să „prevadă” toate primejdiiile care ar putea amenința Principatele și domnul lor în cazul cooperării alături de armatele țarului⁴. Toate „temerile” și combinațiile sale politice însă nu au la bază decît ficțiunea și reaua intenție menite să strecoare neîncredere în cercurile politice din Principate. „Romîni — insinuează Gradowicz — în calitate de aliați ai Rusiei se vor putea găsi în paradoxala situație de adversari ai Franței” considerată de el ca singura sprijinitoare a Unirii.⁵ Altă dată, cînd i se pare că conflictul va izbucni în Balcani din pricina Austriei și de către ea, Gradowicz nu se mai teme de Rusia, ci de politica acaparatoare a Habsburgilor care — pierzînd stăpînirea în Italia — vor trăda Turcia pentru a se despăgubi anexînd Bosnia⁶.

Speculațiile lui diplomatice se dezvoltă pe un cîmp vast și cu o febrilitate inequizabilă, dar cu efecte din ce în ce mai scăzute.

¹ Scrisoarea nr. 354.

² Scrisorile nr. 364, 373.

³ Scrisoarea nr. 373.

⁴ Scrisoarea nr. 352.

⁵ Ibidem.

⁶ Scrisoarea nr. 354.

După patru luni de așteptare zadarnică, Negri se hotărăște să provoace un răspuns direct din partea Porții. Situația umilitoare și supărătoare pe care o îndura delegația română la Constantinopol trebuia să ia sfârșit. De aceea întocmește conceptul de adresă către Fuad Pașa și-l supune lecturii prealabile a însărcinatului cu afaceri francez. Lallemand însă insistă pentru amânarea prezentării ei, considerind că ar mai putea sosi încă răspunsul la nota colectivă adresată de către cei cinci ambasadori¹.

La 2/14 mai, raportul către domnitor este optimist. Poarta anunțase că va răspunde ambasadorilor și că pregătea chiar redactarea răspunsului². La 4/16 și 5/17 mai, Negri înștiința și pe miniștrii de externe de la Iași și București despre apropiatul sfârșit al misiunii deputației la Constantinopol³. La 8/20 mai, precizează domnitorului că în răspunsul său Turcia va protesta împotriva încălcării Convenției și că emite două firme de investitură⁴.

La 11/23 mai situația devine din nou stagnantă : răspunsul întârzie din pricina neînțelegerilor la redactare⁵. . . pentru ca după o săptămână să se anunțe că Turcia va prezenta întâi contrapropunerile sale la protocolul încheiat la Paris.

În țară, ședințele Comisiei Centrale de la Focșani — începute la 10/22 mai — intrau în faza discuțiilor aprinse stîrnite de pregătirea răspunsului la mesaj. Atitudinea „majorității” susținătoare a prințului străin se dovedea ostilă lui Cuza. Sprijinit de radicali și de popor, domnitorul se gîndește să desăvîrșească din proprie inițiativă Unirea fără să mai aștepte investitura. La 17/29 mai, el trimite pe Ion Bălăceanu cu misiune secretă în Apus⁶ pentru a obține asentimentul puterilor favorabile Unirii.

La 25 mai /6 iunie, Negri comunică termenii condițiilor turești⁷.

După un lung preambul în care se silește să dovedească, că îndoita alegere este o violare flagrantă a Convenției, guvernul otoman declară că ar putea consimți totuși să recunoască în mod cu totul excepțional „ilegalitatea” comisă, dar cele cinci puteri să accepte la rîndul lor ca : 1. Alexandru Cuza să fie investit pentru fiecare domnie a parte. — 2. Îndată după investitură, să se prezinte, „ca toți domnii romini în trecut”, sultanului la Constantinopol. 3. Cuza să-și numească în București și la Iași un caimacam care să-l reprezinte pe toată durata cît lipsea dintr-o capitală sau alta. 4. Dacă s-ar produce demisia sau renunțarea la tron a domnului în una din cele două țări, noul candidat la domnie să fie ales potrivit stipulațiilor semnate la 19 august 1858. 5. În caz de violare a Convenției, pe viitor, Turcia își rezervă inițiativa să constate încălcarea făcută ; să facă invitarea de intrare în legalitate, pe care apoi să o aducă la cunoștința celorlalte puteri ; în caz de rezistență, să se tri-

¹ Scrisorile nr. 355, 356, 357.

² Scrisoarea nr. 358.

³ Scrisorile nr. 359, 361.

⁴ Scrisoarea nr. 362.

⁵ Scrisoarea nr. 370.

⁶ Cf. N. Corivan, *Scopul misiunii secrete a lui Bălăceanu și atitudinea lui Napoleon al III-lea*, în „Cercetări istorice”, VIII—IX (1932—33), I; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 305—309. Problema e reluată de N. Corivan și în *Două documente inedite din arhivele ministerului de Externe de la Paris din epoca Unirii*, în „Revista Arhivelor”, s.n., 1958, nr. 2, p. 177—187.

⁷ Anexa la nr. 370.

mită un comisar turc însoțit de delegații celorlalte șase puteri, și la al treilea avertisment Poarta să intervină cu armata pentru restabilirea ordinii. 6. Condițiunile formulate de Turcia să fie consemnate într-un act adițional la cel semnat la 19 august 1858.

Contrapropunerile turcești produsă nemulțumire printre ambasadorii celor cinci puteri¹.

În fața complicațiilor ivite, situația devenea din nou critică. Lallemand, și cu el toți ceilalți plenipotențieri ai puterilor menționate, propunea ca domnitorul român să accepte investitura separată pentru fiecare principat în parte și vizita „*de politete*” la Constantinopol, întrucît prin aceasta nu se prejudicia cu nimic situației create. De asemenea și obligația de a avea cite un caimacam li se părea acceptabilă².

Ca o demonstrație de protest împotriva Porții, delegații romîni se decid să părăsească Constantinopolul.

La sugestia lui Negri³, domnitorul recheamă delegația în țară⁴.

Dar guvernul otoman revine pe neașteptate asupra propunerilor sale. Un post-scriptum la raportul lui Negri din 30 mai/12 iunie către Al. Cuza anunța: „Sublima Poartă a scris prin telegraf d-lui Musurus să nu mai prezinte contrapropozițiunile puterilor garante, la Paris”⁵.

Succesele aliaților din Italia, tulburările din Herțegovina⁶, precum și hotărîrea delegației romine de a părăsi Constantinopolul au avut darul de a înfrînge rezistența turcească mai mult decît au făcut-o insistențele de patru luni ale ambasadorilor. Sosirea ostentativă în țară a delegaților romîni, fără rezultatul pentru care fuseseră împuterniciți, ar fi provocat indignare și revoltă în popor cu efecte greu de stăvilit. Și acest lucru nu era necunoscut guvernului turc.

„Noile contrapropuneri turcești — scrie C. Negri — în afară de oarecare aereală în stil, sînt conforme cu protocolul de la 14 aprilie”⁷.

Față de revirimentul produs, deputații romîni sînt sfătuiți să nu mai plece. Negri trimite în țară numai pe Nicolae Catargi și pe colonelul Mavrichi, iar el împreună cu I. I. Filipescu delegatul muntean rămîn pe loc⁸. „Evenimentele politice ne sînt favorabile — scrie el domnitorului — și lucrul nostru a început în sfîrșit a intra pe drum bun”⁹.

Vizita oficială la Fuad Pașa se desfășoară într-o atmosferă de exagerată politete¹⁰.

Pentru semnarea protocolului final de recunoaștere a îndoitei alegeri era nevoie totuși de timpul necesar înmînării notei turcești și pregătirii răspunsurilor la această notă¹¹. Armistițiul și preliminariile de pace franco-austriace de la Villafranca, semnate la 11 iulie, îndreptaseră o vreme atenția diplomației apusene în alte direcții decît spre aceea a

¹ Scrisoarea nr. 370.

² Scrisorile nr. 372, 374.

³ Scrisoarea nr. 372.

⁴ Scrisoarea nr. 375.

⁵ Scrisoarea nr. 374.

⁶ Scrisoarea nr. 376.

⁷ Scrisorile nr. 378 și anexa la nr. 378.

⁸ Vezi telegramele sub nr. 379, 380, 382, 386.

⁹ Scrisoarea nr. 380.

¹⁰ Scrisoarea nr. 382.

¹¹ Scrisoarea nr. 388.

investiturii din Principate. De aceea de data aceasta răspunsul celor cinci puteri garante întârzie¹.

Încercările Turciei de a strecura și în redactarea ultimelor contrapropuneri formulări de natură a-i satisface orgoliul înfrint sint respinse. Clauza ca vizita domnitorului să aibă loc după investitură² e admisă fără precizarea timpului. Se pretinde de asemenea o stipulare precisă, că imixtiunea ei în Principate — de orice natură ar fi — nu putea avea loc decât după un acord deplin între puterile semnatare ale Convenției.

Turcia consimte și la aceste acomodări; ba chiar în mod particular, se arată înclinată să renunțe și la acordarea de două firmane, și să confirme alegerea lui Cuza printr-un singur firman³.

Pentru semnarea modificărilor, mai trebuia întrunită o dată Conferința la Paris. O întâlnire a celor șapte puteri presupunea însă și o restabilire de relații diplomatice între foștii beligeranți. Se aștepta deci o punere de acord la Zürich, pentru ca nou numitul plenipotențiar al Austriei la Paris să poată participa la Conferință⁴.

Separatiștii și conservatorii, nemulțumiți de perspectiva confirmării „dublei ilegalități” — continuă sabotarea lui Cuza. Dușmani pînă ieri ai Unirii, ei proclamă acum nevoia desăvîșirii ei în sensul dorințelor exprimate în Divanurile Ad-hoc din 1857. Sperînd că prin această manevră vor putea înlătura o dată cu alesul de la 24 Ianuarie și reformele sociale ce trebuiau să urmeze în chip necesar, în loc să răspundă la problemele ridicate de domn în mesajul său, ei ridică „dorința națională din 1857” la rang de dogmă națională.

Cu sfîrșitul lunii iunie discuțiile cresc în intensitate. „Majoritatea” Comisiei se încapăținează să introducă chestiunea prințului străin și a tronului ereditar, în textul însuși al Constituției.

O adevărată campanie de protest începe atunci în ziarele de stînga moldovene și muntene: „Romînul”, „Steaua Dunării”, „Dîmbovița”, „Naționalul”, resping ideea prințului străin ca nemaicorespunzînd stării de lucruri create după 24 Ianuarie. Preamărînd ideea de unire și de libertate națională, cei mai mulți din vechii unioniști consideră totodată că „prințul străin” a fost pentru ei *un mijloc* și nu un scop în 1857. „În viața unui popol, ceea ce ieri era o necesitate pentru acel popol, sau chiar o binefacere, poate deveni în alte împrejurări o pieire și chiar o sinucidere” declară C. A. Rosetti⁵. — „E proa tîrziu oinștiți boieri — serie «Steaua Dunării» — țeara astăzi are domnul ei și crede în el și îl va sprijini cu brațele și singele ei”⁶.

Ecoul frămîntărilor din țară se reflectă în corespondența din volumul de față⁷. C. Negri, la curent cu ceea ce se petrece acasă, atrage aten-

¹ Scrisoarea nr. 389.

² Scrisorile nr. 389, 391.

³ Scrisoarea nr. 394.

⁴ Scrisoarea nr. 398.

⁵ Articolul publicat de C. A. Rosetti în „Romînul” e reprodus și în „Stéoa Dunării” din 28 iulie 1859.

⁶ „Stéoa Dunării” din 30/31 iulie 1859. — Între redactorii „Stelci” după 24 Ianuarie 1859 — figurează și V. Alexandrescu [-Urechia] și I. Codrescu, alături de V. Mălinescu și M. Kogălniceanu. Articolul nu aparține lui Kogălniceanu.

⁷ Cf. mai ales scrisorile nr. 371, 377, 387, 393.

ția domnitorului că, acum cînd totul era pregătit pentru obținerea investiției, nu era cazul să se reia lucrurile de la început. Îndoita alegere fuse-se cîștigată cu eforturi ce nu trebuiau nesocotite. Or, o retragere de bunăvoie a domnitorului pentru Unirea definitivă sub un prinț străin, sau proclamarea de către Alexandru Cuza a Unirii administrative, după părerea lui Negri erau acte periculoase ce nu trebuiau riscate în acel moment. „Convenția” — scria Negri — „bună sau rea, trebuie să-și trăiască timpul său, așa precum și Regulamentul Organic și-a avut epoca sa”¹. Nesocotirea ei, după tot ceea ce i se spusese în atîtea rînduri la toate ambasadatele, ar atrage după sine primejdii de neînvins din partea romînilor². Ca o dovadă anticipată de ceea ce se mai putea aștepta de la turci, Negri amintește domnului că la Constantinopol se intenționa să nu se ție seamă de adresele Adunărilor Elective în redactarea firmanelor³, și nici să se încredințeze delegației romîne aducerea lor în țară. Poarta încerca prin orice mijloace să arate că concesiile ei față de puterile garante nu trebuiau interpretate nicidecum ca o recunoaștere a voinței poporului romîn. Pentru a sublinia raporturile de vasalitate între Principate și Poarta suzerană, firmele sau beratele de investiție aveau să fie trimise prin comisari turci, și nu prin delegații romîni ce stătuseră de opt luni pentru acest răspuns.

Moderatia impusă de nevoile momentului, conving și pe domn : „logica și politica — scrie el — cer să se primească cu grabă ceea ce nu se poate refuza”⁴ și dacă prin astfel de formalități se salva fondul, se putea lăsa și învinsului iluzia victoriei.

La 21 august/2 septembrie, Negri comunica lui Cuza textul integral al proiectului de protocol redactat la Paris⁵. Semnarea lui fusese fixată pe ziua de 25 august/6 septembrie⁶. Peste această dată s-a mai întîrziat numai cu o zi : procesul verbal încheiat între cele șapte puteri garante poartă data de 7 septembrie 1859⁷.

O nouă și ultimă fază începea acum : a ceremonialului și etichetei pentru înminarea firmanelor. Problema centrală care se mai cerea soluționată era dacă Turcia putea sau nu nesocoti adresele Adunărilor Elective de la 5 și 24 ianuarie. Deși pentru acest caz nici cele cinci puteri nu socoteau potrivit a se mai opune, totuși prestigiul turcesc ieșea înfrînt și aici. La 3/15 septembrie Sublima Poartă primea audiența oficială a delegaților romîni care îi prezentau cele două adrese și scrisorile domnitorului.

Singura concesiune obținută de turci a fost aceea ca delegații romîni să nu fie și aducătorii firmanelor în țară, ci ele să fie trimise cu doi ofițeri superiori turci⁸.

Luni 21 septembrie/3 octombrie și sîmbătă 26 septembrie /7 octombrie, beratele de investiție au fost prezentate domnului la Iași și la

¹ Scrisoarea nr. 394.

² Ibidem.

³ Scrisorile nr. 396, 398, 401.

⁴ Scrisoarea nr. 397.

⁵ Scrisoarea nr. 398.

⁶ Scrisoarea nr. 404.

⁷ Anexa la nr. 410.

⁸ Scrisorile nr. 406, 408.

București, fără fast, fără manifestații și fără pregătiri prealabile¹. La Iași, primirea colonelului otoman a fost făcută în sala cea mică a palatului. Domnul era înconjurat de statul său major și de miniștri. „S-au putut observa cu mândrie — comentează «Steaua Dunării» în aceeași zi — atitudinea demnă și măreață a alesului națiunii în fața trimisului de la Sтамbul”. „Semnul padișahului otomanilor — continuă ziarul — fu primit cu cuviință, dar nu cu unilire, fără timinele și fără sărutări, de care avurăm a roși atita în trecut ; țara astă dată păru transportată în acea epocă de glorioase amintiri”.

Miercuri la 23 sept./5 oct., Alexandru Cuza a plecat de la Iași spre București pentru a primi aici al doilea firman. Consulii și miniștrii au fost preveniți vineri seara tîrziu că a doua zi avea loc solemnitatea citirii investiturii în sala de ședințe a Adunării deputaților. Ceremonia a început la orele 12¹/₂ și n-a ținut mai mult de 10 minute. Poporul din București n-a știut nimic, astfel că pe dealul Mitropoliei — în ziua cînd se citea firmanul — nu era nimeni². Domnul și oficialitățile care au asistat s-au retras într-o solemnă tăcere.

Gradowicz fusese informat că solemnitatea urma să se desfășoare duminică. Așa că nici el, deși făcea parte din personalul consulatului francez, nu a participat. „Totul a fost făcut înadins ca să nu se facă ostentație și să nu se dea nici o strălucire faptului” — conchide el³.

Presa ieșană și bucureșteană nu dă mai multe amănunte decît ceea ce s-a spus aici. Singura notă deosebită în coloanele ziarelor este că se reproduc sau se comentează textul firmanului și cele cîteva fraze „oficiale” de răspuns ale domnitorului.

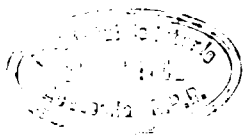
Diferența între 5 și 24 ianuarie și între 21 și 26 septembrie 1859 grăiește de la sine. Cea dintîi era expresia voinței poporului, cea de-a doua o formalitate abia observată.

CORNELIA C. BODEA

¹ Scrisorile nr. 412, 413.

² Scrisoarea nr. 415.

³ Cf. cu raportul asemănător al lui Béclard către Walewski din 29 sept./11 oct., citat de T. W. Riker, *op. cit.*, p. 317.

LISTA DOCUMENTELOR

1855

1. Cernăuți, 29 ian./10 febr. 1855, A. Hurmuzaki către M. Kogălniceanu . . p. 13—16
2. București, 9/21 februarie 1855, Gradowicz către I. Ghica p. 16—19
3. Cîmpulung, 20 febr./4 mart. 1855, C. D. Aricescu către Sc. Turnavitu . . p. 19—20
4. București, 21 mart./20 apr. 1855, G. Crețianu către C. D. Aricescu . . p. 20—21
5. București, 3/15 martie 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 21—24
6. București, 21 mart./2 apr. 1855, Gradowicz către I. Ghica p. 24—25
7. Vevey, 4/16 aprilie 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 25—27
8. Lausanne, 20 apr./2 mai 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 27—39
9. București, 19 iun./1 iul. 1855, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 39
10. București, 9/21 iulie 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 40—41
11. Coslegiu, 22 iul./3 aug. 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 41—45
12. București, 2/14 august 1855, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 45—46
13. București, 26 sept./8 oct. 1855, Gradowicz către I. Ghica p. 46—48
14. București, 26 oct./7 nov. 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 48—54
15. București, 15/27 noiembrie 1855, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 54—55
16. București, 23 nov./5 dec. 1855, N. Crețulescu către I. Ghica p. 55—56
17. [Iași], 19/31 decembrie 1855, M. Kogălniceanu către I. Ghica p. 57
18. Iași, 19/31 decembrie 1855, M. Kogălniceanu către C. Negri p. 57—59

1856

19. [București, ianuarie 1856], Gh. Ghica către fostul domn Alex. Ghica . . p. 63—64
20. [București, ianuarie 1856], Gh. Ghica către fostul domn Alex. Ghica . . p. 64—65
21. [București, ianuarie 1856], Gh. Ghica către fostul domn Alex. Ghica . . p. 65—66
22. București, [12/24] ianuarie 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 66—68
23. București, 20 ian./1 febr. 1856, Gradowicz către I. Ghica p. 69
24. București, 22 ian./3 febr. 1856, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 69—70
25. București, 12/24 febr. 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 70—72
26. București, 18 febr./1 mart. 1856, Gradowicz către I. Ghica p. 72
27. București, 22 febr./5 mart. 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 73—74
28. Paris, 23 febr./6 mart. 1856, Felix Belly către Gr. Ghica Vodă p. 74—75
29. București, 26 febr./9 mart. 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 75—78
30. [Constantinopol], 5/17 martie 1856, D. Rallet către generalul Magheru . . p. 78
31. Constantinopol, 7/19 martie 1856, D. Rallet către I. Ghica p. 79
32. Iași, [28 mart./7 apr.] 1856, Gr. Ghica Vodă către Felix Belly p. 80

33. Ortaköy, 5/17 aprilie 1856, N. Crețulescu către I. Ghica p. 81
34. Paris, 15/27 aprilie 1856, Felix Belly către Gr. Ghica Vodă p. 81— 83
35. București, 27 apr./9 mai 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 83— 86
36. Iași, 16/28 mai 1856, Gr. Ghica Vodă către baronul de Zedlitz p. 86— 87
37. Constantinopol, 16/28 mai 1856, N. Crețulescu către I. Ghica p. 87— 89
38. Constantinopol, 21 mai/2 iun. 1856, Ed. Grenier către Gr. Ghica Vodă . . p. 89— 91
39. Constantinopol, 22 mai/3 iun. 1856, Ed. Grenier către Gr. Ghica Vodă . . p. 91— 93
40. București, 27 mai/8 iun. 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 93— 98
41. Pera, 29 mai/9 iun. 1856 Ed. Grenier către Gr. Ghica Vodă p. 98— 99
42. București, 28 mai/9 iun. [1856], Către N. Crețulescu p. 99—103
43. [Viena, mai 1856], Baronul de Zedlitz către Gr. Ghica Vodă p. 103—105
Anexă. Iași, 29 mai/10 iun. 1856, Gr. Ghica către Zedlitz p. 105—106
44. Botoșani, 30 iun./12 iul. 1856, G. M. Holban către M. Kogălniceanu . . p. 107—108
45. Ortaköy, 7/19 iunie 1856, N. Crețulescu către I. Ghica p. 108—109
46. Iași, 17/29 iunie 1856, D. Rallet către I. Ghica p. 109—110
47. București, 18/30 iunie 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica. p. 110—111
48. [Constantinopol], 23 iun./5 iul. 1856, Fuad-Pașa către Gr. Ghica Vodă . . p. 111—112
49. Iași, 30 iun./12 iul. 1856, Gr. Ghica Vodă către Fuad Pașa p. 112—113
50. Iași, 1/13 iulie 1856, Gr. Ghica Vodă către Fuad Pașa p. 113—114
51. Miclăușeni, 3/15 iulie 1856, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki p. 115
52. [Iași, 3/15 iulie 1856], D. Rallet către I. Ghica p. 116
53. Iași, 4/16 iulie 1856, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza p. 116—118
54. Tecuci, 4/16 iulie 1856, V. Sturdza către C. Negri p. 118—119
55. Iași, 6/18 iulie 1856, M. Kogălniceanu către Grigore Ghica Vodă . . . p. 119—120
56. București, 10/22 iulie 1856, I. Bălăceanu către V. Alecsandri p. 120—121
57. Ortaköy, 16/28 iulie 1856, N. Crețulescu către I. Ghica p. 122
58. București, 24 iul./5 aug. 1856, Gr. Ioranu către M. Kogălniceanu . . . p. 123—124
59. [Iași], 29 iul./10 aug. [1856], D. Rallet către generalul Magheru . . . p. 124—125
60. Mehadia, 4/16 august 1856, Coronini către Gh. Bibescu p. 125—126
61. București, 6/18 august 1856, Gradowicz către I. Ghica p. 126—127
62. București, 7/19 august 1856, Gradowicz către I. Ghica p. 127—128
63. București, 19/31 august 1856, I. Bălăceanu către V. Alecsandri p. 128—131
64. București, 19/31 august 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 131—133
65. București, 20 aug./1 sept. 1856, N. Crețulescu către generalul Magheru . p. 133—134
66. București, 3/15 septembrie 1856, N. Crețulescu către A. G. Golescu . . p. 134—136
67. *București, 0/21 septembrie 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 136—137*
68. Iași, 10/22 septembrie 1856, M. Kogălniceanu către C. Negri p. 137—138
69. București, 18/30 septembrie 1856, N. Crețulescu către A. G. Golescu . . p. 138—141
70. București, 20 sept./2 oct. 1856, N. Crețulescu către A. G. Golescu . . . p. 141—142
71. București, 22 sept./4 oct. 1856, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 142—143
72. București, 25 sept./6 oct. 1856, G. Crețeanu către A. G. Golescu . . . p. 144—145
73. București, 10/22 octombrie 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 145—146
74. [București], 17/29 octombrie 1856, I. I. Filipescu către A. G. Golescu . . p. 146—148
75. București, 23 oct./4 nov. 1856, N. Crețulescu către A. G. Golescu . . . p. 148
76. Iași, 24 oct./4 nov. 1856, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 149—150
77. Iași, 8/20 noiembrie 1856, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 150—151
78. București, 20 nov./2 dec. 1856, Gradowicz către I. Ghica p. 151—154
79. [Paris, noiembrie 1856], Fostul domn Gr. Ghica către Reșid Pașa p. 154—156
80. [Paris, noiembrie 1856], Fostul domn Gr. Ghica către Napoleon III . . . p. 156—158
81. Giurgiu, 26 nov./8 dec. 1856, Gr. Serrurie către Chr. Tell p. 158—160

82. București, 24 nov./6 dec. 1856, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 160—161
 83. Miclăușeni, 26 nov./8 dec. 1856, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki p. 161—162
 84. Iași, 28 nov./10 dec. [1856], D. Rallet către I. Ghica p. 162—164
 85. [Iași, 28 nov./10 dec. 1856], P. Mavrogheni către I. Ghica p. 164
 86. Iași, 30 nov./12 dec. 1856, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 165
 87. Le Méc, 3/15 decembrie 1856, Postul domn Gr. Ghica către fiul său I. Ghica p. 165—166
 88. București, 6/18 decembrie 1856, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 166—170
 89. Iași, 17/29 decembrie 1856, D. A. Sturdza către M. A. Sturdza p. 170—171
 90. [Iași], 27 dec./8 ian. 1857, M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu p. 172

1857

91. București, 9/21 ianuarie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 175—177
 92. Iași, 10/22 ianuarie 1857, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 178
 93. București, 16/28 ianuarie 1857, Gradowicz către I. Ghica p. 179
 94. Iași, 17/29 ianuarie 1857, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 180—181
 95. București, 18/30 ianuarie 1857, I. Bălăceanu către V. Alecsandri p. 181—183
 96. Paris, 22 ian./3 febr. 1857, E. Poujade către Caimacamul Al. Ghica p. 183—185
 97. București, 1/13 februarie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 185—187
 98. Giurgiu, 5/17 februarie 1857, Gr. Serrurie către Gr. Tell p. 187—191
 99. București, 9/21 februarie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 191—195
 100. București, 14/26 februarie 1857, Gradowicz către I. Ghica p. 195—196
 101. București, 16/28 februarie 1857, R. G. Colquhoun către I. Ghica p. 196—197
 102. București, 17 febr./1 mart. 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 197—199
 103. București, 21 febr./5 mart. 1857, Const. Gr. Ghica către I. Ghica p. 199—200
 104. București, 24 febr./8 mart. 1857, R. G. Colquhoun către I. Ghica * p. 200—201
 105. Iași, 28 febr./12 mart. 1857, D. Rallet către I. Ghica p. 201—203
 106. Iași, 1/13 martie 1857, Comitetul Central al Unirii către Comitetul unionist
 din Bacău p. 203—204
 107. Tg. Jiu, 1/13 martie 1857, Gh. Gh. Magheru către tatăl său generalul
 Magheru p. 204—205
 108. Iași, 2/14 martie 1857, V. Mălinescu către D. A. Sturdza p. 205—206
 109. Miclăușeni, 5/17 martie 1857, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki p. 206—208
 110. Iași, 8/20 martie 1857, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza p. 208—210
 111. Miclăușeni, 10/22 martie 1857, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki p. 211—213
 112. București, 12/24 martie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 213—215
 113. Iași, 12/24 martie 1857, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza p. 215—218
 114. București, 13/25 martie 1857, Const. Gr. Ghica către I. Ghica p. 218—219
 115. Giurgiu, 16/28 martie 1857, Gr. Serrurie către A. G. Golescu p. 219—220
 116. București, 19/31 martie 1857, Gradowicz către I. Ghica p. 220—222
 117. București, 19/31 martie 1857, Gradowicz către I. Ghica p. 222—223
 118. București, 21 mart./2 apr. 1857, Const. Gr. Ghica către I. Ghica p. 223—226
 119. Giurgiu, 25 mart./6 apr. 1857, Gr. Serrurie către A. G. Golescu p. 226—228
 120. București, 2/14 aprilie [1857], Gradowicz către Alléon p. 228—229
 121. București, 2/14 aprilie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 229—230
 122. București, 3/15 aprilie 1857, D. Rallet către I. Ghica p. 230—233
 123. București, 9/21 aprilie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 233—234
 124. București, 16/28 aprilie 1857, Gradowicz către I. Ghica p. 234—235
 125. București, 18/30 aprilie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 235—236
 126. București, 18/30 aprilie 1857, Gradowicz către Sadyk Pașa p. 237—238

127. București, 19/31 aprilie 1857, I. Bălăceanu către V. Alecsandri	p. 238—239
128. București, 23 apr./5 mai 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 239—242
129. 26 apr./8 mai 1857, D. Rallet către Comitetul unionist din Bacău	p. 242—243
130. București, 30 apr./12 mai 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 243—244
131. Brăila, 30 apr./12 mai 1857, Sadyk Pașa către Alléon	p. 244—247
132. [Brăila, 30 apr./12 mai 1857], Raportul lui Sadyk Pașa	p. 247—249
133. Brăila, 2/14 mai 1857, Sadyk Pașa către Alléon	p. 249—252
134. Miclăușeni, 6/18 mai 1857, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki	p. 252—253
135. Iași, 8/20 mai 1857, C. Hurmuzaki, către D. A. Sturdza	p. 253—254
136. București, 10/22 mai 1857, I. Bălăceanu către V. Alecsandri	p. 255—256
137. București, 12/24 mai 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 256—259
138. București, 14/26 mai 1857, Gradowicz către I. Ghica	p. 259—260
139. Iași, 15/27 mai [1857], [D. Rallet către D. A. Sturdza]	p. 261
140. [Iași], 15/27 mai 1857, D. Rallet către generalul Magheru	p. 261—262
141. Iași, 15-20 mai/27 mai-1 iun. 1857, D. Rallet către I. Ghica	p. 262—266
142. Roman, 17/29 mai 1857, D. A. Sturdza către C. Rosetti-Tețcanu	p. 267—268
143. Iași, 20 mai/1 iun. 1857, Comitetul Central al Unirii către Comitetul unionist din Bacău	p. 268—271
144. Roman, 23 mai/4 iun. 1857, D. A. Sturdza către C. Rosetti-Tețcanu	p. 271—272
145. Roman, 28 mai/9 iun. 1857, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki	p. 272—274
146. Iași, 29 mai/10 iun. 1857, M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu	p. 274—275
147. Iași, 8/20 iunie 1857, M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu	p. 275—276
148. București, 11/23 iunie 1857, Const. Gr. Ghica către I. Ghica	p. 276—278
149. București, 18/30 iunie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 278—280
150. București, 12 iun./7 iul. 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 280—281
151. Iași, iunie 1857, V. Alecsandri către I. I. Filipescu	p. 281—282
152. București, 25 iun./7 iul. 1857, Gradowicz către I. Ghica	p. 282—284
153. Plombières, 29 iun./9 iul. 1857, E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica	p. 284—285
154. Plombières, 3/15 iulie 1857, E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica	p. 285—286
<i>Aneză</i> . Morlong sur Seine, 1/13 iulie [1857], St. Marc Girardin către Poujade	p. 286
155. București, 9/21 iulie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 286—288
156. Iași, 9/21 iulie 1857, Către D.A. Sturdza	p. 288—289
157. Iași, 9/21 iulie 1857, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza	p. 289—291
158. Iași, 11/23 iulie 1857, Către D. A. Sturdza	p. 291—292
159. [Iași], 17/29 iulie 1857, D. Rallet către I. I. Filipescu	p. 292—294
160. [iulie 1857], Subscriere pentru „l'Etoile du Danube”	p. 294—297
161. Iași, 23 iul./4 aug. 1857, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza	p. 297—299
162. [Iași, 23 iul./4 aug. 1857], V. Alecsandri către D. A. Sturdza	p. 299
163. Bacău, 31 iulie/12 aug. 1857, A. Furnarachi către D. A. Sturdza	p. 299—300
164. Tg. Jiu, 16/28 august 1857, Gh. Gh. Magheru către tatăl său generalul Magheru	p. 300—302
165. Iași, 26 aug./7 sept. 1857, C. Hurmuzaki către D.A. Sturdza	p. 302—303
166. Iași, 28 aug./9 sept. [1857], Al. Șuțu către Al. Moruzi-Zvorișteanu	p. 303—305
167. Nisa, 5/17 septembrie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 305—306
168. [Giurgiu], 8/20 septembrie 1857, Jurnalul alegătorilor din districtul Vlașca, ¹ orașul Giurgiu	p. 306—313
169. Giurgiu, 8/20 septembrie 1857, Inscrisă îndatorire a deputatului Gr. Serrurie	p. 313—314
170. București, 11/23 septembrie [1857], Gh. Ghica către Gr. Serrurie	p. 314—315
171. Viena, 12/24 septembrie 1857, D. Pop Marțian către generalul Magheru	p. 315—319
172. Nisa, 18/30 septembrie 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 320—323

173. Roman, 22-24 sept./4-6 oct. 1857, I. Gheorghidi către D. A. Sturdza . . .	p. 323—324
174. Iași, 7/19 octombrie 1857, D. Bolintineanu către Baligot de Beyne . . .	p. 324—326
175. Iași, 7/19 octombrie, 1857, M. Serghiescu către Chr. Tell	p. 326—327
176. Nisa, 20 oct./1 nov. 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 327—331
177. București, 24 oct./5 nov. 1857, Secretariatul Statului către V. Boerescu . .	p. 332
178. Galați, [octombrie 1857], D. Bolintineanu către Baligot de Beyne . . .	p. 332—334
179. Nisa, 28 oct./9 nov. 1857, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 334—335
180. București, 3/15 noiembrie 1857, Dim. Crețulescu către I. Ghica	p. 336—337
181. Roman, 5/17 noiembrie 1857, I. Gheorghidi către D. A. Sturdza	p. 337—338
182. București, 9/21 decembrie 1857, Dim. Crețulescu către I. Ghica	p. 338—341
183. Constantinopol, 11/23 decembrie 1857, Aali Pașa către Gh. Bibescu	p. 341—342
184. București, 25 dec. 1857/6 ian. 1858, Ștefan Golescu către N. Pleșoianu . .	p. 342—344
185. București, 29 dec. 1857/10 ian. 1858, C. A. Crețulescu către V. Boerescu . .	p. 344

1858

186. București, 28 ian./9 febr. 1858, M. Kogălniceanu către D. Cozadini . . .	p. 347—348
187. București, 28 ian./9 febr. 1858, M. Kogălniceanu către I. Ghica	p. 348—350
188. Nisa, 30 ian./11 febr. 1858, I. Bălăceanu către V. Alecsandri	p. 350—352
189. București, 1/13 februarie 1858, D. Pop Marțian către generalul Magheru . .	p. 352—354
190. Nisa, 6/18 februarie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 354—357
191. Nisa, 11/23 februarie 1858, I. Bălăceanu către V. Alecsandri	p. 357—360
192. Nisa, 26 febr./10 mart. 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 360—362
193. [Iași], 2/14 martie 1858, D. Rallet către I. I. Filipescu	p. 362—363
194. București, 9/21 martie 1858, Dim. Crețulescu către I. Bălăceanu	p. 363—365
195. Nisa, 15/27 martie 1858, I. Bălăceanu către V. Alecsandri	p. 365—366
196. Nisa, 19/31 martie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 367—370
197. Nisa, 26 mar./7 apr. 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 371—372
198. Iași, 8/20 aprilie 1858, D. Rallet către I. Ghica	p. 372—374
199. Nisa, 17/29 aprilie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 374—377
200. București, 21 apr./1 mai 1858, Dim. Crețulescu către I. Ghica	p. 377—380
201. București, 29 apr./11 mai 1858, Gradowicz către I. Ghica	p. 380—382
202. Nisa, 22 mai/3 iun. 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 382—384
203. Nisa, 4/16 iunie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 384—385
204. Paris, 9/21 iunie 1858, D. Rallet către I. Ghica	p. 385—388
205. Nisa, 11/23 iunie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 388—389
206. Nisa, 18/30 iunie [1858], I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 389—390
207. Plombières, 20 iun./2 iul. 1858, E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica	p. 390—391
208. Mehadia, 14/26 iulie 1858, N. Crețulescu către I. Bălăceanu	p. 391—393
209. București, 30 iul./11 aug. 1858, Gradowicz către Alléon	p. 393—394
210. București, 2/14 august 1858, Const. Gr. Ghica către I. Ghica	p. 395
211. București, 4/16 august 1858, Const. Gr. Ghica către I. Ghica	p. 396
212. Paris, 6/18 august 1858, D. Rallet către I. Ghica	p. 396—397
213. Geneva, 7/19 august 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 397—399
214. Iași, 7/19 august 1858, P. Mavrogheni către D. A. Sturdza	p. 399—401
215. București, 9/21 august 1858, Gradowicz către I. Ghica	p. 401—402
216. Monetier, 14/26 august 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 402—403
217. București, 15/27 august 1858, Const. Gr. Ghica către I. Ghica	p. 404
218. București, 16/28 august 1858, Gradowicz către Alléon	p. 404—405
219. București, 16/28 august 1858, Gradowicz către I. Ghica	p. 405

220.	Iași, 19/30 august 1858, P. Mavrogheni către D. A. Sturdza	p. 406
221.	București, 23 aug./4 sept. 1858, Gradowicz către I. Ghica	p. 407
222.	București, 30 aug./11 sept. 1858, Gradowicz către Alléon	p. 408
223.	Iași, 30 aug./11 sept. 1858, P. Mavrogheni către D. A. Sturdza	p. 408—409
224.	București, 2/14 septembrie 1858, Șt. Golescu către C. Ciochinescu	p. 409—410
225.	București, 6/18 septembrie 1858, Gradowicz către Alléon	p. 411—412
226.	București, 13/25 septembrie 1858, Șt. Golescu către C. Ciochinescu	p. 412—413
227.	București, 13/25 septembrie 1858, Gradowicz către Alléon	p. 413—414
228.	București, 16/28 septembrie 1858, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa	p. 414—415
229.	Dulcești, 16/28 septembrie 1858, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza	p. 415—417
230.	Nisa, 17/29 septembrie 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 417—419
231.	Nisa, 23 sept./5 oct. 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 419—420
232.	Iași, 1/13 octombrie 1858, D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki	p. 420—421
233.	București, 1/13 octombrie 1858, D. Pop Marțian către generalul Magheru	p. 421—423
234.	Dulcești, 3/15 octombrie 1858, C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza	p. 423—425
235.	Roman, 4/16 octombrie 1858, I. Maiorescu către D. A. Sturdza	p. 425—426
236.	Dulcești, [5/17 oct. 1858], C. Hurmuzaki către D.A. Sturdza	p. 427—429
237.	Iași, 6/18 octombrie 1858, V. Sturdza către C. Negri	p. 430—431
238.	București, 13/25 octombrie 1858, I. Maiorescu către D. A. Sturdza	p. 431—432
239.	București, 21 oct./2 nov. 1858, Gradowicz către Alléon	p. 432—433
240.	Paris, 27 oct./8 nov. 1858, C. Boerescu către V. Boerescu	p. 434
241.	București, 28 oct./9 nov. 1858, A. G. Golescu către D. A. Sturdza	p. 435
242.	Brăila, 1/13 noiembrie 1858, M. N. Duillie către Chr. Tell	p. 435—437
243.	[București], 4/16 noiembrie 1858, Șt. Golescu către C. Ciochinescu	p. 437
244.	București, 11/23 noiembrie 1858, Gradowicz către Alléon	p. 437—439
245.	București, 11/23 noiembrie 1858, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa	p. 439—440
246.	[Iași], 13/25 noiembrie [1858], V. Alecsandri către I. Alecsandri	p. 440—443
247.	Iași, 15/27 noiembrie 1858, V. Alecsandri către I. Alecsandri	p. 443—445
248.	Roman, 18/30 noiembrie 1858, I. Gheorghidi către D. A. Sturdza	p. 445—446
249.	București, 22 nov./4 dec. 1858, Gradowicz către Alléon	p. 446—448
250.	București, 2/14 dec. 1858, A. G. Golescu către D. A. Sturdza	p. 448—450
251.	București, 2/14 decembrie 1858, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa	p. 450—451
252.	Iași, 5/17 decembrie 1858, D. A. Sturdza către A. G. Golescu	p. 451—452
253.	[Iași], 4/16 decembrie [1858], A. Panu către A. G. Golescu	p. 453
254.	București, 5-6/17-18 dec. 1858, I. Bălăceanu către I. Ghica	p. 453—455
255.	[Tg. Jiu], 8/20 decembrie 1858, Ioan Magheru către V. Boerescu	p. 455—456
256.	Iași, 9/21 decembrie 1858, V. Alecsandri către I. Alecsandri	p. 456—459
257.	Iași, 12/24 decembrie 1858, D. A. Sturdza către A. G. Golescu	p. 459—460
258.	[București], 18/30 dec. 1858, Șt. Golescu către Chr. Tell	p. 460—462
259.	[București, decembrie 1858], Șt. Golescu către Generalul Magheru	p. 462—464
260.	București, 23 dec./4 ian. 1859, Gradowicz către Alléon	p. 464—465
261.	Iași, 28 dec./9 ian. 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri	p. 465—466

1859

262.	Iași, 1/13 ianuarie 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri	p. 469—470
263.	București, 6/18 ianuarie 1859, Gradowicz către Alléon	p. 471—472
264.	București, 6/18 ianuarie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa	p. 472
265.	București, 8/20 ianuarie 1859, Gradowicz către I. Ghica	p. 473

266. Iași, 9/21 ianuarie 1859, Ministrul de Finanțe și ministrul de Externe
căt-re deputația moldoveană trimisă la Constantinopol p. 473—474
267. Iași, 9/21 ianuarie 1859, V. Alecsandri către C. Negri p. 474—475
268. Caba Taș, 14/26 ianuarie 1859, Soția lui Sadyk Pașa căt-re Gradowicz p. 475—476
269. București, 17/29 ianuarie 1859, Gradowicz căt-re Alléon p. 476—477
270. Iași, 19/31 ianuarie 1859, D. A. Sturdza către A. G. Golescu p. 478—483
271. Iași, 20 ian./1 febr. 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri p. 483—487
272. București, 20 ian./1 febr. 1859, Gradowicz căt-re soția lui Sadyk Pașa p. 487—488
273. București, 22 ian./3 febr. 1859, A. G. Golescu către [D. A. Sturdza] p. 488—490
274. Varna, 23 ian./4 febr. 1859, Delegația moldoveană către domnitor p. 490
275. Varna, 23 ian./4 febr. 1859, Delegația moldoveană către domnitor p. 490—491
276. [București], 24 ian./5 febr. 1859, G. Sion către C. Negri p. 492
277. București, 24 ian./5 febr. 1859, G. Crețianu și M. Costiescu către C. Negri p. 492
278. București, 24 ian./5 febr. 1859, G. Sion către V. Alecsandri p. 493
279. București, 24 ian./5 febr. 1859, I. Ghica către V. Alecsandri p. 493
280. Iași, 24 ian./5 febr. 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri p. 494
281. Varna, 24 ian./5 febr. 1859, Delegația moldoveană către domnitor p. 494
282. Iași, 24 ian./5 febr. 1859, Al. I. Cuza către Negri p. 494
283. București, [24, ian./5 febr. 1859], D. Bolintineanu către C. Negri p. 495
284. București, 25 ian./6 febr. 1859, I. Ghica către V. Alecsandri p. 495
285. București, 25 ian./6 febr. 1859, Gh. Magheru către V. Alecsandri p. 496
286. [București, 25 ian./6 febr. 1859], A. G. Golescu către [V. Alecsandri] p. 496
287. [București, 25 ian./6 febr. 1859], I. Ghica către V. Alecsandri p. 496—497
288. București, 25 ian./6 febr. 1859, C. A. Rosetti către V. Alecsandri p. 497
289. București, 25 ian./6 febr. 1859, N. Opran către Chr. Tell p. 497—499
290. Paris, 25 ian./6 febr. 1859, I. Alecsandri către V. Alecsandri p. 499—501
291. Iași, 26 ian./7 febr. 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri p. 501
292. București, 27 ian./8 febr. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa p. 502—503
293. București, 27 ian./8 febr. 1859, Gradowicz către Alléon p. 503—504
294. București, 28 ian./9 febr. 1859, I. Bălăceanu către I. Alecsandri p. 504—506
295. Geneva, 28 ian./9 febr. 1859, Dim. Crețulescu către I. Bălăceanu p. 506—508
296. Iași, 29 ian./10 febr. 1859, V. Alecsandri către I. Alecsandri p. 509
297. Constantinopol, 30 ian./11 febr. 1859, Negri către domnitor p. 509—510
298. [Constantinopol], 2/14 febr. [1859], Lallemand către C. Negri p. 510—511
299. Constantinopol, 2/14 febr. 1859, C. Negri către marele vizir p. 511
300. [Constantinopol], 3/15 febr. [1859], Lallemand către C. Negri p. 512
301. București, 3/15 februarie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa p. 512—513
302. Caba Taș, 4/16 februarie 1859, Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz p. 513—514
303. Constantinopol, 4/16 februarie 1859, Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz p. 514—516
304. [Constantinopol], 5/17 februarie 1859, Lallemand către C. Negri p. 516
305. [Constantinopol], 7/19 februarie [1859], Lallemand către C. Negri p. 516—517
306. [București, 7/19 februarie 1859], M. Kogălniceanu către domnitor p. 517—518
307. Biografia domnitorului p. 518—519
308. [Constantinopol], 7/19 februarie 1859, Delegația moldoveană către domnitor p. 519—520
309. [Constantinopol], 9/21 februarie 1859, C. Negri către domnitor p. 520—521
310. Constantinopol, 10/22 februarie 1859, C. Negri către ambasadorul Angliei
la Constantinopol p. 521—522
311. București, 10/22 februarie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa p. 522—523
312. Caba Taș, 11/23 februarie 1859, Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz p. 523—524
313. Constantinopol, 11/23 februarie 1859, Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz p. 524—526

314. Torino, 13/25 februarie 1859, Vegezzi-Ruscalla către V. Alecsandri . . . p. 526—527
315. București, 16/28 februarie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 527—528
316. Paris, 17 febr./1 mart. 1859, Al. Crețescu către P. Bataillard p. 528—530
317. Brăila, 23 febr./7 mart. 1859, D. A. Sturdza către V. Alecsandri (scrisoare particulară) p. 530—531
318. Brăila, 23 febr./7 mart. 1859, D. A. Sturdza către V. Alecsandri (scrisoare oficială) p. 531—534
319. București, 24 febr./8 mart. 1859, Gradowicz către Alléon p. 534—535
320. București, 24 febr./8 mart. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 535
321. Constantinopol, 25 febr./9 mart. 1859, N. Rosetti și C. Ieronim către D. Brătianu p. 536—538
- Aneză.* Torino, 6/18 februarie 1859, Concluziile contenciosului diplomatic italian p. 538—540
322. Paris, 2/14 martie 1859, V. Alecsandri către domnitor p. 541—544
323. București, 3/15 martie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 544—546
324. București, 3/15 martie 1859, Gradowicz către Alléon p. 546—547
325. Londra, 4/16 martie 1859, Deputatul englez Crowe către V. Alecsandri . . p. 547—548
326. Constantinopol, 4/16 martie 1859, C. Negri către domnitor p. 548—550
327. [Constantinopol], 9/21 martie 1859, Delegația moldoveană către ministrul de finanțe — Iași p. 550
328. Constantinopol, 10/22 martie 1859, C. Negri către domnitor p. 550—551
- Aneză.* [Octombrie 1858 — febr. 1859] Notă de cheltuelile pretinse de Aristarchi p. 551
329. Constantinopol, 10/22 martie 1859, C. Negri către domnitor p. 551—552
330. București, 10/22 martie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 552—553
331. Constantinopol, 14/26 martie 1859, C. Negri către domnitor p. 553—554
332. București, 20 mart./1 apr. 1859, Gradowicz către I. Ghica p. 554—556
333. Paris, 21 mart./2 apr. 1859, V. Alecsandri către domnitor p. 556—559
334. Constantinopol, 23 mart./4 apr. 1859, C. Negri către domnitor p. 559—560
335. Constantinopol, 25 mart./6 apr. 1859, C. Negri către domnitor p. 561
336. București, 27 mart./8 apr. 1859, Gradowicz către I. Ghica p. 562—564
337. Constantinopol, 29 mart./10 apr. 1859, C. Negri către domnitor p. 564—565
338. București, 31 mart./12 apr. 1859, Ministrul de Externe Scarlat Fălcoianu către C. Negri p. 565
339. București, 31 mart./12 apr. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 565—566
340. București, 31 mart./12 apr. 1859, Gradowicz către Alléon p. 566—567
341. Paris, 2/14 aprilie 1859, N. Bibescu către tatăl său p. 567—570
342. București, 3/15 aprilie 1859, Gradowicz către I. Ghica p. 570—571
343. Constantinopol, 3/15 aprilie 1859, C. Negri către domnitor p. 572
344. Constantinopol, 5/17 aprilie 1859, C. Negri către domnitor p. 572—573
345. Iași, 6/18 aprilie 1859, Al. Suțu către Al. C. Moruzi-Zvořișteanu p. 573—576
346. București, 7/19 aprilie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 576—577
347. București, 7/19 aprilie 1859, Gradowicz către Alléon p. 577—578
348. [Constantinopol], 8/20 aprilie 1859, C. Negri către domnitor p. 578—579
349. București, 10/22 aprilie 1859, Gradowicz către I. Ghica p. 580—581
350. [Constantinopol], 16/28 aprilie 1859, C. Negri către domnitor p. 582—583
351. Iași, 17/29 aprilie 1859, Ministrul de Externe L. Steege, către C. Negri . p. 583
352. București, 17/29 aprilie 1859, Gradowicz către I. Ghica p. 584—585
353. [Constantinopol], 20 apr./2 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 586
354. București, 21 apr./3 mai 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 586—587
355. [Constantinopol, apr./mai 1859], C. Negri către Lallemand p. 587—588
356. [Constantinopol], 24 apr./6 mai [1859], Lallemand către C. Negri . . . p. 588—589

357. Constantinopol, 27 apr./9 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 589—590
358. Constantinopol, 2/14 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 590—591
359. Constantinopol, 4/16 mai 1859, C. Negri către ministrul de Externe — Iași p. 591—592
360. București, 5/17 mai 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 592—593
361. Constantinopol, 5/17 mai 1859, C. Negri către ministrul de Externe
Sc. Fălcoianu p. 593—594
362. Constantinopol, 8/20 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 594—595
363. Constantinopol, 11/23 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 595—596
364. București, 12/24 mai 1859, Gradowicz către Alléon p. 596—598
365. București, 12/24 mai 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . p. 598
366. București, 17/29 mai 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . . p. 599
367. Constantinopol, 18/30 mai 1859, C. Negri către domnitor p. 599—600
368. Constantinopol, 20 mai/1 iun. 1859, Deputația română către ambasadori p. 600—601
369. București, 23 mai/4 iun. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 601—602
370. Constantinopol, 25 mai/6 iun. 1859, C. Negri către domnitor p. 602—604
Aneză. Textul primelor contrapropuneri ale Turciei p. 604—607
371. Viena, 29 mai/10 iun. 1859, Al. Suțu către Al. Moruzi-Zvorișteanu . . p. 607—610
372. Constantinopol, 30 mai/11 iun. 1859, C. Negri către domnitor p. 610
373. București, 30 mai/11 iun. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 611
374. Constantinopol, 31 mai/12 iun. 1859, C. Negri către domnitor p. 611—613
375. Iași, 31 mai/12 iun. 1859, Domnitorul către C. Negri și I. I. Filipescu . p. 613—614
376. Constantinopol, 8/20 iunie 1859, C. Negri către domnitor p. 614—615
377. Focșani, 9/21 iunie 1859, A. G. Golescu către D. A. Sturdza p. 616—617
378. Constantinopol, 10/22 iunie 1859, C. Negri către domnitor p. 617—619
Aneză. Textul ultimelor propuneri turcești p. 619
379. București, 10/22 iunie 1859, Domnitorul către C. Negri p. 620
380. București, 10/22 iunie 1859, Domnitorul către C. Negri p. 620
381. Constantinopol, [11/23] iunie 1859, C. Negri către domnitor p. 620—621
382. București, 12/24 iunie 1859, Domnitorul către C. Negri p. 621
383. București, 14/26 iunie 1859, A. G. Golescu către D. A. Sturdza p. 623
384. Constantinopol, 15/27 iunie 1859, C. Negri către domnitor p. 622
385. Pera, iunie 1859, Giacomo Durando către C. Negri p. 624
386. București, 16/28 iunie 1859, Domnitorul către C. Negri p. 624
387. București, 16/28 iunie 1859, A. G. Golescu către D. A. Sturdza p. 625—627
388. Constantinopol, 22 iun./4 iul. 1859, C. Negri către domnitor p. 627—628
389. Constantinopol, 30 iun./12 iul. 1859, C. Negri către domnitor p. 628—629
390. București, 4/16 iulie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa p. 629—630
391. Constantinopol, 12/24 iulie 1859, C. Negri către domnitor p. 630—631
392. București, 16/28 iulie 1859, A. G. Golescu către D. A. Sturdza p. 631—632
393. București, 18/30 iulie 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa p. 632—633
394. Constantinopol, 20 iul./1 aug. 1859, C. Negri către domnitor p. 633—634
395. București, 25 iul./6 aug. 1859, Gradowicz către Sadyk Pașa p. 634—635
396. Constantinopol, 26 iul./7 aug. 1859, C. Negri către domnitor p. 636
397. Florești, 6/18 august 1859, Domnitorul către C. Negri p. 637
398. Constantinopol, 8/20 august 1859, C. Negri către domnitor p. 638—639
399. Focșani, 8/20 august 1859, Chr. Tell către V. Boerescu p. 639
400. Monetier, 10/22 august 1859, I. Bălăceanu către I. Ghica p. 640
401. Constantinopol, 15/27 august 1859, C. Negri către domnitor p. 641—642
402. București, 15/27 august 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . . p. 642—643
403. București, 15/27 august 1859, Gradowicz către Alléon p. 643—644
404. Constantinopol, 20 aug./2 sept. 1859, C. Negri către domnitor p. 644—645

405. București, 22 aug./3 sept. 1859, Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa . p. 645—646
406. Constantinopol, 24 aug./5 sept. 1859, C. Negri către domnitor p. 646—647
407. Constantinopol, 26 aug./7 sept. 1859, C. Negri către domnitor p. 647—648
408. Constantinopol, 29 aug./10 sept. 1859, C. Negri către domnitor p. 648—650
409. București, 29 aug./10 sept. 1859, Gradowicz către Alléon p. 650—651
410. Constantinopol, 2/14 sept. 1859, C. Negri către domnitor p. 651
Anerd. Paris, 26 aug./7 sept. 1859, Protocolul încheiat la Paris . . . p. 652—653
411. Constantinopol 2/14 septembrie 1859, C. Negri către ministrul de
 Externe-Iași p. 653—654
412. Constantinopol, 4/16 septembrie 1859, C. Negri către domnitor . . . p. 654—655
413. Constantinopol, 7/19 septembrie 1859, C. Negri către domnitor . . . p. 655—656
414. Constantinopol, 11/23 septembrie 1859, C. Negri către domnitor . . . p. 656
415. București, 26 sept./8 oct. 1859, Gradowicz către Alléon p. 657
416. București, 30 sept./12 oct. 1859, A. Treb. Laurian către V. Boerescu . p. 658

1855

Cernăuți, 29 ianuarie/10 februarie 1855

Alexandru Hurmuzaki către Mihail Kogălniceanu: Îndemnuri la activitate în scopul popularizării ideii de Unire a Principatelor. Considerații în legătură cu momentul politic european. Pentru o ediție revăzută a broșurii Dorințele partidei naționale. — Presa străină și Principatele române. Despre nevoia pregătirii unui memoriu apărând cauza Unirii. — Despre urgența întemeierii unei gazete românești unioniste. Alte publicații apărute.

Cernăuți, $\frac{10 \text{ fev.}}{29 \text{ ian.}}$ 1855

Iubite amice,

Mi-ai dovedit ce speram, adecă că tot într-un gând cram, și de aceea îți mulțămesc mult pentru puținile rinduri ce mi-ai scris înștiințându-mă că voiești să te apuci de lucru. M-am bucurat în adevăr prea mult, că pină la adîncul sufletului mă mîhnia și mă amărea indiferența, lenea rușinatoare și culpabila indolență a compatrioților noștri. De vreo trei luni tot voiam să-ți scriu și mai de mult încă stau cu pasportul pentru Moldova în buzunariu. Îmbolnăvindu-mă însă și așteptînd sosirea lui Constantin ¹ la Iași, nu am putut face încă nici una, nici alta. Adese însă gîndeam la tine, că știu bine de la cine se poate aștepta ceva, și cunoscîndu-ți activitatea și capacitatea, din care și altora ai putea împărți, numai de un lucru m-am mirat, adecă cum de ai putut tăce pin-acum? Știu că nu ai fost și nu puteai nici acum fi indiferent în față cu-nsemnata schimbare, cu zgomotul evenimentelor. Auzisem odată că te-ai fi dus la Constantinopol, altă dată că ești pe la Galați, altă dată că șezi pe la Neamț, ocupîndu-te numai cu dezlegarea unui problem foarte patriotic și carele interesează mult pe coconașii voștri, adecă de a le face postav subțire cu lustru

¹ C. Hurmuzaki.

și-n culoare deosebite și neauzite. Bine-i și asta, dar cum zici, toate la timpul său. D-ta însă nu ești unul din acei, care în asemenea împrejurări trebuie să-i miște alții; și vreau să cred dară că pîn-acum nu ai putut face nimic, că altmintrelea doară n-ai fi ținut mînele-n sîn. La mai mulți am scris, la Iași, la București, i-am cercetat, i-am întrebat, i-am conjurat, și tot nimica n-am aflat, nici de vreo lucrare nimic n-am auzit. Numai lui Constantin mă tînguiam și mă plîngeam necontentit, că-n adevăr m-am desperat de a vede că romîni, că voi, adecă nu tu, dar cei mai mulți ați fi înțales timpul, ați voi de a vă folosi de el și a lucra la-ntemeierea unui viitoriu mai ferice și mai vrednic, de a-și face o patrie. Chiar prin nepăsarea și nemișcarea ce au arătat-o pînă acum au meritat osînda lumii, și ce răspuns poate da cineva la-ntrebarea: de s-au deșteptat macar acum, în momentul unde se pregătesc streinii de a le rescroi soarta pentru o vecie-ntreagă poate? Cine s-au mișcat, cine s-au adunat, cine au mers, unde este de mers, cine au arătat trebuințele țerilor, au strigat și au cerut recunoașterea drepturilor lor?

Și spune-mi te rog, cum se poate lăsa să treacă un moment ca acesta, fără să fi cercat voi a vă folosi de el pentru a cere, a cîștiga tot ce e cu putință, și anume și mai întii după ce puterile au dechiarat susținerea capitulațiunilor cu Poarta și le-au pus sub garanția lor, de a lua și voi parte la conferințele care se vor ține spre reorganizarea țărilor? Au nu doriți să fiți reprezentați acolo, sau macar auziți, și ce pregătiri s-au făcut, cine au mers la Țarigrad, Viena, Paris?

Eartă-mă frate, că-ți vorbesc de lucruri, care le știi și le înțelegi și le simți tot așa ca și mine, dară zău că e greu să taci astăzi, și cum să nu vorbesc scriindu-ți ție, de la care am nădejde să văd că va lucra, va face ce va pute, și de care știu că poate face mult. Nu le-ai puté viri-n cap, ce le-ai espus chiar și-n anul 1848 atit de bine, adică cum că una și cea mai întăia trebuință ale lor, întăia condițiune a unui viitoriu bun și vrednic, este: *Unirea Principatelor*. „Pe lîngă toate aceste radicale instituții etc. cerem și una neapărată, fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național” (*Dorințele partidei naționale*, pagina 46). Cine dară este mai chemat decît tine a populariza, a întreprinde lupta pentru această idee, și deci nu m-îndoesc că, cumpănind gravitatea momentului, vei face ce vei puté pentru a-i îndemna de a cere înființarea ei. Pe lîngă aceasta, orod oă fără un guvern național, tare și energie nu e mîntuire, și că un asemenea nu poate fi altul, decît un guvern, o domnie ereditarie, dinastică, că cu alegerea domnilor pe 3 sau 7 sau 70 de ani trebuie să se reînnoiască toate ticăloșiile, toată mizeria cea veche.

Aceste, mi se pare, sînt puncturile capitale, pentru a căroră dobîndire ar trebui acum să ne mișcăm, să întrebuițăm toate mijloacele să elătăm ceriul și pămîntul, fiindcă toate celelalte reforme s-ar pute introduce și mai în urmă cu atita mai mare înlesnire. Cred că sînt anume în Valahia vreo cîțiva bărbați, nu din cei emigrați, ci chiar însemnați cari s-au înțales despre aceasta, cari ar fi în dispozițiune de a lucra în sensul acesta, și cred că și la Viena se știe aceasta. Dacă vei vedea pe Constantin carele acum trebuie să fie la Iași, vei pute afla mai multe de la el. El dorește mult să te-ntîlnească, și te rog dară să-l cercetezi. De la dînsul vei pute și primi nu unul, dar mai multe esemplare de „*Dorințele*” d-tale, de care, fără să fiu provocat, i-am trimis mai multe, crezînd că ar fi bine să fie cetite în

țară, fiindcă fără măgulire, e una din cele mai bune scrieri despreastă materie. Se-nțelege că după schimbarea împrejurărilor, și ele trebuie schimbate, și bine ar fi să le prelucreezi, și să faci o nouă edițiune potrivită stărei lucrurilor de acum. Trebuie să le vorbești curat și pe-nțeles, că cum se vede, puțini au cuprins lucrul, cum este acum, și chiar mai deunăzi am auzit de la mai mulți moldoveni dorința de a vede „păzit reglementul” (sic !). Ce să mai zici apoi, cînd nici rușii chiar după cum stau lucrurile, nu mai gîndesc și nici mai pot gîndi la reglement, auzind pe moldoveni vorbind de el și dorindu-l ? După ce se desființară toate tracta[te]le turco-rusești, nu s-au desființat prin aceasta chiar și toate consecvențele ? În Moldova se pare că bărbații de stat sînt de altă opiniune, fiindcă aud că se proiectase și Adunarea Divanului Ad hoc și prin urmare trebuie să cred că vă veți dechiara în scurt și-n fața lumii pentru restatornicirea tractatelor, desființate de Europa civilizată și coalizată. Doamne ajută !

Îți trimit alăturat un articol din *Kölnische Zeitung*, care mi-au fost de dulce mîngiere, arătînd că macar vreo cîțiva streini au pătruns și au înțales bine cauza noastră, atît de bine lucrat că merită toată recunoștiința noastră ; îți recomand cu tot deadinsul, fiindcă ne-ar pute servi chiar și de program în acea privire. Cetește-l, rogu-te, cu luare aminte și spune-mi cum ți-au plăcut. Copia ce ți-o trimit astăzi, am făcut-o chiar anume pentru tine, și-nainte de primirea scrisorii d-tale. Cînd îl vei ceti, știu că-ți va păre rău văzînd că am trebuit să lăsăm streinilor apărarea intereselor noastre și să așteptăm pînă ce se vor îndura ei. E trist lucru că n-am făcut macar ce au făcut grecii, care și după bancrotarea definitivă, tot au mai simțit trebuința de a face ceva vuet și au înființat chiar în Londra un jurnal. De noi și cauza noastră tac toate foile, fiindcă nu am voit a ne cîștiga macar un organ care să înfățișeze lumii tendințele, dorințele și îngrijirile noastre. Cred, iubite amice că aceasta nu poate rămîne așa, cred de neapărată trebuință să cîștigăm una, două din foile mari esterne, germană și franceze, cred că trebuie să strigăm, să facem a crede că și noi avem o opiniune, voință etc. Cred că pe lingă aceste ne trebuie și un organ național, vrednic, bun, acreditat care să ne reprezenteze streinilor și să ne servească noă de rendez-vous, să ne fie mijloc de înțelegere și pentru popularizarea ideilor, care ar fi bine să se adopteze de publicul român. Cugetă despre aceste, și spune-mi ce ai socoti.

Nu va fi de trebuință de a pregăti un memorial, pentru a-l înfățișa și a stărui apoi din toate puterile, trimețînd și oameni inadins, ca să-l ia cu băgare de seamă. Cum se poate ca să rămîneți pa sivi, și știu ce greutăți va întîmpina ori și cine va voi să lucreze în drumul ista, că știu cîți ruginiți, cîți fricoși etc. mai aveți, dară știu cît îi va fi și meritul și recunoștiința în viitoriu. De aceia știu că nu vei rămîne pasiv, că nu ți-ai abdicat nici activitatea, nici ți-ai abnegat principiile, pe care altă dată le-ai apărât atît de bine. Și cine are mai mare datorie decît d-ta, care ești înzăstrat cu capacitate atît de-nsemnată și cunoști istoria, drepturile etc. toate relațiile țerilor mai bine decît ori și cine.

Lasă-mă dară să mă bucur sperînd că vei răspunde glasului, care astăzi cere ajutoriu pentru patrie și trebuie să răsune în inima fiecăruia bărbat vrednic.

Nu vreau să te țin mai lung și-ți mai spun dară numai că la Constantin vei afla și *Bucovina*¹, pe care el ți va da-o foarte bucuroasă ca să cauți în ea ce-ți e de dorință.

Să nu gîndești că am uitat de a te întreba ce vrei să scrii, care-ți-e proiectul? Oare voești a face o gazetă pentru ca cu ea să dezbăți, să aperi interesele țării, să deschizi ochii orbilor interni și externi, sau poate că vrei să faci numai o singură scriere, în felul „*dorințelor*”?

Fiecare din aceste două lucruri ar fi bune și mai bune amîndouă. Fă însă cea din urmă mai întîi că e grabă, fă-o cu măiestria-ți obicinuită, pornind din punctul de vedere frumos, vrednic, -nalt, național, liber de toată cruțarea, de ori ce considerațiuni de partidă, nefăcînd „hatîr” nici oamenilor, nici relațiilor, nici principelor; fă iubite amice, fiindcă ai toate mijloacele pentru aceasta, o scriere politică vrednică de toată luarea aminte streinilor și amăsurată seriozității cauzei și timpului. Îți vei face mare merit.

Văd că Goleșcu² a publicat la Bruxelles o carte „*de la Valachie et de son avenir*”, o voiu primi-o în scurt; m-am mirat însă de ce desparte și el o cauză, care e numai una și singură și ar trebui tractată ca așa, că de ce să părăsim noi înșiși principiul? Aș dori mult să te-nțilnești cu Constantin, precizînd că-ți va pute face împărțășiri ce te vor interesa. Tot așa doreșc să ai amabilitatea de a mă înștiința de proiectul și întreprinderile d-tale.

*Romînia literară*³ pînă acum nu m-am învrednicit de a o vedea.

Primește-te rog de la noi toți fără de deosebire bătrîni și tineri și cam de evul de mijloc cele mai bune și amicale salutări și din parte-mi încredințarea că sînt cu adevărată stimă al d-tale.

Serv și frate

Alexandru

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 1167, f. 233—236v.

2

București, 9/21 februarie 1855

Gradowicz către I. Ghica: Il întreabă dacă a fost numit Prinț de Samos. — Critică la adresa boierimii muntene. — Inaptitudinile politice ale lui Omer Pașa. — Schimbările din guvern; scurte aprecieri despre I. Filipescu-Buzatu, N. Crețulescu, Filipescu-Vulpache, I. Cîmpineanu, N. Băleanu, Radu Rosetti, Plagino, P. Poenaru. — Situația lui

¹ „Bucovina”, a apărut la Cernăuți din octombrie 1848—septembrie 1850, sub redacția lui George și Alexandru Hurmuzaki.

² De fapt, la sfîrșitul anului 1854 și începutul lui 1855, la Bruxelles, a apărut scrierea lui Gr. Gănescu, *La Valachie depuis 1830 jusqu'à ce jour. Son avenir*. Bruxelles, Ch. Muquardt, 1855, 291 p. — Prefața e datată „7 déc. 1854”.

³ Primul număr al „Romîniei literare” a apărut la 1 ianuarie 1855.

Bucharest, le 21 Févr. 1855

Cher ami,

Dois-je vous tituler Altesse, Prince, ou autrement, je n'en sais rien. M. Alison a écrit à M-r Colquhoun que vous serez bientôt nommé Prince de Samos; peut-être cela eut déjà lieu et moi je persiste dans la voie de l'omission de toute étiquette. Je sais que cette nomination n'embellira point les rochers de votre triste séjour, mais ce serait une récompense de vos services éminents, comme l'a exprimé dernièrement L. Redcliffe à M-r Colquhoun, en le remerciant pour vous avoir recommandé à lui. D'ailleurs l'Autriche n'aura rien plus à vous objecter.

Dans votre dernière lettre vous m'exprimez de grandes idées pour votre pays, il est triste que la majorité de nos compatriotes n'en comprennent rien; à peine quelques-uns sont dignes de votre estime. Votre caste aristocratique n'est pas seulement corrompue, mais elle est pourrie jusqu'aux os; la classe moyenne reçoit ses inspirations d'en haut et n'a ni énergie ni âme. En vain Sadyk Pacha et le C-te Zamoyski essayèrent de pousser la nation à s'élever au mérite dont vous tracez la ligne dans votre lettre; l'abaissement des Boyards n'a fait ressortir que quelques paroles, et Omer Pacha, qui était maître absolu du pays pendant vingt jours, n'a pu concevoir l'idée de nos amis et par un cas exceptionnel, dans lequel il se trouvait vis-à-vis du Ministère Ottoman et de l'Autriche, n'osa secouer le pays d'une forte main. Comme homme politique il a fait *un fiasco entier*, dont il s'est aperçu, avec regret, bien tard quand il a été appelé pour la Crimée.

Malgré moi, je me trouve dans la nécessité de vous entretenir de différents épisodes locaux. Jean Philippesco (Bouzat) a fait une grande farce au Prince Stirbey en consentant à passer dans l'autre monde. Depuis cette plaisanterie Stirbey ne peut trouver un Vornik qui convienne à ses besognes. N. Cretzoulesco chargé provisoirement de la Vornitzie se débat comme un oiseau pris; entouré des D. Boutzkoviano, de N. Lakovary, de Penkovitz, et autres véritables brigands patentés, il est joué à chaque instant, et le Prince ne veut pas changer ces hommes, amis intimes de Ioanidis. Il pousse Cretzoulesco à chaque moment de donner sa démission pour sauver son nom, mais les Turcs et les Consuls le retiennent pour savoir ce qui se passe dans l'administration.

M-r Jean A. Philippesco (Voulpaki) s'entend à l'administration de la Justice autant que moi à la marine; gare à celui dont la pétition est semée des mots latins. Les tribunaux ont en réalité des membres nouveaux, car ce sont eux qui ont les derniers acheté leurs places, mais la justice ne se rend pas moins obscure qu'auparavant.

M-r Campeniano a changé entièrement¹, il est tombé jusqu'en enfance et paresse ; il a toujours ses hautes idées, mais il se soucie peu de son département.

N. Baleano persiste dans son honnêteté et a fait déjà des économies pour le trésor public, dans des cas où un autre aurait grossi sa bourse.

Radou Rossetti a beaucoup de talents et administre bien la Police ; il est tracassé chaque jour, quand il s'avise de faire obstacle légitime aux Autrichiens et aux Boyards voleurs. Ruiné complètement dans sa fortune, il est malheureusement trop attaché par besoin au Prince Stirbey, et par cela il a manqué du tact vis-à-vis de M-r Poujade ; mais sous un Gouvernement honorable il deviendrait un patriote zélé et dévoué.

M-r Plagino est trop heureux que lui, un beau garçon (: comme il l'a dit lui-même :) a l'occasion de se venger sur le grand et petit qui avait la hardiesse de contrecarrer ses sentiers d'amour, et il a une faiblesse de sa race de n'être pas insensible à la vue d'argent.

Triplement appointé M-r Poyenar, ce tartuffe maussade de la Valachie, est l'homme de la situation et l'oracle de Stirbey.

C'est assez de vous entretenir de cette écurie d'Augias ; munissez-vous d'avance de la force d'Hercule, quand la charge vous en sera donnée pour purifier votre cher sol de ces fléaux. Il est impossible de gouverner ce pays, et de faire du bien sans avoir mis à l'état de siège le plus rigoureux, tous les employés du pays.

Je vous communique un petit travail de notre ami Ang[lesco]. Ce travail a été provoqué par M-r Poujade à la suite de deux autres travaux, que M-rs Soutzaki et N. Cretzoulesko lui avaient communiqués (: sur la demande officielle de M-r Colquhoun :) et que M-r Angelesko avait en partie combattus.

Stirbey a voulu absolument avoir Angelesko dans son service ; il lui a offert la place de Directeur du Dép. des finances. Ang[lesko] quoique joliment pauvre, refusa quelque place que ce soit, mais je crains qu'il ne pourra longtemps résister car il se trouve à bout des derniers moyens d'existence.

Je n'ai aucune nouvelle à annoncer à M-me Ghika, sinon le mariage de Const. Cretzoulesko (: Spanak :), qui a épousé la fille naturelle de M-r Philippesko Dreznicoiu, et de Grégoire Philippesko avec D-elle Rosseti.

Jean Kretzoulesko a eu un combat terrible avec un vrai ours [...] qu'il a tué, mais étant obligé jusqu'aujourd'hui de garder le lit, ayant la figure et le nez déchirés, les bras et la jambe fracassés et une dent extorquée de la mâchoire.

M-r C. Cantacuzène a payé 1.200 # pour une brochure publiée à Paris, signée d'un certain Ganesco, en faveur de la famille Cantacuzène — „quand le trône de la Valachie sera occupé par M-r C. Cantacuzène son digne héritier Jean (: et Marie :) alors l'âge d'or régnera dans le pays”.

M-r Poujade est parti d'ici le 13 de c.m., mais il ne sera à Stamboul, qu'a la fin de ce mois.

M-r Soutzaki secoua la poussière de ses souliers et passa secrètement le Danube pour se rendre à Constantinople, et défendre la sainte cause du Prince Stirbey, qui est très inquiet de cet empressement. Il attri-

¹ In text : enterièrement.

bue tantôt à M-r Poujade, tantôt à M-r Colquhoun d'avoir lui suggéré cette abnégation, et d'avoir lui furni quelques petits papiers, de pouvoir franchir la frontieră.

Mes hommages respectueux à M-me Ghica.
Votre tout dévoué ami
Gradowicz¹

Quelle différence entre M-r P[oujade] et M-r Tastu, qui gère le Consulat général. Nous sommes parvenus à tel point, de dire oui, ou non, quand il le dit lui, que nos débats se terminent par ces monosyllabes. Heureusement M-r Bécларd devait quitter Paris vers le 15 de ce mois, pour venir à Bucarest.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

3

Cimpulung, 20 februarie/4 martie 1855

C. D. Aricescu către Scarlat Turnavitu: Nemulțumit de faptul că prietenul său a primit postul de judecător de tribunal. — Despre caracterul „cameleonic și machiavelistic” al domnului muntean; datoria de onoare a revoluționarilor de la 48 de a nu se lăsa corupți. — Situația sa personală. — Paralelă între Gr. Ghica domnul Moldovei și B. Știrbei.

Cimpulung, 20 februarie 55

Amice,

Te felicit pentru postul de jude la Argeș. Facă cerul să poți face ceva în poziția în care te afli; însă teamă-mi este că n-o să-ți poți ajunge *nobila* dorință cu colegi cu principie contrarii d-ale tale! Te afli între ciocan și nicovală; între a demisiona, ori a te opune arbitrariului sau nedreptului.

Eu n-aș fi avut curagiul a intra în tribunalul acela fără măcar un coleg de trampa mea; poate tu ai speranța d-a se îmbunătăți lucrurile, însă atunci de ce nu se îmbunătățiră ele din capul locului? De ce să te puie miine în poziție a demisiona ori a fi scos?

Eu văz numai *cîrpele*, amice, numai *spoituri*; mai mult *corupție* decît *reformă sănătoasă*, decît *intențiuni nobile* și *îmbunătățiri patriotice*. Dea cerul să-ți vezi realizată dorința ta! Însă lupul e lup, și rugina e încă tare; și un cîine brav între trei lupi e în pericol... Aceste temeri și neîncrederi ni le inspiră *caracterul cameleonic și machiavelistic* al d. Stirbey. Eu judec pe om dupe faptă, nu dupe vorbe.

Pentru onoarea nației romîne, pentru gloria principelor ce profesăm, pentru triumful causei sacre, ar fi fost bine ca puținii *tribuni* și *apostoli* de la 48 să fi rămas neatinși de loc de cangrena corupției iesuitice a

¹ În documentele anului 1848 (cf. *supra*, p. XI, nota 1) numele lui Gradowicz apare însoțit de prenumele *Nepomuc* sau *Niporucek*. Semnătura autografă—*Jean Louis Gradowicz*—se află pe o scrisoare adresată lui I. Ghica, din 26 febr. 1852 (Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 81 829). În mod curent însă el semna cu *numele*, și numai în rare cazuri adăuga și inițialele prenumelui.

d. Stirbey, ca să aibă cu ce se făli țara o dată și cu ce s-astupăm gurile strigoilor soțiali.

Fiecare însă cu fata lui Chiriac.

Inima mea care me-a dictat cele mai frumoase opere și acte ale vieții mele și care îmi dictează și aste rînduri, îmi zice că locul meu astăzi ar fi jurnalistica sau profesoratul public ori privat; în fine o funcțiune unde să poci face binele în conștiință, fără perderea încrederii publice la care țiiu ca Stirbey la tron.

Cu toate astea, eu, ca poet și scriitor, tot mai mult bine poci face azi din cabinetul meu, pentru urmași, decît ca jude într-un tribunal, cu oameni de sistemul vechi, cu niște legi vițioase, cu șefi a căror *capriciu* e legea, în fine sub regimul lui Machiavel.

Reclam de la tine un serviciu amical: a determina pe tata (întîlnindu-te cu dînsul) să mă adăpostescă încă cîtva în casa paternă, pînă vor lua lucrurile o față mai suridentă pentru mine; ca în timpul acesta, să poci perlucra operele istorice, cu care mă ocup, căci altfel, fiind nevoit a mă strămuta în capitală, voi perde timpul studiului în predări de lecții pe la pensionate, pentru procurarea esistenței.

Sunt determinat a nu primi azi altă funcțiune decît catedra de retorică sau de istorie națională, care mi se vor refuza desigur; însă alt post nu-mi convine astăzi, pentru că nu văz în îmbrățișarea junilor de către Stirbey decît asasinatul moral, compromiterea talentelor și virtuților. Ce! oare guvernul nu putea el, fără compromitere, a reforma mai creștinește tribunalele și cîrmuirile, puind — ca Ghica al Moldovei — cîte doi juri liberali în tribunale, astfel ca majoritatea cîinilor să paralizeze relele întregi ale lupilor? Fără convincție într-un lucru, eu nu hazard nimic, frate, nici avere, nici viață, cu atît mai mult reputația, mai sacră decît viața pentru juri cu principe.

Termin epistola, rugîndu-te a mă iubi și a conta totdeauna pe amicia fratelui tău

poetul Aricescu

Arh. B.C.S., Fond St. Georges, CCCXL/1, nr. 122. Copie autografă.

4

București, 21 martie/2 aprilie 1855

G. Crețianu către C. D. Aricescu: Aprecieri despre viața literară din București. Colaborarea sa la ziarul Patria. — Articolul lui Aricescu despre Educația femeii respins de cenzură. — Gh. Sion la București. — Schimb de păreri pe tema colaborării elementelor progresiste cu regimul reacționar instaurat de Știrbei.

București, 21 martie 1855

Scumpe amice,

Sunt încîntat de elogiurile ce-mi faci în amabila ta epistolă, cu toate că posesiile și articolele publicate sub numele meu în *Patria*¹ n-au un

¹ „Patria, fîiă politică, litterară și industrială”, Buc., apare din februarie pînă în octombrie 1855.

merit așa mare. Încerc și eu a-mi lua sborul, însă aripile îmi sunt încă fragede și caz adesea jos.

Mă ferecești : 1°, că mă aflu în capitală și fiindcă poci frecanta societățile literare. Îți închipuești lumea noastră mai înaintată decît este în realitate ; căci nici o societate literară nu există aici, poci zice că nici chiar individualități cu cunoștințe întinse în al căroră cerc să poată câștiga cineva idei nouă. Mă ferecești 2°, fiindcă sunt colaborator la *Patria* ; 3°, fiindcă-mi poci citi în jurnalul acesta poesia și prosa mea. Pentru al doilea punct mă stim în adevăr prea norocit de a putea contribui la redacția unei foi care sperăm va avea un efect salutar în țeară. Al treilea punct intră în al doilea, cu toate că pentru aceasta nu sunt de invidiat, fiindcă oricine poate să se citească în această foaie, precum crez că ai citit însuși poesia ta *Tăutul*. Încît pentru articolii în prosă ce ai trimis redacției, s-a pus într-un rînd cel asupra *Educației femeii* ; se imprimase chiar (fiindcă dăm articolii imprimați la cenzură) și cenzura l-a scos de sus pînă jos. Poate că vei fi mai norocit sub pseudonimul ce ai adoptat.

Cînd voi vedea pe Sion, îl voi întreba ce a făcut cu poeziile ce i-ai trimis. El trebuie să plece peste puțin înapoi la Iași. — Îți trimit, după cerere, zece esemplare din *Melodiile intime*¹, mai mult unul legat pentru tine.

Sper că această corespondință deschisă între noi se va continua pe viitor. De aceea te rog a-mi esplica ce ai înțeles prin aceste vorbe : „că ai dori ca Junii cei bravi să rămînă neatînși de cangrena Jesuitismului român... custozii oilor au dat în cursa întinsă de lupi și vulpi, etc.”. În credință, nu te înțeleg ; aș vrea să te esplici mai lămurit. Încît pentru mine, îți spui în conștiință că n-am nimic a-mi imputa ; n-am făcut nici o bască, nici o lașitate ; n-am solicitat post sub guvernul actual ; de am fost numit, am primit fiindcă tată-meu a voit-o și fiindcă la 25 de ani mi-e rușine a-i fi sarcină, cînd a făcut pentru creșterea mea, mai mult decît mijlcele familiei îl ertau. Am priimit acest post ca un sacrificiu, fiindcă, comparîndu-mă celor ce mă înconjoară, simț că aș merita poate ceva mai n.ult.

Salutare și frăție,

G. Crețianu

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCCXL/1, nr. 130.

5

București, 3/15 martie 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica : Despre drumul de la Constantinopoll la București, greutăți întâmpinate la Giurgiu. — Va pleca în Elveția să-și aducă familia. — Primele impresii din București : opoziția contra lui Știrbei. — După plicarea lui Suțachi la Constantinopol. Întîlnirea cu

¹ G. Crețianu, *Melodii intime*, Buc., 1854, [ed. a II-a], 1855.

Bukarest le 3/15 Mars 1855

Mon très cher ami,

Je suis parti malade de Constantinople; j'ai mis onze jours pour arriver à Roustchouk; j'ai fait six jours de haraba et je suis arrivé mourant à Giurgevo; encore voulait-on, en vertu d'un ordre spécial et récent, me renvoyer séance tenante à Routschouk. Je dois au bon coeur du préfet de Giurgevo de n'être pas, à l'heure qu'il est, enterré pêle-mêle avec des Bulgares et des Grecs. C'est Valeano qui a pris sur lui de me laisser débarquer et rester à Giurgevo en attendant la réponse du Prince à la lettre d'Aali-Pacha, dont j'étais porteur, et que j'ai envoyée à S. A. par estafette. 24 heures après, l'ordre de me laisser entrer arrivait à Giurgevo, et le soir du même jour j'étais à Bukarest. Il y a 11 jours que je respire l'air de ma ville natale et je ne suis pas encore remis de ma maladie.

Je compte partir dans 6 jours pour la Suisse et être de retour (avec toute ma famille) en Valachie, vers le 15 mai. Adressez-moi votre réponse à Vevey et envoyez-moi une copie de la petite note que vous m'aviez donnée (#) et que j'ai laissée à Constantinople avec toutes vos lettres. —

J'ai été fort gracieusement reçu par le Prince; j'ai vu le C-te Coronini, etc. etc. On a l'air de vouloir me laisser tranquille. Il y a contre le P-ce Stirbey une formidable opposition composée des éternels membres de l'éternelle société de „l'ôte-toi de là que je m'y mette". Ces messieurs ont envoyé à Constantinople, en guise de plénipotentiaire, le grand Soutzaki. Je vous conseille de le contrecarrer autant que possible; je vous dirai bientôt pourquoi. Il ne faut pas que ce monsieur réussisse; je vous le répète sérieusement.

Hélas! j'ai vu tous les Coryphées de la grrrande et patrrriotique opposition. Quel amas, grand Dieu! de stupides prétentions, de sordides ambitions et de monstrueuses inepties. Je ne parle pas de la bassesse de leur caractère; cest là une tradition parmi eux. Qu'il vous suffise de savoir que Cantacuzène (leur fétiche) a baisé la main du Prince lors de son retour à Bukarest. L'ex-prince A. Ghica est foncièrement idiot. Et c'est lui ou Cantacuzène qui arriverait indubitablement au pouvoir si Stirbey tombait avant la conclusion de la paix. Il ne faut donc pas qu'il tombe. A bon entendeur salut.

Valeano est destitué pour avoir laissé passer Soutzaki.

Pendant que j'étais à Varna je suis allé faire visite à Mr Poujade qui venait d'arriver. Ce monsieur n'a cru devoir ni me recevoir, ni me rendre ma visite.

Devinez un peu qui j'ai trouvé à Giurgevo, confiné ou pour mieux dire *séquestré* avec une femme et deux domestiques (mais sans un liard), dans une chambre de l'hôtel où je suis descendu et où il doit cent ducats? Qui donc si ce n'est Pantazi, votre frère? C'est tout ce qu'il a fait de

chemin *en allant à Samos*. Je vous assure que sa position m'a touché et que je lui ai promis de vous intéresser à son triste sort ; je suis même allé jusqu'à me charger de retirer certaines sommes qu'il me disait avoir à toucher à Bukarest. Je n'ai pas besoin d'ajouter que l'on m'a partout ri au nez ; c'est tout ce que j'ai pu *retirer*. Il m'avait prié de parler à Grant et à N. Cretzoulesco ; ces messieurs m'ont raconté alors des choses qui me font craindre que Pantazi ne soit un homme perdu. — Néanmoins il est votre frère et porte votre nom (tant bien que mal), il est dans une de ces positions d'où l'on sort quelques fois par cette petite porte de derrière que l'on nomme *l'infamie*. Il ne faut pas que cela arrive. Je suis d'avis que vous lui posiez cet *ultimatissimum* : „Je vous dégage de l'hôtel ; mais à la double condition que vous enverrez votre femme chez ses parents et que vous partirez immédiatement pour tel régiment *qui est en Crimée*”. Comme votre frère *n'a plus le sou* vos ennemis ne diront pas que vous avez cherché un moyen de vous en débarasser. Figurez-vous que la vieille folle qui l'a épousé le suit comme son ombre ; que dis-je ? Son ombre le quitte dès qu'il souffle la chandelle ; et c'est en ce moment-là que sa femme le serre de plus près. Elle l'a accompagné dans les camps et dans les marches. Dieu me pardonne ; je crois qu'elle a été au feu avec le choisi de son coeur.

Vous êtes prêt à agir généreusement, je le sais ; mais si vous voulez que votre frère en profite, suivez le conseil que je me permets de vous donner.

Il y a eu ces jours-ci à Crajova, une rixe dans laquelle cinq ou six Valaques sont restés sur le carreau—les Autrichiens ayant fait usage de leurs armes.

J'ai vu Jean Cantacuzène et sa femme. Je suis chargé par celle-ci de dire bien des choses affectueuses à M-me Ghica. — Le fils du Prince vient d'être nommé spatar. Jean Bibesco va passer ministre de l'Intérieur. Grégoire Cantacuzène est préfet *de la Seine*. Naturellement, cela l'autorise à porter des épaulettes de colonel, un grand sabre et un cosaque pointu ombragé d'un magnifique panache blanc. Ajoutez à ce terrible attirail cette tournure militaire et cet air belliqueux qui ont toujours distingué notre ci-devant Foutriquet et vous aurez une idée de la garde nationale de Brève la Gaillarde ou de la garde du Pape.

On joue beaucoup à Bukarest, tout le monde joue ; femmes, vieillards, jeunes gens ; jusqu'aux enfants. Encore si l'on jouait honnêtement, mais !...

Ecrivez-moi à Vevey.

J'ai vu avec infiniment beaucoup de plaisir, Mr Colquhoun, cet ami sincère des Valaques et de nous.

Ma soeur Zoé vient d'avoir un enfant ; celui-ci est vivant et viable ; je me fais une idée de son bonheur. — Ma mère, mon père et ma soeur Frosine me chargent de vous faire à tous deux leurs compliments.

Le temps est horrible ; les routes sont abominables ; le pavé est atroce. La nouvelle sale de spectacle est charmante. Figurez-vous celle de l'Opéra-Comique en beau. La troupe n'est pas mauvaise.

J'attends pour partir le premier bateau qui doit remonter le Danube. Je ne suis pas en état de m'en retourner par où je suis venu. J'y perds le plaisir de vous serrer la main. C'est le séjour et les fatigues de Constantinople qui m'ont abîmé à ce point. Lorsque je suis arrivé à Bukarest,

j'avais une inflammation d'entrailles qui remontait à cinq semaines. Comment n'en suis-je pas mort ?

Mon père est toujours le même, avare et... cela me promet des jours charmants et mille félicités. Cela vaut encore mieux, après tout, que la vie d'exil qui mène à la ruine.

Jamais Bukarest ne m'a paru triste et laid comme à présent. Plus d'une personne est de mon avis. —

Je vous écrirai de Vevey, n'oubliez pas de m'y adresser la *petite note* en question. — Mes respects à M-me Ghica ; j'embrasse vos enfants.

Adieu, mon très cher et excellent ami, je vous serre cordialement la main. Votre ami tout dévoué.

J. Balatchano

Le *Timpulululu* est mort ; il est remplacé par la *Patria* dont le rédacteur en chef s'appelle Barbo Stirbey¹ et qui insère des poésies qui sont de véritables appels aux armes. Où allons-nous ? C'est avec un sentiment d'angoisse et presque de terreur que je m'adresse cette question.

Je brise le cachet de ma lettre pour vous dire que Zoé a perdu son enfant.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

6

București, 21 martie/2 aprilie 1855

Gradowicz către I. Ghica: Despre uneltirile politice ale familiei I. C. Cantacuzino-Mavros.

Bukarest, le 2 Avril 855

Cher Monsieur,

Il y a déjà assez longtemps que je n'ai un mot de vous. J'étais sur le point d'aller à l'autre monde, sans savoir quelles sont vos espérances. C'est vrai que cela m'aurait peu secouru pour mon passage, mais une nouvelle de votre réussite et l'anéantissement du Gouvernement corrupteur actuel m'aurait rempli de joie au dernier moment.

Notre ami vous écrit assez longuement. Je veux vous ajouter, quelques nouvelles que Mr. Argyropoulo a apportées de Vienne, qui sont très dangereuses pour vous. M-me Marie Cantacuzène veut être absolument couronnée et M-rs Mavros et Khaltzinski travaillent avec toutes leurs

¹ Probabil o insinuare intruclt redactorul responsabil al ziarului „Patria“ — ft bruarie — 18 octombrie 1855 a fost N. Nenovici. Între principalii săi colaboratori cităm pe Alex. Petrescu, Gr. Ioranu, P. Teulescu, Gh. Crețcanu etc.

forces pour Jean Cant[acuzène], et non pour Constantin Cant[acuzène] qui est patronné par l'Autriche, si le cou viendra d'être cassé à Stirbey.

M-r Jean et M-me Marie écrivent chaque trois jours à Vienne — M-r Jean tient la partie politique, M-me Marie la partie sociale *aliter* scandaleuse; la chose la plus insignifiante est donnée dans des détails les plus minutieux et on dit que M-me Mavros se plaint fortement des grands frais de poste et conseille à ses enfants d'écrire sur le papier de cigarettes.

Pardon cher ami, que je finisse la lettre, car mon bras est très fatigué, c'est le premier jour que j'ai quitté mon lit.

Votre tout dévoué ami
Gradowicz

Veillez présenter à M-me Ghika mes hommages respectueux. Avez-vous reçu mes lettres du 6 Janvier et du 1 Février?

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

7

Vevey, 4/16 aprilie, 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica: Despre întâlnirea la Viena cu Lord Westmoreland „austrofil” și „știrbeist”. — Comentarii asupra războiului Crimeii și a greșelilor de tactică militară comise. — Despre eventualitatea căderii lui Știrbei și problema înlocuirii lui. — Informații culese în timpul șederii în București: vizita la Știrbei; misiunea lui Suțachi la Constantinopol; ostilitatea „dinastiei” Cantacuzino față de Ion Ghica. — Eșecul uneltirilor lui Poujade.

Vevey, le 16 avril 1855

Mon très cher ami,

Je viens d'arriver à Vevey où j'ai trouvé tout mon monde malade; je le suis moi-même depuis deux jours et mon petit garçon l'a été dangereusement. J'ai passé par Vienne; j'ai eu avec Lord Westmoreland une longue conversation que je vous rapporterai lorsque vous m'aurez envoyé votre #.

En attendant je ne puis vous dire que ce que j'ai observé moi-même. Sa Grâce est Autrichienne dans l'âme et me fait l'effet de soutenir Stirbey.

On s'attend à une paix prochaine dictée par l'Autriche (de plus en plus maîtresse de la position) et imposée par l'impasse où l'on se trouve en Crimée. Il est malheureusement démontré qu'on ne peut

pas prendre Sébastopol. *Le Moniteur*¹ publie en ce moment un long article destiné à préparer l'opinion publique à la levée du siège. On y avoue que la campagne telle qu'elle a été conduite est une folie qui mène à une impossibilité et que si l'on avait écouté les conseils de S.M. l'Empereur les choses auraient tourné tout autrement.

On jette toute la faute sur St. Arnaud qui a bon dos, puis-qu'il est mort, et qui n'a commis qu'un crime (certes c'en est un grand), celui de suivre à la lettre le plan de campagne élaboré à Biarritz par l'Empereur et l'Impératrice. Tout le monde s'attend donc à quelque nouvelle charlatanerie. Pour les hommes du métier, avec qui j'ai causé depuis mon retour il reste à savoir si le rembarquement est possible. La chose est problématique. Il n'y a donc qu'une paix et une prompte paix, qui puisse tirer les alliés de la fichue position où on les a fourrés. La Russie sortira de tout cela avec le sentiment et la réputation de son invulnérabilité. Aux yeux des Grecs fanatiques et des Slaves superstitieux cela lui tiendra lieu de toutes les victoires qu'elle n'a pas remportées. Ajoutez-y la haine qui a toujours animé ceux-ci contre les Turcs et qu'ils portent actuellement aux Anglo-Français, et dites-moi si cette guerre, entreprise dans le but d'amoindrir la Russie et d'annihiler son influence en Orient, a porté ses fruits. Je ne vous parlerai pas des cruelles et amères déceptions que l'Occident a infligés aux Italiens, aux Hongrois, aux Roumains et aux Polonais et qui lui ont valu le mépris de ces peuples. Je crains bien que la Russie, au lieu de rien perdre, n'ait gagné 1000 pour cent depuis le commencement de la lutte. Et quant je vois tous ces vieux diplomates passer leur temps et suer à grosses gouttes à bâcler une espèce de paix bâtarde et boiteuse et croire que l'avenir est sauvegardé parcequ'ils auront gagné un an ou deux pendant lesquels ils pourront se livrer à leurs petites intrigues et à leur grandes trahisons, je me rapelle ce dicton latin : „Ceux que Jupiter veut perdre il les aveugle”. Toute cette mauvaise humeur m'est inspirée par le souvenir de ma conversation avec L.W.

Je ne crois pas et je ne désire pas que Stirbey tombât en ce moment-ci, parceque les temps ne sont pas encore venus, comme dit l'Evangile, et que je voudrais donner le temps à notre Prince de s'enfoncer encore plus profondément dans le pétrin. S'il tombait aujourd'hui ce serait Cantacuzène ou Alex. Ghica, l'ex-hospodar (une canaille stupide ou un stupide niais) qui arriverait indubitablement au pouvoir.

Je suis impatient de vous dire ce que j'ai si souvent répété à Colquhoun et dit à L.W. à ce sujet.

Je ne suis pas resté les bras croisés à Bukarest.

Je n'ai pas revu le Prince avant de partir et je n'ai pas même entrevu la Princesse. Stirbey m'a fait un discours lorsque je suis allé le voir.

Veillez me répondre à Genève et si vous ne m'avez pas encore envoyé le petit papier *en question*, hâtez-vous. Un peu de peur que je n'oublie les trois quarts de ce que j'ai à vous dire.

Vous devez être à Constantinople, je vous adjure de ne pas favoriser les trames de Soutzaki. Vos plus grands adversaires sont parmi les membres de l'Opposition qui a envoyé cet embryon à Constantinople. Je suis

¹ „Le Moniteur Officiel“ — ziarul guvernului franceez.

allé chez J. Cantacuzène parce que j'ai promis à Mme Ghica de voir sa soeur. Eh bien, celle-ci n'a pas paru au salon pour ne pas avoir à m'adresser des questions sur vous et les vôtres. Je lui avais cependant bien dit la veille, au théâtre, que je venais de Samos. Ce petit détail est pour vous dire combien la dynastie des Cantacuzène vous est hostile. L'ex-Prince Ghica a contre vous une de ces dents que rien ne peut ébranler. Je n'ai pas besoin d'ajouter que c'est la seule qui lui reste.

Le parti Poujade — P^{ce} Constantin est tombé devant le ridicule et rien ne saurait lui donner un peu de sérieux. Je suis charmé que Mr. Poujade, ce proconsul romain qui *voulait* faire des princes ne *pouvant* pas l'être, soit parti. Au revoir, cher ami. Mes respects à Mme Ghica et pour vous et vos enfants mes embrassements.

I. Balatchano

Ecrivez-moi à Genève — Poste restante.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

8

Lausanne, 20 aprilie/2 mai 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica: Chestiuni de familie. — Impresii culese din București: opoziția împotriva lui Știrbei (C. Cantacuzino, Al. Ghica, Em. Băleanu etc.); sfaturile consulului austriac. — Scopul misiunii lui Suțachi la Constantinopol. — Știrbei și atitudinea sa față de tineretul pașoptist. — Prima audiență la Știrbei; propuneri de colaborare. — C. Cantacuzino, Băleanu și Bălăceanu-tatăl. — Atitudinea claselor sociale. Abuzurile trupelor austriace. — Început de îndoială în sinceritatea lui Colquhoun; împotriva lui Suțachi, Bălăceanu insinuează candidatura lui Em. Băleanu.

— Întrevederea cu lordul Westmoreland; filoautriacismul acestuia; critica guvernării lui Știrbei, amănunte. — Conferința de la Viena; chestiunea Principatelor. Bălăceanu pledează cauza unirii. — Declară devotament prietenului său. — Relatează ecoul stîrnit de broșura polonă: Lettre à l'empereur. — Gr. Gănescu în slujba lui C. Cantacuzino. — Articolul lui Bibescu din „Allgemeine Zeitung”, împotriva lui Știrbei și pentru principele Brîncoveanu. — Împotriva boierilor. — Sfătuiește pe Ghica să facă o călătorie la Paris, Londra, Viena și alte centre apusene. — Chestiuni de familie. — Se plînge de Serghiade. — Despre atentatul împotriva lui Napoleon III. — Cere instrucțiuni.

Lausanne, 2 mai 1855

Mon très cher

Quelle que fût mon impatience de vous écrire longuement, je n'ai pas pu le faire jusqu'à ce jour, grace aux indispositions qui se sont succédées sans relâche depuis mon retour et auxquelles j'ai pris en véri-

table père de famille, la meilleure et la plus large part. Enfin pour couronner l'oeuvre, je viens de me livrer à un déménagement monstre avec accompagnement d'une infinité de *grosses caisses*. Ce n'est encore là, que le no. 1 de la série. Dans quelques jours je pars pour Nice ou une affaire importante m'appelle pour une semaine ; de là je reviendrai en Suisse afin de m'occuper des préparatifs de mon retour en Valachie. Je serai sur la route de Bukarest avant le 1-er juin (nouveau style).

Vous savez donc, mon cher ami, qu'en arrivant à Bukarest, j'ai été accaparé dès la première heure, par les coryphées de la grande opposition patriotique dont mon père est le plus bel ornement. Ces messieurs s'attendaient à recevoir d'heure en heure, la nouvelle de la chute de Stirbey et de son remplacement par Mrs Cantacuzène, A. Ghica, A. Ghica [!], Baliano etc. etc. J'ai commencé par jeter une affreuse panique dans leur camp en leur assurant que Stirbey se portait encore à ravir et qu'il n'avait aucune envie de leur céder la place. Ces messieurs comptaient tellement sur Mr Soutzaki qu'ils ont eu beaucoup de peine à me croire. Le petit grand homme d'Etat les a mis dedans de la façon du monde la plus galante. Après avoir fait une quête il leur a juré — *foi de Soutzaki* — que Stirbey ne mangerait pas les oeufs de Pâques à Bukarest. La veille de Pâques, il y en avait encore qui croyaient fermement à cette prophétie.

J'ai voulu connaître tous ces hommes dévoués qui ont pris si généreusement en main la cause sacrée de la patrie. J'ai été chez eux et je puis me vanter de savoir ce que chacun d'eux vaut en particulier et ce qu'ils valent en corps. Je connais leurs idées et leurs sentiments. Je jure que jamais je n'ai contemplé des hommes plus vils, plus nuls, plus ignorants et plus corrompus. Leurs idées vont jusqu'au règlement ; encore trouvent-ils que ce livre renferme des dispositions dangereuses par leur libéralisme. Ne croyez pas que je plaisante ; rien n'est plus sérieux. Pour rien au monde ils ne voudraient gouverner sans une occupation étrangère (toute autre que turque par exemple). Je les ai entendus *bénir* les Autrichiens „qui les ont débarrassés des Turcs et des révolutionnaires” (à la lettre). Il faut que vous sachiez que je suis parvenu à entrer fort avant dans la confiance de trois de ces messieurs. Je me suis trouvé en même temps qu'eux chez le consul d'Autriche et j'ai assisté à une scène qui me soulèvera encore le coeur dans trente ans d'ici. C'était un coup de Jarnac arrangé d'avance et sur l'effet duquel ils comptaient beaucoup. Il s'agissait de le brouiller avec Stirbey „Ne voyez-vous pas, disaient-ils, que Stirbey n'est pas sincèrement dévoué à votre empereur ; nous pouvons vous prouver qu'il est au mieux avec les Turcs. Que signifie qu'il n'emploie que des révolutionnaires ? Nous vous jurons que Stirbey travaille à une révolution qui doit le rendre prince héréditaire. Il nous hait et cherche à se débarrasser de nous ; il nous fera massacrer. Croyez bien que nous sommes le seul parti sur lequel vous puissiez compter parce que nous sommes sincèrement profondément reconnaissants envers l'Autriche qui nous a sauvés. Nous ne faisons pas d'opposition au P-ce Stirbey comme on se plaît à le dire. Nous sommes soumis à la volonté de sa majesté

l'empereur et nous attendons qu'il daigne avoir pitié de ce pays.

Le consul d'Autriche qui n'est rien moins que bête, les laissa bien s'enfermer puis leur dit, pour toute réponse : „Messieurs, je puis vous assurer que nous n'avons dans ce pays aucun intérêt, aucun but particulier ni ne voulons nous former ici un parti. Dans votre intérêt je vous conseille de n'être ni Autrichiens ni Russes, soyez Roumains si vous le pouvez“.

Au premier rang des griefs que Soutzaki est chargé de faire valoir à Constantinople est celui-ci : „Le Prince Stirbey favorise et emploie tous les hommes de 48 ; c'est là un scandale et un danger affreux”.

Voilà la vérité à ce sujet : Le Prince a voulu en effet s'appuyer ou avoir l'air de s'appuyer sur la jeunesse (On ne peut nier que ce n'eût été une force dont il aurait pu disposer s'il s'y était prit autrement). Par ce moyen il se vengeait des vieilles barbes en les débusquant de toutes leurs places au profit de cette jeunesse qu'il tenait comme une épée de Damoclès sur leur tête. C'était une menace en attendant que ce fût une arme irresistible. Il eût suffi qu'il eût mis plus de franchise dans sa politique. Il y a en Valachie une jeunesse qui, sans valoir le Pérou, est *infinitement supérieure*, par le savoir, la probité et le patriotisme, aux cinq ou six générations qui l'ont précédée. Cette jeunesse hait nos vieux ambitieux et les méprise. Sans avoir pour le Prince une grande sympathie, elle se fût jetée franchement dans ses bras si elle avait cru pouvoir se fier à lui. Stirbey a compris tout le parti qu'il en pouvait tirer, mais n'a pas eu le courage de lui tendre la main, ou plutôt il a voulu jouer au plus fin : *l'exploiter*. Rendons grâce au ciel qu'il ne l'ait pas fait.

Entouré, soutenu, secondé par cette jeunesse, il eût été inexpugnable, eût pu donner à nos vieux euntes une leçon dont ils se fussent souvenus, et il se fût soustrait facilement aux dures nécessités que *la reconnaissance* lui impose depuis 6 ans. Au lieu de cela qu'a-t-il fait ? Tout en ayant l'air d'utiliser les jeunes gens, il les a pris, un à un, les a tâtés (autrement dit employés). Au bout de trois mois d'épreuve, il sépara le bon grain de l'ivraie. Ceux qu'il a pu corrompre ou tromper restent en place et deviennent les instruments aveugles de sa lâche politique ; les autres sont brisés dans leur carrière et jetés à l'écart comme des instruments usés il les persécutera à outrance. On ne peut pas nier que ce ne soit pas là du machiavelisme ; mais à qui profitera-t-il ? Quelquefois la suprême habileté consiste à aller franchement, bon jeu bon argent, vers ce qui est moral ; j'en suis fâché pour la diplomatie contemporaine qui a fait de si grandes choses par la méthode opposée, mais cela est ainsi.

Quand je fus voir Son Altesse, elle me reçut de la manière la plus gracieuse et débuta par me dire qu'elle était étonnée que j'eusse tant tardé à venir, attendu que l'ordre de me laisser entrer avait été expédié, *depuis longtemps*, à toutes les frontières. S. A. ignorait probablement que j'avais, *de mes yeux vu*, à Giorgio, un ordre, *daté de huit jours* qui me fermait impitoyablement toutes les portes de mon pays. S. A. doit penser à tant de choses qu'elle avait oublié qu'on m'avait empêché, en vertu d'un ordre tellement formel et rigoureux, de débarquer à Giorgio,

et que cette autorisation ne m'était venue que 30 heures plus tard, après que j'eusse eu l'honneur de lui envoyer, très respectueusement et par estafette, les lettres dont j'étais porteur. Je répondis à S.A. qu'il avait fallu des obstacles *bien forts* pour m'empêcher de revoir, un jour plutôt, ma mère et mon pays, objets de mes regrets depuis sept ans.

Après s'être légèrement mordu la lèvre, S. A. a changé de conversation. Elle m'a fait un très beau discours pour me prouver : 1° qu'en faisant la révolution nos intentions avaient été pures et dictées par un ardent patriotisme. 2° que nous nous étions trompés sur le moment, sur les hommes, sur les choses, sur les moyens surtout, et qu'au lieu de prendre ceux qui nous auraient conduits à notre but (et qui sont ceux de S.A.), nous avons pris ceux qui nous en éloignaient diamétralement. Que néanmoins, *quant à moi*, il mettait ce manque d'expérience sur le compte de mes 18 ans. (cela est très fort). 3° que nous étions un petit pays (de plus en plus fort !) et que notre position nous obligeait à faire *mille courbettes* (textuel). Arrivant à la péroraison „Mon cher ami, s'écriait-il. Vous portez un beau nom, vous avez des moyens, des connaissances; vous avez eu le *bonheur* (pyramidal) de passer par l'école de l'adversité (que ne puis-je y envoyer Votre Altesse ? avais-je envie de répondre.) — Avec tout cela, poursuivit-il, on peut être un homme utile à son pays ; — (nous y voilà, pensais-je) — Il ne tient qu'à vous de lui vouer vos forces et votre intelligence.”

Là-dessus je remerciai son Altesse de ses gracieuses intentions et j'ajoutai que rentré en Valachie pour soigner ma santé et mes affaires, également délabrées, je lui demandais la permission de m'en occuper exclusivement, pendant quelque temps encore. — „Tout ce qu'il me faut pour le moment, Mon Prince, c'est un peu de cette bienveillance dont vous avez daigné me donner tant de preuves.” — „Vous l'avez toute entière”, a-t-il répondu, comme un seul homme. Là-dessus je voulu me retirer, mais Son Altesse daigna me retenir et me fit mille questions sur la Suisse, sur l'Italie, sur Nice, sur la famille de ma femme, sur son nom de demoiselle, sur son petit nom, sur la couleur de ses cheveux, sur le nombre de mes enfants etc. Après avoir répondu à ces délicates questions avec tout le tact et la perspicacité qui me caractérisent, je pris congé de S. A. et depuis ce jour onques ne la revis.

Trois jours après, le consul d'Autriche me faisait des propositions formelles. (J'entends des offres d'emplois, auxquelles je répondis d'une manière aussi émue, aussi reconnaissante, mais non moins évasive qu'aux premières. A ce sujet j'attends [de] vous quelques conseils. Faut-il avoir l'air de donner dans le panneau pour jouer ensuite au plus fin avec Stirbey ? J'aimerais *mille fois mieux* le contraire.

Mr Cantacuzène est le véritable chef de la grande Opposition. En cette qualité, il n'a pas manqué de baiser la main du Prince lorsque celui-ci est revenu de Vienne. (Le fait est *positif*) ; il est de tous les diners de la Cour et ne manque aucune des soirées qui s'y donnent. Il y va avec toute sa progéniture. *Grigri* en casque grec et *Jeannot* couvert d'ordres étrangers. Le *Père Gigogne*¹ porte, lui, trois cordons superposés. Pour le moment

¹ În teatrul de păpuși „*la mère Gigogne*“ este mama cu mulți copii.

c'est le Russe qui a le dessous ; par-dessus vient le Turc et l'Autrichien broche sur le tout. Dans son salon il y a les portraits de Nicolas I, d'Alexandre II, de François Joseph et du Sultan. Ce dernier derrière la porte. Il n'y a pas un mot dans tout ce que je vous dis qui ne soit de la plus scrupuleuse vérité. Je dois vous dire que ce rôle ultra diplomatique n'est pas tout-à-fait du goût des imbéciles qu'il a fourrés dans le pétrin de l'opposition et qui n'en saisissent pas toutes les finesses. Ceux qui, par exemple, se sont fait mettre à la porte du Palais ; ceux qui se sont laissés sevrer des bons diners qu'on y mange ; ceux dont les femmes ne peuvent plus valser sur les parquets princiers sont furieux que Cantacuzène participe à la fois de la gloire patriotique et des douceurs culinaires qu'offre à ses habitués le palais Stirbey. Cette *vile multitude* murmure contre son chef.

J'ai saisi cette occasion pour essayer de le mettre mal avec quelques-uns de ses complices tout en empêchant ceux-ci de se réconcilier avec Stirbey.

Voici comment je m'y suis pris. J'ai piqué l'amour propre et l'ambition de Baliano et de mon père en faisant croire au premier que lui seul devait et pouvait devenir prince. Il n'a pas été long à mordre à l'hameçon. Le *second* a parfaitement compris aussi que ce qui ferait l'affaire du *premier*, ferait aussi la sienne. Baliano entraînera Căciulă mare dans la défection. En ce moment-ci j'en suis sûr, la zizanie règne au camp des *alliés*. Il faut savoir que Cantacuzène a des amis à Constantinople et qu'il ne manque pas d'une certaine finesse phanariotique. Il est, après Stirbey, le seul qui sache de qui *il a quelque chose à craindre*. Cet instinct purement animal, que Dieu a donné aux brutes, manque à tous les autres. Cantacuzène hait donc Ion Ghica et cela le plus mortellement du monde. L'ex-prince Ghica se contente de le proclamer fou, inepte, etc. Il a pour lui un superbe dédain. Son Ex-Altesse est tellement bête que, quoiqu'elle soit le seul qui jouisse d'une véritable popularité à Bukarest, *Elle n'arrivera jamais*.

Voici en trois mois le résumé de tout ce que j'ai vu en Valachie.

Le peuple est une masse inerte, molle et passablement démoralisée¹ ; la noblesse une gangrène incurable et le tiers état . . . n'existe pas encore. J'ai causé avec pas mal de négociants et de marchands riches de chez nous ; ils sont d'une ignorance, d'une nullité incroyables, sans compter que notre bourgeoisie compte dans son sein 45 pour 100 d'éléments slaves aveuglement dévoués à la Russie². Là-dessus, par ci et par là quelques hommes sortant isolément de toutes les classes de la société et n'ayant entre eux aucun lien, aucun moyen de se communiquer leurs idées et leurs sentiments, en s'étiolant dans l'isolement, l'inaction et le découragement.

Les hommes les plus intelligents appartiennent sans contredit à la grande et à la moyenne noblesse. Mais quelle corruption dans leurs mœurs ! Cette corruption a fait dans les autres classes aussi d'effrayants

¹ De pe pozițiile boierimii moderate, Bălăceanu încearcă să prezinte țărănimca ca o masă inertă din punct de vedere politic, teză reacționară, dezmințită de puternica luptă a maselor din perioada Unirii. (Pentru amănunte vezi *Introducerea*, p. XIII)

² Pentru explicarea atitudinii lui față de Rusia, vezi de asemenea *Introducerea*, p. XIII—XIV.

progrès ; elle a envahi jusqu'aux dernières couches de la société. Celui qui voudra attaquer le mal dans sa racine, devra creuser profondément pour la trouver. La première classe donne le ton de l'infamie, toutes les autres l'imitent à l'envie et s'efforcent de la suivre de près sur la pente qui mène notre société à l'abîme.

Je crois le paysan le seul exempt de cette lèpre ; mais à quoi bon ? le malheur en le préservant d'un mal l'a fait tomber dans un autre. Il est devenu sceptique, indifférent au bien comme au mal ; et ne voyant plus dans son pays qu'un jouet du caprice de deux ou trois brigands, il s'est pris à le mépriser. Comment aimer en effet une terre sur laquelle on ne peut plus abriter sa tête ? Quand on lui parle de la révolution il rit. Parlez-lui de l'avenir, il haussera les épaules. Dites-lui que les Russes lui ont fait un mal affreux, il vous répondra : „Tous les autres nous en font autant”. Savez-vous que des milliers de chariots et de paysans valaques sont employés à transporter des provisions turques jusqu'à Varna ? Il y en a qui viennent de l'intérieur de la Valachie. J'ai vu des centaines de ces malheureux qui s'en revenaient chez eux après avoir abandonné en route leurs chariots et leur boeufs. Je vous parle d'une chose que j'ai vue de mes yeux et qui est arrivée à nos paysans. Vous sentez tout le parti que les créatures russes savent tirer d'un tel état de choses. „Voilà les Turcs, disent-ils, ce sont bien là ces protecteurs que vous appeliez de tous vos vœux. Êtes-vous contents ?”

Ajoutez à cela la conduite révoltante des troupes autrichiennes et vous me croirez quand je vous dirai que si l'on ne regrette pas encore les Russes, chez nous, cela ne tardera guère. En tout cas, on n'y peut plus souffrir les Turcs. Je ne vous parle pas des alliés qui jouissent d'une réputation de ridicule achevée. Voilà où nous en sommes en l'an de grâce 1856.

En voyant tout cet amas de papier que je viens de barbouiller je rougis de ma prolixité. Si j'avais le temps et le courage de relire ma lettre et de la refaire nul doute que je ne pusse vous en dire tout autant en dix fois moins de mots. Lisez donc cela à petites doses et prenez-en chaque jour ce que vous en pourrez supporter. Il me semble en vous écrivant que je cause avec vous et je me laisse aller avec trop d'abandon au charme de cette causerie. Veuillez croire que tout ce que je vous dit est de la plus pure vérité.

Colquhoun m'a montré dans plusieurs circonstances beaucoup d'amitié. Je vous avouerai que je ne comprends pas trop sa politique. Il aime sincèrement les Roumains. Il vous estime beaucoup et vous rend pleine justice mais il proclame partout que de long-temps encore vous serez un homme impossible. Il hait Stirbey et fait tout au monde pour le culbuter. Sans vouloir changer en rien ses sentiments à son encontre je me suis efforcé de lui faire comprendre la nécessité de rien faire de définitif (Stirbey venant à tomber) — aussi longtemps [que] le système actuel durera —, c'est-à-dire jusqu'au jour où vous serez possible. Il a parfaitement suivi mon raisonnement.

Mais lorsque nous en sommes venus à parler de l'homme que l'on pourrait mettre à la tête de cet état de choses provisoire, savez-vous qui il m'a nommé ? Constantin Soutzo ! Vous devinez ma réponse ; je crains même de l'avoir blessé. Il a fini

néanmoins par abandonner son idée (?) et m'a prié de lui faire connaître la mienne. „Vous n'ignorez pas que nous raisonnons toujours dans l'hypothèse que rien ne sera changé au régime et à l'état actuel de votre pays ; a-t-il ajouté, et vous comprenez qu'il ne peut pas être encore question d'un homme du nouveau système. — Après lui avoir avoué l'embarras dans lequel il me mettait et avoir nommé quelques hommes *impossibles*, j'ai laissé échapper comme par hasard et d'un air distrait, le nom de B a l i a n o E m m a n u e l. Le coup a porté. C o l q u h o u n a beaucoup applaudi à mon idée pendant que je cherchais à me retracter, en disant que j'avais voulu plaisanter, C o l q u h o u n m'a demandé si je croyais qu'il serait docile à ses *conseils*. J'ai ajouté que c'était là son unique qualité ; or vous savez qu'en fait d'entêtement, mon homme peut défier tous les ânes gris, noirs et rayés de la terre. Nous sommes convaincus qu'il était d'une probité irréprochable et d'une douceur charmante. C o l q u h o u n était enchanté ; en me quittant il m'a avoué que c'était là une véritable trouvaille.

Je dois vous exposer les raisons qui m'ont fait agir ainsi. Avant tout je suis d'avis que plus Stirbey durera et plus il discréditera le régime actuel. Encore un an ou deux et nos vieux boyards eux-mêmes n'en voudront plus. Avec tout autre nous en aurions encore pour dix ans. — Stirbey ne doit tomber qu'après avoir tué sa monture afin qu'un système nouveau devienne nécessaire, inévitable et apporte en croupe un homme nouveau. Mais si Stirbey doit tomber, mon homme est le seul capable de faire durer éternellement le provisoire. Je vous assure qu'il pourrait exercer dix ans, vingt ans, le pouvoir sans se faire un ami. Lui seul n'aura jamais de parti et ne jouira que d'une popularité négative. C'est un c a i m a c a m qui laissera la place parfaitement déblayée et rendra la tâche de son successeur facile. D'ailleurs depuis qu'il me croit au mieux avec Lord Redcliffe, A a l i p a c h a, M r. de Brük et Lord Westmoreland, il est plein de déférence pour moi. Je me charge de lui faire faire toutes les bêtises que vous voudrez.

En passant par Vienne j'ai été faire une visite à Lord Westmoreland qui m'a parfaitement reçu et m'a dit qu'il savait que tout ce que je lui dirais serait vrai et qu'il me priait de lui donner les renseignements que j'aurais pu me procurer sur les hommes et les choses des Principautés. J'ai trouvé en lui un homme de manières charmantes et d'opinions ultra autrichiennes. S.E. m'a assuré que les Roumains n'avaient pas un ami plus sincère et un protecteur plus désintéressé que le gouvernement autrichien. Je m'empressai de croire à ce que S.G. venait de me dire. Je lui déclarai qu'il était très malheureux que tous mes compatriotes ne fussent pas là pour entendre les déclarations rassurantes de S.E. d'autant plus qu'ils croyaient avoir cent raisons d'être d'un avis différent. „Ah oui ! Je sais, *des préventions*” — „Milord, ce sont en effet des préventions ; mais V.G. doit savoir sur quoi elles se fondent”. „Mr. Colquhoun m'a en effet parlé de quelques désordres de la part des troupes autrichiennes ; mais des instructions ont été envoyées au C-te Coronini et je crois que tout cela a changé”. Je lui racontai l'histoire toute récente de C r a i o v a qui décontenança un peu S.E. — „Après tout, dit-il au bout d'un moment, toutes les armées commettent de pareils

excès" — „Plus ou moins, Mylord, mais toutes ne trouvent pas auprès de leurs chefs une impunité aussi absolue. C'est là après tout ce qui indigné le plus nos populations. Je lui dis que sur plusieurs centaines de viols, d'assassinats et de vols on n'avait pas vu un seul exemple, pas même un coup de bâton!" — „Mais c'est tout à fait contraire à leur intérêt" — laissa-t-il échapper. — „Je le crois Mylord", répondis-je froidement.

„Parlons un peu du gouvernement du P-ce Stirbey et du P-ce lui même. Comment êtes-vous avec lui?" — „Personnellement, le mieux du monde, Excellence". — „Ce qui veut dire que vous n'aimez pas son gouvernement". — „Mylord, je vous dirai que les questions de personnes m'ont toujours repugné et que j'envisage tout ce qui a rapport à mon pays du point de vue des principes. Je ne dirai rien du P-ce Stirbey parceque quelque mauvais que soit son gouvernement, le principe sur lequel il repose est encore pire et que ce Prince, eût-il toutes les vertus qu'il n'a pas, son rôle n'en sera pas moins triste et déshonorant". — Je lui traçai alors le tableau de ce que Stirbey encore plus que ses prédécesseurs avait dû faire, d'abord pour devenir chef de l'Etat, ensuite pour se maintenir à ce poste. Des obligations que sa position exceptionnelle avait imposées à sa politique, de celles que la reconnaissance y a ajoutées depuis son retour de Vienne et qui font de lui l'homme le plus à plaindre et le moins aimé de tous ceux qui ont jamais gouverné un pays.

Je lui esquissai rapidement les institutions dans lesquelles nous sommes emprisonnés depuis 1829. J'en fis ressortir tous les vices, tous les pièges, toutes les portes laissées ouvertes aux abus, à la corruption, [...] — „On appelle le P-ce Stirbey un traître, parcequ'il est revenu et gouverne avec l'aide des bayonnettes étrangères; mais, Mylord, l'état des esprits est tel, le malaise créé par nos institutions est si grand que tout gouvernement autre qu'un gouvernement logique, national, moral, fondé sur la raison et sur le voeu national ne survivrait pas 24 heures au départ des armées étrangères. C'est le système qu'il faut changer. Il faut aux Roumains des institutions telles qu'aucun prince ne puisse faire autre chose que le bien. Rendez-nous notre droit d'autonomie. Permettez-nous de l'exercer dans la limite de nos traités avec la Turquie (traités dont nous accepterons les conséquences et les charges aussi longtemps que nos suzerains n'en declineront ni les principes ni les droits qui en découlent pour nous). Laissez-nous nos armes pour repousser toute atteinte portée à l'intégrité de notre territoire (et par conséquent à celle de la Turquie) et vos cabinets pourront dormir tranquilles et s'épargner les frais et les embarras d'une occupation prolongée. Vous savez très bien, Messieurs, faire naître une occupation de territoire, mais rien ne vous est plus difficile que de la faire cesser. Je n'ai pas besoin de citer des exemples.

Pour en finir avec Stirbey je dirai à V. E. qu'aussi longtemps que durera cet état de choses douloureux et faux, Stirbey sera encore (*de tous ceux qui y sont attachés*), celui qui pourra le plus promptement expédier les affaires courantes". — „On dit qu'il vole". — „Mylord, que Mrs. Cantacuzène, A. Ghica et Cie lui jettent la première pierre, s'ils l'osent". — „Je l'ai vu deux ou trois fois à Vienne, il m'a fait l'effet d'un homme intelligent". — „Il l'est, en effet, autant que l'intelligence peut ne pas être obscurcie par la passion et l'intérêt". — „Croyez-vous qu'il puisse devenir l'homme d'un ré-

gime nouveau ?” — „Non, Mylord, et pour plusieurs raisons ; d'abord parce qu'il est devenu antipathique à la nation, puis parce que sa nature répugne à des institutions franches et libérales. Enfin, parce que, le voulût-il, il ne saurait pas s'en servir, et tout en blessant le pays il se blesserait lui-même s'il essayait de manier une arme qui ne serait pas faite pour son débile bras”. — „On le prétend plus que jamais dévoué à la Russie ; est-ce vrai ?” — „Je n'en suis jamais permis d'en douter, Mylord, et les preuves abondent”. Je lui racontai une foule de petites histoires non moins ennuyeuses que peu édifiantes. Quand j'en fus venu à parler d'un ordre envoyé à tous les préfets de la Valachie et leur enjoignant de réunir les milices pour les opposer à l'ennemi partout où celui-ci oserait se montrer — or cet ennemi c'étaient les Russes —, j'ai dû avouer que je n'avais pas vu moi-même l'acte en question ; mais qu'une personne digne de foi, qui l'avait eu entre les mains m'en avait parlé. — „Je suis bien aise que vous me le disiez, car je puis vous déclarer franchement que je *n'y crois pas*. Comment le croire assez bête pour signer un pareil ordre, mais savez-vous qu'avec cette chose dans la main je pourrais le faire pendre dans les 24 heures ?” — Je vous dirai à vous mon cher Ghica, que c'est mon père qui m'a affirmé avoir vu la chose. Du reste Soutzaki doit l'avoir dans son portefeuille.

L. Westmoreland a fini par me demander quel était, selon moi, l'homme capable et digne de gouverner la Principauté. Je vous avoue que j'eus un moment de tentation, mais réfléchissant aux suites de ce que j'allais faire, je lui dis : „ma foi, Mylord, je vous demanderai la permission de ne pas aborder ce sujet. Votre consul pourra vous donner à ce sujet des renseignements qui ne vous paraîtront pas, comme les miens, empreints de partialité ou de prévention”. — Cette réserve parut lui plaire extraordinairement ; dès ce moment il perdit toute espèce de méfiance et, sûr de ne pas avoir affaire à l'homme d'un parti ou d'un prétendant, il se mit à me dire mille choses flatteuses et consolantes.

Il ajouta que nos aspirations étaient saintes et nos demandes légitimes ; que mes opinions étaient les siennes et celles des membres de la *Conférence*. Il m'a donné sa parole qu'il lutterait pour les faire triompher contre vent et marée, que la *paix faite*, (il la croyait prochaine) personne ne pourrait plus laisser, ni faire rentrer un soldat dans nos pays. Sa Grâce m'a avoué que l'union des deux Principautés était le seul point qui rencontrât quelques difficultés. — „Je ne vous demanderai pas, Mylord, quels sont ceux qui s'opposent à cet acte de justice et de saine politique, mais c'est à cela que vous reconnaîtrez toujours les ennemis de notre race. Croyez, Monsieur l'Ambassadeur, que si la fin de cette guerre doit être aussi celle de nos souffrances, nous faisons des vœux ardents pour que vos efforts en faveur de la paix aboutissent promptement ; et cela, en dépit des espérances magnifiques que cette guerre a fait naître, à son début, dans le cœur des peuples. S'il en était autrement, permettez-moi de vous le dire, la prochaine guerre nous trouverait rangés sous les drapeaux russes. Peut-être reconnaîtra-t-on trop tard, que nos forces dédaignées par les Turcs et leurs alliés, valaient la peine qu'on en tint compte”.

L. W[estmoreland] me demanda combien de temps je comptai passer à Vienne ; sur ma réponse que je partais le soir même, il parut très contrarié. — „Repasserez-vous par Vienne ?” — „Oui, Mylord, dans un mois ou deux.” — „Hé bien, promettez-moi de revenir me voir ; je tiens à *vous faire les honneurs* de cette ville. Nous reprendrons la conversation où nous l'avons laissée et peut-être que vous et moi serons alors plus avancés et plus contents que nous ne le sommes aujourd'hui”. — Je me promis de mon côté aussi de reprendre la conversation à un *certain point* et à *vider mon sac* par devers Mylord. —

Je vous répète, mon cher Ghica, que je vous ai voué un attachement à toute épreuve et que j'ai juré de vous servir comme je vous aime sans restriction d'aucune espèce et sans réserve. Toutes mes forces et tous mes faibles moyens vous sont acquis et je ne pose à cela qu'une seule condition ou une seule récompense ; c'est que votre confiance sera, comme mon dévouement, sans limites. Sans cela je risquerais de faire d'énormes bévues tout en voulant bien faire, et puis, rien ne me découragerait comme de savoir que je n'ai pas toute votre confiance. Si cela arriverait je saiserais cette occasion de renoncer à jamais à la politique. Vous êtes le seul lien qui me rattache à elle. Je ne serais que votre ami si je vous croyais pas le seul homme qui puisse régénérer cette pauvre patrie. Voilà pourquoi je pense encore à autre chose qu'à mes enfants et à leur avenir.

Il faut que je connaisse toujours vos opinions et que je sois tenu au courant de ce qui nous arrive, de vos espérances comme de vos craintes (qui n'en a pas ?) Si vous répondez à cette lettre, que ce soit à Bucarest et par Colquhoun.

La brochure polonaise, intitulée : *Lettre à l'Empereur*, a soulevé une telle indignation dans nos pays qu'il n'y a pas un peuple qui possède aujourd'hui moins de sympathies chez nous que les Polonais. Eternel jouet de la diplomatie, le prince Czartoryski paie bien cher des alliances illusoire comme celles de l'Autriche et des Jésuites. Je crois sa cause et peut-être même celle de la Pologne (quoi qu'elles ne soient tout-à-fait *identiques*) bien désespérées. Ce peuple n'a jamais compris que l'on pouvait grandir et se développer autrement qu'aux dépens de ses voisins. Aussi l'avons-nous vu se ruiner à l'intérieur et se faire détester à l'extérieur. C'est là toute son histoire. 1831 en les accablant d'un malheur sans exemple leur avait amassé des sympathies. Ce sont ces éconómies que le parti Czartoryski jette au vent pour fêter ses nouveaux alliés.

Mr Cantacuzène, ou le *père Gigogne*, avait parmi sa valetaille un homme du nom de Ganesco. Ne voilà-t-il pas qu'il l'envoie à Paris avec 200 # dans sa poche et une brochure dans l'imagination. Les 200 ducats n'existent plus, mais en revanche, la brochure a vu le jour¹. Mr Ganesco commence par où tous les autres ont commencé. Mais voici comment-il conclut : La Valachie et la Moldavie sont dans un état désespéré ; mais elles se relèveraient plus belles, plus fortes, plus riches que jamais si l'on voulait suivre ses prescriptions, à lui Ganesco. Voici la recette : Prenez le Prince C. Cantacuzène avec ses vertus, ses qualités et tout ce qui le dis-

¹ Gr. Ganesco, *Diplomatie et nationalité*, Paris, 1856, 168 p.

tingue ; et faites-en un Prince héréditaire de Moldo-Valachie ; prenez ensuite le *Prince* Jean accompagné de ses vertus, enveloppé dans son immense savoir, et lardé de sa haute capacité, et faites-en un héritier du trône. Flanquez-les d'une princesse Julie, sans dents et aux yeux écarlates, d'un prince Foutriquet (en lui laissant le sabre, le casque et le plumet) et d'un archiduc *Doudi*, aussi peu peigné et aussi mal lavé que possible ; mettez le tout dans un palais (en guise de casserole), versez dessus une sauce de plusieurs millions et servez chaud. — Hélas, Monsieur Ganesco, je crains bien que votre ragoût ne sente le faisandé et que l'estomac du malade ne vous le vomisse à la figure !

Un médecin allemand, du nom d'*Allgemeine Zeitung* nous donne aussi son remède. Il nous explique d'abord l'origine du mal qui tourmente notre pays. Il a trop aimé ce champagne mousseux de l'an 1848, qui s'appelle *révolution*, et pas assez son excellent père Bibesco dont il s'est débarrassé par la *calomnie*. Cette calomnie consistait à faire croire à ses bonnes voisines, l'Autriche et la Russie, que *papa* voulait se faire roi de Dacie. Après s'être défait d'Abel, dont les *sacrifices* n'étaient agréables qu'à Dieu, il s'est donné (comme écrit l'histoire !) à Caïn¹ dont les offrandes, paraît-il, ont plu à Vienne et à Pétersbourg. Vient ensuite une philippique contre Stirbey que le Docteur accuse (écoutez bien ceci) d'*abominer* tout ce qui est Allemand et d'avoir voué une haine mortelle aux idées et aux intérêts germaniques. „Ce Prince ne comprend et n'aime que la civilisation, les idées et les *provenances* françaises ; s'il le pouvait, il ferait venir l'air de Paris, dans des caisses, pour le faire respirer à *ses sujets*” (textuel). Que dites-vous de ce *sanglant reproche* ? Voilà ce qu'on appelle un journal sérieux, bien informé, exempt de passion.

L'article, je veux dire la consultation est fort étendue. Vient ensuite une série d'arguments tendant à prouver que, mêmes réunies, les principautés roumaines ne pourront jamais former un état fort et libre et que l'Allemagne y avait des intérêts tellement puissants qu'elle *devait* faire adopter et administrer *elle-même* à ces pays, les remèdes suivants : 1° Gouvernement *héréditaire* du prince Brancovano, „jeune homme plein de vertus et de facultés, brillantes (cela va sans dire) ; d'un *caractère chevaleresque* et d'une instruction solide. Le P-ee Brancovano (dit la gazette) est actuellement au service impérial d'Autriche : C'est dire qu'il a voué au drapeau autrichien, un amour et une fidélité éternels. Depuis longtemps ce jeune homme professe une ardente admiration pour l'ordre de choses inauguré par le jeune Empereur” (traduit mot à mot). 2° des garnisons allemandes permanentes, sur les principaux points du territoire roumain, pour faire respecter le nom et la civilisation allemandes dans la personne de ce prince accompli.

Je n'ai pas besoin de vous dire que ce long article est de l'ex-Prince Bibesco, lui-même. Vous m'avouerez qu'il est triste de voir où l'excès du dépit et de l'ambition peut mener un homme. Aujourd'hui, depuis Bibesco jusqu'à Cantacuzène, depuis Stirbey jusqu'à A. Ghica, tous ceux qui prétendent au tabouret de Valachie mettent leur pays aux enchères ; c'est à celui qui offrira, à l'Autriche les plus belles conditions. C'est un véri-

¹ „La gazette d'Augsbourg“ accuse Stirbey d'avoir attenté à la vie de son frère et l'appelle, en toutes lettres, Caïn. (No. 116). [Notele cu asterisc apartin textului. — C.B.]

table engouement pour cette puissance. Après avoir pendant 25 ans liché les bottes des cosaques, ils font brusquement volte-face et les voilè aux genoux des Croates ! Je suis fâché de le dire et d'être une fois en ma vie de l'avis de Boli[a]c. Mais nos boyards grands et petits sont mûrs pour la guillotine.

Cantacuzène (le père Gigogne) vient de partir, avec toute sa couvée, pour Paris. Je suis sûr qu'il se fera présenter à l'Empereur.

Je suis grandement d'avis que dès que vous pourrez mettre sur votre carte le titre de Prince de Samos vous alliez faire un voyage à Paris et à Londres. Il le faut absolument. Le gouvernement français ne connaît pas Ion Ghica et a des préventions contre lui, préventions inspirées par ses rapports d'intimité (qu'on a exagérés outre mesure) avec l'Ambassade anglaise de Constantinople. Il est urgent de faire des connaissances et de se créer des relations en Occident. Moi, à votre place, je tâcherais d'aller aussi à Vienne. Cela pourrait se faire sans affectation et tout naturellement, comme complément d'un voyage en Allemagne. Il faudrait commencer par Berlin, Dresde, Leipzig, Hambourg, Baden-Baden etc. etc. Vous devez avoir besoin de prendre les eaux. Je suis sûr que vous réussirez à faire tomber la moitié des préventions qu'on y a contre vous. Tout cela peut se faire, je vous le répète sans que cela produise un mauvais effet. Ce sont Mrs. Bibesco, I. Slatineano, I. Bibesco et Stirbey qui ne cessent de vous *noircir* aux yeux du gouvernement autrichien. Je ne sais si Mr Mavros n'en fait pas autant de son côté ; il est à Vienne en ce moment-ci. Je ne l'ai pas vu.

Je suis charmé que vous ayez tiré encore une fois votre frère de la boue. C'est parceque cela vous a été une occasion de montrer votre caractère que je m'en réjouis. Quant à Pantazi, je crains qu'il ne soit à jamais perdu. Ce garçon n'a d'énergie que pour le mal.—

Je compte trouver une lettre de vous chez Colquhoun. Qu'est-ce qui vous a empêché de profiter de votre congé ?

Mon cher Ghica, si vous voyez ou si vous écrivez à Polichroniade engagez-le à m'attendre un peu pour les 300 # que je lui dois. La moitié de cette somme a été prêtée par moi à Mrs Serghiade et Perez qui ne m'ont encore rien rendu (ceci reste entre nous). — Mr Pérez m'a écrit à *Bukarest*, une lettre indigne. Furieux de ce que j'avais pu rentrer pendant que lui était réexpulsé, il a calculé tous ses termes de manière à me compromettre et m'a expédié sa missive par la poste autrichienne. Je ne lui ai pas même répondu, tant j'ai trouvé sa manoeuvre lâche.

Ma femme et mes soeurs vous font bien des amitiés ainsi qu'à Madame Ghica à qui je vous prie de présenter mes hommages.

Je vous embrasse, mon cher Ghica, de tout mon coeur
Tout à vous

I. B.

Ecrivez - moi à Paris — poste restante pour me dire si vous voulez que j'y voie quelqu'un. J'y serai probablement vers le 25 mai. Si je n'y vais pas, je me ferai envoyer la lettre ailleurs. Mon intention serait de rester huit jours à Paris.

L'attentat qui vient d'être commis sur la personne de l'Empereur des Français ne servira qu'à le rejeter dans les bras de l'Autriche dont il *risquait* de se séparer. Qu'on vienne accuser ensuite le parti libéral d'avoir tenu les fils du complot ! Ce qu'il y a de plus malheureux c'est que l'assassin est un italien. Deux motifs au lieu d'un, pour rapprocher Napoléon de l'Autriche. Quant au rôle que celle-ci se propose de jouer, il est tout simple : tromper tout le monde si c'est possible, si non, tromper le plus faible au profit du plus fort. Qui sera le plus fort ? L'Autriche donnerait beaucoup pour le savoir.—

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

9

București, 19 iunie/1 iulie 1855

R. G. Colquhoun către I. Ghica: Își exprimă temerea față de oportunitatea intrării sale în țară. Opinează pentru Rusciuc. — Cere informații despre P. Balș.— Chestiuni familiale.

Bucarest, 1 Juillet 55

Mon cher ami,

Je crains que le moment ne soit pas trop propice pour votre présence ici, à moins que vous ne vous fassiez *précéder par une lettre vizir-elle* des plus formelles au Prince. En tout cas si vous venez à Roustchouk, Grant sera vous voir et moi je tâcherai aussi de faire une escapade jusque là pour vous serrer la main et vous parler des affaires.

Quelle espèce d'homme est Panajotake Balsche de Jassy ; il écrit de longues et épaisses lettres aux ministres de la Porte.

Mes amitiés bien empressées à Madame Sacha, un baiser aux enfants. Grant attend les couches de sa femme, il est lancé dans les fournitures et fera une bonne affaire.

Votre tout dévoué et sincère ami

Colquhoun

Votre frère est toujours ici faisant déshonneur au brave nom qu'il porte.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 9/21 iulie 1855

I. Bălăceanu către Ion Ghica: Diverse zvonuri în legătură cu I. Ghica; abținerea acestuia de a candida la tron. — Perspective politice pentru Țara Românească: 1. statu-quo; 2. Unirea cu principe străin; 3. I. Ghica domn constituțional, cu sau fără unire; 4. anexarea la Austria. — Agitația opoziției anti-știrbeistă. — Cere sfaturi. — Știri de la D. Crețulescu din Crimeea. — Pantazi Ghica vrea să intenteze proces lui Ion Ghica.

Bukarest, le 9 Juillet 1855

Mon cher ami,

J'ai trouvé en arrivant ici une lettre de vous que Colquhoun m'a remise. Je regrette qu'elle soit assez ancienne pour ne pas m'édifier sur tous les bruits qui courent sur votre compte. M-me Marie Cantacuzène a dit à ma famille que vous aurez été *destitué*; d'autres assurent que vous allez arriver à Bukarest. Colquhoun ne croit pas qu'on vous le permette. Je voudrais savoir à quoi m'en tenir sur tout cela.

Vous dites que vous vous garderiez bien de vous poser comme candidat à la Principauté, et cela parceque vous ne voyez pas une chance de réussite et que le ridicule vous paraît certain. J'approuve votre réserve et même votre modestie mais vous ne tenez pas assez compte d'une chose que vous me semblez ignorer; c'est que votre candidature est toute posée et elle l'a été par la force des choses qui est plus puissante que la volonté des hommes.

Il n'y a plus que trois combinaisons possibles pour notre pays: ou le statu quo avec Stirbey et par une occupation autrichienne ou russe; ou un prince étranger avec l'union des principautés et leur indépendance complète ou vous, avec un régime constitutionnel avec ou sans l'Union des principautés.

Il y en aurait bien une quatrième à laquelle la diplomatie autrichienne pense beaucoup et qui consisterait à donner nos pays à l'Autriche. Je n'en parle pas parceque je ne la crois pas facile à réaliser en ce moment-ci et qu'elle me fait horreur.

Je ne puis pas supputer les chances que chacune des autres trois combinaisons peut avoir, mais je crois la première plus probable et plus facile *parcequ'elle existe déjà* et que messieurs les diplomates adorent les choses toutes faites; elles leur épargnent tous frais d'imagination et toute peine.

La Grande Opposition déploie une persévérance et une activité dignes d'un meilleur sort et surtout d'une meilleure cause. Rien ne la rebute; elle ne compte plus ses morts et ses blessés; on dirait les alliés devant Sébastopol. Après le *non-succès* (les défaites s'appellent aujourd'hui ainsi)

de Soutzaki a Constantinople, ils l'ont expédié (*franco*) où il ne peut pas manquer, disent les illustres *tombatéros*, de porter le coup fatal à Stirbey. — Ils ont été tout récemment au-devant d'Aali Pacha à Roustchouk. Ce que ce dernier leur a dit, je ne le sais pas ; mais je puis vous assurer qu'ils sont revenus *la queue entre les jambes*. Pour des eunuques, c'est déjà là un fort beau résultat.

Colquhoun est fort découragé ; il m'a dit que le consul de France est stirbeïste „*endiablé*” et que cela tenait à ses instructions.

Lorsque je vous ai demandé si je devais accepter un emploi je ne m'inquiétais pas du *préjudice* que cela pouvait m'apporter ; je voulais seulement savoir, si vous croyiez la chose *utile*. —

J'ai reçu aussi une lettre de Cretzoulesco ; il n'est pas très confiant dans les talents du Gl. Pellissier et dans l'issue du siège. Je crois, moi, que l'affaire du 18 a été fatale aux alliés plus qu'on ne le pense ; outre les pertes énormes qu'elle leur a fait éprouver elle aura des conséquences morales immenses et funestes pour nous.

Votre frère est à Bukarest où il sollicite un emploi ; on m'a dit même qu'il s'occupait de vous intenter un procès en forme. Il compte sur le peu de sympathie que le Gouvernement a pour vous, pour le gagner. L'humanité est une fort belle invention ! Cela ne m'empêche pas de croire que vous avez très bien fait de le tirer dernièrement encore de la boue.

À propos, êtes-vous ou n'êtes-vous pas Prince de Samos ? Les uns disent *oui*, les autres *non*.

Tous les miens se portent bien et vous font des amitiés ainsi qu'à M-me Ghica, à qui je vous prie de présenter mes respects. Nous embrassons vos enfants. Adieu, mon cher Ghica, je vous embrasse.

I. B.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp. Text parțial cifrat.

11

Coslegiu, 22 iulie/3 august 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica ; Știri de familie. — Zvonuri despre sosirea lui I. Ghica în țară. — Stanley în București. — Sumbră descriere a societății mondene românești. — Suțachi pledează la Paris și Londra în favoarea fanarioților. — Știri despre Serghiade. — Col. Radu Rosetti înlocuit prin A. C. Cantacuzino ; incident între R. Rosetti și un birjar.

Cosletchi (près Ploïesti), Ce $\frac{22}{3}$ Juillet 55
Août

Mon cher ami,

La veille de mon départ pour la campagne, votre frère est venu me voir et voici, à-peu-près le discours qu'il m'a tenu : „Je viens chez vous, Monsieur, comme chez le meilleur ami de mon frère et comme chez un

homme qui fera tout son possible pour lui éviter une affaire désagréable.”
— „Et que faut-il faire pour éviter à votre frère cette affaire désagréable ?”
— „Il faut lui faire comprendre que dans le partage de notre patrimoine il m'a fait tort de 4200 # et que s'il ne consent pas à me les restituer en capital ou à m'en assurer la rente (à 10 %), ma vie et celle de ma femme durant, je lui intente un procès que, vu les circonstances, je suis sûr de gagner.”
— „Il me semble aussi, lui dis-je, que c'est là le titre sur lequel vous comptez le plus ; c'est-à-dire que vous vous êtes dit : mon frère est mal vu par le gouvernement qui saisira cette occasion pour lui faire un peu de mal et me saura gré de la lui avoir offerte. Attaquons-nous donc à lui, à l'absent, au proscrit ! Hé bien, monsieur, je ne vous écouterai pas plus longtemps.” — „En ce cas, dit-il, veuillez me permettre d'écrire un mot”. Un moment après il s'en allait en laissant sur ma table le papier que je vous envoie.

Je suis résolu à ne plus me mêler des affaires de votre frère ; mais je ne crois pas pouvoir me dispenser de vous transmettre son *ultimatum*. Après tout, est-ce que je ne passe pas ici pour votre ambassadeur extraordinaire ? Mr. Pantazi m'a encore dit qu'il ne pouvait pas accepter vos conditions ni votre argent, sous peine d'infamie. Comment abandonnerait-il une femme qui a partagé ses bons et ses mauvais jours sans lui assurer des moyens d'existence ? Que son frère le fasse et sur l'heure il volera au devant du trépas, à la gloire, à la victoire etc. Il m'a soutenu que c'est la première fois de votre vie que vous seriez venu à son aide.

Je suis à la campagne depuis un 15-aine de jours. J'ai manqué perdre ma petite fille de la dysenterie. Dieu merci, la voilà sauvée. J'espère que votre famille se porte bien. Rien ne m'abîme comme la maladie d'un de mes enfants. Le choléra sévit, très faiblement, il est vrai, sur toute la surface de la Valachie.

On dit (ce mot est votre condamnation ou celle [!] de votre silence) que vous allez venir ici. Je ne crois pas la chose possible aussi me suis-je gardé de m'abandonner à une joie de courte durée. Vos affaires auraient cependant grand besoin de votre présence.

J'ai vu Mr. Stanley et pendant ces quelques jours que j'ai passés avec lui à Bukarest j'ai fait tout mon possible pour qu'il emportât un bon souvenir de nous. Je dois le dire, je l'ai trouvé dans les dispositions les plus favorables à cet égard. Il est encore à Bukarest et doit venir me voir à Cosletchi. Je crains que les Philistins ne s'emparent, pendant mon absence de lui et ne faussent ses impressions. Ce sont toujours ceux qui ont des salons et de bons cuisiniers qui forment les opinions des étrangers qui visitent notre pays. C'est surtout à l'endroit des beaux yeux que votre recommandé me semble impressionnable. Où diable trouver une femme patriote pour le lui confier ? À Bukarest, cela ne se voit pas ; et nonobstant la présence de M-me Elliade et de ses filles dans la Capitale, je n'ai pas trouvé l'occasion d'exercer à l'intention de Mr. Stanley mes talents de maquereau. Quelquefois je me demande, tant je m'ennuie, si je dors et si ce n'est pas en rêve que je vois mon pays et mes compatriotes sous un si triste jour. Alors j'appelle le réveil de tous mes vœux, dussé-je, en ouvrant les yeux, me retrouver dans l'exil, entouré d'étrangers. Mais, hélas, je ne rêve pas ; mon pays est bien tel que je le vois. Cette misère dont

je me vois entouré ; cette corruption dans laquelle je nage, c'est bien la réalité. Que n'est-ce un cauchemar ?

Je suis enchanté d'avoir quitté Stanley ; j'aurais peut-être fini par lui laisser voir mes propres impressions. Je ne sais pas mentir ; il m'en coûtait de lui montrer les hommes et les choses autrement que je ne les vois moi-même ; c'est-à-dire tels qu'ils sont. Et cependant si je lui avais fait toucher du doigt toutes les plaies hideuses de notre société (je prends ce mot dans l'acception la plus large, la plus philosophique) n'aurait-il pas fini par me dire : Sortons de ce musée Dupuytren ; j'ai assez vu de ces choses dans notre vieil Occident ; je suis venu dans un pays *neuf* (style de brochure), chez un peuple jeune (style de journaux) ; montrez-moi la vie, la jeunesse, les fleurs, la poésie ; les femmes, qui doivent être aux femmes du reste de l'Europe ce que la fleur du pommier est à la pomme cuite ; montrez-moi donc tout cela. J'ai hâte de humer un rayon de ce soleil qui se lève à l'Orient et qu'un nuage venu du nord, nous a dérobé jusqu'ici.

En ce moment-là, qu'eussiez-vous fait à ma place ? Montrez-donc notre jeunesse passant ses jours et ses nuits autour des tapis verts, lisant, *quand il lui arrive de lire*, des romans ; se faisant friser deux fois par jour et ne sachant causer que lansquenets et femmes (en termes de mauvais lieux). Je vous donne notre jeunesse en cent. Montrez-lui nos femmes s'agitant dans le vide des intrigues sans amour et se livrant, sans passion, à tous les débordements du vice ; nos femmes n'aimant que les chiffons, croupissant dans l'ignorance ; préférant le mépris d'un Russe à l'amour d'un Roumain ; adoratrices nées de tout ce qui porte l'uniforme étranger ; sortant de chez M-me Michalesco où elles ont été indignement, grossièrement insultées, par un autrichien et allant faire toilette pour un dîner que M-me Oteteleshano donne en l'honneur des Autrichiens. Après cela elles trouvent que nos jeunes gens sont insupportables auprès des dames ; que les Russes dansent infiniment mieux la mazurka et que les Autrichiens valsent à ravir. C'est par les femmes que la corruption nous a été inoculée ; c'est-à-dire par le coeur : et lorsque la gangrène est si près du coeur la guérison est presque impossible. Ne croyez pas que je veuille seulement parler des jeunes gens et des femmes de la première classe ; par *société*, je vous l'ai dit, j'entends la vie morale d'un peuple, d'une génération ; c'est le procès de la notre que je fais ici.

Mais le *peuple*, me direz-vous ; mais la *masse*, le *pays*, la *plèbe*, me criez-vous.

Venez, observez et jugez, vous répondrai-je. Dans les villes le *fond social* est déjà gâté ; la corruption a filtré, depuis la première classe et en passant par toutes les autres, sur lui. Dans la campagne les masses sont avilies, ramollies et détrempées. On a voulu en faire de la boue et l'on a réussi. Ah ! les habiles gens ! le peuple valaque ne peut pas se faire un moule et se jeter lui-même dedans ; il a perdu jusqu'au sentiment de sa honte, il ne faut rien attendre de lui comme initiative ni comme énergie. Que Dieu lui envoie un homme comme il lui en faut un et il peut être encore sauvé. *Si non, non*. Que cet homme soit assez habile pour faire le moule, assez fort pour y couler son peuple et assez vertueux pour ne pas mettre d'alliage dans la matière en fusion. Il faut le coeur d'un Antonin avec les bras d'un Tepeş-Vodă. En dehors de cela il n'y a que replâtrage et palliatifs. Quand une maison croule par la base à quoi sert de la peinturlurer en

dehors. Encore dix ans de ce train-ci et nous ne serons plus qu'un troupeau destiné à être conquis, tondus et dévorés par les loups.

Vous devriez faire un mémoire là-dessus et l'envoyer confidentiellement à Paris et à Londres. Dans ce travail, montrez le mal dans toute son étendue afin qu'on reconnaisse l'urgence d'une médication héroïque.

Il est vrai que Mr. Soutzaki est à Paris et qu'il a su prouver au gouvernement français que nous devons tout aux phanariotes et que le *roumanisme* est une graine importée, transplantée et entretenue *avec amour* ! par les Russes sur le sol valaque ; que le consul moscovite chantait tous les soirs au pied du jeune arbre, en s'accompagnant de la guitare, la fameuse romance :

„Je l'ai planté, je l'ai vu naître”¹

Le fait est, dit Mr. Soutzaki, que cet arbre a porté des fruits en 1848. Ceux qui les ont goûtés peuvent dire s'ils étaient amers ! Mr. Soutzaki profite de la circonstance pour bâtir une légitimité en faveur de trois familles phanariotes Mourouzi, Soutzo et... j'oublie la troisième. Il dit que ce n'est qu'après l'extinction de ces trois branches de l'arbre phanariotique que les Turcs ont songé à rendre aux principautés leurs princes indigènes. Comment donc appelez-vous une pareille effronterie ? Mais en 1821, 22 et 23 il y avait autant et plus de Mourouzi, de Soutzos etc. qu'à cette heure ; seulement leur légitimité avait tellement pâli que si ces messieurs s'étaient présentés au divan ce n'est plus sur des trônes mais sur des paratonnerres qu'on les eût invités à s'asseoir. Notez en passant que Mr. Soutzaki est le représentant rétribué d'une compagnie de prétendants *indigènes* et que c'est le long du Moniteur qu'il dépose ses ordures.

Serghiade va être employé dans les ponts et les chaussées. On dit qu'il a perdu 500 # (sur parole) au jeu. Il est sans la moindre fortune. Si le démon tentateur se présentait à lui sous la forme d'un emploi lucratif croyez-vous qu'il fût l'homme à le refuser à *certaines conditions* ?

Rado Rosetti n'est plus colonel (il s'appelait lui-même ainsi) ; c'est Beyzadé Mitika qui l'a remplacé. Il faut savoir que ce *brave* Rosetti a conservé, depuis son enfance, la manie de jouer au soldat. À peine nommé *yspravnik* il a endossé l'uniforme de colonel et ceint le sabre. Foutriquet n'est qu'un plagiaire. Arrivé à la direction de la police il s'est tenu plus que jamais pour colonel ; défense fut faite de l'appeler autrement. Son aide était „Mr. le major et ainsi de suite”. Il nommait, *par décrets*, des capitaines, des lieutenants et des *cadets* de dorobants... pardon, de cosaques. Voyez comme la logique nous mène souvent à notre perte. — Rosetti s'est tenu ce petit raisonnement : Puisque je suis le gardien de la paix publique, le pilier de l'ordre politique et social, il me faut un sabre pour garder, et soutenir tout cela ; ce sabre on me l'a donné, le voilà ; mais que vaut un sabre qui ne coupe pas ? Mieux voudrait un clysopompe, en temps de *rébellion*. Faisons-le aiguiser (le sabre). Aussitôt dit, aussitôt fait ; mais comme Rosetti a énormément de logique, il a fini par se dire que les sabres aiguisés étaient destinés à couper, que sans cela on s'épargnerait les frais de remoulage etc. etc. Il fut donc arrêté entre le colonel

¹ Nelnețelînd și răstălmăcînd poziția reală a Rusiei față de lupta pentru unitate a poporului român din Moldova și Țara Românească, Bălăceanu califică în mod nejust ca ne-sincer prîrijinul evident pe care guvernul rus îl dădea cauzei Unirii.

Rosetti et sa logique qu'à la première occasion il couperait quelque chose, *n'importe quoi*.

Le diable qui n'est pas manchot a voulu que cette *occasion* se présentât le lendemain dans la personne d'un gros cocher de fiacre *russe*. Rosetti passait ; le russe passait aussi : „*Stoi iebemti mater*” crie le colonel en bon russe ; l'autre ne veut pas ou ne peut pas arrêter ses chevaux ; le colonel Rosetti se souvient de son monologue et de sa logique et mettant flamberge au vent, il coupe au cocher russe un bras. Muse, raconte-moi cet exploit fameux et ce haut fait d'armes du plus preux de nos chefs de cohortes. On dit que depuis que Don Quichotte, dans son ardeur à délivrer les princesses captives, est tombé à grands coups d'estoc et de taille sur une troupe de marionnettes, oncques on ne vit un spectacle aussi terrifiant. Muse, ma chère muse, peints-nous ce héros, le glaive à la main, la menace dans les yeux, tel qu'Achille ou Ajax. Montre-nous aussi son adversaire renversé sur son char qu'il beigne de son sang. Le bras qui a reçu le coup ne peut plus retenir les coursiers qui se cabrent d'épouvante et finissent par s'emporter. Ils courent... tout son corps n'est bientôt qu'une plaie. (Pour le reste de l'histoire, voir le récit de Témamène, *Phèdre*, acte III, scène...).

La morale de cette fable, qui est une histoire vraie, est que la logique est un guide dangereux et que lorsqu'on a envie de couper un bras à quelqu'un, mieux vaut, mille fois, s'en prendre à un Valaque qu'à un Russe. En effet si le consul de Prusse n'avait pas pris énergiquement fait et cause pour le Russe, l'affaire s'arrangeait moyennant 80 ducats. Avec un Valaque cela n'aurait pas été à 20. Vive la Valachie, c'est le pays des membres à bon marché et des fantaisies peu coûteuses. Il y a des gens qui ont pendu des têtes, éventré des femmes et coupé des gorges pour bien moins que cela. Ils en ont été quitte pour 25 coups de baguette sur le derrière.

Mes respects à M-me Ghica. Ma femme vous fait à tous les deux ses amitiés bien sincères. Nous embrassons vos enfants.

Je vous serre cordialement la main et suis pour la vie

Votre ami dévoué

I. Balatchano

Voulez-vous me rendre un grand service ? Ecrivez à Pichon pour lui demander des nouvelles de mes caisses et le prier de m'envoyer leurs connaissements. Il ne répond pas aux lettres que je lui ai écrites dans ce sens.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 2/14 august 1855

R. G. Colquhoun către I. Ghica: Îi exprimă regretul pentru neizbutirea intrării în țară. Stanley la București, e bine primit. —

Bucarest, 14 août 55

Mon cher ami,

J'accuse réception de votre aimable lettre du 9 juillet. Je savais très bien pourquoi vous désiriez venir ici, mais vous savez combien notre monde ici se plaît à attribuer à d'autres causes les effets les plus simples. Stanley est ici, il paraît s'y plaire beaucoup. Tout est nouveau pour lui — et l'on est fort prééminent pour les étrangers.

Ce soir je verrai Grant et je lui donnerai lecture de votre lettre relativement aux 3 points, savoir les livres, tableaux et meubles qui doivent se trouver chez Mavros, — pour l'échange de terrain de Ghergani et pour votre frère. Ce dernier, je crains vous sera pendant longtemps une épine dans le dos. Je l'ai vu hier à l'enterrement d'Aleko Ghyka (Vestiar).

Vos deux lettres pour Aristide et Alexandresko ont été reçues, mais il n'y en avait point pour Stanley. N'hésitez jamais de vous servir de moi en tout où je peux vous être utile en Valachie.

Pour la position du Prince S. je la crois fort chancelante quoi qu'il soit soutenu par l'Autriche et par l'agent d'une autre Puissance ici. Les Boiars aujourd'hui ont adressé un mémoire à Aali Pacha dont j'aurai voulu que vous ayez eu connaissance — mais il est trop long pour [le] copier. Patience encore un peu. Je voudrais voir la Valachie sur la bonne voie avant mon départ et je pense à ce départ chaque jour, car je suis ici tout seul et ce n'est pas une ville pour un solitaire.

Adieu cher ami. Mille choses affectueuses à M-me Sacha et aux enfants. Patience un peu et tout ira bien. On ne vous oublie pas.

Votre tout dévoué

Colquhoun

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 26 septembrie/8 octombrie 1855

Gradowicz către I. Ghica : Despre starea sănătății sale. — Atmosfera de la Consulatul francez din București (Gradowicz-Hory ; Béclard-Saillard). Béclard partizanul lui Știrbei — Duelul Sc. Crețulescu-Saillard. — Numirea lui Em. Băleanu la Interne. — Poziția lui N. Crețulescu.

Mon cher Monsieur,

Votre lettre du 28 août est arrivée à peine le 28 sept. à Bukarest ; c'est plus que nécessaire pour avoir des nouvelles de Calcutta. Cela ne doit pas nous étonner, car nous sommes en Orient et la présence des alliés ne changera pas en un clin d'oeil les vieilles habitudes, de cet immobile *bakalum* des Turcs.

Mon silence a été motivé par mon absence de Bukarest. J'ai passé deux mois et demi en Transylvanie, à Előpaták, et à Borsek. Cette distraction a été très nécessaire pour réparer mes forces physiques et morales ; au surplus je n'avais beaucoup à faire. Depuis le départ de M-r Poujade nous avons de pleines vacances. Tout se fait en secret devant les yeux de M-r Hory et moi ; nous sommes les austrophobes, les antistirbeyens, démagogues contre l'ordre gouvernemental de Stirbey (sic), nous sommes les bêtes noires.

Mais malgré le secret le plus profond, concerté entre M-rs Béclard et Saillard, nous savons, je ne sais pas comment, tout ce que l'on fait, tous les services qu'on rend, tous les désirs qu'on exprime, toutes les bévues qu'on commet. En un mot voilà la situation. M-r Béclard, malgré sa grande instruction et sa connaissance des affaires et de l'état politique ne voit tout ce qui concerne la Valachie, que par les yeux de M-r Saillard. Or ce dernier est en *opposition hautement déclarée* avec tout ce qu'a fait, agi et professé M-r Poujade ; même après le départ de ce dernier, M-r Saillard s'est exprimé le plus ignoblement contre son ancien chef, pour lequel il feignit auparavant un attachement.

M-r Saillard défend corps et âme le Prince Stirbey, calomnie et condamne tout ce qui est valaque et voudrait bien écraser tout ce qui est turc. La conclusion est très simple. M-r Béclard considère le Prince Stirbey comme l'homme le plus bonnête qui ne désire que le bien de son pays, qui met tout son travail pour arriver à ce but, que tous les boyards sont des coquins qui calomnient le Prince St[irbey] et ne veulent que la ruine de leur pays par leurs prétentions ambitieuses. Il est allé plus loin. On m'écrit de Paris, qu'il a envoyé un mémoire au Ministère des Aff. Étrangères, en exposant les motifs qu'il croyait incontestables, qu'on devait prolonger le pouvoir du Prince Stirbey jusqu'à la paix décisive. Le ministère français n'en a pris aucun goût pour le moment, mais l'Autriche poussera cette proposition quoiqu'elle a laissé le loisir à un Agent français de prendre l'initiative.

M-r Béclard défend en tout le Prince Stirbey, à tel point qu'il n'a pas hésité de jeter un défi aux patriotes valaques, en portant le toast au diner officiel du 15 Août aux dépens des courtoisies diplomatiques ; il s'exprima : „A. S. M. le Sultan Abdul-Medjide et à S.A. le Prince Stirbey, aussi cher à tous les coeurs valaques”. Le Consul belge a éclaté assez à haute voix : „Comment, tout cela dans un paquet ?”

Le Prince Stirbey a su bien habilement, soit par Jean Mano et Comp., soit par l'entourage intérieur de M-r Béclard, lui faire persuader, qu'on ne le persécute que par la raison qu'il ne voulait jamais être le serviteur de la Russie et qu'il est le plus dévoué à la cause de l'Occident.

Où sont ses actes ?

L'histoire parlera d'un nouveaux martyr de la Russie !!!

Nous attendons ces jours l'arrivée de Charles Kretzoulesko. Il a provoqué Saillard, à la suite de sa conduite peu chevaleresque, en lui indiquant le rendez-vous à Varna. M-r Béclard ne peut pas permettre à Saillard de s'y rendre ; on se battera à Bukarest. J. Balatzeano et Falcoyano sont les témoins de Kretzoulesko.

Eman. Baleano vient d'accepter le portefeuille de l'Intérieur ; grâce aux intrigues du Prince et à l'appui de M-r Béclard. Il a accepté le ministère sans même prévenir son parti, malgré cela les affaires n'iront pas mieux. Nic. Kretzoulesko est paralysé par cette conduite de Baleano, mais il doit attendre une occasion propre pour donner sa démission motivée contre le Prince et Baleano, si ce dernier n'agira de concert avec Kretzoulesko.

Mes hommages respectueux à M-me Ghica.

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

14

București, 26 octombrie/7 noiembrie 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica : Respinge acuzația lui Ghica că ar fi ponegrit societatea românească față de Stanley ; se plînge la rîndul său că e nesocotit de Ghica. — Amănunte asupra vieții politice din București : ecolul luării Sevastopolului. Servilismul lui Băleanu față de austrieci ; motivele care au determinat pe Știrbei să-l numească vornic ; atitudinea sa antipașoptistă. — Pantazi Ghica a renunțat la proces. — Martor în duelul Scarlat Crețulescu-Saillard. — Gr. Alexandrescu îi procură datele statistice cerute. — Colquhoun, nemulțumit de atitudinea guvernului, mulțumește tineretului pentru manifestația din 11 septembrie. — Arestarea colonelului Tür. — Căpitanul Costache. — Dușmănia lui Beizadea Mitică împotriva lui I. Ghica. — Colaborarea C. Cantacuzino-G. Bibescu. — Diverse. — Prietenii și dușmanii lui Știrbei. Colquhoun susține pe Al. Ghica. Perspectivele candidaturii lui Ion Ghica. Atitudinea lui N. Crețulescu. — Const. Crețulescu candidatul Crețuleștilor și al Goleștilor.

Bukarest $\frac{26}{7}$ $\frac{8^{bre}}{9^{bre}}$ 1855

Cher Ami,

Vous m'accusez (et c'est là votre *1-er grief*) „d'avoir présenté à Stanley nos hommes et nos choses sous un jour qui n'est ni juste ni prudent”.

Je ne sais pas ce que Stanley a pu vous dire, mais il est évident qu'il a dénaturé mes paroles et jusqu'à mes intentions ; et vous me faites un tort plus grand encore, en me croyant capable de noircir, à plaisir, mon pays et mes compatriotes aux yeux des étrangers. Je regrette qu'il soit nécessaire de vous détromper.

Vous saurez donc que dès le premier jour, notre ami Stanley est tombé dans les filets de M-mes Marie Philippesco, Cécile Barkanesco, Aurélie Ghica et autres dames patriotes, et de Mrs Barbo Bellio, Etienne Bellio, Georges Stirbey, Filitès (l'ami dévoué et le confident du Spatar), Mr et M-me Otetelechano etc. etc. Voilà les hommes sur le compte de qui j'ai cherché à détromper Stanley, voilà le monde auquel j'ai voulu l'arracher. Ai-je eu tort ? C'est parce que je le laissais dans ce milieu malsain que je vous écrivais, en partant pour la campagne, la lettre dont vous avez jugé à propos de lui donner connaissance. —

Stanley est un des hommes les plus intelligents et les plus nobles de cœur que je connaisse ; mais il est excessivement faible et rien n'est plus facile pour un parti et une coterie, que de l'accaparer. S'il ne m'avait pas rejoint à Cosletchi, où j'ai eu le talent de le retenir trois semaines, il aurait emporté de Mr Etienne Bellio et *tutti quanti* une admirable opinion. Il a eu le tort de prendre mes avertissements dans un sens trop général ; et ce que je lui ai dit d'une 50-aine d'hommes, il l'a étendu à toute notre société. Du reste il ne serait pas resté longtemps parmi nous sans ouvrir lui-même les yeux et sans apprécier cette société, toute entière, à sa juste valeur. Si je lui en ai évité la peine, c'est dans la crainte qu'il n'en eût pas le temps.

Faisons au 2-ème grief : „Je vous écris trop rarement”.

Voilà un reproche auquel je ne m'attendais pas lorsque je vous griffonnais des lettres de 24 pages, auxquelles vous ne répondiez pas ! (et vous aviez raison). Ce n'est pas de votre silence que je me suis plaint à Stanley ; c'est de votre manque de confiance ; et lorsque Alexandresco, Angelesco, Gradovitch et Mr Colquhoun recevaient de longues lettres de vous, j'étais humilié d'avoir à leur dire que vous ne m'écriviez pas. „Les faits et les gestes” de M. M. vos sujets ne m'intéressent, il est vrai, que médiocrement ; mais ce à quoi je prends le plus vif intérêt, c'est tout ce qui nous concerne *directement* et personnellement ; et, là-dessus, vous me laissez, depuis des mois, dans la plus complète ignorance. Vous savez à quoi je fais allusion. Quant à ce qui est de la *peur de me compromettre* qui, à ce que m'écrit Stanley, est la seule cause de votre silence ; je vous ferais observer : 1° que vos lettres ne m'arrivent pas par la poste autrichienne ; 2° qu'une ou deux lettres, ou cinq lettres produisent le même effet ; ce qui est compromettant c'est d'être en correspondance avec vous, et là-dessus, personne n'ignore à Bukarest que je suis votre meilleur ami. Il paraît que *ce bruit* n'est pas arrivé jusqu'à Samos. 3° que je me soucie d'être mal vu par le gouvernement valaque comme de marcher sur mon cigare pour l'éteindre... avec des bottes bien entendu.

Je ne finirai pas la querelle que nous avons ensemble sans vous dire que je brûle de me venger de vous, et comme, entre hommes de cœur, le fait doit suivre de près la menace, ma vengeance sera un exposé complet du monde politique, des espérances, des craintes, des ambitions, des intrigues et des passions qui s'agitent, grouillent, crient, se heurtent, tombent,

se relèvent, courent et retombent sur la *Terre Roumaine* et sous le soleil resplendissant de Bukarest.

Pour commencer par le commencement, vous saurez que la prise de Sebastopol a été un véritable coup de foudre pour le parti russe, [...].

Les Autrichiens ont serré leurs rangs, l'autorité a serré la bride qui nous mène ; et l'obscurité et le silence nous ont de nouveau enveloppés. Ensuite est venue l'acceptation, par Mr Baliano, du poste de grand Vornik. Dès le mois de Juillet, des pourparlers ont eu lieu à ce sujet ; d'un côté le g-ral Coronini (devant l'image de qui Baliano se prosterne soir et matin) ; de l'autre, des influences intimes gagnées par S.A. (sans compter les séductions personnelles de Mr. Plagino) ont livré des assauts furieux à l'envie prodigieuse qu'avait Baliano d'être ministre. La place n'a pas tenu un seul jour ; mais elle a obtenu quelques conditions semi-honorables : „Tout a été perdu fors l'amour-propre !” Il a été convenu que l'on donnerait deux mois à Mr Baliano, pendant lesquels on aurait l'air d'insister auprès de lui afin qu'il eût celui de résister courageusement. Au jour convenu Baliano le patriote, l'honnête homme, l'homme de fer est allé prêter serment de fidélité à celui qu'il n'a cessé, pendant plus d'un an, d'appeler, de vive voix, et *par écrit*, des noms les plus outrageants. Les motifs qui ont amené le Prince à solliciter le concours de son ennemi le plus acharné (lisez le plus dégommé) sont les suivants : 1° la nécessité de remettre un peu de vernis sur un ministère qui a eu la bêtise de se compromettre, en pure perte et de gaieté de coeur, vis-à-vis des alliés, dans l'affaire des non-manifestations *de joie* à propos de Sébastopol. (Vous devez connaître cette affaire).

2° L'envie d'être agréable à S.E. le Comte Coronini qui avait pris Baliano en affection pour la manière distinguée et toute *particulière* dont il lui léchait... les bottes. Il paraît que les autres Boyards ne l'avaient pas entièrement satisfait sur ce chapitre ; ce qui prouve une fois de plus que messieurs les Autrichiens sont plus difficiles que les Russes. —

3° La perspective assurée de tuer et d'enterrer Baliano dans l'opinion publique au bout de trois mois de ministère ; et c'est ce qu'il fait aujourd'hui aux applaudissements de tout ce qu'il y a d'intelligent en Valachie. Ce malheureux Baliano ne voit rien, ne sait rien, ne comprend rien ; il a donné à toutes voiles dans le piège et le voilà *coulé*. Tant mieux ; c'est toujours *en de moins*. Quand nous serons à dix je ferai une croix... et une génuflexion. — Figurez-vous que ce pauvre Don Baliano de la Manche se croit une mission divine : celle de purger le pays de tout ce que la révolution de 48 a déposé sur son sol. Il destitue tous les hommes qui de près ou de loin ont trempé dans ce mouvement pour les remplacer par des *tchokoï* de l'ancienne école ; c'est-à-dire des voleurs. Le Prince le laisse faire et rit sous cape.

4° Le désir enfin de se débarrasser de N. Cretzoulesco qui, soutenu par les Turcs, était devenu extrêmement gênant pour S. A. Cretzoulesco, gérait depuis 9 mois le ministère, et de fait, sinon de titre, il était ministre avec voix au Conseil. En le reléguant au second plan on espérait le forcer à donner sa démission. Le docteur a parfaitement senti le coup, mais il l'a reçu comme un Roumain, sans sourciller ; il n'a donc pas donné sa démission. À l'heure qu'il est, c'est la *bête noire* de tout ce qui tient au Prince. —

Votre frère a été nommé procureur près du tribunal de Tirgovist. Je lui ai communiqué votre réponse à son *ultimatissimum* et j'ai la satisfaction de pouvoir vous dire qu'il ne songe plus à vous intenter un procès.

Le duel dont vous avez entendu parler a eu lieu, non entre Démètre Cretzulesco et Saillard, mais entre ce dernier et Charles Cretzoulesco. Sur un simple *on dit*, sur un cancan, Mr Saillard lui a écrit (à Paris) qu'il lui défendait de reparaitre à Bukarest, sous peine d'être *cravaché*. Cretzoulesco a répondu en venant à Bukarest et en lui envoyant *son témoin* (moi). Jamais il n'a pu trouver un second. Mr Saillard étant *très bien* avec le Prince, c'était à qui déclinerait l'honneur de lui en servir. Bref ces messieurs ont échangé, à dix pas, deux balles, dont l'une a effleuré la tempe de Cretzoulesco, qui peut se vanter de l'avoir échappé belle; Saillard étant un tireur de première force. Mr Saillard ne faisait, depuis son arrivée à Bukarest, qu'insulter le pays et ses habitants, et ce duel a eu un excellent effet; celui de prouver que les Valaques ne reculent pas toujours. On m'en veut dans les régions gouvernementales du rôle que *j'ai dû* jouer dans cette affaire.

J'ai chargé Alexandresco de recueillir pour vous tous les renseignements statistiques que vous m'avez demandés. La récolte est des plus maigres; il me l'apportera demain avec sa justification.

Vous devez savoir que les ministres ne s'étant rendus chez Mr Colquhoun qu'*un mois* après la chute de Sébastopol (et sur un ordre exprès de Constantinople) pour le féliciter, ce dernier les a fort mal reçus et leur a déclaré qu'ils auraient pu se dispenser entièrement de cette visite. Mr. Colquhoun vient de recevoir, en réponse à son rapport là-dessus, une dépêche de son gouvernement ainsi conçue: „Monsieur, la Reine ayant pris connaissance de ce que vous mandez au gouvernement au sujet de la non-manifestation dont vous avez eu à vous plaindre lors de la chute de Sébastopol, approuve *entièrement* la conduite et le langage que vous avez tenus en présence des ministres Valaques. S.M. vous ordonne de dire au gouvernement du P-ce Stirbey que sa conduite dans cette circonstance est une preuve de plus de sa politique et de ses sentiments *bien connus*”.

Suit une autre dépêche par laquelle Mr Colquhoun est chargé d'exprimer à ceux qui ont fait partie de la manifestation spontanée et populaire du 11 septembre, les sentiments de gratitude et de haute satisfaction qu'ils ont causés au gouvernement de S.M.B. [. . .]

Suit enfin une troisième dépêche de ce même gouvernement qui „après avoir pris connaissance des explications fournies par le Secrétariat d'Etat de Valachie, au sujet d'un retard de *neuf heures* que *notre* télégraphe a fait subir à la nouvelle de la prise de Sébastopol, charge Mr Colquhoun de faire savoir au gouvernement Valaque que ses explications sont tardives et *insolentes*” (en toutes lettres).

Les trois dépêches en question viennent d'être officiellement communiquées au P-ce Stirbey. Je vous laisse à deviner l'effet qu'elles ont produit sur lui. Vous aurez appris que S.A. a fait une maladie terrible et qu'il revient des portes du tombeau; mais à le voir, on ne le croirait guère tant il s'est vite et bien remis. Je lui ai fait dimanche dernier ma seconde visite depuis mon retour.

Les Autrichiens viennent d'arrêter et d'expédier en Autriche le Colonel Türr, réfugié hongrois au service du Gouvernement Anglais, pour le compte duquel il était venu acheter des chevaux et des voitures en Valachie. Au moment de son arrestation il portait l'uniforme anglais dont on l'a dépouillé, pour lui faire endosser le manteau gris du simple soldat autrichien. Après l'avoir vainement réclamé, Mr. Colquhoun vient de lancer son protêt. Le Pacha n'a pas bougé. Le C-te Coronini a répondu qu'il avait le droit de faire pendre le colonel Türr dans les 24 heures ; que néanmoins il attendrait les ordres définitifs de son gouvernement ; mais que si l'Empereur lui ordonnait de le remettre à Mr Colquhoun, il briserait son épée. Voilà où en est l'affaire.

Je vais tâcher de me procurer une correspondance de Bukarest, publiée par la *Presse*. C'est le récit parfaitement exact de tout ce qui s'est passé ici au sujet de la *non-manifestation* dont je vous parlais plus haut.

Mr Baliano vient de créer, tout exprès, un poste pour *Căpitan Costache*. „*Ab uno disce omnes*”. Voici les paroles qu'il a prononcées en cette occasion : „*Ne trebuie un om de biciu și m-am gindit la D-ta*” (textuel, sur mon honneur). Il serait bon que les Turcs apprirent à connaître Mr Baliano.

J'attends ma soeur Zoé qui vient rester avec nous pendant que son mari va arranger ses affaires en Russie.

Un de vos plus mortels ennemis ici, c'est Bezdadé Mitica que je ne fréquente pas ; que je ne salue point. Je sais qu'en toute occasion il se déchaîne contre vous en vous appelant communiste et traître. Il prétend que c'est vous qui avez privé la révolution de son appui. Il vient enfin de mettre en vente son portrait (*lithographié*) en grand uniforme d'aga. On le voit à l'étalage de tous les marchands d'estampes, entre le Prince Gortchakoff et le Maréchal Péliissier.

Mr Constantin Cantacuzène et l'ex-Prince Bibesco ont été présentés, en même temps, à l'Empereur des Français. Vous devez avoir appris qu'il y a eu *fusion* entre ces deux prétendants. Ils viennent de mettre en commun leurs talents, leurs amis et mieux encore, une somme de *trois cent mille ducats*. Les dividendes se feront peut-être attendre.

Rodolphe Golesco (Catana) est rentré dans ses foyers. Mr Cacachon, surnommé Alexandre Philippesco, vient d'enlever et d'épouser, au grand scandale de notre vertueuse société, la soeur de sa belle-soeur, la fille de la P-cesse Euphrosine.

Ma femme et mes enfants se portent mieux. Nous sommes au pire avec mes indignes parents. Si les choses ne changent pas jusqu'au printemps prochain, je plante toute la boutique là et m'en retourne en Suisse, ou à Nice. — Je viens d'apprendre par Stanley l'histoire de M-elle Dulay la *Stirba* (comme il l'appelle). Ce qui m'étonne c'est qu'elle ait attendu jusqu'à ce jour pour faire les choses *convenablement*. Voila une Miss qui a toujours furieusement aimé les marins ! — Comment se portent vos jolis petits enfants ? Aurez-vous la cruauté de laisser M-me Ghica, comme une autre Pénélope, seule dans cette autre Ithaque ? Dites-lui bien des choses dévouées de notre part. Vous seriez fier, mon cher Ghica, si vous connaissiez l'opinion dont M-me Ghica jouit auprès de tous ici. Vous avez des ennemis ; elle n'a que des admirateurs. C'est ce qui doit avoir lieu.

Le consul de France et Saillard sont vendus à Stirbey. Nous avons la preuve que Saillard était payé par Stirbey pour tuer Kretzulesco qui avait été chargé d'une mission à Londres. L'Ambassadeur d'Autriche va partir lui pour Paris où il doit faire les affaires de Stirbey.

Colquhoun travaille activement pour Alexandre Ghica, je lis presque toutes ses dépêches. Si Stirbey était mort sa nomination aurait marché comme sur des roulettes. Colquhoun ne manque pas d'ajouter à la fin de chaque dépêche: vous savez milord la haute opinion que je professe pour le Gouverneur de Samos et c'est parcequ'il n'est possible aujourd'hui, que je vous recomande A. Ghica comme un homme de transition qui n'ayant que peu d'années à vivre gardera sa place en attendant que Ion Ghica puisse y arriver lui-même.

Dites-moi si en cas de vacance la Turquie est décidée à faire quelque chose pour vous à vous pousser enfin. Elle le doit; elle le peut; le voudra-t-elle? L'Autriche s'opposera de toutes ses forces. Il faut s'y attendre; mais elle sera battue si les Puissances alliées tiennent bon, la France ne sera pas pour vous dans cette question; à en juger du moins par la conduite de ses agents ici et ailleurs. Quant à vos amis tout ce qu'ils ont à faire, d'ici là, c'est une propagande à la fois active et prudente et le moment venu faire signer une pétition à la Porte pour vous demander en qualité de Caïmacam. Si vous parvenez, le reste marchera comme sur des roulettes. Colquhoun a reçu de son gouvernement pleine et entière approbation de sa conduite dans l'affaire turque.

Lorsque je suis arrivé ici, Nicolas Cretzoulesco était le plus chaud partisan du Prince Ghica; je ne l'ai¹ complètement détaché; mais il n'est pas encore à vous, cela viendra. Les Cretzoulesco comme les Golesco forment à eux seuls un parti qui croit se suffire à lui-même parcequ'il compte dans son sein un candidat à la Principauté. Ce candidat c'est Constantin Cretzoulesco. C'est une dynastie en herbe. Le jour où ils verront qu'elle n'a aucune chance de réussite il me sera facile de vous les ramener.

Au moment de clore ma lettre je m'aperçois qu'Alexandresco ne m'a pas encore envoyé les notes que je lui avais demandées. J'attendrai jusqu'à demain, après quoi je passerai outre et vous expédierai ce volumineux *factum*. — J'espère que ma lettre vous trouvera à Constantinople.

¹ In text cifrat: je l'en ai

Recevez, mon cher ami, l'assurance de mes sentiments sincères et dévoués.

Tout à vous

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

15

București, 15/27 noiembrie 1855

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi trimite notele statistice strînse de Gr. Alexandrescu. — Știri nefavorabile despre Cîmpineanu. — Franța susține pe Știrbei. Despre fiul lui Știrbei. — La Viena n-a mai întîlnit pe Lord Westmoreland. — Diverse.

Bukarest, 15 Novembre 1855

Mon cher Ghica,

Je viens d'apprendre votre arrivée à Constantinople et je m'empresse de vous y adresser une lettre qu'Alexandresco m'a remise pour vous, ainsi que la notice statistique dont je l'avais chargé. Rien de nouveau si ce n'est qu'il neige beaucoup depuis hier.

On parle très fort de la candidature de Callimaque que la France viendrait de poser à Constantinople. Dites-moi ce qu'il est.

Je voudrais avoir le temps et l'envie de vous raconter les faits et gestes de ce malheureux Campineano. Je vous affligerais peut-être. Quoi qu'il en soit, apprenez que c'est de tous les ministres celui qui vole le plus effrontément et dont le département ressemble le plus à une forêt de Bondy. Ce qu'il fait dans sa vie privée est plus dégoûtant encore. Je conseille à tout homme qui serait forcé de toucher à Campineano, de prendre des pincettes. L'opinion publique ne lui pardonnerait pas l'oubli de cette précaution.

Le consulat de France travaille, non plus à la prolongation des pouvoirs du Prince, mais à son hérédité. Soyez sûr que tout ce qu'on écrit à Paris est dans ce sens.

Le fils du Prince est un jeune homme de manières parfaites et d'une conversation très agréable; de plus c'est un fort beau garçon. Ce qu'il est au fond, je ne le sais pas encore; n'ayant causé que deux fois avec lui. On en dit trop de bien ou trop de mal. Les uns en font un homme extraordinaire; il ne l'est certainement pas; d'autres le déclarent idiot et il est encore moins. Son éducation paraît avoir été très soignée, sa conduite privée est louable, il a des goûts studieux; ne court pas les filles (et c'est là son grand-crime aux yeux de notre jeunesse dorée); ne joue pas aux cartes et fréquente peu de société. Il a fait des fautes en politique

et même en administration. Cela peut être le résultat de l'inexpérience comme d'un manque d'aptitudes dans les affaires. La suite nous dira ce qui en est. Quand je l'aurai mieux étudié j'en saurai aussi quelque chose ; mais comme l'on doit l'impartialité à ses adversaires, je ne veux pas me prononcer à la légère.

J'ai eu, ces jours-ci, des nouvelles fraîches de Stanley.

Lorsque j'ai repassé par Vienne Lord Westmoreland n'y était plus ; je n'ai donc pas pu le voir et je suis loin de le regretter. M-me Marie Cantacuzène vient de revenir à Bukarest ; elle a passé plusieurs mois auprès de M-me Mavros.

Donnez-moi de vos nouvelles. — Fusion complète : le Prince Cantacuzène marie sa fille au second fils du Prince Bibesco. *L'Univers est ivre de joie !*

Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

16

București, 23 noiembrie/5 decembrie 1855

N. Crețulescu către I. Ghica : Solicită colaborarea sa patriotică. Îl anunță că e demisionar. Istoricul conflictului dintre el și caimacam. — Știrbei recrutează partizani pentru fiul său. — Păreri rele despre Béclard ; aprecieri pentru Colquhoun și Meusebach. — Cîmpineanu e compromis. Elogii lui I. Bălăceanu.

Mon cher Ghika,

J'ai appris avec bien de plaisir votre présence à Constantinople. Le moment est précieux ; je connais tout le crédit dont vous y jouissez et je suis persuadé que vous ne contribuerez pas pour peu à tirer le pauvre pays de l'état déplorable dans lequel il a été jeté.

Nous parlons bien souvent de vous et nous fondons bien d'espérances sur vos sentiments de patriotisme. — J'ai été jusqu'ici absorbé horriblement par les fonctions que j'occupais. Je n'ai pas pu vous écrire mais je n'ai pas été pour cela moins de ceux qui sympathisent entièrement avec vous. Aujourd'hui je me sens bien heureux de pouvoir causer un peu avec vous. Je suis, grâce à Dieu, libre du fardeau que je portais. La corde entre le Prince et moi était très tendue, il n'osait la rompre ; de mon côté, je me souciais peu de lui procurer ce plaisir. Enfin il y a trois jours, il a éclaté subitement ; il m'a remplacé par Jean de Georges Floresko, et comme s'il voulait sauver les apparences, il m'a nommé juge dans un Divan. Je lui ai refusé net, en lui adressant une lettre qui lui donnera, je pense, une rechute.

Dès mon entrée dans les affaires, l'année dernière, après plus d'une explication provoquée de sa part, et dans laquelle il a cherché à me ranger sous son drapeau, il a bien senti la divergence entre nous. Dès lors les persécutions et les niches ont commencé ; il s'en est suivi des luttes qui ont donné lieu de ma part à des observations, tant verbales que par écrit ; il faut avouer, qu'il a supporté tout cela avec une résignation digne d'un martyr. — Il a cherché tous les moyens pour se débarrasser de moi, à la fin il avait pensé qu'avec le sacrifice immense qu'il ferait en s'alliant à Balliano, il aurait au moins la satisfaction de ne plus me voir dans les fonctions que j'occupais, imposé par les Turcs.

J'ai senti ses intentions et j'ai persisté à rester à mon poste. Samedi dernier il a éclaté. Ma destitution est venue comme une bombe ; Balliano s'est conduit indignement de l'avis de tous.

Sachez, mon cher Ghika, quoique cela ne soit pas du nouveau, que Stirbey est haï par tout le monde ; on en est fatigué ; ses tendances sont trop connues. Il paraîtrait cependant que s'apercevant lui-même que la Principauté lui glisse des mains, il a imaginé depuis quelque temps à faire un parti à son fils. Des commissaires, parmi lesquels il faut compter Philitis, se donnent beaucoup de peine pour le rendre populaire ; le consul français lui-même en est du nombre. Je crois pourtant qu'ils prêchent dans le désert ; il faut pourtant déjouer leurs intrigues. Nous autres, ici, nous travaillons autant qu'on peut le faire. C'est triste de voir le représentant français devenir sourd aux cris des hommes de bien, et s'identifier à ce point à l'homme le plus détesté dans son pays. Grâce à Mr Colquhoun, la foi du parti patriote reste intacte ; le Baron Meusebach consul de Prusse ne contribue pas pour peu à ouvrir la brèche autour de Stirbey. Nous sommes bien heureux de l'avoir pour nous ; il est devenu redoutable pour Stirbey.

Je regrette beaucoup que la saison soit avancée, car je me serais mis immédiatement en route pour Constantinople. J'aurais pu bien vous aider. Nos amis me conseillent et insistent même à ne pas tenir du tout compte du temps et à me rendre de suite à Constantinople. Mais je verrai. Campineano est entièrement perdu ; il se conduit d'une manière incroyable ; un grec, un aventurier mal famé, dirige les affaires de son ministère ; des vols s'y commettent plus que jamais. Je plains en outre pauvre Alexandrine qui prend une très fausse route ; elle est dirigée par notre tante Hélène. Balatzano est vraiment la perle de la jeunesse ; du reste nous sommes pauvres d'hommes. — Adieu, mon cher Ghika, nous attendons avec impatience de vos nouvelles.

Mille belles choses à ma cousine, tant de ma part que de celle de ma femme, qui vous envoie également des compliments.

Votre tout dévoué cousin et ami

N. Krezzulesko

P.S. Constantin et Charles vous envoient leurs amitiés.

Bukarest, le 23 9bre/5 X^{bre} 1855
Mercredi

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

[Iași], 19/31 decembrie 1855

M. Kogălniceanu către I. Ghica : Amabilități pentru servicii reciproce. — Îi solicită colaborarea la „Steaua Dunării”. Intenționează să grupeze în jurul revistei preocupările politice și intelectuale moldo-valahe.

Mon cher Ghica,

Vogoridi part dans deux heures. J'ai à peine le temps de vous adresser ces quelques lignes, en réponse à votre lettre du 18 9-bre. Vous n'avez pas besoin de me remercier pour les quelques mots que j'ai insérés dans mon journal en réponse à l'article de Monsieur Codresco. J'ai fait pour vous, ce que vous auriez fait pour moi. Je vous connais depuis longtemps ; vous savez toute l'estime que je vous porte. D'ailleurs à notre âge on ne change plus. Merci pour votre lettre, elle me mettra à même de faire taire les méchants. Basile me promet un article sur vos travaux à Samos ; je l'attends avec impatience. Mais aussi pourquoi ne m'enverrez-vous vous-même quelques articles. J'aurais tant de plaisir à vous avoir pour mon correspondant. Déjà nos meilleurs plumes m'ont promis leur concours. Pourvu que les ciseaux de la nouvelle parque, plus hideuse que l'ancienne, la censure ne coupe un de ces beaux jours le fil de l'Étoile, je tiens à faire de ce journal le centre du mouvement politique et intellectuel des deux principautés. Vous devez donc de rigueur me prêter votre appui. Je compte donc là-dessus, et sur cela je me rappelle à notre ancienne et bonne amitié et vous serre cordialement la main.

Votre tout dévoué ami

Kogalniceano

Ce 19 décembre 1855

v.st.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 19/31 decembrie 1855

M. Kogălniceanu către C. Negri : Profesie de credință în legătură cu scopurile urmărite prin editarea „Stelei Dunării”. — Nemulțumiri pricinuite de atitudinea domnului și a guvernului moldovean. — Campania dusă de „Steaua Dunării” în favoarea emancipării țiganilor. — Apre-

ciéri și critici privind misiunea politică a lui Dim. Rallet la Constantinopol. — Așteaptă colaborarea promisă de Negri la ziar. — Oferta de postav. — Aspirațiile sale unioniste.

Jassi le 19 déc. 1855

Mon cher Negri,

Merci pour votre lettre du 5/17 décembre que je n'ai reçue que depuis deux heures. Vogoridi part cette nuit même pour Constantinople. C'est au petit bureau de la Princesse Vogoridis que je vous adresse ces quelques lignes.

Et d'abord parlons [de l'] „*Etoile du Danube*”.

Quand je me suis décidé de publier ce journal, j'ai mis la main sur le coeur, et je me suis bien examiné, bien demandé si j'étais en état de remplir la tâche que je me suis imposée : me guider rien que d'après les grands principes qui doivent être la base non seulement de tout Etat, mais de toute société ; faire taire et la voix du ressentiment et celle de l'amitié, et ne donner à chacun que ce qui lui revient. Voilà le programme que je me suis imposé ; il y a déjà 34 numéros de parus, et je ne crois pas que j'ai loué ou blâmé quelqu'un injustement. Je considère la presse sous un point de vue trop élevé, pour en faire jamais un bazar. Depuis trois ans je suis en butte aux persécutions des plus misérables de la part du gouvernement. J'ai été attaqué dans mon honneur, dans ma carrière, dans ma profession d'avocat ; comme fondateur du seul grand établissement industriel de la Moldavie, je n'ai trouvé dans le chef d'Etat que refus de toute protection, que désir de justice. Au mépris d'une chryso-bulle signée de sa propre main, il vient d'annuler mon brevet. Eh bien, mon cher Negri, lisez mes articles sur l'émancipation des Cigains, et vous verrez, et les hommes du gouvernement eux-mêmes vous l'assuront, que c'est moi qui leur ai prêté le concours le plus puissant ; que c'est grâce à l'„*Etoile*” que l'opinion publique a été gagnée en faveur du projet, aujourd'hui clopin clopant devenu loi. — Il en sera de même de toutes les grandes questions.

J'oublierai toujours les questions personnelles et je ne me laisserai guider que par les principes. C'est donc un principe qui m'a empêché de faire mention de Raleti dans mon journal, et de le placer à côté de vous. J'estime beaucoup Raleti ; il est mon ami ; mais, je ne saurai faire son éloge d'avoir accepté une mission pour laquelle il n'était point fait. Comme rédacteur d'un journal qui aspire à se mettre à l'opinion publique je ne saurai donner à Raleti des éloges qu'il devrait à mon amitié et nullement à sa *capacité dans cette question*. Permis aux vieux d'accepter tout emploi, toute mission que le gouvernement leur confierait ; mais ce n'est pas à nous, qui nous posons en hommes du progrès, à nous charger d'un ouvrage pour lequel nous ne sommes point faits. Je ne doute nullement de la bonne volonté de Raleti ; mais dans une question aussi importante, où les plus grands intérêts de notre pays sont engagés, Raleti aurait dû consulter ses talents, ses connaissances, sa *capacité réelle*, avant d'aller à Constantinople. Si Raleti avait été mon ennemi, on aurait pu prétendre

qu'en me taisant sur son compte je n'ai fait qu'obéir à mes ressentiments. Mais, Raletti est, ou du moins, était mon ami. Je n'avais aucun motif personnel à lui en vouloir. Si je me suis donc tu sur son compte, c'est que j'ai cru bien faire. Quand je saurai que dans cette affaire il a mis *plus que de la bonne volonté*, que chaque moldave aurait mise dans une question aussi nationale, soyez convaincu que je m'estimerai heureux et très heureux de faire amende honorable. Comme ami, à son retour, je lui ferai mes excuses ; comme rédacteur, tout ce que je puis faire c'est de me taire.

Mon cher Negri, quant aux articles que vous me promettez, vous saurez que je vous prends au mots, et que j'attends *très prochainement* de vos articles, si non votre personne. Tout ce qu'il y a de mieux dans votre *intelligence* m'a promis son concours ; vous qui êtes intelligent et par la tête et par le coeur, vous me devez de droit votre concours.

Arrivons maintenant aux draps. Je crois que Monsieur Violet, en trouvant que mes draps sont plus chers que ceux de France et de Belgique ne tient pas en ligne de compte ; la largeur de l'étoffe qui chez moi est d'un tiers plus grande que les draps belges et français. Du reste qu'on veuille entrer en pourparlers avec moi, et je suis tout prêt à réduire mes prix.

Mon cher Negri, j'arrive maintenant à la grande question. Nous allons mal, très mal. C'est la main sur la conscience que je vous dis cela. Pour l'amour de Dieu, pour l'amour de Votre pays, pensez que cet état ne saurait plus durer. Nous finirons par n'être plus même une société. *L'Union*, et *l'Union* et toujours *l'Union*. Ce sera notre salut, ce sera le bonheur de la patrie commune. On vous écrira que l'anarchie est dans le pays, n'en croyez rien ; l'anarchie n'est que dans ce qu'on appelle gouvernement.

Mes adieux ; nous comptons sur vous.

Tout à vous, dévoué

Kogalniceanu

[*Adresa* :] Monsieur, Monsieur Constantin de Négry
Constantinople.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 12023.

1856

[București, ianuarie 1856] ¹

Gheorghe Ghica către fostul domn Alex. Ghica : Își informează unchiul despre ultimele evenimente petrecute în București : cunoștința cu Alison, secretarul ambasadei engleze de la Constantinopol ; tîlcul sosirii acestuia. Promisiunile făcute de Suțachi lui Alison. — Ches-tiuni familiale. Urări de noul an.

Jeudi matin

Mon Prince,

Profitant du retour à Pachkani ² du porteur de la présente, je m'empresse de vous mettre au courant des petits événements du jour. J'ai enfin pu voir Mr Colquhoun et m'acquitter de vos commissions sans cependant pouvoir causer avec lui, car Mr Alison s'y trouvait ; j'ai fait sa connaissance. Hier soir, aux Français, Mr Colquhoun et Mr Alison nous ont fait une visite dans notre loge, visite destinée aux dames, cela va sans dire.

Dans la matinée, j'avais vu le Prince Constantin ; Mr Colquhoun lui aurait dit que le séjour de Votre Altesse à la campagne était très à propos, car il aura pour résultat d'empêcher qu'on accuse qui que ce soit de partialité. Pour mon compte je ne comprends rien à ce genre de diplomatie, en supposant même que ce que le monde de la cour dit, fût vrai, c'est à dire que ce monsieur serait venu ici pour examiner sur les lieux qui avait raison entre Stirbey et Mr Colquhoun.

Le Prince Constantin m'a dit en outre une chose sur laquelle je prends la liberté d'attirer toute l'attention de Votre Altesse. Il aurait appris (je crois de J. B.) que Mr Alison était très mécontent de S. [outzaki]

¹ Scrisoarea este nedată. Datarea am făcut-o după conținut, avînd în vedere : urările de anul nou și atestarea prezenței lui Alison la București. (Cf. și scrisorile Bălăceanu, Gradowicz și Colquhoun din răstimpul ianuarie—februarie 1856).

² Pașcani—Ilfov.

vu certaines promesses qui n'auraient pas été tenues à son égard. La correspondance de S. pourra éclairer Votre Altesse sur ce point. Je ne me rappelle pas qu'il y ait été fait jamais mention de promesses qui le concerneraient personnellement.

Le terrible dégel de ces jours-ci a dû mettre les routes dans un état déplorable et a ôté le courage à ma tante de se hasarder seule en route sans nous, elle a donc également remis son départ à lundi prochain. J'expédierai samedi la cuisinière et les effets.

En priant Votre Altesse d'accepter les vœux ardents que je fais pour elle à l'entrée dans une année dans le cours de laquelle le sort de notre pays sera peut-être fixé pour longtemps, j'ai l'honneur d'être avec le plus profond respect de Votre Altesse

le très humble et très obéissant neveu

Georges Ghika

Arhiva B.C.S., Fond M.K. XXXII/11.

20

[București, ianuarie 1856]¹

Gheorghe Ghica către fostul domn Alex. Ghica: relatează conținutul scrisorilor adresate de Poujade și S [uțachi], lui Const. Ghica: pronosticuri în legătură cu pacea. Lordul Lindhurst; vizita lui Suțachi la Londra. — Const. Ghica îngrijorat de primirea făcută lui Alison.

Ce Vendredi matin

Mon Prince,

Je m'empresse de vous envoyer une lettre de S. que le Prince Constantin vient de me remettre à l'instant même. Il m'a fait lire celle à son adresse de Poujade et de S. Poujade a fait la connaissance de Lord Lindhurst, célèbre par son influence dans le Parlement. Il s'est vivement intéressé à tout ce qu'on lui a dit sur nos pays et il a promis de soulever cette question dans la prochaine session. Quant à la paix, dit Mr Poujade, ou plutôt sa femme en son nom, aucun homme sérieux ne la croit possible. La lettre se termine par la description de la difficile position dans laquelle se trouve S. Depuis quelques semaines il vit absolument aux dépens de Poujade, il est donc de toute nécessité de lui faire une pension régulière de mille francs par mois.

S. est de nouveau invité à se rendre à Londres, mais les moyens lui manquent absolument. La lettre de S. dit à peu près la même chose, et donne un résumé de l'état des choses, qui n'ajoute cependant rien à ce que Votre Altesse connaît déjà. S. exprime son contentement sur les résultats qu'il a obtenus de son séjour à Londres. C'est le pays de la

¹ Pentru datare, cf. scrisoarea aceluiași, nr. 19.

logique, dit-il, et dès qu'on marche droit et sans détours on doit réussir. Il a su, continue-t-il, convaincre Lord Seymour (je crois que c'est le nom) de la mauvaise administration de Stirbey, il a su également le convaincre des bons services que rendait M. Colquhoun et établir de cette manière un parfait accord de vues dans toute la hiérarchie des diplomates anglais.

Voilà, mon Prince, le résumé assez exact je crois, des deux lettres, du Prince Constantin, je dois ajouter encore que M-me Poujade annonce avoir reçu toutes les lettres de Votre Altesse.

La cour fait de grands frais pour cajoler le nouvel hôte à Bucarest. On est allé jusqu'à mettre à la disposition un aide-camp du Prince, Haralambi. Cette distinction tout à fait inusitée pour le secrétaire particulier d'un ambassadeur étonne tout le monde et inquiète beaucoup le Prince Constantin. J. B. non plus n'a su cacher ses inquiétudes; il n'avait pas hier encore revu Alison depuis sa dernière entrevue.

J'ai tâché de tranquilliser de mon mieux le Prince Constantin, en lui montrant qu'il nous serait impossible de trouver un meilleur prétexte contre la réalisation des craintes qu'il manifestait, que la personne même de Mr Colquhoun, en admettant comme nous en sommes tous convaincus, que des rapports avec son gouvernement ont toujours été d'accord avec ses paroles ici.

La fille du Prince Constantin est très malade, on dit sa poitrine déjà attequée. Je crois qu'on l'a caché jusqu'à présent au père.

Jean Balatchano s'est annoncé aussi pour venir voir Votre Altesse à Pachkani.

J'ai l'honneur d'être, mon Prince

votre très humble et très obéissant neveu

Georges Ghika

Arhiva B.C.S., Fond M.K. XXXII/11.

21

[București, ianuarie 1856]

Gheorghe Ghica către fostul domn Alex. Ghica: Alte amănunte în legătură cu scopul misiunii lui Alison în București; natura informațiilor cerute.

Samedi 4 heures de l'après-midi

Mon Prince,

Dès que j'ai reçu la lettre de Votre Altesse je me suis mis en route pour m'acquitter de ses commissions. J'ai porté moi-même la lettre chez Hory, que j'ai trouvé à la maison. Je pense que Hory vous aura dit sa manière de penser sur l'arrivée ici d'Alison, il croit que c'est pour examiner sur les lieux les motifs de contradictions entre les rapports de Mr Colquhoun et ceux de Mr Béclard. C'est donc une sorte d'enquête qui se fait pour le compte personnel de Redcliffe.

J'ai vu Mr Colquhoun et lui ai communiqué la traduction de la lettre de S. Il explique la nécessité du retour de S. à Londres, à l'ouverture du Parlement, par les relations de S. avec *Lansdowne*, ex-Président du Conseil. Ce personnage marquant par le rôle qu'il joue dans le Parlement, s'est beaucoup intéressé depuis quelque temps à la question des Principautés et, dit Mr Colquhoun, l'invitation faite à S. d'aller à Londres pourrait bien venir de là.

À propos de la commission dont Votre Altesse m'a chargé concernant Alison, nous avons un peu causé, Colquhoun et moi sur lui. Sans préciser d'une manière formelle le but de sa mission ici, Mr Colquhoun m'a suffisamment fait comprendre qu'elle n'était pas bien éloignée de la manière de voir de Mr Hory.

Mr Colquhoun espère que nous donnerons quelques renseignements exacts, surtout par rapport aux finances, à Mr Alison. Il m'a demandé, entre autres, une copie du Budget et du Bilan de l'année 1854, qui ont été examinés par le dernier Divan, avec des observations au bas sur le caractère fallacieux du Bilan. Je lui ai proposé mieux que cela, et il en a été enchanté, une exposition succincte et aussi simple que possible sur les chefs principaux qui ont motivé les plaintes contre le Gouvernement actuel, avec documents justificatifs à l'appui. Mr Colquhoun m'a fait sentir l'importance de cette dernière phase de la question et a insisté à plusieurs reprises dans ses recommandations, d'être aussi sobre qu'il est possible et de ne citer que les faits authentiques, incontestables.

Je travaillerai cette nuit même à cela, afin d'avoir quelque chose de fait pour montrer à Votre Altesse à mon arrivée à Pachkanî. Mr Colquhoun désire que ces papiers soient donnés à Alison directement par Votre Altesse et non par son intermédiaire à lui.

J. B. a eu une nouvelle entrevue avec Balatcheano. Malheureusement je ne puis donner ici le résumé de sa conversation, car je crains de retarder trop Flore.

Je baise respectueusement les mains de Votre Altesse et suis
votre très humble et très obéissant neveu

Georges Ghica

P. S. J'ai enfin reçu une lettre d'Olga. Sa petite a eu un terrible accident ; elle s'est horriblement brûlée. Grégoire part pour l'Asie, et Olga n'attend que l'entier rétablissement de sa petite pour aller à Paris.

Arhiva B.C.S., Fond M.K. XXXII/11.

București, [12/24] ianuarie 1856¹

I. Bălăceanu către I. Ghica: Despre ecoul numirii lui Ion Ghica prinț de Samos. — Posibilități de a atrage de partea lor pe N. Crețulescu. — Cere un nou cifru. — Caracterizarea lui Radu Rosetti, numit la Curtea de Apel, și a noului președinte de Consiliu, Em. Băleanu. — Noi amănunte în legătură cu prezența la București a lui Alison.

¹ Pentru datarea scrisorilor expediate din țară, Bălăceanu întrebuițează stilul vechi.

Mon cher ami,

La nouvelle de votre nomination à la Principauté de Samos vient d'arriver à Bukarest et y a produit une grande sensation. D'aucuns sont consternés, leur dépit et leur rage se trahissent malgré eux ; d'autres sont enchantés (c'est le plus grand nombre) et disent tout haut „la mai mare”. Quant à moi, si quelque chose pouvait atténuer la joie que j'éprouve ce serait de penser que cette nouvelle, au lieu de me venir de vous, m'a été donnée par des étrangers.

Vous devez avoir vu Cretzoulesco: J'espère qu'il a compris la nécessité de se rapprocher à tout prix de vous et d'établir entre vous et lui la plus étroite entente. On le croit ici dévoué aux intérêts du Prince Alexandre Ghica. Soyez sûr que s'il voit (ou si on lui fait voir) la possibilité de *quelque chose de mieux*, il sera heureux de se détacher du parti des bourgraves¹ ; sa haine seule pour Stirbey l'a rapproché de ces Messieurs. Dans la dernière conversation que nous eûmes ensemble voici les paroles qu'il m'a dites : „Il faut que nous nous débarrassions de . . . à tout prix, etc. etc. Le Prince Ghica ne peut être que l'homme *d'un provisoire* et je ne me rejeterai sur lui que lorsque j'aurai vu, de mes propres yeux vu, à Constantinople, qu'aucun *des nôtres* n'est encore possible. Mais jamais je ne demanderai autre chose pour le prince Ghica qu'une caïmacamie flanquée d'un commissaire comme Véfik-Effendi”.

Je crois que vous devez être bien près de vous entendre si vous ne vous entendez déjà.

Envoyez-moi un autre chiffre ; je ne sais comment j'ai pu faire pour perdre l'autre, à moins qu'on ne me l'ait volé (ce qui n'est pas probable). L'inconvénient, en ce cas, ne serait pas grave, car je brûle toutes vos lettres après les avoir lues.

On vient de nommer à la Cour civile d'appel Mr. Rodolphe Rosetti, l'homme des 80.000 piastres de Braïla, du coup de sabre de Tchismedji et des 200.000 piastres de la Police, l'homme que le conseil des Ministres a envoyé devant la justice criminelle avec l'approbation du Prince qui lui donne aujourd'hui de l'avancement. „Ab uno disce omnes”. Jamais gouvernement ne se passa plus impudemment de la morale et de la justice.

Mr. Jean Mano va, dit-on, remplacer Mr. Baliano qui devient président, sans portefeuille, du conseil, Grand-Ban (il ne l'était que „in partibus infidelium”) et, ce qui vaut mieux, pour Mr. Baliano que tout cela, il aura 4000 piastres par moi. Une véritable position de porc à l'engrais².

Alison est ici depuis près de trois semaines. Le Gouvernement l'a entouré de prévenances et d'espions ; de petits soins et de grandes oreilles. On lui a meublé une maison tout entière qu'on a remplie de tout ce qui devait

¹ După prezentarea dramei lui V. Hugo — *Les Burgraves* — numele acesta este dat adeseori persoanelor în vîrstă cu idei înapoiate.

² Baliano vient de recommander au Prince pour une gratification de 12.000 piastres l'homme qu'il a le plus dénoncé comme voleur, à la Porte et au pays . . . Pencovitch enfin ! „Ecce homo !”.

plaire à „un ami des dogmes d'Épicure". On lui a lancé des sirènes dont je ne sais ce qu'il a fait, et un *aide de camp* (à la lettre) dont il n'a encore pu se débarrasser qu'à la moitié. Le parti du Prince se flatte tout haut d'avoir capté Alison. Je vous dirai que tous les partis en sont au même point. Alison est impénétrable comme un sphinx. Ce qu'il pense est un secret entre lui et le diable, car je ne lui suppose pas des relations bien suivies avec le bon Dieu. Il questionne beaucoup, a l'air d'être toujours de votre avis et finit par changer de conversation au moment où vous croyez qu'il va y mettre du sien. Sa froideur glace tous ceux qui le connaissent depuis peu. Moi, qui croyais savoir à quoi m'en tenir, depuis Constantinople, je ne sais souvent s'il parle sérieusement ou s'il raille. L'autre jour on parlait, chez lui, du Prince de Moldavie auquel on se plaisait à reconnaître toutes les bonnes qualités, excepté l'énergie. Alison qui n'avait pas encore ouvert la bouche dit, tout-à-coup, de son plus grand sang-froid : „l'énergie n'est bonne qu'au bordel ; ailleurs je ne sais pas à quoi elle peut servir". Je vous laisse à penser l'effet que cette sortie a dû produire.

Il y a deux choses, cependant, que je regarde comme certaines : 1° Son amitié pour vous. 2° le tort qu'il a de se laisser mal entourer.

Voici la liste des personnes que l'on rencontre le plus souvent chez lui :

1° Bezdadé Charles, mouchard autrichien.

2° Bezdadé Mitica. Espion en titre du Prince et du Consulat d'Autriche.

3° M. Jean Slatiniano, espion de l'Ambassade russe à Vienne, actuellement en mission *extraordinaire* à Bukarest.

4° Mr. Serghiade, chevalier d'industrie, escroc et mouchard de Mr. Jean Bibesco. C'est aussi l'homme chargé de procurer des sirènes à Alison ; autrement dit le *pézévengue*.

5° Mr. Mauvrocodato, aide de-camp de S.A.S. actuellement *attaché* à la personne de Mr. Alison.

Alison est certainement un des hommes les plus intelligents et les plus instruits qu'il me soit arrivé de voir. Malheureusement, quand on a tant d'esprit, on doit être sceptique et moqueur et je crains que les souffrances d'un *petit* peuple et les malheurs d'un *petit pays* ne lui paraissent un sujet de rire plutôt que de pitié. Si Alison a du cœur, s'il a pris sa mission au sérieux, je ne doute pas que le résultat de son séjour parmi nous ne nous soit favorable. Quant à ce qui est des *arguments irrésistibles* que les Stirbeïstes se vantent de lui avoir fourni je ne m'en inquiète même pas. Les hommes de la trempe d'Alison sont ambitieux et l'ambition, telle que les hommes de talent la conçoivent, est le meilleur préservatif contre la corruption. Ce n'est pas au début de la carrière qu'un proconsul de la fière Albion se fera acheter par un chef de tribu. — Dites-moi si vous comptez retourner à Samos.

Recevez, mon cher Ghica, pour vous et pour Mme Ghica, les amitiés de toute ma famille et l'assurance de mon inaltérable dévouement.

I. Balatchano

P.S. Que fait Démètre Cretzoulesco ? Où est-il ?

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 20 ianuarie/1 februarie 1856

Gradowicz către I. Ghica: Se interesează de numirea acestuia ca Prinț de Samos. — Despre atmosfera din jurul lui Alison, la București. — Em. Angelescu îi va scrie mai multe.

Bukarest, le 1 Février 1856

Mon cher ami,

Il y a juste un an que je vous ai félicité [pour] votre nomination prochaine comme Prince de Samos. Cela était de mauvais augure, quoique mes vœux étaient bien sincères; l'affaire a traîné trop longtemps, mais enfin j'espère qu'à présent c'est déjà terminé à ce que m'a dit M-r Colquhoun.

Je ne vous dirai rien sur l'état actuel du pays; M-r Alison est aidé, on ne peut mieux, de tous les renseignements qu'il veut avoir et savoir, mais si son Gouvernement veut posséder des preuves positives et palpables c'est presque impossible tant que Stirbey tient les rênes du Gouvernement. Une conviction morale doit guider les puissances occidentales dans leur décision; c'est à savoir maintenant qui [l']emportera: la conviction morale ou l'argent de Stirbey.

Angelesko vous écrira longuement par le prochain courrier sur toutes les affaires du pays, il se prêle entièrement à M-r Alison, et moi je ne manque pas à donner l'avis nécessaire à M-r Alléon, qui j'espère vous communique[ra] mes lettres.

Votre tout dévoué ami et serviteur

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

24

București, 22 ianuarie/3 februarie 1856

R. G. Colquhoun către Ghica: Îl felicită pentru numirea sa ca prinț de Samos. — Despre impresiile culese de Alison din țară. — Béclard sprijină pe Știrbei. — Se arată sceptic în rezultatele Conferinței de la Constantinopol. — Chestiuni familiale.

Bucarest, 3 Févr. 56

Mon cher ami,

J'ai reçu votre bon petit billet par Mons. Alexandry et je vous remercie des nouvelles. Je vous félicite très sincèrement sur votre nomination au titre de Prince de Samos. — Voici un paquet de lettres que je vous prie de

distribuer. Celle pour Fuad Pacha est de mon chancelier, qui a servi à l'Ambassade turque à Paris.

Alison est ici, et part demain pour Iassy. Il est je crois un peu dégoûté de l'état de choses ici. Mon ami, qu'il est difficile de faire venir vos compatriotes à un point fixé! — tous errent dans l'incertain, rien de positif. — Il est malheureux que N. Crezzolesco fût déjà parti avant l'arrivée d'Alison.

L'agent de France, Mr Béclard, est l'avocat le plus chaleureux de Stirbey. Je crois que les négociations pour la paix ne seront pas très favorables à une issue de la question de ces Principautés. Il leur aurait été plus favorable si la Porte avait elle-même à décider sur le *provisoire* indispensable à mon idée — car avec le pouvoir aux mains actuelles, comment savoir les vœux et les vrais intérêts des Valaques!

Je ne sais pas comment vous avez pu laisser votre petite femme à Samos s'il lui était possible de voyager, mais j'apprends qu'elle est prête à accoucher et je joins mes vœux les plus sincères aux vôtres pour qu'elle soit heureuse.

Je suis accablé de besogne avec une santé qui n'est pas des meilleures. Je vous écrirai sur peu — quand je saurai quelque chose sur la mission d'Alison. — Avez-vous l'entrée au palais de France et l'oreille de mon I., travaillez-le.

Votre tout dévoué

C.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhivă Ghică, Coresp.

25

București, 12/24 februarie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: Anunță viitoarea cămăcâmie de trei; domnia e amenințată să cadă din nou în mâinile boierimii. Candidații: Știrbei, Bibescu, Al. Ghica. Rolul lui Băleanu și Vulpaki sau Crețulescu în ipoteza alegerii lui Ion Ghica. — Dezorientat din pricina rezervei arătate de I. Ghica; îi cere să intre în acțiune.

Bukarest, 12/24 Février 56

Mon cher ami,

„Alia jacta est!” Il paraît que tout est fini et que les diplomates réunis à Constantinople ont décidé de nous comme d'une chose leur appartenant en toute propriété. Il y aura Caimacamie de trois membres (Vulpaki, Baliano et Bezdadé Costaki) et élection d'un Prince parmi les Boyards et par les Boyards. Le sort de ce pays va se trouver une fois encore aux mains de ces lâches et une fois encore il sera sacrifié à la peur et à la cupidité. Si l'on n'élimine pas Stirbey, il a de grandes chances pour être réélu. Au moment des élections sa place sera encore chaude, et ses créatures occuperont tous les postes. Son argent (600.000 ducats,

disponibles à toute heure) lui ouvrira une seconde fois les portes du pouvoir.

Le parti Bibesco m'inspire cependant plus de crainte ; par le nombre, les positions sociales, la fortune et l'audace, il peut compter lui aussi (et peut-être avec plus de raison que les autres) sur la victoire. Il est probable que Stirbey, désespérant du succès de sa candidature, se portera au dernier moment, avec tout son monde, au secours de son frère ; et *vice versa*. Ce ne sera plus qu'une affaire de famille, une tartine. Ces parvenus ont toujours eu un bonheur insolent comme eux.

Sur les 50 grands Boyards qui doivent prendre part à l'élection du Prince, 30 sont à Bibesco, 10 à Stirbey et 10 à Alex. Ghica. Sur les Boyards de seconde classe, un tiers est à Ghica et les deux autres sont à Stirbey. Les patentés seront à qui les payera le mieux, ou leur fera la plus grosse peur. La majorité sera donnée par les districts, c'est-à-dire par les préfets qui seront nommés par Baliano. Si ce dernier s'entend avec Vulpaki, en sa faveur ou en faveur de Stirbey ou de Bibesco, les élections sont escamotées et le tour est fait. A eux deux, ils donneront la Principauté à qui ils voudront. Baleano est vendu corps et âme aux Autrichiens ; Vulpaki est russe. En remplaçant l'un ou l'autre par un homme comme Cretulesco, de la haine duquel pour Stirbey, Bibesco et Cantacuzène je répons, je répons aussi que les Autrichiens n'auront pas beau jeu avec lui. Qui sait tout ce que j'obtiendrai de lui. Avec bezadé Costachi que je puis vous promettre de conduire par le nez, on aura une majorité dont on pourra obtenir de *bonnes choses*.

Le moment est venu de vous rapprocher et de vous entendre avec le premier des deux ; le second vous aime beaucoup ; c'est le seul grand Boyard qui dise du bien de vous. Il dépend de vous de rendre ma tâche facile ou impossible. Vous n'avez jamais voulu vous expliquer avec moi là-dessus. On dirait vraiment que vous vous méfiez de moi. Je n'insisterai pas moins sur la¹

De ce que je viens de vous expliquer. J'élève la question des personnes qui compareront la Caïmacamie à la hauteur d'une question de principes ; des caïmacams dépend le choix des hommes qui seront envoyés à Constantinople et de ces derniers dépend le mode de l'élection ; *de la loi électorale qu'ils forgeront à Constantinople dépend le résultat de l'élection*. La Caïmacamie constituée comme je viens de vous le dire, votre rôle doit se borner à retarder l'élection par tous les moyens possibles. S'il était possible qu'elle ne se fit qu'après la conclusion de la paix et le départ des Autrichiens, je répondrais de tout. Il nous faut au moins trois ou quatre mois d'un régime provisoire. Si Baleano est *doublé*, il baillonnera, avec l'aide des Autrichiens, la presse et la parole. S'il est seul, on le baillonnera aisément.

Je suis étonné que dans les circonstances actuelles vous ne donniez pas d'avantage signe de vie à vos amis. C'est un mauvais système, croyez-moi, que de ne pas se montrer quand le moment en est venu. Les Valaques ne sont pas gens à marcher en avant quand leurs chefs se mettent derrière eux. Excusez ce langage, je dois la vérité à ceux que j'aime

¹ Probabil lipsește o pagină de text.

et quelque position que vous occupiez par la suite, vous l'entendrez toujours par ma bouche. Il arrive parfois que des amis comme moi sont gênants; mais c'est quand on commence à faire fausse route. Nous n'en sommes heureusement pas encore là.

Je vous embrasse cordialement. Mes respects à M-me Ghica.

Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

26

București, 18 februarie/1 martie 1856

Gradowicz către I. Ghica: Felicitări. — Îl roagă să răspundă lui Em. Angelescu. — Îl informează despre două rapoarte ale sale trimise la Constantinopol. — George Știrbei pleacă la Paris. — Cere amănunte despre soarta Principatelor.

Bukarest, le 1 Mars 1856

Mon cher Prince,

La mai mare și pe mai curînd.

M-r Angelesco vous envoie une lettre bien détaillée sur tout ce qui se passe chez nous et qui concerne à l'avenir l'espérance des véritables patriotes roumains. Si vous ne lui répondez pas à cette lettre, il se consid[er]era comme désapprouvé par vous dans ses idées.

J'envoie aujourd'hui à M-r A. A[lléon] deux exposés clairs sur la dernière vente des salines et sur la nouvelle prétention des Autrichiens en égard de leurs soi-disant protégés paysans cultivateurs en Valachie. Demandez-lui la communication de ces deux pièces. J'envoie également les copies à M-r Poujade.

Demain partira le Prince Georges à Paris pour représenter son papa auprès des concierges de la conférence par tous les moyens possibles, empiriques et métallurgiques.

Veuillez exprimer à M-me la Princesse mes hommages respectueux.

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

M-r Colquhoun ne connaît pas encore tous les détails des bases arrêtées pour les Principautés. Je vous prie, si cela se peut, — de me les indiquer.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 22 februarie/5 martie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: Fuziunea Bibescu-Știrbei. George Știrbei a plecat la Viena și Paris. Poujade îi sprijină. Totul va depinde de ce se va face la Constantinopol. — Partizanii lui Ion Ghica în expectativă. Îl sfătuiește în caz de nereușită personală să sprijine pentru Căimăcămie pe Crețulescu și beizade Costache. — Hotărârile conferinței de la Constantinopol. — Alison s-a întors din Moldova.

Bukarest, le 22 Février 1856

Mon cher ami

Votre dernière lettre m'a prouvé que j'avais tort de vous accuser de tiédeur et je vous prie de me pardonner le reproche que je vous faisais dans mon épître de la semaine passée. Il y a des jours où je suis presque aussi mécontent de l'Univers entier, que de moi même. Sont-ce les nerfs ou la Politique? Je n'en sais rien.

La fusion des deux branches de la *dynastie chevaline* est un fait accompli! C'est l'oeuvre de Jean Mano. Aux prochaines élections, Bibesco et Stirbey ne feront qu'un et leurs partis voteront comme un seul homme. Tous leurs efforts tendent maintenant à s'emparer de la Căimăcămie; ils sentent, avec raison, que la possession de cette clé de position décidera du sort de la bataille. On ne peut refuser aux hommes du vieux parti un certain sens pratique et un instinct d'intrigue remarquable. Le jeune Stirbey vient de partir pour Vienne et Paris¹; il doit d'abord arrêter les conditions de la fusion et se rendre ensuite à Paris, afin d'obtenir, pour leur parti, *au moins* deux voix dans la Căimăcămie. Inutile de vous dire qu'il a emporté un oreiller rembourré de lettres de change. Le consul de France est tout dévoué à ces Messieurs. Très probablement la France et l'Autriche appuieront Bibesco. On a fait sentir à Stirbey qu'il devait renoncer, pour lui, à la Principauté.

Tout dépendra du choix des Căimăcăms, de celui des députés qui iront à Constantinople et de la loi électorale qu'ils y bâcleront. Ce qui vient d'être fait par les voleurs et les traîtres nous dicte, à nous honnêtes gens, la conduite que nous devons tenir. L'union de tous les hommes de bien peut seule nous préserver d'un 2-ème règne de Maritzika.

Mes amis et moi, qui sommes aussi les vôtres, avons résolu de nous tenir à l'écart jusqu'au moment de l'élection sans préjudice de la propagande que nous faisons déjà. Alors nous nous compterons et nous pesons les chances de chacun. Si nous voyons que Bibesco *doit* le porter sur vous, nous nous porterons sur le prince Ghika. Faire autrement, serait donner la partie à Bibesco et personne ne veut plus, ² dans la jeunesse de ce fou dange-

¹ George Știrbey pleacă spre Viena la 18 februarie/1 martie 1856. Cf. Scrisoarea de recomandare a lui Barbu Știrbey către contele de Grünne trimisă prin fiul său: N. Iorga, *Correspondența lui Știrbei Vodă*, I, București, 1904, p. 219. — V. și vol. de față, p. 72.

² Lipsște legătura cu restul frazei.

reux ; on lui préférerait même, au besoin, son frère Stirbey. Quand on ne peut pas avoir tout ce qu'on désire, il faut savoir choisir, entre deux, maux, le moindre. Pouvez-vous vous faire nommer kaimacam, très bien ! Si non, faites, au nom du ciel, que Kretzulesco et beyzadé Costake le soient ! Voilà, mon cher Ghica ce que je vous prie de prendre en *sérieuse considération*.

En Moldavie, le Prince et le Divan ad-hoc ont protesté contre le *déni de droit* dont vous me parlez dans votre dernière lettre. Le Prince de Valachie qui n'a pas lieu d'être très content de ce qui s'est fait aux conférences de Constantinople voudrait bien en faire autant, mais il n'a pas le moindre courage. Il voudrait que cette manifestation vint du pays et frappât, pour ainsi dire, l'oeuvre des conférences, de nullité morale. Les agents crient partout à la violation de nos droits et tâtent l'opinion dans ce sens. La vérité est ce que ce pauvre pays est tellement content de se voir débarrassé, même en perspective de Stirbey, que le ravissement dans lequel il est tombé à la nouvelle de sa prochaine destitution dure encore et qu'il n'a pas encore eu le temps de penser à la question de principes.

Mes respects à M-me Ghica. Je vous embrasse de coeur

J. Balatchano

Alison est revenu de Jassy. Je lui soumetts demain un travail qu'il m'a demandé et qui m'a coûté des peines infinies à faire, tant il est difficile, dans notre pays d'avoir des notions exactes sur toute chose. En revanche, il est très mal écrit et je n'ai pas le temps de le recommencer.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

28

Paris, 23 februarie/6 martie 1856

Felix Belly către Grigore Ghica Vodă: Felicitări pentru măsurile liberale decretate în Moldova. Îi oferă serviciile sale de ziarist pentru popularizarea marilor reforme inițiate.

Le Pays. Journal de l'Empire
11, Rue du Faubourg Montmartre

Paris, le 6 mars 1856

Prince,

Permettez à un simple journaliste, qui n'a pas l'honneur d'être connu de Vous, mais qui aime Votre pays et qui désire sa prospérité et sa gloire, d'applaudir de loin à la généreuse initiative de Votre Altesse dans les voies libérales de la civilisation. Vos récentes mesures pour l'affranchissement des esclaves et la liberté de la presse ont frappé toute

l'Europe. C'est par des actes de ce genre qu'un Prince conquiert les sympathies générales et voue son nom à la reconnaissance des peuples. Il y a en France des milliers de cœurs comme le mien qui vous savent un gré infini de vos efforts. Veuillez me considérer comme leur interprète et accepter leurs vœux et les miens pour votre succès.

Je serais heureux de pouvoir m'associer aux grandes vues de V. A. dans la mesure de la publicité dont je dispose. Il est bien juste que le créateur de la presse Moldave puisse compter sur le concours de la presse française.

J'ai l'honneur d'être avec respect, Prince, de Votre Altesse le très-humble et très-obéissant serviteur

Félix Belly

59, Rue St. Anne, Paris.

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 451. Copie.

29

București, 26 februarie/9 martie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: Trimite scrisoarea prin Alison. Se plînge de atitudinea lui Colquhoun. — Despre relațiile Crețulescu-Ion Ghica; îl sfătuiește să se apropie de Crețulescu, beizadea Costache și Meusebach. — Relațiile dintre Știrbei și tineret. Incident între soldații romîni și soldații austriaci. — Alte abuzuri austriace. — Patru liste cu propuneri pentru Caimacamie trimise la Constantinopol; a cincea propunere, a lui I. Bălăceanu.

Bukarest, le 26 Février 1856

Mon cher ami,

Mr. Alison part demain et je profite de son obligeance pour vous écrire quelques lignes que personne au moins ne lira avant vous. (Je vous expliquerai un jour le sens de ces mots). Nous le voyons partir avec autant de regret que d'espérance; il doit avoir tout vu et bien vu et nous croyons qu'une fois à Constantinople, il sera notre meilleur avocat. Par lui vous saurez tout ce qui se fait, de bon et de mauvais, ici.

Je dois vous dire (peut-être Mr. Alison ne s'en est-il pas aperçu) que Colquhoun joue un triste rôle; il me fait l'effet de trahir tout le monde. Personne ici ne vous fait un tort plus réel. En disant sans cesse que vous êtes impossible il décourage tous vos amis. C'est un homme qui s'est fait promettre de l'argent par tous le monde et je crois qu'en définitif personne ne peut compter sur lui. J'ai entendu raconter, par un homme qui a vécu 15 ans dans son intimité, des choses horribles sur sa cupidité et sa mauvaise foi. Voilà des choses que je n'ai pas pu vous écrire jusqu'ici.

Mr. Alison ne désespère *de rien*. Il est néanmoins d'avis que Cretzoulesco doit finir par s'entendre avec vous. Que signifie la persécution dont il est l'objet de la part de Véfik-Effendi? Cretzoulesco a le grand tort de vous en rendre responsable; mais pourquoi Mr. Véfik maltraite-t-il un homme honnête et dévoué à son pays? Si les Turcs avaient toujours été aussi difficiles sur le choix de *leurs hommes*, je m'étonnerais moins.

Si la Caïmacamie est de trois membres et si vous en êtes, tâchez de vous faire adjoindre Cretzoulesco; si vous n'en êtes pas, raison de plus pour qu'il en soit. Telle est la pénurie d'hommes dans ce pays, qu'en votre absence N. Cretzoulesco est le seul homme en qui j'aie confiance. Il faudrait qu'à tout prix, Véfik-Effendi fût le commissaire que la Porte enverra ici.

Mr. Alison vous racontera le dernier casse-cou de cuconu Manolake Băleanu. C'est à n'y pas croire. Toujours est-il que le papier qu'il a signé avec tout le Divan *ad-hoc* (excepté Beyzadé Costaki) rend à Mr. Știrbey des espérances et un courage nouveaux. Baliano est devenu impossible et à moins que vous ne vouliez voir dans la Caïmacamie Jean Slatineano et Bezdadé Mitica, deux hommes que les consuls anglais et prussien mettent en avant et recommandent chaudement; il faut que Cretzoulesco et Beyzadé Constantin aient votre appui. — Quoique ennemi de Știrbey, Meusenbach est russe de la tête aux pieds; ne l'oubliez pas. En ce moment il ne vous est pas favorable; d'ici à quelque temps ce sera néanmoins un allié précieux pour nous.

Le Prince continue à faire travailler l'opinion de la jeunesse; ses agents se donnent plus de mal que jamais pour la pousser à quelque manifestation hostile aux Turcs. Ceux-ci tont aussi des maladresses: sous prétexte que l'*Ancien palais* n'avait pas été assez promptement préparé et que le Gouvernement ne s'était pas assez hâté de lui en livrer possession, Soliman Pacha vient de le faire *prendre* par deux compagnies turques, et les agents du Prince d'aller crier partout que cette prise de possession signifiait que les Turcs se considéraient à partir de cette heure comme *chez eux*; que la Valachie était devenue province turque, etc. etc. Jusqu'à présent nous avons eu assez de peine pour empêcher les honnêtes gens de donner dans le piège.

Voici un fait qui fera probablement du bruit et qui s'est passé avant-hier près de *Mihai Vodă*. Je tiens le récit d'un témoin oculaire, digne de foi. — Trois soldats valaques sont envoyés par l'officier de garde à l'hôpital militaire pour arrêter deux soldats autrichiens qui faisaient du désordre dans un cabaret voisin. Après une certaine résistance nos soldats s'en emparent et se mettent en devoir de les conduire au corps de garde autrichien le plus proche, lorsqu'une patrouille autrichienne (12 au 14 hommes) les rencontre et veut délivrer les prisonniers, nos soldats s'y opposent et la rixe est engagée par les Autrichiens.

À ce bruit arrive d'une part l'officier valaque et cinq autres de ses soldats et de l'autre, une trentaine d'Autrichiens armés. L'officier valaque tombe, au même instant percé d'un coup de baïonnette. Voyant cela nos soldats, qui jusqu'alors n'avaient fait usage que de la crosse, se mettent à jouer de la baïonnette de telle façon que les 40 ou 50 Autrichiens se sauvent en emportant quatre blessés et en laissant deux sur le carreau. Nos 8 sol-

ats, *maîtres du champ de bataille*, relèvent les blessés et les conduisent à l'hôpital. Trois hommes restent néanmoins en sentinelles dans la rue.

Les Autrichiens qui ne s'étaient retirés que parcequ' ils ne se sentaient pas en nombre suffisant (45 contre 8 !) vont reprendre l'alarme dans leur quartier et reviennent bientôt au nombre de 150, au pas de course et la baïonnette au bout du fusil. Ils crient qu'ils veulent massacrer le corps de garde et tout ce qu'ils trouveront de Valaques. — Nos trois soldats sans reculer d'une semelle croisent la baïonnette sur la colonne autrichienne en lui lançant ces mots : „Stăi neamțule că te ia dracu !”. Au même instant arrive l'Aga, qui parle allemand comme vous et moi... si nous étions autrichiens, et pour calmer cette bouillante cohorte, il n'a qu'à annoncer l'arrivée d'une compagnie de pompiers, qu'il a envoyé, dit-il, quérir. À ce mot de „pompiers” nos Autrichiens se calment et s'esquivent un à un et quatre à quatre, si bien qu'un moment après il n'y avait plus un *kaiserlich* sur le terrain. Mais bah ! ces messieurs n'ont pas l'habitude de *dormir sur le champs de bataille*.

L'officier valaque est hors de danger ; les deux blessés autrichiens sont en train de mourir.

Maintenant Mr. Stirbey va prendre sa plume la plus effilée pour écrire à Vienne que les Valaques ont eu tous les torts, qu'ils étaient ivres, qu'ils ont provoqué ces agneux du bon-Dieu qu'on appelle Autrichiens et que la population tout entière bénit plus que jamais le nom autrichien.

On n'a trouvé cette semaine que trois cadavres de bourgeois percés de coups de baïonnette. Entr'autres un jeune homme fort bien mis. La semaine passée une écurie autrichienne de 55 chevaux ont brûlé par un vent furieux. La ville toute entière a été sur le point de devenir la proie des flammes. Les Autrichiens prétendaient que le feu avait été mis par les Valaques. Il a été prouvé depuis que c'est un des leurs qui a fait le coup. Cette belle armée est si joliment disciplinée qu'il est permis aux soldats de fumer dans des écuries en planches ! Si Beyzadé Mitiea avait fait venir avant hier une compagnie de pompiers, je vous jure que de longtemps on n'aurait plus entendu parler de désordres commis par les Autrichiens. Quelle leçon ils ont perdue !

Je ferai tout mon possible pour aller passer 15 jours avec vous vers le commencement d'avril.

Voici les différentes combinaisons *Caïmacamiques* envoyées et recommandées d'ici à Constantinople :

No. 1

N. Cretzoulesco
E. Baliano
C-tin Ghica.

No. 2

N. Cretzoulesco
I. Philippesco (Vulpaki)
E. Baliano.

No. 3

Jean Slatineano
Pce Démètre Ghica
E. Baliano.

No. 4

Jean Slatineano
Pce Dém. Ghica
Catargi

Les deux dernières ont une couleur qui plaît énormément aux Russes... des consulats d'Autriche, de France et de... — On m'a demandé mon avis et voici la combinaison que j'ai donnée :

Ion Ghica intérieur

N. Cretzoulesco Justice

Constantin Ghica Président du Divan (Vous savez que ce dernier est bon).

Il va sans dire que cette dernière combinaison n'a pas été envoyée à Constantinople.

Tout à vous

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

30

[Constantinopol,] 5/17 ,martie 1856

D. Rallet către generalul Magheru: Entuziasmat de lectura broşurii lui C. Bolliac, despre România, promite a o recomanda în cercuri cât mai largi româneşti; se oferă, în acelaş timp, a trimite material statistic şi literar pentru documentare.

Domnul meu !

M-aţi obligat mult cu cartea ce mi-aţi trimis. N-am putut avea mai plăcută petrecere în patul durerelor ce mă ţin în Constantinopol. Autorul ei, Dl. Boleac, dacă va continua cum a plecat, ne va da cea mai complectă şi mai serie scriere despre România ¹.

Este timpul a eşi la lumină ceva deosebit de clice, ceva strein de pamflet şi de pismă. Şi toţi adevăraţii romîni îi vor fi îndatoraţi, cu atît mai mult cu cît opiniile-î politice le încuviinţăm.

Doresc a mă însănătoşa ca întorcîndu-mă în patrie să-i pot trimite lămuriri literare şi statistice, numai de ar avea trebuinţă de ele.

Pînă atunci nu voi lipsi a recomanda romînilor această vrednică lucrare cu apreţuirea cea mai nepărtinitoare.

Al dv. sincer amic şi serv

D. Rallet

Marte 5/17 856

Colecţia particulară Vlad I. Magheru.

¹ César Bolliac, *Mémoires pour servir à l'histoire de la Roumanie (Provinces Danubiennes)*. — Premier mémoire : *Topographie de la Roumanie*, Paris, 1856.

Constantinopol, 7/19 martie 1856

D. Rallet către I. Ghica: Îi anunță întârzierea plecării în țară. T. Balș s-a întors acasă nemulțumit. — Diferența între atitudinea domnului Gr. Ghica și a lui Știrbei față de protocolul conferințelor de la Constantinopol. — George Știrbei la Paris. Gineretele domnului muntean va sosi la Constantinopol. — Ziarele pregătesc o critică Istoriei lui Regnault.

Mon cher ami,

La mer houleuse que les Grecs ont ironiquement appelée hospitalière, les équinoxes, le rhumatisme et une toux qui est survenue grâce aux soins dont on prive les hôtes de l'hôtel où les Roumains ont été englobés, m'obligent de remettre mon départ à mardi prochain.

Balche est enfin parti bien désappointé et désolé de n'avoir obtenu pour tout résultat qu'un article de la *Presse d'Orient* contre lequel il peste encore malgré les orages qu'il subit pour le salut d'un pays qu'il ne peut pas servir.

Je viens d'apprendre que le Prince Ghyka a protesté presque contre le protocole des conférences d'ici, en ce qui regarde certaines dispositions relatives à nos pays. Il a prouvé que tout ce qu'on ferait sans l'union serait un simple replâtrage et que c'était là le voeu du pays. Stirbey, m'a-t-on dit, s'est borné à réclamer d'une manière énergique ou plutôt pratique contre la nomination d'une caïmacamic, mais en attendant, son fils a été expédié à Paris. Nouveau mage, il va féliciter l'Empereur à l'occasion de la naissance fort à propos du Roi d'Alger.

On écrit de Bukarest que son gendre va venir ici muni de moyens puissants et souvent irrésistibles, je ne dirai pas magiques pour éviter le calembour, quand on parle aux princes.

Cet événement a fait tirer ici cent vingt coups de canon, dont tous les hôtels, tous les *Saknissi* garni des beautés pérotés, et même l'hôtel des ambassadeurs ont tressailli. Je crois que cela influera beaucoup sur l'attitude de la France, et par conséquent sur la destinée de la Roumanie. Ce petit Deus ex machina était très nécessaire, et peut nous être utile.

Une critique sur l'Histoire de Regnault ¹ et son fameux Supplément ² va paraître incessamment. C'est la seule forme digne et possible que les journaux peuvent donner à l'article de la Stéoa.

Je profiterai des quelques jours qui me restent, pour reprendre congé des personnes qui pourront me donner des nouvelles plus positives surtout [en] ce qui nous regarde.

Je vous embrasse et me recommande à votre
bon souvenir

Ce 7/19 mars 856

Votre dévoué

Constantinople

D. Rallet

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

¹ Élias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, Paris, 1855.

² N. Rouso, *Suite ou Supplément à l'Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes de M. Elias Regnault*, Bruxelles, 1855.

Iași, [28 martie/7 aprilie] 1856

Grigore Ghica Vodă către Felix Belly: Îi trimite spre publicare Memoriul și Observațiile sale asupra protocolului Conferințelor de la Constantinopol. — Rivalitatea Barbu Știrbei-Grigore Ghica; sprijinul oferit de Austria celui dintâi. — Îi avansează 100 de galbeni, cheltuieli de tipar.

Iassy, le 7 mai 1856 ¹

Monsieur,

Je vous envoie ci-inclus 2 Mémoires sur les droits et les besoins de la Moldavie que j'ai été dans le cas d'adresser à S. Exc. Mr. le Comte Walewski en sa qualité de Président du Congrès de Paris, l'un à la date du 29 février, l'autre du 8 mars dernier.

Comme vous le verrez, ces 2 Mémoires ont pour objets de montrer tout ce que les dispositions concertées le 11 février à Constantinople ont de défectueux et d'incompatible avec nos anciens droits. C'est une revendication de nos privilèges et un exposé succinct des bases sur lesquelles les Principautés doivent être réorganisées. Je ne doute pas de l'accueil que ces 2 travaux ont trouvé au Palais des Affaires Etrangères et nous attendons avec confiance le résultat des Conférences relativement au sort de notre pays. Mais comme à cette occasion la presse allemande depuis quelque temps, en élevant le Prince Stirbey aux nuées, s'obstine à jeter sur mon attitude la plus fausse lumière, à faire de moi un muet qui n'a pas compris la grandeur de la circonstance, je crois qu'il serait temps de confondre ces calomniateurs stipendiés, et de leur montrer par des preuves écrites que j'ai été le premier à élever la voix pour revendiquer les droits et exprimer les vœux de ma patrie.

Je compte donc sur votre plume et sur votre journal pour m'aider à rétablir les faits dans leur vérité en publiant dans le *Pays* les 2 Mémoires ci-joints. Vous trouverez également sous ce pli une lettre de change de cent ducats sur mon Banquier pour vous indemniser de vos frais d'insertion.

Aussitôt que cette publication aura été faite, je vous serai obligé de m'envoyer quelques exemplaires du *No du Pays* qui la contiendra.

Agréé, je vous prie, Monsieur, l'assurance de ma considération distinguée.

[Grégoire Ghika]

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, I. 502. Copie.

¹ Datarea este greșită, scrisoarea — prin conținutul ei — fiind anterioară celei din 15/27 aprilie adresată de Belly către domn. bănuim că e vorba mai de grabă 7 aprilie st.n. deci 28.III/7 aprilie. Expresia însăși din text : „8 mars dernier" întărește presupunerea noastră.

Ortaköy, 5/17 aprilie 1856

N. Crețulescu către I. Ghica: Îi trimite două memorii alcătuite de el în chestiunea Principatelor; al doilea fiind cerut de Thouvenel.

Ortakeui, le 5/17 Avril 56

Mon cher Ghika,

Je voudrais pouvoir vous dire quelques nouvelles, mais il y a pénurie complète. Je n'ai pas reçu de chez vous il y a plus de deux semaines des lettres.

Je crois vous avoir promi dans ma dernière lettre de vous envoyer un travail que j'ai fait dernièrement sur notre question. Je le joins à ma présente ainsi qu'un 2.^d que je viens de faire il y a deux jours sur la composition d'un Divan chez nous; ce dernier je l'ai fait sur la demande de Mr Thouvenel qui a voulu voir mon avis là-dessus. Comme je vous le disais dans ma dernière, je crois que notre question a pris une très mauvaise tournure, c'est tout bonnement un escamotage.

Je n'ai pas le temps de vous écrire davantage et je vous prie de présenter mes respects à M-me Ghika; ma femme vous envoie mille amitiés à tous les deux.

Votre dévoué cousin et ami

N. Krezzulesko

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Corresp.

Paris, 15/27 aprilie 1856

Félix Belly către Grigore Ghica Vodă: Relatează primele încercări, infructuoase, de a populariza prin presă Memoriul și Observațiile cu privire la protocolul Conferințelor de la Constantinopol.

— *Opinia publică franceză despre protocolul de la 11 februarie. Importanța comisiei de anchetă pentru Principate. Nepopularitatea lui B. Știrbei în Apus; ineficacitatea sprijinului Austriei. — Promite interes deosebit pentru soarta Principatelor și a domnului însuși.*

Le Pays. Journal de l'Empire
Rue du Faubourg Montmartre, 11.

Paris, le 27 avril 1856

Prince,

Si je n'ai pas répondu de suite à la lettre de Votre Altesse en date du 7 courant, c'est que j'espérais pouvoir vous transmettre avec mon accusé de réception non de vagues promesses mais des faits accomplis. Malheu-

reusement, j'ai trouvé des difficultés très sérieuses dans le régime actuel de la presse et surtout de la presse semi-officielle. Je ne pouvais pas songer à publier Vos „Observations”¹ dans *le Pays*. Il nous est absolument interdit de soulever aucun débat sur les manières réservées au Congrès. J'ai pensé à donner à Votre Altesse et à ses justes réclamations la publicité deux fois plus considérable du *Constitutionnel*. J'ai porté votre document à la rédaction de ce journal à laquelle j'appartenais autrefois. Ils sont été très bien accueillis, mais leur longueur ne permettrait pas de les publier *in extenso*. Il a été convenu alors qu'on publierait successivement le protocole du 11 février et le Mémoire du 8 mars et j'avais retenu 50 exemplaires de chaque numéro pour Votre Altesse. Mais j'avais compté sans des tracasseries nouvelles qui ont encore fait ajourner le mémoire, de peur de déplaire à Mr. le Cte Walewski.

Par suite de toutes ces entraves, voici où en sont les choses. Le protocole du 11 février a paru dans tous les journaux. La réponse de V. A. non en propres termes, mais analysés, article par article, sera insérée dans un des prochains N^{os} du *Constitutionnel* aussitôt après la publication du Traité de paix. Tous les autres journaux, y compris *le Pays*, s'empresseront de reproduire ces documents. Le but que Vous Vous proposez sera donc atteint. Toute l'Europe saura que Vous avez pris chaleureusement en mains la cause de l'autonomie des Principautés. Si ensuite Vous le désirez je transmettrai le texte même de Vos „Observations” au journal *La Presse* qui s'empressera de les publier mot pour mot.

Permettez-moi cependant, Prince, de Vous dire à cet égard ce que ma position me permet de savoir. Le Protocole du 11 février n'a produit à Paris aucune impression. Le Congrès ne s'en est pas occupé. C'est un document sans importance. La question des Principautés reste entière et elle ne sera résolue que sur les lieux par la Commission spéciale chargée d'examiner les droits et de constater les vœux des populations. C'est donc seulement auprès des membres de cette Commission quand ils seront à Bucarest ou à Jassy que Votre Mémoire peut produire tout son effet, et cela avec d'autant plus de force que ses conclusions trouveront un appui dans le sentiment national des Moldo-Valaques.

Quant aux efforts de la presse allemande en faveur du Prince Stirbey, je ne crois pas que Votre Altesse doive s'en préoccuper. Le Prince Stirbey est très impopulaire en France et en Angleterre, et la Sublime Porte n'a aucune sympathie pour Lui. Le patronage de Vienne ne lui sera donc d'aucune utilité. Le Gouvernement Français a d'autres vues. Le projet favori de l'Empereur aurait été de réunir les deux Principautés sous un Prince héréditaire choisi par la nation elle-même. Mais si cette réunion est impossible, du moins l'Empereur veut-il très fermement que le choix des Hospodars futurs sorte des entrailles mêmes du pays. C'est Vous dire que toutes les adulations de la presse autrichienne feront plus de mal que de bien au Prince Stirbey.

Je regrette vivement, pour moi, de n'avoir pu rendre à Votre Altesse les petits services qu'Elle attendait de mon concours. Plus tard, je l'espère,

¹ „Mémoire et observations de S.A. le Prince régnant de Moldavie, Grégoire Ghyka X., sur le protocole des Conférences de Constantinople, envoyés au Congrès de Paris, les 28 février et 8 mars, publié par Lantival, Paris, 1856. Publiée in *Acte și documente relative la istoria Renascerii României*, II, 1888, p. 966–994.

je serai plus heureux. Je vais suivre avec intérêt les travaux de la Commission des Principautés. Je ne négligerai aucune occasion de rendre au Prince G. Ghica la justice qu'il mérite.

Quant au mandat de 100 ducats que Votre Altesse m'a envoyé dans sa lettre du 7 avril, je n'en toucherai le montant que lorsque j'aurai quelque dépense à faire dans son intérêt. Pour le moment, je ne puis que le garder en portefeuille. Je me mets, du reste, à Votre disposition pour tout ce qui peut dépendre de mon activité.

J'ai l'honneur d'être avec respect

Prince, de Votre Altesse le très-humble et très-obéissant
serviteur.

Félix Belly
59 Rue St. Anne

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 529. Copie.

35

București, 27 aprilie/9 mai 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: L'Indépendance Belge a anunțat numirea lui Const. Ghica, caimacam! Îi cere să vie în țară. — Em. Băleanu și adresa către domn. — Situația partidelor față de eventuala schimbare. Atitudinea consulilor Meusebach și Colquhoun. — Îi trimite o listă de guvern spre aprobare. — Propunerea lui Const. Ghica. — Retragerea trupelor austriace. — Tratatul de la Paris.

Bukarest, le 27 Avril 1856

Mon très cher ami,

L'Indépendance Belge nous a apporté la double et excellente nouvelle de la chute du Prince Stirbey et la nomination de Beyzadé Constantin à la Caïmacamie. Si la chose se confirme en entier, vous pouvez considérer que nous avons fait un grand pas en avant. Sinon, tous est au moins gravement compromis.

Vous pouvez compter sur beizadé Costake comme sur moi. Sa nomination vous donne 50 chances sur cent. J'ai beaucoup travaillé et je n'ai pas perdu mon temps. Je suis à la tête d'un parti fort considerable qui vous appartient; je dispose de 300 voix. Faites tout votre possible pour rentrer dans le pays 3 semaines avant les élections. Beyzadé Kostake y aidera de toutes ses forces. En attendant appuyez sa nomination tant que vous pourrez.

J'espère que vous ne tarderez pas à retourner à Constantinople.

Il est vrai que Baliano a signé l'adresse au Prince; mais ce n'est pas là que sont arrêtés ses bassesses et son apostasie. Il en est venu à dé-

goûter les êtres les plus abjects, et les Jean Mano rougissent de l'avoir dans leur parti. Encourageant et récompensant les voleurs, destituant les quelques honnêtes gens qui avaient réussi à se glisser, grâce à N. Cretzoulesco, dans l'administration, Baliano est aujourd'hui l'âme damnée, l'instrument méprisable de Stirbey. Dites à N. Cretzoulesco de vous montrer la lettre que j'ai écrite à Baliano à l'occasion d'une offre qu'il m'a faite; nonobstant ce refus, le Prince m'a encore fait proposer une place de juge.

Vous devez connaître la fusion Bibesco-Stirbey et les conditions auxquelles elle s'est faite. Je vous annonce aujourd'hui la jonction du parti Cantacuzène à la dynastie Pharaonienne. Les préliminaires du traité ont été la nomination de Grégoire Cantacuzène (plus connu sous le titre de *Foutriquet*) à la Vornitchie de la ville; celle de Doudi (surnommé Adolphe Cantacuzène) à la préfecture d'Ilfov et l'élévation de Jean Mavros, né Cantacuzène, au rang d'Aga. Le Papa est attendu par le prochain bateau de Vienne... et par le titre de *Ban*, dit-on, et la Présidence de la haute Cour. De la *fusion* à la *confusion*, il n'y a qu'un pas, que les coquins réunis aux imbéciles font toujours. C'est Mr Mavros qui a béni les drapeaux du nouveau parti, fondu ou fusionné et M-me Mavros qui les a brodés de sa blanche main.

Le Prince Alexandre Ghica est immuable comme Brahma ou immobile comme une borne, *ad libitum*. Son parti est moral, convaincu mais stationnaire. Depuis un an il n'a pas fait un pas en avant ni un pas en arrière. Le Prince Ghica croit à sa légitimité aussi bien que Henri V, et attend que son principe combatte et triomphe pour lui. En attendant il marie son neveu chéri (Georges le présomptif) et se complait et s'oublie dans les douces émotions de la vie de famille. Caractère vénérable, mais indigeste par les estomacs qui courent. Il nous sera *excessivement* difficile de le faire avaler, même comme *pis-aller*, à la jeunesse.

En prenant pour point de départ la domination de Beyzadé Costaki à la Caïmacamie, tous ceux qui lui *portent intérêt*, n'ont pas manqué de lui insinuer leurs combinaisons ministérielles. Chacun comprend la *conciliation* à sa manière (puisque conciliation faut qu'il y ait): Le Consul de Prusse ne la comprend qu'avec Mrs Jean Slatineano, Catargi, N. Nicolesco (tous les trois russes de coeur et d'âme) et Mr Drojneano, zéro de profession. Ne croyez pas qu'il vous permette au moins de choisir entre les quatre; il les veut tous ensemble au ministère. Ce qu'il y a de triste, c'est que Mr de Meusenbach nous a été un allié précieux et qu'il sera difficile de le mécontenter.

Mr. Colquhoun est plus réservé; mais on s'attend à ce qu'il propose et impose Constantin Soutzo. — Beyzadé Mitica est sur toutes les listes consulaires; (passe encore pour lui).

Pensez sans frémir, si vous le pouvez, aux hommes que l'agent d'Autriche mettra en avant. Pauvre pays! Malheureuse nation. Mr de Meusenbach veut en outre que E. Baliano, le traître, soit nommé Président de la Haute Cour.

Je vous transmets ci-joint copie d'une combinaison qu'Angelesco m'a apportée ce matin; avec cette seule modification (apportée par moi) que mon nom, au lieu de figurer au ministère de l'Extérieur, est descendu d'un cran et s'est arrêté à la Préfecture de Police. — C'est selon moi

la meilleure combinaison, la plus morale et celle qui rencontrera le plus de faveur auprès du *parti national* ; c'est-à-dire de la partie intelligente et honnête de la nation. Je vous prie d'en donner copie à Cretzoulesco et de la recommander chaleureusement au gouvernement turc. — Vous remarquerez que le nom du Postelnik est en blanc. Je vous avoue que je ne connais personne qui convienne à ce ministère, vu les circonstances exceptionnelles qui se préparent. Beyzadé Mitica est l'homme que les Consuls voudraient y placer ; mais visant lui-même à la Principauté, il serait dangereux de le mettre en rapport constant et journalier avec les Consuls et les Commissaires. Il n'en est pas moins vrai qu'il lui faut un portefeuille et qu'on le lui donnera contre vent et marée ; on a donc songé à satisfaire à son amour propre de la façon la moins dangereuse.

La liste en question est aussi celle qui convient le mieux au Caïmacam présomptif. Il ne faut pas perdre de vue que c'est une liste de conciliation. Le *contrôle* est réservé aux concessions qu'il faudra peut-être faire aux Consuls. C'est la *part du feu*, ou une pâture jetée aux influences étrangères . . . *Si l'on ne peut pas faire autrement.*

Cherchez et indiquez-nous quelqu'un pour la Postelnitchie. Constantin Cretzoulesco eût été bon ; mais il n'en veut pas. — Ne dites rien à N. Cretzoulesco de Meusenbach et de ses exigences. Sur tout le reste consultez-vous avec lui.

Beyzadé Kostake me charge de vous demander si, au cas où vous ne pourriez pas rentrer, vous voudriez du poste d'Aristarchi. Je l'ai prévenu d'avance que sa proposition n'aurait peut-être pas beaucoup de succès ; il tient néanmoins à ce que je la transmette.

Les journaux ont annoncé la retraite *immédiate* des Autrichiens, mais je puis vous garantir que les ordres qu'ils ont reçus n'impliquent qu'une évacuation partielle et que les dernières troupes ne doivent (d'après ces ordres) quitter ces pays qu'au mois de septembre. — D'autre part, j'apprends que les commissaires n'arriveront que lorsque le dernier soldat autrichien aura disparu derrière les Carpathes.

Nous connaissons enfin le grrrrand traité de Paix. L'impression qu'il a produite ici est médiocrement satisfaisante. Les Roumains ne peuvent s'empêcher de voir dans cette hâte de bâcler la paix (qui est cause qu'on a laissé la question des Principautés à traiter à des apprentis diplomates), un nouveau tour de prestidigitation, un indigne subterfuge de la part des grandes puissances.

Fasse le ciel que les faits donnent un éclatant démenti à ces appréhensions !

J'attends avec impatience vos observations et votre réponse à ma lettre. Veuillez me guider dans la route épineuse que nous allons parcourir.

Mes respects à M-me Ghica. Tous les miens vous font leurs amitiés. Je vous serre affectueusement la main.

J. Balatchano

Si Alison revient à Bukarest faites-lui entendre qu'il fera bien d'être plus circonspect dans le choix des personnes qu'il admettra dans son

intimité. — Mr Serghiade a obtenu 15 jours après le départ d'Alison, qu'il a fréquenté, un rang et des appointements de 2 000 piastres par mois.

P.S. Tenez-vous sur vos gardes avec Alexandresco qui est tous les jours plus vascillant.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

36

Iași, 16/28 mai 1856.

Grigore Ghica Vodă către baronul de Zedlitz: Poarta a respins demisia sa din calitatea de domn al Moldovei. — Amănunte privind relațiile dintre el (Grigore Ghica) și Barbu Știrbei; critică atitudinea politică a acestuia din urmă și duplicitatea în problema Unirii.

Iassy, 16 mai 1856 ¹

Mr le Baron,

J'ai reçu votre lettre en date du 10 de ce mois. Ainsi que j'ai eu l'honneur de vous le promettre dans ma dernière dépêche, du 26 avril dernier, je puis vous donner connaissance de la réponse ² que j'attendais de la S. Porte au sujet de ma démission. Le Ministère Impérial Ottoman m'a fait inviter, en me témoignant toute sa satisfaction pour mon administration, de continuer à exercer le pouvoir un temps indéfini au delà du terme que je m'étais assigné.

Quant à la mésintelligence qui règne entre moi et le Prince Stirbey et qui vous afflige à juste titre, il ne faut s'en prendre qu'à sa politique tortueuse et à son manque de franchise. Jamais il n'a agi loyalement et ouvertement à mon égard; dans la question des Biens Conventuels, il a déserté les intérêts de son pays, dans l'Emancipation des Bohémiens, il a trahi la vérité en voulant sa faire attribuer tout l'honneur de cette initiative par les journaux de Vienne. — Son gendre Plagino est venu à Iassy fomenter par ses ordres des cabales contre moi. — Quant à son attitude politique dernièrement, à l'occasion de la réorganisation des Principautés, je vous laisse juge, Mr. le Baron, du degré de confiance qu'elle peut inspirer. Qu'il vous suffise de voir l'attitude qu'il a prise et le langage qu'il a tenu: Vis-à-vis de la Turquie il abonde dans le sens du Protocole des Conférences de Constantinople; devant le Congrès de Paris

¹ Pentru precizarea stilului calendaristic cf. nota următoare.

² Răspunsul ministrului de Externe turc către Grigore Ghica, datat 11/23 mai, e publicat în *Acte și documente relative la istoria Renascerii Romaniei*. Vol. III, p. 489.

il demande la réunion et se pose en homme désintéressé ; auprès du Comte Buol, il plaide entr'autres le maintien des deux princes ¹.

Voilà, certes, une étrange politique. Il est difficile de la défendre. En tout cas, il m'est impossible de l'estimer, et encore plus de la couvrir de mon adhésion et même de mon silence.

Agréez, à cette occasion, Mr. de Baron, les assurances de ma haute considération.

Grégoire Ghica

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 521. Rédaction finale², copie.

37

Constantinopol, 16/28 mai 1856

N. Crețulescu către I. Ghica: Îi comunică știri din București: Știrbei își caută partizani și protectori. Propaganda austriacă printre țărani împotriva proprietarilor. Svonul numirii lui Constantin Ghica caimacam. — Comisarii numiți pentru Principate se sfătuiesc la Constantinopol. Mazar Pașa va pleca spre București. Meusebach e la Constantinopol.

Constantinople, le 28 Mai 56

Mon cher Ghika,

Les dernières nouvelles de Bukarest sont que Stirbey se voyant à l'agonie, distribue en masse des rangs, fait de tout côté des promesses, envoie des émissaires dans le pays pour dire que la Turquie voulait faire de la Valachie un Pachalik, et que si elle n'a pas réussi, c'est grâce à lui, qui a adressé des protestations au Congrès de Paris. Il se bat enfin les flancs de toutes les manières pour s'attirer les uns par les corruptions, les autres par les sentiments de patriotisme qu'il a l'impudence de s'attribuer, et tout ceci, afin que quand les commissaires se rendront dans le pays, tout le monde leur demande la prolongation de son pouvoir paternel.

¹ Șters : „et du statu quo”.

² Dăm mai jos și ciorna de răspuns scrisă de domn pe marginea chiar a scrisorii lui Zedlitz :

Accuser réception, et répondre, sur „les deux calamités”, en lui annonçant que la Porte tout en me témoignant sa satisfaction pour mon administration m'invite à continuer d'exercer le pouvoir pour un temps indéfini. — Quant à la mésintelligence qui règne entre moi et le Prince Stirbey il faut bien qu'il [l']attribue à sa politique perfide et fausse. Jamais il n'a agi avec franchise à mon égard ; dans la question des Biens Conventuels il a trahi les intérêts de son pays ; dans l'émancipation des Bohémiens, il a voulu s'en attribuer l'initiative par les journaux de Vienne. Il a envoyé son gendre Plaino à Jassy pour fomenter des cabales contre moi. Dernièrement il a agité la question des Principautés auprès des Puissances Alliées en caméléon politique : envers la Turquie il abonde dans le sens du protocole ; au Congrès de Paris il demande la réunion et se pose en homme désintéressé ; auprès du Comte Buol, il plaide pour le maintien des deux Princes dans les observations qu'il fit au protocole du 11 février. Que dire et que penser de cette politique absurde. [Ibidem, f. 599].

De l'autre côté, aux Autrichiens il promet de faire entrer dans l'armée valaque des officiers autrichiens, d'introduire des armes autrichiennes, des compagnies autrichiennes pour tout ce dont le pays aurait besoin, s'ils s'engagent à lui offrir d'une manière efficace leur appui.

En même temps, dans la crainte que tous ces remèdes ne réussissent pas, et que le pouvoir en passe entre les mains du parti honnête qui mettrait à nu ses turpitudes, il s'est rapproché de Constantin Cantacuzène qui venait d'arriver de Vienne, et que les Autrichiens mettent en avant pour Caimacam, dans le cas où ils ne pourront pas sauver leur Stirbey. Les Autrichiens, en outre, sous le prétexte de faire la carte géographique du pays, parcourent les campagnes, et disent aux paysans que s'ils appartenaient à S.M.A., ils seraient exempts des corvées, ils ne payeraient plus de dîmes et ils seraient des propriétaires comme leurs frères de la Transylvanie. Ils ont bien commencé à évacuer les Principautés, mais à pas de tortue.

Les hommes de bien sont inquiets, découragés et attendent. Dernièrement ils ont vu répéter par l'Indépendance Belge à deux reprises que Bezdadé Kostaki avait été désigné par la Porte comme le futur Caimacam et ils se sont réjouis dans l'idée de se voir bientôt débarrassés d'un ennemi du pays à la tête du gouvernement; et quoique pauvre Bezdadé Kostaki ne brillât pas par ses qualités administratives, mais il paraît qu'ils se sont consolés en mettant en avant du moins ses qualités morales. Cela n'a été cependant qu'une mystification de la part du journal belge, car il n'en a jamais été question ici; et je crois qu'avant l'arrivée d'Aali Pacha il n'en sera rien.

Je crains beaucoup que les intrigues de Stirbey et de ceux qui le protègent ne réussissent à lui faire prolonger un pouvoir que je considère de plus en plus dangereux pour le pays.

Les commissaires avant de se rendre à Bukarest, ce qui ne sera pas de sitôt, se réuniront d'abord à Constantinopole pour régler avec la Porte et les ambassades, différentes questions concernant leur mission dans les Principautés, de même qu'arrêter les bases de la convocation des Divans; tout cela va lentement.

Dernièrement j'avais presque pris la résolution de rentrer dans le pays, mais j'ai remis mon départ.

Je ne sais si vous avez reçu trois lettres que je vous ai envoyées avec quelques papiers inclus. Je suis inquiet de leur sort. Angolosko m'écrivait dans le temps qu'il vous avait prié de me communiquer un travail qu'il vous a envoyé. Je ne l'ai pas su. Pour le programme dont vous parlez, je trouve aussi que ce serait très bien, et surtout dans ce moment plus que jamais, afin qu'il n'y ait pas des tiraillements en sens inverse parmi les hommes de bien. Je serais bien content si nous pourrions nous entendre là dessus. Vous connaissez à-peu-près ma manière de voir. Je voudrais savoir quelle est la vôtre.

Mashar Pacha part samedi prochain pour Bukarest. Peut être prendra-t-il le commandement de la garnison turque de la ville (entre nous soit dit). Cela donnera des cauchemars à Stirbey et aux Autrichiens.

J'apprends que le Baron Meusenbach est depuis hier à Constantinople, je ne l'ai pas encore vu pour apprendre de plus fraîches nouvelles. Le commissaire russe pour la délimitation n'a pas voulu admettre Muhlis

Pacha à faire partie de la commission ; je ne connais pas les détails de cette affaire un peu épineuse.

Mes respects à M-me Ghika, ma femme me charge de bien de belles choses pour tous les deux

Votre dévoué ami

N. Krezzulesko

P.S. 4 Juin, Mercredi.

À cause des difficultés de communications, il m'a été impossible de faire parvenir à temps pour le courrier, ma lettre jeudi dernier. Rien de saillant. Meusenbach a passé trois semaines à Jassy, il part demain pour l'Allemagne. Il a eu des luttes très fortes à Jassy avec les autorités autrichiennes à cause d'une banque pour laquelle il y avait deux Compagnies, une autrichienne et l'autre du Zollverein. Cette dernière l'a remportée malgré toutes les notes insolentes des Autrichiens au Prince Ghika qui a tenu ferme.

Le Comte Coronini et le Consul d'Autriche à Bukarest auront déclaré ouvertement que la question de la prolongation des pouvoirs des Princes a été tranchée ailleurs qu'à Constantinople, et que les Princes actuels auront à travailler avec les commissaires.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

38

Constantinopol, 21 mai/2 iunie 1856

Ed. Grenier către Grigore Ghica Vodă: Impresii culese din vizita la Fuad Paşa și Thouvenel în legătură cu chestiunea Băncii Moldovei; despre atitudinea binevoitoare a Turciei; denaturările lui Prokesch Osten; ambasadorul Franței rău informat; înțelegerea franco-austriacă; indiferența Lordului Stratford; sprijinul acordat de ministrul prusian.

No. 1.

Mon Prince,

Par la I-ère dépêche télégraphique que j'ai eu l'honneur de Vous adresser le lendemain de mon arrivée, mais qui a été retenue deux jours par l'interruption de la ligne, Votre Altesse aura pu voir dans quel état nous avons trouvé la question à notre arrivée ici. Par une coïncidence heureuse, M. de Prokesch était absent de Constantinople pendant le règlement de l'affaire de la Banque. Il s'était embarqué dans une tournée d'inspection sur la mer Noire, qu'il a poussée jusqu'à l'embouchure de la Sulina, et même Toulcha. Son retour n'a précédé notre arrivée ici que de deux jours. Mais ils lui ont suffi pour prendre connaissance des rapports

qui étaient parvenus à l'Internonciature sur la concession, et pour en transmettre le contenu à ses collègues et à la S. P.

Je m'attendais bien à des exagérations et à des partialités de vues que le dépit et l'amertume de la défaite font comprendre et jusqu'à un certain point excuser, en un mot je pensais bien que nous rencontrerions de ce côté une manière de présenter les choses plus compatible avec les faiblesses humaines qu'avec la vérité. Mais je ne pensais pas que les rapports faits à l'Internonce dénaturaient aussi étrangement les faits.

Je dois dire cependant à Votre Altesse que rien, dans la conversation assez longue que j'ai eue avec Fuad-Pacha ne m'a fait voir que ces rapports aient laissé une trace sérieuse dans l'esprit du Ministre. Sa seule préoccupation était de s'assurer si la concurrence avait été bien réellement ouverte. Il m'a été facile par l'exposé des faits, et commentant la dépêche de V.A., de lui montrer toutes les facilités qu'Elle avait offertes dans ce sens, et combien il était difficile de pousser la complaisance et les concessions plus loin. Fuad-Pacha d'ailleurs n'a pas mis un instant en doute le droit du Gouvernement Moldave dans cette affaire : „C'est une question purement financière“ m'a-t-il dit „et où la politique n'a rien à voir. Demain nous aurons en Turquie des capitaux, des entreprises, d'origine et de nationalité différentes. Il nous serait impossible d'admettre le principe de l'intervention politique des puissances en cette matière, et de permettre qu'on fit une question de diplomatie et une lutte d'influence de chaque concession, soit de Banque, soit de chemin de fer &c. & c. à des Compagnies étrangères”.

C'est chez M. Thouvenel que j'ai vu très-clairement les efforts faits par l'Internonce pour donner le change sur la manière dont la concession de la Banque avait eu lieu. On a osé dire à l'Ambassadeur de France que M. Nulandt avait répandu l'argent à pleines mains, qu'il avait acheté le Divan (à l'unanimité sans doute), et que l'on s'était livré à des manoeuvres frauduleuses en falsifiant et en amplifiant les articles de la Gazette Autrichienne par une traduction infidèle.

Je n'ai pu cacher à M. Thouvenel, combien j'étais indigné et même consterné de le voir si loin de la vérité et si étrangement informé. Je lui répondis ce qu'il y avait à répondre sur le 1-er chef, et pour le second je lui promis une traduction mot-à-mot de ces articles, en l'assurant que lorsqu'il les aurait lus, il conviendrait lui-même qu'il était parfaitement inutile d'y ajouter, que le texte pur et simple était assez clair et assez inquiétant pour tout Moldave qui aimait son pays.

J'ai eu le plaisir de voir que les explications que je lui donnais et mes affirmations avaient eu pour effet de modifier complètement la manière de voir de M. Thouvenel. Il m'assura que mes renseignements concordaient parfaitement avec les dépêches de M. Castaing. Mais qu'il les avait cru dictées par un esprit de partialité trop fréquent chez les Agents de la France à l'égard de l'Autriche, M. Béclard excepté. „C'est un esprit sage” ajouta-t-il. Ce mot me donna beaucoup à réfléchir. Je savais de source certaine qu'il n'y avait pas 8 jours l'Ambassadeur s'était exprimé tout différemment. M. Thouvenel est un esprit vif, mais ferme et net. Un pareil changement ne peut s'expliquer que par un mot d'ordre, une nouvelle direction venue de haut. Je ne puis me méprendre sur l'effet, si la cause m'échappe, et la portée de cette variation subite. Sans

doute cela se rattache au traité du 15 avril. Il y a un rapprochement, une entente plus cordiale, entre la France et l'Autriche. Sur quelles bases? Je l'ignore. Ici l'opinion s'est montrée très préoccupée du traité du 15 avril. On dit qu'il a été fait à l'instigation et à la demande expresse et pressante de l'Autriche. On veut qu'il contienne des articles secrets. Les Turcs s'en montrent très-inquiets.

Mais revenons à notre Banque. Lord Stratford a été également mal informé. Mais s'il a parlé à la Porte, il l'a fait très mollement, et avec l'indifférence qu'il affecte dorénavant pour tout ce qui concerne les Principautés. Depuis l'essai infructueux tenté ici par les Ambassadeurs dans les Conférences du mois de février, lui et M. Thouvenel ne cachent pas leur dépit, et font des gorges chaudes de la besogne faite par leurs collègues au Congrès de Paris, pour l'organisation des Principautés. Lord Stratford surtout semble avoir jeté le manche après la cognée et dit à tout le monde qu'il ne veut plus entendre parler de ces pays.

Pour le Ministre de Prusse, V. A. a, dans sa personne, le meilleur défenseur de son oeuvre, et le plus énergique. Il a une grande position d'estime ici; hier soir il a soupé avec Fuad-Pacha, qui lui a dit que le droit de la Moldavie lui paraissait incontestable, qu'il avait été exercé dans les limites et de la manière convenables, que quand même l'Autriche voudrait faire revenir là-dessus, il ne voyait pas comment. Le Ministre des Affaires Etrangères s'est montré très frappé des conditions favorables obtenues par V. A. Le taux de 7% surtout lui a paru à juste titre très-avantageux pour le pays; il s'estimerait heureux de pouvoir doter l'Empire du même bienfait.

L'Internonce a fait parvenir à la S.P. l'expression de ses plaintes, plutôt qu'une protestation en forme. Du moins à ce que j'ai lieu de penser. Car je n'ai pas vu la pièce, ni personne qui l'ait lue. Du reste, M. Photiadis pourra donner sur ce sujet plus de détails, et avec plus d'autorité que moi, puisqu'il a vu le projet de réponse de Fuad-Pacha à cette note. Il y fait comprendre à l'Interne ce qu'il est impossible de revenir sur cette question, que c'est un „fait accompli”. J'aimerais mieux qu'il eût dit un „droit accompli”. Nous tâcherons de le lui faire dire plus tard, au moins à V. A. Ce soir je vais dîner chez Vefik-Pacha; demain, je reverrai Fuad-Pacha et M. Thouvenel, chez qui je dîne après-demain.

Agrérez, je vous prie, Mon Prince, l'hommage du profond respect et de l'inaltérable dévouement avec lequel j'ai l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime le très-humble et très-obéissant serviteur

Ed. Grenier

Constantinople, le 2 juin 1856.

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 542—542 bis. Copie.

Constantinopol, 22 mai/3 iunie 1856

Ed. Grenier către Grigore Ghica Vodă: Nesiguranta totală asupra viitorului apropiat al Principatelor. Se așteaptă întoarcerea lui Aali Paşa; probabilitatea Căimăcămiei lui T. Balş pare exclusă; candi-

No. 2.

Mon Prince,

Le bateau va partir, et je veux, à tout hasard, écrire par cette voie peut-être plus sûre que le télégraphe quelques nouvelles du monde politique où je me trouve en ce moment qui intéressent V.A. et son pays.

Avant tout, ce qui me frappe le plus ici, c'est la complète incertitude qui règne sur ce qui regarde l'avenir prochain des Principautés. Y aura-t-il ou non une Caïmacamie? quelle forme aura-t-elle? Quel sera l'élu? Autant de mystères. Ni M. Thouvenel, ni Fuad Pacha ne le savent. Et personne ne le saura avant le retour de Aali Pacha, parce qu'il a été convenu d'attendre le Visir pour régler ces points importants. Le plus probable c'est que les Princes, dont le terme fatal comme dit M. Coronini, sera dépassé dans quelques jours, seront tacitement prorogés jusqu'à la convocation des Commissaires. C'est ce que nous savions à Iassy. Pourtant il n'y aurait rien d'impossible qu'au retour d'Aali-Pacha d'autres mesures ne soient prises.

Ce qu'il y a d'impossible, heureusement, c'est la nomination d'un Caïmacam comme M. Theodoritza Balsch. On m'a assuré de tout part qu'une pareille idée n'avait jamais germé ici, et qu'elle n'y pousserait jamais. Le danger n'est pas là. Il y a quelqu'un dont on n'a pas songé à craindre l'influence ici, et l'envoi en Moldavie, et qui est bien plus menaçant et plus possible, c'est Mouktir¹ Pacha. Il a plu ici dans le Corps Diplomatique; sa femme aussi. On lui a trouvé de la tenue et de l'intelligence; on lui croit de la capacité et du caractère. Je crains fort que la France ne l'ait pris sous son patronage. J'ai dit à M. Thouvenel que ce serait faire trop bon marché du pays, qu'un pareil choix l'effrayerait, qu'on le craindrait, lui et ce qui était derrière lui. Si les Russes ne continuent pas à lui donner encore plus d'importance par leurs tracasseries intempestives, on pourrait l'éviter. J'ai cru agir en bon ami de la Moldavie en marquant la vive répugnance et la répulsion qu'inspiraient son caractère et ses antécédents. *Du resto on a le temps d'y songer.*

On m'a beaucoup interrogé sur les personnages qui seraient dignes de figurer parmi les candidats à la Caïmacamie. J'ai répondu sans hésiter : Maurojeny et Negri. Je crois n'avoir pas été trop en dehors du choix que V.A. aurait fait. J'ai pu constater que le 1-er avait été déjà desservi ici par ses ennemis, et que le 2-d s'était nui à lui-même auprès du Corps diplomatique par la simplicité de ses manières et la modestie de son caractère. Je n'ai pas besoin de dire à V.A. ce que j'ai répondu pour les deux, ni de Lui rappeler que je suis l'ami de ses deux Ministres, et que je serais fâché que ces lignes tombassent sous leurs yeux.

Le Caïmacam du grand Visir a dit au Baron de Meusebach qu'il était parfaitement faux que la Porte ait consenti à payer le tiers des

¹ *Mouhlis* = Gr. Sturdza; probabil greșeala copistului.

frais de triangulation de la Valachie. Le Baron me charge de transmettre cette assertion formelle à V. A. avec ses respects. Le Ministre de la guerre Méhéméd Ruchdi-Pacha lui a également dit que la Porte avait appris avec grande satisfaction le refus des instructions.

Du reste, je dois terminer cette lettre comme je finissais ma dépêche télégraphique, en disant que je n'entends partout que l'éloge du caractère et de l'attitude noble et désintéressée de V. A. Rien ne me touche plus. V. A. sait que j'ai pour Elle tout le respect et l'attachement possible, et je La prie d'en agréer encore une fois l'expression sincère, de son très-humble et très-obéissant serviteur,

Ed. Grenier

Constantinople, le 3 juin 1856

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghika Vodă, III Acte, f. 546. Copie.

40

București, 27 mai/8 iunie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: O nouă dovadă a trădării lui Colquhoun. — Dezaproabă retragerea lui Ghica la Samos și atitudinea de sfînș față de partizanii săi din țară. Despre destituirea lui Știrbei și problema Căimăcămiei. Ii cere să adopte o poziție hotărîtă. Unirea Principatelor este o dorință unanimă; prințul străin mai puțin! Savfet Pașa. — Sugerează înlocuirea lui Colquhoun. — Declarațiile antiunioniste ale consulului austriac Mihanovici; incidentul de la Buzău dintre soldații romîni și austriaci. — Critică servilismul turcilor față de Austria, provocat de teama Unirii. Nemulțumit de Poujade. Despre corespondentul ziarului „Times”.

Bukarest le 27 Mai 1856

Mon cher ami,

Votre lettre du 20 mai débute par des reproches que je suis loin de mériter et qui m'attristent d'autant plus, qu'ils me prouvent que mes deux dernières lettres ne vous sont pas arrivées. Celle que je vous ai écrite, il y a près d'un mois, contenait des choses de la plus haute importance et je serais plus que désolé de la savoir en d'autres mains que les vôtres. C'est une preuve nouvelle de la trahison de Colquhoun. Il m'est impossible de revenir aujourd'hui sur ce que je vous disais alors.

C'est moi qui aurais le droit de me plaindre de votre silence et de plus, tous vos amis sont assez mécontents. „Cependant (c'est vous-même qui le dites) vous avez encore, malgré votre éloignement des centres d'opération, votre *petite action* ...”. C'est précisément ce dont nous nous plaignons. Si vous vous appelez Maghero et que vous fussiez dans la position de Tell, on n'attendrait rien de vous et l'on ne s'étonnerait

pas, qu'au moment décisif, vous battiez en retraite vers votre île de Samos. Car enfin, à quoi votre séjour à Vathi peut-il vous servir? En vérité je vous le dis, mon cher Ghica, cette politique de réserve et d'effacement vous ôte plus d'amis qu'elle ne peut vous faire, dans le monde diplomatique de Constantinople, de partisans. Les Valaques manquent d'initiative et celui-là seulement sera leur chef qui en aura beaucoup. Vous ne sauriez croire dans quelle embarras vous me placez souvent vis-à-vis des gens qui vous ont adopté sans vous connaître.

D'abord : je ne sais jamais la moindre de vos intentions. Que voulez-vous que je réponde à toutes les questions de ce genre, dont on m'accable? Que fait Ion Ghica à Samos? — Pourquoi I.G. n'est-il pas à Constantinople? — Que pense I.G.? — Quelle marche suivra-t-il et de quel avis est-il sur celle que nous suivons? Alors viennent les soupçons, les banales accusations d'ambition, de dissimulation profonde, et toutes les stupidités que vos ennemis ont imprimées et répandues sur votre compte. Mettez-vous un moment à ma place et vous aurez une idée de cet impresario qui a annoncé une représentation extraordinaire pour le soir et à qui son premier sujet vient tout-à-coup à manquer.

La destitution de Stirbey est le signal qui doit vous dire de vous mettre en avant. Je me plais à croire que vous avez des chances à la Caïmacamie. N'en eussiez-vous pas, demandez la permission de rentrer dans votre pays et obtenez-la à tout prix. Je vous disais dans mon avant-dernière lettre quel était l'homme que vous deviez pousser à la Caïmacamie si vous ne pouviez y arriver vous-même. Costake Ghica vous est acquis.

J'ai essayé dans diverses lettres de vous donner une idée du mal que Stirbey fait au pays et de la corruption qu'il sème à pleines mains. Chaque jour d'un tel système nous plonge plus avant dans la démoralisation. Encore trois mois et je défie tous les commissaires du monde de trouver une nation là où Stirbey a travaillé pendant sept ans à faire des lâches et des esclaves. — Vous ne m'avez jamais répondu à ce sujet. Ne seriez-vous pas de mon avis?

Bien plus, lorsque Cretzoulesco est arrivé à Constantinople pour miner Stirbey, vous avez considéré sa mission comme parfaitement indifférente au succès de notre cause. Si vous vous voyez un avantage à ménager Mr Stirbey, dites-le moi et prouvez-le moi, surtout afin que nous n'allions pas chacun par un chemin différent, comme nous le faisons depuis trop longtemps. En un mot, mon cher Ghica, le temps des ménagements et des restrictions est passé. Agissons ouvertement, ou tout est perdu. Le Roumain est loin de ressembler au Grec; il aime la franchise; cela est dans son caractère. Stirbey nous a d'ailleurs à jamais dégoûté de la finesse. Son habileté infernale lorsqu'il s'agit de faire le mal et sa profonde stupidité pour le bien, a jeté un profond discrédit sur tout ce qui ressemble à du Machiavelisme. Je ne dis pas cela pour vous; mais il me semble que vous ne connaissez pas assez bien le caractère du Valaque. Ce que l'esclave aime le plus, c'est le courage dont il est déshérité.

Je me suis fait une petite position ici avec de l'audace. Il suffit qu'on sache que je ne crains personne pour que les méchants me craignent et que les bons comptent sur moi. Tout ce que j'ai fait est pour vous. Je n'ai travaillé que dans vos intérêt. Je viens vous supplier de ne pas com-

promettre une position si chèrement acquise, par je ne sais quel sentiment exagéré de modestie *faussetment interprété par vos compatriotes*. J'ai montré à deux ou trois de vos amis votre lettre du 20 mai. Ils sont d'avis qu'elle est trop vague et vous prient de m'en écrire une autre plus explicite. Je ne vous cache pas que ce doit être une profession de foi confiée à *l'amitié la plus intime* ; tant pis pour moi si je suis indiscret. Mettez-y tout au long vos idées en matière de forme de gouvernement, de politique intérieure et extérieure, de presse, de réformes en faveurs des paysans ; d'impôts, d'institutions, de crédit etc. etc. Ne craignez pas la critique ; avec votre talent d'exposition, vous gagnerez tout le monde à vos idées. *Il suffit qu'on vous voie renoncer à ce système de restrictions dont nous nous plaignons tous*. — Je ne puis pas vous donner une plus grande preuve d'amitié qu'en vous disant tout cela au risque de vous blesser. Je vous trahirais si je vous tenais un autre langage. Si je n'étais que votre ami personnel, je me ferais un devoir de ne jamais vous faire de la peine ; mais je suis aussi votre ami politique, l'ami de vos idées, et je donnerais mon sang pour vous voir *où je sais*. Je vous aime trop pour vous flatter et j'aime trop mon pays¹ pour empoisonner d'avance, par la flatterie, le cœur de l'homme à qui je voudrais confier ses destinées. J'ai une telle opinion de votre caractère et de votre esprit, que je serais sûr d'être méprisé de vous, tout le premier, si je devenais votre courtisan.

Pour en revenir à votre lettre du 20 mai, je vous dirai que l'Union des Principautés est un vœu unanime et qu'il serait bien difficile qu'on y renonçât sans effusion de sang. C'est surtout en dépit et en haine des Autrichiens qu'on désire ardemment cette union. L'idée d'un Prince étranger (d'origine latine) sourit extrêmement aux Roumains et fait de rapides progrès. Mais ce n'est pas encore là, comme l'union, un vœu énergique et unanime. Les Turcs se sont tout-à-fait dépopularisés par leur résistance, au sein du congrès, à toute amélioration sérieuse et par leurs velléités (vraies ou supposées) à proroger Stirbey, ou à le nommer Caïmacam. L'Autriche avec sa stupidité habituelle, n'a pas su résister à l'envie d'empêcher le bien (ne pouvant pas faire un nouveau mal) et, au lieu de profiter de la faute des Turcs, ils en ont endossé la moitié de l'odieux. Le terrain perdu par la Turquie est encore libre ; et comme les puissances occidentales sont trop... (le mot m'échappe) pour s'y établir, c'est la Russie qui le gagnera et qui profitera des fautes de tous les autres. „Tu l'auras voulu, Georges Dandin”².

Je n'ose pas croire que Saffet-Pacha ne fera pas comme Fuad-Effendi, Dervich-Pacha et tutti quanti. S'il *savait*, cependant, et surtout *s'il voulait*, il réparerait tout, et au delà ; et rendrait la vie excessivement déplaisante au commissaire et au Consul russe. Mais bah ! il a trop d'esprit pour cela ! Si la Turquie laisse le pouvoir à Stirbey un seul jour après l'expiration de son terme, les deux moscovites sus indiqués feront une entrée triomphale dans la bonne et trop fidèle ville de Bukarest.

Stirbey est sûr de rester parcequ'il a récemment envoyé 25.000 ducats à cette putin qu'on appelle Fuad-Pacha. Je crains cependant

¹ In text : payer.

² Vezi *Introducerea*, p. XIII.

qu'il ne se réjouisse trop tôt et qu'il n'ait compté sans Lord Redcliffe qui est censé savoir ce fait.

Si vous voulez que nos affaires marchent bien faites l'impossible pour qu'on remplace Colquhoun qui nous trahit.

Le langage et la conduite des Autrichiens deviennent tous les jours plus provoquants. Leur Consul, Mr. Mihalovitch¹, un intrigant de bas étage, se donne les avis que se donnait autrefois Halthinsky. Il fait venir tantôt l'un, tantôt l'autre et leur dit qu'il ne comprend pas qu'on pousse l'audace, en Valachie, sous le régime autrichien, jusqu'à parler d'union, tandis qu'on sait qu'elle n'est pas dans les vues de l'Autriche; qu'il engage tout le monde, dans son intérêt, à renoncer à d'aussi absurdes et coupables projets; que l'Autriche est là pour veiller à ce que ni la France, ni l'Angleterre ne mettent leur nez dans des affaires qui ne les regardent pas (textuel). Qu'il n'y aura ni Caïmacam, ni réforme, ni Constitution, tout au plus quelques légères modifications au Règlement. Qu'il faudra dorénavant compter avec l'Autriche qui a fait des sacrifices énormes pour les Principautés etc. etc. — Tout cela est récent, et de plus, textuel.

Ajoutez à ce langage les faits les plus graves; les vols et les assassinats qui se succèdent avec une effroyable rapidité; la boucherie toute récente de Buzéo, dans laquelle 400 Autrichiens se sont acharnés des heures entières sur 15 malheureux soldats valaques dont 5 seulement étaient armés et où, après avoir fait à ces 15 hommes 124 blessures (le sous-officier en a à lui seul 18); après avoir blessé cinq habitants qui n'avaient pas même une canne à la main pour se défendre, prennent la chancellerie de la Milice d'assaut, brisent la caisse du Régiment, déchirent le drapeau et foulent le colonel qui arrivait seul, au bruit de la lutte, sous les pieds de leurs chevaux. — Tout cela, parceque le Préfet de Buzéo a prié le régiment de lanciers qui vient d'accomplir toutes ces prouesses, d'attendre 3 heures pour avoir des chariots. Notez-bien, et ceci vous expliquera l'heroïsme des Autrichiens, que le régiment valaque tout entier était parti le matin même pour Braïla et qu'il ne restait à Buzéo qu'une vingtaine de soldats, dont cinq seulement avaient des armes.

Les Autrichiens cachent le nombre de leurs blessés qui doit être fort petit. Un de leurs officiers a reçu un coup de baïonnette, pendant qu'il montait, à la tête de ses hommes, à l'assaut de la Chancellerie. Je me suis procuré le rapport du médecin en chef (Davila) que le Prince a envoyé immédiatement sur les lieux; j'en ai extrait tout les détails que je vous donne. Il est signé aussi par le chirurgien autrichien qui constate lui-même 124 blessures sur nos pauvres soldats.

Enfin trois jours après ce mémorable fait d'arme, ces mêmes lanciers faisaient leur entrée à Bukarest; et si le Prince Stirbey n'est pas allé au devant d'eux; s'il ne leur a pas fait dresser des arcs de triomphe, c'est qu'il n'a pas même le courage de sa trahison. Toujours est-il que le lâche souffre que les hommes qui ont torturé nos soldats, déchiré notre drapeau, se pavanent dans nos rues et se vantent dans tous les lieux publics de ce qu'ils ont fait. Le commandant autrichien a dit devant tout le monde que si le régiment valaque (qui n'était qu'à deux heures

¹ Mihanovici, cf. N. Iorga, *Corespondența lui Știrbei Vodă*, I, p. 195, 225, 233.

de Buzéo et que ce misérable colonel *Bobok* aurait dû rappeler en toute hâte) avait fait mine de se tourner sur ses pas, il n'aurait trouvé à Buzéo qu'un monceau de cendres : „Mes hommes auraient tout mis à feu et à sang” a ajouté le fier guerrier en retroussant ses moustaches.

J'oubliais de vous dire que le préfet de Buzéo, Mr Iarka, a fait atteler et a quitté la ville au premier bruit du combat.

Voici un nouveau plan suggéré à Stirbey par les Autrichiens. Il est lumineux et le Prince l'a adopté avec enthousiasme. À la nouvelle du départ du commissaire ture pour Bukarest, Stirbey quittera la ville, après avoir nommé une Caïmacamie conforme au Règlement, c'est-à-dire, composée de Jean Mano (président de la Haute Cour), de Baliano (Vornik) et de I. Philipesco (Minist. de la Justice). Saffet-Pacha trouverait un gouvernement installé qui grâce à l'appui déclaré des Autrichiens et au respect que les hommes d'Etat de nos jours professent pour les *faits accomplis*, continuera à fonctionner et à faire les affaires des Autrichiens et de Stirbey. Le dernier devra se retirer à la campagne d'où il dirigera tout et tiendra les fils de l'intrigue. Si les Turcs laissent faire, adieu tout espoir et dans six mois nous parlerons tous la langue de Gortchakoff. Si vous parvenez à ouvrir les yeux à Messieurs les Ottomans, vous aurez mérité le prix de 10.000 francs, offert par l'Académie de médecine à celui qui aura trouvé un remède efficace contre la cataracte. Les Autrichiens feront des Turcs tout ce qu'ils voudront en les effrayant avec l'Union et le prince étranger. Les hommes à courte vue et à larges poches qui gouvernent la Turquie ne comprennent pas que l'Union, le Prince étranger et même l'indépendance des Principautés voudraient mieux pour eux qu'une politique qui nous rapproche chaque jour davantage de la Russie. Dites aussi aux Turcs que s'il est vrai que les Autrichiens se soient mis à la tête de provoquer quelques troubles fâcheux pour nous, il n'est que trop probable qu'ils réussiraient, tant est grande l'exaspération qu'ils ont soulevée ici. Pour rendre ce projet impossible il faut que le commissaire arrive, qu'il congédie Stirbey, qu'il institue une Caïmacamie honnête et libérale et qu'il presse le départ des Autrichiens.

Le bonheur a voulu que le *Times* envoyât un correspondant à Bukarest et que cet honnête homme assistât à toutes ces menées. Il est à même d'ouvrir les yeux au gouvernement et au peuple anglais. Je désirerais que *vous* tinssiez Lord Redcliffe au courant de ce qui se passe ici. Quant au gouvernement français, n'en parlons plus. Il a des oreilles pour ne pas entendre et des yeux afin de ne pas voir. Son consul ici n'est pas que le premier secrétaire et l'âme damnée de Stirbey. Prix : 9000 ducats perdus au lansquenet.

— On dit que Gradovitch est un agent de Stourza.

— Je me décide de numéroter mes lettres : celle-ci est le No 1. Faites-en autant de votre côté.

J'apprends à l'instant que le préfet de Buzéo annonce, dans son rapport au ministre, deux morts de notre côté dont Davila ne fait pas mention. (Rien de plus naturel ; ils étaient enterrés lorsque ce dernier est arrivé à Buzéo). Les Autrichiens n'ont qu'un officier et deux soldats légèrement blessés.

Ne me faites pas attendre votre réponse. Ayez confiance en moi ; vous n'avez pas un ami plus sûr en ce monde. — Au revoir, mon très cher ami, je vous embrasse ainsi que vos enfants ; mes respects à Mme Ghica

Votre dévoué

J. Balatchano

Toute ma famille et ma femme vous font leurs amitiés. La fusion Stirbey-Cantacuzène ne paraît pas avoir encore réussi.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

41

Pera, 28 mai/9 iunie 1856

Ed. Grenier către Grigore Ghica Vodă : Noi precizări în legătură cu Banca Moldovei ; amănunte din discuțiile avute cu Thouvenel. Despre o eventuală revenire a lui Reșid Pașa la guvern. — Nesiguranța în ce privește viitorul Principatelor continuă. — Layard e la Constantinopol.

No. 3.

Mon Prince,

J'espère que cette dépêche sera plus heureuse que les deux précédentes, et qu'elle partira par le bateau de demain ; je prendrai mes mesures en conséquence ; V. A. s'attendait sans doute à me voir, arriver moi-même au lieu de cette dépêche ; mais Elle aura déjà été informée par le télégraphe du retard que j'ai cru devoir mettre à mon retour. J'aime à penser qu'Elle voudra bien approuver les raisons qui m'ont déterminé à prolonger mon absence de 8 jours.

J'ai peu de choses à ajouter aux détails que contenaient les deux Nos précédents : les fêtes du Beiram ont rendu les affaires et les visites presque impossibles cette semaine. J'ai cependant vu Mr. Thouvenel 2 fois. J'ai été heureux d'apprendre, de sa bouche que la France reconnaissait pleinement à V. A. le droit de concéder le privilège de la Banque comme Elle l'avait fait, que c'était une affaire uniquement du ressort de l'administration locale, que ce droit était du reste tout récemment remis en lumière par le traité de Paris, que si l'opportunité de cette concession pouvait peut-être [être] discutée, cette manière de voir ne pouvait pas devenir un argument entre les mains de l'Internonce, puisque la compagnie autrichienne avait prouvé par ses démarches qu'elle trouvait le moment venu de demander ce privilège. Mr. l'ambassadeur m'assura qu'il avait fait savoir à la S.P. sa manière d'envisager la question. Je ne doute point que cette intervention n'ait contribué à raffermir la Porte, et à la maintenir dans le vrai et le juste.

Il m'a été facile, d'ailleurs, de démontrer à Mr. Thouvenel que le moment était parfaitement opportun, en lui disant que c'était le couronnement d'une

longue suite de négociations ; que V. A. avait à coeur d'attacher Son nom à cette création si utile au pays ; que V. A. était sûre que dans cette concession Son Gouvernement n'avait et ne pouvait avoir que le mobile du bien public, tandis que, remettre à l'avenir cette concession, c'était la remettre à l'inconnu, et que cet inconnu pouvait très bien ne pas offrir les mêmes chances de patriotisme et de désintéressement.

Ces raisons m'ont paru faire sur Mr. Thouvenel l'impression que j'étais en droit d'attendre : du reste la concession de la banque à Bucarest a fait tomber ce qui restait des arguments mis en avant pour contester sa concession de Iassy ; „l'Autriche”, a dit à cette occasion Fuad-Pacha, „a toujours été une bonne et tendre mère pour le P-ce Stirbey et une marâtre pour le P-ce Ghyka”.

Je n'ai pas encore eu le temps de voir Reschid-pacha ; il a été fortement question, ces jours-ci, de le voir revenir aux affaires : il aurait fait demander à Mr. Thouvenel s'il pouvait compter sur l'appui de la France ; on aurait craint un piège, et l'on aurait éludé ; d'autre part, on dit que Reschid aurait été prié par le Sultan de reprendre le pouvoir ; mais qu'il aurait mis pour condition de composer tout le ministère à sa guise. D'autres prétendent qu'il s'est contenté de refuser.

Pour ce qui regarde les Principautés, même incertitude, malgré ce que dit Mr. Clarendon : ce qui est certain, c'est la complète ignorance où tout le monde se trouve sur ce que l'on fera à l'égard des princes ; comme je l'ai déjà dit à V. A. on attend le retour d'Aali-pacha, qui n'aura pas lieu avant 15 jours.

Mr. Layard est ici : le Crédit Mobilier aussi ; on parle de 2 autres sociétés : j'ai vu Mr. Layard ; V. A. sera bien aise d'apprendre qu'il a été très étonné des conditions offertes par Mr. Nulandt ; j'espère encore le déterminer à venir à Iassy avant d'aller à Bucarest ; il importe qu'il ait des Principautés aussi bonne opinion que possible.

Je prie V. A. d'agréer, &c. &c.

Péra 9 Juin 1856

E. Grenier

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghika Vodă, III Acte, f. 550. Copie.

București, 28 mai/9 iunie [1856]

Către N. Crețulescu: Bucuria pricinuită de apropiata înlocuire a lui Știrbei; cameleonismul lui Oteteleşanu; plan de răzbunare austro-știrbeist împotriva Turciei. Considerații nefavorabile asupra politiciii de concesiuni a Porții, față de Austria; urmările rele pentru Țara Românească. — Relatare amănunțită a incidentului petrecut la Buzău între soldații români și austriaci. „Zelul” autorităților știrbeiste pentru mistificarea adevărului. Exagerările austriece. — Adrese, ticluite la instigarea lui Știrbei, cerînd rămînerea trupelor de ocupație. Bunul simț al poporului. —

Opinează pentru sosirea lui Mazar Paşa comandant al pieţii Bucureşti. -- Gazetele vieneze elogiază conduita armatei austriece în Principate.

Copie d'une lettre de Bukarest ¹ en date de 28 mai/9 juin.

Nous avons la certitude que la déchéance très rationnelle du Prince actuel est déjà prononcée par la S. Porte. Pourtant son règne exécrable devra cesser le 10 juin n. s., si je ne me trompe, terme qui lui a été assigné par le traité. Aussi l'échéance étant très proche, se perde-t-on en conjectures sur ce que devra faire alors le Prince Stirbey, car on ignore les instructions qu'il aura reçues à cet effet de Constantinople. Toujours est-il qu'à son moment suprême il ne perd guère le courage. Je vous ferai grâce de l'air très rassuré qu'il a, et du langage qu'il tient devant ses ministres et le reste des fonctionnaires, de ses projets de *banque nationale*, dont il va, dit-il, saisir bientôt son conseil pour y aviser et d'autres balivernes de cette espèce, mais qui ne trouvent créance qu'auprès de sa trop crédule clientèle et de son entourage magnifique. Vous comprenez bien de qui je tiens toutes ces confidences princières : Ottétélechano, cette âme damnée du Prince, joue maintenant à la baisse, avec moi, il commence à plier son drapeau sale pour le fourer dans sa poche. Il est déjà sur la pente de la défection, mais il va au rebours de Mr. Balliano dont la chute sera plus terrible que son élévation n'a été honorable. Mais le Prince Stirbey, sachez-le bien, car je vous le donne pour positif, ne s'arrête pas à de pures blagues, il veut en même temps se venger de la Turquie et lui contrecarrer les résolutions prises. Les Autrichiens ayant suggéré l'idée d'un mauvais tour à jouer à la Turquie, le Prince Stirbey s'en est immédiatement emparé et leur a promis de la suivre et de la mettre à exécution avec son audace et sa perfidie habituelles.

Aussi est-il décidé, aussitôt qu'il aura reçu de Constantinople la nouvelle télégraphique du départ de Savfet Effendi pour Bukarest, de quitter la capitale et de nommer la *Caïmacamie réglementaire* pour gérer les affaires du pays. Savfet Effendi trouvant ici une *Caïmacamie légale* et l'*ordre parfait*, n'oserait, dit-il, le changer, d'autant moins que les Autrichiens s'y opposeront formellement, et ne permettront pas au Commissaire turc de faire reconnaître au pays le Caïmacam nommé par le Sultan. — C'est ainsi que les Autrichiens, après avoir rapporté à Constantinople, à Vienne et partout, où besoin sera, *ce fait accompli*, consolideront la Caïmacamie de leur goût, qui se charge de faire leurs affaires au détriment du pays. Vous m'avouerez que c'est un coup hardi, un véritable coup d'Etat, suggéré par les Autrichiens pour être accompli par le plus vil des traîtres, et qui a déserté tour à tour les camps et tous les drapeaux qui lui ont couvert les infamies. Faut-il laisser à ce misérable encore longtemps les moyens de se jouer de la Turquie et d'un peuple qui a encore à l'heure qu'il est le couteau à la gorge ?

La trop grande condescendance ou la faiblesse de la Turquie nous avait placés sur les bords de l'abîme, qui d'ailleurs ne devait pas manquer de l'y entraîner elle aussi ; si elle continue à marcher sur la même voie des déférences et des concessions, et qu'elle laisse faire l'Autriche, elle nous perdra ;

¹ Pentru provenienţa acestei scrisori, vezi scrisoarea lui N. Creţulescu către I. Ghica, din 7/19 iunie 1856.

ce qui est contraire aux engagements pris vis-à-vis de nous. Le droit oblige ; le devoir en est le corollaire. Aussi que l'on ne se trompe plus sur les intentions nettes de l'Autriche ; elle nous portera malheur aussi bien à nous qu'à la Puissance turque, si celle-ci ne se redresse pour rentrer *de fait* dans ses droits souverains et son indépendance.

Un événement d'une certaine gravité vient de se passer à Bouzéo : un petit détachement de militaires valaques qui devait se rendre de Buzéo à Fokchani ayant requis à l'administration du district les chariots nécessaires pour le transport des munitions, fut servi et était prêt à partir.

Dans ces entrefaits, un escadron de lanciers autrichien en dislocation, venait de Moldavie pour se rendre à Bucharest, s'arrête à Bouzéo où il devait stationner deux jours. Une réquisition instantanée de chariots pour transport d'équipement ayant été faite par l'officier autrichien, l'administrateur Iarca lui fit comprendre qu'il ne pouvait avoir des chariots disponibles à tout heure, mais qu'il s'engagerait à les lui fournir dans le plus court délai de 4 heures ; d'autant plus que l'escadron ne devait pas partir le même jour de son arrivée. L'officier ayant insisté à avoir le nombre de chariots qu'il avait vu hors de la ville, l'administrateur lui répondit que ces chariots étant déjà donnés aux militaires valaques qui les avaient requis depuis la veille, il ne lui était pas permis de les reprendre. L'officier croate, qui voulait à tout prix être obéi, fidèle à sa consigne, provocateur par excellence, comme toute la soldatesque impériale, alla hors de la ville où étaient stationnés les chariots chargés de munition et à la garde de douze militaires valaques, et ordonna à ses soldats de s'emparer de force de tous ces chariots.

L'ordre fut suivi du fait, mais les soldats valaques durent s'y opposer ; leur devoir et l'honneur militaire l'exigeaient. Aussi la lutte s'engage-t-elle, les uns armés de leur sabres tranchants, les autres sans armes pour se défendre. À la vue d'une lutte si inégale en nombre et en armes, l'officier valaque courut au secours des siens et invita l'officier autrichien d'arrêter la fougue de ses soldats, mais le farouche croate, pour toute réponse — lui asséna un coup de sabre vigoureux sur l'épaule, et sans la dureté et la grosseur de l'épaulette l'officier valaque devait avoir l'épaule gravement entamée. Aussi fut-il quitte pour une légère blessure.

L'exaspération de nos militaires qui risquaient d'être tous massacrés, s'ils ne devaient subir la honte incompatible avec l'honneur militaire de se laisser prendre les chariots, fit battre la générale, et les 45 soldats qui formaient tout le détachement furent réunis à la défense : de leur côté les Autrichiens, sonnèrent la générale et l'escadron entier prit part à la lutte ; mais l'alarme n'ayant pas manqué d'être donnée dans la ville, quelques-uns des habitants, hommes et femmes, poussés par la haine bien motivée et la terreur que cette soldatesque impériale a su leur inspirer pendant tout le temps de cette occupation terrible, coururent au secours de leurs frères, accablés par le nombre. — De cette agression préméditée, ou bien de cette lutte inégale il est sorti deux militaires valaques mortellement blessés et 10 autres légèrement blessés dont deux habitants de la ville.

Les Autrichiens ayant emporté leurs blessés, on n'en connaît pas le nombre, mais on prétend que malgré la supériorité du nombre, ils ont eu quelques morts et plusieurs blessés. — Vous connaissez l'élan et la valeur du

soldat roumain qui ne le cède pas au brave zouave français, lorsqu'il s'agit de l'honneur de son drapeau.

Ayant senti que le Prince Stirbey, en connivence avec ses Autrichiens, cherche à donner à cette affaire une toute autre couleur qui ne manquera pas de donner raison à une occupation prolongée des Autrichiens, tant sollicitée par Stirbey et ses complices, j'ai tâché d'avoir une copie du rapport officiel de l'administrateur du district, et une autre tirée du rapport du major valaque au chef de la milice sur cette affaire. Mais il m'a été impossible de les avoir, attendu que Mr. Balliano de l'Intérieur et le Colonel Vladoyano gardent les originaux dans leur poches, de peur que la vérité officielle ne soit connue du monde étranger.

Néanmoins l'affaire est connue de tout le monde d'ici, telle que je vous la rapporte ici, et d'après des témoins oculaires ; et le fait est que les Autrichiens ont été les seuls agresseurs et les provocateurs au désordre et à la lutte.

Je ne puis rien vous dire encore de quelle manière infâme on y procédera pour dénaturer la chose et jeter ensuite la faute sur les Valaques et leur esprit turbulent. — Un conciliabule nocturne ayant été tenu à cet effet chez Penkowitch, — y étant présents Mrs E. Balliano, J. Floresko le directeur et le colonel Vladoyano qui n'a pas duré moins de 4 heures, il y a été décidé que le directeur J. Floresko irait faire l'enquête sur les lieux. Sorti de cette ronde, celui-ci fut appelé deux fois dans la nuit chez le Prince qui lui donna des instructions précises, et puis la minute du rapport qu'il devra faire, fut rédigée ici.

C'est ainsi que J. Floresko, directeur souple, muni d'instructions et catéchisé officiellement, partit le lendemain matin pour procéder à une soi-disante enquête arrangée par avance. Ils feront en même temps changer les deux rapports de l'administrateur et du major valaque trop à la charge des Autrichiens, pour leur substituer d'autres et à la charge de nos militaires et des pauvres habitants de Bouzéo. On ne saurait vraiment pousser l'infamie, et la haute trahison plus loin. Cependant je connais exactement le contenu du rapport de l'administrateur, ainsi que les termes de la note officielle des Autrichiens au gouvernement valaque, car je suis parvenu à attraper les nouvelles d'une drôle de manière, en tirant les vers du nez de Mr Ottétélécheano qui, sans se douter de rien me met au courant des choses avec une bonhomie étonnante. D'après ce qu'il m'a dit avoir lu, l'administrateur rapporte les faits tels qu'ils se sont passés et qui ne laissent pas que d'être très aggravantes pour la soldatesque de S. M. Apostolique ; mais la note autrichienne est horrible ; elle va avec le mensonge jusqu'à l'effronterie, en affirmant, avec toute la lâcheté autrichienne, que les soldats de S. M., ayant été assaillis par la foule et les militaires, furent contraints de se défendre, d'autant plus que les habitants tiraient des fenêtres sur eux. Notez bien que la rixe s'est passée hors de la ville.

Nous attendons le retour de Floresko pour voir la tournure qu'il donnera à cette affaire. Mais vous devez savoir en même temps que depuis quelque temps, des adresses faites à l'instigation du Prince et signées par quelques-uns des siens, traîtres à la patrie, à l'effet de demander la prolongation de l'occupation autrichienne, circulent ici et dans les districts ; et les affidés et complices du Prince Stirbey parcourent le pays

pour faire des dupes et arracher leur signatures. J'aime cependant à espérer que cette haute trahison n'aura pas son effet, attendu que le monde chez nous est trop effaré et en a déjà assez de la brutalité unique de ces barbares modernes, pour donner dans le piège. Le bon sens du peuple l'emportera sur la perfidie des hommes de tout temps vendus à l'étranger. Mais si ces occupants continuent à provoquer et à assaillir des gens paisibles, et que les Puissances garantes de notre tranquillité n'y avisent, pour chasser du pays ces provocateurs aux troubles et aux meurtres la tranquillité ni la sécurité publique ne sauraient plus nous être assurées ni maintenues.

Notre bon peuple, vous le savez bien, n'est guère porté ni à l'émeute ni aux troubles, ni à l'attentat. Excessivement docile, et très facile à gouverner, il n'aime pas l'anarchie, encore moins l'anarchie autrichienne¹. Qu'on chasse du pays ces mauvais hôtes, et tout rentrera et se maintiendra dans le plus parfait ordre, qu'on ne doit ni au mérite ni à la fermeté de Stirbey, qui tout au contraire fait tout pour les troubler.

J'aimerais beaucoup que Masar Pacha vint chez nous commander la place de Bukarest; il serait, dans ces moments-ci, le bien venu du pays entier. — J'ai lu dans le *Ost Deutsche Post* du 24 mai la reproduction d'un article de la *Gazette de Vienne*, journal officiel, et j'en ai été indigné au plus haut point. — Une infamie qui n'est vraiment digne que du gouvernement autrichien, car il y est dit que l'occupation du pays par les armées de S. M. Apostolique a été très nécessaire pour soutenir les esprits portés au désordre et vers les idées subversives et que la conduite *exemplaire* de l'armée et la *discipline parfaite et héréditaire* chez le soldat autrichien et qui fait l'admiration de l'Europe entière, fait que l'Empereur à l'occasion de la *retraite partielle* des soldats, en remercie toute l'armée d'occupation et décore son chef Comte Coronini du grand cordon de je ne sais plus quel Léopold. — Il aurait plutôt mérité pour cela la corde que le cordon.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

43

[Viena, mai 1856]²

Baronul de Zedlitz către Grigore Ghica Vodă: Confirmă primirea scrisorii din 17 aprilie. Dispus să ofere servicii Baronului de Testa. — Analiza relațiilor ostile austro-moldovene, din ultima vreme: 1. Chestiunea Băncii Moldovei; 2. Împotrivirea Austriei față de proiectul de Unire a Principatelor; punctul de vedere austriac favorabil Turciei; 3. Jurisdicția consulilor străini în Principate. — În anexă: Răspunsul domnului.

¹ Pentru poziția liberalilor moderați față de mase, vezi *Introducerea*, p. XIII.

² Pentru datare nc-am orientat după indicația — 10 iunie 1856 (st. n.) — de pe ciorna de răspuns a domnului. Cf. anexa.

Mr. de Testa m'a remis la lettre que Votre Altesse m'a fait l'honneur de m'adresser en date du 17 avril dernier. La recommandation de Votre Altesse aurait suffi pour m'obliger à rendre tous les services en mon pouvoir à Mr. de Testa, mais pour le moment il se trouve dans l'heureuse situation de ne pas en avoir besoin, ayant été reçu partout avec la plus grande bienveillance, à commencer par Sa Majesté l'Empereur. Convaincu, par suite de cet accueil, qu'aucune impression défavorable n'avait pris racine à son égard, il croit pouvoir se dispenser d'abord de toute démarche ultérieure. — Si, plus tard, il trouvera à propos d'en faire, et que je puis lui être de quelque utilité, Votre Altesse peut être persuadée que sa recommandation est un ordre que je m'empresserai de suivre.

La situation politique a peu changé depuis le dernier rapport que j'ai eu l'honneur de soumettre à Votre Altesse, sous la date du 27 mai dernier. Mais tout en vous répétant, mon Prince, que l'Autriche ne pût pas être animée de meilleures intentions pour Votre Gouvernement et pour Votre pays, je ne puis vous cacher que la conclusion définitive de l'affaire de la Banque n'a pas fait ici une bonne impression. L'empressement qu'on a mis à Jassy pour arriver à cette conclusion sans vouloir recourir aux bons offices de l'Autriche ou sans concerter avec elle la manière de l'exécution a — on ne peut pas le nier — causé ici un sentiment pénible. On croyait entrevoir dans cet acte un manque de confiance, qui faisait chercher ailleurs une assistance que les voisins auraient offerte de bon coeur. J'ai bien fait observer que l'affaire, d'après ce que j'en savais, n'était que la continuation d'une négociation entamée dans un temps antérieur, interrompue seulement par des circonstances inévitables mais on ne voulait pas convenir ici, qu'il existait une nécessité urgente que cette négociation, tout en étant restée là, soit reprise dans un moment où les circonstances avaient entièrement changé. — Il me sera donc difficile d'effacer ici la conviction, que ce n'est pas l'Autriche, que les Principautés choisissent, pour chercher leur appui naturel.

Quant aux projets de l'Union de la Moldavie et de la Valachie, ils rencontreront en tous cas une opposition prolongée de la part de l'Autriche qui, sur ce point, ne saura pas [se] départir de l'opinion qu'elle n'a cessé d'énoncer, dès le commencement des Conférences à Paris. — Elle soutiendra fermement dans cette question les *déclarations de la Sublime Porte*, qui refuse l'idée d'une fusion. Les vœux de l'Autriche sont toujours restés les mêmes ; „Les Principautés avec une administration séparée et indépendante ; les Princes Régnants nommés à vie ; des institutions propres à „maintenir le bon ordre et à fixer sur des bases convenables le bien-être „de toutes les classes”. Voilà ce que l'Autriche est décidée à soutenir par tous les moyens propres à atteindre ce but. — Vous voyez, mon Prince, qu'on n'a pas le moins du monde dévié de l'ancien programme. Pour engager l'Autriche à le changer, ce serait aux Conférences de Bucarest de prouver avant tout, qu'en introduisant des innovations de ce genre, les droits de la Porte, droits reconnus et incontestables ne soient pas altérés. — Mais si cette thèse ne serait pas à soutenir, et que la Turquie, usant de son bon droit, persistait à s'y opposer, l'Autriche ne pourra que se ranger de son côté. Alors si l'on ne veut pas forcer la Turquie, à main-

forte, d'abandonner ses droits de Suzerain — il faudra bien s'accommoder des changements intérieurs que les conférences jugeront nécessaires, sans aborder la question de l'Union et d'une nouvelle dynastie qu'elle paraît même engendrer.

En finissant ce rapport, Mr. de Vesque, Conseiller du Ministère Impérial des Affaires Etrangères, m'est envoyé par le Comte Buol pour m'engager d'entretenir V. A. de certains griefs qu'ont reçus les sujets Autrichiens en Moldavie, par suite des infractions faites aux droits que les Consuls étrangers sont autorisés d'y exercer. Si j'ai bien saisi l'affaire il s'agit de ce que, si en cas d'insolvabilité le concours est décidé par la loi, les fonds d'exécution provenant des biens de sujets autrichiens, soient remis entre les mains du Consul qui, de droit exerce la juridiction sur ses nationaux. — Comme les cas où ces fonds ont été soustraits au Consul d'Autriche se répètent, et que celui-ci a été par conséquent empêché de remplir ce que son devoir lui prescrivait, le Gouvernement de l'Empereur, est obligé d'avoir recours aux bons offices de Votre Altesse, en La priant de vouloir bien y remédier, afin qu'il ne soit pas mis dans la nécessité d'appeler à la Cour Suzeraine. — L'exécution aura toujours à tâche à faire valoir les arrêts des Cours de justice de la Principauté; mais la perception et la répartition des fonds restent un attribut du Consulat, et le Gouvernement ne saurait céder ce droit de les mettre à exécution par ses autorités.

Agréé, Monseigneur, l'assurance de mon plus grand respect

Zedlitz

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghika Vodă, III Acte, f. 551. Copie.

Anexă

Grigore Ghika Vodă către Baronul de Zedlitz: Ciornă¹, datată [29 mai]/10 iunie, cuprinzînd: 1. Istoricul negocierilor în chestiunea Băncii: oferta Weichenscheimer (austriacă), oferta Nulandt (prusiană). 2. Ingerințele nejustificate ale Austriei în chestiunea de procedură civilă internă.

Accuser réception de la présente et remercier Mr. Ziedlitz de l'accueil bienveillant qu'il a fait au Baron Testa et des promesses qu'il me fait de lui offrir ses bons offices lorsque celui-ci les lui demanderait.

Lui dire que j'étais aux regrets que la conclusion sur l'affaire de la Banque ait fait une mauvaise impression auprès du Cabinet de Vienne. La Société Prussienne négociait cette affaire depuis l'année 52 avec mon Gouvernement. Par conséquent elle avait des titres acquis, qui militaient en sa faveur et Mon Gouvernement ne pouvait pas sans se déconsidérer

¹ Insemnări făcute de domn pe marginea raportului primit din partea baronului de Zedlitz.

repousser cette Société pour donner la préférence à la Société Autrichienne. C'est précisément ce que Mr. Weichersheimer exigeait. Il promettait de proposer des conditions plus avantageuses que celles qui avaient été faites par Mr. Nulandt, mais à condition qu'on n'ouvrirait pas la concurrence avec cette Société ou bien que l'on ajournerait à 6 semaines la soumission. Le Divan ad hoc crut ne pas devoir donner suite à une proposition pareille et s'adressa de terminer avec la Société Prussienne dont les conditions étaient déjà spécifiées et promettaient de grands avantages au pays qui avait besoin d'une pareille Banque pour faire cesser l'usure, relever le crédit et mettre à flot les fortunes de la plupart des propriétaires qui sont grevées de dettes. De mon côté, je ne pouvais que confirmer la décision du Divan qui s'est présenté en corps chez moi pour en solliciter la confirmation. Ajoutez à tout ceci le peu de tact qu'on a déployé dans cette négociation, et vous vous persuaderez facilement que cette affaire ne pouvait avoir d'autre issue.

Je ne vous cacherai pas non plus que les Moldaves sont par nature méfiants et que les vicissitudes de tout genre qu'ils ont éprouvées dans différentes circonstances politiques justifient suffisamment ce sentiment. Dans un état de choses pareils il ne faudrait pas avoir l'air de vouloir leur imposer des mesures, car ce ne serait guère le moyen de réussir auprès d'eux. Il faudrait d'abord leur inspirer de la confiance, et pour y parvenir, surtout pendant la crise politique actuelle qu'ils traversent, respecter leurs droits et leurs privilèges. Comment expliquer cette insistance de la part de l'Autriche de vouloir léser la loi fondamentale du pays qui règle la procédure des faillites? Jamais depuis que la Moldavie existe, le concours n'a été établi que par les tribunaux locaux, lorsqu'il y avait des indigènes parmi les créanciers, et les fonds provenant de la fortune du failli étranger étaient toujours déposés au tribunal local qui en disposait selon la loi. Il y a à peine une huitaine d'années que l'Agence Imp^{le} a soulevé cette grave question en demandant que la clause des faillites qui figure dans ses capitulations soit appliquée aussi en Moldavie. L'Autriche s'est même prémunie d'un Firman dans la fameuse affaire des Bouyouklis, qui tranche cette question en sa faveur. Mais est-ce à dire que pour cette raison mon Gouvernement doit céder sans faire la moindre objection. Vous conviendrez que mon devoir est de plaider les intérêts du pays et de ne pas laisser violer une loi fondamentale qui figure de temps immémorial dans notre Code Civil, et qui fut en dernier lieu sanctionnée par le Règlement Organique et à laquelle tous les Consuls des Puissances Etrangères se sont invariablement conformés¹. Cette loi faussée, où en appellerait le Moldave qui serait lésé dans les droits par le concours ou la classification? Naturellement soit à Vienne, soit à Paris, soit à Londres, ou ailleurs, et que deviendrait dans ce cas son autonomie? Réfléchissez et jugez...

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 603. Copie.

¹ Sters in text : sans faire la moindre objection.

Botoșani, 30 iunie/12 iulie 1856

G. M. Holban către M. Kogălniceanu: Respinge părerea exprimată de un „botoșănean” în „Stéoa Dunării” că semnăturile pentru Unire ar trebui adunate prin delegați, afirmînd că în districtul său entuziasmul pornește din convingere și nicidecum din îndemnuri forțate.

Botoșeni, 30 iunie 1856

Stimabilul meu domn !

În pasajele reprodusă din o corespondență din 20 iunie de la Botoșeni, în No. 39¹ a jurnalului ce redijați, domnul C. B. după a sa opinie arătînd scăparea din vedere, făcută de Adunarea din Iași, crede că atunci ar fi fost pre nemerit de a să triimete delegați și pe la ținuturi, cari ar fi putut aduna nenumărate glasuri pentru Unirea Principatelor, fără a mai lasa loc intrigilor, ce au început a le țasă unii oameni, și sfîrșaste prin o rugă către Domnul, pentru venirea străluciților delegați, care să-l chieame a-și rosti opinia.

Nu vreau a combate cerirea ce exprimă d. C. B. de a fi chemat spre a-și rosti opinia și nici îngrijirea persoanei d-sale despre partida intrigantă; am însă de mulțumire a vă incredința, că o așa necesitate de impuls, nu e simțită nici de cum în ținutul Botoșenii; pentru că încă la 22 iunii s-au acoperit de mulțime de iscălituri *Actul Național*², prin care persoane de toate clasăle viețuitoare în acest ținut să rostesc pentru Unirea Principatelor, și această dorință unanimă, apretiată de acei ce o rostesc pentru avantajele ei, n-au avut displăcerea a fi adunată de către nimene, căci și acum, persoane de pe la țară vin nechemate spre a să subseri în acest act.

Cum dară d. C. B. care vă comunică și expresiile cu care să îndeamnă răzășii la Unirea Principatelor, au avut neglijența cu două zile în urmă și de atuncea piră acum, a vă înștiința că botoșenenii prin act solenel s-au și rostit pentru unire; acesta-i o enigmă ce n-o pot găci. Dacă nu cumva însă din nenorocire s-au ademenit de către răi cugetători, îndată după scrisoarea ce v-au adresat; în privire că după observarea ce am făcut iscăliturilor din acel act nu am găsit nici una cu inițialele C. B.

Invitez dar pe d. C. B. dacă este din Botoșeni a veni în faptă, să să unească cu dorințele patriotice a concetățenilor d-[sa]le și atuncea să va incredința că „opiniile de unire” înțelegînd chieamarea sfintă, ce le convoacă, is din convingție, și n-au spaima vrajbei intrigilor, cu care să vede îngrijat d-lui.

Am onoarea domnul meu a mă însămnna
al dvoastre plecat

G. M. Holban

¹ „Stéoa Dunării” din 28 iunie.

² În „Stéoa Dunării” din 7 iulie (st. v) se reproduce numai textul Actului Național semnat de botoșăneni, fără a se da și iscăliturile.

[*Addugat de altă mână*] :

D-nu Holban are dreptate, și dacă are dreptate, apoi o avem mai mulți, așa fiind și gășind cu cale, binevoii a da publicității scrisoarea de față *, însă tot supt protecția artileriei ce v-au încredințat împăratul împăraților.

Umilit

[*indescifrabil*]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 1167, f. 378—379.

45

Ortaköy, 7/19 iunie 1856

N. Crețulescu către I. Ghica: Îi trimite o scrisoare primită de la București. — Se apără împotriva falsei interpretări date conduitei sale. — Admirație pentru Grigore Ghica. — La Constantinopol nimic nou. — Trimite și broșura lui Al. G. Golescu.

Ortakeui, le 7/19 Juin 56

Mon cher Ghika,

J'ai reçu votre lettre du 28 mai, samedi dernier le 2/14 juin. Je vous envoie ci joint copie d'une lettre qu'on m'écrit de Bukarest². Voyez où nous en sommes, et Dieu sait où l'on nous menera jusqu'à la fin. Je vous renvoie également la petite note de Balatchano. Je la connaissais. Nous n'en sommes pas encore là.

J'ai beaucoup regretté de voir qu'on ait interprété de la manière dont vous m'écrivez, ce que j'ai dit dans le temps à propos de l'accueil que m'a fait la personne en question ; autant que je me rappelle, j'exprimais mon étonnement sur l'erreur que ce Mr. conservait par rapport à ma conduite dans le pays, tandis que je le considérais (ainsi que tous nos amis dans le pays) mieux que personne au courant de ce qui s'y passait. J'ajoutais que j'avais lieu de m'en étonner d'autant plus qu'il pouvait avoir

¹ În introducerea care precede textul Actului Național publicat în „Stéoa Dunării” nr. amintit, citim : „Tot odată, spre a răspunde la o susceptibilitate onorabilă, pe care o înțelegem și o prețuim, socotim de cuviință de a lămuri bine simțul cuvintului de străluciți delegați ce figurează într-o corespondință a dlui C. B. din Botoșeni, cu data din 20 iuni, publicată în Stéoa din 28 iuni. — Unele persoane au socotit că sub aceia, corespondintele ar fi înăles delegații din Iași, de care vorbește în începutul scrisorii sale, cînd el n-au voit a înțelege și n-au exprimat dect pe „străluciții delegați” ai puterilor europene chemați de a cerceta opinia publică din Principate.

Cînd se atinge de patriotism, botoșănenii n-au trebuință de îmboldirea nimănui, și prin urmare, spre a-și exprima cea mai vie dorință a inimei romîne, n-au avut pentru ce aștepta de a li se trimite deputați din capitală”.

² Vezi scrisoarea cu data de 28 mai/9 iunie 1856.

auprès de vous des renseignements plus justes sur les choses et sur les personnes. Ainsi je vous prie de croire, mon cher Ghika, que je n'ai jamais eu la pensée que vous m'attribuez.

Le Baron Meusenbach est parti avant hier pour Paris. L'affaire de la Banque de Moldavie cédée à la compagnie prussienne est un *fait accompli*. Les Autrichiens en sont furieux. Le Prince Ghika de Moldavie a eu une conduite des plus dignes et a mis à la raison les exigences des autorités autrichiennes.

Ici, rien absolument de nouveau. On espère qu'après la prochaine arrivée d'Aali Pacha, il y aura plusieurs des questions qui nous intéressent et qui restent pendantes, qui seront résolues.

Rappelez-moi au souvenir de M-me Ghika; ma femme me charge de bien de choses pour tous les deux.

Votre tout dévoué ami

N. Krezzulesko

P.S. Alexandre Golesko vient de m'envoyer quelques numéros d'une brochure¹ qu'il a écrit sur le rachat des corvées. Je vous en envoie par la même occasion un exemplaire.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

46

Iași, 17/29 iunie 1856

D. Rallet către I. Ghica: „Lucrăm pentru unire”; reacționarii sînt în plin avînt; majoritatea unioniștilor cer domn străin și capitata „în mijlocul țerilor”. Unirea și clerul moldovean. Schit romînesc la Athos. — Cere vești; îi trimite cărți romînești nou apărute. — Diferite. — V. Alecsandri a plecat la București. — Stur[dza] a devenit unealta austriecilor.

Eșii 1856 iunie 17

Iubite amice!

Deși tirziu însă tot cu acea mulțămire am primit scrisoarea ce ai binevoit a-mi trimite. Eu abia acum, mulțămită *virtuoșilor* mei amici care s-au rugat lui D-zeu pentru îndreptarea mea, m-am rădicat, căci o recidivă mă rețină cîteva săptămîni în patul durerii.

Lucrăm pentru Unire precum vei fi știind-o; ținuturile să pronunță cîte unul unul, dar reacționarii care să tem de un ordin de lucruri mai seriu, să adună, vuese, ne atribue scopuri hostile suzeranității, și să anină de nemți ca să să sprijine. În curînd esă și un jurnal anti-unionist „Sentinela Moldovii”. Îl așteptăm ca să le cunoaștem temeiturile căci pînă acum lupta noastră au fost ceiace-i ziceau elinii Σκίαμαχία².

¹ Al. G. Golesco, *De l'abolition du servage dans les Principautés Danubiennes*, Paris, 156 p.

² Lupta cu stihile.

Cei mai mulți s-au pronunțat pentru domn strein și nu din dinastiile statelor megieșite, aceasta și însemnarea Capitalei în mijlocul țerilor au întrunit cea mai mare parte din persoanele pentru Unire. Dar Comisia rămîne să judece, și Congresul să hotărească. Dacă va vroi să părtinească Turchii ombrajoase, și Austriei care tot își însusește încă dritul a avea votu după ce i-au purtat pre toți cu vorbe și n-a făcut nici un sacrificiu în uestia orientului. — Atunci Congresul nu ne va refuza cel puțin Unirea sub principe pămîntean ereditar, care avind o constituție bună, nu va putea face decît bine și nu să va sfii nici de consuli nici de firmane.

Scriban a căruia cunoștințe le-am utilizat în scopul acest național, este pentru unire; frate-său a scris o broșură prea bună și un alt rector al Seminarului de Huși asemenea au publicat un cuvînt minunat. Să înțelege că toți cu învoirea mitropolitului și a episcopului.

Vodă Ghica, nu știu dacă o cunoști, au fondat un schit la Muntele Athos. Am profitat de aceasta ca să trimit acolo un elirie învățat cu vre-o 600 cărți romîne ca să statornicească o shoală bisericească, unde țințarii, dacă mai au simț național, pot să vie sub cuvînt de a să călugări — să-și învețe limba, și să să deștepte asupra naționalității lor, amortite și amenințate de panielism. Turcia ar face bine să protege desvoltarea lor ca să-și pregătească în viitor o contragreutate la elementul grec ce caută să-i absoarbă.

Mult dorim cu toții a ști ce faci și pe cînd te vom putea vedea în țară, pe cînd maica comună își va îmbrățoșa fii buni și împrăștiți. — Auzim de binele ce faci samioților și ne îngîmfăm. — Stur[dza] să făcu unelte oarbă a nemților; multe fapte o dovedesc. Noi însă, începînd de la legea martială pină la Bancă și la unire, ne-am pronunțat mai deschis. D-zeu să ne agiute și în viitor.

Îți trimit un *Șincai*, *Uricariul*, un *litopist* în 3 volume — O istorie a lui *Laurian*, o *Evanghelie* și un *abecedariu*. Ori cînd va eși vreun uvraj romîn și voi avea ocașie ți-l voi trimite. Însă ce doresc din suflet este să vii să le ei singur.

Închinăciuni de la toți

Sincerul amic și serv

D. Rallet

Am trimis rămășița de una sută galbeni d-lui Guess, și-ți mai mulțămesc odată. Serie-i te rog să-mi înapoiască sinetul sau să-l desființeze. Alecsandri e trimis la București să vadă ce se mai face pe acolo. — Ținuturile la noi să pronunță în favorul Unirei, iar Stur.[za] sfătuește romîni să să ție liniștiți căci o va cere singur în vremea cuvenită.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 18/30 iunie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: Aprecieri despre proiectul de constituție al Principatelor romîne, alcătuit de Ion Ghica; aprobă partea privitoare la organizarea comunelor, critică partea politică.

Bukarest, le 18 Juin 1856

Mon cher ami,

J'ai enfin reçu le travail dont vous me parliez dans votre avant dernière lettre et je l'ai montré déjà à trois de vos plus intelligents et plus sûrs amis. Nous préparons ensemble un exposé des observations que sa lecture a provoquées. Je puis vous dire dès à présent, que toute la première partie — celle qui traite de l'organisation communale a passé pour un chef-d'oeuvre et a été chaleureusement applaudie et admirée. Il n'en a pas été tout à fait de même de la partie politique de votre projet. Nous sommes d'avis que les Diètes de Județiu, l'Assemblée triennale et la composition du Sénat, *si elles* parviennent à vous attirer les sympathies de quelques vieux boyards, vous aliéneront à jamais celles de tout ce qu'il y a de jeune et de progressiste en Valachie. Un jour je m'étendrai longuement là-dessus.

Je regrette de vous dire et vous regretterez d'apprendre que vous êtes moins avancé que votre pays qui est mûr pour des institutions représentatives plus sérieuses et plus larges. Je crains que vous n'ayez été plus préoccupé des Turcs que des Roumains en faisant ce travail. Une fois pour toutes : ce qui plaît aux Turcs ne nous plaît plus.

Si j'avais à élaborer un projet de constitution je chercherais à imiter beaucoup plus la constitution anglaise que celle de Napoléon III, de Stadion et de Schwartzenberg. N'oubliez pas mon cher ami, que c'est la jeunesse, le *libéralisme*, qui vous soutient et vous portera un jour au pouvoir. Gardez-vous de perdre ses sympathies.

Si vous êtes de retour à Constantinople, demandez à N. Cretzulesco la relation que je lui envoie du guet-apens de *Pottoga*.

Recevez, mon très cher Ghica, mes amitiés aussi sincères que vives

Votre dévoué

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

48

[Constantinopol], 23 iunie/5 iulie 1856

Fuad Pașa, ministrul Afacerilor Străine al Turciei către Grigore Ghica Vodă: Avertisment adresat domnului împotriva propagandei unioniste pe care o patronează. Subliniază rolul viitoareii Comisiuni europene; recomandă o severă vigilență.

Sublime Porte
Ministère des Affaires Étrangères
Cabinet du Ministre

Le 5 juillet 1856

Mon Prince,

La Sublime Porte este informée que des réunions secrètes et des conciliabules ont lieu en Moldavie pour influencer l'opinion publique, et que des brochures et des imprimés sont dans le même but répandus dans le public.

Votre Altesse n'ignore pas que les vœux de la population seront consultés dans la future réorganisation de l'administration intérieure des deux Principautés et elle doit comprendre que des menées tendant à fausser la libre manifestation de ces vœux et organisées dans le but peu louable de donner une fausse direction à l'opinion publique et de la faire comparaître autre qu'elle est, ne sauraient être tolérées.

Lorsque la Commission chargée de travailler à la réorganisation administrative des Principautés sera réunie elle prendra les mesures convenables pour consulter l'opinion publique et les vœux des populations ; mais jusqu'alors votre Altesse doit veiller à ce que les intrigants et les fauteurs de désordres, dont le but n'est que trop évident, ne puissent par des menées soit ouvertes, soit cachées, amener une agitation factice qui ne pourrait qu'entraver les travaux de la Commission et empêcher les véritables besoins et les intérêts réels du pays de se faire connaître.

Je ne saurais donc assez recommander à Votre Altesse d'exercer une active surveillance sur les menées que je Lui signale et leurs auteurs.

Agréez, mon Prince, les assurances de ma haute considération.

Fuad

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 565. Copie.

49

Iași, 30 iunie/12 iulie 1856

Grigore Ghica Vodă către Fuad Pașa, ministrul Afacerilor Străine al Turciei: Spiritul public din țară în timpul Congresului de la Paris, și după Congres. Susține legitimitatea acțiunilor în vederea pregătirii alegerilor pentru Divan; respinge insinuirile cu privire la presupusul caracter agresiv al mișcărilor.

Iassy, 12 juillet 1856

Excellence,

J'ai reçu la dépêche en date du 5 courant que V. Exc. m'a fait l'honneur de m'écrire au sujet des manifestations qui auraient eu lieu récemment en Moldavie.

V. Exc. sait mieux que personne et la S. Porte n'a pu l'oublier ; avec quelle vigilance durant toute la durée du Congrès de Paris je me suis attaché à empêcher dans les Principautés toute manifestation qui, n'étant pas compatible avec les lois, ne pouvait que nuire aux intérêts du pays et diminuer la sympathie de l'Europe et en particulier celle de la Sublime Porte. Comme l'organe naturel et légal du Pays, j'ai transmis en son nom à Constantinople et à Paris l'expression des vœux et des besoins de la nation Moldave. Le pays qui n'était pas consulté n'avait pas qualité de prendre la parole. Il l'a compris et s'est tu ; il a attendu

avec confiance la fin des délibérations du Congrès et lorsque quelques brouillons ont dépêché à Paris une pétition appuyée de¹ signatures insignifiantes², j'ai fait arrêter le porteur du message intempestif aux applaudissements de tous les gens sérieux.

Mais depuis le traité de Paris et la publication des Protocoles du Congrès, la situation me paraît changée. Les habitants des Principautés seront appelés à exprimer leurs vœux et leurs besoins; ainsi que Votre Excellence l'annonce aussi par sa dépêche, ils seront consultés. Il est donc nécessaire et logique qu'ils cherchent à se préparer à ce moment solennel qui va décider, de leur avenir. Tout ce qui s'est passé à Iassy n'a pas eu d'autre but que d'essayer d'éteindre les divisions et de concerter un rapprochement entre les diverses opinions.

J'ignore à quelle source V. Exc. a puisé ses informations; mais je puis l'assurer qu'il n'y a eu ni réunions secrètes ni conciliabules. Il y a eu une réunion chez un des premiers boyards, où se sont rassemblés, sans mystère comme sans bruit, les personnages les plus influents du pays, de toutes les opinions, dans l'intention de tenter cette oeuvre de fusion et de concorde qui importe tant à l'avenir des Principautés. Il n'y a eu là ni agitation factice, ni désordres, ni intention de fausser la libre manifestation des vœux du pays, comme on l'a si étrangement représenté à V. Exc. Elle sait que la calomnie même n'oserait pas m'accuser de couvrir de mon patronage ou de mon insouciance des menées aussi coupables, si elles existaient. Mon passé et mon caractère suffiraient d'ailleurs, pour répondre à de pareilles insinuations.

V. Exc. peut être assurée que jusqu'au dernier moment où je resterai au pouvoir je saurai faire respecter les lois et maintenir le bon ordre.

Je saisis avec empressement cette occasion de Vous réitérer l'assurance de la très-haute considération avec laquelle ...

[Grégoire Ghika]

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghika Vodă, III Acte, f. 572. Ciornă, Copie.

50

Iași, 1/13 iulie 1856

Grigore Ghica Vodă către Fuad Pașa, ministrul Afacerilor Străine al Turciei: Avertizat despre viitoarea sa destituire, încredințează conducerea, Consiliului administrativ. Motivele: evitarea transmiterii directe a puterii; evitarea rezolvării cererilor de ultim moment; ostilitatea Austriei. — Se retrage la țară pînă la sosirea firmanului.

Iassy, 13 juillet 1856

Excellence,

Ayant été informé directement par mon Agent et averti d'autre part que la S. Porte allait procéder à la nomination d'un Caïmacam et décréter mon rappel, j'ai cru devoir remettre les rênes de Gouvernement

¹ Șters: quelques

² Șters: et peu nombreuses

aux mains du Conseil Administratif, sous la présidence du Grand-Logothète Etienne Catargi.

Ce n'est pas sans de graves raisons que j'ai pris cette détermination. Les circonstances où je me trouve me l'ont impérieusement commandée, comme Votre Excellence sera à même de le voir ; car je me fais un devoir de lui exposer sincèrement les motifs qui m'ont guidé dans cette conjoncture.

Je n'ai pas besoin d'insister sur la position personnelle où je me trouverai vis-à-vis du Caïmacam ; Votre Excellence, avec la délicatesse de tact qui la distingue comprendra facilement ce que la transmission directe du pouvoir, faite par moi-même, en personne, aurait d'incompatible avec¹ ma position. Ma présence au siège du pouvoir dans cette situation ne présenterait que des inconvénients et l'intérêt du nouveau Gouvernement s'accorde parfaitement² avec cette combinaison en lui facilitant dès le début son action naturelle.

Outre cette considération que je puise dans un sentiment qui ne se discute pas, il en est une autre tirée de la situation même. C'est la nécessité de me soustraire aux obsessions de tout genre qui accablent sans pudeur tout pouvoir expirant ; les exigences croissent en raison du peu de temps qui reste pour les satisfaire³, elles prennent dans ces derniers jours un tel caractère de persistance qu'on ne saurait les éviter en restant.

Mais il est une dernière raison d'un ordre plus élevé, qui à elle seule suffirait pour légitimer la démarche à laquelle je me suis résolu : c'est l'attitude que le⁴ Cabinet Autrichien a prise dans les derniers moments vis-à-vis de mon Gouvernement. Elle révèle une hostilité systématique si peu déguisée que je pourrais l'appeler une persécution. Tous les actes les plus récents de mon administration sont battus en brèche soit ici, soit à Constantinople, avec une insistance que rien ne lasse. Loi sur la presse, concession de la Banque, privilège de navigation sur les fleuves de la Moldavie, révision de procès, rien ne resterait debout de tout ce que mon Gouvernement dans la mesure de ses droits et de son patriotisme a décrété pour le bien du pays.

Cette position n'est plus tenable et cette lutte inégale suffirait seule pour faire comprendre la nécessité où je suis d'avancer de quelques jours⁵ ma retraite du pouvoir.

Je me retire donc à la campagne, où je resterai jusqu'à l'arrivée du Firman Impérial, et ce n'est qu'ensuite que je quitterai le pays.

Agréé, je Vous prie, Excellence à cette occasion les assurances de la très-haute considération avec laquelle etc. . . .

[Grégoire Ghika]

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 573. Copie.

¹ Șters : ma dignité.

² Șters : avec celui de ma dignité.

³ Șters : le respect est diminué, et cette mendicité prend dans ces derniers jours une telle effronterie qu'on ne peut s'y dérober que par la fuite.

⁴ Șters : Gouvernement.

⁵ Șters : ma retraite momentanément prématurée du pouvoir.

Miclăușeni, 3/15 iulie 1856

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki : Aspirații unioniste. Încredere nestrămutată în apropiata realizare a Unirii.

Miclăușani, 3 iulie 1856

Mult onoratul și stimatul meu domn,

Ploile și furtunile, ce ne năcăjesc acum de vre-o nouă zile, ne-au adus acea siguranță, că vei mai întârzia încă cu venirea dle pe aicea; de aceea ieu condeiu pentru a întreba despre sănătatea dle, rugîndu-te totodată a ne trimite și pe la noi vro știre mai sigură despre evenimentele din capitală.

Pe aici ne vin mai mult numai certele jurnaliștilor, care pot întrista pe doritorii de bine, măcar că ele pot contribui la dezvoltarea opiniunilor.

Eu din parte-mi sperez mult că Dumnezeu ne-au rezervat un viitor mai bun, și că după atita suferință vom pute vedé odată ziorile unei zile fericite. Însă înainte de toate cestiunea Unirei este aceea ce debue să se realizeze. De ne-au destinat soarta o pusăciune mai ferice în lume, de debue să nu perim de tot fără să fi trăit vreodată, de debue să reinvie această năciune uitată de secolii de Europa apusană, atunci rominii vor fi reuniți chiar în contra voinței unora din noi, ce predică neunirea între frați, fiind siguri că ei vor fi cei ce vor da mai întii cauză de ceartă. Însă întreb : care romîn poate cu fața curată să zică că-și iubeste țara și să vrie să rămînem în ticăloșia trecutului, în adevărată desunire, demnă de toată plîngerea ? Eu cred, că chiar de pe acum poate cineva să rumpă bățul asupra romînilor neuniști, pentru căci doresc neînsemnătatea, ruina și desființarea patriei lor : — Acești romîni, ori sînt dotați de natură cu vedere prea scurtă, ori sînt niște oameni, căroră interesul lor particular le este mai sînt decît acel al patriei.

Dumnezeu să ne ajute să combatem toate greutățile, ce în adevăr sînt prea mari și să ajungem la scopul dorit, pentru că viribus unitis să lucreze toți la regenerăciunea și stabilirea năciunei romîne. Dumnezeu să întărească pe cei ce lucrează cu amoare și fără iubire de sine la acest lucru mare ; numele lor vor fi nemuritoare.

Te rog, de nu te vei supăra, să-mi trimiți răspunsul la vox Hurmuzaki, vox Dei, cînd va veni. De îndată îl voi înapoia cu multe grații din parte-mi.

Maică-mea vă trimite a dsale complimente, rugîndu-vă totodată să nu uitați rugămîntea ce v-au făcut la Iași, și despre care și moșul Georgie v-au scris de la Dulcești, fiindcă d-ei este încredințată că de veți stăruii să va face aceia, pentru care vă va fi foarte recunoscătoare.

Priimiți, vă rog espresiunea deosebitei stime, ce vă păstrează a dvoastre

serv și amic

D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D.A.Sturdza, Coresp.

Iași, iulie 1856^a 1

D. Rallet către I. Ghica: Îl anunță că Vodă Grigore Ghica a plecat regretat de întregul tineret și că membrii vechiului guvern au demisionat. Se vorbește de numirea lui Al. Ghica în Țara Românească și T. Balș în Moldova.

Călugării au întârziat din pricina cumplitelor ploii. — Eu am recăzut bolnav. Mă mir ce are cu mine boala bogăților? O depeșă a venit pentru numirea caimacamului. — Vodă Ghica primind câteva mijlociri turce-austriace, contra libertății presii, privilegiului acordat francezului *Magnan* pentru plutirea Siretului, contra hrisovului Ghiculeștilor cu niște sudiți etc. le-a răspins toate și a plecat astăzi însoțit de stima chiar a multora din inamicii săi, și a întregului tineret. A dat două ofise: unul cătră țară, altul cătră Sfat — și noi ne-am dat demisia colectivă. Iar dacă noul guvern ne va reținea prin închezășuirea de a lucra după cele de nevoie țării în momentele cele atît de însemnate, atunce nu vom fi săliți a lăsa ceia ce s-a început prin impulsia noastră, ceia ce sintem datori a înainta și ca funcționari și ca oameni privați.

În Valahia să vorbește de fostul domn Al. Ghica, la noi de Toderiță Balș. Dea Domnul ca să pătrundă amîndoi de marea chemare ce au, căreia trebui să sacrifice totul.

Toți amicii ți să închină, iar eu te mai îmbrățoșez odată cu toate sentimentele de stimă sinceră și de amicitie ce mi-ai insuflat.

D. R.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 4/16 iulie 1856

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Anunță intrarea sa „în arena publicității”. Înlăturarea lui Gr. Ghica din domnie, amănunte. Atitudinea demnă a fostului domn. Chestiunea fraților Buiucli. Protest austriac împotriva libertății presei și a privilegiului de navigație. — Curentul unionist din Țara Românească. Presa străină. Heliade Rădulescu antiunionist. — Decrete de boierie. — Îndemn la acțiune unionistă prin presă.

Mult stimatul meu domn,

Am avut plăcerea de a accepe mult stimata dvoastre scrisoare și vă sînt foarte recunoscător pentru amabila neuitare. Chiar de n-ar fi timpul atît de contrariu călătoriei, nu mă pot depărta din Iași. Întii

¹ Pentru datare vezi scrisoarea nr. 53.

nu m-a lăsat Vodă. Acum nu mă lasă inima. După ce odată am intrat în luptă nu mă pot retrage din câmpul ei. Veți vidé din *Steaua Dunărei* că chiar cc. Mihalachi Pașcanu s-au scoborit în arena publicității.

Ieri, marți la 12 oare, Vodă a primit de la Fotiadi, ginerile bătrî-nului Vogoridi, o depeșă telegrafică, care-l înștiințază că Poarta a denumit Caimacam pe d. Vorn. Toderiță Balș și că În. Sa e invitat de Poartă a trăda Caimacamului frînele guvernului. Vodă îndată a trădat guvernul prin ofis în minile Sfatului¹ și la 5¹/₂ a purces spre Vaslui, de acolo spre Băsești — moșie a Nataliței — și peste 8 zile merge cu vaporul de la Galați la Pesta și de acolo, încunjurînd Viena, pe la Praga la Paris. Ne-a promis că : „va merge și la Napoleon și la Victoria și va apăra cauza Principa-telor. Numai dacă îi vom da ocasiune și materialuri. El ne va fi avocatul nostru”.

Șt. Catargiu, îndemnat de Vodă, a mers la Toderiță Balș și i-a arătat depeșa telegrafică. Toderiță a spus, că el n-a primit *nici o știre* și nici primește fericități. Cu toate acestea toată lumea merge de-l feri-citează.

S-a răspîndit faima că libertatea presei și Banca ar fi amenin-țate de curîndă desființare. Dar pozitiv n-au venit nimic. În *Steaua*, care va eși poimîne, Joi veți vidé un articol al meu în cauza aceasta. Tot ce știu este că Vodă a primit știre încă [pe] cînd călătorea pe la Ocna, etc. că proclatu Prokesch ar fi făcut observăciuni Porții asupra libertății presei și că Fuad ar fi zis că libertatea presei se cuvine numai staturilor independente. Vodă i-a trimis încă de la Galați legea presei și un răspuns foarte bun și curajos.

Ofisurile atingătoare de ducerea lui Vodă s-au publicat în toate foile de aici. Se zice că turculețul carele are să aducă firmanul pentru Căimăcămie are să vină cu vaporul de poimîne. Dela sine se înțelege că Sfatul și-a dat demiunea în numele lui Vodă. Se prepune că căimă-camul va avé puteri domnești și prin urmare va schimba ministeriul chiar și fără voia acestuia.

S-au răspîndit vorba că cc. Costăchiță are să se denumească ministru Justiției.

În cauza lui Buiucii, contra lui Toderiță Ghica a venit scrisoare de la Fuad, care cere numai decît reviziunea procesului. Vodă a lăsat această cauză celebră caimacamului. Frumoasă moștenire.

Dela Buol a venit protest în contra privilegiului navigării pe Prut și pe Siret. Sfatul a respins cererea lui Buol. Agentul s-a obrăznicit și a protestat în averea lui Vodă. Sfatul a respins protestul dînd tot odată dlui Goeddel o lecțiune cuvenită, zicîndu-i curat că nu cunoaște buna cuviință.

Se zice că la București s-a rînduit caimacam fostul domn Alecu Ghica.

În Valahia Unirea Principatelor are mai multe șanse decît aici, unde de la un capăt al terii pînă la celălalt Unirea este strigătul general. Nu dispercz nici eu. *Ost Deutsche Post* a publicat broșura lui Istrati care se bucură de protecțiunea Austriei.

¹ Vezi și scrisoarea domnului către Fuad-Pașa, ministrul de Afaceri Străine al Turciei cu data de 1/13 iulie 1856. Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 573.

În *Jurnalul de Constantinopoli* a eșit un articol infam în contra Principatelor. Magheru a dat protest la Sultanul în contra tendințelor ostile ale ministeriului turcesc.

Eliadi scrie foi volante în contra Unirei Principatelor. Grigoriță Balș și M. Kogălniceanu s-au vornicit. Toți majorii (și chiar Costică Aslan) s-au înălțat la rang de coloneli.

Porunca cucoanei Catincăi, căreia sărut minile cu multă plecăciune, n-am uitat-o. Aveți bunătațea de a-i spune că am avut foarte multe greutăți, dar în fine le-am învins. Duminică, când m-am dus eu însumi cu decreturile la Vodă și nu i-am dat pace pînă nu le-au subscris, pe amîndoi i-am făcut sulgeri. Decretele le-am încredințat sulgerului Costaki Gheorghiu, sigilate și adresate cătră cc. Catinca. Am plătit și taxă legiuită cite 2 # pe decret. Spuneți, vă rog, cucoanei Catincăi că mă cunosc ferice, că am avut ocasiunea de a-i dovedi cît de scumpe îmi sînt poruncile Dsale. Dacă voi spune că am umblat două săptămîni dearîndul în toate zilele la Bezedé și tot fără succes, nu veți crede.

Ne-am bucura toți foarte mult dacă v-am vidé și pe Dv. în arena publicității. După ce scrieți așa de bine ar fi păcat să rămîneți afară din luptă și să închideți în inima dvoastre nobilele și patrioticele simțăminte, ce ați moștenit de la neasemănabilii dvoastre părinți. Ar fi păcat zic să tăceți chiar acum și să nu puneți la dispozițiunea cauzei cauzelor, frumoasele dv. cunoștinți. Nu fiți așa de modești.

Alăturata scrisoare, binevoiți a o da cc. Costachi pe care îl rog să-mi deede cel mai grabnic răspuns. Bancherii voiesc să iee în chirie casele dumisale, pînă ce vor puté zidi o casă potrivită. Eu sînt însărcinat cu această treabă, care nu suferé întîrziere.

Ertăți fuga condeiului. E tîrziu și trimisul purcede demineața. Cu cea mai sinceră stimă

Al dvoastre amic și serv

C. Hurmuzaki

Iași în 4/16 iulie 1856, 11^{1/2} oare de noapte.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D.A.Sturdza, Coresp.

54

Tecuci, 4/16 iulie 1856

Vasile Sturdza către C. Negri: Roagă stăruitor guvernul să nu demisioneze — în bloc — ci să aștepte să vadă în ce direcție se îndreaptă politica noului caimacam.

Tecoutche ce 4 juillet 1856

Mon cher Constantin !

Je viens de lire ta lettre et je t'avouerais que j'ai été tellement saisi de la démarche intempestive que Vous projetez tous collectivement, que j'ai résolu de t'écrire par estafette pour vous supplier tous de bien réfléchir

et de bien peser tous *les pour et les contre* avant de commettre une faute que vous ne pourrez plus réparer. Si vous donnez ou si nous donnons plutôt nos démissions qu'en résultera-t-il? nous laisserons champ libre (si le gouvernement prochain aura des vues contraires au gouvernement passé) de nous remplacer tous par des gens d'opinion conforme à la sienne, et nous lui faciliterons par là toutes les manoeuvres qu'il voudra faire, tandis que restant dans nos postes il n'aura pas si beau et facile jeu. Je ne crois pas que la retraite en masse pourrait avoir d'autre résultat. Au nom du ciel rassemblez quelques uns de vos amis les plus sages et les plus éclairés et qui ne se laissent pas guider par les passions et l'esprit de parti mais bien par l'intérêt du pays et n'allez pas faire à la légère une imprudence regrettable, attendez au moins voir quels sont les pouvoirs conférés au Caïmacam, il sera toujours temps d'en venir là s'il le fallait absolument.

Ton dévoué frère

B. Stourdza

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. nr. 12089.

55

Iași, 6/18 iulie 1856

M. Kogălniceanu către Grigore Ghica Vodă: Scrisoare de rămas bun, în ajunul plecării domnului. Urări de bună reușită în lupta pe care o va purta pentru cauza țării.

Iassi, le 6 Juillet 1856 (à l'Imprimerie)

Monseigneur,

Monsieur Grigoriou* me trouve à l'Imprimerie et m'engage à adresser quelques mots à Votre Altesse. Je demande donc excuses si j'ose vous adresser cette missive, sur de si mauvais papier.

Les calomnies pleuvent sur nous, mais nous tenons bon, ainsi que j'ai eu l'honneur de Vous le promettre. Votre Altesse verra si d'après les articles d'aujourd'hui *je sais apprécier les grandes concessions* que Vous avez faites au pays et qui rendent Votre nom immortel, malgré les calomnies de Vos misérables ennemis.

Je tiens à être le premier sur la brèche, toutes les fois que Vous serez attaqué. Je tiens, Prince, à Vous prouver que je Vous ai toujours admiré comme Prince, toutes les fois que Votre Altesse a eu confiance en moi, et que même calomnié à Vos yeux, *j'ai su reconnaître* Vos belles qualités et Votre ardent amour pour le pays.

* Acesta era Grigoriu muhardar (păstrător pecetei) al lui Vodă Ghica, supranumit Stefanaki Portar bașa. [Nota este a lui Papadopol Calimah din colecția cărui s-a transcris această scrisoare. — C.B.]

Monsieur Grigoriou part ; je ne puis donc que Vous répéter encore la promesse faite ; je tiens à ce que Votre Altesse me connaisse, quoique un peu tard, et ne m'appelle pas ingrat.

Sur cela, Monseigneur, je vous souhaite bon voyage, et *fasse Dieu que toutes les démarches que Vous ferez pour le bien du pays qui Vous considère encore comme son Prince et son Père, soient couronnées du meilleur succès.*

De Votre Altesse le très humble et très obéissant serviteur

Kogalniceanu

[*Adresa :*]

À Son Altesse Sérénissime Monseigneur Le Prince Gr. Ghica
etc. etc.

Basecti ¹

Bibl. Acad. R.P.R. Ms. 864, f. 130 – 132. (Copie autographe Alexandru Papadopol Calimah).

56

București, 10/22 iulie 1856

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Anunță numirea lui Alex. Ghica, caimacam în Țara Românească; primele sale manifestări favorabile Unirii. — Înmulțirea azeziunilor pro unioniste. Sfatul lui Talleyrand. — Remanieri în guvern. — Eventualitatea candidării lui Ion Ghica la domnie. — Nemulțumit de atitudinea lui I. I. Filipescu (Curcanache). — Despre N. Istrati și separatiștii moldoveni.

Bukarest, le 10/22 Juillet 1856

Carissimo,

Quelques jours après ton départ, une dépêche télégraphique de Constantinople a apporté au *Conseil Administratif* l'ordre de remettre les rênes du gouvernement aux mains du Prince Alexandre Ghica. — Le même jour est arrivé Mr de Talleyrand et dès le lendemain, une députation d'environ 150 jeunes gens est allée lui porter une adresse que tu liras dans le journal français de Bukarest. Je n'ai pas besoin d'ajouter qu'elle a été parfaitement reçue et que les Autrichiens et Mr Colquhoun sont furieux. Le Prince Alexandre déborde de bonnes intentions et d'un patriotisme qui se traduit en *faits*, n'était l'influence immense de ce même Mr Colquhoun qui cherche à lui imposer un ministre de vieux empaillés, ouvertement hostiles à l'Union. L'Union n'en fait pas moins son petit bonhomme de chemin.

¹ Basești, moșia domniței Natalia, fiica lui Grigore Ghica.

Nous aussi, nous recevons tous les jours des adhésions nombreuses de la Province. Tout cela ne se fait pas aussi ouvertement qu'en Moldavie ; mais peu importe. Inondez-nous de numéros de la *Stéoa Dunarii*, envoyez-en à toutes vos connaissances passées, présentes et à venir ; c'est un noble journal. — Jè ne crois pas qu'il dépende aujourd'hui d'un gouvernement humain d'empêcher la manifestation d'un voeu aussi unanime.

Mr Talleyrand est d'avis que nous différons cette manifestation jusqu'à l'arrivée des commissaires réunis. „Gardez-vous, nous a-t-il dit d'user, d'ici là, votre enthousiasme et vos arguments”. — Nous sommes presque tous de son avis. — Philippesco (Courcan) et une vingtaine d'impaticients de son tempérament veulent tout le contraire.

Les ministres de la Guerre et des Affaires étrangères ont été destitués hier. Le premier a été remplacé par Odobesco, le poste du second est encore vacant. Toutes les momies sont sorties de leurs tombeaux et demandent des ministères. Le Prince Ghica est malheureusement porté pour les antiquités. Le *parti national* lui refusera son appui s'il ne lui donne pas une assez large part dans les affaires. Si le Caïmacam le sacrifie aux eunuques, c'est Ion Ghica qui deviendra son candidat aux prochaines élections (au cas, bien entendu où un Prince étranger serait impossible).

Dis-moi, où en sont vos propres affaires. Votre Caïmacam fait honneur au Gannol qui l'a empaillé ; on le dit russe, autrichien et ture, mais nullement roumain. Vous pouvez lui rendre la vie aussi désagréable que nous l'avons rendue à feu Stirbey.

Ce dernier est encore à Bistritza.

Mr de Talleyrand justifie pleinement par son esprit et ses manières le choix de son gouvernement. Il est malheureux que Mr Colquhoun aspire à devenir le Bécлар du nouveau règne. Cela portera un coup terrible à l'influence que son Gouvernement exerçait à juste titre jusqu'ici.

Courcan devient de jour en jour plus gênant ; c'est un fou furieux que le gouvernement devrait faire soigner tous les mois très régulièrement. Il travaille à former un nouveau parti de *septembriseurs modérés*, mais *épileptiques* et prend des leçons d'armes dans la noble intention de provoquer et de perforer tous ceux qui ne seront pas de son avis : comme si des bottes étaient des raisons.

Le Prince Alexandre vient d'autoriser tous les émigrés à rentrer dans leur pays. Ce sera du renfort pour tous les partis.

Constantin Soutzo, grand boyard, grand cordon et propriétaire d'un fils et de trois filles luxurieusement laids vient de recevoir un coup de sabre sur le crâne. L'Autrichien qui le lui a appliqué se porte bien.

Mes compliments à tous mes amis. Mr Istrati (qui n'en est pas, Dieu merci) doit nager dans le contentement. Je suis d'avis qu'on devrait couper en deux ou en plusieurs morceaux tous ceux qui chantent les douceurs de la *séparation*. Alors seulement ils pourront se vanter d'être conséquents avec eux-mêmes.

Au revoir, cher ami, je t'embrasse mille et mille fois. Ma femme te serre la main.

Tout à toi

J. Balatchano

Ortaköy, 16/28 iulie 1856

N. Crețulescu către I. Ghica: Bucuros de destituirea lui Știrbei. Aprecieri pozitive pentru noul caïmacam comparat cu ceilalți candidați. — Despre îngrijorarea Turciei față de problema Unirii. Demonstrații „frenetice” prounioniste la București. Greșeala Congresului de la Paris. — Se reîntoarce în țară.

Ortakeui, le 16/28 Juillet 56

Mon cher Ghika,

Je ne veux pas quitter Constantinople sans vous dire quelques mots. Il est inutile de revenir sur le passé ; grâce au ciel qu'on a débarrassé le pays d'un homme dangereux.

Quant au choix de la personne du Caïmacam en Valachie, je le considère comme un triomphe quand je pense aux candidats qu'on lui opposait, Jean Mano, Constantin Cantacuzène, Bezdadé Mitika et Emanuel Balliano. Il y a bien de personnes haut placées ici, qui ne peuvent cacher leur humeur à cet endroit. Lord Redcliffe est sorti victorieux dans cette lutte ; sans lui, un des quatre noms ci-dessus aurait eu le dessus bien sûr, et alors malheur au pays. Le medjidié de 1-ère classe pour Stirbey a été donné en revanche comme satisfaction à l'Autriche. Voilà la politique ! Cela a fait sur tous un très mauvais effet.

La question de la réunion inquiète beaucoup les Turcs, ils se creusent le cerveau pour trouver un moyen quelconque pour en sortir ; mais l'impasse est un peu scabreux. Il paraîtrait que tant en Moldavie qu'en Valachie on est très porté en faveur de l'union ; dernièrement le commissaire français a passé par Bukarest, et il y a eu des démonstrations frénétiques en faveur de l'union. Je dirai toujours qu'on a eu tort de ne pas décider cette question dans le congrès même pour ou contre. Si la Turquie et l'Autriche s'y opposent, voyez donc les résultats dans les Principautés qui se seront prononcées pour ! Enfin nous verrons comment tout cela va finir.

Demain je m'embarque pour Ibraïla. J'ai reçu il y a une douzaine de jours une dépêche télégraphique de Bukarest ; on me dit d'y retourner immédiatement.

Adieu mon cher Ghika, je fais des vœux pour que nous nous voyions dans le pays sous de bons auspices. Présentez mes hommages à ma cousine, et recevez pour vous les amitiés de votre dévoué cousin.

N. Krezzulesko

P.S. Ma femme me charge de ses amitiés pour tous les deux.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 24 iulie/5 august 1856

Gr. Iorănu către M. Kogălniceanu: Nemulțumit de atitudinea caimacamului Al. Ghica față de Unire. — Anunță înființarea de comitete ale Unirii în București și districte. — Spiritul unionist din țară.

București, 1856 iulie 24 s.v.

Domnul meu,

Este bine a nu se prea grăbi cineva să judece pe domnitori dupe vorbe și dupe făgăduiele ce dau, ci mai bine a lăsa ca să vorbiască faptele pentru dânșii. Merg și mai departe; cînd auzim vorbe mari și făgădueli multe, de sigur, cată să ne aseptăm la lucruri foarte mici. Cam așa ni se întimplă cu caimacamul Ghica. La toți cîți se duseră pe la dînsul atît înainte cît și dupe numirea sa ca caimacam le arata cea mai fierbinte dorință pentru Unire, cea mai mare bunăvoință în a ne ajuta la propagarea ei. Dupe numirea-i recomanda însă la toți să aibă cea mai mare prudență pînă la venirea firmanului, că ar fi imprudent să se pronunțe pe față muntenii, precum v-ați pronunțat în Moldova. Firmanul se ceti și acum ne zice curat că trebuie să ședem cu mînele în sîn pînă la venirea comisariilor, că jurnalele nu pot scri nimic de Unire, căci aceasta l-ar compromite pe dumnealui caimacamul în ochii Turciei. Administratorii strigă în gura mare prin districte că comisarii vin numai pentru revizuirea regulamentului și caimacamul îi lasă să strige.

S-a găsit cîțiva juni de bună credință cari au crezut în simțimintele cele frumoase ale lui Ghica și dintr-aceasta a rezultat adresa ce locuitorii țerei i deteră, adresă dupe care mulți ar voi acum să șteargă subsemnătura.

Cei ce nu s-au lăsat a se încela de dînsul și cari n-au acceptat niciodată ca impulsionea spre reformele țerei să fiiă dată de la guvern își urmară lucrarea lor ca și în timpul lui Știrbei. Un comitet central s-a făcut în București și are drept scop: 1° a propaga prin toate mijloacele ce va avea, *idea Unirii Principatelor*. 2° *Necesitatea de un domnitor strein din familiile domnitoare din Occident*. 3° Să se silească a se alege în Divanul Ad hoc deputați progresiști. Bucureștii s-a țesut cu comitete ce sînt dirijiate de Comitetul central. Același lucru s-a făcut mai prin toate districtele.

Suntem îngrijați că daca guvernul va lua măsuri aspre ca să nu se poată da, la venirea comisariilor, o adresă cu mai multe miie de subsemnături să nu se facă atunci vreo manifestare cam zgomotoasă, căci te încredințez că Bucureștii nu prea sînt dispuși să țiiă multă socoteală de simpatiile pentru turci ale principelui caimacam. Am convingerea că oricît de apăsător ar fi guvernul, muntenii noștri se vor pronunța pentru Unire. În București nici un boier nu mai cutează să zică că nu vrea. În curînd și capitalele districtelor vor urma Bucureștilor. Satele nu mai stau înapoi. Subcîrmuitorii sunt porunciți să amerințe pe săteni cu bătae la spete de vor zice că doresc Unirea.

În ducerea comisarului francez la Constantinopoli, orașul Buzeu i-a trimis o deputație cu o adresă subsemnată mai de toți orașanii în care cer Unirea Principatelor.

Al domniei tale prea plecat

Joranu

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 1167, f. 406—407v.

59

[Iași], 29 iulie/10 august [1856]

D. Rallet către generalul Magheru: Consideră că activitatea prounionistă a fostului guvern și a fostului domn nu a fost de natură a nemulțumi Turcia și a o determina să reintroducă domnia reacțiunii. E nemulțumit însă de atitudinea nefavorabilă a lui Noguès [în al său Journal de Constantinople]. Turcia ar trebui să înțeleagă că sprîjinind Unirea se apără pe sine.

Onoratul meu și stimat domn,

Mult m-am întristat auzind că sînteți bolnav. V-am scris prin niște călugări de la Muntele Athos trimitîndu-vă și cărți romîne; nu știu însă de le-ați primit.

Dacă nu ne grăbem a face manifestațiile oficiale și particulare, oare cum ne apuca astăzi vremea și regimul reacționar care din nenorocire s-a introdus după pîrele ce ne făcură că am contestat suzeranitatea o dată cu lucrările pentru Unire? lucru la care nime a cugetat.

Guvernul Ghicăi, acel mai național decît toate, ș-a apărut autonomia contra amestecului puternic a streinilor. L-am combătut pînă în ultimul moment, și au trebuit să cădem, însă cu mîngăere în suflet, că ne făcurăm datoria, că ne ascultă țara ce-și declară solemn dorința Unirii, și prin aceasta ancurajă pe Valahia a face deasemene.

Ne am dat dar demisiile o dată cu retragerea domnului, bărbatu, părintelui Romîni, pe care cînd îl apăram cu căldură la Constantinopol o făceam cu bună cunoștință și convicție adîncă cum că-i capabil a face ce a făcut și a nu se cruța nici pe sine cînd e vorba de ceea ce are țara mai scump, de drepturile ei. Iată de ce, dacă nu să putea a rămînea el după împlinirea mandatului său, dorem eu ca și dta să fie locotenența reglementară — căci știem bine că tri își vor neutraliza influința, și nu vor gîndi la paplomă pe prețul autonomiei și după alte priviri.

Ticălosul de Noghez tot scrie contra noastră. El care la 1848 ne recunoștea drepturile, astăzi ne pune în linia raelelor, i să va răspunde și i s-a răspuns. Așteptăm comisarii. Căutați *Divanurile să fie alese, și nu de poroncală*. Proecte de lege electorală am lucrat și am trimis la Constantinopoli. Acole-i toată speranța, ca să ne statornicim o dată pentru totdeauna drepturile și să consacrăm și suzeranitatea în mărginirea tractatului de Paris, — să ne restrîngem relațiile cu ea apărînd-o

ca puternică barieră ce sîntem meniți a fi, dar nu putem fi fără a ne uni. Aceasta trebui să o înfăleagă o dată Turcia, acesta-i marele ei interes, pe care îl vreu toți amicii ei și chiar puterile ce-și vărsară singele pentru neatîrnarea acestui imperiu.

M-am bucurat din suflet aflînd că emigrații au a să întoarce. Scriți-mi vă rog cît mai curînd de-i adevărat. Pin-atunce primiți încredințarea amicitiei cu care sînt al V. amic sincer și

serv

D. Rallet

Această scrisoare și jurnal binevoiti a le da dlui Serurie, cum a transmite salutările mele tuturor fraților romîni. Eu am pătimit și pățimesc dar mi-i mai bine ; [în] înprejurările de față nu mă pot nici păzi nici căuta.

iulie 29

Colecția particulară dr. Alice Magheru.

60

Mehadia, 4/16 august 1856

Coronini către Gheorghe Bibescu fostul domn :
Îi comunică retragerea sa din țară și-i mulțumește cu acest prilej pentru serviciile aduse de căpitanul Bibescu-Brîncoveanu în calitate de aghiotant al său.

Mehadia, ce 16 Août 1856

Mon Prince,

Je viens de quitter les Principautés et je rentre dans mes fonctions primitives après avoir reçu l'ordre de S.M. l'Empereur, mon Auguste Maître, que ma mission était finie.

C'est en conséquence de cette détermination que M-r votre fils le Capitaine Prince Brancoveano cesse aussi d'être attaché à ma personne, et je ne peux pas me dispenser de l'accompagner avec ces deux mots qu'il vous remettra, mon Prince en personne.

Le Prince Brancoveano est un jeune homme de beaucoup de capacité et surtout d'un caractère exquis qui lui servira de guide précieux dans toutes les circonstances de sa vie. Il s'est aussi mérité l'estime générale tant de ses camarades que de ses compatriotes.

Le Prince Brancoveano m'a été très utile pour mieux connaître votre Patrie avec ses bonnes qualités comme avec ses défauts, que personne ne sait excuser plus que moi, et ce n'est pas seulement par reconnaissance que je garderai toujours le plus vif intérêt pour un pays, où on m'a comblé de bienveillance.

Que Dieu veuille que les intentions des Puissances pour la prospérité de ces Principautés persécutées par tant de bienveillance aboutissent à un résultat qui satisfait les vœux des Sages et Raisonnables.

La matière serait trop étendue, que j'allais entamer ; cessons donc et je vous [prie] Monseigneur, d'agréer l'assurance de ma plus parfaite déférence avec laquelle j'ai l'honneur d'être

de Votre Altesse

Le très humble Serviteur

Coronini

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Gh. Bibescu, Coresp. nr. 75.

61

București, 6/18 august 1856

Gradowicz către I. Ghica: După numirea lui Al. Ghica, situația internă e neschimbată; Colquhoun exercită influența sa asupra caimacamului; Béclard încurajează pe unioniști. Atitudinea Angliei e echivocă.

No. 18

Bukarest, le 18 Août, 1856

Mon cher Prince,

Je vous dois depuis longtemps une réponse à votre dernière lettre qui néanmoins n'est pas restée sans résultat ; vos amis s'occupent sérieusement de son contenu.

Mon rôle est fini pour le moment ; je reste inactif en contemplant les travaux des autres, qui consistent à pousser les roues d'une part et à en arrêter la marche du progrès d'autre part. Ces deux contradictions si hostilement opposées produisent déjà un malaise général. — Voilà la caimacamie depuis trois semaines ou même depuis quatre, et les choses restent en général telles qu'elles étaient il y a trois mois. Les mêmes hommes, même système, même esprit. Le Prince Alexandre professe la meilleure volonté, mais des influences extérieures, auparavant hostiles entre eux, s'entendent à merveille pour contrecarrer l'exécution des projets véritablement paternels du Prince Alexandre.

Les Autrichiens soutiennent les hommes d'ancien régime ; Mr Béclard ne jouit de la grande confiance auprès du Prince à cause de son ancienne attitude vis-à-vis de Stirbey ; il ne reste que Mr Colquhoun, qui jouit de toute influence et de la confiance du Prince Alexandre. Tout ce que la Valachie obtiendra en dot *du bien ou du mal* jusqu'à l'arrivée des Commissaires, sera exclusivement l'oeuvre de Mr Colquhoun. Mr Béclard agit plus sur les patriotes, avec lesquels il s'entend ¹ parfaitement.

¹ In text : s'attend.

Il encourage les patriotes à travailler pour l'union pour quelle idée la France et principalement l'Empereur fera tout ce qu'il est possible à faire légalement. Il n'agit que par ordre supérieur et il a porté même, le jour de la fête de Napoléon, au dîner donné à la colonie française, un toast à l'union et à la réorganisation des Principautés Danubiennes. — Il n'est nullement clair quelle attitude prendra l'Angleterre dans cette question. Des avis officiels, officieux et amicaux¹ sont si contradictoires, qu'on ne peut s'arrêter à aucune idée fixe. À Londres et à Paris on est unioniste et à Constantinople on est désunioniste.

Tout cela influence malheureusement sur les affaires intérieures du pays, ne sachant si on doit aller à droite ou à gauche, ou rester immobile, et en attendant et faisant le plan pour bâtir un joli palais, on laisse s'écrouler l'ancienne maison.

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

62

București, 7/19 august 1856

Gradowicz către I. Ghica: Critică atitudinea lui Colquhoun față de caimacam; comentează neînțelegerea dintre I. Bălăceanu și Colquhoun; despre duplicitatea acestuia din urmă față de Ion Ghica. Atitudinea beizadefelor George și Dimitrie Ghica. — Consideră necesară prezența lui Ion Ghica în țară.

Bukarest, le 19 Août 1856

Mon cher Prince,

Le duplicata de la lettre ci-jointe a été envoyé hier par Mr Colquhoun; je l'adjoints ici car je doute fort si elle vous parviendra, ou au moins si Mr C. Vous l'enverra intacte; vous le verrez au cachet qui est le même de la présente lettre. Voici l'explication pure et nette, mais très vraie.

Mr Colquhoun s'arroge la nomination du Prince Alexandre comme caïmakan; nous savons que c'est faux, mais du commencement il était habile d'en persuader le Prince Alex. Par là il exerce une influence, quelque fois arbitraire, sur l'esprit du Prince Al. Cela ne durera longtemps, mais pour le moment elle est funeste pour la Valachie et sera plus tard pour le Prince même. N'ayant pu faire de Cantacuzène un caïmakan (cela n'était pas bête, car 15 000 \neq passent pour une grande sagesse) il voulut l'imposer au Prince comme vornik, en société avec les Soutzo, Kornesko, vieux Floresko; en même temps il s'est opposé le plus positivement contre

¹ În text : amicales

tous les patriotes, les seuls hommes honnêtes et intègres ; contre les Kretzouleskos, Jean Balatzano, Angelesko et autres.

Quels sont les motifs ? Rien de politique ! car l'union ne dépend pas des vœux des Moldo-Valaques ; mais Mr Colq[uhoun] veut remplacer Mr Haltzinski et agir comme Ioanidis ; avec les patriotes il ne pourra pas faire fortune ; avec le vieux Ghika faible et paresseux il nommera les hommes aux postes, qui lui porteront des fruits. Il est en guerre ouverte avec Balatzano et son parti, car Jean lui a déclaré nettement qu'il ne connaît d'autres solutions pour son pays que de deux manières, ou l'union avec un prince étranger, ou si cela est impossible, Ion Ghika comme Prince de Valachie, et que lui, tout son parti et la plupart des patriotes agiront dans ce sens. Depuis, calomnie sur calomnie sur le compte de Jean. Si vous croyez à l'amitié sincère de Colq. pour vous, vous vous trompez. Vous n'avez pas un ennemi politique plus grand que Colq. qui vous nuira autant qu'il pourra faire. De là vient l'animosité du Prince Alex. contre vous, que j'ai essayé en vain de combattre. Aujourd'hui le Prince Alex. est dans les mains de Colq. et de Georges Ghika, le neveu du Prince. Georges se laisse injurier du nom de Prince et il a pris des attitudes si graves et incompatibles de sa jeunesse et de son passé qu'il devient ridicule. Ne soyez pas étonné quand vous verrez suivre Georges la route de son père Michel. M-me Grégoire Cantacuzène sa belle-mère, n'en sera pour rien. — Bezdadé Mitika va son chemin ; il espère à devenir Prince de Valachie à l'aide des Autrichiens, — il est aujourd'hui leur plus dévoué serviteur.

Il paraît que nous ne serons pas quitte de l'occupation autrichienne ; depuis une semaine ils font des fournitures pour 3 mois, c.à.d. jusqu'à [la] fin novembre ; alors les chemins de Transylvanie sont impraticables et l'occupation durera jusqu'au printemps prochain. Je pense que votre présence est ici absolument nécessaire après l'arrivée des Commissaires.

Votre tout dévoué

[Gradowicz]

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 19/31 august 1856

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Îi trimite informații pentru „l'Etoile du Danube”. Componența noului guvern din Țara Românească ; amănunte biografice și caracterizări pentru C. Sutăchi, C. Cantacuzino, Constant. Ghica, Picleanu, Constant. Bălăceanu, Ion Odobescu, Scarlat Crețulescu, Dumitrescu, George Ghica, Hași Tudorache. — Știri privind Unirea : atitudinea caimacamului ostilă Unirii. Toate fracțiunile partidului național unite în fața primejdiei. Atitudinea consulilor străini ; permisia de intrare în țară a emigraților revocată — etc.

— Le meilleur ami de Mr B. Alexandri au plus spirituel des amis de Mr I. Balatchano.

Caro mio,

Tu veux des tartines exemptes de fautes d'orthographe. Je n'ai ni le temps ni le loisir d'en faire... des tartines ; mais avec un peu de savon et de lessive tu peux tirer de ma lettre la substance d'une *Correspondance de Bukarest* pour l'Étoile française du Danube. À l'oeuvre donc ; „vingt fois sur le metier remettez *mon* ouvrage. Polissez-le sans cesse et le repolissez”. Je veux être un polisson si tu n'en fais pas une tartine digne du palais le plus délicat.

À propos de palais, tu sauras que je n'y mets plus le pied depuis que le Prince A. Ghica a accouché de son ministère sans le secours du mien. Le travail a été des plus laborieux et des plus longs ; les sifflets de la foule ont heureusement couvert les cris du patient. La montagne a mis au monde une souris. Ce „ridiculus mus” s'appelle Mr Soutzaki. Un fromage de Hollande, appelé en langue roumaine „Vistiarié” lui sert d'asile. Je garantis qu'il n'en laissera pas une croûte.

Mr Soutzaki (70 ans) est un *Bilboquet*¹ fanariote qui a courageusement „sauvé la caisse” et s'est sauvé avec elle en Turquie lors de l'invasion... d'une commission d'enquête chargée de prendre les comptes de la Tutelle Générale dont il était le Directeur sous Stirbey. Déficit constaté, un million de piastres ! Mr Soutzaki cumule avec les fonctions de ministre des Finances, celles d'agent ture, grassement payé pour agir contre l'union. Il a fabriqué, avant de quitter Paris, une collection de lettres fausses, signées des noms les plus respectables, qui prouvent toutes que la Réunion est impossible et ne se fera pas. — J'ajouterai qu'à l'heure qu'il est cet homme d'Etat n'est pas encore valaque ; il est sujet d'une demi-douzaine de Consulats. La Russie, la France, l'Angleterre et la Turquie se disputent l'honneur de couvrir sa petite personne et ses gros méfaits de leur protection.

Les autres ministres sont : Mr Constantin Cantacuzène (70 ans), président du Conseil sans portefeuille. Personnage connu et sempiternel. Grand *utilité* politique destinée à boucher les trous d'une certaine dimension. Tous les gouvernements qui l'ont employé à cet usage ont sombré sous voiles. Sa célébrité nous dispense d'entrer dans des détails biographiques.

À l'intérieur : Beyzadé Constantin Ghica (60 ans), neveu du Caimacam aussi probe que nul, ce qui est beaucoup dire. Sa longue carrière politique ne compte qu'un seul acte, encore n'y est-il pour rien. C'est sa destitution par Stirbey, des fonctions de Président de la Haute Cour de Justice.

Son Directeur (Mr Picleano) lui ressemblerait au physique, comme il lui ressemble au moral, s'il n'était pas habillé à la turque. C'est un *Djubéli*. Rien ne rappelle mieux la désopilante bouffonnerie des *deux aveugles* que ces deux messieurs *travaillant* ensemble.

¹ *Bilboquet* = om ușurel, flueră-vînt ; jucărie.

Justice : Mr Constantin Balatchano (65 ans), ressemblant par plus d'un côté au précédent, si ce n'est que, plus heureux que lui, le hasard (c'est lui que j'accuse) l'a doté d'un directeur jeune, capable et honnête. La nomination de Mr Charles Falcoyano à ce poste rachète, et au delà, celle de son chef.

Armée : Mr Odobesco (70 ans). Intelligence éteinte ; ignorance exemplaire. Véritable culotte de peau. Ses états de service portent : „Campagnes de 1814, 1815 et 1828 au service de la Russie. En 1848, tentative de coup d'Etat, à main armée, contre le Gouvernement provisoire auquel il avait juré, *l'avant-veille*, fidélité. Cette escapade aussi mal conçue que timidement exécutée, coûte la vie à 16 personnes *dont une femme*”.

Cultes : Mr Charles Cretzoulesco. Ex-gendre de Mr Vilara, caractère faible, souffrant d'esprit et de corps. Capacité nulle. Il donnerait la moitié de son traitement, auquel il tient cependant beaucoup, pour n'avoir pas accepté ce portefeuille. Frère de Constantin et de Nicolas Cretzoulesco qui ont refusé de faire partie de ce ministère, il a vaguement conscience du blâme que sa conduite lui a attiré.

Secrétariat d'Etat : Mr Dumitresco (70 ans) vétéran de la bureaucratie qui le compte depuis un demi-siècle dans ses rangs. Honnête, mais n'ayant pour lui que la *routine*, ce talent de ceux qui n'en ont pas. Homme de paille, s'il en fut, Mr Dumitresco est placé là pour masquer aussi peu que possible son Directeur, le plus tendrement chéri des neveux d'un Caimacam qui les aime beaucoup... d'aucuns disent *trop*. Mr Georges Ghica est un jeune homme de 26 ans élevé en Allemagne et imbu d'idées fortement rétrogrades. Il joint à un esprit fort ordinaire, une suffisance et une morgue aristocratique qui n'ont pas laissé que de verser un certain ridicule sur sa personne. Il est sujet à des explosions de vanité dont on se ferait difficilement une idée. Au demeurant, il a l'avantage de ne parler que difficilement la langue française, que son Ministre *entend*, mais ne *comprend* pas du tout, selon l'expression de Grassot.

Contrôleur : Mr Hadji Tudoraki surnommé *Pristanda*, mercier en gros et représentant le *quart* d'une fortune de 400.000 ducats. Brave et honnête boutiquier, qui la veille encore de sa nomination ne songeait pas plus à devenir ministre qu'à retourner à Jérusalem où son père a été pour lui. Nul et ignorant comme le sont tous les marchands de céans. On se perd en conjectures sur les raisons qui ont décidé le Caimacam à faire choix de lui. L'opinion la plus répandue est que S.A. a voulu s'acquérir les sympathies et l'appui d'une classe dont on commence à parler en Europe et à laquelle on s'y intéresse, au point de vouloir lui assigner le premier rôle dans la farce politique qui va se jouer à l'arrivée des commissaires. Il est malheureux que la valeur intrinsèque de Hadji Tudoraki ne justifie pas davantage les attentions flatteuses dont sa caste est devenue subitement l'objet. — Inutile d'ajouter que les boyards, grands et petits, sont furieux et que n'osant pas attaquer le principe, ils se rejettent sur l'homme qu'ils traitent d'ignare, d'imbécile etc.

Il est bon que tu saches qu'Angelesco et son serviteur n'ont pas accepté les postes qu'on leur offrait pour ne pas s'user en si mauvaise compagnie.

Parlons un peu de l'Union.

Comme je l'avais prévu, le Prince Alexandre lui est complètement hostile. Après nous avoir donné les assurances les plus formelles et les plus rassurantes à cet égard il s'est engagé dans un système de pression et d'intimidation que ne désavouerait pas le Prince Stirbey. Il a commencé par ordonner à ses ministres de destituer sans pitié tous les employés qui signeraient pour l'Union, et vient de finir par des arrestations. Plusieurs jeunes gens de Rimmiku-Vultchi coupables d'avoir colporté des adresses favorables à la Réunion des Principautés ont été arrêtés ces jours-ci et conduits sous escorte au chef-lieu du district. Si ces actes de brutale immixtion dans une question de conscience intimident quelques tièdes, ils ont l'avantage d'allumer chez les autres une ardeur qui ne s'éteindra qu'avec leur vie. Nous sommes décidés à faire notre devoir coûte que coûte et nous le ferons, soyez tranquilles.

Toutes les nuances du parti national se sont rapprochées en face du danger et aujourd'hui il agit comme un seul homme. Des milliers d'adresses circulent déjà et se couvrent de signatures. On parle d'exiler une douzaine d'entre nous. C'est une mesure que la Porte réclame impérieusement. Eh bien ! qu'on nous expulse, peu importe. Nous laisserons à nos amis un devoir à accomplir et un exemple à imiter, et nos amis se montreront dignes de nous.

Le moment décisif approche à grands pas ; les Turcs viennent d'envoyer du renfort à leur corps d'occupation et les Autrichiens forment un camp autour de la ville. Mr Colquhoun tonne contre l'Union et nous menace des baïonnettes autrichiennes. Le consul de France tient une ligne de conduite tout opposée ; il nous encourage à faire notre devoir.

L'autorisation de rentrer vient d'être retirée aux réfugiés de 48 ; les hommes les plus compromis dans la cause russe sont tous rentrés ; y compris Mr Georges Linche, qui non content de prendre service dans l'armée du Czar, a enlevé, en se retirant avec elle, une caisse publique contenant 10.000 ducats. Personne ne l'inquiète ; il dîne à la Cour.

Aristide court le pays pour combattre l'Union et propager l'idée de l'hérédité dans la famille Ghica.

Au revoir cher et bon ami. Je t'embrasse de coeur

J. Balatchano

Ma femme te serre la main.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 31—38v.

București, 19/31 august 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica : Promisiunile pro-unioniste ale caimacamului dezmințite de șapte ; noul guvern C. Cantacuzino ; Dumitrescu, Hagi Tudorache etc. Atitudinea celorlalte partide : știrbești, partidul național. Colquhoun patronează noul guvern.

Mon cher ami,

Mon silence serait inexplicable sans les derniers événements qui viennent de s'accomplir sous nos yeux. La crise est finie et la situation est devenue nette si non satisfaisante. Ne pouvant plus avoir la moindre confiance en Mr Colquhoun je suis à la recherche d'un moyen sûr de vous faire parvenir mes lettres. Avant de l'avoir trouvé je ne puis pas entrer dans certains détails fort intéressants pour vous.

Bien des masques sont tombés depuis un mois et bien des illusions aussi. Tant qu'il s'est agi de parler, le Prince Alexandre a été parfait ; c'était un héros, un patriote pleurant sur les maux de la patrie et brûlant d'y mettre un terme. Depuis que S.A. est au pouvoir, ses actes ne font que démentir ses paroles. Après avoir dit qu'il était pour l'Union, le voilà qui destitue et incarcère les partisans de l'Union. Son ministère est le plus éclatant démenti à toutes les assurances dont il nous a bercés si longtemps. Le Caïmacam vient de se jeter une seconde fois dans les bras de ceux qui l'ont déjà perdu. Répudiant toute espèce de scrupule il a fait choix, pour ses ministres, de MMr Constantin Cantacuzène (Président du conseil, sans ministère), Soutzaki (Finances), Beyzadé Constantin (Intérieur), Constantin Balatchano (Justice), Charles Cretzoulesco (Cultes), Odobesco (Milice), Dumitresco (Secrétariat d'Etat), Hadji Tudoraki (Contrôle).

Mr Dumitresco est un vieux tchokoï qui autrefois allumait la pipe du Prince Ghica. Il est là pour servir de paravent à Mr Georges Ghica, fils de Mr Michel Ghica, qui est le véritable Postelnik, sous le titre de directeur. Figurez-vous, au moral et au physique, son père, et vous aurez une idée de ce jeune homme.

Hadji Tudoraki est un mercier en gros, fort riche ; mais parfaitement stupide. — Le Caïmacam veut s'attacher à tout prix les négociants ; il n'est pas d'avance qu'il ne leur fasse. Après avoir rompu avec la jeunesse pour être agréable aux vieux boyards, il vient de les mécontenter, par cette nomination, et de s'en faire des ennemis irréconciliables. Voilà certes un homme qui calcule bien !

Nicolas et Constantin Cretzoulesco ont refusé de faire partie du ministère. De mon côté j'ai refusé toute espèce d'emploi. — Angelesco en a fait autant.

Je conclus : Le Prince Alexandre Ghica est tué sur le coup. Il ne peut plus en être question pour la Principauté. Stirbey est enchanté de lui voir faire faute sur faute et croit que tout ce qu'il perd s'ajoute à ses chances à lui. Son parti est grand ; réuni à celui de Bibesco, il devient formidable.

Le parti national peut seul lui tenir tête si la loi qui s'élabore à Constantinople l'émancipe et lui ouvre la lice électorale. La grande majorité de ce parti est pour un prince étranger, mais si cette combinaison ne réussit pas, il faudra bien qu'elle adopte un candidat. Ce ne sera ni A. Ghica, ni Bibesco, ni Stirbey ; encore moins Cantacuzène. L'homme qu'elle mettra en avant devra être jeune de coeur et d'esprit et appartenir, par les idées, à son siècle. Ce qui lui nuirait considérablement, ce serait d'affi-

cher un trop grand attachement pour la Turquie[...]. — En cas de réélection de Bibesco ou de Stirbey, il faudra s'attendre à une révolution au bout de trois ans, tout au plus.

Je vous enverrai le journal officiel à partir de la semaine prochaine. Vous serez étonné des exhumations et des résurrections que vous y verrez. Tous les *Djubélis* qui depuis le règne de Grégoire Ghica n'avaient occupé aucun emploi, sont poussés dans les carrières publiques. Le Directeur de la Vornitchie est de ce nombre. C'est le vieux Picleano.

Mr Colquhoun est le véritable père du nouveau ministère. Ennemi irréconciliable de tout ce qui compte par le courage et la capacité, il ne cherche qu'à bien faire ses affaires pour aller vivre joyeusement en Ecosse. C'est votre plus grand ennemi, c'est le mien, celui de Cretzoulesco et de tous ceux qui valent quelque chose. Libre à vous de ne pas le croire et de continuer à vous fier à un homme qui vous trahit. J'ai d'ailleurs des preuves convaincantes entre les mains.

J'ai reçu la suite de votre travail ; j'en attends la fin avec impatience.

Au revoir, mon cher et excellent ami. Mes respects à M-me Ghica. Les amitiés de tous les miens pour vous tous.

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

65

București, 20 august/1 septembrie 1856

*Nicolae Crețulescu către generalul Magheru :
Îi relatează motivele întârzierii răspunsului promis, referitor la intervenția pe lângă caimacam, în favoarea emigraților și a fiului lui Magheru personal.
Despre raporturile dintre N. Crețulescu și caimacam. Trimite și o scrisoare pentru A. G. Golescu.*

București 20 august
1 septembrie 1856

Domnule Magheru,

Am priimit cu multă plăcere scrisoarea Dumitale de la 8/20. Aveți dreptate să vă mirați că nu v-am scris de cînd am ajuns în sînu patrii. Dar deși nenumăroasele ocupații, atît private (din pricina plecării mele fără dă veste de astă iarnă), cît și alte multe necazuri m-au oprit de a vă scri. Nu m-am gîndit însă mai puțin adeseaori la dumneata. Am făcut cunoscute Caimacamului cîte mi-ați zis ; pentru emigrați mi-au răspuns că au avut dorința ca să-i cheme pe toți în patrie, și că îndată după numirea sa a vrut să o și puic în lucrare, însă a încercat înpotrivire din partea guvernului ture care l-a oprit de a-i aduce în țară la nooa reorganizație.

Pentru ceiace privește istoria cu Aristarki nu mi-au răspuns. În sfîrșit pentru fiu dumitale mi-au făgăduit. Am avut plăcerea să-l cunosc și eu pe fiu dumitale, care s-a întors acasă, chibzuind și eu mai bine să nu

șază să-și prăpădească pe aici vremea. Relațiile mele actuale cu Caimacamul nostru nu m-au iertat și nu mă iartă a intra cu dînsu în mai mari explicații întru nimic precum și în cele care m-ați însărcinat să-i zic.

Negreșit că cunoașteți cîte s-au petrecut aici cu alcătuirea ministerului prin care obștea adăsta să vază pe caimacam esprimîndu-și sistemu și politica care are să urmeze. Eu și frate-meu Costache am refuzat să facem parte de un asemenea minister, încredințați fiind că cu asemenea oameni lucrurile nu numai nu o să să îndreptese dar o să meargă și mai rău decît supt guvernul lui Știrbei, împotriva căruia eu unu am adus acuzații. Ca să intru dar întru minister și să văz repetîndu-să aceleași lucruri ca și supt Știrbei, nu am vrut să mă compromit. Dorința mea nu a fost ca să mă fac ministru, ci ca să mă pui într-o poziție să poci real za un bine pentru patria mea. Sînt mîhnit din suflet văzînd astă stare a lucrurilor la noi. Dumnezeu numai să le facă bune, căci eu unu am pierdut orice nădejde de la oameni. Apoi acum să mai vină cinevași și să pretinză că unirea și un stăpînitor strein nu este singura scăpare pentru bieteles principaturi.

Spuneți vă rog complimentele mele D-lui Bolintineanu, Polihronie și Marin, de la care am priimit o scrisoare. Dați vă rog alăturata scrisoare lui Alecu Golescu, și priimiți sentimentele de prietenie al slugii d-tale.

N. Crețulescu

Scrisoarea către Golescu am despecetluit-o eu, fiind că am avut să-i mai adaog cevaș, și am repecetluit-o cu doă bulinuri dintre care unu este pus în urmă, și prin urmare neatins.

[*Adresa :*] Monsieur Monsieur le général Maghero
à Constaîtinople.

Colecția particulară Vlad I. Magheru.

66

București, 3/15 septembrie 1856

N. Crețulescu către A. G. Golescu : Se interesează de sosirea lui în țară. — Comentarii în legătură cu dezordinea în administrație și justiție ; aspirațiile egoiste ale numeroșilor candidați la tron ; temeri sugerate de viitoarea componență a Divanului Ad-hoc.

Bukarest, le 3/15 7bre 56

Mon cher Alexandre,

Qu'as-tu fait pour ta rentrée dans le pays ? J'ai prié Mr. Colquhoun d'écrire à Lord Redcliffe ; il le fait par le courrier d'aujourd'hui, et je suis sûr que Lord Redcliffe pourra te faciliter cette affaire. Sur la liste de proscription il n'y a que ton cousin Alexandre ; tâchez donc d'avoir un passe-

port, ta famille t'attend avec beaucoup d'impatience, surtout depuis qu'elle sait que tu es à Constantinople.

J'ai appris qu'on est disposé à réduire le chiffre des membres du Divan pour chaque Principauté jusqu'à 47. Ce serait une dérision, comment peut-on prétendre obtenir l'expression des vœux d'un pays d'un nombre si restreint de personnes. Tâchez d'en démontrer tous les inconvénients d'une pareille Assemblée, ce serait un complet désappointement pour tout le monde ici.

Je voudrais beaucoup savoir comment tu es avec les différents représentants. Vois-tu souvent Wildenbruch? Je ne pourrais jamais oublier la contrariété d'avoir été forcé de quitter Constantinople avant que tu arrives. Peut-être si tu m'avais écrit au juste quand tu arrives, et où tu te trouves, j'aurais prolongé encore mon séjour de quelques jours, mais j'étais très incertain vu tout cela. Du reste j'aurais parfaitement bien fait d'y rester encore, car à quoi bon d'être venu ici. Pouvais-je pourtant faire autrement, quand on m'expédiait dépêche télégraphique sur dépêche de venir le plus tôt. On m'appelaît il paraît, comme j'ai eu lieu de m'en apercevoir plus tard, pour me faire en quelque sorte approuver une administration des plus ignobles. N'est-ce pas réellement malheureux pour ce pays que de se voir toujours aller de mal en pis? et que peut-on conclure de cet état de choses, sinon qu'autant que durera ce système de gouvernements éphémères et qui ne visent qu'au despotisme, le pays sera toujours malheureux. Je puis te prédire qu'avec le ministère que nous avons, dans quelques semaines encore nous aurons le plus grand désordre et la plus grande anarchie dans la justice et l'administration; les stirbeïstes avec tous les ennemis du pays en triomphent.

Voilà où nous mènent la faiblesse, l'égoïsme et l'aspiration pure à des vues et intérêts personnels. Nous avons aujourd'hui pas moins qu'une dizaine de candidats à la Principauté qui s'inquiètent fort peu de tout ce qui concerne le pauvre pays, et malheureusement ce sont des hommes qui tiennent par leur position le sort du pays entre leurs mains. Tu as bien fait d'écrire à Jean Philippesco d'être plus prudent, ce n'est qu'avec du calme et beaucoup de tact qu'on peut arriver à quelque chose de bien. D'ailleurs je suis certain que pourvu que le Divan soit bien composé dans un chiffre raisonnable, et que les élections ne soient pas influencées par le gouvernement dans le sens de la non union, l'opinion sera unanime; et ce n'est que cette opinion légalement exprimée qui aura du poids et de la valeur, tout le reste est rien. Aussi il est du devoir des commissaires de veiller et de faire prendre toutes les mesures possibles pour qu'on ne fausse pas de quelque manière que cela soit, l'expression des vœux de cette Assemblée.

Quant à la rentrée des émigrés, je regrette que le Prince Ghika n'ait pas mis un peu plus d'insistance à l'obtenir. La Turquie dans cette question s'est tout à fait démasquée. Les Valaques sauront désormais à qui ils accordaient leurs sympathies. Je suis curieux de savoir si tu as vu les Turcs, comme tu me le disais dans ta dernière. Je tâcherai d'écrire demain par Polihroniadi à mon frère Dimitraki, je lui enverrai toujours par le même négociant 60#. Fais mes amitiés à Maghero, Bolintineano et Marino. Je ne sais si Maghero a reçu une lettre que je lui ai écrite en dernier lieu par Polihroniadi.

Adieu Alexandre. Je fais des vœux pour que tu puisses rentrer le plus tôt. Présente mes compliments à la famille de Wildenbruch. Je t'envoie deux lettres de ta famille. Ma femme me charge de bien d'amitiés pour toi.

Ton ami

N. Krezulesko

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXXXV/22.

67

București, 9/21 septembrie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica: Colquhoun e anti-unionist, Béclard pro-unionist. — Caimacamul patronează o politică anti-unionistă: arestări, destituiri, menținerea armatei austriace, hoții și abuzuri; camarila din jurul caimacamului.

Bukarest, le 9/21 Septembre 1856

Mon cher ami,

Votre lettre du 3 septembre m'a fait grand bien en me prouvant que tout n'était pas encore perdu et que nous pouvons conserver une lueur d'espérance.

Je dois vous dire que pendant que Mr. Colquhoun tonne contre la *réunion* et la déclare *coulée*, le consul de France pense comme vous et dit, à peu près dans les mêmes termes, ce que vous m'écriviez; avec cette légère différence qu'il assure que la France ne tient pas moins au Prince étranger qu'à l'Union. Qui vivra verra!

En attendant le Prince Ghica fait de la politique ou de la réaction à outrance. Les préfets déchirent les pétitions qui se signent pour l'union et ont ordre d'arrêter et d'envoyer à Bukarest tous ceux qui en sont porteurs. — Après les fautes de principes sont venues les fautes de personnes. Vous connaissez la composition du ministère. Cela ne suffisait pas: sous prétexte d'épurer les administrations et les tribunaux de tout élément stirbeyste, on a destitué le peu d'honnêtes gens qui avaient trouvé grâce devant Stirbey et on les remplace par d'anciens domestiques ou *vatafs* de la famille Ghica et de la famille Cantacuzène. Le pauvre Prince Alexandre ne se fera pas grâce d'une seule bévue. On dirait que ce misérable Soutzaki a été placé auprès de lui pour le pousser plus vite à sa perte.

Les Autrichiens restent; du moins, le gouvernement a reçu l'ordre de faire les approvisionnements nécessaires à leur armée jusqu'au 1-er avril. Les amis du gouvernement vont dire partout que bien nous en a pris, vu que la Révolution ne peut pas manquer d'éclater le jour où les Autrichiens partiront. Je vous garantis qu'ils sont enchantés de garder les Autrichiens. — Lorsqu'on gouverne de cette façon, l'on n'est pas fâché de s'appuyer sur des baïonnettes étrangères. Cela dispense de toute prudence et de tout talent.

Les vols et les abus de toute sorte, inquiets un moment, ont repris un nouvel essor et s'évertuent à faire de ce malheureux pays la chose la plus triste qu'on ait jamais vue.

Si les commissaires ne viennent pas *seulement* parcequ'ils ont promis de venir et parceque nos femmes sont jolies. . . et *s'ils viennent*, que diront-ils à l'aspect de cett épouvantable désordre ?

Le prince Ghica veut se faire un parti et pour un *techokoï* qu'il recrute et qui le trahira à coup sûr, il perd des milliers d'adhérents sincères et désintéressés. Le moment est venu où l'on peut dire qu'il ne reste de la popularité et de la réputation du Prince Alexandre qu'un peu de pitié et une immense déception. C'est pour son neveu qu'il croit travailler et ce sont les affaires de Stirbey ou de Bibesco qu'il fait. Impossible de lui faire comprendre. Il y a dans sa propre famille deux tendances qui le tirent en sens opposés : Georges Ghica (daguerréotype moral et vivant de son père) est l'allié des Cantacuzène ; tout en consentant à se laisser porter au trône il ne voit rien au delà d'un ministère composé du père et des trois fils Cantacuzène. Vous savez qu'il a épousé la fille de feu Grégoire Cantacuzène.

L'autre fraction de la Camarille se compose de M-me Blaremborg, de Soutzaki et des Beyzadés Constantin, Démètre et Charles. Le dernier mène le second qui conduit le premier. Notez bien que la veille encore de l'avènement du Prince Alexandre, son neveu Démètre parlait de le faire. . .

[sfîrșitul lipsește]

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

68

Iași, 10/22 septembrie 1856

M. Kogălniceanu către C. Negri: Mulțumeste pentru știrile comunicate în legătură cu hotărîrea caimacamului de a pune în vânzare fabrica sa de postav. — Stăruie pentru ieșirea lui Negri din izolarea de la Tg. Ocna și pentru intrarea sa în lupta pentru Unire, cu atât mai virtos cu cât ziarele „Stéoa Dunării“ și „Zimbrul“ au fost suspendate.

Iassi, le 10 sept. 1856

Mon cher Negri,

Je reçois à peine aujourd'hui votre lettre du 2. Comme vous voyez, Okna est plus loin que Paris. Je vous remercie, mon cher Negri, de la bonne nouvelle que vous me donnez. Croyez que si je n'avais pas eu le couteau à la gorge, je ne vous aurais pas inopportuné. Mais S. E. le Caïmacama décidé d'user de revanche à mon égard ; et déjà l'odre a été donné au Divan de législation de procéder à la vente de ma fabrique dans l'espace de 40 jours, contrairement à la loi qui fixe un délai de six mois, quinze jours et quarante jours.

Vous me dites, mon cher Negri, que vous êtes tranquille à Okna. Pouvez-vous l'être, et devez-vous être tranquille, quand le pays ne l'est pas ? Je crois que vous vous trompez sur vos sentiments. Ainsi, mon cher Negri, bien loin de vous encourager à vous tenir dans la retraite que vous vous êtes choisie, au nom de tous nos amis politiques, je vous engage à la quitter le plus vite. Nous avons projeté d'élever un édifice national ; c'est à peine si nous en avons posé les bases. Nous devons donc continuer notre travail ; et jusqu'à un achèvement il y a beaucoup à faire. Vous ne devez nullement vous tenir isolé ; car si tout le monde fait comme vous, alors ce seront les Strajesco, les Cigaras et c-ie qui feront les affaires du pays ! Ils agissent, et nous autres nous resterions les bras croisés, mais nos propres enfants nous condamneraient. Et ces gens qui ont eu confiance en nous, ces habitants des districts, ces jeunes des départements, des écoles, qui pleins de confiance nous ont suivi les yeux fermés, ne nous, jetteront-ils pas la pierre si nous les abandonnons ? Déjà les plus courageux ont été exilés, d'autres sont traqués de maison en maison. Le costume national qu'on portait en toute liberté même sous les Russes est aujourd'hui interdit etc. etc.

Vous me faites des compliments sur l'Étoile du Danube, vous en avez malheureusement prononcé l'éloge funéraire ; car la loi sur la presse ayant été avant-hier suspendue par lettre ministérielle signée Fuad Efeendi, et la censure nous ayant été rétablie, l'Étoile et le Zimbru dès aujourd'hui ont cessé de paraître !.

Ainsi, mon cher Negri, maintenant que la voie de la presse nous est enlevée, vous voyez qu'il faut agir par d'autres voies tout aussi légales, mais plus énergiques. Au nom donc de notre malheureux pays, je vous engage de venir, et le plus tôt possible.

Merci, je vous serre bien la main et suis comme toujours votre tout dévoué

Kogalniceanu

[Adresa :]

Domnului Domnului Vornic Costachi Negre
Tîrgu Oknii

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 12025.

București, 18/30 septembrie 1856

N. Crețulescu către A. G. Goleșcu: Critică ignoranța și neonestitatea magistraților numiți de caimacam (Al. Ghica Barbă roșie, Al. Costescu, Al. Cocorășcu, Kîță Niculescu); comparație cu oamenii lui Știrbei. Consideră că purtarea caimacamului, dezamăgind așteptările unioniștilor, încurajează soluția unirii sub principe străin. — Profesiune de credință pe marginea refuzului său de colaborare cu actualul caimacam.

Mon cher Alexandre,

Décidément c'est une fatalité qui pèse sur le pays ; notre Caimacam s'embourbe de plus en plus. Le monde qui fondait les plus belles espérances sur lui est tout désappointé ; on s'attendait à toute une autre conduite, à tout un autre système de la part de cet homme qu'une longue expérience et les fautes des deux frères Bibesco et Stirbey auraient dû éclairer et le faire persister dans la voie du bien. On ne peut se rendre autrement compte de ses actions, sinon qu'il a renoncé à faire usage de ses propres facultés, et qu'il se laisse entièrement mener par Soutzaki et ses neveux.

Les Stirbeïstes applaudissent et triomphent ; la situation assez tragique pour le pays prête au comique. Alexandre Ghika barberouge, tombé dans l'enfance, homme dépravé, oublié depuis vingt ans et des hommes et du bon Dieu, est nommé président de la Haute Cour de Justice ! Alexandre Costesko dont l'ignorance, la stupidité, le manque entier de tout mérite intellectuel ou moral, président de la Cour d'Appel Criminelle !! Alexandre Cocoresko, usurier, dépravé, traîné il y un an devant les tribunaux à côté des faussaires de lettres de change, procureur d'une Cour d'Appel, parce qu'il est neveu de Constantin Cantacuzène, mais refusant d'accepter parce qu'il ne trouve pas le poste assez élevé pour lui !!! Ciță Nicoulesko administrateur en 37 ou 38 sous le gouvernement de ce P-ce Ghika, puni alors pour des abus criants par une arrestation sous la garde de Dorobantzi même de l'administration, nommé aujourd'hui membre de la Haute Cour de Justice !!!! Il s'agissait de faire quelques changements dans les Divans et les tribunaux, il s'agissait de remplir quelques lacunes, et pour donner satisfaction à la moralité publique, faire sortir quelques personnes à cause de leur dépravation de tout genre ; au lieu de cela un beau matin on fait table rase dans tous les Divans ; les honnêtes sont confondus avec les malhonnêtes, ceux-ci triomphent et les premiers se trouvent naturellement blessés et on donne pour excuse la punition que le gouvernement veut infliger à tous ceux qui ont signé dans le Divan Ad-hoc l'adresse de remerciements à Stirbey. Manque entier de tact, de politique et d'habileté.

La Haute Cour de Justice telle qu'elle avait été laissée par Stirbey, était tant soit peu bien composée, au dire de tout le monde. Il y avait Catardji, Grégoire Racovitza, Obedeano, Brailoi, plus ou moins hommes avec assez de connaissances dans le parti judiciaire, intelligents et jouissant de la réputation d'être honnêtes ; on les remplace soit par des ignorants, soit par des voleurs. On aurait eu d'autres hommes pour remplacer d'une manière équivalente les anciens, qu'encore on n'aurait pas dû le faire, la magistrature devrait être à l'abri de vengeance politique, aussi il s'est trouvé Brailoi, qui parmi tous les autres membres de la Haute Cour, seul a été conservé dans les affaires et nommé président de la Cour d'Appel de Commerce, a refusé motivant la non acceptation précisément sur la raison ci-dessus. Mon frère Constantin avait reçu aussi la proposition d'être nommé président d'une Cour d'Appel civile, il n'a pas voulu d'accepter ; on m'avait nommé aussi membre de la Haute Cour de Justice, j'ai refusé également, vu que je ne puis prendre part aux affaires dans un

gouvernement dont je désapprouve entièrement le système. Je me suis constitué accusateur du gouvernement de Stirbey comme mauvais, et pourquoi irais-je aujourd'hui faire partie d'un autre gouvernement pire peut-être que le 1-er ? Je m'attends à toute espèce de persécutions et de calomnies, cela m'est égal, je ne poursuivrai pas moins mes devoirs jusqu'au bout ; arrive ce qui pourra.

Maintenant si vous allez demander ce que cette Caïmacamie, après trois mois d'installation, a fait pour le but auquel elle a été instituée, on sera bien embarrassé à vous répondre ; a-t-elle songé à préparer quelques projets de réorganisation, ou quelques travaux préparatoires pour les commissaires qui sont à la veille de se rendre dans le pays, rien du tout. Il n'en est pas même question, et avec qui fera-t-elle tout cela, avec Constantin Cantacuzène, Bezdadé Kostaki et son directeur le vieux Balleano, avec le vieux Balatchano, avec Soutzaki le phanariote, avec pauvre Hadji Tudoraki et Dimitresko ? La population va être demain ou après-demain appelée à exprimer par ses élus ses vœux et ses désirs. La Caïmacamie prépare-t-elle le terrain à cet effet, donne-t-elle les moyens à la nation, dirige-t-elle les esprits à le préparer pour ce moment solennel qui ne se présentera plus jamais ? Loin de tout cela, même dans les affaires courantes du pays, il y a une paralysie et une inertie complète ; tout chôme, l'administration comme la justice.

C'est cependant le cas de dire que tout [est] pour le mieux ; à moins d'arrière-pensées de la part des grandes puissances de l'Europe par rapport à ce pauvre pays, les commissaires les plus récalcitrants à l'idée de l'union avec un P-ce étranger, quand ils connaîtront de près le pays et les choses, acquerront la conviction intime, que livrer le pays encore entre les mains de quelque boyard comme P-ce, fût-ce avec les meilleures institutions du monde, ce sera prolonger encore les calamités sur ce pauvre pays ; qu'il n'y a qu'une seule solution qui offre des chances de succès, c'est toujours celle de *l'union avec un Prince étranger*. Je défie tous les diplomates de l'Europe de nous montrer une autre voie de salut. 20 et tant d'années depuis l'institution du Règlement Organique se sont passées, et la triste expérience que nous avons faite est là pour nous donner la preuve de ce que veulent ces gouvernements !

Avant de terminer cette lettre, je vais te parler un peu de ce qui me concerne particulièrement ; je m'attends, comme je le dis plus haut, à toute espèce de calomnies de la part de quelques personnes d'ici ; on cherchera certainement à me noircir à Constantinople pour n'avoir pas voulu faire cause commune avec un système désapprouvé par tous les hommes de bien. Je préfère être appelé *ambitieux*, qu'homme ayant cherché une place à tout prix. On a cru donc que le changement opéré n'a été fait que pour écarter la *personne* de Stirbey, et replacer un homme à qui le gouvernement revient par droit de légitimité, que le pays n'a rien à démêler en tout cela, il n'a besoin d'aucune satisfaction, d'aucune amélioration, par conséquent il n'y avait que des hommes à changer au pouvoir, des places à distribuer, sans distinction de principes, de système et de caractère. Or, de mon côté, et je crois que le pays entier est du même avis, je n'ai pas considéré et je ne considère pas la question du même point de vue. J'ai voulu un changement de système gouvernemental. Ce système encore une fois est bien loin d'être représenté par les hommes

de la trempe de ceux qui sont appelés aujourd'hui au pouvoir. Pour accepter de coopérer avec eux, c'eût été sacrifier mes principes et ma religion politique, ce que je ne ferai jamais. Voilà ce que tu pourras dire aux personnes, qui voudront prêter l'oreille aux calomnies versées contre moi.

J'ai reçu tes lettres à la fois sans date. J'ai été très affecté de l'opinion que la personne en question a de moi, je lui écrirai bientôt, bien entendu je ne lui dirai rien de ce que tu m'écris. Si tu juges convenable, tu peux lui lire ma lettre. Je n'ai pas le temps d'écrire à mon frère Dimitraki, je lui ai envoyé dernièrement de l'argent poste-restante. Adieu.

Ton ami

N. Kretzoulesko

P. S. Excusez mon griffonage, mais on me presse, l'heure de départ de la poste est avancée.

Mes amitiés à Maghero

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXXXV/22.

70

București, 20 septembre/2 octobre 1856

N. Crețulescu către A. G. Goleșcu: Îl informează că Colquhoun intervine pentru intrarea sa în țară. Trimite salutări lui Magheru și Bolintineanu. Nici o știre despre sosirea comisarilor, sau despre plecarea trupelor austriece. Despre sosirea maiorului Hartmann în București.

Bukarest, le 20 7-bre/2 8-bre 56

Mon cher Alexandre,

Je t'ai déjà écrit que Mr. Colquhoun a eu la bonté de se charger de te faciliter ton entrée dans le pays ; il a écrit à Lord Redcliffe, et il a obtenu du P-ce Ghika la promesse d'écrire à Constantinople à cet effet. Hier Mr. Colquhoun m'a dit que le P-ce Ghika écrirait à Constantinople par le prochain courrier pour qu'on te permette de rentrer, convaincu, aura-t-il dit, que tu viens pour les intérêts de ta famille et nullement dans un but politique, cas auquel tu donnerais motif à ce qu'on l'incrimine de t'avoir accordé cette permission. J'ai répondu que je connaissais de l'année dernière encore le désir que tu avais de rentrer dans le pays où ta famille invoquait absolument ta présence pour des intérêts domestiques, et que je ne pouvais supposer que ton entrée aujourd'hui aurait un autre but. Je crois que tu ferais bien de te rendre chez Lord Redcliffe pour lui remercier de l'obligeance qu'il a d'intervenir dans cette affaire en ta faveur.

Mon frère m'écrivait en dernier lieu qu'il espérait d'une manière sûre qu'il obtiendrait aussi la permission du Séraskérat de venir à Bukarest,

alors vous feriez le voyage ensemble. Je n'ai que le temps de lui écrire, vu que le courrier de Mr. Colquhoun part en quelques heures, et je ne veux pas perdre cette occasion.

Dis à Maghero qu'il y a longtemps qu'il ne m'a pas écrit, je désirerais beaucoup savoir où en est-il avec les demandes qu'il avait faites auprès des ministres turcs. Mes amitiés également à Bolintiniano par qui je t'ai envoyé une lettre dans le paquet que je t'ai expédié avant-hier.

Rien de nouveau d'ici, nous sommes dans la plus grande incertitude par rapport à l'époque de l'arrivée des Commissaires, et à celle du départ des K. K. qu'on dit faire des préparatifs pour passer l'hiver ici ! Nous sommes de même dans la même ignorance par rapport à la composition du Divan ad-hoc. J'ai reçu la lettre par laquelle tu m'annonçais l'arrivée du Major Hartman ; il n'est pas venu encore me voir, j'ai fait sa connaissance ce matin dans une partie de chasse à laquelle nous nous sommes rencontrés. Si tu vois Mr. Wildenbruch présente-lui mes hommages, je lui écrirai la semaine prochaine.

Adieu Alexandre, j'attends avec impatience le plaisir de te voir. J'ai reçu il y a quelque temps une lettre de Lord Redcliffe en réponse aux miennes.

Ton ami

N. Krezzulesko

Arhiva B.C.S., Fond M. K., LXXXV/22.

71

București, 22 septembrie/4 octombrie 1856

R. G. Colquhoun către I. Ghica: Îi trimite o scrisoare din partea caimacamului; regretă slăbiciunea guvernului acestuia. Potrivnic unirii sub un prinț indigen. Despre viitoarea compoziție a Divanului Ad-hoc și despre sensul măsurilor luate de guvern, în vederea interzicerii manifestațiilor. Nemulțumit de prezența lui Știrbei în țară; greutățile alcătuirii unui „guvern serios”. — Îl sfătuiește să nu se țină retras din viața politică a țării.

Bucarest, 4 Octobre 1856

Mon cher Prince,

Je suis de longue date votre débiteur en correspondance mais je néglige toute correspondance autre qu'officielle dont je suis accablé. —

Voici une lettre que le bon vieux prince vous envoie. J'aurais voulu voir ce gouvernement plus résolu de trancher dans le vif aux abus et de s'entourer des hommes jouissant d'un crédit dans le pays, mais hélas, de tels hommes sont rares et le peu qu'il s'y trouve sont regardés d'un mauvais oeil par les boïars. Ainsi par exemple j'aurais désiré de voir N.

Crezzoulesko employé, mais il se tient à l'écart et, n'ayant pas un portefeuille, refuse un poste très élevé au Divan Suprême.

Quant à la question de l'Union de Principautés, c'est très clair que sous un Prince étranger avec de bonnes garanties de la part de l'Europe ç'aurait été à désirer pour le pays ; peut-être même la Porte y aurait trouvé son avantage ultérieur. Mais réunis sous un indigène — existe-t-il un individu qui aurait été accueilli par les deux provinces ? — Malheureusement un de mes collègues paraît avoir encouragé les menées d'un parti qui fait de la question un sujet d'agitation. J'ai dû suivre un cours diamétralement opposé et je suis heureux de pouvoir dire que je suis appuyé par beaucoup de ce qui se trouve ici de calme, prudent et réfléchi.

Je suis assez inquiet au sujet des Divans, je crains que comme représentatifs ils ne soient trop restreints et dans ce cas, les quelques-uns — Mano, Arsaky et cette clique ne soient prépondérants. Je n'ai pas peur que le gouvernement du Caïmacam restreint la libre manifestation des opinions, mais il attend l'arrivée des Commissaires et ne permet pas d'agitation à l'heure qu'il est.

Je m'étonne que la Porte ait permis à Stirbey de séjourner dans le pays. Sa présence est une source d'intrigues telles qu'un Stirbey seul pourra ourdir. Elle¹ a réussi déjà à visiter quelques amis du Prince Ghyka ou plutôt à les prédisposer contre lui.

Vous dites dans une de vos lettres : „il faut trouver des hommes capables d'organiser et d'établir un gouvernement sérieux” ; où les trouver ces hommes ? — Ce n'est pas certes parmi les partisans [de] Stirbey ou [de] Bibesco quoique ceux-là donner[ont] de la confiance au voisin. — Ce n'est pas, je crois, parmi le gouvernement mixte d'aujourd'hui et où figurent certains noms longtemps passés dans l'oubli.

Ne pensez pas mon cher ami à vous retirer, à vous réjouir d'une sinécure ; vous avez d'autres destinées j'espère et si nous pouvons vaincre un seul obstacle, aujourd'hui presque insurmontable, je ne craindrai pas. — C'est plutôt moi vieilli, blanchi, dans ce pays, qui ai le droit de viser à ma retraite. Moi je voudrais le voir dans une bonne voie avant de le quitter. Si nous ne réussissons pas cette fois, je laisserai à d'autres le soin de mener nos intérêts, me retirant au moins avec la satisfaction d'avoir fait tout ce qui fût en mon pouvoir pour être utile au pays où j'ai passé les meilleures années de ma vie.

En attendant, vous n'êtes pas oublié ici et j'espère qu'un jour, on vous verra arriver parmi nous, malgré toute espèce d'oppositions.

Mille amitiés je vous prie à votre femme ; a-t-elle vu sa soeur Pauline, Madame Muchine, lors son voyage en Syrie ?

Adieu mon cher ami, croyez au dévouement sincère de votre serv.

R. G. Colquhoun

Excusez la hâte dans laquelle j'ai dû terminer cette lettre. Les nombreuses interruptions en ont été la cause.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp.

¹ Citește: II.

București, 25 septembrie/6 octombrie 1856

Gheorghe Crețianu către A. G. Golescu: Felicitări pentru broșura recent publicată. — Îngrijorat de soarta Principatelor, cere amănunte și lămuriri în legătură cu ingerințele Turciei în afacerile interne ale țării; bănuiește împotriva Angliei. Influența lui Suțachi asupra caimacamului.

Bukarest le 25 septembre 1856
6 octobre

Monsieur Golesco,

Permettez-moi d'abord de vous féliciter pour l'excellente brochure que vous avez publiée dernièrement sur *l'abolition du servage* ; le style est net et concis ; les déductions logiques. En acceptant votre point de départ, on ne peut se refuser d'admettre votre conclusion. Mais, historiquement parlant, je ne sais si le paysan était réellement tenancier de deux tiers de la propriété : je serais enchanté d'avoir quelques éclaircissements là-dessus.

Mais ce n'est pas là le but de ma lettre. Comme depuis quelque temps, la politique prend un aspect, qui nous est défavorable et comme on cherche surtout à dénaturer tout ici et à jeter le découragement en répandant de fausses nouvelles, j'ai cru nécessaire de m'adresser à vous, en vous priant de me mettre au courant de ce qui se passe à Constantinople ; parce que aujourd'hui c'est là que va se décider notre sort. Dites-moi si vous savez quand doivent arriver les commissaires, quand les troupes étrangères doivent évacuer nos principautés, et comment seront composés les *divans*. Ce sont des questions qui préoccupent tout le monde : et par conséquent, si vous pouviez m'en donner quelques nouvelles, vous rendriez un service à tous vos amis politiques qui en ce moment se laissent aller au découragement, se croyant abandonnés par tout le monde. Car, comment expliquer autrement le langage que tient la Porte depuis quelque temps et son ingérence dans les affaires intérieures du pays ? On est indigné et des prétentions à la *souveraineté* et des ordres ministériels ou viziriels qui mettent obstacle à toute amélioration. Il faut avouer que c'est aussi la faute de nos gouvernements qui s'y soumettent tête baissée, tandis qu'ils pourraient s'y opposer les traités à la main.

Veillez m'expliquer quelles sont les intrigues qui se trament là-bas ; car la Turquie doit s'appuyer sur quelque haute protection, pour oser violer ainsi nos droits séculaires. Ici l'on croit généralement que c'est le perfide Albion qui en fait des siennes. Quant à notre administration intérieure elle est pire que par le passé ; c'est le phanariote Scutzaki qui gouverne de fait et qui fait faire au Prince-Caïmacam toutes espèces de turpitudes. On croit qu'il est payé pour le pousser à sa ruine. Si vous avez des relations parmi les personnes influentes dans la politique (ce dont je ne puis douter) faites par comprendre que notre position est insoutenable et que c'est vouloir notre perte que de prolonger encore cet état précaire.

J'espère que vous me ferez l'honneur d'une réponse. Mes opinions et mes sentiments doivent vous être connus. Vous n'ignorez peut-être pas que depuis longtemps je corresponds avec votre cousin Nicolas et qu'il m'instruit de ce qui se passe à Paris concernant notre question, de même que je lui fais connaître ce qui se passe ici.

Agréez mes sentiments de sincère admiration et de franche amitié.

George Cretziano

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/4.

73

București, 10/22 octombrie 1856

I. Blăceanu către I. Ghica: Despre greutatea de a sprijini pe caimacam, potrivit sfatului lui Ion Ghica: vechea simpatie s-a transformat într-o rezervă vădită; rolul camarilei. Partidul știrbeist triumfă.

Bukarest, le 10 8bre 1856

Mon cher ami,

Pour le coup, ce serait mon tour de me plaindre : voilà la quatrième lettre que je vous écris depuis que je n'en reçois plus de vous. Les trois premières ont été remises à Polichroniade.

Dans votre dernière lettre vous insistez beaucoup sur la nécessité, pour tous les bons Roumains, de soutenir le P-*ce* Ghica et le danger qu'il y aurait à l'isoler, en s'éloignant de lui. Rien de plus loyal de votre part et rien de plus juste en *principe* ; mais aussi rien de plus difficile en *pratique*. Et d'abord, ce n'est pas nous qui l'avons abandonné ; c'est lui qui, par un aveuglement qu'on ne peut s'expliquer, s'est arraché à nous pour se jeter dans les bras de ses ennemis de la veille qui sont devenus les flatteurs du lendemain et seront les traîtres de surlendemain.

Vous connaissez l'opposition énergique et, je dirai même, courageuse que j'ai faite à Stirbey ainsi que ma grande sympathie pour le vieux Prince Alexandre. Vous pouvez vous en référer à ce que je vous écrivais en vue d'une prochaine élection princière. Mais par cela même que j'ai été l'ennemi de Stirbey et l'ami *déclaré* du Prince Ghica, je ne puis me dispenser de protester aujourd'hui, *par mon abstention*, contre la voie qu'il a prise, qu'il suit résolument et qui le mène à sa perte. Agir autrement serait trahir et mes convictions et le Prince lui-même. Ne serait-ce pas légitimes les déclamations de Stirbey qui nous a toujours accusés de lui faire une opposition systématique, personnelle, intéressée. Que pourrais-je répondre à ses partisans s'ils venaient me dire : „Pourquoi servez-vous le Prince Ghica, quand vous avez refusé du service sous le Prince Stirbey ; en quoi le gouvernement de l'un diffère-t-il du gouvernement de l'autre ? Pourquoi flétrissiez-vous sous le second ce que vous approuvez sous le

premier? Allez, vous n'êtes qu'un ambitieux; ce que vous vouliez, c'était un poste plus élevé que Stirbey vous a refusé et que Ghica vous accorde! En quoi donc valez-vous mieux que nous?" — Dites, cher Ghica, que répondriez-vous à ma place? Mais ne craignez pas que mon opposition et celle de mes amis aille au delà d'une simple abstention. Nous ne faisons que ce qu'on nous force de faire, rien au delà. Un jour viendra où le Prince Alexandre lui-même nous rendra justice. Fasse le ciel qu'il ne soit, alors, *trop tard*.

En attendant, nos ennemis ont beau jeu: tout moyen leur paraît bon pour empêcher le prince de revenir sur ses pas. Nous sommes calomniés, noircis à ses yeux; on nous représente comme des hommes de désordre, des conspirateurs, des brouillons, que sais-je encore. A les en croire, nous aurions perdu le Prince en moins de huit jours; tandis que ces messieurs le sauvent deux fois dans les vingt-quatre heures; ils lui vaudront les bonnes grâces de l'Autriche et de la Turquie. Lorsque, par leurs beaux discours, ils ont endormi les inquiétudes du Prince, ils se répandent, comme une troupe de corbeaux sur la curée des places, des bénéfices, des faveurs et des abus. Le monde crie, on l'accuse d'être travaillé par l'esprit révolutionnaire; les Autrichiens déclarent leur départ impossible et le Prince Ghica devient tous les jours plus impopulaire.

Voilà la comédie que joue depuis plus de trois mois une camarilla composée d'une douzaine d'hommes ineptes et corrompus qui ne voient dans tout ce qui se passe aujourd'hui que l'occasion de faire fortune en exploitant le pays. Les agents inférieurs l'ont aisément compris et toute crainte, toute retenue, a disparu chez eux. Le pillage s'organise admirablement. Les préfets qui ont appauvri les districts sous Stirbey sont encore à leur poste. Le choix des nouveaux employés est constamment ridicule, lorsqu'il n'est pas odieux.

Et le Prince Ghica ne veut pas croire que c'est sur lui que tout cela retombera. Rien ne caractérise mieux la situation actuelle que la joie et le triomphe du parti Stirbey. Je crois qu'il a raison de s'en froter les mains. Une bonne administration aurait tué la famille Bibesco-Stirbey et fixé la Principauté dans la famille Ghica. Il paraît qu'on pousse la générosité vis-à-vis de la première jusqu'à tripler ses chances.

Réfléchissez un peu à tout cela est si je me trompe, prouvez-le moi: je suis prêt à reconnaître mon erreur.

Mes respects à M-me Ghica. Je vous serre cordialement la main.
Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

[București], 17/29 octombrie 1856

I. I. Filipescu către A. G. Golescu: Se plînge de înțirzierea știrilor de la el. — Zoe Golescu se întoarce fără Radu și Alexandru Golescu. Motive de regret pentru guvernarea lui Știrbei în comparație cu purtarea caimacamului Al. Ghica. Politica antiunionistă a Angliei stîr-

nește antipatii în țară ; sosirea agentului englez Crowe. — Boierii caută apropierea de partidul național, pentru că sînt împotriva lui Al. Ghica. — Propune stabilirea unei corespondențe regulate. Critică atitudinea lui Colquhoun.

le 17 octobre 1856

Mon cher Alexandre,

Je ne reçois plus de tes lettres, je suis fâché que mes lettres ne puissent parvenir sûrement, ma lettre expédiée à Turin aurait dû te parvenir à temps puisque d'après mon calcul et l'adresse de tes lettres tu n'aurais dû partir que dix jours après. Jusqu'aujourd'hui encore je n'ai aucune nouvelle de la lettre de change de cent ducats que j'y avais insérée et que j'avais expédiée par l'intermédiaire de Hillel.

M-me Zoe Golesco doit arriver demain à Giurgevo, je ne crois pas que Radu et Alexandre l'accompagnent, car malgré tous les essais auprès du Caimacam ils n'ont pu encore obtenir une réponse approbative. Il est évident que Ghica comme Știrbey et comme tout autre prince de ce régime ne voudra de leur rentrée. Ils n'aiment pas sentir auprès d'eux des désapprobations quand même elles seraient tacites. Nous voilà donc réduits après toutes les espérances conçues à la suite du Congrès de Paris, à regretter le règne infernal de Știrbey. Sous celui-ci la dignité nationale était journellement froissée, sous l'autre nous voyons nos droits et notre autonomie réduits en lambeaux et dispersés au souffle destructeur des Turcs. Le gouvernement actuel nous représente fidèlement le régime pachalik, mais l'esprit national le couvre de ridicule. Malgré cela la confusion dans les esprits devient grande par rapport à la politique des cabinets de l'Occident. L'Angleterre perd beaucoup des sympathies des Roumains, pour avoir voulu se servir des Turcs afin de combattre l'idée de l'Union, et pour se faire représenter par un homme comme Mr. Colquhoun. L'arrivée de Mr. Crowe nous a fait beaucoup de bien, je regrette qu'il ne puisse séjourner un peu plus longtemps dans le pays. Je pars aujourd'hui même pour faire avec lui une petite tournée dans les montagnes. Après notre retour je compte aller avec lui à Jassy, afin de combiner avec les Moldaves une ligne de conduite et une série de travaux uniformes. L'organisation de la propagande dans le pays a assez bien réussi. Les boyards qui en grande majorité font de l'opposition à Ghica veulent se rapprocher du parti national, toujours dans l'unique but de trouver un renfort pour renverser Ghica : ils sont incorrigibles.

Mon cher, organisons une correspondance régulière, car j'ai besoin de te communiquer quelle est la marche que nous comptons suivre en vue de la position actuelle des affaires. Je t'enverrai une copie d'une protestation énergique que nous avons faite contre les actes abusifs de la Porte et contre la situation actuelle.

Il faut absolument faire entendre au cabinet anglais de changer les moyens d'action dans le pays si elle ne veut pas absolument se perdre dans l'esprit public. Colquhoun profite de la situation pour arranger ses affaires particulières sur un pied large et d'une façon scandaleuse.

Je t'écris à la hâte voulant profiter d'une occasion sûre de Mr. Hartman. Je te citerai, dans ma prochaine, la politique que Mr. Crowe nous conseille de suivre et qui me paraît bonne.

Ton ami

I. Filipesco

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/4.

75

București, 23 octobre/4 novembre 1856

N. Crețulescu către A. G. Golescu: Se arată mulțumit de cunoștința maiorului Hartmann. — Recomandă continuarea activității în cerc restrîns.

Mon cher Alexandre,

Je te remercie beaucoup de m'avoir procuré l'amitié de Mr. le Major Hartman, j'ai été très content de le connaître. Dans le peu de temps qu'il a passé ici, je crois qu'il a recueilli beaucoup de renseignements et surtout de bons sur notre pays, et sur ce qui nous convient. Je suis persuadé qu'il en tirera un bon parti pour nous. Je désire que tu lui fasses la connaissance de Maghero, Bolintineano, mon frère, etc. Il m'a manifesté aussi ce désir. En même temps tu dois le recommander à tes amis à Paris et à Bratiano à Londres. Ce dernier seulement devrait s'occuper moins de ce qui concerne les Hongrois, les Italiens, etc. Il devrait se borner à plaider la cause de son pays, il n'aurait que plus de force.

Je t'ai écrit ce matin une lettre que je t'ai adressée chez Mr. de Wildenbruch avec les renseignements que tu me demandes. J'ai reçu le papier que tu m'as envoyé par Polihronia[di]; je crois le moment inopportun pour une pareille manifestation, et d'ailleurs nous ne pourrions pas sortir de notre petit cercle de 4 ou 5 personnes. Nous ne pouvons pas avoir de la confiance dans les autres.

J'ai donné, ainsi que Constantin, quelques renseignements à Mr. Hartman, il pourra te les montrer. Tâchez de profiter de la permission de rentrer dans le pays, tu pourras te rendre utile.

Adieu mon cher Alexandre.

Ton ami

N. Krezzulesko

Bukarest, le $\frac{23 \text{ } 8^{\text{bre}}}{4 \text{ } 9^{\text{bre}}}$ 1856

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXXXV/22.

Iași, 24 octombrie/4 noiembrie 1856

V. Mălinescu către D. A. Sturdza: Promite toată solicitudinea pentru difuzarea broșurii sale. — Despre plecarea lui Nic. Ionescu la Paris și nevoia de a-i procura fonduri. — Emigrații pregătesc manifestații în Anglia; cer colaborarea celor din țară.

Despre intenția de a sosi cu consulul francez la Miclăușeni la vânatoare — Amintește de înlocuirea lui Aali Pașa; de chestiunea Băncii, și plutirea pe Siret.

Iași, 24 octombri 56

Prea stimabilul meu domn,

Mi-au părut foarte rău că n-am putut să ne mai întâlnim înainte de a pleca d-ta de aici. Când te-am căutat eu, d-ta porniseși. În urmă am plecat și eu spre Botoșeni și Dorohoi, de unde abia mai alaltăieri m-am întors.

Broșura edată de d-ta¹ mi-au făcut mare plăcere și cu toată mulțămirea mă însărcinez de a le răsîndi pe toate cîte mi le vei trimite, în convingere că pot să aducă mult folos cauzei.

Ionescu a plecat în zioa de 13 din Galați. De atunci nu mai avem nici o știre despre dînsul. Suma ce au luat-o de aici, scăzîndu-i și cheltuielile drumului, abia o să-i poată ajunge pentru cele întei pregătiri. Noi după toate calculile ce am făcut, are să fie nevoie de 3000 ₰ pe an, pentru care sumă ne-am prins oarecum cătră Ionescu că i-o vom trimite. Isbuti-vom sau nu? *That is the question*. Trebuie să ne facem luntre și punte și să nu lăsăm pe bietul om în lipsă și nevoie acolo. Așea dar pînă la o altă subscriere este de neapărat de a nu o perde din vedere pe aceasta. Bună ar fi, prea bună și aceea propusă acum de d-ta; mă tem însă că inimile oamenilor noștri să nu fie deapururea în armonie cu vorbele cele frumoase de care de multe ori fac paradă. Apoi în minutul de față se prezintă o nevoie mult mai mare și care nu suferă cea mai mică prelungire. Sosind acasă am aflat o scrisoare de la Paris.

Transcriu :

„Încep a crede mult că chestia noastră va reveni în curînd iar la Paris, unde se va hotări fără divanuri ad-hoc, și fără ca comisarii să mai vie în Principate. Cred că vom izbuti. Dar ca să avem sorți mai siguri iată ce ne trebuie neapărat.

„Primo, să facem unul după altul trei *mitinguri* la Manchester, Liverpool și în fine la Londra, unde va fi cel mai fain și la care ne chezeșuim că vor asista cele mai mari somități ale Anglîterei. Atunci comitetul filo-romîn din Londra va da afară deodată cu mitingurile, manifesturi, adrese, apeluri; se va adresa la toate opiniile, la toate jurnalele, și astfel

¹ F. Colson, *Scurtă descriere a drepturilor moldovenilor și a muntenilor fundate pe drepturile gintelor și pe trataturi*, tradusă de Dimitrie A. Sturza. Iași, 1856, VIII + 57 p.

vom isbuti a provoca chestiea noastră cu deplinătate și a face une presion forte de l'opinion publique sur le gouvernement, și aceasta tocmai la deschiderea Parlamentului. Avem cu noi, v-o mai spui, oamenii cei mai mari ai Engliterei, și de vom voi, de veți voi, voi să zic, vom isbuti, căci inglesii cînd se pun pe un lucru îl duc pînă la capăt. Ei nu se ostenses ca francesii și ca muntenii. Le intră în cap și în inimă lucrul anevoie; dar apoi cînd înțeleg bine o chestie să te ții, se duc pînă la capăt. Și întru aceasta, ne trebuie primo, o adresă din partea romînilor (muntenilor și moldovenilor) către Franciea, Angliea și Sardinia, prin care în scurt să arătați, cum vi s-a călcat toate drepturile, cum sînteți sugrumați, și cum nu puteți nici lucra, nici vorbi, nici subscrie și prin care să cereți unirea și autonomia. De nu puteți aduna multe iscălituri, fie cît de puține, tot este mai bine decît nemic. Să trimiteti îndată un om în București, carele să se înțeleagă cu oamenii de acolo, și să li se ceară a subscrie și ei aceea *adresă-protestație* și să ne-o trimiteti îndată aice. Apoi să vie vr-o doi oameni de la voi aducînd cel puțin vr-o 1000 ₰ încă. Congresul se poate aduna în luna viitoare. Vedeți dar că nu e timp de perdut și nu mai avem nici o para. Nu vă temeți, vom da socotelile cu dovezi pe ce am cheltuit cei 800 ₰ ai voștri, și vă asigur că cei mai îndărătnici ne vor săruta. . . Cînd vor veni trimișii voștri vor vedea”.

Iată domnul meu, în ce fază a intrat chestiea noastră. Trebuie dar să o urmărim și în aceasta, fără preget și fără cruțare. Trebuie numai decît să facem tot pentru punerea în lucrare a proiectului de mai sus. Doresc numai decît să [ne] întilnim. Dacă nu vei veni d-ta pînă în trei patru zile la Iași, sper că voi putea să te văd la Miclăușeni. Am pus la cale cu consulul francez să facem o vinătoare la munte. Nu l-am putut vedea încă de cînd m-am întors din călătorie. De va avea timp acum, apoi în cinci șease zile vom veni la d-ta să-ți cerem ospitalitate și de acolo să ne ducem la Comănești să facem *vinătoare*.

Despre Aali-Pașa vei fi știind că au căzut și că în locul său s-au rînduit pe Reșid. Se zice că cel întei ar fi protestat în contra ocupărei austriace și a flotei ingleze. De asemenea se spune că ar fi venit și oarecare cărți în privirea Bancei și a plutirei pe Siret. Acțiunile noastre au început din nou a se sui.

Sperînd că în curînd, sau într-un chip sau în altul ne vom putea întilni, am onoare de a fi cu cea mai aleasă stimă

Al d-tale serv și amic

'B. Mălinesco

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

Iași, 8/20 noiembrie 1856

V. Mălinescu către D. A. Sturdza: Cere scuze pentru amînarea vizitei promise. — Preocupat de propaganda pentru cîștigarea sprijinului Angliei. — N. Ionescu scrie despre greutățile întîmpinate la Paris. — Franța continuă să sprijine Unirea. — Derviș Pașa din nou la Iași.

Prea stimabilul meu domn,

D. Place avînd niște trebi neapărate, nu puterăm pleca după cum proiectasem. Cu toate acestea vinătoarea noastră este numai amînată, iar nu părăsită. Atît îmi pare numai prea rău că v-am făcut să așteptați în zadar. Avem însă speranța ca la cea întîi ocașiune vom îndrepta mîncul ce vi l-am făcut.

Nu mai rămîne îndoială că divergența de vedere a cabinetului ingles de aceea a lui Napoleon în chestia Principatelor noastre este foarte pernicioasă pentru noi. De aceea și trebuie să facem totu pentru ca să dobîndim și pe cabinetul ingles în favoarea noastră. Scrisorile ce primii acum de curînd de la Paris și de la Londra ne dau bune nădejdi, însă cu o condiție ca noi să nu *ședem* ! Teatrul și petrecirile au început a aduna lumea noastră în capitală. Acum mai lesne se poate întreprinde orice. Patriotica d-stră donație cred că va produce, ca orice exemplu bun, oarecare stimulare între oamenii noștri.

De la Ionescu am primit o depeșă telegrafică din Paris, prin care ne spune cum că combinarea făcută de noi aici, adică de a funda un jurnal, presentă multe dificultăți și că aceea de a avea cîteva coloane în vreun jurnal de acolo în poziția noastră ar fi mai cu ușurință de dobîndit și poate și mai folositoare. Pentru combinarea aceasta vreo 1000 fr. pe lună ar fi de ajuns ; și atunci mijloacele ce le-am mai avea le-am putea întrebuița mai cu priință în alte nevoi, precum mitinguri etc. etc.

În ceice privește pe cabinetul francez, el este departe de a fi părăsit ideea Unirei. Din contra, în trecutele zile d. Place îmi arată o scrisoare de la Paris în care i se zice că împăratul *ține mai mult decît oriînd la dînsa*.

Nici o noutate mai importantă nu avem pe aici. — O scrisoare primită de la o persoană bine informată, aflătoare în Constantinopole, îmi vestește cum că nici Franciea nici Anglia n-ar prea fi mulțemite cu caimacamii și că lesne s-ar putea să fie schimbări.

Sînt cîteva zile, Derviș-Pașa s-au întors iarăși aici. Știi de ce ? Cînd fusesă în cela rînd n-au făcut vizita consulului frances. Acesta s-au plîns la Thouvenel¹. Poarta i-au poruncit lui Derviș ca numai decît să vie înapoi și să repareză nesocotînța comisă. Am văzut chiar scrisoarea lui Thouvenel întru aceasta².

Sperînd că ne vom vedea în curînd, am onoare cu toată stima a fi al d-stră serv și amic

B. Malinesco

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D.A. Sturdza, Coresp.

78

București, 20 noiembrie/2 decembrie 1856

Gradowicz către I. Ghica: Noi amînunțe despre „haosul administrativ” din țară. Beizadé Costachi Ghica și situația din Ministerul de Interne; C. Bălăceanu și Justiția, Dumitrescu și Secretariatul de Stat.

¹ În text : *Tupnel*.

² D. A. Sturdza etc., *Acle și doc. cu privire la Renașterea României*, III, p. 944.

Arată înțelegere pentru situația lui Sc. Crețulescu la Culte. Hași Tudora-che și Consiliul administrativ. Aprecieri favorabile pentru Col. Odobescu și Suțachi. Beizadé Dimitrie Ghica și Poliția. — Caimacamul patronează totul.

Bukarest, le 2 Décembre 1856

Mon Prince,

Mettez l'homme à l'oeuvre et vous verrez ses qualités. Eh bien, nous voyons l'homme à l'oeuvre et la plus grande déception s'en suit.

Pour vous je dois relever la toile qui couvre la triste vérité, dont les conséquences peuvent porter d'autres malheurs à votre pays.

Les affaires intérieures de la Valachie, car les péripéties politiques d'ici ne peuvent porter aucune valeur aux décisions de ces hommes grands et petits en même temps, qu'on appelle diplomates, les affaires administratives de la Valachie, dis-je, vont mal, très mal, pire qu'auparavant, elles ne marchent pas du tout. Entrons dans les détails, mais brièvement.

Bezadé Kostaki a perdu sa tête, s'il en avait une; dans son ministère tout va pêle-mêle, il donne un ordre et cinq minutes après il donne contre-ordre; si un pétitionnaire vient au département pour lui exposer une affaire, il demande au directeur la réponse à donner, ou à un chef de section ou de bureau; un quart d'heure après, dès qu'un autre chef de section ou de bureau lui a exposé la même affaire sous une autre forme d'après ses vues ou intérêts, paff, une autre décision, et 24 heures plus tard, dès que Kost. Kostasco, qui dirige sous main le dép. de l'Intérieur, lui a donné un autre avis, toutes ces décisions d'hier sont bouleversées.

De telle manière toutes les affaires restent sans résolutions des semaines entières, sans leur donner des cours réguliers, et les administrateurs des districts agissent d'après leur bon sens.

Bez. Kostaki est le jouet des différentes spéculations; cependant il a la prétention de savoir mieux que personne l'art d'administration et de mieux gouverner le pays.

Kost. Balatzano est encore pire; Kostakopoulo, son fermier est tout, et les chefs de section le respectent fortement parcequ'ils le craignent plus que le ministre de la Justice. Dans chaque procès Balatzano ne prend en considération que si la personne appartient à ses connaissances politiques; c'est vrai que les personnes lésées dans leur droit ne se découragent pas si vite, car Balatzano n'est pas un Hercule de caractère; mais quelle confusion dans les procès? Quel occasion pour les juges d'exploiter les parties et de rejeter les défauts et la responsabilité sur le ministre.

Le secrétaire d'Etat Démétriesko est un homme d'affaires; il connaît toutes les modulations de la patience et il sait garder sa langue. Il va régulièrement à 8 heures du matin chez le Caimacam avec une masse de papiers et reste là dans une antichambre jusqu' à 4 ou 5 heures du soir. Si le Caimacam a le temps, ou le plaisir de l'appeler dans son cabinet, il lui présente les actes entassés depuis plusieurs semaines peut-être même plusieurs mois, mais il ne traite d'autres questions que celles que le Caimacam demande. Démétriesko a une bonne qualité; confessant lui-même le principe de la tranquillité immobile, il n'aime pas à troubler le sang

d'autrui, c'est par cette raison, qu'il ne fait jamais une observation sérieuse au Caïmacam ; si le dernier n'a pas le temps à travailler, Démétriesko attend patiemment l'arrivée du soir et s'en va au dîner ; c'est vrai qu'au secrétariat les affaires ne marchent pas, on y fume, on s'amuse, on cause, le directeur Georges Ghika (Prince de l'almanach de Gotha) y vient pour faire acte de présence, car ses véritables affaires sont dans le cabinet du Caïmacam, mais le secrétaire d'Etat est un bon commis-serviteur.

Le département des Cultes va un peu mieux, mais Charles Crezoulesko est plus malade que bien portant ; d'ailleurs le pouvoir du Métropolitain et des Igoumènes est trop grand et trop influent pour pouvoir ou vouloir leur résister. C'est mieux de faire d'abord des parades avec des mots, qui éclatent avec bruits sans qu'ils fassent du mal, et de s'arranger ensuite, que de faire une opposition, que d'autres influences peuvent anéantir.

Le contrôleur Hadgi-Tudoraki n'est pas fautif qu'il se trouve dans le conseil administratif. Il dit que tout ce que le Caïmacam fait est bien fait, parce qu'il l'a nommé ministre. L'appétit vient en mangeant et H. Tudoraki voulut avoir un ministère avec toutes ses sections comme les autres ministères. Il a persuadé cet idée au Caïmacam, et il commande à présent à un directeur, 3 chefs de section, 6 chefs de bureau etc., même il a fait incorporer dans son département „la commission de liquidation pour les dépenses des troupes étrangères”. Ayant été mise en pratique on voit à présent l'anomalie de cet idée ; le trésor est aggravé de plusieurs centaines milliers de piastres par an, sans une nécessité efficace ; (car deux personnes ne peuvent pas faire le même compte), et le Caïmacam ne sait pas comment en sortir sans se donner un démenti.

Pour Odobesko on ne peut rien dire, car aujourd'hui la Valachie n'a pas un autre colonel qui peut commander la milice ; la Valachie a des hommes de toutes qualités, mais elle n'a pas des officiers.

Reste encore Soutzaki ; décidément le plus capable, qui à d'autres temps et à d'autres circonstances faisait l'honneur d'un ministère. Il n'était venu ici que pour constater l'état des finances laissé par Stirbey et pour pourvoir à ses intérêts particuliers. Si la constatation des finances est vraie et exacte, lui seul peut savoir. Il est parti en mission et Stériadi, protégé à tout prix de Mr Colquhoun, gère le département des Finances. Mr Joanidis lui envie cette place [. . .].

Le préfet de Police, le Prince Démètre n'est plus le même, que vous avez connu en Italie, ou si vous l'avez alors bien connu, il est le même. C'est un brouillon ambitieux et maladroit, dont la pensée n'est fixée que de gagner la popularité des *basses classes*. Il blesse à chaque instant tous les hommes par son langage hautain et mesquin en même temps, et la sécurité publique de la capitale n'était jamais si exposée aux exploitations des voleurs que pendant sa magistrature. Pas une nuit se passe sans quelques vols avec l'infraction¹. On trouve quelque fois les voleurs, mais presque jamais les objets volés. Tempora mutantur et nos cum illis.

Qu'est-ce qu'on peut espérer d'un pareil Conseil administratif ? Qui est responsable du choix de ces membres ? Les affaires du pays peuvent-elles être conduites à l'amélioration de l'avenir ?

¹ Citește : effraction

Les Stirbeystes et les Bibeskistes (ils sont aujourd'hui réunis) triomphent, et, parbleu, pas sans raison ! Ils n'accusent pas le Caïmacam, ils racontent ses actes ; ils n'accusent pas l'ancienne opposition des patriotes honnêtes contre Stirbey, ils se moquent de leur prédilection pour le Prince Alexandre Ghika.

Que fait le Caïmacam ?

Il est impossible qu'il n'ait pas connaissance de ce malheureux état de choses, du triste effet que produit la mauvaise administration sur tous les hommes, qui ont accueilli sa nomination avec chaleur, de la déception abattue des véritables amis du Prince Alexandre.

Plusieurs personnes lui ont parlé, le Caïmacam reste immobile dans sa coutume ; il bavarde, il embrouille les affaires, il promet aujourd'hui une chose, dont il n'a plus connaissance après-demain ; il ajourne toutes les résolutions qu'il devait faire exécuter. En un mot, le Prince Alexandre Ghika est un vieillard avec les habitudes d'un enfant.

On détestait Stirbey, on a pitié de Ghika.

[lipsește sfîrșitul]

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

79

[Paris, noiembrie 1856]¹

Fostul domn Grigore Ghica către marele vizir Reșid Pașă: Memoriu de protest împotriva calomniilor răspîndite cu privire la trecuta sa guvernare. Scopul atacurilor ; autorii ; acuzațiile. Răspunsul lui Gr. Ghica pentru fiecare din cele trei acuzații. Respinge ideea sechestrului asupra bunurilor sale private. Susținătorii campaniei de calomniere. Solicită sprijinul marelui vizir pe lângă sultan.

Altesse,

Au moment où V.A.S. remonte au pouvoir et reprend en main la direction des Affaires de l'Empire, je me vois forcé de faire appel à sa haute justice encore plus qu'à la bienveillance particulière dont elle m'a honoré si souvent, en La priant de déposer mes doléances au pied du trône de S.M. le Sultan, notre auguste maître. Depuis le jour où, conformément aux ordres de la S.P., j'ai quitté le pouvoir et surtout depuis que je suis sorti de Moldavie, mon Gouvernement et ma personne ont été en butte à mille attaques anonymes ou signées : tout a été mis en oeuvre par mes ennemis pour satisfaire d'indignes rancunes personnelles. Le Gouvernement Provisoire qui m'a succédé s'est mis ouvertement à la tête de cette levée de boucliers. Il semble n'avoir d'autre tâche et ne s'être donné

¹ Pentru datare cf. Scrisoarea aceleiași către fiul său Constantin Ghica, din 27 oct./ 7 nov. 1856, publicată în D. A. Sturdza, *Acte și documente* etc. IX, p. 402.

d'autre mission que celle de me persécuter et de m'abreuver d'amertume. Jusqu'ici j'ai gardé le silence. Mais j'apprends de source certaine qu'une Commission, dont la nomination n'a été précédée d'aucun office, a été instituée à Iassy sous le prétexte de réviser les comptes et de contrôler les dépenses de mon administration ; que cette Commission touche au terme de ses travaux et que ses conclusions qui tendent à faire de mon Règne un long gaspillage des deniers publics, se formuleraient par 3 chefs d'accusation principaux, tous dirigés contre ma personne. Ces 3 chefs sont :

1° d'avoir eu une liste civile conforme à celle de mon prédécesseur.

2° d'avoir joui de l'intégralité de cette liste civile, durant mon séjour à Vienne lors de l'occupation russe.

3° d'avoir touché deux années d'avance les revenus du droit sur l'exportation des céréales.

Le rapport de la Commission se terminerait en me demandant compte de toutes les sommes soi-disant illégalement perçues et demanderait que le séquestre fût mis sur mes biens jusqu'à l'entier remboursement de cette répétition.

Tel est l'état de la question, et quoique personne ne soit mieux à même de connaître la vérité sur les prétendus griefs que V.A.S., je crois néanmoins devoir répondre brièvement et par les pièces officielles à ces accusations dont l'odieux égale le ridicule.

1° Pour légitimer le chiffre de la Liste Civile que j'ai touchée durant mon règne, je n'ai qu'à faire appel aux souvenirs personnels de V.A. qui lors de mon installation comme aujourd'hui, occupait le poste de Grand Vizir. Elle m'autorisa verbalement et par écrit à percevoir la même Liste Civile que mon Prédécesseur. Le Général Duhamel, à cette époque Commissaire Russe en Moldavie, m'écrivit dans le même sens de Bucarest, sous la date du 3 mars 1850.

2° Je répondrai de même au 2° grief en produisant sub lit. A. la copie de la lettre officielle par laquelle le Ministère Impérial me transmet¹ l'autorisation de S.M. le Sultan de toucher l'arriéré de ma liste civile pendant mon séjour à Vienne, vu que je n'étais ni démissionnaire ni destitué et que j'avais à soutenir mon rang à l'étranger.

3° Pour les deux années de l'exportation perçues d'avance, la lettre ministérielle que V.A. trouvera ci-inclus sous lit. B. prouvera mon droit et exposera les motifs de la S. P. en m'accordant cette autorisation.

Pour compléter cette réfutation par pièces officielles, j'ajouterai encore ici sub lit C. copie de la lettre de S. E. Fuad Pacha écrite peu de temps avant ma retraite, qui approuve de la manière la plus formelle et la plus flatteuse tous les actes de mon administration.

Ainsi il ne restera de ce tissu d'iniquités rien qui ne soit démenti par une pièce officielle, rien qui ne soit couvert par la haute approbation de la S.P. La même intrigue avait été ourdie par les mêmes gens durant l'Occupation Russe. A mon retour, le Commissaire Impérial Dervisch-Pacha convint avec moi d'anéantir cette procédure inique. J'attends aujourd'hui de V.A.S. la même justice. Il s'agit de mon honneur et de ma fortune. Je ne redoute en rien l'examen le plus minutieux et le plus sévère de ma gestion. Mais je ne puis reconnaître à une commission établie

¹ Şters în text : en termes très flatteurs.

par le Gouvernement Provisoire contrairement aux institutions du pays, le droit de contrôler les comptes de mon administration vérifiés par le Divan Général et sanctionnés par son vote.

Je proteste donc et de la manière la plus formelle contre toute éventualité de séquestre mis ou à mettre sur mes biens. Je n'ai pour subsister à l'étranger dans la retraite que j'ai choisie¹ que le seul revenu de mon patrimoine². C'est la stricte nécessaire même pour un simple particulier. J'ai laissé au pouvoir une portion de ma fortune, de ma santé et de mon repos. J'ai acheté assez cher le droit de vivre en paix le reste de mes jours. C'est cette paix que je demande à V.A.S. de bien vouloir me conserver.

Je n'ai pas besoin d'indiquer à V.A. la main qui dirige ces coups contre moi. Cette persécution systématique organisée par la rancune d'un agent diplomatique et servie fidèlement par la haine personnelle du Caïmacan ne prévaudra pas contre la justice et la bienveillance de V.A. J'ose donc la supplier d'être mon interprète dans cette circonstance si pénible auprès de S.M. et d'adresser au Caïmacan l'ordre de mettre un terme à un pareil état de choses qui déshonore son administration, et où il pousse l'oubli de ses devoirs jusqu'à remettre en cause des choses jugées par la S. Porte et couvertes par sa haute approbation.

Agréez etc.

Grégoire Ghica

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 588. Copie.

80

[Paris, noiembrie 1856]³

Fostul domn Grigore Ghica către Napoleon III : Memoriul de protest împotriva acțiunii de calomniere, dusă în Moldova, cu privire la trecuta sa guvernare. Scurtă trecere în revistă a împotririlor față de Austria : în chestiunea Băncii Moldovei, a navigației pe Prut și în propaganda antiunionistă. Scopul urmărit prin instituirea Comisiunii de verificare a conturilor din timpul administrării lui. Solicită intervenția imperială la Constantinopol pentru oprirea atacurilor dezlănțuite.

Sire,

En quittant le pouvoir et la Moldavie, je suis accouru en France : un double espoir m'y conduisait. J'espérais être admis à l'honneur de présenter mes respectueux hommages à V.M. Puis, je comptais y trouver le repos.

¹ Șters în text : et dans l'obscurité où je veux rester.

² Șters în text : mes biens de Bessarabie.

³ Pentru datare vezi nota 1 de la memoriul nr. 79.

Je m'étais trompé¹.

La démarche que j'ai faite dans le but d'approcher V.M. auprès d'un des grands dignitaires de l'Empire et de l'Ambassadeur de Turquie, est restée infructueuse ; et le repos que je cherchais dans la retraite, loin de mon pays, n'est guère compatible avec les nouvelles que je viens de recevoir de Moldavie.

V. M. connaît toutes les luttes que j'ai eues à subir, les derniers mois de mon règne, contre les exigences de l'Autriche. Le privilège² d'une banque accordé à une compagnie prussienne, et celui de navigation donné au capitaine Magnan, avaient déjà irrité le cabinet de Vienne contre moi. Mon opinion hautement manifestée que l'Union sous un Prince étranger était pour les Principautés la seule planche de salut, la liberté que je laissais au pays après la décision du Congrès, de manifester ce vœu national, si antipathique à l'Autriche, devaient mettre le comble à l'hostilité de cette puissance. V.M. va voir jusqu'où elle pousse maintenant ses persécutions, et ce qu'il en coûte en Moldavie pour oser résister à ses injonctions et faire passer les intérêts de son pays avant ceux de l'Empire. On m'informe que le Caïmakam, à l'instigation du Consul d'Autriche, vient d'instituer une commission sous prétexte de réviser les comptes de mon administration, mais en réalité pour me frapper dans mon honneur et dans ma modeste fortune. Cette commission, composée d'ennemis personnels, est sur le point de publier son rapport, et ses conclusions, qui circulent déjà dans le public, ne tendent à rien moins qu'à demander le séquestre sur mes biens.

Sire, je ne crains pas l'enquête la plus minutieuse. Je serais, même le premier à la réclamer si cette révision n'avait pas été déjà faite légalement par le Divan Général, seul juge compétent en cette matière³.

Dans cet état de choses, je supplie V.M. de mettre un terme à cet oeuvre d'iniquité⁴ en donnant les ordres nécessaires à son ambassadeur à Constantinople. Je crois devoir La prévenir que j'adresse en même temps une protestation formelle contre ce procédé sans exemple à la S. Porte. Mais j'ai pensé que puisque j'avais cherché une retraite dans les Etats de V.M. j'avais quelque droit à réclamer sa justice, d'autant plus que cette persécution systématique a pour but trop visible de frapper les esprits d'une saine terreur en Moldavie en punissant, d'une part, le hospodar récalcitrant aux prétentions de l'Autriche, et de l'autre, en atteignant, en lui et derrière lui, les plus dévoués défenseurs de la cause de l'Union que V. M. a daigné couvrir de son puissant patronage.

Attaqué dans mon honneur, menacé dans ma fortune, en butte aux haines qui assaillent sans pudeur tout pouvoir déchu, exposé aux persécutions de l'Autriche⁵, victime d'une cause dont la France s'est faite

¹ Pasagiu şters In text : „Mr le C-te Walewski, à qui j'avais cru devoir m'adresser tout d'abord, ne m'a pas même fait l'honneur d'une réponse”.

² Inițial fusese scris : La concession.

³ Pasagiu şters In text : „Je l'invoque même, mais loyalement faite, et contradictoirement, comme elle aura lieu, je l'espère, sous les auspices et l'oeil vigilant de la Commission de Réorganisation”.

⁴ Pasagiu şters In text : „,qui se prépare dans l'ombre en Moldavie avec le but manifeste de déconsidérer et de décourager les plus dévoués défenseurs de l'idée d'Union que V. M. a couverte de son puissant patronage”.

⁵ Şters In text : et à la fortune de la Turquie.

l'avocat dans les conseils de l'Europe, descendu sans regret du pouvoir où j'ai laissé une partie de mon patriotisme, de ma santé et de mon repos et désormais l'hôte de la France, j'ai cru qu'il m'était permis de faire, et que je ne ferais en vain, cet appel au coeur magnanime de V.M.

C'est dans cet espoir, que j'ai l'honneur de lui exprimer l'hommage du profond respect, avec lequel je suis,

Sire

De V. M. I.

Grégoire Ghica

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Grigore Ghica Vodă, III Acte, f.587. Copie de pe concept.

81

Giurgiu, 26 noiembrie/8 decembrie 1856

Gr. Serrurie către Chr. Tell : Amănunte și comentarii în legătură cu odioasa politică adoptată de Al. Ghica, noul caimacam. — Știri despre emigrații intrați în țară (Al. Golescu-Negru, Melic și Christofi). — Caimacamul a desființat și reformele militare, introduse de Știrbei.

Giurgiu, 8 decembrie s.n. 1856
am răspuns la 15 ghen. [Chr.Tell]

Domnule Tell,

Deși sunt în țara noastră și în mijlocul familiei mele, dar tot nu pot fi în pace când d-ta și d-l Pleșoianul sunt tot în valea emigrației, și cu atât mai dureros când nu știi nimica de d-voastră ! A patra scrisoare îți adres de la plecarea mea din Stambul, și de la d-ta nu pot primi nici o știință ! Se vede că corespondentul meu din Constantinopole m-a amăgit ; sau că lipsește de unde l-am lăsat, căci mă face să sufăr.

Doresc din suflet să fiți toți sănătoși și liniștiți ! Și aștept cu neastîmpăr să pot citi scrisorile d tale și aici pînă cînd Dumnezeu nostru (căci știi că noi avem alt Dumnezeu) va face a ne revedea toți odată pe bă-tătura belei și înfurtunatei Romîni ! Fie ca această ardentă dorință să mi se realizeze cît de curînd !

Fiînd că mă îndoiesc că ai primit scrisorile mele, îți mai repet și unele din cîte ți-am mai scris în scrisorile precedente aceștia.

La intrarea-mi în țară m-am dus ca de datorie la București spre a mă prezenta caimacamului și a-i mulțumi. Ei bine ! nouă zile dearîndul am fost anunțat, chiar în prezența lui Christache Polichroniade, și am stat cîte șase ore în anticameră așteptînd să mă cheme după cum se tot zicea, fără să-mi dea nici de cum audiență, pe cînd toți ciutacii de turci, toți be-țivii de nemți și toți sceleratii de fanarioți și peroți trimiși cu recomanda-ții de la Arestarke, erau îndată, și cu niște reverințe de sclavie, introduși de adiutanți la dînsul în cameră. în fine, a zecea zi i-am cerut prin Iero-

nim, vechiul adiutant, voie să mă întorc la Giurgiu, și mi-a răspuns că pot pleca. — Oh ! Dumnezeu meu ! ce mizerie ! ce sclavie ! ce rău mare e în țara noastră ! Ei bine ! ciocoiul este un ce de neiertat este în adevăr abominația dezolației, este o monstruozitate ce merită arșă de vie și cenușa ei sburată de vânturi !! — Ghika, căimacamul nostru, a venit aici spre a se revedea cu Sait-pașa de la Ruscuiuk, și când s-a prezentat pașei a pus *fesul turcesc în cap*; iar Știrbei — care acum se află la București — dedea cu piciorul firmanelor turcești și îndopa cu gălbînetul pe ciutaci că știa el că acest merit îl au ei; și Bibescul oprea pe Sultanul în scară ca să tragă el cu trăsura sa chiar pe pămîntul turcesc. Uite cum răul nesuferit devine momentamente chiar lăudabil ! — Sărmană Romînie !

Ghica întii avea o opinie între romîni ce n-a avut nici un ciocoi la noi în țară de cînd există neamul ciocoiesc; acum însă este căzut ca de mal. Ministerul său actual compus de tot ce e mai nemernic și mai scelerat în țara noastră, faptele sale opozante Unirei țărilor, servilismul său către turci mai cu seamă, răzbușnarea sa către Știrbei și știrbeiști, și odioasa sa vanitate de a se mai reinstala legalmente sau ca întii pe tronul țării, l-a făcut nesuferit tutulor și i-a dat o opoziție mare și înverșunată, și mai cu seamă din partea ciocoilor. Gașca lui Știrbei, inemică de moarte lui Ghika, este mare, și ca să poată ucide opinia publică cu care se îngîmfa el, astăzi este declarată de unionistă. Numai această clică mai are curajul astăzi a avea cluburi și a vorbi pe față pentru Unire. Tinerimea și negustorimea — îmi pare bine că neguțătorii astăzi la noi se ocupă mai mult de politică decît de cantorurile lor. — Cunoscînd că și unii și alții nu sînt decît tot vipere veninoase, nu-și ies din calea lor romînescă în adevăr. Caimacamul a umplut geputul lui Suțache cu o sumă de milioane de lei din casa Statului, după cum se vorbește, și l-a trimis a da în stînga și în dreapta spre a se întări domn. Suțache și-a ridicat din țară și familia, și lumea zice că peste curînd o să auzim festa ce el este capabil a o juca lui Ghika, care zice că trimiterea lui Suțache — ministrul de finanțele Statului ! — este în interese politice — și unde ? — ale țării.

Arăpîlă a intrat în țară, și la administratorul d-aci este venit ordinul guvernului nostru pentru liberă intrare în țară a doi Golești, Arăpîlă, care n-a intrat prin Giurgiu, și Radu C. Goleșcu. — P'aici se sună că Reșid are de gînd a face să intre în țara lor toți emigrații romîni. Să-i ajute Dumnezeu !

Melik este intrat în țară de vreo lună de zile. Acum se află aici în Giurgiu și te salută cu multă stimă, zice el. A cumpărat o moșie cu 36 mii de ₰ în districtul Giurgiului, și acum este venit aici spre adevăritarea hîrtiei de cumpărarea moșiei. Mi-a spus că se grăbește să plece la Stambul, căci acum cînd Reșid este iar la putere și cînd chestiunea țărilor a rămas a se discuta în Stambul, dorește mult, zice el, să se afle acolo. Mi-a spus că de la Stambul o să meargă și la Paris, cînd a să vie să te vadă, căci te dorește. El o să iasă din țară p'aici, și cu dînsul o să vă trimit un pedometru ce mi l-a dat Christofi — noul însurat — spre a vi-l trimite, și, de voi putea, adică de-mi va intra în mînă după cum aștept, o copie de pe un protest sau socoteală — de vreo cîteva coale — ce au făcut ciocoi știrbeiști lui Ghika pentru sleirea finanțelor Statului și pentru un împrumut de șase milioane de lei, ce a vrut Ghika a face casa Statului la Austria.

Odobescul iar a introdus în oștirea romină noblețea de iunkări, ceea ce Știrbei o desființase. Tot ce a făcut Știrbei bun spre a amăgi la scopul lui de împelițat, Ghika a desființat și a făcut cum să nu mai dea Dumnezeu! — Nemții sunt tot atîția în țară, și își incură gloaba ca și cu Știrbei; iar ciraklicurile turcilor au mare trecere la Ghika.

Mama și surorile mele dimpreună cu mine vă salutăm amicalmente și vă dorim cu ardoare. — Derbescul, devenit omul lui Iancu Manu, Sebeni, ștregar la bătrînețe, Macovei, însurat a doua oară cu o fetiță, Palama și Crețul mi-au zis a-ți scrie sincerile lor salutații și că doresc mult a te revedea.

De cînd sunt eu în țara mea n-am văzut niciodată ca acum în viitoare obiceiurile și faptele monștruoșilor fanarioți!

Scumpete și hoții cum n-am văzut la noi, astăzi este dureros!

La revedere, domnule Tell, cu bine și cu sănătate cît de curînd aici cu toții!

Sincerul d-tale amic

Gr. Serrurie

Te rog răspunde-mi prin C. Polichroniade.

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCC/6.

82

București, 24 noiembrie/6 decembrie 1856

R. G. Colquhoun către I. Ghika: Chestiuni de familie. — Îngrijorat de impopularitatea crescîndă a caimacamului.

Bucarest, le 6 Déc. 1856

Mon cher ami,

Voici deux lettres de la famille Mavros qui a été fort inquiète sur l'état de la santé de votre aimable femme; j'ai fait tout ce que j'ai pu faire pour les rassurer. Priez votre femme d'écrire en détail à sa mère et envoyez la lettre par Alison à moi.

Je vous dirai en toute conscience que je suis très loin d'être content des allures que prend le Kaïmacam. — Il a indignement trompé tous ses amis, et il aliène de jour en jour ceux qui lui ont été dévoués depuis si longtemps. Peut-être un jour vous donnerai-je quelques détails sur les faits qui ont indigné ses amis et qui donnent du courage à ses ennemis. Savez-vous que le vieux caractère de 1838—39 — reprimé par 15 années de malheur — se reproduit. Pauvre Valachie, quand trouvera-t-elle du repos; faut-il que l'on tourne des yeux vers les deux frères Olteanu.

Grant vous envoie un paquet par ce courrier. Veuillez me faire savoir tout de suite votre arrivée à Constantinople.

Mille amitiés à la Princesse et croyez-moi
votre tout dévoué

R. G. Colquhoun

Dans la position où je me trouve vis-à-vis du Kaïmacam, je ferai plus de tort que de bien à votre frère Pantazi; si cependant l'occasion se présente, soyez sûr que je ne la perdrai pas.

R. G. C.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp.

83

Miclăușeni, 26 noiembrie/8 decembrie 1856

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: Motive politice generale care reclamă prezența lui C. Hurmuzaki la Iași; vizita deputatului englez Crowe în Moldova; propunerile lui I. I. Filipescu de colaborare moldo-munteană. — Chestiunea școlilor. situația transilvănenilor A. T. Laurian, Papiu Ilarian, I. Maiorescu. — Remanieri de guvern.

Miclăușăni, 26 noembrie 1856

Mult stimatul meu domn,

Mi-au părut foarte rău că nu v-am văzut ieri atît pe dvoastră cît și pe moșul și mătușa. Cu cea mai mare bucurie aș veni astăzi cu moșul Costache, dacă nu aș trebui să mai șăd pe acasă după o absenție cam lungă. Mulțămesc și de bunătatea ce ați avut de a-mi aduce cărțile.

Cauza principală, pentru care erați așteptați la Iași chiar acum, vi se va spune de moșul Costache. Veți vedé că cazul nu era așa de urgent pentru ca să motiveze numaidecît strămutarea dvoastră de la țară.

Cauzele însă mai generale ar cere prezenția dvoastră în capitalie. Amicii cauzei cei mari, nu a particularităților, ar dori foarte mult ca să fiți acolo pentru ca să-i puteți consilia în ceiace este de făcut și pentru ca să făptuiți cu toți ceva. Căci nu este de șăzut acum.

Știți că Filipescu, căruia-i zic Curcanachi, au venit la Iași cu un englez Crowe, renumit jurnalist, trimis de Bulwer aici pentru a studia starea lucrurilor. El ne este mare amic, și-i însărcinat de guvern de a-i prezenta la întoarcerea sa un memoar; nu numai Palmerston însă și Redcliffe au mare încredere într-insul. Filipescu au venit însă și pentru un alt lucru: în Valahia toți adevărații patrioți recunosc neapărata trebuință de a consolida și de a întreține niște relațiuni între amîndouă țările, pentru ca astfel să se poată forma o înțelegere asupra puncturilor

principale. Chipul cu care este de făcut, aceasta se discutează, și aici ai pute mult ajuta cu sperința și știința dle.

Și cîte alte lucruri mai mici și mai mari nu ar fi, care te fac foarte necesar.

Știu că ducîndu-te de la țară, studiile cele mult prețioase, cu care te ocupi acum, ar fi cam împiedicate, însă rolul ce vă așteaptă în capitală nu este cu mult mai mic. Atîta vă spun, că toți vă doresc foarte mult venirea acolo.

Istoria școlilor nu v-o mai scriu, căci cred că o veți ști-o cu deamăruntul. Guvernul vrea să esileze pe Laurianu și pe Papiu, după cum prințul caimacam au esilat pe Maiorescu înainte cu vr-o opt zile.

După vr-o cîteva palme ce priimi caimacamul de la Constantinopol asupra aministrăciunii cei rele, s-au hotărit schimbarea ministeriului. Vasiliță Ghica, ministru din Lăuntru; Suțu, logofăt; Vogoride, finanț (pentru 20.000 ₰ cu care împrumuta pe caimacam); Rolla, Culte; Vasiliță Sturdza Lucrările publice, se spune însă că nu va accepta.

Rugîndu-vă să arătați moșului și mătușai a mele plecate închinăciuni și sărutări de mină, rămîn cu cea mai mare stimă

a dvoastre serv și amic

D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

84

Iași, 28 noiembrie/10 decembrie [1856]

D. Raliet către I. Ghica: Îi descrie aspecte din lungul „tablou al mizeriilor” patronate de caimacam: desființarea Facultății de Filozofie și Drept; numirea călugărului Ion Silvan la inspectoratul școlar; suspendarea operațiunilor Băncii, defăimarea guvernării lui Gr. Ghica. — Monument lui Ștefan cel mare. — Despre nevoia colaborării între cele două țări.

Jassy, ce 28 Nov.

Mon cher et digne ami,

Ma dernière lettre doit vous avoir trouvé à Samos. Je vous donnais quelques nouvelles, que je veux compléter aujourd'hui et j'espère que vous voudrez bien me répondre et me parler amplement et franchement de tout ce qui vous concerne...

Le tableau de nos misères serait trop long à faire. Je me bornerai à l'essentiel. Vous connaissez déjà toutes les manoeuvres des Caïm[acams] par rapport à la non union. Vous savez comment le nôtre a extorqué quelques signatures, quelle haute politique il suit par rapport aux nominations qu'il fait. Après avoir supprimé la faculté de philosophie et de

droit, et obligé les meilleurs professeurs de quitter leurs postes, il ne trouve plus d'inspecteur et de professeurs, et toute la surveillance vient d'être confiée à un vil moine *Silvan*. Celui-ci taxant de révolte le mécontentement des élèves dont l'avenir est compromis, alla jusqu'à faire intervenir dernièrement la police, et jusqu'à faire rosser quelques-uns des élèves au milieu de notre malheureuse académie, et contrairement non seulement aux règlements, mais aussi à tout sentiment d'humanité et de justice.

Je m'étonne que ces gens soient aveuglés au point de compromettre leurs propres intérêts. Ils devraient plutôt se dire : l'Autriche n'est pas la plus forte, pour qu'elle ait le dernier mot. Faisons-le bien et si l'Union se fait, nous serons aimés et considérés ; si elle ne se fait pas, nous avons toutes les chances pour arriver à cette maudite principauté.

Eh bien non ! Le Caïm[acam] veut à tout prix servir l'Autriche, étouffer le progrès. — Le *droit des gens* etc. que j'avais introduit a fait supprimer le reste des cours supérieurs. Le Caïm[acam] a intrigué pour suspendre les opérations de la *banque*, il a travaillé contre le privilège *Magnan*, contre tout ce qui est amélioration et progrès, pour complaire à ceux qui voudraient nous voir toujours arriérés, divisés et faibles.

„Pour perdre ces gens, il faut les laisser faire” — a dit je ne sais plus quel poète. — Je trouve qu'ils ont assez fait pour être mis à la porte. Ils ont en effet servi la cause de l'Union par leur conduite. Ils font la meilleure propagande par leur maladresse et leur bêtise. D'ailleurs le nôtre imite en ceci les Autrichiens, ses protecteurs exclusifs, qui ont fait regretter les Russes.

Ce qui nuit beaucoup aux ignorants et aux imbéciles, c'est non seulement la bêtise, c'est encore la méchanceté, et la vanité. La première tâche de compromettre tout ce qui lui porte ombrage, la seconde sacrifie tout pour être satisfaite.

Je ne parlerai pas des mensonges que le Caïm[acam] a fait imprimer pour dénigrer le gouv. de Ghica, des brochures qu'il a payées pour diminuer la valeur des derniers actes du gouv. précédent. Je parlerai encore moins des gens payés pour écrire de pareilles infamies le lendemain de l'abolition de la liberté de la presse de ces gens.

Envieux par nature et brigands par métier

Vendant l'infamie à qui peut la payer

Dans ce nombreux essaim doublement indigent

Nul n'a besoin d'honneur, tous ont besoin d'argent.

Ils viennent de vendre les salines pour cinq ans. Ce qui est curieux c'est que avant quelques jours Czokan avait proposé un prix plus avantageux pour le terme de trois ans seulement. Le Caïm[acam] a annulé par un simple décret tout ce qui avait été fait à Neamtzo, et ceci ne sera pas sans profit non plus.

Ce qui est plus triste dans tout cela c'est de voir que ces gens méconnaissant par leurs actes le traité de Paris, en veulent paralyser les résultats salutaires ; loin d'être impartiaux, loin de conserver les lois en vigueur, ils tyrannisent les opinions et se sont rendus les instruments coupables de la politique et des intérêts de l'Autriche.

En peu de mots notre Caïmacam este impossible. Il est souvent abandonné et même haï par les siens, et toute la haute politique qui aura favorisé sa nomination aura bien à s'en repentir.

Après tout et sur le conseil de N. Istrati, il veut ériger un monument, devinez à qui? à l'homme qui s'est battu pour la réunion de principautés, au grand patriote Etienne! N'est-ce pas le comble de l'ironie?

Voilà pourquoi la Caïmacamie réglementaire aurait mieux valu. Adieu mon digne et aimable ami. Vous pouvez me donner une réponse aussi détaillée que vous voulez, le porteur est un homme de confiance, et nous avons besoin de savoir exactement ce qui se passe par là. Quant aux intérêts que nous avons à représenter et à défendre, nous tâchons de nous entendre avec nos frères les Valaques que nous désirons voir un peu plus pratiques que par le passé. Je crois qu'une entente sincère serait très profitable, et que nos vœux devraient pour le moment se borner à établir notre autonomie et tout ce qui en découle. Quant au reste c'est l'affaire des assemblées, qui, une fois indépendantes seront la véritable expression des besoins et des vœux de nos pays.

Mes compliments à MM Maghero, Bolint[ineano] etc. auxquels j'ai écrit dernièrement.

Votre dévoué ami

D. Rallet

Recommandez-moi au souvenir de Laurent, Baligot et Petri.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

85

[Iași, 28 noiembrie/10 decembrie 1856]

P. Mavrogheni către I. Ghica: (Pe aceeași scrisoare cu D. Rallet). Reîmprospătează amintirea prieteniei legate în timpul cât a stat I. Ghica la Iași. Solicită colaborarea sa în vederea realizării idealului comun.

Mon cher Monsieur et ami,

Je profite de la lettre de notre ami commun, pour me rappeler à votre bon souvenir; pour vous dire que quoiqu'un laps de temps bien long s'est écoulé depuis que toute relation a été interrompue entre nous, j'ai conservé un souvenir ineffaçable de notre cordiale et amicale intimité durant votre séjour à Jassy. Notre ami Rallet vous décrit trop bien toutes nos misères pour que j'entreprenne de remplir à mon tour la même tâche; nous comptons sur votre énergie et votre influence pour sortir d'une situation intolérable. Pensez-y donc et ne nous oubliez pas.

Votre très humble et dévoué serviteur et ami

P. Mavrojeni

Négri est à la campagne; nous l'attendons ces jours-ci. [D. Rallet].

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 30 noiembrie/12 decembrie 1856

V. Mălinescu către D. A. Sturdza: Regretă că vi-nătoarea proiectată suferă o nouă amânare. — Despre tîlcul zvonurilor de remaniere a guvernului, și altele. — Îi comunică sumele de bani încasate.

Iași, 30 noembri 56

Prea stimabilul meu domn și amic,

Și eu văd, și cu durere de inimă văd că timpul frumos și lupii ne așteaptă. Dar ce să fac? D. Place încă pînă alaltăeri tot nu mi-au putut hotărî zioa cînd poate pleca. De cîte ori mă vede, și ne vedem mai în toate zilele, își exprimă părerea sa de rău. Astăzi cred că-l văd încă și îndată ce voi avea o veste bună, pe loc îți voi espedui un curier.

De la Kogălniceanu am încăsat cei 60 #, precum și cei 62 # de la omul d-tale; de asemenea am primit și 100 # trimisă de d-ta; numai cei de la Sion, de la Lătescu și de la voinicu de Milu nu i-am primit. Astăzi voi să trimit pe cei ce posed, lăsînd restul mai pe urmă.

Scrisoarea d-tale am espedit-o prin posta de eri lui Ionică. Tot odată i-am scris despre cele ce vorbisem la purcedere d-tale.

De cînd ai plecat de aici nu se mai văzu nici un tablou proaspăt în *camera obscura* noastră. Vorbele de schimbarea ministeriei tot urmează: N. Canta, V. Ghica, Vogoridi, *Milu!*, Rola, Alecsandri, Docanu, etc. etc. Toți să fac pe rînd, pe rînd ministri, dar în faptă nimic. Oarecare schimbări tot vor urma, cred, însă toate manevrile acestea mi se par mai mult inventate spre a ținea în eșec partidele care începură a se agita.

Întrunirea noului congres la Paris se adeverește, precum și vorba despre schimbarea caimacamilor se tot sună.

Cu cea mai aleasă stimă

Al d-tale serv și amic

B. Mălinesco

P. S. Îți mulțumesc prea mult că n-ai uitat a-mi trimite broșurica despre reorganizare.

M.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

Le Mée, 3/15 decembrie 1856

Fostul domn Grigore Ghica către fiul său Ioan Ghica: Indignat de insultele aduse guvernării sale de către M. Kogălniceanu și Murphy-Byrne, îndeamnă pe fiul său să se adreseze Porții, dacă nu primește satisfacție de la guvernul moldovean.

Mon cher fils,

Je viens de recevoir votre lettre du 19 novembre ainsi que la pièce qui l'accompagnait.

Puisque vous avez déjà donné cette direction à l'affaire qui fait l'objet de votre protestation au Conseil, je vous engage à aller jusqu'au bout et à porter plainte à Constantinople, si le Gouvernement moldave ne vous donne pas pleine et entière satisfaction. Mais, selon moi, vous auriez dû mieux faire, de vous en tenir à une rossade. Quant au Caïmacam, lorsqu'il sera renvoyé, vous devez à tout prix lui donner une bonne leçon : s'il refuse de se battre, crachez-lui à la figure.

Envoyez-moi cet infâme libelle.

Je ne doute pas que Nicaki ait été ménagé, il est l'ami du Caïmacam.

Vous excusez Cogalnitziano à tort : tout le mal provient de lui, car c'est lui qui le premier nous a injuriés par Texier et ensuite par Bataillard : le mauvais exemple se gagne. Je n'ai fait aucun tort à Mourphi¹, mais je ne lui ai fait aucun bien ; quant à Cogalnitziano, je lui ai fait beaucoup de bien, et lui, par contre m'a fait un mal infini. Jugez qui est le plus coupable entre lui et Mourphi. Et s'ils disaient encore la vérité, passe ; mais des calomnies, rien que des calomnies.

Ne croyez pas que de mon côté, je sois resté spectateur tranquille et indifférent à tout ce qui se passe en Moldavie, et surtout depuis que l'on me traque sans miséricorde. J'ai agi auprès du Gouvernement d'ici et celui de Constantinople : à l'heure qu'il est, le Caïmacam doit le savoir déjà. S'il m'avait laissé tranquille j'aurais attendu que les événements se dessinent d'eux-mêmes, sans que j'eusse donné un coup d'épaule à la chose. Mais voyant que dans sa bêtise extraordinaire, il me croyait mort, et propre à être mis à toute sauce, j'ai pensé lui donner signe de vie, en lui préparant un plat de ma façon. Qu'il le digère maintenant.

Ma femme vous remercie des paroles obligeantes que vous lui adressez par mon canal, et vous promet en retour une amitié et une tendresse à toute épreuve.

Votre affectionné

Gr. Ghika

P. S. — Que votre frère m'envoie, selon ma demande, une traite de 50 000 francs ; je suis aux abois.

Bibl. Acad. R.P.R., Arh. Grigore Ghica Vodă, III Acte, f. 591. Copie.

București, 6/18 decembrie 1856

I. Bălăceanu către I. Ghica : Camarila din preajma caimacamului. Rolul lui Colquhoun. — Incidentul Peretz-Dim. Ghica. — Zvonul lansat de „L'Indépendance belge” despre venirea lui Ion Ghica la

¹ G. D. Murphy-Byrne, *La Moldavie et Grégoire Ghika ou la vérité sur l'état actuel de cette Principauté et sur l'administration de l'ex hospodar*, Iassy, 1856, III + 52 p.

căimăcâmie, impresia produsă, atitudinea lui Știrbei. — I. Bălăceanu privit ca agent al lui Ion Ghica. — Nemulțumit de patriotismul lui Alex. Golescu. — Blondel la București. — Alison favorabil lui Știrbey. — Despre doamna Mavros. — Baronul von Meusebach și Béclard. — Spitalul Pantelimon girat de G. Ghica.

Bukarest, le $\frac{6}{18}$ Décembre 1856

Mon très cher ami,

Votre lettre du 11 novembre me prouve que vous n'avez point reçu mes deux dernières. Franchement, je ne sais plus à quel saint, c'est-à-dire à quel courrier me vouer et je me demande parfois s'il ne serait pas plus prudent que je cessasse de vous écrire des lettres que vous ne lisez pas ; mais que d'autres doivent dévorer.

Vous me demandez si Cretzoulesco et moi sommes employés. Non seulement je vous disais dans ma dernière lettre, que nous ne le sommes pas ; mais je vous y exposais, longuement les motifs qui nous avaient déterminés à refuser des postes. Le vieux prince Alexandre est entouré d'hommes comme Georges Ghica, les Bezdadés Constantin (qui a passé à l'ennemi), Charles et Démètre ; le vieux Cantacuzène, Mr Mavros, Arsaki, Soutzaki (qui vient de partir, mais qui de loin comme de près le mène par le nez) et Mr C[olquhoun] qui joue un rôle que je renonce à définir et à qualifier. Après avoir poussé le Caïmacam dans cette voie de perdition et de honte ; après l'avoir précipité dans les bras des incorrigibles, il se met à crier, tout à coup, que les choses vont mal, très mal, *horriblement mal* (selon son expression) et que si le Caïmacam ne change pas au plus vite ses ministres il le croit perdu à tout jamais et lui retire l'appui de son gouvernement. Le prince effrayé lui demande son avis sur les hommes qu'il doit appeler aux affaires et le prie de former une liste. Mr C[olquhoun] l'avait toute faite dans sa poche ; il'en tire et le pauvre Caïmacam reste stupéfait à la vue des noms suivants : Constantin Soutzo (seul homme capable) ; I. Philippesco-Vulpaki (seul homme honnête) ; P-ce Démètre Ghica (homme indispensable) ; Jean Cantacuzène (homme puissant, par son père et que l'on doit ménager). Tout cela est mot-à-mot dans la liste autographe de Mr C[olquhoun]. Le parti russe tout au long. — À la bonne heure ! Je ne désespère pas de voir un de ces jours le consul russe proposer les hommes de l'Angleterre. Si tout est qu'il y en ait encore un seul. Mr C[olquhoun] a traîné la politique anglaise dans la boue ; il a fait de l'influence si légitime de son gouvernement un objet de trafic et il en retire de beaux profits. Je m'attends bien à ce que vous n'en croyez rien. Mon devoir est de ne jamais vous taire la vérité. S'il est écrit que vous ferez comme *les autres*, c'est-à-dire que vous ne vous ferez qu'à vos ennemis, je défie le bon Dieu d'y rien changer.

Vous savez peut-être que le lieutenant de cavalerie, Perez, frère du réfugié, a craché à la figure du P-ce Démètre le jour du saint de ce nom, à la Métropole, en présence du Caïmacam et de toute la ville. Le préfet de police l'avait fait arbitrairement arrêter et conduire en prison entre quatre soldats. L'officier ne s'est porté à cette scandaleuse extrémité

qu'après avoir vu que le gouvernement tout en lui donnant raison contre l'aga, ne voulait lui accorder aucune satisfaction. Pérez vient d'être dégradé et enrôlé comme simple soldat. Son frère (Grégoire) vient d'écrire à l'Aga (de Roustchouk), une lettre remplie d'insultes et de provocations. Mais quand on a reçu sans sourciller un crachat, *en pleine figure*, on se moque passablement d'une lettre. Quand je dis *sans sourciller*, je commets une légère erreur et j'oublie de vous narrer le plus plaisant de l'affaire :

À la réception du crachat, le Beyzadé tourne le dos à son agresseur et se précipite... à la portière du Caïmacam qui montait en voiture pour se retirer. „Mon Prince, s'écrie-t-il en lui montrant le plus splendide des crachats, voyez ce que l'officier Pérez m'a fait ; je vous demande la permission de le tuer” (archi-textuel). Là-dessus il tire son sabre et fait mine de se jeter sur Pérez dont il était éloigné d'une trentaine de pas... Il est bien entendu que dans l'intervalle l'officier avait été *désarmé* et mis sous bonne garde. C'est ainsi que le combat finit — avant d'avoir commencé — faute *d'un* combattant.

Mr C[olquhoun] trouve que le Caïmacam ne peut pas faire moins pour un homme aussi craché que de le nommer ministre des Affaires étrangères.

„L'Indépendance” a annoncé, à tort ou à raison, qu'il était question de vous, à Constantinople, pour remplacer le Caïmacam actuel. Vous dire la terreur que cette nouvelle a portée dans les rangs de nos eunuques de tous les partis, serait impossible. J'ai vu le moment où le Caïmacam donnait la main à Stirbey, qui la donnait à Bibesco, qui la tendait à Cantacuzène, qui la donnait à Mr Eliade, qui la tendait à bien des canailles, et qu'il y aurait une fusion monstre. Malheureusement la panique n'a pas duré et le Consul d'Autriche a déclaré à nos chapons politiques qu'ils pouvaient dormir sur leurs longues oreilles, attendu que *lui veillait* pour le bonheur et le repos de ce pays. — La bourgeoisie et la jeunesse s'en sont réjouis de bon coeur et espèrent que la prophétie de „l'Indépendance” s'accomplira quelque jour. Pendant que ceci se passait ici, vous ne vous doutiez de rien et je parie que vous ne rêviez même pas au trône de Valachie.

Il n'en est pas moins vrai que l'espièglerie du journal belge vous a fait infiniment plus de bien que de mal. Que de gens qui ne vous connaissent pas, savent qui vous êtes ; on vous discute, on vous compare aux autres et on s'imagine que vous valez peut-être mieux que Georges Ghica.

Stirbey qui est certainement le plus intelligent de tous les *pourris*, a eu comme un vague pressentiment d'un danger à venir ; il a immédiatement fait faire des ouvertures à tous ceux du parti national qu'il sait être vos adversaires personnels. „Ion Ghica, leur a-t-il dit, est l'écueil contre lequel se brisera l'union des Principautés ; l'Angleterre le tient en réserve comme une fiche de consolation pour ceux qui n'ont vu dans l'union que l'attrait de la nouveauté. Ghica d'ailleurs est l'ennemi juré de cette union et de tout progrès ; il est avant tout turc”. — Je ne sache pas qu'il ait fait tomber un seul patriote dans ce piège.

Les Autrichiens, le Gouvernement (c'est-à-dire la *Camarilla*) et les stirbeyistes me dépeignent partout comme votre agent accredité ici ; comme un homme qui reçoit de vous par chaque poste des paquets énormes, contenant une correspondance des plus vastes et les instructions

les plus détaillées ; un être dangereux pour tout dire. On ajoute que je ne suis pas, que je ne *puis pas être* sincèrement pour l'union, puisque je travaille pour vous. C'est ce que Mr Béclard, associé de la Maison Stirbey, a dit à Mr de Talleyrand, voyageant pour la maison N., qui l'a répété à Arăpilă, qui me l'a rapporté.

À propos d'Alexandre Golesco, vous saurez qu'il est rentré et que je lui trouve les sentiments les plus patriotiques et les idées les plus sensées. Bref, je suis très content de lui et je vous prouverai un jour que vous devez l'être aussi.

Mr Blondel, le ministre belge à Constantinople, se trouve actuellement ici ; vous devez le connaître. J'ai longuement causé avec lui ; il a beaucoup d'esprit, infiniment de connaissances, mais il n'inspire pas la confiance.

J'ai appris par une personne qui a lu le rapport que Mr Alison a fait à son retour des Principautés, que ses conclusions étaient *en tous points* hautement favorables à Stirbey. Je vous prie de ne pas douter de ce fait. Je vous le ferai confirmer, au besoin, par une personne beaucoup plus haut placée que Mr Alison. Je ne sais qui accuser de cette trahison : Zerlendis ou M-me Plagino ; *Plutus* ou *l'amour* ?

M-me Mavros est avec moi d'une amabilité que ni les ans ni les événements n'ont altéré ; je me venge de tout le mal qu'elle a dit de moi... pendant l'occupation russe, en lui parlant souvent, *toujours, du Prince* et de *la Princesse* de Samos. Je pousse la cruauté jusqu'à la faire convenir que la *Princesse Sacha* est la plus accomplie, la plus heureuse et la mieux mariée de ses trois filles et que S. A. le *Prince de Samos* est le plus puissant et celui qui lui fait le plus d'honneur de ses trois gendres. Il y a de l'héroïsme dans la poltronnerie de Mme Mavros. M-me Cantacuzène se résignerait à vous savoir Prince de Samos si son mari pouvait être Prince de Valachie et que vous devinssiez son vassal tributaire.

Le Baron de Meusenbach est de retour parmi nous. Il est désolé de la tournure qu'ont prise les choses et se repent cruellement d'avoir patronné le P-ce Alexandre. Il est au mieux avec les Cretzoulesco et voit un peu trop par leurs yeux. Le Baron est un homme d'esprit et de cœur ; il revient franchement sur une erreur et la répare noblement. Il y a toujours de l'espoir avec un homme comme lui. Il a vu tant de défections, tant de lâchetés, tant de trahisons, depuis quelques mois, qu'il s'accroche avec une espèce de désespoir au peu d'hommes honnêtes qui ne se sont pas démentis ; et il les accepte avec leurs petits défauts et leurs petites passions.

Mr Béclard tient toujours d'une main ferme, il faut lui rendre cette justice, le drapeau de l'union. C'est un homme d'esprit, de bonnes manières, de courage et de finesse ; mais au fond de tout cela, il y a son dévouement aveugle et obstiné pour Stirbey.

Dans ma prochaine lettre je vous parlerai du B-on Eder, consul d'Autriche.

Les journaux vous auront appris que le Caïmacam a fait l'impardonnable folie de s'emparer de l'hôpital de Pantéleimon et de son immense fortune et de la donner à gérer à son neveu Georges, *le digne fils de Michel Ghica* ; c'est tout dire. „Enrichissez-vous”, disait Mr Guizot à ses électeurs.

„Enrichissons-nous, dit la Camarilla, et après nous le déluge !” — Voilà où nous en sommes.

J'espère que M-me Ghica est complètement rétablie. Présentez-lui nos compliments bien affectueux et recevez pour vous mille amitiés

Votre dévoué

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

89

Iași, 17/29 decembrie 1856

D. A. Sturdza către Matei A. Sturdza: Instrucțiuni cu privire la difuzarea broșurii ce urmează să se tipărească la Berlin. Lista destinatarilor și numărul exemplarelor repartizate fiecăruia.

Iassi, 17 decembrie c. v. 1856

Prea onorate Matei,

Îmi pare foarte bine că de astă dată îți pot scrie prin un compatriot și amic. Dlui au avut bunățatea de a-mi făgădui că, trecînd la Paris prin Berlin, va veni să vă vadă. Știu că aceasta vă va face bucurie, mai ales că vă va putea aduce noutăți proaspete de pe la noi. Vă va istorisi toate și veți pute judeca cu toții starea miseraveră în care ne aflăm. Aceasta ne impune fiecăruia datoria de a contribui cît de puțin pentru pregătirea unui viitor mai bun.

Cred că, cînd vei ceti această scrisoare, vei fi priimit epistola mea împreună cu cele două scrisori a lui Brătiano asupra cercularii turcești, scrisori ce ți le trimiseseam spre publicare în broșuri mici¹, ar fi de 1 1/2 cel mult. — 1000 esemplare trebuie tipărite. În acea scrisoare îți făgăduisem a ți trimite lista de porsoane cărora voi avé a trimite. Iată-o :

100 esemplare lui Ionesco² rue Treurenberg 4 bis, Bruxelles

200 esemplare veți ține voi spre rezervă

Cîte 20 esemplare la Théodore Callimachi, Prince Alexandre Ghika, prince Constantin Ghika, prince Jean Ghika³; Georges Rosnovano; A. Catargi; Alexandre Mavrocordato; Manuel Costachi-Epureanu; Constantin Hurmuzaki; Michel Paschkano; Pierre Mavrojeni; Démètre Ralletti; Constantin Rolla; Constantin Démètre Stourdza; Georges Sion; Codresco et Gusti; Adolphe

¹ D. Bratiano, *Lettres sur la circulaire de la Porte du 31 Juillet 1856, relative à la réorganisation des Principautés*, Berlin, A. Asher, 1857, 27 p.

² Nicolae Ionescu.

³ Fiii lui Grigore Ghica fostul domn.

Hennig; Démètre Stourdza; Basile Malinesco; Niederhofheim, directeur de la Banque nationale de Moldavie; Michel Kogalniceano; Roxandre Rosnovano; Savel Mano; Jean G. Stourdza; Grégoire G. Stourdza (amindoi de Copo); Pierre Carp.

Toți la Iași.

Cîte 10 esemplare la Mr. Place, consul de S. M. l'Empereur des Français à Iassy; Mr. Théremin, consul de S. M. le roi de Prusse à Iassy; Mr. Popoff, consul de S. M. l'Empereur de Russie à Iassy; Mr. Béclard, consul de S. M. l'Empereur des Français à Bucarest.

Cîte 5 esemplare: à S. E. Monsieur Théodore Balsche caïmacam de la Principauté de Moldavie; Madame la Princesse Catherine de Conaki-Vogoridès; Monsieur Grégoire de Balche.

Toate acestea trebuie trimeasă sub Kreuzband, nu *einfach*

chem Bande, prin poștă la adresele citate. Acum însă vei pune pe vro citeva în *plicuri* și anume ca scrisori lipite cu gummi. Pe aceste le vei trimite la *București*; în fiecare plic cite 2 esemplare la: Constantin Stériadi; Constantin Cretzulesco; Nicolas Manolesco; Jean Jean Filipesco; Falcoyano; Grégoire Alexandresco; Pierre Teulesco; Constantin Rotesco; Emanuel Angelesco; à S.A.S. le Prince Caïmacam Alexandre Ghika.

Se înțelege de la sine că vro citeva plicuri la adresa mea, a lui moșu Costache, a lui Hurmuzaki, a lui Ralletti, a lui Michalaki Paschkano vor veni afară de cele 20 esemplare sub Kreuzband.

Ar fi bine ca, în zioa în care veți spedui broșurile, să trimeteți la Roman ori la Iași o depeșă telegrafică în care anunțiați că sunteți sănătoși și la finit adăogați „*fertig*”. Atunci vom serie la Iași și toate persoanele sus citate vor fi cu luare aminte la poștă.

1000 esemplare tipărite:

100 lui Ionesco
520 în Kreuzband de 20
40 în Kreuzband de 10
15 în Kreuzband de 5
20 în scrisori de 2
10 în scrisori de 2

705

Rămîn dar 295 la voi.

Vă rog iarăși să nu plătiți nici una din expedițiunile aceste, căci atunci mai sigur vor ajunge toate la locul destinațiunii.

Vă sărut pe toți din inimă, pe d. Cîmpeanu, pe Muti (căroră le recomandez cu deosebire broșurele), și pe voi trei.

Poimîne ne pornim spre țiară.

Nu am trebuință să vă rog să îmbrățișați pe compatriotul care vă aduce acest mesagiu; voi și mai ales amicul Cîmpeanu cunoaște datina.

Primește frățiește îmbrățișări de la
al tău frate și sincer amic

Dimitrie

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D.A. Sturdza, Coresp.

[Iași,] 27 decembrie 1856/8 ianuarie 1857

M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu: Se plînge de tăcerea lui. Îi anunță pe curînd defînitivarea programului. Nemulțumit de absența știrilor din București în „l'Etoile du Danube”, îi cere să organizeze o corespondență regulată cu Nic. Ionescu.

Mon cher Monsieur Philippesco,

Décidément vous n'êtes pas encore à Bucarest ; car sans cela vous nous auriez donné signe de vie. Que faites-vous ? Ici, stagnation complète. La mort de mon pauvre frère a retardé nos travaux. Demain nous les reprendrons ; et aussitôt que le programme sera arrêté, je vous l'enverrai.

J'ai écrit dans le temps à Jorano de se mettre en relations avec *l'Etoile du Danube* ; jusqu'à présent je n'ai vu aucune correspondance de Bucarest. Pour que ce journal puisse arriver à occuper une place importante dans la presse périodique, et nous rendre par là des services proportionnels aux sacrifices qu'on fait pour le soutenir, il faut qu'il soit toujours bien informé sur tout ce qui se fait dans les principautés. Tâchez donc d'organiser une correspondance régulière avec Jonesco. Tenez-moi au courant de ce que vous faites. Je vous promets la pareille. Sur ce, je vous serre la main bien cordialement, et n'oubliez pas Votre tout dévoué

Kogalniceano

Ce 27 décembre 1856.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. Inv. nr. 22568.

1857

București, 9/21 ianuarie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi trimite un bilet secret despre persoane și situația din țară. — Împotriva legăturilor cu Eliade. — Despre sosirea lui Bibescu la Constantinopol. — Colquhoun susține pe Dimitrie Ghica. — Critică broșura acestuia din urmă, intitulată Quelques pages de ma vie. — Gheorghe Știrbei la Constantinopol. — Pronosticuri pentru reușita viitorului domn. — Aprecieri despre D. Crețulescu, Golescu-Arăpîlă, Em. Angelescu și I. I. Filipescu. — Critică pe Pantazi Ghica.

Bukarest, le 9 Janvier 1857

Mon très cher ami,

Au moment où je me disposais à vous écrire j'ai reçu le billet ci-inclus. Je le trouve assez intéressant pour vous être envoyé. Vous saurez que la personne qui l'a écrit est *l'intime confident* du No 3 (voir la note explicative des numéros que j'ai apposée sur le billet)¹. — Je ne sais pas, pour ma part, jusqu'à quel point l'on peut se fier à l'instabilité humaine en général et à l'astuce et à la versatilité du No 3 en particulier. Le reste du billet est une juste appréciation de ce qui se passe sous vos yeux.

Quant à ce qui est de Mr Eliade vous pouvez lui jeter un os à ronger afin de l'empêcher d'aboyer, mais, pour Dieu, gardez-vous de lier les moindres rapports d'une nature plus élevée avec ce misérable. Vous seriez perdu le jour où cet homme confesserait une sympathie pour vous. Je ne saurais trop vous conseiller de vous méfier du No 4.

Si vous pouviez venir avec ou après les commissaires, cela voudrait de l'or et simplifierait singulièrement la tâche de vos amis. Le No 5 entend et soutient que le No 3 se sentant trop vieux pour continuer son commerce et comprenant d'une part qu'il fait de mauvaises affaires et de l'autre que

¹ Lipsește.

parmi ses *plus proches* il ne compte que des imbéciles et des traîtres, se décidera à céder son fonds à celui qu'il appelle dans son billet *amicu*¹ et à l'établir à sa place. J'ai toujours pensé qu'*au dernier moment* on pourrait le décider à vendre son établissement ; mais je ne m'attendais pas à ce qu'il le fit si promptement et gratuitement.

La nouvelle de l'arrivée de Bibesco à Constantinople a été un coup de foudre qui a effrayé et étourdi le Gouvernement et son parti. Stirbey commence aussi à baisser de ton ; mais, en revanche, les amis de Bibesco en ont pris un qui ferait croire qu'ils sont à la veille du triomphe.

Mr Col[quhoun] a profité de la circonstance pour faire comprendre au Prince Alexandre qu'il lui restait bien peu de chances et que, pour ne pas retomber en Bibesco et en Stirbey il ne lui restait qu'un moyen ; c'était de choisir lui-même un Ghica pour lui succéder et de travailler énergiquement à son élection ou à sa nomination. Il a nommé le Beyzadé Démètre Ghica, fraîchement décoré ... d'un crachat. Mr Col[quhoun] ne le nomme jamais sans ajouter aussitôt : „c'est le *seul homme* en dehors des frères Bibesco” (*Je le lui ai entendu dire à plus d'une reprise*).

Le Prince Démètre vient de publier une brochure intitulée : *Quelques pages de ma vie*. C'est un monument curieux de folie, de stupidité et d'orgueil. Sur les instances de ses amis (il en a jusqu'à trois) il a consenti à la retirer de la circulation en attendant des temps meilleurs. J'en fais tirer une copie que je vous enverrai. Les exemplaires sont très rares et se paient des prix fous. Mr Col[quhoun] est fier de son élève.

Le jeune Stirbey est en route pour Constantinople. On dit qu'il va faire une dernière tentative de réconciliation auprès de Bibesco. Celui-ci craint, dit-il, que la *fusion* ne finisse par une infusion de Belladone et par la confusion dans son parti. Tous les jours un certain nombre de Stirbeystes passent du côté de Bibesco. Si cela continue, il ne restera binetôt plus à Stirbey que... ses gendres et encore ! C'est toujours l'histoire du soleil levant et de cette tourbe croissante qu'on appelle *les hommes*.

Je voulais vous dire que le gouvernement a eu la sottise de refuser un passeport au jeune Stirbey qui s'est plaint à Papa de ce qu'on voulait le mettre en retenue quand il avait été sage toute la semaine. Le père Stirbey n'a rien de plus pressé que de télégraphier son *parapon* à Constantinople. Trois heures après, le Caimacam recevait son savon et le petit Georges son permis de sortie. — Voilà ce que notre pauvre Prince Ghica appelle de *l'habileté* ! Quand aurons-nous donc un gouvernement qui ne se piquera pas d'être habile !

J'apprends que Madame Ghica a été gravement malade ; je me plais à ne pas le croire. Vous me l'eussiez écrit. Le bruit de votre arrivée à Constantinople court déjà ici. Fasse le ciel qu'il ne soit pas démenti.

Je me résume en vous disant que je suis content de la tournure qu'ont prise les choses, depuis près d'un mois. Quand j'aurai vu le firman sur le mode d'élection du Divan, je vous dirai à 10 % près combien chacun a de chances.

À l'heure qu'il est on peut les classer ainsi :

Bibesco	40	sur	100
<i>Amicu</i>	30	„	„

¹ Amicu = beizadea Costache (Constantin Gr. Ghica).

Stirbey 20 sur 100

Al. Ghica 10 „ „

Si la loi électorale est passablement libérale les chances se partageront de la manière suivante :

Amicu 70 sur 100

Stirbey 10 „ „

Bibesco 20 „ „

A. Ghica néant.

Si le N° 3 tient ses promesses, se sera l'*Amicu* qui aura 90 chances sur 100 et Bibesco 10 chances sur 100.

J'ai la prétention de croire mes calculs assez justes.

Je profite de ce qu'il ne s'est passé qu'une huitaine de jours depuis la nouvelle année pour vous la souhaiter bonne et heureuse ainsi qu'à toute votre famille. Je prie Dieu que 1858 vous trouve à Bukarest et nous réunisse tous autour d'une bonne table. Cette idée peut seul me consoler d'avoir fait mon réveillon de cette année dans mon lit et de ne m'être grisé qu'à force de tisane.

Dites mille choses affectueuses de ma part à Mitica Cretzoulesco. Ce brave et digne garçon vous aime presqu'autant que moi et c'est beaucoup dire. Je ne suis pas mécontent de ses frères et je suis enchanté d'Arăpîlă. La nécessité les rend tous les jours plus accommodants et plus maniables. Angelesco est *excellent* ; Jean Philippesco (Courcan) est *bon* (lui aussi est dompté par la nécessité).

Vienne le jour des élections et le parti national votera comme un seul homme.

Nous faisons de grands progrès dans la discipline et la tactique. Vive la nécessité, morbleu !

Votre frère Pantazi vient d'être nommé Président du Tribunal de la Dimbovitza. Je crois que vous avez mal fait de le recommander à Mr Colquhoun qui a plus mal fait encore en le recommandant au Caïmacam qui a eu le tort impardonnable de l'avancer. Je suis fâché de vous le dire, mais votre frère deshonne le nom que vous portez. Comme procureur il a détourné des fonds qui lui étaient confiés. C'est pendant que ses émolements étaient encore sous séquestre pour désintéresser l'Etat qu'on lui confie la justice d'un district entier ! Sa vie privée et publique est un scandale et une honte. Il faut que les choses soient allées bien loin pour que je vous en parle. Vous savez combien je me suis intéressé à son sort lorsque je ne le croyais que léger. Aujourd'hui je ne puis plus lui tendre la main.

Adieu et au revoir, mon cher ami. Croyez à mon inaltérable dévouement. Mes respects à M-me Ghica. Tout à vous

J. Balatchano

Iași, 10/22 ianuarie 1857

V. Mălinescu către D. A. Sturdza: *Deplînge moartea lui Alexandru Kogălniceanu. — E revoltat pentru că Alex. și Radu C. Golescu au fost opriți de a intra în Moldova. — Despre schimburi de broșuri și traduceri.*

Iași, 10 ghenari 57

Prea stimabilul meu amic,

Îți mulțemeses prea mult pentru notițiile ce-ai avut bunătate a-mi trimite în privirea demnei vieți a amicului nostru¹, care deși s-a dus dintre noi, spiritul său nu va înceta nici odinioară a ne insufla. Astăzi sosi și bătrînul Cuza aice și avui din nou ocașie a-mi refînoi lacrimile. În adevăr că de la dînsul² încă unile trăsuri din viața răposatului.

Pînă la primirea epistolei d-tale, eu încă nu știam nimic despre venirea fraților Golești, lucru care m-au fost pus în mare mirare, fiindcă sîntem foarte vechi amici împreună. N-apucasem însă ceti deplin epistola d-tale și un prieten care veni la mine îmi spuse trista veste că în adevăr Alecsandru și Radu Golescu ar fi venit pînă la Cernăuți, sau chiar pînă la Margine, dar nu li s-au învoit intrarea în țeară.

De cînd te-ai dus, am fost tot bolnav și nici am putut eși din casă, deaceea pînă în minutul acesta nu știu de unde vine oprirea bieților noștri frați: numai de la austraci sau numai de la guvernul local, sau de la ambii împreună. Fie ori de la cine va fi, asta-i o noauă infamie!

Noutăți n-avem nimic pe aice. Singurul lucru de interes este o espresione peste care am dat în *Times* coprinzătoare că din Deltă ni s-ar veni și noauă ceva. Nu-i bine exprimat. Cred să fie insula *Cetal*. De ar fi așa foarte bine ar fi.

De pe traducerea care îmi ceri o copie în minutul acesta nu am nici un esemplar în minutul acesta. Cu altă ocașiune nu voi lipsi a-ți trimite.

De traducerile care mi le-ai trimis d-ta, am și făcut întrebuintare chiar cu poșta de astăzi.

Îți alăturez o broșură care îmi veni chiar astăzi prin poștă. Este și bun și rău în ea. Citește-o și mi-o trimite apoi te rog înapoi.

Hirtiea cred că e mai bine deocamdată să rămîie unde-i.

Al d-tale sincer amic și serv

B. Mălinesco

Bibl. Acad R.P.R., Arhiva D.A. Sturdza, Coresp.

¹ Cf. scrisoarea nr. 90. Vezi și Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, vol. II, Buc., 1934, p. 190.

² Lipsește legătura cu restul frazel.

București, 16/28 ianuarie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Îi cere broșura lui Bolintineanu L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques. Situația administrativă e neschimbată față de cele comunicate anterior. Pretendenții la domnie; beizade Dimitrie Ghica și broșura sa: Quelques pages de ma vie. — Reacțiunea boierimii împotriva sistemului electoral hotărât prin Congresul de la Paris. — Din nou despre nevoia prezenței sale în țară: argumente.

Bukarest, le 16/28 Janvier 1857

Mon Prince,

Le jour où j'ai reçu votre lettre de 6 de ce mois, vous deviez recevoir la mienne d'une date bien antérieure, car attendant chaque moment votre arrivée à Constantinople, notre ami n'osait l'envoyer au hasard à Samos. Celle-là vous démontra le juste croquis des portraits tracés par un certain B. dans sa brochure: *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, dont la touche est si noble et en même temps si impitoyable. C'était le moment le plus pressant de faire connaître le masque de nos matadors ambitieux; si les couleurs de quelques portraits sont plus pâles, quoique toujours du même ton que leur passé et présent, on trouve l'explication de cette modération dans le proverbe „Singe apa nu să face”. Tout le monde veut lire cette brochure, le seul exemplaire qui existe ici est presque déchiré. Si vous en avez un, envoyez-le moi par la poste autr. sous la bande.

Les affaires administratives sont dans le même état que je vous ai signalé dans ma lettre précédente. Le Prince Alex. n'est changé en rien, les lettres de Soutzaki le confirment dans sa conduite. Cependant les menées de Bibesko et Stirbey l'inquiètent sérieusement, et de ce temps-là, le Prince Alex. n'est plus si courroucé contre Jon, quoiqu'il n'admette la légitimité qu'à Georges.

Il y a encore d'autres prétendants, plus ou moins dangereux, ce sont Bezdadé Kostaki, qui pour le moment (et c'est pour la première fois) n'en dit rien, mais c'est la principale de ses pia desideria; et Bezdadé Démètre, qui a préparé l'escalier sur lequel il se vit déjà dans le nuage de Jupiter, où grondent les tonnerres plus fort que ceux de la police; l'escalier était mal dressé et Dém. risquait de s'écraser et ses rêves avant d'y monter. Je vais parler de la brochure *Quelques pages de ma vie*¹ que le Prince Dém. a fait écrire, imprimer et a mis en vente chez Grant, mais une heure après il a repris tous les exemplaires pour les sacrifier à un auto-da-fé. Cependant il y a des hommes malveillants, qui ont fait faire des copies de la brochure, qui circulent dans la ville.

Depuis que la composition du *Divan ad hoc* est connue ici, les boyards sont devenus des patriotes par excellence. Voyant que la grande boyarie

¹ A apărut și în ediție românească sub titlul: *Kite-va pagine din viața mea*, Buc., 1856.

n'est pas admise comme une classe à part, *comme un principe* (sic), ils crient contre l'arbitraire de l'Occident, principalement contre la France, qui impose des lois (?) à l'autonomie des Principautés. Les boyards n'ont pas protesté contre l'imposition du Règlement organique, contre le firman de la fermeture de l'Assemblée générale sous Bibesko, contre le Balta Liman, contre le gouvernement de Budberg, parce que tous ces infractions leur portaient plus ou moins des bénéfices particuliers et assuraient leurs privilèges d'exploiter le pays, mais aujourd'hui, quand le traité de Paris veut garantir l'existence, soit demi-politique, du pays et veut faire participer toutes les classes laborieuses à parties égales dans les discussions de la réorganisation des lois, les fainéants pourris crient contre „*la violation des droit des gens*” (sic). On se réjouit ici que Bibesko n'a pas réussi, à ce qu'on dit, le but proposé à Constantinople.

Mon Prince et cher ami, les patriotes, les progressistes, la jeunesse vous attendent; ils attendent impatiemment votre arrivée à Bukarest, car dans les districts on vous connaît peu et votre absence pourra faire de grand tort à vous et à l'avenir du pays. Messieurs les boyards (sans exception de votre grande famille, je voulais dire nombreuse) ne pouvant attaquer votre esprit abondant et vos grandes qualités d'un homme supérieur, se prennent à vos sentiments moraux; ils vous dépeignent comme homme cruel, vindicatif, brutal, avide de pouvoir pour exercer l'absolutisme, en un mot „un suflet spurcat”.

Il suffit de vous signaler ces menées. Bibesko et Stirbey écartés, il ne reste que le Prince Alexandre. Votre conscience vous permet-elle de voir confiée la réorganisation du pays à des mains faibles d'un vieillard? Les nouvelles positions d'État demandent impérieusement des hommes nouveaux, jeunes et énergiques. J'espère pouvoir vous embrasser bientôt et serrer la main d'un ami

Votre dévoué et sincère

Gradowicz

Veillez présenter mes hommages respectueux et sincères à M-me la Princesse.

P. S. Mavros rêve toujours de Jean Kantacuzène, *seul et unique*; cependant à chaque moment il parle du Prince de Samos, son gendre, et de la Princesse, sa fille; mais sans condition ou sans considération politique.

Pro memoria: N'irez-vous à Paris avant de venir à Bukarest?

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 17/29 ianuarie 1857

V. Mălinescu către D. A. Sturdza: Succesul înregistrat de ultimul tablou istoric primit. — Despre firmanul de convocare. — Desolidarizarea unui grup de unioniști de programul „Stelei Dunării” (ediția franceză, Bruxelles).

Prea stimabilul meu amic,

Deși nu mai era o surprindere, totuși am fost prea plăcut surprins primind ingeniosul tablou care mi l-ai trimis. Toți cîți l-au văzut l-au aflat prea nimerit, și acum nu pot scăpa de neconținutele cereri ce-mi vin din toate părțile. De ași fi avut mai multe sute de exemplare, pe toate le-ași fi împărțit pînă acum. Acum nu-ți fac complimente. Aștept ca să vii aicea pentru ca să-ți poci mărturisi meritele laude. Venirea d-tale o aștept cu nerăbdare. Ași fi voit ca să mai vorbim asupra unor chestii importante. Duple cum știu, din izvoare sigure, redacția firmanului de convocare-i iscălită. Duple măsurile așezate în el, avem puține speranțe de alegeri bune. În minutul de față facem toate opintirile putincioase ca doar om mai putea modifica ceva în oare care dispuseciuni.

În zilele trecute am avut o furtună cumplită în contra *Stelei*. Mai mulți membri de ai Unirei : Milu, Zizin¹, Rola, Mavrogheni, spărieți de efectul care l-ar fi produs articulele către plenipotentiari, au venit la redacție cu o adresă către *Stea*, prin care descuvința *tendințele și ideile ei*, și făcea o profesie de credință a lor, arătînd totodată că ei nu pot avea nici o răspundere. Pînă aci toate ar fi mers bine ; însă terminii în care era scrisă acea adresă (a căreia redactor era Zizin, ne prieten a lui Ionescu) era mai mult decît nesuportabilă. Duple mai multe discuții foarte vii am ajuns la oare care înțelegere. Acum redigez un răspuns la acea adresă care se va publica în *Stea*.

Nr. 9 au sosit la mai multe persoane aice, iar numerele care trebuia să-mi vie mie n-au venit nici pînă astăzi. Pre cît se vede austriacii s-au apucat de meșteșugurile lor.

Cc. Grigori Cuza, care în minutu acesta se află la mine, vă trimite multe, multe complimente la toată familia.

În speranța că ne vom revedea în curînd, sînt ca totdeauna al d-tale sincer amic și serv

B. Mălinesco

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Sturdza, Coresp.

București, 18/30 ianuarie 1857

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Dezaprobă atacurile la adresa caimacamului Al. Ghica, publicate de Etoile du Danube, chiar în ajunul alegerilor; ele servesc cauzei lui Bibescu sau Știrbei și nici-decum alianței Al. Ghica — partidul Unirii.

¹ I. A. Cantacuzino-Pășcanu.

Mon cher ami,

Je viens de lire dans le no 9 de *l'Etoile du Danube* une correspondance de Bukarest qui fait à notre parti un tort trop réel pour que je ne m'empresse pas, en tant que cela me regarde, de la désavouer de la façon la plus formelle. Ne connaissant ni le Directeur de ce journal, ni l'auteur de la susdite correspondance, je m'adresse à toi dans l'espoir que tu voudras bien prévenir ces messieurs du mauvais effet produit ici par le ton insultant et grossier dont ils se servent en parlant du Caïmacam de Valachie. Je suis un de ceux qui après avoir entouré le Prince Alexandre pendant qu'il était sur la brèche, se sont éloignés de lui depuis la victoire. Quelque regrettable que soit cette séparation au point de vue du bien général, elle n'a cependant altéré en rien le respect que ces hommes sont habitués à porter à la personne et au caractère du Prince.

Il est donc de leur devoir de protester énergiquement contre les sentiments injurieux que le correspondant de *l'Etoile* leur prête à l'égard du Caïmacam. C'est ce que je viens faire ; et non content de cela je te demande de quelle utilité peuvent être, au point de vue de notre parti, dont *l'Etoile* passe pour être l'organe, des personnalités aussi virulentes qu'injustes ? Quel bien cela peut-il faire à l'Union. — Qu'avons-nous à y gagner ? — Je vais te dire, moi, le mal que cela peut nous faire et ce que nous pouvons y perdre. En dehors du tort moral que toute violence fait à celui qui s'en rend coupable et qui en cette circonstance rejaillit sur nous tous, les attaques de l'Union pouvant tout bonnement donner la victoire au parti Bibesco-Stirbey ; et cela, en rendant, à la veille des élections, tout rapprochement, entre le Caïmacam et nous, impossible. *L'Etoile du Danube* est trop éloignée du globe terrestre pour voir ce qui se passe à Bukarest. Or voilà ce qui s'y passe : L'ex-Prince Stirbey a un grand parti, *beaucoup* d'argent et le génie de l'intrigue. Le non moins ex-Prince Bibesco possède un parti plus nombreux encore ; de l'argent et des appuis à Constantinople, à Paris, à Pétersbourg et à Vienne. Ces deux frères sont sur le point d'oublier leurs vieilles rancunes et de se donner la main. En d'autres termes, la *fusion* sera, d'ici à quatre semaines, un fait accompli. Leurs partisans réunis formeront, par leur nombre et leur influence sociale, un parti tellement formidable qu'à moins de s'unir aussi de leur côté, le parti de l'Union et celui du Prince Ghica resteront sur le carreau aux prochaines élections. Nous espérons que du sentiment réciproque de leur véritable situation et d'un commun danger résultera la nécessité de se rapprocher et de s'unir. Et c'est lorsque nous allions peut-être nous entendre, lorsque nous allions faire un pas de géant aux affaires de l'Union que *l'Etoile du Danube*, notre organe avoué, vient jeter l'insulte à la face de celui dont nous recherchons l'alliance. Certes il fut bien malavisé celui qui a écrit cette correspondance, et si ce n'est pas un ennemi déguisé, c'est pour le moins un maladroit ami de notre parti.

Voilà, mon cher Alexandri, les fâcheuses réflexions que m'a inspirées la lecture du no. 9. J'espère que tu les trouveras justes et que tu useras de toute ton influence sur les patrons de *l'Etoile* pour les engager, et cela dans l'intérêt de notre cause commune, à se renfermer à l'avenir, quant

au Gouvernement Valaque, dans la discussion *froide et impartiale* de ses actes. Il y va de notre salut aux prochaines élections. „Modération et fermeté” tel doit être notre mot d'ordre.

Je profite de cette occasion pour t'embrasser cordialement

Tout à toi

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 39—42^v.

96

Paris, 22 ianuarie/3 februarie 1857

E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica: Rivălitatea Henry Bulwer-lord Stratford, aspirațiile celui dintâi, bunele intenții față de caimacam și Const. Ghica. — Chestiunea concesionării căilor ferate; cointeresarea lui Layard și Rotschild; rolul lui Poujade. — Cultivarea influenței lordului Lyndhurst în interesul familiei Ghica.

Confidentielle et réservée

Paris, le 3 Février 1857,
30 rue de Courcelles

Mon Prince,

Bien que je n'aie pas écrit directement à Votre Altesse, je n'ai pas laissé de vous tenir au courant de tous en m'adressant à la Princesse Marie qui naturellement vous aura fait part de tout dans vos conversations du soir.

Cependant je crois utile de porter directement diverses informations à la connaissance de Votre Altesse. Mr. Layard avec qui j'ai d'anciens liens d'amitié et d'intérêt nous a mis, à son retour de Constantinople, au courant de la froideur qui régnait entre Lord Stratford de Redcliffe et Sir Henry Bulwer; vous avez su depuis par les journaux la scène malheureuse à laquelle cette froideur a donné lieu, mais ce que Mr. Layard nous a appris, c'est que Sir Henry Bulwer n'a accepté la mission dans les Principautés qu'avec la promesse de succéder à Lord Stratford dans les fonctions d'Ambassadeur à Constantinople et c'est précisément parce que Lord Stratford a vu dans le commissaire britannique un successeur possible qu'il lui a montré une inimitié qui a été fort blâmée par l'opinion anglaise. Il m'a paru qu'il était bon que Votre Altesse fût informée de l'avenir réservé à Sir Henry Bulwer. Je sais d'une source que je crois bonne que le commissaire anglais est très bien disposé pour Votre Altesse et pour le Prince Constantin, mes amis de Constantinople ne vous séparant pas dans leur pensée et identifiant à la fois vos intérêts et ceux de la Porte Ottomane.

M. Layard a obtenu la concession d'un chemin de fer auquel un brillant avenir est réservé, celui du Danube à l'Archipel. L'intention de Rechid Pacha est que je sois intéressé dans cette grande opération et le grand Vizir m'a lui-même récemment écrit une lettre extrêmement affectueuse et contenant l'expression de son bon vouloir pour moi. Nous avons profité, Soutzo et moi, de la position qui m'était faite dans le chemin de fer turc, pour amener les Rothschild de concert avec Mr. Layard à faire au gouvernement de Valachie des conditions aussi favorables que possible en ce qui concerne le chemin de fer valaque. C'est un nouveau service que j'aurai rendu au gouvernement de Votre Altesse et je prends occasion pour vous rappeler, mon Prince, que la concession du chemin de fer ayant été faite dans l'origine en mon nom et d'après mes vues, dont la justesse a été prouvée, j'étais en droit d'espérer que je serai dans la nouvelle combinaison l'objet d'une mention particulière du bon vouloir de Votre Altesse.

Je cultive avec soin toutes mes relations anglaises qui sont précieuses. Ainsi j'entretiens avec Lord Lyndhurst une correspondance suivie, et je l'entretiens dans les excellentes dispositions qu'il a pour Votre Altesse et pour le Prince Constantin. En même temps, je lui représente chaque fois que l'occasion s'en présente le danger qu'il y aurait pour l'Angleterre et pour la Turquie à permettre le retour au pouvoir ou même à une influence considérable dans les affaires de deux hommes comme Bibesco et Știrbey. Lord Lyndhurst voit très souvent et très familièrement Lord Palmerston et Lord Clarendon. Il m'a promis de les entretenir et aussi de faire à la Chambre des Lords des motions dans le sens de nos intérêts. J'ai eu tout récemment avec Lord Clanricarde une conversation très intéressante. Il était désireux d'avoir des informations qui fussent de nature à le mettre à même de faire une vive opposition au cabinet anglais sur le terrain de l'Orient et des Principautés.

Lord Lyndhurst avait des informations puisées à des sources que j'ai discréditées dans son esprit. Ces informations lui avaient été données par Barkanesco qui lui avait été recommandé par Colquhoun et par Stourdza qu'il a vu dans le monde à Paris. Barkanesco lui avait assuré que tous les boyards voulaient la réunion, et que le pays ne soupirait pas après autre chose qu'après le retour à l'Assemblée générale qui avait amené la chute d'Alexandre Ghika et l'élection de Bibesco. J'ai rectifié sur ces points les idées de Lord Clanricarde et lui ai fait connaître quel personnage était Barcanesco. Stourdza s'était présenté lui-même comme le souverain souhaité des deux Principautés, comme un modèle de Prince constitutionnel et de ce côté-là non plus, il ne m'a pas été difficile de faire la lumière. Enfin j'ai découragé Lord Clanricarde dans les idées de réunion et d'attaque contre le Ministère anglais et contre l'Autriche, en lui faisant comprendre que ce qui était facile aux Puissances occidentales en 1814 ne l'était plus aujourd'hui, et que la question des Principautés était aujourd'hui pour l'Autriche ce qu'était et ce qu'est encore la question de Pologne.

Lord Clanricarde m'a raconté une conversation curieuse qu'il a eue avec le Comte Walewski qui a évidemment cherché à le pousser dans l'opposition qu'il veut faire à Lord Palmerston. „Nous sommes pour la réunion, a dit Mr Walewski, mais l'Autriche s'y oppose avec violence et vos hommes d'État sont de l'avis de l'Autriche, nous ne nous décourageons pas, mais

s'ils persistent, nous serons bien obligés de nous ranger à leur avis. D'ailleurs, a ajouté le Comte Walewski, les commissaires ne décideront de rien dans les Principautés, et la question sera traitée en long et en large et définitivement résolue par la conférence de Paris".

Cette conversation, mon Prince, m'a paru mériter toute votre attention. Cela signifie qu'il faut nous munir des informations les plus détaillées afin qu'elles puissent être données aux membres du congrès et que l'on doit se montrer au congrès mieux informé et mieux inspiré que les commissaires et que les Divans.

Layard, Lord Lyndhurst et Lord Clanricarde m'ont beaucoup engagé à aller à Londres, et je ne manquerai pas certainement de faire ce voyage. Mes relations en Angleterre sont déjà très grandes et ce voyage leur donnera une grande importance.

En attendant je servirai Votre Altesse ici même et je vais dès demain m'adresser au correspondant du Times qui est un de mes amis pour faire insérer le mémoire que vous avez envoyé à Soutzo. Mes relations avec la presse anglaise et allemande sous très étendues et ce n'est pas ma faute si on n'en a pas tiré meilleur parti. J'ai cependant assez écrit à ce sujet à Bukarest. Il y a longtemps que je propose un système de correspondance suivie avec les principaux organes de la Presse Européenne, mais jamais je n'ai eu de réponse à ce sujet.

Cette lettre, mon Prince, est bien longue et cependant je n'ai point dit tout ce que je voulais dire à Votre Altesse. J'espère qu'elle sera lue par vous-même et considérée comme confidentielle excepté pour la Princesse Marie et le Prince Constantin dont vos intérêts ne devraient, il me semble, être jamais séparés. Dans toute votre famille c'est le seul sur lequel vous puissiez vous reposer avec avantage et sûreté.

Votre nièce se rappelle à votre bon souvenir. Elle vous remercie pour vos bontés passées et vous prie de ne pas l'oublier à l'avenir.

Agréez, mon Prince, la nouvelle expression de la très haute considération et de l'entier dévouement de votre serviteur et neveu

Eugène Poujade

[Adresa:] À Son Altesse Sérénissime
Le Prince Alexandre Ghika
Bukarest

Arhiva B.C.S., Fond. M.K., XXXII/11.

București, 1/13 februarie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Nemulțumirea produsă de firmanul de convocare a Divanului; atitudinea caimacamului. — Delapidări. — Despre o înțelegere între marii boieri și partidul național. Candidații și programul boierilor. — Dispreț pentru Ghiculești; singura excepție o for-

Bukarest, le 1 Février 1857

Mon cher ami,

La poste de Constantinople vient d'arriver et elle repart dans une heure. Je n'ai que le temps de vous dire quelques mots en réponse à vos deux dernières lettres.

Le firman de convocation a soulevé ici un mécontentement général. — Les grands boyards signent en ce moment une protestation que vous lirez bientôt à Constantinople. — Les autres catégories de propriétaires sont revoltées par la clause *du domicile* auquel on les astreint et qui ferme à tous les hommes jeunes et intelligents l'accès du scrutin. Nous protesterons aussi. — Le Caïmacam en est très content parceque le firman le débarrasse des grands boyards qu'il hait et de la jeunesse qu'il craint. Il espère composer un Divan anti-unioniste ¹ et se créer par là des droits à la reconnaissance des Turcs et des Autrichiens. Son Altesse est occupée à ¹ sa famille. Beyzadé Costaki vient de recevoir une grosse ratification. Son frère Mitica affame la population et jette l'argent qu'il vole à pleine main pour se faire un parti.

Quelles que soient les instructions que les commissaires ont reçues, je *les défie* de soutenir le Prince Ghica lorsqu'ils auront passé 24 heures à Bukarest. Il n'y a que Dieu qui puisse sauver le Caïmacam en ouvrant ses yeux à la lumière et son coeur au repentir, et rien n'annonce un tel miracle.

Le vol se pratique ouvertement et est ouvertement encouragé. Un sujet étranger a fait extorquer 600 ducats par Stériade (le vestiar actuel). Il s'en va tout droit chez le Caïmacam avec la personne qui avait été présente à la livraison de la somme et lui dit tout. Son A. lui répond : „que voulez-vous que je fasse ; je suis forcé de me servir de ces gens-là, les autres étant unionistes et révolutionnaires” (textuel).

Les grands boyards font beaucoup d'avances au parti national. Le malheur rend souple et ces messieurs le sont comme des gants. Ils nous promettent de demander l'Union avec le Prince étranger si nous voulons les soutenir aux élections. Sur le terrain des principes une fusion peut se faire et elle profiterait au pays et donnerait à notre gouvernement une terrible leçon.

Savez-vous quels sont les candidats de ce dernier ? Ecoutez : les Beyzadés Costaki et Mitika, Make Faka, les Cocoresco, les Costesco, Olanescos, Charles et Jean Rosetti, les vieux Cantacuzène, etc. etc. Nous aimons mieux voter tous pour Jean Mano, Ottétélechano, Jean Slatineano, Catargi, Vulpaki, si par ce moyen nous pouvons faire entrer une 12-aine de nos propres hommes au Divan. Je mets la fusion au nombre de ces suggestions spontanées que l'instinct de conservation et le légitime défense inspire parfois aux masses. L'union de la boyarie et de la

¹ Loc rupt.

jeunesse sur le terrain des principes pour lesquels cette dernière a tant souffert est un fait providentiel et un enseignement pour les insensés qui nient le progrès et veulent l'entraver. Les grands boyards signent tous un programme ainsi conçu : Union sous un Prince étranger — hérédité — représentation large et sérieuse — responsabilité des unionistes — Constitution de Communes — résistance à toute ingérence de la part des puissances étrangères dans nos affaires intérieures — Droit de pouvoir prendre toutes les mesures que nous jugerons convenables pour la défense du pays etc. etc.

Ce qu'il y a de plus étonnant c'est que c'est le parti russe qui a pris l'initiative. L'avenir appartient à la politique russe dans tout l'Orient ; c'est la bêtise et la lâcheté de l'Occident qui l'ont voulu.

Le Caïmacam se croit sûr de la fidélité d'Aristarchi depuis qu'il a placé un de ses neveux à la censure. Si Aristarchi était un honnête homme, le Caïmacam l'aurait persecuté à outrance. Tenez, franchement, de tous ceux qui portent le nom de Ghica, je ne vois que vous qui ne soyez pas corrompu. Tous les autres le sont à faire frémir. Le mensonge, la trahison, la bassesse, l'intrigue et la perfidie sont passés dans le sang. Aussi faut-il que vous soyez bien estimé et bien aimé pour qu'on ne vous fasse pas porter la peine de leur impopularité.

Il faut *absolument* que vous veniez ici, avant les élections, si vous voulez vous porter candidat (je ne suis pas de cet avis), ou immédiatement après la convocation du Divan. Tous vos amis vous le demandent. Venez nous reconcilier avec le nom que vous portez. Quant aux susceptibilités de Bibesco et de Stirbey, moquez-vous-en. Le Prince Ghica sera en tant que gouvernement et candidat, mort et enterré, quand vous arriverez. Vous n'aurez à lutter que contre le Prince Mitica et Georges Ghica. Leurs partis se composent de trois hommes, chacun¹ et imbécils.

L'opinion de Talleyrand sur mon compte est que je vous suis trop votre ami pour être sincèrement unioniste. Il l'a dit à Golesco.

Constant. Cretzoulesco vient de créer un journal appelé *Concordia*. La nuance est constitutionnelle et unioniste. Je n'ai voulu accepter que la partie économique et j'ai déjà fait quelques tartines.

Mes respects à M-me Ghica et les amitiés de ma femme pour tous les deux. Nos amitiés à Stanley et à Mitika.

La brochure des portraits politiques qu'on a attribué à Bolintineano fait *rage* dans le monde politique. Rage est bien le mot.

Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Corresp.

Giurgiu, 5/17 februarie 1857

Gr. Serrurie către Chr. Tell: Bucuros de vestea apropiatei intrări în țară a emigraților ; țaranii, junimea și negustorimea au credința că o dată cu venirea lor „unirea țărilor va fi desigur realizată”. —

¹ Loc rupt.

Cuvinte elogiase despre atitudinea oaimacamului muntean în contrast cu antiunionismul celui din Moldova. — Scurte aprecieri despre Eliade, Ion Ghica, Magheru, Goleștii și Tell. — Comentează amplu două broșuri care circulau prin țară. — Amănunte despre activitatea sa personală. — Știri despre soția lui Eliade, despre conduita altor emigrați; rudele lui Eliade, N. Alexandrescu și C. Abdula. — Vechi prieteni și cunoscuți.

Giurgiu, 5/17 februarie 1857

Am răs.p. la 17 mart [Chr. Tell].

Iubite domnule Tell,

Numai eu știu cu câtă plăcere îți răspunz la scrisoarea d-tale din 15 ale trecutei luni ianuarie, singura scrisoare ce am putut ricepe de la d-ta, din câte mi-ai adresat de la plecarea mea din Stambul!

În fine ne bucurăm cordialmente că sunteți toți sănătoși. Face cerul ca cel puțin sănătatea să v-o aveți întreagă totdeauna! — Toți ai mei vă salută pe toți cordialmente și toți vă dorim cu cea mai vie ardoare! —

Cu câtă bucurie citim p-aici în jurnalul nostru român dulcea veste, reproducă din jurnalele străine, că „Sultanul prepară un firman pentru libera intrare în țeară a tuturilor emigranților moldo-români” și că „ambasadorii occidentalelor puteri au făcut în această privință raporturile lor la cabinetele lor spre a se afla în țeara lor și emigrații când populația moldo-română își va da votul ei pentru noua organizare a țerei lor!” — Dea Dumnezeu să ni se realizeze cât de curînd această dulce speranță și această vie dorință!

Junimea și negustorimea — cât despre țărani, nu mai e nici o îndoială — doresc cu mare foc ca să se afle acum, în acest suprem moment al țerilor noastre, emigrații noștri în patria lor; căci numai ciocoi, lingăii lor și scepticii timpîți au mai rămas astăzi în țeara noastră cari nu vor sau nu pot să înțeleagă binele ce l-a făcut națiunii romîne sînta revoluție de la 1848! și numai cei ce simt a trăi cu orice preț numai pentru a-și umplea punga lor, nu pot avea recunoștință către domnii bărbați ce au condus revoluția și cari și în emigrație n-au încetat a fi patrioți adevărați; și numai ruginile și lepra, zic, nu doresc intrarea emigraților în țeara lor. Ba încă unii — și sunt mulți — din cei cu inime belle, au mare credință că dacă emigrații vor intra în țeară unirea țerilor va fi desigur realizată.

Într-adevăr, corupția și prostituția, emanată dintr-un lucru în superlativ, face pe orice inimă adevărat umană să plîngă dureros de trista stare în care se află acum, mai mult decît nici odată, infurtunata Romînie! Cu toate acestea, simtimentul de naționalitate și patriotism în cele mai multe inimi ale compatrioților noștri, are încă putere. Pentru toate sceleratețile și miseriile diferite, dorința și voința de uniune și de reforme este viu manifestată. Dea Dumnezeu numai ca, ciuomasele rele ce ne strivesc din ce în ce tot mai dureros, să nu facă a se stinge și accaste bune simtimente ce se mai văd în inimile celor mai mulți romîni! Fie ca aceste simtimente să fie așa de vii pînă vom vedea uniunea realizată!

A proposito de uniune și de bărbații cari au început revoluția de la 1848 :

1° Caimacamul nostru actual, pe cînd pe jumătate formal nu permite a vorbi romîni de unire și pe cînd în Moldova este strivită jurnalistică, el aici la noi lasă a se strecura, fără nici o persecuție, prin jurnalele noastre din cînd în cînd vorbe imputătoare Turciei și biciuitoare Austriei pentru reaoa lor voință despre romini ; n-are nici o măsură luată ca să nu se strecoare în țeară d'afară scrieri favorabile unirei, de care au intrat cîteva și cercul prin țeară ; nu caută a împiedica cu terorismul lui Știrbeiu pe tinerime a nu da la lumină broșure invitatoare la unire, precum văz că astăzi sunt vre-o cîteva, deslușitoare de foloasele ce ar avea romîni cu unirea etc., ce cercul de față în toată țeara ; și prin oficiuri deschide școalele satelor, care în tot timpul domniei lui Știrbei au stat închise și cele mai multe făcute grajduri de cai nemțești, și decretă înființarea unei școale de negoț. Apoi din voință bună, din slăbiciune, sau din neputință d'a mai împiedica acum voință majorității națiunii sau cu orice fel alt scop, cu văz că acestea se petrec astăzi aici la noi în țeară, și zic din toată inima, să dea Dumnezeu să ție tot așa pînă va naște bine biata femeec, căci în privința stărei politice și civile, populația moldo-romină astăzi se află ca și femeeca apucată de durerile nașterii ! —

și 2°, spui sincer cele ce auz și văz despre bărbații ce au figurat în capul revoluției naționale din 1848 și mai cu seamă de El-iad-e, Magheru, Șt. și N. Golești, Vodă de la Samos¹ și d-ta.

El-iad-e, care s-a sinucis, este detestabil în opinia junimei și negustorimei din țeară ; Vodă de la Samos, tolerabil în majoritate ; Magheru, considerat ca patriot de inimă numai ; și Goleștii și d-ta, respectabili și scumpi tutulor. Toate cîte s-au petrecut în emigrația noastră se știu de cei mai mulți p'aici ; și mai cu seamă cele petrecute la Șumla, pentru că adevărul curînd sau mai tîrziu se descopere în toată puritatea lui, și atît El-iad-e cît și Vodă de la Samos sunt culpabili în ochii multor romini ; El-iad-e este încă și urît celor mai mulți.

Și a proposito de cărțile ce cercul acum prin țeară venite d'afară : sunt două care se zic tipărite la Bruxelles : una este intitulată *Despre cele din urmă pretenții ale Porții asupra Principatelor Moldo-Romîne*², care tratează despre drepturile autonome ale romînilor și combăte, citînd date istorice, pe „Jurnalul de Constantinopole”, țintind tot la unire ; și alta intitulată *Desvoltarea Drepturilor Principatelor Moldo-Romîne în urma tratatului de Paris din 30 martie 1856*³. Această broșură, mai voluminoasă decît cealaltă, tratează istoricește și foarte bine despre autonomia țărilor romîne ; spune, analiză, desbate și face cunoscute în adevărul lor înțeles tractatele romînilor cu Poarta otomană ; scoate, prin deducțiuni prea raționale și naturale, pe Turcia numai o simplă epitroapă sau o apărătoare a suveranității romînilor pentru o sumă de bani ce ei prin contract i-au promis a-i da pe cît timp le va apăra cu bună credință suveranitatea lor de năvălirile inemicilor lor ; o ia la judicată, o declară de rea credință și rea voință, o acuză, o condamnă judicătorește ca pe epitropul ce a abusat de epitropia ce i s-a încredințat și îi cere

¹ Ion Ghica.

² Broșură anonimă, [f. l. și a.], 31 p.

³ Autorii anonimi sînt C. Hurmuzaki și I. Maiorescu.

socoteala de toate relele ce ea a făcut romînilor, protestînd chiar numele de suzerană ce și l-a însușit [...], impută congreselor din Paris pentru că n-au considerat chestiunea Principatelor romîne din adevăratul ei punct de vedere, pentru că a desbătut și au decis despre această chestiune fără a fi față în deliberațiile lor și deputați romîni și pentrucă au dat Turciei un drept ce nu l-a mai avut niciodată, acela de a numi ea d-adreptul căimăcâmii turcești în Principatele romîne și de a convoca Divanurile ad-hoc prin firmanul său, și cere ca această greșală să se repare și ca noile legi ale romînilor să nu fie, de pe cum se zice în tractatul de Paris, promulgate prin hatișerif turcesc ci printr-un act al puterilor europene; și conchide cerînd unirea Principatelor ca un drept firesc al romînilor.

Amîndouă aceste broșuri sunt tipărite în romînește. Cea dintîi crez că este tipărită în țară, iar secunda, de pe forma literilor care seamănă mult sau de tot cu literile altor broșuri ce s-au tipărit la Paris de către emigrați, crez mai mult că este venită în țeară tipărită gata; și de pe cum mi se pare mie, îmi vine să crez că este făcută de Brătianu cel mare cu frate-său și cu Rusetache¹ și alții din emigrații din Paris; îmi mai vine să crez încă că este făcută de autorul ei în înțelegere și cu chiar partitul lui Știrbeiu, care aici este inemic neîmpăcat caimacamului actual, căci într-o notiță vorbește de Știrbei, aproposito de unirea țărilor, mult mai bine decît de fostul domn Grigorie Ghica, și de Ghica caimacamul din București, deși zice că-i respectă cărunțețea persoanei sale, vorbește astfel încît îl califică de caimacam sau agent turcesc. Cu toate acestea, pentrucă în ceeace s-atinge de drepturile romînilor în genere vorbește foarte bine și adevărat romînește, a făcut și face mare animare în țeară, și la noi și la Moldova; și numai pentru aceasta mie-mi place și o știm și chiar de ar fi autorul ei însuși Știrbeiu, pe care îl urăsc neîmpăcat.

Nu știu dacă ai citit aste broșure, și de nu le vei fi citit, îmi pare foarte rău că n-am mijloc a ți le trimite. Scrie-mi de nu le știi, și de voi găsi vreo ocaziune, ți le voi trimite.

Causa de nu poci ricepe scrisorile d-tale nu este alta decît reaoa voință a corespondentului meu, căci în țeară pot intra acum cu mîinile în șolduri, fiindcă atît nemții cît și turcii ori că fatigați în van au adormit, sau că și-au perdut cumpătul acum.

Despre mine n-am ce să-ți scriu, decît că sunt sănătos cu toți ai mei. Locuiesc însoțit de nevastă-mea în casa părintească și între mama și surorile mele, și trăiesc cum dă Dumnezeu, ca cel ce se mulțumește a răbda mai bine nemîncat decît a deveni verme pentru a mîncea venin. Sunt retras de cei mai mulți pentru că mă spăimîntă mortifera ciumă ce este astăzi în societatea țarei noastre; am a face numai cu aceia cari nu mă fac a perde, daca nu mă pot face să cîștig din relațiile cu dînșii, și petrec timpul cu citirea și acum mai mult cu propaganda de unire, ca fratele Borcănescu la 1848 pîntre frații tabaci. — Să vedem după ce se va imprimăvăra de ce să mă apuc, căci și corpul, ca și spiritul, cată a fi în lucrare ca să poci fi împăcat cu mine însumi chiar, și căci corpul cere neîncetat mult mai mult decît spiritul. Astfel îmi merg lucrurile mele.

Despre pașoalca nu știu să-ți scriu decît că ea, ca o miloagă teleleică sau, mai bine, ori și mai nemerit, ca nevastă a lui El-iad-e, și

¹ Vezi nota precedentă.

acum sub Ghica ca și sub Știrbeiu, are casă de pomană și leafă turco-caimăcămească cu care trăiește, afară de contribuțiile ce pretinde a-i face romînii ca nevastei celui mai adevărat martir romîn, — zice ea, cum știți că e dibace a zice — și de care contribuții acum nu mai are parte ca pe cînd intrase în țeară, sau pe cînd romînii erau încă ne desabusati.

Despre conduita esilaților în țeară de pe cum i-am văzut pe vreo cîtiva, cît am stat în București, îți poci spune că afară de Văleanu care de fel a fost ciociaș și Teologu care e moale de înger, toți ceilalți au conduită demnă, sau de romîni, esceptînd însă pe rudile lui El-iad-e și pe N. Ipătescu.

A proposito de rudile lui El-iad-e. Acum două săptămîni N. Alessandrescu și frate-său Costache Abdula, ce intrase în țeară după mine și Christofi, amîndoi au eșit p'aici din țeară și s-au dus la Stambul, spunîndu-se aici că se duc, Milorzii, să se plimbe prin Orient. Misiunea lor însă este, de pe cum mi se scrie din București, a copoilor plătiți, să facă propagandă turcească și să care în țeară foite antinaționale romînilor d-ale lui El-aid-e, care, ca tot abominabilul nemernic, vinde tot pentru bani. Ce detestabil neam de oameni!

Christofi, de pe cît știu, este sănătos și voios ca un nouu ginere.

Cite îmi scrii pentru Palama, Sebeni, Derbescu și Crețul, li le-am arătat, și îți întorn salutații amicale numai de la Palama, Crețul și Dumitrache, finul sau zisul fin al d-tale.

Eu așa zic tot de pe cum doresc : La revedere cu bine și cu sănătate cît de curînd aici în scumpa noastră patrie !

Sincerul d-tale amic

Gr. Serrurie

P. S. Melic de pe cum ți-am mai scris a plecat la Paris, și pedometru nu ți-l poci trimite decît cînd voi avea ocasiune sigură.

Acum ricepui încă o scrisoare de la d-ta care mă mir cum a putut ajunge atît de iute aici căci o văz scrisă [la] 2 octombrie ! Ce minunat aproposito mi-am găsit ! Ce lesne promit unii oameni și cît de rău își împlinesc promisiunile lor ! — Pe cea [a lui] Christofi i-o înaintez acum ca să se bucure și el că o ricepe după patru luni trecute. Pentru ce[mi scrii] în această scrisoare a treia a d-tale, căci trei scrisori am riceput pînă acum de la d-ta de cînd am plecat din Stambul, iar nu de pe cum fugitivemente am zis mai sus îți voi răspunde cu altă ocasiune, căci acum mă grăbesc, și am să mai scriu vreo două scrisori.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 14378.

București 9/21 februarie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica : Puternicul curent unionist. Ecoul produs de articolul, favorabil Unirii, apărut în „Le Moniteur Universel”. Zădărnicia unei înțelegeri cu caimacamul ; părerile caimacamului.

despre Ion Ghica. — George Ghica. — Caimacamul propune lui Ion Ghica postul lui Aristarchi. — Caracterizarea fraților Nicolae și Constantin Crețulescu. — Despre primul număr din „Concordia”. — Sfaturi și comentarii diferite.

Bukarest, le $\frac{9}{21}$ Février 1857

Mon cher ami,

Votre lettre du 10 février m'arrive à l'instant et il faut que je me hâte de vous répondre parceque le courrier repart demain matin. La poste autrichienne (et c'est à coup sûr un calcul) ne donne que quelques heures à ceux qui veulent écrire à Constantinople.

Vous devez avoir lu l'article du *Moniteur*¹ sur l'*Union*; l'impression qu'il a produite ici a été immense; ç'a été le rappel du parti Unioniste; tout le monde est à son poste et fera son devoir. Les grands boyards sont tous pour l'Union... avec un prince héréditaire, élu par la nation. Ils signent les programmes les plus libéraux et s'efforcent de nous attirer à eux par tous les moyens possibles; afin de pouvoir entrer au *Divan*, ils nous empruntent notre cocarde. Vous savez que le firman, en les confondant avec 5 ou 6 mille propriétaires petits et grands, leur a ôté toute chance d'être élus. Ils ont protesté et, quoiqu' ils aient fait pour nous entraîner, nous les avons regardé faire. Mais si l'on veut nous soumettre à la clause stupide du domicile, nous protesterons à notre tour et ce sera formidable.

Le gouvernement seul est impassible et ne sent pas le courant électrique qui, d'un bout du pays à l'autre, transporte les âmes, excite les esprits et fait que toutes les opinions séparées se fondent en une seule et même pensée; le salut du pays. Comme je prévois qu'au jour des élections le parti national sera amené à tendre la main aux boyards, sur le terrain de l'*Union*, j'ai pensé que l'on pourrait trouver une issue moins dangeureuse dans une entente avec le Gouvernement, sur le terrain de son intérêt bien entendu. J'ai donc fait une dernière tentative auprès de S. A.; inutile d'ajouter qu'elle a eu le sort de toutes les autres. Il semble que le Caimacam prenne plaisir à s'aveugler sur sa position. Il croit encore à sa popularité et ne désespère pas de l'emporter sur Bibesco et Stirbey. Ses neveux qui sont tous aux gages de l'Autriche l'aveuglent et le perdent à dessein.

Ce que je lui demandais était bien simple et ne pouvait le compromettre en rien; c'était de nous favoriser aux élections. Il l'a promis, mais lorsqu'il s'est agi de donner des garanties, c'est-à-dire de remettre le portefeuille de l'Intérieur entre les mains d'un patriote ou, au moins, de changer une 12-aine de préfets, il n'y a plus eu moyen de s'entendre. „Mon Prince, ai-je eu beau lui dire, la Réunion ne dépend ni de vous ni de nous, mais il faut qu'elle soit le premier voeu qu'émettra le Divan, c'est une question d'honneur national. Si la majorité des puissances veut l'Union, elle se fera malgré vous et vous aurez toute la mauvaise grâce

¹ „Le Moniteur Universel” din 5 februarie [st. n.] reproduit in D. A. Sturdza ș.a. *Acte și Documente*, III, p. 1111-1112.

d'un candidat éconduit ; si l'Union est impossible, quelle crainte pouvez-vous en avoir ? Le cas échéant n'est-il pas certain que vous serez porté au trône par la reconnaissance de la nation ? Plus heureux que vos rivaux, vous aurez fait du patriotisme en action, pendant qu'ils n'en peuvent faire, eux, qu'en paroles. Et notez bien que vous n'avez à faire aucun acte public d'unionisme". Savez-vous ce qu'il a fini par répondre ? — „Je ne puis pas sacrifier ce pauvre Beyzadé Costaki !”

Il y va de son salut, de celui de son pays et il songe à cet imbécile. Je ne crois plus à l'aveuglement, lorsqu'il est porté à cet excès, et je commence à dire, avec beaucoup d'autres, que le Prince G. sait très bien qu'il court à sa perte, mais qu'il a un rôle à jouer, *en vertu d'un marché antérieur*, et qu'il est résolu à le jouer jusqu'au bout.

Dans notre dernière entrevue nous en sommes venus à parler de vous et, comme S.A. se croit habile et qu'il sait que je suis votre ami, il m'a dit qu'il avait pour vous les sentiments d'un père qui a lieu d'être fier de son fils et qu'il vous le prouvera s'il entre dans notre plan de venir tenter aussi la fortune de l'élection. À cela j'ai coupé court en disant : „Mon Prince, Ion Ghica est impossible, *il le sait* et il ne se donnera jamais le ridicule de se poser en candidat incompris. Voilà pourquoi il désire sincèrement que vous vous sauviez, ou que vous [vous] laissiez sauver. Il aimera toujours mieux vous voir Prince que de voir Bibesco ou Stirbey. Vous êtes après tout le chef de sa famille”. — Mes paroles lui ont ôté un poids de 500 kilogrammes de dessus la poitrine. — Dans la suite de notre conversation, il m'a donné *très clairement* à entendre que s'il remontait sur le trône, ce serait uniquement pour vous préparer la place, vous en faciliter l'accès et vous le garder contre les *Otteni* ; que ce serait l'affaire des deux ou trois années qui lui restent à vivre et qui s'il était Prince héréditaire, il vous désignerait tout de suite pour son héritier.

J'ai fait semblant de tout croire et je suis sûr qu'après mon départ S.A. aura dit à son neveu chéri (Mr Georges Ghica) qui avait assisté à notre entretien : „il n'est pas fort, ce pauvre Balatchano !”

Il ne faut pas être Metternich pour savoir que ce pauvre Prince Ghica ne *travaille* et ne travaillera jamais que pour le fils de son frère Michel.

À propos de Michel Ghica, vous serez bien aise d'apprendre que Georges vole comme s'il n'avait fait que cela toute sa vie. *Il chasse de race.*

Le Caimacam sait que Aristarchi le trahit. Il m'a chargé de vous demander si vous vouliez vous charger *officieusement* des affaires délicates et confidentielles ; *de celles qui intéressent l'avenir de toute la famille.* Comme je répondais que je ne croyais pas la chose possible, il m'a dit : de vous prier dans ce cas de lui trouver un homme sûr, intelligent, ayant accès auprès des grands, connaissant bien le terrain mouvant de la politique turque et pouvant sous votre direction mener certaines affaires à bonne fin. De la part d'un homme aussi méfiant ceci m'a abasourdi. S'il y a un piège là-dessus, il faut avouer que l'auteur peut y être pris le premier. — Réfléchissez-y et transmettez-moi votre réponse.

Le Baron de Meusenbach est au plus mal avec le Caimacam. N. Kretzoulesco a une immense influence sur ce diplomate ; c'est vous dire qu'il se méfie de vous. Patience, je n'en désespère pas.

Les Kretzoulesko sont d'honnêtes gens; mais leurs passions les aveuglent souvent; ils sont tout sympathie ou tout rancune, selon qu'on a su leur plaire ou qu'on a eu le malheur d'encourir, quelques fois sans le savoir, leur animosité. Un rien les rend vos ennemis; et alors, il ne faut plus attendre d'eux, ni impartialité, ni justice. Sans ce défaut, Nicolas Cretzoulesco serait un homme d'Etat tout à fait remarquable. Son frère Constantin est pour moi un problème; je le prierais un jour de se faire saigner devant moi pour voir ce qu'il a, au lieu de sang, dans ses veines. Il est d'une pusillanimité incroyable et parfois comique. Il se passe souvent au comité de rédaction de la *Concorde* des scènes à faire crever de rire. C'est du Paul de Kock tout pur. Un rien l'effarouche, un mot, une syllabe lui donne la chair de poule. C'est un misanthrope bourgeois. Cependant comme il est estimé et connu pour ses opinions émoussées, son nom est utile en tête d'un journal. . . à condition qu'il n'y écrive pas.

Je vous envoie le premier no. de la *Concorde*; le premier article signé K.A.K. (Constantin Cretzulesco) est de Georges Cretziano. Le second G.I. est de Iorano, professeur, C.F. signifie Charles Falcoyano et I.B. votre serviteur. Ce numéro fourmille de fautes d'impression; il y a même des choses qui sont incompréhensibles.

Vous avez beaucoup d'amis, et loin d'avoir besoin de les exciter, j'ai toutes les peines du monde à modérer leur ardeur. Ils voudraient vous mettre dès aujourd'hui sur le tapis. Ce serait le plus grand malheur qui pourrait vous arriver. Tous ceux qui ont voulu se frotter contre l'Union ont été usés et pulvérisés en quinze jours. Stirbey, A. Ghica et Bibesco en sont les tristes preuves.

Ne venez pas parler aujourd'hui au Roumain d'autre chose que d'Union. Lorsque cette idée aura fait son cours et qu'elle se sera dénouée négativement quant au prince étranger, les noms de ces messieurs seront dans les balayures et le premier nom nouveau que l'on prononcera, à point nommé, fera l'effet de l'étincelle qui met le feu à la mine. Fiez-vous à moi et tenez vous prêt à venir au premier appel, recueillir la succession du prince Ghica qui sera mort et enterré dans trois mois et demi. Sachez une fois pour toutes que Colquhoun est votre ennemi juré. Massar Pacha m'inspire tout aussi peu de confiance.

Je vous enverrai, par le prochain courrier une copie du programme de Bibesco et de celui que Catargi vient d'élucubrer pour le parti Stirbey. J'ai oublié de vous dire qu'à la suite de l'article du *Mouvement*, le Consul de France a reçu plus de mille cartes de visite en moins de 48 heures. Mrs Colquhoun, Dalyell et C-nie enragent. Le Consul d'Autriche crie à l'abomination et s'arrache les quatre cheveux roux qui lui décorent le chef, qui lui donnent une étonnante ressemblance avec *Cadet Roussel*.

Je tâcherai de vous envoyer aussi la brochure de Beyzadé Mitica et sa réponse au crachat de Perez. La première est excessivement rare.

Votre journal sera adressé au correspondant de Polichronie chez qui vous le ferez prendre.

Faites-moi savoir si Stanley est à Constantinople; je veux lui écrire une longue lettre. — Que fait Mitica Cretzoulesco?

Ma lettre est illisible et, je le crains bien, incompréhensible. Il est deux heures après minuit ; je suis rentré fatigué et je tombe de sommeil. Vous déchiffrez et vous comprendrez ce que vous en pourrez.

J'attends vos mémoires. Mes respects et les compliments de ma femme à M-me Ghica. Nos amitiées pour vous. Je vous serre la main et suis plus que jamais votre dévoué ami.

J. Balatchano

Je suis dans l'impossibilité d'aller en Moldavie.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

100

București, 14/26 februarie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Comentează dispozițiunile art. II din firmanul de convocare a Divanului Ad-hoc, și consecințele pe care le implică. — Despre atitudinea claselor sociale față de principiul Unirii sub un princip e străin ; rezerva marilor boieri. Poziția Caimacamului. — Îi cere să-și precizeze data sosirii în țară. Repetă cererea pentru broșura lui Bolintineanu.

Bukarest, le 26 Février 1857

Mon cher Prince,

Je ne pouvais pas répondre immédiatement à votre lettre de 10 de c. m., ne l'ayant reçue qu'au moment du départ du courrier.

Décidément le firman renferme en général des dispositions assez généreuses, mais il contient un fait qui nuira aux propositions que les commissaires pensaient en réaliser. Je vais parler de l'art. II, qui prescrit aux propriétaires d'être *domiciliés* où ils possèdent des propriétés. Or presque tous les grands propriétaires boyards et leurs fils ont leur domicile dans la capitale ou dans d'autres villes, étant au service de l'État, et possédant leurs terres dans d'autres districts. D'après le sens du firman, ils n'ont pas la faculté d'aller voter dans les districts où ils possèdent leurs terres, cependant les fils de ces boyards et les propriétaires de la seconde classe de boyarie sont encore de mieux qui pourraient contribuer à la réorganisation des Principautés. Si d'après les termes du firman ces hommes seront exclus, il ne reste que les petits propriétaires, qui — possédant 230 pogones, entrent aujourd'hui parmi les grands propriétaires — seront par leurs habitudes et leur dépendance sous l'influence totale des grands boyards. Ainsi Stirbey prévoyait bien, ou c'était un hasard, quand l'année passée il ne faisait que travailler les petits propriétaires des districts. — Le gouvernement d'aujourd'hui ne peut rien, ou trop peu ; il s'est discrédité, et je crains fort que les stirbeyistes et pas les bibeskistes auront la majorité dans le Divan ad hoc.

Je ne peux pas comprendre comment les Commissaires pouvaient commettre une pareille faute, qui d'ailleurs ne correspond pas avec les institutions constitutionnelles ni de la France ni de l'Angleterre. Ou les Commissaires n'étaient pas assez éclairés de la véritable situation sociale de ce pays, ou Bibesko a su adroitement faire prévaloir sa pensée, car je sais qu'il a travaillé à ce but.

Tout dépend à présent de l'explication que la Porte et les Commissaires donneront sur cet article. Le Prince Ghika a préparé déjà une sorte de protestation ou de manifestation contre le sens verbal de cet article, qu'il enverra à la S. Porte. En réalité l'élection libre de la classe des grands propriétaires ne sera qu'illusoire.

À ce qui regrade l'union, il n'existe qu'une seule idée, que personne ne pourra empêcher à l'exprimer. Et si par trahison ou par intimidation le Divan risquerait à exprimer le contraire, personne ne pourra garantir la tranquillité de la capitale. Le Divan se trouvera dans une autre position plus critique, c'est d'exprimer la forme de l'union. *Tout le monde*, à l'exception des quelques grands boyards et leurs âmes damnées, désire, demande et veut que le Divan exprime *l'union avec un prince étranger héréditaire*. Toutes les classes ont tant souffert pendant tant des années, qu'elles n'espèrent et ne se fient plus à aucun roumain ni à ceux de la présence, ni à ceux de la postérité. Les grands boyards demandent l'union avec un prince indigène héréditaire, car ils espèrent avoir pour Prince Stirbey ou Bibesko, qui se prononcent contre une réorganisation radicale de l'administration intérieure.

Le Prince A. Ghika se prononce ouvertement et partout pour la première combinaison, car il espère qu'elle est plus difficile d'être réalisé et alors la séparation continuera.

Vous demandez la vérité et la franchise; ni l'une ni l'autre n'a jamais manqué dans les lettres que je vous ai adressées. Précisez-moi donc l'époque de votre arrivée à Bukarest. Envoyez-moi, je vous prie, la brochure *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*.

Mes hommages respectueux à M-me la Princesse.

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

P. S. Cherchez à la Poste Autrichienne le journal *Timpul* que je vous envoie aujourd'hui.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 16/28 februarie 1857

R. G. Colquhoun către I. Ghica: Îl întreabă dacă va veni în țară cât vor sta comisarii la București. — Caimacamul s-a compromis față de toată lumea.

Mon cher ami,

Que fait-on, que faites-vous ? Y a-t-il un espoir que nous vous verrons ici pendant la visite des Commissaires ? Oh que j'ai besoin du repos ! — Savez-vous comme ce vieux Prince Ghyka nous a tous trompés. Sa conduite est inexplicable, car elle est *suicide*, pour lui-même et le Prince Ion Ghyka, pour non seulement sa famille, mais son *nom*. Si vous saviez ce que je souffre, car tout cela rejaillit un peu sur moi. Pas une promesse tenue. Je ne croyais pas le vieillard fourbe à ce point et cependant je l'ai bien connu en 1839—40 etc. Mais j'avais espéré que 14 années de souffrances l'auraient purifié.

Dites-moi si vous croyez venir à présent ou plus tard. En pur désespoir on tourne les yeux vers ceux à qui on espérait ne plus penser. Pauvre pays.

Remerciez Madame Sacha de sa bonne petite lettre, en voici une pour elle et pour vous.

À vous de toute sincérité

Colquhoun

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

102

București, 17 februarie/1 martie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Ruperea relațiilor cu Colquhoun. — „Timpul”, „Concordia” și cenzura. — Omul zilei: Dim. Ghica (beizadea Mitică), Costa-Foru și Bozianu. — Reuniunea electorală de la Barbu Bellio; contrareuniunea patronată de guvern. — Recomandări în legătură cu sosirea soțier lui I. Ghica în București; păreri despre Ion Ghica. — Critică numirea lui Vogoride.

Bukarest, 17 Février 1857

Mon cher ami,

J'ai reçu votre lettre du 2 Mars et j'ai déjà communiqué votre réponse à qui de droit. Ce Monsieur a fait une singulière mine. Vous saurez qu'après avoir acquis mille preuves de sa mauvaise foi et de ses trahisons j'ai complètement rompu avec lui.

Le gouvernement a un journal subventionné (le *Timpul*) qui nous injurie soir et matin avec la permission de la censure. La *Concordia* voit tous ses articles tronqués ou supprimés par la même autorité. C'est ainsi que le Caïmacam venge ses neveux et assouvit sa haine. S.A. ne nous pardonnera jamais d'avoir créé l'isolement autour de lui et de

l'avoir laissé entre le vieux Cantacuzène et Beyzadé Démètre. Non qu'il se sente mal entre ces deux canailles, mais parcequ'il aurait voulu jeter un peu de poudre aux yeux en nous montrant attelés à son char. Il rougit de se montrer aux étrangers avec un entourage aussi taré.

Vous saurez que le tout puissant du jour n'est plus Georges, mais Démètre Ghica qui se fait, sous les yeux de son oncle, un parti pour arriver à la principauté. Nouveau Catilina (moins l'esprit et l'audace), il recrute ses partisans parmi les débauchés, les banqueroutiers et les pipeurs de dés. Hautement protégé par les Autrichiens dont il est l'agent actif et dévoué, disposant de toutes les ressources du gouvernement, ayant la police entre ses mains, Bezadé Mitica est aujourd'hui le plus à craindre de tous les hommes du gouvernement. C'est l'ennemi acharné et infatigable du parti national et de tout homme de quelque mérite et d'un peu de caractère. Il est surtout le vôtre, il est le mien, celui des Cretzoulesco, des Golesco etc. S'il pouvait nous faire pendre tous en une heure, il paierait la corde au prix de dix années de sa vie. Nous le ferons pendre un jour avec un cercle de dix sous.

Ses deux bras sont deux avocats, *tchokoï* ambitieux et remuants. Ce sont messieurs Costa-Foru et Bozianu. C'est par eux qu'il travaille la bourgeoisie et une fraction de la jeunesse. On leur permet de tenir des clubs publics où l'on attaque les *aristocrates* et où nous sommes qualifiés de *pui de năpîrci*. „Ce sont les plus dangereux, disent-ils, parce qu'ils sont honnêtes et libéraux; c'est par eux que les chaînes que vos pères et vous-même avez portées, seront rivées éternellement". Notez bien que ces Messieurs sont l'un Paharnik et l'autre Clutchiar et que la plupart des nôtres ne sont pas même pitars.

La semaine dernière il y a eu une réunion électorale d'une 50-aine de membres chez Barbo Bellio. Il y avait 8 ou dix grands boyards, une 12-aine de négociants et le reste, c'était nous. On a rédigé, séance tenante, un programme que tous les assistants ont adopté sans discussion. Je vous l'envoie.

Ce commencement de rapprochement entre les boyards et nous est le fait du Caïmacam qui pousse à bout et les uns et les autres; c'est aussi son coup de grâce s'il aboutit à une *fusion électorale*.

Que fait le gouvernement, c'est-à-dire, Bey-zadé Mitica? Il lâche son éternel Costa-Foru et son Bozianou contre nous; ces deux braves crient partout que notre programme est une trahison; qu'il attaque la propriété (!) et la religion (!!). (Vous en jugerez par vous-même). Ils fabriquent un nouveau programme et convoquent une réunion de 500 membres pour le faire signer *sans discussion*. C'était hier soir. Nos amis y ont été; ils ont *discuté* malgré les cris de rage des deux *bravi* et leur programme est tombé à plat. La Camarilla avalera de travers aujourd'hui.

Si la santé de M-me Ghica exige un voyage en Valachie, je ne vois pas d'inconvénient à ce qu'elle vienne, pourvu qu'elle mette beaucoup de discernement dans le choix des personnes qu'elle verra ici. Il ne faut pas qu'elle fasse des familles Mavros et Cantacuzène sa société exclusive; il faut encore moins qu'elle se crée un cercle politique et avec tout cela, il est nécessaire qu'elle mène une vie quelque peu retirée. Vous pouvez compter que ni mon dévouement, ni ma petite expérience ne lui feront défaut.

Votre frère va dire partout (il est à Bukarest) qu'il est en relation intime et politique avec vous et que vous lui écrivez que vous arriverez bientôt. Je me suis empressé de démentir cette gasconnade.

Je vous supplie de ne pas venir avant que les travaux du Divan ne soient clos et que la question de l'Union et du Prince étranger ne soit résolue. Le courant de l'opinion est tellement fort en faveur de cette idée, que tout homme qui se trouvera sur son chemin sera indubitablement noyé. Dès que cette fureur se sera calmée, tout le monde se mettra en quête d'un homme, et comme il n'y a en définitive que vous, c'est vous qu'on prendra. Voilà ce que me disaient hier encore les Golesco qui ne sont pas vos amis personnels. (Poupou¹ et Aimé Martin² sont arrivés depuis dix jours).

La nomination de Vogoridès a rompu le dernier lien moral qui nous retenait à la Turquie. Est-on fou à Constantinople? Et cependant la Russie n'est plus là pour imposer de pareils choix. Vous pouvez compter que si la Turquie l'avait nommé Caïmacam de Valachie, nous l'aurions pendu de nos mains le jour de son installation. Je ne sais ce que feront les Moldaves. Nous voilà revenus à 1730, c'est-à-dire aux princes fanariotes! Attendons 1829, il ne tardera pas à revenir aussi.

Je vous prie de présenter nos compliments à M-me Ghica et de recevoir nos amitiés.

Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

103

București, 21 februarie/5 martie 1857

Const. Gr. Ghica către I. Ghica: Face apel la colaborare. strînsă între membrii familiei Ghica. — Așteaptă instrucțiunile sale.

Bukarest, le 21 Février 1857

Mon cher ami,

Les circonstances et les intrigues du parti Stirbei-Bibesko qui remue ciel et terre et s'est rallié même Eliade, nous font aujourd'hui plus que jamais un devoir impérieux de resserrer les liens qui unissent notre famille. Je profite de l'occasion du départ d'un courrier sûr, pour vous tracer à la hâte, ces quelques lignes, persuadé que vous aurez foi dans la sincérité du langage qu'elles expriment.

¹ Radu C. Golescu.

² Alexandru C. Golescu-Albu.

Vous n'avez pas oublié, que dans d'autres conjonctures non moins graves pour les intérêts de notre pays, j'ai tenu une ligne de conduite que vous avez approuvée. Je suivrai cette même ligne de conduite, au besoin.

J'espère donc, mon cher et honorable ami, que vous aurez en moi la même confiance que je mets dans votre caractère et dans la loyauté de vos sentiments.

J'attendrai que vous m'éclairiez et que vous me donniez des conseils précis dont j'ai besoin.

Veillez agréer, mon cher ami, la nouvelle et sincère assurance de mes sentiments de parfaite et affectueuse estime de votre dévoué serviteur

*le Prince Constantin Ghika*¹

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

104

București, 24 februarie /8 martie 1857

R. G. Colquhoun către I. Ghica: Detestabila administrație a caimacamului; amănunte în legătură cu măsurile luate în vederea alegerilor. Crede că prezența comisarilor va curma răul. Mulțumit de conținutul firmanului. — Chestiunea Unirii nu e încă hotărâtă. Partizanii lui Bibescu și Știrbei speră în sprijinul turcesc.

Bucarest 8 Mars 1857

Mon cher ami,

Votre lettre du 24 fev. m'est parvenue avant-hier seulement. Alison a attendu une occasion sûre pour me l'envoyer. Les incluses ont été remises à leurs adresses. Votre lettre m'a fait de la peine car je vois que vos correspondants d'ici ne vous ont pas tenu au courant de tout ce qui est défectueux, je pourrais me servir d'une expression plus dure, dans l'administration Ghyka. Manque de foi, manque d'honnêteté, corruption dans l'intérieur et dans la justice; voilà les qualités qui détruisent une administration, dont j'ai eu les plus grandes espérances. Nous avons été tristement trompés et le peuple qui avait accueilli avec de si grande joie celui qui remplaçait Stirbey, aujourd'hui se demande: „Sommes-nous mieux; quelle différence y a-t-il entre le commencement de 1856 et celui de 1857 si ce n'est que ceux qui sont au pouvoir à présent sont plus affamés”. — Croyez-moi si une élection a lieu, Ghyka sera dernier sur la liste. Pour moi j'en suis désolé, car je sens combien je l'ai recommandé auprès de notre gouvernement. Vous dites „si nos Caïmacams veulent comprendre que leur mission doit se borner etc.”. Que fait-on ici? On nomme Ispravniks dans les districts des gens tout à fait incapables (et pourtant ils ont des hommes à leur disposition), avec des instructions d'em-

¹ Scrisorile lui C. Gr. Ghica sînt scrise de altă mînă, și numai semnate de emitent.

pêcher par tous les moyens possibles le retour aux élections de certains individus. — Vous verrez quand les élections seront faites combien d'hommes capables et honnêtes sont *exclus*.

Enfin, je suis on ne peut plus désolé. Mon seul espoir est dans les Commissaires qui, pour couper court à cette influence funeste de parti, seront forcés de recommander quelqu'autre chose. — Le firman a été lu aujourd'hui. C'est admirable si on l'exécute dans l'étendue de son esprit. La question du domicile offre quelque sujet de discussion. Si vous voyez notre commissaire et celui de France, appelez leur attention à ce point afin que l'on donne à ce mot l'interprétation la plus large.

La question de l'Union est encore à décider. Les partisans de Bibesco maintiennent qu'il a les suffrages de la Turquie. Le jeune Stirbey paraît avoir agi sans discrétion s'il a effectivement conduit Perez à Constantinople, c'était se compromettre gratuitement.

Que Dieu inspire notre vieux Caïmacam de la prudence, aujourd'hui il lui faut pour réussir un revirement complet sur sa conduite des mois passés, car le monde crie des fautes graves qui se commettent.

Pourquoi n'accompagnez-vous pas votre femme ici, cela pourrait vous faire du bien; vous avez besoin d'être *connu* des Valaques.

Adieu mon cher ami, mille amitiés affectueuses à votre femme.

Votre tout dévoué

Colquhoun

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

105

[Iași], 28¹ februarie/12 martie 1857

D. Rallet către I. Ghica: Îi anunță moartea caïmacamului. Numirea lui Vogoridi a stîrnit nemulțumiri printre antiunioniști. — Speranțele unioniștilor. Despre impopularitatea fostului caïmacam. Învățămintele pentru succesori. — Unirea și supremația Porții.

Mon cher ami,

Vous avez dit dans votre lettre: „ne parlons plus des Caïmacams, car ils sont morts et enterrés”; et vous avez eu raison, car le nôtre est effectivement mort, et c'est ce qu'il avait de mieux à faire, après s'être attiré, par sa conduite et ses manèges grossièrement ineptes, la haine et le mépris de ses compatriotes.

¹ D. Rallet scrie 29 februarie; poate fi și 1 martie I (vezi data de la sfîrșitul scrisorii).

Le dernier acte de sa vie, au lieu d'une amende honorable, a été un office très flatteur adressé à Istrati, c'est-à-dire, à l'homme qui le dépasse en infamies. Pour prouver sa fidélité à la S.P. il lui a recommandé Vogoridi comme successeur et il a été écouté. Je ne sais pas pourquoi cette dernière nomination a révolté beaucoup plus les antiunionistes et les grands vieux boyards, que le reste du monde. Ils se trouvent encore et toujours blessés dans leur amour-propre, et ils commencent à se décider franchement pour l'Union pour pouvoir mettre une fin au régime des firmans. J'ignore ce que la Turquie devait faire pour empêcher que cette idée ait tant d'adhérents, mais ce qui est certain, c'est que soit par les instructions qu'elle a données au caïmacam Balch, soit par les intrigues et l'influence trop puissante des Autrichiens, on a servi involontairement notre cause, et nous profitons de toutes ces indignations réunies pour la faire triompher. Je crois que Vogoridi vaudra mieux que le premier, par ce qu'il a plus d'acharnement pour le beau sexe, que pour la Principauté et moins de courage et de malice que le défunt Balche, dont la fin lui servira d'enseignement. Elle a été un accident rien moins que triste pour le public.

D'ailleurs je ne sache pas pourquoi la Turquie s'opposerait encore à la réunion des Principautés. J'en ai donné les raisons dans ma dernière lettre à M. Marino et j'espère qu'il en aura fait usage. Les ambassadeurs qui ont soutenu Balche doivent avoir des remords, car ils l'ont perdu, comme ils perdront tout autre individu qu'ils soutiendraient aux dépens du bien être de notre pays. Nous n'avons plus d'illusion et plus de respect pour le pouvoir quand il ne représente que l'arbitraire, l'intrigue et même la trahison et dans ces cas-là nous avons Dieu pour nous.

Il ne pouvait plus endurer le mépris public. Il vivait complètement délaissé par tout le monde. Son entourage se composait de tout ce que le pays a de plus vil. Tous les honnêtes gens réfutaient les invitations de manière qu'au dîner qu'il a donné à Blondel il n'a pu représenter le pays que par les grecs Soutzo, et Mourouzi et le trembleur Nikaki Mavrocordato. Sa mort servira d'enseignement non seulement à ses successeurs, mais aussi à ses protecteurs qui devront tenir un peu compte de l'opinion publique et des vœux d'un peuple pour lequel le traité de Paris n'est pas une lettre morte. Les petits tyrans et les petits traîtres qu'on essaierait de mettre à la tête de nos pays, tomberont toujours et malgré tout dès qu'ils ne seront pas animés du sentiment national, qui renait d'autant plus fort qu'il a été comprimé.

Je n'ai reçu votre aimable lettre qu'hier soir ; aujourd'hui Kabouli part, et j'ai voulu profiter de cette circonstance pour vous répondre sans trop dire.

Nous demandons franchement l'union. Si nous l'obtenons, la Turquie sera la première à en profiter, et même à Constantinople sa position vis-à-vis de l'Autriche et de la Russie sera plus indépendante. La réunion est un besoin de l'Europe occidentale et une condition d'existence pour nous comme pour l'Empire ottoman. Nous ne l'avons jamais demandée sans la suprématie de la Porte, et cependant nos Caïmacams aspirant à la Principauté, et les agents autrichiens nous ont attribué des vues et des projets que nous n'avons jamais eus.

Des lettres de Paris nous assurent que la Russie pour en remonter à l'Autriche, favorise l'union. Ecrivez-moi souvent et confidentiellement et travaillons tous dans le même but.

Negri, Mavrojeni vous font leurs amitiés sincères.

Votre tout dévoué

D. Rallet

Ce 29 [?] février 857

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

106

Iași, 1/13 martie 1857

Comitetul Central al Unirii către Comitetul Unionist din Bacău: Se aduce la cunoștință că s-a înființat un fond de susținere a cheltuielilor de propagandă; s-a organizat cancelaria pentru ținerea corespondenței cu districtele; s-au redactat observațiile asupra firmanului de convocare a Divanului; s-a început adunarea listelor exacte de alegători. Se cer listele din ținutul Bacăului. Se trimite o broșură recent pusă în circulație.

Domnilor,

Pe lângă cele cuprinse în alăturata adresă care s-au trimis în toate ținuturile, comitetul nostru au găsit de cuviință a mai lua măsurile următoare :

1. El au înființat, prin contribuiri și subscripții de la sine și de la alți amici ai cauzei noastre, o casă menită a întâmpina cheltuielile trebuincioase, pentru ținerea corespondențelor, publicarea de scrieri dezvoltătoare ideii Unirii și mai ales pentru câștigarea marelui agiutor ce ne poate aduce presa streină.

2. Au însărcinat cu punerea în lucrare a măsurilor ce se vor încuviința de el, pe subscrișii, cari organizînd o cancelarie pentru corespondența lui cu comitetele ținutale, au regulat totodată și modul expeditiei și primirea ei care vi se va comunica verbal.

3. Au pregătit și convenitele observații, asupra firmanului de convocare a Divanurilor, spre a le aduce fără întârziere la cunoștința comisarilor marelor puteri — a cărora venire în Principate se așteaptă din zi în zi.

4. Am aflat de neapărată nevoie de a aduna cît se poate mai curînd, cele mai exacte liste de alegători din fiecare ținut.

Aducînd la cunoștința d-voastre aceste măsuri, sperăm că veți binevoi a ne triimite cît se poate mai curînd listele alegătorilor din ținutul D-voastră, iar mai ales listele proprietarilor celor mari.

Pe lângă adresa alăturată, avem onoarea de a vă trimite și o broșură foarte interesantă¹, care sub guvernul repositului caimacan, se confiscase de către Postelnicie, ear acum s-au slobozit și s-au pus în circulație.

Plini de speranțe în patriotismul și conlucrarea d-voastre, avem onoare de a ne însemna în cea mai aleasă stimă.

Ai d-voastre
plecați servi

P. Mavroieni C. Hurmuzaki
V. Mălinescu D. Cozadini

Iași, 1 mart 1857

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva C. Rosseti-Tețcanu, I Acte, nr. 2.

107

Tîrgu-Jiu, 1/13 martie 1857

G h. G h. Magheru către tatăl său: Confirmă primirea scrisorilor, a articolelor de presă precum și a protestului semnat de general, dar regretă că scrisoarea de donație nu a fost legalizată și prin urmare va întâmpina mari greutăți la înscrierea ca alegător. Îi anunșă apropiata deschidere de cluburi pe district. Despre popularitatea ideii Unirii și permanenta legătură cu Comitetul din capitală și din Craiova. Boierii cei mari sînt boicotați. Presa e liberă. Din nou despre actul de donație. Chestiuni de familie. Ion (Niță) Magheru să nu-i mai scrie cifrat.

Tîrgul Jiul, 1857 mart. 11 st. v.

Scumpe Părinte,

Astăzi tocmai recepui un pachet cu o scrisoare din 6 fev. și alta din 13/25 fev. cu niște articole din giurnale și cu un protest al d-le. Simții o mare bucurie și vrusei să văd dacă acea scrisoare care era și ea un fel de act de improprietărire [a] mea din parte-ți poate să aibă o valoare înaintea tribunalului; fusei și ei ziseră că nu pot legaliza o scrisoare fără să fie iscălitura ta recunoscută de autoritățile de acolo și fără să am eu vechilet din parte-ți. Prin urmare tata, deși le spusei că act din parte-ți am avut, dar l-am uitat acolo, ei ziseră să aștept pînă la deschiderea dezbaturilor cu comitet alcătuit pentru recunoașterea dreptului fiecărui votator, și atunci să mă presantez și eu cu dînsul, că acel comitet nu poate fi scrupulos ca tribunalul. Tata, eu mă tem că o să fiu respins cu acest act, daca tu nu vei grăbi a-mi trimete un act de aceste trupuri legalisat.

¹ Cf. Scrisoarea nr. 113.

Cît despre ceeace se atinge [în] scrisorile tale despre patria noastră, noi toți lucrăm și avem mari speranțe de triumf. Acum o să deschidem cluburi și aici ca și în celelalte districte. Unirea este de toți proclamată și susținută cu giurămînt. Ne vine Opran administrator și cu el vom face tot. Lui văru spune-i să nu se mai căsnească a-mi serie cu cheia; aici este o libertate nelimitată, pot să serie și să vorbească liber fiecare. Cît pentru boierii cei mari este o idee generală; toți fug de ei.

N-avusei timp a-ți ceti protestu dat vizirului. Articollii din ziurnalele ce mi le trimeseși le-am cetit în ziurnalele noastre. Tu tata socotești că noi pe aici suntem în păduri și în indiferență. Oh nu, cetim și desbatem mereu opinii cu bătrîinii la un loc, și apoi eu sunt în corespondență cu Comitetul din Capitală și din Craiova și toate mi le comunică. De asta nu avea grije, suntem eclerați și pătrunși.

Tata, scrieți-mi liber și orice vreți; scrisorile îmi vin desigur. Ah, mă tem numai de actul meu. Tata, de ce nu făcuși toate formele, nu știu ce să gîndesc eu de tine; în asemenea casuri supreme nu se poate să intre cineva cu scrisoare numai în drepturile de cetățean. De ce nu o legalizași la otoritățile legale; tu știi formele giuridice și vei vedea că o să fiu respins la alegere, și am perdat ocașie unde puteam să lucru și eu pentru amorul meu sacru (Patria). Grăbește tata, de va mai fi timp, de a-mi trimete un act. Tu nu imi scrii cînd o să vii. Nu știu ce fatalitate se mai opune. A revedere tatule.

400 # am luat de la Ștefănescu și i-am înaintat Caramanloaiei, restu ce mai este dator Ștefănescu s-a legat a mi-l da în curînd; văru știe, el a vorbit cu el. — Vere, secretu ce îl primii astăzi nu-l cetii încă; cel de la 20 fev. l-am cetit (despre boieri). Scrieți-mi.

Al tău iubit fiu

G. G. Maghieru

Slova din acea scrisoare ți-o cunose boerii, dar iscălitura nu și zice că trebuia sigiliu Poliției de acolo, sau al otorităților locale.

[Adresa:]

Monsieur M. Georges Magheru à Constantinople.

grabnică

Colecția particulară Dr. Alice Magheru.

Iași, 2/14 martie 1857

V. Mălinescu către D. A. Sturza: Îi anunță constituirea unui subcomitet de acțiune unionistă. Demersuri pentru reapariția „Steii Dunării”. — Încurajări din afară. — După citirea firmanului. — Numirea lui A. I. Cuza prefect la Galați. — Alarmă între separatiști.

Prea stimată amice,

Am reținut pe trimis cu nădejde de a-ți putea trimite și proclamațiile noastre; din nenorocire însă, nici pînă astăzi nu sînt gata. Noi sîntem deprinși la bătălie cu ciobote de glanț și mănuși albe. Însfîșit astăzi avurăm o seanță mai serioasă în care s-au luat deosebite măsuri. Între altele s-au numit un sub-comitet de acție compus de Mavrogheeni, Hurmuzaki și Mălinescu. Cred că de acum vom merge mai repede înainte. Lui Sion i-am vorbit despre însărcinarea ce mi-ai fost dat; n-au făcut însă încă nimic. — Kogălniceanu au venit asară. Peste o oră am a mă întîlni cu dînsul spre a lua măsurile convenite pentru demarșă către guvern spre a deschide *Stéoa*.

Scrisori de la Brăteanu, Crou¹ și Rosetti ne spun că trebile merg bine și că principele de *Nassau* are mare șansă; să ne ținem numai bine de alegerile Divanului de la care atîrnă tot.

Firmanul s-au cetit. Turcul s-au dus, luînd și un memoar din partea noastră — ne iscălit — prin care respingem calomniile răvărsate asupra noastră ca împotriviitori Porții. — Fotiadi au pornit din Țarigrad, s-au și trimis primitori înaintea lui. Pînă acum încă nu știm ce atitudine va lua guvernul. Pe A. Cuza l-au numit părcălab în Galați. Broșurile de la Berlin ni s-au slobozit.

Istrati s-au dus la Canta și i-au zis „Ce. Neculau trebuie să luați măsuri foarte aspre, căci altfel sîntem perduți”. Bătrîna vulpe răspunde „tare bine, du-te și te consultă cu caimacamu și eu voi face tot”. — Di ce merge, *antihristiu* se descuragiază. Chiar de pe la ținuturi au început a se arata oameni pe aice ca învieți din morți.

Ai cuvîntu, de ne vom purta bine vom putea face ca să nu mai înotăm în glod.

Salutare și *Unire*

B. Mălinesco

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Corresp.

Miclăușeni, 5/17 martie 1857

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: Propagandă și uneltiri antiunioniste înainte de alegeri. — Pregătiri unioniste; în așteptarea comisarilor. — Amănunte biografice despre prințul de Nassau.

¹ Crowe, fost emisar al lui Stratford de Redcliffe în Principate (1856).

Mult stimată doamnă și amice!

Cu cea mai vie plăcere am primit scrisoarea dvoastră din 2/14 a.c. și vă mulțămesc atât pentru cele cuprinse în ea cât și pentru broșurile trimise.

Îmi pare foarte bine că sînteți gata cu cercularele. La Roman le așteaptă cu nerăbdare și este de presupus că peste tot locul se simte trebuința de a organiza și a concentra puterile.

Guvernul lucrează, și nu trebuie să credeți la amăgirile ce el ne spune. Dintii s-au chiebat toți ispravnicii și toți *căpitanii de slujitori* la Iași pe 24 oare; ei au căpătat instrucții secrete de a influia alegerile. Lipanu s-au mai dus cu deosebită misiune la Focșani. Agenți influenți ai guvernului merg prin ținuturi, încurajază pe descurajații partizani ai desbinării, și îngrozăște pe cei ce doresc fericirea patriei comune.

Ar fi bine să stăruți numaidecît pentru libertatea presei; aceasta le va da inimicilor lovitura de moarte; de nu se va dobîndi aceasta, atunci trebuie numaidecît comandată o presă autografică, — Comisia împlinitoare a comitetului va fi de mare folos pentru a înainta lucrările. Sperez că de acum înainte vor merge treburile mai iute, căci noutățile ce-mi împărtășiți pot numai să ne întărească și să ne încurajeze în lucrări. — Eu aștept numai hîrțile ca să mă pornesc.

Am început a traduce broșura știută, pe la finitul săptămîinii voi fi gata. Tratatele deasemenea le prescriu, acum deodată cele ce sînt de tipărit; pe urmă voi prescrie caietul întreg după făgăduială.

Aice au venit știința pîn Roman că Safet Efendi ar fi ajuns la București. Nu știți nimic de Talleyrand? Dacă va trece pe la Roman îi vom face o primire strălucită. De găsește comitetul de cuviință, arcuri cu „Unire” nu vor lipsi, și lăcitorii vor striga „să trăiască Napoleon”, „să trăiască Unirea”. Toate aceste depind de instrucțiunile dvoastre.

Credeți că și emisarii vor fi numiți și că în curînd se vor porni, pentru că nu e timp de pierdut.

Guvernul are de gînd să eschidă pe o mulțime de oameni; așa mă tem să nu o pățească Jora la Piatra, unde se spune că sînt numai 16 candidați la alegere; între capi, nici Jora, nici Zizin nu sînt înscrise. Aici în Roman le va fi mai greu, ba încă foarte greu, și pe cît am putut auzi, nici unul din candidații lor nu vor izbuti. Moșul Georgie va trebui însă să vie la Roman în timpul alegerilor; moșul Costache are aici mai mare partidă decît Ștefănică Catargiu (între noi vorbind); cu ducerea mea la Roman voi ști de sigur cum stau lucrurile și voi scrie.

După ce voi găti de a traduce broșura și de a prescrie tratatele voi veni la Iași. Sperez că pînă atunci și calea va fi mai bună, căci acum mergem de aici la Șchea 1 1/2 oră. Asemenea este și pe șosé.

După *informările luate*, Scarlat Virnav stă pe gînduri încă și Dumitrache Virnav nu are vreo influință. Eu aș propune pe lingă numile ce ați adoptat, pe moșul Costache, prin a cărui influință multe se vor pute face. Lăsați locul deșert, comunicați-mi ideia dvoastră, și atunci voi spune, și cred că în cazul acela amîndoi vom merge la Roman. Mi se pare că așa e mai bine și că la Roman ai face cea mai bună impresie.

Pe prințul de Nassau îl denumesc și jurnalele ca viitorul nostru regent. Am auzit de la toți în Germania mult bine despre dînsul; au făcut studii minunate; călătoriile făcute în America au avut scop științific și scopul de a scăpa din armia austriacă, în care împăratul dorea numaidecît să-l aibă. Atît vă pot spune că sora lor, Princesa de Wied, este una din cele mai cu spirit și mai interesante doamne ai Germaniei.

Maică mea și toți de aici și de la Șcheie vă trimit dvoastre, moșului, Tițai și d. Nicu ale lor complimente.

Sărut mîinile moșului și Tițai. D. Nicu închinăciuni și complimente amicale.

Cu cea mai sinceră stimă,

Al dvoastre amic și serv

D. Sturdza

Aveți bunătate și-mi trimiteți un „Dictionnaire politique”, am trebuință de un asemenea op și nici aici, nici la Șcheia nu avem. Îl voi înapoi în curînd, căci caut numai citeva spresiuni.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

110

Iași, 8/20 martie 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Mulțumește pentru știrile trimise. Convorbirea Mavrogheni-Fotiadi. Citirea firmanului pentru instalarea noului caimacam. Apropiata plecare a lui Negri la Constantinopol. Modificările făcute de Kogălniceanu la observațiile scrise de Hurmuzaki. Modificări făcute la Paris cu privire la stipulațiile firmanului de convocare a Divanelor Ad-hoc. Zvonuri de remaniere de guvern. Petiții unioniste împotriva noului caimacam. Problema publicării semnăturilor de pe petiții. — Călătoria lui Talleyrand în țară. Componenta noului minister. — P. Rosetti-Bălănescu și comerțul cu rachiu.

Iași în $\frac{8}{20}$ martie 1857

Mult stimat amice,

Am avut plăcerea de a primi aseară preadorita Dumilor voastre scrisoare din 5/17 ale curenteii și ne-am bucurat foarte mult că sinteți sănătoși. Și noi, laudă Domnului, ne aflăm bine. Zic că și eu mă aflu bine căci gilcele, ce mă supără de vro 2 săptămîni, nici le mai bag în seamă, pentru că n-am cînd, dar nici pot eși din casă.

Vă mulțumesc pentru știrile ce ați avut amabilitatea de a ne da. Binevoii a *continua* investigațiunile și comunicăciunile dvoastre, care sint de mare folos și foarte necesarii.

Documintele știute s-au espedit cu citeva zile înainte de a primi scrisoarea dvoastre. Dacă acele ce vi s-au trimis prin Negri (care îmi au promis că se va abate pe la Miclăușeni) încă nu s-au apucat a da, apoi

puteți să realizați propunerea ce îmi ați comunicat, în privirea amicului nostru ; sau mai lămurit puteți adresa hirtia pentru Roman și cătră moșul dvoastre. — Și la alte ținuturi s-au adresat la 4 persoane ; la altele numai la 2 persoane ; acea pentru Huși nu s-au adresat cătră nimine, ca să poată înscrie numele, acel ce s-au însărcinat cu ducerea hirtiei.

Dacă însă hirtia pentru Roman s-ar fi apucat a se da ; atuncea noi putem face o deosebită adresă cătră moșul dvoastre, deși nu sint la îndoială că dumnealui va fi ales în comitetul electoral de acolo.

Pentru libertatea presăi vom face ce se va putea și vom scrie și comisarilor, cari, după cum au spus Fotiadi, ieri lui Mavrogheni, trebuie să fie astăzi în București. Fotiadi au fost ieri la Mavrogheni și i-au făcut o vizită de două oare, aflindu-se acolo și logof. St. Catargiu, care venise din întâmplare, au fost față la convorbirea interesantă ce au avut amîndoi. Pe cît înțelegem Poarta s-ar pleca spre Unire dacă aceasta s-ar putea face fără prinț strein. Mavrogheni i-au vorbit foarte bine și verde, încît turco-grecul sau grecul turcit au rămas cu gura căscată.

Firmanul s-au cetit în ființa marilor logof. Toderaș Balș și St. Catargiu. Au fost față și aga Bucșenescu și spăt. Angonescu. M. Jora, care se află aici n-au asistat („Et toi, toi aussi Michel, tu n'as pas assisté à la lecture du firman”). Caimacamul poartă uniformă de general mold [ovenesc] și fes *vișiniu*, nu stacojiu ca pîn-acum. Aud că toți turcii au adoptat culoarea vișinie.

Veți fi auzit că Reșid Pașa au chemat prin scrisoare autografă cătră căimăcamul pe Negri la Țarigrad pour affaires privées. — Mergînd Negri va lua și un memorial din partea noastră. Astăzi ne adunăm, ca să ascultăm modificățiile făcute de d. Kogălniceanu la observațiile scrise de mine asupra fermanului de convocare a Divanelor. Mai este să se facă un memorial în care să se arate toate călcările drepturilor țerei de la încheierea tratatului din Paris pîn-acum spre a se trimite prin deputăciune cătră comisari, căroră se vor trimite și observațiile asupra fermanului.

Consulul francez au primit depeșă care-l înștiințază că mai multe dispoziții ale fermanului s-au lămurit în favoarea noastră. Așa spre exemplu și acei ce n-au moșii proprie vor putea fi alegători și aleși, dacă *femeile* lor vor avea moșii. Așa spre exemplu ipoteka femeilor asupra averii bărbatului nu va putea fi pedică. Așa nici celelalte sarcini ipotecare nu vor putea împedica dritul de a fi ales, dacă ele ar afla îndestulă siguranță în restul fondului cît va rămîné peste cele 300 fălci. Mai este și o modificare pentru domiciliu. Acesta se considerează pretutundine unde cineva are avere și nu se cere alte decît declarația, că voiește a fi alegător la cutare loc.

Astăzi vom căpăta modificățiile venite la dl Place și atuncea voi puté să vă dau lămurite științi. Aceste sint numai unele din cîte s-au făcut. Sint foarte curios a cunoaște și celelalte. Acum îmi mai aduc aminte de una : acelora ce au proprietăți în mai multe ținuturi, se vor ține toate bucățelele în seamă, și împlinindu-se numărul cerut de firman, stăpînul acestui număr de fălci va putea fi eligibil în ori care din ținuturile în care s-ar afla părțilele lui de pămînt.

Se vorbește despre componerea unui ministeriu, anume de numirea lui Costin la postul de ministru din Lăuntru, a Cantei la ministerul Dreptății, Stratulat seau N. Mavrocordat hatman. Panaite Balș , a căruia cucoană

astăzi au trimis 50 # pentru Cassa comitetului, au și intrat în postul vacant al Postelniciei. Se mai vorbește și de Iord. Beldiman pentru postul de Logofăt al Dreptății, post pe care unii îl zic oferit și lui Vas. Ghica. Se mai vorbește că Visteria s-ar propune Birlădeanului și lui Toderiță Ghica. Alții mai vorbesc și de Toderăș Balș pentru Min. din Lăuntru. Adevărul este că pîn-acum numai denumirea lui Pan. Balș este un fact pozitiv.

Toate acestea însă nu ne înspăimîntează ! Din contră ne stimulează energia, curajul, indignația și activitatea. Nici unul din noi nu se încrede în *vorbele* fesului vișiniu, pe care sîntem și hotărîți a-l trata după cuviință fățiș și în adresele noastre către comisari. Aceasta se va face fără întirziere prin o peticiune în sensul acelei din 7/19 febr.¹ cu aplicația la starea de față, care este tot acea de atuncea și cu variațiuni asupra fesului.

Rău au făcut cel ce au trimis la Stéua Dunărei și numele acelor ce au scris peticiunile din 7/19 febr. Eu sînt convins că această înconjurare a dispăcut la mulți din subscriitori și va împuțina numărul lor pentru altă dată. O hîrtie nu se poate publica cu iscăliturile ei fără anume împuternicire a fiecăruia din subscriitori.

Ce se atinge de primirea lui Talleyrand de la sine se înțelege că ori ce ar putea să facă plăcută călătoria prin Moldova și să călătorească în ideea lui despre generalitatea și necesitatea împlinirii dorinței naționale, precum și despre recunoștința noastră către împăratul Franței, va fi o faptă laudabilă și patriotică.

Acum aud că ministerul se va compune din persoanele următoare : ministeru din Lăuntru : Costin Catargiu ; Log. al Dreptății : N. Canta ; visternic : Scarlat Rosset ; Beldiman, vornic bisericesc ; Panaiti Balș, postelnic.

De vro 8 zile, poșta nu ne aduce nici un fel de gazetă. Se vede că apele din Galiția au întrerupt toată comunicația.

Cucoanei Catincăi sărut minile cu multă plecăciune. Mii de complimente și închinăciuni la toți ai dvoastre la Miclăușeni și Șcheia de la noi toți și tot atîtea mulțămiri pentru amabila dvoastre aducere aminte.

P.S. S-au prins o scrisoare autografă a bătrînului Bălănescu prin care să dovedește că dlui au închis granița despre nouăle ținuturi ca să nu poată intra acolo alt rachi decît suma de 20.000 vedre, ce oțupștii de acolo s-au îndatorit a cumpăra de la dlui Logof. Potrachi Rosset Bălănescu cu prețul de acolo, care este mult mai mare decît acel din Moldova. Scrisoarea originală s-au arătat și lui Place și fesului vișiniu care s-au arătat foarte înfuriat și au zis că va revoca toată comisia.

Curaj, energie, privighere.

Cu cea mai sinceră stimă

al dvoastre amic și serv

C. Hurmuzaki

P. S. Vă trimit și un *Dictionnaire politique* pe care veți binevoi a mi-l remite cînd veți fi îndestulat scopul pentru care mi-l cereți.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

¹ Cf. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, III, p. 1139—1142 : Petițiunea împotriva caimacamului T. Balș

Miclăușeni, 10/22 martie 1857

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: C. Negri a predat documentele la Roman. Acțiuni unioniste proiectate după plecarea austriacilor. Svonuri tendențioase despre intervenția armată turcească la București. Indemnuri pentru G. Sion, de a stăruii pentru apariția ziarului „Unirea”. Pregătiri unioniste și uneltiri separatiste în vederea alegerilor. Cere modificările firmanului. — Arată că el a trimis petiția din 7/19 februarie spre publicare cu semnături cu tot. — Repetă recomandarea făcută lui Sion. — Încredere în triumful cauzei.

Miclăușăni, 10/22 martie 1857

Mult stimat amice!

Cu cea mai vie plăcere am priimit scrisoarea dvoastră din 8/20 ale c. și vă mulțămesc de nepusa amabilitate ce aveți de a mă înștiința de toate ce se întâmplă în capitală. Mi-au părut foarte bine că vă aflați cu toții sănătoși; noi nu putem să ne lăudăm de astfel, căci pe vro doă, trei zile iarăși nu-i este bine maică-mei, sperez însă că nu va fi nimic serioz.

Documentele știute s-au și dat la Roman de Negri (care n-au trecut pe la noi). Joi, zioa în care să pornesc și nu mai rămân austriacii, se va începe lucrarea. Eu gîndesc că nu e trebuință să mai adresați moșului o hirtie. Joi ne vom duce amîndoi la Roman. Adresele espeduitu-s-au toate pe la ținuturi? Aceasta ar fi foarte necesar ca să nu se prea întîrzieze cu organizarea, căci inimicii lucrează. Pentru Roman și Piatra este agent Gr. B[alș] carele umblă și aliargă mereu; trimite și primește depeșe de la fași sigilate cu cinci sigiluri, ia telegraful pe cîteva oare, îngrozește ș.a. Ispravnicul de Roman au spus dinaintea a mai multora și au încredințat că e știre oficială „că la București declarîndu-se mai toți pentru unire, au venit turcii în țară și au ocupat tirgurile cele principale; că uniștii din Valahiea au răsculat proprietarii în contra țăranilor, și că aici sînt gata a intra turcii și a reveni austriacii dacă s-ar mai vorbi de Unire”. Oare nu ar fi bine să istorisiți aceste măsuri ale guvernului, dlui Place, care au spus că orice înrîurire va lipsi? ! Oare nu ar fi bine ca el să facă cerculări pe la agenții săi în ținuturi pentru a desminți aceste vuete? Opinia e foarte bună la Roman; trbuie numai susținută, și la aceasta ar putea Place cum am mai spus. Bitrou, agentul lui Place, e fără comunicări și nu poate spune nimic.

Toți ar dori să aibă și știri prin jurnale. Ar fi foarte bine dacă Sion nu s-ar lăsa de proiectul său. Ar trebui să ceară voia spre deschiderea „Unirei”, și de nu o va da-o să protesteze la consuli; și atunci și noi să strigăm că nu avem libertate de opinii, ci că ni se impune de guvern a gîndi numai cum vrea el. — Guvernul au văzut că aici în Roman are

minoritate între proprietarii cei mari, și de aceia caută să influenze asupra celor mici. Dacă cei doi deputați a ținutului sînt siguri, nu e de asemenea cu deputatul răzeșilor. — Guvernul au denumit ca să fie ales Rezmiriță, care este antiunionist. — Numirea lui Costin Catargiu la Ministeriu din Lăuntru au dat iarăși putere desbinătorilor; acesta ne va îngreua mult lupta. Fesul vișiniu ¹ au spus cuiva „că politica cere ca să se arăte uniștilor că nu e în contra lor, ba încă că ar dori să-i favorizeze; trebuie să o facă așa pentru ca să-i înșăle, căci el va lucra din tot sufletul pentru neunire”. Aceste cuvinte sînt adevărate. Cum s-au făcut de au rămas Canta în minister? Ce spune Place de aceasta? Sau s-ar pute el întrebuița?

Ar fi bine să avem și pe aici modificățiile făcute fermanului, de s-ar pute trimite. Ele sînt bune; sperez însă că nu vor fi numai acele ce mi-ai împărțășit, ce încă mai multe.

Peticionea s-au trimis de mine *Stelei*, dimpreună cu numele. Aceasta însă n-am făcut, fără ca dentii să nu fi spus Place că ar fi bine, și fără ca să întreb și pe vro cîțiva din *dvoastră* care au fost de aceiași opinie. Pentru altădată însă vă încredințez că nu se mai va întimpla această greșală; cînd va mai fi să se trimită ceva spre publicare de mine, vă voi întreba pe *dvoastră* cum și în ce fel trebuie să fie. Sperez că cei ce au supt-scris nu vor fi supărați de aceia ce s-au făcut, căci pot să fie convinși că capul nu li să va tăia.

Vă felicitez pentru căpătarea faimosului autograf a logofătului Bălănescu ². Să trăiți căci bună poliție aveți chiar de pe acum! — Vă mulțămesc pentru zicionariul ³ politic, care îmi va fi de ajutor la traducerea știutei broșuri. Pînă vineri va fi de tot gata, și sperez că va fi destul de bine tradusă. Acuma o îndreptez cu Iancu Paladi, apoi să va mai pili de *dvoastră*.

Cînd cassa ar fi mai mare, mult s-ar pute face pin ținuturi. Cîți de ai guvernului ar rezista?!

Încurajează, te rog, pe Sion să deschidă jurnalul. Ce se despreciază din cauza vorbelor, din cauza a unuia și a altuia? De va da guvernul voie, atunci un jurnal în timpul de față mult face. Gîndiți numai că bieții ținutași cetesc singura gazeta a lui Asachi, că li se spune luni întregi de dimineța pînă în seară știri rele. Puțini pot rezista la o asemenea presiune. Un jurnal deschis pentru Unire ar fi o binefacere.

De nu va invoi guvernul gazeta, atunci încă mai bine, căci el pîrtinește și protesturi peste protesturi.

Nu s-ar pute afla la Iași, care este patronul Valahiei? Vă rog comunicați-mi ceva despre aceasta, căci ași ave trebuință, și nu știu de la cine ași afla mai bine decît de la *dvoastră*.

De la maică mea cum și de la toți de aici și de la Șchea primiți atît *dvoastră* cît și moșul și mătușa complimente și închinăciuni. Deasemenea de la d. Teodori, care astăzi au fost pe aici cu un alt romășcan de ai noștri.

D. Nicu s-au dus, sau tot e în Iași? Vă rog să-i arătați a mele închinăciuni amicale. — Sărut mîinile moșului și mătușai.

¹ Vogoride.

² Petrachi-Roset-Bălănescu, vezi scrisoarea nr. 101.

³ Dicționarul.

Arătați vă rog a mele complimente comitetului și spuneți că toți pun speranța în energia și devotamentul său, căci cum va cărmui el, așa va merge?

Să lucrăm cu toți cu energie și bărbăție la *regenerarea națiunii noastre*, să nu ne temem, și *nu se poate* să nu izbutim, să nu vedem realizată cea mai scumpă a noastră dorință.

Cu cea mai mare stimă

al dvoastre amic și serv

D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

București, 12/24 martie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Anunță sosirea comisarilor; impopularitatea reprezentantului austriac. Cazarea lor. — Disensiunile din partidul național. — Ziarul „Timpul” împotriva, „clicii aristocratice”. — Angelescu subvenționat de caimacam. — Cluburile patronate de guvern. — Constituirea comitetului electoral. — Intenționează să plece în Moldova. — Relațiile rupte cu caimacamul. — Diferite. — Neîncredere în Gradowicz.

Bukarest, le 12 Mars 1857

Mon cher ami,

Les Commissaires turc, sarde, français, anglais et autrichien sont arrivés. Nous avons été en corps (parti national) chez les quatre premiers qui nous ont fort bien reçus. Vous lirez dans le prochain nro de la „Concordia” les adresses et les réponses de ces messieurs. Personne ne veut aller chez le *turtă dulce* quoique tout le monde sente que cela est impolitique.

Le Gouvernement, pour être agréable à l'Autriche dont le commissaire est le mieux logé de tous, a donné au chevalier Benzi un bouge ignoble, ignoblement meublé. Ce dernier n'a rien dit mais il a manifesté l'intention d'aller à l'hôtel. Ce pauvre Caïmacam a enfin compris que cela ferait trop mauvais effet et lui a fait donner une bonne maison.

Tous les Ghica ont loué leurs maisons à des prix fabuleux. Beyzadé Charles qui est chargé de les meubler a déjà réalisé un bénéfice de 30 mille ducats. Ce coup de fortune a suffi pour le consoler du départ des Autrichiens dont il ne peut plus lécher le c... soir et matin. Actuellement il est *attaché* au commissaire anglais et assiste à toutes les visites qu'on lui fait, à toutes les conversations qu'on a avec S.E. —

Tous les commissaires (excepté l'autrichien) sont placés sous la surveillance de la haute Police.

Le gouvernement continue à remplir sa tâche ; *tâche* est bien le mot, puisque son passage aura été une tache de plus dans notre histoire.

Les affaires du parti national et de l'Union étaient si sagement menées que nous l'aurions emporté à coup sûr aux prochaines élections. Le gouvernement l'a compris (ou les Autrichiens l'ont compris pour lui) et vite il nous a dépêché une douzaine de traîtres et de meneurs qui se sont mis à semer la division parmi nous. Il a fondé avec son argent un journal (Timpul) qui prêche ouvertement la haine des classes et la guerre sociale. Il nous fait calomnier tous les jours et cherche à nous discréditer aux yeux des classes inférieures en nous faisant traiter de „clique aristocratique” de „boyards déguisés en libéraux” de „sangues du peuple” etc. etc. Les véritables boyards sont traités encore plus ignominieusement et comme le Timpul passe à leur yeux pour un des organes du parti national, ils se sont complètement éloignés de nous et se vengent à leur tour en nous accusant faussement de vouloir violer la propriété. Leur but est de rendre notre élection, par les propriétaires, impossible.

J'ai le regret de vous avouer qu'Angelesco est à la tête d'un journal subventionné (j'en ai la preuve) par le Prince Ghica. Voilà où en sont les partis.

J'allais oublier l'essentiel. Les meneurs d'un gouvernement qui avait fait de la pression contre les unionistes, qui les avait fait incarcérer et qui avait ordonné la laceration des pétitions pour l'Union, qui circulaient et se couvraient de signatures, ouvrent tout à coup des Clubs publics où *tout le monde* entre, discute et vote comme en 48. Le gouvernement les tolère et les encourage. Enfin les meneurs en question se font élire membres d'un comité chargé de faire un programme. Ce programme se fait le soir même et porte en tête : *Union, Prince étranger, Autonomie et Gouvernement Constitutionnel*.

Le coup était porté, nous étions débordés et, dans l'esprit de la Camarilla, l'Union était frappée à mort.

Les premières réunions n'ayant été comparées en majeure partie, que de jeunes gens non électeurs, nous avons eu beau jeu en les attaquant comme entachées de nullité et nous avons convoqué, à notre tour, une réunion *d'électeurs*. Ils sont venus au nombre de 8 à 9 cents et ont élu un *Comité électoral* composé de 17 membres, au nombre desquels sont : C-tin Cretzoulesco, A. Golesco (le blanc), Jean Philippesco, C-tin Racovitzza, Predesco et moi. Il y a aussi deux professeurs, un ingénieur, un avocat et trois négociants (des meilleurs). Mais il n'y a pas eu moyen de les faire revenir sur le Prince étranger. L'opinion publique s'est prononcé avec une telle force là-dessus, que celui-là se ferait lapider qui dirait un mot contre ce vœu. Le programme est resté tel que je vous l'enverrai.

Le Prince Alexandre a comblé la mesure des Princes indigènes. C'est à lui que les Turcs devront cette nouvelle complication. Je crois que j'irai bientôt en Moldavie. Les Moldaves plus sages que nous ne parlent pas du Prince étranger dans leur programme. Cela tient à ce que leur gouvernement ne joue pas un double jeu comme le nôtre. Notre Caimacam dit à qui veut l'entendre : „Demandez l'Union, *mais avec un Prince étranger*”.

Je suis complètement brouillé avec S. A. et je lui ai déclaré qu'il ne me verrait plus dans sa maison. Personne n'a le droit de le mépriser

plus que moi qui l'ai vu sans son masque. Quand je vous dirai qu'il est décidé à recommencer les massacres de la Galicie pour se débarrasser de tout ce qu'il y a d'intelligent et d'indépendant dans ce pays; vous ne croirez peut-être pas. C'est cependant la pure vérité. Il est corps et âme à l'Autriche à qui son entourage l'a livré pieds et poings liés.

Ma femme est fort sérieusement malade; il faut qu'elle parte le plus tôt possible pour les eaux et de là pour l'Italie. Je suis forcé de rester à mon poste et de la laisser partir seule. Tout cela me rend triste et me décourage à l'excès. Dieu veuille avoir pitié de ce pays; car il [est] impossible qu'il se sauve lui-même.

Mes respects à M-me Ghica que nous espérons voir bientôt.

Tout à vous

J. Balatchano

Dernières nouvelles: La Princesse Georges Ghica, née Princesse Zoé Cantacuzène a donné cette nuit un héritier au trône et un souverain au pays. La Valachie est ivre de joie. Le père et l'enfant se portent bien.

Bibesco arrive aujourd'hui ou demain. Talleyrand m'a parlé de vous; seulement comme Mr Bécлар était présent nous n'avons pas dit grande chose.

La poste autrichienne ne nous laisse qu'une heure et demie, après son arrivée, pour faire notre courrier. Je n'ai pas le temps de relire ma lettre. Méfiez-vous *plus que jamais* de Grădovitch.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Text parțial cifrat.

113

Iași, 12/24 martie 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Colaborarea Comitetului Central al Unirii cu consulul Franței la Iași. Amenințările lui Costin Catargiu. Demersurile pentru reapariția „Steii Dunării”, și pentru suspendarea cenzurii; întrunirea de la D. Rallet. Cocuța Conachi Vogoride sprijină pe unioniști. Dezmințirea lui Șt. Catargiu. Starea sănătății lui A. T. Laurian. — Moldova în 1857, poezia lui V. Alecsandri. — Discuții pentru sau contra publicării semnăturilor. — Subvențiile pentru fondul de cheltuieli recent înființat. — Broșuri și periodice unioniste; încercările lui Sion zădărnicate.

Iași, în $\frac{12}{24}$ marte 1857

Mult dorite amice,

Am avut (astăzi) plăcerea de a primi scrisoarea Dv. din 10/22 martie și cu mare părere de rău am văzut din ea că prea buna și preastimabila

Dv. maică nu se află bine. Sperăm însă că acum este sănătoasă și dorim a afla cât mai curînd că speranța noastră s-au împlinit.

Vă mulțumesc din toată inima pentru știrile ce nu încetați a ne da — știri foarte interesante și necesare. Ori și ce aflăm, se aduce la cunoștința zelosului nostru amic¹, care nu perde nici o ocasiune spre a interpela pe apăsătorii noștri și a face tărăboi. Au făcut pîn-acum mare tărăboi pentru presă, pentru prefacerile urmate în ministrii, pentru amenințările, ce inimicii neamului românesc (vînzătorii patriei) au cutezat a trimite la adresa partidei naționale etc. etc.

Să trăiască bunul nostru amic. Să trăiască mulți ani fericiți.

D. Costin Cat[argiu] au avut imprudința a să lăuda în ființa mai multor persoane, care venise Duminică demineată la Escelința Sa, că el va face, va drege, va arăta, etc., și dă voie să-i radă jumătate de musteață, dacă se va alege măcar unul din unioniști. Dl Place, auzind de această urmare atît de contrarie tratatului de Paris, au interpelat pe Căimăcam și i-au spus să spuie domnului Costin Catargiu că „c'est moi qui lui passera le savon et le rasoir etc. Vous voulez casser les vitres. Eh bien, nous verrons qui en ramassera les débris”.

Astăzi era să se trateze la Sfat asupra petiției redactorilor „Stellei”, de a se încuviința (continuarea) reînceperii acelei foi. Dar născîndu-se desbinare între unioniști și cerîndu-se și deslegare de la comi[sari] prin telegraf, s-au amînat hotărîrea pe mine.

Astăzi s-au ținut la Rallet o adunare a tuturor oamenilor de litere (autori, redactori, tipografi, litografi, etc.). Rezultatul deliberațiilor, la care am luat și eu vie parte, au fost hotărîrea de a se face de cătră mai sus citatele clase o peticiune cătră guvern pentru restabilirea legei presei. Cu redacciunea acestei peticiuni s-au însărcinat: Hurmuzaki, Dr. Cuciureanu, Dr. Fătu, V. Alecsandri și A. Donici.

Cocuța, indignată de politica antiunionistă a Căimăcamului, care îi dăduse parola de onoare că nu va denumi miniștri pe Canta și Costin, i-au făcut scene foarte urite și adusese și cai de poștă spre a merge la țară. Place și Mih. Jora au mijlocit și au înduplecat-o de a mai rămîne în Eși. Căimăcamu au avut curajul de a spune lui Place și Cocuței că el au propus lui Ștefan Catargiu ministeriul din Lăuntru și că acesta l-ar fi refuzat. Eu am dictat lui Ștefan Catargiu o scrisoare către Mih. Jora prin care se dă o desmintire formală aserțiunii Căimăcamului. Scrisoarea s-au arătat Cocuței. Fericiți voi făcători de pace!

Modificațiile firmanului încă nu le-am văzut; așa dar nici vi le pot încă comunica. Circularele s-au trimis și trebuie să fi ajuns la destinațiunea lor. Hirțiile către comisari s-au făcut. Acum avem numai să le mai dăm ultima politură, dar n-avem copist, caligraf.

Bietul Laurianu are buba neagră după cap și s-au supus ieri unei operațiuni care au reeșit foarte bine. Rusu au făcut-o. Acum se află mai bine. De 10 zile și mai bine l-am conjurat să se supună unei operațiuni, dar tocma ieri au putut să-l înduplece doftorii, etc.

Vă trimit o poezie admirabilă², o poezie clasică eșită din peana lui V. Alecsandri. Aveți bunătatea de a o comunica tuturor amicilor, ca să să lățască cât se poate de mult. La Miclăușeni și Șcheia să află multe

¹ V. Place.

² Moldova în 1857.

mîni caligrafe, mîni de ambe sexele. Dacă s-ar pune în mișcare acele mîni frumoase ar putea da mare publicitate frumoasei poezii, care stoarce lacrimi și inimelor celor mai împetrite. Sperăm că vom afla și alt mod de reproducere și multiplicare. Săpientii rama.

Nu este vorbă, de ce s-au publicat peticiunea, ci de ce s-au publicat numele și s-au compromis mai mulți funcționari, cari după cum s-au lăudat d-l Costin Catargiu au să fie dați afară din posturi. Au fost vorba de a incuraja și a înmulți subscrierile, ear nu a le împutîna prin frica de publicare. Singuru Costin Catargiu au spus cuscrului său să-i radă musteața dacă va mai găsi de acum atîtea iscălituri. Dar nu numai el, ci și mulți din ai noștri și anume toți, afară de Cogălniceanu au discuiiîntat publicarea numelor. Costin Catargiu umblă cu *Steaua* în buzunar și arată la toată lumea iscăliturile ca să le împutîneze pentru altă dată.

Cassa ar fi mai mare, cînd patriotismul multora nu s-ar mărgini numai în vorbe. D. Vas. Ghica care au luat 50.000 # zestre, din care acum jumătate în bani gata, au dat numai atîta cît ai *subscris* și dta (zie *subscris*, pentru că aud că ai promis de zece ori atîta, fără a fi pus mîna pe zestre de 25.000 #). Noi am înștiințat pe amicii noștri din ținuturi că noi am înființat o cassă. Urmeze dar și ținuturile esemplul nostru și atunci nu va fi nevoie de mijloace.

Din circulara secției¹ împlinitoare a Comitetului nostru veți vede ce le-am mai scris și că le-am trimis și cîte o broșură de a Brăteanului². Apropos de această broșură, vă rog să mai opriți vreo 10 esemplare ca să le putem da comisarilor și mai departe. Căci Postelnicia au repețit confiscarea esemplarelor, ce nu apucase a se lua. Și broșura aceasta este minunată. Trebuie dar să mai ținem în rezervă un număr de esemplare și pentru comisari și pentru Divanul Ad-hoc.

Sion au *cercat să ceară* voie pentru încuviințarea unui jurnal. Dar întîmpinat de rugămintea Căimăcamului, să aștepte pînă la venirea instrucțiilor, n-au mai stăruit.

Cetiți *Revue de la quinzaine* din *Revue des deux Mondes* din martie. Acolo veți găsi și pe Canta și pe Vogoridi și pe Istrati și bine zugrăviți.

Nr. 23 al *Stelei* este foarte interesant. Pe cît știu pînă acum numai Gusti l-au primit.

Concordia din București este foarte bună. *Timpul* nu-mi mai vine, deși l-am plătit pe tot anul.

Programul din Valahia este mai identic cu al nostru. Diferență însă numai în punctul Prințului, care după programul muntenesc trebuie să fie strein, iar urmașii lor crescuți în legea noastră.

Nicu³ au purces astăzi la Cernăuți.

Mii de închinăciuni la toți de la noi toți și mii de mulțemiri pentru neuitare. Cucoanei Catincăi sărută minele. Mii de salutări amicului Teodori, și întregii familii Dsale.

Vale fave amico

C. Hurmuzaki

Iași, în 12/24 mart 1857

¹ Cf. scrisoarea nr. 106.

² I.C.Brătianu, *Mémoire sur la situation de la Moldo-Valachie depuis letraité de Paris*. Paris, 1857.

³ Nicolae Hurmuzaki.

Breasla literaților adunați astăzi numera peste 40 de inși, între cari era și Arhim. Scriban etc.

Director Departament. din Lăuntru s-au numit d. N. Drossu după ce au avut întâlnire secretă în ietacul lui Fotiadi. Lui N. Mavrocordat s-au cerut 1 000 ₰ pentru Hătmănie, în folosul lui Fotiadi, care după cum să încredințează pîn-astăzi au adunat 16.000 ₰. Iord. Beldiman [e] Vorn. bisericesc.

Despre patronul Valahiei voi cerceta. Visternic încă nu s-au rinduit. Se vorbește de Birlădeanu moșul Dv. Alecu și de Liteanu.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Sturza, Coresp.

București, 13/25 martie 1857

Const. Gr. I. Ghica către I. Ghica: În așteptarea instrucțiunilor cerute. — Vede în Ion Ghica concretizarea aspirațiilor familiei. Intrigile celorlalte partide. — Recomandă discreție totală. — Cere informații despre Golescu-Negru.

Bukarest, le 13/25 Mars 1857

Mon cher ami et cousin,

Pour faire face aux intrigues des Stirbeïstes et des Bibeskistes qui sont loin d'abandonner la partie, il est nécessaire de réunir toutes nos forces. Votre présence ici nous manque dans les circonstances présentes qui sont de la dernière gravité ; car vous savez que la partie adverse ne recule devant aucun moyen d'attaque ou de défense, et fait bon marché de notre pays. Le courrier est revenu ici, sans m'apporter de vous aucune réponse à ma dernière lettre, et cependant, nous avons besoin de recevoir des instructions, ou tout au moins des conseils précis, venant directement de vous et qui n'ont pas besoin de passer par un tiers.

Quant à moi je suis d'avis, mon cher cousin, que le rôle de sauveur vous appartient de droit, et je ne crains pas de vous faire loyalement cet aveu par écrit : c'est en vous seul que nous devons mettre notre espérance. Soyez pour nous ce que nous sommes pour vous.

Les Stirbey, les I. Mano, les I. Otetelecheano intriguent autant qu'ils peuvent. Bien qu'ils n'inspirent aucune confiance aux masses, ils peuvent nuire, car ils sont habiles à ce genre d'exercices.

J'ose me flatter que vous me répondrez quelques mots, si ce n'est pas trop présumer de la confiance que vous pouvez avoir en mon caractère. Mr. P[ouja]de d'ailleurs a dû vous écrire dans le même sens. Si vous répondrez, veuillez me faire venir la lettre par un moyen sûr et sans recourir aux Kretzoulesco.

Je profite du départ d'un courrier de S. E. le Commissaire anglais pour vous adresser les quelques lignes écrites à la hâte.

Votre tout affectionné cousin

*Le Bano Prince
Pr. Constantin Ghika*

P.S. Bibesko arrive dans cinq ou six jours. Donnez-moi votre opinion sur Arapila Golesco ?

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

115

Giurgiu, 16/28 martie 1857

Gr. Serrurie către A. G. Golesecu: Îl informează că a intrat în țară în octombrie trecut și exprimă dorința de a-l vedea. — „Opinia” din oraș este pentru alegerea sa de deputat; în ceea ce-l privește, consideră că îndeplinește condițiile cerute.

Giurgiu, 1857, martiu 16/28

Amabile domnule Golesecule !

Mă bucur din suflet că s-a putut ca la cele mai supreme momente ale dulcei și svinturatei noastre patrii să se afle pe scena luptelor politice și sociale ce se petrec astăzi și au a se mai petrece într-însa și din rominii aceia cari au știut să sufere rezoluți martiriul pentru regenerarea ei ! Mă bucur, zic, și-ți spui sincer ca unul ce îmi știi sentimentul și caracterul, că sunt cel puțin astăzi în țară unii din respectabila familie Golești, dacă nu v-a stat puțină să fie toți. — Da a-ți mai vorbi și eu despre marea și sacra cauză pentru care am suferit opt ani și care astăzi preocupă pe tot adevăratul patriot român, crez că n-ar fi decît a repeta încă odată aceea ce de mii de ori a fost unicul subiect al întreținerilor, discuțiilor și chiar al disputelor noastre în opt ani neconținut prin solitudinile, cele dar întristătoare ale munților vechei Bitinii, prin profanatorul Stambul, prin Șumla și ori pe unde ne-am aflat împreună.

În țară am intrat la săptămîna după intrarea lui Hristofi, de la octombrie trecut.

Dorese cordialmente a te revedea și sper că în curînd, adică îndată după terminarea alegerilor deputaților de districte, o să-mi împlinesc această ardentă dorință.

Acum îți spui un ce care ne interesează pe amîndoi ca pe rominii ce voiesc cu ardoare adevăratul bine al patriei și națiunei lor, și te rog fă cît mai curînd ceiace îți esplic mai jos.

Aici depe cum îți va spune și d. Tărtășescu, opinia cea mai mare este de a fi eu alesul acestei capitale pentru Divanul ad-hoc. Chiar administratorul, după o înțelegere destul de națională ce am avut cu dînsul, mi-a dat parola sa de onoare — însă fie știut aceasta numai de d-ta, pînă la alegere, căci așa o voiește el — că va face tot spre a fi eu deputatul orașului d'aici. Funcționarii tribunalului sunt toți cu totul naționali și pentru mine. Însă și aici ca pretutindeni în înfurtunata noastră patrie, sunt destui nemernici și venetici ingrăți, din cari se mai compune municipalitatea actuală din Giurgiu. Unii mi-au găsit crima că sunt unul din revoluționarii de la 1848, că sunt dintre cei esilați, că sunt contrariu proprietății, adică pentru împroprietărirea țăranilor, că sunt esaltat din cei ce caută lumea ideală pe pămînt, și cite toate. În fine toate aceste pricine mi le-au ertat, și acum cei mai mulți mi le fac virtuți, și prin urmare sper că voi reuși ca prin mine să se dea cauzei naționale voturile acestei capitale.

Proprietatea cerută o am ; însă eacă o împrejurare care puteam să mor fără s-o știu și care poate de nu vom nivela-o acum, să-mi facă vre-o piedică iscată de cei nemernici cînd nu va mai fi timpul a o anula.

Departamentul Dreptății scrie tribunalelor de districte ca să dea administrației lista de toate proprietățile din district și din oraș care sunt supuse la împrejurări de asigurări spre despăgubire de pretenții. Tribunalul d'aici căutînd a face această listă, găsește în condica sa că după cererea Departamentului ostășesc de la 1849 starea mea este trecută de supusă la o asemenea categorie.

Eu și nici familia mea pînă în acest moment nu știu nimic despre aceasta. În fine, se înțelege că ordinul cu care s-a trecut proprietatea mea în asemenea categorie nu este decît o circularie ce s-a dat în țară la 1849, de guvernul d-atunci contra tuturor esilaților ; și această secfestrare generală, ca să zic așa, n-a putut să dureze decît pînă ce budgetul acelu an s-a controlat și s-a dovedit că . . .

[lipsește sfirșitul]

Bibl Acad. R.P.R., A. 546 fost ms. 1745, f.67-68, concept.

116

București, 19/31 martie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Atmosfera generală provocată de sosirea comisarilor. Activitatea febrilă a cluburilor, amănunte. Impresia produsă asupra comisarilor. Din nou problema Unirii. Diferențele de program dintre „proprietari” și „progresiști”. Ziarul „Timpul” a fost suspendat.

Bukarest, le 31 Mars 1857

Mon cher Prince,

Le printemps s'annonce bien froid, mais les esprits s'échauffent. Les hommes de Valachie ont substitué à leur physionomie ordinaire l'apparence de la vertu par excellence ; tout le monde prononce le désir du bien

futur de sa patrie, mais chacun à sa manière ; chacun feint vouloir la réorganisation du gouvernement, mais le gouvernement actuel marche dans sa routine habituelle ; tous bénissent l'arrivée des Commissaires, même la commission des quartiers, (on a dépensé jusqu'à présent pour l'installation des Commissaires près de 30—40.000 #) pour mettre fin aux abus et vols, et personne ne s'inquiète pas de leur présence. La crainte, l'enthousiasme, l'indifférence et le scepticisme se trahissent à chaque instant dans la sphère gouvernante et gouvernée, seulement le désespoir ne s'est emparé d'aucune individualité qui soupire au trône ou au fauteuil ministériel.

Si les Valaques n'auraient donné tant de preuves d'une précaution fort pacifique, on croit voir approcher la révolution de 848. Il y a partout des clubs, et plusieurs dans la même soirée ; Ottotelechano même a pris courage d'ouvrir ses salons, acajoutés et parfumés, au club des propriétaires (sans distinction du sang et du caractère). Depuis que Barbou Bello a pris l'initiative de former un club, Ottotelechano devient par enchantement patriote honnête, intègre et prêt à sacrifier tout pour la patrie, excepté sa position et son argent.

Sans parler des différents clubs des mahalas, le club du parti national (progressiste), de la salle Bossel est le plus nombreux. Un autre du Casino Germany attire beaucoup de négociants, où deux ambitieux docteurs en droit, Kostaforo et Boziano, briguent la candidature des députés de Bukarest. Ces deux clubs unis ont choisi un comité central de 17 membres pour travailler les 17 districts afin de gagner des signatures nombreuses pour leur programme politique, que vous trouvez dans les journaux valaques, et pour influencer les élections. Konst. Kretzoulesko, Alex. Golesko J. Balatzano, I. Philippesko et autres, sont en tête de ce mouvement.

On parle beaucoup dans ces clubs, même on crie ; beaucoup de bêtises percent au grand jour, mais on doit parler, parceque la popularité entre par les oreilles. Les Commissaires voient avec un oeil indifférent ces réunions, si ce n'est le commissaire turc qui ne goûte pas ces procédés ; mais franchement dire, aujourd'hui le commissaire turc n'a aucun prestige dans le pays ; s'il ne serait un rang d'un commissaire, comme les autres, on ne prendrait pas même note de sa présence. C'est la suite du procédé de la Turquie : on n'espère rien d'elle, on ne la craint plus. On veut l'union avec un prince étranger, mais si les puissances, qui possèdent toutes les lumières et encore plus de soldats, n'accordent dans leur magnanimité et sage prévoyance (pour avoir de troubles dans ce pays plus tard) qu'un prince indigène, les Valaques se soumetront à cette aumône ; ce serait un pas à l'avenir, quand le second acte de la question d'Orient commencera.

Le Prince Alex. Ghica ne croit pas à l'union, car c'est ainsi que lui écrit son oracle Soutzaki. Le Prince Bibesko compte sur l'élection du peuple, espérant que les boyards, qui le regardent comme le seul sauveur de leurs titres et sinécures, concentreront leur influence pour le faire élire par la nation, Prince d'une ou deux queues. — Le Prince Stirbey ne pouvant compter sur la faiblesse de la nature boyaresque et plus apte à marcher sur les sentiers diplomatiques, reste en apparence très tranquille, mais il travaille d'autant plus à Vienne, Paris et Londres.

Revenons aux clubs.

Entre les propriétaires et les progressistes il y a un désaccord accidenté en ce qui regarde le programme.

1. Les propriétaires veulent conserver leur droit ab antiquo d'élire un prince indigène ; un vote a sa valeur comme une action à la bourse. Ils ne se soumettent que forcément à un prince étranger dans le cas, si les puissances veulent les frustrer de leur bons droits.

2. Les propriétaires se croient des hommes honnêtes et ils exigent toute la confiance de leurs mandataires, mais les progressistes, des hommes bornés, entêtés, posent un mandat impératif pour les 4 points comme condition sine qua non aux députés.

3. Les progressistes professent une vanité d'ostentation et demandent un vote nominal dans le Divan ad hoc, à quoi les propriétaires, peu ambitieux que leurs noms passent à la postérité, opposent un vote secret.

4. Les progressistes déclarent respect à la propriété et au travail, mais ils ont des idées peu rassurantes pour les propriétaires, car ils demandent la fondation des communes, en déclarant le paysan propriétaire de son foyer à raison d'une indemnité convenable, mais les propriétaires crient au vol et à la tyrannie et posent le principe d'un respect absolu de la propriété ainsi que de dix doits du paysan¹.

Voilà ce sont les petites différences qui se combattent pour le moment à défaut de faire de mieux. — Je crains qu'on discutera si longtemps, jusqu'on tuera le fond en voulant sauver la forme. Le Sénat du Capitole discuta pendant que l'ennemi entra par les portes.

Le „Timpul” est supprimé ; le Turc a ordonné et le Caïmacam a coupé la tête au „Timpul”, mais on pense que les Commissaires possèdent le ciment par lequel on pourra dans quelques semaines lier la tête au corps, qui recevra une autre *direction* ;² Angelesko doit s'en charger, car Bossoue[ceano] a plus de coeur que de tête.

N'oubliez pas

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 19/31 martie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Îi anunță expedierea scrisorii precedente. Adaugă: știrca demisiei lui Sc. Crețulescu. Noi caracterizări pentru reprezentanții familiei Ghica.

Bukarest, 31 Mars 1857

Mon Prince,

Je vous envoie aujourd'hui une longue lettre par la poste autrichienne. Je suis curieux de savoir si vous la recevrez. — J'ai à ajouter, que Charles Kretzoulesko a donné sa démission, en adressant un mémoire aux Com-

¹ Citește: des dits droits du paysan.

² Suspendat la 14/28 martie 1857, „Timpul” reapare la 4/16 aprilie sub titlul de „Secolul”.

missaires, qui est une grave accusation contre les abus et les concussions qui se font à l'insu du Caïmacam.

Je vous expliquerai cela et croyez à ma sincérité; Les Ghikas du pouvoir ont ce principe: „Nous sommes aujourd'hui au pouvoir, profitons-en, car nous avons des dettes”.

Jamais je n'avais une pareille déception qu'aujourd'hui sur les hommes de Valachie.

Mes hommages respectueux à M-me la Princesse. — Par le prochain courrier je vous donnerai de curieux détails sur différentes choses

Votre tout dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

118

București, 21 martie/2 aprilie 1857

Const. Gr. Ghica către I. Ghica: Confirmă primirea scrisorilor. Critică severă la adresa caïmacamului și a „guvernării” acestuia. — Demisia lui Sc. Crețulescu. — Justifică prezența sa în minister; măsurile antiunioniste sînt semnate de caïmacam. — Schimbare în atitudinea acestuia din urmă. — Aprecieri despre frații săi: Dimitrie și Scarlat Gr. Ghica. Scarlat Ghica sub influența Angliei și Austriei. Duplicitatea Angliei în chestiunea emigraților. — Se plînge de amestecul caïmacamului în treburile sale ministeriale. — Gratitudinea față de Vefik Effendi. Regretă neînțelegerea cu Ion Bălăceanu. Așteaptă sosirea soției lui Ghica. — Îi trimite două cifruri. — Dr. Lambert. — Stanley și Petrache Poenaru. — Preferă pe caïmacam lui Bibescu.

Bucharest, le 21 Mars/2 Avril 1857

Mon cher cousin et ami,

J'ai reçu votre lettre du 2 mars ainsi qu'une autre adressée à Mr. Poujade, à la même date (v. sty.) traitant des hommes et des choses de notre pays, dans les circonstances actuelles.

Je les ai lues toutes deux avec beaucoup d'intérêt et de plaisir et j'en ai fait mon profit. J'ai vu, avec regret, que vous étiez profondément découragé. Nous devons, faute de mieux, prendre les hommes avec leurs bons et leurs mauvais côtés, c'est-à-dire, tels qu'ils sont, et en tirer le meilleur parti possible.

Ce Caïmacam est l'homme qu'il fallait pour le poursuivre, car si Stirbey et Bibesco eussent eu en mains le pouvoir, ils n'auraient pas manqué d'empêcher toute manifestation des vœux du pays. Malheureusement après avoir crié contre [ses] prédécesseurs qui attiraient à eux tout le pou-

voir, le Prince Caïmacam a fait la même chose, à cette différence près, qu'il n'a eu et n'a ni l'activité, ni l'énergie nécessaires. Il est bon que vous sachiez qu'il ne travaille jamais avec aucun des chefs des départements respectifs, mais seulement avec Georges Ghika, directeur du Secrétariat d'Etat et avec A. Dimitresco le postelnik, le seul ministre qui jouisse de cette faveur. Les autres ministres deviennent ainsi simples scribes, et c'est le Caïmacam qui gouverne et empêche la réalisation de toute administration bonne et régulière : chaque département a trois ou quatre cents rapports gisant depuis des mois entiers.

La démission que Ch. Kretzoulesco a donné avant hier est donc motivée en quelque sorte ; car il l'a basée surtout sur ce que je viens de vous dire, en fait d'administration ; mais on sait d'autre part, qu'il a été poussé par Mr. Colquhoun et par Mr. Meusebach, par l'ambition de ses deux frères, et notamment, par l'influence de Nicolas.

Ma position, comme ministre, n'est pas tenable. Si jusqu'à ce jour, j'ai occupé le ministère, je n'ai fait en cela, qu'obéir aux suggestions de mes amis et de Poujade, et en vue surtout d'enrayer, autant que possible, dans la pente du mal et de trouver peut-être une occasion d'être utile au pays et de servir nos amis, aujourd'hui que la présence des commissaires peut me donner, je l'espère, plus de latitude. Je suis de ceux qui disent : „frappe, mais écoute”, aussi, sais-je que lorsqu'on travaille pour soi, on est faible, et j'aime mieux être fort, en travaillant pour d'autres. Mon premier voeu a été pour la réunion qui est pour nous, comme vous le dites si bien, une question de vie ou de mort politique, pour notre pays devant l'Europe occidentale. La réunion, avec un prince étranger est le voeu du pays tout entier.

Les premières instructions données par le Caïmacam, pour arrêter dans les districts tout élan unioniste, n'ont pas été signées par moi, mais par le directeur, d'ordre du Caïmacam. Aujourd'hui ce dernier a changé de tactique, en voyant que Stirbey et Bibesco sont soutenus par l'Autriche, et il laisse faire, mais toujours avec une arrière-pensée de se rendre l'opinion publique favorable, et de pousser son cher neveu et héritier présomptif G. Ghika.

En ce qui concerne mon frère Démètre, vos observations sont très justes. Il a trop de présomption et d'ambition naturelles. Il est énergique et brave, mais inflexible et entier, au suprême degré, en un mot, ce que vous dites. Quant à mon frère Charles, il s'est beaucoup mitigé ; mais je ne puis oublier qu'il m'a abandonné dans deux circonstances très graves, sous Bibesco et sous Stirbey surtout, lorsqu'il a approuvé l'administration financière de ce dernier. Charles est toujours, du reste, l'ami du plus fort ; aussi, flotte-t-il aujourd'hui entre l'Autriche et l'Angleterre. La première lui a avoué qu'elle était forcée d'écrire contre le Caïmacam auquel elle reproche d'être presque l'instigateur du mouvement unioniste qui se fait. Je m'attends de ce côté à quelque catastrophe. — Sir Henri Bulwer est un homme supérieur. Il a pris un grand empire sur Charles et l'a calmé à l'endroit des Golesco et d'autres proscrits qui dînent chez le Commissaire britannique, au grand déplaisir de l'Autriche. C'est celle-ci qui empêche le Caïmacam de laisser rentrer les autres réfugiés, et le rend responsable de leur conduite ultérieure : c'est de cette arme qu'elle se prévaut, pour

mettre le Caïmacam en avant, et le compromettre en face des autres puissances, tout en le dissuadant, en secret, de céder en rien sur cette question.

Charles a donné l'assurance à Sir Bulwer, qu'il était prêt à se ranger aux vues de l'Angleterre, pourvu que ce fût un des membres de notre famille (idée qui a paru sourire au commissaire) et il a donné à entendre, qu'il se rapprocherait de vous, parce qu'il a perdu toute illusion à l'endroit du Caïmacam dont le défaut capital est de toujours promettre, sans jamais tenir, ce qui rend tout impossible. Je fais un pont d'or à Charles pour l'empêcher de se raler à Bibesco avec lequel il a des accointances, par son passé : il a complètement rompu en visière avec Stirbey.

Etant poussé à tout par des ordres contraires à ma dignité, comme chef du Ministère, j'ai donné, il y a huit jours, ma démission verbalement, devant une menace du Caïmacam, d'agir directement lui-même, contre mes ordres, à l'égard d'un de mes subordonnés.

Que me reste-t-il à faire dans cette circonstance ? J'attends votre réponse catégorique, à ce sujet, et suivrai à la lettre vos utiles conseils. — Ce n'est que par un sentiment de dignité personnelle, que je suis resté aux affaires ; sans quoi j'aurais mille fois abandonné la partie, ne pouvant marcher avec un homme qui ne me témoigne aucune confiance, malgré le dévouement dont je lui ai déjà donné tant de preuves et les services signalés que je lui ai rendus, et qui m'envoie, moi vieillard, pour des questions urgentes, prendre les avis et les ordres même d'une imberbe, de G. Ghika. Celui-ci, du reste, n'est pas si incapable qu'on s'est plu à le dire. Il est laborieux, très jaloux de son influence, très sensible aux triomphes de la vanité, très laid et très méchant.

Je vous prie, mon cher cousin, de remercier verbalement S.E. Vefik Effendi, de la bienveillance qu'il a pour moi et de l'assurer que je mettrai tous mes efforts à la mériter. Les services qu'il m'a rendus sont de ceux qui ne s'oublient pas.

Je regrette infiniment d'être au plus mal avec le jeune J. Balatchano. Ce jeune homme qui a de l'esprit, de l'intelligence et mille autres qualités précieuses, a aussi, malheureusement pour lui, certains côtés de mon frère Démètre ; il est ombrageux, cassant, et porte une certaine dose d'ambition. Il maltraite tellement tout le monde et les siens, que ma dignité d'homme s'oppose à ce que j'aie aucune espèce de relations avec lui.

J'ai appris, avec beaucoup de plaisir, la prochaine arrivée de Madame votre épouse et m'empresserai, en lui présentant mes hommages, de me mettre tout entier à son service. Je souhaite du fond de coeur, mon cher cousin, que vous puissiez oublier tous ceux de notre famille et les autres, qui ont si mal apprécié vos solides qualités. Quant à moi, je ne cesserai de les combattre, en faisant le contraire de ce qu'ils ont fait.

J'attends vos bons conseils pour toutes choses ; car vous savez tout le prix que j'y attache. Je vous le répète : votre présence serait beaucoup plus utile pour votre pays qu'elle ne le sera à Paris ou à Londres.

Croyez, mon cher cousin, à tout mon affectueux dévouement

Votre cousin et ami

Le Bano Constantin Ghika

P.S. Je vous envoie deux chiffres, qui correspondent avec ceux de Poujade et avec les miens ici, afin de pouvoir communiquer plus librement, en cas de besoin.

M-me Mavros m'a dit que ma cousine partirait le 25 : elle attend le courrier de Constantinople, pour savoir, au juste, le jour de son arrivée. Je lui enverrai des voitures pour le voyage.

J'ai dû vous recommander Mr le Docteur Lambert, mais je ne le connais pas assez pour répondre de ses sentiments et de son caractère. Il est donc bien entendu que vous agirez pour lui, comme vous le jugerez convenable, et d'après l'estime et la considération qu'il aura su vous inspirer.

Lord Stanley est logé chez P. Poyenar et se loue beaucoup d'avoir, pour hôte, un homme aussi érudit ; il ignore que c'est une âme naïve, et de plus, l'âme damnée de Stirbey.

Lord Stanley a fait aussi la remarque si juste dont vous lui aviez donné la première idée, que depuis 1854, les hommes ici ne sont plus reconnaissables.

Aujourd'hui, le parti Bibesco lève si haut la tête, que ce serait une faute grave de ne point soutenir le Caïmacam.

Vous savez que Bibesco arrive ici, dans quelques jours.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Giurgiu, 25 martie/6 aprilie 1857

Gr. Serrurie către A. G. Golescu: Despre starea de spirit ce domnește printre alegători: țărani, meseriași și comercianții susțin programa națională; încercări de intrigă, din partea câtorva din „clasa boerită” și dintre proprietarii de moșii. Explică scopul „înscrisurilor” ce s-au făcut între populație și membrii Comitetului local. — Cere: exemplare din apedui „comitetului boieresc”, și propagandiști prin sate; despre propaganda „antinațională”. — Componența Comitetului din Giurgiu. — Cere să i se tipărească o scriere a sa.

Giurgiu, 1857 martiu 25

Domnule Golescule,

Prin d. Tărtășescu ți-am adresat prima scrisoare, pe care crez că ai primit-o. Dorese să am răspunsul d-tale la dinsa.

Acum îți comunic mai cu de-amănuntul cele ce s-au petrecut p-aici și cum stă populațiunea din acest district și d-ta aibi bunătaatea a le comunica Comitetului central.

Din partea țăranilor plugari, a meseriașilor și a comercianților români, după ce li s-a explicat programa națională n-a fost decît un consințiment unanim la toată cuprinderea ei. — De s-au ivit miseria, lașitatea și chiar infamia și p-aici, n-a fost decît din partea unora din clasa boerită, care este prea mică pe lingă celelalte clase, și din partea a doi trei proprietari de moșii. Aceștia au încercat a semăna intriga și discordia de la prima oară. — Unii au făcut obiecțiune asupra punctului 3-lea de ceace să atinge de religione întocmai cum se vorbește în apelu Comitetului boerilor proprietari despre acest principiu, și alții asupra punctului de proprietate și munca țăranului din profesiunea de credință a programei naționale. Nici una nici alta însă n-au putut afla susținatori între celelalte clase, și prin urmare nici nu s-a mai vorbit în adunările populare despre aceste obiecțiuni ale lor.

Inscrisurile ce le vedeți făcute între populațiune și membrii comitetului ales aici au fost de neapărată necesitate să se facă, 1° pentru că cea mai mare parte a populațiunei de-aici este de acei oameni curați cu inima și foarte simpli cu spiritul; 2° pentrucă din cetățenii de aici ce au dreptul de alegători sunt foarte mulți streini pămîntenii; 3° pentru că aici streinii sunt cei mai mulți din cei mai rău intenționați pentru romîni; și 4° pentru că din clasa boerită, sunt cei mai mulți nenorociți d'aceia cari nu pot crede că ar trăi fără să se simță omul curții cutăruia boier mare și cari, după publicarea apelului comitetului boieresc din București, au început a urzi felurite intrigi și imposturi. — Pentru omul moral este deajuns conștiința sa, iar pentru cel material sunt necesarii formele, așa văz eu.

Te rog fă ca să se trimită și noă aici cîteva esemplare de acel faimos apel al Comitetului boieresc, căci ne sunt necesarii pe lingă programa națională.

Te rog arată d.d. membri din Comitetul central că este de neapărată necesitate ca să se trimită cît de curînd din București, prin districte, oameni fideli programului național și cu inteligența necesară spre a explica bietilor țărani prin sate scopul și interesul partitului național; căci nu se găsesc în toate orașele, ca și aici, oameni cu cuvenita capacitate, și căci fără asemenea trimiși prin sate, țăranii rămîn a ști și a fi pervertiți depe cum vor voi proprietarii și arendașii cari nu prefer decît a tesaura cît de iute și cu orice preț.

Ar fi asemenea foarte de folos ca Comitetul central să însemne cel puțin comitetelor din județe pe oamenii cari pot fi de încrederea partitului național, pentru deputați la Divanul adhoc.

Ar fi mult bine ca programele și orice alte hîrtii se vor trimite prin sate, să fie cît se poate mai mult scrise în limba cea mai simplă, fie chiar în cea giubelic, căci interesul acum este d-a înțeloge toți cele ce li se vorbesc spre binele tutulor.

Programa p-aici se subserie ncîncetat, și prea puțini din pămînteni au mai rămas a o mai subserie.

Țăranii vin de prin sate — dar vin cu mare sfiire din cauza propagandei anti-naționale ce li se face [...] vin, zic, spre a se informa d-aici de *adevăraturul adevăr*, depe cum zic ei. În două cluburi s-au aflat țărani și de pe la satele învecinate cu capitala, căroro le-am explicat și le-am dat programa; cei ce au venit aici însă sunt foarte puțini. În comitetul ales aici sunt membri și doi plugari proprietari orașeni d'aici. Proprietari de moșii nu

sunt pînă acum nici unul în comitetul d'aici, fiindcă aici în oraș nu sunt decît doi asemenea proprietari și amîndoi lipsesc la moșiile lor.

Te rog cere la d. M. Stoianovici de la d. Polichroniade o simplă scriere a mea pe care te rog citește-o și, de se poate, fă ca să se tipărească cite dintr-însa mai pot fi acum de folos.

Te rog scrie-mi. Sincerile mele salutații tuturilor. La revedere cu binele ce-l dorim realizat

Sincerul d-tale amic

Gr. Serrurie

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva 546 fost ms. 1745, f.65-66v .

120

București, 2/14 aprilie [1857]

Gradowicz către Alléon: Măsurile antiunioniste luate de Vogoride au provocat venirea deputăției moldovene la București; hotărârile Comisiei europene. — Dizolvarea Cluburilor din București. — Primirea prințului Gh. Bibescu în Capitală; declarațiile făcute boierilor.

Bucharest, le 14 avril 858[!] ¹

Le Prince Vogorides de Moldavie a pris un chemin peu prudent, non seulement il défend chaque réunion, donnant lieu à des discussions politiques — mais il a prononcé publiquement des menaces contre ceux qui parleraient de l'union et il a ordonné quelques arrestations. Ces procédés ont motivé l'envoi d'une députation moldave auprès des commissaires à Bucarest. Mrs. Alexandri, Kogalnitchano et Rallet sont arrivés à Bucarest et ont présenté à la Commission Européenne des plaintes basées sur des actes émanés du Prince Vogorides. La Commission a tenu plusieurs séances on s'occupant de cette affaire et Mr. le Baron Talleyrand part décidément demain pour l'assy. La Commission ne peut pas permettre à ce Caimacam d'influencer *directement* à raison du pouvoir qu'ils tiennent provisoirement ni pour, ni contre l'union — et elle veut laisser la libre discussion aux électeurs pour s'entendre sur les qualités et les engagements des mandataires, auxquels ils doivent confier leur vote.

C'est sur un pareil avis que les clubs d'ici se sont dissout en se transformant en une réunion électorale où personne ne peut assister, qui ne possède pas les qualités d'électeur conforme au firman ad-hoc.

Le Prince Bibesco est arrivé hier à Bucharest, il a traversé d'abord toute la petite Valachie. Dans les villes de son parcours il harangua le peuple ayant la précaution de se recommander partout. A Bucharest une centaine de personnes au plupart de grands boyards et ses parents l'attendaient

¹ Pentru datarc, vezi și scrisorile nr. 121, 122, 123.

dans le palais où il doit demeurer. Cette réception solennelle a été en même temps une démonstration contre le Prince Ghika.

A son arrivée, il a tenu aux boyards un discours d'une demi-heure, en leur faisant une description de ses souffrances et de son travail pour la patrie, pendant neuf ans de son absence. Sur la position présente il s'est exprimé de ne pas s'écarter du cercle de l'esprit du Congrès de Paris, et en demandant l'union des Principautés, on ne doit pas demander un Prince étranger.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 91-92. Copie.

121

București, 2/14 aprilie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Sosirea d-nei Ghica; primirea făcută. — În relații bune cu comisarii Marilor puteri. — Alecsandri, Kogălniceanu și Rallet la București.

Bukarest, le 2/14 Avril 1857

Mon cher ami,

Le Caïmacam se trompe ou trompe les Turcs.

M-me Ghica et Mr Toto sont arrivés en bonne santé à Bukarest. Bezdadé Costaki est allé les recevoir à une demi-poste de la barrière; son frère Charles leur a déjà fait la visite. Il n'y a pas longtemps depuis qu'en parlant de vous, il disait: „il faut pendre ce brigand là”. Les Ghica feront tout leur possible pour vous compromettre comme un des leurs et vous rendre aussi impossible qu'ils le sont eux-mêmes. Tenez ferme et ne vous laissez pas faire. Rompez aussi ouvertement avec eux que possible; prouvez qu'il y a Ghica et Ghica comme il y a fagot et fagot. Les choses iront bien *pour le reste*.

Je connais *très bien* les commissaires de France, d'Angleterre, de Prusse et de Sardaigne. Je suis bien avec ces messieurs. Par le prochain courrier vous recevrez une longue lettre sur eux.

Vous avez bien fait d'aller passer deux mois à Samos. Comme cela, au moins on ne vous compromettra pas. Ecrivez à M-me Ghica de fréquenter les Ghica et les Cantacuzène aussi peu que possible. La campagne lui ferait beaucoup de bien; je ne vois pas pourquoi la Princesse de Samos n'irait pas passer un mois à Călinești dont l'air et le séjour la rétabliront complètement.

L'heure presse. Je vous serre cordialement la main

I. Balatchano

Alexandri, Cogolniceano et Raletto sont à Bukarest ; ils sont venus porter plainte contre le régime de fer que cet infâme mignon de Vogoridès fait peser sur la Moldavie. Leurs déclarations ont fait beaucoup d'effet sur les commissaires bien intentionnés.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

122

București, 3/15 aprilie 1857

D. Rallet către I. Ghica: El venit în delegație, împreună cu V. Alecsandri și M. Kogălniceanu, să protesteze în fața Comisiei de anchetă. Comisarii vor merge în Moldova. Discuțiile avute cu Bulwer : chestiunea prințului străin și principiul eredității. — Convorbirea cu Știrbei pe aceleași teme. Părerii bune despre caimacam. — Situația partidei naționale și a comitetelor electorale. — Călugării greci din Moldova și mînăstirile închinat. — Chestiuni familiale.

Iubite amice,

Îți scriu românește căci am a-ți spune multe trebi curat românești, multe împrejurări în care astăzi ne găsim.

Scrisoarea ce ai binevoit a-mi scrie în care mă îndemnai a merge la București cu cine s-ar mai socoti spre a ne înțelege cu frații romini. o am primit tocmai în momentul cînd spre acel scop ne pregăteam de drum împreună cu Kogălniceanu și Alecsandri, însă nu ca delegați spre înțelegere cu rominii, ce ca trimiși spre a înfățișa Comisarilor doleanțele partidei naționale asupra regimului de presie sistematică, așezat la noi în contradicere cu tractatul.

Ne-am înfățișat la toți, i-am lămurit că dacă această stare de lucruri să va prelungi, Divanele nu vor reprezenta dorințele țerei, ce opinia guvernului și prin urmare a Turcii sau a puterii ce lucrează contra noastră. — Resultatul a fost că sint toți hotărîți pînă în zăce zile a veni la noi. Iuțit francesul, apoi prusul, sardinesul și turcul și după Paști, rusul și Bulwer.

Acest din urmă e om foarte fin. Tot vroește a ne cerca și a ne face întrebări, a ne cere argumente pentru ce unirea o socotim folositoare, pentru ce prințul strein îl credem mai bun. Au voit să ne încredințeze că eventualitatea aceasta din urmă nu este putincioasă, și că nu s-ar cuveni să cerem lucruri grele de îndeplinit.

I-am răspuns că de vreme ce puterile ne-au învoit a rosti dorințele noastre, și a cere ceiace socotim mai salutar pentru patria noastră, noi nu putem decît a fi sinceri, a ne face organele dorinții obștești, și a ne scuti de răspunderea ce ne-ar privi în viitor, că am avut ocazie a cere și n-am făcut-o, rămînînd ca puterile ce au a să întruni în congres, să ne încuviințeze ceiace vor socoti că ni să cuvine spre stabilirea unui viitor, și spre asigurarea chiar a lor înșiși, în privirea ecvilibrului ce nu poate fi regulat

în câtă vreme starea noastră de față se va prelungi și înrîuririle magieșilor vor fi amenințătoare.

Noi în Moldova, prin programul nostru litografiat (în lipsa tiparului după opririle cîrmuirii) n-am atins naționalitatea prințului, decît am zis „ereditatea șefului și că domniile își făcură timpul și că un regim european trebui să le succedese”.

Prin ținuturi însă, unde s-au înființat comitete, unde majoritatea este pentru unire, nu-i putem impede ca să sprijini tot „prințul strein” și o cer neapărat de la deputații ce-și vor alege.

O asemenea dorință generală sîntem departe de a vrea sau a putea să o înădușim. Însă totodată sîntem pregătiți la cas de neputință a ni să încuviința streinul, a primi *unirea* pe tot prețul ca un mijloc de a ne constitui naționalitatea și a ne pregăti viitorul pe base mai largi și pe o desvălire mai uniformă. Sînt mulți dintre noi care să fac pre patrioți, pre exclusivi și zic în hrăpirea declamării lor. „Vrem *Unirea* cu prinț strein, iar la din-contră, mai bine să rămînem cum sîntem”.

Eu unul după mica mea înțelegere îi prepun pe aceștia de ră credință și cu cugetări ascunse. Nu sîntem nici pentru ereditate la cas de neunirea principatelor, căci ereditatea ar fi un mijloc sigur a compromite *unirea* și în viitor căci dinastiile domnilor din îmbele țări ar căuta să lucreze pe cît ar putea pentru separatism.

Dar unde îți mai pot scrie tot ce să petrece aice. Venirea lui Bibescu, ce s-a coborît de pe vapor și a zis către persoanele ce să adunaseră în preajma sa : Îmi pare bine copiilor că vă mai văd, — și întorcîndu-se în loc, ca Napoleon, s-a lasat plin de mirare, poate și ris.

Convorbirea noastră cu Știrbei, ce ne făcu cîteva întrebări foarte *capțioase*, ce le însoți cu gesticulații și cu declamări studiate, ne încredință că n-a renunțat în. Sa la dorința reînscăunării sale, că își ascunde precît poate planurile, că este sprijinit poate și de vre o putere. — și că idea prințului strein nu-i place, propuind că asemenea cerere poate compromite celelalte.

Să fi văzut fiziognomia lui cînd i-am răspuns că aceasta este o idee și o dorință publică, că nu ne poate compromite, devreme ce chiar reprezentantul unei puteri mari o a rostit-o la conferințele din Viena, și că dacă *unirea* sub așa condiții s-ar cere în Divan chiar de oameni a căroră cuvînt are greutate, a căroră opinie ar fi basată pe experiența unei lungi administrații a țării, și pe abnegația de sine ca aceia care ar desvăli-o în. Sa dacă ar fi în adunare, și s-ar pronunța astfel — atunce neapărat și Europa ar ținea socoteala de trebuința noastră, și poate ne-ar încuviința cererea.

Am văzut și pe caimacamul, care a fost prea amabil, deși cam îngăimat. L-am încurajat în regimul ce observează acum ; mi-a mulțămît căci am declarat comisarilor că nu cerem decît a să urma și la noi ceea ce să face în Valahia sub ochii comisarilor. — El este nepărtinitor și nu poate combate mai bine planele lui Știrbei și Bibescu, decît renunțînd la amor-propiul și la privirele personale ; în această hotărîre pe cît am putut l-am întărit, și sper că va merge tot astfel înainte.

Vei fi știind că aice partida națională s-a organizat binișor, că programul ei este primit în ținuturi, că comitetele s-au înființat pretutindeni și că direcția nu este rea. Însă proprietarii sau mai bine a zice cîțiva boeri s-au constituit în osebit comitet însă tot cu acelaș program osebit de acel

național, care se compune și de boeri și de proprietari și de inteligență, în scurt de toate clasele ce au dreptul de electori.

Aice a fost mai mult o cvestie de amor propriu boeresc, însă nu va putea avea rezultate ¹ stricăcioase, căci cum am zis, dorințele sînt uniforme, și după stăruința și mijlocirea noastră pentru d-lor sperăm că să vor *fusionea* individele, trebui să zic, căci principele nu sînt altele.

Precît am putut pe o parte către comisari am stăruit ca comitetele electorale să nu fie lovite de presupusurile și de prigonirile turco-austriace. Le-am dovedit că într-o țară ca a noastră unde am avut atît[e] vicisitudini a petrece, atît de puțină viață politică a trăi — nu putem aștepta alegerea și Divanul ca să ne rostim dorințele, fără a ne consulta și a ne pregăti. Că nu putem lăsa clasele ce sînt reprezentate și n-au nici o cunoștință politică, a să înfățoșă în Divan ca niște bombe aruncate și să facă vuet în care autonomia să o poreclească de anatomie, *suzeranitatea de suveranitate*, și altele care ne-ar compromite și viitorul și ar da materie la *Punciul*² și la *Șarivari*³. Pe de altă parte am stăruit cătră rominii membri a[i] Comitetului ca să înceapă a precurma adunările orajoase și cuprinzătoare de persoane ades fără drit electoral, și cei mai mult de elemente de desbinare și de vuet zădarnic și stricător.

Am adus o scrisoare către mitropolitul Valahiei de la al nostru care îl sfătuieste „a să pătrunde de nevoile și de trebuințele țărilor ce sînt surori și au tot acelaș viitor, și a să săli ca să poată la sfîrșitul vieții striga cu mulțumire sufletească : acum slobozește-mă Doamne, etc. . . .”

Mi-a zis mitropolitul că și el va fi pentru partida națională, cînd va cere trebuința, și că pînă la deschiderea Divanului el nu să poate rosti, și că atuncea să va vedea. Ca să-l îndemn și să-l întăresc spre aceaste, i-am zis că și mitropolitul nostru s-a rostit numai confidențial cătră amicii săi că este pentru unire și celelalte, dar că la Divan să va rosti formal și să va pune în capul partidei naționale.

Călugării greci în Moldova au vroit a răstălmăci cuvîntul de mănăstiri dedicate, și a zice că sînt cele dedicate la mitropoliile din țară și la episcopii, iar în Moldova mitropolitul nu-i ascultă și le-a făcut chemare în urmarea firmanului. Tot spre aceasta am îndemnat și pe mitropolitul Valahiei, dovedindu-i că deși în firman nu zice pe lingă „monastirile dedicate” și „la sfintele locuri” — dar cuvîntul dedicate și cuvîntul de reprezentanți „indigeni” dovedește că cele dedicate sînt cele grecești, căci sub așa titlu sînt cunoscute și în reglement, și în memoriile chiar a calugarilor cu care au vroit să ne combată.

Aș avea, iubite, mai multe a-ți scrie, dar și cite îți însemnez, abia le-am putut în vîlmășagul trebelor, în năvala vizitelor și a poftelor la mese oficiale și amicale.

Am avut plăcerea și onoarea a vedea pe soția d-tale, care m-a primit ca pe un vechi amic și mi-a dovedit prin aceasta că relațiile noastre să păstrează în întregimea lor. M-am prezentat cu dl A. Goleșcu Arăpila, ce-l stimez mult ca pre un om practic și care nu să răsufle în declamări și vuet.

¹ În text : rezultatul.

² „The Punch”, ziar satiric englez.

³ „Le Charivari”, ziar satiric francez.

București, april 3 857

Închinăciuni amicului Bolintin[eanu]. Am căutat pe Bolintineștii de aice și nu i-am aflat, fiind la țară.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

123

București, 9/21 aprilie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Comisarii au acceptat să viziteze Moldova. Anti-unionismul lui Stanley e dăunător și lui Ion Ghica. Măsuri antiunioniste luate de caimacam. — Atitudinea soției lui I. Ghica la București; e nemulțumit de societatea din jurul ei.

Bukarest, le 9 Avril 1857

Mon cher ami,

Les Commissaires de France, d'Autriche, de Turquie et de Sardaigne sont partis pour Iassy sur l'invitation que les trois délégués moldaves (Alexandri, Cogolniceano et Raletto) sont venus faire à la Commission Européenne au nom de la Moldavie. Le Commissaire Prussien les rejoindra ces jours-ci. Stanley est allé à la place de Sir H. Bulwer.

À propos de Stanley vous saurez que dès le jour de son arrivée ici, il s'est déchaîné contre l'Union et les unionistes avec une violence incroyable. Il a rompu avec moi et tous les nôtres et ne fréquente plus que Bezadé Scarlat, Jean Mano et tous les ennemis de l'Union. Stanley vous fait un tort immense en allant dire partout qu'il est votre ami et en mettant tous les arguments stupides, qu'il débite contre l'Union, sur votre compte : „C'est Ion Ghica qui me l'a dit. — C'est de Ion Ghica que je le tiens”, dit-il sans cesse. Encore deux ou trois amis comme celui-là et vous êtes perdu.

Bulwer est parti pour Tirgovist et reviendra aujourd'hui ou demain.

Le Caimacam s'est adressé à la Commission Européenne pour lui demander la permission de suspendre les réunions électorales et supprimer les comités. Après une discussion de 4 séances il lui a été répondu „qu'il pouvait, s'il le croyait utile, donner un conseil dans ce sens aux électeurs; mais rien au-delà”. Avec la mauvaise foi qui caractérise le gouvernement actuel on a envoyé aux préfets une circulaire qui tout en ayant l'air de se baser sur le communication de la Commission sort complètement de son esprit. Pour les préfets il y a de quoi fermer les réunions et les comités d'autorité. Pour notre parti c'est très décourageant.

La Princesse de Samos est l'objet de toutes les prévenances et de toutes les flatteries du Gouvernement. Le Prince Ghica la conduit au théâtre dans la loge princière et fait tout au monde pour gagner ses bonnes grâces. Les Cantacuzènes et les Blarenberg sont les moyens qu'il emploie pour isoler M-me Ghica et le triple mur dont il l'entoure. M-me Mavros est aux anges et reçoit fort mal la *canaille* qui se permet de se présenter chez M-me Ghica. Bref, les réceptions, les dîners et les visites officiels ont tellement absorbé la Princesse de Samos qu'elle n'a pas encore pu rendre la visite que ma mère (60 ans), ma femme et M-me Nicolas Cretzoulesco lui ont faite, il y a aujourd'hui dix jours. Ce que j'ai prévu est arrivé et M-me Mavros triomphe sur toute la ligne. La *canaille* ne va plus chez la Princesse de Samos ! — Je crois de mon devoir de vous tenir au courant de ce qui se passe. Vous êtes libre de me répondre que cela ne me regarde pas. Le fait est que tout ce qui peut vous nuire me fait mal.

Bibesco est arrivé ; il prononce des discours dans lesquels il a plus que l'air de se déclarer contre l'Union.

Bulwer commence à revenir sur votre compte. M-me Bulwer a fait la première visite à votre femme. Heureusement M-me Mavros ne s'est pas opposée à ce qu'elle la lui rendît.

Tout à vous

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

124

București, 16/28 aprilie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Își exprimă indignarea împotriva reacționarismului și necinstei boierilor, și bucuria că-și poate considera prietenul o excepție între aceștia.

Bukarest, le 28 Avril 1857

Mon cher Prince,

Les Russes recueillent ce qu'ils ont semé, ou peut-être ce n'est pas leur faute¹ ; on doit monter plus haut. Peut-être cela tient du sang ? Lisez la dépêche du Comte Rayneval sur les affaires d'Italie et sur le caractère des Italiens et vous serez frappé par la ressemblance de la situation actuelle des choses et des hommes de ces deux pays.

Eh bien ! Je ne vois rien de bon dans l'avenir de la Roumanie. Si un hasard, qui a joué un grand rôle dans l'histoire de ces provinces, ne sauvera ce pays, ces hommes perdront son avenir. — Les boyards ne veulent faire

¹ Pentru poziția lui Gradowicz vezi *Introducerea*, p. XXXIX.

aucune concession pour le progrès, et ils se basent sur leur autonomie souveraine. Comme ils ont plus de moyens et d'expérience, ils emporteront sur les progressistes, qui ont beaucoup de cœur, beaucoup de poésie, beaucoup d'utopie, mais point d'expérience. Et que fait le gouvernement actuel? Tout ce¹ qu'ont fait les gouvernements précédents. Je vous prie, dites-moi, d'où vient que les hommes, promettant des plus belles choses, arrivant une fois à la haute dignité désirée et étant bien récompensés pour leur peine, que ces hommes ne pensent au bien-être des gouvernés, mais seulement pour remplir leurs² bourses?

Tout cela se pratique aujourd'hui *par tous*, comme cela s'est pratiqué il y a 5, 10, 15, 20, 30 ans etc.

Est-[ce]-que la Valachie n'a pas un homme honnête de principe, qui arrivé au haut pouvoir, puisse résister à la tentation de demander plus que le bonheur lui a donné?

J'ai la seule consulation, quand je pense, que vous faites une rare exception et que votre gouvernement est basé sur le principe d'honnêteté et de la vertu. Mille pardon si je m'emporte peut-être dans des inconvénients, mais je suis si aigri contre tout ce qui se fait lâchement et perfidement par nos hommes d'Etat et nos hommes politiques, que vous-même, si vous seriez ici, vous retourneriez le plus vite possible dans votre rocher.

M-me la Princesse et votre fils se portent bien.

Agréez, mon cher Prince, l'assurance de mon entier dévouement et de mon amitié sincère.

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

125

București, 18/30 aprilie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica : Despre plecarea comisarilor la Iași. — Fălcoianu, Crețianu și Bălăceanu se retrag de la „Concordia”; intenționează să fondeze un nou ziar; cere o subvenție de 1000 galbeni. — Mulțumit de noua atitudine a soției lui Ghica, îi recomandă o atitudine politică rezervată.

Bukarest, le 18/30 Avril 1857

Mon cher ami,

Je vous donnerai mardi des nouvelles de l'expédition des six commissaires et demi en Moldavie. Aujourd'hui je ne sais rien d'autre que le changement de coiffure de Vogoridès que la Commission Européenne

¹ În text: tout cela qu'on.

² În text: ces.

a privé de son fez et auquel elle a mis, en grande pompe, un chapeau de général sur la tête. Soldats de la guerre de Crimée, vous n'êtes pas morts pour rien !!

Cretzoulesco voulant donner à la Concorde une couleur et des allures qui ne nous conviennent point, Falcoyano, Cretziano et moi avons décidé de nous retirer et de fonder au autre journal moitié français et moitié valaque. Arapila sera des nôtres. Mais pour cela il faut mille ducats que nous n'avons pas car nous sommes tous gueux comme Job. Si vous pouvez nous procurer cette somme ou décider Polichroni à nous l'avancer *sans lui dire pourquoi faire*, vous ferez une chose dont vous aurez fort à vous louer plus tard. Voici le compte :

Cautionnement à déposer ...	400 #
Frais d'impression garantis à l'imprimeur p. 6 mois	200 #
Frais d'établissement et gages des employés	<u>100 #</u>
total	700 #

Le reste doit servir à un voyage en Moldavie et à une tournée dans les districts. Il va sans dire que personne ne saura jamais que cela se sera fait avec votre argent.

Nous attendons votre réponse avec impatience.

M-me Ghica se porte de mieux en mieux et brûle d'impatience de repartir ; j'ai l'honneur de la voir tous les jours. Toto est charmant ; son intelligence est remarquable et sa vivacité fait le désespoir de Mr et M-me Mavros. Cet enfant est extrêmement affectueux et aimant, et si j'ai un avis à vous donner, c'est d'être de même avec lui. Trop de sévérité froisserait sa jeune âme et tout sentiment refoulé en elle se changerait en défaut ou en vice.

Je fais tout mon possible pour combattre l'effet que le monde officiel peut avoir produit sur la Princesse de Samos. Je me suis permis de lui conseiller une grande réserve dans son langage officiel. Elle est entourée d'ennemis à vous qui interprètent ses moindres paroles à leur façon. Déjà l'on a dit que M-me Ghica s'était prononcée contre l'Union et le Prince étranger ; tandis que c'est tout le contraire qui est vrai. — Elle me dit souvent que je vois tout *en noir* et que c'est là aussi votre opinion sur mon compte. Cela peut être juste, mais voir les choses en rose lorsqu'elles sont du plus beau noir, n'est-ce pas là un tort plus grand ? Après tout à qui la faute si l'humanité est couleur de suie ? Dieu veuille que vous soyez un jour (et bientôt) à même de savoir ce que vaut votre société. Vous serez plus misanthrope que moi.

Tout à vous

J. Balatchano

București, 18/30 aprilie 1857

Gradowicz către Sadyk Pașa: Îi comunică dorința caimacamului de a-l întâlni. Pretextul întrevederii: problema repatrierii bulgarilor. Îspravnicul de Brăila intermediar între Sadyk-Pașa și caimacam. Motivul real al venirii lui Sadyk la București. — Va trimite echipamentul cerut.

Buharest, le 30 avril 1857

Kochany Paszo i przyjacielu,

Otóż jest odpowiedź Księcia: On żąda mocno z tobą się widzieć, poradzić i umówić się, lecz nie widzi przyczynę czyli żądanie legalnego aby Cię prosić byś tu przyjechał, żeby nie dać przyczynę do obrażenia się Safetowi. Więc tak radzi. Można znaleźć pretekst, że Bulgary, które tutaj mieszkają od wielu lat, powinnyby mieć pozwolenie powrotu do Bulgarii. Jeśli bedziesz tego żądał pisemnie, Książę odpisze że nie może na to pozwolić, więc stąd korespondencja, — i żeby prędziej to ukończyć, więc albo tu przyjedziesz albo Książę Ci odpisze, prosząc Cię żebyś tutaj do porozumienia się przyjechał. Więc nikt naprzeciw tego nie może robić żadne observacji i nie będzie miał żadne podejrzenie o coś właśnie rzecz idzie.

Sprawnik Braiły ma roshaz, Kazden list, który oddasz, natychmiast zaraz sztafetą tu przysłać.

Byloby w wielką potrzebą byś tutaj przyjechał, bo trzebaby księcin poradzić by lepszą drogą zsedł jak teraz idzie, żeby sobie na powrót zjednał sympatii kraju. Ale z drugiej strony pozycja twoja byłaby trochę krytyczna względem partii narodowej, jako N. Cretzoulesko i jenu podobny, z którymi nie można popsuć, bo nie wiedzieć jak rzeczy wypadną. Tą sama rzecz jest i z Stirbejem.

Co się tyczy Bezadego Konstantyna to jest czysty wariat, z którym nie można robić.

Ekwipunek będzie za dwa tygodnie zupełnie gotów, który do Tulczy odeszł.

Czekam dalsze roskazy i zostaje szczerym przyacielem.

Gradowicz

Wiele bym miał Ci ustnie opowiedzieć.

[*Traducerea* :

Iubite pașă și prieten,

Itată că avem răspunsul prințului. El cere mult să se vadă, să se sfătuiască și să se consulte cu tine, dar nu e motivul adică cererea legală pentru a te ruga să vii aici, ca să nu dea cauză lui Safet să se supere. El este deci de părerea aceasta: se poate găsi pretextul că

bulgarii, care locuiesc aici de mulți ani, ar trebui să aibă permisia de a se întoarce în Bulgaria. Dacă vei cere aceasta în scris, prințul va răspunde că nu poate îngădui aceasta, deci de aici corespondență, — și pentru a termina mai repede sau tu vii aici, sau prințul îți va scrie, rugându-te să vii aici pentru a se ajunge la înțelegere. Nimeni, prin urmare, nu poate face vreo observație în contra acestui lucru și nu va avea vreo bănuială despre ce este vorba în realitate.

Ispravnicul Brăilei are ordin ca fiecare scrisoare, pe care i-o dai, s-o trimită imediat aici cu stafeta.

Ar fi de mare trebuință să vii aici, căci prințul ar trebui sfătuit să meargă pe un drum mai bun decât pe cel ce merge acum, pentru a-și câștiga din nou simpatia țării. Pe de altă parte însă poziția ta ar fi puțin critică față de partidul național, ca N. Crețulescu și cei asemenea lui, cu care nu trebuie s-o rupi, căci nu se știe cum vor ieși lucrurile. Același lucru și cu Știrbei.

Cît despre beizadea Constantin, acesta este curat nebun, cu care nu se poate face nimic.

Echipamentul va fi cu totul gata peste două săptămîni și ți-l voi expedia la Tulcea.

Aștept noi ordine și rămîn prieten sincer

Gradowicz

Multe aș vrea să-ți spun oral].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 112-113^v.

127

București, 19/31 aprilie 1857

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Îi reproșează slaba legătură pe care o țin moldovenii cu muntenii, în chestiunile politice. Cere amănunte despre atitudinea comisarilor în Moldova. — Măsurile antiunioniste ale lui Alex. Ghica. — Diferite.

Bukarest, le 19 Avril 1857

Mon cher grand homme,

Voilà près de trois semaines depuis que vous êtes partis et pas un mot de vous n'est venu nous renseigner sur votre sort et celui de la Moldavie. Si vous pensez que vous aplanissez ainsi la voie à l'Union, vous vous trompez diablement.

Nous demandons tous cette Union; nous la crions à tue-tête, et puis nous prouvons aux étrangers que nous pouvons parfaitement vivre les uns sans les autres; les uns loin des autres et ceux-ci sans aucun rapport avec ceux-là. En ceci vous vous montrez d'une impardonnable légè-

reté. Je voudrais te gronder pendant quatre pages encore; mais je défie le diable de causer longtemps sérieusement avec toi. La section de Moldavie dont vous faites le désespoir et l'orgueil exhale ainsi ses plaintes par ma voix.

Fais-moi l'amitié de m'écrire une longue lettre (détaillée et confidentielle) et de me l'envoyer par le consul de Russie. Elle sera pour moi seul. Vous écrirez ce que vous voudrez à la susdite section dont vous faites de plus en plus l'orgueil et etc.

Dis-moi ce que font les Commissaires. On dit que prenant votre Caïmacam pour une bouteille de Bordeaux, ces messieurs l'ont décoiffé du premier coup. Soldats morts dans la guerre de Crimée vos mânes ont dû tressaillir d'aise!

Notre Caïmacam commence „à donner dans le morceau” (a-și da în petec). Il paraît que les lauriers de Vogoridès l'empêchent de dormir. Il vient d'envoyer des circulaires dans les districts, pour conseiller aux électeurs de ne plus se réunir avant la publication des listes électorales... qu'on se garde bien de publier. Il va sans dire que presque partout les électeurs ont fait de cette pièce l'usage que tu sais, et qu'ils se réunissent à mort.

Teulesco, le censeur commode que tu connais, vient d'être suspendu, pour un article du *Secolulululu* (ci-devant) *Timpulululu*. Nous espérons le voir réintégré dans ses désagréables fonctions.

Au revoir, cher et brave ami, je te serre dans les bras de la section de Moldavie

Tout à toi

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 46-47^v.

128

București, 23 aprilie/5 mai 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica : Despre primirea comisarilor în Moldova. — H. Bulwer în regiunea Tîrgoviștei. — Amănunte despre sosirea și primirea lui Bibescu în țară. — Ațitudinea lui Știrbei. — Duplicitatea lui Colquhoun. — Decorații austriace. — Amicii și inamicii lui Ion Ghica.

Bukarest, le 23 Avril 1857

Mon cher ami,

Les commissaires sont toujours en Moldavie dont nous avons peu de nouvelles; encore sont-elles contradictoires. Ce qui est certain c'est que Mr de Talleyrand a été reçu comme un Messie; que l'entrée de Savfet-

Effendi a été marquée par une scène de bastonnade et de coups de plat de sabre arrangée tout exprès, en l'honneur de Son Excellence, par Mr Costin Catargi. On avait fait croire à Savfet Effendi que le peuple l'insultait par ses cris, lorsque tout le monde braillait : *vive le Sultan* ! Il a compris enfin qu'on l'avait joué et Mr Catargi a reçu son congé. Vous savez que c'est Basile Ghica qui le remplace. Il n'est pas moins vrai que l'on n'a rien obtenu au delà. On ne peut ni réunir, ni parler, ni écrire en Moldavie.

Sir H. Bulwer est de retour de son excursion aux environs de Tirgovist. Il a compris qu'il y avait une certaine différence entre la *loi* et le *fait*. C'est toujours dans le règlement que les étrangers étudiaient le pays ; or comme la partie civile et sociale de ce code n'est pas excessivement mauvaise, ils s'imaginent que le peuple n'était pas aussi à plaindre „qu'on (nous autres) *voulait bien le leur faire croire*”. (Entendez Mrs Alison et autres grands hommes à qui Stirbey a fait goûter du fruit défendu). — Pour le quart d'heure Mr Bulwer est enthousiaste de Constantin Cantacuzène et de Bezdadé Charles ; il ne tarit pas d'éloges sur leur compte. M-me Ghica en a été témoin et vous l'écrira peut-être.

Bibesco est reparti pour Orșova ou la Maritzika l'attendait ; il reviendra dans huit jours. À ceux qui s'étonnaient que la Princesse ne vint pas rejoindre son auguste époux à Bukarest, celui-ci a dit : „La Princesse Bibesco entrera en Valachie et à Bukarest sur un chemin jonché de fleurs, ou n'y entrera jamais”. (Amen).

Vous savez que le débarquement de Bibesco à *Tournou-Severin* a été assez enthousiaste. Tous ses partisans s'y étaient donné rendez-vous et avaient organisé une manifestation qui eût été impossible et factieuse sous un gouvernement moins méprisé que celui de Ghica. Les fonctionnaires eux-mêmes ont crié : „Să trăiești Măria ta !” — À Crajova et à Slatina le préfet a été au devant de lui. Pour en revenir au débarquement, la réception a été si chaleureuse, que Bibesco qui est toqué et dont la folie consiste à se croire le vrai Napoléon II, en a perdu la tête. Il s'est cru au golfe Juan, de retour de l'île d'Elbe. Il a tiré la moustache à ses vieux grenadiers représentés par Haralamb, I. Floresco, N. Bibescu etc. il a ensuite parlé *de la tourmente de 1848 qui a interrompu son gouvernement* (sic) de la nécessité de ne pas perdre de vue le seul bien dont nous avons besoin et de la seule chose que nous devons demander à l'Europe, à savoir *l'hérédité*. Son Altesse s'est ensuite rendu à un couvent peu éloigné de *Turnu* où il a été reçu au son des cloches et en véritable prince triomphateur. Après le *Te-Deum* le grand homme a visité les établissements publics, critiquant, encourageant, promettant. Le soir il y a eu réception et présentation. Le colonel Floresco chef d'Etat-Major de S.A. se tenait près de la porte et présentait les arrivants au fur et à mesure qu'ils entraient. Le lendemain la cour est partie pour Craiova où la même comédie s'est jouée... avec cette différence que là il y avait un parterre (représenté par le parti national) qui a sifflé à outrance. La troupe foraine a déguerpi sans tambour ni trompette et nous est arrivée assez découragée.

Je regrette de n'avoir pas pu me procurer le discours que Bibesco a prononcé, en arrivant ici, à une 40-aîne de vieilles putains *des deux sexes* qui l'attendaient chez lui. Si cet homme n'était pas mort depuis 48, son discours l'aurait tué raide.

Une députation de fidèles (femmes et hommes) est allée complimenter la Maritzika au nom... du pays!

Toutes ces farces sont jouées par les mêmes acteurs : une douzaine de vieux histrions qui ont fait partie de toutes les troupes politiques que la Valachie siffle et auxquels elle jette des pommes cuites depuis 30 ans. Pour paraître nombreux, ils sortent par une coulisse et rentrent par l'autre.

Parmi les personnages marquants qui ont eu l'honneur de se présenter à *Son Altesse dès le lendemain de son arrivée* sont : Mr Constantin Cantacuzène et *ses trois fils* (Vous vous souvenez comment la Maritzika a traité Jean Cantacuzène), Mr Constantin Balatchano, tout seul ; les Princes Démètre et Charles Ghica, Mr Charles Cretzoulesco, frère de Mr Démètre Cretzoulesco qui a tant à se louer de Bibesco ; Plagino, S.E. le général Mavros (qui se prétend *fanatique* du Caïmacam). Je n'ai pas vu Son Altesse ; mais des personnes ordinairement bien informées m'ont dit qu'elles n'ont jamais rien vu d'aussi laid.

Bibesco a des chances d'être élu à *Mehedintzi* ; il voudrait l'être dans les 17 districts ; mais hélas ! cela ne se peut.

Stirbey, plus habile, fait le mort et ne l'est pas. Il travaille en secret et son or fait merveille. Mr Bécclard est son bras droit et il faut avouer que ce bras là-vaut dix fois son pesant d'or. Quand on pense qu'il n'a tenu qu'à *Baba Rada* (Caïm[acac])¹ de l'avoir à sa disposition !

Cet infâme coquin qu'on appelle Colquhoun part bientôt. Toute la Valachie espère que c'est pour ne pas revenir et en remercie le bon Dieu. Je sais que vous croyez toujours à l'amitié de ce misérable. Il n'est pas étonnant que vous voyez, de loin, mieux que moi, de près ; je n'en persiste pas moins à croire que vous n'avez pas ici un plus grand ennemi. Il peut écrire à Lord Redcliffe tout ce qu'il voudra sur vous ; mais ici il vous sape et vous sape bien. D'ailleurs l'avez-vous acheté pour compter sur lui ? Et alors même un autre lui offrant davantage, il vous trahirait. La Princesse de Samos est assez de mon avis.

Vous saurez qu'en apprenant la visite des deux Bezdadés à Bibesco, *Baba Rada* est entré en fureur et a apostrophé ses neveux dans les termes les plus outrageants. Charles, qui est habitué à recevoir des pots... de fleurs sur la tête s'est secoué comme un chien qui sort de l'eau et tout a été dit. Mitica qui se souvient parfois de son ancien métier d'honnête homme, s'est fâché et a donné sa démission ; mais aussitôt il a couru chez le Consul d'Autriche et chez Bulwer et les a suppliés, *en pleurant*, de ne pas permettre au Caïmacam d'accepter sa démission. N.B., celle-ci est la 27-ème démission de ce genre. L'Académie offrira l'année prochaine un prix de 10.000 francs à l'auteur de la meilleure plainte en 119 couplets sur „Les fureurs et les démissions de ce moderne Achille”.

Vous saurez que le Caïmacam, Mitica et Charles ont reçu des ordres autrichiens (pour avoir trop bien exécuté ceux qu'ils avaient reçu précédemment). *Baba Rada* a un cordon inférieur à celui de Const. Cantacuzène ; les deux autres auront la corde... je veux dire le cordon au cou. Maintenant voudriez-vous me dire pourquoi l'Autriche donne des cordons à ces messieurs et n'en donne ni à vous ni à moi ? J'ai fait cette même question à un philosophe (homme brutal qui voit les choses en noir et les

¹ Caimacamul Alex. Ghica.

appelle par leur nom), et voici ce qu'il m'a répondu : „Quand vous aurez trahi votre pays quelques douzaines de fois ; quand vous aurez étouffé la voix de ceux que les Autrichiens assassinent, pour les empêcher d'appeler au secours, quand vous aurez léché le sang versé par les Autrichiens pour en faire disparaître les traces ; quand vous aurez écouté aux portes, dénoncé, prostitué votre femme à un *Martzi* quelconque ; quand vous aurez fait tout cela et bien d'autres choses encore, vous recevrez les cordons qui viennent d'arriver à l'adresse de S.A., le Prince Alexandre Ghica et de ses deux neveux”.

Je crains que Georges n'a rien reçu quoique, comme le pigeon de la fable „*il ait fait cent fois tout ce qu'il fallait faire*” pour avoir un petit bout de ruban jaune et noir.

M-me Mavros dit à tous vos amis : „Messieurs, il ne faut pas vous figurer que Jean Ghica soit le même homme que vous avez connu en 48 ; *il a beaucoup changé, beaucoup, beaucoup* ; vos idées ne lui iraient plus du tout”. Dieu vous préserve d'avoir beaucoup d'amis comme Stanley, M-me Mavros et Mr Colqhoun.

Je vous serre la main

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

129

26 aprilie/8 mai 1857

D. Rallet către Comitetul unionist din Bacău : Recomandă liniște și cumpătate în așteptarea răspunsului comisarilor, întruniți în Comisie la București. Despre sollicitudinea arătată de reprezentanții Rusiei și Franței la Constantinopol. Mitropolitul Moldovei va răspunde la scrisoarea patriarhului.

Domnilor,

Comisarii au espeduit curieri extraordinari la Constandinopoli, Berlin și Paris în trebele noastre.

S-au discoperit că guvernul și Turchia caută să paralizeze aplicarea tratatului.

N-avem a ne lupta cu oamenii, ce cu sistemul ; de aceea trebui puțină răbdare. Până la înțelegerea ce va urma între puteri, spre îndreptarea lui după litera tratatului. Trebui răbdare, și mare liniște — iar speranțele sînt tari.

Tot ce s-au convenit s-au făcut, dovezi, fapte, reprezentanții puterilor s-au convins, și de drepturile și de dorințele noastre.

La București urmează acum a se constitui comisia și a-și începe lucrările.

Modificările firmanului s-au recomandat comisarilor și de aceasta să grăbesc a să întruni.

Jurnalul oficial de Petersburg zice că ambasadorul Rusii *Butenief* este însărcinat la Constantinopol a stărui către Poartă în unire cu acel francez, ca să o îndatorească a îndrepta *sistema* de asigurare a guvernului Moldovei despre care s-au dat atâtea dovezi.

— Speranța dar ne-i sigură, decît să mergem și înainte precum pînă astăzi cu liniște și cumpănire.

— Contra instrucțiilor publicate de Catargiu am făcut observații și le-am și dat comisarilor.

— Mitropolitul au primit o scrisoare sfătuitoare de la patriarh, dar nelămurită și întunecoasă în privirea motivelor ce au dictat-o și urmează a-i răspunde cu demnitate. Comisarii știu despre ea, și vor lucra cu conșequence.

Să împărtășești tuturor comitetelor și adresa comitetului nostru lămuritor.

D. Rallet

1857 april 26

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva C. Rosetti-Tețcanu, I Acte, nr. 4.

130

București, 30 aprilie/12 mai 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Regretă scrisoarea trimisă în legătură cu purtarea rece și nepolitică a soției lui Ion Ghica. — Despre anti-unionismul lui Stanley.

Bukarest, le 30 Avril/12 Mai 1857

Mon cher ami,

Le ton extrêmement sec de votre lettre du 30 avril me prouve que les réflexions que je me suis permis de faire au sujet de la Princesse de Samos vous ont déplu et peut-être blessé. Je le comprends facilement : il y a des choses que l'on ne souffre que de ses amis et vous êtes déjà en position de vous en passer. Ce qu'il faut aux princes, ce ne sont pas des amis, mais des flatteurs. Vous en trouverez beaucoup (de ces derniers) à Samos comme à Bukarest. Moi, je ne puis être que votre ami ou rien : choisissez. Veuillez vous souvenir que je n'ai jamais prétendu que le voyage de Madame Ghica eût un but politique. Je me suis aperçu que le résultat

en serait *impolitique* et j'ai cru de mon devoir de vous en prévenir. Je reconnais trop tard que j'ai mal fait.

Les plaintes que j'ai exprimées ne sont pas les miennes : personnellement je n'ai qu'à me louer de la façon distinguée dont M-me Ghica a usé envers moi. Il n'en est pas de même de Mrs Alexandresco, Filitis, G. Cretzeano et autres, que je n'ai pas pu décider à retourner chez elle. Angelesco qui a su la manière dont vos amis *de la veille* étaient reçus, n'a pas voulu et ne voudra jamais se présenter chez la Princesse de Samos. J'avoue que ces messieurs se trompent ; qu'ils ont été reçus comme ils méritaient de l'être ; j'avoue que j'ai eu tort de me mêler de cette affaire, mais il n'en est pas moins vrai que vous n'avez rien gagné à tout cela, au contraire. On se dit : „puisqu'on nous traite déjà ainsi, qu'en sera-t-il lorsqu'on se regardera comme notre maître ?” Mais ce sont des gens qui cherchent midi à quatorze heures.

Quant à moi, je suis si loin d'avoir à me plaindre de M-me Ghica que j'ai l'honneur de la voir tous les jours.

Il paraît décidément que je suis un ami gênant. Le Caïmacam actuel me l'a bien prouvé et je me le tiens pour dit.

Je vous envoie, ci-joint le discours de Bibesco. Vous lirez dans quelques jours l'office princier auquel il a donné lieu. Tout cela est „*jeu de princes*”, autrement dit : une tempête dans un verre d'eau... trouble.

Vous verrez que je finirai par être républicain. Cela convient mieux à ma misanthropie.

Je suis comme toujours votre plus dévoué ami

J. Balatchano

Mrs de Talleyrand et Richthoffen sont de retour de Iassy. Mon ex-ami Stanley a fait des siennes par là ; il s'est attiré deux ou trois affaires désagréables. C'est un fou dangeureux ; il a dit en public que tous les unionistes étaient *de la canaille* ; il est fanatique d'Istrati et de Vogoridès. Talleyrand est outré et a demandé formellement son rappel.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Brăila, 30 aprilie/12 mai 1857

Sadyk Paşa către Alléon : Cauzele lipsei de încredere arătată de romîni față de turci. Eșecul misiunii sale în Moldova. Comparație Vogoride-Al. Ghica. Piedici întîmpinate în recrutarea de voluntari cazaci. Rolul lui Dem. Vlasto ; Gradowicz. — Despre planul de colonizare a Deltei Dunării. Despre mijloacele de a împiedica exprimarea dorinței de unire. Sosirea comisarului Sardiniei ; veleitățile și propaganda acestuia. — Din nou Vlasto. — Întîlnirea cu Marin Serghiescu Naționalul : știri despre purtarea lui Vogoride, despre C. Negri, M. și Gr. Stourdza.

Cher Monsieur Alléon,

Lisant mon rapport vous verrez l'état réel des principautés. Nous n'avons plus de crédit parmi les Roumans et si encore quelqu'un vient à nous c'est pour acheter les emplois ou les décorations — et cela ne pouvait pas être autrement — tous les hommes qui ont bien et loyalement servi la Turquie n'ont pas été récompensés mais sacrifiés à des intrigants aux puissances étrangères et aux donnants plus d'argent. Ceux qui ont servi avec noblesse et dévouement notre cause pendant la guerre avec conviction, restent sans postes — sans position —, tandis que ceux qui servaient nos ennemis ou qui ont donné de la monnaie ou des cadeaux à tel ou tel entremetteur, brillent avec des décorations. — Nous voyons les résultats de tout cela : on ne [nous] croit pas, on se méfie de nous, et on a raison.

Jusqu'ici je ne vois pas la possibilité de faire quelque chose. Le Caïmakan de Moldavie est un homme par lequel on ne peut rien et qui s'est effrayé de votre lettre. M. Laskar Pachkano est à Berlin et son plénipotentiaire m'a écrit une lettre que je vous transmets. Il lui a écrit que s'il me voit il n'a qu'à m'attendre à Galatz, ou à Tulcha à mon retour. J'ai écrit d'ici à Gr.[adowicz] et au caïmakan, que je veux trouver les moyens de m'entendre avec eux à Giurgevo. Mais, quand même j'obtiendrai l'adhésion du caïmakan de servir la Turquie, ce qu'il peut faire, car malgré son âge et les cris qu'on pousse contre lui, c'est un homme d'une autre valeur que Vogoridès et ses semblables. Que fera-t-on : on lui donnera un coup de pied en récompense — et on offrira le hospodarat au plus donnant, même à Bibesko.

Une pareille perspective me répugne, j'irai néanmoins par avoir la conscience nette. Je dois être trop prudent ; aucune mission avouée — voyant que j'excite les soupçons du Commissaire et sachant qu'à la moindre plainte ou réclamation je ne serai pas soutenu. Je joins les officiers cosaques et ceux qui veulent venir à moi, viennent ; ceux qui ne veulent pas, je ne puis pas les forcer pour ne pas être ridicule. Rester plus longtemps pour des renseignements c'est inutile. J'ai engagé M. Démètre Vlasto, négociant de Galatz, de se mettre en relation avec vous. C'est un homme qui a une fortune, qui ne vous demandera pas des appointements, ni des frais. Il connaît la Moldavie et est en relations avec tous les boyards et les consuls ; c'est un des bailleurs des forêts des boyards. Répondez-lui : acceptez, et quand il aura bien servi, vous pensez peut-être lui obtenir une medjidie de 5e ou de 4e classe. Vous payerez de cette monnaie ses services. Vous aurez Gradowicz ou quelqu'un autre à Bucharest. La Porte devait profiter d'un négociant comme Mr. Vlasto qui serait à elle ; ce n'est pas un négociant de bas étage, mais un homme du monde, qui tient une maison ouverte, reçoit beaucoup de personnes.

Je retournerai de Routschouk à Toultscha et de là à Stamboul. J'apporterai avec moi le registre du rédif des Cosaques et le duplicat du plan de la colonisation du Delta ; à faire ce qu'on voudra, mais je doute qu'on fasse quelque chose. Il y aura trop d'intrigues, trop d'argent donné pour que la colonisation n'ait pas lieu et pour qu'on puisse gaspiller et

pillier impunément ; le Delta, qui offre des ressources de gain, ne voudrait pas être surveillé par une colonie intelligente — cela ne réussira pas.

Dans mon rapport je dis quels sont les moyens pour arrêter les vœux pour l'union. Les autres sont du¹ domaine d'intrigue et pas dignes d'un grand gouvernement. La crainte d'une occupation illusionnaire a fait que les Unionistes ne se sont pas rendus à l'échelle pour recevoir le commissaire sarde et lui, ne voyant pas sur les quais personne que les hommes de la police, est parti sans s'arrêter. Il voyage exprès en bateau de guerre sarde pour vexer les Autrichiens et montrer à la population roumane le pavillon comme il le dit rouman — ayant un double droit à la sympathie et même à la possession de la Roumanie et par le sang des anciens Romains, et par la possession des bords du Danube par les Gênois. Voilà encore un des conquérants que nous avons introduit dans nos domaines. Une fois si cela marche ainsi, l'Empereur Loulouque et la République Murine peuvent former des prétentions à la conquête de notre belle Turquie. Mr. de Benzi² m'a dit qu'il a été très lié avec M. Zamoyski et M. Koscielski, que ces deux hommes ont des vues larges et que si la Porte voulait écouter leurs conseils, elle éviterait des embarras et acquerrait la sympathie des chrétiens et la bonne opinion des pays civilisés. Je lui ai répondu ce qu'il fallait. Puis il parlait avec une joie mal déguisée de l'éloignement d'E. P.³, que M. Prokesch lui a porté malheur — come l'Autriche porte malheur à tout ce qu'elle touche. Je savais que c'était pour me piquer — car ma présence le contredisait beaucoup. Que ceci soit entre nous, mais ces Messieurs prétendent et donnent des assurances, que le nôtre s'est engagé à faire approuver l'Union, à amener à cette approbation le chef, qu'E.P. a été l'obstacle qu'il fallait jeter à bas. Ce qu'on a fait. Je ne le crois pas tout à fait, mais il doit [y] être quelque chose. Les diplomates sont si impénétrables et la diplomatie tellement ténébreuse qu'on doit s'attendre à tout ; et c'est pour cela que je ne veux pas d'opiniâtres à être plus turc, plus ottoman que ne sont mes supérieurs.

J'ajoute, M. Vlasto peut faire beaucoup, seulement il faut flatter sa vanité ; il ira loin et on peut être sûr de lui car il subit l'influence de sa femme polonaise — très patriote. Je rencontre partout, même à Braila des Polonais agents démocratiques et Zamoyski, mais ils ne valent pas grand'chose, ne font que des sottises et s'agitent trop.

Dans ce moment sort de chez moi un ancien émigré valaque, connu beaucoup par le Nôtre ; M. Marin, le factotum de John Ghika. Il a été en Moldavie et il se rend à Bucharest ; il est animé d'excellents sentiments pour la Porte, au moins c'est ainsi qu'il s'est exprimé devant moi, mais il dit que les sympathies des Moldaves sont tout à fait éteintes pour la Porte, que le caïmacam Vogoridès aliène tout le monde contre nous, que l'affaire du sabre a été faite exprès par Costin Catardji pour compromettre Savfet Efendi et l'entraîner à une conduite violente ; il dit même que c'était [!] concerté avec M. Goedel. Je ne crois pas. M. Negri se plaint que l'ayant fait venir, le Nôtre ne l'a pas même fait voir par Ahmed Vefik

¹ In text : de la.

² In text : Bentzy.

³ Edhem Paşa, ministrul de Externe otoman.

Efendi duquel il a reçu l'invitation. On me dit que le Prince Mihail Stourza, le père de Mouhliș Pacha, se trouve à Bucharest. On prétend aussi que Mouhliș Pacha est très Unioniste; il est difficile que je le croie. Je voudrais, le cinquième ou [le] sixième jour du Bayram, venir à Constantinople prendre ma femme et partir pour la frontière grecque, ou me retirer de tout et aller avec ma femme à...¹

Je pense que maintenant les compagnies bulgares et autres indigènes pour les entreprises, seront mises de côté et que c'est aux Anglais qu'on accordera tout; il faut plier ses bagages. Ecrivez-moi et je trouverai vos lettres à Toultscha. Je me presserai pour y retourner le plus vite possible.

Recevez mes saluts et mes amitiés et croyez-moi votre tout dévoué

Mehmet

Voyez ma femme et entendez-vous avec elle. Je crains bien qu'elle ne déménage à...², ce serait une difficulté de plus.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4909, f. 42-43^v.

132

Brăila, 30 aprilie/12 mai 1857

Raportul lui Sadyk Pașă : Observații asupra situației din Principate : spiritul unionist din cele două țări. Teama de revoluție. Măsurile luate de Al. Ghica. Agitațiile din Moldova, potolite de Th. Balș, au reînceput din pricina lipsei de tact arătată de Vogoride. — Problema Unirii și influențele puterilor străine în Principate.

En Valachie j'ai trouvé chez le Prince Caïmacam, aussi bien que chez les boyards de différents partis, plus d'empressement de s'entendre avec moi qu'en Moldavie. Quelques-uns des boyards sont venus me voir. Le Prince Caïmacam m'a annoncé par un messenger de confiance qu'il m'a envoyé, qu'il veut venir à Giurgevo pour me voir, puisque je ne désire pas me rendre à Bukarest. Au milieu de ces communications j'ai reçu l'ordre de S. E. le ministre de la guerre de me rendre immédiatement à Constantinople. J'ai dû lui obéir sur le champ et rompre toutes les communications commencées déjà.

Je crois cependant, assez avoir vu et entendu, pour pouvoir présenter à Votre Altesse des observations sur la situation des deux Principautés.

L'Union est un mot, un sentiment politique, qui est à l'ordre du jour, aussi bien en Valachie qu'en Moldavie. La majorité désire l'Union, la minorité croit y voir un danger pour sa position personnelle et même

¹ Localitate, indescifrabil.

² Indescifrabil.

pour l'avenir du pays. Mais comme, ni la forme ni les bases de cette union ne sont pas définies distinctement, même par ceux qui la propagent [avec] le plus d'activité ; ces sentiments entraînent si loin les désirs et les imaginations, qu'avec l'union des deux Principautés on s'autorise à vouloir l'union de tous les Roumains, une liberté et une indépendance complète et un rang d'égalité parmi les puissances européennes. C'est ce désir et cet espoir exploité par des meneurs habiles qui enivre la nation et peut bien les entraîner aux troubles.

Les hommes les plus sensés, les plus expérimentés des administrateurs des districts m'ont dit : que les troubles sont la conséquence inévitable du mouvement qu'on a lancé dans le pays et qu'il n'y a que la crainte d'une force armée qui pourrait empêcher leur apparition ou arrêter l'entrain.

En Valachie, dès le commencement de la question de l'Union, les hommes de qualité se sont mis à la tête du mouvement, les uns par sentiment patriotique, les autres par ambition, ou par l'influence étrangère qu'ils subissaient, mais on peut le dire que la quantité, la qualité et la majorité ont été du côté de l'union. Les masses ont dû donc être excessivement remuées. Le Prince Caïmacam, par son expérience, par la tradition de ses anciens services et par le nom qu'il porte, a su maîtriser plus d'une explosion qui aurait pu être très dangereuse. S'il n'a pas refroidi l'ardeur des unionistes, au moins, il a su les diriger dans la voie des convenances et du respect de la Cour suzeraine.

Les meneurs ont su exciter des écrits, des plaintes et des récriminations contre le Prince Caïmacam, contre l'incapacité ou l'indolence de ses ministres, mais ces petits scandales n'étaient que par écrit et ils ne se sont pas transformés en action ; le nom et l'autorité du prince caïmacam ont été respectés, aucun cri d'accusation ou d'irritation n'est sorti contre la Sublime Porte.

Le retard des élections fait gagner du terrain au Prince Caïmacam, et si cela continuait ainsi, si un incident extraordinaire n'intervient pas, on pourrait plutôt compter sur la tranquillité de la Valachie, que sur celle de la Moldavie.

En Moldavie la majorité des boyards a été contre l'Union ; les masses ne comprenaient pas l'union. Il n'y avait que les avocats et les professeurs qui prêchaient cette combinaison politique. Croyant que ce sera une miniature de la révolution française, qui mettra entre leurs mains le pouvoir, l'administration sage et en même temps énergique de Mr. Théodorides Balche a mis un frein aux agitateurs et les a fait même discréditer en quelque sorte aux yeux des boyards et des masses.

Le prince Vogoridès, arrivant au pouvoir, animé des meilleures intentions, mais sans aucune expérience, entouré de conseillers auxquels on peut donner à juste titre le nom de faiseurs d'embarras a remué tout le zèle de l'administration et de la police contre l'Union, de manière qu'il a fait surgir les sentiments d'union et chez les boyards et dans les masses. Les quelques honnêtes gens qui se trouvent en Moldavie et qui n'ont pas pu être entraînés par l'exemple des unionistes valaques, piqués au vif dans leurs sentiments patriotiques et dans leur dignité par la conduite du gouvernement, se sont mis du côté de l'union, ils ont prêté leur noms aux professeurs et aux avocats ; la masse a commencé alors à se ranger

sous ce drapeau; les femmes ont prêté leur concours avec énergie; les scandales en actes ont eu lieu et il peut y en avoir encore. La partie est inégale, car du côté de l'union se trouvent les quelques honnêtes gens de ce pays, la jeunesse et la milice. Contre l'union, un gouvernement composé d'hommes sans expérience, sans tact, pour la plupart, tarés et soutenus par une nuée d'employés gaspillateurs.

Cette province est dans une bien plus mauvaise situation que la Valachie.

Je ne crois rien pouvoir ajouter à mes rapports précédents sur l'action des pouvoirs étrangers, seulement j'ai aperçu que dans les sentiments des Moldaves et des Valaques de toutes les castes, il n'y a que l'influence française ou anglaise qui peut avoir une action sur l'esprit et le cœur des habitants. Si l'Union est accomplie, c'est la France qui exercera une influence omnipotente, elle peut bien la mettre au profit et à la disposition de la Russie, mais les Valaques et les Moldaves ne verront que la France et n'écouteront que la France. Si l'Union n'est pas accomplie, c'est vers l'Angleterre que se tourneront les désirs, les sympathies et les espoirs des Valaques et des Moldaves, c'est d'elle qu'on attendra tout, et c'est à son influence qu'on se soumettra.

Quant à la Cour Suzeraine, dans le 1-er cas peut surgir une indifférente antipathie, dans le second cas, on sera forcé d'avoir une sympathie, mais bien tiède. C'est une suite naturelle du rôle que nous jouons aujourd'hui dans les deux Principautés et celui-là ne peut être changé que par des hommes qui seraient chargés de représenter notre gouvernement etc. etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4909, f. 38-40^v. Copie.

Brăila, 2/14 mai 1857

Sadyk Paşa către [Alléon]: Amănunte culcsc din întrevederea cu Bibika Rosetti, prefectul Brăilei; poziția caimacamului în țară, perspectivele câștigării acestuia de partea Porții; efectul produs de demisia lui Scarlat Crețulescu. — Perspectivele diferiților candidați la domnie. — Părerile lui Bibika Rosetti cu privire la rolul jucat de Franța și Anglia în Principate. — Despre viitoarea întrevedere Sadyk Paşa-caimacamul Al. Ghica, la Ruscuc. — Antiunioniștii din Brăila. — Despre recrutarea de voluntari cazaci pentru armata turcă. Evreii și problema colonizării Deltei cu cazaci. — Convorbirea cu episcopul Buzăului despre Unire. — Zvonuri: despre retragerea ultimelor trupe turcești de pe linia Dunării, despre intervenția Franței în chestiunea alegerilor pentru Divan, despre sosirea fraților Golești la Ruscuc.

Din nou despre nemulțumirile lui C. Negri. — Incapacitatea consulului francez Duclos.

Je suis comme en quarantaine attendant le bateau qui remonte le Danube, il ne viendra que samedi, et je ne serais à Rouchtchouk que dimanche. L'administrateur de Braila, M. Bibika Rosetti, est arrivé hier; il m'a fait maints compliments de la part du prince Caïmakan et il m'a dit que les réponses me seront envoyées à Giurguievo, mais que le Caïmakan espère que j'irai jusqu'à Bucharest. Une assez longue et intime conversation que j'ai eue avec lui me fait voir que le Caïmakan commence à devenir maître du terrain et qu'il pourra faire beaucoup de ce qu'il voudra. Malgré son âge il a de l'expérience et du savoir; il a un nom et une réputation acquise, mais on ne fait rien pour rien; il faut lui donner des assurances, car s'il voit les chances de Bibesco ou de Stirbey il laissera aller les choses à loin. Il faudrait donc que la Porte donne des assurances.

M. Rosetti m'a dit: que la sortie de Charles Cretsulesko contre le Prince et la démission qu'on lui a accordée a fait une grande brèche parmi les *parisiens* — c'est ainsi qu'on appelle les Valaques qui ont étudié à Paris et qui sont les plus ardents promoteurs de l'Union.

M. Bibesco est parti à Craiova pour passer la St. Georges avec sa femme, mais son parti perd malgré qu'il est soutenu par les Commissaires russe et français. Même ceux des parisiens qui consentiraient à voir un marchepied dans un prince indigène pour arriver à un prince étranger, disent que c'est un saltinbanque auquel on ne peut se fier.

M. Stirbey tâche de flatter tous les partis, il compte sur la Turquie et sur l'Autriche même; il compte, ainsi que l'administrateur le dit, sur 1426 1371 1673 ².

Les Cretsulesco, qui ambitionnent aussi le Hospodarat pour un d'eux et qui savent que c'est impossible, poussent à l'union avec un prince étranger et s'entendent avec le commissaire sarde, qui embrasse cette combinaison comme un coup de mort pour l'Autriche, comme un piédestal au trône rouman d'un prince sarde.

L'administrateur, qui est un homme assez sensé, m'a dit: „Je ne sais vraiment comment tout ceci s'arrangera. La France, qui pour amoindrir l'importance de l'Autriche qu'elle [lui] a donnée elle même, est allée ou s'est laissée entraîner si loin par la Russie, si loin que, si elle recule, elle perd complètement le crédit, la confiance et la bonne renommée dans les principautés. Si cela lui arrivait, cet échec, elle abdiquerait de l'action et de l'influence sur les nationalités, tout à fait au profit de l'Angleterre. La suprématie gagnée par la campagne de la Crimée serait perdue par un échec diplomatique en Roumanie. — L'Angleterre deviendrait le refuge des gouvernements et des nationalités qui luttent contre la Russie”. Ce Mr. qui a fait ses études en France et est licencié en droit, est, par ses opinions, anglomane. Il ajoutait: „Si l'Angleterre, disais-je, veut l'Union, je l'aurais voulu, car je suis Rouman, mais les paroles de la France c'est de la fumée; les Polonais et les Italiens ont payé bien cher la confiance qu'ils accordaient à la France sous différents gouvernements”.

¹ Pentru a înțelege conținutul acestei scrisori, cf. *Introducerea* p. XXXVIII.

² indescifrabil.

Il paraît que l'administrateur, car il me disait que le caïmacam désire beaucoup me voir et s'entendre avec moi, qu'il veut faire comprendre à notre commissaire que ma présence est nécessaire etc. etc. Mais je sais bien que le commissaire ne le désire pas et je ne veux pas causer aucun embarras au notre et je crois qu'à Rouchtchouk je pourrais m'entendre avec le caïmacam par un tiers. Mais vraiment je ne sais quelle assurance pourrais-je lui donner et même quelles sont les intentions de mon gouvernement.

Plusieurs boyards de campagne, comme les Vorabiejesco, Petresco, Scararo, le négociant Armelino et autres, sont venus me voir, ils sont contre l'Union [de] crainte que la ville [de] Braila ne souffre dans son commerce ; mais tout ce que ces Mrs disent me prouve qu'en Valachie il y a un gouvernement et que le prince caïmakan gouverne—ce n'est pas comme en Moldavie où on voit le pays dessus en dessous.

Le télégraphe de Galatz a appris que notre commissaire doit passer par Braila ; je le verrai s'il s'arrête et je pourrai savoir quels sont ses désirs.

Je requis chez moi une masse des Cosaques d'ici, de la Bessarabie annexée, tous veulent passer en Turquie, ils attendent la décision du gouvernement pour la colonisation. Après que l'iradé de colonisation paraîtra si toutefois le gouvernement l'accorde. On peut compter que dans un laps de temps de trois ans le Delta sera peuplé d'une vingtaine de mille de Cosaques, l'industrie, le commerce, l'agriculture, l'argent et la force militaire arriveraient dans le Delta sans aucun frais de la part du gouvernement. Mais il faut vouloir et faire vite. Je sais de bonne source, par les Juifs, que la Russie met en avant les agents de la Prusse pour empêcher la colonisation des Cosaques et ma présence dans la Dobroudja. Hier soir les Juifs d'Ismail sont venus m'apporter cette nouvelle, ce sont les plus riches négociants d'Ismail, et dont deux sont des environs où je suis né et qui me connaissent et ma famille et même moi. Les Juifs sont très intéressés à la colonisation du Delta par les Cosaques, ils m'ont déclaré qu'ils apporteront leurs capitaux en Turquie ; un de ces Juifs a acheté deux villages en Bessarabie Moldave : Novotraitskaja et Nikolaevska. Un autre est propriétaire d'une partie d'Ismail. Ces Juifs sont très liés avec les agents de la maison Hambourguier [!] et s'angagent d'intéresser cette maison dans les entreprises de la Turquie. On peut faire beaucoup, mais il faut faire.

Je me suis rencontré ici avec l'Archevêque de Buzeo qui a causé avec moi de l'Union ; c'est un Rouman, homme simple et bon patriote ; il me disait : „Je veux le bonheur de ma patrie, mais je ne suis pas apte de payer à qui voudrait mieux l'Union ou le Statu-quo. J'ai une pleine confiance dans la sagacité et le patriotisme du prince Caïmakan que je connais depuis [de] longues années et je suivrai ses volontés ; il n'a jamais trompé ses compatriotes. Les jeunes gens se remuent, c'est de leur âge. Mais nous devons refroidir leur élan, quand même il serait le plus honorable, sitôt que nous le voyons peu pratique”.

Quelques jeunes gens sont venus me dire que la France a forcé la Turquie de retirer le reste des troupes et des canons que nous avons à Giurguievo et à Kalafat de ne pas faire dépasser à aucun régiment les Balkans et ceux qui se trouvent déjà en Bulgarie les tenir à distance de quelques lieu du Danube ; que c'est une garantie que leur donne la France qu'une occupation n'aura pas lieu. En même temps que les commissaires

ont reçu l'autorisation de résoudre les difficultés que présentait le firman pour les élections du Divan ad-hoc contre lesquelles on a protesté et petitionné; que Mrs. Nicolas Golesco et ses frères sont à Rouctchouk et se rendent à Bucharest; que la France saura les protéger; c'est un officier et un ancien émigré qui sont venus me rapporter cette nouvelle.

M. Negri se plaint beaucoup de S. E. Ahmet Vefik Effendi: qu'il n'est pas venu le voir pendant sa maladie, que sans la confiance qu'il a dans le dignitaire il ne serait jamais venu à Stamboul, qu'il s'est vu repoussé et traité légèrement, qu'il sait cependant qu'on l'a proposé pour caïmakan, lui ou M. Etienne Katardji, que cette proposition venait des Moldaves, qu'elle a été soutenue par l'Ambassadeur de France et qu'en donnant la préférence au prince Vogoridès on a injurié les Romains, que la Porte se repentira de cette décision; que c'est elle qui lui a fait perdre toute la sympathie des Moldaves etc. etc.

Mr. Duclos, consul honoraire de France, est doublé d'un chevalier grec de naissance; un certain Sideri, qui a été jadis l'agent très actif de la Russie etc. etc. lui est attaché à présent; c'est une très petite influence et action, qui cependant prouve à quel point la France se laisse entraîner par la Russie, et comment elle veille à ses intérêts. Mr. Duclos est un vieillard inepte, frisant la folie. Il ne se rappelle pas de la veille; tout est confus dans sa tête et [c'est] son chancelier qui fait le consul de fait.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4909, f.44-48^v.

134

Miclăușeni, 6/18 mai 1857

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: Îi comunică noi știri de la Roman: cazul starostelui de negustori, Chirică. Amenințări antiunioniste; propaganda între răzeși. Cere adresele către comisari și răspunsurile acestora. Preocupările sale de traducător.

Miclăușanii, 6/18 mai 1857

Prea stimate amice!

Scrisoarea dvoastră din 3/15 a. c. am priimit-o și vă mulțămesc din inimă pentru neuitare și amaveritatea ce ați avut de a-mi împărtăși noutățile mult interesante și de a-mi trimite și gazetele de la Poșta rusească.

Gr. Vîrnăv, pe care astăzi îl așteptăm cu știri de la Comitetul central, v-au înștiințat desigur despre toate cîte să trec pe la Roman. Cu toate aceste vreu să vă spun un incident care poate să-i fi scapat din vedere: ispravnicul au chemat pe starostele de negustori, Chirica, și i-au făgăduit 25 de bețe dacă va mai fi pentru Unire. Chirica i-au răspuns că nici de 50 de bețe nu moare omul și că pentru Unire cu bucurie va primi cît mai multe.

Oamenii au prins la curaj și presiunea din partea cîrmuirii îi întărește încă mai tare în dorința și voința lor. Burchi și Istrati au vrut să facă comitet de neunire la Bacău, însă au fost fugăriți de acolô.

Ocîrmuirea își pune toată silința și activitatea în înriurirea asupra răzășilor și firește că acolo are mina mai liberă, cu toate că și noi nu ședem neactivi și în această privire.

Moșul¹ merge foarte bine și dezvoltă o mare activitate, lucru ce nici odată nu ași fi crezut.

Amîndouă plicurile pentru Bacău le-am expediat, nu am căpătat însă nici un răspuns. La Roman au priimit comitetul, *Concordia* și va răspunde banii în curînd.

Vă rog trimiteți-mi răspunsul lui Benzi și a lui Richthofen cum și adresa către Safvet în traducțiune, căci nu le am și de aceia nici le-am putut împărtăși încă la Roman. Vă trimit adresa și răspunsul lui Talleyrand. Dacă se poate, aveți bunătate și-mi trimiteți o copie ori originalul a răspunsului lui Richthofen. Puteți fi încredințați că-l voi înapoia intact. Vă rog de asemenea să-mi trimiteți pe Dogiel ca să mă pui iarăși la prescris; pornindu-mă de la Iași am uitat să-l cer, și acum voi avé timp liber, căci călătoria la Cernăuți s-au mai amînat încă cîteva zile; de aceia și comisiunea dvoastre va cam întîrzia ceva.

Dumnezeu să vă ție sănătoși ca să puteți lucra cu aceiași neadormire și energie pentru patrie ca și pînă acum. Pe moșul și pe mătușa [etc.]²

Dorînd ca în curînd sfînta noastră cauză să învingă spre fericirea a întregii Romîinii, am onoare de a rămîne cu cea mai mare și mai sinceră stimă

Al doastre serv și amic
D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

135

Iași, 8/20 mai 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Noi numiri și schimbări în posturi. Vlad. Suhopan, rector al Seminarului de la Socola. Petiții anti-unioniste. Observații asupra firmanului de convocare a Divanurilor Ad-hoc. Chestiuni de secretariat și corespondență cu finiturile.

Iassi, 8/20 mai 1857

Prea dorite amice,

Vă mulțemesec pentru știrile ce ați binevoit a-mi da.

M-am bucurat că adresele pentru Roman și Bacău în fine au ajuns la locul destinațiunii lor, căci auzii tînguiți că ar fi urmat întîrziere, deși băcăuanii prin înadins curieri trimis de ei, căpătară un duplicat.

Reclamațiile noastre nu se primiră de dl caimacam. Nici acea venită de la Roman n-au voit să o primească. Le trimitem dar la comisari.

¹ Constantin Sturdza (Costăchiță).

² S-au suprimat trei rînduri de salutări familiale.

Nou pozitiv nu știu nemică. Pe Verdeanu l-au restabilit și Galianu se află aici.

Vas. Ghica au fost la Mitropolit cu anafora gata din partea Departamentului Cultului prin care se cere destituțiunea Scribăneștilor și denumirea lui Suhopanu la postul de rector.

Mitropolitul a refuzat precum refuzase și Birlădeanului, care întrece pe cei mai răi.

Auzim că Safet purcede mine. Au primit jaloaba în contra Unirei prezentată de Toderaș Balș, Istrati, Iorga, Prăjescu și ceilalți paladini ai Căimăcămiei¹.

Se așteaptă asemenea jalobe și din ținuturi. Bucure-se ceilalți comisari de maculatura ce li se prepară ad usum secretum. Unii din starostii corporațiilor au declarat la consulul francez că ei au fost siliți a iscăli nu numai pe ei înșii, ci și pe breslele lor, care nici avea știință despre aceasta.

Vă trimit unele din hîrțile cerute. Celelalte voi trimite prin cumnatul, sau altă ocaziune.

În fine observațiile fermanului s-au adaptat după ce cumnatul au declarat că dlui și eu le subscriem și le trimitem ca din partea noastră, dacă colegii noștri nu voiesc să le subscrie sub cuvîntul că *c'est un plaidoyer contre la Turquie*, cum zic unii din dlor sau un plaidoyer en faveur de nos droits cum zic eu.

Eată și conceptul adresei de care se însoțește memorialul cu observațiile sus citate. Asemine adresă ar trebui să se subscrie de mii și iară mii. Dar cum să se poată face aceasta, dacă comunicația cu ținuturile este atît de rară și grea?

Ar trebui dar ca ținutașii să-și aleagă vechili, cari să aibă dreptul de a subscrie toate hîrțile ce s-ar face de către noi în numele partidei noastre. Atuncea hîrțile s-ar putea subscrie și din partea ținuturilor, cînd acum ele se considerează numai ca provenite numai de la o mică fracțiune din capitală. Vechilii ar putea fi trimiși să șază aici toată vremea sau s-ar putea alege din persoanele șezătoare în capitală, sau chiar și din comitetul nostru. S-ar putea împuternici chiar Comitetul Central, însă plenipotințele ar trebui să aibă cît de multe iscălituri și să dea vechililor dreptul de a se adresa cu hîrțile ce ar găsi de cuvîntă, nu numai către comisari și către curțile reprezentate de ei, ba chiar și către Congres etc. etc.

Atuncea știu că s-ar face treabă.

Cucoanoi Catinca și ec. Agripinoi sărută mîinile cu multă ploacăciune. Mii de complimente la toți ai dvoastre și de la Miclăușeni și de la Șcheia. Cc. Costachi deosăbit. Cumnatul și sora mea vă trimit mii de complimente. Puneți pe Chirică să vă dea o declarație despre istoria celor 25 și 50 de bețe. Faceți aceasta numaidecît și trimiteți-o nouă, ca să o trimitem la București.

Ori ce apăsări și nelitiri din partea oamenilor guvernului binevoîți a le aduce îndată la cunoștința noastră. Cînd vă duceți la Cernăuți?

Cu cea mai sinceră stimă

al Dv. plecat și sincer amic

Iassi 8/20 mai

C. Hurmuzachi

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

¹ Cf. D. A. Sturdza ș. a., *Acte și documente*, IV, p. 572.

București, 10/22 mai 1857

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Se plînge de tăcerea lui Alecsandri.—Nemulțumit și descourajat de toate.

Bukarest, le 10 Mai 1857

Mon cher ami,

Ce n'est plus la section de Moldavie qui se plaint par ma voix ; c'est l'amitié méconnue et outragée qui crie vengeance contre toi. — La presse (je sais que c'est là-dessus que tu vas te rejeter) est une fort mauvaise excuse. Un homme qui jeune encore a écrit une douzaine de volumes doit avoir les idées présentes et le style facile. Pour lui la plus charmante et la plus longue épître est l'affaire de cinq minutes. Ton amitié pourrait bien faire cette aumône à la mienne.

Je te dirai, pour changer de ton, que je m'occupe en ce moment d'Astrologie judiciaire. C'est là une idée *en l'air*, je le veux bien ; mais à l'aide de cette science je sais ce que font mes amis et même ce qu'ils feront. J'ai donc cherché ton étoile et, après en avoir bien calculé toutes les *conjonctions*, j'ai découvert que Mons. Basile Alexandri fera assez prochainement une *grande folie* ; si l'Astrologie n'était pas la plus polie de toutes les sciences elle l'appellerait une *grande sottise*.

Il est avéré que les hommes qui ont le plus d'esprit sont ceux qui font les plus grosses boulettes. La raison en est toute simple : la *sottise* n'est-elle pas le contraire de l'*esprit* ? Le *revers* n'est-il pas toujours exactement de la même dimension que la médaille ? Plus vous tirez de terre pour bâtir haut et plus le trou sera profond. Que dis-tu de mes aphorismes ?

Je souhaite que l'Astrologie soit une radoteuse.

M-me Sacha Ghica me remet une lettre pour toi, qui en contient une pour Raletto.

Comment vont les affaires de l'Union ? Comment va Mr Colafoglu et son ou ses *fez* (il doit en avoir de rechange ; ses moyens le lui permettent). — Mes pauvres amis, je crois que les derniers trente jours qui viennent de s'écouler ont emporté bien des illusions dans leurs *flots orageux* (style de l'Empire).

Je t'avoue qu'il me prend parfois de tels accès de découragement et de misanthropie que je voudrais avoir assez d'argent pour l'*essayer* (s-o șterg). Les hommes sont de misérables petits pantins dont chaque ficelle aboutit à un vice. Vous ne pouvez les toucher ni rien en tirer sans mettre tous leurs mauvais instincts en mouvement. Et l'homme n'est jamais plus ridicule et plus petit qu'en politique ! Je comprends que, poussé par le besoin, ou par la convoitise, ou par la tentation on assassine pour voler. Je comprends encore que le sang échauffé outre mesure au soleil des vingt ans, nous fasse commettre d'adultère, le viol et même l'inceste. Cela est hideux, mais on le comprend. Ce que je ne comprends pas, moi,

c'est que des hommes qui se disent sérieux (les paillasses !) et qui se croient façonnés à l'image de Dieu (les fats !) passent leur vie à se déchirer à belles dents et à belles plumes ; à se calomnier, à se jeter froidement de la boue à la face. Et tout cela, pour se disputer quelques places microscopiques et des honneurs qu'on ne voit qu'à la loupe. Depuis que l'honneur est devenu si rare on cherche à le remplacer par les honneurs ; c'est l'habit d'Arlequin substitué au manteau de César. Cela rappelle aussi les Académies de France et de Navarre donnant des primes aux inventeurs d'engrais (*engrais chimiques, engrais artificiels*) depuis que le véritable engrais, c'est-à-dire le fumier leur est refusé par le ciel... et par les bestiaux. La comparaison n'est pas poétique, mais elle est agricole et vraie.

La poste part et je n'ai pas le temps d'exhaler le reste de ma bile. Ce sera pour une autre fois.

Au revoir, cher Basile. Je t'embrasse et ne compte pas sur une réponse à toi

J. Balatchano

Les choses vont du même train que par le passé ; rien de changé ; rien de nouveau.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 43-45^v .

137

București, 12/24 mai 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica : Revine asupra scrisorii din 9 aprilie. Schimbare în atitudinea soției lui I. Ghica față de vechii prieteni. — „Toată lumea este pentru unire”. Sorții de reușită pentru un prinț străin. Perspectivele alegerii lui Ion Ghica : moldovenii acceptă ideea unui singur domn, muntean ; partidul național muntean are nevoie de bani pentru propagandă ; cere din nou subvenții. Atitudinea comisarilor. Atitudinea candidaților. — Chestiuni de familie : recomandă pe Popescu pentru educația fiului lui I. Ghica.

Bukarest, le 12 Mai 1857

Mon cher ami,

J'ai eu tort, je me suis trompé ; ce que j'ai pris pour une réponse à ma fameuse lettre, ou une leçon, n'était ni l'une ni l'autre. La réponse est venue depuis et elle n'est pas moins amicale que vos autres lettres. Cela prouve que vous ne m'en voulez pas de ma franchise. D'ailleurs, tout ce que je vous ai écrit, je l'ai dit à Madame Ghica qui, loin de m'en vouloir,

a daigné revenir sur plus d'un petit tort. J'ai réussi heureusement à lui ramener presque tous vos amis et ceux qui ont eu l'occasion de la revoir sont plus que jamais enchantés d'elle. Il y a eu un moment d'entraînement filial (bien naturel après 10 ans de séparation) pendant lequel M-me Mavros a cherché à la brouiller avec nous en la jetant dans les bras des Ghica. C'est pendant cette période que j'ai écrit la lettre que je regrette depuis que M-me Ghica est revenue à ses amis et à la vérité. Je vous prie d'oublier tout cela et de ne plus vous souvenir que de notre ancienne amitié.

J'avoue que j'ai le caractère aigri par l'existence diabolique que je mène. Ma vie est un tourment et une humiliation perpétuels. La pauvreté qui est ici un objet de mépris m'a rendu fier et susceptible à l'excès. Vous êtes trop mon ami pour ne pas faire la part de tout cela.

Je suis heureux d'avoir (par M-me Ghica) une occasion tout-à-fait sûre et de pouvoir vous écrire longuement sur les affaires qui vous touchent de si près. Vous voudrez bien brûler ma lettre après l'avoir lue.

Tout le monde est pour l'Union et, quoique fassent l'Autriche, la Turquie et leurs âmes damnées les Caimacams, ce voeu se fera jour dans les Divans. Il est donc probable que l'Union se fera. Mais ce qui est tout aussi certain, à mes yeux, c'est que le Prince étranger nous sera refusé. Néanmoins tout le monde veut un prince étranger. Ceux-là même qui ne désirent pas l'union préfèrent cette combinaison à un rival ou à un homme détesté.

Le parti national fera *tout son possible* pour obtenir le susdit prince ; mais il faudra bien qu'il en prenne lui aussi son parti ; et alors, toute son énergie se portera sur l'élection d'un homme nouveau autre que Bibesco, Stirbey et A. Ghica. Cet homme ne peut être et ne sera que vous. J'en ai la plus inébranlable conviction. La fraction de notre parti que commande N. Golesco se ralliera à vous, son chef en tête. Il y a un autre fait qui milite en votre faveur. C'est que le parti national de Moldavie comprend que le premier Prince indigène appelé à régner sur les Principautés réunies doit être un Valaque ; il n'aura donc pas de candidat à lui ; et, devant choisir parmi les nôtres, il ne prendra que vous ; il nous l'a déclaré. Alexandri et Raletto ont plus avancé vos affaires — lors de leur dernier voyage à Bukarest — que je ne l'aurais fait en un an.

En cas d'union comme de séparation vous serez le candidat du parti national. Mais, pour que le parti national fasse triompher son candidat, il faut qu'il triomphe lui-même aux élections. La chose devient de plus en plus difficile faute d'organisation et surtout faute d'argent. Nous sommes une dizaine d'hommes qui, à force de contribuer et de donner, n'avons plus le sou. Pour ma part je suis forcé de vendre tous mes chevaux et mes voitures pour payer le voyage de ma femme aux eaux. Bref, nous sommes une poignée de gueux. Le nerf de la guerre nous manque de la façon la plus absolue.

Vous savez peut-être que Stirbey dispose de 500.000 ₰ et A. Ghica de 100.000 ₰. Bibesco en a à peu près autant. Plus heureux que ces trois hommes vous avez *des amis* et non des créatures à gages. Vous pourrez donc faire avec cinq ou six mille ducats plus qu'eux avec des millions ; mais n'allez pas croire que vous pourrez vous en dispenser. Cela est impossible ; je sais par ma propre et triste expérience *tout ce qu'on ne fait pas sans argent*, et par conséquent tout ce qu'on fait quand on en a. Vous n'achèterez

pas vos électeurs ; il faudrait trop de monnaie pour cela ; mais vous payerez des brochures, des journaux, des alliés et des revues ; des voyages, des tournées etc. Pour le moment, 1500 ou même 1000 # suffiront. Il faut créer un journal français que les commissaires liront ici et qui se lira à Paris, à Londres, à Pétersbourg, à Berlin. Ce journal coulera tous vos rivaux. Un voyage en Moldavie et une tournée dans les dix-sept districts sont non moins indispensables. Tâchez de décider Polichronie ou quelqu'un autre à vous avancer cette somme. Je consens à prendre la dette sur moi ; mais il faut votre garantie. Il faut surtout que vos ennemis ignorent que cet argent vient de vous.

Si nous ne pouvons rien faire, faute de fonds, je renonce à tout travail et je vais m'établir à la campagne. Il est triste pour un parti et pour un homme de s'agiter dans le vide et de ne jamais aboutir. C'est comme si l'on faisait la guerre avec des armes non chargées : tous les coups de l'ennemi portent ; les nôtres ne font pas même d'égratignures.

Je crois que Bulwer vous est tout-à-fait favorable. Talleyrand me fait l'effet de pencher pour Stirbey. Les Autrichiens font semblant d'avoir adopté le Caïmacam qui est assez bête pour le croire. Le Turc est stupide et penche pour un Pacha ou pour Cantacuzène. Le Russe¹ est indeschiffable comme un hiéroglyphe. Je crois que celui qui l'arrangerait le plus, serait le diable en personne. Benzi a manqué se laisser prendre par la blague de Bibesco. J'ai de l'influence sur lui ; c'est dire qu'il est sauvé.

Bibesco vient de faire en passant par Craïova, son second discours qui a achevé de le tuer. Je vous enverrai ce discours dès que j'en aurai une copie. Je crois qu'il ne sera pas même élu au divan. Cet homme a de l'esprit ; mais il manque de tact que c'est pitié.

Stirbey travaille sourdement et navigue comme un bateau plongeur, sans que rien ne paraisse à la surface de l'eau. C'est le plus dangereux des trois. Son or le rend formidable.

Ghica suit une politique d'une habileté infernale. Elle lui est conseillée par l'Autriche qui s'est surpassée en cette occasion. Mais que peut faire le plus beau plan du monde quand il est exécuté par un imbécile. C'est le cas ici. L'Autriche avait compté sans la bêtise de Ghica et sans nous. Cette liberté qu'elle a fait jeter tout à coup à la tête du peuple, dans l'espoir qu'elle tournerait à votre détriment et à l'anarchie, nous nous en sommes emparés et nous en avons fait un usage admirable. Avec cette arme qu'on nous a donné croyant qu'elle nous blesserait, nous avons fait plus de mal à nos adversaires et plus de besogne qu'en 48. Aussi voyons-nous le gouvernement restreindre tous les jours cette liberté dont il avait voulu faire une amorce. La censure permettait les appels à la guerre des castes et à la vengeance, aujourd'hui elle biffe les articles les plus innocents. De quelque manière que se prennent les despotes pour tuer la liberté, celle-ci se redresse contre eux et les blesse. À l'heure qu'il est, je crois que l'Autriche et le Caïmacam ne savent plus où donner de la tête et qu'ils désespèrent complètement de leur politique. C'est sur la Moldavie que nos ennemis se sont rejetés. Espérons qu'il n'y seront pas plus heureux que nous.

¹ C. Basily, comisarul rus.

L'entente la plus parfaite règne en ce moment entre Angelesco et nous.

Le Caïmacam vient de faire une équipée des plus ridicules contre Bibesco ; à propos d'un discours lithographié sans autorisation il a fulminé un *office* dans lequel il signale Bibesco *au mépris public*. Lorsqu'on veut frapper trop fort on frappe à côté.

Je ne sais quelle idée vous était venue de placer Toto dans notre collège. M-me Ghica vous expliquera l'impossibilité de la chose, elle vous dira qu'il n'y a plus d'internat, mais qu'alors même qu'il y en aurait un, mieux vaudrait jeter votre fils à la mer que de le confier à Mrs Arsaki, Poïenar, Costa-Foru et I. Floresco. — J'ai eu le bonheur de vous trouver un excellent précepteur. C'est un jeune homme de coeur, de bon sens et d'une instruction remarquable pour sa classe. Il a des sentiments fort nobles et quoique très pauvre j'ai eu beaucoup de peine à le décider de se faire précepteur. Il avait entendu, disait-il, que le précepteur d'un grand seigneur tenait le milieu entre le valet et le pédagogue. Ce n'est que sur tout ce qu'on lui a dit de vous et après avoir vu M-me Ghica qu'il a pris son parti. Je vous le recommande très particulièrement.

Adieu, mon cher ami, je vous serre bien affectueusement la main.
Tout à vous

J. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

138

București, 14/26 mai 1857

Gradowicz către I. Ghica: Consideră că renunțându-se la formula Unirii sub prinț străin, ea trebuie înlocuită cu propunerea candidaturii lui Ion Ghica. Scurte aprecieri privind sorții de izbândă a celorlalți candidați (caïmacamul, prințul Știrbei). Perspectivele pentru Ion Ghica, rolul generalului Bysztrzanowski.

Bukarest, le 26 Mai 1857

Mon cher Prince,

L'eau bouillante commence à s'apaiser; les patriotes perdent l'espérance de voir l'union avec un prince étranger, et peut-être l'union même ne se fera plus. Ou l'union avec un prince indigène sera décidée, ou séparation des Principautés; dans tout cas il n'y a qu'une chose à poursuivre, votre candidature.

Le Prince Alexandre est impossible, et même en cas qu'il serait nommé, c'est un malheur pour le pays. L'incapacité de ses ministres,

commencé par Bezadé Kostaki, a fait rétrograder l'administration de 25 ans. Ni l'ordre, ni travail, ni honnêteté n'existent pas. Les mêmes abus, le même népotisme, les mêmes dilapidations sont commis, qu'auparavant; qui à s'enrichir, qui à payer ses dettes.

Comme à un ami sincère qui veut le bien de son pays, je vous assure que si vous ne travaillez sérieusement pour prendre les rênes du gouvernement, soit valaque, soit moldo-valaque, alors *Stirbey* vous devancera. Et il se fait un grand mérite devant les commissaires, qui tous, *sans exception*, sont profondément désappointés de la démoralisation générale de ces pays. — Pendant que les hommes honnêtes de ce pays se débattent dans [des] querrelles politiques, et ne pensent nullement aux débats de la réorganisation intérieure, *Stirbey* ne parle aux Commissaires que des lois intérieures; il a préparé les lois à introduire dans le règlement, qu'il a refait presque entièrement.

Stirbey ne craint que vous. Sa tactique contre vous était assez habile. À l'un il vous présente comme un phanariote, un Pacha de la Turquie, à l'autre un anglomane qui devenu Prince ne servirait que les intérêts de l'Angleterre dans les Principautés et dans l'Orient. La première accusation est pour les Valaques et quelques Commissaires, la seconde pour la France et l'Autriche. Et parbleu, les *Français* le croient. Il s'agit à présent de détruire cette idée à Paris, et pour aller droit, on doit le faire en haut lieu, car *Walewski* est très porté pour *Stirbey*. Vous avez déjà un moyen, c'est la flotte française, peut-être aussi d'autres que je ne connais pas. Je vais vous parler d'un qui fera son effet. Je ne sais pas si vous avez la connaissance du gen. *Bystrzanowski* à Paris, (30 rue des St. Pères); il est ami très intime du duc *Montebello*, premier aide de camp de l'Empereur et même est bien vu chez l'Empereur. Je suis avec lui en correspondance depuis plusieurs mois, et mes lettres ne sont pas infructueuses. J'en ai la preuve. Dans sa dernière lettre il me demande quels sont les obstacles contre Ion? Je crois, vous avez fait sa connaissance chez *Sadyk*. Je vous proposerais d'entrer en correspondance avec lui. Il pourrait être bien utile; il a présenté à l'Empereur un mémoire sur les Principautés, qui a été très satisfait. Le but est de détruire l'accusation d'anglomanie.

Poujade et *Soutzaki* ne rêvent que Prince Alexandre, pour toujours, je vous répète que ce serait un malheur; parceque les Princes Alexandre, Constantin, Charles et Démètre s'appellent Ghika; ils vous font un grand tort et dans la nation et auprès des Commissaires. Quand ces quatre représentent l'apathie, l'imbécilité, la corruption et l'arrogance sans aucune bonne qualité on se méfie d'un cinquième. Ne soyez pas fâché, mais je dois vous dire la vérité pour vous dénoncer les obstacles que vous devez surmonter, car vos ennemis en profitent habilement.

J'ai rompu avec *Bezadé Constantin*, c'est peut-être la cause que *Poujade* ne m'écrit plus depuis plusieurs mois.

J'attends votre réponse pour savoir si ma lettre est bien reçue; au moins elle est écrite de votre ami sincère et dévoué

Gradowicz

Iași, 15/27 mai [1857]

[*D. Rallet către D. A. Sturdza*]¹: *Despre atitudinea binevoitoare a comisarilor, despre amânarea alegerilor. Manifestații unioniste. Turcii cer intervenția armată, Franța și Anglia se împotrivesc. Își anunță plecarea la București.*

Iași 15 mai.

Rapoartele comisarilor binevoitori s-au luat în pré serie considerație de către ambasadori. Comunicațiile lor cu Poarta și mai ales a D-lui Thouvenel au fost orajoasă. Turcii ca toți cei slabi și falsi au negat participația ce le atribuăm în faptele guvernului, nu mai puțin și în prigo-nirea Mitropolitului.

Comisariul Basili au adresat Prf. Sale o scrisoare prea măgulitoare, și d. Thouvenel îi dădu prin consulatul frances încredințări spre liniștirea-i desăvârșită.

Alegerile să vor amina după stăruința francesilor, cari nu vreu a fi mistificați în bună știință. Dovezi zilnice adunăm, prihănitoare iscăli-turilor din petiția dată lui Savfet. Le speduim regulat spre a să înfăoșa comisarilor și a paralisa efectul acei ticăloase petiții. Pregătim o protestație puternică, care sperăm ca să vă iscăli prin ținuturi și sperăm cu atita mai mult, cu cât urmarea antiuniștilor de a face din petiția lor un program, ne dă dreptul a răspunde prin o manifestație demnă, unanimă și solemnă. Turcii au stăruit la Paris prin mehement giamil pentru a cere inter-venirea puterei armate în Principate, ca unele ce ar fi vatra tulburărilor. Walewski i-a refuzat, *asemineși Clarendon lui Musurus*. Franța i-a decchiarat oficial că numai în cazul cînd țeara întregă ar fi în răscoală, și atunci încredințîndu-se despre adevăr reprezentanții puterilor garante, s-ar lua măsurile cuvenite; dar aceasta numai în urma alegerilor care în tot chipul trebuie să rămie libere de ori ce presie streină.

Comisia va începe în curînd lucrările modificaliilor fermanului. Peste 8 zile trec la București.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. neinv. Rosetti-Tețcanu (autograf D. A. Sturdza).

[Iași], 15/27 mai 1857

D. Rallet către generalul Magheru: *Mulțumește pentru amănutele prețioase comunicate în scrisoare. Despre bucuria deșartă cu privire la sosirea exilaților în țară. Despre acțiunea susținută de demascare a manevrelor antiunioniste austro-turce; colaborarea politică moldo-*

¹ Pentru identificarea emitentului cf. scrisoarea lui D. A. Sturdza către C. Rosetti-Tețcanu din 17/29 mai 1857, nr. 142.

Mult onorate amice,

Am primit scrisoarea și osăturile ei îmi vor servi nu numai de lămurire în osebite lucrări ale noastre, dar și ca niște acturi însemnate a istoriei împrejurărilor din urmă prin care au trecut și are să mai treacă biata noastră țară.

Cu mulțămire m-am înștiințat că cițiva din emigrați ar fi avut învoire a veni în România. Dar bucuria mea nu rămasă întreagă cînd am ausit că s-au oprit la Rușciuc. Ce sînt oare aceste manevre în urma împăcării dintre puteri? Ce înseamnă prigonirea acelor ce nu au altă vină, decît că s-au rostit la 848 în favorul suzeranității? Sper însă că această uricioasă și ridicolă stare de lucruri nu va putea lung să ție.

Noi aici am dovedit lămurit giocărelele politicii austro-turce contra unirei. Manevrela guvernului sînt atît de nerușinate încît zilnic se descopăr, ca cum făptuitorii lor ar fi orbiți de D-zeu și nu mai știu ce fac după zisa Evangheliei. Comisarul francez, prus și sard, care cite trei au fost în Moldova, s-au interesat prea mult la cauza noastră și au espedat rapoarte nu echivoce asupra stării de lucruri ce au aflat.

Am fost și mă duc iarăși peste puțin la București. Acum încep mi să pare modificațiile firmanului și socotim că atît cererela cum mișcările trebui să ne fie uniforme. Mi să mai pare că alegerele să vor amina, căci a eschisa lucrul precum merge este a să espune Franța și celelalte binevoitoare puteri de bunăvoe la o mistificare văzută. Trebui schimbat sistemul și oamenii de față vor despărea. Eu unul nu mă voi săli spre alta, decît a înșira fapte, și a rupe maștele fie a oricui... cît să atinge acum de viitorul nostru, de păstrarea cea mai scumpe moșteniri. Cauza ne e dreaptă și D-zeu va fi cu noi.

Vă trimit cîteva broșuri prin care s-au refutat defăimărele întinse asupra finanțelor din timpul Ghicăi. Binevoți a da cîteva și pe la pașale cum și la ambasada rusă, englesă, francesă, sardă și prusă și lui Ghica. Vă mai trimit și o poesie națională care, de nu are alt merit, are măcar acela al adevărului.

Primiți încredințarea stimei cu care sînt al Dv. sincer amic și serv

D. Rallet

Colecția particulară Vlad I. Magheru.

Iași, 15-20 mai/27 mai-1 iunie 1857

D. Rallet către I. Ghica: Se bucură de primirea scrisorii „în limba noastră”. — Dezamăgit de ajutorul diplomaților: regretă neparticiparea romînilor la războiul Crimeei. Constatările făcute de către comisari

în Moldova nu au dat rezultate. Uneltirile lui Vogoride. — Despre manifestările antiunioniste ale lui Stanley; amănunte. — Scurte știri. Discuția cu Savfet în chesiuinea libertății presei. Duplicitatea separatistilor. Intenționează să vină din nou la București. — Bulwer reprezintă o politică contrară convingerilor sale personale. — Îi trimite câteva broșuri. Amintește de Bolintineanu. Urări pentru o apropiată revedere în țară.

1857 mai 15, Eși

Tubite și dorite amice,

Mult și adânc m-am bucurat primind scrisoarea-ți în limba noastră. Astăzi gândim, cugetăm și trebui să gândim și să cugetăm mai românește decît totdeauna. Pre mult am cugetat și am lucrat și am vorbit din inspirații streine și stricătoare și niciodată n-am aflat limbele și simțirile streine mai sărace întru a ne exprima ideile și dorințele.

De cînd prin conferințele de Constandinopoli cereau diplomații a ne făuri instituții în anticamera Divanului otoman, de cînd cereau a li să supune tri candidați la fiecare domnie a țerelor, ca să poată întări cite pe unul. De cînd la Paris n-au vroit a privi cvestia unirei ca o cvestie de siguranță europeană, n-au vroit a o privi ca o cvestie adoptată de turci prin reglementul întărit de ei, și hotărită de țeri prin adunările ce au lucrat unanim acel articol; de cînd au socotit domnia-lor a mai supune această cvestie deliberații Divanelor din țară ca să o poată compromite prin mijloace întunecoase, prin mijloace, care pun toată populația în agitație, și încurajează toate vîțiile. De atunce, m-am lămurit că acești diplomați sau cred că le știu toate, sau n-au idee de interesele noastre, sau vreu să să înșale între dînșii, sau le place a lăsa pre ce ice nu sacrificară nici un om, nici un ban în rebelul Orientului a dobîndi mai multe foloase.

De atunce m-am lămurit că rominii fără a fi diplomați își cunosc nu numai trebele lor însuși, dar și ale altora, mai bine decît chiar puterile ce ne vroesc binele. Dar ce folos! tot de la streini, și dacă nu de la dragostea lor, măcar de la ura dintre dînșii ne așteptăm mintuirea, mai ales întrucît ne stau armele numai drept podoabe, și întru cît timp ne va plăcea a fi stăpîni și boeri afemeiați. De ne-ar fi lăsat măcar a da un contingent în Crimea și atuncea poate s-ar fi regenerat singele în noi, și am fi avut și noi astăzi o voce mai puternică.

Astfel n-ar veni astăzi streinii în țerele noastre, unii să ne asculte dorințele, alții să le înădușe, alții să le răstălmăcească.

Comisarii au fost în Eși și ne-au mărturisit că au găsit lucrurile mult mai răle decum le-am fost descris noi în București. Dar care-i rezultatul? Guvernul au patronat facerea unei petiții antiunioniste către Safet. — Cea întii în original s-au rătăcit și să află astăzi în mîinele noastre. — Al doilea s-au iscălit de amploiști și de bresle, de la care avem declarații floveditoare de silă și de falsificarea iscălitorilor; iată chipurile demne de a sprijini o cauză rea. Toate dovezile le trimitem comisii, ca să poată servi ca antidote la efectul ce să măgulesc ticăloșii că va produce cererea lor.

Nu voi înceta a susține că Divanul adhoc, păstrîndu-să starea de față a lucrurilor, nu va fi decît o tristă mistificație. Nu dorim decît a rupe

masca la toți pritcharzii streini și pămînteni fie mari sau mici. Tratatul de Paris ajunsă în mîinile harpiilor ce ne vrăjmășesc existența, drept o jucărică tristă.

D. Vogoridi este demna uneltă a unei asemenea comedii; să declare de ampleat turc și de credincios Porții, ca cum noi am cere a-i fi hain! Ca cum noi n-am cere a ne restringe relațiile cu ea mai seriu, mai puțin folositor pentru pașale, dar mai avantajos pentru îmbele staturi și pentru inchizășuirea existenței noastre mutuale.

Averea păcătosului Conachi și intinsele moșii cîte au ramas lui Vogoridi nu sînt decît o comoară nesecată în care veneticul scormolește mijloacele de a să sprijini spre a ne trăda țara și a face din trădare un *marcheapied*, o treaptă la instigarea sa.

Ce-i mai trist, sau mai fericite este, că începură comisarii mi să pare a nu să pre înțelege între ei. — Domnul Stanley ce a fost pe la noi a făcut tristă figură prin opiniile sale antiuniste, și prin urmare antiromîne, ce sprijinește și prin feliul adunării ce trebuia neaparat să frecventeze. Trebuie dar să vadă pe C. Catargiu etc. și să șadă la Panaite Radu. Trebuie să găsească că cei ce sînt pentru unire sînt nesocotiți, răi patrioți [...]. I-am dovedit a) că chiar șefii antiunirei sînt [...] oameni care n-au vreodată opinia lor, care în loc de principii cred în interese și care pururea să vor anina de puterea ce va favora în țara întreagă, măgulirea, trădarea, necapacitatea; b) că dacă Anglia și celelalte două puteri sînt atît de hotărîte, precum zicea *Senioria* sa, a combata unirea, pentru ce lasă pe guvern a alerga la niște mijloace atît de înjosite și de ticăloase spre a schimosi aplicarea tratatului în privirea dorințelor țerei și a viitoarelor alegeri; c) că chemarea comisarilor sau a delegaților lor nu este de a esprima opinii personale sau a să sili de a innăduși pre ale noastre, ce este de a aduna științe, a studia cvestiile și a nu impune nimic. — Pentru Austria nu mă mir să fie contra unirei, dar Anglia, care a sacrificat miliarde în cvestia Orientului, să lese Rosii rolul cel frumos! N-o înțeleg. Căci și făcîndu-să și ne făcîndu-să unirea, rolul Rosii va fi mai frumos la noi decît acela a Anglii.

Națiile sînt ca individele, ba încă și mai răle, căci n-au simpatii și antipatii nemotivate. Să poate pre bine ca o putere care pînă eri ne amenința, astăzi schimbîndu-și politica și adoptînd alta, desinteresată, francă și priincioasă, să ne cîștige încredere, și a cui va fi vina? Al Angliei care astăzi ne sprijine vrăjmașii cei mai neimpăcați, vrăjmașii viitorului și ai naționalității noastre. N-ar trebui ca o mică rivalitate de influență cu Franța, sau vre un meschin interes de comerț cu biata Turcia să o facă a lăsa cîteva milioane de creștini în prada desbinărilor și a slăbiciunilor dinlăuntru, și a lăcomiilor și a înrîuririlor din afară.

Dar Dumnezeu și puterea lucrurilor sînt mari și nu ne vom descuraja nici de greutăți nici de perfidii, nici de pritchardisele politice a nimărui, pînă cînd nu ni v-om videa toate speranțele risipite ca fumul, toate așteptările amăgite, toate inimile romîne timpite și moarte.

Aflat-ai istoria mitropolitului nostru, cît e de prigonit de Safet efendi împreună cu Ulia Vogoridi, cum îi scrie patriarhul, pe care l-am combătut cumplit și după drepturile noastre istorice și după art. 413 din reglement.

Aflat-ai că Turcia a cerut la Paris și Londra a să ocupe țările ce ar fi turburate și amenințate de anarhie? propunere care s-a răspins de îmbele cabinete.

Oare cine face anarhia, acei ce schimosesc aplicarea tractatului, ce silnicesc opiniile și cugetele, ce falsifică iscăliturile, ce destituează am-plocații pentru opinii politice, ce calcă în picioare și instituțiile și drepturile țerei? — ș. cl. — sau noi care credem în adevărul făgăduelilor solemnele ale Europei și vroom a ne esprima dorințele fără a ne lăsa in-riuriți de inimizii noștri?

D. Savfet, la propunerea ce i-am făcut pentru libertatea presei, a răspuns că dintr-un singur motiv de respect pentru autonomia noastră nu poate sili pe caimacamul a restatornici legea presii. Dar i-am răspuns, cum de nu să respectează purure de Poartă această autonomie, căci Fuad Pașa prin o singură scrisoare a binevoit a o suspenda. A zis că Divanul adhoc nu avea atribuțiile adunării obștești ca să facă legi. -- Cum n-a avut, i-am întâmpinat, dacă i le-ați acordat prin firman, și după ce ați recunoscut legile elaborate de el, aceea pentru emanciparea robilor, pen-tru timbru, și chiar aceea a Băncei.

Da asemenea convorbiri nu fac mare onoare reprezentantului Înaltei Porți care cel puțin n-ar trebui să se pue în falsă poziție.

Antiuniștii, ca să ne desbine, au mai iscodit că unii dintre noi sint uneltele lui Mihai Sturza, și alții a altora, și acum încep ei a lua prăjăna, cum zice vorba, și a să rosti că dacă ne-ar da Europa prinț strein ar fi și ei pentru unire, numai pentru că prepun că aceasta ar fi greu. Le-am răspuns că dacă fug de Mihai Sturza ca domn pe îmbele țeri, dorind despărțire — il pot avea mai degrabă și mai aproape.

Nu înțeleg ticăloșii că *unirea* prin ea însăși este un mare pas în viitorul nostru ș-o aşazăre a esistenții noastre naționale, pre cât și o stare de lucruri mult mai neatirnată de streine înriuriri. Vom cere mai mult, dar dee-ne Europa ce va putea.

Sintem datori a cere în unire cu rominii de peste Milcov tot ce poate asigura viitorul nostru și ne scuti de înjosirea și slăbănojirea în care am zăcut pînă astăzi. Trebui Europa să vadă măcar că ne cunoaștem interesele și știm profita de o ocazie ca aceasta, care cu anevoie să va mai prezenta în analele istorii noastre. — Ne va da Europa ce va socoti că poate, și va țănea socoteală de tot ce cerem dacă vom ști a o cere, și vom ști a o sprijini.

Mă gătesc să mă duc iarăși la București. De acum cu greu vom putea modera — precum zici — focul muntenesc, căci și flegma noastră are capătul ei. Dar trebui să ne punem în relație mai adesă cu frații romini și să asistăm la lucrările ce ar mai face România privitoare la îmbele țări sau atingătoare de modificațiile firmanului, a acestei cap d'opere a diplomații orientale, elaborat în parte și în sfatul privat a nemuritorului Th. Balche, Istrati, Goedel etc.

Comisarii binevoitori și opinia publică a Europei sint convinși că dorim unirea; de aceasta ași dori, precum am dorit și mai înainte, ca organizația politică să să facă și să ne vie gata de sus, ca poruncile de pe muntele Sinai, fără a ne lăsa în prada manevrelor politicii turco-austro-engleze.

Bulwer, precît l-am cunoscut la București, este de inimă, liberal, simpatic către o naționalitate ce aspiră la o viață mai fericite. Dar instrucțiunile ce are și politica ce reprezintă să vede sînt cam contrare principiilor sale. Nu caută prin amenințări și prin vorbe groase a ne înlătura de la unire, ci prin sfaturi și prin luări aminte vroeste a ne lumina și a ne face să nu dorim cele peste putință ca să nu scăpăm și cele puținicioase. Caută de multe ori a fi combătut și eclerat singur și cînd în discuția cea mai rațională nu are ce mai obiecta nici asupra avantajelor unirei, nici asupra putinței de a să înființa ea, atuncea îl vezi că suspină din curăție.

Turcii și austriecii grăbesc alegerile și înlătorează prin guvernul nostru și sub acest pretext pe mulți unioniști din liste. Administratori s-au denumit oamenii cei mai fără de lege și fără de căpătii. Cei mai capabili a sacrifica orice pentru a se ține în serviții, toate aceste sub ochii comisii, sub ochii Anglii care acasă la ea ține așa de mult și pe *neatîrnarea opiniilor* și pe *unirea Irlandei*. O ce decădere crudă și nenorocită !

Seminarul de Socola nu mai are pe *Scriban* căci s-au înlăturat ca unionist. Acum să lucrează contra mitropolitului.

După toate, mi se pare că rezultatul trebelor noastre va fi mai seriu decît îl credem. Poate să vor mai lua de chică și mă tem că va începe adevărata cvestie a Orientului, căci aceea de curînd deslegată sau încurcată au fost mai mult cvestia rusască, cvestie privitoare a oborî înriurirea și planurile Rosii în Orient. Ori ce se va face și ori cum va eși treaba, noi sîntem datori a vesti ceia ce dorim și poate vom dobîndi mai mult decît speram, numai după desbinările ce așteptăm a se statornici *între megieșii noștri* !

Fartă lungimea, poate și confuzia scrisoarei acestia în niște împrejurări ca aceste, nu poate nime scrie mai curat decît cuget.

Îți trimit cîteva broșuri, una cu refutația unei defăimătoare scrieri asupra stării finanțelor aflate la numirea căimăcămii, alta descriitoare stării noastre în urma tratatului de Paris, a căria merit dacă nu este altul, va fi macar adevărat .

Te îmbrățișez, cum și pe amicul *Bo'intin[eanu]*. Ași dori să-i văd Epopea romină făcută sub cerul lui Omir. Ași dori să o păstrez spre mîngierea dorului meu pentru el. Dar ceia ce din inimă doare este să văd pre toți în țară sănătoși, voioși și fericți prin unire. Închinăciuni DD-I Zane și te rog a-mi scrie prin sigură ocașie și precît de larg și de deschis vroiești. Dacă n-ași ști că ești la Samos unde ai timp mai mult de perdut n-ași fi lungit atît de nemăsurat scrisoarea mea. Dar această împrejurare va fi o circumstanțe attenuante a indiscreției acelu ce te îmbrățișează și îți este stimător și sincer amic.

D. Rallet

857 mai 20 Eși.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Roman, 17/29 mai 1857

D. A. Sturdza către C. Rosetti-Teșcanu: Îi trimite diferite scrisori și copii de pe acte în legătură cu activitatea unioniștilor. Comitetul Central din Iași cere procură din partea comitetelor județene. Despre stabilirea unor legături săptămânale între Roman și Bacău. Știri din Roman, îndemnuri unioniste primite de la consulatul francez. Elogii pentru activitatea unionistă.

Roman, 17 mai 1857

Mult stimatul meu domn!

Vă rog să primiți din partea Comitetului Central nr. 21, 22, 23, 24 din *Concordia*; iertați întârzierea ce s-au făcut cu trimiterea acestor numere, și a căreia cauză au fost numai absența mea la Fălticeni.

Din parte-mi vă rog să primiți:

1: *România după tractat*¹.

2: *Principatele române înaintea Europei*².

3: Copie de pe depeșa lui Thouvenel către Aali-Galib în cauza Mitropolitului³.

4: Copie de pe o scrisoare a lui Rallet⁴.

5: Copia adresei cu care s-au trimis anotațiunile la firman de către Comitetul Central⁵.

În scrisorile ce am primit de la Iași, Comitetul Central stăruiește, și mi se pare că cu mare dreptate, foarte mult asupra următorului lucru. Comunicăciunea cu ținuturile este rară, de uneori chiar grea. Prin aceasta Iașul este redus la rolul de a reprezenta țeara, lucru cu neputință. Ar fi lucrul cel mai nimerit ca ținutașii să trimeată la Iași, sau deplin împuterniciți, sau să dea împuterniciri unui din membri Comitetului Central, sau chiar acestuia, ca să-i subscie în orice hîrtie s-ar găsi de cuviință să se facă sau către puteri sau către Comisarii lor etc. etc. Așa ar pute să aibă peticiuni sute și mii de subscrieri. De multe ori să fac hîrtii ce trebuie speduite în două, trei zile. Cum poți atunci să le trimiți și prin ținuturi? Sperez că noi ținutașii ne vom pătrunde de această trebuință și vom face și acest pas nimerit și folositor.

De la Iași să cere ca să speduți cît în curind peticiunea cea pentru cele 15 zile. De veți regula ca să trimiteți aici sau la Miclăușani în toată miercurea sau joia un curier sigur, atunci corespondința cu Iașul se va

¹ [D. Rallet], *Romania dupe tractatu*, Bruxelles, [1857], 14 p.

² Sanejouand, A. [= Prințul Gheorghe Bibescu], *Principatele Romne înaintea Europei*, Paris, 1857, 36 p. — Ediția franceză a acleiași a apărut în 1856, 52 p.

³ Publicată în D. A. Sturdza ș. a., *Acte și documente*, IV, p. 522.

⁴ Scrisoarea nr. 141.

⁵ Vezi scrisorile nr. 110, 135. Pentru textul Memoriului cf. D. A. Sturdza ș. a., *Acte și documente*, IV, p. 567.

întreține regulat și nu cu sminteli ca pînă acum ; crediți-mă că cite odată ne lipsește oameni spre a triimite.

Adunarea a doi miniștri aici în Roman au făcut puțin efept : afară de subscriere faimoasei petiții a neuniștilor, în care spre esemplu nici un staroste nu au vrut să subscrie.

Contestarea a unor din starosti în Iași la Consolul frances au făcut vuet. De la Constantinopole au primit Place o depeșă : „continuez à nous donner des preuves de la partialité de ce drôle, et laissez-nous les soins de juger les coupables”.

Urmați, mult stimabilul meu domn, de a ne da esanplul virtuții acei civice, ce trebuie să o căpătăm și care atitora le lipsește. Țănutul D-voastre face minuni, și aceasta ne îmbărbătează și pe noi să lucrăm ca să facem de asemenea.

Moșul meu Costache vă trimete a D-sale amicale complimente.

Dorind ca pînă în sfîrșit să sprijiniți unanimitatea dorinței Unirei cu țănutul Bacăului, rămîn cu cea mai mare stimă.

Al D-voastre plecat serv

D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. neinv. Rosetti-Tețcanu.

143

Iași, 20 mai/1 iunie 1857

Comitetul Central al Unirii către Comitetul Unionist din Bacău: Se comunică conținutul ultimelor plîngerii, memorii și proteste adresate Comisiei europene de la București. Despre sollicitudinea arătată de ambasadorii Franței și Rusiei în cauza Mitropolitului Moldovei. Încredere în rezultatul ce se așteaptă din partea Comisiei. Propunerea turco-austriacă de intervenire armată în Principate, respinsă. Se cere controlarea listelor electorale.

Iași, mai în 20 1857

Domnilor,

Avem onoarea de a aduce la cunoștința Domniilor Voastre că noi am adresat înaltei Comisii, adunate în București :

I-iu, O doleanță (tinguire)¹ în care am arătat nepotrivirea stărei de față cu făgăduințele congresului de Paris.

¹ Publicată cu data de 18/30 martie, în D. A. Sturdza, ș. a., *Acte și documente*, IV, p.165—169.

Doleanța aceasta, dată Ecs. Sale comisarului francez în ziua purcederii sale din Iași, a fost însoțită de un memoar mare care cuprinde o mulțime de dovezi despre sistemul de părtinire și asupraire al guvernului de față.

Intemeieți pe aceste dovezi, am cerut un guvern *național și legal* și am declarat că, dacă sistemul de astăzi al guvernului nu s-ar preface, atunce noi ne-am vede nevoiți a ne abține de o luptă pe cât nepotrivită pe atita și fără rezultat și a protesta în fața Europei în contra călcării drepturilor noastre, solemn garantate prin tratatul de Paris.

II-lea, Un memoar cu mai multe observații, provocate de firmanul de convocare a Divanurilor ad-hoc¹, observații menite a arăta pe de o parte lovirea ce sufer drepturile țării, întemeete pe vechile ei tratate, car de altă parte modificațiile neapărate, fără care Divanul ad-hoc n-ar putea fi aceea ce tratatul de Paris cere, adică : espresia cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății.

Prin memoarul acesta noi am cerut între altele :

Întinderea dreptului de alegător, asupra tuturor care au împlinit vîrsta de 25 ani.

Asupra tuturor cari au mai mult decît 110 de fălci și cari, nefiind boeri sau fii de boeri, după cuprinderea firmanului, nu pot lua parte la alegeri.

Asupra bărbaților, cari au moșii de zestre și prin urmare, sunt fi-rești și legiuîți reprezentanți ai averii soțielor lor.

Asupra neguțitorilor și industriașilor, cari, avînd boerii, nu plătesc patentă.

Asupra orașelor, care nu sînt rezidențe ținutare.

Asupra satelor răzeșești, a cărora proprietate nu este despărțită.

Asupra persoanelor, care prin lungi servituții publice și experiență au cîștigat ranguri și prin ele drepturi politice, chiar în puterea Reglementului Organic care, pînă la definitiva lui revizie, urmează a fi legea țării.

Am mai însemnat și asuprairea, care se face proprietarilor celor mari, prin condiția coprinsă în firman, ca eligibilitatea lor să atirne de la libertatea moșiilor de orice fel de sarcini ipotecare, sarcini, care într-o țară, ce niciodată n-au avut stabilitatea dorită înlăuntru, nici instituții de credit, în cele mai multe cazuri, sunt în mare disproporție cu valora moșii ipotocate. În sfîrșit am lămurit neapărata nevoie de a se înființa o instanță de apel, în contra hotărîrilor comitetelor, care, după firman, sunt chemate a cerceta reclamațiile asupra listelor electorale, o instanță neatîrnată de guvern.

Măsura aceasta ni s-au făcut cu atita mai neapărată cu cît nu poate fi îndoială, că de la comitetele mai sus zise, care sunt compuse chiar de persoane însărcinate cu facerea listelor, nu se poate aștepta dorita nepărtinire și neatîrnare.

Am mai trimis înaltei Comisii europene din București :

III-lea, Reclamațiile adresate d. caimacam din partea capitalei și a mai multor ținuturi, în contra instrucțiilor publicate de guvern în cauza componerei listelor.

¹ Vezi nota 5 de la scrisoarea nr. 142.

Reclamațiile aceste s-au trimis în original, pentru că Ecs. Sa n-au voit să le primească, zicînd că sunt colective.

IV-lea, Protestul dat de către Comitetul central la 28 martie, d. caimacam, în contra încheerii Sfatului, care decretase desființarea comitetelor, prinderea programelor, etc. etc.¹.

Și acest protest s-au trimis în original, pentru că Ecs. sa d. caimacam ne l-au înapoiat fără rezoluție, după ce l-au ținut mai bine de o lună.

Acum ne ocupăm cu un răspuns la petiția separatiștilor adresată comisarului otoman și tipărită în mii de exemplare, spre a se răspîndi pîn țăară.

Răspunsul nostru se va comunica d-lor voastre neîntîrziat.

Pe lingă aceste avem onoare de a vă mai încunoștiința, că, ambasadorul Franței, înștiințat de comisarul francez cum că căimăcamul și comisarul otoman ar fi cerut înlocuire mitropolitului, au adresat către Înalta Poartă un protest energic² în contra amerințării, ce s-au făcut sau s-ar mai face prea sfinții sale cu scopu de a-l depărta din postul său, seau de a suspenda vreunul din driturile care se țin de înalta sa demnitate bisericească.

Protestul mai sus citat se întemeează pe art. 23 din tratatul de Paris care au garantat driturile și privilegiile principatelor, și pe art. 413 din Regulamentul Organic al Moldovei.

El au fost rezultatul energicei tînguirii, ce noi am făcut d-lor comisari îndată ce am luat încredințarea, că patriarhul de Constantinoli, îndemnat de adversarii noștri, ș-au însușit o putere, ce nici după istoria nici după așezămintele țarei nu i să cuvine și au scris mitropolitului o scrisoare, plină de muștrări, ba chiar și de amenințări, cu scop de a-l scoate din calea neutralității, pe care au umblat pînă acum.

Cu mulțămire vă putem înștiința că nu numai ambasadorul Franței, ci și acel al Rosiei, au trimis părintelui mitropolit cele mai încurajatoare încredințări.

Acum așteptăm în liniște rezultatul tînguirilor noastre atit al celor colective, cît și al celor particulare, ce s-au adresat Comisiei europene de către mai multe persoane, care au avut curajul opiniilor lor, și au adus prin declarații speciale la cunoștința ei, asupririle ce li s-au făcut de către guvern, în contra art. 19 din Regulament care oprește anume guvernului provizoriu depărtarea unui funcționar public din postul său altmintrelea decît numai pentru vină cercetată și *dovedită*.

Nu suntem la îndoială că rezultatul ce așteptăm va fi conform cu drepturile și dorințele noastre.

Atita vă putem încredința chiar astăzi, că după autenticele știri ce avem, propunerea Turciei sprijinită de Austria, de a aduce în principate un corp de oști turcești, sub pretestu că liniștea publică ar fi amenințată, s-au răspins de către toate celelalte cabinete. Cu bucurie adaogem, că în cazul acesta cabinetul Angliei au dovedit o energie pe cît neașteptată pe atita și mare.

¹ D. A. Sturdza ș. a., *op. cit.*, IV, p. 279—280.

² Vezi nota 3 de la scrișoarea nr. 142.

Așteptăm cu nerăbdare și publicarea listelor electorale, ca să putem îndată reclama în contra lor, dacă, după cum se aude, ele ar fi asupri-toare pentru partida noastră.

Din reclamațiile aceste Comisia europeană va putea cunoaște și mai bine spiritul ce au predominat la aplicarea firmanului.

Suntem bine încredințați că fiecare din amicii noștri politici din orașul și ținutul d-voastră, care s-ar vedea asuprit prin listele electorale, va reclama îndată la comitetul ținutal, care, după rostirea firmanului, este chemat a cerceta reclamațiile în contra acelor liste.

Totodată vă rugăm și pe d-voastră să aveți bunătate de a aduce la cunoștința noastră, cât se poate mai curînd discoperirile ce ați face în listele guvernului și anume: atît în privirea favoarei ce ele ar înfățișa în folosul adversarilor noștri, cît și în privirea asupririlor ce ele ar face par-tizei noastre.

Prîimiți domnilor, înnoita încredințare a deosebitei stimi cu care avem onoare de a rămîne.

Ai d-voastre plecați servi

M. Kogălniceanu

*C. Hurmuzaki P. Mavroieni I. A. Cantacuzino
Rallet*

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva C. Rosetti-Tețcanu, I Acte, nr. 7.

144

Roman, 23 mai /4 iunie 1857

D. A. Sturdza către C. Rosetti-Tețcanu: Îl în-formează că unioniștii din Roman dau procură ieșenilor să-i semneze în actele de interes național, și-i sugerează să facă asemenea. Îndeamnă la liniște. Propune să se întrețină legătura dintre două ținuturi prin curieri săptămînali. Laudă activitatea unioniștilor din Bacău.

Roman, 23 mai 1857

Mult stimatul meu Domn !

Am onoare a vă trimite plicul aici alăturat de mi s-au trimis de Comitetul Central.

Aici subscriem acuma deplin-împuternicire cătră cîțiva con-cetățeni din Iași pentru a ne subscrie în actele naționale, ce să subscriu îndatinat numai de lăcuitoarii capitalei. Sperez că un asemenea act se va face cît de curînd și în Bacău. Atunci actele naționale vor pute fi sub-scrise de sute, de domnul de mii, de subscrieri.

Noul dregător a ținutului d-voastre au spus pe aici multe vorbe în contra ținutașilor de Bacău. Vă rugăm însă pe toți ca, luînd în consi-

271

derațiune momentul critic în care ne aflăm, să nu vă ademeniți de vorbele unui om fără caracter să dedat cauzei vânzătorilor. Liniște cu energie este felul în care trebuie să lucrăm.

Pentru a ușura corespondința între comitetul de Bacău și Comitetul Central propun ca să întrețineți un curier, care va veni în toată miercurea în Roman spre a da pachetele pentru Iași și a lua acele pentru Bacău. Binevoii a-mi răspunde asupra acestei propuneri și a-mi comunica și noutăți despre ținutul D-voastre.

Mergeți cu exemplul (invidiator pentru cei mai slabi) înainte, și dați-nă și noă prin aceasta puterea și virtutea cea civică, care singură poate face să triumfeze sfânta cauză a Unirii.

Am onoare a mă însemna cu cea mai mare stimă al D-voastre
sincer serv

D. A. Sturdza

Adresa aici la Roman pentru viitor este
Giorgo Virnav sau în lipsă Iordachi Gheorghiad.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. neinv. Rosetti-Tețcanu.

145

Roman, 28 mai/9 iunie 1857

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: Situația generală a districtului înainte de alegeri: terorismul și propaganda guvernului; activitatea unioniștilor. — Problema „înscrisurilor” deputaților guvernamentali. Publicarea grăbită a listelor. — Legătura permanentă cu Bacăul. — Zvonuri despre cămăcămia lui C. Negri. — Situația din Fălțiceni. Biletele pentru alegeri, prilej de mistificări.

Roman, 28 mai 1857

Mult stimată amice,

Prea stimată d-voastră din 20 a corenteii am priimit-o, deasemenea și adresa către comitetul electoral. Vă foarte mulțămesc de amaveritatea ce ați avut de a-mi comunica știrile atât de interesante, fără a aștepta răspunsurile mele. Vă rog să mă iertați de aceasta, căci, în parte, am fost pe drumuri; în parte, am avut mult de alergat aici.

Rapoartele Comitetului de aici v-au înștiințat despre toate lucrurile ce se petrec zilnic sub ochii noștri. Găsesc însă de datorie a vă espune situațiunea în general. — Cu toate că aflu mai mult curaj în oamenii claselor de jos, cu toate că de exemplu starostii corporațiilor nu s-au înduplecat a subscrie în contra Unirii, cu toate că puțini s-au înspăimintat de îngrozirile cîrmuirii, și s-au ademenit de făgăduințele ei; cu toate

aceste, zic, terorismul și apăsarea guvernului au început a descuraja pe oameni. Noi le-am făgăduit cu venirea comisarilor munți de aur, și ei văd, în faptă, arbitrariul predominând cu mai mare nerușinare de cît înainte. Ei nu pot judeca, nu pot înțelege că o astfel de stare a lucrurilor are și bunul său; biciul i-au apăsă și-i apasă prea tare ca să poată prevedea întâmplările. Noi îi încurajăm, îi îmbărbătăm, însă vorbele perd a lor putere, cînd nici o făgăduință nu se realizează, cînd toate merg după placul apăsătorilor. Sperez mult în energia comisarilor, cari ar trebui să puie un capăt unei stări de lucruri atît de nelegale. De aceea vă rog să binevoîți a ne înștiința îndată ce o noutate îmbucurătoare ar veni, ca să o răspîdim în popor.

Vă rog deasemine să desbateți la comitet, dacă este oportun să umblăm prin ocoale cu subscrierea mandatului imperativ pentru deputați. Această măsură din parte-ne aduce mare spaimă între trădători, cari firește să tem de a da înscrisuri asupra purtării lor politice. Eu gîndesc că cu publicarea listelor timpul au venit de a propovedui prin ocoale, pe la răzăși; aștept însă și aceia ce veți hotărî acolo.

În privirea listelor vă rog să-mi comunicați :

1. Oum publică guvernul listele, cînd modificațiile încă nu s-au făcut ?

2. Ce scop poate ave cîrmuirea ? Oare nu vra să escamoteze dinaintea comisarilor un Divan neunist ?

3. Comisarii nu vor protesta publicarea listelor ?

La Bacău toate scrisorile priimate s-au trimis, afară din gazetele și articolele trimise acum de pe urmă, care pe mîni să vor spedui. Am propus de *doă* ori pînă acum băcăoanilor să întreție pînă la Roman o poștă regulată o dată pe săptămînă; pînă acum însă nici un răspuns nu am căpătat; nici nu știu ce se mai face pe acolo.

Cetim prin toate gazetele de Căimăcămia lui Negri. Dee Domnul ca să se îplinească aceasta, căci mi se pare că mai bine nu am puté dori.

Așteptăm pe moșul și pe mătușa de la Dulcești, cari astăzi erau să treacă la Iași, și cari vor ave bunătate a vă î[n]jmina această scrisoare.

Binevoîți a trimite, de se poate, observațiile ce ați făcut asupra instrucțiilor guvernului.

Priimiți vă rog spresiunea stimei mele cei mai deosebite cu care am onoare a mă însămna a dvoastre

plecat serv și amic

D. A. Sturdza

P. S. Uitasem să vă spun că pentru Fălticeni ar fi de cea mai mare necesitate ca să meargă acolo succesiv din membrii comitetului central pentru a încuraja. De ce șade Grigoriu la Iași ! Singurul Alecu Milu lucrează, și nu-i este cu puțință a susține lupta. Bine ar fi să adresați Forăscului o scrisoare, rugîndu-l să se puie acolo în capul treburilor. El este singurul care dintr-ai noștri poate influa; îi lipsește însă energia.

Priimiți din parte-mi mii de complimente

Membrii Comitetului electoral de aici vă roagă să binevoîți a trimite copia de pe întia hirtie de Unire ce s-au făcut în timpul domnului Ghica aici în Roman, și să o trimiteți cu toate iscăliturile întocmai după original. Mi se pare că acea hirtie este la D. Rallet. Această hirtie ne-este

foarte trebuitoare. — Tocmai acum îmi spune Grig. Vîrnav că Lipanu, viind de la Iași ieri seară, au adus *de pe acum* biletele pentru alegeri; fiecare clasă are colorî deosebite; locul pentru ales și alegători este lăsat deschis.

Fiți siguri că aceste bilete le va subscrie Cîrmuirea de pe acum. C'est ainsi qu'on escamotera les élections.

Moșul și Tița nu au venit încă și de aceia sînt silit de a spedui pachetul.

De nu se vor lua măsuri, guvernul *va face mari blăstămății cu biletele de alegere.*

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

146

Iași, 29 mai/10 iunie 1857

M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu: Se plînge de acțiunea antiunionistă pe care o exercită caimacamul, sprijinit de Austria, Turcia și Anglia; întrunirile de la tipografia lui Asachi. Îi cere lui și fraților Crețulești să provoace o explicație cu H. Bulwer. — Îi anunță sosirea lui Rallet. — Cere exemplarele imprimate la Romanov. — Caimacamul trimite la București pe Panait Balș.

Jassi, le 29 mai 1857

Mon cher Philippesco,

Je vous écris le coeur navré. Nous subissons une époque à laquelle nous ne nous attendions pas. La pression morale que Vogoridès le jeune exerce sur la pauvre Moldavie est de beaucoup plus terrible que celle qu'à main armée et flanqué de janissaires le vieux Vogoridès ferait peur sur nos pères en 1821. Les listes vont paraître cette semaine. Tous nos hommes marquants, tous ce qu'il y a d'indépendant, d'honnête, d'intelligent, d'attaché à son pays ont été rayés. Tout ce que des hommes dévoués et décidés de ne pas sortir de la légalité, afin de ne pas prêter des armes à nos adversaires, ont pu faire, nous l'avons fait, rien que pour obtenir un peu de justice et de liberté. Vains efforts. Le Caïmacam, fort de l'appui de l'Autriche, de la Turquie, et... faut-il le dire... de l'Angleterre, va son train. Il ne nous resterait qu'un moyen... *la révolution*... mais nous devons nous en abstenir, parcequ'on le veut, parcequ'on fait tout au monde pour nous y pousser.

Chaque fois il y a réunion à l'imprimerie d'Asaki, où l'on élabore les listes. Cette réunion est composée de MM. Vogoridès, l'agent d'Autriche, Basile Ghyka et Istrati. Ces Messieurs changent, effacent, modifient, amplifient ou abrègent les listes sans aucune conscience, ni pu-

deur! Que va produire un pareil Divan; car enfin on ne va s'occuper seulement à dire: *Union ou Séparatisme*. Il y a aussi les questions de réorganisation, d'autonomie etc. Quand tout le monde est exclu, seront-ce les valets de Mr. Vogoridès qui vont décider de l'avenir de notre pauvre pays. Mon cher, tâchez par vous et par Kretzulesco d'avoir une explication avec Sir Bulwer. Dites-lui que ce sera la honte éternelle de l'Angleterre de tolérer qu'un pareil régime dure en Moldavie, et cela sous ses propres yeux; un pareil régime est pire que celui qui avait existé dans les principautés sous le protectorat des czars. Tâchez d'obtenir de lui au moins la faculté d'en appeler à la Commission contre les injustices de la Caïmacamie, quant à la confection des listes, et de pouvoir publier nos professions de foi.

Ralleti sera dans quelques jours là-bas; prêtez-lui toute votre assistance.

Mon cher; j'ai donné à ce drôle de Romanov de m'imprimer mille exemplaires de l'acte ci-joint. Il les a imprimés, et je les lui ai payés. Il s'est chargé de les mettre dans un paquet; mais quand j'ai cherché, j'y ai trouvé toute autre chose. Nous avons pourtant absolument besoin de ces programmes. Ainsi, soyez assez bon d'engager Romanov à vous remettre les exemplaires et adressez-les-moi par le premier courrier à l'adresse de Mr. Thérémin.

Vous recevrez par Ralleti le montant des trente exemplaires de la *Concordia*.

Encore une fois, voyez Sir Bulwer et tâchez de nous obtenir un peu *de liberté et de justice*. Dites-lui que les Moldaves attendent cela de S.E. et qu'ils ne l'oublieront pas.

Sur ce, répondez-moi, et fasse Dieu que bientôt nous soyons unis comme corps politique tout autant que nous le sommes déjà par le sang et par le coeur.

Ecrivez-moi, tout à vous

Kogalniceano

Vogoridès envoie un séparatiste à Bucarest pour donner des informations à Safvet et à Bulwer. C'est Panaïoti Balsch. Il fera l'unioniste; méfiez-vous de lui.

Bibl. Acad. R.P.R., coresp. inv. 22569. Ultimile două paragrafe sînt publicate de C.D. Aricescu, *Corespondința secretă și actele inedite ale capîilor revoluțiunii române de la 1848*, București, 1873, I, p. 37-38—fără indicarea datei.

Țași, 8/20 iunie 1857

M. Kogălniceanu către I. I. Filipescu: Soliciție sprijinul său și al fraților Crețulești pentru a înlesni întrevederea lui Neofit Scriban cu Bulwer. Apel la colaborarea moldo-munteană în vederea anulării listelor electorale din Moldova.

Jassi, le 8/20 juin 1857

Mon cher Philippesco,

Nous allons mal très mal; le porteur de la présente, le révérend père Scriban, vous en donnera tous les détails. C'est un champion énergique de notre cause; je vous prie mettez-le en relation avec le parti et les commissaires. Tâchez de le mettre, par les *Crezzulesco* en communication avec Sir Bulwer. Il s'agit d'obtenir de lui non pas l'Union, mais ce que le traité de Paris nous a garanti, *la libre expression de nos vœux*. La Grande Angleterre ne saurait vouloir nous ravir ce qu'elle-même nous a reconnu.

Nous nous occupons de faire notre protêt et notre déclaration d'abs[t]ention. Ceci fait, nous n'avons plus rien à faire à Jassi.

Sans adieu, mon cher Philippesco, nous nous reverrons bientôt. Jusque-là, faites aussi tous vos efforts pour faire casser les listes électorales de la Moldavie, car croyez-moi ce n'est pas à Bucarest, mais à Jassy que va être décidé la grande question. Dites à Ralleti, qu'aussitôt qu'il saura quelque chose, qu'il me télégraphie. Mes amitiés à tous les frères.

Tout à Vous

Kogalniceano

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 22570. Publicat parțial și în C. D. Aricescu, *Corespondința secretă*, 1873, I, p. 38—39. Datată greșit de Aricescu : 28 iunie 1857.

148

București, 11/23 iunie 1857

Const. Gr. Ghica către I. Ghica: Hotărît să împiedice alegerile nefavorabile intereselor familiei Ghica. Consideră imperioasă prezența lui Ion Ghica în țară. Colaborarea cu Stanley și Bulwer. — Graba manifestată de comisari pentru închiderea listelor electorale. Problema Căimăcâmiei. — „Adevărul” în chestiunea fînului din Cișmigiu. — Pentru colaborarea cu Ion Bălăceanu. — Despre intrarea emigraților în țară.

Bucharest, le 11/23 Juin 1857

Mon cher cousin et ami,

J'ai reçu et lu avec un vif plaisir votre dernière lettre, en date de 3 juin courant. J'y ai donné toute l'attention qu'elle mérite et en ai compris toute la portée.

Vous trouverez-ci, annexé, la copie du rapport du département de l'Intérieur, adressé au Prince Caïmacam et celle de la lettre que je lui ai écrite à cette occasion¹. J'attends, mon cher ami, l'apostille de Son

¹ Lipsesc.

Altesse, et suis d'avis, comme Mr Stanley, que le Prince ne doit pas s'adresser directement à la Porte. Il y a déjà huit jours que je n'ai vu mon oncle. Il ne s'agit cependant ici, ni d'amour-propre blessé, ni d'un nuage élevé entre nous. Mais je me considère comme à jamais perdu si sous mon ministère, je ne puis paralyser des élections qui nous sont contraires : la responsabilité passera sur moi seul. Voilà où j'en suis !

Je m'empresserai de vous faire savoir par le télégraphe, s'il y a quelque décision prise, touchant vos affaires.

Votre présence, croyez-le bien, est indispensable en ce moment dans le pays, pour paralyser les efforts incessants des Bib[esco] et de Stirb[ey] qui lèvent la tête plus haut, tous les jours. Vous êtes, mon cher ami, le seul homme de la famille capable de nous sauver de la servitude d'Égypte : ne l'oubliez jamais, car *noblesse oblige* ! Vous ferez preuve d'abnégation, en abandonnant momentanément Samos et vos intérêts personnels si vous venez parmi nous, vous trouverez en moi un parent et un ami dévoué, prêt à suivre vos bons conseils et à vous comprendre. Venez donc, „l'union fait la force” !

Mr Stanley m'a dit qu'il a reçu de vous une lettre où vous lui annoncez que votre session est close et que vous redevenez libre. Dieu en soit loué ! De quel oncle lui parlez-vous ? Soyez sûr que je ne ferai rien, sans avoir, à l'avance, sondé le terrain et consulté Sir Henry Bulwer et nos amis communs.

Dans une conversation, à votre sujet, chez le Baron d'Eder, S.E. le Commissaire autrichien a dit *qu'il faudrait un firman pour votre rentrée dans le pays*. Comme fonctionnaire turc, a répliqué mon frère Skarlat alors présent, le Prince I. Ghika y a mis beaucoup de courtoisie et de modération, car il aurait pu rentrer d'emblée.

Je mets un empressement circonspect à servir vos intérêts et craindrais de vous compromettre en montrant trop de zèle. Il va sans dire, du reste, que votre désir de rentrer dans le pays et d'être élu, sont deux choses entre nous. On doit ignorer vos intentions.

Comme fait politique, je vous dirai que tous les grands boyards, pourvu qu'ils possèdent une terre dans un district, peuvent être élus dans tous les autres : cette mesure qui a été adoptée, sur le désir manifesté par les Commissaires, est favorable aux Bib[esco] et aux Stir[bey]. À la fin du courant (vieux style) les listes électorales seront closes. Tel est le vœu des Commissaires. Le Baron de Talleyrand reçoit de Paris des instructions très pressantes à ce sujet. Après la clôture des listes, les élections commenceront vers le 15 août (n. sty.) au plus tard. — Le bruit s'est répandu ici qu'on a voulu se défaire des deux Caïmacams et nommer trois, d'après le Règlement Organique. Cette question aurait été débattue dans le Conseil, à Constantinople.

La Presse d'Orient écrit sur la foi de son correspondant de Bucharest, que j'ai volé de l'herbe au jardin de Tchismedji, pour une somme de 8 ou 900 francs. Il n'y en a pas dans ce jardin, même pour 15 ducats, et cette année j'ai fait vendre ce foin aux enchères, au lieu d'en laisser le bénéfice au jardinier en chef. Telle est la vérité sur cette mesquine accusation !

Veuillez écrire à J. Balatchano qu'il tâche d'être en relations avec moi et adressez-lui ce bon conseil de marcher d'accord, pour le moment,

dussé-je, plus tard lui donner toute satisfaction. C'est dans l'intérêt du pays qu'il doit le faire.

Aristarki a écrit hier au Prince Caïmacam que tous les réfugiés peuvent rentrer moyennant un certificat. L'Autriche dit qu'elle ne s'est opposée à la rentrée des réfugiés, que pendant l'occupation. Cette autorisation devient illusoire pour plusieurs personnes, telles que les Golesco qui ne passeront.

Mon rapport est, depuis trois ou quatre jours, chez le Prince qui n'a pas encore répondu. Ecrivez à Sir Henry Bulwer. Mr et M-me Mavros sont à Calinesti.

Adieu, cher ami et cousin, croyez à mes sentiments de sincère dévouement et au vif plaisir que j'aurai à vous serrer la main.

Votre affectionné cousin

Le Bano Constantin Ghica

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

149

București, 18/30 iunie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Chestiuni de familie. — Disensiunile dintre grupul Bălăceanu și grupul C. și Sc. Crețulescu din partidul național: protestul acestora din urmă; grupul Bălăceanu părăsește „Concordia”; comisia proprietarilor funciari. — Nemulțumit de candidatura lui I. Ghica la alegerile pentru Divan; contra-argumentele lui Bălăceanu.

Bukarest, le $\frac{18}{30}$ Juin 1857

Mon cher ami,

J'ai reçu depuis plusieurs jours, votre lettre du 27 mai. Les préparatifs de départ et le départ de ma femme pour Spa m'ont tellement occupé que je n'ai pas pu vous répondre plus tôt.

J'ai trouvé de l'argent moyennant la garantie que vous savez. C'est Polichroniade qui a fait la chose.

Je suis au couteau tiré avec C-tin et Charles Crétzoulesco : ce sont des g. f. . . dans toute la force du terme. Leur frère Nicolas est de mon avis. Ces messieurs font ouvertement les affaires de Mr Basili et de Bibesco. Stirbey souffle sur le feu. Courcano est trop borné pour s'apercevoir du piège et il y a donné en plein. Le parti national est de nouveau scissionné. La majorité, qui a confiance en moi, est décidée à ne pas sortir de la politique de principes; c'est-à-dire de faire les affaires de l'Union et de ne prendre fait et cause ni pour Ghica contre Stirbey et Bibesco, ni pour ces derniers contre l'autre.

C'est ce dernier parti qu'une minorité turbulente conduite par Charles et Constantin Cretzoulesco, a adopté. Le scission a éclaté à propos d'une protestation que ceux-ci voulaient nous faire signer et qui est l'oeuvre la plus injuste et la plus bête que j'aie vue en ma vie. Cette protestation est tout simplement un acte d'accusation dressé contre l'Europe, la commission européenne et le Caïmacam. Les signataires (ils sont 30) déclarent qu'ils ont été *trompés* (sic) par la conférence de Paris ; que les commissaires ne remplissent pas dignement leur mission et que le Caïmacam exerce une pression épouvantable contre l'idée de l'Union. (Cela est complètement faux). En langage vulgaire cela signifie que si les Cretzoulesco étaient, l'un Caïmacan, l'autre ministre, tout serait sauvé.

Notre nuance quitte la *Concordia* et nous n'attendons que le *Règlement sur la Presse*, promis par le gouvernement pour créer notre journal français-roumain. Il fera plaisir à lire, c'est tout ce que je puis vous dire.

J'oubliais d'ajouter que la faction Cretzoulesco se voyant en infime minorité dans le Comité Central de l'Union, a institué une soi-disant *Commission de propriétaires fonciers* qu'ils ont composée à leur guise et qui, sous la présidence de Charles Cretzoulesco, est le foyer des intrigues Russo-Stirbey-Bibesquistes. Pour plus de perfidie ils ont arboré le drapeau du parti national.

Il arrivera infailliblement qu'au moment des élections il y aura deux listes. C'est ce que désire Mr Basili. Mais d'ici là tous leurs hommes de bonne foi seront revenus à nous et je *ne doute pas* que la liste courcanienne ne tombe à plat.

J'apprends avec quelque surprise que vous vous portez candidat pour le divan *Ad-hoc*. J'en ai éprouvé de la surprise et quelque déplaisir. Vous m'avouerez que vous auriez dû m'instruire d'une démarche qui ne devait pas rester secrète. Je croyais avoir à votre confiance les mêmes droits que Beyzadé Costaki et Pantazi. Quant à la chose en elle-même, vous savez que je ne l'approuve pas. Sur quelles voix comptez-vous pour réussir ? Vous n'avez pas celles du parti-boyard, cela va sans dire ; vous ne pouvez obtenir celles du parti national qu'à la condition de publier une profession de foi explicite et de signer le mandat impératif ; choses que vous ne pourrez ni ne voulez faire. Aurez-vous celles du gouvernement ? — Non.

D'abord, daignerez-vous vous présenter comme *candidat ministériel* ? Alors même que vous auriez cette abnégation, croyez-vous qu'il dépende de cet imbécile de Beyzadé Costaki de faire triompher votre candidature ? Et notez bien que j'ai consenti, pour vous faire plaisir, à le croire sincère. Vous oubliez que c'est Georges qui mène la boutique et que Georges vous craignant plus que le diable, ne négligera rien pour vous infliger une humiliation. Les préfets se moquent de Bezdadé Costaki et n'obéissent qu'à Georges.

Vous comptez peut-être sur Mr Olanesco que l'on croit influent dans la Dumbovitzza. D'abord il ne l'est pas ; puis il vous trahit déjà, j'en ai des preuves. Mais j'admets que tout cela n'existe que dans ma *noire imagination* ; il n'en est pas moins *avéré* que les voix dont dispose le gouvernement dans ce district, sont en petite minorité.

Si le Caïmacam souhaitait votre élection il vous aurait conseillé de vous faire inscrire à Vlaschka où vous avez des propriétés. Là le gouvernement est sûr de faire triompher son candidat et le préfet, neveu de Bezdadé Costaki, peut être soustrait à l'action de Georges.

Je vais plus loin et je suppose que vous réussirez contre vent et marée. Vous voilà au Divan. En bien, avant trois jours vous serez brouillé à mort avec la Turquie et l'Angleterre ou avec le pays.

Vous avez trop de perspicacité pour ne pas comprendre que toutes les avances que le Caïmacam vous fait actuellement ne sont qu'une manière adroite de faire la cour à Sir Henry Bulwer. Je l'ai dit à Madame Ghica. Au fond vous êtes toujours son cauchemar.

Il fallait faire le mort jusqu'après les élections et rentrer alors sans tambour ni discours. La politique contraire vous a été victorieusement conseillée et il ne me reste qu'à attendre l'événement qui doit me donner tort ou raison. Vos amis nouveaux, comme tous les amis du lendemain, ont le zèle bouillant et éprouvent le besoin de vous donner des preuves de leur amour; j'allais dire de leur repentir.

Les instructions relatives au firman viennent de paraître; elles sont bonnes et libérales, excepté l'art. 5. Je vous enverrai le journal officiel.

Vous devriez décider Bolintineano à rentrer pour notre journal. Au point où vous en êtes, un mot, écrit au Caïmacam, lèverait tous les obstacles. Vous savez à quelles conditions les autres exilés peuvent rentrer.

Mes respects à la Princesse et des baisers à Toto, que je vous recommande tout particulièrement. Je suis charmé que Mr Popesco vous convienne. Faites-lui mes compliments.

Votre dévoué

J. Balatchano

P.S. Stanley dit partout que l'Autriche vous a accepté et que vous lui êtes sympathique. Au moins l'ours de la fable n'avait qu'un pavé sous la patte. Stanley en a des tas.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

150

București, 25 iunie/7 iulie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi trimite două hîrtii în legătură cu permisiunea dată exilaților de a intra în țară. — Intrigile lui C. și Sc. Crețulescu continuă. — Despre protestele unioniștilor moldoveni.

Bukarest, le 25 Juin 1857

Mon cher ami,

Mr Georges Ghica vient de me remettre pour vous les deux pièces ci-incluses¹. Tous les exilés de 48 en ont reçu de pareilles. Je suis autorisé

¹ Lipsesc.

à vous faire savoir *officieusement* que, pourvu que le sens reste identique, vous pouvez changer quelques mots et les remplacer par d'autres.

J'espère qu'on ne vous permettra pas de venir. De cette façon votre conscience sera tranquille, vous ne vous userez ni ne vous compromettrez et vos compatriotes n'auront rien à vous reprocher. Si les Turcs avaient de l'esprit, ils vous interneraient pour trois mois à Samos.

Les intrigues de C-tin et Charles Cretzoulesco vont leur train. Dans un mois d'ici, ils seront coulés. Je commence à vouloir parier qu'ils ne seront pas élus.

Je vous prie de présenter mes respects à la Princesse de Samos et mes compliments à Mr Popesco.

Recevez pour vous, mon cher ami, l'assurance de mon dévouement sans bornes

I. Balatchano

Une protestation signée par 6000 *électeurs* (autres que paysans) vient d'être remise aux commissaires par six moldaves dont Mavrogeni et Ralett. Six autres districts sont en train de signer un pareil acte. Le parti unioniste déclare, vouloir s'abstenir en masse aux élections qui auront lieu *d'aujourd'hui en 5 jours*. Cette démarche paraît avoir fait une certaine impression sur ceux des membres de la Commission qui sont d'honnêtes gens.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

151

Iasi, iunie 1857

V. *Alecsandri către I. I. Filipescu: Face apel pentru buna primire a delegațiilor județene moldovene care vin la București. Specială mențiune pentru Grigore Virnav și D. Sturdza.*

Iasi, 1857 juin

Mon cher Filipesco,

Tu dois avoir déjà appris que tous les districts de la Moldavie envoient des députés à Bukarest porteurs de protestations collectives contre les menées de Vogoridès et Consorts et contre les listes électorales publiées il y a quelques jours. Mrs Grégoire Virnav et Démètre Stourdza ont été choisis par le district de Roman, ils se rendent à Bukarest comme dans

281

un pays inconnu. C'est à toi et à tes amis qu'est réservée la mission de prouver aux Moldaves qu'ils sont chez eux quand ils se trouvent à Bukarest.

Tout à toi

Alecsandri

Arhiva B.C.S., achiziție inv. 30.

152

București, 25 iunie/7 iulie 1857

Gradowicz către I. Ghica: Îi argumentează de ce concurența celorlalți candidați la domnie nu trebuie să-l intimideze. Obligațiile ce-și asumă primind să candideze în alegeri. — Despre comisia de electori prezidată de Sc. Crețulescu. Haosul din partide. Scarlat Ghica acuzat de delapidări. Ecouri din Constantinopol.

Bukarest, le 7 Juillet 1857

Mon cher Prince,

Je ferai un bon usage à Paris de votre lettre de 9 juin; ici je l'ai communiquée à plusieurs de vos amis intimes. La lutte, dont vous parlez, n'est pas si inégale à votre avantage, non à cause des différents moyens qui ne pourraient aboutir à la fin qu'à Constantinople, mais par la supériorité de vos talents et de votre caractère qui ne peuvent que vous mettre au-dessus des autres prétendants. — S'il s'agira de l'élection du Prince, vous êtes assez connu, les patriotes vous connaissent et vous réclament, le peuple répète votre nom sans vous connaître; seulement les boyards et leur clientèle vous feront opposition, c'est vrai que c'est quelque chose, mais *votre présence* emportera.

Il s'agit principalement de Paris, où on doit ancantir les machinations ourdies de Stirbey, qui vous a dénigré joliment. Vienne cédera à la demande de Londres pour le service qui lui a prêté l'Angleterre dans la non-réussite de l'union.

En écrivant au gen. Byst. vous pouvez vous servir de mon nom et de la phrase en question. Il serait *très politique* si vous lui ferez la demande de *son concours* pour une réorganisation salutaire de la milice valaque ou roumaine, car il est unioniste.

Sur votre demande vous êtes inscrit parmi les propriétaires électeurs et éligibles pour le Divan ad hoc, mais le Prince ne vous enverra pas le passeport, prétextant qu'il n'est pas en droit de donner un passeport à un haut fonctionnaire turc; d'ailleurs cela ne fait pas plaisir à Georges. Ils pensent de faire leurs affaires sans vous. Croyez à la sincérité de mes paroles; vous ne vous imaginez pas, quelle fausseté et perversité sont

inoculées dans cette famille ; je ne comprends pas comment vous en faites partie.

Je vous prie répondez-moi *immédiatement* à la demande suivante ; c'est dans votre intérêt. Êtes-vous décidé à accepter la place d'un membre du Divan ad hoc, et venir ici, si vous serez élu ? On veut faire tout, pour vous faire élire dans votre district. — Mais une fois élu, si vous ne viendrez pas, on vous accusera devant le pays que vous avez préféré un emploi turc, loin de votre pays, que de vous exposer à se¹ compromettre en défendant honorablement votre patrie. — Si vous arrivez, vous ne pouvez plus vous abstenir de voter pour l'union. Cet aveu sera-t-il prudent vis-à-vis de l'Angleterre et de l'Autriche ? Peut-être vos propositions des lois administratives pourraient effacer le mauvais vouloir de la dernière puissance. C'est un labyrinthe de calculs de l'avenir, de pour et contre, que je ne puis pas résoudre. Votre esprit éminent saura mieux y répondre que personne. Je vous prie de nous communiquer le plus tôt possible votre décision, si vous voulez être membre du Divan ad hoc, ou non.

Une commission des électeurs s'est formée à Bukarest, hors le Comité Central ; Charles Kretzoulesko en est président. Ils veulent réussir dans les élections contre les candidats du Prince Ghika et Stirbey ; je crains que Bibesko en a sa main. Une telle confusion règne parmi les différentes classes, que plusieurs gens honnêtes ne participent plus aux menées des affaires, comme Jean Balatchano, Nicolas Cretzoulesko, Charles Falcoyano, Georges Cretziano, Alexandre (Arapila) Golesko, Angelesko. Ce dernier est depuis un mois gravement malade et c'est un des plus éminents, et votre ami dévoué. — Quand les émigrés entreront, on dit très prochainement, alors la société formera un chaos d'où, je crains, les boyards sortiront vainqueurs.

Bézadé Charles a fait tant de vols dans la commission des quartiers, principalement sur le compte des commissaires, que ces derniers ont demandé un moment le jugement du Bézadé Charles, mais grâce à l'intervention des Mrs Basili et Bulwer l'affaire est tombée. Cependant le Bezadé Charles est *le confident* du Prince Caïmacam, qui auparavant ne voulait pas le recevoir chez soi pendant les dix dernières années. O tempora, o mores !

Agrez, cher Prince, l'assurance de mon dévouement

Gradowicz

On m'écrit de Constantinople, en date de 2 juin, que L. R.² s'oppose à votre arrivée à Stamboul même. Il aurait dit à un ministre : „Je le protège malgré lui, je ne veux pas qu'il gagne la désapprobation de la Porte par quelques escapades. Je ne veux pas qu'il se laisse entraîner vers la France, il faut conserver son avenir. Un jour il pourra devenir l'homme de son pays et si on le laissait aujourd'hui entrer dans l'arène, il se crotterait comme se sont crottés les Cretzoulesko, qui aujourd'hui ne sont bons à rien”.

Et en date de 16 juin, on m'écrit :

„Savfet Effendi paraît être gagné par Stirbey. Il a écrit à Omer Pacha, que Stirbey est tout à fait revenu de ses anciennes idées et opi-

¹ Citeste : à vous.

² Lord Redcliffe.

nions, qu'il n'est plus pour l'Autriche, qu'il reconnaît la justesse des conseils donnés par Omer Pacha, que puisque Cantacuzène pourrait [!] impossible, vu qu'on ne pense pas à lui dans le pays, Stirbey est celui qui conviendrait le mieux au pays".

Il paraît qu'en est quelque chose, car l'Autriche commence à soupçonner Stirbey de tourner vers la Russie.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

153

Plombières, 29 iunie/9 iulie 1857

E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica: Personalități engleze cointeresate în a sprijini familia Ghica; Mussurus Pașa de asemenea. Propaganda prin presa franceză și engleză; Maria Ghica-Poujade în centrul atenției imperiale. — Chestiuni financiare.

Plombières, le 9 Juillet 1857

Mon Prince,

Votre Altesse a sans doute reçu maintenant plusieurs lettres que je lui ai adressées chargées à cause de l'intérêt des nouvelles qu'elles contenaient. Je continue à recevoir de mon correspondant de Londres des informations importantes. Mon correspondant recommandé par moi vivement à Lord Lyndhurst a été par cet illustre pair présenté à Lord Brougham et va l'être à Lord Harrowby. Il a été parfaitement accueilli, et si je ne répète pas ici tout ce qui a été dit de flatteur pour moi, c'est que Votre Altesse me connaît assez pour que mes assertions lui suffisent.

Ces hauts personnages nous prêteront leur appui et Mussurus a promis à mon correspondant de s'employer directement à faire insérer dans le *Morning Post* tout ce qu'il voudra mettre. Envoyez-moi donc force notes et documents, et veuillez, mon Prince, ne pas oublier la personne qui s'emploie avec tant de dévouement pour votre service à Londres.

La note que votre neveu Georges m'a fait parvenir est dans les mains de Mr St. Marc Girardin. Michel Chevalier a fait de nouvelles et vives démarches auprès de Mr de Sacy et de Mr Simon.

L'Empereur anime Plombières de sa présence. Avant-hier, il est venu au bal donné pour les pauvres au Casino. Il était très gai, il a dansé avec ma femme et a causé avec elle trois ou quatre fois dans la soirée. Il lui a dit des choses très aimables pour moi, l'a interrogée sur les Principautés et s'est plaint de l'état des affaires en Moldavie. Marie a parlé avec beaucoup d'aplomb et de tact de Votre Altesse qu'elle a recommandé ainsi que sa famille à la protection de Sa Majesté.

L'Empereur a été charmant de grâce et de bienveillance pour ma femme. Vous apprendrez, je suis sûr, mon Prince, avec grand plaisir qu'elle a ici le plus grand succès et que notre séjour à Plombières ne sera point sans avantage pour sa famille.

Marie vous remercie beaucoup de son trimestre qu'elle a reçu trois jours avant notre départ de Paris, et elle vous serait très reconnaissante, vu les grandes dépenses que le voyage lui a occasionnées, de lui faire envoyer dès à présent le trimestre prochain ainsi que la sixième partie de l'avant-dernier trimestre qui ne lui est jamais parvenu.

Je joins mes instances aux siennes et compte sur la bonté de Votre Altesse.

Veillez agréer, mon Prince, l'hommage de mon entier et respectueux dévouement et de ma très haute considération.

Eugène Poujade

Arhiva B.C.S., Fond. M.K., XXXII/11.

154

Plombières, 3/15 iulie 1857

E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica: Intensa propagandă pro-Ghica în presa engleză; indemnuri de a câștiga favoarea împăratului francez. — Îi recomandă pe Dr. Busch redactor la „Ost-Deutsche-Post”. — Despre propria sa activitate ziaristică.

În anexă: Scrisoarea de laudă primită din partea lui St. Marc-Girardin.

Plombières, le 15 Juillet 1857

Mon Prince,

Mon correspondant de Londres continue à me transmettre des informations très intéressantes, et je regrette seulement que Votre Altesse n'ait pas répondu à toutes mes lettres et n'ait pas encouragé ce laborieux correspondant. Dans sa dernière il me parle d'un entretien qu'il a eu avec le personnage que je vous ai souvent mentionné; voici en résumé cette conversation: Ghika doit se convaincre que l'occasion qu'il a de se montrer dévoué à la Porte, de montrer qu'il comprend son rôle, ne se représentera jamais.

Pour moi, mon Prince, je ne cacherai pas à Votre Altesse que l'Empereur se préoccupe toujours beaucoup des Principautés et qu'il ne faut pas négliger les moyens de lui être agréable.

Le journal l'*Ost Deutsche Post* envoie à Bucharest un de ses principaux rédacteurs pour étudier la question, c'est le docteur Busch à qui j'ai remis une lettre pour vous. Je joins à cette lettre une réponse que je

reçois de Mr St. Marc Girardin¹ qui vous montrera qu'après beaucoup de difficultés nous avons conquis au *Journal des Débats* une position qui pourra beaucoup s'améliorer. Il faut m'envoyer promptement force notes et documents. Je vous recommande aussi *La Patrie* du 8. Dans l'article *L'Autriche et la Hongrie* j'ai reparlé et de vous et [de] quelques-uns de vos titres à l'estime de l'Occident.

Veuillez agréer, mon Prince, l'expression de mon entier dévouement.

Eugène Poujade

A n e x ä

Morlong sur Seine, 1/13 iulie [1857]

St. Marc Girardin către E. Poujade: regretă că, în necunoștință de cauză, nota inserată în „Les Débats” a fost săracă în amănunte. Îi mulțumește pentru colaborarea la „Revue des deux Mondes”.

Ce 13 juillet

Morlong sur Seine, Seine et Oise

Monsieur,

J'ai publié, il y a huit ou dix jours, dans les *Débats* une note sur le mémoire que M. De Sacy m'avait remis et j'y parle du prince Al. Ghika avec le bon souvenir que j'avais gardé de lui. Mais M. de Sacy ne m'avait pas dit que ce mémoire répondait à des imputations reproduites autrefois dans le journal. Ma note est donc très courte et n'entre dans aucun détail.

Je saisis cette occasion de vous remercier du plaisir et du profit que j'ai eu à lire ce que vous avez publié sur les Principautés dans notre *Revue des deux Mondes* et je suis très honoré de la confraternité que vous voulez bien rappeler.

Agréer l'assurance de ma considération la plus distinguée

St. Marc Girardin

Arhiva B.C.S., Fond. M.K., XXXII/11.

155

București, 9/21 iulie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Bolnav; intenționează să plece la băi în străinătate. Despre relațiile sale cu beizadea Constatin Ghica. — Despre alegerile din Moldova. — Intrarea citorva exilați în țară.

¹ În anexă.

Cher ami,

Je suis depuis quinze jours au lit ; au lieu de me sentir mieux, je suis exténué et réduit à ma plus triste et plus simple expression. C'est la dysenterie compliquée d'un commencement de gastrite, suite d'une gastralgie-nerveuse chronique. Pour savoir appeler mon mal par son véritable nom, je n'en suis guère plus avancé. Les médecins veulent m'envoyer à Vichy ou, au moins, jusqu'à Kissingen.

Dans les circonstances actuelles il m'est impossible de m'éloigner de Bukarest. Si je puis me remettre tout juste assez pour pouvoir me tenir sur mes jambes ou assis, je resterai à mon poste. Par contre, je partirai si je vois que je ne puis être bon à rien.

Dites-moi où vous comptez aller pour que je vous rejoigne.

Bezdadé Costaki a rompu le premier avec moi parcequ'il croyait ne plus pouvoir me regarder en face et qu'il craignait des reproches qu'il savait avoir encourus. Il m'a du reste prouvé que „pour être un traître il ne faut pas beaucoup d'esprit". C'est par cet axiome et cet exemple que je réponds à ceux des commissaires qui se croient obligés d'avouer *l'incontestable capacité du Prince Stirbey*.

Mais puisque Bezdadé Kostaki veut se rapprocher de moi *et que cela peut être utile* à quelqu'un je me prêterai à cette fantaisie et je dérogerai à une de mes règles de conduite auxquelles je tiens le plus. Elle consiste à ne rompre la glace qu'à la dernière extrémité, mais aussi à ne jamais en ramasser les morceaux.

Quant à ce qui est de rendre à Bezdadé Kostaki toute ma confiance, c'est autre chose. Il est trop intime avec le Consul d'Autriche et ses frères Charles et Démètre pour cela. D'ailleurs je me suis assez repenti, il y a un an, de lui avoir donné toute ma confiance. Prenez garde de faire comme moi. — Ce qu'il peut attendre de moi, ce sont de bons conseils et des conseils désintéressés.

Mr. Colquhoun est parti pour Kissingen ; on dit qu'il ne reviendra pas.

Les élections ont eu lieu avant-hier en Moldavie. À Jassy, sur 150 prêtres, huit seulement ont pris part aux élections. Le Métropolitain s'est abstenu. J'ai lu les lettres qu'on a volées à Vogoridès, il y en a une quinzaine. Je vous prie de croire qu'Eugène Sue, dans *les Mystères de Paris*, n'a rien imaginé de plus épouvantablement noir que l'intrigue qu'elles mettent au grand jour. Mr Alison se fera graisser la patte à Jassy et ne fera rien de plus. La politique de son maître n'a pas d'entrailles, et si Vogoridès fait bien les affaires de cette politique, Lord Redcliffe l'élévera aux nues. — Al. Stourdza (de Berlad) et Costin Catardgi ont été élus à Foksani. Le parti unioniste s'est abstenu partout.

Zizine est à Bukarest et m'a chargé de le rappeler à votre souvenir. — N. et E. Golesco, D. Bratiano, C. Rosetty et Boliac sont rentrés. Le dernier a passé par la Russie, l'Autriche et la Turquie pouvant lui rappeler désagréablement des motifs de l'opéra d'Auber : *Les diamants de la Couronne*.

Mes respects à la Princesse. Veuillez faire mes compliments à Mr Popesco et lui dire que j'ai été très sensible à sa lettre et que je lui répon-

drai dès que j'en aurai la force. Vous avez fait sur ce jeune homme un effet foudroyant. Il vous prend pour un dieu.

[I. Bălăceanu]

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp. Text parțial cifrat.

156

Iași, 9/21 iulie 1857

Către D. A. Sturdza: Rezultatul alegerilor pentru proprietarii mari, din Iași. — Amănunte despre cele petrecute cu ocazia alegerii de deputați clerici; feluri de amenințări și mituiri pentru strângerea de iscălituri. Atitudinea demnă a fraților Vasile și Neofit Arbore. — Armata pe străzile Iașului.

Iași, 9 iulie 1857

Sărut mâna!

Astăzi s-au făcut alegere dintre proprietarii mari. Teodor Balș, ista cela, și Costachi Carp au ieșit ca deputați. Numărul alegătorilor au fost 17.

Vineri noaptea spre sîmbătă și sîmbătă toată ziua, polițaii au îmblat pe la casele preoților ca să iscăliască într-un izvod că duminică în 7 iulie la 12 oare, vor fi adunați în sala alegerii la curte: 25 dintre ei mai proști și mai păcătoși ademeniți prin minciuni măgulitoare și amerințeri au iscălit, însă de sîmbătă seară toți aceștia amăgiți, spălară putina din Iassi, încît duminică la 12 oare numai 3 preoți au fost în sală. Silveanu fu ales de acei doi popi. Lucrul fiind ridicul, guvernul prin colonelul Milicescu, duminică sară prin bani, mai strinse încă 10 iscălituri pe jurnalul închiet pentru deputația preotului. Fiecare iscălitură ține 30 de galbini. — Părintelui Vasilie de la Bărnovschi și fratelui sfinției sale, ieri dimineață, un trimis căimăcămesec li aduse 400 galbeni, două decrete de boierie pentru rudele lor și promisiune că le va da și cite o egumenie. Nici unul nu au primit nimic, dar nici s-au însărcinat a face voința guvernului. Iată ce au răspuns: sintem săraci, voim să murim cu onoare și să lăsăm o pildă bună urmașilor noștri.

Astăzi preoții au pregătit un protest, pe care mine îl trimit mitropolitului.

Cinci egumeni de pe la monastiri fiind adunați, au ales doi deputați și anume pe Rîșcanu și pe Nikon de la Bisericiani.

Au tunat dracu și i-au adunat.

Teri și astăzi jăndărmăria, cavaleria și artileria, gata de a ataca pe nevinovații cetățeni, se primbla pe ulițe; lumea toată se miară de gogomânia lor. Pică dintr-o prăpastie în alta guvernul căimăcănesc.

Poarta a făcut remunerare un milion de lei fostei Căimăcămițe. Altă dată mai multe.

Vă sărut mîna

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. D. A. Sturdza, scrisori nesemnate.

157

Iași, 9/21 iulie 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Despre alegerile de la Roman. Cere date statistice asupra situației alegătorilor din districtul și orașul Roman. — Scene electorale petrecute la Iași. Destituirea prefectului de poliție E. Alcaz. — Rezultatele electorale pe județe. Abuzuri la Făl-ticeni. Alegerile clerului. Nepăsarea lui Alison. Laude aduse Comitetului din Roman. Sume de bani cheltuite.

Iași, marți în 9 iulie 1857

Preadorite amice,

Am primit preadoritele dtale scrisori și celelalte și mulțemesec din adîncul inimei pentru toate.

Scrisorile cătră dd. consuli le-am încredințat îndată eu însumi dumi-lorsale în persoană.

Am primit și știrile telegrafice despre faimoasele alegeri din Roman. Unii m-au încredințat că Duminică s-au expedit de aici cu poșta doi preoți ca să voteze la Roman. Unul m-au încredințat chiar, că i-au întilnit Duminică pe la Tîrgul Frumos. Se vede că vor fi fost niște preoți de țeară.

Fie oricum, așteptăm cu nerăbdare știre lămurită despre această frumoasă alegere. Eu cred că nu va fi greu lucru, de a descoperi, care sînt acei patru preoți cari au mers la alegeri și de este adevărat că numărul de 4 s-au compus prin ajutorul trimis de aici cu poșta.

Consulii ne rod urechile ca să le dăm știință despre toate abuzurile, apăsările, silnicile, care trebuie să fi urmat și la dvoastre, ca și la noi. Binevoii a ne trimite orice știință aveți în privirea aceasta.

Încă dorim a ave cit mai curînd științele următoare :

1. Cîți alegători au fost la alegeri. 2. cîți din ei n-au calitățile cerute de ferman. 3. cîte reclamații s-au făcut la Comitetul de reclamații? Cîte s-au încuviințat? Cîte s-au respins, cîte nu s-au primit de feliu (precum spre esemplu mai toate reclamațiile rezeșilor) și cîți din îndrituiți n-au reclamat. 4. Cîte sate nu s-au trecut în lista lăcuitarilor pontasi. 5. Ca cîți proprietar;

mici nu s-au trecut în liste. 6. Însemnările mai sus arătate să coprindă toate clasele alegătorilor, aşadar şi pe locuitorii din oraş.

Aici s-au adunat ieri din 40 de alegători înscrişi 17, care au ales în unanimitate pe Toderaş Balş şi cu 11 voturi pe Costachi Carp. 6 voturi au avut Cornea, pe care l-au înşelat Toderaş Balş, Negruţă şi chiar însuşi cumnatul său Iordachi Voinescu.

Alţii încă pretind că au fost adunaţi numai 8 alegători şi că ceilalţi vor subscrie jurnalul alegerii mai târziu.

Despre alegerea egumenilor v-am trimis ştiinţă prin înadins circulară. Asemenea şi despre alegerea clerului capitalei. Cinci egumeni au ales pe doi dintre ei, pe Rîşcanu şi Nicon vărul lui Istrati. Trii preoţi, Popa Ion Silvan şi doi de la Biserica Bălşescă, au ales pe Silvan.

Despre silniciile, cercările de corumpere prin fâgăduinţi de bani, egumenii, decreturi de boierii despre măsurile de înspăimîntare ce guvernul au întreprins, avem mai multe declaraţii minunate, care astă noapte s-au dat lui Place şi încă astă noapte s-au expediat la Paris. Am avut şi am foarte mult lucru.

Pe Alcaz l-au destituit Căimăcamul la miezul nopţii, duminică spre luni; şi în locul lui au numit pe Nabuco. La destituare au fost faţă numai Goedel. Pretestul destituirii au fost arătarea vătavului lui Vogoridi, cumcă Alcaz ar fi lăsat pe unionişti să oprească cu paru-n mină pe preoţi de a merge la alegeri — o minciună mare cît Ceahlăul. Alcaz n-au voit să-şi dea demisia. După denumirea lui Nabuco, toată noaptea şi a doua zi pînă la amiază zi au umblat puterea armată pe uliţele Capitaliei, ca să acrediteze minciuna că ordinea şi liniştea ar fi în pericol. Astăzi subscriem o protestaţie energetică în contra acestei măsuri nelegiuite.

Despre alegerile de la Huşi, n-avem încă ştiinţă.

De la celelalte ţinuturi eată ce ştiinţă am primit :

Galaţi : A. Muruz Lungu, Spăt. Chieuş.

Tecuci : Aga Petrache Ciucă, Panaite Balş

Vaslui : Tod. Rîşcanu, G. Racoviţă

Niamtu : Ianeu Canta Cazacu, Grigoriţă Balş

Bacău : Aga Paraschiv, Spăt. Cosmiţă

Birlad : Scarlat Miclescu şi Oostache Donici

Iaşi : Toderaş Balş, Costachi Carp

Focşani : Alocu Balş, Costin Cotargiu

Fălticeni : N. Istrati, Lupu Botez

(despre aceşti doi nu sîntem încă siguri).

Ieri se arestase mai mulţi alegători la Fălticeni în casele lui Vas. Canta şi A. Millu ca să nu meargă la alegeri. V. Ghica au făcut anafora, să se dea afară din postul său pe ispravnicul de Fălticeni, care au făcut această nelegiuire după îndemnarea lui Istrati. Se zice că guvernul va strica alegerea dacă s-ar fi ales Istrati. Aşa-i că deputaţii sînt demni de guvernul ce l-au ales ?

Sperăm că măgăriile aceste n vor ave lungă viaţă. Preoţii au scris un protest foarte viguros. Am uitat să vă spun că Vineri spre Sîmbătă şi Sîmbătă spre Duminică sute de oameni de ai poliţiei au îmblat toată noaptea pe la preoţi, ca să subscrie nişte hirtii, fără a le da ştiinţă de coprinderea lor, precum şi chemări la alegeri.

Alegerile clerului s-au făcut, nu la Mitropolie, ci în sala Divanului Ad-hoc.

Domnul Alison bea și se preumblă. Nime din noi nu l-au văzut de aproape, nici au vorbit cu el.

Eu nu încetez a spune la toată lumea că Comitetul din Roman este cel mai zelos, cel mai activ, cel mai bun, și sînt bine încredințat că și de acum înainte tot de la el vom avé cel mai mare ajutoriu, cele mai curînde și sigure lămuriri.

Casa Comitetului au început a se deșerta. Am avut multe cheltuieli și avem neconținut. De la Londra ni se cer prin telegraf 250 # pentru tipărirea memoarului etc., etc.

Ar trebui a mai continua subscrierea și contribuiciunea. Numai pe înscrieri am plătit în zilele acestea aproape de 100 #.

Mii de complimente tuturor bunilor amici, iar mai ales amabilei familii dlui Teodori.

Cucoanei Catincăi sărut mîinile cu multă plecăciune. Place este mare adorator al dsale.

Îmbrățișîndu-te cu cea mai sinceră stimă și dragoste frățească rămîn al dtale plecat serv și amic

C. Hurmuzaki

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

158

Iași, 11/23 iulie 1857

Către D. A. Sturdza¹: Încredere în biruința Unirii. — Alte aspecte de la alegerile clerului: la Huși, Fălticeni și Iași; adunarea de la Th. Burada. Rezultatul alegerilor pentru deputații orășeni din Iași. — Manifestația, condusă de frații Arbore; protestul împotriva alegerii lui I. Silvan. Din măsurile luate de guvern pentru prevenirea revoltelor.

Iași 11 iulie 1857

Domnișorule!

Și noi credem tare în puterile ce ne voiesc binele, de aceea nu ne îndoim olt de puțin că nu va fi Unirea, măcar că voitorii răului și iubitorii întu-nericului se laudă că nu va fi aceasta.

La Huși, clerul s-au purtat ca și în Iași și cași în Roman: după ce episcopul de acolò au cărat alătura cu protopopu de oraș 17 popi, apoi ei în contra voinței înalte au ales de deputat nu pe pomăzuitul vlădicăi

¹ Același de la scrisoarea nr. 156, din 9/21 iulie 1857.

dar pe bărbatul lor, încît vlădica văzînd aceasta, după ce i-au amenințat că pe toți îi va face artos, el singur și-au numit deputat...

Veți fi auzit că fratele țiganului vlădică au mîncat la Fălticeni o sălată cum n-o mîncat niciodată, adecă chipărată și sărată bine; cu toată această cinste ce primi pe lîngă baronie încă, el triumfă alegîndu-se deputat dintre proprietarii mari.

Marți seară spre miercuri, iubitorii întunericului, întocmai ca buhele și ca alte păsări de noapte, s-au adunat la D. Buradă unde au hotărit distituarea mitropolitului și înlocuirea lui prin Suhopanu. Di or face-o și aceasta, zău nu știu ce s-or întîmpla: ei numai scot vorbă, fără a o pune în lucrare.

Astăzi mă voi duce la Comitet și voi arăta istoria cu Mordori Gheorgi.

Și aice la noi guvernul au ales deputați dintre proprietarii de casă pe dd. Buradă și Manoli Codrescu Giubeluță sau Tirie Chingă, iar dintre literați pe d. Asachi fiul și Capasachi adecă bătrînul infern, cu toate că alegerile au a se opera tocmai la 15 și 16 iulie.

Guvernul merge înainte dînd din ripă în ripă; fie, fie!

Pe cînd îți vin frățiorii și pe unde, pe la Galați ori Mihaileni?

Pe cînd face esamenu la școala din sat, căci ași dori să fiu și eu acolb față.

Ieri o deputație de preoți au mers la consulul francez, avînd în fruntea lor pe pâr. Vasili Arbori și pe fratele sfinției sale arhimand. Neofit Arbori, de i-au mulțemit pentru sprijinul ce dă Franța causei noastre cei di bine și di l-au rugat ca să sprijinească pe mitropolitul di amenințările și cursele guvernului.

Aricia cea spurcată au publicat în gazetă că: preoții din capitală au ales deputat pe I. Silvanu, cînd toată lumea știe că numai trei preoți au fost, din cari s-au ales unul. Tot ieri dară preoții în corpore au protestat această minciună bătrînă a lui Capasachi și a guvernului.

Sărut mina cucoanii Catinca, coroana damelor din Moldova.

La alegerile trecute, pin toate ogrăzile bisericilor, se afla pompieri; guvernul avînd frică ca să nu să tragă clopotele, să siguripsisă.

Cărțile comandate de d-ta prin Ghiță Cristofor au sosit la București! Ai primit 4 firme?

Bibl. Acad. R.P.R., Corresp. D.A. Sturdza, scrisori necunoscute.

[Iași] 17/29 iulie 1857

D. Rallet către I. I. Filipescu: Ajuns la Iași după plecarea din Țara Romînească, îi împărtășește impresii și fapte petrecute la alegerile din Focșani, Roman, Bacău, Fălticeni și Iași. — Ordinul de anulare a alegerilor a „mîngăeat pe patrioți”.

Iubite amice,

Cînd am plecat din capitala Romîniei îmi părea șagă și ca cel lovit de o armă omorîtoare n-am sîmțit deodată durerea.

Dar întorcîndu-mă în țară unde, începînd de la hotar, am avut tot întristătoare noutăți, întristarea de a mă vedea despărțit de frația ta și de amabila societate în care am petrecut, a sporit, și viu astăzi a mă apropia prin cugetare de voi.

De vroiați a ști ce să petrec la noi în ocașia alegerelor nu puteți afla decît scandale cu atît mai rușinoase, cu cît să petrecură în fața comisii și în urma tratatului de mai multe ori citat.

La Focșani, majoritatea s-a retras, și s-au ales cei doi logofeți. După alegere un banchier veni cu 1.000 ₰ să-i dea domnului Pruncu (administrator păcătos și învechit în cele r_ale) sub cuvînt că prin o poliță primită de la Galați ar fi însărcinat să-i numere banii arătați. Alegerele celelalte fură cu sila însă tot cu abțineri. Din puținii alegători al proprietarilor mari mulți fură fără proprietate și vro doi cu acte criminale.

La Roman, două ocoale s-au împotrivit a alege lăcuitori. Din proprietarii mici vr-o 50 aduși cu jandarmi trecînd pe la starostele francez protestară alegerea și toată lucrarea guvernului.

La Bacău să alesără iarăși prin măsuri viclene și violente. Răzășii să abținură în majoritate și chiar satele premulte. Guvernul ca să poată avea mai mulți alegători pentru proprietari, în noapte anterioară alegerii făcură cîțiva boeri și totuși n-avu nici a treia parte din alegătorii cu drept.

La Fălticeni Domnul Istrati n-avură majoritatea. Cel întii antiunist avu 14 voturi, și 21 din înscriși să retraseră și alesără pe candidatul lor încît astăzi să cumpănește acea alegere și a rămas a să verifica titele și a să hotări aceaste de Divanul ad-hoc care dorim și sperăm că nu să va deschide.

În scurt pretutindeni cu violențe, bătăi, silinți și viclenii.

În Eși ajungînd, am privit de departe la alegerea lăcuitorilor din oraș. Din starostii breslelor mulți făcîndu-să nevăzuți, guvernul au improvizat pe alții, aducînd pe mulți neștători cu jandarmi și pîzîndu-i apoi spre a nu-i scăpa, pe unii îi îmbătară înaintea alegerii, încît vr-o doi erau atît de zăpăciți de băură o butelcă de *untdelemn* în loc de vin la masa ce le să dădură în Poliție. Cu o zi înainte pe *onoarea mea* să știea chiar de noi numile candidaților cîrmuirii și aceia s-au și ales. Între ei figurează și Carcaleki cel moldovenesc, G. Asaki, om plin de nevoi, de neștiință și de deprinderea lingușirei; prea bătrîn ca să știe ce ne trebuie, prea păcătos ca să vrea măcar ceia ce ar putea cunoaște. Amic cu Istrati. L-au mai ales între proprietarii din oraș pe unul, *Burada* om sărac, pururea atîrnat de guvern, vechi advocătel a Mitropolii, și neștiutor de reforme, nesămțitor de naționalitate și spăriet de poziția ce-i făcu Căimăcămia, este president al Divanului întăritor.

Al triile, *Vasile Drăghaci*, falit, a slujit la un amic a părintelui meu în casă, spăriet prin postul de controlor, și ocrotit de guvern pentru toate abuzurile ce făcu în postul de șef de secție la Departamentul din Lăuntru.

Al patrulă, A. Sturza, fostul secretar de stat, îl pun pe urmă deoarece a vrut să se amestece cu cei de mai sus; are *Leopolds-orden*.

În statistica ce vom face, vom dovedi după țifre atât numărul abuzurilor, cum și acela a alegătorilor, și atunci veți vedea lumea întreagă cât e de mare majoritatea unirei, și cât este de infamă politica din afară care au venit să sălească facerea unor așa elecții.

Guvernul s-a filotimisit a alege în toate districtele bărbații cei mai atârnați în poziție, cei mai degradanți în opinia publică încît să-i poată întrebuițare ca unelte de trădare; oameni uitați și aruncați din viața publică de 10—15 ani s-au scos iarăși în iveală. Unii sint falți și guvernul le-au iscodit moșii vindute de mulți ani înainte, numai ca să nu-i scape dintre aleșii streinilor, nu ai romînilor.

Îndată cum am ajuns, prin toate orașele am răspîndit hotărîrea comisii de a nu să pune în relație cu așa divan și D-zeu a vrut ca a dou-za după sosirea mea în Eși să vie chiar depeșa asta fulgerătoare și adevărat napoleonică care au mîngăeat pre patrioții nu descurajați dar obosiți. Acum încai lumina s-au făcut, și lupta nu mai urmează între noi, căci mi să pare că vor începe-o mai sus (Dacă să va împotrivi Turcia în desființarea elecțiilor!) lucru ce nu-l cred.

Ași dori să știu dacă patriotica protestație a Comitetului cătră Comisie în favoarea noastră s-a dat. Ași dori să am copie de pe ea.

Închinăciuni și îmbrășări la toți amicii, și sara cînd te întorci și te uiți la canapeaoa din stînga nu uita pe adormitul și iubitorul tău frate

D. Rallet

Nu fii leneș și îmi răspunde despre toate. Toți amicii te îmbrășează. Binevoiește a spune D. Gr. Alexandrescu să-mi trimită poezia ce au făcut și pe care uită să mi-o dea la plecare.

Bibl. Acad. R. P. R., Coresp. inv. 23.837.

160

A.

[Iulie 1857]¹

Subscriere pentru edarea edîilei franceze a „Stelei Dunării” în strălînătate ²

	galbeni
Manolachi Crupenschi	5
Frosinița Roset	10
T[oma] Rafail[ă] ³	2
Doctor Prodan	3

¹ Pentru datare vezi scrisoarea nr. 163.

² Autograf D. A. Sturdza.

³ Întregirile [] sint făcute după copia cu cota MCCCLIV/112.

Lucachi Venier		5
Sotir Metacsa	adică doi	2
un străin	zece galbini	10
[un străin] ¹	un galbăn	1
trei persecutați din Bacău	doi galbini	2
A[ristidi] F[urnarachi] au dat patru galbini		4
un strein		6
G[rigoriță] R[oset] am dat doi		2
D[imitrie] Rafail[ă]		2
C. Roset Tețcanu	patru zeci galbeni	40
C. Roset Orășanu	șasă	6
Sărdar C. Ancel	plătit doi galbini	2
Ienachachi Prodan	plătit	1
Matei Hărtular	trei	3
C. Tusididi	plătit	3
Vasili Șandor	plătit	1
A.V.V. ² am plătit 3 #		3
Em. Arghiropulo plătiți șasă		6
C.B.	am plătit unul	1
M.C. am dat unu		1
I.M. am dat patru #		4
D.P.Ș. am dat un #		1
C. Platon am dat un #		1
C.B. am dat trei		3
I.G. am dat unu		1
T.A. am dat unul		1
Icobuț ³ am dat doi		2
M. Chintilianu am plătit		1
I. Vidrașcu	plătit	1
Ițic Sarariu	am plătit	2
D.I. am dat un #	plătit	1
Gheorghe Botez	plătit	1
Teodor Kemingher	plătit	2
Direcția Comănești	plătit	20
Fridirih Bendel	plătit	1
Costantin Stratilescu	plătit	1
Constantin Miciu	plătit	2
Alecu Șăptilici	plătit	1
Dumitrechi Triandafil	plătit	1
Domnul Șmaier	plătit	1
Frederic Petavin	plătit	2

¹ Indescrifabil în original; „un străin” în copie.

² În copie A.V.B.

³ În copie Iacobuț.

[după copie :]

Galbeni

50 dați d. Kogălniciano de Furnarachi

70 d. Dimitrachi Sturdza de Tescano

120

46 trimiși prin d. Mornand domnului Bitru spre a-i da d. Dimitrache Sturdza

166

5 au subscris d. Lucachi în listă și n-au plătit.

171 suma ce au produs lista

Bibl. Acad. R.P.R., MCCCLIV/111; copia MCCCLIV/112; compară și MCCCLIV/115.

B.

Souscription pour l'édition française de L'Étoile du Danube qui paraîtra à Bruxelles

Michel Cantacuzène	150	#	payé
Constantin Stourza	50	„	payé
P. Mavroyeny	40	„	payé
Catargi	50	„	payé
Alcas	50	„	payé
Rallet	50	„	payé
Prince Alexandre Ghika	25	„	payé
G. Costachi	50	„	payé
Grigorie Cuza	10	„	payé
D. Filipescu	5	„	payé
I. Holban	4	„	} payé
D. Gusti	5	„	
N. Catargi	10	„	
pour L. Catargi N.C. (!)	10	„	
B. Stourdza	20	„	} payé
I. Stourdza	10	„	
D. Sc. Miclescu	10	„	payé
Démètre Théodore Couza	10	„	payés
Démètre Grigoriu	10	„	payés
Th. Callimaki	5	„	
N. Mavrocordat	28	„	
	602	#	

Bibl. Acad. R.P.R., MCCCLIV/113.

C.

Souscription

R. de Rosnovano	15	#	plăt[it]
Stefan Catar[giu]	10	„	plățiți
L. Catargiu	10	„	plățiți
Michel Cantacuzène	110	„	plătit

Pierre Carp	10 #	payé
Démètre Stourdza	100 „	payé
N. Millot	15 „	
N.N.	30 „	
N.N.	26 „	payé
N.N.	40 „	paye
X	25 „	payé
I. A. Cantacuzène	25 „	payé
Radu Rosetti	10 „	payé
	420#	

Bibl. Acad. R.P.R. MCCCLIV/114.

Iași, 23 iulie/4 august 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Felicitări și încurajări pentru activitatea unionistă, din ținutul Romanului. — Amînarea deschiderii Divanului. — Elogii aduse de Thouvenel unioniștilor. — Dialog între C. Hurmuzaki și Caimacam. — Întîlnirea lui Kogălniceanu cu separatiștii. — Ocupațiile lui C. Hurmuzaki în cadrul Comitetului.

Iași, în 23 iulie 1857

Preadorite amice,

Să trăiești întru mulți ani, ca să lucrezi tot așa cum ai lucrat și pînă-acum spre folosul și gloria națiunii. Să trăiești spre mindria și exemplul compatrioților. Să trăiască modelul Comitetelor — Comitetul din Roman, care prin activitatea, zelul, curajul și patriotismul ce au desvălit și-au cîștigat cele mai tari drepturi către recunoștința națională.

Memoarul Dvoastre despre alegerile din orașul și ținutul Romanului este un capu d'operă, un model demn de admirare.

Acum puteți să mai răsufilați în sinurile stimabililor Dv. familii și să gustați plăcerile binemeritatelor vacanță. Și eu voi veni curînd într-acolo, spre a saluta pe doriții oaspeții, ș-apoi spre a mă duce împreună cu sora mea și cu cumnatul la bieata maica mea, ca să împlinim o datorie sintă, pe care pînă acum n-am putut-o împlini. Pe la 20 august trebuie să fiu înapoi, avînd a asista la mezatul imposesuiri Dumbrăvenilor.

Să ne vedem dar curînd sănătoși.

Astă noapte au primit Căimăcamul depeșă telegrafică de la Poartă, care-i poruncește să nu convoace Divanul și să aștepte poruncile, ce au să-i vie.

Despre schimbarea ministeriului turcesc — despre destituarea lui Reșid, după cererea lui Thouvenel, veți fi aflat din scrisoarea mea către

cumnatul prin Angonescu. Tot la Dulcești trebuie să fi văzut și rețeta franceză. Și celelalte sînt tot după acest model. Cred că cunoașteți, tot de la Dulcești, și lauda ce Thouvenel au rostit în privirea *demagogilor*¹ (unioniștilor).

Acum așteptăm porunca pentru desființarea alegerilor. Alison tot aici se află. Ce face, el va fi știind. Atîta știu că bea mereu și primește ziua femeii publice.

Căimăcamul întîlnindu-mă alaltăeri la Copou m-a oprit și s-au pus la vorbă cu mine. Amîndoi vorbeam din trăsuri.

— El: Ce nou?

— Eu: Afară de destituția vezirului și de demisionarea colectivă a ministeriului moldovenesc nu știu nimic.

— El: Cum se vor sfîrși lucrurile?

— Eu: Eu cred că foarte bine pentru noi.

— El: Ministeriul meu rămîne.

— Eu: Tant mieux, parce qu'il fait très bien nos affaires.

— El: Quand est-ce que ces choses finiront une fois?

— Eu: Il serait à désirer qu'elles finissent vite, parceque tout se désorganise et parceque tout le monde en souffre. Vous savez ce que les anciens disaient. Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi².

— El: Qu'est-ce que cela signifie?

— Eu: Cela signifie que les peuples subissent les conséquences de la folie de ceux qui les gouvernent. — Bon soir mon prince, bon soir.

Și această întîlnire au avut de scop să mă compromită în ochii lumii, ca aceasta să creadă că sîntem mari prieteni. Dar de acum cred că se va lăsa de aceste cercări.

Dl Kogolniceanu au revenit. La Dulcești veți fi putut afla despre secretul rendez-vous, ce Dlui au avut cu Căimăcamu, la P. Radu, tocmă pe cînd se scriea pe curat protestația generală; tocmă pe cînd Dlui striga și recomanda neabstînerea, cînd cu o zi mai înainte scrisese în protestație că noi ne vom abține. Acum dovedindu-se acel rendez-vous secret pe care dumnealui ne l-au ascuns, pînă ce partizanii Căimăcamului l-au dat de gol, ca să-l compromită. Acum el însuși au mărturisit că au avut rendez-vous la Radu, fiind că nu i-au dat pace Skelet și Radu. Nu vine încă la Comitet de vr'o lună, sub felurite pretexturi și griefuri. Treaba încă tot merge și fără dumnealui și încă cu cea mai mare liniște și fără ceartă.

Cocoanei Catincăi, sărut minele cu multă plecăciune. Să ne videm sănătoși și voioși. Mii de complimente la toată stimabila Dv. familie. Mii de salutări doriților oaspeți. Ce nou am mai știut am scris, tot astăzi, la Dulcești.

Ertăți dacă nu vă scriu așa adese ori precum ași dori. Sînt peste măsură ocupat, ba încă și de multe ori împedat în lucrurile mele prin nenumăratele vizite ce trebuie să primesc, ș'apoi sînt și nevoit a întreține corispondința cu toate ținuturile care cer noutăți etc. Scriu cîte o duzină de scrisori pe zi și scriu singur pentru că nu voiesc să știie cancelaria ce

¹ Citește : *democraților*.

² Horace, *Epltres*, I, 2,14.

scriu. Pe lângă aceasta dirig și cancelaria franceză, care tot asupra mea
au rămas, din cauze ce lesne puteți să vi le închipuiți.

Zizin încă pînă astăzi n-au venit. Vă trimit *Concordia* 1 ex. pentru
Dv., 1 pentru cc. Catinca, 1 pentru Comitetul din Roman, 1 pentru acel
din Bacău.

Îmbrățișindu-vă cu cea mai frățească dragoste și stimă, rămîn
pentru totdeauna

al Dv. plecat serv și sincer amic

C. Hurmuzaki

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

162

[Iași, 23 iulie/4 august 1857]

V. Alexandri către D. A. Sturdza: (Pe aceeași scri-
soare cu C. Hurmuzaki). *Îl felicită pentru activitatea depusă cu prilejul
primelor alegeri pentru Divan. Își anunță plecarea în Franța.*

Section française

Bravo mon cher Stourdza. Vous avez dignement fait vos premi-
ères armes dans la cause sacrée de notre pays. Vous êtes désormais un
des nôtres, un vétéran, et nous serions heureux de voir votre génération
animée des mêmes sentiments d'honneur et de patriotisme que ceux
dont vous avez fait preuve. Courage mon ami. Vous remplissez un de-
voir sacré et le pays vous compte déjà parmi ses meilleurs enfants. Je
pars dans deux heures pour les bains de Dieppe. Ma santé est délabrée.

Aleksandri

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

163

Bacău, 19/31 iulie 1857

A. Furnarachi către D. A. Sturdza: *Despre situația
subscripțiilor pentru „L'Etoile du Danube”.*

299

Monsieur,

J'étais chargé de la part de Mr. Rosetty Teskano de vous remettre le compte du produit de la liste de souscription faite il y a quelque temps dans notre district, pour *L'Etoile du Danube*. Sachant, Monsieur, que vous venez souvent à Romano je vous ai télégraphié avant-hier, espérant que vous y seriez car je voulais m'y rendre le lendemain pour m'acquitter de ma commission. Vous eûtes la bonté de me répondre, mais comme votre dépêche ne m'est parvenue qu'assez tard dans la journée, je n'aurais pu arriver le soir à Mikleouchani où je crois que vous demeurez. Alors j'ai prié une personne qui doit passer par Romano de laisser à Monsieur Bitrou pour vous les remettre 46 ducats, le reste du produit de la liste. Monsieur Bitrou vous remettra aussi cette même liste qui a circulé dans le district, et comme elle se trouve en très mauvais état et qu'il est difficile d'y lire les signatures, on y a ajouté une copie.

Dans le compte fait, à côté de la copie, vous verrez marqué 70 ducats que Mr. Rosetti vous a déjà remis, mais comme il n'est pas bien sûr si c'est 70 ou 60, s'il y a erreur, vous aurez la bonté de me faire savoir, afin que je vous fasse parvenir encore 10 ducats.

J'ai l'honneur d'être, Monsieur, votre très humble serviteur.

A. Fournaraki

P.S. Monsieur Jacques Loupachko, un jeune homme de votre ville, s'est chargé d'une nouvelle liste pour *L'Etoile*; il est en ce moment à Slanik pour y faire souscrire les personnes bienveillantes.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

164

Tîrgu Jiu, 16/28 august 1857

G h. G h. Magheru către tatăl său: E îngrijorat de întîrzierea intrării generalului în țară, mai ales că alegerile vor începe în curînd; lupta e grea între partizanii lui Bibescu și partida progresistă. — Despre apropiata căsătorie a Alexandrinei și alte chestiuni de familie. Focul de la moșie.

1857 avg. 16 Tîrgu Jiul

Bunule Părinte,

Nu știu ce să mai cred, am început a mă desespera, cu atîta întîrziere din parte-ți. Toți mă întrebă care este cauza, și nu știu ce să le mai zic. Cînd eu te aștept mă pomenesc cu cite o scrisoare și așa foarte

veche prin care tot amii soroacele. Acum prin cea de la 31 iulie trecut îmi spui de septembrie¹. Ah tată, cum nu te gîndești ce întristare îmi causează nevenirea ta. Circumstanțele cer ca să fii aici. Peste puțin cred că s-or începe și alegerile. Partisanii lui Bibescu au necesitatea de o persoană cu coragiu; eu îi combat destul, dar n-am destulă influență. Broșteanu și Călinescu sunt capii mirșaviilor. Bravul Opran luptă destul. Vino să-i omorim, politicește se înțelege. În toate sările se adună și fac planuri. Aflu că umblă să facă adrese către comisarii turci și nemți. Se zice că peste puțin va veni și Bibescu aici, Ah! Ce bine îmi pare! vino și tu tată. O victorie de față este frumoasă; îți pregătesc o partidă între orășeni; toți mă întrebă; te-am trecut cu observații între orășeni, rămîne pînă vei veni a te decide unde vrei. Opran te așteaptă cu impasi-ență. Protopopu asemenea².

Tata, peste patru zile plec la Craiova din cauza poliței; vezi ce îmi faci tu, zisei că vii pînă atunci. Nu știu ce voi găsi. O singură speranță mă consoală: sora³ a cedat și a recept la rugăciunile persoanei știute, dară cum vei vedea din alăturata scrisoare ce recepui odată cu asta, ei te așteaptă cu brațele deschise. Sorelei i-am trimis bani. Tu îmi faci reproșuri pentru ducerea mea la Viena; acum prinde bine că nu știu ce aș fi făcut fără asta ușă deschisă. Poate să iau și mai mult ca să cumpăr ceva mobilă, ca să aibi unde să tragi cînd vei veni, căci cu casele am terminat. — Dar să nu te superi tatule, era să dau de o mare primejdie în lipsa mea la moșie, cu treieratul și niște fin. Duminecă la 11 ale acesteia mi s-au aprins casele de gios și Dumnezeu m-au salvat cu puțin lucru; numai acoperișul s-au stricat. Dacă n-ar fi sosit poliția și orășenii, ardea și cele mari cu care am cheltuit peste 200 # pînă acum. Ah tată, cîtă frică am pățit, nu mai poci, am obosit, sunt singur și debe să mă duc în toate părțile; cai n-am, mi-a murit înă unu acum, iar am rămas cu unu. Tata, cît poci, lupt; cel puțin dacă aș face toate pe placu-ți. Te aștept la finitul lunii, vino tata, și mă vei anunța din București și te vei opri în Craiova o zi doă ca să îmi scrii de îți es înainte cînd o fi să vii în oraș. Cu casele termin în 10 zile; o să iau ceva perdele și paturi, de voi putea și tu vei lua tot din Craiova cînd vei veni.

Areedere tatule, al tău iubit fiu

G. G. Maghieru

Cu Chițăștii mergem rău, s-au dat hotărîre în lipsă și mi se pare că hîrtia n-au mai apelat-o încă. El ș-au dat dimisia. Apropo de asta,

¹ De fapt la 20 august Magheru era la Tg.-J.u.

² La 23 iulie s.v. Gh. Magheru îi scria între altele: „Tata, vino mai curînd, este de mare importanță venirea ta în circumstanțele de față; știi că Bibescu este decis aici. Opran lucră îndestul; tu lipsești și asta ne face mare rău. Toți orășenii vor să te alcagă deputatul lor. Eu, deși eram decis și aveam toate șansele de ales, însă mă rugară a da locul d. Tell, care voi și face. Cu casele, în două săptămîni voi termina, numai n-avem mobilă. Fă cum vei ști, ia din Craiova sau București ce vei putea, căci mai deunăzi în glumă deschizîndu-se vorba cu infamul de Broșteanu cel bătrîn, unde o să tragi, eu ti zisei „la d-ta”; el îmi răspunse îndată „să mă erți, la mine trage Bibescu și afară de asta cu iau cheile la mine și plec la Craiova”. Iată tatule ce orășani și patrioți avem; moare ticălosul să se facă ispravnic și își vinde patria. Vină tată drept aici, am făcut eu oarecare rost.

³ E vorba despre apropiata căsătorie a Alexandrinei Magheru cu Dim. Haralamb.

miine plec la moșie și apoi viu aici ca să plec la Craiova. -- Pe văru¹ îl salut. El de ce nu vine? Am primit și scrisoarea lui din 14 iulie. L-am trecut și pe el ca alegător. Până acum nu este obstacole.

[Adresa:]

Monsieur Mr. Georges Magheru
à Constantinople.

Colecția particulară Dr. Alice Magheru.

165

Iași, 26 august/7 septembrie 1857

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Noii ispravnici de județe. Intenția caimacamului de a remania guvernul. Conflict Scheletî-Litinschi. Alecsandri chemat să candideze la Roman. — Adunarea de la 25 august/6 sept. de la D. Rallet. — Știri despre C. Sturdza-Scheianu.

Iași, în 26 august 1857

Mult stimată amice,

Aseară la 10 oare am avut plăcerea de a primi preadorita dv. scrisoare din 23 ale corenteii. Astăzi, acea prin Dulcești trimisă. M-am bucurat aflînd că sînteți sănătoși, dar m-am mîhnit foarte mult pentru absența cuconului Costăchiță.

La Fălticeni s-au rinduit ispravnic Savel Manu; la Bîrlad colon[elul] Fotea; la Focșani fiul lui Pruncu, la Dorohoiu Iorgu Vasiliu (membru al Comitetului Unirii din Botoșani); la Roman revizorul departamentului, Tincă; la Vaslui Grig. Sturdza. Toate aceste rinduri sînt însă provizorie pînă după alegeri.

Kogălniceanul au revenit de la Dorohoi, unde se ve alege cu majoritate mare.

Căimăcamul zice că voiește să schimbe pe toți miniștri, dar nimine din partida noastră nu voiește să primească, spre a nu zădărnici alegerea celor mai buni. Căimăcamul este părăsit de toți ambasadorii; numai Thouvenel îl mai ține. Aceasta îl nevoiește a-și schimba politica.

Ieri au fost la mine dl Skelet să mă încredințeze că el este nevinovat la toate cite s-au făcut. Tot atuncea se afla la mine și dl Vucinic și Costachi Sion.

În cauza d-lui Litinschi am fost la dl Place; am fost și la Departament, dar n-am găsit pe nimine. Atît hîrtiea în contra lui Petrovici, cît și depeșa d-lui Litinschi le-am primit după ducerea lui Skelet de la mine. Pentru aceasta n-am putut vorbi cu el despre copriinderea lor. Pe Vucinic nu l-am mai văzut; l-am poftit la masă, dar n-au venit. Aud că venise cu o oară mai naite și negăsindu-mă acasă s-au dus.

¹ Ion (Niță) Magheru.

Rolla îmi au spus că nu știu cine i-ar fi spus din partea romașcanilor să telegrafeze lui Alecsandri că-l dorește la Roman. Rolla le-au răspuns că Alecsandri este merit și s-au și declarat pentru Bacău.

Ieri au fost o adunare mare la Cabinet în odăile Ralletului¹. Am vorbit eu mai bine de una oră și Panu au ținut un cuvânt sublim. Eram foarte mulți și neguțitori.

Mă duc la Departament cu doftorul Costin, de la care aflu că au lăsat de cc. Costăchiță la Birlad, unde-și dăduse trăsura spre a o repara. Doftorul Costin l-au văzut pe cc. Costăchiță de mai multe ori în Birlad și anume Vinerea trecută. Simbătă au purces doftorul Costin spre Iași. Cc. Costăchiță avea să vie la Roman pe Tutova.

Mii de complimente la toți, îmbrătoșeri cumnatului și surorii mele cărora le voi scrie prin trimisul de la Dulcești. Acum nu-mi este cu puțință.

Adio, al d-tale sincer amic

C. Hurmuzaki

P.S. Numai cu locu, fără casă pe el, nu se poate. Așa mi-au spus dl Skelet.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

166

Iași, 28 august/9 septembrie [1857]

Al. Suțu către Alex. Moruzi-Zvoristeanu: Despre starea de spirit în Moldova în așteptarea noilor alegeri; nemulțumiri și panică între separatiști; principiile de alcătuire a noilor liste; situația lui C. Hurmuzaki, Man. Arghiropoulo, Vlad Suhopan etc.; reviriment între unioniști. Pronosticuri în legătură cu atitudinea claselor sociale la viitoarele alegeri. — În Țara Românească sînt excluși de pe liste știrbeștii și adepții lui Bibescu.

Tassy 28 août

Mon cher Alexandre,

J'ai beaucoup d'affaires aujourd'hui et puis je travaille depuis près de 24 heures à tout ce dont mon père me charge et à mes tracasseries plus ou moins personnelles. Ainsi deux mots à la hâte à cause de la gravité des circonstances.

Il est venu aujourd'hui un ordre pour procéder à l'élection de deux évêques épiscopaux en qualité de titulaires et d'occupants définitifs des sièges diocésains. Le mode prescrit est le même qui a été en usage jusqu'ici.

¹ La Muzeul de Istorie Naturală din Iași.

Nous voilà donc régis par deux principes électifs. Quelle confusion d'idées. Leur élection sera subordonnée quant à l'époque où elle s'effectuera au désir du Métropolitain que nous cajolons.

L'élection des députés a manqué être suspendue. Vog[oridi] avait écrit dès qu'il avait reçu l'injonction d'aviser à de nouvelles élections dans le délai de 15 jours que ce délai lui paraissait insuffisant et avait demandé une prolongation. La Porte lui répond qu'ayant télégraphié à Paris elle a obtenu une prolongation éventuelle qu'elle subordonne à son appréciation pour lui faire produire ou non un effet. L'ordre était facultatif. Aussi n'en avons-nous pas usé.

En attendant les séparatistes sont fort mécontents. P. Balsch écrit à Coco¹ en date de quelques jours déjà „s'il n'y a pas majorité, abstenons-nous et protestons”. Il écrit hier soir à Vog [oridi] que Mr. Basile Stourdza envoyé avec une mission extraordinaire relativement aux élections à Técouch et pour y contenir le zèle de l'administration afin qu'il ne dégénère en excès, ne serait guère impartial lui-même; qu'en conséquence il proteste puis qu'il ne peut comprendre le revirement opéré dans les esprits subitement qu'en l'attribuant à son influence et à l'exercice des pouvoirs dont il est investi.

Les listes se sont faites ici; comme vous savez. Tout le monde est inscrit et tout le monde *inscrit*. Cette dernière mission est partagée par Skéleti, par Vog[oridi], par les Comités, par les agents extraordinaires des élections. On nomme ainsi onze ispravniks provisoires à cet effet. Le doyen d'âge et de rang préside le collège électoral. Voilà pour les principes. Quant à l'application c'est qu'une fois inscrit jusqu'ici, il n'y a plus de radiation. L'agent se plaint de l'insertion de quelques noms qui n'ont pas qualité pour figurer sur les listes; de l'insertion par exemple: de Hourmousaky qui n'exerce pas depuis 13 ans la qualité électorale d'avocat qu'il prend; de l'inscription de quelques étrangers tels que Man. Argyropoule et votre beau-frère mon homonyme². — On ne radie pas! Le Métropolitain communique au Caïmacam la demande du clergé de radier Sohopan sur la base qu'étranger d'origine il ne saurait jouir des droits réservés au clergé indigène car ainsi que cela résulte d'une disposition réglementaire le chapitre de l'indigénat n'est pas applicable au clergé. On confère le droit au Métropolitain de résoudre le litige en l'engageant à se conformer aux lois en vigueur. Il est vrai que le clergé a déclaré *s'abstenir en masse si l'on portait atteinte à ses prérogatives comme clergé indigène*.

Le découragement des séparatistes est au comble. Ils ne peuvent même plus s'entendre pour arrêter une mesure en commun, car ils se sont débandés, Istraty et les uns dans les districts, Basile Ghika et Costino à Bucarest. Toutefois ce dernier tâtera le pouls aux électeurs de Fokchany qu'il considère comme fort malades. — Coco est ici sur la brèche avec cet homme qui ne devrait avoir qu'un nom... du terrestre séjour tant il est inapte, Théod. Balsche.

¹ Al. C. Sturdza.

² Zoe Moruzi, sora lui Alex. C. Moruzi 1803—1873, a fost căsătorită cu Alex. Gh. Suțu, 1802—1870 (informație Mihai Sturdza și George D. Florescu). Acest amănunt ne-a ajutat să identificăm și destinatarul scrisorii.

Le revirement dans les esprits est dans les districts. Les séparatistes ont à peine l'espoir de voir 3 ou 4 districts se prononcer pour eux. Voilà ce qui se passe dans les classes du clergé et des propriétaires les plus grands. Les autres classes marcheront à l'aventure à moins qu'elles ne marchent vers le gouvernement... Il y a dans ce mouvement des esprits une large part à faire à l'entraînement qui est inhérent à notre nature. Nous nous laissons pousser par les courants contraires. C'est l'action après la réaction. Il y a aussi la prédominance des apparences sur le fond, car enfin tout cela quelqu'inattaquable que me paraisse l'action du gouvernement au point de vue purement moral, c'est-à-dire sous le rapport de la loyauté et de la fidélité aux modifications de Bucarest, ne me semble pas être très conforme à l'esprit politique de la Porte qui parle dans ses instructions de droits imprescriptibles qu'elle cherche à sauvegarder en même temps qu'elle est jalouse de voir effectuer sincèrement les élections moyennant l'application de tous les cas identiques.

Quoiqu'il en soit, le tableau que je vous ai succinctement tracé est fidèle. L'on ne saurait plus douter du voeu qu'émettra l'Assemblée Moldave à moins de circonstances imprévues.

En Valachie on exclut des listes non pas les unionistes, non pas les séparatistes, mais... les partisans de Bibesco et de Stirbey. Qu'en résultera-t-il sous le rapport politique, je l'ignore.

Les voeux, fussent-ils uniformes et identiques entre les deux pays, seront-ils sanctionnés par le Congrès? C'est là la grande question. J'ai mes opinions là-dessus et vous les connaissez.

Je viendrai vous voir après les élections et même quelques jours après bien entendu, si toutefois on me donne des chevaux sur une ligne où le gouvernement se trouvant aux prises avec un entrepreneur ancien et un nouveau n'a pour le moment que le nombre de chevaux nécessaires à son service particulier.

Je vous embrasse de tout coeur et vous prie d'agréer l'assurance de tout mon dévouement.

A. Soutzo

Arhiva B.C.S., achiziții nr. 126.

167

Nisa, 5/17 septembre 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Despre starea sănătății. — Intrevederea sa cu Cavour la Torino. — Chestiuni hănăști.

Nice, le 17 Septembre 1857

Mon cher ami,

Dans ma dernière lettre je vous annonçais mon départ et vous expliquais les raisons qui m'obligeaient à m'éloigner de mon pays dans des circonstances aussi graves.

Après un voyage de trois semaines et après avoir manqué mourir sur le Danube d'une rechute foudroyante de dyssenterie, je suis arrivé, dans un état pitoyable, à Nice où ma femme m'attendait et où j'ai trouvé deux lettres de vous. — Il faut absolument que je consacre tout cet hiver à ma santé qui n'a jamais été aussi délabrée. Les médecins m'imposent, pour première condition de mon rétablissement, un grand calme d'esprit et un repos absolu. Point de livres, point de journaux. Je dois m'abstenir de toute discussion et fuir tout ce qui pourrait exciter mes nerfs. En un mot, c'est la vie d'un porc à l'engrais qu'il faut que je mène.

En attendant, mes jambes ne me portent plus et je marche comme un vieux général de l'empire, en m'appuyant sur une canne. Ce qui m'effraie, un peu, c'est que la maladie de mon frère a débuté ainsi.

Ce que vous me dites dans votre lettre du 18 août sur le rôle de la France, Cavour me l'a dit, il y a six jours à Turin. J'ai eu un très long entretien avec lui. Je crois n'avoir pas parlé inutilement et à un homme bouché. Je puis vous dire qu'il comprend admirablement toute la question. Il est parfaitement au fait de ce qui se passe et je lui ai fait connaître les *hommes* et les *choses* sur le bout des doigts. Il croit, lui, à un *arrangement*. „Trop heureux m'estimerai-je, m'a-t-il dit en finissant, si nous pouvons vous empêcher cet arrangement d'être *par trop ridicule*”. Voilà donc comment finira une question qui semblait mettre le feu aux quatre coins de l'Europe.

L'argent que j'ai pris chez Polichroniade reste donc à mon compte et vous n'avez plus à vous en soucier. Dans un an je le restituerai et vous renverrai la caution qui n'a d'ailleurs aucun caractère legal ni commercial. L'affaire a été arrangée ainsi entre Polichroniade et moi avant mon départ.

Ma femme vous prie de la rappeler au souvenir de la Princesse et vous fait ses compliments.

Recevez, mon très cher ami, l'assurance de mon inaltérable dévouement

I. Balatchano

Nice (Piémont) Poste-restante.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

160

[Giurgiu], 8/20 septembrie 1857

Jurnalul alegătorilor din districtul Vlașca, orașul Giurgiu, prin care declară că primesc programa Comitetului central al Unirii din 5 martie 1857.

I.

Jurnal

Astăzi 8 septembrie anul 1857 cei mai jos sub însemnați, alegători din districtu Vlașca, orașu Giurgiu, adunându-ne împreună sub prezența d-lui Paharnic C. Pallama, declarăm prin acesta că priimim drept bază a organizării noastre politice programa Comitetului Central al Unirii de mai sus; și mai înainte de a proceda la alegerea pregătitoare a candi-

datilor de deputați, ne legăm între noi că vom da voturile noastre numai pentru aceia cari vor declara că vor subscrie înscrisa îndatorire de care se vorbește în acea programă.

Ne legăm asemenea înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că la alegerea definitivă de deputați vom susține cu stăruință și fidelitate pe acel candidat care va căpăta mulțimea glasurilor în această adunare de alegere pregătitoare a noastră.

- 1 Anghel Sfitovanul¹ — circiumar
- 2 Anton Gheorghe Dogarul — dogar
- 3 Anghel Ghițescu — cofetar
- 4 Anghel Petrovici — cotar
- 5 Anghel Spînul — dulgher
- 6 Anghel Ghiorman — plugar
- 7 Barbu Stancu — plugar
- 8 Bonciu Zlate — băcan
- 9 Boncea Sebe — croitor
- 10 Badea Radul — zidar
- 11 Badea Popa Ban — neguțitor
- 12 Vasile Petre Catana — cizmar
- 13 Voicu Hristea — plugar
- 14 Andrei Stan — băcan
- 15 Barbu Negru — giambaș
- 16 Bîlcu Draghia — precupeț
- 17 Velicu Anton — giambaș
- 18 Voicu Cucu — plugar
- 19 Ghiță Petrescu — băcan
- 20 Ghiță Sebe — pescar
- 21 Gheorghe Mănăilă — circiumar
- 22 Gheorghită Neculae — neguțitor
- 23 Gheorghe Neculae — rotar
- 24 Ganea Popescu — boiangiu
- 25 George Andrei — plugar
- 26 Grigore Bălțeanu — amplot
- 27 Gheorghe Țăruși — bârber
- 28 Ghiță Petrovici — cojocar
- 29 Ghiță Ilie — băcan
- 30 Ghiță Dociul — plugar
- 31 Scarlat Carlovici — amplot
- 32 Stoian Buzică — plugar
- 33 Gheorghe Carnabatliu — abagiu
- 34 Grigore Popovici — privat
- 35 Guță Pietroșăneanu — plugar
- 36 Gheorghe Ceacîrul — ciurar
- 37 Dimitrie Mihaescu — privat
- 38 Dagnea Negrilă — plugar
- 39 Dumitru Popa Manea — băcan
- 40 Dumitru Minciul — abagiu
- 41 Dincă Mierlescu — boiangiu

¹ Lista ce urmează comportă — în original — trei coloane: *Numele și pronumele, Profesiunea și Sub-insemnătura.*

- 42 Drăghici Stanco — plugar
- 43 Drăgușin Iancu — plugar
- 44 Dragnea Dumitriu — bumbăcar
- 45 Drăgoi Gane — abagiu
- 46 Dincă Bărbuceanu — cârciumar
- 47 Dumitru Marinescu — dascăl
- 48 Dumitru Logofătu Marin — cojocar
- 49 Dumitru Tonciu — croitor
- 50 Dragnea Chiriac — croitor
- 51 Dumitru Băărăscu — cârciumar
- 52 Dumitru Pîrvan — plugar
- 53 Dumitru Velcu — plugar
- 54 Dobre Dinul — lăutar
- 55 Drăgan Nicolae — plugar
- 56 Ene Vasiliu — samsar
- 57 Ene Giscă — plugar
- 58 Enache Băărăscu — cârciumar
- 59 Zamfir Cotescu — angajat
- 60 Ioniță Coman — boiangiu
- 61 Ioniță Vișănescu — brașovean
- 62 Ilie Hristea — olar
- 63 Ioniță Mihai — brutar
- 64 Ivan Panait — bumbăcar
- 65 Ienache Șișul — plugar
- 66 Ilie Turcul — plugar
- 67 Ivan Croiac — plugar
- 68 Ioniță Radul — plugar
- 69 Ignat Țone — plugar
- 70 Iordan Ștefan — neguțător
- 71 Iordan Dima — precupeț
- 72 Ivancea Petre Crivinelu — abagiu
- 73 Ion Neculae — cârciumar
- 74 Iordan Velicu — brașovean
- 75 Ion Pancu Mălai Mare — plugar
- 76 Ilie Căpățînă — plugar
- 77 Ioan Croiac — plugar
- 78 Ivancea Ioan — brașovean
- 79 Ivan Genul — plugar
- 80 Ion Rădanțu — plugar
- 81 Ivan Andrei — plugar
- 82 Ion Popa Radu — plugar
- 83 Ivan Tudor — cârciumar
- 84 Ivancea Antonovici — neguțitor
- 85 Ioan Stănculescu — marchidan
- 86 Ioniță Constandinescu — băcan
- 87 Costandin Boerescu — angajat
- 88 Păun Manolescu — angajat
- 89 Ioan Tănăsescu — angajat
- 90 Ioan Marghiolu — angajat
- 91 Gheorghe Zvoranul — angajat

- 92 Gheorghe Radu — croitor
- 93 Costache Mataragiu — neguțitor
- 94 Căpitan Vladu — plugar
- 95 Costea Anastasiovici — staroste
- 96 Costache Mierlescu — focsionar
- 97 Cunea Tabacu — tabac
- 98 Costea Nenul — tabac
- 99 Crăciun Ilie — plugar
- 100 Costea Jecu — dulgher
- 101 Costache Vămeșescu — băcan
- 102 Cinea Bașcioveanul — plugar
- 103 Ilie Gh. Nicolae — comersant
- 104 Lazăr Maghiarul — plugar
- 105 Lazăr Ristea — dulgher
- 106 Marin Popescu — băcan
- 107 Marin Ivan Motroc — cârciumar
- 108 Mantea Stan — rotar
- 109 Matei Răsuceanu — precupeț
- 110 Mitea Velicu — cavaf
- 111 Marin Boșcu — plugar
- 112 Marin Popa — plugar
- 113 Marin Ion — cojocar
- 114 Marin Micu — cârciumar
- 115 Marin Popa Crăciun — plugar
- 116 Marin Mlade — berber
- 117 Minciu Gane — cavaf
- 118 Mihai Popa Manea — cârciumar
- 119 Mardiros Tocatliu — neguțitor
- 120 Miu Ivan — dulgher
- 121 Mircea Mincu — bunbăcar
- 122 Marin Nidelcovici — brașovean
- 123 Marin Velicu Zvîntat — plugar
- 124 Mihai Costandin — măcelar
- 125 Neculae Dh. Bacaloglu — grenețer
- 126 Neculae Ivan — negustor
- 127 Nidelea Ficleanu — plugar
- 128 Neagu Guță — plugar
- 129 Nicolae Dilanciu — plugar
- 130 Nedelcu Dragne — plugar
- 131 Nicolae Gogoșan — plugar
- 132 Nedelcu Dima — cojocar
- 133 Neculae Penovici — cârciumar
- 134 Necolae Dimitriu — cârciumar
- 135 Nedelea Lambe — croitor
- 136 Niță Enache — cârciumar
- 137 Necolae Enciu — precupeț
- 138 Nicolae Matiescu — cârciumar
- 139 Nicolae Ghenul — neguțător
- 140 Nicolae Ban — cârciumar
- 141 Nicolae Roșu — plugar

- 142 Nicolae Mihale — croitor
- 143 Neagu Ginea — plugar
- 144 Nidelea Pîrvan — chirigiu
- 145 Costache Palama — funcționar
- 146 Petre Nicolau — marchidan
- 147 H. Petre Dimitriu — neguțitor
- 148 Petcu Mazîlu — plugar
- 149 Petre Mihăescu — arendaș
- 150 Petre Voicu — cizmar
- 151 Păun Petre — croitor
- 152 Pene sin Stan — boiangiu
- 153 Mihai Stoicescu — staroste
- 154 Petre Gheorghe Chisălău — neguțitor
- 155 Preda Tudosie — cizmar
- 156 Paraschiva Virban — precupeț
- 157 Petre Penovici — pescar
- 158 Petre Ignat — pescar
- 159 Petre Tudor — cojocar
- 160 Preda Crăcea — plugar
- 161 Petre Ganea — plugar
- 162 Virban Necula — plugar
- 163 Petre Chiovici — lipscan
- 164 Costache Matiescu — avocatul
- 165 Peiul Mincu — cavaf
- 166 Păun Stan — dogar
- 167 Pencea Radu — plugar
- 168 Petre Caloian — plugar
- 169 Petre Imanul — plugar
- 170 Petre Avram — cizmar
- 171 Raducanu Portărescu — fonsioner
- 172 Iordan Teodor — abagiu
- 173 Radu sin Radu — plugar
- 174 Radu Guțu — plugar
- 175 Ruse Țene — dulgher
- 176 Radu Zaharia — cârciumar
- 177 Răteu Iordan — pescar
- 178 Radu Dumitru — cojocar
- 179 Radu Marin — croitor
- 180 Radu Dragomir — cojocar
- 181 Radu Dociul — plugar
- 182 Ruse sin Nicola — grădinar
- 183 Ruse Gospodin — croitor
- 184 Răducanu Stoian — băcan
- 185 Sebe Dociul — cojocar
- 186 Stan Țigănilă — cârciumar
- 187 Stancu Pătulea — cârciumar
- 188 Stancu Săpunaru — sopunar
- 189 Stoian Teasă — plugar
- 190 Stoica Ivan — bogasier
- 191 Stoian Dinu Pescar — pescar

- 192 Petre Pirvan — chirigiu
193 Marin Șoșu — ciurar
194 Milea Marin — plugar
195 Stoica Șarban — birjar
196 Stoica Țațu — precupeț
197 Stan Sima — cojocar
198 Stoian Ciolacu — cârciumar
199 Stoian Marcu — simigiu
200 Ivan Matroc — chirigiu
201 Ivan Pencea — dogar
202 Stoian Sfetcu — cojocar
203 Stoian Dociu — tabac
204 Stancu Dima — tabac
205 Gheorghe Rîndurică — cârciumar
206 Sebe Bogdan — precupeț
207 Stan Șișul — neguțător
208 State Ștefan — butseri
209 Stan Magiar — plugar
210 Stancu Guță — cârciumar
211 Sandu Popa Radu — cârciumar
212 Stroe Gane — grădinar
213 Stoica Gheorghe — băcan
214 Stoica Zet Stanciu Ciucă — cârciumar
215 Stan Popa — cârciumar
216 Stanciu Radu — abagiu
217 Stancu Odobășteanu — plugar
218 Slav Ivan — simigiu
219 Slav Minciul — dulgher
220 Tudor Arsenie — cojocar
221 Tache Gheoghiu — croitor
222 H. Tănase Monciu — băcan
223 Tudorache Ad. Mărgineanu — brutar
224 Tudor Păsărică — chirigiu
225 Tudorache Ilie — neguțător
226 Tudor Ghene — rotar
227 Toader Vișan — plugar
228 Tote Tudor Tănase — plugar
229 Tudor Dihancea — plugar
230 Filache Vasilescu — neguțitor
231 Filip Dinul — postăvar
232 Frincu Stan — plugar
233 Filip Constandin — dogar
234 Florea Becheanul — dulgher
235 Hristache Petrovici — cojocar
236 Hristu Ivanovici — cârciumar
237 Hristachi Ghilcea — cizmar
238 Țolea sin Țene — plugar
239 Țene Lilul — plugar
240 Șerban Deianu — plugar

- 241 Luca D. Iconomovici — funcționar
242 Țoneu Nicula Cioclu — plugar
243 Vișan Marin Cioclu — plugar
244 Jecu Ghenu — plugar
245 Radu Boșman — plugar
246 Stan Frățișteanu — plugar
247 Ilie Popescu — casier de poștă
248 Stoica Anghel Ghiorman — plugar
249 Stoian Zet Șerban — plugar
250 Tudor sin Neculae — circiumar
251 Petre Dimitriu — băcan
252 Radu Costea — circiumar
253 Călin Burgui — circiumar
254 Ioniță Fotescu — arendaș
255 Ivan Stoica — tabac
256 Penciu Stoica — tabac
257 Mihai Mormonică — plugar
258 H. Grigore Gheorghiu — circiumar
259 Teodor Dimitriu — bogasier
260 Nicolae Nicolau — croitor
261 Daniil Dene — bogasier
262 Tudor Stancu — cojocar
263 Radu Ion — cojocar
264 Gheorghe Ioniță — cojocar
265 Ene Marin — cojocar
266 Dobre Dobrescu — cojocar
267 Toma Vasiliu — băcan
268 H. Ghiță H. Floru — băcan
269 Mihai Dragomir — băcan
270 Costache Stan — cojocar
271 Sandu Dumitrescu — arendaș
272 Anton Pîrvul — măcelar
273 Păun Voicu — măcelar
274 Costache Gospodin — circiumar
275 Dimitrache Popescu — bogasier
276 Ioan Nicola — cizmar
277 Gheorghe Neda Carnabatliu — neguțitor
278 Pene Velicu — cavaf
279 Costandin Velcean — plugar
280 Jecu Dumitriu — cavaf
281 Vasile Atanasiu — dulgher
282 Nicola Vilcu — cavaf
283 Zlate Chiripuci — plugar
284 Hristache Petre — măcelar
285 Ștefan Gheorghiu — brașovean
286 Ivan Ciolacul — giambaș
287 Toncea Ștefan — circiumar
288 Ioan Mihăescu — fonesioner
289 Florea Marinescu — brutar

Prezidentul Adunării : *C. Palama*

secretari : *Petre Chiovici*
Filache Vasilescu

Bibl. Acad. R.P.R., ms. A. 546 fost 1745, f. 71—84, vezi și f. 77^v — 83^v .

169

Giurgiu, 8/20 septembrie 1857

Deputatul Gr. Serrurie, alesul orașului Giurgiu pentru Divanul Ad-hoc, se leagă în fața alegătorilor săi a vota „pe față” și a susține programa Comitetului central al Unirii.

Înscrisa îndatorire

Subînsemnatul român ales din clasa orășanilor din orașu Giurgiu deputat pentru Divanul Ad-hoc, prin acest înscris al meu declar în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că eu, în virtutea libertății mele individuale și în deplină convicțiune, priimesc de la alegătorii mei mandatul imperativ al lor, care consistă în următoarele patru puncte :

1. Chezășuirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, dupe cum sînt hotărîte amîndouă prin capitulațiile din anii 1393, 1460, și 1513 încheiate între țările romîne și Înalta Poartă Suzerană, precum și neutralitatea teritoriului Moldo-romin.

2. Unirea țărilor România și Moldavia într-un singur stat și sub un singur guvern.

3. Prinț strein cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare d-ale Europei ai cărui moștenitori, născuți în țeară, am dori să fie crescuți în religia țării.

4. Guvern constituțional reprezentativ și de pe datinele cele vechi ale țarei o singură adunare obștească, care va fi întocmită pe o bază electorală largă, încît să reprezente interesele generale ale populații romine.

Aceste patru puncte, care sînt dorințele neștrămutate ale alegătorilor mei și ale mele, mă îndatorează a le depune formal în Divanul Ad-hoc, a le vota pe față, iară nu cu vot secret, și a le susține cu religiozitate din toate puterile mele morale.

Către acestea mărturisesc în conștiință că numai sub condițiunea de a-mi împlini fără cea mai mică abatere această sacră misiune sînt ales de dînșii și poci merita de a figura ca deputat espresiunea a lor ; și că la orice conduită a mea contrarie acestei sacre misiuni ce priimesc, alegătorii mei sînt în drept a mă desavua formal.

Cît despre celelalte puncturi care s-ar putea ivi în cursul lucrurilor eu îmi păstrez libertatea opiniei mele.

Acest înscris al meu rog pe alegătorii mei a-l publica în gazete spre a fi cunoscut acest legământ al meu către dînşii. N. B.

Gr. Serrurie

Anul 1857 septembrie 8
în oraşul Giurgiu.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. A.546 fost 1745, f. 76^v – 77.

170

Bucureşti, 11/23 sept. [1857]

Gheorghe Ghica către Gr. Serrurie: Elogiază sentimentele sale de bun român. Împotriva candidaturii lui Peretz ca deputat de Vlaşca; recomandă sprijinirea candidaturii lui C. Suţu.

Bucureşti, septembrie 11

Domnule Serurie

Puţinele vorbe ce am avut ocazie a auzi de la d-voastră au fost destul ca să mă conving că mă pot adresa la d-voastră ca la un om ce are destulă înţelepciune a intereselor ţării, pentru a judeca cu sine ce orice situaţie în adevăratul ei caracter; în împrejurările de faţă inima fiecăruia bun român trebuie să tremure în aşteptarea solemnelui moment în care urna electorală va decide de soarta noastră, şi ori cine este chemat a-şi da votul sau a esersa influenţa asupra alegătorilor trebuie să simţă greutatea responsabilităţii ce cade asupra-i. D-voastră prin puterea patriotică ce aţi avut în împrejurările de faţă, aţi dobândit o influenţă legitimă în judeţul Vlaşca şi aşteptăm cu plăcere a vă vedea ales ca deputat al oraşului Giurgiu.

Stima care am pentru d-voastră îmi face o datorie a vă vorbi fără menajare în privinţa deputaţilor ce au a se alege între proprietarii mari. Candidatura domnului Peretz ca din partea partidului naţional nu poate decât să întărească aceea a vrăşmaşilor binelui comun, şi lăsind chiar la o parte chestia dacă domnu Peretz are toate şansele spre a fi ales, vă întreb ce fel de reprezentant ar avea judeţul Vlaşca şi ţara, viind domnul Peretz la Divan? ce garanţie de înţelepciune, de independenţă de caracter ar putea da d-lui. Noi ştim că crescut în anticamerile boierilor, ca slugă, d-lui şi-a păstrat toate obiceiurile servilismului, şi că o să fie plecată slugă a cutărui sau cutărui candidat la domnie de s-ar afla în Divan. Aşa o să-l judece ţara şi rezultatul va fi că Europa va sta în nedumerire şi se va întreba cu drept cuvânt ce autoritate poate avea opinia exprinată de un astfel de deputat.

Trebuie dar să căutați un candidat care să înfățișeze mai mare autoritate decît domnu Pereç. Între ceilalți candidați înscrîși în Vlașca Lahovari, Bătcoveni și prietenii lor nu înfățișează decît partida curată a lui Știrbei; rămîne candidatura domnului Costache Suțu și a lui Tătăreanu. Domnu Costache Suțu dă toate încredințările ce poate da un om cinstit că va susține cu toată energia chestia națională; vorbiți cu d-lui și veți vedea că în această privință convicțiunile d-lui sînt cel puțin tot așa de tari ca ale domnului Pereç; cit pentru comparația acestor două persoane între ele apoi las bunul simț al d-voastră a judeca cine va reprezenta cu mai mare autoritate dorința țării.

Simț bine că vă pui într-o poziție grea vorbindu-vă astfel; și nici nu cer alt de la d-voastră decît dacă vă convingeți de persoanele ce vă dau, să nu combateți pe d. Suțu, și numai la cei mai intimi ai d-voastră să vă deschideți.

Urmînd cu o așa mare sinceritate cu d-voastră, am toată confiența în onoarea d-voastră că nu veți abuza de dînsa și că veți ținea secret un pas care ese din misia oficială ce am și pe care nu l-am făcut decît convins că slujesc binele țării.

Al d-voastră

Gheorghie Ghica

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XXXII/11.

171

Viena, 12/24 septembrie 1857

Dionisie Pop Marțian către Gh. Magheru: Îi adresează urări frățești pentru întoarcerea emigraților în țară și pentru triumful cauzei comune — a cărei identitate de țeluri s-a cimentat în 1848. Își exprimă bucuria pentru demascarea perfidiei politicii austriace cu prilejul alegerilor din Moldova. — Știri de politică europeană: comentariile din presa franceză și germană pe marginea întîlnirii de la Stuttgart dintre Napoleon și țarul Alexandru II, în legătură cu problema Unirii Principatelor și cu politica Franței în Egipt și Tunisia. Cîteva evenimente care par a prevesti o schimbare favorabilă în politica marilor puteri față de cauza Principatelor. În cazul menținerii vechii stări de lucruri însă, părerea sa este ca Divanele celor două Principate, reunite la Focșani să procedeze la traducerea în faptă a Unirii și apoi la susținerea independenței Principatelor. Face apel către toți unioniștii moldo-romîni să pretindă, pe cale oficială, ieșirea de sub tutela Turciei.

Vienna, în 24/9 857

Mult estimate domnule Magheru!

Noaă ani sunt de cînd identitatea principiilor a format o ligă între adevărații patrioți a vastului pămînt romin. Unora ne-a fost dată a o întări cu botez de sînge barbar, însă spre folosul altuia nu mai puțin

inimic ; domniilor-voastre cu martiriul și mai grozav a esiliului a sînți mai un deceniu durerile morței morale.

Nobil este a pătimi pentru cauza prevedinței ; sublim a nu apostasia ; dar a combate și a învinge pe inimicii ei chiar prin triumful lor, este un don al ceriului pentru puțini rezervat. Asta vă fu partea ce ați meritat.

Reîntorcerea d-voastră nu este numai capătul nedreptelor suferințe, nu e numai împlinirea dorințelor celor buni, ci ea este triumful dumneze-escului moral asupra rușinaților insultători a lui, spre îndreptarea celor amăgiți și întărirea inimelor necutezătoare. Ah ! De-ar înțelege tot ro-mînul însemnătatea acestei lecțiuni. Dar să mă îndoesc ? De și nu-i poate împrumuta cuvinte, dar cum că instinctualmente o sînte, adeverește entuziasmul faptelor sale.

V-aș invida, cu alte popoare a căror sacrificii nu le-au succes, dacă n-aș fi român ; ca astfel în însă, vă felicitez pentru gloria învingerei cîștigată cu atîta constanță. Dulce vă va fi suvenirea trecutului, căci dulce este a suferi, cu cît mai mult conștiința a fi suferit pentru adevărul etern. Mai liber sînț că respir, mai măreț a fi mă cred în drept, mai protejat de providență pare-mi-se că sum, căci rezultatele de pîn-acum, împărțite în 10 milioane părți, sunt destul de puternice ca să regenereze chiar și lincezitul pe alocurea sînge român.

Gratulez dar bravului chor al emigraților romîni, din inima ce nici blăstămatul acest pămînt nu o putu face nesînțitoare ; și dacă tonul ei este debil, desigur nu impresiunea obiectului, ci ocasiunea fatal amenin-țătoare o reține a nu zice mai mult. Bineventezu-vă dar, în sînul mult dorințelor, în sînul Romîniei. Dumnezeu libertății popoarelor ce v-a întărit inimile, acum vă șterge lacrimile, fie-vă și în viitor remunerator, dîndu-vă tot ce omnipotînța sa poate da bun !

Speranța nici cînd m-a părăsit și conștiința dreptății cauzei romîne nu mi-a vacilat ; dar ca atîtea împrjurări favorabile ca din cer să cadă în favoarea ei, chiar în acest moment decisiv, îți mărturisesc că nici ca optimist nu mi-am putut apromite. Credeam că Occidentul din cînd în cînd da mină liberă puterilor limitane Romîniei, spre a le cerca intențiunea asupra noastră, și numai după ce și-au jucat afară toți atout-ii, să le replice demascîndu-le egoismul, procedură carea s-a aflat foarte bună față cu Rusia, dar ca să poată desrădăcina gangrena influinței austriace în Mol-dova atît de curînd, deodată, cu așa puțin sacrificiu și atît de umilitor în mod, cît înșuși ei să o mărturisească, ca astăzi, nici fantasiei orientale nu i-a trecut prin cap.

Eri era ziua în carea patriotismul jurnalelor, avisat despre resul-tatele alegerilor în Moldova și despre amestecarea Franței și Rusiei în cauza Schleswig-Holsteiniane, provocau la expedițiune cruciată pe germani spre a se apăra în contra orice decisiuni „în aceste două cause curat germane” (1) ce ar proveni din rezultatul conferințelor de la Stuttgart între Napoleon și Alessandru. [...] „Franța, zice semi-officioasa *Patrie și Pays*, nu caută alianță nouă în Rusia, căci are destul cu Englitera, de care precum arată noua manifestare a ministerului ei, nici în cauza Principatelor (singura divergință între noi de la un timp încoaci) — nu se va abate de la neînteresatele noastre doriri. Întîlnirea de la Stuttgart nu amenință dar Ger-mania, ear cît pentru Austria, acest eveniment nu poate avea alte urmări decît consecințele conduitei sale”. Corespondentele *Pressei* din Viena pîn’

acum rabiât în cauza Principatelor, astăzi scria din Paris în ton disperat : „dacă și suntem față cu rezultatele voinței rominilor și cu constelațiunea politică de astăzi, necesități a le încuviința dorirea unirei, credem că liniștindu-să trebile în India preste vre un an, Anglia va revisiona cauza Orientului”. Tot „*Pressa*” de aici ne zisă eri „nici că a fost cineva care să pună pedeci serioase intențiunei francești în Orient”. De abea sunt 14 zile de când s-a reîntors generalul Sappa-Tappa (din Tunis) din Vienna, care ar fi venit încoaci după avizul jurnalelor de aici, spre a atrage atențiunea Austriei, și a încheia alianța în contra tendințelor cuceritoare a Franței, ce prin amenințări a silit pe vice regele din Egypt a emite charta constituțională ce o publică în urma scandalului ce a produs persecutarea evreilor, însă care persecutare n-a fost alt-ceva decît o intrigă a consulului francec, spre a deschide ocașiune de amestecare. Astăzi s-a contramandat și această defaimă și tot aceleași guri oficioase ne afirmă că Franța dacă a înriurit asupra acestei decisiuni a Beyului din Tunis, a făcut-o în interesul umanității, și ei (Austriacii !) nu pot destul admira loialitatea și înțelepciunea lui Napoleon.

Toate aceste înșirate, spre a caracteriza situațiunea locală, încă sînt prea puține spre a-și putea imagina reîntornarea (tournure), confusiunea (embarras) și teama sau frica de urmările păcatelor, la crimele lor. Adaugă la aceste : impresiunea ce le-an causat sus-atinsa declarațiune din circulariul Lordului Clarendon, ce în extractul telegrafic suna : „prin circulariul cabinetului din Saint-James Engliterra declara a sprigini cauza uniunei Principatelor” ; retragerea temporară a contelui Buol din cauza nesănătăței, chiamarea lui Hübner prin telegraf, propunerea Porței a se învoi cu uniunea administrativă și a armatei principatelor, propunerea Kaise-rului de a merge la Berlin spre a se întîlni cu Țarul și poate, cum se sună, și cu Napoleon, deficitul de 73 milioane de fior. din acest an, proiectul noului împrumut, chiar acum cînd toate bursele sunt alarmate prin perde-rile celei din Londra și alte multe amenunțisuri ce sunt atît de mari factori a panicei și a neputinței —, și vei înțelege că aceste sunt nefalibile prevestiri a apropiarei Nemesci. În ce statură o văd ei apropiindu-se ? Mă vei întreba. În izolarea în care se află. Dar asta încă nu e tot. M-aș estinde pre pe lung voidnd a-ți espune argumentele cari mă fac să cred cumcă, după ce Franța și Englitera s-a convins că Turcia nu e mai puțin periclitată din partea Austriei, decît din a Rusiei, cei doi aliați s-au înțeles a reinnoi tractatul separat și secret între Franța, Englitera și Austria, privitor la garanția întregității Turciei și cu modifiatiunea de a bariera pe Austria prin neutralisarea Principatelor. Ciștigînd aprobarea Rusiei poate și a Prusiei, ei vor reduce înțelesul „integrităței” la Turcia proprieă (din dreapta Dunărei) și nimicînd astfel sofistica interpretare a Austriei, după care neutralisarea Moldo-Romaniei nu poate avea loc fără vătămarea acelu tractat cu înțeles vag (proiectat după cum se știa de cătră Austria așa), aceasta sau va fi constrînsă a-l subscria, ca să nu rămînă la obiectul de neîncrederea celor 4 puteri, sau de nu, ea-și va da pe față ce a nutrit ; dar a o prononța s-a sfiit. Se înțelege că aceasta din urmă nu o poate face, și ceia nu o va putea refusa. Astfeliu Rusia, bucuoasă de a eși din izolațiunea la care a condamnat-o acel tractat, Prusia măgulită a fi chiamată la o garanță europeană, pentarchia, care a fost totdeauna garanta ecuilibrului, va fi restaurată

în această privință și Austria moralicește constrinsă a abandona monopolul protecțiunii Dunărei.

Rățiunea, harmonia rezultatului, încrederea în tactica cea genială a lui Napoleon, și interesul tuturor mi afirmă că acest presagiu are cea mai mare posibilitate dacă nu-i poți zice încă certitudine.

Dar abstrăgînd de la această probabilitate, față cu starea prezentă a lucrurilor, ce ne rămîne a face ca să nu greșim nici într-un cas, căci de va și reeși această combinațiune, pînă a trece prin formalitățile oficioase va rămînea în secret, ear divanurile moldo-romîne vor avea a se prononța mai'nainte de ratificațiune prin urmare înainte de a se ști public, eată părerea mea :

După proclamarea uniunii țărilor, să unească ambele divanuri, ca principiul exprimat se-l facă faptă. Spre a încungiura poate deșteptata jaluziă a Iașiilor în contra Bucureștilor — (lucru acum la început delicat) — să se reunească în Focșani sau în alt loc, cu cointelegere reciprocă, în carea Bucureștenii să se arate mai prevenitori, mai condescendenți. După ce a prononțiat *susținerea* (ear nu restaurarea) autonomiei Romîniei *înconșionat de tractatele cu Poarta*, să elaboreze 1. adrese de mulțămire : lui Napoleon, Victor Emanuel, Engliterei, Țarului, Prusiei, apoi lui Walewski, Talleyrand și comisarilor acestor puteri, lui Bourqueney și Cavour, pentru bunele servii în Congresul de la Paris și altor binemeritați pentru țeară. Aceasta o poștește nu numai decența, dar e un ce atotputernic pentru a le cîștiga inimile și pentru viitor. — 2. În memorandumul către Congresul viitor din Paris să protesteze în contra a orice deciziune ce ar vătămă autonomia țărei, spre a căreia încungiurare acum ca corp legal și autonom suntem îndreptățiți. — 3. Să aleagă deputați, cari pe dreptul purcegător din autonomia : „nimic de noi, fără noi” să reprezenteze Romînia la congresul ad-hoc la Paris. Făcînd aceste, în fine, 4. să se declare în permanență pînă la finitul rezultatului conferințelor „*ca constituantă*”, spre a ocroti viitoarea constituțiune, declarînd-o ca cauză exclusiv internă. Foarte consecuent și și mai politic ar lucra dacă totdeodată *cu unanimitate* ar vota guvernelor mulțămită pentru imparțialitatea la alegerile *actuale*, pentru administrațiunea de pîn'acum concrezută de cătră Congresul de la Paris mănilor lor, și ca gagiu de încredere îi ar denumi din partea națiunei a fi de acum înainte „locotenenți domnești” (ear nu caimacami). A-i depune neputînd, i-ați cîștiga pe deplin astfel făcînd. Aceasta ar fi un act de loialtate voluntară și totdeodată de energiă, semn și de conștiință drepturilor autonome. Ar fi un protest indirect în contra greșelelor tractatului de la Paris în forma netedă și eficace.

Nu debe să perdem dinaintea ochilor împrejurarea că Franța s-a convins, ba și Bourqueney a zis-o în gura mare, că în tractatul de la Paris s-a făcut greșeli deșădătoare dreptului romîn, pe cari conferințele ad-hoc le va restabili. De altrăminte congresul, și numai el, este interpretatorul autentic a principiilor depuse în acel tractat. Deci dar, în punctele neprecise la înteles, ea poate suplini și precisa după cum va afla mai bine. Apoi care tractat în lume, sau ce cuvînt exprimător de un drept poltic, nu se poate suci aflîndu-i ver o lature debilă ? Idea, ca și spiritul omenesc din care purcede, este nemărginit isvor.

Așa dar, sunt două posibilități în privința rezultatului conferințelor ad-hoc : sau adecă devenim, dacă nu din punctul de vedere a drep-

tului, nedependinței, din cauza utilității generale a stărei lucrului, așa dar independinței fără nici o condițiune; car dacă aceasta nu se va putea, să cercăm chiar și cu condițiunea de a ne obliga la neutralitate, spre a liniști pe Austria, carea nu ușor se va îndupleca a subsemna independința necondiționată, ear cea condiționată, obligându-ne la deferința cătră posesiunile ei pe viitor, va sinți din parte-și un folos; sau dacă, cercind astfelu din toate puterile independința, nu o vom putea-o revindica, să cerem reinnoirea tractatelor noastre cu Poarta în sensul de aliați nu vasali ai ei. Se înțelege că în politică fiind mai siguri a câștiga ceva cerind mult, silința noastră debe să înceapă de la independința necondiționată; nu se poate nici cum, să o cercăm cu condițiune, și numai după ce nu vom fi sprijiniți de nimenea, să ne înțelegem la reinnoirea relațiunilor noastre cu Turcia.

Oricare să fie în fine rezultatul acuișițiunei noastre, să nu uite Divanele a cere:

Ca hatischeriful articolului 25 din tractatul de la Paris să-l facă Europa, adecă puterile subsemnate să declare prin manifest din partea lor (ear nu dînd comis Turcicii) carea este starea în care întrăm în familia statelor. Această declarațiune din partea Europei este o sancțiune spre a fi părtași de drepturile popoarelor, prin urmare, singură această faptă este o recunoaștere apriată a autonomiei noastre, o garanție obligatoare de toți, pînă cînd, dacă acel manifest lipsind din astă parte, hatischeriful Porței ar fi un act care declară că dînsa în urma coînțelegerei cu alte puteri, ne octroiază spontaneu o existență politică, a căreia fond nu este dreptul popoarelor carele ei i-a comis tutela asupra noastră, ci „grația suzerană”. Atunci între noi și dreptul popoarelor este Turcia prima instanță, ear nouă ne impoartă a avea numai una, ceia nemijlocită a statelor cătră state, căci abstrăgînd de la ignominia de a mai fi 5 milioane de romîni compacti, europeni, creștini, mai inteliginți, mai industrioși dependinți de la o mină de popor în toată privința barbar, dar și în privința folosului acestei stări, vai de noi, va fi tutela unui tutor însuși tutelat.

Dacă proverbul „audaces fortuna iuvat timidusque repellit” (pe cei îndrăzneți fortuna îi ajută, pe cei fricoși îi respinge) nu l-ar fi cunoscut străbunii noștri, pe Dumnezeu! noi strănepoții la ocasiunea presentă l-am fi inventat, căci acum, spriginiți de toată Europa debe să ne arătăm destoinici, energici, spre a ni se confia misiunea ce ne o impune situațiunea geografică, politică, religioasă și culturală.

Aceste sunt, pe scurt, considerațiunile ce mi le dictează împrejurările actuale și pe cari a ți le comunica am datorita de romîn. Te rog împărtășește-le cu capii cluburilor din Iassy și București, dîndu-le copie, ce eu de aici nu le poci trămite. De sunt bune sau greșite, vor reflecta și d-lor și ne va arăta timpul, dar el să nu ne poată imputa neglijata datorită.

Salută din parte-mi onorata d-tale familie, ear domnia ta primește espresiunea celei mai sincere și intime stime.

D. P. Marțian

Asemenea alăturez ver cîteva șiruri spre a le da publicității prin ver un jurnal. Dîndu-mi-se ocasiune mai bună de altă dată mai multe.

Nisa, 18/30 septembrie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi restituie două scrisori către Gr. Alexandrescu și Stanley. — Comentarii în legătură cu alegerile din țară; comisarii au fost induși în eroare; pronosticuri în legătură cu „anarhia de idei” din partida națională. — Despre revolta din India; admirație pentru popoarele care luptă pentru emanciparea națională.

Nice, le 30 Septembre 1857

Mon cher ami,

Je viens de recevoir, dans une lettre que vous m'avez adressée à Bukarest et qui m'a suivi à Nice, deux lettres pour Alexandresco et pour Stanley. N'osant pas les faire passer par l'Autriche, je vous les restitue afin que vous les leur fassiez parvenir par un canal sûr.

Ma santé est toujours déplorable.

À l'heure qu'il est les élections de Valachie doivent être terminées et je ne doute pas que les Unionistes n'aient remporté une victoire complète. Plus heureux que moi, vous devez déjà en connaître le résultat. Il y a, à Bukarest, une centaine de bipèdes faisant profession d'être mes amis, néanmoins, je ne saurai ce qui s'y passe que par les journaux. Tout ce que je désire, c'est que la dynastie des Pharaons soit écrasée sous les boules noires des électeurs. Vous ne sauriez croire combien ces parvenus ont fini par en imposer aux Commissaires par une habile mise en scène. Ces pauvres diplomates (*pauvre* est le mot) se sont trouvés entourés, circonvenus, par une trentaine de mercenaires étrangers tels que médecins, apothicaires, fournisseurs, maquereaux, *cicerone* et autres intrigants à la solde de Stirbey et de Bibesco. Comme étrangers ils passent pour être impartiaux et plus à même que les indigènes de connaître et de dire la vérité sur toutes choses. Mr de Talleyrand en était venu à dire que la Valachie n'avait que deux hommes capables : Stirbey et Ion Ghica.

J'ai fait observer à Son Excellence que ces deux hommes étant, l'un par rapport à l'autre, comme l'eau et le feu, ils s'excluaient réciproquement et que si Ion Ghica était un homme de tête et de coeur, Stirbey ne pouvait pas l'être et vice versa.

On leur a fait croire aussi que les Pharaons avaient un parti et un prestige *immenses* dans le pays. Je donnerais Dieu sait quoi pour que l'événement les démentît.

Somme toute, les élections seront unionistes dans leur ensemble. Envisagées sous d'autres rapports et considérées de plus près et en détail, elles seront moins satisfaisantes. *Beaucoup* d'intrigants, d'ambitieux, de nouveaux convertis et de faux patriotes sortiront des urnes. La popularité appartient aujourd'hui à celui qui criera le plus fort, se démentera le plus, fréquentera tous les clubs et se fera remarquer par son exal-

tation. En un mot les charlatans sont maîtres de la situation. Dominés à leur tour par l'opinion publique et n'en ayant pas de propre à eux-mêmes, ils voteront pour l'Union, le prince étranger etc., mais gare à la première question d'organisation sociale qui se présentera; elle offrira un spectacle lamentable en faisant ressortir toutes les contradictions et toute l'anarchie d'idées qui régnera dans le parti national. Depuis ceux qui veulent Ghica, Stirbey ou Bibesco avec le *Règlement organique* jusqu'à ceux qui rêvent le *self-government* et l'abolition de la propriété; depuis le partisan d'une chambre aristocratique jusqu'à celui d'une assemblée démocratique, issue du suffrage universel en passant par la nuance Constitutionnelle pure et ceux qui demandent deux chambres, il y a de tout dans ce parti. C'est une vinaigrette ou plutôt un *Landsturm* avec tout le courage, la discipline et l'ensemble qui caractérisent les levées en masse.

Au jour d'élection cela peut être beau et même utile. Il ne s'agit alors que d'être nombreux et plus on est. . . *d'électeurs* plus on rit; mais lorsque la lutte se déplacera et que des comices électorales, elle se transportera dans la Chambre; lorsqu'il faudra faire preuve d'adresse; déployer de la tactique et de l'ensemble, le parti national sera joué par dessous jambe par les plus imbéciles des boyards et des tchokoïs. C'est alors que viendront les mécomptes et même les trahisons.

Cette leçon lui est nécessaire; fasse le ciel qu'il en profite! Pour ma part je n'en crois rien et voici pourquoi: Le parti national se recrute sans cesse parmi les tout jeunes gens et dans une classe où le sens politique ni ne se suce avec le lait ni ne s'acquiert avec l'éducation qui lui est dévolue; encore moins elle est compatible avec les occupations auxquelles elle est assujettie. Il en résulte que plus le parti grossit et plus les inexpérimentés sont nombreux, et comme le parti se gouverne démocratiquement c'est-à-dire par le vote, ils imposent toujours leur volonté aux vieilles moustaches, à ceux qui ont fait des campagnes, reçu des blessures et appris quelque chose. Cela ira de ce train jusqu'à ce que notre parti trouve enfin un chef au bras fort, c'est-à-dire un maître.

J'ai vu Dame Démocratie de près et je vous jure qu'elle est comme la femme de Sganarelle qui aimait à être battue. James Fazy le chef adoré et obéi, depuis 20 ans, du parti radical genevois mène ce parti à coups de triques et comme l'empereur Nicolas menait ses Calmouks. Napoléon III est et sera, quoiqu'on dise, l'empereur le plus populaire et le plus aimé de la démocratie. Quand l'éducation des peuples sera achevée, *d'ici à deux cents ans*, il en sera *peut-être* autrement.

Quant à moi, rien ne me dégoûte plus que cette politique de club qu'il faut discuter dans ses moindres détails avec un tas d'imbéciles et de mouchards. Le beau plan de bataille, ma foi, que celui qu'il faut débattre avec le dernier des tambours et soumettre à l'approbation des recrues. On en gagnerait beaucoup comme cela.

Je me résume: Pour faire quelque chose chez nous, comme et plus qu'ailleurs, il faut arriver au pouvoir; pour sauver le vaisseau de l'Etat (pour me servir d'une expression favorite du Constitutionnel) il faut s'emparer du gouvernail, quand on se sent capable. Alors seulement un homme peut montrer ce qu'il vaut. Partout ailleurs le terrain appartient aux avocats et aux barbouilleurs de papiers, fabricants de phrases à cervelles vides.

Je comprends aujourd'hui le 18 brumaire et le 2 décembre. Les bavards perdaient la France ; deux hommes en eurent pitié et la sauvèrent ; le premier tomba dans d'autres excès et la perdit à son tour ; voyons ce que fera *l'autre*.

Je crains bien que les jésuites n'aient eu raison de dire que *la fin justifie les moyens*. Tout est là, dans la fin. De deux actions identiques dont l'une est inspirée par l'amour du bien et l'autre dictée par une pensée d'intérêt personnel, la première est sainte ; la seconde est infâme. Arriver au pouvoir à tout prix, par tous les moyens c'est très bien, mais pour quoi faire ? Est-ce pour réaliser tant de nobles pensées et de plans généreux que certains hommes sentent bouillonner dans leur cerveau ? À la bonheur ! me voilà prêt à applaudir. Si c'est au contraire pour régner c'est-à-dire pour s'enrichir et passer doucement sa vie au milieu de toutes jouissances, si c'est pour se livrer à ce penchant au commandement et à l'arbitraire que tout homme sent en lui, je ne vois plus en mon aspirant au pouvoir qu'un ambitieux vulgaire et un braillon dangereux.

Que pensez-vous de l'insurrection de l'Inde ? Je plains sincèrement les victimes *innocentes* des fautes et des infamies que l'Angleterre commet depuis 150 ans dans ces contrées. On est tout étonné que les *barbares* se servent des mêmes moyens, pour affranchir leur pays, que les Anglais, ce peuple civilisé et *chrétien par excellence* ont employés pour conquérir. Lisez l'histoire de Lord Clive et son successeur (dont j'oublie le nom) dans le gouvernement de l'Inde. Il faut que l'Angleterre expie cette politique égoïste, cruelle et cupide qui l'a fait abhorrer par tous les peuples. Quand elle aura perdu l'Inde, l'Irlande (celle-ci n'attend qu'un désastre de ses maîtres pour se soulever) et qu'elle sera descendue au rang de puissance de 3-ème ordre, que restera-t-il à la fière et insolente Angleterre ? Les malédictions des peuples qu'elle a écrasés et. ... *l'Alliance de l'Autriche !!!*

Je suis étonné que la révolte des Indiens n'ait pas encore trouvé un seul appui dans la presse européenne. Les Américains qui ne se laissent pas tromper et influencer par des considérations hypocrites, et une politique de conventions applaudissent déjà des deux mains aux efforts des révoltés.

Tout peuple qui se lève pour revendiquer sa nationalité et qui scelle son indépendance de son sang a droit aux sympathies de tous les hommes de cœur. Comment, voilà une compagnie de marchands, qui le fer et la flamme d'une main, la corruption et le poison de l'autre, conquiert une nation de 150 millions d'hommes, dont elle fait *sa chose* ; qu'elle exploite comme un vil troupeau pendant 150 [ans] ; s'enrichissant de sa sueur et se baignant dans son sang, sans que l'Europe y trouve rien à dire. Puis quand ce troupeau, las d'être tondu et saigné par des étrangers se révolte contre eux et les déchire dans sa rage, tous les philanthropes sodomistes, tous les boursiers, tous les usuriers du monde, *le Journal des Débats* en tête, jettent les hauts cris et ne trouvent pas de termes pour flétrir dignement les infâmes bourreaux de Cawnpore et de Dehli. Et Messieurs ! un peu de sang froid ; veuillez considérer que ces bourreaux ne sont que des victimes à peine échappées à d'autres bourreaux dont ils connaissent trop bien l'implacable désir de vengeance pour garder quelque ménagement avec eux. Quand on sait qu'aussitôt pris

On sera sitôt pendu, on cherche à faire le plus de mal possible à son ennemi, avant de se faire prendre et pendre.

Je plains, encore une fois le sort des victimes inoffensives et innocentes. Si j'avais été là, je me serais probablement fait tuer en les défendant; mais cela déclaré, Dieu me préserve de calomnier et d'insulter le suprême effort d'une nationalité opprimée.

Toute guerre d'indépendance, lorsque la force dominatrice n'est pas seulement représentée par une armée, mais par une population aussi, devient une guerre d'extermination. À quoi bon défaire une armée quand elle trouve dans une population similaire les moyens de se recruter, de subsister et de renaître sans cesse de ses cendres?

Voyez l'exemple de l'Espagne quand elle chassa les Maures (*Le Journal des Débats* professe cependant un profond respect pour Isabelle la Catholique) et celui de la Transylvanie en 1848. Les Valaques eux-mêmes ne se contentèrent pas de chasser la poignée des Grecs qui étaient le gouvernement en 1821; ils massacrèrent pas mal de particuliers pour le seul fait qu'ils parlaient *elinika* et portaient des *chalvars*¹.

Et puis en définitif, si les Indiens sont de véritables bêtes féroces et des brutes (comme disent les journaux Anglais) cela ne prouve qu'une chose, c'est que la mission que les Anglais ont remplie, depuis 150 ans dans l'Inde, n'a été rien moins que civilisatrice; mais que en revanche leur joug a été bien dur. À vrai dire, on le soupçonnait depuis longtemps.

Adieu, cher ami, mes respects à la Princesse à qui ma femme envoie, ainsi qu'à vous, mille compliments.

Je vous embrasse

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

173

Roman, 22-24 septembrie/4-6 octombrie 1857

I. Gheorghiadu către D. A. Sturdza: Bucuria începerii lucrărilor Divanului Ad-hoc. Nemulțumirea lui Petrachi Tinca față de Grigore Vîrnax, deputatul de Roman. — Pregătirile pentru întîmpinarea comisarilor englez și rus, în trecere prin Roman.

Roman, 22 septemvr. 1857

Domnul meu,

Cred că astăzi ești [fericit], văzînd cu ochii lucrul mînilor noastre, întrunirea adunării ce am ales de la care să așteaptă binele ori răul pe viitor. Aste ne ocupă și pe noi aice. Grăbește a-mi comunica impresiile ce ți-au

¹ Bălăceanu apare cu totul neinformată asupra realității istorice, atribuind poporului român masacrele săvîrșite de turci cu prilejul cruntei reprimări a răscoalei de 1821.

insuflat începutul, speranțele ce ai pentru viitor, și tot ce vei mai socoti di trebuință spre mîngăerea noastră acestor de aice, care nu putem fi martori la asemenea solenități.

Dl. Grigore Vîrnăv, pornindu-să de aice, au luat cu sine adresa ce era pentru caimacamul ca să-și facă fală însuși. Nu ți-am spus însă că hîrtia a rămas ace făcută di ei, nevrînd d-lor să audă măcar di cealantă care stă precum ați lăsat-o la dl. Teodori.

Tinca este așa di mîhnit pentru farsa ce i s-au giucat, ducîndu-să hîrtia acelora cu el, încît îmi pare foarte rău că omul pentru mulțămirea noastră au făcut un sacrificiu, și acum trebuie să sufere în amorul său propriu.

Scriu aceste pentru știința dv. și pentru că de va fi trebuință, să faceți în aceasta cuvenita remonstrare.

La cheltuelile făcute pentru comisariul englez mai trebuie încă 20 galbeni, pe lingă cari acum mai așteptăm pe rusul. S-au pregătit toate și va fi împăcat pentru că din mila lui Dumnezeu nu este nimeni din acei carii fac turburare.

Scrie-mi di acolo ca să știu di toate. Pîră atuncea priimiți multe complimente de la

a dumitali plecat serv

Gheorghyadi

În acest minut am primit depeșa dumitali. Mersi și iar mersi.

Ocazia prin care era să espeduesc aceste s-au pornit în grabă; am așteptat altă ocazie. Acum mă folosesc di acesta pentru a-ți vesti că comisariul rus au trecut pe aice noaptea. Toate pregătirile noastre au rămas fără efect.

Aice o mulțime de intrigi și nemulțămiri. Eu pare că nu văd nici aud nimica. Singur scopul să să realizează. Celalante fie toate spre nemulțămirea mea, că nu-mi pasă.

Linștește-mă dar întrucît privește scopul național. Celalante nu mă interesează.

Adio, serv

Gheorghyadi

24 septemvr.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

Iași, 7/19 octombrie 1857¹

D. Bolintineanu către Baligot de Beyne, directorul ziarului „Presse d'Orient”: Amănunte de la ședința din 7/19 octombrie a Divanului Ad-hoc moldovean, cu prilejul votării dorințelor țării; propunerea lui Kogălniceanu, discursul lui C. Hurmuzaki, poziția „ridicolă” a lui A. Balș și N. Hermeziu.

¹ Pentru precizarea stilului calendaristic vezi scrisoarea lui M. Serghiescu către Chr. Tell, nr. 175; și procesul verbal nr. 7 al ședinței Divanului Ad hoc al Moldovei din 7/19 oct. 1857, publicat în *Acte și documente*, VI₁, p. 62–80.

Cher Baligot,

C'est avec un vif plaisir que je viens de recevoir ta lettre par Negri. Je voudrais vous écrire longuement sur la célèbre séance d'aujourd'hui qui a décidé de l'avenir ou de l'honneur de notre nation. Mais ce brave Marin vient de me dire qu'il vous a déjà écrit une longue lettre pleine de détails. Malgré cela, je ne puis m'empêcher de te dire que : dès que le règlement concernant l'intérieur de l'assemblée fut discuté, Negri fut élu viceprésident à l'unanimité. Rallet fut élu secrétaire de l'Assemblée et puis secrétaire du comité des propriétaires (grands). Hourmousaky, Rola (beau-frère d'Alexandri), Pano, Mavrogheni furent aussi secrétaires. Mais je m'arrête là car le vieux Marin me dit qu'il vous a déjà écrit sur tout cela. La séance fut ouverte aujourd'hui lundi à 11 heures du matin. Déjà une foule d'hommes encombrait la salle. La loge réservée pour les dames attirait les yeux des spectateurs, par la foule, la beauté et l'élégance des êtres charmants qui y avaient pris place.

Nous fûmes présentés ici comme représentants de la Valaquie. Le président annonça l'ouverture. Un secrétaire (Rolla) lit un journal. Après vint le tour de Kogalnitziانو qui lit le projet concernant les quatre¹ points et que je regrette de ne pas pouvoir te l'envoyer, étant trop long. Nous l'avons envoyé à Bukarest au Divan Ad hoc. Kogalnitziانو, Hourmousaky, Rola, Rallet, Mavrogheni, Malinesco sont les auteurs de ce parfait travail.

Après le projet, Hourmousaky tint un long et intéressant discours sur la position présente, passée et à venir des Principautés, avec l'explication des quatre points. Après lui, deux députés, les seuls antiunionnistes, dirent qu'ils ont quelques propositions à faire contre l'Union. Il y avait un article dans le règlement qui disait que tout amendement doit être soutenu par quatre députés. Mais il n'y avait que deux des leurs dans la Chambre. Quelques-uns se proposèrent en vertu du règlement de leur défendre de parler, mais l'Assemblée marcha sur l'art. du régl. et donna au proposant la liberté de s'exprimer. C'était la tactique des anti-unionnistes ; ils comptaient sur le refus de l'Assemblée, pour avoir le droit de crier que cette assemblée avait exercé de la pression ; on comprit leur pensée et on les laissa parler. Le premier c'est A. Balch. Il s'est rendu ridicule—par sa manière de faire. Il ne savait ni parler ni lire. Un autre a lu sa proposition. L'autre était le lieutenant de l'évêque de Roman. A peine il ouvrit la bouche pour parler contre l'Union que D. Rallet tira de sa poche un acte signé par le prélat, il y a un an, dans lequel il demandait la réunion avec un prince étranger lui et 150 autres individus. Le pré-

¹ Spre deosebire de Țara Românească unde s-au votat patru puncte (ședința din 9/21 oct., *Acte și documente*, VI₂, p. 31—46 : autonomia, unirea, prinț străin și guvern constituțional reprezentativ), în Divanul Moldovean s-au produs *cinci* puncte : autonomia, unirea, prințul străin, neutralitatea pământului românesc și guvern constituțional reprezentativ. Cf. procesul verbal amintit în nota precedentă.

lat resta stupéfait, ne sachant plus que dire. La séance s'est terminée avec beaucoup de dignité. Tous les députés ont signé l'Union, excepté trois.

Bolintineanu

Pour ton affaire il est encore temps, patience.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

175

Iași, 7/19, octombrie 1857

M. Serghiescu către Chr. Tell: Martor fiind, împreună cu D. Bolintineanu, la ședința din 7/19 octombrie a Divanului moldovean își exprimă indignarea împotriva atitudinii lui Nectarie Hermeziu și Alecu Balș, și entuziasmul față de D. Rallet și M. Kogălniceanu.

[În aceeași scrisoare :] *D. Rallet adaugă cuvinte de salut frățesc.*

Iașii, Luni la 7/19 octombrie 1857

Prea iubite domnule Tell,

Astăzi se proclamă divanul ad-hoc al Moldovei în unanimitate avind în contră numai 2 voturi, unul al lașului locotenent de Roman care s-a făcut de ris pentru toată viața lui cea miserabilă și altul al lui Alecu Balș ce este născut dintr-o moldoveancă ce a preacurvit cu țișanul său bucătar.

Fratele nostru Rallet a făcut mult pentru chestia de vieață a nației noastre. El dete de gol în fața importantei adunări și a publicului pe prea blestematul călugăr, arhieru de Roman, Nectarie Hermeziu, ce iscălise mai nainte pentru unire cu prinț strein — și care astăzi ca un alt Iudă, a zis în Adunare, c-a făcut-o atunci între patru ochi. I s-a răspuns groaznic de către supăratul orator și sprijinitor al drepturilor României întregi Mihail Cogălniceanu.

Vei vedea toate într-un prosé-verbal ce va ieși din tipar.

Întilnește pe Ștefan Golescu și vedeți proiectul decretat de Divanul Ad-hoc de aici, coprinzînd iscăliturile deputaților etc. etc.

Eu și fratele Bolintineano eram să venim mai de timpuriu dar frații romîni din sora noastră Moldavia ne-a oprit ca să servim de reprezentanți ai României la marea zi de astăzi, și așa am fost de față cînd s-au esprimat pentru chestia de vieață a nației noastre.

Noi ne glorifiem mult cu patriotismul ce vă caracterizează de mulți ani în fața lumii întregi și suntem siguri că Camera României compusă de reprezentanți patrioți ca voi, vă veți esprima întocmai ca frații noștri de peste Milcov.

Să ne vedem sănătoși peste citeva zile. Complimente fraților noștri de acolo, arată-le din parte-mi și dintr-a Bolintineanului pînă ne-om putea vedea și a ne îmbrățișa frățește.

De se află familia D-tale în București, prezentează-i complimentele mele.

Compatriot amic devuat

M. Serghiescu

P.S. Iată și versuri împrăștiate la încetarea seanței de astăzi.

Fratele nostru Rallet pe care-l putem numi într-adevăr sufletul nației romine, cunoscîndu-te din nume și în particular de la noi îți scrie următoarele rînduri.

9 oare. Primirăm depeșa telegrafică prin care investiți alegerea de viceprezidenți, de secretari și chestori.

[*M. Serghiescu*]

[*D. Rallet*]: Am luat libertate a vă însemna aice că cunoștința voastră deși nu o am încă, totuși mă socot în dreptate a vă trimite a mele cordiale complimente, pentru că port stimă bărbaților cu principii și adevăraților fii ai Romîniei. Astăzi este timpul să ne cunoaștem și să dispară hotarele ce ne despart fără să ne mai desbine.

Al Dv. serv

D. Rallet

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCXCIX/6.

176

Nisa, 20 octombrie/1 noiembrie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Noi comentarii în legătură cu alegerile din Țara Romînească. Analiza cauzelor care au provocat căderea moderaților: nimbul emigraților; campania din „Timpul”; partidul „democrat-socialist” al tineretului. Impopularitatea moderaților la orașe și la sate; leaderii moderaților; înfrîngerea lui I. Ghica în alegeri. Nicolae Golescu vicepreședinte.

Impresia produsă în Franța. Declarațiile lui Napoleon cu privire la unire și despre un prinț străin. Alte comentarii. Ion Ghica și opinia apuseană; îl sfătuieste să întreprindă o călătorie în Apus. — Poujade și Suțchi rău văzuți la Paris.

Nice, le 1 Novembre 1857

Mon cher ami,

Depuis trois jours je suis de retour de Paris où j'ai été consulter les médecins au sujet de ma maladie. Inutile d'ajouter que ces messieurs

n'y ont rien compris et que j'en suis revenu un peu plus malade que par le passé.

Avant de vous entretenir du côté politique de mon voyage, laissez-moi vous parler des élections valaques.

Il ne faut pas se dissimuler que si elles présentent, au point de vue unioniste un resultat très satisfaisant, elles n'en sont pas moins, pour la fraction modérée du parti national, un véritable échec.

Comme j'ai l'honneur de faire partie de cette fraction, je vais tâcher de me rendre compte, le plus froidement possible, de cette défaite.

Les élections qui viennent de se faire sont le premier acte politique sérieux auquel notre pays ait été appelé à prendre part, depuis des siècles. Il faut donc mettre en première ligne l'inexpérience et la naïveté des électeurs. — Les pauvres gens ont pris les grands braillards pour de grands patriotes et ils ont élu ceux qui se montraient sur le plus de points à la fois et débitaient les plus grosses phrases. Vient ensuite l'action de la presse, qui n'a cessé de représenter les émigrés de 48 comme des héros, des martyrs et de véritables hommes d'Etat. L'auréole de la persécution brillait sur leur tête. Leur grand bonheur est d'être rentrés six mois trop tard ; ils ont donné au dernier moment et, comme toutes les troupes fraîches qui chargent en ce moment-là, ils ont remporté la victoire. Ajoutez-y l'attrait de la nouveauté ; le plus irrésistible des attraites aux yeux d'un peuple changeant et capricieux comme le nôtre et vous aurez le secret du triomphe complet de ces messieurs.

Voici l'explication encore plus facile de l'espèce d'impopularité qui pèse sur les hommes, à nous, et qui font que Nicolas Kretzoulesko, les G. Cretziano, les Alexandresco, les C. Falcoyano, les I. Philipesco, les Angelesco n'ont pas été élus.

Lorsque les hommes de 48 sont rentrés, nous étions depuis 18 mois sur la brèche et recevant des coups non seulement de nos adversaires, mais, aussi de nos amis. Nous étions frappés plus souvent par derrière que par devant. Etait-ce inexpérience des derniers rangs ou bien trahison ? Je penche pour cette dernière hypothèse. Le „Timpul”, ce journal ultralibéral n'a jamais ouvert son feu contre le parti des vieux boyards et de vieux abus, sans atteindre, quelques-uns des nôtres. Cette tactique s'explique par l'argent que le Prince Ghica donnait à Bussuïotchano et par la haine personnelle que S.A. nous porte. Angelesco dont on a exploité l'état maladif et bilieux et qui a cru servir la liberté et la bourgeoisie, en écrasant tout ce qui ressemble à une aristocratie, a fini par ouvrir les yeux et il a mis Bussuïotchano et son journal à la porte.

Notre modération sur toutes les questions sociales nous avait aliéné les sympathies et la confiance de l'extrême jeunesse, de ce parti qui s'intitule *démocratique et socialiste* sans savoir ce que ces mots veulent dire et parceque Mr Bratiano leur écrivait que „c'était bien porté”.

Pauvre jeunesse encroûtée d'ignorance et infectée d'opinions subversives par des professeurs qui, n'ayant rien à lui apprendre pour cause de propre ignorance, la passionnent au lieu de l'instruire. S'il y avait chez nous un gouvernement régulier et intelligent, il commencerait par faire une rrazia de professeurs. Loin de là, Mr Costa-Foru, le directeur général des écoles, de la façon de Mr Georges Ghica, souffle sur le feu.

Il y a dans tout cela, la main de l'Autriche ; je la vois jusque dans le triomphe électoral des révolutionnaires.

Le noyau intelligent de la bourgeoisie est précisément formé par cette jeunesse et par ces professeurs ; ils mènent tout le reste.

Nous n'avions donc pas de chances d'être élus dans les villes. Pour l'être dans les campagnes, il aurait fallu avoir l'appui du gouvernement ou de la boyarie. Le gouvernement nous hait et nous craint ; il préfère et préférera toujours tendre la main aux hommes de 48, *qu'il croit impossibles*, qu'à nous. L'Autriche les aime aussi mieux parcequ'elle espère qu'ils feront des bêtises et compromettront la cause. Les boyards nous exècrent et brûleront leurs bulletins plutôt que de nous les donner ; d'ailleurs ils sont eux-mêmes, aujourd'hui, d'une faiblesse excessive.

Traités de révolutionnaires par ces derniers ; calomniés par des hommes du gouvernement ; considérés comme tièdes par la folle jeunesse ; affaiblis par nos luttes intestines, encore plus que par celle que nous soutenions contre nos adversaires, nous étions presque impopulaires et usés lorsque l'Etat-major de la révolution a débarqué à Giurgio. Il ne lui a pas fallu beaucoup de finesse pour comprendre et exploiter cette situation. Accueillis par le gouvernement qui, serré de près par ses rivaux et n'osant plus compter sur notre appui, leur a tendu les bras, ces messieurs se sont répandus dans le pays. Se faisant précéder par une troupe de fidèles qui organisait des ovations sur leurs pas ; ils ont marché de club en club et sont arrivés au Divan.

Un mois avant l'arrivée de ces messieurs, j'ai dit un soir au Comité Central à cet imbécile de Constantin Cretzoulesco, dont la bêtise et le caractère haineux ont tout gâté : „Nous sommes débordés ; le premier qui aura le bon esprit d'arriver maintenant mangera les marrons que nous venons de tirer à grande peine du feu. Je fais des vœux pour que ce ne soit pas Bolliac ; car Bolliac serait en 48 heures à la tête du parti national”. Mrs Constantin et Charles Cretzoulesco savaient ce qu'ils faisaient, ou plutôt Mr Basili le savait pour eux. Matin et soir ils allaient prendre leur mot d'ordre chez le commissaire russe. Nicolas Kretzoulesco, qui aurait pu les contrebalancer, ne bougeait pas de peur de se rendre impossible (au ministère). C'a été son rêve jusqu'à la fin. I. Philippesco et Angelesco n'ont jamais voulu se voir ni se recontrer. Le premier accusant le second d'être vendu aux Turcs, et celui-ci disant de celui-là „este bo-er”. Alexandresco qui a un talent magnifique comme poète, est une mазette et un poltron en politique. Georges Cretziano nous restait ; sa plume vaut un million ; j'ai voulu créer un journal ; mais il me fallait le concours d'Angelesco. Pendant un mois entier cet homme a rusé avec moi. Après mille et un tours et détours il a prétexté sa santé pour m'éconduire. C'est alors que dégoûté des hommes et ruiné par la maladie, je suis parti.

Le gouvernement a rendu votre élection impossible ; tellement il est vrai qu'il disposait de la majorité, dans la Dumbovitzza, qu'il y a fait élire Costesco qui est méprisé par tout le monde. En cela Bezdadé Costaki, la brute, vous a joué. Cela prouve qu'avec les hommes malhonnêtes il ne faut jamais avoir affaire ; fût-on mille fois plus fort qu'eux. L'autre député (Predesco) est un tchokoï qui a su se ménager et l'appui du gouvernement et celui des révolutionnaires. Vous avez été sacrifié par le Caïmacam à ses nouveaux alliés.

Ce pauvre prince Alexandre doit commencer à comprendre qu'il est tombé dans son propre piège. „Voilà des hommes — s'est-il-dit — qui ne peuvent prétendre ni à la principauté, ni même à des ministères, servons-nous-en !”. Aujourd'hui les 76 voix (sur cent) qui ont porté Nicolas Golesco à la vice-présidence doivent lui avoir prouvé qu'il a en face de lui un rival, et un rival plus dangeureux que Bibesco, qu'il craignait tant.

Je n'ai pas pu voir, à Paris, Mr Walewsky parcequ'il était aux eaux et que je n'ai pas pu attendre son retour. J'ai vu en revanche des hommes tout aussi bien placés, pour savoir ce qui retourne, et moins obligés par leur position de se taire. Les élections valaques ont fait un très mauvais effet sur Napoléon ; la présence des deux Bratiano et de Rosetti au divan l'a fort mécontenté. Il lui est échappé de dire que la Valachie était une succursale du Faubourg St. Antoine. Il est beaucoup plus satisfait des Moldaves qui passent à ses yeux pour des hommes pratiques. Le fait est que la poignée d'unionistes moldaves vient de faire une belle campagne. — La personne qui me donnait ces détails me disait : „L'Empereur tient plus que jamais à l'Union ; c'est sa vengeance contre l'Autriche. Il est, de plus, tellement animé contre les Turcs qu'il ne ménagera plus rien. Tenez pour certain que vous aurez l'Union dans six mois ou la guerre dans dix-huit.

Le retour de Rechid aux Affaires est considéré par le gouvernement français comme une insulte personnelle. Maintenant ce n'est plus Rechid seul qui doit tomber ; c'est aussi Lord Redcliffe. Si les affaires de l'Inde tournent mal, les choses se dénoueront pacifiquement ; dans le cas contraire, nous ferons la guerre à l'Angleterre, à l'Autriche et à la Turquie et nous referons à Paris la carte de l'Europe.

Pour ce qui est du Prince étranger, l'Empereur le croit difficile, mais pas impossible, dans les circonstances actuelles ; peut-être croit-il que c'est là une question qui se dénouera toute seule et que le temps ou *vous-même* pourrez résoudre un jour ou l'autre. — Au surplus il faut ôter un dieu en personne pour connaître le fond de sa pensée et pour savoir quel sera son dernier mot. Quel qu'il soit il pèsera prodigieusement dans la balance européenne. Nulle puissance n'est aujourd'hui en état de nous disputer la prépondérance. La France n'a jamais été plus prospère. Avec Napoléon III il faut s'attendre à tout ; l'imprévu est son élément ; il s'y complait. Une chose que l'on croit impossible aujourd'hui peut — grâce à son inébranlable volonté — être accomplie demain”.

Voilà ce qu'un des hommes les mieux placés de France m'a dit. Je vous le livre sans aucun commentaire et en vous demandant le secret.

Voici d'autres renseignements puisés de droite et de gauche, mais à de bonnes sources : Vous êtes connu à Paris, *on* sait qui vous êtes et ce que vous valez ; on ne se trompe que sur un point, en vous tenant pour l'homme des Anglais d'abord, et l'homme de Redcliffe ensuite. Vous pensez qu'à ce sujet je n'ai pas „tenu ma langue captive”, et que j'ai répondu comme il faut. Le jour où le prince étranger sera écarté et où l'on mettra un nom indigène en avant, le Gouvernement français s'attend à ce qu'*on* (les Anglais) vous mette sur le tapis. Il ne fera pas une seule objection contre votre moralité et votre capacité ; il les connaît trop bien ; mais il vous laissera écharper par l'Autriche et par la Russie.

Mr Béclard pour avancer les affaires de Stirbey, ne dit pas autant de bien de lui, que de mal de tous ceux qui peuvent lui nuire. On dit Mr de Talleyrand aussi gagné par Stirbey. Dans tous les cas Lesourd sait et Lesourd a une grande influence sur son chef. Ce sont ces Messieurs qui doivent vous avoir anglisé aux yeux du gouvernement français.

Il n'y a qu'une chose à faire, c'est de faire un voyage *d'agrément* en Occident, de *passer* par Paris et de vous y faire connaître en vous donnant franchement pour ce que vous êtes. De cette façon on saura à quoi s'en tenir et il ne sera plus au pouvoir de quelques subalternes de vous noircir à volonté.

Poujade est mal vu à Paris ; c'est à son manque prodigieux de tact qu'il doit s'en prendre. Il a pris sous son égide Soutzaki et l'a patronné et piloté sans réussir à le faire recevoir. Ce misérable est reparti furieux de ce que toutes les portes lui sont restées fermées. La police française l'a suivi pas à pas et a enregistré bon nombre d'escroqueries. Figurez-vous qu'entre autres choses il a vendu à une compagnie anglaise, contre 100.000 comptant et 900.000 en promesses d'actions la concession d'un chemin de fer en Valachie et cela comme ministre de finances. — On a fait dire à Mr Poujade que ni l'Empereur ni le ministre ne pouvaient recevoir un homme placé sous le coup d'une accusation criminelle.

Je vous laisse à penser quel jour cela jette sur ce malheureux Căimacam dont Soutzaki est *encore* un des ministres. Le vieux prince est fort méprisé à Paris. On le croit autrichien et incapable.

Soutzaki est porteur de pleins pouvoirs signés par le conseil des ministres pour traiter de la création d'une banque et d'un réseau de chemins de fer en Valachie. Il a fait croire à ses trop crédules collègues que ce n'était qu'une pure formalité ; une manière adroite de couvrir le véritable but de son voyage qui était de faire nommer le Prince Ghica hospodar à vie. C'est à l'aide de cet acte qu'il s'est fait avancer de l'argent. Il arrivera probablement que les ministres payeront solidairement les 100.000 francs.

Tout cela, je vous le répète, a coulé le Prince Ghica. M-me Poujade l'a achevé en le rendant proverbial. Elle ne va jamais au bal sans entrer, avec chacun de ses danseurs, dans les détails les plus intimes sur sa famille, son père et son oncle, *le souverain actuel de la Valachie* ; elle a été présentée à l'Empereur à Biarritz où elle s'est rendue *exprès aux frais du Căimacam*. La première chose qu'elle lui ait dite, c'est que la Valachie avait une famille illustre, une carrière dont elle tirait depuis trois siècles ses princes et qu'il serait injuste qu'on la dépossédât en faveur d'une famille étrangère. Que son père le grand Vornik (sic) était tout dévoué à la politique française et qu'elle était chargée par lui d'en assurer S.M. „Cela me fait bien plaisir, Madame”, fut toute la réponse de l'Empereur.

J'achève car je n'en puis plus, cette longue lettre m'a épuisé.

Votre bien dévoué

[I. Bălăceanu]

București, 24 octombrie/5 noiembrie 1857

Secretariatul Statului către V. Boerescu: Adresa prin care se încuviințează apariția ziarului „Buciumul” [ulterior „Naționalul”]¹ sub redacția sa.

Secretariatul Statului
Anul 1857
luna Oct. 24
Nr. 3573
București

Domnului V. Boerescu

Considerindu-se cererea ce ați făcut prin petiția cu data de la 19 octombrie curent, de a începe un jurnal politic-comercial sub numele de „Buciumul”, Secretariatul printr-aceasta vă acoardă voia de a începe acest jurnal sub redacția Dvoastră.

Se alătură aci două ecsemplare tipărite de regulile întocmite asupra presii — din care unul va sta în păstrarea Dvoastră, spre a-l avea în vedere și a vă conforma întocmai; iar celalt, subînsemnatul de Dvoastră, se va depune în cancelaria Secretariatului ca o dovadă că cunoașteți zisele reguli și că le veți urma fără abatere.

Suma de 400 galbeni, cauționamentul prevăzut prin art. 2 din regulile presei, s-a priimit la Secretariat și s-a înaintat la Onor Departament al Finanțelor ca să se depuc în casa Statului.

p. Secretarul Statului
Grigoire Gh. Ghika

Censor
G. Nestor

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, LXVIII/2, f. 97.

Galați, [octombrie/noiembrie 1857]

D. Bolintineanu către Baligot de Beyne: Anunță plecarea din Moldova spre București. — Abonamentele pentru „La Presse d’Orient”. — Noi probleme propuse spre dezbaterea Divanului Ad-hoc moldovean. Paralelă M. Kogălniceanu-C. Hurmuzaki. — Aspecte din admii-

¹ La 29 oct. 1857 prin adresa nr. 3619 în urma unei cereri din partea lui V. Boerescu Secretariatul a încuviințat propunerea făcută de a schimba numele jurnalului „Buciumul”, pentru care se dăduse cuvenita autorizație, în acela de „Naționalul” [*Ibidem*, f. 96].

Ce vendredi¹, Galatz

Cher Baligot,

Me voici de retour à Galatz. Demain matin je pars pour Giurgevo — et puis à Bucarest. J'ai parlé avec Negri relativement à mon projet. Pour le moment il est impossible de le mettre à exécution à cause des occupations politiques de ces messieurs; ils n'ont pas la tête à eux. Dès que le Divan sera fermé, on s'occupera de cela. En attendant Marin tâche de faire des abonnés pour la *Presse d'Orient*. Déjà la *Presse* aurait eu des centaines d'abonnements en Moldavie, si cette feuille pouvait y parvenir régulièrement. Malheureusement, la *Presse d'Orient* n'entre point en Moldavie; ceux qui sont abonnés ne la reçoivent guère, et tu sais bien que ce n'est pas agréable de payer un journal qu'on ne reçoit jamais. Est-ce le gouvernement qui l'empêche d'y arriver? Est-ce la poste autrichienne qui en fait main basse? Est-ce le facteur de Paris, qui s'acquitte mal de son devoir; je n'en sais rien. Ce qu'il y a de positif, c'est qu'elle ne paraît pas sur ce sol inhospitalier.

Marin doit t'envoyer bientôt l'argent provenant de quelques abonnements. As-tu reçu ma lettre de Jassy et celle de Marin dans laquelle je te faisais connaître le résultat des premières séances du Divan? Les anti-unionistes comptent beaucoup sur deux articles ou points que le Divan va prononcer entre autres pour mettre de la division dans son sein. Déjà on dresse des listes et on demande des signatures afin d'en faire une vive protestation contre le Divan. Les points sur lesquels l'attaque va être dirigée, ce sont la question des paysans ou l'abolition du boéresk, et le point concernant la naturalisation des étrangers. La première question est encore pendante; on la garde pour la fin, vu qu'on craigne, qu'en l'agitant maintenant, la sensation n'en soit pas trop vive; l'autre point est déjà projeté; vendredi il sera fixé. Il s'agit de donner des droits civils et politiques à tous les étrangers qui se trouvent en Moldavie et qui voudraient se naturaliser, de quelque rite qu'ils soient, pourvu qu'ils soient chrétiens. Les colons arméniens et hongrois qui jusqu'à présent avaient des devoirs et pas des droits, vont être considérés comme indigènes dorénavant, à la condition toutefois de demander la naturalisation. Mais une partie des députés s'y oppose, sous l'instigation des gens malveillants, il est à espérer qu'ils vont revenir de cette erreur. Vendredi, demain, le Divan va se prononcer sur douze points qui sont entre autres l'indigénat, l'indépendance de l'église roumaine, la rectification du territoire, la tolérance de tout culte ou rite, l'armée; la régularisation des biens monastiques, etc., etc.

Cogalnitziano et Hourmousaky représentent dans le Divan deux partis : Cogalnitziano, le parti libéral et Hourmousaky le parti modéré.

¹ Pentru datare cf. scrisoarea aceluiași către Al.Zanne, din Galați 24 oct./5nov. 1857, publicată de N.Cartojan, *Scrisori ale lui D. Bolintineanu după întoarcerea din exil*, „Neamul românesc literar” 1911, p. 44—47.

Mais Cogalnitziano, soit à cause de son talent réel, soit parce qu'il défend une cause plus vitale, s'élève tous les jours tandis que Hourmousaky perd sa popularité.

J'ai parcouru toutes les provinces de la Moldavie — il paraît réellement qu'on a dépensé plus de 100 mille ducats pour les premières élections. Un individu m'a dit avec un sang-froid admirable qu'il avait reçu 500 ducats d'un boyard et 500 d'un autre pour son vote, mais qu'il l'a donné à celui qui avait la chance d'être un jour ministre. Par suite de ces dépenses, la vistiarie est dans la débîne ; la banque a déclaré qu'elle ne peut plus lui faire crédit ; les employés et les militaires depuis six mois ne sont pas payés. L'état de l'administration est déplorable. Le Caïmacam ne comprend rien aux affaires ; il change les employés tous les jours ; il arrive souvent qu'il nomme deux et trois personnes à la fois pour exercer les mêmes fonctions.

Aussi l'anecdote du Carmouitor de Botochani en est très drôle. Il est arrivé que deux individus sont arrivés à Botochani avec l'ordre d'accepter la place de Carmouitor, et puis un autre est survenu. Dernièrement le Caïmakam a fait venir au Conseil les ministres avec les gendarmes. Il est honnête ; il ne vole pas, mais ses ministres font main basse sur tout. Il veut les changer, mais les personnes honnêtes ne veulent pas servir l'Etat et se retirent. Ionesco est destitué déjà ; tu sais qu'il était chef des colons bulgares ; il paraît qu'il était trop sévère. Les professeurs de l'Académie au nombre de vingt ont protesté contre l'inspecteur Lauriano et donné leurs démissions en masse ; l'affaire est devant une commission.

Je m'ennuie affreusement ici. Alexandri est à Paris, malade, il a envoyé sa démission de député¹. Negri va t'écrire un de ces jours ; il est très aimé et populaire. J'ai été reçu très bien par les Modaves. Les dames me comblent de cadeaux en bourses de tabac, j'en ai tant que je pourrai ouvrir un magasin. J'ai refusé des cadeaux de prix, mais j'ai dû recevoir de la part des patriotes une riche bague en brillants. Tous mes ouvrages ont été vendus ; mais les amis m'ont mangé l'argent provenant de mon travail. Je vais t'écrire de Bucarest. Là le Divan avait fait la bêtise de s'arrêter après avoir proclamé les quatre points. Je crois qu'il en est rev nu. Ils ne sont pas forts en politique.

Mes amitiés à Pietri. À bientôt et peut-être au revoir.

Bolintineanu

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

179

Nisa, 28 octombrie/9 noiembrie 1857

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi trimite o scrisoare primită de la Teulescu. Crede în destrămarea partidului național și în constituirea unui partid constituțional moderat, condus de Ion Ghica. Despre

¹ Cf. Procesul verbal nr. 8 al Divanului Ad hoc al Moldovei din 10/22 oct ; D. A. Sturdza ș. a., *Acte și documente VI*, p. 81.

Nice, le 9 Novembre 1857

Mon cher ami,

Je vous envoie une lettre que je viens de recevoir de Bukarest ; elle est fort curieuse et d'autant plus caractéristique que son auteur (Teulesco) était, il y a trois mois à peine, un rouge parfait et ne jurait que par la barbe de Rosetti et le toupet de Bratiano. Il paraît qu'il y a un immense désenchantement, dans le parti national, sur le compte des *martyrs*. Je les crois complètement usés. Si dans trois, quatre ou cinq mois (pas plus), il vous plaît d'aller passer quelques semaines en Valachie, les débris du parti national viendront d'eux-mêmes à vous et vous pourrez en former *un parti constitutionnel modéré* dont vous serez éternellement le chef. *Les temps sont venus*. L'incapacité de nos aigles est tellement constatée qu'ils n'auront plus qu'à se cacher à votre approche. Déjà Bratiano songe à retourner au pays où naissent les bufsteaks (comme dit Teulesco), il cherche à organiser une souscription qui lui permette de joindre l'agréable à l'utile. Cet homme se croit un O'Connell et voudrait pratiquer l'agitation pour s'en faire 3 000# de rente.

S'il y a des élections nouvelles, pour une Chambre législative, peu de ces messieurs y arriveront. Ce sera notre tour. Pour ma part, s'il me reste pour 11 centimes de santé, je me ferai élire.

L'entente qui existe entre le Caïmacam et les *ultra* ne me paraît plus douteuse. Le prince Ghica a-t-il voulu les mettre en évidence pour faire mieux ressortir leur ineptie ou a-t-il cru qu'ils étaient une force dont il pourrait se servir pour arriver ? — Voilà ce que je ne sais pas encore.

Nicolas Crețulesco aurait profité de ce détour de l'opinion vers les hommes modérés, s'il n'avait accepté, mal à propos, la défroque de Soutzaki. Sa conduite est d'autant moins explicable qu'il occupait un poste (la direction de la ferme de l'exportation), qui lui rendait 1 200 ducats par an. Il était mieux payé qu'un ministre, ce n'est donc pas la faim qui l'a fait sortir du bois. Et dire que c'est par amitié pour lui et par esprit de solidarité que je n'ai pas accepté, il y a huit mois, l'interim du ministère des Cultes avec le titre de Directeur. Lorsque cette offre me fut faite, N. Crețulesco, craignant de me voir *succomber à la tentation*, vint me voir et m'exhorta énergiquement à persister dans ma détermination à ne pas accepter l'emploi. Notez bien que je n'avais pas comme lui une place de 1 200 ducats par an. *Ab uno disce omnes*.

Adieu, mon très cher ami, je vous serre la main. Mes respects à la Princesse

Tout à vous

J. B.

București, 3/15 noembrie 1857

Dim. Crețulescu către I. Ghica: E nedumerit de întreruperea corespondenței dintre ei. — Îi comunică impresii politice din București, criticând asupra întreaga politică „exaltată” a grupului Rosetti-Brătianu arătând înțelegere pentru eforturile moderatoare ale lui Al. G. Golescu-Negru. Motivele întârzierii trimiterii memoriului explicativ al celor patru puncte. — Știri de familie și alte știri interne.

Bukarest, 1853¹, Novembre 15/3

Mon cher Ghika !

Si je ne vous ai pas vu avant votre départ de Constantinople, la faute est à Mr. Guès, comme il doit vous l'avoir expliqué lui-même. Cela n'empêche pas cependant que je suis encore très fâché de n'avoir pas pu vous voir, d'autant plus que je voulais vous parler et vous prier en même temps de me dire pour quelle raison vous me *battiez froid* dans les derniers temps. Comme je ne me sentais fautif en rien vis-à-vis de vous cela me faisait du mal. J'espère donc, mon cher Ghika, que vous m'écrirez bientôt pour me dire franchement ce que vous aviez contre moi, car je ne serais tranquille que lorsque j'aurais reçu une lettre de vous.

Maintenant que je suis à Bukarest, je voudrais vous parler de ce qui se fait et se passe ici ; mais que puis-je vous dire, misère et encore misère. Vous devez déjà connaître la composition du Divan, à quoi doit-on s'attendre de bon et de raisonnable de la part des députés comme Kostesco, Bezadadé Grigore, Bourki, Roukareano, A. Floresko, et d'un tas d'autres chenapans plus ignorants et plus stupides les uns que les autres ; je vous assure que cela fait mal même d'y penser. Malgré cela, il y a des gens qui ont l'audace de vous soutenir, que dans le pays il y a déjà une *opinion publique formée* et avec laquelle on doit compter. Voilà, par exemple qui est fort. Les deux Bratiano et Rosetti font la loi au Divan, tout ce qui n'est pas dit ou proposé par l'une de ces trois *vertus antiques*, n'est pas même pris en considération ; et si vous saviez cependant les bêtises, les stupidités et les platitudes qu'ils font ! Par leurs promesses, leurs menées et leurs intrigues, ils sont arrivés à tourner la tête aux petits propriétaires et aux paysans, de manière que ces derniers ne jurent et ne voient que par les yeux de ces trois célébrités. Forts donc du concours de ces deux classes d'hommes et d'un tas d'autres chiokoï de leur clique, comme Chernatesko, Aritchesko, Tournavitou, Ioranu, Petresko, N. et Et. Golesko, ces trois meneurs ne doutent plus de rien et sûrs d'avoir toujours la majorité pour eux, font ce qu'ils veulent dans le Divan et proposent chaque jour des choses de l'autre monde. Ce pauvre Arapila a essayé de

¹ Greșală evidentă de datare, în loc de 1857 așa cum o confirmă întreg conținutul scrisorii.

les combattre, à deux reprises jusqu'à présent, en leur faisant voir clairement que par leur exaltation, ils perdent le pays, compromettent la cause, jettent la discorde, excitent les haines et les passions et préparent une catastrophe inévitable au pays. Mais les paroles d'Arapila sont trop sensées pour plaire à ce ramassis de coquins. Arapila est un traître, un homme du gouvernement, un homme vendu aux étrangers, on lui impose silence, tout le Divan se révolte contre lui et on le force à quitter la tribune, et à presque toutes les séances, ces scènes se renouvellent.

Voilà plus d'un mois que les quatre points ont été votés à l'unanimité ; tout de suite après, une commission a été chargée (dont les Brătianu et Rosetti font partie, car ils sont dans toutes les sauces) pour réaliser une adresse et un mémoire explicatif de ces quatre points pour être présentés aux Commissaires. Jusqu'à l'heure qu'il est, rien n'est encore terminé de ce travail, et cependant il n'est question en ville de cît de eruditul Brătianu, de ilustrul Brătianu și de filosoful Rosset ; et toute cette popularité pour l'ébauche de l'adresse en question — à laquelle ils travaillent comme je viens de vous le dire, depuis plus d'un mois — qu'ils ont fait imprimer et circuler dans la ville pour jouir de l'effet et où il est fortement question de Moisi, de fii lui Israel, de haos, de întuneric et d'autres bêtises pareilles, et presque pas de nos droits, de nos traités, qui devraient être la base de ce travail. Voilà où nous en sommes, mon cher Ghika ! Et si je venais à vous énumérer une foule d'autres choses, il y aurait de quoi crever de rire et d'avoir pitié en même temps.

En voilà assez avec ce bavardage pour aujourd'hui, maintenant, que je suis au terme de mes visites, de mes dîners, je vous écrirai plus souvent si toutefois vous recevrez mes lettres avec plaisir comme par le passé. Presque tout le monde me demande de vos nouvelles et me questionne sur vous ; l'autre soir chez Bulwer, toute ma conversation avec Mr. Mavros, n'a roulé que sur vous. — Soutzaki a donné sa démission, N. Cretzoulesko le remplace. Stirbey a donné aussi sa démission, comme membre du Divan ; à l'heure qu'il est, il doit être à Paris ou Londres.

Ma mère, Campineano et toutes nos tantes me chargent de mille choses pour vous. Adieu, mon cher Ghika, comptez-moi toujours au nombre de vos plus dévoués amis, mes respects à ma cousine, encore adieu.

Votre tout dévoué, à la vie, à la mort ami

Mitika

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. nr. 195.

Roman, 5/17 noembrie 1857

I. Gheorghia di către D. A. Sturdza : Aspecte ale luptei dintre unioniști și separatiști la Bacău și Roman. Cere o comisie de anchetă la fața locului.

Domnul meu,

Am răspuns la epistola dumată din 3 cu încă acea ocazie și mi-au adus-o.

Acum cu venirea d. Litinski, vă spun că în adevăr sînt foarte pătruns di ceiace îmi comunică.

Zilele acestea am fost la Bacău pentru o cercetare asupra d-lui Rugină, și am văzut că unii din ai noștri au dat mîna cu separatiștii pentru a lovi în ai noștri. Aceasta m-au întristat și m-au pus pe gînduri.

Aice viind, am văzut producîndu-să aceleași semtome la ocazia alegerii membrilor municipalității și, crede-mă, sînt cu totul îngrijorat.

D. Litinski vă va informa despre toate și cu cît ele samănă peste putință, pre atîta trebuie mai tare să ne îngrijim, pentru că lucrurile sînt așa și fiind răul sămănat prin asămîne organe pot să producă efecte funeste.

Idea mea este ca, spre a să disvăli lucrurile în adivărata lor ființă, trebuie ca o comisie de onoare, constituată din trii feți din cei mai onorabili, să vie aice să sondeze lucrurile. Eu merg apoi și la Bacău ca să văd di nu să poate prin bune svătuirii a să pune capăt la asămîne cercări, ci ar aduce cele mai răle consecvenții dacă nu ar fi preîntîmpinate.

Poate că noi, supt o influență locală, nu vedem lucrurile cum sînt ele; poate le esagerăm nevrînd.

De aceia cred că-i bine să se realizăze aceste idei cari ar pute produce bune rezultate.

Nu sîntem la capătul cercărilor, di aceia ne trebuie perseverență, prudență și prevedere.

Știu că mă adresez la o inimă ce bate cu căldură pentru binele comun. Di aceia suseriu mai nainte la decizia ce veți lua-o.

Sînt cu toată onoarea a d-tale
plecat serv

Gheorghidi

Bibl. Acad. R.D.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coreap.

București, 9/21 decembrie 1857

Dim. Crețulescu către I. Ghica: Îi relatează că discordia și învinuirile reciproce dintre deputații liberali, în divan, au adus în schimb concordie între diversele fracțiuni ale partidei conservatoare. Noi atacuri la adresa acelei „pături luminate chemate, din păcate, a exercita o oarecare influență asupra maselor”. Despre „candidații la tron” și acoliții acestora; despre criticile îndreptate împotriva prietenului său (I. Ghica)

Mon cher Ghika !

Aujord'hui pas plus que la dernière fois, je n'ai pas grand' chose à vous dire et à vous annoncer d'ici ; nous sommes pauvres en faits et nouvelles, surtout de ces faits qui peuvent offrir quelque intérêt ! Pour le moment, c'est toujours la question du Divan qui est en jeu ; les séances sont admirables, on ne travaille plus rien, mais en revanche on se chaille beaucoup. A. Golesco et Tell, accusent C. Cretzoulesko d'avoir des vues cachées et d'entretenir la discorde dans le Divan. Golesco et Tell sont accusés à leur tour par d'autres pour des faits pareils. Bezdadé Mitika accuse les Bratiano, Bratiano accuse Bourki, un autre accuse Otétélechano et Lakhovari, ceux-ci à leur tour accusent d'autres et ainsi de suite ; ils s'accusent tous mutuellement. Ce qu'il y a de plus admirable dans toutes ces discussions, c'est que les discours commencent de la même manière : „Je viens mettre un terme à ces déplorables personnalités etc. . . etc. . .” et finissent tous de même par des personnalités déplorables, et puis „Je ne rappellerai point telle ou telle circonstance” et c'est juste pour la rappeler dans tous ses détails qu'ils la citent ; ou „Je n'abuserai point de l'attention du Divan”, „Je n'ai que quelques mots à faire entendre au Divan” et c'est pendant des heures entières qu'il faut les écouter sans distinguer ou saisir une idée, une opinion arrêtée, une pensée sérieuse, des paroles et rien que des paroles. De ce ramassis d'éléments si divers, si différents, qui composent ce Divan, savez-vous ce qui en est résulté ? Que tous ces misérables chiokoi, Bibeskisti, Stirbeïsti, Ghikisti, qui étaient dispersés et désunis entre eux avant la réunion du Divan, partagés en autant de camps qu'il y avait des prétendants à la Principauté, se sont donnés tous la main, travaillent de concert ayant pour devise : „gardons tout et ne faisons rien”. Aujord'hui ce parti de chiokoi représente une force qu'il ne sera pas si facile de briser ; ce rapprochement entre ces Mrs. a été amené par la crainte de ne pas se voir engloutis, débordés par l'autre moitié du Divan, composée d'hommes incapables, ineptes, ambitieux, ayant pour devise „ne gardons rien, et ne faisons rien”. Ce qu'il en résultera plus tard de tout cela, je ne saurais vous le dire, mais il est de fait que pour le moment c'est déplorable, pitoyable, affreux à voir.

Il m'est impossible, je vous assure, mon cher Ghika, de vous décrire ce qui se fait et se passe ici. La corruption est à son comble, dans la classe éclairée surtout, classe qui par malheur se trouve appelée aujourd'hui à jouir et à exercer une certaine influence sur les masses. Je suis à même de juger mieux que jamais de ce je vous dit, car depuis mon arrivée ici, je suis envahi par une foule de gens, dont la plupart me sont inconnus — qui n'ont rien à faire chez eux du matin au soir et qui sous le prétexte peut-être de ne pas s'ennuyer seuls chez eux, vont s'ennuyer en compagnie, ou pour mieux dire, ennuyer les autres, — qui viennent, s'installent, fument, causent familièrement, me font l'honneur de m'appeler

mon cher ami, me questionnent sur mille et une choses, crient, tapagent contre la justice du pays, contre le gouvernement, contre l'administration etc. . . . etc. . . , se font un devoir de tout critiquer, trouvent que le gouvernement n'emploie que les voleurs, les coquins, les espions de Bibesco et Stirbey — ils vous citent même avec un aplomb imperturbable des noms propres et des faits charmants, et qu'eux les honnêtes gens, les probes, les incorruptibles, les hommes à idées nouvelles, les hommes de la réforme, végètent et crèvent de faim, et après avoir débité tous ces grands mots, finissent toujours par me demander si par l'entremise de tel ou tel commissaire ou de toute autre personne influente, il n'y aurait pas moyen de leur faire obtenir tel ou tel poste. Ils vous les désignent même d'avance, et je ne sais pas trop comment diable cela se fait que les postes après lesquels ils courent se trouvent être les plus lucratifs, c'est-à-dire ceux qui rapportent le plus d'argent. Et lorsque je m'informe sur eux, pas pour satisfaire leurs demandes, car je n'en ai pas le pouvoir, mais par simple curiosité, j'apprends qu'un tel a été chassé pour avoir volé de manière à scandaliser J. Mano-même, que tel autre devait être donné sous jugement pour un fait pareil et que ce n'est qu'en donnant de l'argent qu'il est parvenu à se sauver, et voilà où nous en sommes.

Depuis que le bruit s'est répandu — je ne sais comment — que nous n'aurons pas de *Prince Étranger*, les candidats valaques sont plus en vogue que jamais. (Bratiano Démètre figure aussi); c'est pour le coup vraiment qu'il faudrait les voir, ils se démènent, crient, gesticulent, chacun soutient son candidat, fait voir ses qualités, ses principes, ses opinions, son patriotisme, son dévouement, sa probité; comme je ne suis d'aucune clique, je vais un peu partout, je déclare seulement une chose, qu'il faut avoir des oreilles pour les entendre, de la patience pour les écouter et de la force sur soi-même pour ne pas éclater de rire.

Dans presque toutes ces discussions votre nom figure toujours en premier ligne, mais c'est pour vous dénigrer; on vous représente comme un homme dangereux et vendu aux intérêts étrangers; pour les uns vous êtes plus anglais que les Anglais eux-mêmes, pour les autres, vous êtes plus turc, que tous les Turcs réunis, et ainsi de suite, chacun voulant faire prévaloir sa manière de voir à ce sujet; on discute, on dispute, on arrive aux gros mots și cu chipul asta mai totdeauna să sparge sindrofiile. Nous autres, Alexandresko, Bolintineano, Maghiero, Polichroniadi, Angholesko et beaucoup d'autres, nous passons ici pour vos émissaires, pour vos créatures — *creaturile* lui Iancu Ghica. Les misérables! Habitué à être l'homme d'un tel ou d'un tel et à ne voir que par les yeux de leurs maîtres, ne veulent pas comprendre qu'on peut avoir une opinion à soi et avoir le courage de la soutenir sans être payé pour cela. On dit que nous sommes venus ici pour propager votre candidature et que J. Balatchano est allé à l'étranger pour la soutenir par la voie des journaux.

Depuis deux ou trois semaines le monde est préoccupé d'une bande de voleurs, admirablement bien organisée, qui exerçait son métier dans Bukarest depuis plus d'une année, ayant pour chef un certain Dubusson, français de naissance, ex-capitaine russe et actuellement marié à une valaque, Melle Bobesco. — Une vingtaine de ces coquins sont entre les mains de la Police — tous étrangers, sujets autrichiens et pas un Roumain. Mr. Dubusson cependant, se promène en long et en large dans les

rues de Bukarest et la police n'ose rien lui faire, parcequ'il est décoré par la Russie et parcequ'il a un sabre d'honneur gagné en Russie ; et rien que chez lui on a trouvé 12 à 14 montres et autres objets, provenant de la boutique d'un pauvre horloger qui avait été forcée quelques jours auparavant.

Depuis quelques heures, il n'est question en ville que d'une scène tragique qui vient de se passer sur les marches de l'escalier de la Curtea judecătorească. Al. Isvorano, beau-père de Boliac, a été assassiné par un Grec, qui lui a déchargé ses deux pistolets à bout portant dans la poitrine et l'a tendu raide mort par terre. Isvorano était en procès avec ce Grec, son fermier ou son associé — pour une forte somme d'argent — et comme le tribunal était acheté par Isvorano, *d'après le dire du monde*, il a prononcé sa sentence contre le Grec ; — ce dernier furieux de l'injustice qui venait de lui être faite, s'est vengé sur Isvorano. Décidément, les Grecs ont du sang dans leurs veines ! Moi, à la place de ce malheureux Grec, je me serais vengé sur les juges, cela aurait servi d'exemple au moins.

Adieu pour aujourd'hui, mon cher Ghika. Mille choses aimables à ma cousine. Ma mère et ma soeur Voinesko me chargent de les rappeler à votre souvenir.

Encore Adieu, Votre tout dévoué ami

Mitika

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva I. Ghica, Coresp.

183

Constantinopol, 11/23 decembrie 1857

A ali Paşa către Gheorghe Bibescu: Deplînge rezultatul alegerilor pentru Divan și își exprimă revolta împotriva „politicii subversive” a majorității deputaților.

No 1078

Le 23 Décembre 1857

Mon Prince,

La lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire en date du 29 Novembre dernier, m'a appris votre démission et votre départ pour Paris.

L'indulgence dont l'esprit révolutionnaire a été l'objet de la part de l'élément conservateur, avant, pendant et après les élections, les concessions qu'il a cru devoir y faire, ont produit le résultat que nous avons sous les yeux et que nous déplorons avec tous les Valaques qui aiment leur pays et qui en désirent le vrai bonheur.

Votre Altesse a dû souffrir cruellement de voir une poignée d'hommes en proie à une aberration d'esprit incroyable s'emparer de la direction

des discussions et imposer leur politique subversive` à la majorité des membres des Divans ad-hoc. Enfin, il est à espérer que malgré les fautes commises, malgré les désillusions un peu tardives, le pauvre pays et la partie saine de la population, ne manqueront pas de jouir à l'avenir d'une tranquillité salubre pour pouvoir développer leur prospérité.

Quant à moi Mon Prince, je m'empresse de vous remercier des nouvelles assurances d'amitié que vous avez bien voulu me donner, et de vous prier de croire à la réciprocité et à la sincérité des sentiments d'attachement avec lesquels je suis.

Votre dévoué

Aali

A son Altesse le Prince Bibesco à Paris

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Bibescu, Coresp.

184

București, 25 decembrie 1857/6 ianuarie 1858

Ștefan Golescu către N. Pleșoianu: Despre propunerea lui Chr. Tell ca fruntașii grupării liberal-radicală — „democrați și republicani” — să lase conservatorilor apărarea „cauzei naționale”. Atacurile înverșunate ale reacțiunii împotriva partidei naționale. Izbînda liberal-radicalilor în chestiunea prorogării lucrărilor Divanului; protestul reacționarilor. Piedicile puse de guvern Adunării.

București, 25 decembrie 1857

Prea iubite Nicule,

Scrisorile tale din 14 și 21 ale acestia le-am primit și le-am citit cu vie plăcere, ca totdeauna. Îmi ceri și părerea mea asupra celor din urmă întimplate în Adunarea noastră după plecarea ta.

Cunoști propunerea ce-mi făcuse Tell ca să zic Brătienilor și lui Rosetti să înceteze orice rolă de inițiativă din parte-le, adică să nu mai facă ei nici o propunere, să nu mai fie aleși în nici o comisie, în fine să nu apere nimic în Adunare, să renunțe cu totul la rolul ce pînă aici ei jucaseră; condiție neapărată ca să nu se rupă partidul național. Eu n-am putut priimi o asemenea însărcinare, nu pentru că era umilitoare pentru amicii mei, dar pentru că ori care om ce se respectă, n-ar fi putut priimi a împlini o asemenea misie. A treia zi după aceasta, Tell a declarat în Adunare că cei ce sînt democrați și republicani nu pot apăra cauza națională pe lîngă Puterile astăzi în ființă în Europa, și că această misie n-o pot îndeplini cu oare care succes decît conservatorii din Adunarea

noastră ; așa dar Tell a declarat formal Europei că deși am cerut toți un principe străin moștenitor, însă în partidul național capii lui sunt republicani-democrați. Îți mărturisesc că nu mă așteptam să văz că ura contra unor indivizi poate să ducă pe omul ce-l știam mai mator în cugetările sale, ca să comită o asemenea necuviință politică ; am suferit mult de această faptă a lui Tell, dar am tăcut. A mai zis tot în Adunare că se face o subscripție prin țeară ca să ajute cauza noastră, cei ce cugetă din deputați a merge la Paris ; și că această nu o aprobează.

De atunci Tell a asistat la toate adunările reacționarilor, a isbutit să facă o majoritate de două glasuri pentru formarea unei comisii. Le vei citi pe larg în *Monitor*. Reacționarii triumfau cu totul, și de atunci a început atacurile, nu numai contra persoanelor ce reprezintă partidul național, ci chiar contra partidului național. D-nu Alessandru Florescu, văzînd că propunerea dumisale de a ne amîna fără soroc, n-avea șanse de a fi priimită, ne-a acusat că vrem să ne declarăm în Comitet de salut public, sperînd că cu aceasta să intimideze Adunarea și să triumfe propunerea Dumisale. Cu acestea n-a făcut decît să crească indignația acestei partide din adunare care se vedea atacată ; și la alegerea celei din urmă comisii, partida noastră a biruit cu patru voturi, și s-a priimit de acea majoritate ca la 20 ianuarie Adunarea să se aple în complect, ca să urmeze ședințele sale, de va fi trebuință. Mitropolitul a și declarat în acea ședință că Adunarea intră în vacanță dînt-acea zi ; dar fiind trebuință ca procesul verbal din acea ședință să fie priimit de adunare, ca să poată fi trimis comisiei internaționale, a chibzuit că a doua zi să ne adunăm, numai ca să dăm citire procesului verbal, iar nimic mai mult.

A doua zi însă, după citirea procesului verbal, Tell depune o hîrtie subscrisă de 26 membri, cari declară că nu se supun majorității și că nu vor veni la adunare decît numai cînd Puterile garante vor binevoi să ne îngăduie a face legea electorală. Eu n-aveam cunoștința de această hîrtie, dar mare parte dînt-ai noștri cunoștea că o să se depue o asemenea hîrtie ; și temîndu-se ca nu cumva să se ațite o mare discuție, și să meargă lucru pînă la amenințări cu mîinile din partea reacționarilor, precum se urmase în ședința trecută, cînd au văzut că n-are majoritate propunerea Florescului, mai toți din partidul național, îndată ce s-a priimit procesul verbal, au eșit din Adunare, înainte de a declara Presidential ședința închisă. Această faptă copilărească a majorității am desaprobat-o chiar în Adunare ; însă nici o faptă nu poate fi atît de criminală, politicește vorbind, decît fapta unei minorități care se insurgază în contra majorității ; și cine este în capul acestei minorități ? Iubitul nostru amic Tell ! Acum mai toți aceia care au subscris acea hîrtie se căesc azi de fapta lor ; și la 20 ianuarie sînt hotărîți a veni în Adunare.

Avem socotelile biroului pe trei luni a verifica ; azi guvernul ne face dificultăți, zicînd că Adunarea n-a încuviințat aceste cheltuieli ; mai avem să dăm citire adresei ce ni s-a trimis de la Moldova spre răspuns la a noastră.

Te aștept dar, iubite, să vii la 20 ; și adu și pe colegul D-tale. Se zice, de sigur, că Congresul se va deschide la 28 al lui ianuarie. Nu se adeverează că Adunările or să fie desființate. Guvernul nu priimește cheltuelile votate de Adunare. Pentru medalie, pentru *Monitorul* în broșure, se reduce la două sute de exemplare numai tipărirea *Monitorului* în foi volante,

adică *Monitorul* ce pînă acum s-a tipărit în Nr. de 2 000 exemplare. Iată fructele ce culegem din cele din urmă ședințe ale Adunării.

Pentru Anul nou urează tu mamei Lili și voinicului prunc toate mulțumirile inimei voastre. — Alăturata aici scrisoare fă bine de trimite-o la adresa sa cu ocazie sigură.

Al tău frate

Ștefan Golescu

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCCXV/2 (Copie din 25 august 1875).

185

București, 29 decembrie 1857/10 ianuarie 1858

C. A. Crețulescu către Vasile Boerescu: Îi cere să-i comunice unele informații istorice necesare la redactarea Memorandului dezvoltător al dorințelor romînilor.

București, decembrie 29 1857

Domnul meu,

Fiindu-mi însărcinat cu direcția scrierii pe curat a anecselor la memorandum dezvoltător al dorințelor Romînilor, pentru a se comunica Comisiei Internaționale, am nevoie a cunoaște sorgintele din care ați tras teostul tractatelor din anii 1511 și 1529 către Moldavia și Poarta otomană, imprimate în opusculul Dumneavoastră *Rumînia după tractatul de Paris*.

Am dară onoarea a vă ruga, dacă vă mai este cu putință, a mi le încredința și mie.

Binevoiți, Domnul meu, a primi încredințarea despre perfectetele mele stimă și considerație.

Constandin A. Crezzulescu

Dlui B. Boerescu

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, LXVIII/2, f. 100.

1858

București, 28 ianuarie/9 februarie 1858

M. Kogălniceanu către D. Cozadini : Sabotarea elementelor liberal-radicală în Divanurile de la Iași și București, uneltirile reacțiunii. Critică la adresa Comisiei Europene de anchetă; pretențiile comisarilor turc, austriac și englez. — Stăruie pentru a se trimite la Paris delegați „colțoși”, întrucât „oamenii din 1848 trebuie să se fie departe”.

București, 28 Ianuar 1858

Iubite Cozadini,

Trebile noastre merg foarte rău. Sîntem vînduți de străini și ce este mai rău sîntem vînduți de chiar frații noștri. Știu pozitiv că de cîte ori Divanul nostru rostea o dorință liberală, îndată unii din reacționarii din Divan scria la București, arătînd că dorința este *demagogică și socialistă*. Poți înțelege că aceasta au înrîurit și asupra chestiei politice. Dacă aceasta s-au făcut în Moldova, apoi judecă ce au trebuit să fie în Țara Romînească unde toți oamenii din 1848 au intrat în băncile Adunării și unde ei au fost mai mult decît nebuni. Comisarii încunjurați, serbați, lingușiți de către boieri și cucoanele lor, *lucrează boierește*; adecă tărăgănează lucrurile, unii pentru că au amarezate, alții pentru că au fimei, copii, ba chiar fimei îngreunate, și că prin urmare ei nu pot a se pune în drum în mijlocul ernii. De aceia comisia va șădea încă aice cel puțin două luni. En attendant, reacționarii cari totodată s-au ținut și separatiști lucrează mereu. Mai mulți s-au și pornit la Paris, unde se și află Știrbei și Bibescu; alții se pregătesc de pornire. Toți aceștia vor lucra contra Unirei, pentru că ei sînt spărieți de moldoveni, se tem de *energia și de capacitatea noastră*. Nu crede că ecsagerez. De cînd comisarii ne laudă, ei nu pot să ne-o erte.

En attendant, comisia au intrat în cercetarea lucrărilor Divanului nostru. Turcul stăruie ca turcii să aibă drept de geamie, de domicil și de

proprietate în principate. Austriacul cere ca toți supușii străini să atîrne numai de jurisdicția consulară întocmai după tratatele încheiate cu Poarta de către puterile străine, adecă să facem un pas *înapoi*, iar nu înainte. Anglesul vrea să ne deie un senat, să întemeieze marea proprietate, și în privirea politică *nimică*; tout au plus des libertés municipales.

În tot cazul, comisia est *au dessous* de son rôle; este necapabilă de a crea ceva. De aceia ei sînt îngrijiți de a vedea oameni capabili ducîndu-se la Paris. Se tem ca să nu mergem pen[tru] a ne tîngui de lucrările lor și mai că au dreptate. Eu am văzut unele din ele, și sînt mai mult decît proaste. Este dar neapărat, ca unii din noi și din cei mai colțoși să meargă la Paris, căci Goleescu și Brătianu ne fac mai mult rău decît bine. În genere toți oamenii din 1848 trebuie să se ție departe. Vezi dar pre Mavrogheni, pre chiar Gheorghieș Sturza și Hurmuzachi, și îndeamnă-i ca să meargă. Să dăm deoparte toată neînțelegerea ca să ne scăpăm țara, și apoi vom veni la chestia din lăuntru. Aceasta o zic pentru că cum vezi chiar autonomia noastră este în pericol.

Eu mai șed săptămîna aceasta aice, ca să mai aflu ceva și apoi viind în Moldova, mă voi găti de dus. Numai silește și tu de a stringe ceva parale. Această scrisoare este numai pentru tine, căci nu trebuie descu-ragiat pe ceilalți.

Al tău adevărat amic

Kogălniceanu

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. Cozadini, Coresp. nr. 91.

187

București, 28 ianuarie/9 februarie 1858

M. Kogălniceanu către I. Ghica: Îi adresează un patetic apel de a ieși din izolarea de la Samos și de a primi să colaboreze cu oamenii progresiști din țară. Îl roagă deci să meargă la Paris să reprezinte interesele Unirii, în timpul Conferinței. Un eșec venit de acolo va dezlănțui revoluția în țară.

Bucarest, 28 Janvier 1858

Mon cher Ghyka,

Me voici de nouveau à Bucarest. Voilà notre destinée d'être sans cesse et toujours sur les grandes routes, et misérables solliciteurs de frapper aux portes où cheminent les hauts commissaires qu'en reconnaissance de

l'hospitalité royale que nous leur accordons veulent nous enlever jusqu'aux libertés dont nous sommes actuellement en jouissance. Oui, mon cher Ghyka, c'est là la triste vérité.

Nous avons clos nos travaux comme Divans ; mais notre tâche comme hommes du pays commence à peine, car je n'attends rien de la Commission : le Congrès ne fera rien non plus, si nous restons les bras croisés. Ainsi, mon cher, de même que je m'adresse à tous les hommes sur l'énergie desquels on peut compter, je m'adresse aussi à vous, tout spécialement. Il ne m'appartient pas d'apprécier si vous avez bien ou mal fait de vous tenir loin du mouvement pendant la réunion des Divans. Mais plus on vous estime, plus on apprécie vos talents et votre capacité, plus on est en droit de faire un appel à votre patriotisme, et de demander votre coopération pendant le moment décisif, c'est-à-dire pendant les nouvelles conférences. Tous les partis s'agitent et agissent ; malheureusement, il n'y a que les hommes de l'ancien régime qui ont des hommes capables. Stirbey, Bibesco, Sturdza et tutti quanti sont à Paris ; les hommes du progrès sont mal représentés par N. Golesco et Bratiano. On pense bien envoyer aussi quelques hommes d'ici, mais je ne connais aucun qui soit en état de faire quelque chose de sérieux.

Pourquoi vous, mon cher Ghyka, n'iriez-vous [pas] à Paris. Estimé par tout ce qu'il y a de bien en Valachie et en Moldavie, comme par une grande partie de la diplomatie européenne, homme conservateur et progressiste en même temps, vous êtes à même de rendre des services immenses à notre pays. Croyez-moi, et tout le monde vous y engage, quittez Samos, et venez à Paris ; vous nous y trouverez tous ceux qui vous aiment et vous estiment. Comment dans cette immense lutte nationale que les Principautés soutiennent, Ion Ghyka serait-il seul à s'en tenir éloigné ? Je sais que vous avez fait d'admirables choses à Samos ; mais à l'heure qu'il est votre place n'est pas là ; elle doit être au milieu de nous. Quels que soient vos intérêts, quelque dommages qu'ils éprouvent, rien ne doit vous arrêter. Chacun de nous a sacrifié ses intérêts. Bien d'entre nous sont complètement ruinés. Vous, vous surtout, vous ne devez vous laisser surpasser par personne en patriotisme et en sacrifices. Je vous le demande d'autant plus, que si le Congrès ne satisfait pas nos vœux légitimes, je prévois les plus grands malheurs, peut-être la perte même de notre malheureuse patrie. Aujourd'hui toutes les passions se taisent, tout le monde se tient tranquille, parceque tout le monde espère, tous ont leurs yeux fixés sur le congrès.

Mais le jour où notre espoir sera trompé, croyez-moi qu'un cri de désespoir retentira d'un bout à l'autre dans les Principautés ; un soulèvement général aura lieu, et Dieu sait quelle direction pourra prendre un pareil mouvement. Qui peut prévoir où peuvent nous mener toutes les

haines, toutes les mauvaises passions une fois déchaînées ! La Porte est sourde et muette à tous nos cris, à toutes nos appréhensions. Pourvu que l'Union ne se fasse pas, peu lui importe de ce que peut arriver dans la suite. — Elle ne sait pas pourtant qu'une révolution dans les Principautés sera le signal d'un mouvement général de toutes les populations chrétiennes. Elle ne sait pas que c'est là que va aboutir infailliblement sa politique. La révolution pourra nous perdre, mais certainement que la Turquie tombera avec nous.

À nous autres donc qui aimons notre pays, qui depuis tant d'années travaillons pour son salut, il appartient d'éviter de pareils malheurs. Votre devoir donc est tout tracé, ce devoir vous dit : quittez Samos et venez avec nous à Paris. Tous ceux qui vous estiment, le pays entier vous attend là-bas. Nous comptons sur vous, nous sommes sûrs que vous ne manquerez pas à cet appel.

Ainsi donc au revoir et jusque-là ne doutez pas de l'estime et de l'amitié sincère de

Kogalniceanu

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp.

188

Nisa, 30 ianuarie/11 februarie 1858

I. Bălăceanu către V. Alexandri: Glume pe chestiuni particulare. — Comentarii în legătură cu neaplicabilitatea propunerii lui C. Negri cu privire la stăpînirea pămîntului de către țărani; propunerile sale. — N. Golescu și D. Brătianu la Paris; împotriva teoriilor lor „socialiste”. ‘Interesele antiunioniste ale Austriei și „declarațiile” lui Buol.

Nice, le 11 Février 1858

Mon cher Basile,

Je viens d'avalier la dose d'espérance contenue dans ta lettre du 8, et déjà je commence à en ressentir le salutaire effet. Comment fais-tu pour avoir de l'espoir du reste ? Ton fond est-il inépuisable, car après t'en être nourri et rassasié, tu en donnes encore à tes amis ? Je viens te demander des cachets d'espérance et même — si tu veux — un abonnement à l'année. Tu seras tenu de me fournir 365 mètres cubes de cette substance (première qualité) par an. Les années bissextiles nécessiteront,

bien entendu, une fourniture de 366 mètres C-bes ; à moins que tu ne veuilles me condamner à passer le 29 février dans la tristesse et la désespérance.

Je t'envoie ci-inclus un banque-note à mon effigie échangeable, contre *son poids en or*, chez toutes les jolies femmes de Paris et de la banlieue. *Nota bene* : Il y a des succursales à Genève, Nice, Bukarest, Constantinople et Hermannstadt. La fatuité n'a pas été inventée *par ni pour* les chiens.

Si tu lis *l'Etoile du Danube*, tu dois avoir remarqué la proposition de Negri, relativement à l'appropriation du sol par les paysans. Cet acte a passablement étonné les amis politiques de Negri et ne les a pas médiocrement affligés. Pour ma part je crois qu'ils ont tort et j'y vois moins une opinion et un acte socialiste qu'une preuve de son caractère conciliant et désintéressé. Sous ce point de vue, la démarche de Negri ne peut que lui faire honneur. Quant à ce qui est de la transformer en loi, ce n'est ni possible, ni nécessaire. Impossible, parcequ'une telle loi conservera toujours un caractère de spoliation et d'expropriation, qui fait qu'aucun propriétaire ne la votera jamais. Inutile, par ce qu'elle admet, pour base de l'opération, le rachat, par le paysan au taux réel de la terre. De deux choses l'une : ou le paysan aura de l'argent, et alors il n'a pas besoin de votre loi, puisqu'il pourra acheter de la terre *partout* et en telle étendue qu'il voudra ; ou il n'a pas d'argent et en ce cas la loi ne recevra pas d'application, le rachat ne pouvant se faire que contre paiement. Enfin cette loi serait dangereuse alors même qu'elle ne serait pas mise en pratique parcequ'elle consacrerait un prétendu droit du paysan sur la terre de son propriétaire, droit que les communistes ne cessent d'invoquer.

Il y a un projet de réforme qui doit rallier tous les hommes sensés et honnêtes ; c'est celui qui consiste : 1° À proclamer la liberté pleine et entière du paysan en abolissant la corvée et toute prestation personnelle ; 2° En affranchissant le village dont on ferait une commune libre, chaque paysan conservant en propriété perpétuelle et contre indemnisation sa maison et son jardin. Le propriétaire actuel resterait maître de sa terre et s'arrangerait avec les paysans de gré à gré et comme il pourrait. Les uns essayeront du fermage, les autres du métayage etc.

Je ne sais si tu comprendras quelque chose à ma démonstration ; pendant que je t'écris, les enfants font un bruit assourdissant autour de moi.

As-tu vu N. Golesco et Bratiano ? Ces messieurs espèrent être reçus par l'Empereur. Si telle chose arrivait, Bratiano s'exposerait à être fouillé en entrant, *pour cause de bombes fulminantes*. Ces messieurs (depuis qu'ils ont passé par Vienne) ont démasqué leurs théories sociales. Ils ne parlent de rien moins que de partager toutes les terres en deux et d'en donner la moitié aux paysans qui la posséderaient en commun. Mr de Buol doit leur avoir donné sa bénédiction ; car si l'Autriche est opposée à l'Union, elle serait charmée de contribuer à la ruine, partant à l'avilissement de la classe aisée qui est aussi la classe intelligente et la moins asservie, quoi qu'on dise. À défaut de cela, l'Autriche aimerait encore mieux un soulèvement de paysans ou quelque bonne jacquerie, chose à laquelle nos démoc-socs¹ travaillent nuit et jour.

¹ Démocrates-socialistes.

Or, voici ce qui peut arriver. C'est que l'Autriche promette à ces messieurs de contribuer par tous les moyens en son pouvoir à la réalisation de leurs théories et que ceux-ci de leur côté, lui concèdent l'Union. Sur ces bases-là, un rapprochement entre l'Autriche et les socialistes n'est pas seulement possible, mais je pose en fait que nous ne serons pas longtemps sans le voir se produire au grand jour. Ce qui est positif, c'est que Mr de Buol a admirablement reçu Bratiano et N. Golesco et qu'il leur a dit : „Si au lieu de vous embarquer dans des questions de politique transcendante qui ne sont pas de votre ressort et qu'il n'est pas dans vos moyens de résoudre, vous vous renfermez dans un travail de réorganisation intérieure, je puis vous assurer que sur ce terrain-là, qui est celui de votre autonomie (celle du *dedans*, la seule vraie et la seule possible) vous pourrez faire beaucoup de bien, *réaliser bien des réformes*; votre ambition même y trouvera une carrière assez vaste”. — Ce discours a dû leur tourner la tête; d'autant plus que la dernière phrase semblait vouloir leur dire : „l'Autriche ne s'oppose pas à ce que vous arriviez au trône, tous ensemble ou l'un après l'autre; mais elle aimerait mieux que vous y arrivassiez *tous ensemble*”. —

„Un bruit assez étrange est venu jusqu'à moi . . . ”

. . . On dit que Schinas *junior* est à Paris. Ton frère a vu, par un des derniers clairs de lune, l'ombre de son nez se profiler sur l'arc de triomphe; puis s'étendre et couvrir entièrement cet orgueilleux monument. Cette éclipse de l'arc de triomphe est le plus grand triomphe que Schinas ait remporté en ce bas monde. On dit qu'il n'est venu à Paris que pour se mesurer avec lui. Il l'a terrassé, vaincu, humilié. Ce trophée de gloire peut s'écrouler maintenant; l'heure de sa chute a sonné . . . au nez de Schinas qui peut servir d'aiguille au cadran de l'éternité.

Je t'embrasse

I. Balatchano

M. Ruscalla est *enchanté*, ravi de la lettre. C'est lui qui me le dit. Que lui as-tu donc écrit, sorcier?

— Je suis tout étonné de recevoir une lettre de Sir Henry Bulwer, lettre insignifiante mais assez affectueuse.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 53-56^v

189

București, 1/13 februarie 1858

Dionisie Pop Marțian către Gh. Magheru: Îl încunoștințează că Eforia Instrucțiunii Publice a făcut demersurile pentru înființarea catedrei de Economie Politică la București; ținerea concursului pentru ocuparea catedrei va suferi însă amânări. — E nemulțumit că nu-și poate găsi editor sau patron tipograf pentru lucrările sale și întreabă pe Magheru cum să procedeze. — Despre delegații munteni trimiși la Paris.

Crede că Austria, compromisă, nu mai poate opune rezistență serioasă cererii Divanelor. Se arată optimist pentru cauza Principatelor, întrucât știrile din presa externă arată că conflictul pentru insula Perim (Suez) s-a aplanat.

București în 1/2 1858

Mult stimat domnule !

Trii zile după plecarea d-tale de aici mă răzbi boala acclimatizării, de care pătimeam încă, fiind d-ta aici. Schimbarea aerului, apei, modului de traiu, a grijilor, a societății ș. a., cu un cuvânt a tot ce mă împresoară pîn-acum, nu putea să nu producă în mine o schimbare învederată. Am zăcut mai multe zile. De o săptămînă însă sum pe calea reconvașenței.

În joia trecută, Eforia Instrucțiunii ș-a dat raportul cerut de caimacam în privința înființării catedrei ce am cerut. Părererea ei despre trebuința acestor studii, a motivat-o și cu un offis domnesc din 1850, carele pe atunci ordonase a se înființa un curs de economie politică, dar din lipsă de concurenți la catedră, a rămas baltă. În urma propunerii mele, ea cere acum autorizarea guvernului spre a reinnoi formele punerii la cale. Aceste forme precum mi-a spus D. Poenariu, la care prînzisem în aceste zile, consistă în escrierea concursului prin țară, căci dela această procedură prescrisă prin lege nu să pot abate. Cu toată prevenirea pentru carea sum răcunoscătoriu ambilor dd. Efori, ce mă încurăgiară, după comunicarea amănuntelor planului vor trece luni pînă a vedea rezultatul final ; pentru că chiar și d-lor mi spuseră confidențialmente că termenul de concurs este de 2 luni ; iar apoi pînă a le veni autorizarea de a escrie concursul, concheiînd de la lașitatea ce o văz în espeduirea trebilor publice, vor mai trece alte 2 luni. Considerînd în fine, că chiar în acest timp, cad conferințele și urmările lor ce vor absorbe toată atențiunea guvernului present, mi rămîne puțin prospect de noua epocă. Eu continuez mereu la lucrarea opurilor proiectate, și o parte mare am și gătit-o pentru a să publica, dar nu mă poi rezolua a bate pe la ușile oamenilor străini, spre a-mi procura un editor sau un patron tipograf. Ciocoismu-l urăse din suflet ; aristocrații democrației nu sunt mai puțin egoiști. Nici unuia nu ași vrea să mă îndatorez și totuși speranța de a reuși nu o perz. Numai începutul de a străbate la public mi-este greu ; deschizîndu-mi-să numai odată calea, sum sigur pe propriile aripi. Aștept sfatul domniei tale înainte de a încerca alte moduri.

Vă așteptăm toți cunoscuții, ce mereu ne întrebăm unii pe alții de știri despre onor. familie a d-tale, căci veștile ce circulează pe aici, își contrazic. Sunt autorizat din partea doamnei Suțu a te complimenta.

În săptămîna trecută auziam de la un om autentic, că lui D. Brătianu i-ar fi oprit intrarea în Franța, fiind cunoscut că a stat în relațiuni amicale cu Mazzini. Amicii lui neagă, dar nimenea nu afirmă cu positivitate că s-ar afla la Paris. De Golescu am citit astăzi în *Wanderer* că ar fi exprimat în Paris asigurarea ce le-a dat Austria de a nu să opune cererii Divanelor însă sub condițiunea de a se stabili garanții pentru liniștea ei. Cred, și am avut de mult convingerea că opoziție serioasă nu va încerca, după ce vede că nici Divanurile nu le-a putut încurea, și nici majoritatea puterilor garante nu poate îndupleca. S-a compromis și înaintea Angliei în cauza

actului de navigațiune și întimpinind în astă privință reprobarea și indignarea Europei întregi ; acum declară că va supune actul aprobării puterilor tractante la Paris. — Temerea că poate Franța va jertfi ceva pentru canalul de Suez încă s-a delăturat. Astăzi ne anonță *Jurnalul de Frankfort* și *Le Nord*, că cearta pentru insula Perim (ce dominează gura acelu canal) s-a aplanat. Englitera va plăti pentru faptul de a ținea acolo garnisoană, o sumă de bani Turciei. Așa dar, provăzându-să astfelu Anglia în contra unei invaziuni pe acel canal din partea Franței, Turcia nu va fi reținută de a da concesiunea pentru canalizare. Nici un nor dar, nu întunecă seninul speranțelor noastre, și fiindcă d. Stanley vorbește despre plecarea așteptăm în tot minutul știrea convocării la conferențe.

Salutare membrilor onor. familii ; lui Romul sărutare, iar domniei tale asigurarea respectuoazei stime din partea obligatului

D. P. Marțian

[Adresa :] Domnului
George Magheru
unde va fi

Colecția particulară Dr. Alice Magheru.

190

Nisa, 6/18 februarie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica : Îi comunică planul a două broșuri ce intenționează să scrie : una de politică generală, anonimă, alta, semnată, pledînd pentru candidatura lui I. Ghica. — Aprecieri negative asupra ultimelor evenimente din țară ; desconsiderație pentru caimacam. — Critică buna primire făcută lui N. Golescu și Brătianu în Austria ; inoportuna lor sosire la Paris. — Conferința se va întruni după 15 martie. — Critică la adresa lui Stanley, a guvernelor englez, francez și turc. — Chestiuni de familie.

Nice, le 18 Février 1858

Mon cher ami,

Vous m'apprenez que vous n'avez point reçu de mes nouvelles depuis plusieurs semaines et je viens dire que je vous ai toujours écrit très régulièrement et adressé mes lettres à *Vathy-de-Samos par Smyrne*. Je vous prie de vouloir bien les faire réclamer à Smyrne par votre agent. Il y en a parmi ces lettres, que je ne voudrais pas savoir dans des mains étrangères. J'essayerai, pour celle-ci, de la faire emporter à Marseille par un de mes amis de cette ville.

J'ai en tête et sur le métier deux brochures.

L'une traitant des affaires générales de nos pays et de la politique européenne (en ce qu'elle nous touche) paraîtra sous pseudonyme. Là-dedans je renfermerai toute ma pensée et je ne marchanderai la vérité à personne.

L'autre paraîtra, sous mon nom, lorsqu'il sera avéré que nous n'aurons pas de prince étranger. Elle posera franchement votre candidature et sera adressée à mes compatriotes. Je la ferai traduire en valaque et imprimer à Paris. J'aurai soin de n'y rien mettre qui puisse blesser l'Angleterre et la Turquie. J'aurai même des ménagements pour l'Autriche, tant je vous aime et tant je crois que vous seul, parmi les indigènes, pouvez nous sauver. Vous remarquerez que je ne vous demande pas votre consentement. C'est mon opinion, je le dis ; c'est mon devoir. Vous pouvez me désavouer dans les journaux, si bon vous semble, c'est votre droit.

Nous ne réussirons peut-être pas du premier coup, mais j'ai la conviction inébranlable qu'un jour vous serez à la tête des affaires de notre pays. D'ici là je me préparerai à vous aider dans l'accomplissement de votre tâche et ne servirai aucun autre gouvernement.

L'anarchie qui règne en Valachie dans la sphère gouvernementale est égale à celle qui régit les idées. Tous les partis sont en pleine débandade. Cette situation ne peut se prolonger plus longtemps sous peine de mort sociale et nationale.

Les derniers événements ont mis en évidence l'incapacité des démocrates et la lâcheté des soi-disant conservateurs. Que doivent penser les commissaires des choses et des hommes de chez nous. L'administration du Prince Ghica ne peut se comparer qu'à celle de Yeh, dont il n'a pas d'ailleurs l'énergie et le courage. C'est le gouvernement tombé, non pas en quenouille, mais en béquille. Ce pauvre Caïmacam reçoit ses ministres sur la chaise percée et leur raconte longuement les phases de sa constipation et les péripéties de ses hémorroïdes. Les ministres se livrent à de longues dissertations à ce sujet ; ils citent des exemples et des faits saillants de cet ordre, qu'ils puisent dans leur expérience personnelle ; puis M-elle Blaremborg entre en amazone, la cravache à la main, et congédie les ministres en leur disant que S.A. va monter à cheval et que sa monture s'impatiente déjà à la porte. L'idée de désobliger une bête qui porte sur son dos César et ses hémorroïdes fait un tel effet sur ces hauts fonctionnaires qu'ils se sauvent comme des voleurs... *qu'ils ne sont pas*. Telles se passent les journées du Caïmacam. —

Pendant ce temps, Georges règne et gouverne ; il taille en plein drap et ne dédaigne pas les rognures. C'est un garçon prudent et qui songe aux mauvais jours. Trois millions d'hommes subissent cet état de choses et ne s'aperçoivent qu'il y a un gouvernement en Valachie que par les vols et les exactions auxquels ils sont en proie.

Stirbey, son fils et sa femme sont à Nice depuis le mois de décembre ; on les voit peu sortir. J'ai de bonnes raisons pour les croire découragés et mécontents de l'accueil qu'ils ont reçu à Paris.

S'il y a une assemblée législative, je m'attends à ce que les démagogues restent à la porte. Y gagnerons-nous en hommes sensés et indépendants ? *That is the question.*

Nicolas Golesco et Bratiano ont été admirablement reçus, disent-ils, par Mr de Buol. Je le crois volontiers ; ces gens-là doivent être plus qu'agréables à l'Autriche. D'autre part, la question de l'Union vidée d'une manière ou de l'autre, nos socialistes sont gens à s'appuyer sur l'Autriche pour pouvoir réaliser leurs théories sociales. Une entente entre ces mes-

sieurs et cette puissance est dans les éventualités probables d'un avenir rapproché.

Ce que l'Autriche a fait en Galicie et en Hongrie pour ruiner la classe la plus riche, partant la plus indépendante et la plus éclairée, elle le verra faire avec plaisir chez nous. Les paroles de Mr Buol à Golesco — Bratiano sont très significatives. „Si vous savez vous abstenir de toute influence au dehors et vous renfermer dans les questions qui touchent à votre organisation intérieure un vaste champ s'étend devant vous, celui *des réformes de tout genre* que l'état de votre pays réclame. Votre ambition même y trouvera une carrière et des satisfactions qui ne sont pas à dédaigner.”

Quoi de plus habile que de faire briller à leurs yeux la principauté et l'espoir de voir réaliser leurs utopies ?

Il faut avouer que nos deux ambassadeurs sont mal tombés à Paris. Ils sont arrivés le jour ou la veille de l'attentat du 14 janvier. Je vous laisse à penser l'accueil que recevra Bratiano, le collègue de Mazzini et de Ledru-Rollin, le membre du comité de Londres qui a commandé, inventé et payé les bombes fulminantes ? Nicolas Golesco a eu le cou cassé par contre-coup. Voilà ce que c'est que de manquer de tact. Il est vrai que sans Bratiano, N. Golesco est un corps sans âme. Le malheureux ne sait ni écrire ni parler ; comme tous les grands boyards il conduit son tchokoï avec lui. Si mon père partait en mission politique il emmènerait Costacopolu.

On annonce la réunion des conférences de Paris pour le 15 ou la fin mars. Il en est grandement temps ; mais dans tout cela, je ne vois pas ce que devient notre autonomie.

Stanley est redevenu stupide. Il vit au consulat d'Autriche, ne voit et ne fréquente plus que les créatures de ce consulat, mange avec Bezdadé Skarlat, couche avec l'ex Lipanescu, promène avec Charles Rosetti, loge chez Poïenaru et ne veut plus entendre parler de réformes et de progrès. Les Anglais sont tous ainsi. Leur intérêt leur commande-t-il de se montrer libéraux, ils mettent le bonnet phrygien, arborent le drapeau rouge et chantent (du nez) la Marseillaise. Un moment après leur intérêt a changé de langage et les voilà prêts à souscrire pour fournir à l'Autriche les verges dont elle frappe les femmes et la corde qui lui sert à pendre les patriotes. Le bourreau manque-t-il d'un aide, soyez sûr qu'il se trouvera un anglais pour tenir l'échelle. Ce qu'ils font aux Indes prouve bien d'ailleurs qu'ils n'ont ni coeur ni entrailles. Leur philanthropie n'est qu'une indigne comédie.

Les Français sont changeants, légers et d'une faiblesse inouïe. S'ils ne nous ont pas fait autant de mal que les Anglais, ils ne nous ont pas fait plus de bien ; mais ils ne sont pas méchants. On peut les plaindre mais non les haïr.

Que dire des Turcs ? L'Esprit reste confondu devant leur bêtise et leur lâcheté. S'il y a un Dieu pour les imbéciles, il doit s'appeler Allah. J'offre 500 francs de récompense à celui qui saura me dire ce qu'est devenue la *politique turque*.

Ma santé bat toujours d'une aile comme un oiseau blessé. Je vous envoie un petit portrait, en photographie, de moi. Si vous pouvez me rendre la pareille, vous me ferez un immense plaisir.

Ma femme me charge pour vous et pour la Princesse de ses vives amitiés. Je vous prie de présenter mes hommages à la souveraine de Samos et d'embrasser l'héritier présomptif de ma part. Recevez pour vous, cher et excellent ami, l'assurance de mon inaltérable dévouement

Tout à vous

J. Balatchano

P. S. Vous ne me dites pas pourquoi vous cachez de noir. Je suis assez inquiet en attendant que je le sache.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

191

Nisa, 11/23 februarie 1858

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Lipsa de izvoare suficiente îl împiedică la redactarea broșurei. — Franța a abandonat temporar proiectul Unirii; punctele înțelegerii semnate cu Anglia. — Despre broșura lui N. Istrati. — Aprecieri nefavorabile despre emisarii trimiși de M. Kogălniceanu la Paris. — În legătură cu perspectivele candidaților la domnie; situația lui Ion Ghica. — Glume în legătură cu intențiile de însurătoare ale lui V. Alecsandri. — Condoleanțe Mariei Cantacuzino.

Ziarul francez „Charivari” apără Unirea Principatelor. Îndemnuri — pentru V. Alecsandri — de a scrie cât mai mult pentru cauza unirii.

Nice, le 23 Février 1858

Mon cher ami,

Il fait un temps à ne pas mettre Vogoridès à la *Porte* et je me demande comment je pourrais mieux employer les loisirs qu'il me crée qu'en causant, pendant une demi-heure, avec le plus spirituel des hommes et des amis.

J'ai reçu l'extrait du Règlement et la brochure Istrati. L'un et l'autre me seront utiles et je t'en remercie. Je suis en train de faire un travail qui pourrait bien finir par être une brochure, mais des difficultés de plus d'un genre m'arrêtent à chaque pas. Je n'ai pas un seul livre avec moi; pas un compatriote dont la mémoire, moins mauvaise que la mienne, puisse venir à mon secours. Il me faut des faits, des dates et des noms que je n'ai jamais pu retenir. Mes livres sont tous à Bukarest. C'est dans ce besoin, de plus en plus senti, que je t'ai prié de m'envoyer le nouvel ouvrage d'Ubicini.

Je sais maintenant de source plus que certaine, que le projet d'Union est complètement abandonné par la France. Mr Fould a conclu, avec le cabinet anglais, l'arrangement suivant: 1° Dans l'état actuel de la Turquie et vu la nouvelle crise où les affaires de l'Herzégovine l'ont fait entrer,

rien de *définitif* ne sera tenté ni fait dans les Principautés. 2° La France renonce *momentanément* à l'union d'icelles. 3° L'Angleterre promet de se joindre à la France pour réaliser son projet favori, *dès qu'elle croira pouvoir le faire sans inconvénient* (*rabdă murgule sã măninci iarbã verde*). 4° La France repousse l'hérédité des hospodars qui seront élus ou nommés, comme tendant à perpétuer la séparation. 5° L'Angleterre abandonne de son côté... cette hérédité. (Pauvre Angleterre, comme elle se sacrifie et quelle noble abnégation).

La personne *digne de foi* qui veut bien me communiquer ces renseignements ne croit pas à une prochaine ouverture des conférences. Si la France et l'Angleterre se brouillent un peu, ce qui paraît probable, nous serons renvoyés aux Calendes grecques. Tu comprends que tu ne dois faire usage de ce qui précède qu'avec une extrême circonspection.

La brochure d'Istrati est l'oeuvre d'un ignorant mais non d'un imbécile. Il crible les *ultra* des traits plus ou moins perçants. Le meilleur de tous est celui-ci : *La misanthropie des philanthropes*. Cette expression rend bien l'humeur dénigrante et atrabilaire de ceux qui se posent en apôtres humanitaires et qui ne comprennent, pour les peuples, qu'un bonheur cimenté par le sang et ayant pour base la guillotine. Dieu nous préserve des agneaux qui cachent des hyènes et de cette philosophie sentimentale qui a produit le doux Robespierre et le philanthrope Marat !

En fait de bêtises, je lis dans la préface, qui est d'Assaki, la phrase suivante : „D-lui V. Istrati, ex deputat a Divanului Ad-hoc, *care s'au desființat mai nainte de a fi consultat...*” Est-ce du premier ou du second divan qu'Istrati a fait partie ? Si du premier, je trouve cette prétention, de ne considérer comme légales que les élections annulées, tout à fait insolente et séditieuse.

Tu quittes Paris au moment où un flot, un torrent, une invasion de patriotes tels que I. Floresco, Ottétélechno etc. va faire irruption dans cette capitale. Tu me demanderas ce que ces messieurs viennent y faire. La question est assez naturelle pour que j'y réponde de bonne grâce. Ils viennent *sur le conseil de Cogalniceano* exercer une pression de plusieurs atmosphères sur le Congrès de Paris. „Tout est perdu si nous ne marchons pas sur Paris” a dit le grand homme, et là-dessus il s'est mis à organiser un *train de patriotisme* pour Paris en passant par Pontoise. Je dénonce déjà à l'Europe la pression qu'Ottétélechno exercera sur les conférences... et sur les mouches, dont il fait un grand carnage... *au vol*. Les mauvaises langues disent, pour expliquer ce massacre, que tout ce qui *vole* fait concurrence à ce monsieur et lui porte ombrage.

Quand tu seras à Bukarest, fais-moi le plaisir de t'y arrêter quelques jours pour te livrer à une enquête sur l'état des esprits. Tu m'écriras pour me dire ce qui en est. Je désire savoir si, en cas d'élection hospodarale, Ion Ghica aurait des chances et s'il ferait bien d'aller faire un tour en Valachie, chose que je suis assez disposé à lui conseiller. *A défaut d'un prince étranger*, Ion Ghica est le seul homme qui puisse arrêter la Valachie sur la pente où elle se trouve et qui aboutit à un précipice. C'est un médecin assez énergique pour porter le fer rouge au coeur même de la gangrène et nous guérir au risque même de nous faire crier comme des veaux. Je demande pardon à ces innocents quadrupèdes de leur avoir comparés mes compatriotes.

Bref, Ion Ghica est l'homme d'une situation que je ne désire pas ; que je crains ; mais qu'on nous fera, qu'il faudra subir et dont il faudra tirer le meilleur parti possible, sous peine de mort sociale.

Tu me demandes des adresses de femmes *épousables*. Moi qui connais ton humeur essentiellement vagabonde et peu *mariable* et qui n'ai jamais cru un mot de tes prétendues démanagements matrimoniales, je t'envoie celles (les adresses) de deux célèbres C... es. 1° Madame Péna, rue St. Spiridon, près le collègue, 2° Madame Liebe près la principale entrée de Tchismedgi (rue *Stirbey Vodă*). Si tu tenais *mordicus* à donner suite à tes projets de mariage (les poètes sont si entêtés !) je te dirais franchement que je ne connais personne à Bukarest, qui pût faire ton bonheur. M-elle Lili Cantacuzène que j'estimais beaucoup vient d'être fiancée, pron[on]cez *vendue*, au fils de Jean Mano.

J'aime à penser que cette velléité de mariage te passera comme une grippe et que le brillant et léger papillon que tout le monde admire ne se métamorphosera pas en escargot. À chacun son métier : Laisse à ton frère et à moi le soin de faire des enfants et de les élever ; nous sommes faits pour cela ; on se sent renaître moralement et physiquement sous leur douce influence. Tu devras venir rajeunir ta muse et retremper tes idées à Nice ; tu y trouverais des inspirations d'une fraîcheur et d'un parfum que tu chercheras vainement dans l'athmosphère bitumineuse de Paris. Qu'en pensent tes rhumatismes ?

Si tu a pu pénétrer jusqu'à Madame Marie Cantacuzène, fais-lui mes sincères compliments de condoléance. Je ne lui écris pas, parceque tout ce que je pourrais lui dire, lui paraîtrait autant de phrases vides. Il y a des douleurs qui ne s'éteignent qu'après s'être épanchées goutte à goutte, dans le coeur qui les renferme. Il arrive quelquefois aussi qu'elles finissent par le briser. Espérons que ce ne sera pas le cas chez Madame Cantacuzène.

Si tu lis le *Charivari*, tu dois avoir remarqué qu'il est le plus décidé des journaux français qui défendent l'Union. J'ai compté 19 articles, *en un mois*, sur ce sujet. Il a une manière de traiter les questions qui contribue plus à les rendre populaires que toutes les grandes tartines des grands journaux. C'est le *Charivari* qui a tué l'Empereur Nicolas six mois avant son enterrement. Il a immortalisé Vogoridés et il dit à l'Autriche des choses que les feuilles officielles, qui se croient diplomates, n'osent pas dire. Tu devrais faire la connaissance de sa rédaction et lui fournir si non des articles, que tu ferais si bons (tu est trop paresseux pour cela) des faits, des idées, des détails comiques sur nos hommes et nos choses.

J'ai connu un Monsieur fort sérieux et très spirituel qui me disait qu'il avait étudié la question d'Orient dans le *Charivari* ; or il la connaissait admirablement.

Si j'avais ton nom, ton esprit, ta fortune *et le reste*, je me lancerais dans les hautes sphères du monde politique. Avec ce qu'on a traduit de tes œuvres en français, tu aurais dû pénétrer chez Napoléon, chez tous les ministres et chez tous les ambassadeurs de Paris. Je sais que cela n'est pas amusant ; mais pendant trois mois, et jusqu'à la solution définitive de notre question, je le ferais... à ta place. De plus, je me ferais donner la légion d'honneur et j'aurais déjà une basse-cour d'aigles blancs, rouges, noirs, hollandais, allemands, danois, prussiens etc. J'aurais des

éléphants à toutes mes boutonnières et plus de croix que de cheveux sur ma tête... *toujours à la place*. Je serais décoré de Lippe Schauenstein ; commandeur de Geroldstein et grand croix de Sigmaringen, Reuss, Oldembourg Schwerin et autres *Méchantsbourgs*.

Plaisanterie à part, je brûle de recevoir la croix d'honneur... sur ta poitrine. La nation roumaine toute entière se sentirait honorée dans le plus noble de ses enfants ; il est vrai qu'elle s'est déjà vue décorée dans la personne du plus abject, du plus méprisable et du plus... chapon de tous. S'adresser pour le prix à Mr. Béclard, consul général de France à Bukarest. Ecrire franco.

Nos amitiés à Jean et à sa charmante et bonne femme ; la mienne te serre la main. Je t'embrasse cordialement.

Tout à toi

I. Balatchano

P.S. Comme la lettre de change est passée à ton ordre à Nice et non à Paris, on la timbrera avec bonheur.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 57-60^v și 65-66^v.

192

Nisa, 26 februarie/10 martie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica : Îi comunică stadiul în care se află cu redactarea celor două broșuri. Intenționează să renunțe la viața politică. — Îl cheamă la București. — Despre polemica dintre C. A. Rosetti și Alexandru Odobescu pe chestiunea atitudinii „coconșilor”. — Știri politice externe : în Piemont, proiectul de lege pentru introducerea cenzurii, și în Franța, legea siguranței generale, provoacă nemulțumiri generale. Amintiri personale despre Orsini. — Diferite.

Nice, le 10 Mars 1858

Mon très cher ami,

Je viens de recevoir le tabac ture et je vous bénis de toutes les forces de mes poumons trop longtemps empoisonnés par la régie piémontaise.

J'ai été *remalade* pendant une quinzaine de jours. J'ai peut-être trop présumé de mes forces en commençant deux brochures à la fois. La première est presque terminée ; je vous l'enverrai dès qu'elle sera imprimée. En attendant, le *Quarterly Review* de Londres et l'*Indépendente* de Turin en publieront des extraits que je vous enverrai aussi. Dans la seconde brochure, (celle qui vous concerne et que je signe) je brûle mes vaisseaux. Si Știrbey, Al. Ghica ou Bibesco deviennent Prince, il me sera impossible de vivre en Valachie. Mais je m'en bats l'oeil, comme on dit dans

le grand monde. J'ai trop l'habitude de vivre à l'étranger pour qu'il m'en coûte beaucoup d'y passer ma vie.

Si ma santé se remet encore un petit peu, je retournerai en Valachie dès que les conférences auront décidé de notre sort. J'espère me faire nommer à la Législative. Ma réponse au *Times*, qui est peut-être une sottise au point de vue diplomatique, m'a refait une popularité de bon aloi. Celle de Mrs Golesco, Bratiano, Rosetti n'est pas de la même farine.

Je suis fortement d'avis que vous apparissiez à Bukarest vers la même époque. On dira que vous venez travailler à votre candidature ; que vous importe ? La Principauté est-elle donc une chose si déshonorante qu'on ne puisse y aspirer au grand jour ? Mais alors, il faudrait la laisser aux voleurs et aux traîtres. Est-ce là l'intention des *Patriotes* ? Ma foi, à voir leur haine contre toute supériorité, on le dirait bien. Ainsi donc, „faites et laissez dire” ; le reste appartient à Dieu qui finira peut-être par se souvenir, quelque jour, que les Valaques ne sont pas des chiens et qu'ils méritent un bon prince. — J'entends par *bon Prince*, un homme honnête et patriote qui mène à coups de trique. Les Roumains ont besoin de suivre un cours de logique et de bon sens. À l'heure qu'il est, nous sommes fous, ivres ou aveugles. Il nous faudra dix ans pour revenir à la santé. Ce terme accompli, on pourra nous émanciper sans danger et nous montrer sans honte.

Savez-vous ce qui passionne en ce moment *l'opinion publique* en Valachie ? C'est une polémique entre Rosetti Berlicoco et Odobesco-fils. Le premier déclare que les *coconasi* sont *traîtres à la patrie*, parcequ'ils ne vont pas au théâtre valaque. Le second lui répond qu'il se sent trop clairement désigné pour ne pas faire observer à Mr Rosetti qu'il est fort laid. Celui-ci réplique par une sottise ; celui-là riposte par une grossièreté, etc. etc. etc. Et le public de battre des mains ; et la Valachie toute entière de se diviser en deux camps : les *Berlicoquistes* et les *Coconanchois*. Les conservateurs tiennent pour Odobesco et font des vœux en sa faveur. Les libéraux élèvent les mains au ciel et demandent la victoire pour Rosetti, qui *défend les bons principes*. Ce que je vous dis là, est vrai à la lettre.

J'ai écrit à Toulon pour savoir si Mr Laurent y est encore. Dans tous les cas, il me sera impossible d'y aller avant une quinzaine de jours.

En Piémont les Mazzinistes s'agitent continuellement ; ils sont décidés à jouer leur dernier va-tout. Le parti réactionnaire les y pousse de toutes ses forces, espérant que les institutions libérales périront dans la tempête. Mr de Cavour vient de faire une brèche immense à sa popularité, pour y faire passer un projet de loi restrictive de la liberté de la presse. La Chambre le repoussera selon toute probabilité. Ce pauvre gouvernement piémontais est entre deux feux : d'un côté une majorité libérale qui l'accuse de faire trop bon marché de l'honneur national ; de l'autre, la pression de plus en plus croissante du gouvernement français. Celui-ci a pris dans ces dernières circonstances, avec le Piémont, un ton roque et hautain qui contraste avec son attitude devant le vote récent des Communes Anglaises. On appelle cela „battre le chien devant le lion”.

On craint que le beau génie de Napoléon ne s'éclipse derrière la triple haie des tchokoïs qui l'entoure. Ce qui semblerait le prouver, c'est la loi de *sûreté générale* que tous les Bonapartistes sincères ont attaquée et qui lui a été conseillée par les Orléanistes, lesquels le poussent à sa perte. Le

général Mac Mahon, un *ami de la veille*, a voté contre cette loi, après avoir prononcé un discours virulent en faveur de la modération. Il a dit des choses si fortes, que le *Moniteur* ne les a pas reproduites dans son compte rendu. Vous ne sauriez croire combien cette loi a désaffectionné les masses à Napoléon. L'Impératrice a reçu des lettres signées par les mères, femmes et soeurs de tous ceux (et ils sont nombreux) qui sur un simple soupçon ou une lâche dénonciation, se sont vus enlevés de chez eux et embarqués pour l'Afrique, sans autre forme de procès; le tout en vertu de la nouvelle loi. On ajoute que plusieurs de ces lettres sont d'une énergie et d'une véhémence qui auraient fait verser des larmes à l'Impératrice. Napoléon, à qui elle les aurait montrées, aurait répondu d'un ton mélancolique: „Quand le vin est tiré il faut le boire. . . jusqu'à la lie”.

La femme et les enfants d'Orsini habitent Nice; ils viennent d'obtenir la permission d'aller le voir. On parle d'une commutation de peine; mais je n'y crois pas . . . Que dirait l'Autriche? Et puis, le Pape pourrait se fâcher!

J'ai connu autrefois Orsini; je le rencontrais souvent à la salle d'armes et plus d'une fois nous avons tiré ensemble. C'était un fort bel homme et il paraissait du caractère le plus doux. Je me souviens que j'ai beaucoup admiré sa souplesse. Je n'ai jamais eu, Dieu merci, d'autre rapport avec lui. Je dis: *Dieu merci*, d'abord parceque je n'aime pas les assassins, puis, parcequ'on a arrêté tous ceux, dont on a trouvé des lettres chez lui.

Je vous serre cordialement la main. Ma femme et les enfants vous font dire bien des choses. Mes respects à la Princesse.

I. Balatchano

Basile Alexandri vient de perdre sa soeur. Il est à Paris et vous aime beaucoup. N. Golesco s'est vu refuser *net* une audience de l'Empereur. Stanley est décidément une méchante bête. „Plus tard je vous dirais pourquoi” (comme dit une romance).

Je suis, depuis 20 jours, sans nouvelles de ma soeur Zoé: les dernières étaient bonnes. Avez-vous toujours Mr Popesco? En êtes-vous content? S'il y avait à Vathy une maison habitable et ce qu'il faut pour manger, j'y passerais volontiers l'hiver prochain. Espérons que nous le passerons tous à *Bukarest*. *Amen!*

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

[Iași], 2/14 martie 1858

D. Rallet către I. I. Filipescu: Critică la adresa Marilor Puteri. Reînvierrea influenței ruse, în țară. Crede că schimbările în guvernul englez vor influența lucrările Conferinței. Candidații la domnie se agită din nou. Suferințele sale personale.

Cher et digne ami,

Je n'oserai jamais attribuer votre long silence à autre chose qu'à vos affaires, et je viens vous témoigner le plaisir que m'a causé votre lettre si longtemps attendue.

Vous avez raison, mon cher, de dire que la force des choses va vous faire beaucoup plus de bien que toutes les combinaisons plus ou moins adroites de la diplomatie. Pour mon côté je crois que si les puissances occidentales ont cru consolider la Turquie en lui arrachant le Hatti humaïoum, et en le mettant en même temps en position de devenir l'arbitre de la cause de l'union, elle se sont bien trompé, car tout ce galimatias, n'aura abouti qu'à soulever contre Byzance jusqu'à ses meilleurs amis, les moldovalaques, qui ont dû bien changer depuis 1848, et à faire renaître l'influence russe que nous ne pourrions plus empêcher, malgré nos idées occidentales, malgré nos sympathies pour la France qui nous aura abandonné et pour l'Angleterre assez compromise aux yeux de tous les chrétiens de l'Orient pour ses tripotages indignes avec la Turquie. Voilà ce qui attend les puissances en cas qu'elles veuillent faire un replâtrage. Cependant le changement du ministère anglais, et la destitution du vieux et atrabilaire Canning nous donnent beaucoup à espérer même des conférences de Paris.

Ici les candidatures recommencent, elles sont très impatientes malgré l'union, et le Congrès qui n'a pas dit son dernier mot. Istrati se met aussi sur les rangs, grâce à Mr. l'Agent d'Autriche. Nous avons plus que jamais besoin d'un bras de fer qui mette chacun à sa place. Tant que notre état actuel durera, les chances et les mérites se mesureront sur la somme des vues que tous les traîtres auront à offrir au service des puissances qui nous sont hostiles.

Vous parlerai-je cher ami de mes souffrances qui m'avaient engagé de passer tout le carnaval à la campagne dans l'isolement le plus complet? Vous parlerai-je de mille autres choses qui se reproduisent malheureusement chez nous comme chez vous. Ce que je vous dirai de tout cœur, c'est que je m'estimerai heureux de vous voir encore avant que mes palpitations ne m'avaient emporté.

Je vous embrasse et me recommande à votre souvenir.

Votre dévoué

D. Rallet

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 22582.

București, 9/21 martie 1858

Dim. Crețulescu către I. Bălăceanu: Exprimându-și dorința de a face o călătorie de lungă durată în străinătate, se arată dezgustat de a se mai întoarce în Turcia. — Despre legăturile dintre Stanley, secretarul

comisarului englez, și familia Bălăceanu; despre încăpăținarea nejustificată a lui Ion Ghica de a rămîne în Turcia. — În pătura conducătoare din țară domnește nepăsare și grija pentru interesele meschine; Teulescu n-a putut intra în magistratură pentru că posturile sînt puse la mezat.

Bukarest, 1858 mars 21/9

Mon cher Balatchano !

Il faut vivre à Bukarest pour devenir vraiment paresseux. — Pendant mon long séjour à l'étranger ce vice m'avait complètement abandonné ; maintenant il m'a repris de nouveau, comme tu dois t'avoir déjà aperçu ; le temps qui s'est écoulé depuis ma dernière lettre en est une preuve éclatante. — Je ne sais comment le temps repasse, comment il est partagé, mais il est de fait que je ne trouve jamais un instant de libre pendant toute la journée pour m'occuper de quelque chose de sérieux. Aussi, je ne vois pas le moment de quitter le pays de nouveau. Dans les premiers jours du mois de mai, je compte entreprendre un voyage d'une année au moins ; en Turquie, je ne veux plus retourner ; j'en ai assez et des Turcs et de la Turquie et de la vue du Bosphore et du climat de l'Orient. C'est en Allemagne, en Suisse, en Italie, que je porterai mes pas. Je tâche d'arranger et mettre un peu d'ordre dans mes affaires pour ne plus être forcé, une fois loin d'ici, de me casser la tête. Je veux être libre d'esprit pendant quelques temps, s'il y a possibilité. Je voudrais savoir d'avance de quel côté tu te dirigeras cette année, — si toutefois tu ne comptes passer l'été à Nice, — pour prendre mes disposition de manière à ce que nous nous rencontrions absolument dans le courant de cette année. Je désire te voir plus que tu ne peux t'imaginer. Ainsi donc, si tu a décidé quelque chose à ce sujet, fais-le moi savoir.

Ta lettre à Stanley est magnifique ; elle a fait les délices de nos bons amis. Si ce pauvre animal a un peu d'esprit, il se gardera bien de t'écrire une seconde fois. Dernièrement il est venu chez ta mère pour nous lire la lettre, il s'excusait au sujet de sa lettre, en disant qu'elle était à l'adresse de ta femme plutôt qu'à la tienne. Il te croit diablement fâché contre lui et il a prié tes soeurs de t'écrire de leur part pour vous reconcilier. J'ai questionné mon frère sur le sort de ta lettre, mais il n'a rien reçu, il est même peiné de savoir que'elle s'est égarée.

Ghika m'écrit de temps à autre ; dans sa dernière il me demande de tes nouvelles et me dit que depuis quelque temps, tu le negliges beaucoup. Je ne comprends plus vraiment l'entêtement d'un homme d'esprit comme lui à rester dans ce pays. Espère-t-il quelque chose ? S'il ne compte que sur les Turcs, il est plus que sûr qu'il n'aura rien, surtout avec un ministère autricien, comme celui d'Aali-Fuad. L'homme qui l'avait bien connu, qui savait l'apprécier et duquel il avait tout à espérer est mort. Maintenant, au lieu d'ami, il n'a que des ennemis, surtout dans le Ministère.

D'ici rien de nouveau, tout va comme par le passé et pire encore. Vols, pillages, scandales de tous genres, intrigues amoureuses et voilà tout. — Ce pauvre Théoulesko est toujours sans poste, de reste ce n'est pas la faute à ton père. Je sais positivement qu'il a fait un rapport au Prince

Kaymakam pour l'envoyer comme juge dans un tribunal quelconque, mais Kartof ne veut pas de lui.

Supt domnia lui Ghica cea dintii, — zice lumea — gemea țara de Mihalache Ghica. Supt a doa domnie a lui Ghica, geme țara de fiu lui, Mitache Ghica. Il est de fait que les postes se vendent dans les rues cu lițitație ca și domeniurile statului; et voilà mon cher où nous en sommes.

Adieu ami, ne vas pas m'en vouloir si je t'écris si rarement. Mille choses aimables à ta femme. Je t'embrasse de cœur, comme je t'aime.

Ton ami,

Mitika

Bib. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 29429.

195

Nisa, 15/27 martie 1858

I. Bălăceanu către V. Alecsandri: Îi cere diferite date istorice necesare la redactarea broșurii sale. — Aprecieri în legătură cu linia de conduită a celor două Divane; problema relațiilor dintre proprietari și țărani. — Chestiuni de familie.

Nice, le 27 Mars 1858

Cher ami,

La manière savante, spirituelle et concluante dont tu as résolu les difficultés que je t'avais soumises, m'enhardit à te poser de nouveaux problèmes. Dans ton impatience, tu regretteras de ne pas être Thésée pour purger la terre d'un nouveau sphinx... Minotaure toi-même!

Va aux informations et tâche d'apprendre: 1° l'espace de temps qui s'est écoulé entre la chute du royaume Daco-bulgare et la fondation des Principautés. 2° la date de l'arrivée, en Valachie, de Radu Bassarabe et de Dragoche en Moldavie. 3° Si la dîme existe encore en Moldavie. Le règlement dit *oui* et toi, tu dis *non*... dans une lettre que j'ai sous les yeux. — Moyennant ces renseignements je te tiens quitte de toutes autres prestations telles que correction de brochure, confection de préface etc. etc. Tu me donnerais une bonne leçon en m'envoyant l'Histoire de Valachie par Gogolniceao ou tout autre histoire des Principautés. Cela voudrait dire: „tu m'embêtes, tiens, puisqu'il te faut des renseignements en voilà! Cela t'apprendra à me prendre pour une encyclopédie". À force de recevoir de ces leçons je finirai par en profiter.

Je t'avouerai que je ne partage pas tout à fait ta manière d'interpréter la divergence de conduite de nos deux divans. Celui de Bukarest ne pouvait pas faire autrement sans mettre le feu aux poudres, d'accord, mais celui de Iassy ne pouvait-il pas sauvegarder mieux l'autonomie? À quoi bon entrer dans l'examen des questions purement intérieures et même intimes? Ensuite, il s'est bien gardé de toucher au problème social

par excellence, aux relations entre propriétaires et paysans. C'est là une question plus pressante et plus ardue que celle de la liberté individuelle et de celle des cultes. C'eût été faire acte de courage que de l'aborder avant toutes les autres, en la résolvant d'une manière sage et juste, on aurait fait preuve de talent. De plus, on aurait rendu un grand service à la Valachie, car, tranchée dans un sens en Moldavie, elle l'eût été de la même façon chez nous. C'était un fait accompli et nos *socs* se seraient tus de peur de compromettre l'Union en indisposant la Moldavie.

Il y avait dans le divan de Jassy des hommes en état d'aborder et de vaincre toutes les difficultés, dont cette question est hérissée. Si l'Assemblée Valaque s'y était pourvoyée, il serait arrivé que le parti rouge, quelque bête qu'il soit, aurait cent fois mieux attaqué la propriété que les conservateurs ne l'eussent défendue. Qu'en pense-tu ?

Je viens d'appeler mon héritier dans mon cabinet et ta lettre en main, je l'ai sévèrement questionné au sujet de sa légèreté de conduite envers M-elle Paléologue. Voici ce qu'il m'a répondu : „Il me serait facile de me disculper en prouvant que les premières ouvertures matrimoniales sont venues du côté de la jeune fille et de sa famille et que je n'ai eu que le tort de me montrer galant, en ne les repoussant pas d'une manière absolue. Tel ne sera pas mon système de défense. Je déclare donc que j'ai recherché la main de M-elle Paléologue avant de soupirer pour M-elle Bébé Alexandri mais souvenez-vous que c'est à l'époque où cette dernière n'existait pas encore. La faute en est aux dieux qui la firent naître deux années trop tard. Mon coeur bégayait déjà que la susdite M-elle Bébé était encore au pays des songes. — En manquant à mes engagements vis-à-vis de la belle Paléologue, je me suis rendu coupable d'inconstance, je le reconnais et je confesse que le coeur que j'ai porté à M-elle Bébé avait appartenu à une autre avant d'être à elle. Le triomphe en est-il moins beau pour elle ? Je suis fait, il est vrai ; mais aux âmes bien nées, la fatuité n'attend pas le nombre des années. Quant à Mr Basile Alexandri, je le trouve bien sévère pour ce genre de délits. Qu'il veuille bien repasser dans sa mémoire le nom de toutes celles qu'il a trahies, le monstre ! Alors — même que je serais un véritable Lovelace, doublé d'un Don Juan et greffé sur un Faublas, serait-ce à lui à me jeter la première pierre ? Régence et œil-de-bœuf et talon rouge lui-même. Si je suis un adorable vaurien, il en est un autre". Certifié conforme.

I. Bulatchano

Dis à Jean¹ et à M-me Noémi que nous avons reçu leurs portraits ; ils sont ravissants ; aussi sommes-nous ravis. La pose de ta belle-sœur a quelque chose de si poétique, de si délicieusement pensif, que j'en serais devenu amoureux, n'était que pour ma tranquillité, je connais son mauvais coeur.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4499, f. 61-62v.

¹ Ioan Alecsandri.

Nisa, 19/31 martie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Aprecieri personale despre broșura I-a ce stă să apară; pentru broșura a II-a așteaptă hotărârile Conferinței. Zvonuri despre înlocuirea lordului Redcliffe prin H. Bulwer. Critică noua atitudine a lui Stanley: proaustriacă, antiunionistă și pro-șt rbeistă.

În cazul intrării lui Ion Ghica în țară, îi recomandă relații „oficiale” cu caimacamul, indică persoanele care trebuie cultivate; îi anunță intenția de a veni și el în țară.

Peste 10 zile va întâlni pe Cavour. Situația Franței față de alianța anglo-austriacă. Ecoul execuției lui Orsini.

Nice, le 31 mars 1858

Mon cher ami,

Il a fait à Nice aussi, depuis le 20 janvier jusqu'au 1-er mars, un temps affreux et des froids qui m'ont achevé. J'ai beaucoup souffert tout cet hiver; car, si mon rétablissement est devenu une question de temps, c'en est surtout une de *beau temps*. J'ai cependant pu mener à terme ma première brochure; j'espère pouvoir vous l'envoyer dans une 15-aîne de jours. Le gouvernement valaque ne pouvant pas manquer de l'arrêter au passage, je ne sais comment m'y prendre pour en introduire un certain nombre d'exemplaires en Valachie.

Si on me dit, dans le monde diplomatique et tout puissant, je crois avoir quelque peu contribué à rendre Stirbey, Bibesco et même A. Ghica (que je place néanmoins au-dessus d'eux) impossibles. Je tape très fort sur les *martyrs* de 48, et sur pas mal de monde.

Je lancerai l'autre opuscule dès que le congrès de Paris aura décidé de nous. On parle du remplacement de Lord Redcliffe par Sir Henri Bulwer. Si ce dernier est toujours dans les sentiments où je l'ai laissé, en partant, je regarderai cette nomination comme grandement avantageuse pour nous. Mais j'ai tout lieu de craindre que les Ghica, dont il est entouré, obsédé et flagorné sans cesse, ne lui aient fait changer d'avis.

Quant à Stanley, je vois que c'est un garçon sur lequel on ne peut pas compter. Entre autres variations jouées par lui en voilà deux: Lors de son premier voyage en Valachie il jetait feu et flamme contre les Autrichiens, leur faisait mille grossièretés dans les salons où il les rencontrait et les détestait tout en les craignant si fort, qu'il m'a demandé, à plusieurs reprises et sérieusement, comment il devait s'y prendre pour ne pas être *assassiné* par eux, en se rendant à Kalarache. Il voulait même me laisser ses papiers et m'a fait jurer, en partant, que lui mort, *je le vengerais*. Hé bien, ce même Stanley ne vit plus qu'avec la mission autrichienne, ne voit plus que le consul d'Autriche et ne mange plus qu'à l'Agence d'Autriche. Là il s'en donne à cœur joie sur le unionistes et il ne manque pas une occasion de boire à la santé de Vogoridès. Quelle que soit la politique que suit son gouvernement, il devrait se ménager et se respecter

personnellement assez pour ne pas devenir la bête noire, de la fable, du public roumain qui est certainement un des plus malicieux de la terre.

Vous savez si Stanley détestait Stirbey : dans une de ses dernières lettres, il m'en faisait l'éloge. Il n'y a plus qu'un lien entre lui et moi, c'est vous, et c'est à cause de vous que je ne l'envoie pas promener dans des termes un peu accentués. Il est tellement vindicatif qu'il pourrait vous nuire dans le simple but de me faire du mal.

Croyez-vous que les Valaques soient appelés à élire un prince ? Je crois la France et la Russie tellement intéressées à faire du provisoire que je m'attends à voir *nommer* des hospodars septennaux. S'il doit y avoir élection, *vous devez* être trois mois avant à Bukarest. Votre conduite doit y être celle d'un Prince. Rompez fièrement en visière au Caimacam et ne conservez d'autres relations, avec lui, que celle d'une ou deux visites *officielles*. Gardez-vous de lui, c'est le plus grand ennemi que vous ayez. Méfiez-vous également de Georges, de Mitica et de Scarlat ses neveux. À eux trois, ils sauront organiser bien des complots contre vous. Seul je puis savoir combien vos parents vous haïssent. Ne souffrez pas, surtout, qu'ils vous entourent sous prétexte de vous honorer. Leur but sera de vous déconsidérer et le jour où Bezdadé Scarlat aura réussi à se montrer en public avec vous, vous serez perdu.

Bulwer s'est coulé ainsi dans l'opinion publique. Je me souviens aussi combien l'intimité de la Princesse de Samos avec ces gens-là ont fait mauvais effet sur tout le monde et ont affligé vos amis. Ils vous promettent leur appui et leurs voix ; n'en croyez rien. Vous ne serez jamais leur homme, parcequ'ils savent bien que vous ne leur permettrez pas de voler.

À défaut de l'imbécile qui règne aujourd'hui, Stirbey leur conviendra mieux que vous. Bezdadé Mitica me l'a dit franchement.

Posez-vous fièrement et hardiment comme prétendant et chef de parti et s'il vous faut des Ghicas, faites-les marchander en sous-main et achetez-les secrètement. Ménagez les libéraux modérés ; tout votre espoir est là. Ne brusquez nullement les *ultras*, il y en a d'égarés qui viendront à vous. L'immense majorité du pays (29/30) est libérale ; ne l'oubliez pas. Reconciliez-vous, ne fût-ce que superficiellement avec N. Cretzoulesco. Je ne crois pas qu'il soit jamais pour vous, par la très bonne raison qu'il est pour ... lui-même. Tout ce qu'il faut c'est qu'il ne vous attaque pas ouvertement.

Meusenbach est l'homme qu'il vous faut, *coûte que coûte*. Il était prévenu contre vous, croyant que vous nuisiez à son candidat (N. Cretzoulesco) ; mais depuis qu'il a vu ce qu'était celui-ci, il s'est remis à la recherche *d'un homme*. Je crois que dès qu'il vous aura rencontré, il éteindra sa lanterne. Par lui, vous aurez des voix dans la partie la moins corrompue du parti conservateur. Sachez qu'il déteste le Caimacam et toute sa famille ... politique.

Les autres hommes que vous devez acquérir à *tout prix* sont : *d'abord et avant tout*, Angelesco ; (je vous préviens qu'il est devenu ombrageux à un point qui touche à la manie) ; Georges Cretziano (qui est déjà à vous, mais qu'un rien peut vous faire perdre, tant il est susceptible). C'est la plume la plus éloquente et la plus élégante de Valachie et un des jeunes gens les plus généralement estimés chez nous. — Falcoyano

et Paapa sont des jeunes gens de coeur, d'honneur et d'une réputation de probité qui leur donne sur la *place* de Bukarest une influence très grande et une véritable popularité. — Je ne vous parle pas de Jean Philippesco (Courcan) parceque je défie n'importe qui d'être longtemps bien avec lui. D'ailleurs quoique brave homme, c'est un fou. — Alexandresco est à vous . . . et un tout petit peu à Bibesco. C'est son *pis aller*.

Le grand art serait (et cela vous regarde), tout en minant la candidature de Nicolas Golesco (l'homme des ultralibéraux) de l'amener à vous passer ses voix, lorsqu'il verra qu'il ne peut pas aboutir par lui-même et qu'en divisant les voix libérales, il contribue au succès d'un Stirbey, d'un Bibesco ou d'un Al. Ghica. Il suffira, pour cela, que vous ménagiez sa personne et que vous ayez, la *veille des élections*, vingt voix de plus que lui.

Quant aux Bratiano, Rosetti et autres g.f. . . semblables, je suis sûr qu'ils persisteront jusqu'au bout dans la voie qu'ils ont prise, au risque de se donner *chacun sa voix*. Je suis presque certain que la majorité de toute chambre roumaine sera libérale et même quelque peu anarchiste, aussi longtemps que nous aurons de mauvais gouvernements et que la politique turque consistera à patronner tout ce qu'il y a de plus infâme, en fait d'hommes, en Moldo-Valachie; c'est donc le parti libéral qui disposera de la couronne, *s'il ne se divise pas*.

À l'égard des vieux boyards, soyez indulgent pour les plus inoffensifs et fréquentez-les *un peu*, ne fût-ce que pour leur prouver que le diable n'est pas aussi noir qu'on le fait. La plupart de ces vieilles mâchoires s'imaginent que vous êtes un *Tzépèche*; on le leur a tant dit, qu'ils le croient fermement.

En revanche, montrez-vous sans pitié pour des canailles comme Jean Mano, Plagino, I. Bibesco, Arsaki et C-ie et ne mettez jamais le pied chez eux, quelques avances qu'ils vous fassent.

Il va sans dire que vous ne logerez pas chez Monsieur Mavros et que, pendant les trois mois que vous passerez à Bukarest, Mr et M-me Mavros iront goûter les douceurs de la villégiature à Calinești. À moins (ce qui vaudrait encore mieux) qu'ils ne préférassent aller entendre Strauss à Vienne et donner du pain aux poissons rouges de Schoenbrunn. Mr Mavros peut vous faire du bien de deux manières: 1° En se donnant autant de peine pour vous blanchir, aux yeux du gouvernement russe, qu'il s'en est donné, pendant des années, pour vous noircir. 2° En semontrant, vis-à-vis des Valaques, votre irréconciliable ennemi.

Quant à moi, j'irai en Valachie dès que l'on convoquera une assemblée législative et avant qu'il soit question de l'élection du prince. Je tâcherai de me faire élire député. Je n'ose pas vous conseiller d'en faire autant.

Votre éternel bonheur, c'est d'avoir échoué aux élections dernières. Que seriez-vous devenu au milieu de ce tohu-bohu? Croyez que la victoire restera à celui qui se sera le moins usé.

Il y a cependant un moment où il faut donner avec toutes ses forces, et qu'il faut bien se garder de laisser, passer. Le talent consiste à n'agir ni trop tôt, ni trop tard. À bon entendeur salut!

Dans 10 jours je serai à Turin où je reverrai Mr de Cavour et les membres les plus influents du Parlement. J'ai créé la question roumaine dans

la presse piémontaise. Aujourd'hui celle-ci patauge, à pleines voiles, dedans.

La nomination de Mentchicoff-Pelissier a été bien accueillie à Londres. En agissant ainsi le gouvernement et les journaux anglais ont voulu montrer qu'ils n'avaient pas peur. Cela s'appelle *bonne mine à mauvais jeu*. Je crois qu'à l'heure qu'il est, l'ancienne alliance anglaise n'existe plus. Il n'est pas impossible cependant que de la force des choses il en naisse une nouvelle, qui sera la bonne. À l'heure qu'il est Napoléon est obligé de choisir entre l'alliance de l'Autriche et celle de l'Angleterre. Quels que soient ses penchants au despotisme, il n'est pas assez stupide pour s'allier aux Autrichiens.

Vous devez savoir que la publication de la lettre d'Orsini, dans le compte rendu de son procès, a soulevé de grandes colères à Vienne. Voici comment l'Autriche y a répondu (je vous garantis le fait). Elle a autorisé les jeunes gens de Bergame à faire célébrer, en plein jour et à l'église de Gesù, une messe funèbre en l'honneur d'Orsini. Un commissaire de Police assistait à la cérémonie. Tout cela n'indique pas une grande cordialité entre la Cour des Tuileries et celle de Vienne.

Espérons que les choses iront de mal en pis.

Les amis de Napoléon prétendent qu'une guerre entre la France et l'Autriche est une éventualité plus que possible.

À propos de la loi Deforesta (sur le jury et la presse) Mr de Cavour a mis la Chambre en demeure *de choisir entre la France et l'Autriche*, (textuel). Cela prouverait que l'Autriche et la France font encore *deux*.

En résumé, je ne réponds de rien : Lorsque les Napoléons ne font pas de grandes choses, ils en font de bien petites et leurs bêtises sont colossales, comme leurs belles actions. Si l'Autriche, tournant tout à coup le dos à l'Angleterre, qui s'est déshonorée pour elle, proposait tout-à-coup une alliance offensive et défensive contre „la perfide Albion” et pourrait se faire que Napoléon l'écoutât. Mais cela n'est pas probable.

On fait courir toute espèce de bruit sur la commission des Principautés. À Turin on ne sait pas encore quand Benzi sera de retour.

Je ne vois le jeune Stirbey. Rusten-bey est accouru à Nice dès qu'il a appris l'arrivée de Stirbey. Dieu sait ce qu'ils manigencent ensemble. Stourza et Stirbey doivent se rencontrer la semaine dernière à Marseille. Que sortira-t-il de ce nouveau Tilsitt ?

Ma femme et mes enfants se portent bien. Nous vous prions de nous rappeler au souvenir de la Princesse et d'embrasser Toto et C-ie pour nous.

Je vous serre bien affectueusement la main.

Votre dévoué

I. Balatchano

Les nouvelles de ma soeur Zoé sont bonnes. Dieu soit loué ! elle est sauvée.

Nisa, 26 martie/7 aprilie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Nemulțumit de interceptarea corespondenței dintre ei. — Știri externe: chestiunea insulei Perim, tensiune franco-austriacă, a doua scrisoare Orsini către Napoleon III. Crede că prestigiul lui Napoleon e în declin. — Știri personale; Bălăceanu tatăl candidăază la domnie; diferite.

Nice, le 7 Avril 1858

Mon cher ami,

Une forte indisposition m'a obligé de suspendre mon travail au moment où j'allais y mettre la dernière main et me laisse à peine la force de vous écrire quelques mots.

Cretzoulesco m'apprend que vous vous plaignez que je vous aie négligé. Il paraît que vous continuez à ne pas recevoir les lettres que je vous écris fort régulièrement. Il faudrait cependant faire en sorte que des tiers curieux ne s'emparent plus à Smyrne. Jusque là, je suis sûr qu'elle vont en sûreté. Il y a eu des lettres qui, entre des mains étrangères, pourraient nous faire du mal.

En Occident rien de nouveau. On fait beaucoup de bruit en France à propos de l'île de Périm. Le moment me semble mal choisi pour cela, mais aussi quelle diable d'idée a eu l'Angleterre en allant voler cette île, en pleine paix, à sa meilleure *alliée et amie*? Lord Palmerston est bien le plus effronté coquin qu'il y ait sur terre.

J'ai reçu votre lettre pour Mr Laurent; je crois vous avoir expliqué les raisons qui m'ont empêché jusqu'ici de me rendre à Toulon.

L'Autriche et la France sont au pire. Des placards appelant les Italiens aux armes ont été affichés nuitamment dans certaines villes de la Lombardie. Les journaux du lieu n'ont pas craint d'affirmer qu'ils étaient l'oeuvre *d'agents français*. Il est vrai que la police autrichienne prétend en avoir la preuve en main.

La deuxième lettre d'Orsini et son testament viennent d'être publiés dans le *journal officiel* de Turin (Gazetta Piemontese). Ces deux pièces ont fait une sensation indescriptible. Dans sa dernière lettre, Orsini dit à Napoléon que, convaincu que l'Italie avait en lui un appui ferme, il mourait content et en regrettant son attentat. „Vous venez de prouver, Sire, (en permettant la publication de sa dernière lettre) que vous avez des sentiments italiens”. On commence à croire que l'on a eu tort de faire exécuter Orsini. Avec l'enthousiasme qu'il a excité (on ne sait trop pourquoi) en Italie, cet homme adoré par la jeunesse de ce pays, aurait fait, à un moment donné contre l'Autriche, plus qu'une armée entière. Mon opinion personnelle est que les nationalités n'ont plus rien à attendre de Napoléon. Il est engagé trop avant dans la voie du despotisme pour revenir sur ses pas.

Le pays du monde où l'on est le moins libre aujourd'hui (sans en excepter la Russie et l'Autriche) c'est la France. Sur une dénonciation,

sur un soupçon, vous êtes arrêté et déporté *sans jugement!* Le mécontentement est immense à l'intérieur; les orléanistes qui s'étaient tenus jusqu'ici à l'écart, commencent à donner des signes d'hostilité. Voici un mot de Mr Odillon Barot: „Orsini n'a pas tué l'Empereur, mais il a tué l'Empire”. Si Napoléon se brouillait tout à fait avec l'Angleterre, une révolution serait probable.

Je crois que l'étoile de cet homme commence à décliner. Ma foi, tant pis pour nous. Il ne nous restera que le choix entre l'Autriche, soutenue par l'Angleterre, et la Russie. Les Roumains sont le seul peuple que le gouvernement absolu de la France puisse soutenir sans encourager les idées ultra-libérales.

Je me sens hébété; il doit y avoir un grand décousu dans tout ce que je vous dis. La maladie que j'ai, me mine lentement et continuellement. Ce n'est pas tout; mon père me torture à *la lettre*. Figurez-vous qu'il a *dix mille ducats* de revenu, en terres, et qu'il me refuse le nécessaire. Il me donne 1000 # par an! Vous me demanderez ce qu'il fait de son argent! — Parbleu! il veut devenir prince. Lui aussi s'est mis sur les rangs, „*ille quoque*”. Vous verrez qu'il se ruinera.

Ci-inclus un portrait de ma femme pour la Princesse de Samos. Dans quelque temps je pourrai vous envoyer ceux des enfants. Nous nous rappelons au souvenir de la Princesse.

Quand pourrez-vous envoyer quelques sénateurs ... valaques aux galères? Je désire connaître le nom du samiote à qui vous réservez pareil sort.

Je suis désolé de la perte que vous avez faite; quoi qu'à cet âge les enfants nous tiennent moins à coeur, c'est toujours une chose bien cruelle. Je vous serre affectueusement la main

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

198

Iași, 8/20 aprilie 1858

D. Rullet către I. Ghica: Evocă greutățile întâmpinate în ultimele luni; nemulțumit de atitudinea deputaților munteni. — După încheierea lucrărilor Comisiei de anchetă; constatări și impresii. Separatiștii uneltesc în țară și la Constantinopol.

Îl asigură de păstrarea secretelor din scrisori. — Intenționează să plece la Paris și pentru îngrijirea sănătății. — Îi trimite un exemplar din „Suvénire și impresii de călătorie”.

Iubite amice și mult stimată!

Nu știu cum să încep scrisoarea mea, ce să-ți spun care nu știi, și ce să nu-ți spun din câte știi. În scrisorele ce ți-am adresat din care nici mai știu câte și când le-ai primit, ți-am fost spus adevăratele împre-

jurări în care ne găseam. Prin câte lupte, prin câte suferinți, prin câte decepții n-am trecut de atunci pînă astăzi? Ne-am luptat cu avantaj contra cîrmuirii și a meschinilor înriuriri streine și am stricat ticăloasele alegeri, care ne făceau răul cel mai mare, căci ne-ar fi rușinat în fața Europei prin dorințele ce premeditau a enunța după dictarea streinilor.

Ne-am luptat însă fără rezultat cu frații din România ca să-i facem de nu a proecta singuri bazele reorganizei din lăuntru, măcar a-și prescurta misia și a aproba pe ale noastre. Măști din domnia lor deși în puterea firmanului constituți ca deputați, nu găseau de cuviință a-și îndeplini mandatul și a așterne și bazele țitate.

Dar toate acum s-au încheiat. Comisia din București s-au împrăștiat, și lucrările îmbelor Divanuri să vor supune Congresului prin raporturile comisarilor care mi să pare că nu s-au înțales în multe priviri între ei însuși. Vrajmașii noștri însă pe altă parte măgulesc toate ambițiile în șefi². Însuflă speranțe la toți candidații de domnie ca să-i desbina. Și vițiile, trădarea și separatismul au ajuns a fi atite titluri spre a ajunge la ceva. Prin jurnalele austriace ne mai atribuie pe nedreptul, că am fi rostit în lucrările noastre că prințul strein de nu ne să va acorda, atunci nu vroim Unirea, de vreme ce noi deosăbind prințul de Unire n-am făcut una atirnată și legată de alta. Unul din comisari mi-a scris în zilele aceste pîn a pleca din București (ayez confiance en . . . Dieu) chiar cu cuvintele și punctele aceste. Și nu știu ce să cuget cînd un diplomat ne mină la Dzeu. — Dar vom vede rezultatul conferințelor. Ele mi se pare că vor întirzie, căci au mai răsărit la mijloc cvestia Suezului și a Perimului, pentru care va trebui poate să urmeze înțelegere prealabilă între puteri. Oare di ce ar fi mai urmat *notele, articolele din Monitor, încurajările reprezentanților Franței* și ce-i mai mult *stricarea alegerilor*, dacă n-am dobindi Unirea.

La Constandinopol au a veni curînd cîțiva aspiranți: C. Catargiu, Istrati și să pare și Toderaș Balș. Pînă cînd oare să vor reproduce ticăloșiile aceste. Neașteptat ar fi să isbucnească intrigele și să ne mai dea o domnie păcătoasă și necapabilă, care ar complecta degenerarea și ticăloșia! Numai noi care ne-am pus în capul acestei mișcări știm cît am suferit și ce sălînți grozave am pus ca să putem întruni majoritatea într-un scop național. — Dar oamenii sînt oameni, și mai ales ai noștri cari sînt atit de espuși la arbitrarul guvernului și să descurajază pre lesne.

Să zice că M. Sturza vine în zilele aceste ca să combată pre fiul său și pre cumnatul său¹. — De curînd s-au trimis prin țară apostoli, unii ca să adune iscălituri pentru Vogoridi și pentru lăudata lui administrare, alții ca să facă o hîrtie lui Safet, prin care să-i mulțămască că au stăruit pentru păstrarea autonomiei (?) și a stării de față. — Asemene hîrtie nu poate favora nici pe Safet, nici fi de vreun folos Turciei pentru că, lasă că organele legale ale țarilor s-au pronunțat, dar apoi separatiștii s-ar vâdi însuși ca cunoscători lucrărilor comisii, ce trebui a fi tainice.

Mi-ai scris întru o scrisoare ce am primit la ghenar și-i datată din avgust că mi-ai scri mai multe dacă n-aș spune ce-mi scrii. Mă

¹ De fapt nepotul său, intruct Petre Mavrogheni (1788-1866) căsătorit cu Ruxandra Sturdza, sora domnitorului, este tatăl lui Petre Mavrogheni — unionistul (1819-1887).

² Altă lectură: țeri.

crede că aceaste nu mi să întâmplă mie, care știu prea multe lucruri ce mi s-au încredințat. Numai un lucru am spus din câte am scris¹ și anume aceia ce însuși m-ai fost însărcinat, adecă a arăta lui Panaite Balș că : „pe lingă spirit trebuie să aibă omul și judecată”. Poți dar în toată siguranța să-mi deschizi inima și crede că vei găsi toată discreția cerută în casuri de atita importanță pentru iubita noastră patrie. Eu nu sint din acei ce te învinovățesc că n-ai venit în țară, pentru că după dispoziția spiritelor din Divanul Valahiei, oare ce ai fi putut face? Din nenorocire mulți gîndeau mai mult la ambiția lor decît la patrie și mă tem să n-o fi compromis . . . Esaltat și utopist nu puteai fi. — Moderat, îți sporei dușmanii. Prin urmare păstrează-te cel puțin ca om politic, căci oameni revoluționari avem destui, și astăzi cînd monarhii își deteră mîna ca să-și scape pielea, nu sint oamenii revoluționari care ne pot face binele cînd Unirea și prințul strein nu s-ar acorda.

Poate pe la începutul lui mai să plec și eu din țară spre lumea cea mare, ca să-mi văd visul cu ochii și să-mi caut și de struncinata sănătate ce am părăsit-o pe riscul chiar a vieții. — Am pătimit pre mult; pieptul mi-i prea slab și diferitele lupte și emoții mi-au sporit palpitațiile într-un grad nemăsurat.

Prin ambasada francesă poți să-mi scrii mai sigur decît prin orice alt mijloc. Nu știi cîtă plăcere simt cînd îți cetesc liniile rari și mult zicătoare, cînd văd că nu m-ai dat uitărei. Noi oamenii de palpitații și de inimă nu trăim decît prin simțiri, și prin relațiile intime și mult prețuite. Sper și doresc să fim mai aproape, și să n-avem trebuință a ne îngriji ca să ne comunicăm cugetările și durerele.

Știu că iubești libertatea romînă părăsită și amortită în mijlocul împrejurărilor ce ne învâluie. Fii indulgent și primește călătoria mea tipărită la Paris, din care însă lipsesc cele două capitule finale, ce să tipăresc acum și ți să vor trimite de V. Alecsandri aflător acolo. Parte la greșala mea de a-mi publica impresiile ai luat și singur, căci îmi aduc aminte că în zioa de Crăciun fiind locuiți la Madame Paladino m-ai îndemnat a o face. Sufere dar acum cetirea lor. Și iubește pre al tău

Sincer și devotat amic

D. Rallet

858. April 8 Eșii

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Nisa, 17/29 aprilie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Comentarii în jurul plecării comisarilor. Scurte știri despre ultimele combinațiuni politice din țară. Elogii grupului „progresist moderat”. — Știri externe: din nou despre declinul lui Napoleon, despre situația politică din Piemont. Intenționează să plece la Torino, să întâlnească pe Cavour. — Broșura Lettres

¹ Citește: mi-ai scris.

sur les Principautés. — *Gheorghe Ghica i-a propus directia în depariamentul Afacerilor externe.* — *Stanley e furios împotriva romînilor.* — *Nici o manifestație la plecarea lui Talleyrand.* — *Anghelescu continuă campania contra boierilor.* — *Colquhoun a revenit.* — *Sutachi e la Paris.*

Nice, le 29 avril 1858

Mon cher ami,

Vous aurez déjà appris le départ des commissaires de Bukarest. Je vous annonce l'arrivée de Mrs de Tayllerand et Basili à Paris. Les adieux de tous ces messieurs à la Valachie ont été plus que froids et le sentiment avec lequel ce pays les a vu partir a été plus que de l'indifférence. En faisant la part de l'extrême mobilité du caractère valaque et de notre inconstance qui dégénère trop souvent en ingratitude, on ne saurait nier que les membres de la Commission européenne ne se soient montrés inférieurs à la mission qui leur était confiée.

Mr Bulwer avait fini par ne plus voir et ne plus entendre que Beyzadé Charles. — Mr de Talleyrand passait sa vie dans un cercle composé de M-mes Aurélie, Lipanescu et autres dames du grand *demi-monde*.

Lorsque les hommes du Gouvernement que l'arrivée de la Commission avait forcés à une certaine réserve, ont vu à qui ils avaient affaire, ils ont jeté leur bonnet par-dessus les moulins. On n'a jamais volé, en Valachie, comme on vole depuis une dizaine de mois.

Le Caïmacam courtise les vieux boyards en général et la femme de Dado en particulier. Tout ce monde, le méprise. Georges est abhorré plus que son père ne l'a été; il est vrai qu'il est encore plus insatiable que Michel Ghica.

Les démagogues coquettent avec le prince Ghica et, sous prétexte de se servir de lui, il le font jouer par-dessous la jambe, par cette vieille bête.

Il y a un petit nombre d'hommes de tête et de coeur qui se tiennent en dehors de tout cela. Ils sont nos amis et s'appellent Alexandresco, C. Cretziano, Falcoyano etc. Ce parti a trop de valeur comme *qualité* pour compter comme *quantité*. C'est un noyau qui grandira et se trouvera infailliblement, d'ici à quatre ou cinq ans, maître de la situation. Comme tous les bons fruits, il mûrit lentement. Les autres sont véreux sous leur belle apparence. Vous êtes destiné à être le chef du *parti constitutionnel*. C'est le moins que vous puissiez être le jour où vous mettrez le pied en Valachie. Cette position et ce titre vous mèneront à tout. Le parti progressiste-moderé, sous une bonne direction, deviendra une pépinière d'hommes d'Etat.

Rien de nouveau en Occident; l'étoile et le génie de Napoléon continuent à s'éclipser. L'Alliance anglo-française vient de rendre le dernier soupir. Tout ce que les journaux et la diplomatie disent, pour prouver le contraire, est de la blague.

La loi sur le jury et la presse du Piémont passera et Mr de Cavour restera au pouvoir. Cet homme remarquable tourne cependant au doctri-

narisme. L'alliance de la France fait le fond et la base de sa politique. S'il se trompe et si l'appui de Napoléon vient à lui manquer, malheur au Piémont et à Mr de Cavour. Tous les deux tomberont à la fois dans les bas-fonds de la réaction autrichienne. Je connais des hommes politiques très compétents qui croient que Mr de Cavour est joué et qui désespèrent déjà de la situation. Le roi est aujourd'hui leur seule ancre de salut. On espère en son loyal et énergique caractère et l'on est prêt à lui conférer la dictature pour sauver la liberté, si la politique des Chambres et du Ministère la compromettait tout à fait. Victor Emanuel n'accepterait cette dictature qu'à la dernière extrémité. Tout cela est de l'éventualité la plus éloignée.

Je compte aller à Turin dans huit jours ; je verrai Mr de Cavour. Je devais faire ce voyage plus tôt ; mais j'ai voulu laisser passer l'orage parlementaire et la crise des portefeuilles. Le président du Conseil sortira invincible de cette lutte. Le vote de la loi Deforesta est son oeuvre. La veille de son mémorable discours, on croyait la loi et le ministère perdus. Le lendemain, 216 voix, contre 26, admettaient le principe du bill.

Ma brochure est chez un imprimeur de Genève. Comme je ne puis la signer, vu la présence de mon père dans un gouvernement que je suis forcé de maltraiter, je fais imprimer mon travail en Suisse pour mieux dérouter les commentateurs.

Envoyez-moi votre adresse à Constantinople, si vous y êtes déjà.

Mr *Georges Prince de Ghica* (comme ses cartes portaient à Paris) compte passer ministre des relations étrangères. À ce propos il a daigné m'offrir la direction de ce département. Ma seule réponse sera l'envoi de ma brochure. Lorsqu'il verra comment je qualifie son oncle et lui, il comprendra que je ne puis pas servir sous eux.

Stanley est parti furieux contre les Roumains et les mettant au-dessous des Grecs. Il a dit que pour en venir à bout, il allait chercher un autre About. Ce calembour n'est pas de moi, mais il est mauvais. Dans ses visites d'adieu le chien de M-me Falcoyano s'est jeté sur lui et lui a mis le *biniche*, et les mollets en pièces. Stanley de s'évanouir et de dire que les *idées françaises* (c'est là sa marotte) ont corrompu jusqu'au chiens des Principautés. J'ai écrit, il y a six semaines, à ce tendre diplomate (je dis *tendre* parceque c'est l'opinion du caniche qui en a tâté), j'ai écrit, dis-je, une lettre qui a circulé et n'a pas laissé que de rendre certains commissaires y compris leurs secrétaires, passablement ridicules. Mr Bulwer que je ne nommais pas, a eu le mauvais esprit de s'y reconnaître et s'en est vivement plaint à ma soeur Ruckmann. Tout cela parceque Stanley lui a fait lire ma lettre.

La manière modeste et silencieuse dont Mr de Talleyrand est sorti de Bukarest, contraste tellement avec son entrée triomphale, qu'elle m'a rappelé la saillie d'un vieux postillon qui l'amenait de Giurgio et avait grande peine à se frayer un passage à travers la foule enthousiaste et les bouquets de fleurs dont elle accablait diplomates, chevaux et postillons. „Hei ! — s'écria un de ces derniers, — ciți am adus în urale, să vedem cum o să-l duc înapoi ! „ Que dites vous de ce pronostic ?

Angheliesco poursuit sa campagne contre les *nobles* et rompe tous les jours une lance en faveur de la *bourgeoisie*. Avec un pareil talent, se contenter d'enfoncer une porte ouverte ; quelle folie ! Comme s'il y avait

encore des nobles et comme si les 19/20 de nos boyards n'étaient pas des bourgeois parvenus !

Notre ami Colquhoun est de retour à Bukarest. Les ministères ont beau changer en Angleterre, cette vieille corruption est immuable.

Soutzaki, qui se fait appeler „le prince Soutzo”, est à Paris. Il fait croire au prince Ghica à l'opportunité de son voyage et s'est fait délivrer de l'argent pour aller le jouer à Hambourg. À Paris, cet homme ne se fera jamais accepter ; il aurait plus de chances à Londres si Palmerston était encore ministre.

L'Autriche est-elle toujours toute puissante à Constantinople ? Dites-moi si vous comptez faire un tour en Valachie et *quand* ?

Recevez, mon très cher ami, avec mes respects et les compliments de ma femme pour la princesse, l'expression de mon inaltérable dévouement pour vous.

Tout à vous

I. Balatchano

P.S. Y a-t-il moyen d'introduire, par Constantinople, une centaine de brochures en Valachie ?

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

200

București, 21 aprilie/1 mai 1858

Dim. Crețulescu către Ion Ghica: Despre „anarhia” administrativă din țară ce se petrece sub ochii căimacamului (între exemple, Lapati — tipul parvenitului). — Cît a costat „ocupația europeană” a comisiei de anchetă. Diverse zvonuri în legătură cu perspectivele candidaților la domnie (Bibescu, Mouhliș-pașa, Ion Ghica). — Insinuări negative în legătură cu C. A. Rosetti. — Despre ecoul propagandei revoluționare printre țărani. Plecarea comisarilor turc și englez. — Știri din familie.

Bukarest, 1858, avril 21

Mon cher Ghica !

Lorsque vous saurez que Dimanche prochain le 27 du courant c'est le jour de mon mariage, vous comprendrez mon silence et vous ne l'attribuerez plus qu'aux mille occupations, dont je suis envahi du matin au soir.

Du reste, mon cher Ghica, je n'avais rien d'intéressant à vous dire d'ici. Dans le temps, je vous ai donné quelques petits détails sur la situation du pays. Cette déplorable situation, au lieu de s'améliorer, a fait des progrès tels, qu'aujourd'hui nous n'avons plus de gouvernement et

que nous sommes en pleine anarchie. Comme preuve de ce que j'avance, je vous dirai că pe administratori îi iau lăcuiorii județului la goană, pe sub-administratori îi închid țărani pînă coșare și pe dorobanți cu căprarii lor îi aduc legați la Vornicie. Caracaș administrator de Cimpulung, de frica orășenilor, a rupt-o la astfel de fugă încît abia în București s-a oprit. — Je ne sais vraiment comment les choses se passaient sous Stirbey, mais il est de fait que sous ce gouvernement, cela va bien mal. Les places se vendent dans les rues au plus offrant, bezdadé Scarlat să tocmia cu doi supt-administratori pe uliță ziua în neameza mare; oarecine a auzit tocmeala asta și s-a dus d-a spus vornicului, și bezdadé Kostaki i-a răspuns: „Eu știu că fură, da ce o să-i fac că mi-e frate”. Le poste insignifiant de căpitan de barieră est taxé à 30 ducats pour les grandes barrières et à 15 ducats pour les petites. Une sous-administration coûte de 300 à 400 #, une administration de 800 à 1000 #. N'allez pas croire que j'exagère, j'en connais plus d'un — que je pourrais vous nommer au besoin — qui a été nommé moyennant ces prix. Tout employé qui vient avoir une gratification du gouvernement n'a qu'à offrir la moitié à Georges Ghika et il est sûr de l'obtenir. Supt domnia dîntiiu a lui Alexandru Ghica, zice lumea, gema țara de Mihalache Ghica — supt a doua domnie a lui Al. Ghica țipă țara de feciorul lui Mihalache Ghica. Fură hoțul ăla de Cartof de zvîntă pămîntul. Je vais vous citer encore deux ou trois traits pour vous donner une faible idée de ce qui se passe. Tout le monde sait que les Lapati n'ont plus un para de revenu — un seul d'entre eux est employé comme juge dans un tribunal de Bucarest et il trouve le moyen avec sa modique solde de 600 piastres par mois, d'entretenir son jeune frère à Paris, de tenir fiacre au mois pour lui, 60 # pour le moins; un autre fiacre au mois pour sa maîtresse, maison admirablement bien montée pour lui et ses autres frères, joli appartement et riches toilettes pour sa française, perdant aux cartes cu sutele de galbeni, et d'une élégance telle que Talleyrand l'avait surnommé „le trop bien mis”. — Les plus jolis tapis, les plus belles lampes, les plus riches candélabres, de magnifiques pendules, des armes de prix superbes et autres objets de luxe, voiture, chevaux etc. etc. chez qui les trouvent-on? Chez Nico Cretzeano. Qu'est-ce que c'est que Nicó Cretzeano? Un simple président à un tribunal de Bukarest, avec la solde de 800 piastres par mois! Toutes ces choses sont rapportées au Caïmakam, mais il fait la sourde oreille. parceque Ecselenția sa Coconu Torgn, căruia Măria sa nu vrea să strice hatirul, trouve son compte à être entouré par des hommes care pun mîna pe piatră și piatra se face aur în mîna lor. Les grands dîners, les bals, les théâtres de société ne discontinuent plus à la cour, c'est le cas plus que jamais de citer ce vieux proverbe: țara piare de tătari și nea Ion bea cu lăutari.

Nous voilà débarrassés de l'occupation européenne; cette occupation coûte au pays 1.945.000 piastres, sans compter les chevaux de postes pour le voyage de ces Mrs., leurs excursions dans le pays, promenades etc.

Emanoïle Floresko et Jean Golesko sont morts tous les deux la même nuit et à la même heure; le peuple disait la îngropăciunea lor: „Doamne, nu v-am cerut doi pe zi, unul la două zile și suntem mulțumiți”.

Il n'est bruit en ville que de l'arrivée de Bibesco comme Pr. de Valachie, et de Stourdza Mouhliș Pașă, en Moldavie. Dieu nous préserve! Il y a une dizaine de jours de cela, c'est vous qui étiez sur le tapis; vous étiez appelé à Constantinople pour recevoir l'investiture et puis venir; plusieurs Mrs. se préparaient à demander leurs passeports pour se sauver, entre autres J. Bibesco. On était tellement sûr de votre arrivée comme Pr. de Valachie, que déjà on ne parlait en ville que de vos talents, de votre capacité, de votre intégrité. Pendant toute une soirée chez Otetelechano — cuibul tilharilor — il n'a été question que de vous, et à qui mieux mieux à faire vos éloges, cela m'a été rapporté par une personne qui s'était trouvée à cette réunion; le fait est que Otetelechano et Jean Slatineano avec lesquels je ne suis pas en relations, me saluent au point că-mi vine să le zic: Couvrez-vous Mrs.

Voici une petite lettre de Rosetti.

A propos de Rosetti je vais vous citer quelque chose de joli. Dernièrement, me trouvant dans une maison, je feuilletais un livre venant de son cabinet de lecture. J'étais tombé sur un passage où, entre autres choses, l'auteur disait: „que les faux, les filous et les coquins se reconnaissent entre eux à certains signes”. Un lecteur avait fait au crayon la remarque suivante: „exemple les Bratiano et Rosetti”. J'ai trouvé cela magnifique, j'ai eu un instant envie de montrer cette petite remarque à Rosetti, mais je me suis rappelé că cu nebunii e mai bine să n-ai a face¹.

Il y a en ce moment une panique terrible à Bukarest. On a peur d'un soulèvement de la part des paysans, car ces derniers, ne veulent plus travailler ni pour eux, ni pour les propriétaires, et lorsqu'on veut les forcer, ils garrottent les gendarmes, les rossent et les mettent en fuite. Le fait est que ces pauvres paysans sont travaillés par un tas des propagandistes de la clique de Rosetti et Bratiano, qui parcourent les campagnes et les villages et excitent les paysans contre les propriétaires, contre les autorités, contre tout le monde enfin². Par un ordre de la Voronichie tous les administrateurs sont invités à Bukarest pour se concerter avec eux les mesures à prendre pour apaiser ces malheureux paysans.

Savfet-Effendi est parti samedi dernier pour Paris. De tous les commissaires, c'est le seul qui était resté à Bukarest. Bulwer a laissé quelque chose comme six mille ducats de dettes; quoique anglais, mais il est parti un peu à la française, sans faire ses adieux.

Je viens d'écrire de nouveau au Seraskerat pour m'envoyer ma démission; il y a bientôt deux mois que je l'attends et elle n'arrive plus. Ma mère, mes soeurs, et tous mes frères me chargent de vous dire mille choses aimables de leur part, ainsi qu'à ma cousine. Campineano, que je vois

¹ Insinuările ostile la adresa lui C.A. Rosetti, fruntaș al luptei pentru Unire, reflectă poziția boierimii moderate pe care o reprezenta Dim. Crețulescu, poziție ostilă grupării liberal-radicală, care, deși pe poziții burgheze, era dispusă mai mult decît oricare dintre grupările politice ale vremii să satisfacă — cel puțin în parte — cerințele maselor.

² Este de remarcat că Dim. Crețulescu nu se deosebește prea mult de I. Bălăceanu în ceea ce privește falsă apreciere a cauzelor frămîntării țărănimii; (pentru aceasta, vezi și *Introducere*, p. XIII).

assez souvent, vous fait ses amitiés; ce pauvre homme est devenu méconnaissable et d'une tristesse telle qu'il peut à peine ouvrir la bouche.

Adieu, mon cher Ghika, et ne m'oubliez pas auprès de ma cousine.

Votre tout dévoué à la vie à la mort ami

Mitika

P.S. Si vous venez à Constantinople, demandez à Marin la conversation qu'il a eue avec Bulwer, le jour de son départ. C'est magnifique; Bulwer m'a exprimé le regret de l'avoir connu si peu.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

201

București, 29 aprilie/11 mai 1858

Gradowicz către I. Ghica: Cîteva aprecieri generale asupra evenimentelor politice din ultimele luni din țară. — Situația la data scrisorii: nesupunerea la lucru a țărănimii, cauzele ei; propaganda candidaților la domnie; caimacamul se teme de concurența lui Știrbei și Bibescu; aprecieri favorabile și nefavorabile despre Ion Ghica; alți candidați.

Bukarest, le 11 Mai 1858

Mon cher Prince,

Un malaise, produit sur mon esprit par l'observation bien minutieuse de tout ce qui s'est passé ici depuis un an, a été la véritable cause de mon silence. Ni mon dévouement amical pour vous, ni mon appréciation de vos hautes qualités n'ont pas fait un moment défaut, et très souvent, [là] où l'occasion le demandait impérieusement, j'ai parlé de vous avec les mêmes sentiments dont je n'ai fait aucun secret.

Il est inutile de vous rappeler le Divan *eterna memoria*, qui, se pavant intempestivement de son autonomie, a cru mieux faire de rompre avec la Commission Internationale que de trahir devant l'Europe les hautes capacités qu'il possède en matière de la réorganisation intérieure. Les Commissaires, peu lucides et ne flairant pas la finesse diplomatique du Divan, ont été induits en erreur en déclarant hautement que la Moldo-Valachie se distingue par une pénurie complète d'hommes capables. Quelle injustice faite à ces patriotes! Ne reconnaître le mérite des hommes sérieux qu'à Alexandre Golesko, Tell, Prince Stirbey.

Cependant tout le monde a gagné par ce procédé, excepté le pays! Les députés se reposèrent sur leurs lauriers jusqu'à ce que la trompette du Congrès le ressuscitera pour élaborer la future constitution (voir les amendements de D. Bratiano et D. Ghika). Les Commissaires travaillaient à leur aise, chacun d'après son intérêt et loisir et ils s'amusaient à ne point

regretter leur pays ou poste. Le gouvernement allait à merveille ; les ministres préparaient le pays, ils travaillaient sans relâche pour ... non, je me tairais afin que vous ne me supposiez calomniateur.

Les Commissaires étrangers (j'excepte le russe et le turc qui sont mi-indigènes et connaissent leur pratique) sont partis avec la connaissance parfaite de ce que c'est un gouvernement valaque.

Je regrette que le Congrès, ou mieux que le grand Mufti ne m'a pas nommé caïmacam de Valachie pour les six premiers mois de 1858, l'époque de la vente aux enchères des fermes des terres monastérielles. Je vous garantis que je pourrai concourir avec le Prince Stirbey pour [le] hospodarat par un chemin doré. Hélas le sort a voulu que ce soit un autre et pas moi !

Laissons le passé et voyons l'avenir :

Le pays se trouve dans une double effervescence, l'une est pire que l'autre. D'abord le paysan ne travaille nul part, excepté les pogons prescrits par la loi. C'est à la suite de 30 ordres du gouvernement, l'un plus stupide et contradictoire que l'autre, des ordres qui attaquent les droits de propriété et la liberté du paysan ; de l'autre côté, la propagande des grands diplomates divaniens a fait espérer aux paysans que *Bunaparte* va bientôt régler leur position de propriété et de travail. Le prix de fermage est doublé, et il n'y aura pas de récolte. De là la ruine des fermiers, du paysan, du commerce, du pays et une quantité de procès s'en suivra !

Une autre inquiétude des esprits c'est la propagande politique d'en haut. Je jure par ma barbe blanche laquelle j'aurai que je ne sais rien ; cependant on soutient que le cauchemar du palais c'est Stirbey et Bibesko, qui ne laissent dormir les habitants du palais, on prétend même qu'il y a encore d'autres visions qui s'y présentent comme cauchemar-pigmées, mais qui ne font pas grand peur, car on les écrase.

En bien, comme hommes expérimentés on prend ses mesures.

Voici la recette : propagande générale.

1° travailler les esprits pour assurer l'élection du Prince Alex. Ghica.

2° En cas que la principauté serait déclarée héréditaire, assurer la demande de l'adoption de Georges comme héritier du Prince Alexandre.

3° Protester contre *tout autre* candidat qui se présenterait pour être élu Prince.

4° Si on déciderait dans le Congrès la nomination directe d'un Prince, protester par un soulèvement contre la violation de l'autonomie du pays, au risque même d'une occupation étrangère.

On peut supposer que pas un article du programme ne se réalisera pas, malgré que la plupart des émigrés travaille d'après ce programme. Finis coronat opus.

Revenons à présent à vous.

Laissons de côté le Prince Stirbey qui savait et appréciait ce qu'il avait en vous à combattre. Mais votre chère famille de nom ne se donnait moins de peine pour vous encadrer dans un tableau qui serait mieux pour tout autre chose que pour un siège hospodaral. On est allé jusqu'à vous accuser que la turbulence des esprits du dernier temps est *vostra oeuvre*, que ce sont vos amis qui préparent le peuple pour assurer votre élection. J'ai fait alors mon devoir de montrer à deux hauts personnages

qui quittaient Bukarest, les cartes secrètes avec lesquelles on joue et que les mêmes hommes voudraient pour masquer leur jeu et en cas de non réussite rejeter la responsabilité sur d'autres.

Le Baron Talleyrand m'a avoué qu'ayant fait connaissance des hommes de Moldo-Valachie, il n'a trouvé que deux hommes supérieurs, vous et [le] Prince Stirbey. C'est le gouvernement le plus pitoyable du Prince Alexandre Ghika qui a réhabilité le Prince Stirbey dans les yeux des commissaires et même du pays.

Si les Commissaires doivent donner un avis sur les candidats, je doute qu'il y ait un seul qui favoriserait le Prince Alexandre. L'Autriche a deux candidats, le Prince Bibesko et, si le Prince doit être un homme nouveau, elle est pour Jean Slatineano.

Soutzaki est parti d'ici plein d'amertume contre le Prince Alexandre. Soyez sûr que ce n'est plus pour celui-ci que Soutzaki travaille; il voudrait bien de Jean Cantacuzène, que Bulwer favorisait (malgré Stanley). Dites-moi qu'est-ce qu'il a contre vous? Il n'a jamais parlé mal de vous, mais son refrain carthagénien était: „vous êtes impossible, vous ne connaissez pas le pays”. — Dieu avec vous et nous tous. Si vous viendrez bientôt ici, ainsi qu'annonce Mr Mavros, je serai très heureux de vous serrer la main de tout mon coeur.

Veillez présenter à M-me la Princesse les hommages respectueux de
votre ami tout dévoué

Gradowicz

Bezadé Grégoire avec sa femme, Bezadé Mitika, Jean Slatineano, M-me Playino sont partis pour Paris. Beaucoup d'autres, candidats et non candidats, les suivront. Démètre Cretzoulesko a épousé, avant hier, M-me Sultane Balatchano (Linche). Georges Ghika, après son retour de Constantinople, ira à Paris. J'ai oublié dire que D. Cretzoulesko partira cette semaine avec sa jeune épouse pour l'Italie.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

202

Nisa, 22 mai/3 iunie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Impresii din vizita sa la Torino; atitudinea puterilor la Conferință: Piemontul prounionist, Franța dă înapoi, interpretarea dată de Cavour. — Conversația cu Benzi, propagandă pentru Ion Ghica. — Părerile lui Rusten-bey despre Ion Ghica. — Diferite.

Nice, le 3 Juin 1858

Mon cher ami,

J'ai ma petite fille gravement malade; je ne vous écrirai que peu de lignes pour vous dire que je reviens de Turin où j'ai cru devoir aller au moment où les conférences devaient être ouvertes. Si vous avez lu

une note récemment reproduite par l'*Indépendance belge*, je ne vous apprendrai rien de nouveau en vous disant que Mr de Cavour possède la question des Principautés à fond. Cette note est de sa main. On ne peut pas être plus admirablement disposé que ne l'est le Piémont, gouvernement et nation. Malheureusement la France recule; la Prusse lui en a donné l'exemple. La majorité du Congrès sera donc anti-unioniste. La Russie fait semblant de la déplorer¹; la Sardaigne seule en est sincèrement et profondément désolée. Voici comment Mr de C.[avour] explique la reculade de Napoléon: „Ce souverain veut faire la guerre pour ne pas tomber; et il veut la faire à l'Autriche. Il cherche par tous les moyens possibles à empêcher l'Angleterre de faire cause commune avec les Autrichiens. Rien ne lui coûtera pour cela. Sa conduite dans l'affaire des Principautés n'est qu'une concession à l'Angleterre. S'il ne parvient pas à détacher cette puissance de l'Autriche, il passera outre et la Russie entrera en branle². Si non, non”. — Selon l'homme d'Etat qui parle, l'Union est une cause moralement gagnée: „elle ne peut plus être qu'une question de temps et nous n'aurons rien perdu pour l'avoir attendue”.

J'ai trouvé le commissaire sarde, que j'avais laissé dans d'excellentes idées et qui venait de Bukarest, tout à fait dans les eaux du Câimacam. Je crois, Dieu me pardonne! que les charmes pseudo-enfantins de M-elle Blarëmberg ne sont pas étrangers à ce résultat.

Pendant les 24 heures que j'ai passées à Turin avec Benzi, (il est reparti pour Paris) j'ai tout fait pour le ramener à la vérité. Si je n'ai pas réussi pleinement, je ne crois pas que mes efforts aient été tout à fait infructueux. Il a fini par me dire: „Sur la capacité, les talents et la probité de Ion G. ... il ne peut y avoir qu'une opinion; c'est la vôtre et elle est aussi la mienne; mais son caractère est trop raide: on redoute sa sévérité”. — „Ce que vous dites là, Monsieur le Chevalier — ai-je répliqué — me dispense d'en faire un plus long éloge: si vous ne comprenez pas encore que c'est un homme de cette trempe qu'il nous faut, je vous dirai franchement que vous avez perdu votre temps en Roumanie et que vous ne connaissez pas encore l'étendue ni la nature du mal dont nous souffrons. Quant à vous prouver que I. G. est le candidat que le Piémont doit présenter, je laisse ce soin au plénipotentiaire autrichien. L'acharnement avec lequel il le combattra au sein des conférences (si la question personnelle y est abordée) aura pour vous une éloquence et une logique que mes paroles ne possèdent pas”. — Cela l'a rendu tout pensif.

Le soir il a tout répété à Mr de C.[avour].

Je reprendrai cette discussion dans mes lettres, car je vais lui écrire souvent, ainsi qu'à M. de C.[avour].

Je vous enverrai ma brochure dès que je l'aurai reçue; elle s'imprime à Genève. *La suite* de cette brochure à bientôt.

Votre dévoué

I. Balatchano

¹ Neputînd nesocotii atitudinea fãtiş prounionistã a Rusiei, Bãlãceanu insinueazã duşmãnos o lipsã de sinceritate a Rusiei în susţinerea Unirii, insinuaie infirmatã de realitatea istoricã; vezi şi p. XLIII.

² Rusia va intra în acţiune, în mişcare.

Rusten-bey a annoncé officiellement votre déchéance. Je ne crois pas me vanter en vous disant que j'ai rendu ce diplomate ridicule, dans le monde politique, en racontant ses aventures de Bukarest. À Turin il passe pour un espion autrichien.

Ma soeur Zoé a donné une lettre pour vous au jeune comte Cárolyi, hongrois. C'est le fils du C-te Batyány que les Autri... ont fusillé. Je vous recommande ce jeune homme d'une manière toute particulière.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

203

Nisa, 4/16 iunie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Îi trimite primul exemplar din Lettres sur les Principautés; elogii la adresa lui Vegezzi Ruscala. Se informează de modalitatea de a strecura exemplare în țară. Nemulțumiri stîrnite de apariția broșurii; reproșurile lui V. Alecsandri; îi cere părerea sa sinceră. — Scurte știri: Franța se înarmează, Rusia susține candidatura lui I. Cantacuzino; prietenia Bulwer-Dim. Ghica; Unirea înlăturată din discuțiile Conferinței.

Nice, le 16 Juin 1858

Mon cher ami,

Je viens enfin de mettre la main sur un exemplaire de ma brochure et je m'empresse de vous l'envoyer après avoir corrigé, à la hâte, une partie des innombrables fautes d'impression dont elle fourmille. Vous saurez que Mr Vegouzi à qui ces lettres sont adressées est un célèbre philoroumain, un savant italien et un homme qui parle et écrit notre langue.

Je ne sais pas encore si vous êtes allé à Constantinople. Je suppose que l'insurrection Candiote vous retiendra à Samos. Veuillez me dire si vous avez le moyen (à Constantinople) de faire entrer une 30-aine d'exemplaires en Valachie et à qui je dois les adresser dans cette dernière ville. — Les censures turque et valaque ne manqueront pas de la guetter au passage; il s'agit de la leur escamoter.

Je viens de centupler le nombre de mes ennemis. Dire la vérité est un métier dangereux, mais c'est aussi un plaisir ineffable. Il n'est jusqu'à Basile Alexandri, qui ne me boude depuis la publication de ma brochure. Je ne suis pas cependant bien sévère pour le divan moldave. Ce qui l'a scandalisé le plus c'est ce que je dis relativement à l'émancipation des juifs. Je ne serais pas du tout surpris que les enfants de Moïse

se prétendissent encore plus offensés que les Moldaves. Tels sont les hommes¹.

J'espère que vous me direz franchement votre opinion sur le fond et sur la forme de cette oeuvre. Quant au style, je sais qu'il est très inégal: passable en quelques endroits, mauvais, archi-mauvais, dans d'autres. Quoiqu'il en soit, je vous somme de me dire la vérité tout entière. Vous ne seriez pas mon ami si vous agissiez autrement. Je profiterai de vos observations pour ma *prochaine publication*.

Il va sans dire que je n'ai pas eu la prétention de faire une oeuvre diplomatique; loin de là. Toute mon argumentation est dirigée contre les diplomates.

Je vous prie de ne lire les *Lettres sur les Principautés* que dans un exemplaire corrigé; il est des endroits où l'imprimeur a complètement dénaturé ma pensée. Je m'y attendais en la faisant imprimer à 300 lieues d'ici.

Les armements de la France sont formidables. Il y a des journaux, le „Moniteur” en tête, qui prétendent le contraire. Ne les croyez pas. Avant-hier, un ordre, arrivé par le télégraphe, de Paris, a appelé tous les marins de la réserve sous les drapeaux. Il se prépare positivement quelque chose.

La Russie est en train de proposer I. Cantacuzène pour le trône de Valachie. Il a été appelé à Paris par le télégraphe. Bulwer vit avec Beyzadé Mitica, à Paris. Lady Bulwer ne s'en plaint pas trop.

L'Union a été définitivement écartée dans la dernière séance du Congrès.

Adieu, cher ami, Je vous serre mille fois la main.

Tout à vous

I. Balatchano

Bibl Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

204

Paris, 9/21 iunie 1858

D. Rallet către I. Ghica: Se arată sceptic în legătură cu lucrările Conferinței; amănunte despre atitudinea Puterilor față de Unire. — Foștii domni se umilesc la toate porțile. — Împotriva broșurii publicate

¹ „Ce n'est plus comme étrangers qu'ils sont privés des droits civiques — apăra Bălăceanu cauza împămintenirii evreilor în lucrarea sa *Lettres sur les Principautés*, p. 77—78 (nota**) mais comme professant le culte israélite. Cette restriction venant à la suite de la magnifique déclaration de principes qui précède le vocu relatif à la *liberté des cultes*, est une triste conséquence. En tant que sujet autrichien, russe ou prussien, le Juif doit être rangé dans la catégorie de tous les étrangers; mais une fois naturalisé moldave, de quel droit fait-on de ça un titre d'infériorité sociale? Cela est-il digne de notre époque et des hommes qui veulent fonder la liberté de leur pays? . . . ”. În aceeași pledoarie Bălăceanu continuă: „Au moyen-âge, presque tous les Etats de l'Occident ont expulsé et brûlé les Juifs; mais ils reparaissent toujours et les persécutions semblaient ne faire que les multiplier. Comme aujourd'hui, en Moldavie, on leur reprochait un avilissement et une dégradation dont ils étaient les premiers victimes et, leurs persécuteurs, la première cause. . . ”

de „(Eliade-) Regnault”. — Paralelă Bulwer-Lord Redcliffe. — Numele separatiștilor sosiți la Paris. — Părerii bune despre broșura Les Principautés devant le second Congrès de Paris. — Despre atitudinea Rusiei față de mișcările din Balcani și insula Creta.

Tubite amice,

Deși departe, deși peste câteva mări, deși îmbulzit de trebi, și struncinat în sănătate, în scurt, deși n-am dobândit răspuns la scrisoarea ce prin Marin ți-am adresat la Constanținopol, totuși îmi închipuiesc că prin câteva linii ce vei primi de la un amic din Paris, și în împrejurările de față, îți voi face oarecare mulțămire. Îți scriu pe românie căci împrejurările întâmplătoare în trecerea scrisorii prin atâte țeri sînt multe și feliurite.

De unde dar să încep. Firește de la cele ce ne privesc mai de aproape. Congresul s-au adunat, lucrează, sau ba, nu să pre știe destul că începe a să declara fiecare sub cuvinte mai mult sau mai puțin valabile că nu pot face nimic pentru unire, că-i greu, că nu o vrea Austria care nu s-au bătut, Anglia care nu vrea să o facă Franța, Turcia care să teme; și de unde erau Principatele a fi avangardia Turciei, mă tem să nu vie timpul să se facă aceia a Rusii care ne boude pas, mais elle se recueille. Mă tem să nu vie timpul unde pre noi cu ideile occidentale să nu ne mai creadă și să nu împiedecăm înriurirea Rusii, mai ales în progresul ei de astăzi și cu o hotărîre de a nu face concviste. — Iată la ce poate să aducă îngrijirile săci și greșelele oamenilor ce toată lumea îi crede mari, și care au sacrificat 8 miliarde de franci, și 250 mii franci, ca să facă ce? să libereze Marea Neagră, să slăbească Turcia prin hatihumaium, să dea loc la atâte răscoale, și să slăbească simpatiile rominilor, a populații cei mai inteligente și mai depărtate de slavism, din orient.

Însă toate încă nu se știu cum vor lua sfîrșit. Între plenipotențiar, precît știu din izvoare sigure, este oarecare desbinare, astfel că fesu și neamțul n-au fost pofțiți la Fontainebleau. Cel întii să află bolnav, sau să face, încît adunarea lor au stat câteva zile. Cel a doile adoptează propunerile Englezului, încît sînt răle și absurde, iar întrucît prin acele să propun măsuri care ar înlesni unirea în viitor, ca unirea adunărilor, sau a senatului, a puterei armate etc. neamțul să desbină, căci dorește a statornici separația, ba a da spre aceaste și prinți ereditari ca să-i facă a o întemeia prin vanitățile dinastiei, și prin trădările neapărate ca să să susție.

Împăratul de pe loc încă n-au rostit cuvîntul de pe urmă, și mi să pare că putem spera ceva de la el.

Cînd îmi spuneau din persoanele politice, că puterile doritoare unirei nu o pot face, căci nu pot veni la răsbel pentru unire, le-am răspuns că consultarea dorințelor țerei au fost provocate de toate puterile și că mai înainte de a întreba dacă unele din puteri nu vreu a să bate pentru unire, trebui să fim încredințați că acele contrare unirei au găsit și mijloacele a să bate contra ei. —

Foștii domni mai nainte de a vedea rezultatul conferințelor, care Dumnezeu știe cum va fi, să înghesuesc în anticamerele miniștrilor, ale

comisarilor, ale secretarilor, mi să pare și ale portarilor. Vanitatea este mai apropiată de înjosire decât modestia, și ei cărora în țară nu le puteai ajunge, cum zice vorba românească, „cu o prăjină la nas”, aice sint plecatele slugi ale tuturor. — După datoria și convingția mea și eu din parte-mi, am spus că dacă din nenorocire nu să va face unire și va rămâne a să face iarăși domnii, cel puțin la o organizație nouă, să ne scutească de oameni vechi și străinați, și să-i escludă din numărul acelor ce ar putea să fie.

Păcătosul de Regnault sau Eliade Regnault, cum trebui să-i zicem de acum înainte, au făcut o broșură¹ în care să leagă de mine, de Negri, de tine și de Alecsandri, sub feliuri de clevetiri și minciuni. Norocul este că nu o cetește nime, că-l cunoaște lumea și pe el și pe însuflătorul său. Acești oameni, roși de invidie și de o vanitate neputincioasă a să îndestula, caută a-și vărsa veninul asupra celor ce le bat la ochi, însă ca șarpele fabulei rod sârmanii pila.

Bulwer a purces la Constandinopol; mi să pare că-l cunoști. Este un om rafinat și va face mare contrast, chiar și în maniere cu predecesorul său. Românilor nu le-a făcut bine, ce-i dreptul, cu proiectul său . . . Însă are drept justificație nu numai politica guvernului său, dar și postul ce au dobândit.

Aice se află doi Ghiculești, Grigori și Mitică, Iancu Cantacuzin cumnatul tău; pe un Arghiropul chiar am mai văzut. De la noi, dintre unioniști, însă, numai eu, fără alte priviri decât din o singură dorință a fi mai aproape, și a ști precit se poate ce să face.

Încăi ne-am făcut datoria și Europa nu va zice că am avut ocazie a ne rosti dorințele și noi am tăcut sau am cerut lucruri nepotrivite. Încăi nu ni s-au făcut rușinea de a rămâne alegerile întâi bune, și atunce am fi fost etern perduți și defăimați.

Cunoști o broșură „Les Principautés devant le second Congrès de Paris”, este pre bună și strînge puterile cu ușa.

Cum îți pare votul englezilor și moția lui Gladstone. Nu era oare foarte fără timp? El îmi aduce aminte de fabula prietenului maladroit, care este mai periculos decât inimicul.

Aice este și N. Goleseu și Brateanul Dimitrie.

La Constandinopol s-au dus alții de la noi după domnie, folosindu-se de împrejurări și de sperata lor neisbutire a unirei, care încotro vra a apuca ceva. Vai de noi în cât timp asemenea oameni vor avea intrare și trecere pe la diplomații și reprezentanții puterilor ce caută mai mult vițu decât capacități și virtuți.

Cu toate acestea lucrurile nu stau bine, și poate să să întoarcă, unde prin puterea lor să folosim și mai bine. Treaba Montenegrului, a sîrbilor, a bulgarilor, a Candii, nu sint cele de pe urmă. Rușii, o mai zic odată, au frumosul joc în unele mișcări multămită neiscusinței Apusului. —

Pe de altă parte, să face o căsătorie între fiica Victoriei cu contele de Paris și poate aduce înnoite complicații și răceli. Alianța franco-rusă precit să vede să întemeiază foarte, și în călătoria ce face împăratul Alecsandru la Crimea, nu ea pe altul din solii streini decât pe acel frances.

Oare în ce poziție grea am veni dacă ar isbucni un rezel între megieșii noștri? Oare am avea generositatea să ținem cu acel mai slab?

¹ Elias Regnault, *Mystères diplomatiques aux bords du Danube*, Paris, 1858, 60 p.

Răspunde-mi dacă vrei și nu te îndoii că îmi vei face multă, multă plăcere, căci depărtările nu mă prefac întru nimic cătră bărbații ce-i stimez și-i iubesc.

Al tău sincer amic

D. Rallet

Iunie 21 1858, Paris
rue Michodière
Hôtel Molière

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

205

Nisa, 11/23 iunie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica : Condoleanțe. — Se bucură de vestea plecării lui Ghica la București. Îi recomandă înțelegerea cu Crețuleștii; contează pe o fracțiune din democrați. Îi trimite o erată a broșurii. — Știri de la Conferință; după înlăturarea „Unirii”, înțelegerea anglo-franco-sardă se reface.

Nice, le 23 Juin 1858

Mon cher ami,

Pour partager votre douleur, il suffit d'être votre ami; mais pour la comprendre, pour saisir toute l'étendue et l'amertume de la perte que vous venez de faire, il faut être père, soi-même, et aimer les enfants autant que vous chérissez les vôtres. Je voudrais avoir les consolations que le temps seul apporte, mais que les hommes ne possèdent pas, pour vous les prodiguer. Hélas! il est des douleurs auxquelles on ne doit toucher que légèrement, sous peine de les raviver et mon amitié s'arrête silencieuse devant le sentiment de son impuissance.

Veillez assurer la Princesse de la vive et large part que nous prenons à son affliction. Pauvre mère! Ma femme se joint encore à moi pour vous dire qu'elle fait des vœux pour la conservation des enfants qui vous restent et dont votre fils Démètre a su lui inspirer une haute idée.

Je ne saurais vous dire toute la satisfaction que j'ai éprouvée à la nouvelle de votre prochain départ pour Bukarest. Pendant que les misérables valets de l'étranger vont mendier ou marchander une couronne dans toutes les capitales de l'Europe, il est beau et habile de *l'attendre* de ses compatriotes. Je vous répéterai toujours ces mots: Vos adversaires sont ceux qui ne vous connaissent pas; faites-vous connaître et vous vous ferez aimer du même coup.

G. Cretziano, le plus intelligent de vos amis politiques, m'écrit ce qui suit: „Ion Ghica aura de grandes chances en cas d'élection; mais il faut

absolument que les Cretzoulesco s'effacent devant lui, sans quoi les voix du parti modéré se partageront''.

Tâchez, cher ami, de vous entendre avec eux. Je travaille Nicolas dans ce sens. Si vous prolongez votre séjour jusqu'au mois de septembre, vous me verrez arriver et j'aurai bien du guignon si je ne vous l'amène pas. D'ici là ne brusquez rien ; alors même que vous ne pourriez pas vous entendre restez avec eux dans des termes sympathiques. Une fraction des démocrates viendront à vous. Ils sont degoûtés de N. Golesco — et savent que Bratiano est impossible. En cas de *nomination directe*, je vous recommande à Dieu et à votre bonne étoile. Nous ne pouvons rien pour vous.

J'ai écrit à mon éditeur d'envoyer à Catzoulidi 50 exemplaires *corrigés* de ma brochure. Si vous pouviez les prendre avec vous ou les faire parvenir, *par une voie sûre*, à N. Cretzoulesco, vous m'obligeriez infiniment. Je viens d'y découvrir de nouvelles fautes d'impression. Pour ne parler que des dates et des chiffres estropiés, je vous signale les suivants : page 99, au lieu de 1828, lisez 1821 ; page 101, au lieu de 1854, lisez 1834 ; page 124, au lieu de 53 francs, lisez 22 ; page 138, au lieu de 6 piastres lisez 7 ; page 158, au lieu de 1519, lisez 1529. J'ai eu du malheur avec mon imprimeur.

Ecrivez-moi de Constantinople et de Bukarest.

Adieu, cher ami, je vous serre mille fois la main

I. Balatchano

P.S. Il paraît que l'*Union* une fois écartée, l'Angleterre s'est unie à la France et à la Sardaigne sur les questions intérieures et que l'Autriche et la Turquie sont battues en détail sur ce terrain-là. On m'écrit que les bases de notre organisation sociale seront vraiment larges et libérales. Nous verrons.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

206

Nisa, 18/30 iunie [1858]

I. Bălăceanu către I. Ghica : Îi trimite 50 de exemplare din Lettres sur les Principautés, și-i indică destinatarii. — Diferite.

Nice, 30 Juin

Mon cher ami,

Je souffre tellement des yeux, depuis l'invasion des chaleurs, que je puis à peine vous tracer quelques mots. On vous a expédié une 50-aine de brochures (à l'adresse de votre capoukêhaia de C-ple). Gardez-en ce que vous voudrez et envoyez le reste à N. Crezzoulesco en l'en *faisant prévenir*. C'est le seul moyen de les introduire en Valachie. Parmi les

Tures, il n'y en a pas trois qui puissent prendre les vérités, que je leur adresse, sans se fâcher. Ne leur faites pas lire les *Lettres sur les Principautés*. Achmet-effendi fait exception; n'ayant rien à se reprocher, il peut tout entendre. Il ne sera pas de mon avis, j'en suis sûr.

Donnez un exemplaire à Mr Baligot. Vous pouvez en faire autant à Mr Alison, s'il daigne le lire. N'oubliez pas Popesco, à qui je vous prie de serrer la main de ma part.

Fuad Pacha a fait semblant de vouloir rendre l'âme à Paris. La France vient de faire un pas de plus dans la voie des concessions... à nos dépens.

On m'écrit de Bukarest que les q[uel]q[ues] prétendants partis pour la conquête de la *toison d'or* ont enlevé tout le numéraire qu'il y avait sur la place; l'argent est devenu introuvable, comme la conscience de ces gens-là.

Mr Bulwer doit être arrivé à Constantinople. Je crains qu'il ne soit gagné par la caïmacanaille.

Ecrivez à la Princesse de voir souvent Lady Bulwer. Que fait Georges Bey? On dit qu'Aristarchi le fait voir pour de l'argent. Faites-lui lire ma brochure en lui disant que vous le croyez de *Costa-Foru* (c'est son âme damnée, son mouchard et son pézéveingue). Vous rirez longtemps de la grimace que vous lui ferez faire.

Je ne puis pas continuer. Adieu, je vous serre la main.

Votre dévoué

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

207

Plombières, 20 iunie/2 iulie 1858

E. Poujade către caimacamul Alex. Ghica: Propunerea franco-rusă, două domnii ereditare și un comitet central la Focșani, respinsă de Conferință; soluția definitivă a chestiunii Principatelor amănate. Înțelegere franco-rusă în problemele Orientului. Situația grea a Turciei. — Chestiuni financiare.

Plombières, le 2 Juillet 1858

Mon Prince,

Hory a sans doute fait part à Votre Altesse des lettres que je lui ai adressées et des informations qui vous étaient destinées. Je suis aussi assuré qu'il vous aura entretenu de tout ce que je fais pour votre service à Paris, à Londres et à Constantinople.

Aujourd'hui je viens porter à la connaissance de Votre Altesse quelques informations que je tiens de très bonne source.

Le comte Walewski a présenté, de concert avec l'ambassadeur de Russie, le projet d'un double hospodarat héréditaire et d'un comité central siégeant à Fokchani. Elle a été rejetée par la conférence et l'on devait s'attendre à cet échec auquel la France n'aurait pas dû s'exposer. La grave communication faite par l'ambassadeur au nom de son souverain, a amené une très sérieuse complication et remettra peut-être à un temps très éloigné la solution définitive de la question des Principautés qui reste tout ainsi d'un commun accord pour le gouvernement de leurs chefs actuels, du moins, en ce qui concerne Votre Altesse je crois, la question décidée, malgré les bruits répandus avec acharnement par les adversaires et leur agitation infatigable. Le statu quo serait définitivement établi *pour cette fois*, mais le principe de l'élection serait réservé pour l'avenir. La France et la Russie semblent marcher dans le plus grand accord en ce qui concerne les affaires d'Orient, et il ne faut pas se dissimuler que les événements de Montenegro, de la Turquie d'Europe et de l'île de Crète ont fait un tort énorme aux Turcs; il va en demeure de leur docilité à suivre les conseils de l'Autriche. *On* est extrêmement mécontent de la Porte et je ne trouve pas que Fuad Pacha se rende bien compte de cette situation. J'aurais bien des choses à dire à Votre Altesse, mais je n'ose pas les confier à la poste.

Je prends la liberté de vous rappeler que je n'ai pas encore reçu ni le trimestre de ma femme ni celui que je dois solder au *Courrier du Dimanche* dont vous avez pu apprécier l'hostilité. C'est un organe qui est lu par toute les sommités politiques de l'Europe.

Je renouvelle à Votre Altesse l'assurance de ma très haute considération et de mon sincère dévouement.

Eugène Poujade

[Adresa:] À Son Altesse

Le Prince Al. Ghika, Caïmacam de Valachie.

Arhiva B.C.S., Fond M.K. XXXII/11.

208

Mehadia, 14/26 iulie, 1858

N. Crețulescu către I. Bălăceanu: Îi scrie din drumul pe care-l face în Oltenia cu prințul Albert al Prusiei. — Îl cheamă în țară. Elogii pentru broșura publicată; constată puncte de vedere comune bazate pe principii de moderație și independență națională.

Méhadia, le 14/26 Juillet 58

Mon bien cher Balatchano,

Je profite avec le plus grand empressement d'une circonstance tout à fait fortuite pour m'entretenir avec vous sans que les contrebandiers à la frontière ou dans les bureaux organisés *ad hoc* soient témoins

de nos entretiens ; ce qui m'a fait garder si longtemps le silence envers vous. Cette lettre sera mise à la poste de Dresde et vous arrivera intacte. Je la confie à un Colonel qui est avec le Prince Albert de Prusse que j'ai été chargé par le Caïmacam d'accompagner dans une petite tournée en Valachie.

J'ai lu, cher ami, avec bien de plaisir votre lettre du 23 juin. Les sentiments que vous m'exprimez pour le mariage de mon frère avec votre soeur sont entièrement partagés par moi. Les liens de parenté m'attachent aujourd'hui à celui que des principes et des sentiments pour la patrie, identiques aux miens, m'avaient depuis longtemps fait estimer et aimer.

J'ai été très affecté de voir que ni le voyage ni le climat n'ont pas contribué à rétablir votre santé, celle de madame et de vos enfants non plus. Revenez donc respirer l'air de la patrie, il vous donnera seul les forces pour travailler au bien du pays.

J'ai lu la brochure, j'en fais mon compliment sincère à l'auteur qui a su faire un exposé si clair et si précis de l'état du pays, et en même temps juger de tout avec tant de justesse ; c'est avoir bien employé ses loisirs à Nice.

Jusqu'au moment de mon départ de Bukarest, il y a dix jours, je n'avais pas encore reçu les exemplaires que vous m'annoncez dans votre lettre. J'en disposerai comme vous me l'indiquez.

Je sens une véritable satisfaction d'être tout à fait d'accord avec vous sur la manière de voir la position actuelle du pays. Dans la prévision de tout ce qui va se passer chez nous, j'avais eu plusieurs entretiens avec nos amis, nous avons presque arrêté un plan d'action, et je pensais vous écrire, quand j'ai reçu votre lettre.

A mon avis il ne se passera pas longtemps et nous verrons se produire des événements inévitables dans toute la chrétienté de la Turquie ; malheur à nous si dans une pareille éventualité nous sommes surpris sous un gouvernement qui n'ayant en vue que ses intérêts particuliers sera sans aucune condition à la disposition de la 1-ère puissance venue.

Selon moi les conditions du gouvernement futur chez nous doivent être : de reconnaître d'abord son existence uniquement aux sympathies de la nation, et non à de l'argent répandu dans le pays ou à l'étranger, ou bien à des engagements pris avec les voisins. Installé, il doit se consacrer entièrement au prompt développement des réformes matérielles et intellectuelles du pays, ainsi qu'au redressement des mœurs. C'est le seul moyen de faire que le pays se relève un peu à ses propres yeux et à ceux des étrangers ; il faut qu'il apprenne au pays à compter sur ses propres forces et non sur celles de telle ou telle Puissance dont chacune a ses intérêts ; il faut que le gouvernement futur se trace une ligne de politique tout à fait dans l'intérêt national ; il faut qu'il déploie la plus grande activité à inspirer par le bon exemple et par une bonne direction aux esprits les qualités solides qui forment les nations de même que les individus, les réformes sociales ne doivent venir qu'après. Jamais les deux partis extrêmes, que vous avez très bien bien dessinés, ne pourront remplir ces conditions ; parti de ce point de vue je ne pense pas que nous ayons du temps à perdre, aussi de mon côté j'ai tout fait pour reconstituer notre ancien noyau ; votre lettre est venue très à propos. Je ne suis que plus raffermi dans cette manière de voir. Aussi mon cher Balatchano, il sera

bientôt temps que vous pensiez à votre rentrée dans le pays. — Notre mission pour le moment est de répandre le plus possible ces principes, de reconnaître son monde, de se compter, et au dernier moment venu penser à la personne à mettre en avant pour diriger le gouvernail de l'État. Alors ils s'agira de peser avec impartialité les défauts et les qualités de ceux qu'on croira dignes de remplir la tâche, et une fois arrêtés sur la personne qui réunira le plus de qualités et en même temps le plus de chances de succès, la soutenir de toutes nos forces.

Je suis content d'apprendre qu'il est possible que Jean Ghika vienne dans le pays. Je suis persuadé, comme vous me le dites, que ses sentiments patriotiques ne pourront pas lui indiquer une autre voie à suivre que celle qui nous réunit.

Quant à moi, guidé dans toute ma politique uniquement par le désir de voir une fois mon pays sorti des voies dans lesquelles il est égaré, et mis sur celle qui doit le conduire au but que nous nous proposons tous. Je le verrai avec le plus grand plaisir, et nous travaillerons tous à l'édifice que nous voulons construire.

Depuis mon départ de Bukarest je n'ai presque pas de nouvelles de ce qui se passe dans les conférences. Je retourne demain avec grande impatience. Le Baron Meusebach, avec lequel je vais faire encore le voyage d'ici à Bukarest, me charge de ses amitiés pour vous.

Veillez cher ami me rappeler au souvenir de M-me Balatchano ; ma femme, qui savait que je vous écrirai d'ici, m'a chargé de ne pas l'oublier auprès de tous les deux. Nous vous attendons le plus tôt avec grande impatience.

Votre tout dévoué ami

N. Krezzulesko

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

209

București, 30 iulie/11 august 1858

Gradowicz către Alléon : Despre ecoul favorabil produs de hotărârile luate la Paris ; comentarii și amănunte. Pronosticuri în legătură cu victorii candidați la domnie : Ion Ghica, B. Știrbei, Nic. Golescu ; discreditarea membrilor familiei Ghica ; impresii culese din țară ; starea de spirit a țărăniimii. — Problema viitorilor caimacami ; sugestii personale. — Al. Ghica intenționează să demisioneze.

Bucharest, 11 août 1858

La nouvelle de la décision prise par le Congrès au sujet de la réorganisation des Principautés, que Bécларd a reçu de Constantinople et Alexandre Ghika de Paris, a satisfait une grande partie de la population.

L'élection d'un seul candidat à la Principauté dans chacun des deux pays a rempli les Roumains de joie — tant il craignaient l'élection de plusieurs candidats.

Le cens électoral ne satisfait pas tout le monde, les boyards sont mécontents de l'abolition définitive des rangs, les ultras se voient réduits à une mince minorité par la fixation du cens à 100 # de revenu pour être électeur et 400 # pour être éligible, afin de pouvoir influencer l'Assemblée, l'élection du Prince et la réforme des lois intérieures. On peut présumer que la Chambre de 77 sera composée en majeure partie des grands propriétaires des provinces; les grands boyards et les ultras ne compteront pas beaucoup de membres dans cette Assemblée.

Avant la formation de l'Assemblée il est difficile de prévoir qui sera élu Prince de Valachie et de Moldavie. Si Ion Ghika venait à Bukarest et se présentait comme candidat, la lutte, selon toute probabilité, serait engagée entre Stirbey, Nicolas Golesco et Ion Ghika. Les autres Ghika ont perdu leur crédit et n'ont pas la moindre chance tant on est dégoûté de l'anarchie. Le Gouvernement de deux ans dont cinq membres de leur famille ont occupé les postes.

Aussi le pays sans excepter les administrateurs et autres fonctionnaires nommés par le gouvernement actuel demande un gouvernement stable et fort pour échapper à la désorganisation actuelle, ces voeux nous ont été hautement exprimés dans la partie du pays que nous avons parcourue.

Cette défaite très probable des Ghikas fait craindre de leur part des tentatives de soulèvement du pays usant de leur influence sur les ultras et les paysans éliminés de l'Assemblée. Heureusement les paysans ne craignent rien tant qu'une occupation étrangère. Lorsque nous parlions avec eux, ils nous répétaient sans cesse : Dieu nous préserve des occupations étrangères qui ont détruit notre bétail et dévasté nos champs.

La principale chose pour le moment est l'installation de la Caïmacamie composée de trois membres; si elle reste réglementaire, composée du ministre de l'intérieur Bézadé Const. Ghika, du ministre de la Justice Const. Balatchano et du Président de la Haute Cour Alex. Ghika (Barbe rousse), le pays sera livré à un tripotage nuisible. Si au contraire c'est la l'orte qui doit nommer les trois Caïmacans, mesure contre laquelle on crie généralement, celle-ci pourrait s'attacher le pays, en lui donnant une marque de sollicitude, en nommant une Caïmacamie composée de membres étrangers aux différents partis, n'y admettant aucun candidat sérieux; le mieux choix serait celui d'Emmanuel Baliano, Nicolas Cretzoulesco, Jean Slatinéano. Les ultras n'auraient aucun appui et le pays serait délivré de l'influence trop directe de tel ou tel candidat ce qui aurait infailliblement lieu avec un Ghika, un Jean Mano, un Catardji ou un Cantacuzène.

On prétend que le Prince Alex. Ghika donnera sa démission avant l'arrivé du firman, laissant le gouvernement aux mains du Conseil Administratif. Il pense par cette mesure prévenir la nomination d'une nouvelle Caïmacamie.

București, 2/14 august 1858

Const. Gr. Ghica către I. Ghica : Motivează nevoia prezenței în țară a lui Ion Ghica. — Chestiunea pașaportului. — Îi cere să vegheze la alegerea Căimăcămiei provizorii. — Părerile lui Gheorghe Ghica despre sosirea lui Ion Ghica în țară.

Bucharest, 2 /14 Août 1858

Mon cher cousin et ami,

Je vous ai mandé par le télégraphe l'urgence de rentrer dans le pays. Nos ennemis et par conséquent ceux du pays gagnent tous les jours du terrain et sans le concours sincère et énergique de tous les hommes de bien, notre cause est à tout jamais perdue. Je n'ai pas besoin de vous dire que dans des moments aussi graves nous avons pensé à vous. Mon frère Démètre, qui lui aussi professe pour vous la plus haute estime, se joint à moi pour vous conjurer de rentrer sans faute dans le pays.

Ne comprenant pas la difficulté qui peut exister à vous procurer un passeport à Constantinople même, je me suis abstenu d'en parler au Căimacam pour ne pas exciter sa méfiance. En attendant vous trouvant sur les lieux, surveillez le choix de la nouvelle căimacamie provisoire et commencez dès à présent à nous diriger par vos conseils.

Mes compliments les plus sincères à votre femme

Votre tout dévoué cousin

Constantin Ghica

Très confidentiel

P.S. Le 27 juillet, jour de son arrivée, Georges, en répondant à la demande que je lui faisais s'il vous avait vu et s'il croyait que vous alliez venir ici, m'a assuré que vous lui auriez dit que votre intention n'était pas de venir, mais qu'il croyait le contraire. A l'instant j'apprends par un tiers (ceci très confidentiellement) qu'il a dit au Căimacam que vous aviez l'intention de venir ici à la condition que lui, le Căimacam, vous désigne au pays comme candidat. Je vous laisse juge de ce propos.

Venez sans faute, cher cousin, pour juger vous-même des hommes et des choses.

Ghica

J'ai évité toute confidence avec Mr Mavros.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 4/16 august 1858

Const. Gr. Ghica către I. Ghica : Dispozițiile din Paris în legătură cu Căimăcămia reglementară. Alegerile fixate pentru ianuarie. Ion Manu nu e ban.

[Constantinopol], nr. 769

Bucarest, 16 août 1858

Prince Jean Ghika Samos à Constantinople

Nouvelles de Paris : Caïmacamie réglementaire du dernier ministère. Stirbey ne pourra changer aucun employé. Le ministère actuel reste-t-il sous cette Caïmacamie. Elections janvier. Manos n'a pas le rang de Bano d'après le règlement. Répondez-moi par télégraphe.

Le Prince Constantin Ghika

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp. Telegramă.

Paris, 6/18 august 1858

D. Rallet către I. Ghica : Regretă tăcerea lui. — Bilanț la încheierea lucrărilor Conferinței : „e timpul să ne statornicim unirea dintre noi“. Îl cheamă în țară. Enumeră câteva din hotărârile luate la Paris.

Iubite amice,

Prea mult mi-a părut rău că nu mi-ai răspuns la două scrisori. Am obosit alergând și lucrând și rugind în vălmășagul Parisului. Nici cură de care aveem mare trebuință n-am putut face. Am stăruit pre cât am putut ca să dobîndim cât să va putea. Acum rămîne ca din puținul ce ni s-au acordat să știm a profita, și să ne organizăm în liniște, desvăluindu-ne resursele materiale și morale. Acum e timpul să statornicim unirea dintre noi, ca să putem ajunge la cealaltă. Grăbește de a veni în țară, precum promiți în scrisoarea către D. Marin. Eu peste vro câteva zile mă întorc. Caimacamii sînt scoși și căimăcămiile domnilor de pe urmă rămîn în capul cîrmuirii; pentru Moldova e[a]vine cu Ștefan Catargiu, Răducanu și V. Sturza, pentru Valahia nu știi.

Te îmbrățișez cordial al tău sincer amic și serv

D. Rallet

858 aug. 6/18 Paris

Adunările să chiamă *elective*. La ghenar 1 trebui domnul să intre în funcție.

Banderoarele steagurilor naționale vor fi deopotrivă. Candidații domniei trebui să aibă 3000# venit, a fi servit 10 ani sau să fi fost membri al unii adunări, și să fie fii de părinți născuți în țară. Venitul alegătorilor trebui să fie de 100#. Boeriile s-au rădăcat.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

213

Geneva, 7/19 august 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica : Întâlnirea cu D. Crețulescu la Geneva. Noi recomandări în vederea alegerilor. N. Crețulescu despre reorganizarea partidului liberal moderat ; rolul lui I. Ghica. Își oferă din nou serviciile. — Despre propunerea lui Gheorghe Ghica. Situația caimacamului. — Se informează de soarta exemplarelor trimise. — Eliade pretinde suprimarea unei note din broșură.

Genève, le 19 Août 1858

Mon très cher ami,

Vos trois dernières lettres si intéressantes et si remarquables, me sont arrivées, à la fois, à Genève, après m'avoir cherché à Vichy où je croyais aller, et où je serais effectivement allé si la maladie de ma petite fille, s'aggravant de plus en plus, ne m'avait forcé à changer de direction, à Lyon, et de chercher l'air des montagnes. J'attends le complet rétablissement de Zozo pour retourner à Nice où ma femme veut faire ses couches au milieu de sa famille.

J'ai trouvé D. Cretzoulesco à Genève et notre plus grand plaisir consiste à parler de vous. Dieu veuille réaliser tous les plans que nous formons pour notre pays et qui, tous, reposent sur vous. Plus je réfléchis à vos affaires et plus je reconnais que vous ne pouvez plus arriver par la Turquie. La qualité de fonctionnaire turc vous ôte plus de force que la protection *déclarée* du Divan n'en saurait vous donner. D'ailleurs cette protection existe-t-elle? bien loin de là, le gouvernement turc vous est, tout entier, hostile et malveillant. Il faut donc que vous arriviez par vous-même, en vous faisant accepter, par votre pays, dussiez-vous forcer un peu la main à ce malade capricieux, s'il repousse le remède qui peut le sauver.

L'idée de donner votre démission est donc une inspiration venue d'en haut. Réalisez-la le plus tôt possible et allez en Valachie où tous les hommes sensés et honnêtes sont prêts à vous tendre la main. Il n'est pas dit que vous triompherez du premier coup, mais ce qui est certain c'est que vous ne tomberez pas sans gloire. Vainqueur, vous êtes maître de la situation; vaincu, vous serez une force, une puissance formidable qui

pèsera dans la balance des affaires et avec laquelle tout gouvernement devra compter. Pour cela, il faut absolument que vous paraissiez sur la scène et que vous payiez de votre personne. Il n'y a pas de parti politique qui ne l'exige de son chef.

À propos de parti, je vous envoie, ci-incluse, une lettre de N. Crețzoulesco¹, qui témoigne de ses efforts pour réorganiser le parti libéral modéré. Elle témoigne aussi, par rapport à vous, de ses sentiments conciliants. Je considère la conciliation entre les hommes qui pensent à-peu-près de même comme la première condition de tout succès. Cette lettre est une réponse aux exhortations énergiques que je n'ai cessé de lui faire dans ce sens. Est-ce à dire que N. Crețzoulesco réussira à réformer notre parti et à lui imprimer l'essor et l'unité nécessaires? Je ne le crois pas. N'est pas chef de parti qui veut. D'ailleurs sa malheureuse acceptation d'un portefeuille caïmacamique lui a beaucoup ôté de son prestige.

À vous revient donc le devoir et l'honneur de grouper, autour des idées constitutionnelles modérées, tous les hommes qui les professent par instinct comme par conviction. Quand vous serez dans le pays, si vous croyez que je puisse vous être utile, écrivez-le moi et je ferai tout mon possible pour vous rejoindre. Mais ne m'appellez qu'à bon escient, car le séjour de Bukarest et la vue de mon père me sont mortels.

S'il est vrai que la Turquie doive nommer des princes provisoires, pour trois ans, ce serait un immense avantage pour vous. Si votre élection présentera de grandes difficultés aujourd'hui, elle ne ferait pas un pli dans deux ou trois ans. Je me trompe diablement, ou vous ne serez pas depuis six mois à Bukarest que vous aurez plus de chances que les *trois autres* réunis.

L'habileté de Georges Ghica m'a beaucoup amusé. Il faut qu'il se sente assez bas pour vous tenir ce langage. Il n'a jamais été dans de mauvais draps sans me charger de vous dire, mot-à-mot, la même chose. Je lui en ai toujours ri au nez. *À ma connaissance*, ils ont fait les mêmes offres à N. Golesco, à Beyzade Mitica et à Gr. Stourza. Tout cela pour se ménager, dans des sens différents l'appui de ces trois personnages. Ce malheureux Caïmacam et son triste neveu appellent cela de la finesse; c'est de la grosse et bonne bêtise. Ils n'ont pas même trompé N. Golesco! — À force de mentir à tous, et de vouloir tromper tout le monde, ils ont fini par se mettre tout le monde à dos. Voilà de l'habileté! Si vous voyez Georges, amusez-vous un peu à ses dépens, en lui montrant que vous connaissez ces détails. La réponse que vous lui avez faite est parfaite.

J'ai expédié, depuis plus de six semaines, 50 brochures à Catzoulidi. Il doit les avoir reçues, ou elles ne lui parviendront jamais. La censure turque les aura empoignées. Si vous avez un exemplaire du reste, envoyez-le, je vous en supplie, à ma soeur Zoé, qui me le demande dans toutes ses lettres. Je lui en ai expédié trois (par la France et par l'Autriche) sans qu'un seul lui parvienne. Adressez à *M-me Zoé de Broemsen, à Odessa*. Il n'y a rien à craindre de la censure russe. Tout peut se dire, se lire et s'écrire aujourd'hui en Russie. C'est comme au temps de Voltaire et de Diderot. Le masque qu'a adopté l'empereur actuel est une tête d'agneau; Nicolas se servait d'une tête de tigre également en carton. [...]

¹ Scrisoarea nr. 208.

Je ne sais si je vous ai dit que mon éditeur a reçu sommation, de la part de Mr Eliade, de faire disparaître la note qui le concerne (page 81) sous peine de se voir intenter un procès. L'éditeur s'est contenté d'exhiber une miennne lettre, par laquelle je me déclarai l'auteur de la brochure et assume toute responsabilité sur moi. Depuis lors, il y a plus d'un mois, et je n'ai pas encore entendu parler de Mr Eliade et de son procès.

Les Conférences n'ont pas encore terminé l'oeuvre réorganisatrice des *Provinces réunies* (!)

Adieu, mon cher ami, ma femme vous fait ses compliments ainsi qu'à la Princesse à laquelle je vous prie de présenter mes hommages. Répondez-moi à *Nice poste-restante*.

[I. Bălăceanu]

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Glica. Coresp.

214

Iași, 7/19 august 1858

P. Mavrogheni către D. A. Sturdza: Comunică principalele puncte ale viitoarei Convenții de la Paris. — Agitația candidaților la domnie, în țară. Apel la intrarea în activitate.

Mon cher ami,

Ayant appris depuis quelques jours des nouvelles assez exactes sur une partie des travaux des conférences et sachant combien vous et tous nos amis de là-bas, attendez impatiemment le résultat de ces travaux, je viens vous en communiquer l'essence. Voici les principaux points de la Convention :

Reconnaissance de toutes nos anciennes capitulations ;

Deux princes indigènes à vie et élus par le pays ;

L'élection des princes se fera par les assemblées législatives ordinaires ; chacune séparément. Ces assemblées poursuivront leurs travaux législatifs après l'accomplissement de cet acte. Dans ces assemblées seront représentés :

Les grands propriétaires à raison de deux par district.

Les petits propriétaires à raison de un par district.

Les villes à raison d'un représentant, à part Jassy qui enverra trois et Galatz et Ismail qui enverront par deux chacun. L'on ne parle pas des prêtres, des paysans et des capacités. L'assemblée moldave se composera de 64 députés en tout.

Les droits électoraux sont :

Tous ceux qui pourront justifier d'un revenu de 400# en biens-fonds et qui auront l'âge de 30 ans seront éligibles dans tous les Collèges électoraux ici distinctement.

Seront électeurs dans la classe des grands propriétaires ceux qui justifieront d'un revenu de 1000# et auront 25 ans.

Dans la classe des petits propriétaires l'élection se fera à deux degrés; tous ceux qui justifieront d'un revenu de 100# et qui auront 25 ans éliront au chef-lieu d'arrondissement un délégué parmi eux. Les délégués se réuniront au chef-lieu du district et éliront le député définitif parmi les ayants-droit (400# de revenu).

Pour être électeur dans les villes, 25 d'âge et il faudra justifier de la possession d'un capital de 6000 ducats soit en immeubles, soit commercial ou industriel (cette clause est inapplicable et sera probablement modifiée).

Il sera institué un Comité législatif commun aux deux principautés composé de 16 membres, moitié valaques et moitié moldaves, et qui aura son siège à Fokchani. La nomination de ces membres se fera par moitié dans chaque pays, 4 par l'assemblée qui les élira dans son sein et 4 par le prince qui pourra les choisir dans l'assemblée s'il le veut. Les attributions du Comité seront les mêmes que celles du sénat et du Conseil d'Etat en France. Il aura le droit d'initiative pour toute question d'un intérêt général aux deux pays. Aucun arrêté des assemblées locales ne pourra être sanctionné par les princes et n'aura force de lois avant d'avoir été adopté par le Comité législatif comme applicable dans les deux pays.

La législature sera de sept années et les sessions annuelles de 3 mois.

Il sera institué en outre une Cour de Cassation mixte, dont les membres seront inamovibles et qui aura son siège à Fokchani. Les princes n'auront dans la partie judiciaire que le droit de grâce et celui de nommer les magistrats. Cette Cour de Cassation [aura] en outre droit de justice sur tous les fonctionnaires prévaricateurs.

Les deux armées porteront le même drapeau et pourront être réunies en une seule armée composée de deux corps :

1° Pour la défense des frontières des deux principautés.

2° Pour cause de troubles intérieurs.

3° Les princes pourront les réunir en outre, pour en faire l'inspection et leur faire exécuter des manœuvres.

A leur tête sera placé un seul inspecteur général dont la mission sera de maintenir l'uniformité du système et de discipline. La nomination de cet inspecteur se fera par les deux princes à tour de rôle.

Les soumis des deux principautés auront le droit d'occuper des fonctions publiques dans les deux pays indistinctement et sans aucune entrave de nationalité Moldave ou Valaque.

Egalité devant la loi

Egalité devant l'impôt

Abolition de tous les privilèges de classes, de boyarie.

La Convention devait être signée à Paris le 3/15 de ce mois courant; les ratifications devaient être effectués vers le mois [de] septembre n.s. et le Hatichérif qui en communiquera la teneur aux principautés, doit être délivré à la fin de septembre.

Les caïmacams actuels seront en même temps rappelés de leurs fonctions et remplacés jusqu'à l'élection des nouveaux Hospodars par des Commissions de trois membres chacun. L'on ignore encore le mode de composition de ces commissions.

Ce sont là les principaux points qui nous sont connus jusqu'à ce jour. Si la convention a été signée le 15 de ce mois, nous ne tarderons pas à en connaître toute la teneur.

Vous voyez, mon cher, par ces quelques points constitutifs, que la pierre angulaire du nouvel édifice politique qui va s'élever dans les principautés sont les deux premières assemblées qui vont y être convoquées. De la composition de ces assemblées dépend tout notre avenir; d'elles peuvent nous venir ou la reconstitution définitive de notre nationalité ou la ruine totale de ces pays.

Les candidats à la principauté se tiennent de plus fort en plus fort, sèment la division dans les esprits et amènent la perturbation dans notre parti. Continuerons-nous à végéter dans l'inaction? elle nous sera fatale.

Voyez tous nos amis, communiquez-leur ce que je vous écris et tâchons enfin de nous réveiller.

J'oubliais d'ajouter que: les mêmes conditions qui établissent l'éligibilité par la représentation nationale, suffisent pour être éligible aussi comme prince.

Adieu, mon très cher, donnez-moi signe de vie et croyez-moi toujours votre sincère et dévoué ami

P. Maurojeni

Jassy

le 7 août 1858.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Corresp.

215

București. 9/21 august 1858

Gradowicz către I. Ghica: Ultimele combinațiuni politice în legătură cu candidaturile pentru cămăcămie: Al. Ghica s-a aliat cu radicalii. Conservatorii și „progresiștii” sînt gata să sprijine pe Știrbei. Consideră imperativă intrarea lui (Ion Ghica) în țară.

Bukarest, 21 Août 1858

Mon Prince,

Voici en quelques mots la situation du pays aujourd'hui. Les Princes Alexandre et Georges se jettent dans les bras des ultras, ils feront quelques coups de tête regrettables. Leur devise est: „Qui que ce soit, vu que Stirbey et Bibesco ne soient pas”. Ils jouent au plus fin, mais les révolutionnaires les surpasseront; et quelle sera la suite? Dieu donne qu'il n'y ait pas une nouvelle occupation!

Les conservateurs et les progressistes ont horreur de l'incapacité incomparable du dernier gouvernement et par crainte de tomber sur les révolutionnaires, ils penchent déjà vers Stirbey (pas Bibesco), *si vous*

n'arriverez pas. Il faut tenter. Abandonnez votre réserve diplomatique, faites-vous connaître au pays, car le cri général des rétrogrades est : „Personne ne vous connaît et vous ne connaissez pas le pays. — Il a abandonné son pays pour chercher un autre, il n'est plus valaque”.

Je pense que vous commettez un crime envers votre pays, si vous n'arrivez pas immédiatement après l'installation des nouveaux caïmacams (qu'il fût même Stirbey).

Si vous n'arrivez pas, Stirbey sera prince, tant on a horreur contre les Ghikas d'ici.

Nicolas Cretzoulesko a déclaré que malgré les dissentiments qui existent entre vous et lui, il ne peut en âme et conscience que de contribuer de toutes ses forces à votre élection, afin que le pays entre dans la voie du progrès, dans les mains d'un homme éclairé et ferme.

Venez que vous soyez le drapeau du progrès, de la justice et de modération, autrement vous risquez perdre à jamais tout votre avenir et votre place dans ce pays.

Parce qu'il s'agit d'une élection, ce n'est pas à Constantinople que vous serez élu. Les gens honnêtes, éclairés, modérés n'ont personne ici pour le mettre en avant et vous refuserez de se mettre à leur tête, ce sera un acte d'être jugé de juste droit, insouciant de son pays. Mr Béclard désire beaucoup vous connaître par intérêt des louanges et des calomnies qu'on jette contre vous. Malgré qu'on le presse de donner son avis, il reste neutre, silencieux jusqu'aux élections. Il veut vous connaître.

J'espère de vous voir bientôt à Bukarest.

Votre dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

216

Monetier, 14/26 august 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Se arată gata să vină în țară, dacă îi cere aceasta prietenul său; regretă că nu poate candida în alegeri. Cere precizări suplimentare. Nedumerit dece turcii destinează pe Ion Ghica pentru tronul Moldovei. Îi recomandă să forțeze situația în a obține Țara Românească. Despre oportunitatea apariției broșurii elogioase la adresa lui Ion Ghica.

Monetier, le 26 Août 1858

Mon cher ami,

Dans votre lettre du 11, vous me demandez ce que je compte faire ; je vous avoue que je serais bien embarrassé de vous le dire. Ma femme accouchera dans deux mois et pour la quitter en un pareil moment, il me faudrait la certitude que je pourrais être de quelque utilité à mon pays

et à vous. Pour cela il faut être député ; pour être député, il faut avoir une propriété et j'en suis totalement dépourvu. Le Caïmacam est cause que mon père ne veut pas me donner une terre. J'espère, encore, qu'une fois dans le pays, vous le déciderez à *m'approprier*.

Même dans l'autre cas, j'irai, si vous m'assurez que ma présence vous est *nécessaire*. Mais, pour cela, il faut que vous soyez sur les lieux. Je crois que vous devriez vous hâter de vous y rendre, et ceux qui vous conseillent de le faire, ont mille fois raison. Vous avez assez d'amitié pour moi pour ne pas vous y décider avant de m'avoir rencontré. Croyez, mon cher ami, que je suis profondément touché de cette nouvelle marque d'estime et de confiance et je vous en remercie ; mais, comment faire ? Je ne serai à Nice que dans dix jours, car ce n'est que là que je pourrais laisser ma femme seule. Le voyage et le déplacement ne me feraient pas reculer ; mais j'arriverai à Nice sans un sou et avec des dettes, contractées pour pouvoir faire ce séjour en Suisse, commandé par les médecins. Avant le 1-er novembre je ne toucherai pas une obole. Encore une fois, comment faire ? — Cette rencontre est-elle bien nécessaire ?

Mon Dieu, le moment est venu où je pourrais peut-être vous être utile, à vous qui avez tant fait pour moi, et mille empêchements viennent se jeter au travers de mes désirs. Votre lettre ne me dit pas où nous nous serions rencontrés. Serait-il indispensable que j'allasse à Constantinople ? Je regrette que votre lettre ne me donne aucun détail là-dessus. Dites-moi, dans votre prochaine lettre, ce que vous attendez de moi ou, plutôt, ce que vous voulez que je fasse et, pourvu que ce soit *humainement possible*, je le ferai. — Je ne sais pas pourquoi les Turcs vous destinaient au trône de Moldavie plutôt qu'à celui de Valachie ; à qui le destinaient-ils ? Il est temps d'agir si vous voulez arriver. Il faut être prêt à tout, même à donner de l'argent. Notre pays est habitué à cela et la corruption y a fait des progrès qui vous effrayeront. — Démètre Crétzoulesco est ici ; il m'a dit entre autres choses qu'il répond de ses frères Nicolas et Constantin. Je ne le crois que du premier.

Adressez votre réponse à Nice ; je quitterai la Suisse le 4 septembre.

Si vous allez à Bukarest entamez mon père à mon sujet ; mais d'abord, causez avec ma mère pour connaître la cause que vous plaidez.

Adieu, mon cher ami. Je vous embrasse

I. Balatchano

P. S. Je tiendrai beaucoup de mon côté aussi à Vous rencontrer ne fût-ce que pour vous parler de certaine brochure que je comptais faire. D. Crétzoulesco me l'a déconseillé en m'assurant qu'elle vous nuirait. Il dit que je suis trop mal vu par la Turquie, l'Autriche, la Russie, les boyards, les révolutionnaires et les *bourgeois* (lisez tchokoïs) pour poser votre candidature. Dites-moi franchement votre avis là-dessus, car je ne me suis pas encore rendu aux raisons de Crétzoulesco.

București, 15/27 august 1858

Const. Gr. Ghica către I. Ghica : Îi trimite pașaportul de intrare în țară.

Bucarest, le 15/27 Août 1858

Mon cher cousin,

Je vous envoie le ci-joint passeport pour votre rentrée en Valachie. Je n'ai pas besoin de vous dire avec quel bonheur je m'acquitte de ce devoir, et avec quelle impatience nous vous attendons.

Agréez l'assurance de ma haute estime et de ma plus sincère amitié.

Constantin Ghika

À son Excellence Jean Ghika Prince de Samos

à Constantinople.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 16/28 august 1858

Gradowicz către Alléon : Despre rezerva caimacamului de a provoca schimbări care să-i asigure locul în Căimăcămia viitoare. Zvonuri despre o nouă formulă de trei, propusă de Poartă : Em. Băleanu, I. Slatineanu și I. Cantacuzino.

Bucharest, 28 août 1858

Le Prince Alex. Ghika n'osait rien entreprendre pour changer les fonctionnaires et s'assurer le succès de l'élection. Georges et Constantin Ghika sont revenus à la charge, mais Cretzoulesco refuse toujours de suivre une pareille voie et de se servir de pareils instruments. Cependant les Ghikas, quoique ayant la majorité dans le conseil, ont absolument besoin d'un troisième nom pour qu'une démission aussi grave ne soit pas prise que par les Ghikas, le Caïmacan, le ministre de l'Intérieur et le secrétaire d'Etat. Pour le moment le Prince Caïmacan distribue les grades de colonel, majors, capitaines à profusion.

Tout le monde est dans l'attente et se prépare au combat.

Aujourd'hui on a répandu le bruit que quelques lettres arrivées de Constantinople annoncent que la Sublime Porte a modifié le personnel de la nouvelle Caimacamie, désigné d'abord à Paris et qu'à la place de Em. Baléano, Jean Mano, et Jean Filipesco la Porte nommera de préférence Em. Baléano, Jean Slatineanu et Jean Cantacuzène. La différence ne serait pas grande; la Caimacamie réglementaire serait

pour Stirbey, tandis que la Caïmacamie que l'on présume du choix de la Porte pencherait plus pour Bibesco.

La caïmacamie réglementaire aurait un homme d'action c'est Jean Mano tandis que la Caïmacamie de la Porte aurait un homme d'intrigue c'est Jean Slatineano qui de plus est anti-turc par principe.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 97-97^v. Copie.

219

București, 16/28 august 1858

Gradowicz către I. Ghica: Despre buna impresie lăsată de faptul că ține să intre în țară cu pașaport românesc și nu ca demnitar turc. Ultimele recomandări.

Bukarest, le 28 Août 1858

Mon Prince,

On dit que vous avez demandé passeport au gouvernement valaque pour venir ici. Quoique l'arrivée en Valachie d'un haut fonctionnaire turc ne peut pas être interdite, la demande d'un passeport valaque a fait la meilleure impression; depuis quelques semaines on parle beaucoup de vous dans le public, pour et contre; et cette préoccupation dérange beaucoup messieurs les boyards et les ultras, mais principalement les premiers.

Nous ne savons pas au juste quelles sont les conditions pour pouvoir être élu Prince? Comment estimera-t-on votre position d'un Prince de Samos?

Je vous demande d'avance le pardon pour l'observation que je viens vous rappeler. Si vous arrivez à Bukarest, n'allez [pas] loger chez Mavros, il vaut mieux dans un hôtel que là. En Valachie les principes n'existent pas, il n'y a que les passions du moment.

Les Ghikas ne savent plus quoi faire, quelles mesures prendre. Ils ont travaillé pendant deux ans pour se ruiner dans l'opinion publique. À présent ils voudraient bien faire du bien, mais personne ne leur croit plus. Et de quelle manière? avec les ultras? Quelques-uns des ministres s'opposent à cette mesure pour ne pas aggraver la position du pays.

Stirbey et Bibesco quitteront Paris vers le 15 septembre prochain.

Au revoir.

Votre dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 19/31 august 1858

P. Mavrogheni către D. A. Sturdza: Îi comunică modificările survenite față de informațiile date în scrisoarea din 7/19 august: censul, condițiile pentru candidații la domnie. Componenta viitoare a Căimăcâmii regulamentare. — Îl cheamă la Iași împreună cu V. Alecsandri.

Mon cher ami,

Au moment où votre lettre m'est parvenue, j'avais pris le plan pour vous écrire. Le moment de donner signe de vie est arrivé. Notre parti ne saurait plus rester dans la léthargie sans danger.

Les dernières nouvelles nous apprennent que celles que je vous avais communiquées par ma précédente ont subi quelques modifications.

Ainsi, le cens électoral a été réduit de moitié. On a en même temps adopté des conditions spéciales pour les candidats à la principauté; ces conditions sont :

1. L'élu devra être né d'un père né moldave;
2. Il devra avoir 35 ans d'âge;
3. Trois mille ducats de rente;
4. et dix années de service.

Les caïmacams seront rappelés dans un mois d'ici au plus tard, et la caïmacamie réglementaire va leur succéder. Mais cette Caïmacamie réglementaire sera instituée du sein de l'ancien conseil des ministres du prince Ghyka; si quelque membre du Conseil d'alors et d'entre ceux qui sont compétents à composer cette Caïmacamie, était absent ou décédé, il sera remplacé par l'un de ses collègues, suivant l'ordre hiérarchique. Ainsi nous aurons à la tête de ce nouveau et dernier provisoire: Basile Stourdza et Etienne Catargi; quant au troisième on ne le sait pas encore vu que la place du grand Logothète était vacante à cette époque et Pano en était le gérant.

Les partis ont commencé à se mouvoir depuis quelque temps à un tel point, que nous ne saurions plus nous tenir dans l'expectative. Nous avons donc résolu de donner signe de vie dans le pays. Mais pour cela, nous avons absolument besoin de votre concours.

Je viens donc vous prier de vous rendre à Jassy immédiatement après la réception de ma présente. Nous vous attendons avec la plus vive impatience. Je vous prie en même temps de faire parvenir au plus tôt la lettre circulaire à Basile Alexandri; il doit se trouver à Bakeu ou à Patrachkani ou à Mirtchehti, ou à Tîrgul Ocnei.

Je ne savais comment faire pour lui faire parvenir cette lettre sûrement et sans retard, c'est parce que j'ai pris la liberté de vous donner cet ennui.

En attendant de vous voir je vous serre très cordialement la main et suis

Tout à vous et d'amitié

P. Mavrojeni

Iassi, le 19 août 1858

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

București, 23 august/4 septembrie 1858

Gradowicz către I. Ghica: Crede că, deoarece Congresul a indicat pe viitorii căimacami și a elaborat legile țării, rămâne actuală candidatura lui Ion Ghica pentru Adunarea Electivă. Prezența lui e necesară pentru a se face cunoscut alegătorilor din districtul Dîmbovița.

Bukarest, 4 Septembrie 1858

Mon Prince,

À l'instant même je reçois votre lettre du 30 août, qui contient des appréciations les plus justes ; mais on doit prendre les choses telles qu'elles se présentent, et ne pas nager contre le courant. Désormais on ne doit s'occuper plus de la personne qui sera Prince ; le congrès paternel l'a presque désigné, le choix n'est pas nombreux, par suite pas difficile. La question principale c'est les lois dont le pays se dotera, et qui serviront d'une barrière contre l'arbitraire du Prince. L'Assemblée législative, le Comité Central, la responsabilité des ministres, l'inamovibilité de la Cour de Cassation sont tant des obstacles jetés contre la violence d'un Prince, que si l'Assemblée renfermerait des caractères honnêtes et intègres, les affaires ne marcheraient pas si mal même avec un Stirbey. Mais je crains la vénalité, l'imprudence et les passions de la future Assemblée, qui feront plus de mal que l'entêtement d'un Prince absolu ne pourrait en faire.

Ces considérations doivent vous stimuler de venir ici pour faire partie de l'Assemblée. (D'ailleurs les candidats hospodaraux actuels ne seront d'une vie éternelle). Comme votre ami sincère, je dois vous montrer les obstacles que vous rencontrerez ici. D'abord votre chère famille, avec la canaille de Bézadé Charles en tête, a répandu ici que vous avez donné votre démission comme Prince de Samos et que vous rentrez comme *valaque*. Le cri des ultras s'est élevé contre votre candidature à faire partie de l'Assemblée ; que votre présence seule dans la chambre ferait manquer au pays les bonnes lois, dont ces messieurs veulent le doter. Ayant eu des pourparlers avec ces messieurs et les sommant de donner les preuves des accusations contre vous, voilà leur raisonnement : „J. G. faisant partie de l'Assemblée, serait en état de se faire une majorité et s'opposerait à des lois libérales”. Ils reconnaissent et craignent votre supériorité. Je ne sais pas quelle décision vous prendrez, mais je suis d'avis que vous ne devez pas manquer au pays. Olanesko fera tout pour vous assurer l'élection dans Dambovitza, (malgré que les ultra agitent déjà là contre vous), mais vous devez arriver ici, réunir et visiter les électeurs et vous faire connaître à ces gens.

Votre ami dévoué

Gradowicz

Bézadé Charles vous exprimera son indignation que vous n'êtes pas un candidat princier, mais il y a *deux semaines* qu'il parlait avec dédain et miséricorde de vous à un consul étranger.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

București, 30 august/11 septembrie 1858

Gradowicz către Alléon: Despre sosirea comisarului rus Basili și atitudinea sa față de români; relațiile cu Evanghele Zappa. — Zvonuri despre o iminentă răscoală în Bulgaria și Macedonia. În țară, semne de nerăbdare în așteptarea Convenției. Situația lui Nic. Golescu. — Întoarcerea consulului rus Giers la București.

Bucharest, 11 septembre 1858

L'arrivée de Mr Basili n'a fait connaître aucun détail de la Convention du Congrès à l'égard des Principautés. Il reste très boutoné avec les Valaques, mais il confère d'autant plus avec les agents bulgares et grecs. Mr Evangéli Zappa qui a été nommé dernièrement Consul de Grèce à Bucharest, mais qui a refusé d'accepter cette charge, a été immédiatement mandé par le Commissaire russe et de fréquents conciliabules entre ces personnages ont lieu chez ce dernier.

Aussi des bruits très étranges ont-ils commencé de nouveau à circuler; on ébruite qu'un soulèvement doit avoir lieu bientôt en Bulgarie et en Macédoine, que les Russes sont prêts à venir en aide aux insurgés, qu'une révolution est imminente à Constantinople. De telles inventions sont propres à tenir en haleine les esprits gréco-slaves.

Ici l'effervescence des esprits augmentée par l'impatience de connaître le résultat de la Convention pour les Principautés provoque des haines de partis qui pourraient, au moment des élections, amener des troubles scandaleux. Mr. Nicolas Golescu le candidat des ultras ne possédant pas 3 000 ₰ de revenu, condition pour devenir Prince, sa famille lui a cédé furtivement toute sa fortune.

Mais comme on prétend qu'aux conférences il a été spécifié, pour prévenir tout tripotage, que les revenus de 3000 ₰ doivent dater de cinq ans, les ultras sont en rage, car, quoique le Prince Alex. Ghika ait pactisé avec eux, ils préfèrent un des leurs au Prince Alex. Ghika qui les abandonnera le lendemain de son élection.

Mr. Giers Consul général de Russie en Valachie est arrivé hier et a repris de suite ses fonctions pour célébrer aujourd'hui la St^e Alexandre.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 98-98 v. Copie.

Iași, 30 august/11 septembrie 1858

P. Mavrogheni către D. A. Sturdza: Urări de sănătate. Extinderea „epidemiei candidaturii lui Gr. Sturdza”. — Circulara partidei „unirii”; comentariile stîrnite.

Je m'empresse, cher ami, de répondre à votre lettre du 29 courant qui m'est parvenue hier. J'ai vu avec peine que le voyage de Iassy vous a porté malheur et que vous en êtes tombé malade; il faut espérer que cela se bornera à une simple indisposition et que ma présente vous trouvera en très bonne santé.

J'ai été surpris de voir que même dans votre district, l'épidémie de la candidature de G. Stourdza avait commencé à sévir! Mais espérons qu'avec de bonnes mesures sanitaires la contagion pourra être arrêtée et que cette maladie finira par s'éteindre comme tout autre mal épidémique. Malheureusement les lenteurs diplomatiques retardent l'installation du futur gouvernement provisoire et le gouvernement Vogoridès nous lance de plus en plus dans la voie de l'anarchie.

Notre circulaire a produit ici sensation et a soulevé les colères de tous les partis. Ils sont tous forcés de convenir que la ligne de conduite que nous y traçons est la plus logique et seule nationale et patriotique; mais ils nous reprochent d'avoir dit que: „le parti de l'union n'a pas été autre que le véritable parti national”. Ils s'acrochent à cette phrase pour déverser toute leur bile et pour vous imputer de vouloir maintenir la scission et de prêcher la haine contre les deux anciens partis de l'union et du séparatisme. Vous sentez bien que ce n'est pas là le vrai motif de leur courroux; ils sont tout bonnement désappointés. Le gouvernement provoque depuis quelques jours des réunions nombreuses à l'effet de discuter notre circulaire et d'instituer un comité électoral soi-disant national, il veut par là prendre les devants et s'emparer de l'influence sur les districts sous l'ombre du drapeau national et avant nous. Hier soir a dû avoir lieu la dernière réunion; mais je n'en ai pas encore de nouvelles. Je crois que l'élection d'un comité a raté.

Nous savons déjà à quoi nous en tenir sur le sieur Grigorio.

Pas d'autres nouvelles et nous continuons à attendre avec anxiété que cette attente mortelle arrive à son terme. Je m'empresse de vous faire part de toute nouvelle importante qui nous arrivera sans le moindre retard, en attendant je vous serre affectueusement la main et suis

Tout à vous et d'amitié

P. Mavrojeni

Jassy, le 30 août 1858

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

224

București, 2/14 septembrie 1858

Șt. Goleșcu către C. Ciocinescu: Noi instrucțiuni în vederea alegerilor: condițiile cerute pentru alegătorii și aleșii din categoria proprietarilor mari, proprietarilor mici și orășenilor; dispoziții speciale cu privire la tranzacțiile de capital.

Fraților,

În urma înțelegerii dintre noi, relativă la alecțiile viitoare (despre care se tratează și se esplică și în jurnalul „Romînul” nr. 69) spre o mai bună deslășire a dv. grăbim a vă comunica următoarele :

Alegătorii și aleșii pentru proprietarii mari pot fi toți aceia care au venit anual în proprietate de la una mie galbeni în sus ; însă pot alege și dintre proprietarii care au numai venit anual de patru sute de galbeni ; — de unde se vede că se cere mai multă garanție de la alegători, de cît de la aleși.

Alegătorii pentru cei mici proprietari trebuie, fiecare, să aibă venit anual, în proprietate, de la una sută de galbeni în sus ; iar alesul acestora trebuie să aibă patru sute galbeni venit anual tot în proprietate.

Oroșanii pot fi alegători și aleși toți aceia cîți vor avea capital de cîte șase mii galbeni, fie în industrie, ori în comerț, sau în proprietate de case, prăvălii și alte asemenea ; — pot însă alege și dintre acei oroșani care au numai venit anual (tot în industrie, comerț, proprietate de case, prăvălii ș. alt.) de la patru sute galbeni în sus, și chiar neavînd dreptul de alegător. — De unde se vede că și pentru oroșani se cere mai multă garanție de la alegători decît de la aleși.

Orice tranzacție trebuie neapărat a se face mai înainte de publicarea firmanului ce se așteaptă, căci după publicarea acestuia, ori cîte s-ar face nu se consideră.

Acestea sînt cele din urmă nuvele.

Se speră însă că cenzul pentru oroșanii din dictriete va fi redus din șase mii galbeni la trei mii galbeni capital ; îngrijiți dar a vă pregăti pentru orașe și într-un sens și în cellalt, adică : cîți vor face tranzacție pentru capitalul de 6000 galbeni, să-l facă a figura în doă acte fiecare de cîte 3000 galbeni cu nume deschis, ca, în caz de-a rămînea numai capitalul de 3000 galbeni să se poată, cellalt act, da altuia tot de credința națională.

Pentru toate dar cele de mai sus categorii, binevoîți a trimite liste cît vă va sta prin putință mai curînd și mai esacte, însemnînd, tot d-odată, cîți din aceștia sînt de bună credință, spre a știe unde ne aflăm.

Al dv. frate sincer ș. alt.

Ștefan Golescu

P. S. — Toate epistolele ce ne veți îndrepta pe viitor le veți adresa către d. Apostol Aricescu șeful de masă al Ministerului din Intru.

[Adresa :] D-lui Dn Costache Ciochinescu din Buzău
Nr. 3. 369

București, 6/18 septembrie 1858

Gradowicz către Alléon: Despre pretextul și scopul călătoriei lui Al. Ghica în Oltenia. — Înaintări în armată. — Decorația prusiană primită de caïmacam. — Situația lui Gh. Bibescu; perspectivele pentru domnie; concurenții. Scopul prezenței lui B. Știrbei la Biarritz. — Influența exercitată de consulul rus Basili asupra lui Ev. Zappa.

Bucharest, 18 sept. 1858

Le Prince Alex. Ghika va partir de Bucharest dans deux ou trois jours pour faire une inspection de la Petite Valachie. Il pense que jusqu'à son retour qui aura lieu dans deux semaines, le Hatti-Cherif promulguant la convention du Congrès sera envoyé à Bucharest et que la nouvelle Caïmacamie prendra les rênes du gouvernement. Si rien n'est décidé, ni le Prince Alex. Ghika ne retournera plus dans le Palais Princier qu'il habitait comme Caïmacan, mais il ira se loger dans son palais privé. Hier le Caïmacam a fait ses visites aux agents étrangers en les remerciant des bonnes relations qu'ils ont entretenues avec lui pendant son gouvernement.

Le prétexte de son voyage est l'inspection des grandes salines, mais il [l']a fait en réalité pour gagner des partisans dans la Petite Valachie; les rapports des administrateurs, de l'autre côté de l'Olt sont inquiétants pour son élection; ils font connaître le peu de sympathie que les Ghika rencontrent dans ce pays, et font craindre que les vingt-et-un députés élus par les oltais soient dévoués au Prince Stirbey ou à Bibesco. Le Prince Alex. Ghika a fait en conséquence de nouvelles nominations administratives et judiciaires dans la Petite Valachie, mais autant il a gagné de partisans parmi les nouveaux employés ce qui est encore très-douteux, autant il en a perdu parmi les destitués.

En général le Caïmacam pendant les derniers temps s'est montré prodigue de nouveaux grades; il a conféré en fait de grades militaires, un de spatar, neuf de colonels, vingt majors, vingt-cinq capitaines, vingt-et-un lieutenants et vingt-six sous-lieutenants. Il y a cinq jours que le Prince Alex. Ghika a reçu le grand cordon de l'Aigle noir Prussien. C'est la récompense de l'intérêt qu'il a témoigné à l'établissement protestant et à l'hôpital prussien en leur faisant une offrande de 5 000 ducats.

Le Prince Bibesco a écrit à ses amis qu'il ne viendrait pas à Bucharest pour poser sa candidature à l'Hospodarat, afin de laisser au pays la pleine liberté de se prononcer sur le choix de son Prince. Il craint de subir un échec à cause de la concurrence bien sérieuse de son frère le Prince Stirbey avec lequel il est de nouveau brouillé; s'il n'est pas élu, son absence vaut mieux. Si au contraire par un hasard quelconque il est nommé Prince, le triomphe sera bien plus grand et prouvera que le pays ne peut pas se passer de lui. Aussi ses amis redoublent-ils de zèle et de travail pour faire une propagande assidue, mais les absents ont toujours tort.

Le Prince Stirbey reste à Biarritz, il ne retournera dans le pays que quand la nouvelle Caïmacamie sera installée.

Une personne bien informée prétend que le Prince Stirbey a été invité par le Comte Walewski à aller à Biaritz où le ministre des Affaires Etrangères se trouve afin d'avoir quelques pourparlers avec l'Empereur Napoléon. L'invitation a eu lieu par suite de la conviction qu'une entente secrète entre l'Autriche et la Russie est rétablie au sujet de la Turquie. C'est aussi la cause du rapprochement de Lord Palmerston et de l'Empereur Napoléon.

La France ne favorise jusqu'à présent aucun candidat ni en Valachie ni en Moldavie, cependant le séjour du Prince Stirbey à Biaritz a mis en mauvaise humeur le cabinet de Vienne contre ce Prince.

Mr Basili va partir le 22 de ce mois pour Odessa. On dit qu'il a influé sur Mr Evangélie Zappa et l'a engagé à accepter le poste de Consul de Grèce à Bucharest.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 99-100^v. Copie.

226

București, 13/25 septembrie 1858

Șt. Golescu către C. Ciocinescu: Urgentează terminarea preparativelor în vederea alegerilor, înainte de sosirea firmanului pentru instalarea noii Căimăcămii.

Fraților,

Sosind, în fine, DD Nicolae Golescu și Dimitrie Brăteanu de la Paris, ne asigurară și verbal că în general atît aleșilor din partea proprietarilor mari, cît și celor din partea proprietarilor mici, cum și chiar celor din partea orășanilor, se cere a avea patru sute galbeni venit în proprietate de pămînt; iar alegătorilor din partea proprietarilor mari cîte 1000 galbeni venit; celor din partea proprietarilor mici cîte 100 galbeni tot venit; și celor din orașe cîte 6000 galbeni capital, fie în proprietate de case, prăvălîi, ș.c., în comerț sau în industrie. Însă aleșilor din partea orășanilor nu li se cere și capitalul de 6000 galbeni decît numai cînd vor voi să fie și alegători în orașe.

Tranzacțiile se pot face cel mult numai pînă la sfîrșitul lunei acesteia fiindcă se crede că pînă atunci sosește firmanul după care apoi nu se va mai considera nici un fel de tranzacție.

Grăbiți dară a face lucrările cuvenite, spre a ne asigura.

al D-voastră frate sincer

Ștefan Golescu

P.S. Firmanul pentru instalarea noiei Căimăcămii sosește negreșit peste zece zile; binevoii totodată a ne arăta cu prima viitoare expediție

cîți sînt acoloa în district și oraș : cei ce avînd stare și fiind din ai noștri ar putea să facă donații spre a deveni din cei buni, dar fără mijloace de acoloa, atît alegători cît și aleși.

1858 septembrie 13 București.

Bibl. Acad. R.P.R., pach. CL/283. Autograf Gr. Serrurie; semnătura și P.S., autograf Șt. Golescu.

227

București, 13/25 septembrie 1858

■ *Gradowicz către Alléon: Despre călătoria caimacamului în Oltenia. Originea străină a lui Alex. Ghika, motiv de anulare a candidaturii. — Prevede „luptă serioasă” între Știrbei și Al. Ghika, și între aceștia doi și Nic. Golescu. Disensiuni între radicali și partizanii lui Al. Ghika. — Propaganda rusă și românii transilvăneni.*

Bucharest, 25 septembrie 1858

Ainsi que je vous l'ai annoncé dans ma précédente lettre, le Prince Alexandre Ghika est parti le 22 pour la petite Valachie afin de s'assurer des sympathies en faveur de sa future élection.

Les ennemis ont soulevé une question qui peut devenir pour lui un obstacle à son élection de Prince à vie. On prétend que la Convention de Paris stipule qu'entre autres qualités que les candidats doivent réunir, „Ils doivent être nés valaques, de parents valaques”. Or le père du Prince Al. Ghika le feu grand Ban Démètre Ghika était Albanais et se mariant avec une demoiselle Vacaresko obtint la naturalisation valaque. Aussi les Ghika de Moldavie déclinent-ils toute parenté avec les Ghika de Valachie, disant que la famille princière des Ghika de Valachie est éteinte depuis longtemps, qu'il ne reste que les Ghika de Moldavie qui soient issus de la famille princière.

Il pourrait se faire que si le parti Stirbey prédomine dans l'Assemblée élective, le Prince Alex. Ghika fût éliminé des candidats princiers. Il n'y aurait que les autres Ghikas de la troisième génération qui puissent être portés comme candidats, mais ceux-là manquent des autres qualités prescrites par la Convention de Paris.

La lutte sérieuse aura lieu entre le Prince Stirbey et le Prince Alex. Ghika, puis en seconde ligne entre ces deux et Nicolas Golescu. Outre les nombreux et dévoués amis que compte déjà le Prince Stirbey, l'opinion des gens modérés progressistes se tourne encore vers lui et augmente rapidement les rangs de ses adhérents. De l'autre côté le Prince Alex. Ghika et le parti ultra agissent déjà presque ouvertement l'un contre l'autre. Les Ghikas prétendent que Nicolas Golescu ne peut pas figurer parmi les candidats, n'ayant pas 3 000 ₰ de revenu, la cession de sa famille ne pouvant être prise au sérieux ; les ultras leur rendent la même monnaie et

sont plus acharnés que les vieux boyards pour protester contre la candidature du Prince Alex. Ghika parce qu'il n'est pas né d'un Valaque. Ils se flattent alors que le pays poussé entre deux alternatives n'hésitera pas à préférer Nicolas Golesco avec lequel on marchera vers le progrès fût-ce même trop vite, plutôt que de retomber sous la main sévère et forte du Prince Stirbey qui ne prendra pas en considération tel ou tel parti.

En Transylvanie se poursuit une propagande russe parmi les Valaques. Le gouvernement Autrichien a fait avertir plusieurs popes valaques transylvaniens qui prêchaient dans les églises „les devoirs et la reconnaissance qu'eux les orthodoxes doivent avoir pour le Tsar qui représente l'unité de leur Eglise”.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 101-102. Copie.

228

București, 16/28 septembrie 1858

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Țara în ajunul publicării Convenției. — Consideră că refuzul lui I. Ghica de a intra în țară îi va aduce mari neajunsuri. Motivele. — Cere o recomandare din partea lui Alléon către aducătorul firmanului. Se informează de situația lui Sefels de Soldenhof.

No. 24

Buk., 28 sept. 1858

Otrzyrnałem dziś list Pani Dobrodziejki No. 28 z 22 sept.

Z depeszy dowiesz się Pani jaka tu jest sytuacja. Wszystko czeka publikację conventii Paryskiej. Zle robi Jon Ghika jezlitu nie przyjedzi, straci na zawsze swój wybór, i krajną rację oskarżać go o niedbalstwo o swój kraj, i o zdradę że chce ofiarować autonomię kraju aby był tylko nominowanym czy przez państwo czy przez Portę. Ta już na zawsze straciła swą moc tutaj, ani Occident, ani Rossia, ani nawet Austria nie dopuści ją do tej moc, gdyby Porta chciała na nowo tu postawić swoją suweraineté. Dlatego Jon Ghika powinien to wrócić, będzie wybrany do kamery, i tam może *bardzo wiele* działać.

Proszę żądać od Pana A . . . żeby mnie zarekomendował do komisarza, który tu przyjedzi z firmanem, wiele straciłem że nie byłem znajomy z Safetym, byłoby złe gdyby to znowu się powtórzyło.

Proszę mi donieść co Sefels porabia w Stambulu, co go tam zaprowadzi, to? Czy nie długi? Nie myśli więcej wracać do Paryża? Pozdrawiam go i żonę najprzejawniej.

Zostaję z uszanowaniem szczerzy przyjaciel

Gradowicz

Sefels nie może tu przyjechać z komissarzem?

[Traducerea :

Am primit astăzi scrisoarea binefăcătoarei mele doamne No. 28 din 22 septembrie.

Din depeșă vei afla care este situația aici. Toți așteaptă publicarea Convenției de la Paris. Rău face Ion Ghica dacă nu vine aici; își pierde pentru totdeauna alegerea, iar țara are dreptul să-l condamne pentru nepăsare față de țara sa și pentru trădare, că vrea să ofere autonomie țării numai pentru a fi numit fie de țară, fie de Poartă. Aceasta și-a pierdut acum pentru totdeauna puterea aici; nici Apusul, nici Rusia și nici Austria chiar nu-i va permite să ajungă la această putere, dacă Poarta ar dori să-și instaleze din nou aici suveranitatea. De aceea Ion Ghica trebuie să se întoarcă aici; el va fi ales în Cameră și acolo va putea face *foarte mult*.

Rog să ceri domnului A [Léon] să mă recomande comisarului, care va aduce aici firmanul; am pierdut mult că nu m-am cunoscut cu Safet; ar fi rău dacă aceasta s-ar repeta din nou.

Rog să-mi dai de știre despre cele ce face Sefels în Constantinopol, ce l-a adus acolo și oare nu datoriile? Nu se gîndește mai mult să se întoarcă la Paris? Îl salut, asemenea și pe nevasta sa, în modul cel mai amical.

Rămîn cu respect prieten sincer

Gradowicz

Sefels nu poate veni aici cu comisarul?]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 188-189.

229

Dulcești, 16/28 septembrie 1858

C. Hurmuzachi către D. A. Sturdza: Comentarii și aprecieri negative în legătură cu textul Convenției. Comentariile presei germane. Profesie de credință. Conflictul său cu Logofeția, amănunte. Cere informații despre schimbarea Căimăcămiei. Cere un text autentic al Convenției.

Dulcești, 28 sept. 1858
Duminecă

Mult dorite și stimate amice,

Ne-am bucurat foarte mult că ați revenit sănătoși de la munte și mulțămim din toată inima tuturor cari au contribuit la facerea și la trimiterea bujiniței¹ pe care îndată o vom și gusta.

Revenirea Dv. la Miclăușeni o aflasem astăzi pe la 10 oare demineată dintr-o scrisoare a d. Teodori, pe care în toate zilele de poștă îl întrebam de s-au realizat ori nu doritul eveniment. Eu am les și reles de vro 20 de ori faimoasa Convențiune. Acei ce mă cunosc, acei cari îmi cunosc convic-

¹ Friptură de iepure.

țiunile mele despre natura capitulăciunilor, despre neadeveritatea suzerenității, despre integritatea suzerenității noastre vor înțelege lesne cât de dureroasă au trebuit să fie impresiunea ce îmi a cauzat lectura acestei miserabile Convențiuni. Dar când îmi aduc aminte luptele ce au urmat, tendințele infernale ale nemților, englezilor și turcilor, ostilitatea lor și a jurnalelor inspirate de ei; când îmi aduc aminte nerușinarea și obrăznicia actelor oficiale turcești, care numeau pe Sultanul Suveran, zău că mă mir, cum de ne-au dat și atîta! Să vezi cum plîng jurnalele germane, cum bocesc *Ost Deutsche Post*, *Kölnische Zeitung*, etc., etc., că s-au redus drepturile Porții (Hoheitsrechte).

Adevărul este că nemții nu sînt mulțumiți cu rezultatul Conferințelor. Parlamentarismul îi frige. În *Kölnische* am les pîn'acum 4 *Diplomatische Briefe* din care se descopăr spurcatele planuri ale nemților în cauza noastră. Aceste scrisori sînt foarte interesante.

De mă asculta colegii mei, când am propus să lămurim relațiunile noastre cu Poarta, să arătăm că capitulăciunile nu vorbesc de suzerenitate, că suzerenitatea este o minciună etc. poate scăpam măcar de investitură. Dar Dta știi că repostații colegii mei căpătau friguri cînd eu contestam suzerenitatea și ziceau (Mavrogheni, Negri etc.) că am lămurit destul, am vorbit prea mult, că la închiderea Divanului vom mai zice, ce vom avea de zis, vom arăta *griefurile* noastre. Amînare ad graecas calendas.

Îți mulțămesc pentru remiterea protestului autograf.

Astăzi am primit copii de pe raportul minciunos al infamului Tinca, de pe raportul Giosanului, de pe rezoluțiunile Logofeției etc. Tot astăzi am primit și o depeșă telegrafică, care-mi spune că cu poșta de marți va veni la Roman poronca Logofeției, să îndeplinească formalitățile actului meu.

Dacă legile nu sînt minciuni, toate formalitățile sînt împlinite, căci alegerea și stîlpirea sînt cerute numai la rezeși împreună stăpînitori, iar publicațiile de 6 luni, numai la vînzări, pentru a deștepta pe acei, cărora legea le dă dreptul de răscumpărare. (Art. 5 din Sobornicescul hrisov¹, la sfîrșitul articolului). Sînt curios a vidé poronca Logofeției ca să cunosc și cu care sînt formalitățile inventate. M-ai îndatori foarte mult dacă ai vorbi cu dd. Beldiman și Meleghi în cauza aceasta și îmi ai procura și o copie de pe poronca Logofeției către Judicătorie, căci este cu puțință, ca judicătoria să-mi refuze [a] o copia. Ba poate să zică că n-au căpătat încă nici o poroncă.

Îmi pare rău că n-am putut ave plăcerea de a te revidé înainte de a merge la Eși. Astăzi abie aflai revenirea Dv., și tot astăzi aflu că mine sau poimîne porcezi la Eși. Am dorit să vă vizitez împreună cu Nițu² și Laurianu, dar am dorit să vă găsim pe toți acasă. Dar fiindcă mergeți la Eși cam cu toții (știu de la dl Cîmpeanu că și frații dtale merg la Eși) rămîne realizarea dorinței dv. amînată pînă la înturnarea dv., dacă veți ave amabilitatea de a ne înștiința că ați revenit și cît vor mai ședé frații dtale la Miclăușeni. Nițu zice că se duce, că nu șede mai mult decît pînă joi. Dar și în săptămîna trecută tot așa zicea. Eu îl sfătuiesc să nu se ducă, pînă ce nu va avea știre pozitivă că s-au schimbat Căimăcămiea la București.

¹ Cf. *Adunarea Izvoarelor vechiului drept românesc scris*, IV. *Sobornicescul hrisov 1785*, 1836, 1839. Ediție critică. Ed. Acad. R.P.R., 1958, 110 p.

² Ion Maioreșcu.

Dacă în timpul aflării dtale la Eși s-ar schimba Căimăcămia noastră, binevoiește a mă înștiința prin telegraf și îmi comunică și prin poștă schimbările ce s-ar mai face. Sperez că cu schimbarea Căimăcămiei se va schimba și poronca Logofetiei în cauza mea, poroncă nelegiuită, pentru că cere formalități necerute de legi.

Dar de ai vidé raportul Tincăi ți-ai pune mâinele în cap ! Am să-l dau în criminal. Spune-i dacă-l vei vidé că și eu și cumnatul vom cere cercetare asupra.

Cucoanei Catincăi sărut mâinele cu multă plecăciune. Mii de compliminte de la noi toți, la toți ai Dv. atît la Miclăușeni cît și la Șcheia. Cumnatul, sora mea, Nișu, Laurian toți mulțămesc pentru neuitare, și unii și pentru scrisorile ce ai binevoit a le trimite.

Da *Nordul* n-au venit ? Binevoiește a lua de la poșta rusească toate pachetele cîte se vor fi adunat și a mi le aduce. Te rog să aibi bunătatea de a-mi aduce și un exemplar autentic al Convențiunei, căci testul publicat de *Indépendance*, și după ea reprodușă de toate gazetele, nu este esact. Lipsește în el un lucru însemnat : cîți deputați și cum au să aleagă alegătorii direcți, adică acei cu 1 000 # venit.

Mii de salutări d. Cîmpeanu. Te rog să-i spui că Muți se află cu maica sa la Berlin de vre-o 3 săptămîni. Cred că duduca Zinica trebuie să-i fi văzut, căci o scrisoare a fratelui meu Jorj de la Ostende din 29 sept. c.n. îmi spune că sînt 10 zile de cînd Muți și Mme Raluța s-au dus la Berlin.

Adio cu cea mai sinceră stimă al dtale sincer amic și adorator

C. Hurmuzaki

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

230

Nisa, 17/29 septembrie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Condiționează sosirea sa în țară de prezența lui I. Ghica acolo. Îi recomandă să convingă pe caimacam a-i ceda voturile. — Aprecieri critice despre textul Convenției de la Paris; contradicțiile surprinse. — Îi anunță moartea lui beizadea Grigore Ghica. — G. Bibescu intenționează să petreacă iarna la Nisa.

Nice, le 29 septembre 1858

Mon cher et bon ami,

Je ne sais si vous vous plaindrez encore de mon silence ; mais, ce qui est certain, c'est que je suis diablement autorisé à me plaindre du vôtre et ... je m'en plains très fort. Vous avez dû voir Crétziano. Je souhaite

vivement qu'il vous ait décidé à aller en Valachie. Je crois les affaires du Caïmacam en si piètre état qu'il ne pourra pas s'empêcher de se livrer, pieds et poings liés, à vous. *Qu'il vous cède toutes ses voix!* C'est sur cette seule base que nous pouvons et devons traiter avec lui. Si vous allez à Bucarest, je vous y rejoindrai, si non, je ne bouge pas d'ici.

L'Indépendance vient de publier *in extenso* la *Convention de Paris*. Comme bases politiques et comme rédaction, c'est pitoyable. On se demande s'il y a là-dedans encore plus de bêtise que de perfidie. Les contradictions, les lacunes et les obscurités s'y disputent la place et l'on n'a pas besoin d'être prophète pour prédire que la convention de Paris est grosse d'une révolution. Combien de temps la portera-t-elle dans son flanc? — Trois ans au plus! — Encore y a-t-il des accoucheurs (de la force de Bibesco) qui la feront mettre bas avant terme. — Il faut, pour mettre en accusation un ministre violateur des lois, les trois quarts des voix de la chambre. Celle-ci se composant de 42 membres il suffira qu'un gouvernement ait *treize* créatures dévouées, dans une législature, pour pouvoir se livrer impunément, pendant sept ans, à toute sorte d'excès et de violations des lois. Or, quel est le prince qui ne puisse pas acheter, sur ses économies, au moins la moitié de toute l'assemblée? Avec cela que les députés pourront être fonctionnaires et *vice versa*. Jamais nos hospodars n'auront été plus à même de faire leurs affaires et celles de l'étranger. Ils sont *irresponsables*, partout, *inviolables*. Avec une pacotille de treize voix achetées au rabais, ils feront polir les turpitudes de Stirbey, de Stourza d'A. Ghica et de Vogoridès. Mais les *suites!* dira-t-on, ... les *suites!* ... Il peut venir une législation *tout entière incorruptible* qui se fasse rendre compte des abus commis pendant la législature précédente.

Ah! — d'abord, tout amour-propre national de côté, cette législature immaculée de la tête aux pieds, ce *rara avis* n'est guère probable (pour ne pas dire possible); mais je veux bien admettre cette hypothèse; croyez-vous que nous manquions d'hommes perdus et minés qui, pour un portefeuille et pour de l'argent, n'affrontent des chances aussi éloignées? Combien y a-t-il de Radu Rosetti, de Beyzadé Skarlat, de Cornesco etc., qui soient prêts à signer la honte et la ruine de leur pays, avec la pensée d'amasser assez d'argent pour aller vivre à l'étranger au premier signe du mauvais temps? Arrive la chambre qui doit les décréter d'accusation, pendant qu'on les jugera *par défaut* et qu'on les condamnera *par contumace*, le prince *inviolable* rira bien dans sa barbe.

Je n'ai relevé là, qu'une des innombrables contradictions de l'acte politique en question. Il serait trop long de les passer toutes en revue. D'ailleurs elles vous sauteraient elles-mêmes aux yeux.

Ce pauvre Beyzadé Grégoire vient de se faire tuer, par ses chevaux, à Paris. C'était le meilleur des cinq frères; que dis-je? *Le seul bon*. À quoi pensait la Providence en ce moment-là? La Providence? ... elle avait assez à faire pour veiller sur les jours de son frère Charles.

Georges Bibesco vient de faire retenir une maison ici pour l'hiver. Nous étions à peine débarrassés de l'horrible figure de Stirbey, nous voilà condamnés à contempler, pendant six mois, le profil épouvantable de son cher frère. La nature a fait toute cette famille pour nous servir de croque-mitaines et d'épouvantails, et nous n'avons rien eu de plus pressé que d'en

faire des idoles. Plaignez, après cela, notre malheureux pays. — N. Cre-tzoulesco compte sur vous.

Répondez-moi, si vous n'êtes pas fâché et dites-moi quand vous serez à Bukarest.

Je vous serre la main

Votre ami tout dévoué

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

231

Nisa, 23 septembrie/5 octombrie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Gata să candideze în alegeri. — Îi cere părerea despre G. Crețianu. — Despre broșura Aureliei Soubiran (văduva lui Grigore Gr. Ghica). Fuad Pașa susține pe Știrbei; Bibescu e la Nisa. — Candidații la tronul țării la Paris. — Dacă Anglia înțelege să susțină pe Ion Ghica, ea va trebui să îndepărteze pe Colquhoun

Nice, le 5 Octobre 1858

Mon cher ami,

Je viens de recevoir l'agréable nouvelle que mon père consentait à me donner une terre. Je suis donc prêt à aller en Valachie, si vous y allez ... et si je puis arranger mes affaires de manière à ce que j'aie de quoi faire le voyage.

Les élections devant avoir lieu en même temps que les couches de ma femme, je ferai une action héroïque en la quittant avant ce double événement. Je vous avoue que si je n'étais pas devenu propriétaire, je ne serais pas rentré dans mon pays qu'à la dernière extrémité (si vous l'aviez exigé) et du plus mauvais gré. L'idée de me voir, dans mon pays, deshérité de tout droit et désarmé, en face de l'ennemi, m'aurait rendu fou.

Je suis sans nouvelles de vous depuis le 30 août. Cretziano ne m'a pas écrit de Constantinople, comme il me l'avait promis. Je désirerais savoir si vous êtes content de lui. C'est mon élève (en politique bien entendu) et un bien noble et intelligent garçon.

Savez-vous ce que signifie la donation que mon père vient de me faire? — C'est que le parti vieux-Ghica se voit perdu et qu'il ne vise plus qu'à une chose; c'est de rendre l'élection de Stirbey impossible. Si vous croyez pouvoir vous entendre avec le vieux Caimacam, c'est le moment de le faire; autrement il pourrait se rapprocher de N. Golesco ou des Cre-tzoulesco. Vous devriez être en Valachie.

J'apprends que la Soubiran (veuve Grégoire Ghica) vient de publier une brochure¹; probablement pour poser la candidature de Beyzadé

¹ *La Valachie devant l'Europe* par la Princesse Aurélie Ghica. Paris, 1858, 61 p.

Mitika. Fuad Pacha les asperge d'eau bénite de cour ... et d'autre chose ; mais au fond, il est corps et âme à Stirbey. — Je ne sais si je vous ai dit que Bibesco et la Maritzica passeront l'hiver à Nice. Ce monsieur se rendra aussi en Valachie, pour les élections. Ils logeront si près de nous, que nous entendrons gueuler la Maritzica.

Vous m'avez demandé plusieurs fois *ce que je comptais faire*. Vous le savez maintenant : *je ferai comme vous*, voilà ce que je compte faire. Agissez en conséquence, *mais agissez !*

Radu Rosetti, Bourki, Stirbey, Ottétélechano, Slatiniano, Brancovano, C-tin Soutzo et C-ie sont à Paris. Ce sont autant de *candidats* ; mais que diable cherchent-ils à Paris ? Le gouvernement français ou la république de San-Marino, c'est la même chose, quant à l'influence. D'ailleurs le candidat en titre de la France c'est Stirbey. — Tâchez d'obtenir de Redcliffe que l'Angleterre vous soutienne (à cause de l'*illégalité* de votre candidature). Si cette puissance veut vous faire du bien, *il faut* qu'elle envoie Colquhoun à tous les diables. —

Adieu, je vous serre la main.

Votre dévoué

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

232

Iași, 1/13 octombrie 1858

D. A. Sturdza către C. Hurmuzaki: Plecarea lui Vogoridi. Viitorii caimacami solicită prezența lui C. Hurmuzaki și a lui Ion Maiorescu la Iași. — Relațiile dintre M. Kogălniceanu și Panu, Mavrogheni și V. Sturdza.

Iași, 1 octombrie 1858

Prea stimată amice !

Ieri seară am ajuns în Iași.

Iată noutățile cele mai proaspete. Guvernul provizoriu va fi compus de Ștef. Catargiu, Vas. Sturdza și Panu, cari au dreptul de a schimba pe toți funcționarii. Vogoridi va lua mină adio oficial de la miliție și să pre-pune că să va duce din capitală. Firmanul să așteaptă cel târziu pe luni ; ginerile lui Aali Pașa îl va aduce. Am găsit foarte bine dispuși pe Ștef. Catargiu, Vas. Sturdza și Panu și cu cea mai mare bună voință și hotărâre de a face tot ce cere trebuința în împrejurările de față. Ei mă roagă să-ți scriu și să te rog să vii la Iași neîntârziat. Toți mi-au vorbit cu căldură despre dta și crede că consiliurile dtale vor ajuta puternic. Nu întîrzie deci amice a veni la Iași, macar pentru câteva zile, de nu vrei mai mult. Toți,

toți te doresc și simțesc lipsa dtale foarte. De asemenea m-au rugat Ștef. Catargiu etc. să îndupleci pe Maiorescu a veni îndată aici, fiind prezența sa în capitală foarte necesară.

Ultimele purtări ale lui Kogălniceanu la Roman și aici au făcut că toate relațiunile între el și Panu, Mavrogheni, Vas. Sturdza s-au rumpt și nu să vor mai lega. Te pot asigura. Fă sacrificiul și vină, și vei vedé toate cu ochii. Dta trebuie să contribui cu luminile și energia dtale a arăta calea cea dreaptă. Nu lăsa pe ceilalți în întuneric. Vino.

Sărut mîna moșului și mătușai. Salutări dlui Laurianu.
Istoria cu Tincea o voi cerceta-o la Logofeție chiar astăzi.

Cu cea mai sinceră stimă al dtale serv și amic

D. Sturdza

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

233

București, 1/13 octombrie 1858

D. P. Marțian către Gh. Magheru: E indignat din cauza amînării concursului pentru catedra de Economie politică. Despre stadiul lucrărilor sale științifice și preocuparea de a-și găsi un editor. Dezamăgit de nereușita încercată. Scurte știri politice.

București, în 1 oct. 858

Mult dorite Domnule!

Asigurările neconținute ale Caimacamului și a Eforiei m-au ținut în așteptare pînă la ziua în care era să să țină concursul pentru catedra de Economia politica, și pe cînd — gata spre a fi examinat și a supune aprobației tot opul ce l-am gătit pentru tipărire — m-am înfățioșat la concurs, subdirectorul mi-arată următoarea hotărîre a capilor Instrucției publice:

„Jurnal

Fiindcă nu s-a arătat astăzi la 19 sept. de cit un singur concurent pentru catedra de Economie politică, și fiindcă un asemenea curs superior cere a fi mai mulți concurenți, din care cauză nu să poate face azi concursul pentru care subînsemnații s-au adunat, deaceia să chibzuieste a să amîna acest concurs pentru anul viitoriu ¹, cînd să vor face din nou legiuitele publicații pentru acest sfîrșit.

(Subscriși)

C. Costaforu Arist. Gyca B. Boerescu
C. Bosianu S. Zalomit

¹ Pentru anul școlar 1858/1859, Eforia Instrucțiunii Publice a numit ce suplinitor al catedrei de Economie politică pe V. Boerescu, prin următoarea adresă:

M-am grăbit a lua copie de pe acest act infam, și la rugarea ca să-mi atesteze fidelitatea copiei nu a vrut nici unii din cei de față, afară de d. Cernătescu. — M-am dus în acel moment la Costaforu și l-am spălat înaintea oaspeților ce avea, declarându-l de hoț, precum îl declară astăzi toți cei ce au auzit de întîmplarea ce ți-o descriei pe scurt.

E peste putință să-ți descriu situația mea. Unde să recurg? La Caimacamu care este patronul lui? Din mâinile unor asemenea tilhari nici viața mea nu ași cere-o dacă ar dispune ei peste ea. Din nenorocire, întrebuintînd zioă și noapte pentru a fini opul ce-l am gata în 243 de coale, nu am avut timp ca să umblu spre a-mi face cunoștințe în publicul de aici. De moarte mai mult am cugetat decît de putința unei asemenea întîmplări. Domnu la care m-ai recomîdat dta, deși în funcție înaltă, nu să are bine cu caimacumul: e om ce nu-i place a să espune, căci are planuri; apoi e și prea puțin energic pentru așa ceva. — Vecinul e neguțătoriu, și nu mă lasă inima ca să mă degiosesc a ruga grația unuiu maslinar, dacă n-am rugat-o pe a altora cu influință mai mare. Cătră unii oameni am o atragere la înția vedere. Acesta nu e unul din aceia. Neguțătoriu, ca ceapa, pute a aceia ce este și în a șeptea pele. Vei afla probele dacă nu le vei ști pînă acum. Dacă i-a dat ceva un lustru esterior, este nemărginita lui ambițiune. Nu mă am rău cu dlui, îl cercetez din cînd în cînd în memoria petrecerii dtale la el — alta nimic.

Toți sunt ocupați cu agitațiuni. Domnul cu care m-am dus înția oară la Caimacumul'mi zice să aștept schimbările și să nu fiu îngrigean, căci nu e perdat nimica. Dar fără nici o ocupație, fără vreun cunoscut, nu poci subsista; am ostenit lucrînd în zedar, și așteptînd mi-am urit cu viața. Mi-a propus tot dlui a conclucra la organul lui Boerescu; din o altă parte, a face propagandă prin districte. Însă tarafurile aceste sunt prea murdare decît să-mi îndestulească conștiința. Voi peri poate, dar în contra convingerii nu poci lucra.

Am dat o cerere pentru împămîntenire, aștept rezultatul. Nimic nu înaintează dacă nu poți mișca activitatea lor prin galbeni. Lucruri neauzite în nici această țeară a abuzurilor, s-au întîmplat și să întîmplă în toate zilele. Nu este nimic atît de sacru ce să nu fie vîndut de cei ce dispun astăzi peste toate.

Din minut în minut să așteaptă hatișeriful. La Curte și-au pierdut toți capul. În contra lui Iancu Manu s-au adunat subscrieri. Fanarioții au dat mina cu sans-culoții. E vorba să protesteze în contra Convenției. Altă partidă e a celor susnumiți. Alte două cluburi sunt ale proprietarilor

„Eforia Instrucțiunii Publice.

Dlui Director V. Boerescu

Deoarece s-a amnat concursul pentru economia politică și fiindcă în curentul an scolaric 1858-1859 lipsesc școlarii pentru Dreptul Comercial, Eforia prin jurnalul ce a încheiat la 13 ale curentei sub nr. 79 a găsit de cuviință ca Domnia-ta să faci în anul acesta provisoriu un curs de Economie politică.

Această chibzuire se comunică Dtale cu onoare spre cuvenita știință.

Poenariu Ar. Ghika G. Costaforu
A. G. Goleșcu

secretar Șt. Neagoe

nr. 2334

1858 octombre 17"

Arhiva B.C.S., Fond, St. Georges LXVIII/2, f. 106.

conservativi. Tinărul Știrbei a venit. Asemenea și Brîncoveanu. M-am scîrbit de acele caractere ce credeam că mai au un renume de onestitate. Ce să zic de ceilalți pe cari i-a timbrat blestemul opiniei de mult! Nu mai știi alege bun de rău. În Sodoma de sigur au fost mai mulți buni decît în Gomora noastră. Un tiran trebuie să fie cel ce va vrea să facă bine acestei țări.

Sum prea năcăjit decît să poci scrie mai multe. Așteptarăm mai mulți venirea dtale. Poate ai făcut mai bine de nu ai venit pîn-acum. Cu bucurie am înțeles că te bucuri de sănătatea deplină. Providența ți-o conserve! Sperez că ne vom mai revedea. Să fi avut cu cine, mă duceam la Craiova și pe la dvoastră, fiindcă acum iară trebuie să iau lumea în cap, neavînd aici ce face. Zilele sunt departe în care vei trebui să vii ca alesul credincioșilor gorjeni. Pentru toată întîmplarea pune pe d. Niță sau pe onor. fiu al dtale — pe cari-i salut — să-mi scrie cel puțin că ai primit aceasta scrisoare, căci străin cum sum, și de nesiguranța poștală am teamă.

Primește asigurarea sincerei stime al obligatului

D. P. Marțian

Colecția particulară Dr. Alice Magheru.

234

Dulcești, 3/15 octombrie, 1858

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Anunță plecarea lui I. Maiorescu la Miclăușeni. Motivele rămîinerii sale acasă. — I. Maiorescu a tradus textul Convenției. — Refuză colaborarea cu foștii săi colegi politici. Îl invită la Dulcești. — Despre poziția sa politică față de revoluționarismul altor moldoveni.

Dulcești, în 3 oct. 1858

Mult stimată și dorită amice,

Am avut plăcerea de a primi prea dorita Dtale scrisoare și te rog să fii încredințat de sincera mea recunoștință pentru rara amabilitate ce ai pentru mine.

Eată că Nițu vine la Miclăușeni, ca să afle cauza dorului ce i-ai arătat din partea membrilor viitoriului guvern (accentul se cuvine a se pune pe întîia silabă). De la Nițu vei afla că avem oaspeți foarte plăcuți și bineveniți. Nicu cu mireasa lui și cu părinții miresei, și cu doi frați ai miresei — doi tineri foarte buni, cari au făcut cursuri regulate și au și intrat în cariera practică, unul în ramul administrativ, ear al doilea la oaste ca Lieutenant, eșit după esaminul făcut în academia militară de la Wiener-Neustadt. Dar ce este mai mult, toată familia are simțiminte romînești. Dar mireasa, ți-ar plăcea dacă ai videa-o.

Eu ași fi venit să vă văd, dar nu pot, atît din cauza acestor plăcuți oaspeți, cari au venit numai pe puține zile, cît și pentru că am avut alătăieri un acces de colerică, și după aceasta am acum de trei zile durere de cap și de dinți.

Dar sperez a ave plăcerea de a te îmbrătoșa la noi Duminică, după promisiunea ce ai avut amabilitatea de a-mi da. Îți mulțumesc ferbinte pentru *Nordul*. Ce ai mai aflat în cauza mea.

Nițu au tradus Convențiunea. Ar fi bine să vii Duminică, să o revidem ca să o poți trimite Codrescului, să o tipărească în broșură, alătura cu testul francez, căci cine știe cum o va fi tradus-o Asaki, în limba sa cea armenescă.

Cu mirare am auzit că foștii mei colegi doresc venirea mea la Eși. Dar eu n-am uitat că Dumnealor au conspirat astă eamnă în contra mea, și au fost servi ai Catilinei. *Eu* nu doresc a mai fi în relațiune cu Dumnealor, nici a le servi de instrument în contra fostului lor stăpîn. Eu dau pace la toată lumea, dee-mi dar și Dumnealor pace. S-au spăriet de Catilina¹ și se îngrijesc pentru soarta cestiunei proprietății. Haide dar să îmbrătoșăm pe Hurmuzaki, în contra căruia astă eamnă am conspirat cu Catilina.

Eu nu voi nega nici o dată, că sînt excepțiuni foarte onorabile. Dar aceste sînt foarte puține. Una rondina non fa primavera. Intre aceste excepțiuni număr cu plăcere pe V. Sturdza și pe Șt. Catargiu. Eu cred că aceștia doresc venirea mea, dar eu nu văd utilitatea ei. Dacă ași asculta pe V. Sturdza, apoi tot anul ași trebui să șed în Eși. Știi că astă vară nu mă lăsa din Eși, ca să mă ocup cu o cauză percută, cu cauza băncei. Cînd cei cu putere au nevoie de cineva, îl află precum au aflat pe Gr. Balș, la Botoșani, în trecerea sa de la Herța, aud că l-au chiebat V. Sturdza prin telegraf. Nu știi la ce?

Mitică, dragul meu Mitică. De ce nu-ți pasă de vieța mea? De ce mă condamnezi la moarte? Au nu știi că omul poate muri și de greață? Au nu știi cîtă greață simte sufletul meu în Eși? Aici la țeară, înconjurat de cărți, uit necazurile politice și mă simt scutit de greață. Lasă-mă încă să trăesc. Cînd va sona oara, voi fi la locul meu și-mi voi împlini datoria. Știi slăbiciunea mea pentru D-ta, știi că nu-ți pot refuza nemică. Nu abuza dar de această calitate femeiască a mea. Și cînd va da Domnezeu să te încurci în mrejele amoriului și să șezi grecești în inima amantei Dtale să nu abuzezi de slăbiciunea ei, să nu abuzezi de *neresistibilitatea Dtale*.

En tout cas, dacă poți te rog să vii la noi Duminică, ca să ne mai explicăm, să ne înțelegem, dacă va fi puțință.

Prea bunei Dtale maici sărut minele cu multă plăcăciune. Mii de complimente la toată amabila Dtale familia din Miclăușeni și Șkeia, precum și Dl Cimpeanu.

Dacă nu vii Duminică, binevoește a-mi scrie prin Nițu, care mine se întoarce la Roman, de unde Duminică dimineața voi putea căpăta scrisoarea Dtale împreună cu gazetele.

Eu sînt mai bătrîn decît Dta și am petrecut mai mult decît Dta, cu barbații politici ai Moldovii și pentru aceasta nu cred așa lesne în sinceritatea și patriotismul lor, de și de altă parte nu sînt pesimist.

¹ M. Kogălniceanu.

Di Gheorghiadi al Dtale mi-au detras favoarea Dumisale „pentru că se teme că mă voi pune în capul aristocraților”. Dumnealui s-au dechiarat foarte espres de democrat.

Di Faca întocmai ca și D. Gheorghiadi nu-mi poate ierta că eu, ca deputat al rezeșilor, am combătut cererea lor de a se deschide toate judicările de la Adam încoace. Revoluționariu n-am fost, nici voi fi vreodată. Pentru aceasta nici am putut simpatiza nici cu Catilina, nici cu Mălinescu, nici cu Ionescu, nici cu Kinezu, nici cu Leca, nici cu Cuparencu, nici cu alți nebuni de această sortă.

Adio al Dtale sincer amic

C. Hurmuzaki

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

235

Roman, 4/16 octombrie 1858

Ion Maiorescu către D. A. Sturdza: Confirmă primirea scrisorii. Planul de a veni cu C. Hurmuzaki la Iași nu se poate realiza. Încercări zadarnice de a ajunge la Miclăușeni. Cere lămuriri în legătură cu „înțelegerea” propusă. Presupunerile lui Maiorescu. Modalitatea ținerii legăturii între București și Iași. — Familiale.

Roman, 4 optombre 1858

Stimatissime amice Mitică,

Am receput prețioasa D-tale scrisoare din 1-a, ne-am consultat cu amicul Constantin și din toate eși că Dumnealui nu poate purcede la Iași pînă după instălarea noului guvern provizoriu. Cu toată grijea ce mă apasă în privința scoaterii unui pasport pentru fiul meu, ceea ce se va face fără nici o greutate în București, eu tot ași fi mers la Iași dacă amicul nostru din Tusculum¹ ar fi putut determina ziua purcederei sale la Iași, pe mine, pe poimine or și pe marți ce vine. Pînă atunci m-ași fi decis a aștepta ca să mergem împreună, Dumnealui ca să se consulte cu acei demni oameni pe cari îi cunoaște și cari îl cunosc, ear eu ca să duc cu mine la București rezultatul combinațiilor Dumnealor, spre a putea mijloci o uniformitate de purcedere. — Dar cum zisei, Dumnealui nu poate determina ziua purcederei la Iași, mai ales că acum au în Tusculum pe Nicu² și pe întreaga familie Stercea din Bucovina: adecă D. Stercea, cocoana dumisale, doi feciori (unul oficia[n]t civil și altul militar) și duceau viitoarea soție a Nicului.

¹ „Tusculum“ Dulcești (Roman), moșia lui Gheorghe Sturdza (1790—1858), căsătorit cu Eliza Hurmuzaki (1821—1895). Identificarea am făcut-o pe baza denumirii sub care e cunoscută Eliza Hurmuzaki: „Mecena din Dulcești”; cf. G. Bezviconi, *Din trecutul nostru*, nr. 21—24, 1935, p. 12.

² Nicolae Hurmuzaki s-a căsătorit cu Natalia Stfcea (1842—1916), fiica lui Emanoil și Elena Stfcea, cf. G. Bezviconi, *Dicționarul familiilor Moldovei*, în manuscris.

Neputînd dar urma invitației ce mi-ai făcut, aseară am purces cu totul din Tusculum și am venit la Roman, unde tocînd mai întîi un cărăuș pentru Focșani, să viu la Miclăușeni să-mi împlinesc dorința ce am avut de la început de a-mi face în persoană căzutele închinăciuni, și tot deodată să aud de la D-ta prin graiu cam cari ar fi puncturile asupra cărora ar fi să-mi dau și eu părerea, întru cît m-aș pricepe. Cărăuș mi-am tocmît ca să purced mine de noapte la Focșani, iar ocaziune pentru Miclăușeni nu fui norocit a găsi. Alaltăeri fiind iar în Roman, ne-am fost înțeles ca astăzi să venim la Miclăușeni cu familia D-lui Theodori. Dar fiind că D-lor așteaptă astăzi oaspeți dintre oaspeții din Tusculum, nu pot purcede la Miclăușeni. Harabagii jidani au șabes, și D. Clucevici cătră care m-am adresat în ultima instanță, mi-a trimis răspuns că vizitiul a desferecat caii și-i duce la ferar să-i ferece. Eată-mă dar cu cea mai mare părere de rău constrîns a purcede fără să-mi împlinesc vreuna din dorințele mele.

Cu amicul din Tusculum ne-am frecat capul tare mult, cam ce ar fi punctul or puncturile principale asupra cărora să ne fi înțeles? D-ta nu spețifici nimic. Nu cumva e punctul de a răsturna noul guvern, toate cite s-au făcut de cătră Caimac[am]jiele, ce espiră, în contra Regulămîntului organic? D-ta zici că noul guvern poate schimba pe oficia[n]ți, tot așa pretinde și Debranz (în *Allgemeine Z.*). De va fi una ca aceasta, adecă după instrucțiunile Porței, or după voiea Conferinței, ca să facă atari schimbări, atunci și eu și amicu din *Tusculu* sintem de părere ca noul guvern, avînd voiă dată de a schimba ofițiați, fiind că nici Conferința n-are dreptul la schimbări de aceste, să dea lucrului *titlu legal* „răsturnînd tot ce căimăcămiiile au făcut cu călcarea art. 19 (resp. 18) din Regulamentul Org.”. Atunci toată starea introdusă de la retragerea Domnilor e frapată de nelegală și se dă și mișeilor învățătură pentru viitor.

Cum zic dacă are voiă de a schimba, să schimbe în *puterea legelor țerei*; aceasta ar fi o *faptă demnă*.

Întru celelalte vă voi ține au fait de tot cursul lucrurilor în București, unde voi lucra ca să se facă ceea ce zic mai sus. Sub timpul confacerei listelor de alegere, 5 septămîni avem timp de a ne înțelege. De aceea vă rog, ca și Dv. care după purcederea fraților veți merge la Iași, să mă înștiințați des de tot ce faceți. Să-mi adresați scrisorile prin poșta rusească, deocamdată la Sion. Ar fi bine ca D-ta îndată să scrii lui Sion să-mi spună cum să vă adresez scrisorile.

Adieu. Sărut mîna Cicoanei Catinca, sărutări și închinăciuni tinerilor amîci și amice. Nu uita a spune căzutele închinăciuni iubitelui D-tale moș, cuconul Costăchiță, arătînd tuturor adîncea mea părere de rău că lăsîndu-mă pe promisiunile bunului nostru amic din Tusculu, că azi-mîne mergem la Miclăușeni, am rămas pînă acum, cînd nu-mi mai pot împlini această dorință. Dar bun e Dumnezeu, în vara viitoare negreșit îmi voi face datoria, de nu mai curînd.

Al d-tale sincer amic

I. *Maiorescu*

Sărut pe Cîmpeanu, și-i recomand pe fiul meu căruia să-i fie tată. Acum scriu în fuga mare. Iertăciune

Dulcești, [5/17 octombrie 1858]¹

C. Hurmuzaki către D. A. Sturdza: Contramandarea vizitei lui Maiorescu la Miclăușeni. Invitație pentru Sturdza de a veni la Dulcești. — Poziția sa politică față cu a celorlalți membri din partida națională. Relațiile cu Muhlis Pașa (Grigore Sturdza). — Știri de familie. — Recomandă atitudine demnă față de comisarul turc, aducător al Hatîșerifului. — Diferendul său cu Logofeția, lămuriri și precizări în legătură cu stipulațiile electorale. — Cerc un decret de boierie.

Dulcești, Duminică.

Mult stimată amice,

Am avut plăcerea de a primi îmbele d-tale scrisori, și-ți mulțămesc din toată inima pentru nespusa amabilitate ce ai pentru mine.

Pe Maiorescul l-am îndemnat să meargă la Iași și i-am și dat și o scrisoare către Butelcă, ca să-l primească la noi în gazdă. Vineri seara au plecat de aici, împreună cu Domni Teodori (tatăl și fiii), cu hotărîre de a merge cu toți ieri, simbătă, la Miclăușeni, și de acolo, Nițu singur la Iași, după ce va fi aflat de la d-ta cauza chiemării lui în Capitală. Dar ieri, pe cînd credeam că el petrece la Miclăușeni și perorează, primii de la el neașteptata știre din Roman că planul tinerilor amici s-au schimbat peste noapte și prin urmare că el se duce mai departe, mîhnit că n-au putut merge la Miclăușeni.

Eată cuvintele scrisorii lui (îți trimit originalul)². În speranță că va merge la Miclăușeni, i-am trimis și o scrisoare către d-ta, în care te rugam să vii astăzi la noi și-ți arătăm și neputința, în care mă aflu, de a veni în zilele aceste la Dv. Acea scrisoare a mea se află la dl. Teodori.

Omul trimis la Roman, ca să-mi aducă gazetele, încă n-au venit. Pentru aceasta nu-ți pot încă ști de s-au dus Maiorescu mai departe sau nu.

Îți mulțămesc din adîncul inimei pentru stăruința întrebuintată la dl Beldiman, precum și pentru celelalte știri ce ai binevoit a-mi da — știri prea triste care mi-au umplut inima cu greață, desgust și nespūsă durere.

Dacă aș consulta numai simțimintele ce-mi insuflă ticăloșiile din Eși, nu m-aș mișca din Dulcești, ba nici aș lua parte la alegeri. Alcagă pe cine le place. Numai Dumnezeu să-i lumineze și să-și facă milă de beata țară.

Dar fiindcă n-am fost, nici pot fi indiferent în cauza cauzelor, apoi voi veni, cît de curînd, la Eși, deși știu și sînt convins că acolo unde sînt în mișcare atîtea patimi urite, atîtea ambițiuni neîndrituite, numai atot putintele Dumnezeu poate esercita o influință salutară. Numai o minune poate să ne ferească de un rezultat pernicios de eternă rușine, de o calamitate. Dumnezeu să-și facă milă cu noi!

Eu știu că venirea mea la Eși va fi un nou semnal de persecutări și de calumnii în contra mea. Ai văzut și ai auzit întărtarea și înversunarea ce au prorupt în contra mea numai din singura cauză a venirii lui Muhlis la Dulcești, ca cînd eu l-aș fi invitat, ca cînd eu i-aș fi putut închide ușa și

¹ Pentru datare compară scrisorile nr. 232, 234, 235.

² Lipsește.

ca cînd eu n-aş fi putut să-l văd astă vară la Socola dacă aş fi voit să mă întîlnesc. Mai ales, cînd ştii că-i eram dator mai multe vizite.

Dar să lăsăm aceste triste cugetări. Bun este Dumnezeu ! Vom trăi şi vom vide cine este credincios steagului naţional, cine merită frumosul epitet de membru al partidei naţionale. Aud că Tinca spune că s-au căit de întăritură, cunoscînd din cuvintele ce i-ar fi dat Kogolniceanu că prin aceasta au lovit în partida naţională ! Auzi, mă rog, Kogolniceanu l-au făcut să creadă că eu n-aş mai fi de partida naţională ! Istrate carele s-au gudulit şi la Urusov şi la Goedel şi la Turci, el este membru al partidei naţionale, şi Rolla şi Kog[alniceanu] îşi dau mîna cu el. Şi eu carele toată vieaţa mea am combătut şi influinţa rusească şi acea turcească şi acea nemţească şi pe creatura rusească Mih. Sturdza şi chiar politica lui Ghica Vodă, eu sînt de partida antinaţională ! Dacă partida naţională se compune de oameni de-alde Istrati, Kogolniceanu, Assaki, Milu, Costin Catargi, V. Ghica etc., atuncea eu cu bucurie primesc a lua ori ce alt titlu, decît acel batjocorit prin mai sus numitele fiinţe ¹.

Ieri au fost ispravnicul Scarlat Virnav la noi şi ne-au spus curat, că „mai bun decît toţi este Vogoridi, şi că el i-au şi spus-o aceasta în fiinţa lui Muruzu de la Hălăuceşti. Pe V. Sturdza nu[-l] cunoaşte bine, pe Negri nu-l face hazu, în sfîrşit Vogoride este cel mai bun, pentru că este cel mai necapabil şi nu va împotivi pe Adunare, să facă legi spre a mărgini pe domn, căruia Convenţiunea i-au dat prea mare putere : (dîndu-i dritul de a desface Adunarea)”.

Iată politica dlui Virnav, carele ne-au şi spus că au poftit pe Vogoridi în gazdă la dînsul, cînd va trece la ţeară. — Dar cum mai poate cugeta bulgarul la domnie, cînd nici în listă nu poate intra ? Ştii că au chemat pe Petrovici prin telegraf, l-au poftit la masă şi l-au rugat să-i dea glasul ?

Noul dtale secretariat face onoare simţimintelor dtale, precum şi Căimăcamilor. Nu fără cuvînt sînt eu înamorat în Mitica meu. Ai noroc că nu sînt femeie. N-ai scăpa nici odată din braţele mele.

Nicu ² m-au însărcinat să-ţi rostesc cele mai ferbinţi mulţămiri pentru amabila fericitare. Şi el au dorit foarte mult să te vază dar n-au putut avea această mulţămire, pentru că au venit împreună cu mireasa, socrii şi cumnaţii săi, care au mare grabă fiindcă se espiră terminul congediei. Deseară se duce pe la Văleni, unde s-au dus mireasa şi familia ei aseară, iar mine demineată se duc toţi pe drumul Fălticencilor.

Te rog să spui la toţi care te-au însărcinat să mă chiami la Eşi că le sînt foarte recunoscător pentru buna opiniune ce-mi manifestează şi voi veni cît se va putea mai curînd.

Cumnatul meu, sora mea, Nicu şi dl Laurian toţi mulţămesc pentru amabila dtale neuitare. Buniicăi dtale şi cuc. Catincăi sărut mînele. Mii de complimente la toţi ai dvoastră de la noi toţi. Îmbrăţoşeri dlui Cîmpeanu. Să ne videm sănătoşi şi voioşi la Eşi. Cu cea mai sinceră stimă.

Al dtale amic şi serv

C. Hurmuzaki

¹ Patima, cu care Const. Hurmuzaki atacă pe M. Kogălniceanu şi pe ceilalţi fruntaşi unionişti merge pînă la insinuarea că Asachi, Costin Catargiu şi N. Istrati ar fi făcut parte din rîndurile unioniştilor în acel moment.

² Vezi scrisoarea precedentă.

N.B. 1. Nu cumva să dați turcului care vine cu Hatiseriful o parafrintă. Să înceteze odată peșcheșurile și cu ele pofta de a fi trimis cu fer-manuri în Principate (și Nițu¹ este de această opiniune).

2. Te rog să privighezi cu ochiu neadormit ca să nu se espedească nelegiuita poruncă a Logofetei în cauza mea și să poțtești pe Panu, ca îndată ce va urma eșirea lui Beldiman din acel post, să iee acta la sine și să o ție pînă la venirea mea.

3. Spune cui se cuvine, că art. V din *Sobornicescul hrisov* (în cele de pe urmă rînduri) spune *rostit și lămurit* că publicațiile de 6 luni se fac *numai* la vînzări de veci, car nu și *la alte transacțiuni*, așa nu la danii, la schimburi etc.

Magarii au și citat acest art. în formula întăriturii².

4. Mai spune cui să cuvine că după art. 9 din *Sobornicescul hrisov*, alegerea și stîlpirea se cer numai la rezeși împreună stăpînitori și prin urmare, că actul meu este necontestabil, neatacabil.

5. Nu uita că spre a fi eligibil se cere venit de 400 # și că eu pot dovedi acest venit și prin sîneturi, care aduc dobîndă; căci Convențiunea nu cere ca acești 400 # să fie din pămînt (foncier) precum cere tot Convențiunea de la alegători (100 # și 1000 # *revenu foncier*).

Dacă Convențiunea ar fi voit ca și aleșii să aibă venit din pămînt, ar fi adăogit și la 400 # cuvîntul *foncier*.

Dar pe cît înțeleg și văd și din niște estrase din protocoalele Conferințelor, restricțiunea adoptată pentru alegători, anume s-au înlăturat pentru eligibili, ca să poată fi aleși și inteligenții, cari neavînd moșii au alte venituri, precum doctorii, inginerii, arhitecții, advocații, spițerii etc., etc.

Nu scăpa aceasta încunjurare din vedere.

6. Din *Kölnische Zeitung* mai văd o greșală în textul adus de *Independința*. Nu 3/4 ci 2/3 din membrii Adunării se cer pentru a pune pe miniștrii în stare de acuzare

Adio

Am scris prea mult, încît mă tem că nu vei avea răbdarea de a ceti toată scrisoarea mea și vei scăpa din vedere unele. Numai de n-ar avea această soartă citatele din *Sobornicescul hrisov* și rugămîntea despre reținerea actei pînă la venirea mea.

Soră mea te poțtește să mijlocești un decret de boierie și pentru Trésor care este plin de merite. Am dat și la Roman comisioane să cumpere un decret, căci aud că se află de vînzare. Dar nu știu de se va găsi la Roman un rang de acele mai mari conform cu mărimea meritelor lui Trésor.

Mă mir cum tocma rangul de spătar s-au aplicat la coada lui Azor și nu unul din cele mai de rînd astăzi, adică cele mai mari.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

¹ Ion Maiorescu.

² Hrisovul domnesc de întăritură. Cf. *Sobornicescul hrisov*, ediția citată.

Iași, 6/18 octombrie 1858

V. Sturdza către C. Negri: Îi cere să iasă cu orice preț din izolarea de la Tg. Ocna; să vie la Iași unde îl reclamă interesele țării, îl așteaptă prietenii politici să readucă armonia în partid și să fie sfetnicul caimacamilor înșiși.

Iassy, le 6 octobre 1858

Je viens de prendre la peine pour dresser un réquisitoire aussi terrible que je le pourrais et t'accuser par devant le tribunal de ton propre coeur de trop sacrifier à tes penchants de retraite. Personne, tu le sais bien, ne t'appelle pour te poser intempestivement en candidat; on te connaît assez pour ne pas l'attendre et l'exiger de toi; ce n'est point pour assister non plus à la chute du Caïmacam actuel, ni pour voir le Turc ou entendre le firman, tout cela n'est dans la pensée de personne, de ceux qui t'appellent, et de ta part de faibles allégations pour excuser ton absence du milieu de tes amis, dans des cas aussi critiques. Tu dis avoir assez des partis et n'en plus vouloir. Je conçois que les partis qui ont pour principal but des personnalités te fassent horreur et t'inspirent le mépris, mais as-tu le droit de refuser ton assistance à un parti qui se poserait pour but, franchement et loyalement, l'avenir du pays, et le problème d'éviter la néfaste objection et les misères passées, de soutenir tes fidèles et vieilles théories ainsi que les droits du pays? Sais-tu que ce parti est aujourd'hui, le seul inactif faute de pouvoir réunir ses quelques et rares amis épars? Sais-tu que dans cet infiniment peu nombreux noyau les discussions, les intrigues, les méfiances s'y sont malheureusement infiltrées? sais-tu que nos ennemis se démentent et tout abjects qu'ils soient forment des prosélytes et leurs adhérents augmentent et se recrutent de toutes ces ignorances et incapacités habituées à se ranger du côté du nombre des menaces, des promesses et tant d'autres machinations parce que de votre côté ils ne voient aucun noyau, aucune action. Comment peux-tu donc méconnaître la nécessité de venir au moins pour quelques jours essayer de rallier, de fusionner tous ceux qu'il serait possible, nous concerter tous sur ce qu'il y aurait à faire. Tu sais combien tu es aimé et respecté. Eh bien, chaque fois que je t'ai appelé, je n'ai été que l'écho de nos amis qui espéraient beaucoup de toi et de ton nom pour pouvoir présenter au pays un parti avec quelques chances d'abattre les effets des intrigues. Quant aux conseils qu'on attendait de toi et que tu as l'air de croire superflus parce que le rôle de la Caïmacamie te paraît suffisamment tracé. Mais oublie-tu qu'il a y des combinaisons gouvernementales, dont la Convention ne peut et ne doit pas faire mention, et qu'il faut cependant faire réussir sous peine de présenter un gouvernement faible ou déconsidéré. C'est une des grandes difficultés dans laquelle tu pouvais nous être d'un grand secours. Tu sais combien les offres que nous ferions doivent être peu attrayantes pour toute personne qui n'a pas en vue d'intérêt personnel. C'est une abnégation et un sacrifice que doit nous apporter celui qui acceptera

de coopérer avec nous. Tu sais combien c'est difficile à trouver ; déjà nous n'avons que des refus là où nous avons sondé jusqu'à présent. Tu nous aurais sans doute beaucoup aidé à déterminer quelques-uns de nos amis. Dans la Caïmacamie même, l'entente je ne sais si elle pourra s'établir et nous comptions aussi sur toi pour intervenir au commencement s'il le fallait auprès de ton ancien collègue. Enfin mon cher, nous sommes tous persuadés que la grande préoccupation doit être d'avoir et d'obtenir une Assemblée comme il faut. Mais pour cela justement nous aurions dû nous concerter d'abord et nous mettre d'accord ; alors je crois les courses des candidats auprès des collègues où ils voudraient se poser promettaient plus de réussite. Cocoutza aussi m'écrivit sur ces affaires certaines choses sur lesquelles nous devrions [nous] consulter ensemble.

Voilà, j'espère, des motifs suffisants, autres que ceux que tu nous supposais, pour t'appeler à Iassy. Je croyais que tu n'attendais qu'un signal pour accourir. Alexandry lui même, m'avait dit qu'il t'avait décidé de venir et que tu devrais être ici à la fin de la semaine passée. Voilà pourquoi je me contentais de t'appeler en deux mots. Autrement je serais peut-être parti pour t'emmener. Quoique ton retard nous a déjà, je crois, nui, je pense ainsi que d'autres, qu'il serait toujours utile que tu viennes au moins pour quelques jours. Sur ce — je Vous embrasse tous deux bien tendrement et suis tout à toi

B. Stourdza

Aujourd'hui mercredi le firman devait partir d'après la nouvelle qu'on a reçue hier ; mais nous n'avons pas encore de nouvelles qu'il soit parti de C-ple. Néanmoins tous tes amis te prient d'arriver au plus vite.

Bibl. Acad. R.P.R., coresp. inv. nr. 12091.

238

București, 13/25 octombrie 1858

Ion Măiorescu către D. A. Sturdza : Regretă că trebuie să refuze propunerea făcută dar se simte nevređnic de sarcina ce i s-ar încredința. — Critică politica ascunsă adoptată de noul guvern ; știe că Alex. Ghica a fost exclus de pe lista candidaților și că Știrbei e privit cu răceală.

București, 13/25 optbr. 1858

Stimatissime amice,

Cu cea mai adincă durere ți-am trimes eri un răspuns negativ. Durerea mea e cu atît mai mare cu cît provocarea e făcută în termenii cei mai pătrunzători și provine de la un june pe care toți cei ce-l cunosc îl consideră de model junimei romîne a Principatelor unite. În adevăr m-a costat foarte mult a recusa o propunere al cărei organ e un Mitică Sturza ; însă eram dator a o recusa. Eu îmi cunosc foarte bine debilitățile mele

și puținătatea calităților ce se cer spre a juca un rol politic în împrejurările de față, — calități pe cari inima d-tale aprinsă de focul patriotismului și mișcată de simțimintele cele mai pure și mai nobile mi le multiplică cu o țifără prea mare, încît mă simț foarte umilit. Vezi ce cere Guizot (Histoire de la civilisation en Europe, VII-e lesson):

„Il n'y a guère, Messieurs, que deux sources d'où puissent découler dans la sphère politique la grandeur de l'ambition et la fermeté de la pensée. Il faut avoir ou le sentiment d'une grande importance, d'un grand pouvoir exercé sur la destinée des autres, et dans un vaste horizon, ou bien il faut porter en soi le sentiment énergique d'une complète indépendance individuelle, la certitude de sa propre liberté, la conscience d'une destinée étrangère à toute autre volonté que celle de l'homme lui-même. À l'une ou à l'autre de ces deux conditions semblent attachés la hardiesse de l'espoir, la hauteur de l'ambition, le besoin d'agir dans une grande sphère et d'obtenir de grands résultats”.

Toate aceste îmi lipsesc. Mai pune scurtimea timpului, cerbicia partitelor politice și armele adversarilor cu cari ași ave a mă lupta. După ce am cumpănit toate, m-am convins că sarcina e cu mult mai presus de puterile mele. Mulțumind dar acelor nobili bărbați, al căror organ ești, pentru buna opiniune ce au despre mine și pentru onorifica propunere ce-mi fac, sînt constrîns a te ruga ca să le arăți că nu pot primi misiunea cu care sînt îmbiat.

Să nu uit a-ți mai adăuga că membrii noului guvern provizoriu de aici se închid într-un cerc, în care încă nimenea din cei de partita adevărat națională n-a putut pătrunde ca să afle: ce vor? de ce idei sînt însuflețiți? ce sistem vor adopta? Se vede că de la principele Știrbeiu, a cărui activitate politică a fost pururea ascunsă de ochii plebeilor și ai profanilor, au învățat și dumnealor măiestria de a se învălui cu negura misterilor. Numai una știm pînă acum de la acești bărbați ai umbrei, că pe cai-macamul ce se retrage l-au scos din lista candidaților de domnie sub cuvînt, legal de va fi adevărat, cum că tatăl său ar fi venit în opinci din Albania și că de la opincă s-ar fi rădicat cu adevărat pînă la bănie, dar că aceasta nu modifică străina origine. Afară de această descoperire din care nu fac mister, mai eacă una în adevăr misterioasă. Capul noului guvern provizoriu a trimis vorbă lui beizade Iorgu Știrbei și lui Plagino ca acești doi bărbați să nu-i calce în casă.

Ce să faci cu acești oameni ai negurilor?

Arată te rog închinăciunile mele tuturor celor ce se interesează de mine
Al d-tale sincer amic

Nițu

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, f. 303—304v.

București, 21 octombrie/2 noiembrie 1858

Gradowicz către Alléon: Impresii, după instalarea Căimăcămiei. Primele neînțelegeri dintre caimacami. Despre componența viitorului minist. Ecoul produs de proclamația dată de caimacami. Opoziția radicalilor. Starea de spirit a poporului. — Situația din Moldova: deosebiri și asemănări.

La lecture du hati-shérif et du firman d'installation de la nouvelle Caïmacanie a eu lieu samedi 30 octobre ; les ghikistes et les ultras ont fait une forte propagande dans le but de faire huer le firman qu'ils prétendaient être en contradiction flagrante avec la Convention de Paris. Le public en a entendu la lecture avec le plus grand calme montrant en cela plus de bon sens que ces hommes ambitieux et faux. Les caïmacans ne sont pas d'accord entre eux sur les mesures à prendre. Ils voulaient changer tout le ministère suivant les explications que leur a données Mr Béclard d'après sa dépêche de Paris et de Constantinople. Mr Colquhoun joignait ses instances dans le même but ; mais les caïmacans ébranlés par le Consul de Russie en ont appelé à Constantinople pour recevoir des instructions ad-hoc. Kiamil-bey paraît avoir mit la main à cette affaire et appuyer les menées des Ghika.

Si le ministère est changé les caïmacans sont décidés à rester dans la neutralité, à ne prendre personne du dernier Ministère du Prince Ghika ni de celui du Prince Stirbey ; ce seront des hommes comme Jean Slatinéano, Katardji, Brailoi, Falcoyano, on ne pourra qu'applaudir à cette mesure si en réalité elle est prise.

Pour le moment la Caïmacanie publie une proclamation dont la copie est ci-jointe¹ ; elle a fait grande sensation parcequ'elle contient presque mot à mot l'expression des sentiments dont se paraient [les] ultras. Si elle ne contient pas l'expression véritable des sentiments du passé des Messieurs les Caïmacans, elle peut être considérée comme une ironie de la propagande des ultras.

Si l'on voulait prendre au sérieux les cris des ultras on devrait s'attendre à chaque instant à voir éclater la révolution. Ils ne parlent de rien moins que de faire arrêter les caïmacans en cas qu'ils osent faire des changements parmi le ministère, les administrateurs et la milice, car le Prince Ghika a nommé à ces places des hommes sur lesquels les ultras peuvent plus compter que le Prince même. Le changement de ces hommes est absolument nécessaire pour éviter le jour de l'élection des membres de l'Assemblée et du Prince, quelque émeute qui pourrait éclater parmi le peuple excité par les meneurs Ghikistes et ultras.

La même chose se passe à Iassy à deux exceptions près :

1. La Moldavie n'a pas d'ultras, deux ou trois hommes de cette opinion ne peuvent constituer un parti.
2. Les intrigues pour empêcher la Caïmacanie de marcher sont conduites par l'agent de l'Autriche qui s'est emparé d'Et. Catardji et le met en hostilité avec ses deux collègues.

En Moldavie l'élection du Prince Michel Stourdza est presque assurée, le parti libéral lui donnant aussi sa voix comme au seul capable d'administrer.

En Valachie plusieurs ont aujourd'hui à peu près les mêmes chances.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 107—108. Copie.

¹ Cf. Ordinul nr. 1 al Căimăcămiei Țării Românești către Consiliul Administrativ Extraordinar din 18/30 octombrie 1858 în D.A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 573-574.

Paris, 27 octombrie/8 noiembrie 1858

Constantin Boerescu către Vasile Boerescu: Îi relatează primele demersuri făcute în vederea tipăririi în broșură a articolelor ce-i va trimite din țară; numărul de exemplare propus, costul tiparului, colaborarea ziaristului francez Hatin. Abonamentul lui C. Racotă pentru ziarul „l'Avenir”.

1858 Paris

27 octobre.

Iubite nene,

D. Grădisteanu ți-a scris despre ceea ce am făcut cu articolii d-tale. *Pressa* a răspuns că vrea să i se mai comunice încă două-trei articoli ca să vadă în urmă dacă presintă destul interes spre a le reproduce. Ori cum ar fi, acu, nu mă mai preocup despre asta de vreme ce îmi scrii să facem o broșură; las pe seama dlui Grădisteanu să facă ce o voi cu jurnalele. Eu am tradus primul articol și am fost azi de m-am înțeles cu Hatin. El a priimit bucuros toate și s-a însărcinat cu tiparul și cu corectura. Am calculat că dacă vor eși zece articoli, atunci vom forma o broșură de trei coli de tipar, și atunci cheltuiala aproximativă (trăgînd 500 exemplare) va fi de 200 fr. Această sumă va crește negreșit cînd numărul articolilor va trece peste zece. Lui Hatin, în rîndul trecut nu i-am dat nimic. Socotesc că este drept să-i dăm astădată vre-o 40 fr. Vezi dar aproape ce sumă cată să-mi trimiți. De vrei să-mi trimiți și mie ceva parale nu e rău. În fine avînd vre-o 50 # pentru tot, e tocmai bine.

Hatin îți trimite complimente și te roagă să-l scuzi dacă nu ți-a răspuns pînă acum. Este foarte ocupat cu *Istoria Presii* pe care o s-o imprime acum și care o să formeze 4 volume.

Primii și al doilea articol. O să-l duc și pe acesta lui Hatin, așa că săptămîna viitoare vom avea ce pune sub presă.

Am uitat să-ți spui că o să punem cîte un franc prețul broșurelor ca să poată eși astfel cheltuiala. Pentru trimiterea lor pe la jurnale și curți o să coste multe parale. Dtale să-ți trimiț cu poștea două-trei, dar restul (pîn'la 50?) să ți-l trimiț tot cu poștea? . . . Îți spui atîtea amănunte, fiindcă este destul ca să-mi răspunzi.

. . . . [chestiuni strict familiale]

O să scriu să trimiță jurnalul *Avenir* a lui Racotă; bine ar fi fost însă să-mi dai adresa lui precisă și să-mi trimiță și paralele abonamentului pe un an, plus ceva pentru transport. Adresa *exactă* fiindu-mi neapărat necesară, voi aștepta încă.

Primește îmbrățișări de la amici

și de la fratele

C. Boerescu

București, 28 octombrie/9 noiembrie 1858

A. G. Golesecu către D. A. Sturdza: Îl anunță că n-a putut hotărî pe I. Maiorescu să vină la Iași. El va sosi peste 10 zile. Îi cere găzduire, ca să nu stingherească activitatea politică din casa lui Rallet, locuind acolo.

Bucarest, ce 28/9 Oct. 1858

Cher Monsieur Stourza,

Je vous écris ces quelques lignes à la hâte pour vous faire savoir qu'il m'a été impossible de déterminer Majorescu à se rendre à Iassy pour se charger de la mission dont nous étions convenus.

Mes instances réitérées n'ont pas pu vaincre la résistance. J'ai été un moment sur le point de l'entraîner à faire une tournée avec moi en Moldavie ; mais tout espoir s'est évanoui quand il m'a enfin fait connaître les motifs personnels qui lui imposaient la plus grande réserve dans ces circonstances.

Ces motifs ne peuvent pas s'exprimer dans une lettre ; je vous en ferai part à Iassy, car j'espère bien avoir le plaisir de vous rencontrer dans une dizaine de jours. Et, comme vous avez eu l'amabilité de m'inviter à me rendre directement chez vous, je ne manquerai pas de profiter de cette occasion pour resserrer les liens de notre *naissante amitié*.

Le bien que j'ai entendu dire de vous par des personnes qui vous connaissent de très près, m'en donne le désir le plus vif et le plus sincère.

J'étais convenu avec Raletti d'aller me loger chez lui, mais je lui ferai une infidélité pour cette fois et j'espère bien qu'il ne m'en voudra pas ; sa maison est, à ce qu'il paraît, dans les circonstances actuelles *un vrai cercle politique* et j'ai bien peur de devenir inopportun en allant établir mon siège au centre même de vos réunions.

Je quitte Bucarest dans quelques heures pour ne pas y rentrer avant mon retour de Iassy.

À bientôt donc et croyez bien, je vous prie, à l'affection de votre bien dévoué

A. G. Golesecu

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, f. 306-7.

Brăila, 1/13 noembrie 1858

M. N. Duillie către Chr. Tell: Rugat de Tell să sprijine candidatura lui Opran la Brăila, îi expune situația partidelor politice și a candidaților propuși în district și oraș.

Respectabile Domnule,

Mă stim ferice pentru că mă bucur de simpatiile Domniei Tale, proba pentru aceasta este într-adevăr epistola D-tale cu data dela 20 8-brie, care, ce e drept, mi-a făcut cea mai vie mulțumire. Drept recompensă la asta mare considerațiune din parte-vă, n-am decît să vă ofer, respectabilul meu domn, devotamentul meu, în tot cazul cînd este vorba de mîntuirea generală.

În respectul renegaților politici, n-am ce să zic alt decît să ader și eu la sentința ce le-ați dat de ciarlatani politici. Tot ce pot să mai adaug aci este că n-am crezut nici una dată și nici nu voi crede în asemenea oameni. Acești ambițioși, acești esclusiviști în fine, au compromis cauza în 48, au apărât-o rău în timpul emigrației, și în scurt au denegat-o în epoca din urmă. Bine ar fi fost — după idea mea — ca acești oameni să nu se fi născut romîni, cu toate că unul dintre dînșii este fanariot încarnat (Rosetti).

Am înțeles și ceea ce-mi scrii despre amicul nostru Opran; cu adevărat acest bărbat ar fi — în sens general vorbind — un deputat din cei mai de frunte, iar în special judecînd, singurul numai ar putea să pledeze cauza comerțului național atît de avilit și meprisat. Mi-am luat sarcina să popularis printre alegători idea despre D-lui; cu toate că nu garantez despre reușită, căci pe de o parte, retrospectivii încurajați de curentul ideilor momentane combat de moarte orice nu se aseamănă cu dînșii; iară pe de alta, cei ce se zic din *gratia Dei* partitul național (vorba improprie în întîmplarea aceasta, fiindcă ar căuta să se zică partitul progresist) au de candidat pe fratele Michael Marghiloman și căpitanul Constantin Petrescu, care după cum însuși spune este în strînsă legătură cu vechiul său amic Sergiu, acum numit famosul Serruriu din Giurgiu.

Acești doi propuși deputați au de rivali pînă într-această oră alte două perechi din partea retrogradă. Cu un cuvînt intrigile sunt mari și multe, și prin urmare nu sunt în stare să prezic că cine ar eși vîngăter. Dacă Domnul Opran, care are multe cunoștințe la Brăila, crede că ar putea cu prezența D-lui să înduplice, n-are decît să vie la noi, mai cu seamă acum cînd Căimăcămia cea posomorită l-a liberat din funcțiune. Doresc din suflet să fii ales deputat și aceasta mi-ar face și mai mare plăcere cînd ar fi și cu să lucru cu Domnia-ta la interese generale. Cu toate acestea eu nu o să am loc între alegători, căci moșia mea nu aduce un venit anual de ₰ 400, ci numai de ₰ 110, prin urmare am dreptul a vota la plasa pentru delegați, și aceasta nevoind să o fac, fiindcă n-am pe cine alege, mă abțin. În oraș iarăși nu pot reuși din cauza multor pretendenți cari de orice culoare vor fi, ei nu știu să-și facă loc la ținta lor decît prin negre calomnii. Oamenii partitului național au dat în circumstanțiile prezente un exemplu de asemenea calomnii mai mare decît ciocoi a căror doctrină este eșită din infern. Setoși de a se procopsi, unii din ei, sforăie în dreapta și în stînga numai ca să ajungă deputați, gospodari și altele mai departe.

În fine prin intrigile de din năuntru și de din afară, suntem aduși într-o astfel de stare încît mai semănăm cu aceea a polonilor din timpul decadenței lor. Dumnezeu să ne ferească ! Dacă voi putea captiva opiniunea publică în respectul Domnului Opran, voi anunța D-tale.

Terminînd epistola mea, am onoarea de a fi cu tot devotamentul

M. N. Duillie

Bibl. Acad. R.P.R., coresp. inv. nr. 13.934.

243

[București,] 4/16 noiembrie 1858

Ștefan Golescu către C. Ciochinescu : Trimitere profesia de credință a partidului național din Țara Românească, pentru adeziuni.

Iubite frate !

Vi se alătură profesia de credință publicată prin ziarul „Romînul” nr. 87¹ deocamdată în cinci exemplare. Toți alegătorii adevărați naționali credem că ar trebui să facă adesia lor la această profesie care este și ca un manifest național.

Grăbiți a ne întoarce una sau două din aceste foi cu adesia cerută, prin sub-însemnarea aderanților în josul celorlalte subînsemnări ce figurează în listele ce vi se trimit ; iar celelalte răspîdiți-le spre a fi cunoscute și prin județ.

Adesia se cere numai de la cei cu drept de alegători și eligibilitate.

Salutare frățească

Ștefan Golescu

1858 Noembrie 4

Bibl. Acad. R.P.R., pach. CL/284.

244

București, 11/23 noiembrie 1858

Gradowicz către Alléon : Comentarii în legătură cu publicarea instrucțiunilor pentru alcătuirea listelor electorale ; modificările aduse. Termenele fixate. Situația partidelor : Căimăcămia și marii boieri cola-

¹ Cf. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 738-741 : „Profesia de credință a partidului național în Valachia, din 3/15 noiembrie 1858”.

borează în favoarea lui Bibescu ; metodele întrebuițate ; radicalii șovăiesc, încearcă o apropiere de moderați. Preferințele acestora : Știrbei. Poziția lui Ion Ghica ; criticile ce i se aduc.

Bucharest, le 23 9bre 858

La Caïmacamie a publié les instructions d'après lesquelles les administrateurs et les sous-administrateurs doivent procéder à la confection des listes électorales. La Caïmacamie a outrepassé ses pouvoirs par deux stipulations qui y sont arrêtées :

1. Une terre hypothéquée ne donne droit au vote que pour le surplus s'il en reste.

2. Les administrateurs et les sous-administrateurs ne peuvent être élus dans les districts où ils sont en fonction.

La Convention de Paris ne prévoit nullement l'hypothèque. En opposition de ce qui a été fait auparavant pour les élections du Divan ad-hoc par cette raison beaucoup d'électeurs doivent présenter aujourd'hui une pétition à la Caïmacamie pour redresser cette stipulation contraire au sens de la Convention.

Quant à la défense des élections des administrateurs et sous-administrateurs elle est arbitraire, d'autant plus qu'il y a très peu d'administrateurs qui aient la chance d'être élus députés de la Chambre élective — et de plus la Caïmacamie ne peut faire des lois au-dessus de la Convention de Paris.

L'inscription des listes électorales est fixée jusqu'au 5/17 décembre — par suite, l'élection du Prince n'aura lieu que vers le 15/27 janvier 1859.

La Caïmacamie, son ministère et les grands boyards usent de tous leurs moyens pour assurer l'élection du Prince Bibesco. Ils n'épargnent ni persuasion, ni promesses, ni flatteries, ni intimidation ; ils appellent les électeurs des districts à Bucharest et les travaillent afin qu'ils ne votent pas pour un de leurs camarades de district mais pour tel ou tel grand boyard, et comme les grands propriétaires mêmes ont toujours été pliés à la volonté des grands boyards les chances pour Bibesco grandissent de jour en jour. Reste à voir ce que fera le Prince Stirbey à son arrivée que l'on annonce devoir être bien proche.

Les ultras reconnaissent qu'ils n'ont pas de sympathies dans le pays, et voient leur défaite dans les élections futures. Aussi les frères Golesco, Nicolas et Etienne cherchent-ils à se défaire du parti ultra et à se rattacher au parti modéré. Mais ce dernier parti quoique nombreux n'a pas grande influence sur les électeurs de districts et de plus il n'a pas un chef parce que les tendances de ce parti ne sont pas encore bien établies, quoique la majorité accepte faute de mieux le Prince Stirbey comme futur Hospodar.

Depuis l'arrivée de Ion Ghika tout le parti modéré et les hommes isolés de leurs prétentions personnelles tels que Jean Cantacuzène, Prince Démètre Ghika se rallient autour de lui.

Mais on agit encore aujourd'hui en tâtonnant car Ion Ghika ne se prononce ni pour Stirbey ni pour personne.

D'ailleurs on a de grandes préventions contre Ion Ghika même. On lui reproche de n'avoir pas encore donné sa démission de Prince de Samos; on n'admet pas qu'il puisse servir deux causes à la fois: sa patrie ici et celle de la Turquie, puissance étrangère, à Samos. On lui demande de se démettre dès à présent de ses fonctions turques, et s'il ne le fait pas avant les élections il se peut que le parti modéré même combattra sa candidature comme député de la Chambre élective si bien que les boyards et les ultras la combattent déjà mais au point de vue particulier craignant la supériorité de ses qualités.

Voici la position dans laquelle se trouvent aujourd'hui les partis. Malgré les menées des boyards on ne peut pas considérer la cause du Prince Stirbey comme déjà perdue.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 105-106^v. Copie.

245

București, 11/23 noiembrie 1858

Gradowicz către soția lui Sadyk-Pașa: Considerații în legătură cu sosirea lui Ion Ghica în țară și intențiile acestuia în caz de reușită sau nereușită în alegeri. Îndoielile lui Gradowicz.

Confirmă primirea scrisorii nr. 35. Manolescu a plecat la Belgrad. — Îi recomandă lectura buletinului nr. 39 către Alléon.

Bukarest, 23 nov. 1858

No. 30

Już dzis̄ dziesiãty dzien̄ jak z domu nie wychodzę, frebra mnie mocno wstrzãsa.

Jon Ghika jest tutaj, kazał się klaniać, a nie mogli byđz u Pani Dobrodziejki z przyczyny złego powietrza.

On myśli starać się, byđz tutaj wybranym deputowanym do izby elekcijny, w takim razie da dymissiję z Księstwa Samos. Jezli zaś nie będzie deputowanym, to wróci nazad do Stambulu. Nie wiem czy mu się to uda, bo tutaj żądają, niech pierwiej da dowód patriotyzmu i da dymissiję, innaczej nawet jego przyjaciele nie chcą dla niego pracować.

A vrai dire les Valaques ont raison, et en tout cas l'avenir lui appartient ici.

List ostatni Pani Dobrodziejki, który otrzymałem w tym tygodnia, był No. 35 z 10 Nov.

Manolesko nie przyszedł do mnie, więc nic nie mogę powiedzieć, tylko tyle wiem, że on na list A . . . odpisał mi zaraz z Belgradu.

Wiem to że oni mają szyfry osobne.

Sługa i przyjaciel

Gradowicz

Proșe ȝadać od A . . . dzisiejszȝa depeșe No. 39, bo w nim nie ma szyfry, a opisujȝ teraźniejszy stan tutejszy. A . . . nie dał mi ȝadna rekomandacijȝ do Kiamila Beya, nie znam go zupełnie.

[*Traducerea :*

Astȝzi este a zecea zi de cȝnd n-am ieșit din casȝ, febra m-a scuturat tare.

Ion Ghica este aici, s-a decis pentru temenele și n-a putut sȝ treacȝ pe la binefȝcȝtoarea mea doamnȝ din cauza aerului rȝu.

El are intenȝia sȝ se strȝduiascȝ sȝ fie ales aici deputat în Adunarea electivȝ; în asemenea caz își va da demisia din principatul de Samos. Dacȝ însă nu va fi ales deputat, atunci se va întoarce la Stambul. Nu știu dacȝ va reuși, dat fiind cȝ aici îi cer sȝ dea mai întȝi dovadȝ de patriotism și sȝ-și dea demisia, altfel pȝnȝ și prietenii lui nu vreau sȝ lucreze pentru el.

A vrai dire les Valaques ont raison, et en tout cas l'avenir lui appartient ici.

Ultima scrisoare a binefȝcȝtoarei mele doamne, pe care am primit-o în sȝptȝmina aceasta, a fost cea cu No. 35 din 10 noiembrie.

Manolescu n-a venit la mine, deci nu pot spune nimic, atȝta știu numai cȝ el a rȝspuns imediat din Belgrad la scrisoarea lui A[lléon]. Știu cȝ ei au cifruri deosebite.

Sluȝȝ și prieten

Gradowicz.

Rog sȝ cereȝi de la A[lléon] depeșȝ de astȝzi cu No. 39, cȝci în ea nu sȝnt cifruri și descriu în ea situaȝia actualȝ de aici. A[lléon] nu mi-a dat nici o recomandȝie cȝtre Kiamil Bey, pe care nu-l cunosc de loc].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 198-199v.

246

[Iași], 13/25 noiembrie [1858]¹

V. Alecsandri cȝtre I. Alecsandri: Îi comunicȝ „sumarul istoric al ultimelor evenimente” dupȝ instalarea Cȝimȝcȝmiei de trei : discuȝiile pentru menȝinerea portofoliilor ministeriale, adoptarea principiului majoritȝții, numirea noului guvern. — Activitatea sa ca secretar de Stat; libertatea presei. — Redactarea instrucȝiilor pentru aplicarea legii electorale. — Interpelarea lui Al. Cantacuzino, Al. Cuza și V. Alecsandri. Separatismul lui Șt. Catargi. — Destituirea administratorilor de județ. — Ștefan Catargi provoacȝ intervenȝia Porȝii; depeșȝ vizirialȝ; Afif Bei. — Polemica V. Alecsandri — consulul Austriei.

¹ Scrisorile nr. 246, 247, 258, 261–262 și 271 adresate de Vasile Alecsandri fratelui sȝu Ioan Alecsandri au fost semnalate și rezumate întâia oarȝ în *Catalagul corespondenȝei lui Vasile Alecsandri* întocmit de Marta Anineanu. Ed. Acad. R.P.R., 1957, p. 1–2.

Mon cher Jean,

Tu dois être curieux de savoir ce qui se passe chez nous. Voici un sommaire historique des derniers événements que je te charge de communiquer aux journaux et particulièrement à Léon Plée et à Ubicini.

Pendant les premiers dix jours de l'installation de la nouvelle Caïmakamie réglementaire, les trois membres de ce gouvernement perdirent un temps précieux à discuter sur les questions suivantes :

1° Si les caïmakams devaient garder leurs portefeuilles de ministres ? Mrs Stourza et Pano étaient pour la négative, mais Mr Catargi mû par des velléités ambitieuses, par des arrière-pensées de dictature et conseillé par les Costino Catargi, Balanescu, l'Agence d'Autriche, ne consentit en aucune façon à lâcher son portefeuille. Il comptait comme chef du ministère de l'Intérieur avoir la haute main sur les affaires, et diriger les opérations électorales à sa guise en se servant des administrateurs nommés par Vgoridi comme d'instruments serviles.

La question fut tranchée par l'exemple de la Valachie et les consuls aidant, les caïmacams gardèrent leurs portefeuilles.

2° La question d'admettre le principe de la majorité dans les travaux de la Caïmakamie. Après bien des luttes, ce principe fut admis et consacré par les signatures de trois caïmakams.

3° La nomination d'un nouveau ministère. Grande résistance de la part de Catargi pour mon admission au ministère des affaires étrangères. Enfin victoire p[ou]r la majorité.

Cette première phase passée au grand étonnement du pays, les choses commencèrent à prendre une meilleure allure. Le lendemain de ma nomination, je proposai au Conseil d'affranchir la Presse qui depuis deux ans était suspendue par l'effet d'une simple lettre vizirielle. (Ci-joint tu trouveras mon référé au Conseil) ². Mes collègues à l'unanimité admettent ma proposition. Basile Stourza et Pano la confirment. Catargi la repousse ; mais en vertu du principe de majorité adopté, la proposition est publiée et prend force de loi. — Trois journaux politiques ont pris naissance depuis : l'*Étoile du Danube*, le *Zimbrul* et le *Constitutionnel*. —

Le surlendemain un office de la Caïmakamie vint charger le Conseil de préparer des instructions pour l'application de la loi électorale. Le Conseil nomma à cet effet une commission composée de Zizine, Doultchesco et moi. Deux jours après le travail fut prêt, approuvé par le Conseil, soumis aux Caïmakams, confirmé par eux et livré à la publicité ! (Ci-joint les instructions) ³.

À peine Mr Catargi eut-il signé ces instructions, que Zizine, A. Cousa et moi, crûmes devoir interpeller les Caïmakams sur leur inaction

¹ După conținut data scrisorii „25 nov.” este anterioară scrisorii nr. 224, dată de același emitent „15 nov.”. — Adăugată fiind ulterior, și poate chiar de Ioan Alecsandri, am considerat data de 25 noiembrie ca indicând stilul nou ; ultimele evenimente relatate de Vasile Alecsandri în această scrisoare au avut loc la 5/17 noiembrie (destituirea lui Fotiadi) și 9/21 noiembrie (comunicarea făcută de Afif Bey Căimăcămiei Moldovei cu privire la neînțelegerile dintre caïmacamii). — De altfel și scrisoarea din 15 noiembrie vorbește la trecut de aceasta, dată la 25 noiembrie.

² Publicat în D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 619.

³ *Ibidem*, VII, p. 687.

depuis 15 jours. Nous leur déclarâmes que nous avions répondu [à] leur appel, non pour diriger les travaux de nos départements, mais pour les aider dans un travail politique, pour les appuyer dans leur lutte contre les partis qui divisaient le pays. Que depuis 15 jours le pays se demandait que font les Caïmakams? Les employés nommés par Vogoridi étaient devenus les instruments serviles des Stourza père et fils; et le pays attend et demande leur destitution... etc. En un mot nous déclarâmes que si le gouvernement était décidé à rester dans l'inertie en face des dangers qui menacent la patrie, nous donnerions nos démissions... À cette interpellation véhémement, Basile Stourza et Pano déclarèrent qu'ils agiraient de façon à contenter l'opinion [publique et nous prièrent de rester à nos postes.

En effet, à peine fûmes-nous sortis du cabinet des Caïmakams, que ces Mrs engagèrent une discussion des plus violentes. Catargi prétendant conserver dans leurs fonctions tous les Ispravniks, (*créatures de Stourza*). Pano et Stourza, en vertu de leur droit de gouvernement, supérieur au chef du Département de l'Intérieur, et en vertu du principe de majorité, déclarèrent qu'ils les destitueraient le jour même. Bref, Catargi exaspéré quitta son fauteuil et depuis ne revint plus pour prendre part aux travaux de la Caïmakamie.

Dans la nuit de ce jour mémorable, les ministres furent convoqués au palais, et chargés de présenter aux Caïmakams une liste de candidats destinés à remplacer les Administrateurs de Vogoridi. Ceci fait, les ordres partirent le lendemain pour les districts. Le préfet de Iassi, Guitze Caliman, fit mine de résister, lorsqu'il fut enjoint de céder sa place au nouvel administrateur¹; il fut immédiatement arrêté pour cet acte d'insubordination et enfermé à la Caserne pendant 24 heures². Celui de Berlad, Alexandre Catargi, neveu du ministre de l'Intérieur, envoya par télégraphe une démission insolente. Il fut arrêté également et, à titre d'aide de camp, condamné à passer par un jugement militaire.

Pendant ce temps Catargi (Stephan) encouragé par les vieilles canailles et soutenu en cachette par l'Agent d'Autriche, télégraphia à Constantinople. Le malheureux! contrairement à la Convention, il demanda l'intervention étrangère! Aali Pacha envoya une dépêche vizirienne à Afif Bey (celui qui a apporté le Hatichérif et la Convention à Jassi) par laquelle il désapprouvait un nom du Sultan la conduite de la majorité des Caïmakams. Grande rumeur en ville à cette nouvelle. Stephan Catargi et ses acolytes se rendirent au palais en compagnie d' Afif bey qui fit la lecture de la dépêche vizirienne. Cette pièce ne produisit aucun effet et on y répondit avec autant de dignité que de prudence. (Ci-joint ces deux pièces)³. Depuis, Catargi est rentré sous sa tente pour boudier et travailler avec Afif bey et Goedel à quelque nouvelle infamie. On attend de pied ferme les événements et on est décidé de sauter plutôt que de céder sur le terrain constitutionnel.

¹ A. Beldiman.

² Cf. D. A. Sturdza ș.a., *op. cit.*, VII, p. 729.

³ *Ibidem*, p. 732 (Protestul lui Șt. Catargiu din 3/15 nov.); și p. 789 (Comunicarea făcută de Afif Bey Căimăcămiei, la 9/21 noiembrie 1858).

De mon côté, à titre de secrétaire d'État, je destituai Photiadis (ci-joint la dépêche)¹ et j'engageai avec l'agent d'Autriche une polémique du plus grand intérêt. Nos nouveaux passeports ont en tête l'épigraphe des Principautés-Unies conformément à l'art. 1 de la Convention. L'agent d'Autriche se refuse pour cette raison d'accorder son visa tandis que tous les autres consuls n'y font aucune opposition. Il se refuse même de recevoir les paquets du Secrétariat qui portent un cachet avec l'inscription des Principautés-Unies. J'ai donné l'ordre de leur envoyer tous les papiers des diverses chancelleries sous ce cachet. En sorte que son refus de les accepter tient en souffrance les intérêts de ses sujets. Nous verrons comment tout cela finira. En attendant le pays est avec nous et nous applaudit. Fais-en autant et embrasse Noémi et les trois grâces de ma part.

Ton frère

Alecsandri

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 27482.

247

Iași, 15/27 noiembrie 1858

V. Alecsandri către I. Alecsandri: Neînțelegerile dintre caimacamii pe chestiunea numirii prefectilor. Răspunsul lui A. Panu și V. Sturdza. — Noua intervenție a Porții prin Afif Bei. Textul celui de-al doilea răspuns dat de A. Panu și V. Sturdza, redactat de V. Alecsandri. Scuzele lui Afif Bei. — Partidul național câștigă teren în dauna lui M. și Gr. Sturdza.

Iassi, 15 nov. 1858

Mon cher Jean,

En attendant que je puisse te donner des nouvelles de l'affaire Ternauka², laquelle est en ce moment pendante à cause des circonstances politiques du pays, voici quelques détails sur les événements actuels que tu communiqueras à Léon Plée.

Ma dernière lettre a dû t'apprendre la grande colère d'Étienne Catargi³, l'un des trois Caïmakams, pour n'avoir pas réussi à placer ses neveux et amis dans les postes de préfets. En vertu du principe de la majorité admise par la Caïmakamie pour tous les travaux, les nouveaux préfets choisis par Basile Stourza et Pano occupent en ce moment la place des hommes de Vogorides que celui-ci comptait dédier à Michel Stourza. Depuis ce jour mémorable où les ministres interpellèrent violemment les Caïmakams sur leur inertie, les choses ont pris une toute autre tournure.

¹ Cf. D. A. Sturdza ș. a., *op. cit.*, p. 764; vezi și scrisoarea 256.

² Tîrnauca-Dorohoi.

³ Vezi scrisoarea 246.

Catargi s'est retiré sous sa tente et ses collègues sont restés à leur poste pour agir fermement dans la voie de la légalité. Cinq jours après il s'est présenté au palais accompagné d' Afif bey le porteur du firman d' installation et de plusieurs grands boyards. Le Turc lut une dépêche de Constantinople qui désapprouvait la majorité de la Caïmakamie et qui ordonnait de revenir sur des faits déjà accomplis. Stourza et Pano demandèrent copie de la dépêche et répondirent à Afif bey que l'on aviserait. En effet le soir même on envoya au Turc une réponse précise par laquelle on lui déclarait que sa mission étant terminée du jour même de la lecture du firman et la dépêche en question n'étant pas communiquée directement au Gouvernement local, on ne pouvait lui donner que la valeur d'une opinion personnelle qui n'était nullement de nature à infirmer la conduite de la majorité de la Caïmakamie. — Coup de théâtre manqué ! Le malheureux Catargi n'avait pas craint de demander l'intervention turque dans les affaires du pays, alors que la Convention sanctionnait l'autonomie des Principautés, mais sa démarche resta sans effet. Il ne se tint pourtant pas battu. Excité par les Costino, Catargi, Balanesco et autres traitres de cette espèce, encouragé à la résistance par Afif-bey et l'agent d'Autriche il sollicita de nouveau l'intervention vizirienne en demandant un firman de destitution contre Mr Stourza et Pano. Hier en effet sont arrivés de Constantinople deux nouvelles dépêches adressées toujours à Afif-bey et celui-ci vient de nouveau les communiquer au gouvernement. Ces dépêches contenaient également, comme la première, une désapprobation contre les actes de la majorité de la Caïmakamie, mais seulement en ce qui touchait les changements en masse de certains fonctionnaires, et la nouvelle formule de Principautés-Unies adoptée par l'autorité sur tous ses actes officiels. (Ici on voit percer le bout de l'oreille de l'Autriche). Mrs B. Stourza et Pano dirent à Afif bey qu'ils lui répondraient plus tard. Sur quoi celui-ci se retira assez penaud.

N.B. À cette seconde communication de dépêche Catargi n'assista pas. Preuve que le Turc reconnaissait la majorité de la Caïmakamie pour le véritable gouvernement.

Je fus chargé, à titre de secrétaire, de la réponse. J'allais donc ce matin chez le Turc et voici les paroles textuelles que je lui dis, autant que je puis me les rappeler :

„Excellence ! je suis chargé par la majorité de la Caïmakamie de vous apporter sa réponse relativement aux deux dépêches de Constantinople que V.E. lui a communiquées hier. Cette réponse est verbale, car n'ayant pu obtenir de V.E. copie de ces dépêches, le Gouvernement n'a pu considérer votre communication que comme une communication verbale.

La majorité de la Caïmakamie ignore à quel titre et en quelle qualité V.E. est venue, pour la seconde fois lui soumettre des notes qui vous sont toutes personnelles ? N'ayant encore reçu de Constantinople aucune lettre vizirienne qui accredit V.E. auprès du Gouvernement local à titre d'agent officiel, en dehors de la mission que vous avez eue relativement à la lecture du firman, et qui est terminée du jour même de cette lecture, le Gouvernement ne peut entrer en aucune relation diplomatique avec V.E.

En conséquence aux dernières dépêches télégraphiques de Constantinople le Gouvernement ne croit devoir donner d'autre réponse que celle qu'il vous a envoyée lors de votre première communication.

Ce que je viens d'avoir l'honneur de dire à V.E. est la première partie de ma mission. Je vais maintenant aborder la seconde.

Le Gouvernement sur qui pèse l'immense responsabilité de l'ordre public a vu avec peine se grouper autour de V.E. certain parti factieux qui cherche par tous les moyens à entretenir une certaine agitation dans les esprits. On a vu ce parti se porter en masse au palais à la suite de V.E., lors de la communication de la première dépêche, et depuis les bruits les plus étranges circulent dans la foule et y jettent une appréhension fâcheuse. Les ennemis de l'ordre légal qui règne actuellement en vertu de la Convention elle-même, répandent traîtreusement la nouvelle de l'arrivée prochaine d'un firman de destitution, et au besoin l'éventualité d'une intervention armée de la part de la Turquie. Or, quelque absurdes que soient ces bruits, ils n'en sont pas moins alarmants p[ou]r la foule et le Gouvernement a toutes les peines du monde à les démentir, car les dépêches télégraphiques de Constantinople qui se suivent et se ressemblent depuis que V.E. réside parmi nous, donnent malheureusement un certain poids à ces bruits. Bien plus, la foule attribue toutes ces nouvelles à V.E. — En conséquence le Gouvernement croit de son devoir d'en avertir V.E. et de la prier d'aviser aux moyens de mettre un terme à un état de choses qui produit des agitations incompatibles avec le calme exigé pour l'exercice des opérations électorales. Cet avis est en même temps donné à V.E. en faveur du respect dû à la sainte loi de l'hospitalité!"

Le Turc répondit à ces paroles par de pauvres excuses qui n'eurent aucune valeur aux yeux de Mrs B. Stourza et Pano, lesquels continuent leurs travaux avec toute la dignité d'un Gouvernement pénétré de sa grave responsabilité envers le pays ainsi qu'envers les puissances signataires du traité de Paris. On se demande de quel droit aujourd'hui la Turquie ose envoyer des notes approbatives ou non à un Gouvernement autonome? La Convention est-elle une vérité ou un mensonge? De quel droit Afif-bey réside à Iassi, après avoir terminé sa mission? Est-ce pour encourager les factieux et exercer une pression occulte sur les élections? Nous attendons de nouvelles dépêches et même un firman peut-être, mais nous y répondrons dignement. Je te tiendrai au courant de tout.

Ton frère A.

Michel Stourza est arrivé. Il a fait une piètre entrée à Iassi. Son parti loin d'augmenter semble perdre du terrain et se décourager. Grégoire Stourza travaille activement, mais depuis que le Gouvernement a pris une allure franche et digne, le parti national gagne des prosélytes.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 27483.

Domnul meu,

Fulgerile grigorienilor au început a lovi în toate părțile. Aice prăgătesc protestații în contra listelor, la caimacami, la consuli, la judecătoria și cine mai știe undi.

Să simțesc slabi și di aceia nu li place. Noi ținim toți și ne împlinim datoria cu esactitate.

D-lor nu strigă că au rămas cineva neînscris, ci li se pare prea mulți înscriși.

Iată ce patriotism au d-lor, și ce măsuri ne dau despre vroința d-lor sau de ar fi fost la putere.

Nu mi-ai trimis *Romînia*¹. *Stéoa*² și *Zimbrul*³ le priimesc și aice; numai *Constituționarul*⁴ îmi trebuie prin d-ta, iar mai ales *Romînia* din care nu am văzut nici un număr.

Știu că nu ai mult timp și pentru aceia nu-mi scrii, nu simt în pretenție.

Huetul domnilor gregorienii este cu scop, pentru că amenință pre aceia mai fier că vor protesta în contra lor di nu vor iscăli pentru beizadea. De voi prinde o dovadă di asemenea mă voi sluji de ea.

Fiți tari și cu agiutorul lui Dumnezeu va fi bine.

Cu toată considerația, a d-tale

plecat serv

Gheorghidi

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

249

București, 22 noiembrie/4 decembrie 1858

Gradowicz către Alléon: Indignări generale împotriva Căimăcămiei și împotriva legiferărilor ei. Considerații asupra instrucțiilor electorale date de caimacam. Organele administrative județene încalcă atribuțiile tribunalelor. O deputație munteană va pleca la Paris și Londra. — Impotriva abținerii de la vot. — Atitudinea consulilor străini. Noi îngrădiri aduse dreptului de alegător.

Bucarest, 4 décembre 1858

Les affaires vont mal, à la suite de la soi-disante bombe fulminante; la Caïmacamie a lancé un office qui met le pays presque en état de siège l'accusant d'esprit de perturbation. Si les esprits sont réellement irrités aujourd'hui la faute en est à la Caïmacamie.

¹ „Romania” a apărut la Iași între 18 noiembrie și 9 decembrie 1858. Redactor responsabil: Bogdan Petriceicu Hăjdău.

² „Stéoa Dunării”, după întreruperea din septembrie 1856 a reapărut la 1 noiembrie 1858.

³ În 1858 „Zimbrul” a apărut de la 1 noiembrie la 30 decembrie. La 2 ianuarie 1859 fuzionează cu „Stéoa Dunării”.

⁴ „Constituționarul” e ziar gregorian; Iași, 10 noiembrie—31 decembrie 1858.

La Caïmacamie a changé quelques administrateurs et autres employés, les destitués seuls ont protesté, le pays restant à peu près indifférent car tel ou tel destitué ou tel ou tel nommé présentait le même caractère, les mêmes qualités ou pour mieux dire les mêmes défauts, ce n'est donc pas là qu'il faut chercher l'origine du mécontentement. Mais que la Caïmacamie s'arroge le droit de faire des lois en dehors de la Convention de Paris, c'est à quoi le pays ne peut rester indifférent.

Les instructions données par la Caïmacamie pour l'inscription des électeurs, l'hypothèque, la manière de constater le revenu foncier par les voisins et les sous-administrateurs, le bien-fonds dans les villes ont fait surgir tant de difficultés qu'il n'y a qu'un seul cri d'indignation contre la Caïmacamie.

La Convention et l'annexe ont prévu les cas de contestation en fixant la pénalité. Or c'est l'intérêt de chaque parti de contester le droit fictif d'un électeur du parti opposé, c'est le tribunal seul qui doit fixer en dernier lieu. Mais la Caïmacamie s'est installée par l'intermédiaire des administrateurs et des sous-administrateurs comme un véritable tribunal. À tel point que l'article 7 de l'annexe devient illusoire. Par suite de ce procédé arbitraire très peu d'électeurs se sont inscrits jusqu'à aujourd'hui. Une pétition signée d'une centaine d'électeurs a été présentée à la Caïmacamie en lui exposant les griefs et la sollicitant de les redresser. Comme la Caïmacamie persiste dans le maintien des instructions données, une protestation circule en ce moment qui sera signée par des milliers d'électeurs, laquelle sera portée à Paris par une députation. Démètre Bratiano est déjà parti pour Paris et Londres, le Prince Constantin Ghika le suivra avec la protestation.

Pour le moment les électeurs sont décidés à s'abstenir de s'inscrire et de voter. C'est une grande faute de leur part. Pourra-t-on prendre au sérieux une élection à laquelle auront pris part seulement deux ou trois cents électeurs tandis qu'en Moldavie, pays beaucoup plus petit, mais où l'on observe strictement l'annexe de la Convention de Paris, il y en aura des milliers. Ou bien la scène de 1857 avec le Prince Vogoridis sera répétée à présent en Valachie.

Tous les consuls semblent approuver la Caïmacamie, notamment les consuls de Russie et de Prusse excitent les Valaques déclarant que la Caïmacamie viole la Convention. Le premier agit par intérêt politique, le second par amitié pour le Prince Alex. Ghika ; d'ailleurs les Caïmacams ne sont pas de bonne foi même avec les Consuls qui les soutiennent. Ils ont donné l'ordre à l'insu de ces Consuls que les revenus des vignes, des scieries de bois, de l'exploitation des forêts ne soient pas considérés comme revenus fonciers. De même l'argent prêté et hypothéqué sur une terre ne peut être considéré comme capital commercial ; alors ni la terre hypothéquée, ni le capital qui élimine la terre ne peut être représenté aux élections. Les fermiers, et il y en a des milliers, ne sont pas admis comme électeurs de ville, car la ferme de 3, 4, 6, 10 mille ducats qu'ils payent n'est pas acceptée comme capital commercial.

Pourtant toutes ces conditions sont acceptées comme bonnes en Moldavie.

Vous comprenez pourquoi le pays est très inquiet et irrité, il est de plus très habilement exploité par les partis Ghika et les Ultras? À qui la faute?

La Caimacamie provoque cet état de choses.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 118—119^v.

250

București, 2/14 decembrie 1858

A. G. Golescu către D. A. Sturdza: Regretă a fi părăsit Iașul în ajunul marilor evenimente. Regretă de asemenea că interese meschine stînjenesc realizarea idealului de unire și solidaritate. Elogii pentru A. Panu. Îi împărtășește panica stîrnită acasă de zvonurile de arestarea sa la frontieră; intervenția lui Béclard.

Măsurile luate de guvern pentru sabotarea alegerilor amintesc teroarea din Moldova din 1857. În fața alternativei: abținere sau revoluție. — Afacerea bombei pare a fi o farsă. Recomandă discreție la difuzarea acestor știri.

Bucarest, le 2/14 Décembre 1858

Cher ami,

Habitué, pendant mon court séjour parmi vous, au plaisir de vous voir et de partager tous les jours avec vous les joies et les craintes qui s'attachent aux succès et aux revers du moment, ce n'est pas sans regret et sans un vrai serrement de coeur que j'ai dû vous quitter au beau moment où le drame que vous jouez depuis quelque temps semblait approcher de son dénouement, semblable au voyageur, qui après une traversée pleine de succès et d'incidents, se voit obligé de quitter son vieil ami et compagnon de voyage au beau milieu de la route pour s'engager tristement dans un sentier solitaire.

J'ai eu beau me dire que nous soutenons tous la même cause, que nous servons la même patrie, que Iassy et Bucarest ne sont désormais pour nous que deux grandes artères politiques d'un seul et même pays dont le coeur battra un jour à Focșani. — Tout cela ne me rassurait point, n'atténuait point en moi le sentiment de la séparation, ne me faisait pas surtout perdre de vue les tristes enseignements de la réalité.

Nous avons beau crier *Union et fusion*; rien ne sera fait si nous nous en tenons à des vœux. Les intérêts mesquins auront toujours plus d'empire sur notre société que les grands sentiments de coeur et tout le secret de la grande politique a été et sera toujours de faire que les intérêts tournent eux-mêmes au profit des grands et beaux sentiments du siècle. Or les intérêts mesquins sont trop séparés chez nous, au point qu'il n'y a pas une seule personnalité politique en Moldavie autour de laquelle se puissent grouper un certain nombre d'intérêts locaux de la Valachie, un certain nombre de partisans valaques prêts à faire clique

autour de son drapeau ; et il en est de même de la Valachie à l'égard de la Moldavie. Il n'en a pas été toujours ainsi et notre histoire nous présente des périodes où nous étions plus près, sous le rapport de la fusion des deux peuples que nous ne le sommes aujourd'hui. Refaire une telle solidarité jusque dans les intérêts les plus mesquins, telle doit être notre préoccupation constante, si nous voulons sortir des rêves pour entrer dans le domaine des faits.

Toutes nos illusions et toutes nos déceptions viennent de ce que nous ne tenons pas assez compte de ces nécessités. J'ai eu aussi mes illusions et mes déceptions et j'en conviens facilement, mais j'aime peu à causer de cela, même dans le cercle de l'intimité, car je redoute d'amoin-drir nos caractères que je désirerais tant rehausser à nos propres yeux. Dites bien à Pano que je me croirais suffisamment récompensé de mon voyage en Moldavie alors même que je n'aurais rapporté d'autre fruit que celui de l'avoir connu, et gardez pour vous que le plaisir de vous avoir vu et connu de plus près l'emporte en vivacité sur tout le reste.

Vous parlerai-je maintenant de ma traversée qui n'a pas duré moins de 2 jours et deux nuits, des préoccupations qui m'accompagnaient à l'endroit de la situation si tendue que vous vous êtes faite, et de tant d'autres réflexions aussi variées et aussi fugaces que les impressions de voyage qui les faisaient venir dans l'esprit ? Non, car le temps presse : demain matin je dois me remettre en route pour aller me faire inscrire dans mon département et j'ai à peine le temps de vous dire quelques mots seulement de la tournure de plus en plus grave que prennent nos affaires en Valachie.

Mon arrivée ici a été comme un véritable coup de théâtre. Une voiture se brise sur le seuil même de notre porte cochère ; je descends et aussitôt tous les yeux se jettent sur moi, comme sur un fantôme. Je monte dans les appartements, tout ébahi moi-même et je trouve ma mère malade et on me dit qu'elle venait de faire une maladie grave à cause de moi et on s'étonne toujours de me voir en me disant qu'on me croyait arrêté depuis quelques jours à la frontière, que des ordres avaient été expédiés dans plusieurs districts pour me faire arrêter, sous le *pretexte banal de propagande* et parcequ'on ne pouvait pas s'expliquer ce que j'étais allé faire en Moldavie. Comme on ne m'a fait cependant aucune entrave en route, que je sache, je n'ai rien voulu croire de ces rumeurs ; avant que la chose ne m'était avisée par le directeur de la vornicie lui-même. Ces ordres ont été expédiés, à ce qu'il paraît, sur des rapports calomnieux qu'avaient fait sur mon compte quelques satellites mal avisés qui ont voulu faire du zèle ; mais ils ont du rester sans effet grâce à l'intervention bienveillante de Mr Béclard qui a joliment lavé la tête au gouvernement à ce sujet. — Ce qu'il y a de certain, parceque je le tient de Mr Béclard lui-même, c'est que sur la simple dénonciation de ce fait, il s'est rendu au palais pour demander l'explication à ces messieurs et que ceux-ci ont eu l'effronterie de nier le fait de la façon la plus formelle, tandis qu'il y a des personnes qui ont lu l'ordre à Focșani.

Vous pouvez juger par ce seul fait de l'état où nous nous trouvons, puisque sur de simples bruits on ose prendre des mesures aussi extrêmes à l'égard d'un homme qu'ils savaient bien ne pas être dépourvu de toute protection. Faut-il ajouter, pour achever de vous peindre notre situation,

que tous les fonctionnaires qui ont cru devoir protester contre les destitutions déjà faites, viennent d'être destitués en masse et qu'on menace de sévir avec toute la rigueur du code criminel contre ceux qui les imiteraient par la suite? — Les protestations des électeurs sont considérées comme *anarchiques*; le recours aux consuls des puissances garantes est qualifié de *menées factieuses* et poursuivi comme tel. C'est défendre, comme vous voyez, l'autonomie de ces messieurs avec une énergie outrée et que vous ôtes bien loin d'égaliser, vous autres, qui restez désormais de vrais *mirmidons* à côté de nos *matamores de réactionnaires*. Où veut-on en venir, grand Dieu, avec ce terrorisme? Il y a 5 à 6 districts où pas un des petits propriétaires n'a été s'inscrire jusqu'ici et on m'assure qu'on vient de donner l'ordre de les faire inscrire d'office. Serions-nous appelés à voir renouveler en Valachie le système d'abstention dont vous nous avez donné un si bel exemple l'année dernière? Je n'ose pas l'espérer: il n'y a pas chez nous assez d'indépendance de caractère pour réussir de cette façon; un coup de main sur la Caïmacamie est plus dans les habitudes du caractère valaque. En tout cas, *abstention* ou *révolution*, telle est l'alternative qui nous reste si nous ne voulons pas plier la tête sous le despotisme le plus brutal.

L'affaire de la bombe paraît être une vraie farce; le magistrat qui a été chargé de faire l'enquête sur les lieux n'a pas fait encore son rapport et il se promène en ce moment à Giurgevo pour le plaisir d'aller à la rencontre d'un ancien ami à lui, un Valaque qui arrive de l'étranger.

Adieu, cher ami, communiquez les faits à vos journaux. Ne dites pas de qui vous les tenez: toute indiscrétion à cet égard rendrait impossible mon retour en Moldavie. Dites qu'on vous les a communiqués de Focșani, ville mitoyenne et où les relations quotidiennes des habitants des deux côtés du Milcov se jouent de l'inquisition postale qui règne en Valachie.

Mille amitiés de ma part à tous nos amis et n'oubliez pas de faire mes excuses à Mr Place de ce que je suis parti sans lui faire mes adieux. J'ai tenté jusqu'à trois fois de le voir la veille de mon départ et toujours infructueusement.

Votre ami dévoué

A. G. Golesto

Je ne serai pas de retour à Bucarest avant dix jours d'ici, mais que cela ne vous empêche pas de m'écrire ainsi que nous en sommes convenus.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

251

București, 2/14 decembrie 1858

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Confirmă primirea scrisorilor. Scurte informații despre: prezența lui Știrbei la Craiova, concurența puternică dintre boierimea retrogradă (Bibescu) și progresiștii-moderati (Știrbei); Știrbei și sprîjinul Franței.

Tego tygodnia otrzymałem list Pani Dobrodziejki No. 38 z 1 Decembre. List do Jon Ghika nie oddałem, bo on ieszcze w Tirgowestach ; jak przyejdzi za pare dnie, to będzie i odpowiedź.

Știrbey dopiero za 5—6 dnie przybędzie do Bukaresztu ; jest teraz w Krajowa, gdzie będzie wybieranym jako deputowany.

Tu intrysi wiekie, cała walka będzie między Bibeskim, reprezentantem Bojaryzmu retrograde, i Știrbejem, progresisto-moderatem.

Știrbey miałby zapewnione zwycieństwo, gdyby 1361 chciał prowadzić że on jest kandydatem 1554, ale 1361 milezy podług rozkazu, może w ostatecznym momencie powie.

Zostaję szczerzy przyjaciel

Gradowicz

[*Traducerea :*

Săptămîna aceasta am primit scrisoarea binefăcătoarei mele doamne No. 38 din 1 decembrie. Scrisoarea pentru Ion Ghica nu i-am dat-o, deoarece el se află încă la Tirgoviște ; cum va sosi peste cîteva zile, vă va și răspunde.

Știrbey va sosi abia după 5—6 săptămîni la București, acum se găsește la Craiova, unde va fi ales deputat.

Aici, mari intrigi ; întreaga luptă se va da între Bibescu, reprezentantul boierimii retrograde și Știrbey, progresist moderat.

Știrbey și-ar fi avut asigurată victoria, dacă Bécclard ar fi voit să spună că el este candidatul Franței, dar Bécclard tace potrivit ordinului, poate o va spune în ultimul moment.

Rămîn prieten sincer

Gradowicz]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 203—203^v. Text parțial cifrat.

252

Iași, 5/17 decembrie 1858

D. A. Sturdza către A. G. Golescu : Ultimele evenimente politice privind relațiile cu Poarta și conflictul dintre caimacami ; pregătirile în vederea alegerilor și protestele grupului grigorian.

Iași, 5/17 decembrie 1858

Mult iubite amice !

După făgăduință vreau să-ți comunec în scurt toate cîte s-au întîmplat de cînd ai purces de aici ; în scurt, căci sînt ocupat mai mult decît totdeauna.

1°. Memorandul pe care-l vei cunoaște acum, să trimită de către Poartă într-un chip ciuntit¹, ciuntitură premeditată.

2°. A doua zi după primirea acelei depeșe, Căimăcămiei s-arata o alta : „*Dites à la Caimacemie &*”².

3°. Memoarul³ să expeduește. Au ajuns ieri la Constantinopole, unde își face efectul.

4°. Afară de memoar s-au expeduit o scrisoare *admirabilă*⁴ la 5 puteri, în care se espune curat situațiunea vis-à-vis de Turcia și Austria. Ea este adresată ministrilor trebilor din afară respectivi.

5°. *Adossides vine de scuză nevenirea lui Catargiu* la Căimăcămie, fiindcă așteaptă instrucții. Caimacamii somează pe Catargiu să vie ; el vine și declară că voește să răstoarne tot. Panu și Sturdza o constatază într-o scrisoare oficială către toți consuli, ⁵ afară de turc, și declară a să conforma și acum bazelor propuse de Popof. Această scrisoare e de un efect minunat, căci s-au comunicat la Constantinopole, unde au scos o armă inimicilor din mână.

6°. Cel mai grav fapt este că astăzi turcul au dat o depeșă⁶ prin care Poarta declară : „că dacă alegerile nu să vor face regulat, ea va contesta rezultatul lor”. Le bout de l'oreille perce. În urma acestia, protestații en masse a grigorianilor, prin care contestează destituirile administratorilor și altor funcționari, contestează dreptul ocîrmuirii de a interpreta legea electorală cum ea au făcut-o în instrucții, cere ca caimacamii însuși să facă listele, contestează listele electorale și amenință în finit a protesta la puterile garante și a cere anularea alegerilor.

7°. Cu acest de pe urmă fapt în legătură este profesia de credință a lui beizade Grigorie⁷ care zice „*de vreme ce mare majoritate a țării mă aclamă de domn, apoi etc. etc.*”. Marea majoritate al aclamă, prin urmare dacă nu să va alege de astă Adunare aceasta nu este adevarata espresie a țerei.

Acestea sînt lucrurile ce s-au întîmplat. Pe cînd Căimăcămiea triumfează în privirea politiceii esterne (Francia a declarat oficial că titlul în capul actelor e cel mai valabil din lume ; și memorandum e favorabil), complicațiunile din lăuntru cresc mereu. Să vede că este parti pris din partea Prusiei, Austriei și a Engliterei de a ataca orice act a guvernămîntului de astăzi ; parti pris din partea grigorianilor a combate quand-même pe guvern.

Unde vor ieși toate aceste ? Cine poate prevede ? Prin poșta noastră expeduesc sub aceasta lui Meusebach, *Stella* și *Monitoru*.

Pastrează-mi o bună aducere aminte și crede în sincera stimă și amicizie a amicului

D. Sturdza

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/6.

¹ „Memorandul privitor la Căimăcămiea Moldovei înmînat Porții Otomane de către reprezentanții la Constantinopole a Puterilor semnatare tractatului de Paris, comparat cu depeșă telegrafică trimisă de către Poartă la Iași, din 6/18 nov.” cf. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 774—777.

² Vezi în acest volum scrisoarea nr. 256, p. 457 ; D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 1040.

³ *Ibidem*, VII, p. 1084 (30 nov./11 dec.).

⁴ *Ibidem*, VII, p. 1174 (3/15 dec.).

⁵ *Ibidem*, *Acte și doc.*, VII, 1172 (2/14 dec.).

⁶ Telegrama lui Fuad-Pașa către Afif Bei din 4/16 dec. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și doc.* VII, 1211.

⁷ *Ibidem*, VII, 1163 (30 nov./12 dec.).

[Iași], 4/16 decembrie [1858]

A. Panu către A. G. Golesecu: Îi împărtășește neliniștea ce o simte în ajunul alegerilor.

Amice,

Din momentul ce te-ai dus greutățile s-au înmulțit; — inimicii nostri, văzându-se învinși, aruncă cele de pe urmă strigăte, vociferă și fac acte de disperare. Situația e foarte gre, căci ochii de afară stau la pîndă, la fiecare mișcare ce le pare în favor să rădică în contra noastră. Turcia rușănată de căderea sa ne aminință că alegerile vor fi stricate, cii cu veșmîntul roșu, țîpă ca dînsa, asămîne și cii galbeni. — Nu știm unde vor eși lucrurile: vom cădea or vom ajunge la țal printre toate greutățile.

Închinăciuni verilor Dumitale și lui Rosetti,

Amic Panu

4 decem.

C[apul] celor roși la veșmînt au venit la Căimă[cămie]: și vroind a ne face observații l-am pus foarte la reson. Vom vedea.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/6.

București, 5-6/17-18 decembrie 1858

I. Bălăceanu către I. Ghica: Diferite combinațiuni înainte de alegeri. — G. Creșianu gata să-i cedeze locul în jud. Dimbovița. — Mulțumit de rechemarea lui Colquhoun; crede că și Béclard va pleca. — Cojocarul ostil moderaților. Conflict între Grig. Cantacuzino și Căimăcămie. — Memorandumul celor 7 puteri despre neînțelegerile dintre caimacamii moldoveni. — Acord secret între Alex. Ghica și radicali. — Știre despre N. și Șt. Golesecu. Situația lui I. Ghica.

Bukarest, le 5 Décembre 1858

Mon cher ami,

Manolesco m'a remis hier votre lettre. J'ai tardé à vous écrire pour vous communiquer le résultat des pourparlers qui ont eu lieu cette semaine à l'effet de remplacer Bourki par Alex. Soutzo. L'affaire n'a pas réussi; je viens de l'apprendre. Il n'y a absolument rien à faire ni à

espérer de Baliano. Georges Cretziano retire sa candidature et vous passe toutes les voix qu'il avait, si vous préférez vous proposer à la petite propriété. Il ira lui-même travailler dans ce sens à Tîrgovist. Acceptez-vous ?

La Caïmacamie vient d'accoucher d'un nouvel office (vous devez le recevoir de quelqu'un) cette fois-ci, c'est de l'intimidation et de la *provocation* à visage découvert ; tant mieux. Cette vieille et sale canaille qui a nom Colquhoun est rappelée et envoyée au Caire. „Il n'y aura rien de changé en Egypte ; il n'y aura qu'une momie de plus !” — On assure que Mr Béclard doit aussi nous quitter. „Pleurez, nymphes, et vous, amours !” — Polichroniade à qui j'ai lu la partie de votre lettre qui concerne Cojocararu me dit qu'il n'y avait rien à faire avec lui. „Este negustor ciocoit”, dit-il. Il le regarde comme radicalement hostile à notre parti. — Grig. Cantacuzène se trouve, depuis hier, en conflit avec la Caïmacamie. Je crois qu'il donnera sa démission, à moins qu'il ne cède, ce qui s'est vu. Un ordre du Gr. Vornik lui ordonne la radiation immédiate, sur les listes électorales, de Boeresco, Rosetti et Petresco, comme ne pouvant pas retirer, de leur commerce de phrases, 400 # de revenu. C'est à cet ordre que Cantacuzène n'a pas voulu se soumettre.

Quand reviendrez-vous à Bukarest ?

Un mémorandum a été signé à Constantinople par les 7 fameuses puissances. Il y est dit que tous les actes accomplis par les deux Caïmacamies, *moins la destitution du directeur de la Vornitchie de Jassy*, sont reconnus et approuvés. On espère que ce mémorandum servira de base de réconciliation entre les Caïmacams moldaves ; je n'en crois rien ; car c'est trop aux yeux de Panu et de Stourza et pas assez pour Catargi. Attendez-vous à ce que cette question devienne une nouvelle source d'embarras pour tout le monde.

Arăpilă est arrivé de Jassy et parti pour Kîmpulung. Etienne et Nicolas Golesco sont allés faire le tour de la Valachie. Ce parti est *au mieux* avec le vieux Prince Ghica. Il y a une entente secrète entre eux. Je vous en parlerai de vive voix.

Je ne sais pas si vous savez que ma femme vient de me donner une seconde petite fille. La mère et l'enfant se portent bien. — Au revoir, cher et excellent ami. Disposez de moi pour tout ce que vous aurez à faire faire ici

I. Balatchano

P.S. Ma soeur Baliano ¹ reconnaît elle-même, avec douleur, que son mari est ensorcelé par I. Mano.

6 décembre :

Post-scriptum.

Je viens de recevoir la lettre que vous avez chargé Pantazi de me remettre. Je sors de chez Gretchano que j'ai trouvé très bien disposé et que I. Cantacuzène avait déjà entrepris. Bref il m'a promis sa voix pour vous ; mais il m'a dit franchement qu'il ne la donnerait pas à Olanescu. Néanmoins si vous me demandiez „Gretchano est-il homme à me

¹ Soția lui Emanuel Băleanu.

promettre sa voix et à la donner à un autre”, — je répondrais : „peut-être”.

La canaille réactionnaire veut jeter du ridicule sur vous ; elle a inventé et fait courir le bruit que vous vous faites faire des réceptions princières et que vous tenez une cour à Tergovist, que votre beau-frère donne des bals dans lesquels vous apparaissez à *minuit*, précédé de deux candélabres à *cinq* branches. Que vous avez dit que vous attendiez un firman qui vous nomme prince de Valachie etc. etc. Ce qu'il y a de sérieux et de triste dans tout cela, c'est que plus d'un de ces tchokoïs qui viennent vous faire *la cour* et vous promettre monts et merveilles, écrit ces infamies à Bourki ou à I. Floresco.

J'apprends que Soutzo est sur d'être nommé préfet si Bourki veut donner sa démission. Gretchano part bientôt pour Tergovist et désire vous y trouver. Vous n'avez d'ailleurs rien à faire ici et votre séjour là-bàs fait enrager le Gouvernement. Restez-y donc encore.

I. B.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

255

[Tg. Jiu], 8/20 decembrie 1858

Ioan Magheru către Vasile Boerescu: Se plînge împotriva administratorilor de județe din Oltenia și a manevrelor utilizate de aceștia la alcătuirea listelor electorale. Situația din județul Gorj.

| 1858, 10^{ve} 8

Frate Boerescule,

Triste nuveli am să-ți dau după aici ; oltenii cari în toate timpurile au dat semn de viață și de alergare la glasul patrii, astăzi vor fi cei mai vitregi fii ai ei. Nu cred însă să fie culpa a lor mai mult decât a celor ce-i administrează. Administratorii ce-i avem în Mica Romînie sunt cei mai cruzi și cei mai nepăsători lacrărilor Patrii ; ei își concentrează toate interesele, fericirea, lumina, progresu și liniștea Patrii în niște idoli încarnați ce le-au dat, de cite ori au avut ocazia, cele mai triste exemple.

Astfel dar listele electorale se închiseră cuprinzînd numai pe aceia ce sunt devuații lor, adică cei ce desprețuiesc totul pentru interesul lor particular. Convenția s-a călcat, instrucțiunile cu toată stringerea lor s-a desprețuit și bieții patrioți remaseră pe dinafară. Cui să apeleze, cui să arate ! La rumîni vai, căci se tem să nu calce și ei mai rău drepturile ce cîștigasem, prin intervenirea streinilor. Art. 8 din anexa 2a dă drept a reclama întărirea în liste a oricărui individ l-ar dovedi netrecut. Dar la cine ? Și de nu vor vrea să-l treacă, ce trebuie să facă ? Art. 17 zice că lucrările electorale se vor cerceta de către Adunare ; dar Adunarea fiind compusă de oameni ce nu vor să audă de patrioți. Vor face ei cuvenitele observații ; și nefăcînd, ce trebuie să facă reclamanții ? Art. 22 dă drept

ministerului public, sau o zece inși, să reclame răul, însă ministrul nu o va face căci nu-i va plăcea poate. Apoi acei zece făcînd, cine-i va asculta, și ne avînd nici o urmare, ce trebuie să facă ? Iată frate că suntem legați de mîni și de picioare cu cea mai frumoasă convenție ce au elaborat 7 puteri mari.

Administratorul nostru ce este pus de această Caimacamie spăimîntă lumea cu numele ce-l poartă și cu rudenie ce zice că-l leagă de membrii caimacamii și al secretarului statului. El a venit cu deputați prescriși și pe toți citi i-a crezut că nu-i va face să voteze pentru ei, nu i-a înscris în liste, și a ordonat suptcîrmuitorilor că cel ce va îndrăzni să înscrie în cutare sau cutare loc pe cutare sau cutare om, îl va destitua și-l va da supt judecată. Din nenorocire mulți din subadministratorii noștri pot să aibă 10 ani instrucțiile în mînă și tot nu o va înțelege. Prin urmare era de prisos orice explicație li s-ar fi făcut, că nu numai că nu înțelegea dar le era și frică de administrator. Și astfel în județu nostru vom avea plăși unde delegații vor fi chemați d-ade dreptul să voteze pentru deputat, ne mai fiind cine să voteze pentru ei.

Mă grăbesc că pleacă expediția. Ți-ai scrie mult și prea mult, dar tot nimica crez că s-ar face. Nenorocirea ne amenință frate. Suntem la pragul morții patrii noastre. Blestem să cadă pe voi, blestemul patrii să vă ajungă dacă știți să scrieți și tăceți, dacă aveți trebuință de ajutor și nu cereți.

Al tău frate

Ioan Maghieru

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, LXVIII/2, f.108.

256

Iași, 9/21 decembrie 1858

V. Alecsandri către I. Alecsandri: Noi amănunte în legătură cu neînțelegerile dintre caimacamii. Prezentare succintă a evenimentelor de la 19/31 oct. la 9/21 decembrie. Amănunte speciale privind destituirea lui Fotiade din postul de capuchehaie, chestiunea mîndstirilor închinete și memorandumul celor 7 Puteri. Pretențiile lui Șt. Catargi urmăresc zădărnicierea alegerilor; rolul lui M. Sturdza. Textul telegrammei din 6/18 dec. adresată de Fuad Pașa către Afij Bei.

9/21 déc. 1858

Jassi

Mon cher Jean,

Voici quelques dates :

19 octobre, Installation de la Caimakamie.

23 „ Destitution motivée du ministère Vogoridis *.

* Ce Ministère avait publié, quelques jours avant la chute de Vogoridis, une réponse à son office d'adieux par laquelle ils avaient fait ouvertement leur profession de foi en faveur de la candidature de ce misérable karagöz. Ils ne pouvaient donc inspirer aucune confiance au nouveau Gouvernement [V. Al.].

- 23 octobre Nomination du nouveau ministère.
- 25 „ Remise en vigueur de la loi sur la presse suspendue par une simple lettre vizirienne.
- 31 „ Confirmation par les trois caïmakams des listes électorales et brouille de Mr Catargi.
- 2 novembre — Nomination du nouveau directeur du Ministère de l'Intérieur et des huit préfets de districts.
- 9 „ Première dépêche arrivée de Constantinople à Afif bey et communiquée verbalement par celui-ci à B. Stourza et Pano.
- 14 „ Communication de la seconde dépêche.
- 18 „ Troisième dépêche (Toutes les trois exprimant un blâme sévère contre la conduite de la majorité de la Caïmakamie ; blâme fondé sur les rapports mensongers d' Afif-bey, de Catargi et de Goedel).
- 24 „ Quatrième dépêche concernant certaine dette de 28.000 # des moines grecs envers le Gouvernement. Elle donne l'ordre aux Caïmakams de suspendre toute mesure relative à cette affaire, quoique la dette en question soit obligatoire en vertu du Règlement Organique.

Le Gouvernement répond à toutes ces communications par une réserve digne et prudente et n'en continue pas moins ses travaux.

Le 5 novembre — Destitution de Photiades.

Voici le texte de la dépêche envoyée par le secrétaire d'Etat à Constantinople : „La Convention du 7/19 août ayant été promulguée et la Caïmakamie installée le 19/31 octobre, vous êtes informé, Monsieur, qu'en vertu de l'art. 9 de la dite Convention vos fonctions de Kapou-Kehaya à Constantinople ont cessé dès la date du 19/31 octobre. Les émoluments attachés à votre charge s'arrêtant à la date ci-dessus, vous êtes invité jusqu'à nouvel avis, de garder par devers vous, sous inventaire, tous papiers et actes concernant les fonctions qui vous étaient confiées”. (signé V. Alecsandri).

La Porte a exprimé un grand mécontentement au sujet de cette destitution et particulièrement au sujet du remplacement de Photiades ; remplacement qui n'a pas eu lieu et auquel la Caïmakamie n'a jamais pensé, puisque elle rentre dans les prérogatives du prince futur. C'est un des nombreux griefs sans fondement sur lesquels elle s'appuie p[ou]r s'immiscer dans nos affaires, afin de se créer des antécédents d'ingérence.

Le Gouvernement local a cru devoir donner aux diverses dépêches relatives au différend Catargi, la valeur d'opinions personnelles, d'avis officieux, car ils ont cru manquer à la Porte en leur attribuant un but caché d'immixtion. Pourtant ils ont dû se rendre à l'évidence par rapport à l'attitude qu'elle voulait prendre vis-à-vis des Principautés lorsque, le 9 décembre, Afif bei lui communiqua la dépêche suivante qui est aussi blessante, par la forme, pour la dignité du Gouvernement que préjudiciable, par le fond, pour les droits autonomiques du pays.

„Dites à la Caïmakamie de ne rien faire relativement aux Monastères grecs jusqu'à l'époque où cette affaire sera définitivement réglée d'après le firman”. Quel firman ? La Porte a-t-elle encore le droit d'en-

voyer des ordres aux Principautés ? Est-elle tenue de respecter les stipulations de la Convention ? Et celle-ci a-t-elle été faite pour servir à l'usage de la Porte ou à celui des Principautés ?

Cette dépêche a été motivée par une mesure administrative prise dernièrement au sujet d'une somme de 28.000 ducats due par les monastères grecs à la Moldavie, en vertu de l'art. . . . du Règlement Organique. Aux termes de cet article les monastères grecs sont tenus de payer au trésor une subvention annuelle de 12.500 ₰ ; et pourtant depuis deux ans ils refusent de faire ce versement ; et ils se prévalent pour cela du firman qui en 1856 est venu suspendre les mesures proposées par feu le prince Ghika relativement aux revenus immenses de ces couvents. Ce firman ne peut donc pas avoir d'effet rétroactif sur les dispositions du Règlement. De quel droit vient-on aujourd'hui, surtout, empêcher le paiement d'une dette exigée par un Gouvernement autonome pour subvenir aux nécessités urgentes du pays ?

Mais ceci n'est rien encore. Aujourd'hui même Afif bey vient de communiquer à la Caïmakamie un mémorandum émané de l'entente de tous les représentants des Puissances garantes à Constantinople, relatif à la conduite de la majorité et aux difficultés actuelles¹. Notez que le mémorandum a été élaboré sur les plaintes seules et les protestations de Mr Catargi, et que Mrs les représentants n'ont pas cru devoir attendre les justifications de la majorité pour la condamner (voyez ci-joint cette pièce curieuse). Mr Catargi s'est rendu ce matin au palais à l'effet de délibérer avec ses collègues sur le contenu du mémorandum, mais au lieu d'y apporter un esprit de conciliation propre à mettre fin au différend regrettable qui existe entre les membres de la Caïmakamie, il a prétendu annuler tout ce qui avait été fait précédemment avec ou sans sa participation ; c'est-à-dire réintégrer dans leurs postes les anciens ministres, le directeur du Département de l'Intérieur ainsi que tous les préfets et autres fonctionnaires destitués.

Si l'on faisait droit à cette prétention absurde, il faudrait suspendre les élections qui vont commencer dans cinq jours, c'est-à-dire le 17/29 décembre ; confectionner de nouvelles listes, de nouvelles publications et outrepasser ainsi le terme fixé par la Convention elle-même pour les opérations électorales. On a dû nécessairement se refuser d'admettre ces prétentions, d'autant plus qu'elles sont conseillées par Michel Stourza. Le plan de ce vieux filou consiste à faire changer tout le personnel du Gouvernement et à conduire ensuite les élections à sa guise pour se faire nommer prince ; et dans l'exécution de ce plan il est appuyé par la Turquie. Notez que l'ex-secrétaire intime du prince Vogoridi, un certain Baragnon, se trouve actuellement à Constantinople et que le prince Stourza lui a donné carte blanche pour *faire toutes sortes de promesses*. — On ne sait, si Catargi reviendra pour occuper son poste, mais en attendant la Porte continue sa politique d'ingérence directe.

Voici, p[ou]r mettre le comble à l'évidence de son but, la dépêche que la Caïmakamie vient de recevoir aujourd'hui même et jugez de la situation que les Puissances nous ont faite.

¹ Probabil scrisoarea lui Afif Bey din 8/20 dec., cf D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 1243.

„18 décembre 1858. Le ministre des affaires étrangères à S. Ex. Afif bey¹. Les lois qui régissent la presse se trouvent dans la catégorie des lois fondamentales qu'il n'appartient nullement à une administration provisoire, dont la mission spéciale est clairement et positivement désignée par un acte international, de les modifier de son propre chef et à son gré. Donc, la mesure prise en dernier lieu par une partie de la Caïmakamie de Moldavie à l'égard de la presse de cette principauté est illégale et contraire à l'esprit de la Convention du 19 août et capable d'amener des suites graves. La S. Porte, comme les hautes puissances garantes désirant avant tout le maintien de la tranquillité dans ce pays, et voulant en écarter tout ce qui peut le menacer et empêcher la fidèle exécution des mesures adoptées d'un commun accord afin d'assurer le bonheur des deux Principautés, invite les caïmakams à rétablir immédiatement le régime révoqué et de veiller à ce que les faux fauteurs de troubles et de fraudes ne puissent pas trouver un moyen de propager leurs principes subversifs dans les journaux du pays. (Pour copie conforme Afif)”.
Que dit la France de tout ceci?

Alecsandri

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 27484.

257

Iași, 12/24 decembrie 1858

D. A. Sturdza către A. G. Golescu: Știri scurte despre: atmosfera agitată din ajunul alegerilor; dezacordul dintre caimacami pe tema interpretării Memorandului celor 7 Puteri; protestul lui Șt. Catargiu; ordinul de reintroducere a cenzurii. — Regretă atacurile „Constituționarului” contra lui A. G. Golescu.

Iassy, 12/24 décembre 1858

< Cher ami, >

Je profite du courrier russe pour vous < envoyer ces lig >nes seulement, car vous ne pouvez pas vous < imaginer combien > nous sommes encombrés par le travail.

< J'ai reçu votre ai >mable lettre, et je vous en remercie bien.

< Je vous serre > la main, et vous prie de me considérer comme < un de vos > vieux amis. Vous avez en moi un sincère admi < ra >teur.

La fièvre électorale est à son comble. Elle devient plus grande par la folie de quelques hommes comme Cogalnitcho, < qu >i ne fera jamais des choses raisonnables. Les grégoriens seront battus probablement partout. Ils luttent en désespérés. —

¹ Cf. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VII, p. 1226.

Les trois Caïmacams ont discuté le Mémorandum. Catargi a soutenu la fausse interprétation, c.à.d. le renversement de tout ce qui a été fait jusqu'à présent. Les deux n'ont pas cru devoir se soumettre à ces exigences. Avec une note, copie a été envoyée aux consuls de tous les procès verbaux qui discutent chaque point du mémorandum; un procès verbal final statue, que les deux ont proposé le changement de Teriaki, et la révision des nouveaux préfets, et que Catargi a voulu le retour des anciens ministres, directeurs, préfets, etc. À la suite de tout ceci Catargi a envoyé une missive par laquelle il proteste contre tous les actes des deux, et les déclare entachés d'illégalité.

Une dépêche de Fuad ordonne la susp <ension de la loi > sur la presse, elle n'a pas été prise en co <nsidération >.

Je crois que vous avez dû être tout <aussi > que moi des assertions du *Constitutionnel*¹ à votre <égard >. Peut-on dire de ces choses? Aussi je lui en veux à <Hurmuzaki (?) > depuis lors.

Chez nous les choses vont bien, mais on est très ag <ité >.

Dieu sait où nous irons. Le Gouvernement tiendra bon jusqu'à la fin.

Pano vous envoie ses compliments. Et moi, mon cher, je vous prie de m'excuser que je suis si court cette fois-ci. Croyez donc dans l'amitié sincère et constante de votre tout dévoué

D. Stourdza

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/6. — Text deteriorat.

258

[București?], 18/30 decembrie 1858

Șt. Golescu către Chr. Tell: Perspectivele alegerilor în Oltenia. — Ilegalități patronate de către Căimăcămie. Contestațiile lui C. A. Rosetti, Boerescu și C. Bolliac. — Profesiune de credință politică; Divanul Ad-hoc din 1857 și Adunarea legislativă din 1859.

18 decembrie 1858

Iubite amice și frate

Opran mi-a cetit scrisoarea ta din urmă și cu toate acestea nu m-am descurajat, deși am văzut pe Opran foarte îngrijat despre rezultatul alegerilor. Dacă în adevăr n-avem mai multă șansă decât aceia de a vedea numai cinci sau mult șase deputați din Valahia mică reprezentând adevăratele simțeminte patriotice în viitoarea adunare, eu unul nu mă tem nici cum de această lovitură. — În Rumânia mică s-a concentrat toată puterea Știrbeo-Bibeschiștilor și dacă din duozeci și unu deputați ce are să dea Rumânia mică, acest partit nu va fi reprezentat decât de 15 sau 16 voturi

¹ Cf. *Introducerea*, p. XXVIII.

în Adunare, apoi pot să te încredințez că în Rumânia mare nu vor găsi mai mult decât zece voturi și sper ca rezultat[ul] să nu desmință afirmația mea.

Purtarea Comisiei interimare de la începutul intrării sale în funcție a fost și este atât de afară de lege, atât de părtinitoare cu orice preț, încât pot zice că noi înșine n-am fi putut lucra mai bine pentru reușita cauzii țării. Toată suflarea este revoltată, și hotărârile date de Tribunalul secție întie în favorul celor ce a răspins Căimăcămiea, ștergându-i din listele tipărite de dînsa, a dat o putere și mai mare la reclamațiile ce pe toată zioa se fac aici contra abaterilor urmate de Căimăcămie interpretînd Convenția și fugînd de textul chiar al Convenției.

Pe Boerescu și Rosetti i-a șters din lista de eligibili cu pretestul că venitul de 400 ₰ ce ei arată nu este din pămînt. — Au apelat amîndoi la Tribunal, Rosetti avînd avocat pe Boziano, iar Boerescu pe Costaforu, și Tribunalul a dat sentința sa în favoarea reînscrierii lor în lista de eligibili, hotărînd că de vreme ce Convenția nu specifică pentru eligibili de ce fel să fie venitul de 400 ₰ și fiindcă nu este dat nimănui să interpreteze Convenția, zicînd că cu oricine va dovedi venit de 400 ₰ este eligibil în toată țara, pentru aceste cuvinte hotărâște fără apel ca Rosetti și Boerescu să fie înscrise în listele de eligibili. Pe Bolliac l-a șters asemenea Căimăcămiea atât din lista de eligibili cît și din lista de alegători nu pentru că îi lipsea calitățile cerute, ci pentru *pricini binecuvîntate* (fără însă să le pomenească) pînă la a doua punere la cale. Tribunalul a reînscris și pe Bolliac bazîndu-se pe Convenția care specifică desăvîrșit pricinile pentru care n-ar putea un cetățean să se folosească de dreptul de alegător și de eligibil, și fiindcă în zicerea „pentru pricini binecuvîntate” nu se vedește nici una din acele incapacități despre care legiuiește Convenția; de aceea Tribunalul recunoaște lui Bolliac dreptul de alegător și eligibil.

Aceste trei sentințe a produs o mare senzație asupra publicului nostru; peste 300 de indivizi stau la ușile și pe scările Tribunalului cu nerăbdare ca să afle dreptate. Rosetti a voit să reproducă în jurnalul său acele trei sentințe dimpreună cu pledoariile lor, fiind sigur că și tribunalele din prin județe inimîndu-se vor urma la asemenea casuri frumosul exemplu de independință dat de acest Tribunal. Căimăcămiea însă n-a voit să se publice aceste hotărîri. Rosetti a încetat publicarea jurnalului său și a protestat la Căimăcămie dînd acesta și în cunoștința consulilor de aici. Să vedem ce rezultat va avea și această protestație pe lîngă celelalte ce s-a mai dat, atât private cît și colective asupra tuturor abaterilor făcute de Căimăcămie.

Sper, iubite Tell, să ne vedem iarăși în sinul Adunării viitoare și aceasta din toată sinceritatea inimii mele, căci precum și pînă acum am crezut că ești un adevărat rumîn inimat de simțiminte curat patriotice, nu încetez a crede că și în viitor vei fi tot acel om deși poate diferim la mijloacele ce credem că ar fi priincioase ca să conducă la acel sfîrșit. Vrei fericirea patrii noastre întru toate precum o doresc și eu. Destul ca să ne stimăm și să ne iubim unul pe altul și din parte-mi mă voi ține legat de această credință. Cînd ne vom mai întilni o vom grăi mai pe larg asupra mai multor incidente, căci crez că purtarea noastră în Adunarea viitoare, de vom fi trimiși în sînul ei, trebuie să fie cu totul modificată.

Într-o adunare unde se cuvenia decît să espunem patru dorințe ale nații, conduita noastră eria foarte simplă și atît moderația cît și esagerația nu-și avea locul lor, și de aceia n-am putut înțelege pentru [ce] oamenii de la 48 trebuia să se fracționeze. Iar într-o adunare legiuitoare independentă și națională pricep foarte bine că trei cîmpuri bine definite se vor desina și la noi ca și în toată lumea. Adică cîmpul reacționarilor care n-au învățat nimic, și care cred că la 58 se află tot în aceeași condiție societatea în care se afla înainte de 48; cîmpul moderaților care are să se recruzeze cu mulți din cîmpul esageraților precum ne numesc (căci acum partidă moderată în țară nu ecistă, afară d-un mic număr de indivizi care și aceștia nu se înțeleg între dînșii pentru căci personalitatea individuală joacă mai mare rolă, și cîmpul esageraților care crez că va rămînea foarte restrîns.

Te îmbrățișez dulce precum și toată familia ta
frate sincer

Ștefan Golescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. nr. 14.052.

259

[București, decembrie 1858]

Ștefan Golescu către generalul Magheru: Comunicîndu-i reușita reînscrierii pe liste a lui C. A. Rosetti, V. Boerescu și C. Bolliac ca urmare a protestelor scrise ale acestora, îndeamnă să se protesteze cu energie și în provincie împotriva abuzurilor comise la alcătuirea listelor. Despre atitudinea moderaților. Recomandă atenției sale pe Arghiropulo. Alte hotărîri luate în vederea alegerilor.

Iubite nene Magheru,

În fine începem a răsufia aici în Capitală dupe trei hotărîri date una după alta de Tribunalul prezidat de Nicolae Crețeanu contra instrucțiilor date de Căimăcămie.

Rosetti și Boerescu a fost șterși din lista orășanilor de Căimăcămie deși trecuți de vornicia orașului sub pretestu că venitul lor de 400 # ce arată și cu care i-a trecut în lista de eligibili nu este din pămînt ci din negoț, sau industrie și că convenția cere ca acest venit să fie din pămînt. O minciună învederată, căci convenția nu grăește nimică despre aceasta. Tribunalul a dat hotărîre potrivit cererii reclamanților și i-a reînscris în lista de eligibili, bazînd hotărîrea sa pe textul Convenției care nu cere decît patru sute galbeni venit, fără să specifice ce fel de venit trebuie să fie acesta, adăogînd Tribunalul în hotărîrea sa că nu este dat nimănu dreptul de a interpreta legea. Peste trei sute persoane așteaptă cu nerăbdare pe scările și la ușile Tribunalului să se audă hotărîrea. Senzația

ce a produs aceste hotăriri a fost prea mare, mai cu seamă că ele sunt susținute de ministrul Dreptății.

Bolliac au fost asemenea șters din listă și ca alegător și la eligibil, dar nu sub pretextul că nu ave calitățile cerute, ci se zice în listă că se șterge deocamdată pentru motivări bine cuvântate și pînă la al doilea deslegare. Tribunalul asemenea au dat hotărîrea sa în favorul lui Bolliac, zicînd că convenția prevăzuse cauzile care pot infirma drepturile unui alegător și unui eligibil, și cum Dnu Cesar Bolliac nevăzîndu-se sub nici una din acele restricții se reintegrează în dreptul său de alegător și eligibil. Sper că aceste hotăriri vor reproduce tot acel efect și în districte și că tribunalurile acele care vor fi compuse de oameni onești dar fricoși vor lua curajii și vor hotărî luînd totdeauna drept bază Convenția iar nu instrucțiile Căimăcămici.

Rămîne dar și aci ca și în București ca rumîinii devuați causii Patrii noastre să ia inițiativa să încurajeze pe cei plăpînci ca să-și facă datoria lor cerînd de la tribunal ca să înscrie din nou pe cei ce Căimăcămia ar fi șters fără cuvînt din liste, sau să se scoată din listă cei ce Căimăcămia ca să-și facă o majoritate i-au înscris d-adreptul fără ca să aibă condițiile cerute de Convenție. Asemenea dupe Convenție are drept fiecare alegător să ceară la tribunal înscrierea chiar[a] aceluia care avînd calitățile cerute n-ar fi cerut însuși înscrierea sa sau din lînceză sau din oricare alt cuvînt.

Trimisul turc cu cetirea firmanului a plecat eri de aici fără veste ; se zice că altul va veni în locul său. Fratele nostru Argiropulo v-a dat neapărat cunoștința de cite s-au petrecut aici pînă la plecarea sa. Acum voi completa cele făcute de la plecarea sa pînă acum adăogînd că s-a mai făcut un protest care s-a adresat d-adreptul către ambasadorii de la Constantinopoli.

Domnii moderați a recunoscut în fine că cu moderația lor nu o scot la cale ; că ca partid nu există în țară, și ceiace am făcut noi de o lună de zile, tocmăi acum a voit să pue și d-lor în lucrare, să facă adică o protestație contra tuturor actelor Căimăcămii. Dar și aici d-nii moderați n-a putut să se înțeleagă și dacă n-am fi venit iar noi cu vro cinzeci de subtînsemnări, protestația d-lor n-ar fi adunat nici douăzeci de subtînsemnări.

Cum stați pe acoloa ? După zisa d-lui Opran d-abia vom putea aduna în toată Valahia mică vreo cinci, mult șase deputați care să apere cu credință drepturile patrii noastre și să lucreze în spiritul Convenției pentru fericirea sa.

N-am trebuință, cred, să vă recomand, nene Magheru, pe confratele și amicul nostru D-nu Argiropulo, ne-am crede fericiți să avem deputat în Adunarea viitoare și am fi și mai mult dacă Adunarea ar fi compusă în majoritate de asemenea bărbați. Stringe-l (!) vă rog din parte-mi zicîndu-i că-i urez izbîndă, și îl rog să nu mă uite. Ca să-mi vie răspunsul Dumneavoastră și mai sigur trimiteți-mi-l prin corespondentul *Naționalului*.

Vă îmbrățișăz dulce precum asemenea și pe iubitul Dumitale fiu
frate credincios

Ștefan Golescu

P. S. Potrivit cu testul Convenției am luat hotărîre la adunările în colegiuri alegătoare să nu fie compuse decît de cei cu drept de alegători respectivi, adică alegători de una mie galbeni în sus deosebiți, cei de una sută în sus asemenea în osebită adunare, și în fine cei cu capital de 6000 asemenea. Rămîind pentru înțelegerea ce trebui să existe într-aceste trei colege, să se facă prin Comitetele lor respective.

[Adresa :]

Domnului Domn Gheorghe Magheru
La Tîrgu Jiului.

Colecția particulară Vlad I. Magheru.

260

București, 23 decembrie 1858/4 ianuarie 1859

Gradowicz către Alléon: Dezacord între caimacami. Contestatiile lui C. Bolliac, C. A. Rosetti, V. Boerescu și alții, rezolvate prin tribunal. Manifestații împotriva caimacamilor. Situația lui I. A. Filipescu, Ion Ghica, B. Știrbei și Gh. Bibescu. — Miloș Obrenovici rechemat în Serbia. — Date statistice electorale.

Bucarest, 4 janvier 1859

La Caïmacamie de Valachie est entrée dans la même phase que celle de Moldavie; les triumvirs sont en discorde. Le jour des réclamations est arrivé. Mr Boliak, C. Rosetti et Boeresko ont réclamé devant le tribunal, le premier contre le rayement de son nom des listes électorales par ordre de la Caïmacamie, les deux autres qui ont été admis comme électeurs mais exclus comme éligibles n'ayant pas de revenus fonciers. Quelques jours avant que les Tribunaux aient commencé à fonctionner, Mr Jean Alex. Philippesco, un des Caïmacans, a adressé dans sa qualité de ministre de la justice une circulaire à tous les tribunaux, portant que la base de leurs jugements en matière électorale doit être la Convention de Paris, la loi du pays (du prince Karadjia) et le Règlement organique. Or il n'admet pas les instructions des Caïmacans comme bonnes. Le Tribunal en conséquence a déclaré Mr. Boliak électeur et éligible et Mr. Rosetti et Boeresko, ayant prouvé un revenu de 400 # provenant de leur commerce, comme éligibles. Immédiatement tous les négociants qui, quoique possédant un bien-fonds commercial de 20 à 30 mille ducats, n'avaient pas été admis comme éligibles, comme n'ayant pas un revenu foncier, ont réclamé près du Tribunal qui a fait droit à leur demande.

M. J. Mano et Em. Baléano sont furieux de ce que les Tribunaux respectent si peu leurs ordres. Le public se moque d'eux et a fait une manifestation tapageuse au Ministère de la Justice après que la sentence a été rendue. Mrs. Mano et Baléano voulurent d'abord casser le jugement du Tribunal, ce qui serait une flagrante violation de l'Art. 7 de

L'annexe de la Constitution, Mr. Philippesco a refusé sa signature et à la suite d'une dispute n'est plus allé aux séances de la Caïmacamie, alors les deux Caïmacams ont publié un office par lequel ils mettent le Tribunal en jugement devant la Haute Cour pour contravention aux ordres de la Caïmacamie, M. Philippesco ne consentant pas comme Caïmacam à cette mesure, ne l'exécute pas comme ministre de la Justice, et le Tribunal continue à rendre justice aux électeurs et aux éligibles, ne prenant en considération ni hypothèque, ni revenu foncier ainsi que le voulaient Mrs. Mano et Baléano. Il est vrai que dans cette divergence d'opinions Mr. Philippesco est soutenu par les Consuls de France, de Prusse et d'Angleterre, mais pas du tout par la Russie¹.

La protestation présentée par sept électeurs devant le tribunal de Dombovitzza contre Ion Ghika sera jugée demain à Tirgovest. Ion Ghika s'est borné à envoyer au dit tribunal un mémoire explicatif sur ses droits électoraux. Je crains que malgré toute la logique qu'il y déploie il ne soit récusé par le tribunal.

Le Prince Stirbey était dangereusement malade; il n'y a que trois jours qu'il est hors de danger. Les partisans de Bibesco exploitent bien cette circonstance.

Sa nomination à la Principauté de Serbie a rendu la santé au prince Milosh âgé de 85 ans. Aujourd'hui ou demain arrivera la députation serbe, composée dit-on de 100 personnes, pour l'inviter à venir à Belgrade. Si la Porte ottomane demande à retenir Milosh ici, la Caïmacamie Valaque ne pourra rien faire, car Milosh est porteur d'un passeport russe depuis son départ de Russie en 1842.

En 1857 il y avait 11.924 électeurs et
10.603 éligibles

En 1859 2.119 électeurs
658 éligibles

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 120—121v. Copie.

261

Iași, 28 decembrie/9 ianuarie 1859

V. Alexandri către I. Alexandri : Solemnitatea deschiderii Adunării Generale a Moldovei din ziua de 28 decembrie/9 ianuarie. — V. Alexandri propus candidat la domnie. — C. Negri, ales deputat, demisionează; camera îi respinge demisia.

Mon cher Jean,

Aujourd'hui 28 décembre, vieux style, a eu lieu l'ouverture de l'Assemblée générale moldave. Après avoir assisté à un Te-Deum chanté dans l'ancienne église de St. Nicolas, les députés se sont rendus à pied à la Chambre,

¹ Guvernul rus susținea — după cum se știe — cauza Unirii, dar, totodată, el se arăta potrivit oricărui succes al laturii stângi a mișcării unioniste și căuta ca Unirea să fie realizată în folosul elementelor unioniste moderate.

entre deux rangées de soldats qui présentaient les armes, et aux cris enthousiastes de la foule.

Quand tout le monde fut placé, j'ai du monter à la tribune pour lire le discours d'ouverture (imprimé dans le *Moniteur* ci-joint) lequel fut accueilli aux cris de *Vive la nation roumaine!* Après quoi on a procédé à la formation des deux commissions chargées de la vérification des titres et à celle de la rédaction du réglemeut.

Le parti national indépendant, l'a emporté à la grande majorité sur les partis Michel et Gr. Stourza qui s'étaient pourtant fusionnés à cette occasion. La séance a duré trois heures et s'est passée avec la plus grande dignité, à la satisfaction des consuls et de la société qui y ont assisté.

Ma candidature à la principauté devient sérieuse, trop sérieuse hélas pour mes goûts et mes idées. Mais qu'y faire? J'y suis porté par un parti assez grand et je suis combattu par tous nos amis et connaissances qui se croient membres de la haute aristocratie. Des tiraillements de carte se sont produits déjà dans le parti national, et je crains fort que Gr. Stourza ou son père ne profitent de cette scission.

Negri quoique élu dans le district de Cahoul, a donné sa démission des députés, parce qu'il ne peut justifier d'un revenu de 400 # exigé par la Convention. La chambre a refusé sa démission et lui a adressé l'invitation de ne point se désister de son mandat. Nous espérons qu'il sera touché de cette marque de haute considération de la part des représentants de la nation et qu'il retirera sa démission. Après-demain la suite.

Tout à toi

Alecsandri

1859

Iași, 1/13 ianuarie 1859

V. Alecsandri către I. Alecsandri: Mulțumește pentru urări. — Aprecieri despre ținuta guvernului din care face parte ca ministru de externe. În ajunul alegerii domnului; dezbinarea din partida națională. Nemulțumit de disensiunile create în jurul candidării sale; va propune un singur candidat, pe C. Negri, pentru a lupta împotriva partidei M. și Gr. Sturdza.

Iași, 1 Janvier 1859

Mon cher Jean,

Ta lettre est venue me trouver aujourd'hui au saut du lit; elle m'a apporté des vœux partis du coeur de ceux qui ont le don de me faire venir les larmes aux yeux. Je ne puis y répondre que par des embrassements. Oh, cher ami, que ne donnerai-je en ce moment pour être entouré de ta petite famille et pour oublier au milieu de cette atmosphère de bonheur intime tout ce murmure discordant et assourdissant que font autour de moi les passions aveugles, les intrigues, les ambitions éveillées! Tu as beau dire, malgré mon titre d'excellence, malgré mon poste de secrétaire d'Etat, je suis toujours le même, le poète d'autrefois, aimant le beau à outrance et le chantant parfois avec plus ou moins de succès. Ce qui me plaît dans mon état de poète, c'est cette admirable disposition de coeur et d'esprit qui nous rend impressionnables au bien et nous sauvegarde du mal. C'est pour cela peut-être que les hommes matériels qui considèrent le mal comme un fond exploitable nous traitent d'enfants, de fous, que sais-je?

Quoiqu'il en soit, je m'honore d'être le poète aimé de mon pays, et je suis heureux, dans les circonstances actuelles, d'en être aussi le ministre des Affaires étrangères. Le Gouvernement dont je fais partie est digne, il est national et énergique; il a compris sa force et l'a exercée avec modération — il a compris les droits du pays, il a su les défendre avec fermeté! Au milieu de nombreuses complications qui l'ont assailli de tous côtés, il a marché le front haut, et il a accompli son mandat. Aujourd'hui la Chambre des Députés est convoquée. Elle a déjà eu deux séances, et à

en juger par le début il y a tout lieu d'espérer qu'elle fera honneur à la nation. Le parti libéral est en majorité et les partis de Michel Stourza et de son fils ont été battus à plate couture, dans toutes les questions qui ont été à l'ordre du jour. Il reste maintenant à élire un Prince, et c'est là le grand danger.

Tu connais les deux prétendants Michel et Grégoire Stourza, mais ce que tu ignores, c'est que depuis la fin des élections, l'ambition a mordu au coeur une foule de gens, comme Lascar Catargi, Lascar Rosetti, Cogalniceano, Mavrojeni et Basile Stourza. Chacun de ces nouveaux prétendants a sa petite coterie qui le soutient, qui le prône et qui intrigue; en sorte que notre pauvre parti national s'est trouvé dès l'abord fonctionné comme une glace brisée. Moi-même hélas! Le croirais-tu sans y avoir jamais songé, je me suis trouvé tout à coup porté à la candidature princière par un certain parti dont je ne partage nullement les principes exclusifs; celui de la seconde classe! J'ai eu beau me défendre d'un pareil honneur dont je ne veux d'aucune façon, on m'a répondu que l'on se jetterait plutôt dans les bras du prince Grégoire plutôt que de contribuer à la nomination de l'un de mes compétiteurs. Les libéraux de la I-re classe, sauf quelques exceptions honorables, ont déclaré de leur côté qu'il ne permettraient jamais à un Alecsandri de parvenir au trône... et pendant ces magnifiques professions de foi, les princes Michel et Grégoire se frottaient les mains.

Ainsi, moi, l'homme le moins ambitieux du monde, moi le poète indépendant par excellence, je me suis vu devenir subitement la pomme de discorde du parti national, le pivot sur lequel se tenait en équilibre la destinée de mon pays. C'était intolérable, et pourtant j'ai dû supporter jusqu'aux calomnies que l'on n'a pas manqué de répandre à pleines mains sur ma conduite et sur mon caractère, j'ai supporté tout avec patience, afin de retenir dans la bonne voie les hommes qui m'avaient choisi pour leur drapeau, car tu les connais, les Pizozi, Radou, Casimir, Hasnache etc., ne sont pas hommes à se donner des indigestions de principes. Leur rêve de caste a été leur sauvegarde jusqu'à ce jour. Qu'en sera-t-il dans quelques jours, je n'en sais rien. Toujours est-il que ce soir je compte me rendre à la réunion préparatoire du parti national, pour leur déclarer qu'il est honteux le spectacle que nous donnons au pays de nos misérables divisions; que tous les partis doivent se fondre en un seul pour sauver la situation et pour combattre victorieusement Michel et Grégoire Stourza, et que pour un pareil résultat, moi tout le premier je me désiste de tous mes droits en faveur de Négri, lequel est destiné par la Providence à concilier tous les partis.

J'aurai pour adhérents à ma proposition les partis Basile Stourza, L. Rosetti, Cogalniceano, Mavrojeni peut-être, et la moitié des personnes qui ont pensé mal à propos faire de moi un Prince. Si le parti Lascar Catargi se refuse d'accéder à cette proposition, elle restera du moins en petite minorité et au lieu d'avoir six fractions dans le parti libéral nous n'en aurons plus que deux. Voilà cher Jean les étrennes que je compte me donner pour le jour de ma fête. Fasse le Ciel qu'elles tournent au bien du pays. Dans cet espoir je vous embrasse tous de coeur.

Alecsandri

București, 6/18 ianuarie 1859

Gradowicz către Alléon : Comentarii în legătură cu ultimele ofise contradictorii ale Căimăcămiei privind contestațiile alegătorilor și validarea deputaților ; scopul urmărit ; nemulțumirile și turburările stîrnite în județe. — Despre surpriza alegerii de la 5/17 ianuarie din Moldova ; amănunte biografice privind persoana domnului ; consecințe de prevăzut în Țara Românească.

Știri despre prințul Miloș Obrenovici și politica acestuia.

Bucarest, 18 janvier 59

Je vous envoie l'arrêt de la Căimăcamie dont je vous ai parlé dans ma précédente lettre ainsi que l'office ultérieur qu'elle a pensé nécessaire de publier après la démarche faite par les consuls. Cette dernière pièce les a encore plus mécontents car la Căimăcamie avouant d'un côté que la contestation sur la validité d'un député élu appartient à la future Assemblée ordonne de l'autre que les sentences des tribunaux en ce qui concerne les électeurs doivent être revisées par le ministre de la justice. C'est toujours une infraction de la Convention, et dans cet office la Căimăcamie a l'air de vouloir donner à entendre que cette décision a été prise avec le consentement des Consuls. Ceux-ci sont en train d'arranger cet incident et de faire revenir les Căimăcans à de meilleurs procédés. Quelles que soient les concessions que les Căimăcans fassent par écrit, leur travail pratique marche toujours d'un pas sûr et inébranlable. Ils excluent les électeurs qui ne leur plaisent pas, même si ces derniers ont obtenu une sentence judiciaire, ils admettent des électeurs qui n'ont aucun droit de l'être.

L'effervescence des esprits à cause de ce procédé est énorme, la Căimăcamie a envoyé des troupes dans plusieurs districts pour y augmenter la garnison. La responsabilité des désordres s'il y en a ne peut tomber que sur les deux Căimăcans, J. Mano et Em. Baléano.

Hier 5/17 janvier l'Assemblée élective de la Moldavie a élu comme Hospodar le Prince Mr. Alexandre Kuza colonel et chef actuel de la milice. Il a été administrateur de Galatz sous Vogoridès, c'est lui qui a protesté le premier contre les menées de Vogoridès pendant les élections pour le Divan ad hoc.

Il est âgé de 37 ans et appartient au parti libéral Unioniste. Il est d'une bonne et ancienne famille, mais n'a joué aucun rôle important dans son pays où personne ne pensait à lui ; aussi la nouvelle de son élection a-t-elle surpris tout le monde surtout les vieux boyards. Cette élection raffermira le parti progressiste de Valachie et pourra influencer les petits propriétaires de manière à ce qu'ils n'élisent aucun des anciens hospodars. M. Kuza n'a été élu que par une coalition de tous les partis contre le vieux Stourza. Ce dernier ne disposait que de 19 voix, le Prince Grégoire que de 12, le parti libéral était divisé entre Vasilika Stourdza, Laskar Katar-dji, Negri, Pano, Maurojéni, Alexandri.

Le vieux Stourdza ne voulant pas céder ses voix à son fils, ce dernier s'est réuni au parti progressiste, chaque chef a abdiqué pour son compte et l'on est tombé d'accord sur Alex. Kuza qui sur 59 votants a obtenu 48 voix.

Le Prince Milosh partira après demain, 20 J., pour Georgevo où il attendra le Commissaire Ottoman, porteur du Hat. Impérial, de là ils se rendront à Sémendria.

Il a, pour le moment, dissous la Caïmacamie de trois membres et a nommé Stevcha son caïmacan.

Il a dit hier à Béclard : je n'ai confiance en personne qu'en Stevcha qui est un homme de grand talent. Quant à Garachanine, je l'emploierai toujours dans de hautes fonctions mais je ne peux pas me fier à lui car il n'est pas sûr et est adonné à l'intrigue.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 122—123^v. Copie.

264

București, 6/18 ianuarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa : Despre perspectivele ajungerii la domnie a diferiților candidați din Țara Românească. Crede în reușita lui Știrbei ; crede că și Ion Ghica va vota pentru acesta. — Păreri proaste despre Poujade.

No. 3

Bukarest, 18 janvier 1859

Całuję rączki za list No. 43 z 5 Janv. i za pomyslny nowy rok. Co się zaś tyczy obserwacji 1423, mam honor wytłumaczyć [*Traducere*: Sărut minuțele pentru scrisoarea Nr. 43 din 5 ianuarie și pentru un an nou fericit. În ceea ce privește observația Alléon am onoare să traduc].

Les Ghika se sont cassé le cou par la dernière administration, ils n'ont aucune sympathie dans le pays. Alors on ne peut plus penser à eux, au moins pour le présent. Quant à Bibesco je vous prédis qu'au plus tard de la session de 1860 il y aura révolution dans le pays ; cela conviendra-t-il aux intérêts de la Porte ? A l'Autriche, oui, mais pas à la Porte Ottomane. Quant à Stirbey, il n'a gagné personne, mais il [est] le plus apte pour les circonstances actuelles, et vu qu'il n'y a pas d'autres hommes capables. I. Ghica même reconait cela, étant une fois ici sur le terrain ; et il ne serait pas étonnant si I. Ghica, une fois élu député, voterait pour Stirbey.

En ce qui regarde Poujade, il n'est aujourd'hui qu'un membre de la famille Ghica, et il a oublié sa qualité d'autrefois. Aussi mené par la passion familière, il a fait dernièrement une bêtise, qui nuira à lui et aux siens.

Je crois que c'est de mon devoir de dire la vérité, et Alléon ne doit que me louer, autrement il serait induit en erreur.

Votre tout dévoué

Gradowicz

Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 207—208. Text parțial cifrat.

București, 8/20 ianuarie 1859

Gradowicz către I. Ghica: Relatează o convorbire avută în chestiunea dreptului de a fi eligibil. Îi trimite ordinul Căimăcămiei; îl înștiințează despre alegerea lui Al. I. Cuza în Moldova.

Bukarest, le 20 Janvier 1859

Mon cher Prince,

J'ai reçu aujourd'hui votre lettre à 3 heures. Je l'ai communiquée immédiatement. Voici le résumé du pourparler : malgré l'ordre du gouvernement les électeurs peuvent vous élire, ce qu'ils devaient faire ; — en cas contraire, faites dresser une protestation détaillée par noms, ainsi que vous m'avez envoyé, et faites-la signer par les plaignants et adresser au président de l'Assemblée élective. Il aura quantité de pareilles protestations.

On a référé aux cabinets respectifs tous ces procédés et on propose de casser les élections.

Par surcroît de perfidie, la Căimăcamie a signé un ordre qu'on a demandé le 4, mais qu'il n'était publié que hier soir. Probablement vous ne l'avez pas ; vous le trouverez ci-joint. Peut-être il pourra servir de quelque chose.

Faites l'impossible possible.

Tout à vous

Gradowicz

Les cinq ici sont tous d'accord ; seront-ils à l'étranger ? Vous connaissez l'élection de Kuza. Il n'y avait que 49 votants—9 élections ont été cassées, 4 ou 5 députés malades, 2 étaient élus dans deux collègues et 2 étaient absents par cause inconnue. Kuza a eu 48 voix.

Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Iași, 9/21 ianuarie 1859

Ministrul de Finanțe și Ministrul de Externe către deputația moldoveană trimisă la Constantinopol : „Instrucții de păzit date DD-sale Nicu Catargiu și Costachi Negrea [și] colonel Mavrichi”, în vederea obținerii investiturii.

Art. 1 Misia vă este a merge la Constantinopol, spre a cere și aduce aici în țară investitura Curții otomane cuvenită domnului ales, potrivit capitulațiilor și convenției, în termenul de o lună de zile de la alegirea domnului comunicată de atuncea și guvernului otoman.

Art. 2 În caz, cînd ocîrmuirea otomană ar face observații asupra modului de a da investitura precum sînteți îndatorîți a o cere — vi să prescrie a cerea mai întîi prin toate chipurile de cuviință de a o dobîndi potrivit art. 1 — dar nedobîndind-o în felul mai sus arătat, a vă retrage din Constantinopol după ce însă veți motiva această retragere cătră guvernul otoman precum și cătră ambasadorii puterilor garante, înștiințînd totodată aice telegraficește.

Art. 3 Dîndu-vă investitura potrivit art. 1, dacă ar trebui niscavai neapărate subalterne cheltuieli sînteți autorizați a vă deschide un credit de la cinci sute pînă la una mie galbeni.

Ministrul de Finanțe,

I. A. Cantacuzino

Ministrul Secretar de Stat,

V. Alecsandri

9 Ghenar 1859

Iași

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4644, pach. I, doc. 38; textul, autograf C. Negri.

267

Iași, 9/21 ianuarie 1859

V. Alecsandri către C. Negri: Îi trimite „copia legalizată” de pe adresa de mulțumire a Adunării electivă a Moldovei din 5/17 ianuarie către Marile Puteri.

Principatele-Unite

Ministeriul Trebilor Străine

a

Moldovii.

Secția Limbi streine

Nr. 136

Jassi în 21 ianuarie 1859.

Domnule,

Alăturat pe lîngă aceasta am onorul a vă comunica copie legalizată de pe actul prin care Adunarea Electivă a Moldovei, în seanța sa din 5/17 ianuarie, au exprimat mulțemirea și recunoștința sa Puterilor subscriitoare

tratatului de Paris, pentru că au recunoscut și garantat drepturile Principatelor Române; și vă invit a o comunica oficial Înaltei Porți, binevoind a mă încunoștiința de rezultat.

Priimește, domnule, încredințarea deosebitei mele considerații.

Ministrul Trebilor Streine

V. Alecsandri

Nu l-au priimit turcii. [C. Negri]

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 81.

268

Kaba Taș, 14/26 ianuarie 1859

Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz: Aprobă cele scrise în scrisoarea nr. 3. — Despre starea sănătății. Scurte știri de la Alléon și Bystrzanowski. — Încrederea sârbilor în politica dusă de Sadyk. — Situația politică din Franța. În eventualitatea unei revoluții în Rusia. Despre demisia lui Ion Ghica din postul de guvernator de Samos. — Alegerea lui Al. I. Cuza în Moldova.

Nr. 46.

Kabatasch, le 26 janvier 859.

J'ai reçu hier la votre du 18 courant No. 3. Je transmets à A[lléon] vos explications qui me paraissent très justes. Je n'ai rien de Mme Ghica ce qui m'inquiète pour elle — je crains qu'elle ne soit malade — ou les enfants peut-être. Moi je viens de faire une nouvelle maladie — fièvre catarrhale — dont je ne suis pas encore remise. Aussi mon bulletin de ce jour est court. A[lléon] — ne m'a pas encore communiqué ses dernières lettres de Belgrade et de Paris. Bystrzanowski me décrit les réceptions du jour de l'an et répète les paroles Impériales — il a assisté à tout cela — il croit aussi que malgré les menaces la guerre n'aura pas lieu.

Sadyk se porte bien. Il est à Larisse avec Aris Pacha. Il m'écrit que les Serbes qui servent dans ses régiments ont reçu des lettres de leur pays — il y a un cousin de Micha, un autre de Voutchich et les lettres étaient d'eux. — On a écrit : „Servez sous Sadyk P. obéissez-lui — vous deviendrez des hommes. La politique slave de Sadyk est la seule bonne”. Je crois toujours que Mischa renversera Milosch. Ce dernier, à ce qu'on dit, je n'en répons pas — a envoyé beaucoup d'argent ici. On parle de changements ministériels en France de Mr. Persigny à la place de Mr. Walewski — cela rendrait la politique Napoléonienne plus droite — peut-être.

A Paris, à l'hôtel Lambert surtout, on rêve un mouvement en Pologne au cas de révolution en Russie — ce qui pourrait arriver vu l'attitude et les exigences de la noblesse russe. Mais je crois les Russes trop

sages pour cela — et les Polonais pas assez pour savoir profiter. Les C[os]aques?] cherchent à se rapprocher de Sadyk mais ils n'ont pas beaucoup de chances.

Je cherche à apprendre une chose et vous la confie sous secret. Je ne crois pas que Ion Ghica ait donné volontiers sa démission. On m'a parlé ici d'intrigues ourdies par les Aristarchi pour lui enlever la Principauté de Samos. C'est toujours bien dommage — car les Turcs ont besoin d'hommes comme lui, plus que jamais et non de Grecs intrigants et vendus à la Russie¹.

La nouvelle de l'élection Moldave a été un coup de théâtre.

Je vous salue pour aujourd'hui. Faites mes compliments à Ion Ghica, malgré qu'il ne pense plus à moi. Je vous salue amicalement.

Louise

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4904₂ f. 557—558^v.

269

București, 17/29 ianuarie 1859

Gradowicz către Alléon: Dare de seamă asupra neorînduicilor petrecute cu ocazia alegerii deputaților. Perspectivele unei revolte sîngeroase în ziua alegerii domnului.

Rezultatul alegerilor la data scrisorii. — Trimite textul raportului ministrului de Finanțe asupra guvernării lui Al. Ghica în 1856; explică sensul candidării acestuia pe lista partidei naționale. — Situația lui Ion Ghica. — Apropiata sosire a delegației moldovene în drum spre Constantinopol.

Bucarest, 29 janvier 1859

L'élection des députés a fini hier. La lutte était *grando et acharnóo* mais la procédure a été arbitraire dans beaucoup de collègues. Plusieurs d'entre eux se sont abstenus de voter, protestant contre l'admission forcée de ceux qui n'avaient pas le droit et contre l'élimination de ceux qui avaient obtenu en leur faveur des sentences judiciaires. Dans plusieurs collègues la force militaire est intervenue et a dispersé les électeurs. Tout cela est la conséquence de l'entêtement, l'ineptie et la perfidie des deux Caïmacans J. Mano et Em. Baleano. Quoique les Consuls aient fait une déclaration dans laquelle ils disent qu'ils ne peuvent tolérer la flagrante violation de la Convention de Paris par les Caïmacans qui s'ingèrent le droit de faire reviser par le Conseil administratif des sentences judiciaires rendues sans appel, qu'eux, Consuls sont forcés de demander à leurs

¹ Pentru atitudinea soției lui Sadyk-Pașa, dușmănoasă Unirii și Rusiei, vezi *Introducere*, p. XXXVIII.

Gouv-ts l'annulation des élections, Mr. Baléano a envoyé le même jour une circulaire à tous les administrateurs ordonnant qu'ils n'admettent comme électeurs que ceux qui sont inscrits dans la liste imprimée, ou qui ont été admis par le Ministère de l'Intérieur, ou enfin, ceux dont la sentence a été approuvée par le conseil administratif (ce dernier a rejeté la plupart des sentences). La ...¹ des Consuls a été faite le 5/17 janvier par les Consuls d'Autriche, de France et de Prusse verbalement à Mr. Mano. Les deux autres Consuls ont adhéré à cette démarche. Cependant, pour tromper les Consuls, Mr. Em. Baléano a signé un ordre par lequel toutes les sentences sont reconnues comme valables. Cet ordre porte aussi la date 5/17 janvier, mais n'a été imprimé que le 7/19 dans le journal semi-officiel et ne pouvait par conséquent arriver à la connaissance des électeurs des districts qu'après les premières élections; là, où quelques électeurs ont apporté le Journal, les administrateurs ont refusé de l'accepter comme bon, sous prétexte que le ministère ne leur en a pas envoyé la communication.

Jusqu'à présent on ne connaît que les noms des vieux grands boyards qui sont élus pour la plupart par ce procédé. Les habitants de Bucarest sont exaspérés, si les élections des petits propriétaires et des villes ne donnent pas un autre résultat, si l'Assemblée ne met pas un terme aux élections frauduleuses, ce qui n'aura pas lieu si les vieux boyards ont la majorité, alors vous pouvez vous attendre à une sanglante révolte le jour de l'élection du Prince.

Au Congrès on a prévu les fraudes des libéraux tandis qu'au contraire ce sont les conservateurs qui en commettent le plus pour arriver coûte que coûte à l'élection du Prince Bibesco.

Jusqu'à présent on connaît les élections de 50 députés.

22 sont pour Bibesco

10 „ pour Stirbey

18 du parti libéral, sont divisés entre J. Cantacuzène, Prince Alex. Ghika, Nicolas Golesco.

Ci-joint vous trouverez le rapport du Ministre des Finances actuel sur la déplorable situation des finances, à la fin de 1856. Malheureusement il est juste vrai et condamne le Gouv-t passé du Prince Alex. Ghika qui ne figure dans la liste des candidats à l'Hospodarat des libéraux, qu'à cause de sa vieillesse et de sa faible santé, à laquelle on espère qu'il succombera dans quelques années pour faire place à celui qui, pendant ce temps, pourrait se montrer digne de gouverner le pays (on désire Ion Ghika). Pour le moment les grands boyards ont réussi à obtenir de la Caïmacamie l'ordre d'éliminer Ion Ghika des *électeurs* vu qu'il n'a pas produit de preuves que sa démission a été acceptée par la Sublime Porte.

Dans quelques jours arrivera ici la députation moldave, composée de Mrs. Const. Negri, Nic. Katardgi, Theod. Kaliman et Col. Nic. Mavrikié. Elle est chargée par le Prince et par l'Assemblée Moldave de se rendre à Constantinople pour obtenir du sultan la confirmation d'Alex. Kouza comme Prince de Moldavie. Elle attendra ici l'élection du Prince Valaque pour partir avec la députation Valaque.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 137--139. Copie.

¹ Loc gol in text.

Iași, 19/31 ianuarie 1859

D. A. Sturdza către A. G. Golescu: Îi trimite o serie de acte doveditoare despre evenimentele istorice care au precedat alegerea din Moldova.

Relatează pe larg momentele petrecute în ajunul alegerii lui Cuza necunoscută publicului: destituirea lui Catargi. Victoria partidului național în alegeri. Propunerea lui Panu; sensul punctului doi din propunere; proclamarea Unirii în înțelegere cu muntenii. — Grupările din adunare. Candidatura lui C. Negri. A. Panu candidat al unioniștilor, susținut de marii boieri. Refuzul lui Panu. — Cauzele care au contribuit la salvarea unității în partidul național; rolul maselor. — Rezultatul celor trei scrutine prealabile. Entuziasmul din ziua alegerii și de după alegere.

De ce n-a izbutit votul pentru Unire: Ședința de la C. Rolla; propunerea Kogălniceanu; atitudinea lui D. A. Sturdza. — Critici la adresa guvernului Epureanu; situația lui V. Alecsandri. — Recomandări de urmat în vederea alegerii din Țara Românească.

Jassy, le 19 janvier 1859

Confidentielle

Cher ami !

Que devez-vous penser de moi ? Car c'est impardonnable d'envoyer à quelqu'un un commencement de lettre, et de retenir la vraie dans sa poche. Et c'est ce que j'ai fait. Mais, croyez-moi, que je n'étais plus à moi. Nous étions tous encombrés d'affaires et de pensées pour l'avenir. A peine pouvions-nous nous accorder deux ou trois heures de repos. Les événements se poussaient tant l'un l'autre qu'on ne pouvait pas prendre haleine. Voici tout ce que je puis dire pour m'excuser ; pour le reste je m'adresse à votre indulgence.

A présent, arrivés sur le plateau de la montagne, je veux vous dire tout ce qui s'est passé.

Avant pourtant je vous annonce, que cette lettre vous est envoyée par un courrier exprès. Vous avez ci-inclus, les journaux et tous les procès-verbaux de l'Assemblée. Vous y trouverez les actes suivants :

- 1) L'acte de remerciements et vote d'Union¹.
- 2) La lettre au Sultan.²

Je vous envoie aussi le Règlement de l'Assemblée³, qui contient quelques articles de Constitution introduits furtivement ou par contrebande, et que l'Assemblée a adoptés à cause du court temps qu'elle avait devant elle pour se constituer.

¹ Cf. D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente*, VIII, p. 330—331.

² *Ibidem*, p. 343.

³ *Ibidem*, p. 239.

Je vous envoie aussi une lettre que les deux Caïmacams ont adressée *directement* aux cinq Cours signataires, et qui a eu un effet très salubre. Elle sera publiée dans peu¹. — La Caïmacamie a protesté aussi contre l'acte de navigation², et a déclaré que nul acte de cette nature ne pouvait lier la Moldavie, s'il n'était pas ratifié par son commissaire etc. etc.

Vous savez ou vous verrez dans les journaux, les événements qui se sont passés ici. Aussi je ne vous parlerai pas de ces événements connus. Je vous entretiendrai de ce qui c'est passé à l'intérieur sous main ou du moins sans être connu de tous.

La destitution de Catargi a été plutôt un coup de théâtre, qu'une nécessité pour la confection des listes à la candidature. Mais ce coup de théâtre a eu son effet tant à l'intérieur qu'à l'extérieur. A l'intérieur en prouvant de nouveau l'énergie et la volonté de la Caïmacamie d'aller jusqu'à la dernière extrémité, ce qui a beaucoup découragé les Strigoi et les Grégoriens. A l'extérieur en mettant les Turcs en crainte d'événements bien plus sérieux qui allaient peut-être se préparer.

Nos élections comme les vôtres ont montré que le parti national avait la grande majorité ! Chez nous la plus grande impartialité, preuve les élections de Vogoridès, Catargi, Grég. Stourdza, Prouncu. Chez vous la pression la plus grande. Tout était en vain.

Si le parti national s'était montré si désintéressé après son élection qu'avant, c'eût été bien beau. Mais c'était une chose à devenir bien triste les tiraillements pendant 10 jours avant l'élection. Il y avait plusieurs coteries, mais qui ne s'avaient pas. Pano avait proposé de signer un journal pour s'engager.

1° de voter pour le candidat qui aurait la majorité.

2° de voter pour toute proposition que la majorité du parti proposerait en dehors de l'acte de l'élection.

Ce dernier point se ralliait à une grande idée, que quelques-uns avaient formée, celle de proclamer l'Union, le Prince étranger, d'installer un Gouvernement Provisoire à Focsani, et de s'entendre préalablement avec vous-autres.

L'idée était trop sublime pour qu'elle fût adoptée par tous. Seulement trois hommes de tout le parti sont restés jusqu'à la fin fidèles à l'idée, mais ils ont succombé à la majorité. Ce second point n'était compris que par quelques personnes, car toutes les autres ne pensaient qu'à faire triompher tel ou tel candidat. C'est aussi pourquoi ces coteries en majorité proposèrent de dire „pour le candidat constitutionnel”.

Voici les différentes coteries :

1. Celle de Lascar Catargi.
2. Celle de Basile Stourdza, qui se réunissait aussi à Negre.
3. Celle d'Alexandri, la mieux organisée.
4. Celle de Lascar Rossetti, composée seulement de deux ou trois membres.
5. Le parti qui voulait proclamer l'Union, et dont quelques membres penchaient, si l'Union ne pouvait être proclamée, pour la candidature de Maurojeny.

¹ Probabil scrisoarea din 14/26 dec., D. A. Sturdza ș. a. *Acte și documente*, VII, p. 1339.

² *Ibidem*, VIII, p. 226.

La Chambre se divisait : 31 nationaux, 14 Grégoriens, 11 Strigoï. Pendant 8 jours aucun candidat ne sortait à l'évidence dans les fameuses réunions à l'Eléphant (chez Léon Ghyka au musée). Je ne dois pas oublier que Pano et Cantacuzène se sont refusés de signer le nouveau journal, parcequ'ils voulaient se tenir à l'écart de toute coterie. Enfin le jour c'est fait, et dès le prime abord Lascar Catargi et Rossetti, et Basile Stourdza sont devenus impossibles, car il y avait opposition forte contre eux. Alexandri se trouva attaqué du dehors, et tous ces partis, outre Catargi et les Unionistes purs, se déclarèrent pour Negre. C'est d'ici que la lutte devint plus acharnée, et que le parti national était à la veille d'une rupture. On craignait Negre dans le parti Catargi à cause de ses idées libérales, et on alla si loin de déclarer voter plutôt pour le père ou le fils. Les grands boyards du dehors en furent si émus, que tous se déclarèrent pour l'Union et proposèrent à haute voix la candidature de Pano, auquel ils offraient leurs fortunes pour avoir les 3000 #. Mais cet homme a voulu se montrer grand et désintéressé jusqu'à la fin. Quoiqu'il aurait pu avoir une majorité bien plus grande que tous les autres, il refusa toutes les offres qu'on lui fit, avec dédain. Il déclara à plusieurs reprises ne rien vouloir pour lui ; et ne voter que pour le candidat, qui sortirait de la majorité des suffrages du parti national.

Plusieurs causes ont contribué à soutenir l'esprit de corps de ce parti, pour ainsi dire. Les voici :

1. La manoeuvre adroite de Pano, par laquelle le Prince Grégoire fut admis comme député, manoeuvre qui mit en terreur les nationaux des différentes coteries, voyant l'ennemi déjà dans leur sein. C'était l'épée de Damoclès. On leur disait : ou vous vous entendrez ou le voilà qui triomphe.

2. L'amoindrissement du parti Grégoire par la non-admission de quelques députés indûment élus.

3. L'inimitié de mort entre père et fils, qui ne permettait pas à ces deux partis de se rallier.

4. La pression exercée du dehors par la masse d'électeurs venus des districts.

Un jour avant l'élection nous croyions la partie perdue à cause des dissentiments bien graves qui se sont produits, quand le danger imminent de voir triompher le père ou fils décida tous à se soumettre au scrutin préalable. Il y eut trois scrutins :

1. Negre : 11 voix. Couza : 7. Mavrogeni : 6. Lascar Rossetti : 1.

2. Ballottage entre Couza 20 et Mavrogeni 5.

3. Detto entre Couza 19 et Negre 6.

Immédiatement il fut proclamé avec enthousiasme candidat du parti national indépendant. Tous les partis se resserrèrent autour de ce champion.

Le scrutin est intéressant, parcequ'il démontre la force des diverses coteries. Celle de Basile Alexandri était toute pour Negre, qu'elle n'employait peut-être que comme feinte pour couvrir son vrai candidat Couza. Celle de Lascar Catargi était pour Couza. Le parti Basile Stourdza s'est divisé entre Couza et Negre. Les plus indépendants, je dois le dire, et les moins liés, entre eux, Cantacuzène, votèrent pour Mavrogeny. Pano

n'était pas présent, il s'est tenu dès le commencement à l'écart de toute réunion et de toute intrigue.

Vous lirez dans les journaux ce qui s'est passé dimanche suivant : rejet de la candidature du Prince Grégoire, vote pour le Règlement concernant l'élection du Prince. Lundi : Election. Je n'ai jamais vu un pareil enthousiasme comme ce jour-là. Il y avait peut-être 10.000 hommes sur la place du palais. Toute la grande rue était encombrée. Des heures entières ont duré les cris enthousiastes du peuple. Aussi le Prince en était si ému, que pendant toute la revue les larmes lui étaient aux yeux. Quatre jours la ville a été illuminée. Pendant quatre jours les processions à la lueur de 400 et 500 flambeaux venaient féliciter le Prince, et les membres de la Caïmacamie. Pano a reçu des ovations inouïes ; il a été porté sur les bras par tous les officiers de l'armée, etc., etc., etc.

J'oubliai de vous dire encore qu'après la clôture de la séance de l'élection, le Prince entouré des députés, du Métropolitain, et du clergé, est entré dans la salle du trône, où la Caïmacamie lui déposa les rênes du Gouvernement. Après cela il se retira dans les appartements princiers où il reçut les visites officielles en uniforme de tous les Consuls, excepté l'Agent d'Autriche, qui a des instructions de ne pas reconnaître le Prince jusqu'après l'investiture.

Je dois en revenir sur mes pas et vous raconter pourquoi le vote de l'Union a échoué. Comme je vous disais, ce vote embarrassait les gens qui avaient leur candidat dans leur sac. Quelques jours avant l'élection du Prince, Pano réunit les chefs de toutes les coteries chez Rolla, où il proposa l'idée, qui trouvait déjà une vive résistance. Elle fut rejetée avec acharnement. C'est Iepoureano, Lascar Rossetti, Alexandri qui la combattirent avec le plus d'énergie. Et c'est bien naturel : quelques jours auparavant Iepoureano me disait confidentiellement, „c'est moi qui baptiserai le Prince, ne vous inquiétez pas”. À un autre il disait : „Je voterai pour Nègre car je suis sûr que Negre abdiquera, et alors c'est moi et Rossetti qui sommes sur le tapis”. J'entre dans ces petits détails pour que vous puissiez vous expliquer tout le reste. Il s'agissait de faire parvenir ou soi-même ou quelqu'un qu'on pourrait employer pour être au pouvoir.

Aussi ne devez-vous pas être étonné, que même le vote pour l'Union, simple réitération du désir, allait échouer devant les coteries. Vous verrez comment une proposition faite par Cogalnitchano (ou pour mieux dire présentée par lui, car il ne pensait ni lui dans les derniers jours à ceci) fut pour ainsi dire rejetée par Iepoureano, car c'est là le vrai but de son amendement. Il croyait que le temps étant court, les préoccupations pour l'élection du Prince grandes, ce vote serait oublié. Il ne savait pas que j'étais à la brèche, et que je n'aurai jamais laissé peser sur une Assemblée roumaine une telle honte. Tous mes efforts ont été vains pour rassembler les membres de la Commission nommée, aussi quelques minutes, avant l'élection du Prince je réunis Hourmouzaki et Cogalnitchiano dans un coin, et c'est là qu'ils rédigent le projet, voté par l'Assemblée.

Vous voyez, cher ami, avec quels gens nous avons eu à faire. Ceux sur lesquels nous comptions, désertaient. Le mot, la pensée de l'Union était bannie. On m'a traité de fou pendant une semaine, parce que je l'avais sur les lèvres à chaque instant ; et je crois qu'on ne pensait pas moins bien de Pano. Seulement on n'osait pas le dire.

Le Prince nommé, il devait former son Ministère. Comme homme d'esprit et de jugement, ses yeux se jettèrent sur le seul qui pouvait mener la barque de l'Etat : Pano. C'est lui qui avait frayé le chemin, c'est lui qui avait mené avec hardiesse et prévoyance, de même qu'avec un désintéressement exemplaire, la politique intérieure et extérieure des Principautés-Unies. Vous verrez dans le journal la manière dont ce Ministère était composé. Tous les hommes qui en faisaient partie étaient sincèrement pour l'Union, dévoués plus que tout autre à cette grande cause, et prêts à des sacrifices au moment donné, que nous ne croyons pas trop éloigné. Toutes les coteries se sont mises en mouvement pour faire échouer la composition du Ministère Pano, et parvenir par une transaction entre elles à former le leur. Pano prévoyait toutes ces manœuvres, car il avait reçu des refus de la part de Rossetti, Catargi, Iepoureano, Alexandri. Iepoureano exprima même l'opinion que personne n'était à sa place dans le Ministère Pano, et que celui-ci était le moins apte de tous pour l'Intérieur. En vue de cette opposition systématique, seulement le Prince pouvait et peut-être devait agir. Il devait briser la clique, et marcher franchement. Soit par manque d'énergie, soit par envie pour le talent de Pano, le Prince céda. Il reçut le refus de Pano de faire un Ministère à cause du refus de plusieurs personnes. Pano et moi nous lui avons exposé franchement et ouvertement la situation. À peine Pano était sorti du cabinet du Prince, que par la porte opposée Iepoureano et Docan (Nicolas) y entraient, et une demi-heure après le Ministère actuel était formé.

Hier le Ministère s'est présenté devant la Chambre. Il a lu son programme, que je vous enverrai avec la poste russe, et il a subi en même temps un grand échec sur une question de constitution. Alexandri était Ministre provisoire de la Caïmacamie, le prince l'a nommé de nouveau au même poste, il prétendait ne pas avoir besoin de se soumettre à l'art. 3 du Règlement de l'Assemblée concernant sa réélection. Le Ministère a soutenu cette thèse avec insistance, et au vote il y a eu 14 voix pour le Ministère et 29 contre lui, 2 s'étaient abstenus.

Voici donc chez nous en quelques mots la situation.

Le parti national a triomphé. Les Strigoi sont coulés. Les Grégoriens sont impuissants. Le seul homme qui a dominé et qui domine la situation c'est Pano. Une clique de famille et d'intérêts privés forme la camarilla d'un Prince bien intentionné du reste. Cette clique est au pouvoir. Tout le monde est contre elle. Elle a la minorité dans la Chambre. Elle ne peut jamais avoir la majorité, car elle ignore les éléments de la vie parlementaire. L'opposition est seule capable de mener la Chambre et elle l'a prouvé dans les séances d'hier.

Je crois que ce premier Ministère ne peut aller longtemps. On lui prépare des luttes qu'il ne pourra soutenir.

Pardonnez, cher ami, si je ne vous ai pas fait un tableau assez complet de ce qui s'est passé ici. J'écris en tout hâte pour ne pas perdre le courrier.

Recevez, cher ami, l'assurance de mon amitié dévouée. Pano me prie aussi de vous envoyer ses affectueux compliments.

Envoyez la lettre ci-incluse, je vous prie, à Sion, auquel j'écrirai avec la poste russe.

Tout à vous de cœur

D. Stourdza

P.S. L'opinion de tous ici est, en même temps que notre désir :

1. Que vous adoptiez ad litteram les instructions pour l'élection du Prince.

2. Que votre Règlement soit uniforme avec le notre excepté les points qui n'ont pas le sens commun de se trouver dans un Règlement de police d'une Chambre.

3. Que vous adoptiez ad litteram :

L'acte de remerciement et la réitération du vote de l'Union.

L'adresse au Sultan.

En un mot on attend que vous nous copiez exactement. Je crois aussi que c'est une nécessité absolue.

D. S.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., LXI/6.

271

Iași, 20 ianuarie/1 februarie 1859

V. Alecsandri către I. Alecsandri: Împrejurările care au precedat alegerea lui Alexandru I. Cuza, ca domn al Moldovei: preliminariile din sala de Istorie naturală; întărirea grupului V. Alecsandri. Pericolul partidei adverse Gr. Sturdza. V. Alecsandri renunță la candidatură și propune un singur candidat, C. Negri. Opoziția lui L. Cătărgiu. Succesul lui Al. Cuza.

Situația prințului Gr. Sturdza. Interpelarea lui V. Alecsandri, intervenția lui Hurmuzaki. Invalidarea candidaturii lui Gr. Sturdza. — Ziua alegerii. Entuziasmul deputaților. Aclamațiile nesfârșite ale mulțimii. — Manifestație de simpatie pentru „poetul și deputatul” V. Alecsandri.

Jassi, 20 Janvier 1859

Mon cher Jean,

Voici le récit des derniers événements; tu y verras comment j'ai failli devenir prince régnant et comment j'ai fait un bel acte d'abnégation en faveur de la bonne cause. J'en parle à mon aise parce que c'est là peut-être ce que j'ai fait de plus méritoire dans ma vie.

Les élections des députés terminées, on se compta. Trois partis bien distincts étaient en présence. Le parti Michel Stourza composé de quelques vieux vampires; celui de son fils composé d'un nombre assez fort de fanatiques, et le parti national, lequel était en majorité puisqu'à lui seul il comprenait plus de la moitié des députés.

Nous commençâmes par choisir un local pour nos réunions préparatoires et nous choisîmes l'appartement de notre pauvre ami Ralletto, au cabinet d'histoire naturelle, ce qui fit donner à notre société le nom de la Société de l'éléphant. Une fois installés nous rédigeâmes un journal

par lequel nous nous engageons sur l'honneur de combattre à outrance les candidatures des princes Michel et Grégoire Stourza, et de voter à l'Assemblée pour celui d'entre nous qui réunirait le plus grand nombre de voix.

Jusque-là tout alla fort bien, mais bientôt l'ambition vint mordre au cœur plusieurs d'entre nous. Mavrojeni, Lascar Rosetti, Basile Stourza et Lascar Catargi, organisèrent leurs partis et bientôt notre camp se trouva divisé en plusieurs fractions fort ennemies les unes des autres. Cogalniceano de son côté, furieux de n'avoir aucune chance à être porté en avant jeta le brandon de discorde parmi nous et seconda sans s'en douter les intrigues de Mavroieni. Cependant un nouveau parti se formait au milieu de ce tumulte de sottes passions, c'était celui des députés de la seconde classe, qui ne voulant plus de Ghika, Balche, Stourza etc. sur le trône, avaient jeté les yeux sur moi. Ce parti était le plus nombreux, le plus actif et un beau jour je me trouvai à la tête de la majorité dans le parti national. Ma candidature prenait de la consistance à vue d'oeil, on en parlait en ville, en province, et elle semblait satisfaire généralement le public. C'est alors que les haines se déchaînèrent, on alla jusqu'à répandre toutes sortes de calomnies sur mon compte, et plusieurs personnes que j'avais cru jusque là des amis, prouvèrent dans cette circonstance la pauvreté de leur cœur. Pendant que mes adhérents déclaraient qu'ils préféraient plutôt Grégoire Stourza que les Basile Stourza, Lascar Catargi, Mavroieni etc., quelques-uns de ces messieurs disaient : „n'importe qui, excepté Alecsandri ; en sorte que grâce à nos discussions, Grégoire Stourza avait très beau jeu. Son parti était compact, tandis que le nôtre divisé en plusieurs fractions pouvait du jour au lendemain se débander et aller grossir les rangs de nos ennemis.

L'esprit de caste commençait à étouffer les principes salutaires qui avaient guidé jusqu'alors le parti national, et celui-ci avait dégénéré en un foyer d'intrigues et d'animosités personnelles qui contribuaient puissamment au but de Grégoire Stourza.

Il fallait sortir de cette situation et sauver le pays par un acte d'abnégation. Je m'offris le premier à faire cet acte et l'avant-veille de l'élection du prince me rendant à la salle de nos réunions, je tins à peu près ce langage : „Messieurs, les circonstances sont plus graves que jamais ; l'ambition a mordu au cœur quelques-uns d'entre nous et nous a fait oublier les intérêts de notre pays en faveur de nos intérêts personnels. Voulons-nous perdre ou sauver le pays ? voulons-nous le rendre la proie de nos adversaires ? Non direz-vous. C'est bien, mais il faut le prouver, et quant à moi je prie Dieu de me foudroyer ici, sous vos yeux, avant que je contribue directement ou indirectement au triomphe de Grégoire ou de Michel Stourza. Je viens donc déclarer hautement que je me désiste de tous mes droits au trône, quoique mon parti soit le plus puissant, et je demande à ce que chacun de nous suive mon exemple, en faveur d'un homme qui réunisse toutes les sympathies et qui groupe tous les partis en un seul. Vous avez deviné que c'est en faveur de Négri. Mr Lascar Rosetti vous désistez-vous en faveur de Négri ? (réponse : oui), Mr Basile Stourza, vous désistez-vous en faveur de Négri ? (rep. : oui), Mr Mavroieni, êtes-vous pour la candidature de Négri ? (oui), Mr Cogalniceano, soutiendrez-vous notre ami Négri ? (oui), et vous Mr L. Catargi ? (réponse négative).

Vous êtes donc le seul qui ne veuillez pas céder de vos prétentions ? Hé bien, si nos ennemis l'emportent, que la responsabilité retombe sur vous et les vôtres !”

C'était une scène d'un effet dramatique saisissant. On vint de tous côtés me complimenter sur ma conduite, et notre parti national ne fut plus partagé qu'en deux camps. Le camp Négri et le camp L. Catargi. Pourtant les personnes qui m'avaient choisi pour drapeau furent très mécontentes de mon désistement ; ils ne voulaient pas de Négri à cause de sa faiblesse de caractère et de sa parenté ; les Catargi n'en voulaient non plus à cause de ses idées sur le partage de la propriété. Ils s'entendirent donc ensemble pour opposer Couza à Négri, et lorsque nous procédâmes au tirage du scrutin, la veille de l'élection du prince, Couza eut la majorité des voix. Mavrojeni malgré toutes ses menées occultes n'eut que 5 voix et Négri 11. — En un mot Couza profita de toutes mes chances. Il ne pouvait en revenir de ce tour de roue de la fortune ; il croyait à une plaisanterie. Pourtant il fallut bien se rendre à l'évidence lorsque le lendemain nous nous rendîmes à la Chambre avec la ferme décision de soutenir notre candidat et de combattre à outrance le prince Grégoire. Observons ici, à l'honneur de notre pays, que dans la nuit qui précéda l'élection du prince, Michel Stourza avait ouvert ses caisses et avait mis 300.000 ducats à la disposition des députés pour se faire un parti, mais que personne ne toucha à son or maudit. Aussi le lendemain n'eut-il pas une seule voix à l'Assemblée. En revanche il s'est fait saigner deux fois, pour échapper à des attaques d'apoplexie.

Quelques jours auparavant on avait fait les généreux envers le prince Grégoire en l'admettant sur la liste des députés malgré ses états de service à l'étranger et peut-être eût-on poussé cette imprudente générosité jusqu'à l'admission de ce Mr sur la liste des candidats au trône, sans un incident qui vint indigner l'Assemblée. La veille de l'élection du prince, je montais à la tribune pour engager le prince Grégoire à modérer son ambition et à nous prouver qu'il plaçait les intérêts de son pays au-dessus de ses propres intérêts : „Vous voulez devenir prince de Moldavie, lui dis-je. Cette ambition est grande et noble, car aux yeux des Moldaves il n'est pas de couronne plus belle que la couronne de Moldavie ; mais avez-vous fait assez de sacrifices pour ce pays, pour mériter un pareil honneur ? Avez-vous été notre compagnon de travail, avez-vous été simple soldat dans nos rangs avant d'aspirer à devenir notre chef ? Non. Vous avez été jusqu'à présent loin de nous. Vous ne nous êtes pas assez connu. Travaillez donc d'abord avec nous, faites-vous apprécier, faites-vous aimer et l'avenir pourra vous réserver de grandes destinées. Rappelez-vous des paroles que vous avez prononcées il y a quelques jours : „il n'est pas de plus grand honneur que celui de faire partie d'une Assemblée aussi patriotique que celle-ci !” Tenez-vous en d'abord à cet honneur, votre rôle est indiqué. Vous occupez la place d'un représentant de la nation roumaine, et cette place, vous devez le savoir, est, dans bien des circonstances, supérieure à celle qu'occupe un prince régnant, de même que cette tribune, ce trône sacré de la nation toute entière est bien au-dessus du trône d'un seul homme. Hé bien, si vous avez un véritable cœur de roumain, montez souvent à cette tribune pour défendre les droits de votre pays, montez-y surtout dans un esprit de conciliation pour déclarer que vous vous désistez de vos prétentions au trône

et le pays applaudira avec enthousiasme à cet acte de patriotique abnégation... etc.”

Je fus sublime, dit-on, dans ce moment, mais mon éloquence ne produisit aucun effet sur le prince Grégoire. Son satellite Hourmousaki, répondit par un discours maladroit dans lequel il voulut soutenir que personne n'avait fait autant pour la Moldavie, que son maître. À ces mots la Chambre fut saisie d'indignation. On rappela les scènes de 1848 et on décida de voter contre l'admission du prince Grégoire sur la liste des candidats au trône. C'est ce qui eu lieu, et notre homme fut repoussé à la grande majorité des voix. Dès ce moment, le parti Grégorien, n'ayant plus de chef, vint se ranger sous notre drapeau.

Le lendemain, c'est-à-dire le neuvième jour après l'ouverture de l'Assemblée, nous procédâmes à l'élection du prince. Tous les soldats étaient sous les armes, et la ville entière sur pieds. Les tribunes de la Chambre pouvaient à peine contenir le monde qui s'y pressait dès huit heures du matin. À midi juste, l'opération commença. Chaque député, à son tour, monta à la tribune pour faire le serment d'usage; la main placée sur l'évangile, chacun dut dire: „Giur și Dumnezeu să-mi fie întru ajutor!” , puis quand vint le tour du scrutin, chacun dut déclarer ouvertement le nom de son candidat et l'inscrire sur un parchemin préparé ad hoc. L'appel nominal étant fait par ordre alphabétique, j'étais toujours premier à ouvrir la marche. Je déclarais donc à haute voix que je votais pour Alexandre Couza . . . et tout le monde suivit mon exemple.

Grégoriens et Micheliens nous donnèrent la main pour proclamer notre prince à *l'unanimité!*

Te dire l'enthousiasme que produisit cette élection, est chose impossible. La joie d'avoir échappé aux deux Stourza a été si spontanée, si grande que pendant trois jours la population de Jassi s'est livrée à de véritables folies. Des masses d'hommes, portant des torches et des transparents allégoriques parcouraient les rues en criant: Vive le Prince! Vivent les députés! À bas les *strigoi*, à mort Michel Stourza! Le corps des officiers, heureux d'avoir un prince sorti de leurs rangs, vinrent nous trouver, nous autres députés, au cabinet d'Histoire Naturelle; ils s'emparèrent de nous, nous portèrent en triomphe et nous disloquèrent à qui mieux mieux dans leur accès d'enthousiasme. Je leur fis un speech qui manqua me devenir fatal, tant on me donna des preuves d'admiration. — Le lendemain, jour de la St. Jean, je me rendis vers les neuf heures du soir chez Zizine, lorsque je rencontrais une immense foule de peuple armé de torches, de drapeaux etc. J'eus beau vouloir éviter cette rencontre, on me reconnut dans mon traîneau et en un clin d'œil je me vis entouré de plus de 3.000 hommes qui se mirent à crier en me saluant: Vive Alecsandri! Vive notre député, vive notre poète! On voulut m'arracher du traîneau pour me porter en triomphe; deux commissaires de police qui se trouvaient là me défendirent en disant à la foule que j'étais malade. Enfin je pris la parole pour dire: *Fraților! Să trăiască steagul Moldovei! Steagul românesc pe care îl purtați cu atîta fală!* À ces mots, je faillis être assourdi par les hourras. C'était une scène de nuit des plus fantastiques. — Au milieu de ce tumulte, j'entendis une voix de véritable stentor criant: Unde-i muzica? La bande militaire s'avança à travers la masse compacte qui m'entourait. Alors la même voix reprit: *Cîntați măi hora Unirii, că Alecsandri au făcut-o!* Nou-

veaux hourras accompagnés de danse, de chants. C'était magnifique ! Je fus ainsi ahuri pendant une heure, après quoi la foule me laissa libre pour aller fêter Cogalniceano, Pano et d'autres.

En un mot tout le monde est content d'avoir un prince nouveau et d'avoir échappé aux dangers qui menaçaient le pays. Les vieux grands boyards seuls ne savent où donner de la tête ; ils n'y comprennent rien. Comment ! disent-ils, un Couza prince régna ! C'est impossible, c'est un cauchemar ! et pourtant le lendemain de l'élection de Couza ils allèrent tous faire les petits chiens devant lui. Jusqu'à Grégoire Stourza, jusqu'à Michel Stourza eux-mêmes, tous se sont humblement prosternés devant le nouvel astre ! O ! vile engeance de ciocois !

Adieu cher Jean, je suis heureux d'être resté avec ma chère indépendance et d'avoir contribué puissamment à sauver mon pays d'une immense calamité.

Ton frère

Alecsandri

Peut-être te verrai-je bientôt car le prince veut me charger de porter ses lettres de remerciements aux rois et empereurs qui ont ratifié le traité de Paris.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 27487.

272

București, 20 ianuarie/1 februarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadik Pașa: Cîteva puneri la punct. Articolul din „Courrier du Dimanche” scris de Poujade, atitudinea lui Béclard față de Căimăcămie și de Ghiculești, poziția sa proprie față de cei amintiți.- Situația lui I. Ghica.

No. 5¹

Bukarest, le 1 février 1859

J'ai reçu votre lettre No. 45 du 19 janvier. Quel malheureux accident des circonstances que poste par poste je dois me défendre. J'ai fait cela avec plus grande satisfaction quand il s'agit de me défendre devant vous et le cher Sadyk. L'article du „Courrier du Dimanche” est de Mr. Poujade, qui *invente* des choses qui n'existent pas, ou qui dénature ceux qui sont, à sa façon. Mr. Béclard n'a pas soutenu la Căimăcămie, et il n'agissait pas contre elle, tant qu'elle ne violait [pas] la Convention, mais il ne s'est rangé pas du côté des Ghikas, de faire opposition à tout prix, et il les blâmait. Quant à moi, je n'étais *jamais* intermédiaire entre Mr. Béclard et la Căimăcămie, mais je disais ma façon à penser sur les comptes de tous les Ghikas.

¹ Scrisoarea nr. 4 din 25 ianuarie conține chestiuni particulare. Nu am mai reproduș-o.

Voilà simple affaire.

Teraz jest inna sprawa; bydź może że elekcije tutejsze będą kasowane. W takim razie niezawodnie i kaimakamia, przynajmniej I. Mano i Em. Baleano. Gdyby to się stało, trzeba koniecznie, żeby Ion Ghica był nominowanym jednym z Kaimakanów; on do Samos nie wróci, a tutaj Porta ma w niem *jedynego i szczerego* partyzana; przytym zapewni spokój, zato odpowiada jego rozsząden i energia. Moze Pani potrafi to wydziałac u Ali Paszy, przez Vefika, bo A... będzie mu sprzeczu.

[Traducere: Acum, altă chestiune; poate că alegerile de aici vor fi casate. În asemenea caz, fără îndoială și căimăcâmia, cel puțin I. Manu și Em. Băleanu. Dacă s-ar întâmpla aceasta, trebuie neapărat ca Ion Ghica să fie numit unul dintre caimacami; el nu se întoarce la Samos, iar aici Poarta are în el singurul partizan sincer; cu care ocazie el va asigura liniștea, care corespunde judecății și energiei lui. Poate vei reuși să obții aceasta pe lângă Ali Pașa, prin Vefik, deoarece A[lléon] îi va fi împotriva.]

Il me charge de vous demander des excuses, qu'il n'a pas encore répondu; mais il était très occupé avec les gradins¹ des grands Boyards, qui lui ont fait tout le tort possible, puisqu'il était au service turc. Qu'on ne se trompe pas sur la partie des Boyards, c'est eux qui veulent séparation de la Turquie; les libéraux veulent indépendance intérieure, mais liaison politique étroite avec la Turquie, sans [la] quelle leur pays est perdu.

Szery przyjaciel [prieten sincer]

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 211—212.

273

București, 22 ianuarie/3 februarie 1859

A. G. Golescu către [D. A. Sturdza]²: *Rezultatul campaniei electorale pentru Adunarea electivă. Speranța într-o mișcare împotriva Căimăcâmiei, depășită. — Critică atitudinea filo-știrbeistă a Franței. — Despre perspectiva anulării alegerilor; revolta maselor. — Caimucamii huiduiți de mulțime.*

Mulțumește lui Kogălniceanu pentru apărarea luată prin presă. Cauza eșecului personal în alegeri.

Bucarest, le 22 janvier 1859

Cher ami, depuis ma dernière lettre je me suis presque constamment trouvé en course dans les districts et je n'ai pas pu trouver l'occasion de vous écrire par une voie sûre. Aujourd'hui que nous sommes tous réunis à Bucarest je vous écris ces quelques lignes à la hâte pour vous donner quelques nouvelles sur l'état de notre situation.

¹ Probabil: gredins.

² Scrisoarea face parte dintr-un grup de acte și scrisori Al. I. Cuza. — Ni se pare totuși mai firesc să o atribuim către D. A. Sturdza, ținând seama de celelalte scrisori ale lui A. G. Golescu către acesta din urmă.

Le résultat de notre lutte électorale est très mauvais ; moins mauvais cependant que je n'osais l'espérer. Bibesco a une 30-taine de voix ; Știrbey en a de 6 à 10 et les partis coalisés contre ces deux frères une 30-taine de voix, seulement. — Notre salut était dans un mouvement qui eût éclaté avant les élections, au moment où la Caimacemie pouvait être prise et arrêtée en flagrant délit de violation de la Constitution. Aujourd'hui ce serait trop tard et, en dehors d'une lutte sanglante que personne ne voudra engager sans doute, personne ne peut croire désormais à un coup de main dont on parle dans tous les carrefours.

L'annulation des élections est notre seule voie de salut aujourd'hui : la violence, l'arbitraire et les manoeuvres frauduleuses qui ont présidé à nos élections sont des faits si patents que l'annulation en eût pu être prononcée par les puissances garantes avant d'attendre un résultat quelconque. Mais ce que la France a trouvé si juste en Moldavie l'année dernière, elle ne le trouve plus chez nous aujourd'hui. La France semble avoir voulu nous mettre le couteau sur la gorge pour avoir à élire entre Știrbey qui était son candidat de prédilection, mais qui n'était point le nôtre et son frère Bibesco qui n'est ni son candidat à elle ni le nôtre. Votez pour Știrbey, nous disait-elle, si elle pouvait parler, c'est le seul moyen de l'emporter sur Bibesco au nom de qui se sont commises toutes ces énormités anticonstitutionnelles. Merci du pis-aller qu'elle nous a si habilement ménagé. Il y a bien une autre façon d'envisager la politique française à Bucarest, mais c'est une politique trop aventureuse et compromettante pour le repos du monde et elle ne peut pas être celle d'un peuple aussi puissant et aussi généreux que le peuple français.

Comme nous ne pouvons pas espérer de voir les puissances garantes prononcer elles-mêmes l'annulation des élections, nous devons nous préparer à la proclamer nous-mêmes. La proclamer au nom de la minorité, c'est commencer la révolution ; on a préféré y arriver en procédant au choix d'une commission chargée de vérifier les pouvoirs des députés. L'Assemblée délibère sous la pression de 10000 hommes qui encombrant toutes les issues du palais. Cette populace veut l'annulation ; si donc nous n'avons pas demain une commission favorable à l'annulation, nous voilà en pleine révolution. J'espère bien que la pression dont je viens de parler fera passer de notre côté plusieurs partisans des deux frères qui ont bien plus peur d'un mouvement que du résultat probable d'élections nouvelles et qu'ainsi la révolution sera conjurée.

Le plus grand calme a régné hier dans la multitude ; on s'est contenté de saluer par des huées les deux Caimacams coupables au moment où ils s'en retournaient au milieu d'une escouade de gendarmes.

Ouido Ouido ! Jos Căimăcămia ! Jos porcu de Mano ! Jos prostu de Baliano ! tels ont été les cris qui se sont fait entendre à leur passage ; Baliano a eu la lâcheté de demander pardon. *Să mă iertați fraților, dacă am greșit ceva !* et le préfet de police qui les accompagnait les achevait du même coup en ajoutant : *ierțați-i, fraților, ierțați-i.*

Tels sont les incidents de la journée d'hier, peut-être verrons-nous aujourd'hui se dérouler devant nous la continuation du même drame dont nul ne peut prédire le dénouement. À Vendredi ma prochaine lettre, à moins qu'il n'y ait d'ici là quelque chose à vous transmettre par télégraphe.

Mes amitiés à tous les nôtres. Remerciez Cogalniceano de ma part d'avoir rétabli dans son journal le vrai caractère de la combinaison dont j'ai cru devoir causer avec quelques amis politiques de Iassy. Je lui écrirai moi-même vendredi prochain.

Adieu, cher ami, j'attends avec impatience le moment de voir passer la crise où nous nous trouvons pour revenir vous voir en Moldavie.

Votre ami dévoué

A. G. Golesco

J'oubliais de vous dire que notre district s'est abstenu en protestant; c'est 4 députés que nous perdons (moi y compris) cette faute est due à un malentendu; le Comité Central de Bucarest avait décidé une abstention générale; mais il s'est ravisé le lendemain et il était trop tard pour nous le faire savoir.

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CXLVIII/2.

274

Varna, 23 ianuarie/4 februarie 1859

Delegația moldoveană către domnitor: Sosită la Varna; așteaptă vaporul pentru Constantinopol.

Varna, 23 janvier/4 fev. 1859

Au Prince de Moldavie

Après un rude voyage arrivés sains et saufs aujourd'hui à Varna, nous y attendons le vapeur pour partir mardi prochain pour Constantinople.

[C. Negri, N. Catargi, Col. Mavrichi]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 150, telegramă. Copie dosar Negri.

275

Varna, 23 ianuarie/4 februarie 1859

Delegația moldoveană către domnitor: Relatează primirea frumoasă de la București și entuziasmul general de pe tot parcursul Focșani-Giurgiu. Sugerează aceeași primire pentru deputația munteană, care se duce în Moldova. — De la Rusciuc la Varna.

Notre arrivée à Bucarest a été saluée par tout le monde. Nous y avons été l'objet de grandes attentions de la part du gouvernement qui voulait à toute force faire payer nos dépenses à la municipalité de cette ville, ce à quoi nous nous sommes obstinément refusés. Un banquet a été donné en l'honneur de la nomination de Votre Altesse à la Principauté où l'ancien Caïmacam Constantin Cantacuzène a porté le premier toast à la santé et à la prospérité du règne du premier prince roumain Alexandre Jean premier; auquel l'un de nous a répondu de la part de Votre Altesse, par un toast porté à la grandeur et à la prospérité de nos deux pays réunis.

Tant à notre entrée qu'à notre sortie de Valachie, on nous a rendu force honneurs, qui d'ailleurs nous ont assez coûté. Nous avons reçu beaucoup de députations depuis Fokschany jusqu'à Giurgevo, toujours en l'honneur de Votre Altesse, auxquelles nous avons répondu de notre mieux. La seule dépense que nous n'avons pu empêcher le gouvernement Valaque de faire pour nous, a été celle de la poste de Fokschany à Bucarest.

Nous prions Votre Altesse de nous excuser de ne lui avoir point mandé ces choses de Bucarest même; mais dans cette ville, pendant les trois jours que nous y sommes restés, depuis le matin jusqu'à la nuit, nous avons tant reçu de visites et de députations, qu'il nous a été impossible de trouver une seule heure pour écrire à Votre Altesse. En un mot, nous avons été accablés sans discontinuation d'honneurs, de prévenances, d'amitiés et d'enthousiasme pour ce qui s'était passé en Moldavie, et depuis notre départ de Bucarest nous ne nous sommes plus arrêtés jusqu'à Varna d'où nous écrivons actuellement à Votre Altesse et où nous sommes obligés d'attendre encore deux jours le bateau à vapeur qui nous conduira à Constantinople. À Bucarest nous nous sommes empressés de faire notre visite de remerciements à L. Ex. les Caïmacans qui nous l'ont rendue dans la journée même. Après tout ceci nous serions très reconnaissants à Votre Altesse, si à titre de revanche, Elle ordonnait que les mêmes honneurs fussent rendus aux Valaques qui viendraient chez nous en députation.

S. Ex. le pacha de Rouchtchouk nous a très bien reçus aussi, nous a donné l'hospitalité de sa table et nous a fait accompagner par des cavas jusqu'à Varna pour notre sûreté pendant cette longue et désagréable route. En attendant que nous puissions vous donner des nouvelles de Constantinople, nous formons des vœux pour la santé de Votre Altesse et nous prions Dieu qu'il L'éclaire assez, pour que dans ces moments de complications inattendues, il en ressorte le plus de bien possible pour notre pays.

Nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime

les très humbles serviteurs

[C. Negri, N. Catargi, Col Mavrichi]

Varna, 23 janvier/4 février 1859

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 152-152v, 156. Copie dosar Negri.

[București,] 24 ianuarie/5 februarie 1859

G. Sion către C. Negri: Vesteste alegerea lui Al. I. Cuza în Țara Românească. Entuziasm general.

Nr. 1355

[Primită:] Varna, le 5 février 1859
2. h 10'

Mr. C. Negri, Députation moldave
Varna

L'assemblée a proclamé unanimement prince de Valachie Alexandre Couza. Peuple et armée sont dans l'enthousiasme. Réjouissance publique.

Sion

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 157. Telegramă.

277

București, 24 ianuarie/5 februarie 1859

G. Crețianu și Miltiade Costiescu către C. Negri: Anunță că alegerea lui Al. I. Cuza domn al Țării Românești a avut loc la ora 1 din zi.

[Primită:] Varna, le 5 février 1859
2h.15'

Nr. 1363

Monsieur Negri Varna

L'Assemblée a proclamé Couza Prince à l'unanimité aujourd'hui à une heure.

Georges Crețiano

Miltiade Costiescu

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 159. Telegramă.

București, 24 ianuarie/5 februarie 1859

G. Sion către Vasile Alecsandri: Măsurile de luat după primirea știrii oficiale a alegerii lui Al. I. Cuza domn al Țării Românești.

Nr. 4704

1359

Vasile Alecsandri

Iași

Bucurest, 5 fév. 1859

3 h. 40' ap. m.

Îndată ce veți primi știrea oficială prin telegraf sînt de idei să numiți caimacami pentru liniștirea publicului. Alegeți trei din: N. Golescu, Cantacuzino, beizade Mitica, Iancu Ghica, generalu Vlădoianu, Grigori Filipescu, cari ar fi bine văzuți de toate partizile. După aceste Măria Sa e bine să plece spre graniță.

Sion

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, f. 262. Telegramă.

279

București, 24 ianuarie/5 februarie 1859

I. Ghica către V. Alecsandri: Anunță alegerea lui Alexandru Ioan Cuza domn în Țara Românească.

Nr. 4707

1391

Alecsandri V.

Ieși

București, 5 fevr. 1859, 4h. ap.m.

Seanța Obșteștii Adunări de astăzi ce este una din cele mai frumoasă pagini ale istoriei noastre. — Le plus difficile est fait. Numirea Principelui Kuza ne-a scăpat de marele princip a devenit o necesitate. bon l'union point de salut. Adică domnului Kuza este pentru el o datorie națională¹.

Ion Ghica

Acad. R.P.R., Ms. 314, f. 265. Telegramă.

¹ Transcrierea defectuoasă a telegramei diminuează valoarea ei documentară.

Iași, 24 ianuarie/5 februarie, 1859

Vasile Alecsandri către Ioan Alecsandri: Anunță împlinirea dorințelor Unirii prin alegerea lui Al. I. Cuza în Țara Românească.

[Paris,] nr. 11 341

Jassy, le 5 fév., 4 h. 25'

M. Alexandri

Rue Rivoli 172, Paris

L'Assemblée valaque a proclamé à l'unanimité Alexandre Couza prince de Valachie. Les vœux de l'Union se sont réalisés.

Alexandri

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/12. Telegramă.

Varna, 24 ianuarie/5 februarie 1859

Delegația moldoveană către domnitor: Felicitări pentru alegerea din Țara Românească. Așteaptă noi instrucțiuni.

Au Prince de Moldavie

En vue des nouvelles reçues de Bucarest agréez Altesse nos félicitations et veuillez nous donner des instructions, si Votre Altesse le croit nécessaire.

[*Negri, M. Catargi, Col. Mavrichi*]

Varna, 5 février 1859

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 161. Telegramă. Copie dosar Negri.

Iași, 24 ianuarie/5 februarie 1859

Al. I. Cuza către C. Negri: Mulțumiri pentru felicitări. Scopul misiunii rămîne același.

Iassy, 5 février 1859

Nr. 1532

Monsieur Const. Negri député moldave

Varna

Merci pour les félicitations. Vous n'avez à vous occuper de rien. Poursuivez votre route sans retard et tenez-vous aux instructions remises et à la mission dont vous êtes chargé

Le Prince Régnant de Moldavie

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 164. Telegramă.

București, [24 ianuarie/5 februarie 1859]

D. Bolintineanu către C. Negri: Anunță că alegerea lui Al. I. Cuza domn al Țării Românești a avut loc la ora 3 din zi.

Nr. 1392

[Primită: Varna la 5 febr.]

8 h. 50' nuit

expédié 8 h. matin

M. Constantin Negri
Deputé de la Moldavie
Varna

A. Couza vient d'être élu Prince de Valachie à l'unanimité et acclamation aujourd'hui à 3 heures.

Bolintineanu

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 160. Telegramă.

284

București, 25 ianuarie/6 februarie 1859

I. Ghica către V. Alecsandri: Anunță alegerea Căimăcmiei. — Urgentează venirea domnitorului la București. — Propune întâlnirea cu delegația munteană la Focșani.

Nr. 4779

1451

Bucarest, 6 févr. 1859

Mr. Alecsandri

3 h.

Jassy

1. Par vote de l'Assemblée la Caïmacamie est placée sous les ordres du Prince.

2. Il me semble qu'il serait bon que le Prince se tienne prêt à partir pour Bucarest dès que la députation qui doit partir aujourd'hui sera arrivée à Jassy, ou même avant. afin de la rencontrer Fokschani, car il est de toute nécessité qu'il soit à Bucarest le plus tôt possible et de déjouer les intrigues, si l'on est assez absurde pour en faire.

Jean Ghica

P. S. Dis-moi si je dois attendre au bureau du télégraphe.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 314, f. 266. Telegramă.

București, 25 ianuarie/6 februarie 1859

Gh. Magheru către V. Alecsandri: Anunță componența delegației muntene însărcinată să felicite pe domnitor. — Magheru va veni și el. Entuziasm general.

Nr. 1483

Bucarest, le 6 févr. 1859

3 h. 10'

Vasile Alicesandri

Iași

După votul Adunării, Neculai Golescu, O[p]reanu, C. Rosetti, Crețulescu, Episcopul Buzăului, pleacă să feliciteze pe Măria Sa. Viu și eu, deși bolnav. Camera, publicul așteaptă cu nerăbdare numirea locotenenței. Să trăiască România și domnul nostru. Salutare! Toată lumea e în liniște și veselie

Magheru

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 314, f. 269. Telegramă.

286

[București 25 ianuarie/6 februarie 1859]

A. G. Golescu către [V. Alecsandri]: Consideră necesară sosirea domnitorului la București. Plecarea delegației la Iași. A. G. Golescu va sosi și el.

Présence du Prince urgente. Députation de la Chambre partira pour Jassy. Je l'accompagnerai si je ne puis plus tôt.

A. G. Golescu

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 314, f. 264. Telegramă.

287

[București, 25 ianuarie/6 februarie 1859]

Convorbire prin telegraf I. Ghica — V. Alecsandri: I. Ghica confirmă alegerea Căimăcămiei. Votarea delegației pentru felicitarea domnitorului este în curs.

Demanda: L'Assemblée a-t-elle voté que la Caïmacamie est placée sous les ordres du Prince?

Réponse: Oui.

Demanda: La Députation est-elle partie?

Réponse: Non, en ce moment on vote la députation pour Son Altesse.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 314, f. 267.

288

București, 25 ianuarie/6 februarie 1859

C. A. Rosetti către V. Alecsandri: Despre starea de spirit a doua zi după alegere.

Nr. 4852
1486

București, 6 févr. 1859
3 h. 30'

D. D. V. Alecsandri

Secretar Statului

Lupta au fost mare și primejdia n-au încetat. Numit prin telegraf pe Neculai Golescu la Înăuntru și Grigori Marghiloman la Poliție.

[C.] A. Rosetti

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, f. 268. Telegramă.

289

București, 25 ianuarie/6 februarie 1859

N. Opran către Chr. Tell: Despre reușita sa în alegeri. — Impresii și comentarii despre cele petrecute cu prilejul alegerii lui Al. I. Cuza domn al Țării Românești; rolul maselor; amănunte. — Nemulțumit de alegerea lui Iancu Bibescu, deputat de Gorj.

București, 25 ianuarie 1859

Iubite amice,

De la primirea epistolei d-le din urmă aici în București nu am putut [a] vă răspunde, fiind foarte ocupat. Cu alegerile nu știu cum izbuti [i], ca în loc¹ strein, perzecat de guvern, mai cu deosebire de Duilie, care ca

¹ În text: *la în loc*. — Nicolae Opran a candidat la Brăila pentru Adunarea electivă

un nemernic s-au dat în brațele inamicilor și au întrebuițat felurite de calomnii asupra-mi numai să caz și să să aliagă unu din partida opozantă. Însă providența nu au voit așa și am dobîndit cele mai multe glasuri.

Dupe venirea aici și dupe deschideria Adunării, ne-am văzutură în minoritate, vreo 26 tari în credință bună, iar ceilalți erau declarați [pentru] Știrbei, Bibescu. Dintr-ai noștri au fostără jumătate iarăși cu stăpînii. Lupta au fost mare, poporu s-au întăritat într-un grad încit numai Dumnezeu ne-au scăpat de o vărsare de sînge, prin urmare concezență foarte tristă pentru țerile noastre. Acest rău însă au produs un mare bine, căci partida retrogradă cu totul că eria în majoritate nu au îndreznit a propune pe unu din domnii trecuți, căci negreșit revoluția eclata, și ei eria să fie cele dintii victime. Văzîndu-să ei și toată capitala în poziția cea mai tristă, au începutură a ceda, încit avînd frică să nu proclamăm¹ cu aclamația poporului întreg un domn demagog², ne-am conziliatără, nici dintr-ai lor, nici dintr-ai noștri. La 24 am verificat actele, am numit birou și am votat în unanimitate pe Alexandru Ioan I domnu Moldavii.

Entuziasmu au fost mare, toți deputații s-or îmbrățișatără, lacrimi de bucurie s-or vărsatără. De popor nu mai întreba. Și toate s-or petrecutără cu cea mai bună orînduală; asemenea și oștiria au fost plină de veselie, căci au scăpat de o mare răspundere, fiind pusă într-o tristă și îndoioasă poziție.

Manu și Bălianu în ziua retragerii după deschiderea adunării au fost uduit de popor pînă acasă; ba încă amerințați a fi sfișiati. Țăranii de afară veneau cu gloata, cu toate că guvernul luase măsuri la bariere a-i popri, dar [erau] mulți și n-au avut ce să le facă. S-au întimplat lovituri. La o barieră au aduseră vreo 10 jandarmi cot la cot; acompagnîndu-i poporu, i-au adus în casa d-lui Băleanu, fiind și înserat. Spaima au fost mare. Doamna și domnu au fost leșinați, socotînd că revoluția au izbucnit, și vine poporu să-i omoare. Însă poporu s-au mulțumit a-i da în primiria guvernului ca pe niște turburători, luînd în scris de primiria lor. Multe asemenea ștene s-au petrecutără. Indestul că am scăpatără cu fața curată.

Cea mai mare defăimare astăzi port oltenii din partia rumînilor și moldovenilor. Alegătorii, ca slugi, au aleseră declarate slugi a unui stăpîn. Pata aceasta nu vor spăla-o mult timp. Mie însă în privința Gorjului mi s-au pus coroana căci precum am zis la plecarea-mi: veți alege deputați buni, onoaria și lauda districtului, din contra lauda lui Opran; ba încă am mers și mai departe, am declarat în fața lumii: dați-mi administrația Gorjului, vă asigură că vă voi alege deputat patriot înfocat pe Pașa de Dii. Cu ce mai mare patriotizm sînt înzestrați deputații care i-au aleseră. Spre rușinaria districtului au avut îndrăzniala dom. colonel Bibescu să decrete înaintia comisii a verificării actelor deputaților — ia care comisie eriam și eu numit — întrebîndu-l la care district preferă a rămînia, fiind în doo districte ales, au răspuns rîmii deputatu dist. Gorjului, căci Mehedințu tot poate procura un deputat bun, și patriot, iar Gorju nu.

Arată domnilor gorjanilor [că] acest[a] este rezultatu slugăritului. Eu deși am întrebuițat la alegeria anulului trecut influența mia, însă am făcut-o bazat pe un prințip cu cuget curat, iar influența întrebuițată de

¹ În text : să nu se proclamăm.

² Democrat.

fanariotou, și Iancu Călinescu au fost numai să slujească pe stăpînu lor. Or cercatără să mă defaime pe mine. O defăimare de oameni defăimați este o laudă. Le mulțumesc, că am ajuns unde poate nu aviam îndestule merite. D. Z. Froștianu au venit la plăcînta caldă. Astăzi se alege o deputație spre a felicita pe domn, crez că voi fi ales între acești deputați. Vivat România.

Complimente la toți. Doamnei îi sărut mîinile.

Al d-le sincer amic

N. Opran

Bibl. Acad. R.P.R., coresp. inv. 14.086.

290

Paris, 25 ianuarie/6 februarie, 1859

Ioan Alecsandri către Vasile Alecsandri: După primirea știrii despre alegerea lui Cuza în Țara Romînească: emoția simțită personal; surpriză și ușoară neliniște în cercurile politice și gazetărești. Problema consacării faptului împlinit; sugerează ideea venirii unei deputații moldo-romîne la Paris.

Pentru o politică moderată, conservatoare. — Despre polonezii arestați în Moldova. — Cere știri pentru a le difuza prin presă. Măsuri de precauție de urmat. — Arhimandritul Iosafat pregătește sărbătorirea Unirii. — Broșuri și ziare trimise în țară.

Paris, 6 février 1859

Mon cher Basile,

J'ai reçu hier au soir à 5 heures précises la dépêche télégraphique, expédiée de Iassy à 4.25 h., c'est -à- dire qu'en tenant compte du degré de latitude, elle m'est parvenue en deux heures. La commotion que j'en ai éprouvée a duré certainement plus longtemps, car j'en ai encore une espèce de courbature. À 5¹/₄ h. j'étais au Ministère des Affaires étrangères, où rien n'était encore connu de ce qui s'était passé à Bukarest. Mr. de Billing, chef du cabinet, auquel je fis part de la dépêche, en témoigna une très grande surprise et je crois que la nouvelle fut transmise sur le champ aux Tuileries, où deux heures après il y avait grand dîner en l'honneur de la princesse Clotilde. Pendant ma conversation avec Mr. de Billing, on vint lui remettre, de la part de Madame Poujade, la copie d'une dépêche, conforme en tous points à la tienne, qu'elle avait à son tour reçue de Bukarest. À cette occasion, je commis la méchanceté de faire observer à Mr. de Billing que Mr. Béclard ne semblait pas très pressé d'informer son gouvernement sur le résultat inattendu de l'élection valaque. Surprise, étonnement, admiration partout. Mais surtout aussi une certaine inquiétude sur l'issue d'un tel événement. J'ai vu la plupart des

directeurs ou rédacteurs des journaux et j'ai constaté partout les mêmes impressions. En effet, s'il est incontestable que l'élection imposante de Bukarest offre par son unanimité une sanction nouvelle à la première expression des vœux de la nation roumaine, une image saisissante de la volonté nationale, un appui réitéré à la politique soutenue dans le Congrès par la France, le Piémont et la Russie, il n'est pas moins vrai qu'elle est foncièrement contraire au texte de la Convention. Pour la consacrer, il faudrait un accord, peu présumable, entre les puissances garantes ; son annulation n'exige pas moins une entente entr'elles.

Dans l'un ou dans l'autre cas, la réunion de la Conférence me semble imminente ; aussi en vue d'une semblable éventualité, il est de la plus haute urgence que le Prince confie à une députation intelligente la mission de venir plaider notre cause devant la Conférence. Munie d'une délégation princière en règle, qui serait si c'est possible par les deux Assemblées. Cette députation aurait un caractère rigoureusement national et ne manquerait pas de se faire entendre. Ce plan que je sou mets au jugement de S.A. et de son Ministère me semble indispensable à adopter et si tel est l'avis du gouvernement je vous engage à tenir les hommes et les actes tout prêts pour le moment où, informé de la réunion de la Conférence, je vous inviterais à les faire partir. Dans le cas où le jour de la réunion serait trop immédiat pour que la députation puisse arriver à temps je me remuerai le plus que je pourrais pour la faire reculer.

J'ai fait rectifier la reproduction par l'*Union* des mensonges publiés sciemment par l'*Ost Deutsche Post* au sujet des mots de *Liberté, Égalité, Fraternité*. Si j'en parle pour vous prévenir dans le cas où le Prince aurait déjà assumé la direction du gouvernement de la Valachie contre les entraînements, sincères au fond, mais dangereux, de nos amis de Bukarest. Je vous conjure de vous tenir en garde, aussi bien contre les mesures empreintes de radicalisme que contre les termes mêmes qui pourraient avoir cette couleur. Nous devons rester dans la voie admirable que nous avons prise : du patriotisme et de la modération. Le mot de conservateur chez nous peut signifier libéralisme sage et si nous restons conservateurs nous aurons le double et honnête avantage d'inspirer la confiance des gouvernements et des peuples.

En fait de confiance, je te retire la mienne, si à 24 heures d'intervalle tu réduis encore une fois le chiffre des Polonais arrêtés. J'en inspire une très grande ici et j'espère qu'à l'avenir tu ne m'exposeras pas à la voir diminuée en me faisant contredire du jour au lendemain. À ce propos je te ferai remarquer, par l'exemple de la rapidité de la dépêche d'hier qu'il n'est pas indifférent pour ma position, toute éphémère qu'elle soit, de pouvoir renseigner jusqu'au gouvernement lui-même sur les événements de notre pays.

Quant aux journaux ils me témoignent presque de la tendresse. Je t'engage donc particulièrement à ne jamais laisser perdre une minute, lorsque tu croiras devoir me télégraphier quelque nouvelle. N'oublie pas de mettre le No. 174 au lieu de 172 que je trouve sur les adresses de toutes tes lettres et dépêches. Cette petite erreur a déjà été cause de quelques retards.

Nota important. Toutes les fois que tu m'écriras, tu mentionneras ta lettre précédente avec sa date ; également tu inscriras dans chacune de

tes lettres la date de la dernière que tu auras reçue de moi, ainsi que la date de sa réception : de cette façon nous pourrions constater les indiscretions ou les interceptions absolues.

Ce matin à 7¹/₄ h. l'archimandrite, qui avait reçu une dépêche d'un Radof — je suppose Radou — est venu me demander s'il fallait mettre à exécution aujourd'hui même (dimanche) le projet que je lui avais donné de célébrer le résultat des élections. J'ai cru qu'il valait mieux, vu l'impossibilité d'avertir tout le monde, de remettre cette solennité à dimanche prochain. Nous tâcherons de réunir tous les jeunes élèves des Lycées. À propos d'élèves je te prie de dire à B. Stourdza, que demain j'aurai résolu la question de ses enfants et que je lui en écrirai aussitôt.

Notre santé est assez bonne. Nous te supplions de soigner la tienne et nous t'embrassons.

Jean

J'ai expédié aujourd'hui à l'adresse de Zizine la brochure *Napoléon III et l'Italie* et à la tienne le No. de *l'Union* qui contient la biographie du Prince, biographie à laquelle il sera incessamment répondu comme il faut.

Recevez-vous régulièrement le *Nord* et les principaux journaux de Paris? Envoyez-moi vos photographies; on m'obsède de demandes pour le *Monde Illustré*.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/12.

291

Iași, 26 ianuarie/7 februarie 1859

V. Alecsandri, ministrul Afacerilor Externe, către Iancu Alecsandri, agentul Moldovei la Paris: Entuziasmul general provocat de alegerea lui Al. I. Cuza în Țara Românească. O delegație a plecat din București spre Iași.

[Paris], no. 11890

Jassy, le 7 Février 1859

No. 1631

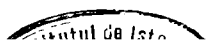
Mr Alexandry rue de Rivoli 172 Paris

L'élection de Couza en Valachie a produit dans les deux pays un enthousiasme immense. Tous les districts lui ont envoyé des félicitations; la Caïmacamie valaque lui a remis les pouvoirs et l'armée a fait acte de dévouement à sa personne. Le calme le plus parfait règne partout. Un députation est partie [de] Bukarest pour venir feliciter le Prince à Jassy.

Le ministre des Affaires Etrangères

V. Alecsandri

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 27.490. Telegramă.

București, 27 ianuarie/8 februarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: După alegerea lui Al. I. Cuza în Țara Românească; satire la adresa complotului nereușit urzit de Gr. Sturdza și un grup de polonezi.

No. 6

Bukarest, le 8 février 1859

J'ai reçu votre lettre Nr.46 du 26 janvier.

Tous vos calculs ont échoué.

Je ne connais pas Cuza.

La France, je crois, soutiendra cette élection dans les deux Principautés comme bonne, ou elle sera une des causes de la guerre.

Ion Ghika restera à présent définitivement à Bukarest, il trouvera une place honorable pour servir son pays. À Jassy l'affaire de Stourdza se poursuit.

En attendant voici ce que publient les journaux :

Bibliographie

— Sorti de sous la presse et à vendre chez Binder :

L'Art à devenir Prince d'un bout du pays jusqu'à l'autre bout, par Murad-Bey.

Chez le même :

Poudre Constitutionnelle. Une seule dose guérit chaque maladie.

— A la rédaction de l'ancien *Constitutionnel* (journal de Gr. Stourdza) :

Vox populi, vox Dei,

ou

La Conjuración de Fokchani par I. A. Vaillant

Cette brochure enseigne Messieurs les propriétaires de Moldavie, par quels moyens ils peuvent se défendre des complots, de communisme et de socialisme, à l'aide des Polonais et Cosaques de Murad-Bey.

Spectacles

Prochainement on va représenter dans la salle judiciaire, IIe section de Jassy :

La journée de 13 janvier 1859

ou

Le nouveau Ypsylanti

Une grande pièce candidato-comico-carbonaro-Kozako-cavalero-industrialo-liberalo-despotiko-Pachaliko — avec le plomb, la poudre, l'incendie, les stylets, les fusils et la potence, en 3 actes :

1. acte à Jassy.

2. „ sur le chemin de Jassy.

3. „ dans le castel.

Jouée par [la]troupe renommée Kozako-polonaise de Mr. Murad-Bey, chevalier de l'ordre etc. etc.

N.B. Plusieurs dilettants de Galicie et de la Dobrodja, à leur passage par cette principauté, ont bien voulu à promettre de prendre part à cette représentation.

Sluga i przyjaciel [servitor și prieten]

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 213—214^v.

293

București, 27 ianuarie/8 februarie 1859

Gradowicz către Alléon : Împrejurările care au precedat alegerea lui Al. I. Cuza, domn al Țării Românești : revolta provocată de amestecul arbitrar al caimacamilor în alegeri. Rolul maselor. — Ședința I-a : discuțiile în jurul invalidării deputaților aleși în mod ilegal. — A doua zi : armata concentrată pe dealul Mitropoliei. — A treia zi : Ședință secretă. Alegerea lui Al. I. Cuza.

— *Noul minister format. Rolul lui Al. și Gh. Ghica în instigarea mulțimii etc.*

Bukarest, 8 février 1859

Alexandre Jean I-er Kuza, Prince de Moldavie a été élu, le 5 fév./24 j., Prince de Valachie, par l'Assemblée Valaque à l'unanimité de 64 votants sous la présidence du Métropolitain et en présence de tous les agents des hautes puissances.

Voici comment on est parvenu à ce résultat :

L'immixtion arbitraire des Caïmacams dans les élections des députés a soulevé dans tout le pays une opposition prête à la révolte. Je vous ai annoncé dans ma dernière lettre que les libéraux voulaient déclarer les élections nulles et se retirer de la séance. Ils ont réuni grâce à l'adhésion de plusieurs conservateurs 32 signatures, mais voyant que presque toute la population de la Capitale ainsi que les paysans, accourus en foule, étaient décidés à faire une révolution et à faire sauter la Chambre des conservateurs, que la milice n'obéirait pas aux ordres de la Caïmacamie qui a perdu toute son autorité morale et a été huée par le peuple à l'ouverture de l'Assemblée, le parti libéral ne voulait pas pousser à une extrême avant d'essayer une réconciliation.

Dans la première séance le parti libéral a demandé que 9 députés fussent exclus préalablement et ne prennent pas part à l'élection de la Commission devant vérifier les mandats des députés, car ces 9 députés ont été élus en dépit des prescriptions de la Convention. Après un débat des plus orageux les Bibesco-Stirbeystes ont cédé et le lendemain on devait procéder à la nomination de cette commission. En éliminant ces 9 députés dont 7 du parti Bibesco, ce pacte perdait la majorité. Ils méditaient un coup d'Etat. Pendant la seconde séance la Caïmacamie a envoyé

la milice dans le centre de la métropole où siège l'Assemblée, sous la demande du président de cette Assemblée. Le peuple furieux et le parti libéral criaient trahison demandant l'éloignement de la milice.

Une panique terrible s'est emparée de tous les esprits, la Caïmacanie n'a plus trouvé le courage de proclamer Bibesco Prince de Valachie, ainsi qu'elle en était convenue avec son parti.

Dans la troisième séance qui devait décider de la paix ou de la révolution, un député¹ demanda une séance secrète; les libéraux ont déclaré renoncer à leurs candidats et ont sommé les conservateurs de les imiter. — Ce terme moyen ayant été accepté on a élu le Prince Kuza Prince de Valachie. La tranquillité a été établie immédiatement; la Chambre a procédé à toutes les formes demandées par la Convention et le soir vers 6 h.^{1/2} Kuza a été proclamé Prince.

Le lendemain le nouveau Prince a pris les rênes du gouvernement et hier a été nommé le ministère provisoire suivant :

Président du Conseil et	J. A. Philippesco,
Mi-tre de la Justice —	(ancien caïmacam)
— id. de l'Intérieur —	N. Golesco
— id. des Cultes et	
de l'Instr. publique —	I. Cantacuzène
Ministre des Affaires	
étrangères —	D. Bratiano
id. des Finances —	B. Katardji
id. des Affaires milit. —	G-al B. Vladoianu
Controleur —	Gr. Philippesco

Une députation est partie pour Jassy et l'on croit que le Prince Kuza sera ici dimanche prochain 1/13 fév.

Le consul de Prusse s'est beaucoup agité pour l'élection de Kuza. Le Prince Alex. Ghica et Georg. Ghika ont jeté de grandes sommes pour faire une révolution, et faire couler du sang, mais ils n'ont pas réussi.

Le Prince Bibesco est arrivé hier soir à Bukarest.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 124—125^v. Copie.

294

București, 28 ianuarie/9 februarie 1859

I. Bălăceanu către I. Alecsandri: Îi comunică ultimele evenimente de la sosirea în țară. Nereușita sa în alegeri, împreună cu a grupului moderat I. Ghica — Al. Golescu-Negru. Amănunte și comentarii în jurul alegerii lui Al. I. Cuza în Țara Românească, cum s-a obținut „unanimitatea” de voturi. Alte amănunte. Urmărilor politice și diplomatice ale alegerii. — Entuziasm fără precedent. — Chestiuni de familie. — Deputația moldoveană a trecut prin București.

¹ V. Boerescu.

Cher Jean,

Tu me jugerais bien mal — et je t'en voudrais beaucoup — si tu attribuais mon long silence au tour que *nous* a joué Montaux ; et dont tu as dû être encore plus vexé que moi. Tu m'as donné de trop grandes et fréquentes preuves d'amitié, pour qu'il me soit jamais permis (quoiqu'il arrive) de douter de ton affection.

Voici tout simplement la raison ou, plutôt, *les raisons* de mon mutisme : à peine débarqué, débarbouillé et débotté, je me suis vu saisi, par mes *amis* politiques et lancé, comme une bombe, au milieu de la mêlée. Je n'avais pas encore éclaté, que tous les ambitieux, les sots et les coquins, me reconnaissant pour leur ennemi, se mirent à me couvrir de sable et d'eau, et firent si bien, que je râtais sur place.

Mes amis, c'est-à-dire ceux qui pensent comme moi, et qui sont encore plus timides que rares, furent encore plus maltraités que moi. En d'autres termes : Ion Ghica, Nicolas et Constantin Cretzoulesco, Alex. Goleseo (pas le rouge, le noir), Georges Crétziano et moi, nous avons échoué, comme un seul ponton, aux élections. Tous les autres partis se sont coalisés contre nous et pour nous combattre, on a vu la Caïmacamie, le parti Ghica¹, les Bibesquites, les Stirbeys et les révolutionnaires „former une sainte alliance et se donner la main”.

Rien de plus touchant, je crois même que j'en pleurerai un jour.

C'est ma brochure qui, en partie, m'a valu l'honneur d'être considéré comme un homme dangereux.

Le télégraphe a dû t'apporter, depuis quatre jours, la nouvelle inattendue de l'élection de Couza comme hospodar de Valachie. La Chambre se composait d'une majorité Bibesquite et d'une forte minorité rouge. Les premiers tenant à Bibesco et les seconds ne voulant pas démodre de leur N. Goleseo, on en était venu, au bout de 48 heures de discussions orageuses, à vouloir se manger jusqu'à la queue. La minorité fidèle à ses anciennes habitudes avait fait entourer la Chambre par 30000 hommes armés de bâtons et de couteaux. *La Ligue* ne faisant pas mine de vouloir se couvrir d'un éternel laurier, la majorité commença à songer moins à Bibesco et un peu plus à sa peau ; elle se mit en quête d'un candidat moins odieux au peuple. Elle le chercherait encore si un modéré, qui s'était fourvoyé — on n'a jamais su comment — dans l'Assemblée, proposa Couza. La majorité s'y étant cramponnée à l'instant avec cette énergie qui embellit les gens en train de se noyer, la minorité s'y rallia aussi de peur de se dépopulariser. C'est ainsi que Couza fut élu, à l'unanimité, prince de Valachie.

Le soir même le télégraphe apportait son acceptation et 24 h. après, sur un nouveau message électrique, MM. N. Goleseo, D. Bratiano, I. Cantacuzène, Grégoire Philippesco, I. Philippesco, B. Catargi et le Général Vladoyano prenaient au nom d'*Alexandre Jean Premier*, les rôles du Gouvernement. L'armée a prêté serment hier.

A l'heure qu'il est, Couza est *notre maître*. On ne doute pas que la Turquie ne le confirme ; à vrai dire le peuple ne songe même à cette confir-

¹ Alexandru Ghica.

mation qui sera l'objet de plus d'une complication diplomatique. Couza fera son entrée, à Bukarest, dans le courant de la semaine. Ce sera un de ces triomphes dont notre histoire ne fournit plus d'exemples depuis deux cents ans. L'enthousiasme est immense, sincère et général. Les Boyards eux-mêmes seraient tout à fait heureux, dans la présence de Bratiano au ministère. Le Prince aurait mieux fait de ne former son conseil qu'après avoir tout vu par lui-même. Les gens versés dans la politique pensent que ce ministère n'aura pas de durée. Je crois, moi, qu'il doit exister jusqu'à la dissolution de la Chambre qui me paraît inévitable d'ici à quelques mois. Voici, mon cher Jean, comment toi et moi, de frères, d'amis et de *cuscri*, que nous étions, nous sommes devenus compatriotes en l'an de grâce 1859.

Ma femme m'a donné une jolie petite fille pendant mon absence. Je suis en train de terminer quelques affaires pour repartir. Je te verrai dans le courant de l'été à Paris ou ailleurs. J'ai reçu hier soir, une lettre de Basile ; (c'est la seconde depuis que je suis ici). Il me raconte comment il a manqué devenir Prince et tout ce qu'il a dû faire pour échapper à cet affreux sort. Je viens de lui télégraphier 50 mots affectueux (coût 10 florins). Faut-il que j'aime ce garçon-là ! — Quelle chance que celle de Couza ! Qui sait si quelque jour on ne viendra pas t'annoncer ton avènement au trône de Tombouctou ! Je ne connais pas du tout notre Prince. Les uns en disent un bien infini, les autres l'arrangent à la diable. Ce sont les premiers que je crois de préférence. Il sera toujours temps, de rabattre quelque chose sur notre enthousiasme. Il y a d'ailleurs trop de providentiel, dans la double élection de cet homme, pour que je n'admette pas, à priori, que Dieu le destine à jouer un rôle quelconque.

Donne-moi de tes nouvelles et de celles des tiens. Negri et quatre de tes concitoyens ont passé par Bukarest, se rendant à Constantinople.

Adieu, cher et excellent ami, je t'embrasse de coeur. Mes amitiés à ta femme et des baisers aux enfants.

Tout à toi

J. Balatchano

Bibl. Acad. R. P. R., ms. 5748, f. 4 - 6v.

295

Geneva, 28 ianuarie/9 februarie 1859

Dim. Crețulescu către I. Bălăceanu: Entuziasmat de vestea alegerii lui Al. I. Cuza în Țara Românească. Aprecieri defavorabile la adresa fostei Căimăcămii; paralelă între Arsaki, principele Brîncoveanu și I. Ghica. — Teama de revoluție. Părerii personale despre misiunea domnitorului Cuza; problema investiturii sau a unei noi alegeri. — Colaborare romîno-maghiară; Klapka.

Mon cher ami et frère,

Un million de fois merci pour la dépêche télégraphique et la bonne nouvelle qu'elle me donna. Vive l'Union, vive la Roumanie ! Vive Alexandre Jean I-er !!! c'est tout ce que je puis te dire à ce sujet. J'étais malade depuis plusieurs jours et forcé de garder la chambre, et ta lettre du 13 janvier avait aggravé de beaucoup ma maladie ; sans cette dépêche qui m'a rendu santé, joie et bonheur, je serais encore au lit peut-être. Grâce au ciel, aujourd'hui je suis mieux et en état de t'écrire.

D'après la conduite de notre Caïmacamie, je m'attendais à voir comme membres de l'Assemblée, tous ces misérables que tu énumérais dans ta lettre ; mais je n'aurais jamais pû me figurer que ce triumvirat composé d'un imbécile, d'un coquin et d'un paralytique, pousserait l'audace jusqu'à faire parvenir au sein de l'Assemblée nationale des étrangers comme Arsaki et Brankovano ; Arsaky est albanais et de plus sujet autrichien. — C'est un fait connu ; et Brankovano, quoiqu'il le cache, est toujours au service militaire de l'Autriche, tout le monde le sait. On refusait à Ghika le droit d'électeur et d'éligible, sous prétexte qu'il est employé ture ; comment aurait-on pû alors accepter un officier étranger comme député ? Cela aurait été par trop fort. — Dans tout cas, heureusement que cela a fini mieux que nous nous y attendions.

Une dépêche télégraphique de Paris, antérieure à la tienne, me disait que la veille de l'élection du Prince il y a eu séance préparatoire : „Ştirbey est sorti avec 31 voix, s'il triomphe, ou lui, ou un autre qui ne serait du parti national, il y aura révolution". Je ne m'explique donc pas autrement l'élection à l'unanimité de Couza que par crainte de massacre. — Mrs les prétendants Ştirbey, Bibesko, le vieux Ghika, Cantacuzène, etc. ainsi que leurs chioköi Otétélechano, Mano et autres, dans la crainte de ne pas être massacrés — ce qui aurait été justice du reste — ont cru faire un acte de *haute politique* en se portant pour Couza, dans l'espoir que l'Europe n'acceptera pas cette nomination, que la Caïmacamie, Mano et C-nie sera de nouveau réinstallée, que les esprits se calmeront un peu dans le pays et qu'ils auront assez de temps devant eux pour mettre plus que jamais à exécution leurs trames et leurs intrigues ; mais je crois qu'ils ont donné dans le panneau.

Pour en revenir à Couza, n'importe de quelle manière qu'on voudra envisager la question, sa position ne peut être que magnifique ; à mon point de vue, politiquement parlant (moi l'homme le moins politique du monde), je crois qu'il n'y a pas une autre marche à suivre pour lui, que de venir à Bukarest au plus tôt, de prendre les rônes du gouvernement valaque entre ses mains, de fondre les deux Assemblées, former un bon ministère composé de Moldaves et de Valaques, de réunir les deux armées sous un bon chef, d'appeler sous les armes le plus de monde qu'il pourra, de s'occuper de l'organisation intérieure du pays, de concert avec l'Assemblée et d'attendre les événements, sans s'inquiéter le moins du monde de l'investiture de la Porte. Il est l'élu de 5.000.000 d'habitants, il est le drapeau national, il doit donc vivre avec honneur pour le bonheur et l'avenir de la nation, ou mourir avec elle.

Quant à une occupation étrangère il ne faut pas même y penser. Les traités sont là, je veux dire, la Convention, et aucune Puissance n'osera les violer, sans que le reste de l'Europe lui tombe sur le dos. Tout ce qui peut arriver pour le moment, c'est que la Porte protestera contre cette double élection — chose peut-être qui a eu déjà lieu — qu'il y aura des dépêches échangées entre les gouvernements, et qu'on finira par dire qu'il faut qu'on procède à de nouvelles élections pour élire un autre Prince en Valachie. Mais pour que l'administration pendant ce temps soit de nouveau confiée à Mano et C^{nie}, je puis vous garantir d'avance qu'elle n'aura pas lieu. C'est Couza lui-même qui sera chargé du gouvernement ; les nouveaux députés ne pourront donc pas faire autrement que d'élire Couza de nouveau pour Prince ; en ce cas l'Europe cassera-t-elle une seconde fois les élections ? Je ne le crois pas. Et quand même on l'élira une seconde fois, une troisième, une quatrième fois. Mais avant tout cela, une fois les deux Assemblées réunies en une seule, [on] doit décréter l'Union.

Maintenant revenons un peu à nos intérêts. Notre associé K¹. a été ici. Il m'a chargé de te dire ainsi qu'à J. G.² et N. C.³ que le temps est venu de préparer la belle entreprise dont nous nous sommes entretenus à l'hôtel d'Angleterre. Sous peu, un ami à notre associé se rendra dans le pays pour étudier de près la question. Il faut qu'il soit bien reçu par tous les actionnaires de cette entreprise. Écris-moi poste sur poste et aie soin de me dire dans ta lettre entre autres choses concernant cette entreprise „qu'on peut compter sur le concours indirect et la bonne volonté de nos Provinces”. On ne demande pas davantage. Cette lettre sera communiquée aux autres grands entrepreneurs et produira le meilleur effet. Etant malade, je ne puis pas te donner beaucoup de détails à ce sujet. Travaillez, mais avec prudence, dans l'intérêt de nos V...⁴ il faut les réconcilier. — Le but que ces entrepreneurs poursuivent nous offrira à nous aussi les chances d'en profiter.

Je ne suis pas d'avis que tu quittes Bukarest. Reste là pour l'amour de Dieu, de ton pays et de notre entreprise commerciale. Nous sommes déjà au printemps, Angelino pourra venir donc te trouver là, moi-même si tôt que je pourrais disposer d'un peu d'argent, je me rendrai dans le pays ; et si tu veux, j'amène[r]ai ta femme et les enfants. Écris-moi aussi ce qu'il faut que je fasse pour savoir à quoi m'en tenir à ce sujet — car comme je te dis, le premier argent en poche, je pars pour Bukarest.

Toute la presse française est très favorable à la nominations [de] Couza. *Le Moniteur* a produit la dépêche qui annonce cette élection.

Adieu ami et frère, mes respects à toute la famille, mes amitiés à mes frères.

Ton ami dévoué

Mitika

Bibl. Acad. R.P.R. Coresp. nr. 29433

¹ Klapka.

² Jean Ghica.

³ Nicolae Crețulescu ?

⁴ Nos v[oisins] = les Magyars].

Iași 29 ianuarie/10 februarie 1859

V. Alecsandri, ministrul Afacerilor Externe, către I. Alecsandri, agentul Moldovei la Paris: Despre primirea entuziastă a delegației muntene la Iași: salutul domnului, aclamațiile mulțimii, ședința extraordinară de la Cameră.

[Paris,] no. 3144

Jassy, le 10 Février 1859

No. 1820

Mr Alexandri rue Rivoli 172 Paris

Anjourd'hui a eu lieu réception de la députation valaque aux acclamations du peuple et au bruit des canons. Le Prince a reçu l'acte de l'Assemblée de Bukarest qui constate son élection et a répondu à la députation avec tact, avec dignité et avec coeur. L'enthousiasme populaire est extrême. Les cloches sonnent à toute volée. L'ordre le plus parfait règne partout. Après cette présentation, la députation valaque a été reçue par l'Assemblée moldave réunie en séance extraordinaire. Plusieurs députés tant valaques que moldaves ont monté à la tribune et leurs discours ont été accueillis par les cris de : Vive l'Union !

Le ministre des Affaires étrangères

V. Alexandri

Bibl. Acad. R.P.R., Corresp. inv. 27.491. Telegramă.

Constantinopol, 30 ianuarie/11 februarie 1859

C. Negri către domnitor: Alegerea din Țara Românească determină amânarea audienței la Fuad Pașa. Celelalte vizite oficiale amânate și ele. Întrevedere oficioasă cu ambasadorul Franței, Lallemand. Turcia cere o nouă conferință în legătură cu evenimentele din Țara Românească.

Altesse Sérénissime

Nous sommes depuis quatre jours à Constantinople. Aussitôt après notre arrivée l'un de nous s'est présenté chez son Ex. Fouad-pacha et lui a annoncé qu'une députation moldave étant venue demander l'investiture de la principauté à Sa M. Impériale le Sultan, il priait Son Excel-

lence de bien vouloir lui assigner un jour d'audience pour sa réception officielle.

Son Ex. le Pacha répondit qu'en vue des complications inattendues qui avaient surgi à Bucharest, il fallait qu'il se concertât avec Son Altesse le Grand Visir et ses autres collègues, et que la députation devait attendre avant de faire d'autres démarches qu'il l'a prévint quand et comment elle pourrait être reçue. Ainsi, Prince, nous attendons et, par convenance, ne pouvons faire nos autres visites aux ambassadeurs des Puissances garantes, avant d'avoir fait celles qui sont dues aux hauts fonctionnaires de la S. Porte. L'un de nous a cependant été officieusement chez Monsieur le comte de Lallemand lui porter la lettre de Monsieur le consul de France de Jassy, et dans la conversation avec Son Ex. le Comte, entr'autres choses, a dit que la S. Porte considérait le commencement du mois prescrit par la convention pour l'investiture du moment où on la lui demanderait, et qu'en ceci, lui-même était assez d'avis que c'était une chose juste. Cela nous annonce un séjour beaucoup plus prolongé que nous ne le pensions.

Votre Altesse sait certainement que la Sublime Porte a provoqué une nouvelle Conférence au sujet des derniers événements de Valachie. La Conférence ayant lieu, siégera à Paris, selon les uns, à Constantinople, selon les autres.

Pour le moment nous ne pouvons pas écrire autre chose à Votre Altesse. Nous la prions, cependant, de nous envoyer de temps en temps un tatar, pour lui porter nos lettres plus sûrement, et prions Dieu qu'il lui accorde longue et heureuse vie.

De Votre Altesse Sérénissime le très humble serviteur.

C. Negri

Ce 30 janvier 1859. Constantinople-Péra (Hôtel d'Europe).

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 171-171v. Copie dosar Negri.

298

[Constantinopol], 2/14 februarie [1859]

Lallemand către C. Negri: Îi comunică o scrisoare anonimă sosită la ambasadă și textul telegramei adresată, la 12 feb. de către Poartă, cu privire la sosirea deputației moldovene la Constantinopol.

Monsieur

Un quart d'heure après votre départ on m'a remis le papier ci-joint¹ avec cette suscription en français : *grand secret*. Le texte qu'il renferme me paraît conçu en langue roumaine, et vous seul pouvez en percevoir

¹ Lipsește.

moi le mystère. En général je me méfie fort des communications de ce genre, qui sont ordinairement des mystifications pour ceux du moins qui les prendraient au sérieux. Néanmoins, et à tout événement, je vous serais infiniment obligé de vouloir bien me faire connaître le sens de celle-ci qui, par exception, a peut-être quelque intérêt.

Veillez agréer Monsieur, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

A. de Lallemand

La dépêche télégraphique adressée samedi par la Porte aux missions de Turquie à Paris, Londres, Vienne, Berlin, St. Pétersbourg et Turin est ainsi conçue :

„Une députation moldave est arrivée à Constantinople avec la mission de demander l'investiture du Sultan pour l'hospodar de Moldavie. La Porte ayant invité les Puissances garantes à se réunir en conférence pour s'entendre sur les mesures à prendre pour l'exécution de la convention du 19 août, a cru de son devoir de ne prendre aucune résolution, en attendant cette entente, et de porter cette décision à la connaissance des Puissances”.

Ce lundi 14 février

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 2-2^v, 30-30^v, original.

299

Constantinopol, 2/14 februarie 1859

C. Negri către Marele Vizir: Despre răspunsul la adresa către ministrul Afacerilor Externe turc. Solicită audiență.

Altesse Sérénissime

J'ai eu l'honneur de recevoir aujourd'hui de son Ex. le ministre des Affaires Etrangères la réponse à la demande que je lui avais adressée deux jours avant, au sujet de la réception de la députation moldave chargée de demander l'investiture, de Sa Majesté Impériale le Sultan, pour le Prince élu en Moldavie.

Qu'elle qu'ait été l'issue de cette démarche, la députation croit de son devoir de présenter ses respects à Votre Altesse. En conséquence j'ai l'honneur de la prier de nous faire savoir le jour où Elle voudra bien nous recevoir.

Je prie Votre Altesse d'agréer l'expression du profond respect avec lequel j'ai l'honneur d'être

de V.A.S.

le très humble serviteur

2/14 février 1859, Constantinople

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 170, autograf Negri.

[Constantinopol], 3/15 februarie [1859]

Lallemand către C. Negri: Îl anunță că Marele Vizir e gata să primească delegația, „separat și individual”, și-l sfătuiește să întreprindă și alte vizite, ambasadurilor. — Arizul împăratului pentru ținerea conferinței.

Monsieur

J'ai l'honneur de vous informer que le Grand-Vizir est prêt à vous recevoir, vous et vos collègues, mais séparément et individuellement, et qu'il le fera même avec plaisir. Je ne vois, vous le savez, Monsieur, que de l'avantage à ce que vous profitez de cette disposition; peut-être même feriez-vous bien de mettre à profit le beau temps qu'il fait aujourd'hui pour faire votre course à Constantinople. C'est de onze heures à midi qu'Aali-pacha est le plus visible chez lui, à son hôtel.

Après cette visite, vous serez parfaitement en mesure d'en entreprendre d'autres dans le Corps diplomatique, à commencer par M. l'ambassadeur d'Angleterre. Les relations entre les personnes ne sont point indifférentes; elles ont souvent pour effet de rendre plus faciles, ou plus difficiles, selon leur nature, la conduite et la conclusion des affaires.

Le gouvernement de l'Empereur a fait connaître hier par le télégraphe à la Porte son assentiment à la réunion de la Conférence dont le jour n'est cependant pas encore fixé. Il ne manquait plus hier au soir que la réponse de la Prusse.

Je me sens un peu indisposé aujourd'hui; et je remets à jeudi (demain étant le jour du courrier de France) l'honneur de vous voir et le plaisir de causer avec vous des affaires présentes de votre pays et des chances que l'état actuel de l'Europe lui ouvre à la condition d'y mettre du sien, et de se montrer à la fois ferme et patient.

Agréez, Monsieur, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

A. de Lallemand

Ce mardi matin 15 février

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f.4-4^v, original.

București, 3/15 februarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk-Pașa: După alegerea lui Al. I. Cuza: opinia publică e în așteptarea ecurilor din străinătate. — Ion Ghica așteaptă răspuns de la Constantinopol la demisia cerută. — Știri din Serbia.

J'ai reçu votre lettre du 2 févr. On est ici dans la grande anxiété de ce que feront les puissances. Il est difficile d'agréer Kuza dans les deux principautés; alors les conférences nommeront-elles un prince étranger? Ou nommeront-elles directement, ou laisseront-elles la Turquie de nommer directement un Prince indigène en Valachie?

Comment acceptera le pays cette nomination? On pourra leur imposer un prince, mais je crains que cela ne se passera pas sans une révolution si le choix tombe sur Bibesko ou Stirbey.

Personne n'écrit de Constantinople à Ion Ghica, il ne comprend pas pourquoi la Porte ne lui donne la démission qu'il a demandée. Il est possible que si les places vacantes des députés (12 en nombre) ne seront bientôt mises à une seconde élection, qu'il partira pour Constantinople pour régler et obtenir sa démission.

On me dit que Micha et Manolesko viendront bientôt à Bukarest. La Skuptchina a surpassé les pouvoirs de Michou et Garachanine et abondent[?] dans une voie patriarcalo-démocratique; à la tête de ce parti est Mr Iancovitch, qui a fait ses études à Vienne.

Szczery przyjaciel [prien ten sincer]

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 215-216.

302

Kaba Taş, 4/16 februarie 1859

Soția lui Sadyk Paşa către Gradowicz: Răspuns în legătură cu articolul din „Courrier du Dimanche”. Imputările lui Alléon. Ion Ghica sprijinit de turci și de polonii emigrați. Pronosticuri pentru viitorul țărilor române. Din nou despre Ion Ghica. Dezavuarea lui Murad-Bey (Wierzbicki); situația creată lui Sadyk Paşa.

No. 49

Kabatasch, le 16 février 859.

J'ai reçu vos deux dernières — l'une No. 5 du 1er courant, l'autre hier, No. 6 du 8. On a tout su ici par télégraphe. Je ne vous ai pas accusé de l'article qui a été dans le *Courrier du Dimanche* journal mal pensé et mal rédigé — A[lléon]me l'a envoyé — je lui ai communiqué Votre défense. Il veut encore que je vous fasse des reproches de n'avoir rien su ni prévu — et voici ce qu'il m'a écrit à ce sujet : „Il est impossible que ce que dit Grad. soit vrai” — (je lui ai communiqué votre opinion sur les Boyards et sur le parti libéral — je crois, moi, que les Boyards payent mieux) „là-bas et ici, l'on met trop de persistance à dire que l'on est *sans instruction*” (cela pour la F r a n c e) „les événements prouvent qu'il y en avait, mais qu'on les a parfaitement exécutées — et Grad. aurait montré de la sagacité en donnant avis de tout ce qui se tramait, vu qu'ici il

y a une dépêche d'un des commissaires turcs, qui est vieille de deux mois et demi, qui mettait au fait de ce qui vient d'arriver, et chose étrange, ici on n'y a pas pris grande attention, trompé que l'on a été par les avis plus qu'intéressés de Fothiadis, des Aristarchis. — Grad. mérite quelques reproches à ce sujet — à cause de l'ignorance dans laquelle il nous laisse. — Stirbey et Bibesco ont prouvé par leurs actes qu'ils étaient mieux instruits”.

Quant à la dépêche qui avertissait, cela m'a été confirmé par Saïd Effendi du bureau de traduction de la Porte et secrétaire intime de Riza Pacha. Dites cela à Ion Ghica ; je ne le lui ai pas écrit. On vous a dit n'avoir pas d'instruction pour laisser faire la Russie, sans paraître, et se donner l'air de laisser faire la volonté nationale [!].

Je ne crois pas que de quelque temps avant la réunion de la nouvelle Conférence au moins — il soit question de la Caïmacamie. Il ne faut pas pousser Ahmet Vefik à servir I. Ghica ; il le fera de sa propre impulsion. — Mais il n'est pas influent en ce moment. — J'aurai d'autres moyens, mais voyons les événements. Il serait le mieux pour les Moldo-Valaques de rester avec la Turquie — autrement, puissé-je n'être pas prophète ! — ils deviendront province russe ou autrichienne. La France n'y fera rien — elle les exaltera, elle les poussera, pour les abandonner, comme elle a fait des Polonais — comme elle fait déjà des Italiens.

Il n'y aura pas de guerre.

Je regrette que Ion Ghica reste à Bucharest — sa femme en souffrira beaucoup. Malheur aux femmes des hommes politiques ! mais elles doivent se sacrifier et ne jamais détourner les hommes de leur devoir.

Ce que vous me mandez sur le ci-devant Murad Bey — car il a pris sa démission du service turc avant son départ, jeté le fez etc. — je le plains. — Si les Stourdza ne le sauvent, ils seront infâmes — Mauvaise tête, sac troué, mais jeune homme qui pouvait encore mieux tourner. Sachez et dites qu'il a tout fait contre la volonté et l'avis de Sadyk — et n'a jamais été son agent. Le pamphlet est peu compréhensible — c'est assez mal tourné. Tel qu'il est, avec ses pauvres Cosaques, la Russie craint Sadyk ; il gêne beaucoup la politique et les propagandes hélieno-franco-russes, on remue Ciel et terre et enfer pour le faire partir de là — et moi je ne demande à Dieu que de s'en retirer au plus vite car j'y crains tout pour lui, et surtout les Polonais — car ses ennemis les plus acharnés sont les démocrates polonais dont tous les chefs presque sont payés par la Russie.

Ici il y aura changement d'un moment à l'autre. Ghica vous dira ce que je lui écris sur les finances. Je vous salue.

Louise

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4904₍₂₎ f. 587-588^v.

303

Constantinopol, 4/16 februarie 1859.

Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz: Ecoul defavorabil produs de alegerea lui Cuza. Problema unei noi conferințe.— Remanieri de guvern în Turcia.—Pregătirile pentru primirea delegației

Bulletin.

Constantinople, le 16 février 859.

Le télégraphe aurait dû vous apprendre que la Porte a protesté contre le choix de Mr. Couza, illégal et contre la Convention, qu'elle a demandé de nouvelles Conférences et que la majorité des puissances y a déjà consenti. Personne ne fera la guerre à moins de révolutions populaires. On a fait grand tapage en Italie pour cacher le jeu qu'elle jouait aux Principautés. Les uns disent que la Conférence aura lieu à Constantinople — d'autres à Londres, car il est peu probable que l'Angleterre et l'Autriche consentent à une nouvelle conférence à Paris. Dans le cas qu'elle soit encore à Paris on dit que l'Ambassadeur Ottoman à Londres, Mr. Mussurus, s'y rendra. C'est un très mauvais choix — pour bien des raisons qu'il est inutile de vous expliquer.

Huséin Pacha gouverneur général de Yanina et d'Epire va en Crète — il est remplacé par Aakif Pacha gouverneur de Salonique et celui-ci par Mirza Saïd Pacha Tatare d'origine. Le Ministre des finances devait être destitué. L'Angleterre l'a demandé, la France s'y opposait — mais le cri général l'exige, car l'agiotage ne finit pas.

A l'avis que la députation Moldave arrive pour demander la confirmation de l'élection de Mr. Couza, on s'était empressé d'arrêter des appartements dans un hôtel pour les loger et nourrir aux frais du Gouvernement — mais par suite du second choix et des actes de ce Prince improvisé tout a été contremandé et on les laisse à eux-mêmes en attendant.

Les bruits de guerre on mis en mouvement toute la démagogie européenne ; on remarque à Paris la présence de beaucoup de notabilités hongroises. Le Général Klapka avait eu une longue Conférence avec le Prince Napoléon avant le départ de celui-ci pour Turin. La noblesse Piémontaise n'est guère flattée du mariage de la Princesse de Savoie.

On écrit de Paris que MM. James Rotschild et Mague ont énergiquement parlé à l'Empereur de l'opposition de tous les intérêts compromis en cas de guerre. L'opinion générale en France est contre. Le langage de la presse en Allemagne et en Angleterre, les notes envoyées par les principales Cours, sont très énergiques en faveur de la paix.

Les puissances allemandes se montrent décidées à considérer toute attaque contre l'Autriche en Italie, comme faite contre l'Allemagne entière.

La Russie pousse à la guerre sans vouloir y prendre part et le Grand Duc Constantin ayant fait une visite amicale au Roi de Naples, celui-ci lui a dit de bonnes vérités.

Il est des personnes qui croient que la Russie veut se venger non seulement de l'Autriche ; qu'une fois les cartes bien brouillées, quand la Russie aura réussi à mettre en avant au milieu des complications générales l'Empereur Napoléon, il pourrait être exposé à recevoir un croc-en-jambe de la Russie, qui se vengerait ainsi de celui qui a été le propagateur de la guerre de Crimée. Dans le monde politique et financier il y a une grande irritation contre le langage imprudent tenu par le Prince Napoléon à Turin et contre la politique à double face.

Dans le Parlement Anglais Lord Palmerston a parlé contre la guerre ce qu'est significatif.

On a déjà ici le discours de l'Empereur Napoléon à l'ouverture des Chambres qui est pacifique aussi, mais cette paix qu'il donne à l'Europe est pire que la guerre — et peut amener une coalition comme celle qui se forma contre les guerres du Grand Napoléon.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4904₍₂₎ f. 589-591.

304

[Constantinopol], 5/17 februarie [1859]

Lallemand către C. Negri: Îi anunță că prințul Lobanof primește delegația; dar îl sfătuiește să se prezinte întâi singur sau întovărășit numai de un delegat.

Monsieur

M. le Prince Lobanoff vous recevra avec plaisir vous et vos collègues. Mais il pense que dans l'intérêt de la liberté de la conversation il serait préférable que nous vinssiez d'abord seul, ou bien accompagné d'un de ces messieurs seulement.

Il est presque toujours chez lui de midi à 3 heures, mais ne reçoit pas le samedi à cause de son courrier. M. le général Durando vous verra également avec le plus grand plaisir.

Agréez, Monsieur, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

A. de Lallemand

Ce jeudi 17 février

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643 f. 7-7v, original.

305

[Constantinopol], 7/19 februarie [1859]

Lallemand către C. Negri: Îi comunică textul depeșei trimise de V. Place și semnată de domnitor. — Vizita la H. Bulwer

Monsieur,

La dépêche télégraphique que j'ai reçue hier de M. Place en votre présence est ainsi conçue :

„Pour M. Negry. J'approuve votre conduite. Vous resterez à Constantinople en vous concertant sur toutes vos démarches ultérieures avec l'ambassade de France. Signé Alexandre Couza”.

„Le prince est parti ce matin pour Bucharest”.

Je pense que vous aurez pu voir sir Henry Bulwer aujourd’hui ou demain ; je ne crois pas qu’il ait aucun parti pris de ne pas vous recevoir ; mais si vous aperceviez quelque signe d’une résolution pareille, il n’appartiendrait qu’à vous de juger ce que vous avez à faire.

Agréez, Monsieur, l’expression de mes sentiments les plus distingués.

A. de Lallemand

Ce samedi 19 Février

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 9-9v, 27, original.

306

[București, 7/19 februarie 1859]

M. Kogălniceanu către domnitor: Ultimele pregătiri în vederea primirii domnitorului în București; impresii culese în ajun: capitala în sărbătoare, entuziasmul de nedescris al populației, stupearea reacțiunii. — Sfătuiește pe domnitor de a se arăta sever față de oamenii vechiului regim, deschis și apropiat față de popor, negustorime și partida națională. — Atitudinea dușmănoasă a fostului caimacam I. Manu.

Mon Prince,

Je vous écris du Secrétariat d’Etat, où l’on a arrangé les différentes pièces se rapportant à la journée de demain. Le manifeste est fait presque mot à mot conforme à celui que Vous avez publié aux Moldaves. Le ministère m’a donné l’approbation. Monsieur Bratiano¹ s’est chargé de vous expédier toutes les pièces.

Maintenant, mon Prince, permettez-moi de Vous communiquer le résultat de mes impressions depuis ce matin. La situation est magnifique. Le peuple est ivre d’enthousiasme. Déjà aujourd’hui la ville est en fête. Tout le monde est dans la rue. Vous allez recevoir une ovation comme jamais Prince dans les Principautés, que dis-je, dans les grands Etats n’en a eue. Les réactionnaires bougonaient et intriguaient jusque hier soir. Aujourd’hui ils sont frappés de stupeur ! Ils ne croyaient plus à votre arrivée ; aussi ils avaient déjà commencé à signer des protestations collectives.

L’avis de tous les hommes sensés est que Votre Altesse tienne aux hommes du vieux système un langage sévère, et leur dise clairement et franchement qu’*élu* par les mandataires légaux des deux peuples moldave et valaque, prince par la grâce de Dieu et la volonté nationale vous saurez défendre et l’autonomie du pays, et les droits que vous tenez de

¹ D. Brătianu, ministru de Externe al Țării Românești, de la 26 ianuarie /7 februarie la 27 martie/8 aprilie 1859.

la nation, et que vous êtes décidé à servir contre tous ceux qui *fomentent des intrigues*. Soyez très *sérieux* avec les grands boïars d'ici. Votre air affable, votre ton familier à leur *égard* serait interprété comme un signe de faiblesse.

En retour, mon Prince, avec le parti national, avec les commerçants, avec la peuple soyez tel que vous étiez à Jassi. Tous les coeurs vous seront gagnés.

Surtout, mon Prince, ne vous laissez pas soustraire aux acclamations populaires. Demain, vous ne vous appartenez pas; la ville de Bucarest doit vous posséder sans partage. Vous vous ennuyerez, je le sais; mais que faire; ce sont les désavantages de la charge; c'est le revers de la médaille. Décidez-vous donc à faire bonne mine à mauvais jeu.

Vous ne sauriez vous faire une idée des frais que de *simples particuliers* ont faits pour vous recevoir dignement. Ainsi, n'allez pas leur refuser la *présence* de leur Prince.

Vous direz que je suis de loin comme de près l'être le plus *ennuyeux* des deux principautés. Vous serez, mon Prince, le hospodar le plus heureux des temps passés, présents et futurs, si tous vous causaient de ennuis comme moi; ceux de vouloir vous faire aimer par tout le monde. Si cela s'appelle être ennuyeux, j'accepte à l'être.

Encore une fois, mon Prince; demain vous ne pourrez pas être *avare* de votre personne, on veut vous voir, bon gré, mal gré. Vous ne pourrez faire autrement que de vous laisser voir.

Jean Mano, quoique ses fonctions de caïmacam aient cessé, continue encore à présider la Haute Cour de Justice. Il prétend qu'il n'y a qu'un firman qui pourrait le destituer. C'est un scandale auquel il faudrait mettre fin le plus tôt possible; et ce serait d'un très bon effet.

De Votre Altesse

le très obéissant serviteur

Kogălniceanu

Ce samedi¹ à cinq heures du soir.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

307

Biografia domnitorului:

Biographie demandée.

Le Prince Couza d'une des plus anciennes familles Moldaves, a fait ses études en France et en Italie; il en connaît parfaitement les langues. Revenu dans son pays, il a été d'abord militaire et puis a servi comme

¹ Intrarea domnitorului Al. I. Cuza în București a avut loc duminică 8/20 februarie 1859, deci scrisoarea fiind scrisă „smbătă” în ajun, am datat-o 7/19 februarie.

assesseur et président dans divers tribunaux de première instance, ainsi que comme Directeur du Départ[ement] de l'Intérieur. Il a rendu de grands services et s'est fait un beau nom comme préfet de Galatz. Dans ces dernières années, rentré dans la milice du pays il devint sous la caïmacamie réglementaire Hettman et chef ad-interim de cette milice. Ancien député du Divan ad-hoc il y vota pour l'union. Nommé, cette fois encore député, à l'Assemblée Elective et réunissant toutes les conditions prescrites par la Convention du 19 Août, il fut élu Prince de Moldavie à l'unanimité des voix. C'est un homme résolu, actif, probe, intelligent et d'une grande simplicité de manières. Il est agé de 38 ans et est marié à une demoiselle Rosetti Solesco, l'une des personnes, le plus généralement estimées du pays.

Bibl. Acad. R.P.R., ms.4643, f. 183-184^v . Copie dosar Negri.

308

[Constantinopol], 7/19 februarie 1859

Delegația moldoveană către domnitor: Au început vizitele și audiențele individuale. O conferință la Paris va decide asupra evenimentelor din Țara Românească. Recomandă a se evita alte complicațiuni. Despre atitudinea rezervată a delegației moldovene.

Altesse Sérénissime

Monsieur Catargi et moi ayant été reçus séparément par le Grand Visir, Son Altesse fut très polie avec nous. Nous nous rendîmes ensuite chez Son Excellence l'ambassadeur d'Angleterre, que nous trouvâmes malade, et nous nous proposons d'y retourner pour lui présenter nos respects, et le prier en même temps de nous dire, s'il croyait que son Excellence l'Internonce consentirait à recevoir notre visite, simplement comme une déférence due à sa personne et aux hautes fonctions dont il est revêtu.

Nous nous sommes encore présentés, Mr. Catargi seulement et moi, aux Ambassades de France, de Russie, de Prusse et de Sardaigne, où nous avons partout été reçus à l'exception de l'Ambassade de Russie, où nous n'avons point trouvé à la maison Mr. le Ministre.

Votre Altesse sait que c'est à la Conférence de Paris à décider des événements, surgis en Valachie dernièrement, et il serait opportun, osons-nous dire, d'après tout ce qu'on nous a dit à nous-mêmes, de s'arrêter dans nos pays aux choses déjà faites, sans en faire de nouvelles, et attendre la décision de la dite Conférence. Nous sommes nous-mêmes ici à patienter jusqu'au résultat de cette Conférence, lequel se fera, nous l'espérons, bientôt connaître. Nous avons l'honneur de prévenir Votre Altesse, que notre conduite ici est très réservée; nous n'avons presque aucun rapport avec personne, et néanmoins on nous prête plusieurs propos dont il nous est impossible d'en découvrir la source; parceque, comme Votre Altesse le sait parfaitement, c'est ici le pays, plus que partout ailleurs, où les

hostilités et les intrigues s'accomplissent dans l'ombre. Nous n'en sommes que plus réservés, si c'est possible. Appelant de tous nos vœux la bénédiction de Dieu sur nos pays et sur votre règne, Prince, nous sommes avec le plus grand dévouement pour eux et pour votre personne, de Votre Altesse Sérénissime les

très humbles serviteurs

[C. Negri, N. Catargi, Col. Mavrichi]

Ce 7/19 février 1859

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 185. Copie dosar Negri.

309

[Constantinopol], 9/21 februarie 1859

C. Negri către domnitor: Optimist. Relatează textual conversațiile oficiale avute. Recomandă din nou statu-quo-ul și evitarea complicațiilor.

9/21 februarie 1859

Măria Voastră

Vă scriu aceste puține cuvinte, prin singurul ocazion ce să înfățosează, ca să vă înștiințeze că după câte am înțeles Veți rămâne domn pe amîndou țările, șă că afară de aceasta, multi încă alti bunuri avem tot dreptul a spera, după cum stau încurcăturile politice de astăz. Puterea britană, pare-mi-să, că în sfîrșit va reintra în rolul ei cel adivărat de constituțională în fața unor așa puternice și îndeobște dorinți ca acele ale țărilor noastre.

Unirea șă toate consecvențele ei cerute de trecuta Adunare ad-hoc mult mi să pari că să vor îndeplini în toată întregimea lor.

Do cum am venit am fost la toate ambasadile afară de ce nemțască, unde am crezut că nu mă va primi fiindcă chiar șă la celelalte după nepri-mirea noastră oficială de către Poartă nu am putut merge decît individual. La tainicile întrebări ce mi s-au făcut că ce s-ar întîmpla dacă Puterile nu ar primi să fie domnul Cuza domn șă de Valachia, am răspuns că Adunarea l-ar alege de al doilea iarăș. Dar dacă atunce s-ar strica șă ace al doilea alegire, mi s-au zis ? Am răspuns curat că atunce am alerga la alte mijloace pentru de a nu rămîne gios și bagiocurit votul unui neam întreg. Mi s-au întrebat iarăș de recunosc [că] alegirea din București ieste o calcări a Convenției din 19 avgust, și am răspuns că, întru adivăr, în zisa Convenție nu stă că să fie un singur domn pe amîndou țările ; dar că în socotința me o cerire așa manifestată a unui neam întreg, mai mult trebuie a să ține în samă decît o Convenție făcută pentru noi dar fără noi ; care de la ce întii a ei punere în lucrare au dovedit că este puțin aplicabilă.

Aceste am zis, Măria Voastră, șă poate că mi s-au băgat ceva în samă din cîte am zis. Opriță-vă la cîte sînt făcute șă așteptați rezultatul Conferenței, care va fi fără îndoială prifacerea Convenției cu totul în folosul nostru. Trimeti-ne-ți regulat tatarî, căci multe avem di scris șă nu putem. Puneți șă ne înștiințază de cîte șă pitrec acolo, căci ne întrebă și nu știm ce șă răspundim.

Fiți sănătoși, Măria Voastră.

Vă trimet o țifră, șă numai decît trimeteți la Conferenție oameni vrednici ca șă stei acolo.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 188. Copie dosar Negri.

310

Constantinopol, 10/22 februarie 1859

C. Negri către ambasadurul Angliei la Constantinopol: Sugerează două soluții față de situația creată în Principate: a) să se respecte Tratatul și Convenția de la Paris, sau b) să se statueze răscumpărarea independenței totale.

10/22 février 1859, Constantinople

Si j'ai bien compris Votre Excellence, elle m'a fait l'honneur de me demander mon avis sur les Principautés relativement à ce qu'il y aurait à faire pour elles dans leur position présente.

Vous l'avez dit, Excellence, et c'est bien là l'expression d'un homme d'Etat : que les choses ne doivent jamais être faites à demi quand on les fait ; — pour, qu'une fois définitivement parachevées il n'y ait plus à les défaire ou à y ajouter. En conséquence, pour mettre dans ma réponse la franchise et la vérité que votre Excellence m'a spécialement recommandées, j'ai l'honneur de lui soumettre qu'en ma seule qualité de Roumain, désireux avant tout du bien de son pays et sans beaucoup entendre à la politique, il me semble qu'il n'y a pas plus à présent que deux manières d'en agir avec les Principautés danubiennes.

La première : de s'en tenir strictement au traité du 30 Mars en ce qui les concerne, et à la convention du 19 Août, — de continuer, à les considérer réellement selon le nouveau titre qu'on leur a donné depuis la guerre d'Orient, comme faisant partie intégrante de l'Empire ottoman ; d'annuler, par conséquent, tout ce qui s'y est fait ou pourrait se faire contrairement à la teneur de ces actes, et de maintenir ainsi intaetes, au moyen d'une force permanente les hautes décisions des Puissances contractantes à l'égard des dites Principautés. Ou bien,

La seconde : de revenir sans hésitation sur les décisions antérieures ; de vouloir généreusement comprendre qu'on ne peut pour raison d'Etat concernant des tiers, condamner six millions d'êtres à subir ces décisions en dehors de leur consentement et alors qu'ils n'y ont pris aucune part.

Que, ce faisant, après les derniers faits accomplis dans les Principautés et l'effervescence qu'à leur suite il doit nécessairement y régner, il faudra avoir recours à la violence, au sang répandu et consacrer une fois de plus, aux dépens des seules Principautés, le triste axiome des siècles passés : qu'au lieu du droit, du droit sacré des gens faibles surtout et de l'éternelle justice, c'est encore à la seule force à avoir toujours raison.

De revenir dis-je sur les décisions antérieures et, vu l'impossibilité de leur application pacifique et régulière, de statuer :

L'Indépendance complète des Principautés mise sous la sauvegarde de nouveaux traités collectifs, à l'instar de la Belgique, de la Grèce et autres petits Etats.

Le rachat par une somme une fois payée du tribut, autrement dit *pèchekèche* (présent) dans nos capitulations de 1511 et 1634.

Car toute autre combinaison mixte ne serait que provisoire et tiendrait toujours une porte ouverte par où cette question, partiellement résolue, tendrait constamment et en de certains temps donnés, à s'échapper, pour se convertir en quelque chose de plus définitif et plus conforme au rôle que, tôt ou tard, les Principautés sont appelées à avoir sur le bas-Danube.

Votre Excellence ayant fait appel à la vérité, en ma personne, je ne la lui ai point déguisée. J'ai cependant l'honneur de lui assurer que, bien loin d'avoir aucune instruction pour parler ainsi, ce que j'ai dit plus haut n'est que ma propre manière de voir toute personnelle. Votre Excellence, par son langage franc, m'a trop inspiré de confiance pour que je me permette d'y répondre complètement.

Je prie votre Excellence, en outre, de bien vouloir admettre que j'aie l'honneur de lui présenter l'expression de ma plus respectueuse considération.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 191-191^v, 195. Copie dosar Negri.

311

București, 10/22 februarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk-Pașa: Crede că nu va putea transmite scrisoarea la Belgrad. — „Times” favorabil lui Al. I. Cuza. — Ultraliberalii nemulțumiți, în legătură cu vizita domnitorului la București.

No. 8

Bukarest, le 22 février 1859

J'ai reçu votre lettre nr. 48 du 7 févr. ainsi que la lettre de Sadyk pour Zach, laquelle je ne sais pas comment envoyer à Belgrade, puisqu'il se trouve parmi ceux que la Skouptchina a décidé à les exiler.

Nous sommes ici dans une perplexité, on ne sait pas comment les affaires finiront. „Times” plaide la cause de Kuza, et conseille de le laisser

tranquille. Quand aux ultra-libéraux, ils sont déjà mécontents, car Kuza s'est exprimé contre les désordres du peuple. Il est très sec dans ses paroles. Je crois que les Valaques ont trouvé un maître sans y penser.

Aujourd'hui plusieurs consuls vont lui faire une visite officielle.

Votre tout dévoué serviteur

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 217-217^v.

312

Kaba Taş, 11/23 februarie 1859

Soția lui Sadyk Paşa către Gradowicz: După alegerea din Țara Românească: teama de revoluție; perspectivele numirii printului Napoleon domn al Principatelor-Unite. — Situația din Serbia. — Pentru întoarcerea lui I. Ghica în Turcia. — Comentarii în legătură cu pregătirile de război.

No 50.

Kabatasch, le 23 février 859.

J'ai reçu hier votre No. 7 du 15 courant, le soir A[lléon] m'a envoyé la dépêche et les procès-verbaux etc.

Je vous ai écrit dans le bulletin ci-joint ¹ l'opinion sur Cousa. Quant aux révolutions — vous savez qu'il faut pour les faire réussir deux choses qui manquent aux Valaques et aux Moldaves : des vertus civiques et du courage militaire et l'intégrité donc. Vous êtes sous le charme et exalté — mais en voyant à froid, vous verrez en Moldo-Valachie comme cela a été en Serbie une conspiration ourdie de longue main contre la Porte — menée et payée par la Russie — appuyée par la France. Que gagneraient donc les Moldo-Valaques en passant de sous la suzeraineté de la Porte, en manière de fief au Prince Napoléon? Celui-ci aurait à peine touché une couronne qu'il mettra de côté ses opinions et ses soi-disant sentiments démocratiques et libéraux. Sa politique, à laquelle son cousin prête l'oreille, peut amener une nouvelle coalition contre la France et renverser par celle-ci elle-même, Napoléon III. Si Bystrzanowski vous écrit, vous savez s'il est Napoléonniste enragé — cependant il m'écrit que les craintes sont générales sur les suites de l'influence du Prince Napoléon.

Vous avez aussi dans le bulletin, ce que la correspondance de Belgrade dit sur Mischa. Si vous le voyez à Belgrade faites lui mes compliments et présentez mes félicitations de ce qu'il est sorti si pur et honorable d'une assemblée aussi turbulente que l'était la Skupstchina. Mes saluts aussi à Manolesko. M i c h a en arrivant à Bucarest prouvera qu'il a quitté le parti de Milosch. Mr. Yankovitsch est connu pour être Russiste — c'est

¹ Vezi scrisoarea următoare nr. 313.

lui qui a fait nommer Milosch par violence. On vous contera cela — écrivez-moi en détail pour Sadyk tout ce qu'ils vous disent — et comme ils sont fuis tous les deux. — Tâchez d'être fin aussi — ce que vous savez faire.

Je serai bien aise si Ion Ghica vient ici. Le Ministère a tant à faire et supporte encore en ce moment le mécontentement du Sultan — on aura mis de côté sa demande — que vous dirai-je ? Je voudrais bien pour sa femme qu'il reste à Samos — mais je sais qu'il se doit à sa Patrie. Ah ! pauvres femmes clouées à leur croix, que celles qui s'attachent aux hommes politiques ! heureuses celles qui sont bêtes et aiment les sots — le monde est à eux.

Le discours de l'Empereur Napoléon tant attendu n'a rien décidé — après celui de la Reine d'Angleterre si clair et si précis.

Ah — encore à propos de Ion Ghica, je ne sais qui a télégraphié de Bucarest, qu'il était Ministre des Affaires Etrangères — on l'a publié dans les journaux j'ai eu beau dire que c'est faux — enfin la liste que vous avez envoyée et des notions plus précises, m'ont donné raison. Ici, on cherche à le compromettre — les démocrates d'abord pour l'avoir, et puis les prétendants à la Principauté de Samos.

L'attitude unanime et énergique du Parlement anglais a placé Napoléon III dans la grave position ou de lancer un défi à l'Europe ou d'opérer encore une ventade[!]. On assure que la Russie est d'accord avec l'Autriche, pour que dès l'apparition d'une armée française sur le Tessin, la Diète Germanique soit réunie et que toute attaque sur le Mincio soit considérée comme *casus belli* par l'Allemagne. Après le discours impérial la Bourse de Paris est tombée encore. L'Empereur Napoléon veut la guerre mais il ne pourra la faire avec la seule alliance de la Sardaigne — il a contre lui et l'Europe et la France qui ne veut pas la guerre.

Sadyk se portait bien le 16 courant date de sa dernière lettre. — Par le prochain courrier je vous enverrai son opinion sur Cousa etc. Aujourd'hui j'ai trop à faire et suis très souffrante. Mes amitiés sincères à J. Ghica s'il est encore là.

Je vous salue et vous sais toujours, malgré les querelles que je vous fais, un très loyal et galant homme et ami sur lequel on peut compter chose si rare par le temps qui court.

Louise

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4904₍₂₎ f. 597-599.

313

Constantinopol, 11/23 februarie 1859

Soția lui Sadyk Pașa către Gradowicz: Considerații asupra urmărilor provocate prin îndoita alegere. O nouă conferință la Paris, atitudinea Puterilor garante în cazul izbucnirii revoluției în Principate. — Știri din Serbia.

On ne peut assurer encore qu'elle sera la décision de la Conférence sur les Principautés, mais il est certain, vu surtout le mécontentement général que soulève la politique actuelle du Gouvernement français, que la majorité des puissances sont pour la Porte. La Convention a été violée. Seules la France (sans parler de son satellite la Sardaigne) et la Russie peuvent appuyer l'état actuel des choses en Moldo-Valachie. La France pour donner un trône au Prince à Napoléon. La Russie pour détacher ces provinces de l'Empire Ottoman et commencer ainsi son démembrement. L'Angleterre, l'Autriche et la Prusse ne permettront ni l'un ni l'autre. La Porte n'imposera aucun prince; elle était décidée à approuver Mr. Cousa en Moldavie, quand est venue la nouvelle de son choix à Bucarest. Il est probable qu'il sera ordonné de nouvelles élections de députés nouveaux et de deux Princes.

Vous parlez de révolution? dans la position de la Moldo-Valachie le peuple le plus brave ne pourrait se soutenir. Une armée française ne marchera guère à leur secours — et les armées russes et autrichiennes sont là — toutes deux assez fortes et assez aguerries pour avoir vite raison de toutes les velléités révolutionnaires des Moldo-Valaques. La France les révolte mais ne les soutiendra pas et il ne faut guère se fier au Prince Napoléon malgré que sa voix est devenue puissante auprès de son cousin. Il est certain que la France ne veut pas la guerre et l'a témoigné assez à la réception faite à la Princesse Clotilde. L'attitude de l'Angleterre et celle de l'Allemagne ont déjà fait réfléchir l'Empereur des Français. L'appui de la Russie ne lui est guère assuré ni promis — elle est trop prudente pour se lancer dans les aventures dans un moment critique pour elle — et cela seule pourra la faire renoncer à une intervention dans les Principautés en cas de troubles. Alors l'Autriche se tient tranquille sur la défensive. Le Prince Milosch a renvoyé la Skupstchina qui s'en est trop donné — elle a renvoyé tout le monde et lui a laissé table rase. Il a débuté par l'arrestation du vieux Voutchich qui a révolté tout le monde.

On écrit de Belgrade que les députés sont retournés chez eux chargés de malédictions de tant de familles minées et de la désapprobation de tous les gens sensés. Voutchich a été attiré hors de chez lui où personne n'osait l'attaquer sous le prétexte que le Prince voulait avoir un entretien avec lui. On lui a même envoyé une voiture de la cour. Une fois dans la rue la voiture a été arrêtée par la police et Voutchich a été escorté à l'hôpital où se trouvent enfermés tous ceux qui sont censés être les adversaires des Obrenovitch. Le peuple serbe a été indigné de la lâche arrestation de Voutchich.

La Skupstchina a été dissoute par Milosch à la demande de Cabouli Ef. et de tous les Consuls.

Le Prince Milosch a mis tous les avocats hors la loi et a ordonné au peuple de les assommer. Il s'est abstenu de prêter serment sur la Constitution. Dans sa proclamation, il se nomme Prince héréditaire et Michel, son légitime successeur. C'est une espèce de protestation contre le bérat Impérial. Mr. Mischa Anastasievitch, en faisant ses adieux à l'Assemblée,

en a obtenu une adresse de remerciements. — Cela est d'autant plus significatif que Mischa a protesté contre tout ce que l'Assemblée a commis d'illégal. La plupart des députés se sont aperçus qu'ils ont été attirés dans un piège.

Le Sénat serbe est complètement destitué, six seulement des sénateurs ont été laissés et cinq nommés nouvellement. L'enthousiasme pour le Prince Milosch était à froid — et des cris s'élèvent déjà contre lui — on craint d'avoir à subir un despote.

Ici, l'Angleterre demande toujours la destitution du Ministre des Finances, demande très juste et faite à S. M. Impériale le Sultan avec tous les ménagements et tous les égards. Le priant de nommer qui lui plaît, mais de renvoyer celui-là. Cela fait toujours douter de la solidité et de la durée du Ministère actuel. L'Angleterre donne une Banque aussi à la Turquie.

On écrit de Paris qu'avant la fameuse brochure „Napoléon III et l'Italie” il en était paru une „Aurons-nous la guerre” qui se prononçait énergiquement pour la paix et qui a été saisie.

Il y a un travail actif entre les Cabinets de Londres et de Berlin. On a dû arrêter une note identique qui serait remise au Gouvernement français afin d'empêcher toute attaque contre l'Autriche. L'Empereur Napoléon contrecarre ces négociations mais sans succès. La Russie n'est pas à même de prendre en ce moment une part active à la guerre, c'est pourquoi elle insiste, dit-on, pour ne pas précipiter les événements.

On a remarqué le traité de commerce entre la Russie et l'Angleterre, ce qui semble indiquer entre ces deux puissances un rapprochement.

La fermeté avec laquelle Lord Derby et Mr. Disraeli se sont exprimés dans le Parlement a ranimé la confiance dans le maintien de la paix — et relevé la Bourse de Paris.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4904₍₂₎ f. 600-602^v.

314

Torino, 13/25 februarie 1859

Voggezzi Ruscalla către V. Alessandri: Felicitări pentru dubla alegere, și pentru misiunea diplomatică a lui Vasile Alessandri la Paris. Urări pentru realizarea Unirii celei mari; îndemna propaganda pentru Unire printre popoarele (român și italian) din Imperiul Austriei. Sentimente filo-române.

Mon cher Monsieur

Je vous ai adressé deux lettres avec l'adresse en allemand pour dérouter la curiosité. L'une par Constantinople (vapeurs français), l'autre par Berlin, pour me réjouir de votre nomination et de la double élection du Domnu Couza et aussi pour vous prier de me faire adresser un journal roumain d'où je puisse tirer des articles pour entretenir les lecteurs italiens

de votre question. Ayant appris par le *Constitutionnel* d'aujourd'hui votre arrivée à Paris et se rendant aux conférences mon gendre¹, je vous écris pour vous présenter mes félicitations et les souhaits que je forme pour une Românie non tronquée, mais ayant la Bukovine, la Transylvanie et le Banat.

C'est le moment opportun d'agiter de votre côté les trois millions de Roumains et de pousser le Kneze Milan à agiter les Serbes du Voivodat. Il nous faut harceler l'Autriche de tous les côtés pour donner lieu à la constitution des nationalités. La presse piémontaise a beaucoup fait. Tâchez que celle de Bukarest et de Iassy en fassent leur contingent. C'est pour vous et pour nous une question de vie et de mort. Si aux deux extrémités de l'Empire les peuples remuent, le gouvernement impérial n'aura pas assez de soldats pour les opprimer. Prêchez aux Ardéaliens roumains qu'ils doivent demander l'union; en somme agitions l'Autriche.

Mon gouvernement est tout pour vous. Mon beau-fils qui partage mon affection pour les roumains sera charmé de recevoir de vous tous les renseignements capables à lui faciliter son mandat. Je m'estimerai heureux si celui que j'ai choisi pour mon fils peut aider à réaliser mes vœux de 20 ans.

Adieu, mon cher Monsieur, que Domneșeu protège les efforts de nos pays pour faire revivre la grandeur du nom romain.

Je suis avec une affectueuse considération

Monsieur le Ministre

Votre dévoué serviteur

Vegezzi Ruscalla

Turin 25 février 1859

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/3

315

București, 16/28 februarie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Amă-nunte despre împrăjurările alegerii lui Al. I. Cuza în Țara Românească. Surpriza neașteptată. Proportia voturilor din Adunarea Electivă. Chestiunea celor 7 deputați ilegal aleși. I. A. Filipescu propus candidat de către Prusia și Rusia. Soluția Cătarăi — Arsaki. N. Opranu propune alegerea lui Al. I. Cuza. Hotărîrea din noaptea de 23—24 ianuarie st. v. — Surpriza arătată de Consuli în ziua alegerii.

No. 9.

Bukarest, le 28 février 1859

S'il y a quelqu'un qui dit d'avoir prédit ou prévu l'élection du Colonel Kuza, comme Prince de Valachie, c'est un homme peu habile et trompeur,

¹ Constantino Nigra.

qui peut trouver foi devant les personnes qui ne connaissent les affaires et la situation passée de ce pays.

Après l'élection de Kuza comme Prince de Moldavie, beaucoup de monde parlait de son élection en Valachie comme on parle de mille autres choses sans s'arrêter sérieusement à cette idée, qu'on regardait comme impossible, comme *chimérique*.

Et qui voulez-vous qu'y pense avec un peu de succès?

Le parti Bibesko et Stirbey était au commencement en majorité, si on n'éliminerait pas les 7 députés élus contre la prescription de la convention. Une fois éliminés, le parti Bibesko-Stirbey n'avait plus la majorité absolue. De plus 7 à 10 voix de Stirbey ne votaient pas pour Bibesko; les libéraux repoussaient J. Cantacuzène et Prince Alex. Ghika comme candidats et tenaient ferme pour Nic. Golesko. Les Bibeskistes, pour ne pas perdre leur majorité, refusaient d'éloigner les 7 députés, mais alors les libéraux avec les Ghikistes et les Cantacuzénistes étaient décidés de se retirer de la Chambre et alors le peuple ameuté par les Ghikistes et les révolutionnaires contre Bibesko et Stirbey, aurait envahi la salle et décidément l'affaire ne serait pas faite sans effusion de sang. Dans ce péril du 22 et 23 janvier st. gr. les consuls de Prusse et de Russie proposèrent sous main un passe, c'était J. A. Philippesco, qui pourrait un peu satisfaire les conservateurs sans trop offusquer les libéraux. Mais en vain! Les conservateurs ne voulaient pas de Philippesco, les Stirbeyistes ne voulaient pas donner leurs vote à Bibesko et les libéraux ne voulaient entendre parler que de Golesko.

Dans cette véritable crise du danger, Catardji et Arsaki ont fait savoir aux libéraux qu'eux ne demandent [pas] mieux que de trouver un passe favorable pour abandonner Bibesko et Stirbey. Alors dans la nuit du 23 au 24 janvier (4—5 févr.) Oprano proposa aux libéraux [le] Prince Kuza, mais le parti révolutionnaire n'en voulait pas. Il fallait des discussions orageuses et même menaçantes, par leur faire accepter [le] Prince Kuza, [la]quelle décision n'a été prise qu'à 2 heures du matin le 24 janvier. Une fois accepté par les libéraux, les conservateurs l'ont accepté avec enthousiasme. Voilà la véritable affaire; pas un consul ne connaissait cette *tournure imprévue* qu'à 11 heures du matin. Aussi la surprise a été très grande pour tout le monde.

[Gradovicz]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 218-219v.

Paris, 17 februaric/1 martie 1859

Al. Crețescu către Paul Bataillard: Comentarii în legătură cu dubla alegere a lui Al. I. Cuza și atitudinea Franței. Declarațiile prințului Gh. Bibescu. Despre Alecu Beldiman (1760—1826) și scrierile sale.

Mon cher Monsieur,

Il serait vraiment difficile de comprendre une divergence d'opinion au sujet de la double élection de Couza entre deux Roumains, permettez-moi cette expression, l'un par le cœur, l'autre par l'origine en même temps. J'ai tâché de me l'expliquer ; voici ce que j'en pense :

Il m'a semblé que deux éléments étaient indispensables pour être en mesure de bien envisager cet événement, de lui donner sa juste valeur. Ce sont, à mon avis, d'un côté l'état des esprits chez nous, l'attitude que les Roumains sont disposés de tenir pour soutenir cette éclatante manifestation de leurs vœux, d'un autre côté la situation politique actuelle de l'Europe.

Pour mon compte je reconnais avoir manqué de l'un et de l'autre. Étranger à la politique depuis bien longtemps, par nécessité, j'ai pris l'Europe du février 1859 pour ce qu'elle était en août 1858. À cette époque, me suis-je dit, la légalité était du côté des amis des Roumains ; mais on n'a pas cru devoir tenir compte de leurs vœux ; aujourd'hui, qu'elle se trouve du côté de nos ennemis, faudra-t-il croire que l'Europe, mieux avisée, *soit disposée de sortir de la légalité pour entrer dans le droit* ? Je le désire et je fais des vœux pour que ça soit. Mais, convenez-en, mon cher Monsieur Bataillard, ça coûte quelque chose. À côté du changement qui s'est opéré, d'août en février, dans la situation de l'Europe, je voudrais avoir la satisfaction d'apprendre en même temps que les Roumains seraient disposés et décidés de soutenir leurs manifestations un peu plus sérieusement qu'en 48 : leur attitude sera pour quelque chose dans les délibérations des diplomates. Dans l'époque où nous vivons, la dernière raison du droit c'est la force : aussi suis-je antipathique à tout ce qui ne dépasse pas des simples velléités. Or, j'ai pris mes compatriotes de 1859 pour ceux de 1848 : me serais-je peut-être trompé, c'est possible, je ne les connais presque plus, et de cette façon le second élément de la question dont il s'agit m'a encore fait défaut. À part ça, je suis du même avis que vous-même, et je ne fais nullement attention à ce que le Prince Bibesco, qui avait de grandes chances à la Principauté, vient, dit-on, à Paris, protester à la conférence contre l'élection de Couza, comme ayant été faite sous la pression du peuple de la capitale et des villages environnants, je n'y fais nullement attention, bien qu'il soit muni, dit-on toujours, des signatures de quelques-uns des députés.

Je passe aux renseignements que vous me demandez sur Beldiman et sur ses écrits. Pour preuve de mon insuffisance, je dois commencer par vous indiquer l'adresse de M. Jonesco (Jassy, au Collège National), ainsi qu'elle m'a été donnée par un de ses amis moldaves. On m'a assuré que les écrits de Beldiman n'avaient jamais été imprimés, qu'ils existent en plusieurs copies, dont l'original se trouve entre les mains de ses héritiers à Jassy, que la copie qu'avait M. Jonesco a été par lui remise à l'un de ses amis, qui se trouve ici, pour la faire imprimer, mais que l'impression a été empêchée à cause de l'actualité des personnages, etc. Je ne saurais vous dire rien sur la vie et la mort de Beldiman.

Vous voyez bien, mon cher Monsieur, que j'avais raison de commencer par vous indiquer l'adresse de M. Jonsco. M. Maxime vient de me charger de vous faire ses amitiés. Je compte l'avoir d'ici dans quelques jours dans la même maison où je demeure actuellement moi-même.

Bien à vous.

Al. Cretzesco

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCVI/12.

317

Brăila, 23 februarie/7 martie 1859

D. A. Sturdza către V. Alecsandri: Felicitări pentru reușita în misiunea diplomatică. — Amănunte despre entuziasta primire făcută domnitorului la București. — Scrie în drumul de întoarcere din Țara Românească. — Rezultatul misiunii d-rului Steege la Berlin. — Perspective, pentru V. Alecsandri, de reușită în alegeri. — Trimite noi cifruri.

Brăila, 23 fevr. v. st. 1859

Cher ami !

En vous envoyant par votre courrier (auquel le Prince a remis pour frais de voyage 100 #) la lettre *officielle* ci-jointe¹, je trouve un besoin de vous écrire ces quelques lignes pour vous féliciter du bonheur que vous avez eu jusqu'à présent et pour vous en souhaiter jusqu'à la fin.

Vous serez fâché de ce que je ne vous ai pas écrit. Mais [à] Bucarest ? J'étais très occupé et puis une masse de visites *plus* ou moins agréables vous prenaient beaucoup de temps.

Si vous n'avez pas été lors de la traversée du Prince de Focchany jusqu'à Bucarest, si vous n'avez pas de vos yeux vu l'enthousiasme avec lequel la capitale l'a reçu, vous ne pourrez jamais croire tout ce qu'on vous dira, tout ce qu'on vous récitara à ce sujet. Pour moi je n'ai jamais vu ni je ne verrai pareil spectacle. Imaginez-vous, depuis une *demi-poste* avant la Chaussée l'espallier d'hommes commençait et allait sans interruption *jusqu'à la Métropole* ! C'était un ouragan continu d'hourras, un flot de bouquets, un enthousiasme indescriptible ! Plus de 600 à 700 cavaliers de la bourgeoisie entourait la voiture princière. Un souverain d'un grand Etat aurait toute raison d'envier une telle réception. Enfin Golesco vous racontera tout le reste.

Le résultat de tout ce voyage est celui-ci, que tous les Roumains des deux Principautés se laisseront plutôt hacher que de revenir à l'ancien état de choses. Couza est la personnification de la grande idée, et nous ne donnerons à personne le droit de discuter sa nomination. À Bucarest, par ex. il est l'homme le plus populaire. Je n'ai jamais vu saluer un sou-

¹ Scrisoarea nr. 318.

verain avec plus d'amour et réjouissance que dans cette première capitale de la Roumanie.

Que vous parlerai-je, à côté des grandes choses qui vous préoccupent, des petites luttes, des idées exclusives des uns et des autres. Vous connaissez les hommes, vous en jugerez par là sans trop vous en inquiéter. Nous devons une fois passer par là et nous habituer à prendre ces choses de plus de sang froid.

Enfin nous sommes à Braila. Demain à Galatz, dans trois jours à Ismail et dimanche à Iassi.

Le docteur Steege a eu des difficultés pour la remise de la lettre au ministère prussien ; mais enfin il a fait si bien qu'il l'a remise, et il est parti pour Vienne.

On veut vous élire en Valachie. Je vous avertis de ce fait, qui me fera bien grand plaisir. Du reste [vous] serez élu aussi en Moldavie, où vous avez soutenu une lutte électorale avec le général Tell.

Le prince a été enchanté de votre lettre. Il vous aurait écrit peut-être lui-même, si un mal de dents, qui l'a beaucoup tourmenté à Bucarest ne l'aurait repris en arrivant ici.

Envoyez-nous armes, officiers et argent, trois choses qu'il nous faut absolument et bien vite.

Recevez les assurances du plus parfait dévouement
de votre sincère ami

D. Stourdza

Je vous envoie un second chiffre plus complet, pour l'employer. Démètre Bratiano vous envoie aussi un chiffre que vous pouvez employer avec moi.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/13.

318

Brăila, 23 februarie/7 martie 1859

D. A. Sturdza, secretarul domnitorului, către V. Alecsandri, trimis extraordinar al Principatelor-Unite la Paris: Răspuns oficial la scrisoarea din 13/25 februarie. Satisfacția resimțită față de cele comunicate. — Despre noul guvern din București și politica adoptată de domnitor. — Noi misiuni de îndeplinit: 1. chestiunea admiterii unui delegat român la viitoarea conferință de la Paris; 2. admiterea Principatelor-Unite ca putere semnatară la Conferința dunăreană de la Viena; 3. participarea la Conferința de la Constantinopol — privind jurisdicția consulară; 4. problema înarmării și 5. în prumutul. — Despre premisele colaborării ruso-române. — Șt. Golescu delegat al Țării Românești la Paris.

Excellence,

Le Prince a reçu votre lettre du 25 février¹, le matin avant de partir de Bucarest le 6 mars. Persuadé comme il l'est de l'appui magnanime de S. M. l'Empereur, qui a préparé pour ainsi dire les évènements, qui ont fait monter si haut la nation roumaine aux yeux même de ses ennemis, les paroles de S. M. l'Empereur dans ses entretiens avec V. E. n'ont fait que le raffermir dans ses résolutions de marcher avec autant de calme que de fermeté et de dignité vers le but si ardemment désiré par la nation entière. Aussi ne doute-t-il pas un instant que les Puissances amies, et en premier lieu la France, soutiendront sa double élection comme la manifestation la plus légale des vœux de la nation roumaine, manifestation d'autant plus signifiante qu'elle constate un désir longtemps contesté et qui s'est fait puissamment jour dans un moment et sous des auspices bien peu favorables. Ne pas sanctionner le fait que les Roumains viennent d'accomplir, se serait les jeter de nouveau dans des luttes désespérées.

Le Prince consacre à présent tous ses moments à l'organisation intérieure des deux Principautés. Comme V. E. le sait déjà, S. A. a organisé un gouvernement en Valachie. Il est composé d'hommes populaires et libéraux, auxquels ils a adjoint quelques personnes du parti nommé *modéré*. Toute sa politique tend en peu de mots à asseoir dans les deux pays des gouvernements forts, justes et réguliers, qui maintiennent l'ordre et la sécurité et préparent les réformes à introduire; à attendre avec calme le résultat des Conférences, et à se préparer en même temps pour des éventualités non prévues. Le Prince est donc décidé à rester là et à ne faire aucun pas en dehors de la Convention. Les paroles de S. M. l'Empereur suffisent pour S. A. et pour la nation roumaine pour ne pas rendre plus difficile la tâche de leurs généraux défenseurs. La confiance qui résulte d'une reconnaissance telle que nous la ressentons pour S. M. l'Empereur, nous commande de garder cette prudence, qui nous est prescrite par ses conseils.

Le Prince, sitôt arrivé à Iassi, instituera le Comité Central à Fokchani, et marchera ainsi dans la voie ouverte aux Roumains par la Convention du 7/19 août 1858.

Voici les points sur lesquels le Prince veut attirer principalement l'attention de V. E.

1°. Il lui paraît qu'il serait juste et équitable qu'on admette aux Conférences un plénipotentiaire roumain avec caractère consultatif. Les Puissances auraient évité bien des longueurs et des luttes entre elles si on aurait [!] admis ce fait, qui du reste allait être réalisé lors des Conférences de Vienne. Votre Excellence discutera cette question avec le comte Walewski.

2°. La commission permanente de Vienne va de nouveau se réunir pour réviser l'acte de navigation. Vous insisterez près du comte Walewski et des ambassadeurs des Puissances amies sur la nécessité qui se présente,

¹ Scrisoarea e publicată în A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Iași, 1903, II, p. 259-263.

que les Principautés-Unies signent avec les autres Etats riverains le traité qui sera conclu et en échangeant les ratifications ; car en effet la présence des commissaires roumains siégeant avec voix délibérative serait inexplicable, de même que l'application pour elles d'un traité délibéré par ses plénipotentiaires mais non signé par eux et non ratifié par le Prince.

3°. En cas que les conférences concernant la juridiction consulaire s'ouvrent à Constantinople, il serait non seulement juste, mais même indispensable que les Principautés-Unies aient des représentants avec voix délibérative. Comment pourrait-on autrement décider sur une question d'administration *intérieure*, sans les consulter ? Ce serait agir contre les traités, sans vouloir ici discuter au fond la question de la juridiction consulaire dans les Principautés.

Le Prince attire l'attention de V. E. sur ces trois points. Quant au premier, il est peu vraisemblable qu'on veuille nous consulter directement à décider sans nous, on veut en finir par là ; mais c'est justement la cause pour laquelle nous devons insister sur les deux derniers.

4°. Dépourvus comme nous sommes d'armes et d'argent, entourés par l'Autriche comme d'un cordon sanitaire contre toutes nos aspirations légitimes, nous ne pouvons penser à l'organisation de notre armée, sans jeter un regard vers la générosité et la magnanimité de S. M. L'Empereur. L'offre de S. M. a été acceptée par le Prince avec toute la reconnaissance qu'un homme de coeur et de bien peut sentir pour un acte aussi généreux. S. A. et la nation Lui prouveront qu'ils sont dignes d'une pareille sollicitude.

Il nous faut des armes — fusils principalement, et quelques bons canons — il nous faut des instructeurs, des officiers supérieurs et de l'argent dans le plus court délai possible. Nous ne savons pas le résultat des Conférences, nous ne pouvons pas prévoir ce qui adviendra après leur clôture ; nous devons donc nous préparer pour pouvoir nous défendre quand besoin sera. V. E. sait que nous ne manquerons ni de bras, ni de braves coeurs, mais les moyens sont plus qu'insuffisants. Le Prince considère donc cette partie de votre mission comme la plus importante, parcequ'elle est éminemment pratique et doit avoir un effet immédiat. Concentrez donc tous vos efforts pour mener à bonne fin cette entreprise.

Un affidé du Consulat de Russie a dit au Prince que la Russie était décidée à le soutenir fermement, mais qu'elle attendait aussi de sa part un appui dans ses vues à elle :

1° être ennemie des Turcs et des Autrichiens ;

2° soutenir la religion orthodoxe ;

3° sinon protéger, du moins ne pas persécuter la propagande bulgare et slave, ayant pour but l'émancipation et la confédération des peuples chrétiens dépendants de la Turquie.

Le Prince m'a ordonné de vous relater ce fait, pour que vous en soyez au courant dans vos conversations avec l'ambassadeur de Russie, avec lequel vous tâcherez d'être en très bons termes, sans toutefois engager S. A. en rien concernant ses vues précitées.

Mr. Étienne Golesco est parti de Bucarest avant-hier pour vous rejoindre à Paris. Il a pour instructions de se *conformer strictement à tous vos pas* et de s'entendre en toutes choses avec Votre Excellence. Il a

été agréé par le Prince uniquement pour satisfaire aux susceptibilités des Valaques, qui voulaient aussi être représentés à Paris.

Agréez, Excellence, les assurances de ma plus haute considération

Par ordre du Prince

Le secrétaire de S. A.

Démètre Stourdza

Son Excellence

Monsieur Basile Alexandri

Ministre des Affaires étrangères de Moldavie
etc. etc. etc.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/3.

319

București, 24 februarie/8 martie 1859

Gradowicz către Alléon: Considerații nefavorabile despre caracterul guvernului „revoluționarilor”: nemulțumirea produsă de alegerea prefectilor de județe. Prevede apropiata venire a moderaților cu Ion Ghica. Activitatea legislativă a Camerii. — Concentrare de trupe rusești la Hotin. — Despre criza comercială. — V. Alecsandri despre alegerea lui Cuza.

Bucarest, 8 mars 1859

Dimanche 6, le Prince Cuza est parti pour Jassy et sera de retour dans vingt jours avec la Princesse; il se propose de rester longtemps à Bucarest. Le nouveau ministère ne jouit pas d'une grande confiance dans le pays; 14 administrateurs ont été chargés sur la proposition du ministre de l'Intérieur M. Golesco, à l'exception de 4, les autres nominations ne répondent nullement à l'attente du public; ce sont des hommes sans instruction, sans mérite, sans condition qui n'ont d'autres mérites que d'avoir rendu quelques services à Mrs. Golesco ou Bratiano, aussi le public commence-t-il à avoir des déceptions sur les capacités et l'équité de Mrs les révolutionnaires. Le Prince a dit des paroles très désagréables à Mrs Bratiano et Golesco quand il a appris l'effet des nouvelles nominations. Il est aussi décidé à se débarrasser de ces Messieurs et après son retour il y aura un changement de ministère. Ce sont les modérés qui viendront au pouvoir avec Ion Ghika. Le déchainement des révolutionnaires contre cet homme est arrivé au plus haut degré car on le craint plus que tout autre.

L'Assemblée a fini enfin son règlement intérieur; cette semaine, il y a vacances et la prochaine on débatera la loi de la Presse, le budget de 1859 et un crédit extraordinaire de 8 millions de piastres pour les besoins

urgents du gouvernement. Je crois que la Chambre refusera cette dernière proposition à ce ministère-ci.

Une lettre arrivée d'un officier russe annonce que le 5-e corps d'armée russe est concentré depuis deux semaines autour de Chocim.

Pour comble de malheur, la crise commerciale a pris ici telles proportions qu'une banqueroute générale est à craindre. Les négociants se sont adressés au Prince afin qu'il leur vienne en aide pour éviter une aussi funeste catastrophe. L'Assemblée doit être saisie d'un projet de loi donnant au gouv[ernemen]t l'autorisation de faire des avances aux négociants.

Mr. Alexandri a écrit de Paris que l'Empereur Napoléon lui a dit que le Prince Kuza pouvait se considérer comme reconnu par les puissances.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 126-126v. Copie.

320

București, 24 februarie/8 martie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Intențiile războinice ale domnitorului. Opinează pentru tratative directe turco-române în problema recunoașterii lui Al. I. Cuza. Știri din Belgrad.

No. 10

Buk., 8 mars 1859

J'ai reçu votre lettre du 23 février nr. 50. Vous me dites que je suis enthousiaste; pas moindre du monde. J'ai connu bien les Valaques et je sais de quoi ils sont capables aujourd'hui.

Pour résister, ils ne résisteront pas, mais que le Prince Kuza les conduise soit contre les Turcs, ou contre les Autrichiens pour leur opposer une première opposition, je les crois capables, et c'est par la simple raison pour faire tuer quelques centaines ou si [cela] se peut quelques milliers d'hommes, afin de donner le prétexte à l'Europe à crier „Les massacres”. Voilà tout le plan, qui d'ailleurs est très simple.

Je ne comprends pas pourquoi la Turquie ne traite elle-même avec les Roumains. Cela serait à son avantage que par les moyens des puissances, qui décidément ne sont pas des amies de la Turquie, mais chacune pense à sa couverture.

J'ai toujours la lettre pour Zach car les journaux autrichiens annoncent que Milosch l'a fait passer la frontière à Semlin. Je la tiens à votre disposition.

Beaucoup d'amitié de la part du Prince Ion G.

Votre tout dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 220-221.

Constantinopol, 25 februarie/9 martie 1859

N. Rosetti și C. Ieronim către D. Brătianu, „ministru de Externe al României“: Raport confidențial, cuprinzând impresiile culese după primele vizite făcute reprezentanților puterilor străine la Constantinopol. De peste tot se recomandă moderație. Henri Bulwer pare bine informat de cele ce se petrec în Principate; amănunte.

În anexă: Copie de pe concluziile Consiliului Contencios diplomatic sard cu privire la poziția Sardiniei față de îndoita alegere.

Domnului D. Brătianu
Ministru din Afară a României etc. etc.

Constantinopol,
24 februarie 1859 (nr. 1)
Confidențial

Domnul meu,

Simbătă la 21 am ajuns aici. Am găsit pe colegii noștri moldoveni și am luat de la dinșii toate informațiile trebuincioase linii noastre de conduită ce avem a urma.

Am făcut apoi vizite la osăbiți acreditați ai puterilor și mai cu seamă acelor a căror guverne fac parte din tractatu de la 1856.

Am găsit simpatie la toți afară din Baronu Prokesch pe care l-am văzut numai eu (Rosetti), și carele nu mi-au pomenit nimic dăspre cauza ce m-au adus în Constandinopol; și afară de ministru Prusii carele nu să prea vede bine informat din fața locului.

Poziția miniștrilor streini în capitala Turchii, și convocarea conferențelor, locu unde are să hotărască chestiile de zi cele mai serioase, negreșit li pune pe aceștia a fi în oarecare rezervă cu noi. Acest fel în ecplic eu conduita lor de a nu voi să priimească pe toți moldovenii ci numai pe Negri, și a spune unii din ei chiar colegilor miei că ne priimește, însă nu cu chip oficial, nici în grămadă, ci unu cite unu.

Mie această observație nu numai că nu ni s-au făcut de nicăiri dar din contra Prințu Labanov și mai cu seamă generalu Durando, a en-sistat ca să zic așa, să ne vază mai des, iar Sir Henri Bulwer după ce că au avut alaltăeri la diné pe Negri și Filipescu, seara apoi și în mic comitet am fost invitat și eu și Ieronim.

În convorbirile ce am avut cu diplomația locală, toate persoanele să acordă a ne povățui să fim moderați și să adăstăm decizia conferențelor care să zice a fi pe la 10 de martie. Generalu Durando, carele ne poartă cel mai mare interes, mă înbie să și scriu aceasta guvernului meu, asemenea moderație zice, este foarte de trebuință să o ție și chiar presa locală. Și iarăși toți aceștia să acord a ne spune că îndoita alegere a domnitorului să va priimi.

Daca osăbiții acreditați aici nu să înfig să ne dea mai întinse dăslușiri în treburile noastre, secretarii lor ne arată cel mai mare interes, și apruvă cu totul conduita țării.

În convorbirea ce am avut cu Sir Henri, E. S. pretinde în lan-gajul său familiar către mine, că înduplecarea partidului retrograd la o combinație ca cea de astăzi, au fost numai cu speranța că Europa o va refuza.

E.S. să pare a avea dese raporturi din fața locului ; alaltăseară ne-au întrebat cum să poate esplica șăderea prințului în trăsură la a sa in-trare în Capitală, avînd dat locul de onoare domnului Gulescu ? Această observație ne-au frapat pentru intenția ce raportorul a avut de scop să vede în cugetarea sa ; noi am răspuns îndată fără cea mai mică pregătire, că lucru ni să pare de nici o însemnătate pentru noi cari aflîndu-ne față, nu am auzit de nicăiri această întîmplare care pentru întîiași dată o as-cultăm acum, și că la această ocazie de solanitate toată lumea erea ațin-tită cu vederea asupra domnitorului, prin urmare tot ce s-a putut zice a fost curate invenții.

Cercetînd pe colegii noștri moldoveni în ce chip D-lor au procedat aici spre împlinirea misiei încredințate, DD. ne-au spus că s-au încredințat că termenu de o lună coprins în Convenție are să li să socotească din zioa în care s-au prezentat aici, și că această prezantație s-au făcut prin domnu Negri și în forma verbală.

D. Negri a putut face aceasta fiind de mai înainte cunoscut și de Fuad Pașa și de Vizir.

Eu avînd ordin al Domnitorului să ne aflăm în Costandinopol înain-tea termenului de o lună de la alegerea noastră, am stărui să constatăm aceasta printr-o hîrtie oficială scrisă și dată lui Fuad la 23 febr., mi-nuta aceștia ce am onoare a alătura aci trecută la nr. 1 nu s-au încu-viîntat de Filipescu și colegii moldoveni, și am fost silit a suptiscăli pe cea ci nr. 2¹, asemenea aci alăturată și redijată de Dumnealor. Aceea s-au și trimis prin credinciosul Domnului Negri, și răspunsul au fost că de va fi să ni să dea vreunu, ni să va trimitte ; am pozitivă știință că cu-vîntul din adresă, lettres de créance, au fost rău interpretat la Poartă.

Astăzi prin mijlocirea lui Kiamil Bei cunoscut al meu, mă înfă-țișez la Fuad Pașa ; rezultatu conversații vi-l transmit cu al doilea cu-rier ; sînt foarte contrariat că n-avem nici cifră, nici serviciu regulat de poștă. Scrisoarea aceasta v-o trimit prin plicu ambasadei belgice și la adresa domnului Vrana.

Eri d. General Durando mi-au trimis pe secretaru său cu următoarea comunicație.

Mi-au dat citire a unei depeșe a Contelui Cavour prin care îi face cunoscut E.S. că M. S. Craiu a hotărît să susție la conferențe îndoita alegere a prințului Alecsandru I. și cuvintele ce are le rezumă într-un memuar al Consiliului Contanțios diplomatic regal, pe care îl trimitte și după care mi-au dat voie să iau copie și să-l trimit guvernului meu, însă supt toată confidența putincioasă ; aceasta și fac acum alăturîndu-vi-l aci supt nr. 3².

Eu scotesc că aceasta ne poate servi și noă drept langaj în convor-birile ce vom avea pe aici.

Aceasta împrejurare mi-au făcut mare bucurie, și în convorbirea avută cu secretaru de tot confidențial acesta n-au lipsit a-mi da să înțeleg

¹ Lipsește.

² Vezi anexa.

că negreșit decizia M.S. odată că este exprimată, noi trebuie să fim siguri că aceea nu poate fi izolată.

N. Rosett

Domnul meu,

Socotind de prisos a repeta și subt-scrisul aceleași relații cu care în totul mă unesc, le subt-insemnez aci.

C. Jeronim

Bibl. Acad. R.P.R., ms. rom. 314, f. 224-225v.

A n e x ă .

Torino, 6/18 februarie 1859

Concluziile Contenciosului diplomatic sard cu privire la recunoașterea dublei alegeri a domnitorului Al. I. Cuza.

Le comte Sclopis, Président, a donné lecture au conseil de la lettre du 10 de ce mois, par laquelle S. E. Monsieur le Ministre des Affaires Étrangères soumet au Conseil du Contentieux Diplomatique la question suivante — *Si aux termes du traité de Paris 1856 et de la Convention de 1858, les deux Principautés Danubiennes peuvent appeler la même personne aux fonctions d'Hospodar ?*

Le Conseil ayant pris connaissance du texte du traité et de la Convention susdits, ainsi que des protocols 1. 4. 7. et 13 de la Conférence de Paris est entré dans les considérations suivantes :

Il est nécessaire que la question soit examinée sous le double rapport de la lettre et de l'esprit de la Convention du 19 août 1858.

Toutes les conditions requises pour l'élection des Hospodars de Moldavie et de Valachie sont réglées par le texte de la Convention.

En fixant les bases du gouvernement de ces Principautés l'art. 3 de cette Convention dit : „que les pouvoirs publics seront confiés dans chaque Principauté à un Hospodar” il s'en suit de là que chaque Principauté doit être pourvue d'un hospodar, sans qu'il soit prescrit, nulle part, que ces deux dignités ne peuvent être conférées à un seul individu. Les fonctions sont séparées, mais elles peuvent être exercées par la même personne.

Il faut pour être éligible à ces fonctions que le père du candidat soit né Moldave ou Valaque (art. 13); la conjonction alternative *ou*, n'a ici aucun rapport avec une localité spéciale, elle s'applique indifféremment à l'hospodar de Moldavie, auquel peut être appelé un fils de Valaque, et à celui de Valachie qui peut-être occupé par un fils de Moldave.

L'art. 46 de la Convention pose en règle générale que les Moldaves et les Valaques sont tous égaux devant la loi, devant l'impôt et également admissibles aux emplois publics dans l'une et l'autre Principauté. La con-

jonction et lie ici les deux localités de façon à faire disparaître toute idée de extra-territorialité entre les individus ; la différence de Principauté n'est jamais prise en considération, lorsqu'il s'agit d'emplois publics dans l'un ou dans l'autre territoire.

Cette disposition est de telle importance dans la matière qu'elle tranche absolument la question.

L'hospodarat en effet, n'est pas, rigoureusement parlant, une véritable souveraineté ; c'est un emploi très élevé qui exerce un pouvoir public, en vertu d'une délégation irrévocable, et sans que celui auquel il a été confié puisse le transmettre à autrui, cet emploi a, comme tous les autres, sa source dans l'élection. Par conséquent, en ce qui concerne les conditions de capacité personnelle, il ne saurait être soustrait à la règle commune.

Le même principe d'éligibilité, sans distinction de lieu, se rencontre dans l'art. 9 de l'annexe de la Convention, contenant les stipulations électorales, conçues en ces termes : „est éligible indistinctement dans tous les collèges quelconques.” ; le mot *indistinctement* imprime à cette disposition le même caractère de généralité indiqué par les autres dispositions que nous venons de citer.

Ainsi rien dans la Convention et dans l'Annexe n'exclut la faculté de conférer séparément à une seule et même personne la dignité et les fonctions de l'une et de l'autre Principauté. Au contraire, tout ce qui se rapporte aux conditions d'éligibilité, dans ces deux pièces diplomatiques est conçu en des termes qui impliquent la permission d'opérer ce cumul.

Passons maintenant à l'examen de l'esprit des dispositions que nous venons d'énoncer.

Le traité de Paris, du 30 mars 1856, établit à l'art. 22 que les Principautés de Valachie et de Moldavie continueront à jouir, sous la suzeraineté de la Porte et sous la garantie des Puissances contractantes, des privilèges et des immunités dont elles sont en possession. Quant à l'organisation définitive de ces Principautés, le traité s'en rapporte à une entente finale, qui, à la suite des vœux des populations qui seraient exprimés par les divans des deux Provinces convoqués *ad hoc*, devra être consacré par une convention conclue à Paris, entre les Hautes Parties Contractantes, et mise en exécution par un Hatti Sheriff (art. 24 et 25).

Dans le traité, on ne préjugeait rien sur la question de l'union ou de la diversion des Principautés.

On sait avec quelle animation et quelle persistance les Divans se prononcèrent sur la fusion des deux Principautés et avec quelle résolution une partie des Puissances, composant le Congrès de Paris, se refusèrent à admettre cette fusion complète.

La Conférence appelée à statuer définitivement sur l'organisation des Principautés discuta amplement, dans la séance du 22 mai 1858, la question de l'union complète. Tout en se trouvant en majorité, les plénipotentiaires, qui soutenaient ce principe, se sont abstenus de la pousser à sa dernière et légitime conséquence. Mais on s'attacha à rapprocher, autant que possible, les deux parties qu'on ne voulait pas confondre absolument. Le travail de l'organisation a été fait dans ce sens ; on dirait deux branches sorties de la même tige, et ne se séparant que pour se réunir. Ainsi la dénomination de *Principautés Unies de Moldavie et de Valachie*

fut solennellement adoptée, ainsi après avoir arrêté les dispositions individuelles à chaque Principauté, toujours dans le sens de la plus parfaite assimilation, le principe de l'union absolue a été admis sur les trois points les plus saillants du gouvernement politique; la Commission Centrale, la Haute Cour de Justice et l'armée.

La nature de toutes ces dispositions, autant que les vues générales, dans lesquelles elles ont été faites, ne laissent aucun doute qu'on n'a pas eu l'intention d'exclure l'admissibilité du cas de la double élection de l'Hospodar, sur lequel la Convention du 19 août ne s'est point prononcée.

Le texte de la Convention n'induit aucune impossibilité à cet égard; l'esprit qui a présidé à sa rédaction, loin de repousser cette interprétation l'appuyerait en quelque sorte.

Dans le silence de la Convention, le cumul des deux hospodarats ne devrait s'entendre tacitement exclu que pour le cas où, cette réunion empêcherait l'exécution de quelque partie de la Constitution organique: or aucun empêchement de ce genre ne pourra se présenter. Il est évident que l'action du gouvernement se rendra par là plus complète, plus libre et plus prompte.

Si l'on objectait que l'art. 44 établit une alternation d'autorité quant au choix du commandement en chef des milices, il serait aisé de répondre que cette alternation n'est nullement établie comme un contre-poids de pouvoir, mais seulement pour maintenir une importance égale aux deux hospodars. Dès qu'une seule personne exerce la double fonction, le but de la loi est parfaitement atteint, il n'existe plus de concurrence

Enfin il est bon de remarquer que le fait de la réunion dans la même personne de deux souverainetés, d'un genre bien plus relevé encore que l'hospodarat, s'est produit plusieurs fois, sans que la réunion personnelle ait porté atteinte à la séparation réelle des lieux. Il suffit de citer les exemples du Royaume de Suède et de celui de Norvège, du royaume des Pays Bas et du Grand Duché de Luxembourg.

L'opinion que l'on vient de développer est celle de tout le Conseil à l'exception d'un seul de ses membres, qui en partant du principe qu'il doit y avoir deux hospodarats, voit la nécessité de la séparation effective et personnelle des fonctions qui en dépendent. La réunion des doubles fonctions dans un même individu, se présente à ce conseiller comme *dangereuse et contraire* à l'esprit qui doit diriger les institutions politiques dans les Principautés Danubiennes. Les développements de cette opinion individuelle, sont contenus dans la feuille ci-jointe.

D'après tout ce qui a été exposé ci-dessus, le Conseil est d'avis que aux termes du Traité de Paris, du 30 mars 1856, et de la Convention du 19 août 1858, les deux Principautés Danubiennes peuvent conférer à une seule et même personne les fonctions du double hospodarat.

Fait et délibéré au Conseil

Turin, le 18 Février 1859

(Signés)

Le président, *Sclopis*
Le conseiller secrétaire *Carutti*

Paris, 2/14 martie 1859

Vasile Alecsandri către domnitor: Despre caracterul confidențial al scrisorii. — Despre rezultatul satisfăcător al misiunii sale la Londra. Insinuările calomnioase ale lui Mussurus Pașa; contra-argumentele lui Alecsandri. La mareșalul Pelissier. Audiența la lordul Malmesbury; rezervele și aprehensiunile guvernului englez; asigurările date de Alecsandri. Temerile exprimate de lordul Clarendon și John Russel.

Audiența la Napoleon III și contele Walewski; încurajările primite. Întrevederea cu Napoleon și ministrul de război francez cu privire la trimiterea de armament și instructori în țară; pregătiri de război. Împrumutul de 10000000 de franci.

Anunță sosirea generalului Klapka în Moldova.

Paris, 14 mars 1859

Mon cher Prince

Voici une longue lettre toute confidentielle; elle renferme des choses de la plus grande importance que vous seul devez connaître et que vous ne communiquerez, si besoin était, qu'à des amis intimes et sous le sceau du plus profond secret. Je vous l'envoie par Mr. Mirzesco, un de nos étudiants moldaves que j'ai dérangé de ses travaux pour en faire votre courrier extraordinaire. Veuillez me répondre de suite et le charger de m'apporter votre lettre que j'attends avec impatience. Depuis mon départ de Jassy je n'ai reçu aucune nouvelle, de sorte que je me trouve dans le plus grand embarras quand on s'adresse à moi pour apprendre quelque chose concernant nos affaires. C'est sans doute à l'indiscrétion de la poste autrichienne que je dois attribuer l'escamotage des lettres que l'on a dû m'écrire, aussi c'est elle seule que j'accuse.

Après avoir accompli ma mission à Paris, je suis parti pour Londres où j'ai passé huit jours à conférer et à discuter avec lord Malmesbury, lord John Russel et lord Clarendon pour leur prouver qu'ils avaient des opinions très erronées sur la situation des affaires et des esprits en Moldo-valachie. Le duc de Malakoff, ambassadeur de France à Londres, m'avait prévenu que nous avions été fort desservis par Mr. Mussurus, auprès du gouvernement anglais et en effet je trouvai les lords d'Angleterre préoccupés de l'idée que les Roumains travaillaient à la dissolution des liens qui les attachent à l'Empire Ottoman. J'ai dû combattre une à une toutes ces accusations calomnieuses et assurer ces Mrs. que les Roumains ne rêvaient qu'à une seule conquête, la conquête des richesses incommensurables renfermées dans leur sol et que dans aucune circonstance ils n'avaient manifesté des sentiments hostiles à la Porte. En 1821 ils se refusaient de prendre part à la révolution grecque, en 1848 ils brûlèrent le Règlement organique aux cris de Vive le Sultan! [...] Bref, j'ai soutenu de toutes mes forces que nous voulions le respect des traités et que la double élection du prince Couza était la meilleure preuve de notre respect

pour la Convention, car c'est en simplifiant les rouages de la machine gouvernementale que nous parviendrons à appliquer cette Convention. Deux princes, deux Chambres et un Comité central, c'était le chaos et certes on ne peut nous blâmer d'avoir cherché à sortir d'un pareil chaos par une voie légale et qui n'avait pas été prévue et défendue par les grandes Puissances etc. etc.

À Londres ma première visite a été pour le Maréchal Pelissier auprès duquel j'ai été introduit par une lettre du comte Walewski. Le maréchal m'a donné de bons conseils sur ma manière d'être vis-à-vis des hommes d'Etat de l'Angleterre, conseils que j'ai suivis et qui m'ont été profitables surtout dans mes rapports avec lord Malmesbury. Celui-ci m'a reçu sans difficulté, mais il a eu soin de me prévenir d'avance qu'il ne me recevrait qu'à titre de simple particulier et nullement comme une personne officielle, *le gouvernement anglais ne pouvant reconnaître le titre et le caractère de Prince au colonel Couza avant l'investiture de la Porte*. Je répondis au lord que je comprenais parfaitement les scrupules du gouvernement anglais et que c'était pour cette raison même que je n'avais pas fait valoir mon titre de ministre des Affaires étrangères de Moldavie, en demandant une audience du Foreign Office. Ceci réglé, lord Malmesbury reçut votre lettre de bonne grâce et m'adressa plusieurs questions sur votre âge, votre caractère, vos tendances ainsi que la manière dont votre double élection s'effectua à Jassi et à Bukarest. Il me demanda si cette double élection n'avait pas produit des mécontentements dans les deux pays, et si elles n'avaient pas eu lieu sous la pression de quelque circonstance illégale etc. Enfin il s'enquit si effectivement vous avez déjà convoqué les deux Chambres à Fokchany et proclamé l'Union de votre propre autorité? . .

Je répondis que vos tendances étaient celles d'un homme ferme et intelligent ; que vous désiriez maintenir la foi des traités avec la Porte ; que vous professiez le plus profond respect pour la Convention ; que votre double élection avait été, non le résultat d'une intrigue de parti, mais l'expression spontanée et unanime des deux Chambres, que tous les prétendants aux trônes s'étaient noblement désisté en votre faveur ; que les populations vous avaient acclamé avec enthousiasme, que tous les partis qui divisaient le pays s'étaient fraternellement groupés autour de votre personne ; que l'ordre le plus parfait régnait dans les deux provinces et que malgré le voeu exprimé par la Chambre Moldave de convoquer les deux assemblées à Fokchany, vous avez fermement maintenu le Statu quo en attendant la décision des Conférences. J'ai ajouté enfin que la lettre que vous avez écrite aux gouvernements des Puissances garantes était d'ailleurs une preuve suffisante de votre déférence envers elles, puisque vous leur déclariez être prêt à rentrer dans la vie privée le jour où ces Puissances trouveraient juste et opportun de décréter l'union définitive sous un prince étranger. Un pareil acte d'abnégation était de nature à inspirer une entière confiance dans le caractère d'un homme et à lui gagner toutes les sympathies etc. etc.

Lord Malmesbury m'écouta avec attention et me dit au moment où j'allais me retirer : „Je suis très satisfait de tout ce que vous venez de m'apprendre, Monsieur, et s'il est vrai que vous voulez rester fidèles à vos traités avec la Porte, et que le prince Couza veut respecter et faire

respecter la Convention, vous l'assurerez de ma part que l'Angleterre désire le bonheur de tous les peuples et qu'elle s'intéresse particulièrement à votre prospérité. Quant à moi personnellement j'apporterai aux prochaines Conférences les sentiments les plus amicaux pour la personne du prince que vous avez élu".

Quelques jours après je vis lord Clarendon et lord John Russel qui manifestèrent les meilleurs sentiments à notre égard, tout en se montrant fort préoccupés de l'idée de notre hostilité contre la Porte et de nos dispositions révolutionnaires. Le nom des Bratiano équivalait aux yeux de ces Mrs. à une torche incendiaire qui serait destinée à mettre le feu aux poudres. Je combattis de mon mieux ces fantômes noirs et je reçus des deux nobles lords la promesse de nous soutenir dans tout ce que nos vœux auraient de légitime. En un mot j'ai quitté Londres suffisamment satisfait de mes démarches et j'en ai remporté la conviction que l'Angleterre ne se montrera pas systématiquement hostile à votre double élection. Elle y adhèrera même assez volontiers à la condition pourtant que ce fait accompli ne pût pas servir de précédent pour l'avenir, et que votre conduite, comme Prince, depuis le jour de votre élection, fût conforme à la Convention.

À mon retour à Paris, j'ai revu le comte Walewski, ainsi que l'Empereur, qui m'ont parus très satisfaits du résultat de ma mission à Londres, et des nouvelles reçues de Jassi et de Bukarest. L'Empereur vous a en haute estime et vous appuiera fermement. On compte sur votre prudence et votre énergie pour résister à des entraînements qui pourraient amener de nouvelles complications et augmenter les difficultés du moment. Attendez tranquillement la décision des Conférences et soyez prince constitutionnel autant que . . . se peut dans un pays comme le nôtre.

Acum să vorbim de lucruri mai serioase. Te rog să pui toată luarea aminte la cetirea celor ce vreau să-ți scriu și să păstrezi o taină adincă asupra lor. Astăzi la 2 ceasuri am fost la Împăratul și am găsit în cabinetul său pe ministrul de războiu. Împăratul cu o bunătațe mai presus de toată sperarea, mi-au dat mâna și au întrebat despre rezultatul misiei mele la Londra și mi-au cerut novitale de Prințul Cuza. Pe urmă mi-au spus că au dat poruncă ministrului de față ca să pregătească zece mii de puști nouă cu capsule precum și o cîtîme de cartușe pe care le dăruiește romînilor. Acele arme au a fi puse în lăzi și trimise la Marsilia spre a se îmbarca pentru Galați. Fratele meu este însărcinat cu închipuirea mijloacelor de transport *în ascuns*, căci nu trebuie să afle nime de unde, cum și pentru ce vinu atîte arme la Moldova. Cea mai mică indiscreție ne-ar pricinui o mare pagubă, căci Turcii le-ar opri la Țarigrad și ne-ar perde de reputație în ochii Împăratului. Comprometîndu-l, am comprometa viitorul nostru căci atunci el ar avea dreptul de a ne rădica toată simpatia ce are pentru noi. Sosînd la Galați, armele trebuie să fie disbarcate în taină și aduse la Iași fără știrea nimănui. Pînă atunci însă nici vorbă să nu jasă despre dîsele. Fratele meu a da de știre la vreme despre toate.

Împăratul vrea să ne trimeată în țară instructori și un colonel de artilerie, un om învățat, deprins la războiu și care este în stare să organizeze tot ce se atinge de arta militară, precum fonderii, fabrici de praf, de capsule, de plumb etc. Acei oameni aleși de cătră chiar ministrul de războiu, trebuie să-i primim cu condițiile cele mai avantajoase. Tot odată

vom avea și un ofițer de *genie* care să știe a organiza un plan de apărare în caz de atac din partea dușmanilor. Dacă ne vom purta ca niște oameni serioși și răspunde la așteptarea Împăratului, el ne va dărui și tunuri etc. Totul atîrnă de la mărimea sau de la micșurimea rolului ce vom vroi să avem în lume și în împrejurările care se pregătesc. Vîntul suflă a răsboiu; poate ca să fim chemați a lua și noi parte la el și precît am înțeles, *on compte sur nous*. Împăratul are opinie bună de romîni și de domnul lor. Priimirile ce mi-au făcut mi-au dovedit că se interesează mult de soarta noastră și că te considerează ca pe *întîiul său adiotant*. Iubite Cuza, ai o mare și glorioasă misie. Arată-te vrednic de dînsa. Eu plec peste trei zile la Turin și la întoarcerea mea în Paris mă voi înfățișa încă odată la Împăratul, precum însuși au cerut.

Am vorbit din nou despre împrumutul de zece milioane de franci. Împăratul mi-au făgăduit că va recomanda această treabă unui din banchieri, lui Perreire, pentru ca să ne înlesnească cit mai degrabă. Trebuie însă să-i prezentez o notiție despre veniturile cu care am putea garantați asemenea mare împrumut. Adună sfaturile ambelor ministerii și trimeti-mi îndată o statistică lămurită despre averile statului în a căror socoteală am contracta acea datorie însemnată. Toate aceste chestii sînt serioase și cer mare cumpănire din partea țărilor noastre. Să dăm laudă lui Dumnezeu că am găsit un sprijin atît de puternic în cel mai mare om din veacul nostru și să știm a profita de bunăvoința sa în interesul renașterii nației romîne.

Vechiul și adevărat prietin

Alecsandri

P.S.

N-am înțales nici una din depeșile telegrafice și frate ce mi-ai trimes, căci nemții le schimoșesc inadins. Trimeti-mi un curier cu instrucții lămurite și spune-mi curat dacã te simți gata a răspunde la așteptarea Împăratului.

În curînd are să vie *oare cine*, un om cunoscut prin faptele sale cu misia de a se înțalege despre oareși care trebi importante. El nu-i nici romîn, nici rus, nici neamț, nici franțuz ... dar numele lui îți este cunoscut de zece ani acum și *poți să-i dai toată încrederea la cele ce-ți va spune*¹.

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/5

323

București, 3/15 martie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: După entuziasmul primelor luni de domnie, teama de război. — Propunerea Angliei pentru un prinț străin respinsă de Austria. Noua politică a acesteia din urmă. — Despre complotul Gr. Sturdza-Wierzbicki. — Nemulțumirile lui Ion Ghica.

¹ Vezi și scrisoarea nr. 325, Negri către domnitor; e vorba de generalul maghiar Klapka.

Otrzymalem list Pani Dobrodziejki No. 51 z 2 Marca. Zaraz dodaję że od Bystrzanowskiego nie mialem listu już od roku przynajmniej. Walacli i Mołdawiani, czyli teraz Rumuni obawiają się bardzo wojnę europejską, bo jezli w Italii się zacznie, to ich tutaj Turcija, Austrija lub Rosia za łeb wezmą, a może wszystkie trzy mocarstwa, co im bynajmniej nie do smaku. Jusz pierwszy szum entuziasmu wyszumował, a boją się realno ść bajonetów, bo sami nie mają się czym bić. Tu pogloska chodzi że L. Cowley proponował w Wiedniu „Prince étranger” — ale Austrija w żaden sposób na to nie chce się zgodzić, choć proponowano Księcia Nassau. Mówią że nie jest już naprzeciw elekcije podwójną Ks. Kuzy i że manewra opozycyjna w konferenciach będzie tylko „un system artificiel” aby skompromitować Turcję, et la faire isoler de plus de l'Occident.

On verra; ici on considère généralement, que Kuza sera confirmé.

O Gr. Sturdzę i Wierzbickim nic więcej nie słycać, praca jakós powolnie idzie; listy polapane są szyfrowane, a szyfrów nie ma. Więc może na niczym się skończy.

Ion Ghika bardzo zbity z honoru, niekontent z swych kompatriotów, ktore głupstwa robią w administracji; ma wielka ochotę porzucić kraj, *ale do Samos nie wróci*. Tymczasowo jeszeze tu zostani, aż konferencia zrezolwuje kwestię.

Szczery przyjaciel

Gradowicz

P.S. W tym momencie przyjąłem list Pani No. 52 z 9 Marca. Także slyszalem że Miltiade Aristarchi został nominowany do Samos. To wielce nieca Ion Ghikę.

[Traducere : Am primit scrisoarea binefăcătoarei mele doamne Nr. 51 din 2 martie. Adaug imediat că de la Bystrzanowski n-am primit nici o scrisoare cel puțin de un an. Valahii și moldovenii, adecă acum rominii, se tem tare de un război european, deoarece, dacă acesta va începe în Italia, atunci aici Turcia, Austria sau Rusia îi va lua de bot, sau poate toate aceste trei puteri deodată, ceea ce nu le place cîtuși de puțin. Primul vuiet de entuziasm a trecut deja, iar ei se tem de realitatea baionetelor, căci singuri n-au cu cine se bate. Aici circulă zvonul că L. Cowley a propus la Viena „Prinț străin”, dar Austria nu vrea în nici un caz să se împace cu aceasta, deși s-a propus prințul de Nassau. Se vorbește că nu mai este împotriva dublei alegeri a prințului Cuza, și că manevra opoziționistă la conferință va constitui numai „un sistem artificial” pentru a compromite Turcia și a o izola mai mult de Occident.

Vom vedea. Aici în general se consideră că Ouza va fi confirmat.

Despre Gr. Sturdza și Wierzbicki nu se aude nimic mai mult; lucrul merge, nu știm cum, încet; scrisorile interceptate sînt cifrate, iar cifru nu există. Deci, poate nu va ajunge la nimic.

Ion Ghica este foarte lovit în onoare și nemulțumit de compatrioții săi, care fac prostii în administrație; el are mare chef să-și abandoneze țara, dar la Samos nu se va întoarce. Între timp va rămâne încă aici, până ce conferința va rezolva chestiunea.

Prieten sincer,

Gradowicz

P.S. În acest moment am primit scrisoarea dv. cu Nr. 52 din 9 martie. Am auzit de asemenea că Miltiade Aristarchi a fost numit la Samos. Aceasta afectează mult pe Ion Ghica.]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 222-223v.

324

București, 3/15 martie 1859

Gradowicz către Alléon: Despre sesiunea extraordinară a Adunării din Țara Românească convocată pentru votarea creditului de 8 milioane. Votul de blam adresat guvernului. Considerații asupra atitudinii adoptată de domnitor. Problema războiului iese din actualitate. Darul francez pentru înzestrarea armatei.

Bucarest, 15 mars 1859

Malgré la semaine sainte passée, l'Assemblée a été convoquée le 8 à une séance extraordinaire et la discussion a été prolongée le 10, 11 et 12 de ce mois.

Il était question d'un message du Prince à l'Assemblée valaque demandant un crédit extraordinaire de 8 millions de piastres pour les besoins urgents. Le message indiquait en même temps que chaque ministre présenterait plus tard à l'Assemblée les dépenses faites dans son département.

La demande a été combattue dans sa forme, car le fond du message a été considéré comme une question nationale. Mais la droite, inquiète de la nomination des nouveaux administrateurs, a saisi cette occasion pour combattre et renverser le ministre principalement celui des Affaires étrangères, Mrs Nic. Golesco et Dem. Bratiano. Enfin malgré toutes les manoeuvres, la majorité a voté les 8 millions demandés, mais le lendemain on est revenu sur les attaques contre le Ministère, une majorité de 31 contre 19 voix a voté un blâme aux ministres par l'adoption de la proposition suivante. „L'Assemblée a voté le crédit de 8 millions demandé par S.A. comme preuve de sa pleine confiance dans les sentiments patriotiques et dans la sagesse de son élu; mais en même temps, elle la prie de prendre en considération les causes qui ont provoqué les discussions des séances du 21, 26 et 27 du mois courant (8, 10, 11 février) contre la politique intérieure du Ministère, lesquelles seules ont été des obstacles au vote unanime de l'Assemblée.

On ne sait quelles dispositions le Prince prendra. Il va arriver aujourd'hui à Jassy, venant d'Ismail. Malgré le blâme qu'il a encouru, le Ministère n'est pas décidé à donner sa démission. Le Prince le changera-t-il, ou ordonnera-t-il aux ministres de suivre une autre marche dans la politique intérieure? Ou accédera-t-il à la demande de Golesco et Bratiano de dissoudre l'Assemblée pour en convoquer une autre.

Pour le moment, avant que la Conférence ne décide de la validité de la double élection, le Prince se voit forcé de ménager le parti ultra libéral qui a beaucoup d'influences dans le pays.

Heureusement la résolution des Roumains de se défendre à main armée contre une occupation étrangère commence à faire place à une plus juste appréciation de la situation qui leur fait voir l'impossibilité où ils sont de faire la guerre.

On dit que plusieurs officiers supérieurs et subalternes français sont engagés comme instructeurs dans la milice roumaine. L'Empereur Napoléon a fait présent à la Roumaine de deux mille fusils et de 22 pièces de canons.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 127—128. Copie.

325

Londra, 4/16 martie 1859

Deputatul englez Crowe către V. Alecsandri: Părerile forurilor superioare juridice din Anglia despre dubla alegere a lui Al. I. Cuza. Sugerează trimiterea unui memoriu justificativ, întemeiat pe argumente juridice.

31 Duke St. St. James, Londres

Mars 4 1859

My dear M. Alexandri

Je me suis exercé ces jours-ci pour savoir le véritable état de votre question ici, car il ne faut pas se fier aux douces paroles de Ld. Malmesbury.

Sa Seigneurie a demandé aux autorités légistes leur opinion sur la double élection du Prince Couza. Ces autorités sont trois: le Queen's Advocate¹, l'Attorney General², et le Solicitor General³.

Le premier, Hardinge, est le juriconsulte officiel du Foreign Office. Il hardynge. Son opinion a été *tout à fait favorable* à la double élection du Prince.

L'opinion de l'Attorney General, Sir Fitzroy Kelly, a été contre vos droits. Il déclare que la double élection est contre l'esprit et la lettre du traité!

¹ Queen's advocate = juristconsultul reginei.

² Attorney General = prim avocat al Coroanei britanice.

³ Solicitor General = consilier juridic, urmfnd în rang primului avocat al Coroanei.

L'opinion de sir Hugh Cairns, le Solicitor General, a été au contraire, que la double élection, quoique peu d'accord avec l'esprit du traité, ne constituerait pas une infraction à la lettre.

Je crois moi, que la *recognition*, comme nous disons, du Prince, sera prise plutôt par des raisons politiques que par des chicanes légales. Cependant le ministre ne pourra pas toujours déclarer en plein Parlement les raisons politiques qui influencent sur lui. Et on aime avoir des raisons de droit pour plaider.

Lord Malmesbury, je crois, est pour reconnaître la double élection, mais les conditions dépendent beaucoup sur l'opinion qu'il peut avoir de vos droits légaux.

Vous jugerez vous-même, si vous le croyez utile, de faire un mémoire sur *le droit* qu'on avait de faire la double élection, mettant de côté la question politique.

Je quitte Londres ce soir et j'espère vous voir à Paris vers la fin de la semaine. En attendant j'ai cru qu'il serait mieux vous faire savoir ce que je viens d'écrire.

[indescifr.] mission...

E. E. Crowe

Arhiva B.C.S., Fond M.K., XC/3.

326

Constantinopol, 4/16 martie 1859

C. Negri către domnitor: După o lună de așteptări sterile; Lallemand recomandă răbdare. — Probabilitatea unui război. — Atitudinea Puterilor față de dubla alegere. Turcia pretinde investitura ca „în trecut”. — Votarea legii recrutării, în țară.

Altesse Sérénissime,

Voici le mois de l'investiture écoulé et, selon que Votre Altesse nous l'a prescrit, nous sommes allés à l'ambassade de France pour demander ce qu'il nous fallait faire.

M. Le comte de Lallemand nous a dit qu'il valait mieux attendre la décision de la conférence ici qu'au pays; qu'aujourd'hui ce n'était plus la Turquie que nous attendions, mais bien les Puissances garantes et que d'ailleurs il serait très possible que d'ici à quelques jours on sût à quoi s'en tenir, puisque Lord Cowley, déjà de retour à Londres, devait être le quinze mars à Paris, où l'on n'attendait plus que lui pour commencer la conférence. Si cependant Votre Altesse en décidait autrement Elle n'aurait qu'à nous le faire connaître par voie télégraphique. De notre côté nous avons nous-même l'honneur de vous soumettre à Votre Altesse

que la conférence s'étant emparée de notre question il nous serait préjudiciable, croyons-nous, d'en hâter le résultat par quelque décision prise intempestivement dans les Principautés et cela afin de ne mettre aucun tort de notre côté, et de légitimer ainsi ce que nous croirions devoir faire chez nous par la suite.

Autant que nous pouvons savoir, il se prépare de grands événements en Europe; on croit généralement que la guerre est immanquable. Se fera-t-elle pour les affaires de l'Italie, ou bien nous prendra-t-on nous-mêmes pour prétexte, ou encore pour ces deux causes à la fois, comme c'est le plus probable? c'est ce qu'on ne sait pas encore positivement. En tout cas nous pensons que nous n'aurons pas d'occupation dans les Principautés; car celle d'un côté serait contrebalancée ou empêchée par celle de l'autre côté, et de cette manière, nous pourrions nous développer librement chez nous et vaquer sans entraves à nos petites affaires, en vue des éventualités qui pourraient se présenter et contre lesquelles nous tâcherions de prendre hardiment le plus de garanties intérieures possibles.

On s'occupe partout de la double élection de Votre Altesse. En Piémont la question a été débattue comme il ressort de l'acte dont ci-joint la copie sous le No. 1 qu'on nous a fait parvenir de l'Ambassade sarde¹. C'est de cette même source que nous avons appris que la Russie, tout en voyant des irrégularités dans la double élection de V. Altesse, croit néanmoins opportun de reconnaître cette élection; que la France, quand même elle trouverait cette élection n'être pas conforme aux stipulations de 1856 et 1858, elle ne saurait faire autrement que de tenir compte des vœux des assemblées Moldave et Valaque; que la Sardaigne soutiendra de tout son pouvoir la double élection.

Il faut que nous disions à Votre Altesse que son Ex. l'ambassadeur d'Angleterre ayant demandé à l'un de nous ce qu'il croyait qu'on devait en définitif et une fois pour toutes faire pour les Principautés, il lui fut envoyé en réponse la pièce No. 2 dont ci-joint encore copie à titre d'opinion tout à fait individuelle et privée. L'on disait dernièrement à une ambassade où l'un de nous se trouvait, qu'il serait possible que la Turquie, finissant par reconnaître la double élection, se rejeterait cependant, sur certaines formes et prétendrait peut-être, que Votre Altesse vint à Constantinople recevoir sa double investiture en personne, vu la phrase de la convention: „comme par le passé”.

Notre réponse fut que, d'abord, nous doutions beaucoup que les Puissances aient compris par cette phrase *le passé des Phanariotes*; qu'ensuite cela n'étant pas défini du tout, nous nous en tiendrions *au passé antérieur aux Phanariotes*, où les princes recevaient leur investiture et n'allaient pas la chercher; que d'ailleurs une prétention comme celle-là serait très impopulaire dans les Principautés, et ne ferait en outre que les indisposer davantage contre la Puissance suzeraine.

Nous pensons, si Votre Altesse elle-même le croit à-propos, qu'il serait bien que la chambre s'occupât de la loi sur la conscription. Ce serait une besogne achevée et faite à temps, et un souci de moins, tant pour le gouvernement que pour la chambre elle-même. On nous a demandé s'il était vrai que les chambres avaient voté treize millions dans les Principau-

¹ Vezi anexa de la raportul lui N. Rosetti și C. Ieronim, din 25 februarie /9 martie, nr. 321.

tés, à quelle fin et nécessité ce vote avait-il eu lieu, et si comme emprunt ou comme imposition. Nous avons répondu que nous n'en savions rien, ce qui d'ailleurs est la vérité.

Nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse

Les très humbles et obéissants serviteurs

Ce 4/16 mars 1859, Constantinople

C. Negri

Acad. R.P.R., corespondență D. A. Sturdza, Mapa XVI, original¹; ms. 4643, f. 196-196v, 201-202, autograf Ieronim.

327

[Constantinopol], 9/21 martie 1859

Delegația moldoveană către ministrul de Finanțe al Moldovei: Înștiințare despre 1000 galbeni ridicați în contul delegației.

9/21 mart 1859

Cătră domnul ministru de finanțe

Potrivit cu cuprinderea instrucțiilor date noastră la pornirea noastră cătră Constantinopoli, și iscălite de dl. visternic de atunce, am onoarea a încunostiința pe Ecselenția voastră că luăm una mie galbini de la Casa Skiliți de aice spre a să răspunde la Ieși d-lor Polichroniadi și Loidi.

Am onoarea etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 203. Copie.

328

Constantinopol, 10/22 martie 1859

C. Negri către domnitor: Trimite borderoul cheltuelilor făcute de către Agenția Țării Românești la Constantinopol, în răstimpul octombrie 1858 — ianuarie 1859. Propune verificarea lor înainte de a fi achitate.

Mon Prince,

S.E. Sir Henry Bulwer m'a prié d'écrire à Votre Altesse au sujet d'une créance de Monsieur Aristarchi dont ci-joint l'incroyable bordereau. J'ai répondu à S.E. que je doutais que Votre Altesse ne fit point

¹ Dăm în notă un pasaj cifrat și descifrat de C.Negri (?), de la sfârșitul exemplarului original: „General Klapka vine curând la Moldova sub numele Korn, el are o misiune < > la împăratul Bonaparte”.

droit à la requête du dit Aristarchi, en tant toutefois qu'elle fût juste et légitime. Or, quant à moi, je crois qu'elle ne peut l'être avant vérification; mais j'accomplis ce dont j'ai été chargé, de quoi je Vous prie mon prince de ne pas m'en vouloir, et de me croire de Votre Altesse le tout dévoué.

C. Negry

Ce 8/22 [sic] mars 1859 Constantinople.

Rien que 57270 piastres de correspondance en quatre mois.

ANEXA

Notice des dépenses de l'Agence Valaque dont Mr. Aristarchi réclame le payement

Piastres	1858
1.370	Frais de poste pour les mois octobre, novembre et décembre.
39.315	Frais de télégraphie pour les trois mois ci-dessus indiqués.
500	Frais de la régularisation des reçus du tribut.
3 710 $\frac{1}{2}$	Données au courrier valaque Nicolas Mihalovich pour frais de son voyage.
44.895 $\frac{1}{2}$	
16.125	Frais de télégraphie depuis de 1 ^{er} janvier jusqu'au 13 février 1859 (n.a.)
400	Frais de poste pour le même mois.
61.420 $\frac{1}{2}$	Total
33.329 $\frac{1}{2}$	Frais de représentation et de Chancellerie de l'Agence pour le mois de janvier 1859.
94.750	Total

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4857, f. 7, 8.

329

Constantinopol, 10/22 martie 1859

C. Negri către domnitor: După spusele ambasadorilor conferința la Paris se deschide la 22 martie. Părerile lui Lallemand. Schimbări în guvernul francez; temerile lui Negri. — Boala lui Ali Pașa. — Bani cheltuiți în două luni.

Altesse Sérénissime

Son Excellence Sir Henry Bulwer nous ayant fait l'honneur de venir nous voir hier, nous a dit que les conférences de Paris commencent aujourd'hui 22 mars. C'est aussi ce que nous a dit Monsieur le Comte

de Lallemand, auquel nous demandâmes s'il croyait que la Sublime Porte, une fois la question de la double élection décidée, nous donnerait l'investiture — ou bien s'il nous faudrait attendre pour cela la fin des conférences, où nous savons qu'en dehors de notre question, on va aussi traiter celle de la navigation du Danube et peut-être autre chose encore. Il nous répondit qu'il espérait que les puissances mettraient certainement fin à l'état de choses actuel dans les principautés par la mise à exécution immédiate de la décision à leur sujet.

Mais d'un autre côté nous apprenons que Monsieur Walewsky, Delangles et Fould ont donné leur démission, et nous craignons bien que cette circonstance, si elle se vérifie, ne nous cause au contraire de grands retards. La retraite présumée de ces trois hommes d'Etat est considérée ici comme un pronostic certain de guerre. Les négociants de Constantinople ont reçu de partout des avis de ne se lancer dans aucune spéculation ou affaire, et d'attendre les événements jusqu'à nouvel ordre.

Son Altesse le grand Visir Ali pacha est gravement malade, et comme l'on suppose que de longtemps il ne pourra s'occuper d'affaires, on parle de le remplacer provisoirement par Mehemet Kubrusli pacha.

Altesse, il y a aujourd'hui juste deux mois depuis que nous avons quitté la Moldavie — et ayant dépensé 250 ducats par mois, le coût énorme du voyage y compris — nous nous trouvons à la fin de nos ressources. Aussi nous avons encore pris d'ici une somme de mille ducats dont nous rendrons compte à notre retour.

Nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime les très humbles et obéissants serviteurs

C. Negry

Ce 10/22 mars 1859 Constantinople.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4857, f. 6, 10, original ; ms. 4643, f. 216, copie dosar Negri.

330

București, 10/22 martie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Ion Ghica a renunțat la Samos; e numit ministru în Moldova; câștigător în procesul început cu 12 ani în urmă. — Despre situația precară din țară: lipsa de bani pe piață, constituirea Comisiei centrale întârzie. — Conferința puțerilor garanțe.

Nr. 12

Bukarest, 22 mars 1859

J'ai reçu votre lettre No. 53 du 16 mars.

Vous verrez dans ma dépêche que Ion Ghika est entré au ministère moldave. Je vous ai annoncé déjà qu'il ne retournera plus à Samos. Il veut servir sa patrie, quand même, et aussi ses intérêts privés de-

mangent ici sa présence. Avant son départ pour Jassy, il a gagné un procès, qui date depuis 12 ans ; à cause des chicanes et persécutions de Bibesko il l'a perdu dans l-ère instance, grâce au mauvais vouloir de Stirbey il l'a perdu à moitié devant la Cour d'appel, tout cela bien injustement, mais ces jours l'affaire arrivée devant la haute cour, réconstituée aujourd'hui et composée au plupart par des juriconsultes, il l'a gagné totalement. C'est une affaire de 10 à 12.000 ₰ en terre. Avant son départ il a envoyé l'argent à la Princesse, pour venir ici.

La situation, dans laquelle sont les Valaques, est très précaire, le crédit est tombé à nul, tant à cause de la crise commerciale, que à cause du peu de confiance dans l'avenir. On ne trouve pas de l'argent, pas même pour 36% quart pour les négociants. Les particuliers n'en trouvent pas même pour 100%. On attend une décision, quelle qu'elle soit, pour savoir quelles mesures à prendre. Aussi le prince est paralysé dans son action, jusqu'aujourd'hui il n'a pas encore nommé le Comité Central ni aucune loi n'était présentée devant les deux Assemblées.

On prétend que les conférences seront ouvertes cette semaine. Dieu donne !

Votre tout dévoué et sincère ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 224-225.

331

Constantinopol, 14/26 martie 1859

C. Negri către domnitor: E informat că Conferința de la Paris a început. Intrigile împotriva domnitorului. — Prevede un viitor congres. — Turcia concentrează trupe la Șumla.

14/26 mars 1859, Stamboul

Altesse Sérénissime

Il paraît que décidément les conférences ont commencé cette fois ; et il serait bien nécessaire qu'ayant enfin pris une décision pour notre question on la mit sans plus tarder à exécution, continuant ensuite à s'occuper du reste. Et cela parce qu'il paraît que les intrigants et ambitieux de la Valachie surtout se sont mis en campagne pour empêcher la double élection de Votre Altesse de réussir, encouragés qu'ils se croient par la façon dont cette question est traînée en longueur. Nous apprenons qu'il y a des émissaires qui travaillent dans ce sens à Paris et à Londres.

Votre Altesse ne doit pas ignorer non plus qu'un congrès européen va avoir bientôt lieu et sera, dit-on, tenu à Bruxelles, de préférence à Londres et Berlin.

Ici il n'y a rien de nouveau, si ce n'est, qu'après la revue d'une division faite par S.M. le Sultan, la cavalerie et l'artillerie de cette division sont parties pour Choumla par la voie de fer, tandis que l'infanterie va être bientôt embarquée sur les bateaux à vapeur de l'Etat, pour être transportée à Varna et continuer de là, par terre, sa marche sur Choumla, lieu de sa destination actuelle. Le Grand Vizir se porte mieux, mais ne pourra de longtemps s'occuper d'affaires.

Nous continuons à attendre les événements avec beaucoup de patience et nous avons l'honneur, mon Prince, d'être de Votre Altesse Sérénissime

les très humbles et très obéissants serviteurs

C. Negri

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 221, autograf Negri. — Publicată și de A. D. Xenopol în „Arhiva” Organul Soc. științifice și literare din Iași, XII (1901), p. 66—67; reprodusă de același în *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. II, Iași, 1903, p. 275—276¹.

332

București, 20 martie/1 aprilie 1859

Gradowicz către I. Ghica: Relatări și comentarii în legătură cu problema împrumutului de 200000 de galbeni: atitudinea lui Catargiu, contraproiectul I. Brătianu atacat de V. Boerescu, modificările impuse, votarea lui. — Știri în legătură cu complotul contra domnitorului; plâng rea unor locuitori din Giurgiu și Craiova. Remanieri în guvern. Cere să-l aboneze la „Monitorul Oficial” al Moldovei. Programul Ion Ghica nu place uniuniștilor. — Se arată îngrijorat de soarta Principatelor.

Bukarest, le 1 Avril 1859

20 Mars

Mon Prince,

Il est plus facile de bavarder sur toutes les péripéties des bêtises que font les hommes politiques ici, que d'écrire raisonnablement les faits de chaque jour, ainsi que je vous ai promis. Le temps matériel ne m'a pas permis de vous faire des copies des procès-verbaux de l'Assemblée. Certes, ce n'est pas une perte pour vous, qui aura à présent d'autres occupations bien plus sérieuses.

Je vais vous raconter sommairement les travaux des grands patriotes. Chacun sentait la nécessité de parler qu'il faut venir en aide au commerce, mais chacun a eu la résolution de ne rien faire. Le projet de l'emprunt

¹ Data de 14/26 mai, sub care este reprodusă scrisoarea în vol. II din *Domnia lui Cuza Vodă* se explică prin faptul că în „Arhiva”, XII (1901), rezumatul poartă data de 14/26 mai, și data corectă figurează la sfârșitul textului scrisorii. În vol. I al lucrării Xenopol o citează 14/26 martie, loc. cit. p. 71.

de 200.000 ₰ a été défendu par Mr Katargi ex officio, mais à chaque dix pas il a ajouté, qu'il n'a pas la moindre confiance de trouver les 200.000 ₰. Il proposa pour venir vite à l'aide du danger et avant que l'emprunt désespéré entre dans la caisse du gouvernement, que le ministre soit autorisé d'utiliser préalablement 70.000 ₰ dépôts des tribunaux, des émancipés et de l'exportation, somme qui reste morte dans la caisse, mais il ajouta que c'est un sacrilège que jamais on ne devait pas y toucher. Nouvelle manière de défendre son propre projet de loi ! La section financière, avec Mr Ototelechano comme président et D. Bibesko, comme secrétaire, après avoir dit des injures les plus exquises *după obicei* contre la classe des négociants dans sa séance secrète, alléqua au ministre l'autorisation d'utiliser tous les fonds qu'il trouvera disponibles sans cependant gêner les besoins de la caisse publique. Mr. Katardgi n'accepta pas cette fausse route.

Mr I. Bratiano a trouvé un champ admirable pour faire voir les fruits de son travail de 16 ans (voir le *Rumunul* de 1856), il a traduit en valaque le règlement de quelque comptoir d'escompte et proposa le lendemain comme projet de loi, d'après lui le seul moyen de venir en aide à la crise commerciale, condamnant le projet du ministre, qui ne pouvait que venir en aide à quelques maisons commerciales.

Boeresko, reconnaissant à Hadgi Tudoraki en péril (le fait est déjà accompli), sachant que les ultras sont enragés contre son patron, qui en 1857 a contrecarré un projet de souscription en faveur de D. Bratiano, comme envoyé de la ville de Bukarest aux conférences, attaqua violemment I. Bratiano, en l'appelant passionné, jésuitique, que aveuglé par des rancunes, laisse périr une seule grande maison valaque pour faire place à des étrangers gens.

Dependant on devait satisfaire l'opinion de la ville, car on ne sait pas ce qu'apportera le jour prochain. Eh bien, on a adopté le projet avec modifications ; d'abord on ne donnera rien aux négociants avant l'entrée de l'emprunt, et puis on ne donnera que sur hypothèque et des lettres de change avec *trois* endosseurs. C'est très juste. Mais on a ajouté auprès du ministre un comité de 5 négociants, qui sont responsables moralement et matériellement pour toutes les opérations. Ces 5 négociants seront élus par les négociants de la 1-re et 2-de classe, qui seront de même responsables avec leur fortune de leurs élus et des opérations de l'emprunt. La prévoyance est admirable, seulement la mise en execution sera impraticable, car on ne trouvera ni électeurs, ni amateurs d'être membres du Comité. — Le Prince a donné déjà la sanction, le projet est imprimé, mais il restera dans les archives.

Mr Balatchano a des tracasseries ; il a fait arrêter un cabaretier qui a rossé le commissaire de police. Orachano n'ayant pas obtenu de Balatchano des explications de quel droit il a fait „arrêter un citoyen” s'est présenté chez le procureur du *tribunal correctionnel* en le sommant de mettre le chef de police en accusation pour violation de la Convention. Le procureur lui a promis de venir chez lui prendre des leçons constitutionnelles. Nous sommes en train du constitutionalisme.

Une quarantaine d'habitants de Georgevo ont envoyé une pétition au ministère de la Justice, en déclarant que le Président du Tribunal de Georgevo ne jouit pas de leur confiance et doit être remplacé ; trois jours

après, une autre pétition couverte d'autres signatures déclare que le Président est un modèle de vertu et doit rester là où il est. Une pareille chose s'est produite aussi à Craiova. Voulpaki est très embarrassé et Lakerdopoulo se crève la tête à dénouer cette corde gordienne. — Nous sommes en plein bonheur et rien ne nous manque pas. Est-ce que vos citoyens, la masse, sont de même force?

L'Assemblée, c. à. d. la droite, car elle est en majorité, est embarrassée; elle voulait élire comme membres du Comité Central, Mrs Brailoi, I. Floresko, C. Filipesko et I. Cantacuzène; mais les trois derniers ne veulent pas accepter la charge pour quitter Bukarest. C'est demain que doivent être élus les membres.

Depuis que l'arrivée du Prince est annoncée, D. Ghika et I. Floresko attaquent le ministère, quoique D. Ghika a dit *că el nu vre chiverniseală*.

On dit ici que c'est Mr Rolla qui sera chargé du ministère. Est-ce ainsi? Dans tous cas, qui que ce sera, n'oubliez pas de lui donner une lettre pour moi.

À propos, faites pour moi un abonnement du Moniteur moldave, si c'est possible depuis le commencement de la caïmacamie; j'aime à avoir des collections, car elles sont utiles.

Votre programme a goûté beaucoup, mais pas trop aux unionistes. Cependant Mr Filichano m'a dit, qu'on regrette *déjà* sincèrement, que le Prince vous a envoyé à Jassy. Est-ce sincère? ou parcequ'ils voient *periculum in morte*?

Nous sommes assez pauvres en fait de nouvelles politiques. L'Autriche, qui a menacé la France de rester isolée s'est trouvé tout d'un coup dans cette position et malgré elle, elle a accepté le Congrès, qui sera probablement à Aix-la-Chapelle. — Mais il n'y a pas probabilité que le Congrès se réunisse avant deux mois. Qu'est-ce que deviennent les conférences? Je suis *très inquiet*, que les affaires des Principautés ne soient portées devant le Congrès, car alors il n'y a pas l'espérance de louvoyer la position politique du pays, mais elle sera décidée, ou la vie, ou la mort.

Dites à Alex. Golesko, qu'il ne tient pas parole; il a promis d'écrire à Mr Bécлар, et il a oublié déjà sa promesse. Dites-lui des amitiés de ma part.

Excusez ces griffonages, vous perdrez le temps de la lire sans rien profiter; *oh bon Dieu, tout le monde ne peut pas avoir du talent d'écrire ou de parler, et la fortune n'a pas fait des prodiges avec ma tête.*

Votre ami dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

Paris, 21 martie/2 aprilie 1859

Vasile Alecsandri către domnitor: Despre succesul misiunii sale extraordinare la Torino. Încurajări pentru domnitor. Optimism în legătură cu conferința de la Paris.

Elogii lui Ion Ghica și lui I. Bălăceanu.

Se plînge de dezinteresul manifestat în țară față de misiunile sale diplomatice. Aprobă hotărîrea domnului de a merge din nou la București; îi reproșează ținuta retrasă păstrată la prima vizită, sfătuiindu-l de a se arăta peste tot, pentru a cîștiga în popularitate.

Problema împrumutului; promite amănunte în legătură cu armamentul francez. — Despre necesitatea de a aștepta la Paris desfășurarea Conferinței. — Despre Ioan Alecsandri, agentul domnului la Paris.

Paris, 2 april 1859

Mon cher Prince,

J'arrive de Turin où j'ai été porter votre lettre au Comte Cavour. Cette nouvelle course assez fatigante m'a pris une douzaine de jours, mais je ne regrette pas les fatigues que j'ai subies au passage des Alpes car j'ai réussi parfaitement dans cette partie de ma mission. Le roi Victor Emanuel ainsi que tous ses ministres m'ont accueilli aussi bien que je pouvais le souhaiter dans l'intérêt de votre dignité personnelle et dans celui de l'avenir de notre pays. J'ai trouvé partout une profonde sympathie pour le succès de notre cause et c'est à titre de frères que l'on nous traite en Italie. Sa Majesté le Roi m'a chargé pour Votre Altesse de compliments affectueux et a paru très sensible aux hommages que je lui ai portés de votre part.

Votre nom, cher Prince, grandit chaque jour aux yeux des Puissances unies; vous êtes le représentant légitime d'une nationalité nouvelle qui vient d'apparaître à l'Europe sous un jour plus que favorable. L'unanimité qui a présidé à votre double élection est un fait qui a mis en relief notre nation et qui lui a donné une valeur dont nous sommes loin de nous douter nous-mêmes. Il faut donc que nous nous attachions à conserver scrupuleusement le prestige que nous avons acquis et c'est par une conduite prudente autant qu'énergique que nous y parviendrons. Les hommes d'Etat qui dirigent la politique européenne comptent sur votre patriotisme intelligent et sur votre fermeté pour le maintien du bon ordre dans les Principautés. Agissez donc en Prince constitutionnel et pour me servir d'une expression plus claire, faites comme V. Emmanuel tant en Valachie qu'en Moldavie.

Les Conférences vont s'ouvrir prochainement et je ne doute nullement de la consécration de votre double élection, malgré les objections de la Turquie et de l'Autriche. Ces objections d'ailleurs perdent beaucoup de leur importance à côté de la gravité de la question italienne qui va être l'objet d'un Congrès tout spécial. Ainsi, pas d'inquiétude, pas de défaillance. Occupons-nous tranquillement de notre ménage et faisons en sorte que notre attitude calme et réfléchie puisse plaider en notre faveur au sein des Conférences.

Je vous fais compliment, mon cher Prince, sur le choix que vous avez fait dans la personne de Ion Ghica pour le poste de Ministre de l'Intérieur. C'est un homme solide, d'une haute capacité administrative, rompu aux affaires et d'un patriotisme éclairé. Vous avez eu la main également

heureuse en nommant Balaciano préfet de police à Bucarest. Avoir immensément d'esprit et autant de cœur, ce sont là des qualités dignes d'être appréciées par un chef d'Etat et mon ami Jean Balaciano, fera, j'en suis convaincu, un des employés les plus intelligents de nos pays. C'est un homme d'avenir et qui est appelé à passer d'une seule enjambée de la préfecture de police au Ministère des Affaires étrangères.

Je ne connais pas les autres nominations que vous avez faites à Bukarest, car depuis mon départ de Moldavie personne ne m'a tenu au courant des choses de chez nous et à cette occasion je ne puis m'empêcher de faire des réflexions assez tristes sur la légèreté avec laquelle on traite les affaires les plus graves sous le beau ciel de la Roumanie. Comment ! Je suis ici en mission auprès des plus hauts personnages de l'époque et l'on m'y oublie au point de ne pas même me donner nouvelles. On me place ainsi par une insouciance injustifiable dans la plus embarrassante des situations, celle de répondre à *tout le monde* que malgré mon titre de ministre des Affaires étrangères et malgré le caractère de ma mission, j'ignore entièrement ce qui se passe en Moldovalachie. J'avoue que je ne serais pas parti de Jassi si j'avais pu me douter que mes collègues me planteraient dans une position aussi fausse.

À la manière dont on agit envers moi je ne serais nullement étonné d'apprendre que l'on m'accuse à Jassi de perdre mon temps à courir les spectacles et les soirées de Paris, et sous prétexte de mission de me tenir prudemment loin des luttes ridicules qui affligent notre pays. Ainsi traverser la Gallicie en plein hiver, traverser la Manche dans la saison des gros temps, traverser les Alpes dans la neige, c'est courir sur le chemin fleuri des plaisirs, et passer des nuits blanches en voyages, c'est se livrer enivrement des folles nuits parisiennes !... Mais quoiqu'on en puisse dire, je ne m'en émeus nullement. Mon ambition est de mener à bonne fin la mission dont je me suis chargé, après quoi je vous demanderai la permission, cher Prince, de prendre ma retraite pour soigner un peu ma santé qui se trouve fort ébréchée par suite de toutes mes fatigues.

En attendant, je vous suis tout acquis parce que je vous crois homme à dominer la situation et vous sacrifier pour votre pays. Nos anciens liens d'amitié me tiendront toujours près de vous par le cœur et m'autoriseront, je l'espère, à vous parler toujours librement.

J'ai appris que vous avez l'intention de partir de nouveau pour Bukarest. C'est une excellente idée ; mais je crois de mon devoir de vous avertir que votre premier voyage n'a pas répondu pleinement à l'enthousiasme des Valaques, car vous vous êtes tenu trop à l'écart. Je sais combien il vous est pénible de vous donner en spectacle et d'écouter des discours et de vous faire des courbettes, mais puisque votre haute position l'exige, il faut compter vos aversions dans l'intérêt de votre popularité. Soyez prodigue de votre personne, mon cher Prince, et faites-vous voir tant qu'on voudra, car après tout vous êtes l'élu de la Nation et la Nation a des droits incontestables sur vous. Fréquentez la société valaque sur toutes ses échelles, et avec un peu d'amabilité vous vous ferez adorer. Il est si facile de passer à l'état d'idole, quand on est déjà sur un piédestal élevé ! Visitez souvent les établissements publics, les écoles, les hôpitaux, les casernes, les municipalités ; encouragez le théâtre national, la bonne littérature ; allez visiter la petite Valachie afin d'y effacer les traces des

Bibesco et Cie., et le diable m'emporte si votre nom ne devient d'ici à peu de temps le mot d'ordre de tout ce qu'il y a de Roumain dans le monde. Faites des phrases même, lorsque l'occasion se présente, mais faites-les courtes et substantielles, selon votre habitude, car elles sont reproduites par les journaux étrangers et tout ce que vous avez dit jusqu'à présent a été goûté en France.

Mais assez de conseils comme cela ; venons au plus pressé. J'ai écrit depuis longtemps pour demander des notions exactes sur les biens de l'Etat que l'on pouvait offrir comme garantie à l'emprunt que nous voulons faire. On ne m'a encore rien envoyé. La question de l'emprunt est donc remise jusqu'à l'époque où les deux ministères des finances valaque et moldave voudront bien se concerter à ce sujet et élaborer un travail complet sur les ressources financières des deux pays, travail qui sera destiné à être soumis aux grandes maisons de Banque avec lesquelles on devra traiter pour l'emprunt. Quant à l'autre question importante dont je vous ai entretenu dans ma dernière lettre, elle est en train de plein succès. Mon frère et moi nous nous en occupons entièrement. Je vous enverrai bientôt une dépêche détaillée par Rodolphe Golesco.

Mon séjour ici se prolongera jusqu'après les conférences. Le Prince Napol. on, que j'ai vu ce matin, m'a engagé de rester encore jusqu'à ce que la question de votre double élection fût résolue. On pourrait avoir besoin de renseignements exacts sur la manière dont les faits se sont passés chez nous et il faut que je sois là pour contremener les calomnies émises par Mr. Mussurus. Mon frère a été agréé par l'Empereur comme votre agent officieux à Paris et j'en suis vraiment enchanté. Jean est un homme sérieux, discret et intelligent. Vous devez avoir pleine et entière confiance en lui. Je l'ai mis en rapport avec le comte Cavour et dans deux jours je le présenterai au prince Napoléon qui, à son tour, le présentera à l'Empereur. Vous ne sauriez avoir un ami plus dévoué, aussi ferez-vous bien de donner à sa position semi-officielle le plus d'importance qu'il sera possible. Le succès de ses négociations auprès des personnes qui entourent l'Empereur aura bien plus de chances, quand il se présentera avec le titre d'aide de camp du prince Kouza.

Votre ancien et tout dévoué ami

V. Alecsandri

Arhiva B.C.S., Fond. M.K., XC/5.

334

Constantinopol, 23 martie/4 aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Cere domnitorului să încuviințeze rămânerea sa ca reprezentant al Moldovei la Constantinopol; argumentele. — Renunță la postul de membru în Comisia centrală de la Focșani. Preferă situația de agent diplomatic. Propune contopirea cancelariilor moldoveană și munteană în una singură.

Mon Prince !

Vous avez eu la bonté de me proposer la représentation moldave à Constantinople et si Votre Altesse n'en a point autrement décidé, je La prie de me permettre de m'en tenir à ce poste. Tout compte fait, et vu les divergences politiques qui se produisent déjà chez nous, comme cela d'ailleurs est naturel à tous pays qui entre dans une voie d'organisation constitutionnelle, où tout le monde dans l'ignorance des rouages y appropriés, tiraille et tâtonne d'abord; j'ai cru qu'il valait mieux pour moi de me tenir en dehors de ces luttes parlementaires, qui devraient à mon avis choisir mieux leurs temps. Voilà pourquoi, si je n'avais été retenu par l'idée que parler de soi est une chose qu'il faut toujours laisser en dernier lieu, j'eusse déjà écrit à Votre Altesse que je restais plus volontiers ici qu'ailleurs.

Pendant Monsieur le Ministre Ghyka m'ayant écrit une dépêche pour me demander si je voulais être du Comité central de Fokchany, je lui répondis que je m'en tenais plutôt à la première proposition que Votre Altesse m'avait faite. Il paraît que ma dépêche n'arriva pas à temps — et cela ne m'étonne pas; car toute dépêche qui nous vient ici, passe d'abord par plusieurs mains et ne nous est remise que trois ou quatre jours plus tard et sans date. Je reçus une seconde dépêche qui m'annonçait que j'étais nommé au comité de Fokchany. Or, si cela ne cause aucun embarras à Votre Altesse, et si Elle n'a point disposé autrement, je désirerais qu'Elle consentît à me laisser à Constantinople, où en cas que nous retournions d'abord au pays, de m'y envoyer ensuite. A ce sujet encore, je prendrai la liberté de vous soumettre mon prince que sur quelque personne que tombe votre choix pour ce poste, il vous faudra envoyer ici un homme tout à fait de confiance, qui pense aux autres bien plus qu'à lui, qui soutienne la dignité et les droits de nos pays avec fermeté, mais sans jactance ni bassesse. Et puis je crois encore qu'il faudrait réunir les deux chancelleries moldave et valaque en une seule — d'abord par mesure d'économie pour ne pas payer deux représentants, et ensuite pour chercher par ce fait, comme par tous les autres, à consolider notre grand principe de l'union. A ceci il y aurait beaucoup de résistance, je n'en doute pas, de la part de la Sublime Porte, mais on accrédirait d'abord le représentant de la Moldavie avec la grance *ad-intérim* des affaires de la Valachie, et puis la chose viendrait de soi-même plus tard. Lorsque j'aurai l'honneur de voir Votre Altesse, je Lui soumettrai d'autres considérations tout aussi puissantes, et Lui exposerai en même temps l'état actuel de nos chancelleries d'ici.

Pardonnez-moi mon prince de vous tant parler de moi mais comme je n'ai pas oublié nos anciennes relations de bonne amitié, j'ai cru que je pouvais vous entretenir un peu des petites affaires de Votre ancien ami tout dévoué

C. Negry

Ce 23 mars/4 avril 1859, Constantinople.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4857, f. 11—12^v.

Constantinopol, 25 martie/6 aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Hotărârile conferinței întârziind, întrebă dacă mai așteaptă răspunsul. — Asigurări pozitive din partea lui Lallemand. Atitudinea Turciei.

6 avril 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime,

Voyant que les conférences traînaient trop en longueur, et qu'enfin nous ne savions même pas si elles avaient commencé, comme on nous l'avait assuré tant de fois, nous résolûmes d'aller consulter Mr. le comte de Lallemand pour voir s'il n'était point opportun d'écrire à Votre Altesse de nous appeler jusqu'à la décision des conférences qui pouvaient encore durer un ou même deux mois, sauf ensuite à nous renvoyer ici après cette décision, vu qu'aussi le mois de la députation valaque s'était écoulé lui-même.

Mr. le comte nous dit d'abord ceci : „il n'y a plus aucun doute sur la double élection du prince Couza, elle est arrêtée et consacrée, et si les conférences tardent à s'assembler en séance officielle c'est qu'on s'occupe de certaines choses accessoires qui serviraient à régler plus sûrement la position internationale des principautés, et parceque l'on veut préalablement s'entendre sur toutes choses et n'avoir plus qu'à signer le protocole de décision. On s'assemble à cet effet, tantôt chez le comte Walewski, tantôt chez lord Cowley et le comte Kisselleff. Ainsi, a-t-il ajouté, nous attendons d'un jour à l'autre la nouvelle officielle de ces décisions dont quelques-unes nous sont connues, et il pourrait se faire qu'en partant vous n'arriviez pas à Varna qu'elles ne soient parvenues ici. Je vous conseille donc d'attendre et de ne plus vous prévaloir du mois de la convention, qui ne comptera probablement que depuis la décision des conférences, si toutefois on y fait encore attention". Il nous a encore dit que la S. Porte ferait d'abord opposition à la double nomination de Votre Altesse, mais qu'ensuite elle y accéderait comme toutes les autres puissances, se réservant de protester, peut-être, ce qui n'est pas sûr non plus. Il a ensuite ajouté que Votre Altesse avait agi avec beaucoup de jugement et de prudence en ne réunissant pas les deux chambres à Fokchany, car on les aurait d'abord invitées à se séparer, et on espérait qu'une semblable injonction aurait été suffisante.

Il paraît que les puissances garantes cherchent à consolider la Convention du 19 août telle qu'elle ressortira des conférences.

Nous sommes donc résolu d'attendre et suivre les avis de M. le comte de Lallemand, à moins que Votre Altesse n'en décide autrement.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 221^v, 224, autograf Negri.

București, 27 martie/8 aprilie 1859

Gradowicz către I. Ghica: Despre criza de guvern din Țara Românească; diferitele formațiuni încercate; amănunte. — Lista membrilor aleși pentru Comisia Centrală. Votarea bugetului, modificările aduse. Domnitorul e nemulțumit de propunerea adunării de la Iași. Conferința marilor puteri s-a deschis.

Bukarest, le 27 Mars/8 Avril 1859

Mon Prince,

Nous voilà depuis lundi en crise ministérielle; impossible de former un, qui serait homogène, libéral, modéré et en même temps intelligent. Lundi le Prince a offert les portefeuilles aux personnes suivantes :

Nicolas Kretzoulesko à l'Intérieur,
Jean Cantacuzène à la Justice,
Const. Negri aux Finances,
Charles Falcoyano aux Cultes.

Dem. Bratiano, Grég. Filipesco et le général Vladoïano devaient rester à leurs places.

Mais le lendemain, Negri a répondu qu'il n'accepte ni Finances ni l'Intérieur, que le Prince lui a offert ultérieurement, car Nic. Kretzoulesko a déclaré au Prince qu'il ne peut pas accepter un ministère par l'éloignement de son frère, qu'au moins le Prince donne à ce dernier la Présidence de la Haute Cour. Le Prince était très irrité contre ce patriotisme en faveur de *nene*, et il l'a fait promener. Le Prince s'est adressé à d'autres personnes, entre autres à Bosiano, mais ce dernier a exigé absolument que Kostaforo entre aussi. Il est vrai qu'avant cette démarche le Prince a promis à *quelqu'un*, de vous rappeler pour former un ministère ici, mais il s'est ravisé, considération faite, et mardi dans la nuit il a décidé le ministère suivant :

Const. Kretzoulesko à l'Intérieur,
Boziano à la Justice,
Costaforo aux Cultes (ami de Georges Ghika)
Ch. Falcoyano aux Finances.

Les autres trois restant toujours à leur place.

L'arrêté était fait, mais le consentement n'a pas été donné. Const. Kretzoulesko a déclaré d'abord au Prince qu'il ne veut à aucun prix d'Angelesko pour directeur, et plus tard il a écrit au Prince, qu'il se sent incapable de diriger à présent le ministère de l'Intérieur (en ça il est tout à fait dans le vrai). Charles Falcoyano a déclaré de même qu'il ne comprend rien des finances et il préfère de rester directeur à la Justice ou aller au Comité Central où il est élu par l'Assemblée.

Voilà le Prince dans l'impossibilité de former un ministère. Il a été irrité au plus haut point, que chaque personne qu'il consultait disait mal

des autres. Et les intrigues de dehors et de la maison. Il se voyait forcé de vous rappeler, quand arriva votre dépêche, annonçant le vote de l'Assemblée moldave, concernant le budget du Comité Central. — Il consulta de nouveau, et quelqu'un tâcha de calmer son irritation contre Nicolas Kretz., vu les circonstances difficiles de réunir 5—6 hommes de mêmes idées et caractères. À la fin il s'est arrêté hier au ministère suivant :

Nic. Kretzoulesko à l'Intérieur

Anghelesko directeur

Jean Cantacuzène (liberté de choix entre le minis-
Boziano (tère des Finances et la Justice.

Const. Kretzoulesko aux Cultes

Alexandresko directeur

Charles Falcoyano aux Affaires Étrangères

Vladoïano et Gr. Filipesco restant dans leur postes.

Toute difficulté a été de faire accepter Boziano un des deux ministères dans cette combinaison. En vain a été mon talent oratoire ; impossible de le faire fléchir ; il n'accepte pas un ministère avec J. Cantacuzène, et n'entre pas sans Kostaforo. Tout est bouleversé.

À présent Balatchano était chez moi et m'a dit, que le Prince donne les Finances à Anghelesko et met Alexandresko directeur à l'Intérieur. Il m'invite de faire accepter par Anghelesko les Finances, ce que je ne crois pas qu'il fera ; il ne désire entrer au ministère qu'avec vous, et il a assez d'être directeur à l'Intérieur (avec sa maladie). Je n'ai pas [le] courage d'aller chez lui.

Nicolas Golesko est entré à la milice, comme colonel d'État-major. On dit qu'il a la promesse d'être nommé bientôt général-inspecteur des deux armées. Hier l'artillerie et 100 gendarmes moldaves sont entrés à Bukarest. Avec ça et les deux bataillons d'infanterie moldave on peut garantir la tranquillité de Bukarest.

Je ne me rappelle plus si je vous ai écrit déjà quels sont les membres élus par l'Assemblée pour le Comité Central. Ce sont : Charles Falcoyano avec 45 voix, Apost. Arsaki avec 34 voix, Const. Braïloï avec 32 voix et Const. Filipesco (Văduvou) avec 26 voix. Le Budget proposé par le gouvernement a été accepté entièrement, avec la seule différence, que les 5.000 pst. d'appointements mensuels sont divisés en deux parties, 3.000 pst. comme appointements et 2.000 pst. comme frais extraordinaires. Le motif de cette division est que, en cas s'il passerait en tête à un membre du Comité d'entrer en pension, et la loi de pension ne serait pas encore réglée, il ne puisse avoir droit qu'à 3.000 pst.

Le Prince est mécontent du vote de la Chambre moldave, d'abord que c'est contre la Convention qui dit que les membres du Comité seront rétribués, et puis, que cette initiative de la Chambre est intempestive une fois que le Prince a pris une pareille initiative. Il ne comprend pas pourquoi vous n'avez pas combattu cette proposition. C'était la première impression après votre dépêche. — Peut-être il serait bien de proroger les deux assemblées jusqu'au mois d'août, pour que le Comité ait le temps de préparer les lois et alors faire occuper les Assemblées par des discussions réelles et matérielles.

D'ailleurs nous saurons bientôt où nous sommes; les conférences ont été ouvertes hier. Dans 6—10 jours chacun saura quelles espérances il a à nourrir. Combien des insomnies jusqu'alors, combien de crainte, d'angoisse et d'espérance! — Quelque chose d'extraordinaire doit arriver pour que le Prince Kuza ne soit reconnu! Tout était préparé pour sa reconnaissance! Je crains les Turcs, qui, poussés secrètement par l'Autriche à une résistance aveugle, ne fassent quelque bêtise. L'explication donnée au Comte Lallemand a été très vague sur le rassemblement des troupes en Bulgarie, et n'ayant satisfait le cabinet français, a hâté l'ouverture des conférences. — Les bases des formes des discussions pour le prochain congrès sont déjà acceptées par les puissances.

Adieu, au revoir. Votre ami tout dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

337

Constantinopol, 25^g martie/6^{As} aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Conversația cu Lallemand: Conferința a statuat că dubla alegere nu poate servi de precedent, și că în viitor Poarta va veghea la stricta respectare a Convenției.

10 avril 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Le courrier de France étant arrivé, nous nous rendîmes chez M. le comte de Lallemand pour demander des nouvelles ayant rapport à nos pays. Et voici ce qu'il nous dit: „Il n'y a plus aucune puissance qui fasse opposition à la reconnaissance de la double élection; aussi c'est une chose sur laquelle il ne faut plus parler ni y penser davantage, comme d'ailleurs je l'ai écrit à M. Bécлар pour le divulguer autant que possible. Mais voici, par contre, ce qu'on a encore statué. La double élection n'aura pu se faire que cette seule fois et ne servira pas de précédent. Ensuite les autres points de la convention seront strictement observés, et quand il paraîtra à la S. Porte qu'ils ne le sont point, elle soumettra le cas aux représentants à Constantinople des puissances garantes, où l'affaire se décidera à la majorité des voix. En cas qu'on décide à la majorité que réellement la convention n'a pas été observée, la S. Porte enverrait alors un commissaire dans les Principautés, lequel avec les consuls des puissances garantes engagerait le gouvernement à rapporter les mesures prises en dehors de la dite convention. J'ai tout lieu de croire, a ajouté le comte de Lallemand, que les choses n'iraient pas plus loin, parceque les principautés se conformeraient aux avis et conseils des puissances garantes”. Ce sont, comme

Votre Altesse peut le voir, des restrictions assez grandes. Cependant la décision à la majorité des voix est une chose favorable pour nous, et puis l'on ne peut jamais bien préciser d'avance ce qui peut arriver par la suite.

Il paraît que les conférences ont aussi été arrêtées par les difficultés où s'est trouvé le ministère anglais pour le bill de la réforme électorale. Mais cette fois-ci elles ont bien commencé le 7 de ce mois, comme d'ailleurs Votre Altesse doit le savoir, et hier il doit y avoir eu une seconde séance, en sorte que tout sera bientôt terminé à propos de nous, puisque d'un autre côté le congrès qui aura lieu à Bade doit lui-même commencer dans les derniers jours de ce mois, selon que l'a annoncé publiquement lord Malmesbury à la chambre haute de Londres.

Dans l'attente de ce que Votre Altesse aurait encore à nous prescrire, nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 226 – 227, autograf Negri.

338

București, 31 martie/12 aprilie 1859

Ministrul de Externe Scarlat Fălcoianu către C. Negri: Îi anunță contopirea celor două delegații în una singură mai restrînsă.

Pera

Bucarest, 31 Mars/12 Avril 1859

Nr. 445,

Monsieur Constantin Negri

à Constantinople, Hôtel de Byzance

Par ordre de son Altesse, les deux députations des Principautés unies sont confondues en une seule, sous votre Présidence. M. J. J. Philipesco est le seul membre de la députation valaque qui reste. Le colonel Jeronim et mons. Nicolas Rosetti sont rappelés.

Le ministre Secrétaire d'Etat

Ch. Falcoiano

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 115, telegramă.

339

București, 31 martie/12 aprilie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Despre complotul contra domnitorului; bănuielile lui Gradowicz îndreptate spre Gr. Sturdza. — Guvernul Ion Ghica întâmpină greutăți din partea moldovenilor. — Soția lui Aristarchi, caimacam de Samos.

Bukarest, 12 avril 1859

J'ai reçu votre lettre No. 56 du 6 avril. Vous verrez d'après ma dépêche que l'affaire des Principautés est finie, autrement je ne comprends pas, quelle plaisanterie se permettrait Sir Henry.

Aussi de Paris on écrit la même chose, les Moldo-Valaques qui y sont.

Tout le monde s'occupe à présent du complot contre le Prince Kuza.

D'où vient-il ? J'ai vu la machine et quelques papiers. Les complices sont des étrangers, pas un Valaque ou Moldave. Est-ce Mouhlis qui trempe de nouveau dans cette affaire ? Le procès en Moldavie n'est pas terminé, et personne n'est pas encore jugé. Mais un jour, après l'arrivée du Prince Kuza de Valachie, le Prince Stourdza, voulant lui parler dans un salon, le Prince Kuza l'apostropha à pleine voix : „Je suis heureux que les événements de Valachie sont arrivés, qui occupent ma pensée, autrement vous ne seriez plus député de l'Assemblée Moldave”.

Ion Ghika a des grandes difficultés à combattre ; il voit à présent que les Moldaves sont bien plus difficiles à être gouvernés que les Valaques, qui sont plus souples. — S'il parvient à se soutenir pendant un an, il emportera grande victoire ; là l'esprit est un peu féodal, déterminé et allant jusqu'au bout.

On dit ici, que c'est M-me Aristarchi qui a obtenu la principauté de Samos par la faveur de Sir Henry, — mais pour le moment comme cămacamesse.

Votre tout dévoué et sincère ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 230—231.

340

București, 3-1 martie/12 aprilie 1859

Gradowicz către Alléon : Compoziția noului guvern C. Crețulescu : comentarii și amănunte. — Răsunetul produs de vestea apropiatei recunoașteri a dublei alegeri. — Complotul împotriva domnului ; cine sînt conspiratorii ?

Bukarest, le 12 avril 1859

Après un retard de six jours et malgré une quantité d'intrigues, le nouveau ministère a été formé dans un sens tout à fait modéré.

La majorité de l'Assemblée, du moins pour le moment, a été satisfaite ; l'Assemblée est entrée en vacances à l'occasion des fêtes de Pâques jusqu'au 4/16 mai prochain.

Le ministère est composé de la manière suivante :

Président du Conseil et	
M-tre des Cultes et de l'Inst. publique	— Const. Kretsoulesco
M-tre de l'Intérieur	— Nicolas Kretsoulesco
id. de la Justice	— Jean Cantacuzène
id. des Aff. Étrangères	— Charles Falcoyano
id. ad intérim des finances	— Const. Stériade
id. des Affaires militaires	— Vladoiano
Contrôleur	— Filipesco

Les deux derniers faisaient partie de l'ancien Ministère. Le seul ministre des finances est ad intérim car personne de ce parti ne voulait l'accepter. Peut-être Alex. Golesco qui a été élu député en Moldavie et est vice-président de l'Assemblée acceptera-t-il ce ministère. L'Agent russe n'est pas très content de ce ministère, car ces hommes sont peu en relation avec le Consul russe. Il a recomandé au Prince Constantin Cantacuzène, Heresco et les hommes de la clique.

L'Ambassadeur d'Angleterre à Constantinople a écrit à Mr. Colquhoun de féliciter de sa part le Prince Couza, car les derniers obstacles de la Porte ottomane ont été levés et il sera reconu Prince des deux Principautés. Cette nouvelle, immédiatement répandue, a produit une grande joie d'autant plus qu'on savait les Conférences ouvertes à Paris le même jour.

Une circonstance fâcheuse a jeté l'irritation dans les esprits de la population de Bucharest. La police était depuis plusieurs semaines à la poursuite d'une conspiration contre la vie du Prince. Hier elle a arrêté les complices et a saisi la machine infernale en forme de bombe et la correspondance de ces individus. Ce sont des Allemands, sujets autrichiens, un Juif et des Croates au nombre de 5 ou 7. Quelques lettres sont écrites en allemand, de Constantinople et le chef arrivait dernièrement de la même ville. L'instruction sera faite aujourd'hui mais on se perd en conjectures sur la provenance de l'instigation. Est-ce une ramification du complot de Jassy — Fokchany? Est-ce la Turquie ou l'Autriche? Quelque absurdes que seront ces conjectures, l'imagination des patriotes invente partout des perfidies.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f.129-129v. Copie.

341

Paris 2/14 aprilie 1859

Nicolae Bibescu¹ către tatăl său Gheorghe Bibescu: Despre recentele remanieri de guvern din Țara Românească. — „Memorandul” Turciei privitor la „dubla ilegalitate” a alegerii lui Al. I. Cuza. Larg comentariu asupra lucrărilor Conferinței; indignat împotriva

¹ Pentru uneltirile și atitudinea reacționară a lui N. Bibescu, vezi *Introducerea*, p. XXXVII

celor cinci puteri; admirativ pentru opoziția Turciei și Austriei; aprobă
ținerea în rezervă a tatălui său. — Chestiuni de familie și preocupări
personale.

Paris, le 14 Avril 1859

Ci-inclus, père chéri, deux lettres, une de Grégoire, dont le silence commençait un peu à m'inquiéter, l'autre qui me paraît de l'écriture de Monsieur Schwarz. Grégoire m'apprend, en fait de nouveautés, la démission de Katargi et la résolution énergique prise par la majorité de relever enfin la tête. Pauvre majorité, qui y croira? En fait de nouvelles, qu'il ne me donne pas, et dont l'oncle Jean a connaissance, je citerai la nomination de N. Cretzoulesco, le docteur, au Ministère des finances, de Cretzoulesco, ton ancien assassin, comme colonel premier aide de camp du Prince, et du moldave Negri à la présidence du Conseil en Valachie. — Je ne puis pas croire au bal de Grégoire; il ne m'en dit pas un mot, comme tu pourras le voir; pas plus d'ailleurs qu'il ne me parle de la protestation qu'il a adressée sur notre conseil, au journal *Le Nord*, et que cette feuille a récemment insérée.

Tu as peut-être lu le mémorandum adressé par la Porte aux différentes Puissances, concernant la double illégalité des élections moldo-valaques et au point de vue du fait et au point de vue de l'homme. Si tu ne l'as pas lu, lis-le; c'est intéressant. Il est cité dans les *Débats* d'aujourd'hui, 14 avril, d'après le *Journal de Francfort*.

La Conférence a tenu sa seconde séance hier; la troisième se fera longtemp attendre, l'ambassadeur de la Porte devant en référer de nouveau à son Gouvernement. Dans la première, le représentant Ottoman a été admis à faire valoir les motifs de la Porte contraires au fait accompli; dans celle d'hier, les représentants des autres Puissances ont répondu; or, voici en résumé le résultat de la séance: tout le monde est d'accord sur l'illégalité; personne ne soutient plus que la Convention n'ait été lésée. Mais vu le fait accompli et le danger qu'il aurait pour l'ordre intérieur des Principautés à l'assemblée, la France et la Russie, demandent que la Porte accorde l'investiture au Prince Kouza pour les deux Principautés, et pour cette fois seulement. Si des troubles surviennent, elle aurait le droit d'intervenir, et d'envahir. Si le Prince actuel termine quelque jour son gouvernement, on en reviendra à la Convention et aux deux Princes; l'union n'est pas admise, le moins du monde, comme fait accompli; elle n'est que provisoire; le fait accompli, c'est l'homme, c'est la personnalité du Prince, que cinq puissances défendent; car l'Angleterre et la Prusse se rangent du côté de la France, de la Russie et du Piémont, pour recommander cette solution, à la Porte et à l'Autriche, qui restent étroitement unies dans le camp opposé. Que notre pays ait quelque jour à sa tête un homme de mérite et de bien; il ne trouvera jamais cinq puissances pour le protéger et pour l'aider dans sa marche. Cette idée est indignante; elle serait décourageante, s'il était permis de perdre courage en face du peu de durée qu'ont les créations politiques des hommes, surtout avec des fondements aussi absurdes.

J'aurais vu plusieurs journaux prévoir et donner cette solution mixte comme la plus plausible ; lire une sottise dans les journaux, cela ne m'étonnait pas. Mais voir des représentants de hautes puissances, qu'on serait en droit de croire des gens sensés, soutenir sérieusement la théorie de ce prétendu moyen terme ; cela ferait rire, s'il n'y avait de quoi pleurer sur le sort d'un triste pays, avec lequel on joue sans pitié.

Toujours est-il que la Porte est parfaitement décidée à tenir bon, et elle est sûre de l'Autriche. C'est pour la forme seulement, à ce qu'il semble qu'on en réfère à Constantinople, et le Chélibi pense qu'en persistant dans sa résistance, il obtiendra avec le temps quelque appui de l'Angleterre et de la Prusse, qui sont beaucoup moins opiniâtres dans l'opinion Franco-Russe, et demandent avant tout la conciliation. La partie d'ailleurs, est très belle pour la Porte : on reconnaît l'illégalité ; c'est-à-dire qu'on lui accorde qu'elle a raison de réclamer, c'est pour elle une occasion superbe de se retrancher derrière son droit. D'ailleurs la question de l'union est abandonnée par les Puissances ; c'est l'homme qu'on conserve, ce n'est pas la chose. On serait tenté vraiment, si l'on n'en devait souffrir, de dire que c'est bien fait pour Messieurs les Valaques. Quelle que soit la volonté des autres puissances, la Turquie peut toujours en tout état de cause, refuser l'investiture, et cet état anormal, ce règne anarchique, ce provisoire dureront tant que Dieu voudra ; car c'est de la Providence que notre fameuse majorité attend tout jusqu'à ses inspirations ; elle ne sait que lever les mains et les yeux au ciel, en se plaignant des calamités, et bien bas encore, de peur qu'on ne l'intende. Le „aide-toi, le ciel t'aidera", entre peut-être dans la sagesse des autres nations, mais sûrement pas dans celle de la nôtre.

Le Chélibi me semble un homme ayant quelque bon sens et assez d'énergie ; je le vois souvent, et quand il a besoin de courage, il me fait prier de lui donner quelques mémoires. Si je ne souffrais de ton absence, je te dirais qu'au point de vue politique, j'en suis aise ; on ne pourra pas t'accuser ici de soutenir l'ambassadeur turc dans sa résistance, et de contrarier systématiquement les vœux de la France. J'ai su d'ailleurs par le Maréchal que M-r Walewski n'avait aucune communication à te faire ; qu'il avait manifesté simplement le désir tardif de te voir, parce que tu lui avais autrefois demandé audience. Cela s'est fort bien trouvé que tu aies pu t'abstenir.

Il me tarde pourtant que tout cela soit fini. Avec mes petites préoccupations politiques que nous pourrions même qualifier de sérieuses, les visites de quelques amis, auxquels je n'ai pas eu encore le courage de fermer la porte, mes visites à d'autres, dont l'affection exigeante veut profiter de ton absence, un peu de travail que j'ai fait pour Georges, et mon service repris auprès du Maréchal ; ma thèse ne voit pas encore le jour. L'oncle Jean, à qui nous avons remis la lettre sans adresse, que tu lui as écrite, et qui est arrivée à la nôtre, vient tous les jours me demander des nouvelles de ma thèse ; je lui réponds qu'il s'apercevra que j'y travaille du jour où je ne le recevrai plus. C'est l'ennemi du travail.

J'ai donc repris mes fonctions d'aide de camp auprès du Maréchal, et maintenant que je suis certain de rester à Paris, au premier jour de tranquillité, je m'enfermerai pour écrire *Mon Adoption* aux heures où je ne serai pas de service, et cela ira vite. C'est que malheureusement les

jours de tranquillité ne sont pas nombreux ; nous sommes toujours sur le quivive ; tantôt c'est la guerre, tantôt c'est la paix, et le bruit court que sous le commandement de l'Empereur, mon Maréchal serait Major Général. Demain commence à paraître, dans la *Revue Européenne*, le travail du Maréchal sur le Gouvernement de l'Algérie, rédigé par le père Duruy, et signé du Colonel Ribourt. Ce n'est pas malheureux ; car cela nous a coûté assez de lectures et de corrections.

Ma nomination comme second aide de camp du Maréchal a souffert assez de difficultés ; il paraît que ce n'est pas fort réglementaire ; je te raconterai plus en détail de vive voix quelque jour une longue conversation à mon sujet entre le Maréchal et le Ministre de la Guerre, qui a trouvé le moyen de me traiter encore de serpent, que la France réchauffe dans son sein, et de dire, en parlant des Principautés ; „gibier pour la Russie”. Tout cela n'empêche pas qu'il a été forcé de céder, et que j'ai reçu ma lettre de service le lendemain du jour où mon Congé expirait.

Tu vois donc petit père que me voilà retenu encore par la patte ; je ne suis plus libre de venir vers vous. C'est ici que je vous attendrai, en faisant mon service, en travaillant, aussi j'espère ; d'ailleurs, il n'est pas mauvais, qu'à ton défaut, je me trouve un peu auprès du Chélibi.

Georges va bien ; Michel aussi ; je l'ai vu Dimanche ; Mosco a expédié l'emplâtre. Tes commissions seront faites, et je disposerai de l'argent comme tu l'ordonnes, si ce n'est que je ne retiendrai pas pour moi les milles francs, que tu prétends me donner. Avec les ducats que tu m'as donnés à Vienne, pour mon retour, nous sommes parfaitement quittes... Philippon a reçu ses deux-mille francs.

L'exposition aura [lieu] demain ; on pourra y admirer, admirer ton portrait, celui de Grégoire et celui de Georges, le mien seul a été refusé.

Comme conclusion de son discours à mon sujet, le Ministre de la Guerre a posé en fait que, si la guerre éclate, je devrai la faire. Le Maréchal a répondu très naturellement, que quand un officier qui se respecte sert sous un drapeau et voit marcher son chef, ce n'est pas au jour du combat qu'il songe à se retirer.

Laisse-moi dire à bientôt, et recevez tous l'expression de ma vive et bien dévouée tendresse.

Nicolas

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva G. Bibescu, Coresp.

București, 3/15 aprilie 1859

Gradowicz către I. Ghica: Comentarii în legătură cu complotul contra domnitorului. — Șt. Goleșcu a anunțat de la Paris recunoașterea dublei alegeri de către cinci puteri. — Noi amănunte despre guvernul proaspăt constituit. Diferite.

Mon Prince,

Aujourd'hui il y a eu Tedeum pour la non-réussite du complot contre la vie du Prince. 7 individus, sujets autrichiens, sont arrêtés. Malgré que la Police a eu main dans le complot dans le *dernier temps*, il est positif que le complot n'a pas pris naissance à Bukarest, malgré tout le dire de Rosetti et comp. J'ai lu leur correspondance en allemand et d'autres actes, mais il sera difficile d'arriver à la source, car seulement le chef a la connaissance de tout, et il est bien ferme et ne veut rien dire. Vous pouvez apprendre les détails chez Mr Place.

Hier soir Et. Golesko a télégraphié de Paris que dans la seconde conférence, tenue le 1/13 avril, cinq puissances ont accepté purement et simplement la double élection du Prince Kuza. Vous voyez que l'Autriche et la Turquie veulent quelques concessions, peut-être pour l'avenir, car Sir Henry a télégraphié à C.¹ de féliciter le Prince, vu que le dernier obstacle de la part de la Porte Ottomane envers la personne du Prince a été levé. — Nous aurons à attendre encore quelques jours, car la reconnaissance est positive, et je ne peux croire que la Turquie se laissera mener par l'Autriche, qui se méfiant du congrès prochain, veut pousser les affaires à une rupture et à une guerre avant le Congrès.

Je n'ai pas besoin de vous annoncer le nouveau ministère; vous le connaissez déjà par les journaux valaques. Steriadi est ad-intérim aux Finances, jusqu'à ce que Alex. Golesko accepte ce ministère et vient ici, — car ce parti modéré n'a aucun financier. Georges Kretziano a été nommé directement au Département de la Justice, et Alexandresco, ou est déjà nommé, ou sera nommé aujourd'hui directeur au Département des Cultes.

Nic. Kretzoulesko et Anghelesko ont un travail à diable. Des centaines des affaires embrouillées sont restées „rămășiță” depuis 4—6 mois, et chaque jour une centaine de nouvelles off. — Est-ce chez vous le même chaos?

À la veille de la nomination du nouveau ministère Andon[a]chi Arion a donné sa démission. — On a offert la Ispravnitzia d'Ilfov à Mr. Pier-sitchano qui a préféré d'être chef de section au département de l'Intérieur; à Ilfov a été nommé Nic. Tatarano. Il sera bon s'il voudra rester honnête.

M-me Sadyk s'intéresse beaucoup de vous. Chaque lettre d'elle demande de vous nouvelles. Écrivez-lui un mot. Elle désire aussi savoir qu'est-ce que deviendra Wierzbicki! — Olanesko attend une réponse à sa lettre que je vous ai envoyée.

Mr Béclard me charge de vous envoyer mille compliments et amitié. Soyez en correspondance avec lui, *nu va fi un păcat*. Vous avez entièrement oublié de m'abonner au *Moniteur moldave*. Faites-le, je vous en prie, et écrivez-moi deux mots.

Votre ami dévoué

Gradowicz

¹ Colquhoun.

Constantinopol, 3/15 aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Deputația își exprimă mulțumirea pentru nereușita atentatului împotriva domnului.

15 april 1859, Constantinopol

Dând laudă și mulțămită providenței pentru norocita scăpare a I. Voastre din mîinile ucigașilor, venim prin această scrisoare a vă ruga să primiți urările noastre de mulți ani pacinici și fericiți. La noi, ca și pe aiurea, mărirea atrage adesea după sineși dureroasă desgusturi, dar pînă acum n-au stat în naravurile țărilor romîne crime de felul acelor de curînd pregătite, și ne au fost oare-cum o mîngiere că făptuitorii lor nu sînt din neamul nostru.

Rugînd Providența, nu numai să vă apere de răle, ci să răverse întru tot bunurile sale asupra persoanei și familiei I. Voastre, noi avem onoarea etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643 f. 227v, autograf Negri.

Constantinopol, 5/17 aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Dubla alegere e recunoscută oficial, cu restricțiile amintite. Probabile schimbări de guvern la Constantinopol. Reactualizarea vizitei domnitorului.

Constantinople, 17 avril 1859

Altesse Sérénissime

La France, l'Angleterre, la Russie, la Prusse et la Sardaigne ont reconnu la double élection de Votre Altesse officiellement et ont donné des instructions à leurs ambassadeurs de Constantinople d'activer auprès de la S. Porte l'investiture. Les restrictions contenues dans ma dernière lettre sont maintenues. La S. Porte y ajoutera la séparation des chambres et des ministères.

On parle beaucoup ici de la nomination prochaine d'un nouveau ministère ayant M. Kubrisli-Pacha à sa tête, et l'on nous a assuré que ce cabinet nous ferait moins d'opposition. Les uns disent même que l'ancien ministère ne sera changé que parceque s'étant prononcé contre l'admission de la double élection, il ne serait pas digne pour lui de finir par l'admettre.

Il est possible que la question de l'arrivée de Votre Altesse ici pour recevoir en personne son investiture soit remise sur le tapis diplomatique. Toutes les fois que nous en avons eu l'occasion, nous nous sommes fortement récriés contre cette mesure. Il faudra, croyons-nous, que Votre Altesse y pense dès à présent, afin que cette proposition ne la prenne pas au dépourvu, en cas toutefois qu'on la fasse, ce que cependant nous ne pensons pas après tout ce que nous avons dit à ce sujet.

On rappelle les redifs d'Asie, et l'on grée la flotte de la Corne d'Or pour la tenir prête à prendre la mer. Les nouvelles de l'Occident sont encore à la guerre.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4857, f. 13-13^v, și 16-16^v, original fără formulă de început și încheiere și fără dată. — Ms. 4643 f. 227^v; 231-231^v, autograf Negri.

345

Iași, 6/18 aprilie 1859

Al. Suțu către Al. C. Moruzi-Zvorișteanu: Comentarii în jurul telegramii trimisă de Ștefan Golescu de la Paris, anunțând recunoașterea îndoitei alegeri. — Critica guvernului C. Epureanu. — Chestiuni personale.

Jassy, le 6 avril 1859

Cher Alexandre

La fameuse nouvelle Siléon, consignée dans la dépêche de Bucarest que je vous ai lue, dès le jour de votre départ, est devenue une bien grosse affaire gouvernementale. Un supplément au Moniteur du 3 avril renferme ce qui suit : *Domnule Ministrului Afacerilor Străine din Iași.*

„Din ordinul Înălț. Sale vă transmit depeșa următoare pe care am priimit-o acum” :

Ministrului Trebilor Străine din București, Paris, 2/14 april.

A doa Conferență au urmat eri. Îndoita alegere a Prințului Cuza s-au recunoscut fără răstângere (purement et simplement) de către cinci din Puterile garante. Detaluri cu cia întâi scrisoare

Ștef. Golescu

Publicați oficial această depeșă. Sc. Fălcoianu

Le soir de votre départ il y a eu illumination. — Dans les discussions du soir où la publication du bulletin a eu lieu, beaucoup de personnes, en prenaient le contenu comme dénotant une solution définitive de la Conférence, ou une résolution de se passer de l'avis de la minorité qu'on maintiendrait par l'organe de la Russie dans l'impossibilité d'intervenir. — Que voulez-vous qu'on fasse, me disait-on, dans une 3-me Conférence, elle n'est plus possible. — Je sentais en effet, qu'à moins de ne vouloir

tenir la question ouverte, jusqu'à l'entente, ou à la déclaration de guerre, au sujet des affaires d'Italie, on ne pouvait imposer à la minorité du Congrès, non plus l'avis de la majorité, fondé sur un nouveau principe, qu'elle serait libre de discuter, d'admettre ou de rejeter, (car il n'est pas dans ce cas question de cela) mais, tout simplement, une infraction évidente à l'une des clauses de la Convention, rendue pour tous obligatoires dès le 19 août et à la modification de laquelle, les deux Puissances formant aujourd'hui la minorité du Congrès, ne veulent souscrire. C'est au milieu de ces discussions, où je m'escrimais à démontrer que la nouvelle gouvernementale pouvait être vraie, mais qu'elle ne pouvait, néanmoins, avoir d'autre portée que celle d'un incident, d'une phase de la discussion sans caractère définitif, que je reçus de Paris le 5/17 avril, une dépêche datée du 16, ainsi conçue :

„Double élection reconnue purement et simplement par cinq. Adhésion des autres réservée; instructions nouvelles demandées. — Troisième séance ajournée jusqu'à réponse. — Congrès fin avril”.

Au fond de cette dépêche il y a bien une reconnaissance et même pour l'Angleterre ce qui est immense. C'est ce mot qui fait penser ici que, la seule faculté accordée à la minorité consiste à adhérer à cette reconnaissance, comme à un protocole ouvert à l'assentiment des Puissances qui voudraient ultérieurement y souscrire. Mais il faut faire la part de deux choses, 1. que c'est mon bonjouriste habituel qui me l'adresse et qu'il n'a pu écrire que sous l'influence et d'après les impressions qui ont dicté la dépêche gouvernementale; et que la situation, au milieu de laquelle le dissentiment a surgi au sein de la Conférence, était d'autant plus tendue, qu'à cette même époque, les négociations relativement aux affaires d'Italie ne présentaient d'autre perspective que celle d'une formalité devant nécessairement mener à une déclaration de guerre. Cette situation s'est de beaucoup améliorée depuis cette époque. L'agent m'a dit que son gouvernement venait de prendre l'initiative d'une proposition de désarmement général de toutes les Puissances, après quoi, seulement, elles se présenteraient en Congrès. On peut, je crois, ne pas douter de l'accueil qui sera fait à cette proposition, et l'on doit reconnaître que, selon l'entente qui sera établie pour l'Italie, la question des Principautés, aujourd'hui ajournée, dépendante de nouvelles instructions, astreinte à une nouvelle discussion, pourra changer de face bientôt, si pour d'autres motifs, on n'est pas intéressé à faire la guerre. Je crois savoir que la Porte est résolue à envoyer des instructions identiques à celles qui ont précédé jusqu'ici et qui émanaient d'elle.

Je vais vous en tracer de mémoire un petit extrait.

Par la I-re de ces pièces, l'Assemblée dans le fait de son ouverture par le Prince qui s'est rendu dans son sein, un indice de la pratique sincère du régime constitutionnel, lequel de même que l'Union constitue la religion politique de la Roumanie : — Elle rappelle que la souveraineté locale est non seulement reconnue en droit, mais qu'elle a reçu une sanction nouvelle par la théorie qui a été plus tard admise des faits accomplis, à l'occasion de la consécration de la double élection. Elle reproche au Ministère l'immoralité des élections des députés. Elle lui reproche encore la dissolution de l'Assemblée précédente, fait auquel elle attribue les retards survenus dans l'organisation du pays. Elle exprime l'espoir que le Prince dans le but

de hâter l'assimilation des institutions des deux pays, condition nécessaire de l'Union, saura faire cesser le désaccord qui a régné entre les Ministères des deux pays. — Elle se réjouit de ce que le Prince en qui se personnifie l'Union prend en main la défense de cette cause ; elle conçoit de nouvelles espérances sur la base de cette promesse solennelle et déclare que sans l'Union *pas de salut* pour la Roumanie.

La 2-me pièce est aussi curieuse que conçue au point de vue d'un constitutionnalisme rigoureux qui en affaiblit les conclusions.

Le système constitutionnel, y est-il dit, est la loi politique du pays. Il est plein et entier et doit même sous-entendre tous les préceptes, tous les dogmes qui y sont ailleurs rattachés quand même ils n'ont pas été inscrits dans la Convention. Ainsi d'une part, les Ministres sont responsables ; d'autre part, l'Assemblée jouit du droit de pétition, d'enquête, d'interpellation et de doléance. (Ces divers droits me paraissent contestables, quelques-uns dans le principe, d'autres dans leur généralisation).

Partant de là et examinant au point de vue constitutionnel les actes d'Épourache, on cite les actes incriminés que vous connaissez. On y ajoute deux faits que j'ignorais, l'un la suppression de la taxe des Juifs, l'autre, la suppression de la participation du Métropolitain aux actes du Département du Culte intervenue, paraît-il, sous le motif, que cette participation était contraire à la liberté des cultes proclamés par la Convention ; mesure qui a été non seulement arrêtée par une voie extralégale, mais a encore eu pour effet d'annuler le *vœu du Divan Ad-hoc* pour l'existence d'une religion dominante. (Voilà, donc, la théorie des vœux, bons ou mauvais, rendue obligatoire). Toute cette énumération des actes Épourache se termine par cette appréciation, que loin de s'opposer *au principe* de la plupart de ces mesures, l'Assemblée en désapprouve la forme et l'inconstitutionnalité (que Épourache doit être heureux de cette absolution quant au fond).

Reprochant enfin à Épourache non plus les actes législatifs ou administratifs mais politiques, on lui reproche d'avoir parlé du passé, de bottes, et de bottes et de talons rouges mais pas assez du présent. Ainsi il n'a pas entretenu l'Assemblée *des conditions de l'existence politique* de la Roumanie ; ni *de la Convention télégraphique*, de la Turquie et de l'Autriche, faite en vertu d'une *violation* de la souveraineté locale, ni *de l'acte du Danube*, ni des *protestations* antérieures du gouvernement intérimaire à ce sujet ni de la destination et des conditions de *l'emprunt* de France ; ni du sort réservé à la *Constitution Radoucano*.

On fait un crime de la *dissolution* de l'Assemblée précédente ; on fait la guerre sur le terrain des *élections* spécialement pour les collègues d'une célébrité triste mais proverbiale de Bessarabie et l'on conclut à la mise en *accusation* des Ministres *qui ont participé aux actes incriminés*. (Cela implique tous les ministres depuis l'an dernier jusqu'à l'époque actuelle). Les questions de chiffres sont abandonnées aux Commissions spéciales. — Voilà donc ce fameux travail, absurde comme toute cause défendue par les bonjouristes.

Maintenant que j'en ai fini avec ce qui peut vous intéresser, arrivons à ce qui m'intéresse.

En l-er lieu, je vous rappelle qu'avant la dissolution possible de l'Assemblée, le projet de la Cour de Cassation lui sera soumis sous peu : qu'on s'entend avec la Valachie pour des amendements identiques et que le pro-

jet dès lors, ne subira plus de retard dans son exécution, que Jean est enfin plus qu'assuré de recevoir une destination pour Fokchany. Ainsi, pour tenir la promesse que dans cette éventualité vous m'avez faite, il est, peut-être temps, d'empêcher que la majorité de notre conseil, ne s'engage envers quelques autre.

2. J'ai l'honneur de vous dire que votre philosophe devient bonjouriste car il ne m'a pas tenu parole. Depuis le grand carême je continue à attendre 7 malheureux Kil. d'avoine dont j'ai le plus pressant besoin et qu'après examen il m'est resté devoir. Je n'ai plus un grain et n'en trouve même pas que chez les revendeurs de Jassy où je ne me serais pas mis en position de me pourvoir si je n'avais pas compté sur votre philosophe. J'espère que vous lui enverrez promptement un ordre péremptoire pour le reste déjà cédé et qui ne fait intervenir aucun nouveau marché entre nous.

3. Je désire connaître si vous venez prochainement à Jassy, car vers la fin de mai je devrais aller visiter mon père et en ce cas, ce serait pour un mois, si je n'ai jusque là aucune acceptation. Si quelque affaire vous rappelait ici, j'aurais au moins, dans quelque temps l'espérance de vous revoir. Autrement il m'est difficile sans gêner le dressage de mes chevaux et me réserver de nouvelles et longues sueurs de les quitter pour plusieurs jours.

Ici on marie l'intéressante veuve du petit châlet de Zvoraty; on la marie à Siléon.

Comment va votre famille, êtes-vous moins inquiet qu'à votre départ. Mes respects à vos dames. — Le conseiller du consulat de Bucarest remplacera Popoff.

Je vous embrasse et vous offre mes amitiés.

Tout à vous

A. Soutzo

Arhiva B.C.S., achiziții nr. 127.

346

București. 7/19 aprilie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Despre iminența războiului; preocupat de situația Turciei. Concentrări de trupe rușești. — Duplicitatea politică și diplomatică a col. Ieronim și a lui N. Rosetti la Constantinopol. — Raportează despre îndeplinirea misiunii către Ion Ghica. — Urări de sărbători.

N° 16

Bucarest, le 19 avril 1859

J'ai reçu votre lettre N° 57 du 13 de ce mois. Malgré votre assurance je commence à avoir la conviction que la guerre éclatera bientôt. L'Emp. Napoléon ne peut plus reculer, s'il n'obtient pas un succès diplomatique

en Italie, et comme l'Autriche ne peut jamais y consentir sans perdre de son autorité d'une puissance indépendante, la guerre devient une nécessité pour l'une [ainsi] que pour l'autre. Que la Turquie prenne garde à y être entraînée par l'Autriche ; qu'à la fin les puissances chrétiennes s'entendent et les Ottomans payeront le pot cassé.

L'armement du 5-me corps d'armée russe continue autour de Kamenec Podolski, et sous prétexte de garantir les principautés danubiennes contre une invasion turque ou autrichienne, les Russes peuvent de nouveau occuper ces pays, pour s'approcher de la Bulgarie. Le feu préparé des Slaves commencera et même les Monténégrins attaqueront non les Turques, mais les Autrichiens à Cattaro et à Raguse.

Je voudrais bien apprendre si c'est vrai [ce] qu'on dit ici que Mrs. Nic. Rosetti et Colonel Hieronime, qui ont été envoyés par le Prince Kuza à Constantinople pour demander l'investiture, ont parlé partout que l'élection du Prince n'a été faite qu'au bout des couteaux, par intimidation etc., et que Nic. Rosetti aurait même donné un mémoire sur ce sujet à Aali Pacha et Mr. Prokech. — Si c'est vrai, c'est une affaire du vieux Ghika et de Mr. Georges.

J'ai transmis à Ion Ghika tout ce que vous demandez. J'espère avoir cette semaine une réponse de lui.

Votre ami et serviteur dévoué

Gradowicz

Pomyślnych swiąt i zdrowia stałego zyczę serdecznie. Dał by Bóg by Sadyk kochany przyjechał jak[naj] przedej do Stambula. *Gradowicz* [Sărbători fericeite și sănătate continuă vă doresc sincer. Să dea Dumnezeu ca iubitul Sadyk să ajungă cât mai repede la Stambul. *Gradowicz*].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 232-233▼.

347

București, 7/19 aprilie 1859

Gradowicz către Alléon: Instrucția complotului continuă ; Bălăceanu e compromis. Situația critică a noului minister. — În Moldova, M. Kogălniceanu propune ca retribuirea membrilor Comisiei Centrale să se amâne pînă după obținerea unirii complete cu prinț străin. — St. Golesecu scrie din Paris despre recunoașterea îndoitei alegeri. —

Tedeumul pentru descoperirea complotului. — Mișcarea antisemită de la Galați.

Bucarest, 19 avril 1859

L'instruction du complot contre le Prince Couza se poursuit sans qu'on arrive à aucune découverte. Parmi les complices se trouve un agent de police qui n'est entré dans le complot que dans les derniers temps ; tous

les accusés s'entendent à dire qu'ils ne savent rien de plus que ce que l'agent de police leur a indiqué de faire. Le préfet de police, M. Jean Balatchano, un homme très honnête et sensé et ami du Prince est au désespoir de ne rien découvrir, d'être en même temps exposé aux railleries mordantes des deux partis extrêmes les boyards et les révolutionnaires. Le nouveau Ministère fonctionne avec beaucoup de difficultés contre l'anarchie organisée des deux gouvernements temporaires passés et contre l'anarchie des idées propagées actuellement par les fous et les révolutionnaires.

En Moldavie l'Assemblée a voté contrairement à l'art. 30 de la Convention que les membres moldaves du Comité central < ne seront > pas payés mais qu'ils seront < rétribués >¹ plus tard quand leur travail aboutira à une Union complète avec un prince étranger. Le prince Couza a été très fâché de ce vote téméraire et intempestif. Il est décidé à fermer la Chambre dont la session de trois mois prescrite par la Convention finit aujourd'hui. Il fera la même chose avec la Chambre de Valachie qui, se trouvant aujourd'hui en vacances doit se réunir le 4/16 mai. Alors sa session sera close jusqu'au moins de décembre. Pendant ce temps le Comité Central et les deux ministères ont tout le temps de proposer les lois afin d'occuper avantageusement les deux Chambres.

Je sais que Béclard conseille au Prince de fermer les deux Chambres.

Etienne Golesco a télégraphié avant-hier au Prince. „La troisième Conférence, si elle a lieu, ne sera tenue qu'après Pâques, dans tous les cas la double élection est garantie comme principe”.

Ici le bruit s'est répandu depuis 3 jours que les cinq puissances ont fixé à la Sublime Porte < un terme > de 15 jours pour donner < l'investiture > au Prince Couza qu'en cas de refus les cinq puissances le reconnaissent officiellement sans l'obliger à demander encore l'investiture de la Porte.

Au tedeum chanté le 15 avril pour la découverte du complot assistaient tous les consuls étranger en habits noirs à l'exception du consul anglais malade depuis plusieurs jours et du consul autrichien qui ne voulut pas y venir.

Une nouvelle persécution contre les Juifs à Galatz à propos du prétendu sang des enfants chrétiens; la synagogue a été pillée et détruite, beaucoup de maisons juives pillées, une trentaine de juifs grièvement blessés, quelques-uns de tués. Toute l'affaire provient, à ce qu'on dit, du consul grec et des matelots grecs.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 130-131. Copie.

Constantinopol, 8/20 aprilie 1859

C. Negri către domnitor: Informații în legătură cu conținutul protocolului semnat la 14.IV. Presa din Constantinopol și atitudinea față de Principate.

¹ Loc rupt.

Altesse Sérénissime !

Nous avons vu hier à l'Ambassade de France une copie du protocole des conférences par lequel les puissances reconnaissent la double élection de Votre Altesse. Ce document a été signé le 14 de ce mois par tous les représentants à l'exception de ceux de Turquie et de Autriche qui ont dit n'avoir point d'instructions exactes à ce sujet et en ont référé à leur gouvernement. Tout y est tel que nous avons eu l'honneur de l'écrire à Votre Altesse dans nos dernières lettres ; la clause seule de la décision à la majorité sur les infractions futures de la Convention, y a été omise. On nous a expliqué cette omission comme un nouvel avantage en notre faveur vu que, si la majorité à Constantinople se prononçait pour des moyens coercitifs dans les principautés, en cas que les injonctions préalables n'y fussent point prises en considération, on ne pourrait pas les appliquer sans en référer d'abord plus loin — et que ces retards amèneraient peut-être une entente ou une autre solution et nous éviteraient ces susdits moyens coercitifs.

Les cinq représentants des puissances acceptantes ont en même temps reçu des instructions pour décider la S. Porte à se joindre à elles, et mettre par là, une fin à l'état actuel de principautés. Le ministre de France a trouvé le Grand Visir assez disposé à y acquiescer ; mais Fuad pacha s'y prête difficilement. On s'est assemblé en grand conseil à la Porte à ce sujet et quand nous parviendrons à en connaître le résultat, nous en donnerons connaissance à Votre Altesse.

D'ailleurs de quelque façon qu'on y décide, la reconnaissance de la double élection n'en est pas moins un fait acquis — car la S. Porte n'a point soumis le fait aux puissances dans le seul but de n'accepter leur décision qu'en cas qu'elle serait conforme avec la sienne ; puisque alors, autant aurait valu ne point provoquer des conférences, si dès le principe, elle n'avait point l'intention de se conformer à leur résultat.

Il y a ici deux journaux français. L'un, *La presse d'Orient* nous est très favorable et a subi beaucoup de suspensions et d'avertissements pour ses articles au sujet des principautés — l'autre *Le journal de Constantinople* semi-officiel, nous est indignement hostile. Aujourd'hui encore ce dernier a publié un article sur l'affaire gréco-juive de Galatz, dans lequel il la compare aux massacres de Djelda avec force commentaires. Nous prions donc Votre Altesse d'ordonner qu'on nous mette au courant de ce qui s'est passé à Galatz, afin que nous puissions à notre tour, éclairer là-dessus les ambassadeurs, si de ce, besoin était.

Nous prions en outre Votre Altesse d'agréer nos félicitations pour les prochaines fêtes de Pâques, et souhaitons bien qu'Elle les passe joyeusement et sans soucis au pays entre ses amis et sa famille.

Nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime les très humbles et obéissants serviteurs

C. Negry

Ce 8/20 avril 1859 Constantinople.

București, 10/22 aprilie 1859

Gradowicz către I. Ghica : Considerații pe marginea îndatoririi ce simte de a-și informa prietenul despre tot ce se petrece la București. — Ample amănunte despre complotul împotriva domnitorului. Recomandă mai multă prudență și moderație lui Bălăceanu. — Amănunte în legătură cu acuza adusă lui I. G. Valentineanu ca autor a două broșuri : Guvernul de la Balta-Liman și Oamenii politici ai Țării Românești. Despre ruperea relațiilor dintre D. Brătianu și domnitor ; Cezar Bolliac. Știri din Samos.

Bukarest, le 10/22 Avril 1859

Mon Prince,

J'ai reçu votre lettre du 3/15 de ce mois un peu tard, à cause d'un malentendu de l'Albanais de Mr Béclard. C'était la raison que je n'ai vu Mr D. Stourdza qu'un instant avant son départ. Je regrette infiniment n'avoir pu causer avec lui, cependant Mr Béclard m'a donné les détails. Je suis très heureux que cette affaire est arrangée, à notre satisfaction, afin de vous ôter tout le désir secret de votre lit et de votre narghilé. On fait le bien pour le bien et pour peu de satisfaction de dehors, car les hommes, la masse n'est jamais satisfaite, et la reconnaissance du bienfait n'arrive que bien tard de la part du public. La seule consolation est l'estime des amis, qui comprennent le mérite et savent l'apprécier. Vous usez un peu de la ruse ; par votre lettre *m'ai uns cu miere să vorbesc* ; soit, de vous instruire des petites causes d'ici — me paraît un devoir, car souvent les petites causes ont de grands effets ; je fais le bien par principe de bien, quoique j'ai fait l'expérience très souvent, que ce bien a été à mon détriment personnel. Cependant quand on aime le blanc, on n'aime pas le noir, pour le supposer blanc. Vous voyez que quatre lignes flatteuses de votre lettre vous font engloutir une page entière. Cette vengeance sera une leçon.

L'affaire du complot devient très scabreuse. On lui a donné de trop grandes dimensions ; je ne sais pas comment on en sortira. Il y a des coupables, mais la chose en elle-même ne paraît pas être si grande. Il y a plus d'escroquerie que de crime. — Voilà comment la chose se désigne jusqu'aujourd'hui d'après le B[ar]jon de M[eusebach] : un tailleur parla au député Ceziano, quelque temps après le 24 janvier, que les Boyards sont mécontents de la surprise et qu'il y a des hommes décidés à tout pour débarrasser le pays du Prince Kuza. Il est revenu plusieurs fois sur[la] même affaire. Ceziano en a fait communication à Katardgi, qui a informé immédiatement le Prince, qui prenant tout cela en riant, a informé cependant le chef de Police de faire les recherches. La Police a chargé un agent d'entrer en pourparlers avec le tailleur, a fait la même chose auprès de Ceziano, sans faire connaître à ce dernier l'agent de police, ni à celui-ci que Ceziano connaît le secret de la Police. Voici les grandes fautes que la Police a commis. L'Agent croyait Ceziano conspirateur, qui de son côté croyait l'Agent comme principal chef de la conspiration. Tous travaillaient à merveille,

l'Agent a fourni de l'argent, a commandé la bombe et a trouvé des compli- ces prêts à exécuter le crime. Le tailleur, espérant d'obtenir de l'argent s'est donné de pleine volonté, à conspirer, et pour assurer ses affiliés, il feignait d'aller chez Brancovano et chez Stirbey. — Tout cela pour vous seulement.

Je suis très curieux, comment ils en sortiront une fois que cette conspi- ration a été si grandement annoncée en Europe. Je suis très peiné pour Jean B[alatchano] quoique le premier avis du complot n'a pas été fait sans lui. J. B[alatchano] est très actif, doué de la meilleure volonté de redresser les griefs qu'on a eus contre la police misérable des gouvernements passés ; mais il est trop ardent, impatient, vif, et manque de la patience souple. Son honnêteté se révolte contre les misérabilités des coquins et des criards ; mais vouloir ce n'est pas assez pour faire d'autant plus qu'il n'y a pas beau- coup d'hommes à choisir. Ecrivez-lui de patienter, car dans son irritation, quoique très juste, il pourrait surpasser la ligne raisonnable et prudente.

D. Stourdza vous communiquera deux brochures ; l'une, *Le gouverne- ment de Balta Liman* est en vente. L'autre, *Les hommes politiques de la Valachie* a été saisie par la Police dans l'imprimerie Kopainik ; seulement deux feuilles ont été imprimées, les 2 autres ont été imprimées en nombre de 8 exemplaires par ordre de la Police. C'est un pamphlet de calomnies contre tout ce qui n'est pas ultra. Le mieux de tous est que Valentineano, qui est l'auteur supposé, veut attaquer la Police. De l'autre côté I. Mano attaque Valentineano à cause de la première brochure. L'affaire est citée pour le 25 de ce mois. On dit que Boziano va défendre Valentineano ; c'est trop pour un homme honorable, si c'est vrai.

La rupture entre D. Bratiano et le Prince est presque irrévocable. Je ne sais comment, mais on a accusé Boliak d'être l'auteur de la brochure *Les hommes politiques de la Valachie*. Il paraît que le Prince a exprimé la même idée, car Boliak demandant une audience, que le Prince lui a accordé, se défendait contre l'idée que le Prince a prise contre lui. Le Prince lui a dit : „Bratiano est un lâche espion ; il n'a droit de répéter ce qu'il entend, ici”. — Après, il a donné une leçon à Boliak, qu'il ne connaît ni 48, ni 54, ni 59 ; il ne connaît que les honnêtes et les coquins. — Je ne pense pas que cela effrayera Bratiano ; c'est un chat sauvage souple et perfide de ramper jusqu'il pourra attraper le butin.

M-me Sadyk m'écrit que les Samoyens ont donné une pétition contre la nomination et l'envoi d'Aristarchi comme caïmakam. Ils ne veulent plus d'un Grec. Mais Sir Henry enverra M-me Aristarchi pour charmer les Samoyens. — Je crois que les Valaques doivent être fiers de leur compa- triote, d'avoir rendu de tels services à un pays que les Grecs ne veulent plus d'un Grec pour gouverneur.

Mes amitiés à Alex. Golesko. Viendra-t-il ? et quand, pour occuper les finances ?

Si vous n'avez pas la brochure susmentionnée je la vous enverrai. — Mais envoyez-moi donc du *Moniteur moldave*.

La mulți ani, dar nu mai mulți ca doi ani de Paște la Iași, p-ormă să vii aici. La Valachie a besoin de vous.

Votre ami sincère

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp.

[Constantinopol], 16/28 aprilie 1859

*C. Negri către domnitor: Hotărîrea delegației romîne e de a provoca un răspuns categoric al puterilor garante în chestiunea investi-turii. Se cer instrucțiuni noi din țară. — Știri despre situația din Italia. Concentrări de trupe în Turcia. — Părerile ambasadorului englez, H. Bul-
wer, despre atitudinea Porții față de problema investi-turii. Recomandă
moderație.*

28 avril 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime,

Nous apprenons qu'on s'est assemblé trois fois déjà en conseil de ministres à la Sublime Porte, au sujet de l'investiture de Votre Altesse ; que le grand amiral Mehmet-Ali-Pacha s'est résolument prononcé contre, et que les autres ministres, tout en étant assez de son avis, n'avaient cependant encore rien décidé ; que d'ailleurs, avant la fin du baïram qui sera dans huit jours d'ici, ils ne peuvent présenter une solution quelconque à Sa Majesté le Sultan. Aussi nous sommes résolus, sauf l'approbation de Votre Altesse, de demander à cette époque une réponse catégorique et de nous retirer en cas de refus. Nous prions en conséquence, Votre Altesse, de vouloir bien se rappeler, que depuis trois mois passés que nous avons quitté le pays, nous n'avons reçu d'elle aucune autre instruction, et que dans le cas de refus, en dehors de ce que nous pourrait dire Monsieur le Ministre de France, dont Votre Altesse nous a écrit de suivre les conseils, nous serions bien aise d'avoir de nouvelles instructions.

D'après les nouvelles télégraphiques parvenues ici, l'armée française était entrée en Piémont et à Gênes, et l'on attendait l'Empereur Napoléon hier soir 27 à Turin. Ce matin on a aussi reçu la nouvelle que, de leur côté, les Autrichiens avaient passé le Tessin. Le bruit court qu'en dehors d'une alliance offensive et défensive entre la France et le Piémont, il y en a une toute semblable entre la France et la Russie. Nous avons encore appris de bonne source, que, par circulaire à ses ministres à l'étranger, la Turquie s'est déclarée neutre dans le conflit qu'elle regrettait de voir surgir entre les puissances, ses alliés, et que si de son côté elle armait aussi, c'était dans le but de maintenir le bon ordre dans ses Etats. Elle arme de tous côtés. Les ré-difs affluent de Trébisonde, Brousse-Angora, Smyrne. Aussitôt arrivés ici, ils sont habillés, armés et expédiés à Schoumla, quartier général. On parle aussi d'un appel aux bachibouzouks par enrôlement.

M. Filipesco ayant rencontré aujourd'hui l'ambassadeur d'Angle-terre chez le général Durando, S. Ex. lui a dit qu'elle pressait de toutes ses forces la S. Porte, dans son propre intérêt, à accorder l'investiture, et qu'en cas qu'elle ne le voulût point, elle ne pourrait plus guère compter sur les cinq puissances signataires du protocole du 14 avril¹, lorsqu'elle aurait encore quelque chose à leur demander relativement aux stipulations faites

¹ In ms : 14 février.

en commun par rapport aux principautés. S. Ex. dit encore qu'il nous fallait user dans nos procédés ici de la plus grande modération pour ne mettre aucun tort de notre côté. Mais en cela il n'y a rien à nous reprocher, car nous ne sommes jamais sortis des bornes des convenances et de la patience la plus exemplaire.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643 f. 236-236^v, autograf Negri. Publicată de A.D. Xenopol în „Arhiva” XII (1901), p. 67-68; reprodușă de acelaș în *Domnia lui Cuza Vodă*, II, p. 271-273, de data aceasta însă despărțită în 2 scrisori separate. — Xenopol datează scrisoarea 14/26 aprilie.

351

Iași, 17/29 aprilie 1859

Ministrul de Externe al Moldovei, L. Steege, către C. Negri: Adresa cu care se trimit șapte redacțiuni oficiale ale protestului guvernului către Puterile garante în chestiunea „actului de navigație pentru Dunăre”.

Nr. 1277

Iassii, 17 aprilie 1859

priimită 2/14 mai 1859

răspuns că n-au vrut să primească nume oficial — 20 mai. [C. Negri]

Domnul meu,

Alăturat am onoare a vă transmite șapte expediții oficiale și o copie (pentru treburile Dv.) a protestului ce guvernul au găsit de cuviință a adresa Puterilor garante în obiectul actului de navigație pentru Dunăre.

Binevoți a înmîna întii și cît să va putea mai în grabă, E. S. ministrului Trebilor Streine a S. Porți pe exemplariul ce i s-au destinat și apoi și pe celelalte exemplare reprezentanților a celorlalte puteri, stăruind a dobîndi pretutindeni, de va fi chip, semne oficiale de primire acestor documente și acuzînd și Secretariatului recepția lor.

Interesul nostru fiind ca să se primească negreșit protestul de cătră In. Poartă, apoi spre înlăturarea unei pedici eventuale, s-au sigilat plicul cu sigiliul de mai nainte. De socotiți însă de cuviință, sinteți liber a da hărțile deschise.

Priimiți mă rog, Domnul meu, sinceră espresia înaltei mele considerații și prietinescului meu devotament.

Ministrul Treb. Streine a Moldovei

ad Interim,

L. Steege

Bibl Acad., R.P.R., ms. 4644, f.34. Autograf Steege.

București, 17/29 aprilie 1859

Gradowicz către I. Ghica: Gînduri pentru soarta Principatelor sugerate de vestea izbucnirii războiului franco-sardo-austriac. Poziția domnitorului în cazul intrării Rusiei în război. Tabăra de la Ploiești. Problema înzestrării armatei prin lansarea unui împrumut intern.

Reușita lui I. Ghica împotriva radicalilor

Comentarii în jurul hotărîrilor luate la conferința de la Paris. Aprecieri nefavorabile la adresa lui St. Golescu.

Bukarest, le 17/29 avril 1859

Mon Prince,

Voilà-nous en guerre¹. Sera-t-elle au profit de la Roumanie? Je pense oui, mais après une durée de cruelles anxiétés, après de grandes souffrances à la suite des occupations des troupes en marche vers la Turquie, et après de grands dangers d'être sacrifiée à l'ambition de la diplomatie. Hier on a reçu ici des nouvelles de „la confirmation de l'alliance off[ensive] et déf[ensive] de la France et de la Russie, du rejet des dernières propositions anglaises par l'Autriche, de l'ultimatum direct de l'Autriche à Turin pour désarmer les troupes sardes et de l'arrivée des Français à Turin”. On ne dit pas quels Français; d'un corps d'armée, de l'état-major, des simples généraux? Dans tout cas la guerre est irrévocable! Mais l'Autriche ose-t-elle faire la guerre sans [l']alliance de l'Angleterre et de la Prusse? Ou les propositions anglaises n'étaient que trompeuses pour gagner le temps? Ou l'Autriche, malgré l'habileté de Mr Bruk, trouve dans la banqueroute, qu'elle ne peut déclarer qu'à la suite d'une guerre? L'alliance franco-russe garantit les Principautés d'une invasion turque ou autrichienne; mais n'est-elle pas une nécessité d'une occupation russe? Dans quelle position se trouvera le Prince Kuza? Il ne s'agit pas à présent des nobles sentiments; il s'agit d'aller dans le courant de la politique française tant qu'elle peut faire profiter le pays. Mais la politique française en Occident ne convient aux Russes en Orient. La guerre commencée sur le Pô pourra finir sur le Balkan. Ici l'alliance pourra se briser, car la Russie voudra profiter de ce terrain pour son intérêt, et la France n'agira que pour soutenir des intérêts des Slaves méridionaux.

Je ne pense pas que l'occupation russe sera aussitôt. Le Prince aura le temps de concentrer toute l'armée moldo-valaque dans un corps, qui exercé pendant quelques mois, pourra agir ensemble avec les Russes, mais comme corps séparé et pas incorporé dans l'armée russe; car si la Russie prendra part à la guerre activement, les Moldo-Valaques seront forcés de participer à l'action. Pour que les Roumains conservent une action honorable, il faut absolument qu'on fait venir un général et quelques officiers

¹ Războiul franco-sardo-austriac a izbucnit la 14/26 aprilie 1859.

supérieurs français, car à défaut de ceux-là ¹, la Russie leur donnera ses officiers et la participation du corps roumain ne sera qu'en troisième ligne, politiquement parlant ².

Les ordres, comme vous le savez, sont déjà donnés pour la concentration de ce corps à Ploiești ; les Moldaves ont les tentes, les Valaques n'en ont pas. La Vistiairie n'a pas l'argent ; on a fait appel à la nation pour l'emprunt de 8 millions pst. Je doute fort qu'on y réussisse. On pourra prendre les réserves des gardes-frontières, des milices, des dorobantz, qui ont une réserve de 2 millions pst. C'est une trop petite somme, qui servira à peine pour établir le camp de l'armée. Les ultras crient contre le ministère, qui par la non-réussite de l'emprunt national discréditera le principe de l'élection de 24 janvier. Ils ont raison jusqu'à un certain point, mais que faire si on n'a pu faire un emprunt à l'étranger ? On doit s'adresser à la nation. C'est vrai que ceux qui sont animés de bonnes intentions n'ont de l'argent, et ceux qui ont de l'argent se soucient peu de le donner au gouvernement ; alors on sera forcé de mettre en réquisition les monastères dédiés, et si on leur fera compte de ce qu'elles devaient payer d'après le Règlement organique depuis 1832, le pays trouverait un trésor abondant pour couvrir toutes les dépenses extraordinaires. Mais même cette mesure prise, comment avoir du numéraire ? Les monastères ne les ont pas ici, et le fermage de cette année est ou devait au moins déjà être payé. Vous voyez les difficultés de toutes parts. Dites-moi un mot, comment vous faites pour votre part en Moldavie, car vous devez vous acquitter presque de la moitié.

On me dit que votre élection à Tîrgovest est assurée, malgré tout le travail et acharnement des ultras, qui vous combattent cette fois-ci ouvertement.

Mr. Etienne G. a fait des boulettes, il a annoncé la troisième conférence qui jamais n'a eu lieu. La deuxième a décidé du sort de l'élection du Prince Kuza et de l'avenir, qui n'est pas obligatoire pour le Prince, qu'en cas si la Porte adhérerait à la décision des 5 puissances. Or si la Turquie n'a pas le bon sens d'envoyer l'investiture immédiatement, le Prince n'est obligé envers la Turquie en rien, et ce qui arrivera, sera pour la Turquie une conséquence de sa faute. Mr Etienne ne paraît pas être initié dans les affaires politiques de l'Europe, il n'a pas même le nez fin de flairer les faits accomplis 24 heures avant la publication officielle. Cette semaine est si intéressante par la précipitation des faits, et il n'envoie aucune dépêche, pour rassurer le monde intéressé.

Le Prince a ajourné son départ pour la petite Valachie, afin d'être présent ici de recevoir des nouvelles et de hâter les préparatifs de la formation du camp de Ploiești.

Votre ami dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica, Coresp.

¹ În text ; ces.

² Deși Gradowicz prezintă lucrurile de pe poziția sa de ostilitate și neînțelegere a politicii ruse, merită să fie subliniată informația deosebit de interesantă pe care el o dă cu privire la eventualitatea unei conlucrări militare romno-ruse împotriva Austriei.

Constantinopol, 20 aprilie/2 mai 1859

C. Negri către domnitor: Procurarea de corturi pentru armată; informații despre calitate și preț. La sfârșitul Bairamului se așteaptă hotărârea Turciei în problema investiției. — Știri din Italia.

2 mai 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Après la réception de la dépêche du 30 avril concernant les tentes pour l'armée, j'ai immédiatement pris des renseignements de divers côtés, desquels il ressort selon les relations sous No. 1, 2 et 3 que j'ai l'honneur de ci-joindre ¹ qu'en définitive une tente pour dix soldats en bonne toile turque et doublée coûte en moyenne dix ducats, une tente pour officier 28 ducats, et que 2 000 tentes peuvent être livrées en deux mois. Le ducat, quoique ayant haussé de 67 à 74 piastres à cause des derniers événements, on ne peut guère le donner qu'à 70 p. et encore pour marchandises.

La fin du Bairam approche, et la S. Porte donnera enfin une réponse aux ambassades et à nous au sujet de l'investiture. Depuis la guerre en Italie il s'est produit un grand revirement dans la politique du cabinet ottoman, et d'après ce qu'on nous a dit hier au soir encore à une ambassade, l'investiture ne sera point donnée. Dans six jours d'ici nous pourrons faire connaître à Votre Altesse la décision dernière qu'aura prise la S. Porte.

Il est encore arrivé hier deux bateaux chargés de redifs venant d'Asie, destinés à suivre ceux qui les ont devancés. La seule nouvelle qui soit arrivée ici du théâtre de la guerre ces derniers jours, est que 120 mille Autrichiens sont entrés en Piémont et qu'on s'attend à un conflit très prochain entre les deux armées. On dit encore qu'à la suite d'une démonstration toute militaire, le grand Duc de Toscane a quitté ses Etats et que le roi V. Emmanuel a été proclamé dictateur à Florence.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 240-240^v, autograf Negri.

București, 21 aprilie/3 mai 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Despre temerile sale de o extindere a războiului în Balcani; în consecință insistă pentru urgentarea acordării investiției din partea Turciei; argumentele.

¹ Rapoartele lipsesc.

J'ai reçu hier votre Nr. 59 du 27 avril. Hélas, nous avons la guerre. Où finira-t-elle ? Dieu donne que je me trompe, mais je crains fort, ce sera aux Balkans qu'on amènera la guerre d'Italie. Je ne crains ni la France ni la Russie, je crains l'Autriche, qui une fois perdue l'Italie, trahira la Turquie pour dédommager sa maison avec la Bosnie qu'on lui cédera.

Je n'ai rien à ajouter à ma dépêche d'aujourd'hui ; faites ce que vous pouvez pour qu'on donne l'investiture au Prince ; plus tard la Turquie regrettera de n'avoir pas fait, ou d'avoir fait trop tard ce qu'elle devait faire par l'initiative.

Cuza est aujourd'hui dans toute sa sincérité, et considéré par des hommes raisonnables, il ne sera demain, si les événements le prennent à l'improviste, rien n'étant arrangé entre lui et la Turquie.

Votre ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 236-237.

355

[Constantinopol, mai 1859]

C. Negri către ambasadorul Lallemand: Expune situația penibilă a deputăției după 4 luni de așteptare zadarnică; e hotărât să se adreseze lui Fuad Pașa.

Monsieur le Comte

Partis des Principautés, il y a quatre mois, pour solliciter auprès de la S. Porte l'investiture du prince élu par nos deux pays, nous avons patiemment attendu la décision des conférences ; nous avons encore attendu quarante jours après cette décision et nous ne sommes pas encore parvenus, non pas à avoir cette investiture, mais même à savoir si on nous la donnerait ou non.

Ces retards n'ont pas été favorables aux principautés. L'incertitude où l'on s'y trouve à cet égard réveille et encourage les ambitions des mécontents, entrave la marche d'un gouvernement que l'on croit provisoire, et fait que l'ordre a de la peine à s'établir définitivement. Cet état de choses, Monsieur le Comte, s'aggrave de jour en jour par le retard que la S. Porte met à se prononcer, et il pourrait bien se faire que nous tombions dans des complications plus grandes encore que celles qui nous sont faites aujourd'hui.

Pour ces raisons, nous trouvant dans la nécessité de provoquer un terme à cet état d'incertitude et de prolongation indéfinie, nous sommes décidés à nous adresser à Son Excellence Fuad-Pacha, pour lui demander, au sujet de l'investiture, une réponse quelle qu'elle soit. Si Son Excellence nous donne une réponse négative ou ne nous en donne aucune, comme c'est plus probable, nous quitterons Constantinople où la position équivoque et fâcheuse que subit notre mission a fortement humilié et indisposé nos pays, lesquels aviseront ensuite à ce qu'il y aura de mieux à faire pour que leur gouvernement échappe aux difficultés de la situation présente.

Nous ne saurions procéder à cette démarche sans d'abord vous prier, Monsieur le Comte, de permettre que nous ayons l'honneur de lui adresser nos plus humbles sentiments de gratitude et de reconnaissance pour le généreux appui que le gouvernement de Sa Majesté l'Empereur des Français a accordé aux principautés, nous flattant de l'espoir qu'Il daignera le leur continuer tant dans les circonstances présentes qu'à l'avenir.

[Text] dres de Lallemand [C. Negri].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 260-260^v, 267, autograf Negri.

356

[Constantinopol], 24 aprilie/6 mai [1859]

Lallemand către Negri: Restituie conceptul de scrisoare adresată de delegația moldoveană lui Fuad Pașa, cu observațiile și modificările respective.

Vendredi matin, 6 mai

Monsieur,

J'ai l'honneur de vous remettre ci-joint le projet de lettre à Fuad-pacha que vous avez bien voulu me communiquer.

Si vous me permettez de vous en dire mon avis, je vous confierai que la fin me paraît conçue en termes propres à indisposer le ministre. Vous savez combien les Turcs sont susceptibles sur l'article des formes et formules ; je crois que la *considération la plus distinguée* est capable de faire plus de tort à la pièce auprès d'eux que la rédaction simple ne lui ferait de bien. Il faudrait je crois une formule qui marquât plus de déférence.

Je ne vois pas de mal à ce que la délibération prise par la conférence le 14 avril y soit énoncée d'une manière peu exacte ; il est même d'assez bon goût de ne pas paraître trop bien savoir ce qui s'est passé dans le sein du congrès. Il n'y a pas eu, je pense, de protocole, signé, ce qui supposerait que tout le monde est tombé d'accord. Il y a eu seulement une résolution prise à la majorité de cinq contre deux. Mais peu importe, je le répète ; il n'est pas indispensable de modifier ce passage de la lettre.

Au surplus, Monsieur, quant à la remise de ce document, ne pensez-vous pas qu'il conviendrait d'attendre que la Porte nous eût fait une réponse à nous-mêmes sur le sujet de la double investiture ? Cette réponse ne saurait tarder. Je pense que nous la recevrons dans les premiers jours de la semaine prochaine. Alors le moment sera venu d'en demander une vous-même et de remettre à cet effet la lettre signée par la députation.

Je m'absente aujourd'hui même pour 3 jours, et je reviendrai ici lundi, où j'espère avoir l'honneur de vous voir.

Agrérez, Monsieur, l'assurance de ma haute considération et de mes sentiments très distingués.

A. de Lallemand

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 19-19^v, 22-22^v, original.

357

Constantinopol, 27 aprilie/9 mai 1859

C. Negri către domnitor: Îi comunică textul adresei către Fuad Paşa, solicitînd pronunţarea în chestiunea investiţiei. — Aşteaptă mai întîi răspunsul Porţii către ambasadori. — Războiul din Italia.

9 mai 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Le Baïram étant passé, nous fîmes une adresse à S. E. Fuad-Pacha dont voici la teneur : qu'étant porteurs des arzmagzars des deux Assemblées de Valachie et de Moldavie, et envoyés ici pour solliciter auprès de S. M. le Sultan l'investiture du prince élu par ces deux pays, lorsqu'à cet effet nous eûmes l'honneur de nous présenter à S. Ex. ainsi qu'à S.A. le grand Visir, S.E. nous dit que le gouvernement de S.M.I., se proposant de soumettre à de nouvelles conférences le cas imprévu de la double élection du prince, ne pouvait rien décider à ce sujet jusqu'au résultat définitif des dites conférences ; qu'ayant appris que, par un protocole signé le 14 avril, les hautes puissances avaient pris une décision concernant la dite élection, nous venions prier S. Ex. de bien vouloir nous donner une réponse, afin que nous puissions nous-même nous acquitter de la mission qui nous avait été confiée ; que, quelle que serait cette réponse, nous la sollicitons auprès de S.E. et nous la priions de vouloir bien prendre en considération que sans en avoir jusqu'à présent importuné S.E. nous étions ici depuis trois mois à l'attendre.

Avant d'envoyer cette adresse nous la montrâmes à M. le comte de Lallemand lequel nous dit d'attendre que les ambassades eussent-elles d'abord reçu une réponse de la S. Porte au même sujet, qu'on leur avait promise immédiatement après le Baïram, et que cette réponse reçue il nous en donnerait aussitôt avis, après quoi seulement nous devions en

demander une aussi. Nous attendons donc avec cette patience qu'on nous recommande de toutes parts, pour ne point mettre, comme nous l'avons déjà écrit à Votre Altesse, aucun tort de notre côté et pour légitimer par là et d'avance tout ce que nos pays croiraient devoir faire en cas d'un refus de l'investiture.

Nous avons vu des correspondances de Paris où il est dit que la guerre actuelle pourrait bien se terminer en Orient encore, par une nouvelle intervention des puissances, pour calmer et régler plus définitivement le sort des provinces qui seraient troublées par les événements de la guerre d'Italie. L'Empereur Napoléon laisse en son absence la régence à l'Impératrice. La duchesse de Parme s'est retirée dans la forteresse de Plaisance. On dit aussi que S.S. le Pape se prépare à quitter Rome où l'on a fait de grandes ovations à l'ambassadeur de France et aux troupes françaises. Cent cinquante mille Français sont en Italie, et l'on dit encore que l'Empereur Napoléon cédera le commandement des deux armées au roi V. Emmanuel, que cela sera un grand honneur fait à l'Italie, comme aussi cela dénotera que cette guerre ne sera qu'en Italie et pas au delà. La télégraphie politique est interrompue ici, en sorte que depuis quelques jours l'on ne reçoit plus aucune nouvelle. On dit encore qu'un bataillon de troupes modenaises commandées par des sergents a passé en Piémont avec armes et bagages.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 240-240^v, 246-247^v, autograf Negri.

358

Constantinopol, 2/14 mai 1859

C. Negri către domnitor: Poarta a hotărât să se pronunțe în chestiunea investiturii. — Spre un guvern Kibrisli Mehemet Pașa, favorabil investiturii.

14 mai 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Depuis la dernière lettre que nous eûmes l'honneur d'écrire à Votre Altesse nos affaires ont encore pris une autre tournure, et nous croyons que cette fois-ci ce sera la dernière. Nous nous préparions déjà à envoyer à S. E. Fuad-Pacha la note dont copie a été ci-jointe¹ à Votre Altesse, après les quelques jours qu'à l'Ambassadeur de France on nous avait conseillé d'attendre, lorsque S.E. l'ambassadeur d'Angleterre nous envoya dire qu'il avait tout lieu de croire que la S. Porte après une vigoureuse note collective des représentants des cinq puissances signataires du protocole du 14 avril, donnerait incessamment une réponse au sujet de la

¹ Vezi scrisoarea nr. 356.

double élection de Votre Altesse et que cette réponse serait comme nous la désirions; qu'il nous engageait donc à l'attendre avant toute autre décision de notre part et à nous maintenir encore dans la modération.

D'un autre côté nous apprenions en même temps que les cinq ambassadeurs avaient mis un délai de six jours pour avoir une réponse, et que la S. Porte après la note collective en question avait résolu de donner l'investiture, qu'on arrangeait dans ce moment-ci un nouveau ministère à la tête duquel serait Kibrîsli Mehemet Pacha, comme je l'avais écrit dans le temps à Votre Altesse pour que l'investiture soit donnée par lui.

Hier quelqu'un est venu nous assurer que le même jour un grand conseil ayant été tenu au Yali du grand Visir, il avait été enfin décidé qu'on donnerait l'investiture et qu'on s'occupait déjà de la rédaction de la pièce affirmative à faire en réponse à la note des ambassadeurs. Il faut bien nous attendre à de nouvelles restrictions demandées par la Turquie, mais les cinq puissances ont résolu d'avance qu'elles s'en tiendraient à ce qui a été décidé en conférence seulement, à Paris, et n'admettront pas autre chose.

Telle est la situation actuelle, et nous espérons que par le prochain bateau français nous pourrons annoncer à Votre Altesse la résolution définitive de la S. Porte au sujet de l'investiture. Nous avons dû nous diriger avec beaucoup de prudence entre les nombreux éléments hostiles d'ici, et quand nous aurons l'honneur de revoir Votre Altesse, Elle se convaincra que notre mission ne se sera pas accomplie sans de grandes et sérieuses difficultés de toute sorte.

Mais que Dieu protège nos pays et Votre Altesse dont nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 248^v, 249, autograf Negri.

359

Constantinopol, 4/16 mai 1859

C. Negri către ministrul de externe — Iași: Confirmă primirea notei din 17 aprilie și a celor 7 piese. — Recapitulează situația în ce privește investitura. În consecință așteaptă răspunsul Turciei, înainte de a prezenta nota menționată.

4/16 mai 1859, Constantinople

J'ai l'honneur de vous accuser réception de votre note en date du 17 avril¹, No. 1277 ainsi que des 7 pièces sous No. 1278 avec copie de leur contenu. Je crois, cependant, devoir informer Votre Excellence, qu'à en juger par le passé, il n'est pas probable que la S. Porte ni les ambassadeurs qui sont accrédités auprès d'elle veuillent les recevoir, par la

¹ Supra nr. 351.

raison que notre gouvernement n'est point encore officiellement reconnu par celui de S.M.I. le Sultan.

D'ailleurs voici la situation présente. Les représentants des cinq puissances signataires du protocole du 14 avril, par une note collective ont mis la S. Porte en demeure de se prononcer incessamment sur la double élection de Son Altesse le Prince, et j'ai tout lieu de croire d'après les derniers renseignements puisés aux ambassades, que la réponse sera affirmative. Si toutefois la S. Porte en donnant l'investiture, y mettait pour condition de nouvelles restrictions, les cinq puissances, autant que j'ai pu comprendre, s'en tiendraient à ce qui a été décidé aux conférences de Paris, et n'admettraient pas autre chose.

En vue de ces circonstances, il me semble, sauf l'avis ultérieur de votre Excellence, qu'étant sur le point d'obtenir l'investiture, il faudrait d'abord attendre ce résultat pour remettre les ci-dessus dites pièces, au lieu d'exposer le gouvernement de Son Altesse à un nouveau refus, par une démarche de ma part intempestive encore. Je pourrai bien faire parvenir les dites pièces à leur destination, mais il est certain que je ne pourrai obtenir aucun acte qui légitime leur réception officielle, comme votre Excellence me l'enjoint. J'en donnerai, néanmoins, officieusement connaissance à M. le ministre de France, et après avoir eu son avis j'en informerai votre Excellence qui voudra bien alors me donner des instructions positives. Agréé etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 249^v, autograf Negri.

360

București, 5/17 mai 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Știri de pe frontul din Italia. — În țară, consulul Austriei se silește să câștige ascendent asupra domnitorului; critică pasivitatea Turciei. — Despre relațiile Ion Ghica — Al. I. Cuza.

No 20

Bukarest, le 17 mai 1859

J'ai reçu votre lettre No 61 du 11 mai. On dit ici que les Autrichiens se retirent en Lombardie derrière le Tessin; c'est très probable car ne pouvant emporter par un coup de main Casule et Turin, ou Novi pour intercepter la ligne entre Gênes et Alexandrie, les Autrichiens se trouvent dans une mauvaise position et se retirent derrière les grands et forts retranchements qu'ils ont sur le Tessin, Adige et Mincio.

Ici l'Autriche a pris le devant auprès du Prince Kuza; la note du consul autrichien est trop flatteuse pour la prendre au sérieux. Les consuls de France et de la Russie, qui ont à accuser tant, n'ont jamais flatté autant les relations avec le gouvernement Kuza que l'a fait le consul autrichien. Et la Turquie? Restera-t-elle en arrière? La Russie ne le

demande pas mieux ; et soyez sûre que la Porte Ottomane le regrettera, si le feu prendra en Europe.

Ion Ghika doit revenir aujourd'hui à Bukarest. Je crains qu'il s'est brouillé avec Kuza, mais ce dernier sera forcé de revenir sur Ion Ghika. Dans ma prochaine je vous dirai davantage de ces intrigues que les ultras ont fait jouer contre Ion. Dans trois collèges son élection a été débattue, et personne n'était pas élu car dans ces trois collèges les votes étaient partagés en égal nombre entre Ion et un autre candidat.

Votre ami sincère

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 240-241.

361

Constantinopol, 5/17 mai 1859

C. Negri către ministrul de Externe Sc. Fălcoianu : Recomandări pentru prevenirea întârzierii scrisorilor. — Explicații date de Negri la întrebările puse în legătură cu rostul taberei de la Florești. — Evenimentele de la Galați. — Despre nota colectivă a celor cinci puteri remisă S. Porți. Încredere în apropiatul sfârșit al misiunii deputației române la Constantinopol.

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur d'accuser réception de la lettre que Votre Excellence m'a écrite le 14/26 du mois passé et que j'ai reçue aujourd'hui à peine. Comme de semblables retards pourraient en se répétant, être préjudiciables à votre correspondance ultérieure je prends la liberté de vous engager Monsieur le Ministre à l'envoyer désormais par Braïla et la voie de mer, d'où les paquebots tant français, qu'autrichiens arrivent ici trois fois par semaine.

Je me conformerai de tous points au contenu de votre communication, d'autant plus qu'ayant déjà été interrogé au sujet du camp des Carpathes comme on l'appelle ici, j'ai expliqué qu'en vertu de la convention du 19 Août les milices des deux Principautés devaient se réunir chaque année en un seul camp, sous le commandement alternatif des généraux valaques et moldaves, qu'effectivement Focșani, lieu central où ce camp devait être assis, se trouvait situé près des Carpathes, sans que pour cela il y eût aucune autre déduction à en faire, que la stricte observation de la dite convention.

J'ai en même temps vu les explications que votre Excellence a bien voulu me donner concernant l'odieuse tentative de Galatz — et je pense de mon côté que le gouvernement devrait donner le plus de publicité possible à de pareils actes, afin de rétablir les faits sous leur véritable jour,

après tout ce qui s'en est dit dans les journaux et les correspondances hostiles.

Les représentants des cinq puissances signataires du protocole du 14 Avril, par une note collective ont mis la S. Porte en demeure de se prononcer incessamment sur la double élection de Son Altesse le Prince — et j'ai tout lieu de croire, d'après les derniers renseignements puisés aux ambassades, que la réponse sera affirmative. Si toutefois la S. Porte en donnant l'investiture, y mettait pour condition de nouvelles restrictions, les cinq puissances, autant que j'ai pu comprendre, s'en tiendraient à ce qui a été décidé aux conférences de Paris et n'admettaient pas autre chose. Telle est Monsieur le Ministre la situation présente.

Espérant vous pouvoir annoncer bientôt le résultat définitif de notre mission, je prie votre Excellence de vouloir bien agréer l'assurance de ma considération très distinguée.

C. Negri

Ce 5/17 Mai 1859, Constantinople

À Son Excellence

Le Ministre des Affaires étrangères en Valachie

Charles Falcoyano

Bibl. Acad. R.P.R., Corespondență diplomatică C. Negri, 1859-1861, f. 1-3. Copie.

362

Constantinopol, 8/20 mai 1859

C. Negri către domnitor: După informația Lallemand, Turcia va sublinia în răspunsul său că dubla alegere a fost contrară Convenției și că va da 2 firmane de investitură. — Vizita domnitorului pare inevitabilă. — Știri politice diverse.

Ce 8/20 mai 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Hier à Thérapia à l'ambassade de France, M. le comte de Lallemand nous dit que pour cette fois la S. Porte se décidait enfin à nous donner l'investiture; qu'il croyait, cependant, qu'elle s'attacherait à prouver, dans la réponse que les ambassadeurs recevraient, que la double élection de Votre Altesse n'est pas *non prévue* par la convention du 19 août, comme les puissances l'ont dit aux conférences, mais contraire à cette convention; de plus, qu'elle demanderait qu'en cas de nouvelles infractions, elle pût directement intervenir dans les principautés, pour ramener les choses à l'état prescrit par la dite convention. Mais les cinq puissances, comme nous l'avons déjà écrit à Votre Altesse, s'en tiendront

à ce qui a été réglé à ce sujet, le 14 avril, à Paris. D'autre part nous avons appris que la S. Porte ferait deux firmans distincts d'investiture.

Mais il surgit une question dont nous avons prévenu Votre Altesse à plusieurs reprises depuis les quatre mois que nous sommes ici : c'est celle de l'arrivée de Votre Altesse à Constantinople pour y recevoir l'investiture. Nous étions tombés d'accord avec M. le comte de Lallemand, sauf l'approbation de Votre Altesse, qu'après qu'Elle aurait reçu l'investiture, Votre Altesse viendrait ici faire une visite de politesse dans le courant de l'année. Hier S. E. l'ambassadeur d'Angleterre nous dit que la S. Porte s'était définitivement décidée à donner l'investiture, mais qu'il fallait que Votre Altesse vint ici Elle-même pour la recevoir, et que c'était une condition qu'on pourrait difficilement éviter. Si cette condition était inévitable comme nous en donnerons avis à Votre Altesse dès que nous en aurons acquis la certitude, Votre Altesse alors jugera ce qu'il lui sera convenable de faire.

On attend ici très prochainement S. A. I. le grand duc Constantin qui vient de Jérusalem. S. M. l'Empereur d'Autriche est parti pour l'Italie le 16 de ce mois, et le comte de Buol ayant donné sa démission, sera, dit-on, remplacé par le comte de Rechberg, président de la diète de Francfort. Il y a eu ici de grands exercices et revues de troupes arrivées de l'intérieur, qu'on expédie aux camps de Choumla et de Sofia. Trois vaisseaux de ligne sortent ces jours-ci de la Corne d'Or pour aller croiser dans l'Adriatique où il y a déjà une flotte française commandée par l'amiral Jurien de la Gravière, et où va paraître bientôt aussi une flotte anglaise.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 249^v, 254-254^v, autographe Negri.

363

Constantinopol, 11/23 mai 1859

C. Negri către domnitor : Răspunsul Turciei întîrzie, din pricina neînțelegerilor la redactare și a unei „cauze oculte”. — Explicații cu privire la concentrarea de trupe în Marea Neagră.

11/23 mai 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Nous attendons d'un jour à l'autre que la S. Porte donne une réponse aux ambassadeurs, laquelle retarde, paraît-il, parceque les ministres ne sont pas d'accord sur sa rédaction. Les uns veulent la donner, nous assuret-on, purement et simplement dans le sens de la dernière décision des conférences, afin d'en finir avec cette question; les autres, au contraire, y veulent mettre de nouvelles conditions restrictives, et prétendent surtout que Votre Altesse vienne ici chercher elle-même son investiture donnée par un firman pour la Valachie et un autre pour la Moldavie. Ce désaccord

ne laisse pas que de beaucoup impatienter les ambassadeurs eux-mêmes, malgré qu'ils nous conseillent toujours la modération, à laquelle, Dieu merci, nous n'avons pas fait défaut ! Nous croyons que ce retard a bien aussi une cause occulte que nous chargeons M. Golesco d'expliquer à Votre Altesse.

Voyant presque tous les jours ici des envois de troupes dans la Mer Noire, comme nous n'avons pas manqué d'en informer Votre Altesse, toutes les fois que nous avons exprimé quelque crainte là-dessus aux ambassadeurs de France et d'Angleterre, ils nous ont toujours dit et formellement assurés que dans autre aucun cas ces troupes n'entreraient chez nous si ce n'est lorsque les troupes d'une autre puissance y entre-raient. Nous croyons, néanmoins, qu'il faut avoir cette éventualité en vue et penser, dès à présent, à ce qu'il serait utile de faire au cas où elle serait mise à exécution. Aussitôt que nous aurons connaissance de la réponse faite aux ambassadeurs par la S. Porte, nous nous empresserons de la faire parvenir à Votre Altesse. M. le comte de Lallemand nous a dit que de cette réponse il n'y aurait que l'investiture qui nous regarderait direc-tement et que les nouvelles restrictions que la S. Porte y mettrait pour condition ne regarderaient que les cinq puissances et seraient une affaire à traiter entr'elles seulement et la S. Porte.

Ce matin viennent de sortir du port sept navires armés en guerre pour aller croiser dans l'Adriatique, et l'on dit que le chiffre de l'armée turque entre le Danube et l'Adriatique sera porté à 150 000 hommes. On parle ici d'une grande rencontre entre les Français et les Autrichiens ; mais rien n'est certain encore, le télégraphe ne fonctionnant pas pour les nouvelles de la guerre.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 254^r, 257, autograf Negri ; publicată de A. D. Xenopol în „Arhiva” XII (1901), p. 69-70 ; reproducă de același în *Domnia lui Cuza-Vodă*, II, Iași, 1903, p. 273-275.

364

București, 12/24 mai 1859

Gradowicz către Alléon : Situația politică din Moldova. Cauzele care au dus la căderea guvernului I. Ghica : propunerea lui M. Kogălniceanu ; acuzațiile aduse lui I. Ghica ; intrigile radicalilor ; neîncrede-rea domnului ; căderea lui I. Ghica în alegerile de deputați ; rolul lui Teriakiu.

Situația din Țara Românească : guvernul moderaților (Crețulescu) scobotat de radicali, uniți cu partida lui Al. Ghica. Înlocuirea gen. Vlădoianu cu generalul Macedonski.

Bucarest, 24 mai 1859

Le Ministère Ion Ghika à Jassy est tombé par suite des ultras et de la défiance exagérée du Prince envers son premier ministre.

Voici les causes qui ont produit cette défiance.

A peine Ion Ghika a-t-il formé son ministère que M. Kogolnitchano proposa à l'occasion des débats du budget de la Commission Centrale que la Chambre décidât que les membres de la dite commission ne fussent pas rétribués jusqu'à ce qu'ils parvinssent par suite de leurs travaux au résultat désiré par les deux pays, c'est-à-dire à une union complète avec un prince étranger qu'alors le pays les récompenserait dignement. La majorité de la Chambre moldave avait embrassé cette proposition que le Ministère s'est vu forcé ou d'appuyer ou de combattre et une semaine après sa formation il a dû tomber devant une question purement nationale, donnant en même temps à l'Europe le triste spectacle d'un changement de ministère roumain tous les quinze jours. La proposition en elle-même n'avait rien d'important pour décider du sort de leur pays, mais vu que par une opposition il ne ferait que donner gain de cause au parti national en fortifiant ses perfides accusations que lui (Ghika) ne travaillait que pour le compte de la Turquie et dans un sens antinational, le Ministère n'hésita pas à appuyer la proposition de Kogolnitchano.

Une fois cette proposition adoptée, les ultras accusèrent Ion Ghika devant le Prince disant qu'il trahissait, discréditait le Prince devant le pays, devant l'Europe, prouvant ainsi que le pays ne peut pas marcher avec un prince indigène. Le prince ombrageux se laissa influencer par l'accusation et pour se débarrasser de toute attaque de Ion Ghika en cas qu'il parvienne à être élu député de la Chambre moldave il fit agir une propagande parmi les collègues électoraux qui devaient envoyer de nouveau députés, afin de faire échouer son élection.

M. Tériakiu, directeur du ministère de l'Intérieur, c'est chargé secrètement de cette tâche et sous prétexte de visiter Galatz et Ismail, dont les habitants voulaient élire Ion Ghika, il a réussi à contrecarrer son élection. La comédie jouée, Ion Ghika a tout appris et à l'arrivée du Prince Couza à Jassy il a demandé la destitution de son subalterne et a offert sa démission en cas de refus, ne voulant entendre parler d'aucune transaction. Tout le ministère ayant déclaré vouloir rester ou tomber avec Ion Ghika, le Prince a dû pourvoir à la formation d'un nouveau ministère.

Ce sont les meneurs contre Ion Ghika qui forment le ministère moldave actuel Ieporano, Donitch, Laskar Catarджи, Tériakiu ; les capacités de tous ses membres sont très faibles ; il n'existera pas longtemps à moins que la Chambre ne soit fermée.

Les ultras travaillent dans le même sens ici. Le ministère modéré actuel, quoique lent, marche sûrement ; les ultras unis étroitement aujourd'hui avec les Ghikas veulent renverser le ministère Crétzoulesco ; les ultras, pour arriver au pouvoir, les Ghikas pour empêcher les Crétzoulesco de poursuivre la recherche des comptes de la Caïmacamie Ghika.

Le Prince ne se fie pas cependant aux ultras de la Valachie et, pour se tenir prêt à tout événement, a remplacé subitement le général Vladoiano par le colonel Macédonski, en le nommant ministre des Affaires Militaires et Général Commandant des troupes de la Valachie. Vladoiano était corp et âme dévoué au Prince Alex. Ghika et son complice dans beaucoup de tripotages avec les deniers publics et dans les trois journées de l'élection du Prince. Comme il ne possède aucune connaissance militaire, le Prince ne pouvait plus le conserver à la tête de l'armée valaque. Macédonski est fils d'un officier russe qui, marié en 1812 à une Valaque, a

obtenu la naturalisation valaque. C'est un militaire purement et simplement étranger à toute politique. Il est depuis 25 ans au service militaire. C'est pour la première fois que la milice valaque a un militaire à sa tête depuis sa formation. Mais cette nomination d'un homme énergique, ne voulant participer à aucune coterie, a effarouché les ultras et les Ghikas, eux qui comptaient voir Nico Golesko à la tête de l'armée. Ils auraient pu se jouer à leur aise de celui-là, aussi considèrent-ils la nomination de Macédonski comme un défi jeté à leur pouvoir national.

La lutte s'engagera même aujourd'hui dans la Chambre et si les conservateurs ne soutiennent pas le ministère, le Prince fermera la Chambre tapageuse.

On dit que la Russie fait acheter sous main du blé en Valachie par ses agents secrets.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 134-136. Copie.

365

București, 12/24 mai 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa : Știri despre mersul războiului din Italia. — Consideră că, întîrziînd acordarea investiturii, turcii întrețin anarhia în țară.

No. 21

Bukarest, le 24 mai 1859

Aujourd'hui je n'ai aucune lettre de vous, peut-être le facteur me portera une plus tard.

Hier nous avons eu une dépêche télégraphique qui annonce que les alliés ont emporté une victoire sur les Autrichiens le 20 mai à Montebello et les Sardes sous Gen. Cialdini ont forcé la Sessia à Vercelli le 21, en refoulant les Autrichiens et en faisant une quantité de prisonniers, et un butin de munitions, de bagages et de vivres. Si l'Empereur François-Joseph s'entêtera de commander l'armée par le télégraphe de Vienne, les Autrichiens n'auront que des revers.

Nous sommes toujours dans la même position, sans argent, sans autorité morale, sans investiture, dans une anarchie d'idées et de propagande qui n'augurent rien de bon pour le pays. Tout cela est au profit de la Russie, et la Turquie ne fait qu'aider les plans de son ennemi éternel. Peut-être après la chute du C-te Buol la Turquie sera mieux avisée et travaillera dans son intérêt et non dans celui de l'Autriche. Depuis le commencement de la guerre le gouvernement français paraît ne plus s'intéresser de ce pays ; aucune dépêche n'est pas arrivée ; mais je crois savoir que le Chargé d'Affaires à Constantinople a des instructions bien positives à cet égard. Quand la Turquie enverra-t-elle l'investiture au Prince Kuza, qu'elle ne se décide *trop tard*.

Votre ami dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 242-243.

București, 17/29 mai 1859

Gradowicz către soția lui Sadik Pașa : Zvonuri despre recunoașterea îndoitei alegeri : hotărîrea Angliei și Prusiei, inițiativa Turciei, propunerea Rusiei. — Știri despre Ion Ghica.

Nr. 13

Bukarest, 13/29 mai, 1859

J'ai reçu déjà votre lettre du 23 mars Nr. 54. La poste vient à présent régulièrement.

On prétend ici l'affaire des Principautés déjà comme arrangée, l'Angleterre et la Prusse ayant adhéré à l'idée de reconnaître le fait accompli de la double élection, vu que les deux gouvernements restent séparés. Quant le bruit s'est répandu que la Porte y consent et c'est elle qui veut prendre l'initiative à demander la reconnaissance de la double élection, le consul russe a été très surpris et encore plus mécontent¹. Quoi qu'il en soit, la position d'ici est intolérable et il faudrait bien une fois prendre une décision, quelle qu'elle soit. Mais je crois que les puissances s'occupent peu pour le moment des principautés, vu l'Italie qui provoque une guerre. L'Autriche doit y avoir aujourd'hui 300.000 hommes et elle veut essayer son armée réorganisée depuis 1851.

Cependant la Russie s'y mêle et sa proposition d'un Congrès des 5 grandes puissances à Londres ou Berlin a été acceptée par la France et l'Angleterre. C'est la proposition d'un armistice avant la guerre, car même les arrangements pris dans le Congrès ne seront que des palliatifs et la France recommencera la lutte en Italie pour en chasser l'influence de la domination antrichienne.

Ion Ghika est à Jassy, nous verrons s'il pourra mener les brides constitutionnelles d'un pays peu soumis à l'exécution et à l'observation des lois.

Votre tout dévoué ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 226-227.

Constantinopol, 18/30 mai 1859

C. Negri către domnitor: Înainte de investitură, Turcia va prezenta o contra-propunere. — Reprezentanții Puterilor sînt hotărîți s-o respingă. — Deputația romîndă a adresat o notă ambasadurilor.

¹ Pentru insinuările și răstălmăcirile caracteristice lui Gradowicz, vezi *Introducere*, p. XLIII.

Altesse Sérénissime

La S. Porte avant de donner l'investiture va bientôt présenter, en réponse aux cinq puissances, une contre-proposition à ce qui a été décidé en conférence le mois passé, par laquelle elle veut se réserver le droit d'intervenir dans les principautés toutes les fois, qu'à sa seule appréciation, elle croira que la convention a été violée. Elle veut aussi y intercaler l'arrivée de Votre Altesse ici pour recevoir l'investiture, ainsi que d'autres clauses de moindre importance, encouragée qu'elle est à cela par un ou deux ambassadeurs d'ici. Cependant, la plupart des ambassadeurs des cinq puissances n'admettront point cette contre-proposition, et s'en tiendront strictement à ce qui a été décidé en conférence, par la raison qu'on ne peut ni changer ni détruire individuellement ce qui a été fait en commun, et que ce ne serait tout au plus qu'à la même conférence que l'on pourrait ajouter quelque chose à ce qui y a été décidé. Or cette conférence n'existant plus, les choses doivent par conséquent rester telles qu'elles y ont été stipulées. Cette réponse va être faite à la S. Porte aussitôt que la contre-proposition sera adressée aux dits ambassadeurs, et ils l'attendent incessamment, quoique l'arrivée du grand duc Constantin, qui doit arriver à Constantinople ces jours-ci, occasionnera probablement encore des retards. Nous prévenons Votre Altesse qu'il ne serait pas impossible que tous ces retards n'eussent, entr'autres pour cause, l'attente où est la S. Porte de quelques troubles dans les principautés. Aussi que Votre Altesse veuille à ce que les tendances des gens, qui ont intérêt à troubler l'ordre public, soient rigoureusement écartées.

De notre côté, voyant que Votre Altesse ne nous a rien fait savoir après nos dernières lettres, nous avons pris sur nous de provoquer une fin tant à la situation du pays qu'à la nôtre ici, et nous avons écrit une note circulaire aux cinq ambassadeurs, dont nous avons l'honneur de joindre copie à Votre Altesse¹. Nous l'avons d'abord soumise à M. le comte de Lallemand qui l'a approuvée, mais qui nous a dit de ne demander une réponse à la S. Porte qu'après qu'elle en ferait une aux ambassadeurs.

La situation politique est un peu tendue ici. La S. Porte voyant probablement la France engagée en une grande guerre et la Prusse et la Confédération germanique sur le point de se prononcer d'une façon ou de l'autre, traîne en longueur et espère en quelque événement inattendu qui satisfasse sa volonté. Aussitôt que nous saurons quelque chose de plus positif, nous nous empresserons d'en avertir Votre Altesse.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 257-257*, 272, autograf Negri.

Constantinople, 20 mai/1 iunie 1859

Deputația română către ambasadori: Solicită intervenția pe lângă Poartă pentru urgentarea răspunsului în chestiunea investiturii.

¹ Vezi doc. următor.

Excellence

Nous prions Votre Excellence, mes collègues et moi, de permettre que nous ayons l'honneur de Lui présenter nos très humbles remerciements, non seulement pour la nouvelle qu'Elle a bien voulu nous donner au sujet de l'acceptation par Sa Majesté le Sultan de la double élection du prince Couza, mais surtout pour la part que Votre Excellence y a prise, afin de la faciliter. Nous ne savons cependant pas quelles sont les conditions que la S. Porte a peut-être mises à cet acte; car depuis quatre mois passés que nous sommes arrivés ici, porteurs des arzmagzars des Assemblées de Valachie et de Moldavie, la S. Porte ne nous a honoré d'aucune communication.

A en juger par le passé, nous nous attendons à ce qu'il en soit de même à l'occasion présente de l'investiture. Nous prenons la liberté d'exposer à Votre Excellence, qu'outre que nos pays se sont fortement ressentis d'une attente si prolongée et si patiemment subie par nous, mais qu'ils verraient avec de grands regrets le peu de cas que la Sublime Porte continuerait à faire de la députation qu'ils ont envoyée porter à Sa Majesté le Sultan les dits arzmagzars émanés à l'unanimité de leurs deux chambres.

Nous flattant de l'espoir que Votre Excellence voudra bien interposer ses bons et puissants offices auprès de la S. Porte, afin d'éviter à nos pays cette nouvelle déconsidération qui les mettrait peut-être dans la nécessité d'aviser à en mitiger les effets dans des limites moins humiliantes, nous avons l'honneur de prier Votre Excellence de bien vouloir agréer l'assurance de notre plus profonde et respectueuse considération.

Péra, ce 1 juin 1859

C. Negri

A son Excellence Sir Henry Lytton Bulwer G.C.B. Ambassadeur de Sa Majesté Britannique.

4 iunie. Din gură spus totul. [Nota lui Negri]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 263-263^v, 266, autograf Negri.

369

București, 23 mai/4 iunie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Condoleanțe. — Critică atitudinea turcilor față de Ion Ghica. Cere amănunte în legătură cu „intrigile Ghiculeștilor” la Constantinopol. — Lipsa de știri externe.

No. 22

Bukarest, le 4 juin 1859

À cause du changement du départ du courrier je ne vous ai écrit mardi passé. Dans le courant de cette semaine j'ai reçu vos trois lettres, No 62 du 18 mai, No 63 du 25 mai et aujourd'hui No 64 du 1-er juin.

601'

Je comprends bien votre chagrin produit par la perte d'un frère chéri, mais mon Dieu, nous sommes faits pour subir plus de malheur que du bonheur; il s'agit d'avoir la force de circonscrire les douleurs et ne pas se laisser envahir par des sentiments trop douloureux, car quelle perte qu'on subisse, il reste toujours à l'homme un devoir pour d'autrui. Veuillez bien croire à ma sensibilité à votre douleur.

Les Turcs sont des crétins bien ingrats s'ils peuvent, non accuser, mais soupçonner Ion Ghika. Ils regretteront de ne pas avoir profité de ses offices, et Sadyk a eu bien raison en ce qu'il vous a écrit. Pour le moment Ion reste ici, mais je crois qu'il ira rejoindre sa femme à Constantinople pour faire le voyage avec elle en Europe.

Je vous prie expliquez-moi cette énigme: Le chargé d'affaires de France à C-ple écrit à Bécларd: „Prévenez le prince Kuza d'être en garde contre les Ghica qui font ici des grandes intrigues et ont d'appui en haut lieu. Est-ce Bulwer? Chez qui: chez Aali Pacha, Fuad Pacha, chez l'ambassadeur d'Angleterre? les Ghica à l'exception de Ion Ghica sont capables de tout. Je crains de leur part quelques désordres dans le pays.

Ion m'a dit qu'il vous écrira aujourd'hui.

Ici nous sommes sans nouvelles, le télégramme politique est interdit à Vienne. Nous attendons les nouvelles de la guerre de chez vous. Mais quoi croire des rumeurs journalières de Pera et Galata!

Votre ami sincère et dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 244-245^v. Text parțial cifrat.

370

Constantinopol, 25 mai/6 iunie 1859

C. Negri către domnitor: Comunică contra-propunerile Turciei; subliniază clauza potrivit căreia Adunările ar putea reveni asupra primului lor vot acordat unei singure persoane. — Nemulțumirea ambasadurilor; situația critică pentru deputația română.

25 mai/6 juin 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime!

Il y a quatre jours que Mr l'ambassadeur d'Angleterre nous a écrit le billet ci-inclus, après la réception duquel nous fûmes à l'ambassade de France pour nous informer des conditions que la S. Porte mettait à l'acceptation de la double élection, car nous savions déjà, qu'au lieu de répondre aux cinq puissances, comme elles le demandaient, par une simple acceptation ou un refus à la décision des conférences du 14 avril, la S. Porte

répondrait par des contre-propositions. Aussi, cela n'a pas manqué d'être et voici le sens si ce n'est les propres termes de ces contre-propositions¹. D'abord et dans un long préambule la S. Porte s'attache à prouver que contrairement à ce qu'ont dit les cinq puissances dans les dernières conférences, la double élection est un acte illégal, contraire à la Convention du 19 août, et que si elle le reconnaît, ce n'est que pour cette seule fois et par déférence pour les puissances, ses alliées ; ensuite que Votre Altesse vienne à Constantinople immédiatement après l'investiture reçue au pays ; que cette investiture se donnera en deux firmans distincts ; que Votre Altesse, tant qu'elle siégera à Bucarest nomme un caïmacan qui la remplace à Iassy, parmi les personnes qui seront dans les mêmes conditions que celles que la convention prescrit pour les députés, et vice-versa tant qu'Elle siégera à Iassy, en donnant en même temps avis à la S. Porte. Qu'après Votre Altesse les principautés aient à élire séparément deux princes dans la personne de deux individus ; que les nouvelles infractions qui seraient faites à la convention fussent réprimées par la Turquie, d'abord en envoyant son commissaire dans les principautés assisté des consuls des puissances pour rétablir l'ordre prescrit par des remontrances, et puis en cas de refus d'intervenir à main armée ; que toutes ces susdites propositions fussent annexées à la convention du 19 août et reconnues comme partie intégrante de cette convention. Voilà, termine la S. Porte, les seules conditions auxquelles la Turquie reconnaît la double élection.

Il faut que nous fassions mention à Votre Altesse d'une clause que nous croyons figurer aussi dans les contre-propositions de la S. Porte, qui est la plus inadmissible de toutes, et que, par cela même, on a évité de nous communiquer. Il nous semble que le gouvernement ottoman a aussi glissé parmi ses propositions la suivante : qu'en cas que les deux pays par l'organe de leurs Assemblées voulussent revenir sur leur premier vote de la double élection au chef d'une seule personne, il leur serait permis de faire un nouveau choix, mais de deux personnes. Si cette clause existe, Votre Altesse en appréciera la condamnable portée qui n'est autre qu'une prime aux factions et à l'anarchie.

Ces contre-propositions si inattendues ont produit un profond mécontentement à l'ambassade de France et à d'autres ambassades dont les gouvernements, autant que nous pouvons le savoir jusqu'à présent, n'admettraient jamais autre chose que ce qui a été résolu dernièrement en conférence. La situation est très critique pour nous, parcequ'elle nous plonge dans un nouveau provisoire, vu que ces contre-propositions ne sauraient avoir aucune valeur ni être applicables qu'en tant que les cinq puissances les admettraient. Il nous serait donc de la plus grande utilité de pouvoir traverser encore ce provisoire avec beaucoup de prudence, de calme et de tranquillité aux pays, jusqu'à ce que cette crise ait un commencement de solution favorable par quelque grand événement en Italie. Nous croyons que la France ne veut pas se créer de nouveaux embarras dans ce moment-ci, et qu'elle reprendra probablement cette question des principautés en temps plus opportun.

Maintenant nous prions Votre Altesse de nous faire savoir ce qu'il faut que nous fassions. Rester ici, et que faire ou répondre dans le cas

¹ Vezi anexa.

où la S. Porte nous donnerait connaissance de ses dernières décisions ? ou bien nous en retourner au pays en protestant ou en ne protestant pas contre elle ? Que Votre Altesse apprécie notre position et veuille bien nous faire répondre et se rappeler que depuis notre départ, il y a presque cinq mois, la situation de la politique générale a fait subir à nos affaires tant de changements qu'il nous faudrait de nouvelles instructions pour les deux cas ci-dessus. Nous croyons en même temps, qu'une seule personne suffirait désormais ici, en cas que Votre Altesse voulût encore y laisser quelqu'un. L'Autriche ne paraît plus être aussi liée à la Turquie qu'avant. Le grand duc Constantin arrive demain ici.

Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 272-273^v, autographe Negri.

A N E X A

Textul primelor contrapropuneri ale Turciei

Première contre-proposition de la S. Porte.

Déclaration de la S. Porte aux Puissances garantes

Les puissances signataires de la Convention du 19 Août réunies en Conférence à Paris ont déterminé et déclaré à l'unanimité dans la séance du 14 Avril de l'année courante que la double élection du Colonel Couza n'est pas conforme à la prévision claire et explicite de cette convention. Mais les plénipotentiaires de France, d'Angleterre, de Russie, de Prusse et de Sardaigne ont en même temps proposé à la S. Porte la confirmation du Colonel Couza à l'hospodarat de Moldavie et de Valachie, d'une manière toute exceptionnelle et afin de prévenir les complications qui dans leurs opinions résulteraient d'une nouvelle élection.

De même que la S. Porte tient à coeur le développement de la prospérité des Principautés, de même elle désire sincèrement se mettre toujours en bon accord avec les hautes Puissances, ses alliées.

Les pénibles impressions des complications de nature à empêcher l'organisation définitive des deux provinces, et ses regrets résultant de la divergence d'appréciation des Puissances dans cette question ne sont pas moins vifs et sincères.

Le Gouvernement Impérial a deux raisons à demander l'exécution intégrale d'une Convention qu'il a conclue et signée avec les hautes Puissances de l'Europe savoir :

1. L'entière conservation de ses droits.
2. Le rétablissement de l'ordre légal destiné à garantir le maintien des immunités dont jouissent la Moldavie et la Valachie.

Le Gouvernement du Sultan ne pourra donc pas, ainsi qu'il serait dans l'ordre naturel des choses, permettre la perpétuation d'aucun acte contraire à la Convention, et cela en sa double qualité de Puissance signataire de cet acte et de Puissance Suzeraine appelée à en ordonner l'exécution dans les deux provinces. Et ayant eu de tout temps à coeur

d'agir d'un commun accord avec les Puissances garantes, il s'était empressé d'appeler leur sérieuse attention sur tout ce qui en premier lieu avait été commis d'illégal dans les élections moldaves et il s'était réservé le droit de refuser son investiture au candidat à l'hospodarat qui ressortirait d'une élection illégale.

Le droit de la S. Porte de faire cette réserve est incontestable, l'absence de toute objection d'aucune part à ce sujet prouve à l'évidence qu'elle a été complètement approuvée. Ainsi le Gouvernement Impérial s'attendait à voir le résultat final de cet état de choses, lorsqu'un événement tel que l'élection itérative du Colonel Couza en Valachie survint, événement qui renverse en tous ses principes la Convention de Paris.

Les illégalités nombreuses commises dans l'exécution des dispositions électorales dans les deux Principautés sont constatées. Il n'est pas notamment moins avéré que les élections valaques contrairement à la liberté d'élection prévue par la Convention, ont été faites sous l'intimidation provoquée par une faction violente.

Si la Conférence avait procédé à une enquête sur toutes ces illégalités, elle aurait sans doute relevé dans les événements de chacune des deux Principautés bien des faits contraires à son oeuvre commune. Abstraction faite de ces considérations l'organisation des deux Principautés, déterminée par la Convention du 19 Août se trouve basée sur l'institution des deux administrations distinctes ayant chacune un chef séparé, sauf l'uniformité administrative dans certains cas déterminés.

Les articles 3, 6, 9, 14, 17, 27, 32, 42, 43 et 44 de cette convention relatifs aux dispositions dont il s'agit établissent clairement que les deux Principautés seront administrées par deux hospodars séparément. On ne saurait en conséquence douter aucunement que la nomination du Colonel Couza aux deux hospodarats ne soit en complète contravention avec l'esprit et la lettre de la dite Convention.

Le Gouvernement du Sultan se trouvant toujours prêt à remplir intégralement les devoirs qui découlent pour lui des traités constants, désire et demande naturellement que les droits que ces traités lui garantissent soient aussi entièrement maintenus et respectés. Comme il ne fait que consacrer tous les efforts à la préservation de toute atteinte de la foi des actes internationaux, il ne doit rencontrer sur le terrain de ce principe sacré pour tous les gouvernements, que le concours loyal de tous ses alliés.

La S. Porte tout en persévérant dans sa demande au sujet de la Convention et de l'exécution des dispositions d'une Convention qu'elle a signée de bonne foi, serait disposée à donner son adhésion à la proposition des autres hautes Puissances ses consignataires ayant pour objet l'adoption d'une exception toute provisoire à l'égard de l'application d'un article seul de cette convention dont toutes les autres clauses resteraient en vigueur. Cette adhésion du Gouvernement Impérial prendrait sa source dans son désir de donner aux hautes Cours signataires de l'acte du 19 Août 1858 de la Conférence de Paris une preuve nouvelle de sa déférence envers elles et aussi dans les circonstances toutes particulières du moment, mais se trouverait subordonnée à des conditions qui garantiraient l'inviolabilité dans l'avenir de la Convention.

Conditions

1. Vu le fait que l'élection du Colonel Couza pour les deux provinces est une contravention avec les principes résolus par la Convention et vu aussi la nécessité en conséquence d'un acte de sa propre autorité de la part de la S. Porte contrairement aux stipulations de la Convention, il sera pleinement convenu que cet acte est recommandé et adopté sans préjugé avenu par les Puissances garantes au reste de cette Convention. Et afin de rendre légal ce fait exceptionnel autant qu'il soit possible, le Colonel Couza sera nommé en vertu des deux firmans séparés du Sultan aux hospodarats de Moldavie et de Valachie. Le nouvel hospodar pour les deux Principautés sera investi comme par le passé conformément aux dispositions de la Convention, et se rendra comme ses prédécesseurs immédiatement à Constantinople après avoir reçu ses firmans d'investiture.

Il sera déclaré en conséquence qu'il est résolu et déterminé par la dite Convention qu'il ne pourra en aucun cas dans l'avenir être élu et confirmé un hospodar seul pour les deux hospodarats.

2. Comme cette exception provisoire ne devra porter aucune atteinte à la Convention et que les principes établis par cette Convention seront entièrement maintenus, l'hospodar qui sera nommé pour cette fois à ces deux Principautés aura un Caïmacam à Bukarest, s'il réside à Iassy, et dans cette dernière ville lorsqu'il aura sa résidence à Bukarest.

Le choix, la nomination ainsi que la révocation de ce Caïmacam sont dévolus à l'hospodar ; mais la personne qu'il désignera à cette Caïmacamie devra posséder les qualités requises par la Convention du 19 Août pour être admise à l'Assemblée élective. Les personnes exclues par cette Convention des fonctions de membre de cette assemblée ne pourront pas en conséquence occuper ce poste. Il sera notifié à la S. Porte le choix et la nomination de la personne appelée à cette fonction.

3. Si dans l'une ou dans l'autre des Principautés il arrivait une vacance soit en suite d'une démission, soit de toute autre manière, deux hospodars indigènes seront élus et confirmés pour la Moldavie et la Valachie séparément, en conformité des dispositions de la Convention de Paris.

4. En cas de violation de la Convention dans les Principautés la S. Porte adressera une première fois à l'administration princière un appel à l'ordre légal et communiquera aux représentants des Puissances garantes à Constantinople, l'acte de violation commis, en même temps que l'appel à l'ordre légal qui s'en est suivi. Dans le cas où les Principautés ne se rendraient pas à cet appel, circonstance qui sera également portée à la connaissance des représentants susdits, le Gouvernement Impérial y enverra alors un commissaire qui devra être accompagné des délégués des six représentants. Si les deux provinces persistaient dans leur opposition à se rendre à ce nouvel appel à la légalité la S. Porte interviendra à main armée pour rétablir l'ordre légal troublé. Le mode de son action militaire sera réglé de concert avec les représentants à Constantinople, et les troupes Impériales se retireront dès que le motif de leur intervention aura disparu.

L'adhésion de la S. Porte à l'adoption de l'exception provisoire qui lui est proposée dépendra des conditions qui précèdent et qui seront

consignées dans un acte séparé signé par les Puissances signataires de la Convention du 19 Août et amené à cet acte général. Le Gouvernement du Sultan ne demande donc, que l'exécution des dispositions d'un acte international en sa possession. Mais si par déférence il se rend au désir exprimé par les hautes Puissances garantes, c'est parce qu'il ne doute point que ces Puissances dans leurs sentiments de haute équité reconnaîtront son droit à demander ces garanties qui sauf ce point d'exception, se trouvent être conformes aux principes de la Convention et qui justifient amplement sa non-adhésion avant qu'elles ne lui soient offertes.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f.34-38. Copie dosar Negri.

371

Viena, 29 mai/10 iunie 1859

Al. Suțu către Al. C. Moruzi - Zvorișteanu : Impresii din călătoria de la Galați la Viena ; despre războiul din Italia. — Despre situația din țară : sceptic și nemulțumit de știrea transmisă de C. Negri cu privire la recunoașterea investiției. Motivele neîncrederii în viitorul politic al lui Al. I. Cuza. Condamnă politica domnului față de partide, de țărănime, și în legătură cu tabăra de la Florești. Consideră că urmările nefaste ale alegerii din ianuarie nu se puteau prevedea de la început. — Anunță continuarea călătoriei sale pînă la Hall în Austria de Sus.

Vienne, le 10 juin 59

Hôtel Empereur Romain

Cher Prince,

Depuis le jour où j'ai quitté notre poète à Galatz, ce poète devenu maintenant prosateur (car je l'ai quitté écrivant non plus dans la langue des Dieux mais dans celle des simples mortels des lettres à sa chère cousine la Princesse régnante), ce poète vieilli maintenant et courbé sous le poids des affaires, luttant vainement contre le désordre de l'administration, révisant les projets émis par votre cousin pour l'accroissement de la prospérité commerciale de Galatz, aboutissant néanmoins, à l'impossible et se consolant, enfin, de l'absence des moyens nécessaires pour appliquer ses plans variés et gigantesques, par une correspondance, plutôt anecdotique et bavarde, que sentimentale, ou raisonnée au fond, avec une femme qui s'appelle la Princesse. Depuis ce jour, où j'ai quitté la cara patria, sans autre regret, que celui d'avoir laissé derrière moi un petit nombre de parents et d'amis que je reverrai bientôt avec plaisir, j'ai fait un voyage très agréable en compagnie de la Princesse Dragoutinsky Dolgorouky d'Odessa et de la Princesse Potoska avec lesquelles j'ai lié bonne connaissance provoquée par mes conversations avec ces dames portant sur mes anciennes relations avec des membres de la société russe de Paris.

D'emblée donc, franchise et confiance réciproque, voilà ce qui a caractérisé nos relations de peu de jours.

Mais pendant que je cheminai vers Vienne, il y a eu quelques incidents nouveaux, en Italie, que vous verrez dans les journaux. La garde française a beaucoup souffert et Napoléon sans l'arrivée de Mac-Mahon, créé à cette occasion maréchal et duc de Magenta, aurait été fait prisonnier. Il suffit de vous dire que Le Clerc a été tué près de Napoléon, pour vous montrer combien les Autrichiens se sont bien battus et que Espinasse (pas confondre avec le Ministre de l'époque de la promulgation de la loi de sûreté) ce général qui avait, pendant la guerre d'Orient, risqué le sort d'une partie de l'armée française dans les marais de la Dobroutza, a également été tué. À l'heure qu'il est, Milan est évacué par les Autrichiens qui résisteront fortement en s'appuyant sur leurs forteresses du Mincio, et de l'Adda. La Prusse et l'Angleterre épient le moment de proposer leur médiation et en saisiront la première occasion qui leur paraîtra favorable.

Mais revenons à notre pays, et en attendant que nous puissions juger jusqu'à quel degré, la fixation de notre sort futur est indépendante de considérations plus générales, question qui ne manque pas d'importance et de gravité, sommes-nous devenus plus sages, plus circonspects, plus méthodiques, plus modérés et plus positifs dans la voie du progrès, qu'à ces seules conditions, nous pourrions parcourir sans danger? Je sais, mon Prince, combien les opinions et les sentiments que vous avez de tous temps manifestés en ce sens, sont profonds et sincères, c'est à cause de cette conviction que je m'adresse à vous, particulièrement, pour vous prier de me renseigner avec l'esprit judicieux qui vous caractérise, sur le degré d'amélioration dénoté depuis mon départ dans les tendances du gouvernement et de la Commission centrale.

Ce qui aurait pu me faire supposer que ces tendances sont moins provocatrices, ou plutôt modestes, c'est une dépêche de Négry que j'ai vue à Galatz et selon laquelle le Sultan aurait signé, il y a 10 jours déjà, l'iradé d'investiture; fait qui peut survenir, au risque pour la Turquie de perdre toute autorité morale dans les Principautés et qui placerait celle-ci en dehors de la Convention et dans l'alternative, ou de l'anarchie, ou de l'arbitraire du Hospodar, ce qui mènera également et fatalement à l'intervention qu'il s'est agi d'éviter jusqu'ici. N'oubliez pas, en effet, que le protocole des cinq Puissances est tout entier basé sur la double nécessité, d'écarter des éventualités fâcheuses et d'assurer l'application de la Convention. Or, celle-ci, sous les auspices actuels ne me paraît pas applicable. Si cet avis, qui, sous divers motifs me semble être généralement partagé dans les Principautés, est fondé, la Conférence se serait donc trompée une fois de plus! La 1-re fois, en nous accordant, dans les circonstances présentes, le droit d'élire le Prince; la 2-e, en faisant consacrer une illégalité et une erreur électorale! Je doute que la dépêche de Negry soit fondée sur le véritable état des choses. La preuve en est que Bulwer dissuade la Turquie de conférer l'investiture et qu'on s'occupe en ce moment de neutraliser une ville où la Conférence pourra se réunir, y compris les plénipotentiaires des États belligérants. Faites-moi le double plaisir de tenir ce dernier point comme confidentiel et d'en écrire seule-

ment un mot à mon père en lui faisant la même recommandation. Je désire que cela ne soit pas connu en dehors de vous deux.

En tous cas, rationnellement, il ne m'est pas donné de croire à l'avenir politique de Couza. À l'intérieur, il nourrit tous les partis de fausses espérances, les encourage tous tour à tour et les surexite ; il provoque à la Commission Centrale par le choix de Mühlis Pacha et d'autres encore, non plus le voeu simplement, mais la réalisation de l'union, un seul Ministère, une seule Chambre, avec le choix d'un Leuchtemberg et offre de donner sa démission une fois le choix effectué et reconnu ; il continue d'entretenir les paysans dans l'espoir d'une modification radicale de leur sort et ceux-ci, en ne voyant pas cet espoir réalisé, sont ou découragés, ou surexcités par nos propagateurs des maximes de Proudhon, avec la différence, chez nous, ils substituent au droit au travail, le droit à l'oisiveté¹ ; il élève le recrutement à un effectif supérieur au chiffre stipulé dans la Convention, en se passant de l'autorisation de la Porte ; de la sorte, il place une partie de la population dans la position d'émigrer en Turquie ; il mobilise la milice de Moldavie et la transporte à Ploesty, sans que nous sachions nous, dont la position actuelle est garantie par toutes les Puissances, quel est notre ennemi et le motif pour lequel nous en aurions un ; et tandis qu'à Jassy il a eu une entrevue avec le général Klapka, il soutient à Constantinople que la formation du camp de Ploesty a pour but la répression de troubles éventuels en Valachie.

Voilà mon Prince ce qui se passait et se disait à Fokschany ou s'y préparait à la date de mon départ.

Vous m'avouerez facilement que ces conditions réunies à toutes celles qui dérivent d'une administration en désordre et de l'absence de toute idée sage d'organisation intérieure, ne sauraient, en principe concorder avec un état de choses normal, ni fonder une situation durable. Rationnellement, cet état de choses ne saurait être, à mon avis, considéré, que comme un mal transitoire auquel on n'a pas encore obvié. Couza est donc un fait, dont la consécration en droit n'est pas encore survenue ; mais aussi, il faut le reconnaître, un fait, dont la nation (passez-moi ce mot à la mode) qui — livrée aux luttes des partis et aux chances du scrutin, par lassitude, par erreur, par défaut de conscience des devoirs qu'impose le principe de l'élection bien entendue — a contribué à le créer, se trouve, aujourd'hui, elle-même, triste, silencieuse, effrayée de son propre ouvrage et en redoute, d'autant plus, les conséquences qu'elles ne pouvaient toutes être prévues dès l'origine et qu'il ne lui appartient plus de remédier par la voie légale, la seule salubre, aux maux auxquels elle s'est exposée.

Je vous envoie ci-inclus des vers et une caricature qui pour la valeur du poids qu'ils ajoutent à la lettre vous amuseront un moment ; vous voyez que je ne ménage pas votre argent ; il m'est d'ailleurs impossible d'affranchir ou de mettre l'imprimé sous bande, ce qui exige l'affranchissement également, puisqu'il est dix heures du soir et que demain à 6 heures du matin je quitte Vienne pour m'en aller à Hall, Haute Autriche. On suit le Danube ou le chemin de fer dans la direction de Lintz, jusqu'à Enns et de là on se rend en diligence à Hall par Kremsmunster. Je

¹ Pentru sensul profund reacționar al celor afirmate aici vezi în *Introducere*, p. XIII.

séjournerai à Hall quelque temps pour m'y baigner et au bout de quelques semaines je devrai prendre des bains de rivière, à ce que m'a dit le docteur, Danube ou autre indistinctement. Je vous embrasse de tout coeur et vous prie de présenter mes respects à la Princesse si elle est arrivée.

Votre dévoué

Alex. Soutzo

Arhiva B.C.S., achiziții 128.

372

Constantinopol, 30 mai/11 iunie 1859

C. Negri către domnitor: Întrucât condițiile impuse de Turcia nu vor fi admise, în totalitatea lor, de către puterile garante, e de părere ca domnitorul să accepte primele două. — Cere rechemarea unei părți din deputați.

11 juin 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

Les conditions de la S. Porte dont nous avons envoyé à Votre Altesse le texte officiel par le dernier courrier ne seront point admises en totalité par les puissances. Que la S. Porte donne deux firmans au lieu d'un et que Votre Altesse vienne ici après l'investiture, surtout quand elle croira devoir le faire, sont des points qui ne rencontrent point beaucoup de difficultés. Quant aux autres ils seront rejetés, et nous avons tout lieu de croire, d'après ce qu'on nous a dit, que la S. Porte, satisfaite d'avoir introduit dans la décision du 14 avril quelques conditions à elle, ne persistera pas à ce qu'on les admette toutes non plus. C'est à quoi travaillent en ce moment quelques ambassadeurs. L'arrivée du grand duc Constantin occasionnera cependant un retard à cela, et d'ici à dix ou douze jours nous ne pensons pas qu'on puisse s'en occuper sérieusement. L'avis général, ici, est que Votre Altesse accepte les deux premières propositions, telles que nous les mentionnons ci-dessus.

Nous avons demandé à Votre Altesse de nous rappeler tous ou bien de ne laisser qu'un seul d'entre nous ici, qui La tint au courant de ce qui s'y passe, et pour recevoir les firmans, si par la suite la Turquie se décide à nous les donner au lieu de les envoyer par un commissaire à elle, comme nous croyons qu'elle en a l'intention. Et cela, parcequ'il serait plus digne pour notre députation de ne pas être ici au complet, en cas que la S. Porte veuille envoyer ses firmans par d'autres que par nous, et puis, pour éviter dans ces derniers temps au moins les grandes dépenses que nous sommes obligés de faire ici, où tout est plus coûteux qu'on ne le pense. En attendant que Votre Altesse nous honore d'une réponse là-dessus, nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 273v, 276, autograf Negri.

București, 30 mai/11 iunie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Problema investiției văzută sub emoția știrilor de război. — Situația lui Wierzbicki staționară.

No. 23

Bukarest, le 11 juin 1859

J'ai reçu aujourd'hui votre No 65 du 8 juin. Et mon Dieu quoi dire ! Nous sommes tous dans l'anxiété des nouvelles de la guerre. Le télégraphe est muet ou laconique. Tantôt la bataille de Montebello, après Ponte de Magenta ; depuis le 5 juin rien ; aujourd'hui on dit que les Autrichiens ont défait les Français. Quoi croire de tous cela ? Et pardessus tout la Porte ne donne pas l'investiture. Elle regrettera ! Car si les Autrichiens ont battu les Français soyez sûre que les Russes se déclareront pour la France, pour ne pas laisser une Autriche victorieuse et forte ; cela ne permettra jamais la Russie, car c'est dangereux pour elle. Eh bien, elle entrera en lutte, et pour ce motif, elle a besoin du terrain moldo-valaque. — Pas d'investiture, le Prince Kuza a alors les mains libres, et malgré lui et malgré ses aversions il sera forcé d'agir avec les Russes.

Wierzbicki est toujours en prison, Ion Ghika ne pouvait rien faire pour lui, malgré qu'il l'a vu et lui a parlé ; l'affaire est toujours dans la main des procureurs, qui n'ont pas découvert grande chose, mais qui ne peuvent pas encore finir cette affaire.

Votre tout dévoué et sincère ami

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 246-247.

374

Constantinopol, 31 mai/12 iunie 1859

C. Negri către domnitor: Părerea ambadorilor despre fiecare punct din contra-propunerile Porții. — Viitorul proiect al ambadorilor. — Lallemand recomandă rezervă în relațiile cu „țările vecine, unde s-ar pregăti turburări”. — Revocarea contra-propunerilor.

12 juin 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

M. le comte de Lallemand, nous ayant fait l'honneur de venir nous voir, nous a dit, qu'après en avoir parlé à ses collègues, ils avaient trouvé que deux firmans d'investiture donnés par la S. Porte n'avaient

aucune autre conséquence que celle d'une satisfaction d'amour-propre, ainsi que la visite de politesse de Votre Altesse ici après l'investiture, laquelle ne ferait que consolider les relations de Votre Altesse avec la S. Porte ; qu'après Votre Altesse il y eût deux Princes, les dernières conférences ont stipulé cela aussi, en déclarant que la double élection ne serait reconnue qu'exceptionnellement ; qu'un caïmacan fonctionnant à Iassy, tandis que Votre Altesse siégerait à Bucarest, ne serait qu'un premier ministre qui allégerait le fardeau du gouvernement à Votre Altesse. Ici je lui ai fait observer que cette condition, venant de la S. Porte, elle ne me paraissait pas avoir pour but de seconder Votre Altesse dans les embarras du gouvernement, mais bien plutôt pour partager l'autorité et amoindrir le prestige et le pouvoir du Prince. A cela il me répondit qu'il n'en serait rien puisque c'est Votre Altesse qui nommerait et déposerait le caïmacan quand et comme Elle voudra. Ensuite, a-t-il dit, pour la dernière proposition de la Turquie, il est évident que les puissances ayant souscrit à une convention il faut nécessairement prévoir et assurer les moyens de la maintenir en cas de violation. Or il y aura intervention, mais d'aucune manière intervention de la Turquie, et l'on s'en tiendra à ce qui déjà a été résolu à ce sujet, c'est-à-dire qu'une intervention ne pourra avoir lieu que du consentement de toutes les puissances ensemble et selon qu'elles la combindraient. Il nous a encore dit que les ambassadeurs s'occupaient déjà à faire un projet, tiré, tant des dernières conférences que des contre-propositions de la S. Porte, et qu'ils les enverraient à leurs gouvernements, lesquels s'entendraient entr'eux par d'autres moyens que des conférences, qui sont impossibles à présent, afin de statuer définitivement quelque chose qui n'ait plus de changements à subir. Lui ayant dit que, vu les circonstances actuelles, cela pourrait bien encore durer trois ou quatre mois, il nous répondit que cela durerait, peut-être, cinq ou six semaines encore et que, d'ailleurs, M. Thouvenel, devant arriver ici à la fin de ce mois, les choses iraient plus vite. Votre Altesse comprendra facilement de tout ceci que la France a besoin de ménager l'Angleterre, la Russie et la Prusse jusqu'à ce que la guerre actuelle ait une fin. M. le comte de Lallemand nous a encore dit d'engager Votre Altesse à être très réservée sur les relations à avoir avec les pays voisins où il se préparerait des troubles, car, sans cela déjà, l'Allemagne tend à croire que la France veut la destruction de l'Autriche dans toutes ses parties, et non seulement libérer l'Italie, comme c'est sa seule et véritable intention.

La convention du 19 août va être strictement observée désormais par les puissances. Ainsi nous croyons que si elle était violée par un des grands pouvoirs de l'Etat, ou par tous ensemble, il nous en adviendrait mal, et c'est là l'opinion, qu'en terminant, M. le comte de Lallemand nous a donnée comme sienne et comme celle de tous ses collègues.

Après tout cela, nous croyons qu'il est inutile que nous attendions tous ici le résultat des nouvelles négociations diplomatiques au sujet des contre-propositions de la S. Porte et nous répétons à Votre Altesse la prière de nous rappeler, sauf ensuite à renvoyer l'un de nous pour attendre ce résultat et pour renseigner Votre Altesse de ce qui s'y passe.

Nous attendons la réponse de Votre Altesse et nous avons l'honneur etc.

P.S. — La S. Porte a écrit par télégraphe à M. Mussurus de ne point présenter les contre-propositions aux puissances garantes à Paris.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 276-276v, 280, autograf Negri.

375

Iași, 31 mai/12 iunie 1859

Domnitorul către Negri și Filipescu: Scrisoare de rechemare a delegației române de la Constantinopol. Motivele: trecerea de patru luni în așteptarea zadarnică a investiturii, sesizarea Camerelor, recunoașterea dublei alegeri la Conferința de la Paris, nevoia de a participa cu toții la reorganizarea țării, cheltuielile prea mari. — Recomandă o vizită de mulțumită reprezentanților marilor puteri, înainte de plecarea din Constantinopol.

A

Messieurs Negri et Philipesco
Chefs de la députation Moldo-Valaque
à Constantinople

Iassy, 31 mai 1859

Messieurs,

Vous avez été envoyés avec vos collègues à Constantinople pour obtenir du Sultan l'investiture relative à la double élection qui a été faite de ma personne par les Assemblées de Moldavie et de Valachie. Vous avez été chargés à cette occasion de présenter à la Sublime Porte l'adresse des deux Assemblées, ainsi que mes lettres autographes écrites à Sa Majesté et à Son Altesse le Grand Vizir.

Toutes les formalités prescrites par la Convention du 19 août se trouvaient ainsi remplies de notre côté et nous avions tout lieu d'espérer que le délai d'un mois établi par l'article XII de cette Convention ne s'accomplirait pas sans que l'investiture fût donnée. Cependant plus de quatre mois déjà se sont écoulés sans qu'aucune réponse vous ait été faite et surtout sans que rien puisse faire prévoir le terme de votre attente.

Les chambres ont été péniblement affectées des retards apportés à la consécration du vote qu'elles ont émis à l'unanimité; le pays s'est étonné de la longue durée de votre absence et moi-même j'ai pu regretter que mes lettres soient restées sans réponse.

Néanmoins, la grande majorité des Puissances Garantes ayant reconnu dans la Conférence de Paris la validité de ma double élection j'ai dû, plein de confiance dans leur décision et dans l'équité de la Sublime Porte, contenir les impatiences des Assemblées et du pays et attendre autant qu'il m'a été possible les résultats de vos démarches. La crise difficile que nous traversons au moment de la transformation radicale de nos institutions imposait pour premier besoin à la Roumanie l'ordre

et le calme. Je n'ai donc pas voulu qu'aucun incident prématuré et qui aurait pu bien qu'à tort être mal interprété vint troubler notre travail de réformes. C'est ce qui vous explique comment j'ai prolongé votre mission bien au delà du terme fixé par la Convention.

Mais le moment est venu où le pays a besoin que tous ses enfants viennent contribuer à l'oeuvre commune de sa réorganisation. Vous avez en maintes circonstances donné trop de preuves de votre patriotisme et de votre capacité pour que je veuille et je puisse me priver plus longtemps du concours de vos lumières. D'ailleurs le personnel assez nombreux qui compose les deux députations entraîne des dépenses qui ont fini par devenir onéreuses pour notre trésor et qui ne manqueraient pas de provoquer des observations de la part des Chambres.

En conséquence, vous voudrez bien, Messieurs, à la réception de cette lettre regarder votre mission comme terminée et faire vos préparatifs pour revenir sans retard en Moldavie et en Valachie.

Toutefois vous ne quitterez pas Constantinople sans exprimer toute ma reconnaissance et celle du pays à Messieurs les Ambassadeurs des Puissances Garantes pour la bienveillance avec laquelle ils vous ont accueilli et soutenu. Les Souverains qu'ils représentent si dignement, ont déjà tant fait pour la Roumanie que j'étais sûr à l'avance de la réception qui vous serait faite. Mais je n'en ai pas moins été vivement touché de l'empressement avec lequel ils vous ont prodigué leur appui et leurs conseils ainsi que vous m'en avez rendu compte.

J'insiste donc tout particulièrement pour que vous soyez auprès d'eux les interprètes des sentiments de tous les Roumains en les priant de vouloir bien transmettre à leur cour ce témoignage de notre gratitude.

Vous ne manquerez pas aussi de remercier, tant en mon nom qu'au vôtre et d'une manière toute spéciale, son Altesse le Grand Vizir et les ministres de la Sublime Porte pour l'accueil que ces hautes dignitaires n'ont pas dû manquer de vous faire.

Vous reviendrez alors dans votre pays avec la conscience d'avoir dignement employé vos efforts pour amener le succès de votre mission.

Nous pourrions nous dire que de notre côté rien n'aura été négligé pour que la Convention du 19 août reçût son exécution. Et tout en nous occupant activement des améliorations à introduire dans nos institutions, il ne nous restera plus qu'à attendre de la bienveillance infatigable des Grandes Puissances la solution que vous étiez allés chercher.

Recevez, Messieurs, l'expression de mes sentiments dévoués.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 314, Corespondență diplomatică 1859-1861, f. 4-8. Copie.

376

Constantinopol, 8/20 iunie 1859

C. Negri către domnitor: Știri bune — reviriment neașteptat din partea Turciei cauzat de tulburările din Herțegovina, înaintarea aliaților în Italia, nemulțumirea arătată de delegația română, sfaturile ambasadurilor. — Lallemand sfătuiește ca domnul să vie totuși la Constantinopol.

Altesse Sérénissime !

Nous avons de bonnes nouvelles à annoncer à Votre Altesse. Hier, sir H. Bulwer nous a envoyé dire que la S. Porte avait déclaré qu'elle donnerait l'investiture avec toutes les facilités qu'on lui demandait, et cela dans un bref délai. M. le comte de Lallemand, d'un autre côté, a dit bien plus que cela à M. Philipesco à Therapia, hier encore : que d'abord la S. Porte ne donnerait plus des firmans comme elle le voulait absolument et dans des termes peu conformes à la situation présente des principautés, mais qu'elle se bornerait à deux bérats confirmant les élections faites aux pays ; qu'elle abandonnait toutes ses autres prétentions, puisque ce qu'elle avait à coeur plus que tout le reste lui était déjà garanti par le protocole du 14 avril, c'est-à-dire que la double élection de Votre Altesse serait exceptionnelle ; qu'elle ne prétendait même plus que Votre Altesse vînt immédiatement à Constantinople après l'investiture. Ici M. le comte de Lallemand dit que Votre Altesse, voyant ces facilités de la part de la S. Porte, devait, au contraire, ne pas tarder à venir ici pour remercier Sa M. le Sultan et pour renouer les bonnes relations avec la Porte, ce à quoi Elle trouverait cette dernière très disposée.

Ce revirement inattendu provient, selon nous, de plusieurs causes. D'abord, de certains troubles dans l'Herzégovine, que l'on craint de se propager jusqu'au Danube, et puis du rapide avancement des alliés en Italie ainsi que de tout ce qui s'y passe, puis encore des conseils donnés par les puissances à la Turquie d'en finir avec la question des principautés, pour avoir un grand embarras de moins dans ce temps-ci ; et puis aussi, croyons-nous, de ce que nous avons annoncé notre départ qui peut avoir été considéré par la S. Porte comme un commencement de rupture définitive, parce que souvent nous avons dit, que si nous patientions aussi longtemps c'était pour que les puissances ne puissent point nous rien reprocher en cas que nos pays après avoir vainement attendu une solution de la S. Porte, prissent d'eux-mêmes les dispositions nécessaires pour faire cesser ce provisoire si contraire à leur stabilité définitive.

Dans ce moment même, M. l'ambassadeur d'Angleterre nous fait prier de passer chez son Excellence, et nous attendons ce matin aussi la visite de M. le comte de Lallemand. Nous nous proposons en outre d'aller voir le grand vizir et Fuad Pacha qui cette fois nous recevrait, croyons-nous. Après que nous aurons vu ces grandes personnalités nous écrirons à Votre Altesse plus en détail et d'une manière plus positive encore sur les changements survenus si favorablement dans nos affaires. Ce sera M. Catardgi qui portera nos lettres à Votre Altesse.

Les Franco-Sardes occupent Plaisance, Pavie et Lodi. Une des causes des changements favorables est la déférence de la Turquie à l'égard de la France qui a fait déclarer au gouvernement grec tout dernièrement que toute entreprise de sa part contre les frontières turques serait considérée comme une manifestation en faveur de l'Autriche.

Nous avons l'honneur d'être . . .

Focșani, 9/21 iunie 1859

A. G. Golescu către D. A. Sturdza: Evocări de familie din timpul șederii în Moldova. — Comentarii și amănunte despre neînțelegerile din sânul Comisiei Centrale; propunerile radicalilor în problemele electorale și agrare; conservatorii se pronunță pentru principe străin; radicalii consideră inoportună „nevoia și urgentarea Unirii”.

Focșani, Lundi 9 Juin 1859

Cher ami,

Je quitte aujourd'hui le beau sol de Moldavie avec le même regret que je porte contenu en moi depuis une semaine. On dit, en plaisantant, que j'ai été gâté par les Moldaves. C'est possible, mais ce que personne ne sait, c'est que ma pensée est restée là précisément où je ne l'ai guère été. Je ne me pardonnerai jamais, mon cher, d'avoir été quelques jours l'homme le plus singulier, le plus sot, le plus ridicule et le plus mal appris qui se puisse voir sur terre; oui le plus mal appris, car je n'ai même pas su trouver deux mots de remerciements pour votre adorable mère ni deux mots de regret pour vos charmantes soeurs. L'embarras a fait de moi un homme entièrement stupide et je sentais, pour comble de désespoir que je ne pourrais rien dire pour diminuer cet embarras ni pour atténuer la mauvaise impression qui devait en rester à Miclauseni. — Je suis bien à plaindre, mon cher; l'indulgence de votre sainte famille et le temps qui efface tout, voilà mon unique espoir!...

Passons à autre chose.

On se déchire dans la Commission centrale comme on se déchirait dans notre Assemblée et nos libéraux se plaignent de Majoresco qui met, disent-ils, de la partialité dans la reproduction de ces misérables luttes. On aura beau faire, l'injustice est la loi des partis, et une majorité qui n'abuserait pas de sa force ne se verra pas de sitôt dans notre pays. La minorité démocratique a fait une proposition pour rectifier notre loi électorale, mais sans préciser en quoi devrait consister cette rectification. — La majorité s'en est prévalué pour écarter la proposition sous prétexte qu'une motion vague devait nécessairement cacher un dessous des cartes. — La majorité fera à son tour une motion en faveur de la fusion des deux ministères; elle sera imperturbablement écartée par nos radicaux par la raison qu'une telle proposition faite par les antiunionistes d'hier doit aussi cacher quelque piège. Une république d'esclaves récemment émancipés ne ferait pas d'autre politique.

Les rouges prétendent en outre, qu'avant de voter l'union, il faut soigner à la soutenir par les armes et qu'on ne saurait le faire sans intéresser préalablement le paysan dans la question de la défense nationale. C'est l'argument de 48 en faveur de la loi agraire; ces messieurs n'ont rien appris ni rien oublié depuis. Ce qu'ils n'ont point oublié, c'est leur jeune prétention de changer les hommes par un seul coup de baguette; ce qu'ils n'ont pas encore appris, c'est que le paysan abruti et méfiant

peut bien être amené à prendre les armes pour arracher la terre au seigneur sans devenir immédiatement pour cela capable du moindre sacrifice.

La réponse au message d'ouverture répète notre *delengo*¹ [!] *Carthago* en faveur du prince étranger. Un seul des radicaux s'est rallié à ce cri poussé cette fois par les conservateurs; cet homme c'est Tell. Gogolniceano était malade le jour où il fallait se prononcer sur une matière qui avait déjà fait l'objet de son fameux amendement.

Nos rouges tremblent devant la pensée de proclamer à la Commission centrale la nécessité et l'urgence de l'union. Ils disent que ce n'est plus opportun et ils invoquent les conseils donnés à Paris. Une lettre écrite par l'un d'eux contient ce passage que je livre à votre appréciation: „aller plus loin (dans la voie de l'union) c'est provoquer une *occupation* accompagnée de *massacres* et d'*exécutions*; *épargnez au pays de si affreux malheurs!*” Ne dirait-on pas le langage de nos vieux de la plus belle rouille? Par quel miracle donc voilà nos politiques les plus osés devenus aujourd'hui les plus trembleurs? Mais non, ils ne le sont pas à tout propos, car hier au soir, encore l'un d'eux m'affirmait qu'ils n'hésiteraient pas à violer la Convention si c'était pour faire la révolution, *car avec des forces révolutionnaires, ils peuvent faire des prodiges*. Pardonnez-leur, grand Dieu! ils ne savent ce qu'ils font ni ce qu'ils disent.

Adieu, mon cher, je vais courir porter cette lettre chez Steege et me remettre immédiatement en route pour Bucarest.

Adieu à la Moldavie, adieu à Miclăușeni, le juif errant est le symbole le plus vrai de l'espèce humaine.

Votre ami

A. G. Goleșco

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

378

Constantinopol, 10/22 iunie 1859

C. Negri către domnitor: Acordarea investiturii e chestiune de timp; delegația sfătuită să nu plece. — Trimite ultimele propuneri turcești. — Vizita domnitorului e necesară. Atitudinea moderată a delegației în misiunea ei. — În anexă: Textul propunerilor.

Altesse Sérénissime!

Monsieur Catargi porteur de cette lettre expliquera mieux qu'elle, à Votre Altesse, pourquoi nous avons résolu à attendre encore ici.

Nous étant rendus chez Monsieur l'Ambassadeur d'Angleterre après avoir reçu la lettre que Votre Altesse nous a écrite², nous lui lûmes le

¹ Delenda est.

² Vezi mai sus: Domnitorul către Negri și Filipescu, 31 mai/12 iunie, nr. 375.

passage concernant les remerciements que nous étions chargés de faire aux représentants des puissances garantes, ainsi que celui de notre rappel. Son Excellence nous dit d'écrire à Votre Altesse qu'il Lui conseillait de ne pas nous faire quitter Constantinople alors que nos affaires étaient enfin sur le point de se terminer définitivement. Le Général Durando chez lequel nous nous présentâmes dans le même but, nous dit la même chose, et de plus qu'il avait écrit à Votre Altesse pour lui faire connaître que notre question allait bientôt avoir une solution. Monsieur le Comte de Lallemand étant du même avis, nous crûmes devoir rester encore ici, en informer Votre Altesse et attendre Sa décision ultérieure.

Nous avons l'honneur de ci-jointre à Votre Altesse les dernières propositions de la S. Porte en texte officiel¹, lesquelles à l'exception d'une certaine aigreur de style, sont exactement conformes au protocole du 14 avril, comme à la convention du 19 août.

Pour la venue de Votre Altesse ici immédiatement après l'investiture, Monsieur le Comte de Lallemand a assuré Monsieur Philipesco qu'il n'en serait rien, comme d'ailleurs par notre dernière lettre nous l'avons déjà écrit à Votre Altesse ; — mais que néanmoins il serait convenable qu'Elle ne laissât pas passer beaucoup de temps sans se débarrasser de cette visite qui aurait l'avantage d'abord de La mettre en relations directe avec les Ambassades d'ici, et qui Lui ferait renouer ensuite d'amicales relations avec la Sublime Porte. Nous espérons donc que cette fois-ci l'investiture ne manquera pas d'être donnée — et c'est croyons-nous, seulement une question de temps. Il nous reste à présent à tenter de nouveaux efforts auprès du cabinet impérial de Turquie afin qu'il reçoive les Arz-magzars des deux chambres dont nous sommes porteurs — et il ne nous semble plus possible dans la situation présente que le dit cabinet continue à s'y refuser.

Votre Altesse ne s'étonnera point de tous les changements dans la politique d'ici, quand Elle passera en revue les diverses phases qu'ont prises les affaires politiques générales depuis les cinq mois que nous sommes ici. Selon que nous l'ont toujours conseillé les Ambassades, ainsi que les circonstances, nous avons eu une patience et une modération que Votre Altesse appréciera peut-être — et si nous ne pouvions faire réussir notre mission avec la dignité convenable tant à nos pays qu'à Votre Altesse, ce ne serait pas faute de n'avoir, dans les bornes du possible, tout fait pour cela.

En La priant d'en être convaincue nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime les très humbles et obeissants serviteurs.

C. Negry

Ce 10/22 juin 1859 Constantinople.

¹ Anexă.

Monsieur le Colonel Mavriky se rendra auprès de Votre Altesse par le prochain bateau. Monsieur Philipesco et moi nous resterons ici jusqu'à ce que Votre Altesse en dispose autrement. On vient de nous dire à l'instant même que les Franco-Sardes avaient passé l'Adda.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4857, f. 17-18^v, original; ms. 4643, f. 284^v, 288, autograf Negri.

A N E X Ă

Textul ultimelor contrapropuneri turcești

Conditions.

1) La S. Porte prenant en considération la recommandation faite par les cinq puissances garantes confère exceptionnellement et pour cette fois l'investiture au Colonel Couza comme hospodar de Valachie et de Moldavie élu dans les deux principautés. En conséquence et pour maintenir le principe de séparation administrative des deux principautés sur lequel repose la Convention du 19 août, la S. Porte délivrera au Colonel Couza deux firmans dont l'un conférant l'investiture pour la Moldavie et l'autre pour la Valachie. Il est d'ailleurs bien entendu que pour toute élection et investiture future, il sera procédé d'une manière rigoureusement conforme aux principes déposés dans la Convention. L'investiture sera donnée au nouvel Hospodar pour les deux principautés comme par le passé, conformément aux dispositions de la Convention. Il se rendra immédiatement à Constantinople après avoir reçu les firmans d'investiture.

2) Le prince exceptionnellement appelé pour cette fois à l'hospodarat de la Valachie et de la Moldavie maintiendra dans chacun des deux pays une administration séparée et distincte l'une de l'autre sauf les cas prévus par la Convention.

3) Comme les puissances signataires de la Convention de Paris ont résolu de ne souffrir aucune infraction aux clauses de cette Convention, dans le cas de violation de cet acte dans les principautés, la S. Porte après en avoir donné avis aux représentants des puissances garantes à Constantinople adressera une première fois à l'Administration princière un appel à l'ordre légal.

Si le prince ne se rend pas à cet appel, circonstance qui sera également portée à la connaissance des représentants, la Cour Suzeraine enverra alors dans les principautés un commissaire chargé de requérir que la mesure a donné lieu à l'infraction soit rapportée, et qui devra être accompagnée de leurs délégués qui procéderont de concert et d'un commun accord. S'il n'est pas fait droit à cette réquisition, le commissaire de la S. Porte et les délégués signifieront à l'hospodar que vu le refus d'y obtempérer, on avisera aux moyens coercitifs à employer. En ce cas la S. Porte s'entendra avec les représentants des puissances garantes à Constantinople sur l'emploi immédiat des mesures coercitives et sur les conditions qui devraient les régler.

4) Les conditions susmentionnées seront consignées dans un acte séparé signé par les plénipotentiaires des puissances signataires de la Convention du 19 août et annexé à cet acte général.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4857, f. 19-20 v., autograf Negri; ms. 4643, f. 40-40^v, autograf G. Durando.

București, 10/22 iunie 1859

Domnitorul către C. Negri: Îi cere să părăsească Constantinopolul de îndată ce va primi scrisoarea de rechemare.

nr. 75. Péra

Bucarest, 22 juin 1859

Aussitôt ma lettre de rappel reçue, après l'avoir communiquée aux Ambassades et aux autorités compétentes de la Sublime Porte, vous devez de suite quitter Constantinople. Aucune modification ni considération ne doivent vous y retenir une minute.

J'attends par le télégraphe l'annonce de votre départ.

Prince Régnant

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 125. Telegramă.

București, 10/22 iunie 1859

Domnitorul către C. Negri: Repetă dispozițiile date în telegrama precedentă.

Constantinopole
nr. 5373

Bukarest, le 22 juin 1859

Pour compléter ma dépêche de ce matin, je dois vous ajouter que toutes les modifications et considérations que la Sublime Porte croit devoir mettre regardent les ambassadeurs des Puissances garantes, juges suprêmes dans la question. En conséquence retourner immédiatement.

Prince Régnant

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 126, telegramă expedită la ora 6,15.

Constantinopol, [11/23] iunie 1859

C. Negri către domnitor: Modificările propuse de ambasadori la textul ultimelor propozițiuni turcești. — Fuad Pașa acceptă vizita delegației.

Altesse Sérénissime !

Voilà ce qui a été dit en dernier lieu par les ambassadeurs à la S. Porte en réponse à ses dernières propositions dont nous eûmes l'honneur d'envoyer copie à Votre Altesse par M. Catargi: Que le mot „immédiatement” disparût du passage qui a trait à l'arrivée de Votre Altesse ici, et qu'on rayât l'art. 3 en entier comme superfluité. Les ambassadeurs déclarèrent en même temps que si ces omissions n'étaient pas acceptées par la S. Porte, leurs gouvernements n'admettraient plus autre chose que ce qu'on avait adopté par le protocole du 14 avril. Quoique les dernières propositions turques soient à peu près la même chose que ce qu'ont résolu les puissances garantes antérieurement, ces dernières ne veulent cependant pas d'ambiguïté, et les derniers événements politiques ayant changé la face des choses, nous n'aurons rien perdu à attendre.

Ce qui précède nous a été dit par le général Durando, le prince Labanof et le comte de Lallemand.

M. le comte de Goltz, ministre de Prusse, a été rappelé par son gouvernement et est parti avant-hier d'ici. On suppose qu'il va bientôt figurer dans une nouvelle combinaison ministérielle à Berlin. Sir H. Bulwer est un peu malade. Aujourd'hui même Fuad-Pacha, auquel nous avons écrit, nous a répondu qu'il nous attendait. Ce sera donc par le plus prochain bateau que nous aurons l'honneur d'écrire à Votre Altesse la conversation que nous aurons eue avec S. E. On nous a de nouveau dit, aux Ambassades, de nous en tenir strictement aux prescriptions de la Convention du 19 août, afin qu'une fois l'investiture donnée, nous puissions tranquillement nous appliquer au développement des nécessités intérieures, sans donner prise aux intéressés de nous molester et nous entraver la marche de nos affaires pour cause de violation de cette dite convention.

Les événements politiques nous sont favorables et nos affaires ont enfin commencé à bien marcher. Nous croyons que le résultat définitif n'est pas éloigné. M. le colonel Mavriki est porteur de cette lettre. Nous avons l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 288v, 291, autograf Negri.

302

București, 12/24 iunie 1859

Domnitorul către Negri: Revine asupra rechemării deputației moldo-valahe.

Constantinopol
nr. 5398

Bukarest, le 24 juin 1859

La députation moldo-valaque devra prolonger son séjour à Constantinople jusqu'à nouvel avis.

Prince Régnant

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 127. Telegramă.

București, 14/26 iunie 1859

A. G. Goleșou către D. A. Sturdza: O descriere cu caracter literar a neajunsurilor întâmpinate în călătoria de întoarcere de la Iași.

București, 14/26 iunie 1859

Iubite amice!

Ne-au ajuns un potop adevărat; poate ca să ne spele păcatele cele multe ce avem și ca să ne supuie, cu voie, fără voie, la un al doilea botez? De la plecarea mea de la Dulcesci pînă aci n-au încetat ploile. Plînge cerul neconținut și deșteaptă mereu în mine splinul cel mai cumplit! S-au revărsat gîrlele toate; caii nu mai umblă prin drumuri deschise, ci tot prin bălți întinse. Doamne, ce impresie de desolație!...

Ei bine, ca să adaog la această impresie, am vrut să petrec o noapte pe malul pustiu al Buzăului, singur, într-o ruină mare; ușile deschise, ferestrele sparte, ațișoarele de păianjin întinse peste tot, cotoii miolînd, bufnițele năvălind una după alta, cu infernalul lor strigăt, cînd prin o fereastră, cînd prin alta, vîntul intrînd și vîjiind prin toate crăpăturile, iar valurile Buzeului, dărîmînd cu mare vucet malurile pustii pe care mă aflu! Mai infernală noapte nu și-ar fi putut închipui nici un Hoffman. Eu am vrut să o simț însă *în natură*, prin puterea tuturor simțurilor mele, ca să cresc impresia de melancolie pînă la culmea ei.

A doua zi am trecut Buzeul furios nu fără pericol și m-am cărat cum am putut pe o cîmpie de apă pînă acasă, unde am găsit iarăși tăcere și pustiu mare; căci mumă-mea plecase la băi.

Mare urgie m-a urmărit, precum vezi, de cînd am plecat din Moldova. Ce să fac acum în singurătatea aceasta? O să mă închid deocamdată acasă, pînă se va îndrepta timpul; o să duc apoi pe cumnată-mea la moșie și o să trec după aceea iarăși piste Milcov, deși ți-am spus că n-o să mă vezi așie curînd în Moldova. Alta zici și alta te trage inima să faci!

Spune, mă rog, surorii tale, că nu mai dau prin Dulcesci dacă nu mi-o promite mai întii să fie ceva mai puțin melancolicosă, căci de la dumneaci se vede că s-a lipit atîta melancolie de mine.

Adio, serie-mi și tu prin Mitiță, spune-mi ce faci în Dulcesci, te plimbi, sau ba? Meditezi sau pregătești proiecte de lege ca să ne trăsnești cu ele din tribuna Aducării?

Multe amicii din partea lui Lauriani. Rămii sănătos, te mai gîndește și la mine și înfățișează surori-tei complimentele mele

al tău amic

A. G. Goleșcu

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Corcșp.

Constantinopol, 15/27 iunie [1859]

C. Negri către domnitor : Vizita la Fuad paşa ; atitudine favorabilă principatelor. — Ambasada engleză e nemulțumită de arestarea starostelui grec de la Piatra.

27 juin

J'ai fait ma visite à Fuad-Pacha. S. E. m'a reçu avec force politesses. M. l'ambassadeur d'Angleterre se trouvait là aussi. Après son départ, j'exposai au Pacha qu'ayant appris que la S. Porte avait enfin pris une résolution au sujet de l'investiture de Votre Altesse, je le priais de vouloir bien m'en donner connaissance, afin d'apporter une réponse au pays où nous étions sur le point de retourner selon les ordres de Votre Altesse. S. E. me dit que tout était arrangé ici avec les représentants des puissances garantes, et que, s'il y avait encore quelques petites discussions sur la rédaction des actes diplomatiques, elles disparaîtraient bien plus facilement que les grosses questions qui ont disparu pourtant aussi par le bon vouloir que la S. Porte y a mis, en vue de simplifier le plus possible les difficultés où se trouvaient les principautés ; qu'il ne fallait pas nous en aller à présent que le tout serait terminé dans quinze ou vingt jours, tout au plus ; que S. E. espérait que tout se ferait par le télégraphe même.

Je remerciai S. E. des bonnes dispositions que le gouvernement ottoman finissait par montrer pour les principautés dont M. le ministre parlait avec chaleur, et lui dis en même temps qu'étant porteurs des deux documents adressés par les chambres à S. M. le Sultan, nous demandions à accomplir cette mission, à présent que la S. Porte s'y était mise d'accord avec les puissances. S. E. me répondit que très incessamment il me donnerait une réponse à ce sujet ; après s'en être consulté avec le Grand Vizir et ses autres collègues.

Enfin cette fois-ci je crois pouvoir assurer à Votre Altesse que nos affaires sont à leur fin et que s'il y a encore des changements à la situation présente, ils ne seront qu'en bien.

M. l'ambassadeur d'Angleterre m'ayant fait prier de passer chez S. E., me dit qu'une désagréable affaire s'était passée en Moldavie, qu'on avait emprisonné à Piatra un staroste anglais, et qu'il était dans la nécessité de demander une satisfaction à cet égard. Je lui répondis que je savais qu'on avait imposé des arrêts à un staroste grec à Piatra pour prévenir des faits déplorables qui à son instigation allaient se reproduire à Piatra comme à Galatz. Il me dit que ce même staroste grec était aussi staroste anglais. Je lui répondis que ce n'était nullement au staroste anglais que notre gouvernement avait eu affaire et que d'ailleurs une satisfaction avait déjà été faite par la retraite du préfet. S. E. me promit de mettre désormais ordre à ce cumul de nationalités, mais que cette fois elle désirerait avoir une lettre de moi qui contiendrait ce que je lui avait dit à propos de la satisfaction donnée, et cela pour que l'affaire en restât là ; autrement, qu'Elle se verrait dans la nécessité de faire baisser le pavillon anglais en Moldavie, et que cela lui serait désagréable. Aussi écrirai-je à S. E. la lettre dont je joins copie à V. A. et je crois que l'affaire en restera là.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 291-291v, Autograf Negri.

Pera, iunie 1859

Giacomo Durando către C. Negri: Înainte de a comunica guvernului său nota turcă relativă la dubla alegere, dorește o „conferință cu Negri și Filipescu”.

Péra, ce lundî juiñ 1859

Mr. le chevalier Negri,

Avant de communiquer à mon gouvernement par le courrier de mercredi prochain la note de la S. Porte relative à la double élection du prince Cousa, je désirerais avoir l'honneur d'une conférence avec vous et M. Filipesco sur cet important objet, afin d'être à même de mieux éclairer mon gouvernement.

Je suis chez moi aujourd'hui, ou demain à toute heure et particulièrement de midi à cinq heures.

Agréez, Mr. le Chevalier, l'assurance de tous mes sentiments.

Jacques Durando

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 43.

București, 16/28 iunie 1859

Domnitorul către Negri: Îl autoriză ca împreună cu Filipescu să rămîndă la Constantinopol, formînd deputația, și îi cere să trimită pe colonelul Mavrichi.

Nr. 786 Péra

Bukarest, le 28 juiñ 1859

Vous donnerez copie de ma lettre aux ambassadeurs, aux chefs de missions, ainsi qu'aux autorités compétentes de la Sublime Porte. Vous resterez avec Mr. Philipesco, à Constantinople, formant la députation, et renvoyez de suite le colonel Mavriki, qu'il vienne me rejoindre ici pour passer au camp.

Prince Régnant

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4643, f. 129. Telegramă.

București, 16/28 iunie 1859

A. G. Goleșcu către D. A. Sturdza : Despre situația politică găsită la întoarcerea din Moldova : împrumutul național, nesupunerea grănicerilor și dorobanților ; pretinsul complot din București. — Discuțiile și încriminările din Cameră în legătură cu înființarea comisiei de verificare a conturilor țării de după 1847 ; critică inițiativa conservatorilor.

Evocări de la Miclăușeni ; chestiuni de familie.

Bucarest, ce 16/28 Juin 1859

Cher ami,

Ciel sombre, pluies continuelles, toutes les rivières débordées, ennui mortel sur les rives de Bouzeo, en attendant de le pouvoir passer, ma mère partie pour l'Allemagne, le prince boudant à Bucarest, voilà ce que j'ai trouvé en Valachie. Tout cela n'est pas fait, comme vous voyez, pour enchanter mon séjour dans cette prétendue cité de la joie.

Que faire donc et où promener mon ennui ? Dans le monde ? Je n'en veux point ; à la campagne, tout est inondé ; reste la vaste solitude de notre grand maison déserte ! C'est là que je vais m'enterrer en attendant le retour du beau temps.

Fait-il aussi sombre à Miclăușeni ? Non, c'est impossible, le siège de toute tristesse est dans l'âme et le ciel le plus sombre ne peut rien sur des âmes heureuses. Que pouvaient naguère sur moi la solitude ou le mauvais temps ou les contrariétés, ou le dépit du monde ?

La politique va toujours du même train et je m'en occupe le moins possible. Notre situation se complique tous les jours davantage. L'emprunt national n'avance pas ; les gardes-frontières ont refusé sur plusieurs points de se rendre à Ploiesci. Les dorobantz eux-mêmes n'ont pas été partout ce qu'ils devaient être ; la fausseté du prétendu complot de Bucarest est aujourd'hui avérée de tout le monde ; le discrédit est général ; notre pauvre Balaciano, qui a tant fait crier contre lui, ne reviendra pas ; Démètre Crezzoulesco le remplace.

Notre chambre vient, de son côté, d'émettre un de ces votes, qui font époque dans les annales parlementaires d'un pays : une commission a été nommée pour examiner tous les comptes du gouvernement depuis 1847, le Divan princier institué par la Convention de Balta Liman n'étant pas considéré comme une représentation réelle du pays. Toute aliénation d'une portion quelconque de la fortune des trois ex-princes est, en attendant, interdite en vertu de ce seul vote. La commission aura le pouvoir d'appeler dans son sein les trois ex-princes ou leurs ministres pour donner les explications nécessaires ; elle procédera en tout comme un vrai tribunal *révolutionnaire*.

C'est notre droite qui a fait le premier pas dans cette voie dange-reuse : elle proposait de faire restituer à l'ex Caïmacam Alex. Ghica la

liste civile qu'il s'est appropriée en vertu d'une lettre vizirielle. C'est bien, reprit la gauche, mais alors Stirbey rendra aussi la liste civile qu'il s'est attribuée pour tout le temps qu'il est resté à Vienne; et il rendra aussi l'argent donné aux Autrichiens, pour lever la carte du pays, etc. etc. — Une semaine s'est passée en discussions et en récriminations réciproques, la droite accusant la gauche de vouloir sauver Ghica, et la gauche accusant la droite de vouloir couvrir Stirbey et Bibesco. De guerre lasse on a fini par tomber d'accord qu'il fallait examiner tous les comptes depuis 1847.

La droite a bien essayé timidement d'invoquer des *difficultés politiques imprévues* qui pourraient empêcher peut-être l'examen des comptes avant 1856. On lui a répondu que l'étranger n'avait rien à voir dans l'examen des comptes intérieurs du pays et tout a été dit. Personne n'a observé que, mettre en question la légitimité des actes du Divan princier de 1849, c'était ouvrir la voie à des contestations ultérieures pour tous les actes de l'Assemblée actuelle qui se trouve aussi être instituée par une Convention imposée au pays par sept puissances garantes (au lieu de deux) et en vertu d'une loi électorale qu'on déclare tous les jours absurde et impraticable. Que ferait donc de plus irrégulier une assemblée radicale qui viendrait dire un jour de la notre: assemblée imposée par l'étranger, loi électorale absurde, fausse représentation du pays; partout, incompétence pour régler les comptes de la nation, partout, tous ses actes sont révocables et condamnés!

Où allons-nous grand Dieu, si l'on ne respecte pas davantage les actes des gouvernements passés, car quel est le gouvernement contre lequel il n'y ait rien à dire ni quant à son origine ni quant à son principe? Le terreur de 93 n'a peut-être rien fait de plus arbitraire que le vote qui vient d'être émis par notre Assemblée, par une assemblée de conservateurs, y compris les ministres, députés, qui n'ont pas été moins révolutionnaires que la gauche dans cette question épineuse! Qu'on dise, après cela, que nous sommes mûrs pour des institutions représentatives et qu'il ne vaut pas mieux se brouiller avec notre monde politique!...

Quand vous reverrai-je, mon cher ami, et où? Comptez-vous faire quelques nouvelles excursions dans les montagnes? Faites-moi donc l'amitié de dire à votre chère maman combien je la révère et combien je serais malheureux de ne pas compter sur une entière estime de sa part. Que font les deux astres de Miclauşeni? *la mousé et la nymphe, qui fait le piano?* Oh accords célestes! Que ne peut-on vous entendre toujours, vous êtes la plus pure et la plus inaltérable des consolations pour les pauvres mortels d'ici-bas. Miclauşeni, Miclauşeni! Vallon si charmant par tes sites, vallon si précieux par l'heureuse famille que tu caches comme un trésor dans ton sein, qui te chantera, beau vaillon, et où est le musicien qui fera de toi le sujet d'une nouvelle pastorale beethoven[en]ienne?

Adieu, mon cher ami, j'attends que le temps se remette pour accompagner ma belle-soeur à sa terre, du côté du Danube, et pour m'en retourner ensuite à Bucarest, où j'espère trouver deux mots de vous. En attendant je m'ennuie beaucoup, beaucoup, beaucoup, car le ciel ne cesse pas de pleurer sur les malheurs des hommes.

Je vous embrasse mille et mille fois. J'embrasse respectueusement les mains de votre chère maman, je serre amicalement celles de vos char-

mantes soeurs et je termine en vous priant de faire bien mes amitiés à Scheia.

Votre ami dévoué

A. G. Golesco

Faites-moi le plaisir d'envoyer la lettre ci-jointe à Dulcesci.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza, Coresp.

388

Constantinopol, 22 iunie/4 iulie 1859

C. Negri către domnitor : Se așteaptă răspunsul puterilor la ultima notă turcă. — Chestiunea starostelui de la Piatra dăunează raporturilor cu Anglia.

Altesse Sérénissime !

Monsieur le Comte de Lallemand nous a dit hier qu'on attendait ici dans quelques jours l'adhésion des puissances à la dernière note turque au sujet de l'investiture de Votre Altesse ; que cette note serait modifiée au mot *immédiatement* pour la venue de Votre Altesse ici, et qu'après cela, dans un congrès qui aura lieu à Berlin entre les ministres des puissances garantes siégeant dans cette ville on fera le protocole pour constater l'entente commune et on le signera dans le plus bref délai. Monsieur le Comte nous a encore dit qu'on lui avait écrit par le dernier courrier de France, que les instructions à envoyer au ministre français de Berlin au sujet du congrès étaient déjà faites pour lui être expédiées, afin que la conférence ne subisse pas de retard. Ainsi au compte que nous faisons, tout cela durera bien encore vingt jours ou même un mois, après lequel nous échapperons à ce provisoire, dont selon moi les puissances ont beaucoup tardé de nous tirer. Mais que faire — dans les circonstances embrouillées d'aujourd'hui, nos meilleurs conseillers doivent être la patience et la prudence.

Dans ma lettre précédente j'avais écrit à Votre Altesse que Monsieur l'Ambassadeur d'Angleterre m'avait demandé une lettre au sujet de la satisfaction à donner par notre gouvernement pour les arrêts imposés à un Staroste grec de Piatra qui était en même temps Staroste anglais. Je lui avais écrit la lettre dont j'ai envoyé copie à Votre Altesse, et je croyais cette affaire ainsi terminée. Mais Son Excellence m'a renvoyé ma lettre, en me disant qu'il lui en fallait une autre plus explicite. Me rappelant que dans la première conversation que j'eus avec Monsieur l'Ambassadeur à ce sujet, il me dit qu'il se verrait dans la nécessité de faire baisser le pavillon anglais en Moldavie, si satisfaction n'était faite, je lui écrivis une seconde lettre dont je ci-joins à Votre Altesse copie, ainsi que de celle que Son Excellence m'écrivit en réponse. Je crois devoir dire à Votre Altesse que ce conflit aurait pu nous être préjudiciable dans les circonstances

présentes, s'il ne s'était terminé ainsi — car tant les recommandations qui nous ont été faites ici, que celles qui ont été de même faites à Messieurs Golesco et Alexandry en France, ne sont autre chose que d'éviter dans ce moment-ci toute complication avec l'Angleterre. Pour ce qui est de l'accord que Monsieur l'Ambassadeur dit dans sa lettre avoir été établi entre Son Excellence et moi, je ne sais à quoi Son Excellence fait allusion, car je n'ai rien stipulé avec elle.

Monsieur Alexandry est arrivé hier de France et se proposait de partir immédiatement pour Galatz; mais les Ambassadeurs d'Angleterre, de Sardaigne lui ont écrit de venir les voir, et il s'est vu obligé de rester ici jusqu'au prochain bateau.

J'ai l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime le très humble et obéissant serviteur

C. Negry

Ce 22 juin/4 juillet 1859, Constantinople.

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4857, f. 23-24 v. Original. In ms. 4643, f. 295^v, 298-298^v, scrisoarea poartă data 21 iunie/3 iulie; autograf Negri.

389

Constantinopol, 30 iunie/12 iulie 1859

C. Negri către domnitor: Răspunsul puterilor la ultima notă turcă întirzie. Clauza vizitei imediate probabil se va respinge. Semnarea protocolului e chestiune de timp, nu de neînțelegere. — Scurte știri despre ambasadori.

Altesse Sérénissime!

Depuis la dernière entrevue que j'eus avec Son Excellence Fuad pacha, Monsieur Filipesco et moi nous sommes toujours à attendre la réponse des puissances garantes à la dernière note de la Sublime Porte, qui constate Sa presque entière adhésion au protocole du 14 avril. Cependant il n'est pas étonnant que cette réponse ne soit point encore arrivée, parceque les puissances se sont occupées de choses si graves dans ces derniers temps, qu'elles n'ont guère pensé à accélérer une question, qui heureusement est résolue, et qui pour être complètement terminée ne doit plus passer que par quelques formes diplomatiques. Comme j'ai déjà eu l'honneur de l'écrire à Votre Altesse, la dernière note turque contient la même chose que le dit protocole du 14 avril, seulement il y est ajouté en outre que Votre Altesse se rende *immédiatement* ici après Son investiture. Cependant d'après les assurances que nous avons reçues de toutes parts — ou bien cette dernière clause disparaîtra en entier, ou l'on en rayera le mot *immédiatement*, après quoi en une seule conférence tenue à Berlin par les Ministres, y résidant, des puissances garantes, on signera un nouveau

protocole où nous croyons que la signature de l'Autriche figurera cette fois-ci à côté de celle de la Turquie.

Ce n'est donc plus qu'une question de temps à laquelle il faudra que Votre Altesse continue à se résigner ; car Elle aura bien compris par ce qui s'est passé jusqu'à présent au sujet de l'investiture, que c'est une chose qui a beaucoup d'importance, et contre laquelle nous avons rencontré plus de mauvais que de bon vouloir, comme d'ailleurs j'aurai l'honneur de l'expliquer à Votre Altesse à mon retour au pays.

Le principal est fait, les puissances sont tombées d'accord, et comme j'avais l'honneur de le dire plus haut à Votre Altesse, je crois que l'Autriche elle-même, après la paix qui vient d'être faite, se joindra aux autres dans le même sens.

Sa Majesté le Sultan se propose de faire un voyage en Syrie et en Egypte. Monsieur l'Ambassadeur d'Angleterre est allé aux bains d'Aïval, près de Brousse. Monsieur de Thouvenel est attendu prochainement ici. Le prince Labanof est définitivement nommé chargé d'affaires à Constantinople, et l'Ambassade de Prusse est toujours vacante par le départ du Comte de Gols.

En priant Votre Altesse d'être convaincue que Monsieur Filipesco et moi nous avons eu en face des grandes difficultés de notre mission, une conduite et une patience qui n'ont point gâté, nous osons le dire, à son succès, nous avons l'honneur d'être de Votre Altesse Sérénissime ses très humbles et obéissants serviteurs

C. Negry

Constantinople ce 12 juillet/30 juin 1859

Bibl. Acad. R.P.R., Ms. 4857 f. 25-26^r, original. În ms. 4643, f. 299-299^v, scrisoarea poartă data de 4/16 iulie ; autograf Negri.

390

București, 4/16 iulie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Promite un răspuns amplu la scrisoarea lui Sadyk Pașa asupra Principatelor române. — Despre Ion Ghica și relațiile sale cu domnitorul. Considerații sugerate de apropiața încheiere a păcii. — Zvonuri despre un acord secret ruso-turc.

No. 28

Bukarest, le 16 juillet 1859

J'ai reçu cette semaine votre lettre No. 69 du 6 juillet et aujourd'hui No 70, du 13 juillet. La lettre de Sadyk est pleine de bons principes et salutaires pour le pays roumain, mais le caractère des hommes d'ici est si différent de ce que s'imagine l'auteur de la lettre, que ces principes trouvent des difficultés à être exécutés. Dès que Sadyk arrivera à Const[antinople] je lui répondrai en large sur sa lettre.

629

Ion Ghika part demain de nouveau à la campagne, où il restera environ dix jours, et après son retour il ira rejoindre sa femme à Constantinople.

Le raccommodement entre lui et le Prince Kuza est presque impossible pour à présent ; à l'avenir le Prince Kuza sera forcé de revenir sur Ion et le prier d'accepter la direction du ministère.

Si les bases des préliminaires aboutiront à une paix, alors l'Empereur a joué une niche à quelques puissances ; je crois à la Russie, qui voyait déjà la rupture de l'alliance anglaise, si nécessaire à sa politique, sans laquelle la Russie ne peut pas jouer son rôle ancien en Europe.

On parle ici beaucoup de certains arrangements, que le Gd. Duc aurait obtenus à Constantinople. On parle même d'un traité ou d'une convention secrète entre la Russie et la Porte Ottomane, concernant des cas imprévus de guerre et ayant rapport aux Principautés, et autres provinces de la Turquie. Le but serait contre la France et contre l'Autriche. Tout est possible, car ce serait toujours au profit de la Russie, mais la Porte Ottomane, si un pareil traité existait, risquerait dans un temps peu éloigné des représailles de ces puissances ; si l'entente à Villafranca est rétablie *sincèrement*, la Turquie sera exposée bientôt aux attaques de l'Autriche.

Votre ami dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 253-254.

391

Constantinopol, 12/24 iulie 1859

C. Negri către domnitor: Nouă amănare a investiurii; opoziția Franței; nota Angliei. O ultimă conferință la Paris, pentru semnarea modificărilor cerute.

12/24 juillet 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

La dernière note turque au sujet de l'investiture n'a point été admise en France, d'où il est arrivé dernièrement une réponse à la S. Porte que la clause de l'arrivée de Votre Altesse ici et surtout le mot „immédiatement” devaient compètement disparaître. Le cabinet français veut en outre, qu'il soit stipulé plus exactement que l'immixtion de la Turquie dans les Principautés n'importe de quelque genre qu' elle soit, ne puisse avoir lieu que d'un commun accord avec les puissances garantes, et après en avoir reçu préalablement leur consentement. Après la réception de cette réponse de la France, la S. Porte a écrit à M. Mussurus de s'entendre avec le comte Walewski sur les changements à introduire dans le sens précité à sa dernière note, après quoi il y aura une seule conférence qui

cette fois se fera de nouveau à Paris, et dans laquelle enfin, on signera un dernier protocole qui mettra un terme définitif à cette question de l'investiture qui a tant duré.

La S. Porte a reçu de même une réponse de l'Angleterre à peu près dans le même sens que celle de la France, où le nouveau cabinet anglais la félicite d'avoir fini par où elle aurait dû commencer. Je pense que les autres puissances lui répondront la même chose.

Votre Altesse verra donc par ce que j'écris plus haut que, s'il y a un nouveau retard, il nous est favorable, parcequ'il sert cette fois à mitiger encore plus que jusqu'à présent les prétentions de la S. Porte, qui finiront, j'espère, par être moindres que le protocole du 14 avril lui-même. Il faut donc encore un peu de patience pour obtenir ce résultat d'une tout autre manière que par le passé, l'établir comme antécédent, et rompre ainsi avec ce passé si coûteux, dont la répétition a été vivement espérée, et dont j'entreprendrai Votre Altesse verbalement à mon retour. Le Sultan est parti hier pour Smyrne et Salonique.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 299^r, 304, autographe Negri.

392

București, 16/28 iulie 1859

A. G. Golescu către D. A. Sturdza: Despre inițiativa lui Ion Ghica de a întemeia o revistă română; solicită colaborarea sa și a lui C. Hurmuzaki. Personal — în prezent — se ocupă cu studiul sistemului financiar din Principatele române în sec. XVII. — A. Treb. Laurian intenționează să reia publicarea „Magazinului istoric”.

Bucarest, le 16/28 Juillet 1859

Cher ami,

Dès mon retour à Bucarest Ion Ghica m'a parlé d'un projet que j'approuve beaucoup pour ma part et dont il m'a prié de vous faire part ainsi qu'à Hourmouzaki.

Il s'agit de fonder une revue roumaine destinée à donner de la publicité à une série d'articles sérieux sur la réorganisation des différentes branches de notre administration nationale. Ion Ghica dispose déjà d'un bon nombre de projets de lois motivés qui feront la matière d'autant d'articles. Vous vous chargeriez de fournir des articles sur tout ce qui concerne la réforme du clergé et de l'instruction publique et Hourmouzaki en ferait autant pour la branche de l'administration judiciaire. — Je me chargerais de mon côté de traiter des finances.

J'entreprends en ce moment un travail qui, s'il réussit, doit jeter un jour nouveau sur notre système financier du 17-e siècle et expliquer bien de faits obscurs. L'idée m'en est venue en pensant que ce serait peut-

être faire quelque chose d'utile au pays que de chercher à constater les principales causes de notre décadence et à rétablir, autant que possible, le fil de la tradition dans l'ordre de nos institutions nationales.

Voulez-vous être de la partie? Sans votre concours et celui de Hourmouzaki, Ghika ne veut pas mettre cette affaire en train et il a raison, car cette revue ne saurait naître sous de meilleurs auspices. Elle doit se proposer de mettre en lumière les projets de loi que préparait notre ministère lorsque des intrigues de coulisse sont venues nous forcer de donner notre démission en corps.

Parlez à Hourmouzaki, auquel je n'ai pas le temps d'écrire pour le moment, et engagez-le fortement de se mettre avec nous.

Lauriani va reprendre aussi la publication de son *Magasin historique*. Je lui ai parlé des documents historiques et des articles que vous pouviez tenir à sa disposition. Il en a été en chanté et il compte aussi sur votre concours.

Voilà donc de la besogne pour vous et pour nous tous! travaillons-y sérieusement, comme à une oeuvre nationale. — Je pars demain pour aller m'établir quelques semaines à notre terre. Je serai mieux là pour travailler et j'y travaillerai avec ardeur car qui sait? peut-être est-ce la seule chose qui restera de nous? de moi du moins.

Adieu cher ami, mes respects à Madame votre mère, mes amitiés à vos soeurs à Skeia et à Dulcesci.

Votre ami dévoué

A. G. Golesco

La paix est faite! Mais les âmes ne sont pas en paix et de nouvelles luttes se préparent. Que Dieu veille sur nous et *non nos chefs*.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva D. A. Sturdza. Coresp.

393

București, 18/30 iulie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Se bucură de apropiata întoarcere a lui Sadyk din Tesalia. — Căldurile caniculare din București. — Intenționează să viziteze Tabăra de la Florești. — Ion Ghica e reținut în țară de interese private. — Populația țării așteaptă investiția; critică, din nou, lipsa de tact politic a Turciei.

No. 30

Bukarest, le 30 juillet 1859

Je viens de recevoir votre lettre No 72 du 27 juillet, et les petites notes du cher Sadyk.

Enfin il pourra se remettre des fatigues qu'il a eu à endurer en Thessalie, si toutefois il n'y a pas chez vous des chaleurs comme chez nous.

632

Après les pluies de 4 mois, nous avons depuis deux semaines une chaleur tropique. Le thermomètre varie entre 36—40 degrés. On suffoque on est abattu, incapable à un travail. Aussi je pense prendre la liberté de partir dans les montagnes pour deux semaines, autrement je fonderai ici. En même temps je visiterai le fameux camp de Floresti.

Ion Ghica ne partira pas sitôt à Constantinople. Il s'occupe assidûment de ses intérêts privés, qui étaient tout négligés pendant son absence de 10 ans, il intentera plusieurs procès à des personnes qui, profitant de son exil, l'ont frustré de ses biens partiels.

La population se rend patiemment à l'attente de l'arrivée de l'investiture. Moi je ne vois pas une bonne politique de la part de la Turquie d'ajourner l'envoi du firman de l'investiture. Pourquoi ne pas faire de bon gré un acte et s'attacher le Prince par gratitude, que d'attendre d'être contrainte à faire cet acte et n'obtenir alors que l'indifférence? La Turquie objecte que la dignité de la Porte est froissée par l'attitude du Prince, mais cette dignité sera déchuée quand, à la fin, la Porte Ottomane sera forcée [de] donner l'investiture. Si quelques malveillants d'ici rapportent à la Porte Ottomane d'ajourner l'investiture pour gagner du temps et laisser aller les affaires; qu'une opposition éclatera dans le pays même et peut être une révolution, on trompe la Porte Ottomane en se trompant eux-mêmes, et on ne fait qu'éloigner les sympathies du peuple roumain envers la Turquie, car le peuple est persuadé que tout le mal qu'il souffre aujourd'hui matériellement cesserait dès que l'investiture serait donnée au Prince.

Moje pozdrowienie szczerze i przyjacielskie kochanemu Sadyk Pachy. Za mojim przyjazdem poszłę mu moje apreciacie o stanie terazniejszym Rumunii i Księciu. Szczerzy przyjaciel. [*Traducerea*: Salutările mele sincere și prietenești iubitului Sadyk Pașa. După sosirea mea, îi voi trimite aprecierile mele despre situația actuală a României și despre Prinț. Prieten sincer.]

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 257-258^v.

394

Constantinopol, 20 iulie/1 august 1859

C. Negri către domnitor: Tot despre conferința de încheiere a chestiunii Principatelor. Zvonuri cu privire la retragerea lui Cuza și la „unirea definitivă sub un prinț străin”. — Sfaturi de calm și răbdare.

Constantinople, 20 juillet/1 août 1859

Altesse Sérénissime!

Comme je l'ai déjà écrit dans ma précédente lettre, la S. Porte a donné les ordres nécessaires à M. Mussurus pour s'entendre avec le comte Walewski, afin d'écarter tout ce qui pourrait empêcher l'investiture d'être

donnée dans le sens de la décision des cinq puissances. On nous a même dit ces jours derniers que la S. Porte avait renoncé à délivrer deux firmans d'investiture et qu'elle n'en donnerait qu'un seul pour les deux principautés. Cette dernière concession n'est pas d'une grande importance, car selon ce qu'on nous a dit dans le temps, à l'ambassade de France surtout, qu'il y ait deux firmans ou un seul, cela amenait le même résultat. Les journaux anglais disent que les obstacles à l'investiture ont été dernièrement levés, et que la S. Porte s'est enfin décidée à la donner incessamment. Il n'y a donc plus qu'une formalité à accomplir ; c'est celle de la réunion de la conférence pour signer le nouveau protocole de la clôture de cette affaire. Je pense que cet acte ne va plus tarder à être signé aussi, car les effets de la paix de Villafranca commencent à s'amoinrir, et donneront par conséquent le temps aux puissances de terminer cette question de l'investiture. Que Votre Altesse ne s'impatiente pas ; qu'elle attende encore comme elle a si longtemps attendu, afin qu'une fois cette investiture donnée, tous les germes de discorde et d'espérances mal étouffées disparaissent, et laissent à Votre Altesse le champ libre de s'occuper du gouvernement en paix et sans aucun tiraillement.

Il se répand ici des bruits plus absurdes les uns que les autres ; ce sont les ennemis de nos pays qui les font circuler. Les uns disent que Votre Altesse veut se retirer du gouvernement, les autres que les chambres dans leur prochaine session vont revenir sur l'union définitive des principautés avec un prince étranger, du consentement même de Votre Altesse. Les deux cas, en admettant qu'ils se vérifient, rejetteraient de nouveau nos pays dans les malheurs et les afflictions du passé, et les remettraient à la merci de tristes *intrigues intérieures ainsi qu'à celle des intéressés à l'extérieur, sans y rien croire*. Nous avons été assez émus de tous ces bruits, cependant, car ce que nous apprenons sur nos pays ne nous parvient que par des étrangers.

Maintenant que tout est décidé et fini à propos de l'investiture, j'ose de nouveau engager Votre Altesse à avoir encore un peu de patience, et tout ira bien, et nos pays pourront enfin en toute sécurité marcher dans la voie que leur a tracée la Convention, laquelle, bonne ou mauvaise, doit faire son temps comme le Règlement organique a fait le sien ; car, en dehors d'elle, d'après tout ce qu'on nous a tant de fois dit à toutes les ambassades, il y aurait de graves dangers pour nos pays, comme je l'ai souvent écrit à Votre Altesse.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 304v-308, autograf Negri.

București, 25 iulie/6 august 1859

† *Gradowicz către Sadyk Pașa : Amănunte și comentarii privind preocupările exclusiv particulare ale lui Ion Ghica. Disprețul acestuia din urmă pentru politica țării. Caracterizarea lui A. I. Cuza.*

Kochany Paszo i przyjacielu,

Pozdrawiam najserdeczniej przjbycie Twoje do Stambulu. Depeszę telegraficzną przyjąłem dopiero wrzoraż, powróciwszy ze wsi jednego przyjaciela.

Widziałem zaraz Jon Ghiką, który mi powiedział że za późno nazad telegrafować, bo niezawodnie otrzymała jego żona liste które jej posłał przez pocztę i przez Panią Balsch, która jest teraz w Stambule. Z tej przyczyny nie telegrafowałem, ekonomizując 3 #, które i w prawdzie nie mam, -- tak złe sa tutaj czase, bardzo złe.

Jon zasyla Ci przyjacielskie swe pozdrowienia; kiedy będzie mógł pojechać do Stambulu nie wie, interesy *prywatne* zatrzymują go tutaj. Il ne pense qu'a ses affaires privées, d'améliorer sa fortune, ses propriétés, il se fiche de toute la politique, car il n'y a pas avec qui la faire. Tymczasowo tylko Ci powiem, że Kuza nie tęga głowa, trop leger, rien de serieux. Bydź może że to tak, niż dostanie investyturę. Alors peut-être il aura une décision, une volonté. Ja dziś z Jon Ghiką jadę na wieś na *cały tydzień* wakancie, dlatego przysłaż pocztę nie myślę pisać, — za to drugim kurierem wiele i gęsto doniosę Ci o tutejszych historijach, ktore tu zowią politiką. — Les Valaques sont des enfants, mais des enfants déjà corrompus.

Całuję Cię serdecznie

przyjaciei szczerzy

Gradowicz

[*Traducerea* : Iubite pașă și prietene,

Salut în mcdul cel mai sincer sosirea ta la Stambul. Depesa ta telegrafică am primit-o abia ieri, la întoarcerea mea de la țară de la un prieten.

Am văzut îndată pe Ion Ghica, care mi-a spus că-i prea tîrziu să telegrafiez înapoi, deoarece soția lui a primit fără îndoială scrisorile pe care i le-a trimis prin poștă și prin doamna Balș, care se află acum la Stambul. Din această cauză n-am telegrafiat, economisind 3 #, pe care, ce-i drept, nici nu-i am, atît de rele sint aici timpurile, foarte rele.

Ion îți transmite salutările sale prietenești; cînd va putea pleca la Stambul, nu știe, interese *particulare* îl rețin aici. Il ne pense qu'a ses affaires, d'améliorer sa fortune, ses propriétés, il se fiche de toute la politique, car il n'y a pas qui la faire. Între timp îți spun numai ție că Cuza nu este un cap pătrat, trop léger, rien de sérieux. Poate că aceasta numai pînă va primi investitura. Alors peut-être il aura une décision, une volonté. Eu plec astăzi cu Ion Ghica la țară pentru *întreaga săptămîină* în vacanță, de aceea cu poșta viitoare nu cred să scriu — în schimb cu curierul al doilea îți voi scrie mai mult și mai substanțial despre istoriile de aici, cărora aici le zic politică. Les Valaques sont des enfants, mais des enfants déjà corrompus. Te sărut sincer, prieten sincer,

Gradowicz]

Constantinopol, 26 iulie/7 august 1859

C. Negri către domnitor: În așteptarea protocolului semnat la Paris, Turcia intenționează să nesocotească adresele Adunărilor electivă și pe delegații români.

26 juillet/7 août 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime!

Le dernier protocole signé par les puissances confirmant la double élection de Votre Altesse ne peut plus tarder à arriver de Paris, et l'investiture serait donnée immédiatement après.

Dans cette prévision il faut que je soumette à Votre Altesse deux cas qui peuvent se présenter. Le premier, c'est que les actes émanés de nos deux Assemblées constatant l'élection de Votre Altesse, et dont nous sommes porteurs pour être remis à S. M. le Sultan, n'ont point encore été acceptés, malgré les tentatives que j'ai faites auprès des ministres de la S. Porte et peuvent, par conséquent, ne point être acceptés, même après l'arrivée du protocole — la Turquie voulant probablement donner l'investiture sans recevoir ces actes et avoir l'air par là de n'avoir cédé qu'aux puissances garanties et non point d'avoir fait droit à la constatation de la double élection de Votre Altesse sur les deux chambres.

Le second cas est que, il est fort possible que la S. Porte ne nous remette point les bérats d'investiture, mais qu'elle les confie à quelque commissaire turc pour les apporter à Votre Altesse. A tout ce que nous avons dit aux Ambassades à ce sujet il ne nous a été répondu rien de catégorique jusqu'à présent, en sorte que je viens prier Votre Altesse de nous donner les instructions nécessaires sur ce que nous devons faire si l'un de ces cas ou les deux ensemble se présentent. Faudra-t-il suivre les conseils qu'on nous donnera aux Ambassades à ce sujet, ou bien Votre Altesse nous prescrira-t-elle la marche à suivre. J'attends la réponse de Votre Altesse et je la prie instamment de me la faire parvenir aussi tôt que possible, parceque selon toutes les données que nous avons, le protocole signé à Paris peut arriver d'un courrier à l'autre. Votre Altesse aura vu dans les journaux que lors de la réception des ambassadeurs par l'empereur Napoléon. S. M. a dit à M. Mussurus qu'il espérait que l'affaire des Principautés allait être *enfin régularisée rapidement*. Aussi nous attendons-nous à voir finir bientôt, enfin, cette affaire de l'investiture qui nous a coûté tant de peines et de patience.

Nous n'avons pu voir M. Thouvenel qui est arrivé ici depuis quelques jours, dans la crainte de le déranger, parcequ'il n'a point encore fait ses visites officielles; mais nous sommes persuadés qu'il ne laissera point nos affaires traîner en longueur une fois que le protocole sera ici.

Une flotte anglaise se rend à Alexandrie pour y faire une démonstration afin d'empêcher l'exécution du canal de Suez, et l'on est ici assez inquiet de cela. S. M. le Sultan est revenu avant-hier de son voyage, après s'être arrêtée à Salonique et à Chio.

J'ai l'honneur d'être etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 308^v-312, autographe Negri.

Tabăra de la Florești, 6/18 august 1859

Domnitorul către C. Negri: E resemnat să primească investitura prin emisar turc, de vreme ce această formalitate salvează fondul. — Îl sfătuiește să arate recunoștința țării față de Rusia. — Îi reproșează răceala adoptată față de el.

Camp de Florești, ce 6/18 août 859

Moș Costachi,

Vous devez bien vous ennuyer là-bas. Je vous plains sincèrement. Cela finira-t-il au moins. Par rapport à la possibilité d'un refus de la Turquie à recevoir les actes de mon élection, à ne point donner l'investiture en conséquence de ces actes mais en considération seulement des Puissances garantes, comme aussi d'envoyer l'investiture par un Turc, il faut se résigner à passer par là si telle était surtout l'opinion des Puissances qui nous veulent réellement du bien. La logique comme la politique veulent qu'on s'empresse d'accepter ce que l'on ne peut refuser. Il n'y a que la Turquie qui se mette dans de pareils torts, et qui se fait tirer l'oreille en tout. A nous du reste peu nous importe telle formalité. Nous gagnons le fond, nous pouvons laisser au vaincu les apparences.

On m'a glissé ces jours-ci, mon vieux, que le Prince Labanoff et toute l'Ambassade de Russie seraient affectés de votre empressement pour l'ambassade de France. On prétend que vous négligez un peu la Russie qui dans la question de notre pays, prétend-on toujours, aurait été aussi bienveillante que la France. Croyons-le, mon vieux, et feignons surtout de le croire¹. J'ai envoyé les 100 ducats à Mme Catinca, elle les a déjà reçus. Je vous en veux beaucoup de ne vous être adressé à moi qu'à la dernière extrémité. Ne suis-je plus pour vous ce Cousa d'autrefois, et si vous, *Moș Costachi*, changez vos relations et ne mettez plus ce laisser aller d'autrefois, dois-je m'étonner de voir les rangs de mes intimes s'éclaircir. Permettez, mon vieux, à Cousa de vous dire que trop de fierté dégénère en orgueil. Vous devez recevoir ces jours-ci 500 # pour vos frais. Vous ne m'en voulez pas de ma franchise, vous savez que c'est le défaut que vous me reprochiez toujours, et sur le trône je reste toujours le même homme en tout.

A vous de coeur tout dévoué

A. I. Cousa

Avez-vous reçu ma dépêche télégraphique ?

[Adresa :] A Monsieur
Monsieur Constantin Negry
Chef de la Députation Moldave

Constantinople.

Lettre particulière du prince [C.N.]

Bibl. Acad. R.P.R., coresp. inv. nr. 11930 a.

¹ Remarca reflectă neîncrederea pe care o semănase propaganda ostilă politicii Rusiei și care a influențat, în unele momente, plină și pe domnitorul Unirii cu privire la o așa-zisă nesinceritate a unionismului Rusiei, teză infirmată însă cu prisosință de realitatea istorică.

Constantinopol, 8/20 august 1859

C. Negri către domnitor : După spusele lui Thouvenel : întârzierea conferinței de la Paris este provocată de discuțiile de pace de la Zürich ; adresele adunărilor electivă sînt perimate.

Ce 8/20 août 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

M. Filipesco et moi avons été chez M. de Thouvenel et nous avons l'honneur de transmettre à Votre Altesse la réponse de S.E. aux questions que nous lui avons faites. D'abord, après lui avoir exposé combien l'état actuel d'incertitude où se trouvent les principautés par rapport à l'investiture pourrait s'aggraver par de nouvelles prolongations et démontré combien l'action du gouvernement de Votre Altesse en est ou en peut être paralysée, nous demandâmes à S.E. quelle serait à peu près l'époque précise où nous pourrions enfin avoir l'investiture. S. E. nous dit, qu'avant tout il fallait être persuadé d'une chose : c'est qu'il ne s'agissait plus de savoir si l'investiture serait ou non donnée, puisque cette question était déjà résolue affirmativement à l'unanimité, et qu'on attendait seulement, pour terminer cette longue affaire, que le plénipotentiaire d'Autriche pût prendre part à l'unique conférence qui aura lieu à Paris au sujet de l'investiture ; que pour cela il fallait que la paix fût d'abord signée à Zürich, afin que le dit plénipotentiaire après les relations interrompues par la guerre, pût diplomatiquement de nouveau siéger aux conférences ; que la paix signée, la conférence réunie et l'investiture donnée, tout cela, ensemble à l'appréciation de S.E. ne pouvait guère prendre plus de trois semaines, d'autant plus que l'ambassadeur et plénipotentiaire d'Autriche à Paris était déjà nommé : c'est le prince de Metternich. M. l'ambassadeur nous dit aussi qu'il regrettait infiniment que cette affaire de l'investiture ait tant traîné, que malgré les mauvaises conséquences qu'il en prévoyait, nos pays avaient, cependant, montré une grande sagesse en se tenant tranquilles ; mais qu'il y avait eu d'autres intérêts majeurs qui avaient détourné l'attention de la diplomatie, ailleurs et surtout vers les derniers événements accomplis en Italie ; que d'un autre côté il comprenait aussi combien avait dû être désagréable et grande notre position et notre patience à nous-mêmes ici, pendant sept mois de suite, mais qu'à présent la chose étant déjà terminée au fond et ne devant encore passer que par certaines formalités, nous pouvions hardiment prévenir Votre Altesse, de sa part, qu'Elle devait considérer l'investiture comme donnée.

Il nous a en même temps chargés de présenter ses compliments à Votre Altesse. Nous vîmes ensuite à la question des deux documents des chambres, constatant la double élection de Votre Altesse, et dont nous sommes porteurs. S.E. nous dit que ces deux documents, par l'ancienneté de leur date étaient inopportuns et que, d'ailleurs, c'était aux gouvernements qui ont précédé celui de Votre Altesse qu'il incombait de constater

l'élection du nouveau Prince*, que ni dans un cas ni dans l'autre ces documents ne pouvaient plus servir, vu que l'investiture était déjà déterminée et résolue sans eux, et que le principal était, pour nous, d'avoir l'investiture avec ou sans ces titres. M. l'ambassadeur nous dit, en terminant, qu'il venait de recevoir tout récemment des dépêches du comte Walewski qui lui confirmaient ce qu'il nous avait dit, et qu'il nous répétait d'annoncer à Votre Altesse qu'Elle devait considérer l'investiture comme une chose terminée.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 312-312^v, 316-316^v, autograf Negri.

399

Focșani, 8/20 august 1859

Chr. Tell către V. Boerescu: Îl roagă ca, în calitatea sa de director al școalelor din Țara Românească, să numească în învățământ pe pictorul Alexandrescu. Se pronunță împotriva propagandei promovate de C. A. Rosetti în favoarea domnitorului român, susținând „dorințele” din 1857.

Focșani, 1859 aug. 8

Iubite domnule Boerescu,

Nici dta nici eu nu ne-am scris de când am plecat din București și, crez că este mai mult culpa dtale decât a mea, căci mi-ai spus că ai să-mi trimiți observațiunile dtale pentru noua constituțiune ce era a se face.

Așa dar, iată că rup cu tăcerea, nu spre a-ți cere observațiuni în privința constituțiunii, ci a-ți face o imputare amicală, căci ca director al școalelor ai lăsat fără post pe pictorul Alecsandrescu amical meu, ținând la școale nemți profesori de desemn, când sunt rumîni capabili a-i înlocui, cum este d. Alexandrescu. Ași fi prea fericit când mi-ai comunica că ai reparat această neglijență.

În privința Unirii și a principelui străin, nu sunt la nici o îndoială că ești de opiniunea cu totul contrarie de a colegului și confrate al dtale în ziaristică Russetu, care vrea să facă pe lume a crede că rumîni de la 59 nu mai au tot acele opiniuni politice ca în 57. Tristă țară care are asemenea patrioți.

Aștept cu nerăbdare decisiunea dtale în privința amicului meu d. Alexandrescu, însemnîndu-mă cu plăcere

amic al dtale

Chr. Tell.

Arhiva B.C.S., Fond St.Georges, LXVIII/2 f. 116.

* Il a encore dit que d'après la Convention, les caïmacamies n'auraient pas dû céder le gouvernement avant la reconnaissance du prince. (Je n'ai pas écrit cela au prince, ni ce qu'a répondu Filipesco et moi contre ceci).

Monnetier, 10/22 august 1859

I. Bălăceanu către I. Ghica: După misiunea oficială avută: descurajat, părăsit, înglodat în datorii, intenționează să se întoarcă acasă, să-și vîndă moșia Schintești. — Nemulțumit de atitudinea lui Pantazi. — Așteaptă bani de drum.

Monnetier, le 22 Aofût 1859

(Monnetier est un village savoyard situé à 2400 pieds au-dessus du pavé de Bukarest).

Mon cher ami,

Ecoutez cette histoire : Je suis parti, il y aura bientôt trois mois, en mission. Après avoir couru de Constantinople à Turin ; de Turin aux bords du Mincio, du Quartier général de l'Empereur à celui du Prince Napoléon et *vice-versa*, du Quartier Général à Milan, de Milan à Turin, de Turin à Paris ; après m'être ruiné en cravates et en gants blancs et en habits noirs ; après m'être désarticulé la colonne vertébrale en saluts profonds et demi-profonds ; après m'être rendu malade au point que je garde le lit depuis 20 jours . . . sînt părăsit aci și uitat de toți. Nimeni nu-mi scrie și nu mi-a scris de cînd am plecat. Mă lasă fără o *para frîntă* și fără să am mijloacele de a mă întoarce în țară. *Trimisul extraordinar* al M. S. trece astăzi de un cavalier de industrie. Nu te gîndi că a răspuns *cineva* o vorbă la cele zece depeșe oficiale care le-am trimis. Cela ne m'étonne guère ; car je me suis constamment souvenu de ce que vous m'avez dit lorsque j'allais partir. — Misia mea era un mijloc de a să scăpa de mine. Dar cel puțin ar trebui y mettre quelques procédés et un peu d'argent. Non que je tiene à retourner à Bukarest, mais parceque ma présence là-bas est indispensable à mes propres affaires. Aștept ceva bani ca să merg să-mi vînz moșia, căci sînt *stins*. Am 12 mii de galbeni datorii și dobînda care o plătesc este mai mare decît venitul meu. — Je voudrais même vous prier d'écrire à M-me Catinka Balche qui voulait acheter une terre en Valachie. Schintești est à 3/4 d'heure de Bukarest ; il est affermé 1000 # parce que j'ai voulu alléger mes paysans ; mais il pourrait rapporter le double si on pouvait s'en occuper. Vu sa proximité de la ville et les prix auxquels les maraichers y louent de la terre, o dau pe 25 de mii de galbeni. Tâchez de me trouver un amateur afin d'abrêger mon séjour à Bukarest ; car je n'y retourne que dans ce but. — Le reste placé à 10%, me rapportera 1.300 # de revenu *net*.

Je suis étonné de la conduite de Pantazi à mon égard ; *étonné* et même *affligé*. Je croyais au moins à l'amitié de celui-là. — Si Cretzoulesco m'a envoyé de l'argent, ne me répondez pas ; car je serai en route ; mais s'il s'occupe d'autre chose et que je sois condamné à rester encore ici, écrivez-moi à Genève, *poste restante*. Votre lettre voudra un monde.

Je vous embrasse et suis plus que jamais

Votre dévoué ami

I. Balatchano

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Ghica. Coresp.

Constantinopol, 15/27 august 1859

C. Negri către domnitor: După spusele contelui Ioanini: la Paris se lucrează la redactarea protocolului final; modificările de fond au fost respinse. — Concesiuni față de formalitățile beratelor de investitură.

Ce 15/27 août 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime!

Le comte Ioanini, chargé d'affaires de Sardaigne, m'a fait prévenir qu'il avait une bonne nouvelle à me donner, et m'étant rendu hier à l'Ambassade il m'a dit qu'il avait eu connaissance d'une dépêche qui était arrivée à la Porte, et qu'il m'a promis d'expédier le même jour au chevalier Strambio pour être communiquée à Votre Altesse. De cete dépêche il ressort comme V. A. doit déjà le savoir qu'à Paris il a été résolu que le comte Walewski, le comte Kissilef et M. Mussurus sont chargés de rédiger le dernier protocole ayant trait à l'investiture, qui sera signé par tous les représentants des puissances garantes, qui sont actuellement à Paris, pour que cela ait enfin un terme.

Le comte Ioanini m'a encore dit que les propositions faites à diverses reprises par la S. Porte avait été rejetées, et qu'on s'en tiendrait strictement à la teneur de l'ancien protocole du 14 avril. Votre Altesse verra par là que les puissances ont compris que subordonner la conférence pour l'investiture à celle pour la paix de Zürich pourrait nous mener loin, et qu'il est de toute justice qu'après nous avoir fait tant attendre, on se hâte enfin d'en finir avec nous. Quoiqu'il ne me reste aucun doute au sujet de cette dépêche, j'irai néanmoins aux informations aux Ambassades qui, moins directement intéressées dans cette affaire, n'auront peut-être point encore reçu cette dépêche, mais qui l'auront apprise de la Porte où rien ne se tient caché.

Nous sommes évidemment à la veille de recevoir l'investiture, mais je prévois que la S. Porte, forcée de passer par où ont voulu les puissances s'accrochera à quelque forme de petite étiquette, afin de se venger d'avoir été obligée de céder pour le fond. Mon avis est qu'il faut que nous-mêmes nous n'insistions pas beaucoup sur ces formes, afin de ne pas donner par là de nouveaux sujets de retard, parceque surtout nous n'aurions pas pour nous l'appui des ambassades. J'ai écrit dernièrement à Votre Altesse la réponse que nous a faite M. l'ambassadeur de France au sujet des actes dont nous sommes porteurs. M. l'ambassadeur d'Angleterre nous a dit qu'il tâcherait de concilier cela au mieux qu'il pourra, mais sans nous promettre autre chose, en sorte qu'il faut plutôt nous attendre qu'on passe par-dessus ces actes et qu'on envoie les bérats d'investiture par un commissaire turc. Nous attendons la nouvelle officielle de la signature du protocole de l'investiture pour faire une démarche auprès du ministère de la S. Porte, qui pourrait avoir d'autres résultats que ceux que nous prévoyions jusqu'à présent au sujet de ce que j'ai

l'honneur de dire plus haut à Votre Altesse. Enfin, que Votre Altesse se persuade que nous ferons tout ce qui est en notre pouvoir pour la dignité du pays. S. M. le Sultan a été malade pendant quelques jours, mais Elle est tout à fait rétablie.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 316^v, 320-320^v, autograf Negri.

402

București, 15/27 august 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Despre scrisori și rapoarte primite și expediate, — Situația din țară: explicații între Béclard și domnitor pe tema protestului boierilor. Se vorbește din nou de prințul Știrbei și Ion Ghica? — Situația economică deficitară.

No. 32

Bukarest, le 27 août 1859

Je n'ai reçu votre lettre sous numéro du 15 août qu'hier et votre lettre No 76 du 24 août je l'ai reçue aujourd'hui. N'envoyez plus jamais les lettres par le bateau, car elles ne parviennent qu'en 8-10 jours. Toutes les lettres qui ont été jointes aux vôtres, je les ai données à leurs adresses.

Vous me pensez trop en vacances, pas du tout, je n'étais absent que 8 jours. Le 20 août j'ai envoyé ma dépêche No 33, avec un annexé contenant l'exposé de la situation actuelle du pays. Je pense que Alléon vous en a donné communication, ainsi que la lettre que j'ai écrite à l'adresse de Sadyk-Pacha.

Nous nous trouvons dans une situation comme des enfants, qui après l'examen subi ne savent pas s'ils recevront des verges ou des récompenses. C'est là que nous nous trouvons depuis le 24 janvier. Béclard était chez Cuză pentru lui demander explication sur l'affaire attribuée à Mr. de Lallemand. Cuză a nié tout, que lui n'a jamais dit un mot de Mr. Lallemand et que ce dernier n'a été jamais mêlé dans cette question, pour obtenir l'original de la pétition des boyards¹, mais le Prince Kuză persiste toujours qu'il l'avait, cet acte, et qu'on sera étonné de voir les noms des signataires quand la pièce sera publiée à son temps. Dites-moi ce qu'il y a de vrai dans ce galimatias.

Je ne comprends rien que Sadyk m'écrit que le Prince Știrbei et même I. Ghica auraient de nouveau chance! Comment? À la suite de quel événement? Les vivants n'ont aucun désir de mourir. Comment alors avoir de chances? Donnez-moi un peu de

¹ În legătură cu protestul boierilor la Poartă, cf. între altele și comentariile din ziarle „Dimbovița” din 29 iulie ; „Stéoa Dunării”, din 4 august 1859 etc.

lumière sur cette route obscure pour le moment. Je ne vois que des calculs fantastiques, ou il y a des secrêts, qui sont véritablement des mystères pour le moment.

Eclairez-moi, je vous en prie.

Votre tout dévoué

Gradowicz

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 265-266^v. Text partîal cifrat.

403

Bucureşti, 15/27 august 1859

Gradowicz către Alléon: Despre dizolvarea Taberei de la Floreşti; argumentele. — Judecarea complotului Gr. Sturdza; sentinţa în complotul de la Bucureşti. — Despre nota de protest adresată domnitorului de către Comisia Centrală.

Bucharest, 27 août 1859

Il paraît que le Prince Kuza désespère de voir arriver sitôt l'investiture. Il a abandonné le projet d'attendre au camp de Floresti l'arrivée de l'envoyé turc avec le firman pour faire alors son entrée dans la Capitale avec toute son armée. Hier il a donné l'ordre au ministre des Affaires Militaires de préparer les listes des routes à chaque bataillon qui était [de] se rendre dans sa garnison d'hiver. Le 1/13 7bre le camp de Floresti sera levé. Les troupes valaques prendront garnison sur le Danube depuis Kalafat jusqu'à Ismail, les troupes moldaves resteront dans l'intérieur du pays à Bucarest, à Yassy. On peut dire que le camp de Floresti n'a servi à rien, sinon aux grandes dépenses qu'on y a faites. On a acquis une seule expérience, c'est celle qu'on ne sait rien en fait d'art militaire. C'est une leçon qu'on mettra à profit l'hiver pour se présenter l'année prochaine en meilleur état.

Le Comité central a pris des vacances pour une quinzaine de jours — principalement parce qu'un membre du comité, Mr. le Beyzadé Grégoire Stourdza est allé à Yassy pour comparaître devant la Cour criminelle à propos de la conspiration contre le Prince Kuza. Il était temps que ce procès qui se poursuit depuis huit mois prenne une solution. Je crois que tout le monde sera acquitté car réellement il n'y a de preuves contre personne. Qu'il y ait eu une conspiration avant l'élection du Prince Kuza, c'est possible, que les conspirateurs voulaient s'emparer du pouvoir à l'aide de quelques mercenaires et proclamer Beyzadé Grégoire Stourdza Hospodar de Moldavie, c'est probable. Mais depuis l'élection du Prince Kuza, personne n'y pensait; au moins il n'y a aucune trace d'une pareille conspiration. Le complot de Bucarest a déjà reçu une so-

lution; on a condamné trois soi-disant conspirateurs, Grönn, Paschekewitch et Schlenk à cinq ans de prison, d'autres 4 individus, à 3 ans. C'est trop dur pour un délit d'ivrognerie car en réalité cette conspiration n'était qu'une tromperie pour estorquer de l'argent à quelques rétrogrades imbéciles — mais puisqu'on a fait chanter un Te-Deum on devait par force trouver, en faire un complot de haute trahison.

Le Comité central a adressé au Prince une note en lui désignant plusieurs abus commis par les ministères de Valachie et de Moldavie — principalement contre ce dernier, qui sans mesures d'ordonnances administratives s'est arrogé le pouvoir de faire des changements dans les rouages administratifs et de faire percevoir des impôts sans que ces mesures eussent été présentées sous forme de loi à l'approbation du Comité central. On dit que le Prince qui connaît l'hostilité de la majorité du Comité central contre sa personne a reçu très mal ces observations et ne fera aucune réponse à l'adresse... [Textul se intrerupe aci].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 16-17v. Copie

404

Constantinopol, 20 august/2 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Comunică textul proiectului de protocol admis la Paris.

20 août/2 septembre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime!

Dans une conversation qui nous a été rapportée, M. l'ambassadeur de France a dit que l'investiture serait donnée dans quinze ou vingt jours au plus; qu'à Paris on avait trouvé que le Prince Richard Metternich était suffisamment investi de pouvoirs, pour prendre part à la conférence sans attendre le résultat des conférences de la paix de Zürich. J'ai pu me procurer en même temps le projet du protocole admis à Paris par toutes les puissances et dont voici la teneur textuelle:

Projet du protocole: „La S. Porte, prenant en considération la recommandation faite par cinq des puissances garantes, confère exceptionnellement et pour cette fois l'investiture au colonel Couza comme hospodar de Moldavie et de Valachie, bien entendu que, pour toute élection et investiture futures des hospodars, il sera procédé d'une manière rigoureusement conforme aux principes posés dans la Convention du 19 août.

En conséquence, et pour maintenir le principe de séparation d'investiture administrative des deux principautés sur lequel repose la susdite Convention, la S. Porte délivrera au colonel Couza deux firmans dont l'un conférant l'investiture pour la Moldavie et l'autre pour la Valachie, et le nouvel hospodar pour les deux principautés, après avoir

reçu ses firmans d'investiture, se rendra à Constantinople, à l'exemple de ses prédécesseurs et comme par le passé, dès que les soins qu'il doit à l'administration des deux principautés lui permettront de s'absenter.

Le prince exceptionnellement appelé pour cette fois à l'hospodarat de Moldavie et de Valachie, maintiendra dans chacune des deux principautés une administration séparée et distincte l'une de l'autre sauf les cas prévus par la Convention.

Comme les puissances signataires de la Convention du 19 août ont résolu de ne souffrir aucune infraction aux clauses de cette Convention, la S. Porte, dans le cas d'une violation de cet acte dans les principautés, après avoir fait les démarches et demandé les informations nécessaires auprès de l'administration hospodارية, portera cette circonstance à la connaissance des représentants des puissances garantes, à Constantinople; et une fois le fait de l'infraction constaté *d'un commun accord avec eux*, la cour suzeraine enverra dans les principautés une commission ad-hoc, chargée de requérir que la mesure qui a donné lieu à l'infraction soit rapportée. Le commissaire de la S. Porte sera accompagné par les délégués des représentants à Constantinople avec lesquels il procédera de concert et *d'un commun accord*. S'il n'est pas fait droit à cette réquisition, le commissaire de la S. Porte et les délégués signifieront à l'hospodar que, vu le refus d'y obtempérer, il sera avisé aux moyens coercitifs à employer. En ce cas la S. Porte se concertera sans délai avec les représentants des puissances garantes à Constantinople sur les mesures qu'il y aurait lieu d'arrêter".

Tel est ce protocole qui, à l'heure qu'il est, est peut-être signé. Votre Altesse remarquera que les puissances ont cédé sur la forme et gagné sur le fond. Nous sommes sans nul doute à la veille de voir enfin nos affaires terminées.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 320^v, 324-325, autograf Negri.

405

București, 22 august/3 septembrie 1859

Gradowicz către soția lui Sadyk Pașa: Despre sinceritatea informațiilor sale: rezerva observată față de Ion Ghica. — Situația în țară: radicalii câștigă ascendent asupra domnului. — Despre duplicitatea lui Bulwer.

No. 33

Bukarest, le 3 septembre 1859

J'ai reçu votre lettre No. 77 du 31 août et le petit billet de Sadyk.

Je ne comprends pas pourquoi Sadyk soupçonne mon mémoire. Croyez-moi, que je tâche être bien prudent, et je ne me laisse influencé ni par Ion ni par Paul. J'écris la pure vérité, pour qu'on sache à Stamboul à quoi s'en tenir, si on veut savoir la vérité. Ion n'a aucune connaissance

du mémoire et je ne lui communique les choses que je fais ou que j'apprends, que ou bien tard, ou pas du tout. Je suis en réserve avec tout le monde. Prenez pour principe que ce que je rapporte est la pure vérité; libre à vous de le donner comme vrai ou non, mais mon devoir est de dire la vérité, pour ne pas vous tromper sur l'état des choses.

Les affaires d'ici ne sont pas bien, le Prince est trop léger quoique quelque fois très enthousiasmé. Les ultras gagnent du terrain, par calomnies, par incriminations, par flatteries, par promesses, par intimidation. Ils auront bientôt plus de forces que le Prince, ils voudront lui imposer, il se rappellera qu'il est élu de la nation, et ne voudra accepter le joug des ultras, et il tentera de se défaire d'eux par un coup de tête. Réussira-t-il? Et s'il réussit, les puissances l'applaudiront-elles pour ce fait? Voilà où nous arriverons.

Mes compliments à Mr. Sadyk; moins de méfiance,
à votre dévoué et sincère ami

Gradowicz

A propos. Si on veut savoir ce que pense Bulwer, on doit prendre le contraire de ce qu'il dit. Pendant deux ans c'était sa tactique ici, et je ne pense pas qu'il a changé à Stamboul.

À mon jugement une nouvelle élection n'aura pas lieu ici que dans 2 — 3 ans, si jusque-là une occupation n'aura pas lieu.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4901, f. 267-268v.

406

Constantinopol, 24 august/5 septembre 1859

C. Negri cãtre domnitor: La 6 septembrie va fi semnat protocolul. — „Incepe faza ceremonialului etichetei”; Turcia va pretinde avantaje de prestigiu.

24 août/5 septembre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime!

J'ai été hier à l'Ambassade de Sardaigne et j'ai appris du comte Ioanini qu'au dîner diplomatique qu'avait donné la veille Fuad-Pacha, le grand Vizir avait dit avoir reçu une dépêche de Paris qui lui annonçait que le protocole de l'investiture allait être signé demain mardi. Ainsi nous voici à peu près à la fin de nos embarras les plus sérieux.

Maintenant nous allons entrer dans la phase du cérémonial et de l'étiquette, où certainement la S. Porte se réserve le beau rôle. Comme j'ai déjà eu l'honneur d'écrire à Votre Altesse, je suis d'avis de ne pas trop tendre cette corde, car nous n'avons pas l'appui des Ambassades, lesquelles veulent que la Turquie, après avoir cédé sur le fond de la

question, ait bien quelques avantages d'amour-propre. D'ailleurs, je tiendrai régulièrement Votre Altesse au courant de ce qui se passera à ce sujet.

Aujourd'hui même je dois me rendre à Thérapia pour voir M. M. les ambassadeurs de France et d'Angleterre, et je me hâte de terminer cette lettre en annonçant toutefois à Votre Altesse que la réponse au message princier de la Commission Centrale a fait ici un déplorable effet. Déjà à la plupart des Ambassades on s'est catégoriquement prononcé là-dessus en disant qu'il fallait que ces cabales finissent, et qu'en violant de cette façon la convention dès le commencement, nous risquions d'en perdre les avantages. Par le prochain courrier j'écrirai à Votre Altesse plus au long là-dessus.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 325-325^v, autograf Negri.

407

Constantinopol, 26 august/7 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Despre vizitele pe la ambasadele din Thérapia și Büyükdéré. — Nemulțumirile lui Henri Bulwer.

26 août/7 7bre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

J'ai fait, depuis ma dernière lettre, une tournée aux Ambassades de Thérapia et Boyouk-déré. Le prince Labanoff et M. de Thouvenel n'étaient pas chez eux et je n'ai trouvé que M. Bechfus, chargé d'affaires de Prusse, et sir H. Bulwer. Le premier m'a dit qu'il savait aussi que la conférence pour l'investiture devait avoir lieu hier mardi, et qu'il s'attendait, par dépêche télégraphique, à apprendre bientôt la signature collective du protocole.

Sir Henry, après m'avoir assuré que le tout serait terminé bientôt, m'a parlé de la réponse de la Commission Centrale au message de Votre Altesse et m'a demandé à la voir, s'exprimant sur son inopportunité en des termes qui prouvaient sa désapprobation. Il m'a ensuite dit qu'il avait vu avec peine que Votre Altesse n'avait pas voulu rendre à M. le consul général Grunn sa visite, alors que S. E. ici, travaillait pour son investiture. Il m'a encore dit que notre gouvernement ayant pris la résolution de ne plus s'en tenir aux capitulations vis-à-vis des étrangers, M. Churchill était dans l'intention de quitter son poste, mais qu'il l'en avait empêché. S. E. m'a dit confidentiellement qu'il était fortement d'avis de changer les capitulations qui aujourd'hui, et surtout pour les principautés, n'étaient plus qu'une entrave pour la marche de leurs gouvernements; que les étrangers, comme les indigènes devaient surtout également prendre part

aux contributions du pays, de même qu'à ses avantages, mais qu'il fallait pour cela attendre un temps plus opportun, ne doutant point, dit-il, que toutes les puissances ne fussent du même avis. Je prie Votre Altesse de me faire écrire ce que je dois répondre à sir Henry au sujet de sa visite à M. Grün, car il m'a dit qu'il serait très content d'avoir des éclaircissements là-dessus. S. E. m'a même invité de passer la journée de mardi prochain à sa campagne, et je crois que c'est dans la croyance que d'ici là je pourrais le renseigner sur ce qu'il désire savoir.

J'ai fait le calcul suivant avec le comte Ioanini : c'est que si le protocole a été signé hier, il ne sera expédié de France que samedi prochain par les bateaux des messageries, et arrivera l'autre samedi ici, où il faudra bien une dizaine de jours jusqu'à ce que les bérats soient faits et signés et puis le temps de les envoyer. Tout cela ensemble prendra bien ce mois de septembre en entier.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f.325^v, 330-330^v, autograf Negri.

408

Constantinopol, 29 august/10 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Protocolul de investitură a sosit de la Paris. — Poarta trimite și un comisar cu beratele de investitură. Adresele adunărilor electivă vor fi primite. — Lungă întrecedere cu ambasadorul francez despre: răspunsul Comisiei de la Focșani, intrarea domnitorului în fruntea oștirii în București etc. — Atacul de pe râul Pei-Ho lângă Pekin. — Din nou despre intrarea domnitorului în București.

Ce 29 août/10 septembre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime

Le protocole de l'investiture est signé, et le ministère de la S. Porte va nous appeler ces jours-ci pour nous en donner officiellement connaissance et en même temps recevoir les documents dont nous sommes porteurs, constatant la double élection de Votre Altesse. Voilà ce que m'a dit M. l'ambassadeur de France que j'ai eu l'honneur de voir hier après qu'il eut reçu son courrier de Paris. La S. Porte enverra avec nous un commissaire et deux bérats d'investiture que Votre Altesse recevra, celui pour la Valachie à Bucarest, d'abord, et puis se rendant à Iassy Elle y recevra celui pour la Moldavie. Votre Altesse verra par ma lettre du 15 août que malgré ce qu'on nous avait dit aux Ambassades, je n'avais pas entièrement perdu l'espoir de faire accepter par la S. Porte les documents dont je fais mention plus haut, afin que l'investiture n'ait pas l'air de nous être donnée par déférence pour les puissances garantes seulement, mais bien aussi en vertu des titres que nous présenterions à ce

sujet. Effectivement je ne m'étais pas trompé et j'entreprendrai de vive voix Votre Altesse comment je crois être parvenu au moyen d'éviter à nos pays la non — réception des actes de ses deux chambres et sauvegarder ainsi leur dignité.

J'eus un long entretien avec M. l'ambassadeur de France au sujet de Votre Altesse. Il me dit qu'il désirerait faire le plus tôt possible la connaissance de Votre Altesse, qu'il lui conseillait de s'en tenir strictement à la Convention du 19 août, ni de l'outrepasser, ni de la restreindre; que c'était le moyen le plus sûr pour que Votre Altesse se tint tranquillement sur les deux trônes et appuyé par toutes les puissances garantes, qui d'ailleurs ne permettraient pas qu'il en fût autrement; que Votre Altesse n'aurait pas dû recevoir la réponse inconstitutionnelle de la Commission de Fokchany, à son message, au sujet de laquelle je me suis permis de lui objecter que Votre Altesse, ayant à peu près les mains liées par l'incertitude de la position que lui faisaient les retards de l'investiture, n'avait pu agir qu'avec réserve et prudence, ce que M. l'ambassadeur comprit parfaitement. Il me dit ensuite que nonobstant le latitudo que Lui donnait le protocole de ne venir ici que quand les soins de l'administration des principautés Lui permettraient de s'absenter, il conseillait à Votre Altesse de venir aussitôt que possible faire sa visite de remerciements, pour accomplir tout d'abord cette clause de la Convention et se mettre par là dans d'excellents rapports avec la S. Porte, qui saurait apprécier une semblable démarche, ainsi qu'avec les ambassadeurs, ce qui ne contribuerait pas peu à faciliter les affaires ultérieures des deux principautés.

M'ayant ensuite parlé de la note collective des consuls au sujet des capitulations, M. l'ambassadeur me dit qu'il ne l'approuvait pas et que chacun d'eux aurait dû faire ces observations séparément, et qu'en même temps cette affaire était suscitée intempestivement par notre gouvernement, alors que par les protocoles du traité de Paris ainsi que ceux de la commission de Bucarest, toutes les puissances, à l'exception de l'Autriche, avaient conclu à la révision des capitulations. Je dis moi-même à S. E. que d'abord nous ne savions pas comment les principautés étaient entrées dans ces capitulations, et que, tout en les subissant, elles étaient tellement disparates avec l'ordre des choses actuel chez nous qu'elles n'avaient plus raison d'être. S. E. y accéda mais me dit qu'il fallait attendre que les puissances s'en occupassent.

M. l'ambassadeur me dit aussi qu'ayant entendu[dire] que Votre Altesse se proposait de rentrer à Bucarest à la tête de l'armée, il croyait que Votre Altesse agirait plus sagement en ne le faisant pas; et puis à propos de la pension de Mme Catherine Balche, il me dit avoir écrit à M. Béclard de prier Votre Altesse de donner les ordres nécessaires pour qu'on ne la lui refuse pas, parceque d'abord, a dit S. E., c'est une somme qu'on prélève sur le tribut dû à la Porte, qui en dispose, et puis cet argent reste dans le pays.

Les ambassadeurs des Etats-Unis, de France et d'Angleterre, après avoir conclu la paix avec la Chine et fait un traité, se rendaient tranquillement sur le fleuve Pei-ho à Pékin pour y résider en vertu d'un article du dit traité. À un certain endroit du fleuve, et lorsqu'ils s'y attendaient le moins, des batteries masquées se découvrent tout à coup sur

les deux bords du fleuve, une terrible canonnade commence, trois bâtiments sont coulés et près de 500 personnes sont blessées ou tuées à bord des autres navires. On ne sait pas encore si les ambassadeurs eux-mêmes ne sont pas tués, car la dépêche n'en dit rien. Cela coûtera cher aux Chinois et c'est là la nouvelle la plus considérable qu'il y ait en ce moment ici. J'ai l'honneur etc.

P. S. Intrarea Alteței Voastre în capul oștirea la București să vede că este privită aici ca o manifestație ostilă Turchiei, cu toate că D. Thouvenel nu s'au explicat în alt fel decît că mi-au zis să vă scriu că mai înțelept ar fi să nu să facă. În felul acesta n'am mai putea face nimic la noi fără ca să se interpreteze în tot chipul. Eu sint de părere că dacă Alteța Voastră vroiti a face asămînea intrare să asteptați mai întîi investitura ca nu cumva să se prilejască iarăș vre-o prelungire.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 330^v, 336-337, autograf Negri.

409

București, 29 august/10 septembrie 1859

Gradowicz către Alléon: Protestul boierilor din partida Bibescu-Știrbei. — Comentarii pe marginea dizolvării Taberei de la Florești. — Pregătirile pentru sărbătorirea zilei onomastice a domnitorului. — Situația precară a guvernului moldovean.

Bucharest, 10 7bre 859

La prétendue protestation, envoyée à Constantinople contre l'investiture du Prince Kuza et couverte de 150 signatures (c'est ainsi que les journaux valaques l'ont annoncé), a provoqué de la part d'une vingtaine de boyards (parti Bibesco et Stirbey) une adresse envoyée et publiée dans tous les journaux valaques par laquelle ils protestent au nom de leur caste qu'une pareille accusation des malveillants qui cherchent toujours à dénigrer leur caste et jeter la dérision parmi toutes les classes de la nation. Ils mettent en doute l'existence d'un acte aussi infâme, et sonnent ceux qui ont ébruité cet acte de le prouver par la publication de la pièce et des signatures qui s'y trouvaient.

Du parti Ghika seulement le Beyzadé Démètre Ghika s'est adressé aux journaux dans le même sens.

Le camp de Floresti finira aujourd'hui son rôle — on pourrait dire — tristement, quant aux exploits et à l'apprentissage qu'on s'est proposé. Demain c'est le jour de nom du Prince Kuza — il n'acceptera aucune félicitation et partira de Florești le matin et arrivera ici demain soir. La Municipalité, le président Jean Bratiano en tête, a incité les habitants de Bucharest à célébrer cette journée par une illumination splendide. Je pense que la crise actuelle ne permettra point aux particuliers de faire de grandes dépenses.

Le Prince restera ici quelques jours et partira pour Iassy où sa présence est très nécessaire, car le pays entier est mécontent du Ministère et le Prince sera forcé de le changer. Il a fait des tentatives auprès d'Alexandre Golesco pour former un Ministère en Valachie, mais A. Golesco ne veut pas entrer sans Ion Ghika et le Prince ne veut pas de Ion Ghika, pour le moment avant l'investiture.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 22-23. Copie.

410

Constantinopol, 2/14 septembre 1859

C. Negri către domnitor: Delegația e la sfârșitul misiunii sale. La 15 septembrie se înaintează actele Adunărilor electivă. Trimite textul protocolului de la 7 septembrie. Recomandă pe Kogălniceanu să se ocupe de problema mândstirilor închinat.

Anexă: Protocolul încheiat la Paris la 26 aug./7 septembrie.

Ce 2/14 7bre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

Notre mission est tout à sa fin. Le Grand Vizir nous a écrit de nous présenter demain 15 7bre à la Sublime Porte pour lui remettre les actes des assemblées pour l'élection de Votre Altesse. Nous tiendrons Votre Altesse au courant, courrier par courrier, de ce qui s'en suivra. J'ai l'honneur d'envoyer à Votre Altesse la copie suivante du protocole de la dernière conférence par rapport à l'investiture *.

Votre Altesse verra par ce protocole que bientôt la question des couvents dédiés va revenir sur le tapis. Il faudra que notre gouvernement s'en occupe dès à présent sérieusement, et si j'osais dire ma pensée à ce sujet à Votre Altesse, je lui recommanderais Mr. Cogălniceanu comme au plus capable à confier cette affaire dès à présent afin qu'il ait le temps de faire les recherches nécessaires. Je pourrais moi-même donner quelques lumières comme ayant longtemps travaillé à cette question.

La dernière circulaire du Secrétariat d'Etat moldave, par rapport à la violation du domicile des étrangers qui ne se soumettraient pas au recensement, a fait ici un effet qu'il aurait été désirable qu'elle produisît plus tard ou point, plutôt.

J'ai l'honneur etc.

Bibl Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 337^v, autograf Negri.

* Suit copie de la pièce ci-jointe. [Vezi Anexa].

Paris, 26 august/7 septembrie 1859

Procesul verbal încheiat de către marile puteri pentru recunoaşterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza.

Paris, 7 septembrie 1859

Présents les plénipotentiaires d' Angleterre
Autriche
France
Prusse
Russie
Sardaigne
Turquie

M. le prince de Metternich dépose ses pleins pouvoirs qui sont trouvés en bonne et due forme. Le plénipotentiaire de la Turquie annonce qu'il a porté à la connaissance de sa cour la résolution présentée par les plénipotentiaires de la France, de la Grande-Bretagne, de la Prusse de la Russie et de la Sardaigne, et inséré au protocole du 13 avril, et qu'il est autorisé à faire au nom de son gouvernement la réponse suivante (suit la déclaration de la S. Porte).

Le plénipotentiaire de l'Autriche adhère à la déclaration du plénipotentiaire de la Turquie.

La conférence prend acte de la réponse du gouvernement ottoman et la trouvant conforme de tout point à la résolution insérée au protocole du 13 avril, décide que la déclaration conditionnelle mentionnée dans la dite résolution doit dès lors être considérée comme acquise et recevoir, le cas échéant, sa pleine execution.

Les plénipotentiaires de la Russie et de la Turquie rappellent que la conférence, dans la séance du 30 juillet 1858, a décidé qu'il serait accordé un délai d'un an aux parties intéressées pour s'entendre sur le conflit touchant les biens conventuels. Ils font remarquer que dans l'état d'incertitude où l'on s'est trouvé lancé dans les principautés, il n'a pas été permis de s'occuper de cette question ; ils proposent, en conséquence, de décider que le délai d'un an dont il est fait mention dans le dernier paragraphe du protocole No. 13 commencera seulement à courir un mois après le jour où M. le colonel Couza recevra l'investiture comme hospodar de Moldavie et de Valachie.

Cette proposition est adoptée.

Le plénipotentiaire de la Russie rappelle l'engagement contracté par les plénipotentiaires de l'Autriche et de la Turquie dans la séance du 18 août 1858, de transmettre à leurs gouvernements respectifs les observations que les plénipotentiaires de la France, de la Grande-Bretagne, de la Prusse et de la Sardaigne ont faites conjointement avec lui au sujet du règlement de la navigation du Danube, élaboré par les puissances riveraines, et il exprime l'espoir que la conférence sera bientôt mise à même de connaître la décision à laquelle ces puissances se seront arrô-

tées. Les plénipotentiaires de la France, de la Grande-Bretagne, de la Prusse et de la Sardaigne s'unissent à l'espoir exprimé par le plénipotentiaire de la Russie. Le plénipotentiaire de l'Autriche fait remarquer que ses pouvoirs étant limités à ce qui concerne la double élection du Colonel Couza, et que ses instructions ne l'autorisant pas à délibérer sur une autre question, il doit se borner à porter à la connaissance de son gouvernement les observations des plénipotentiaires. Le plénipotentiaire de la Turquie en référer également à son gouvernement.

Suivent les signatures.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 343-344^v. Copie, autograf Negri.

411

Constantinopol, 2/14 septembrie 1859

C. Negri către ministrul de externe — Iași: Răspunde la notele nr. 3776—3777 și 3775¹. Turcia nu aprobă titulatura „Principatele Unite” pe pașapoarte, decât după investitură. Situația agenților romine de la Constantinopol și perceperea de taxe de la străinii primiți sub protecția lor. Despre modificările în administrația cancelariilor. Anunță: semnarea protocolului, prezentarea actelor Adunărilor electivă, trimiterea beratelor și sfârșitul misiunii delegației.

Ce 2/14 7bre 1859, Constantinople

J'ai reçu la note de V.E. en date du 26 août de cette année, sous No. 3776 avec une copie ci-jointe de celle du ministère de la Justice sous No. 6761, ainsi que cinq pièces y annexées touchant la succession de feu-Iean Kalos, et, selon la demande de V.E., après avoir obtenu la solution demandée par le ministère de la Justice, je restituerai à celui des affaires étrangères les documents susmentionnés. J'accuse en même-temps réception de la note sous No. 3777 ainsi que d'une formule de passeport ; et j'ai l'honneur de répondre à V.E. au sujet de sa teneur que la S. Porte ne s'étant décidée à reconnaître le titre de Principautés-Unies qu'après que Son Altesse le prince aurait reçu son investiture, non seulement qu'elle ne tolérerait point des passeports avec ce titre délivrés d'ici, mais s'emparait même par sa police des passeports semblables donnés dans les principautés contre lesquels elle délivrait des permis de séjour comme celui que je ci-joints.

N'étant pas reconnu moi-même officiellement à la S. Porte, j'ai néanmoins fait des demandes officieuses à ce sujet, et j'ai tout lieu de croire que cet état de choses ne se reproduira plus, d'autant plus que l'investiture, au sujet de laquelle j'entretiendrai V.E. plus bas, est sur le point d'être accordée ces jours-ci.

¹ Cf. Ms. 4643, f. 88 adresa nr. 3777 cu privire la formula pașapoartelor ; tot acolo, f. 89, 91 și 92, adresa 3775 ; plîngerea contra lui Chrysos pentru perceperea abuzivă a taxelor de navigație.

Quant à la note sous No. 3775, permettez-moi, M. le ministre d'entrer à l'égard de son contenu dans quelques détails. Nos chancelleries d'ici ne sont pas rétribuées par nos gouvernements, et leurs employés sont payés des taxes consulaires qui se perçoivent à l'instar des autres chancelleries, mais moindres cependant. Tous ceux qui ont recours à la protection des dites chancelleries savent d'avance ce qu'ils ont à payer dans les différents cas qui peuvent se présenter à ce sujet, et il en est de même du sieur Boiasoglu qui en prenant la pavillon moldave s'est assujetti en connaissance de cause aux taxes précitées.

Vous dites, M. le Ministre, qu'il n'est pas digne de notre gouvernement de tolérer de pareils abus et je me range complètement à cet avis, en croyant toutefois qu'il serait encore plus digne pour nous de nous débarrasser complètement de toute cette masse de protégés qui ne sont point nos nationaux, dont le grand nombre ne servait qu'aux intérêts particuliers de nos ex capou-kihaya grecs, et nous faisait avoir des difficultés avec les protections auxquelles ces individus appartenaient réellement. De cette façon nous éviterions un tas de tracas, tant avec les autres chancelleries qu'avec la S. Porte elle-même. Et puis, d'un autre côté, il est, je crois, de toute justice de ne point chercher à faire des sujets ici, alors que nous ne voulons point que les autres en fassent chez nous.

Les comptes de nos chancelleries seront faits et présentés au Secréariat d'Etat auquel j'aurai l'honneur d'adresser un mémoire, pour tout ce qui les concerne, à mon retour au pays. Jusqu'alors il n'y a guère lieu d'introduire des changements partiels, car mon avis est qu'il faut tout changer.

J'ai l'honneur d'annoncer à V.E. que le protocole de l'investiture de S. A. le prince a été signé le 7 de ce mois à Paris par toutes les puissances garantes. Il est exactement comme celui du 13 avril passé et l'on y a seulement ajouté que S. A. le prince se rendra à Constantinople comme par le passé ses prédécesseurs, après Son investiture reçue, et alors que les soins qu'il doit à l'administration des deux principautés lui permettront de s'absenter.

Demain le Grand-Vizir nous attend à la S. Porte pour recevoir de nous les actes de nos deux assemblées constatant la double élection, et pour nous annoncer officiellement que l'investiture est donnée. Après quoi il sera expédié deux bérats, l'un à Bucarest et l'autre à Jassy, que S.A. le prince recevra l'un après l'autre dans ces deux villes. Notre mission, par conséquent, sera terminée dans huit ou dix jours tout au plus.

Vous remerciant, M. le ministre, de la collection du *Moniteur* que nous m'avez envoyée, je prie V.E. etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 337v, f. 348-349, autograf Negri.

Constantinopol, 4/16 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Vizita la marele vizir pentru prezentarea actelor Adunărilor electivă. Vizita la Fuad Paşa. — Beratele vor fi trimise prin 2 colonei. — Sfaturi pentru întâmpinarea lor.

Altesse Sérénissime !

D'après l'invitation que nous a faite le grand-Vizir nous nous rendîmes hier à la S. Porte et nous remîmes à ce haut fonctionnaire les actes des assemblées ainsi que les lettres de Votre Altesse. S.A. nous félicita pour l'investiture et nous dit d'en donner officiellement avis à V.A. Nous lui demandâmes comment et quand Votre Altesse recevrait l'investiture aux principautés, et le grand-Vizir nous répondit que dans le courant de la semaine prochaine les deux firmans seraient envoyés par deux colonels, et que d'ailleurs il nous donnerait avis du jour de leur départ. Nous nous rendîmes ensuite chez S.E. Fuad-Pacha qui nous dit la même chose.

Notre mission est donc heureusement terminée.

Cependant, malgré tout le désir que j'ai de rentrer au pays un moment plus tôt, je ne saurais partir tranquille qu'après avoir appris que les deux colonels sont partis, et alors je partirai moi-même. Je donnerai avis à Votre Altesse par télégraphe du jour de leur départ, mais cependant Votre Altesse voudra bien dès à présent faire donner les ordres nécessaires pour qu'on les reçoive à Galatz et qu'on tienne à leur disposition des voitures pour qu'ils se rendent à Bucarest. On dit ici que l'un des colonels sera le fils de Fuad-Pacha. Je le répète à Votre Altesse, je ne saurais partir d'ici sans avoir vu d'abord s'embarquer les dits colonels, afin que je puisse quitter Constantinople avec la conviction que les firmans me précèdent et être complètement en repos à ce sujet. Voilà pourquoi je n'arriverai pas en même temps qu'eux.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 349-349^v, autograf Negri.

413

Constantinopol, 7/19 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Din pricina complotului descoperit la Constantinopol împotriva sultanului, se teme ca trimiterea firmanelor să nu sufere întârziere.

Ce 7/19 septembre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

La ville de Constantinople a été sur le point d'être troublée par de grands désordres. Dans la nuit du jeudi dernier au vendredi suivant on a découvert un complot dont le but était de déposer le Sultan et de mettre à sa place un membre de sa famille. On a fait plus de six cents arrestations. Parmi les personnes arrêtées figurent deux généraux Giafferedin et Yahia-Pacha ainsi que sept colonels outre d'autres officiers de moindre grade, une quantité d'ulémas, de derviches et autres. Il paraît

que c'est Hassan-pacha gouverneur des châteaux à l'entrée du Bosphore qui a découvert ou dévoilé la conjuration. On a trouvé parmi les papiers des conjurés un manifeste à l'Europe par lequel ils voulaient prouver que c'était pour rendre à la Turquie la place qui lui convenait que la révolution aurait été faite, et non par fanatisme religieux contre les chrétiens avec lesquels ils voulaient vivre en frères et partager avec eux les bienfaits de la civilisation occidentale. Giaffer-edin pacha, conduit la nuit dans une barque à la caserne de Daoud-pacha, a sauté tout-à-coup dans le Bosphore et on ne l'a plus revu ni retrouvé. Les uns disent qu'il s'est noyé, d'autres qu'il s'est sauvé à la nage.

Tout cela a produit une grande sensation ici et je crains que l'envoi des bérats ne soit différé de quelques jours. Aujourd'hui et demain j'irai aux ambassades et chez S.E. Fuad-pacha pour activer autant que possible le départ des deux colonels qui, selon ce que nous ont dit tant le grand-vizir que Fuad-pacha aussi, doivent quitter Constantinople dans le courant de cette semaine même. J'annoncerai par télégraphe à Votre Altesse le départ des dits colonels aussitôt qu'il s'embarqueront.

J'ai l'honneur etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 349^v, 345, autograf Negri.

414

Constantinopol, 11/23 septembrie 1859

C. Negri către domnitor: Cei 2 colonelii vor pleca la 25 sept. spre Galați. Întoarcerea delegației române va întârzia, în funcție de vizita la sultan. Trimite copia firmanelor de investitură.

Ce 11/23 7bre 1859, Constantinople

Altesse Sérénissime !

Les deux colonels porteurs des firmans partiront après-demain lundi pour Galatz, d'après ce que nous a dit S.E. Fuad-pacha, et aussitôt qu'ils seront embarqués, nous en donnerons avis à Votre Altesse par le télégraphe. Quoique nous ayons déjà pris congé des ministres et des ambassadeurs nous ne pouvons cependant pas préciser le moment de notre départ, car S.M. le Sultan veut que nous ayons l'honneur de lui être présentés et nous attendons que S.E. Fuad pacha nous fasse désigner le jour de cette présentation. Il peut se faire que cela tarde un peu à cause des nombreuses occupations que les ministres ont dans ce moment par rapport à la conjuration découverte.

Voici la copie textuelle des Firmans d'investiture ci-jointe. C'est le même firman qu'on a délivré au prince Bibesco, élu, par la nation, à quelques additions près.

En attendant l'honneur de revoir enfin Votre Altesse, je suis etc.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4643, f. 354-354^v, autograf Negri.

București, 26 septembrie/8 octombrie 1859

Gradowicz către Alléon: După lectura firmanului de investitură; comentarii și reflecții personale. Lipsa de oameni și mijloace pentru reorganizarea țării. Slăbiciunea domnitorului; greutatea de a forma un nou minister. — Amănunte de la ceremonia lecturii firmanului.

Bucarest, 8 8bre 859

Lundi 3 8bre a eu lieu la lecture du firman d'investiture à Jassy — demain aura lieu la même cérémonie à Bucarest. Cet acte final de l'élection du Prince fera-t-il cesser le malaise, la crise financière du pays? Je doute fort.

Il fermera pour un moment l'espérance d'une élection nouvelle mais il ne renferme point en soi les moyens de donner au pays le plus tôt possible le bien-être qui a été détruit petit à petit depuis deux ans. Les éléments pour réorganiser le pays manquent en haut lieu et dans le peuple. Les 30 ou 40 soi-disant capacités sont trop présomptueuses, arrogantes, exclusives, haineuses et vaniteuses pour s'entendre et former un noyau compact afin d'agir d'un accord commun; chacun se croit un génie réorganisateur, chacun veut la première place, chacun veut imposer ses idées d'administration à la nouvelle marche des affaires. Malheureusement, celui qui pourrait concentrer dans sa main puissante les qualités spéciales de chacun et donner l'impulsion par sa position élevée au-dessus de tous les autres et par son autorité de Prince inviolable est dénué de tout talent organisateur ou même les huit mois écoulés ne font preuve d'aucune initiative sérieuse — d'aucune connaissance du gouvernement.

Le Prince veut changer le Ministère actuel — qui s'est écroulé de lui-même par le changement de trois membres. Le Prince a chargé Alexandre Golesco de former un ministère, — il a voulu prendre les hommes capables là où ils se trouvent, mais impossible de leur faire entendre raison. Les uns excluent les autres. Le Prince pourrait marcher pourtant s'il avait de la fermeté, mais c'est ce qui lui manque.

P. S. La lecture du firman vient d'avoir lieu. Les consuls étrangers et les ministres ont été prévenus hier dans la nuit, que la lecture aura lieu aujourd'hui à midi. Ni les habitants ni le peuple de Bucarest ne savaient rien de cette cérémonie — et à l'exception de quelques employés du Gouvernement, personne n'était à la Métropole quand la lecture a eu lieu dans la salle des députés. Tout était fait exprès pour ne pas faire d'ostentation ni donner aucun éclat à la chose. On prétend que ce sont quelques Consuls des puissances garantes qui ont conseillé au Prince Couza de ne point faire d'apparat et ne pas donner au peuple l'idée de l'importance du firman.

Bucarest sera très étonné en lisant demain dans les journaux valaques qu'il y a eu aujourd'hui lecture du firman d'investiture.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 4903, f. 24-25^v. Copie.

București, 30 sept./12 oct. 1859

A. Treb. Laurian către Vasile Boierescu: Îl roagă să facă publicitate — prin ziarul său — colecției Magazinului istoric pentru Dacia.

Domnule Boierescu !

Vă trimiț aici un esemplar din *Magazinu istoric pentru Dacia*, tom. I, II, III, IV și V, complet. Primiți-l ca dar de la mine spre semn de amiciție.

Alătur și un Anunț, pentru care vă rog să-l treceți în columnele *Naționalului* de trei ori una după alta.

Al Dv. sincer stimator

A. Treb. Laurian

București 30 sept. 859

[*Adresa :*]

Domnului Basiliu Boierescu, director al școalelor naționale la București

(Cu un esemplar de *Magazinu istoric pentru Dacia*).

Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, LXVIII/2 f. 117-118.

INDICE

- Aakif Paşa** 515.
- Aali Fuad** 364.
- Aali Ghalib**, ministru de Externe al Turciei 267.
- Aali Paşa Mohamed Eddin**, mare vizir (1855—1856; 1858—1859), prim plenipotențiar la Congresul de la Paris XXXIII, 22, 23, 41, 46, 88, 91, 92, 99, 109, 149—150, 420, 442, 448, 602; problema investiturii 510, 511, 512, 519, 537, 552, 554, 577, 579, 589, 591, 613, 615, 622, 646, 651, 654, 655, 656; scrisoare către Gh. Bibescu 341—342.
- Abdul Medgid**, sultan 31, 47, 99, 118, 154, 155, 156, 159, 188, 218, 240, 554, 642, 655—656; problema investiturii XXXV, 477, 582, 601, 613, 615, 656.
- Abdula, Costache**, rudă cu Eliade 188, 191.
- About, Edmond** 376.
- Academia din Iași** 163, 344; v. și *Invățămint.*
- Actul de navigație** (1857) 353—354, 479, 575, 583, 585, 652, 653.
- Adda** (Italia) 608, 619.
- Adige** (Italia) 52.
- Adossides**, secretarul lui Afif Bei 452.
- Adunările electivă** (1858—1859) VI, XXX, 397, 520, 603, 606; adresele către Poartă XLVII, 601, 638—639, 648—649, 651, 653—655;
Moldova XXXIV, XI, 431; componență 479—480, 483; dezbateri, alegeri XXXI, XXXIV, XXXV, 452, 466, 471, 474, 475, 479, 481, 483—484, 485—487.
- Tara Românească XXXV, XXXVI, 369, 394, 460—461, 473, 477, 498, 503—504, 505, 507, 528; actul de alegere al lui Al. I. Cuza 509.
- Adunare constituantă** XIV; propunere pentru ~ la Focșani 318.
- Adunare legislativă**, principiu propus în Convenție XIV, XXIII, 355, 399, 401, 407.
- Afif Bei**, trimisul Porții pe lângă Căimăcămia Moldovei în 1858—1859, 442, 444, 445, 452 (n.6), 456, 457, 458, 459.
- Africa** 362.
- Agenția română de la Constantinopol** XXXVIII, XLII, 551, 653—654; v. și *Aristarchi*; *N. Fotiade*; *C. Negri*; *I. I. Filipescu*; *deputății*.
- Aimé-Martin** v. *Al. C. Golescu-Albu* 199.
- Aix-la-Chapelle** 556.
- Albania** 432, 580.
- Albert prinț al Prusiei**, în Oltenia 391—392.
- Albion** v. *Anglia*.
- Alcaz, E.**, prefect de poliție la Iași, destituire 289—290.
- Alcaz, (N. ?)**, subscris pentru „Etoile du Danube” 296.
- Aleksandri, Vasile** XV, 325, 362, 366; activitate politică unionistă 165, 216, 357, 359—360; în delegație la București 109, 110, 216, 228, 229, 230, 233; deputat 302—303, 334; secretar de Stat sub Căimăcămia regulamentară din Moldova 405, 431, 440—443, 441—442, 443, 444—

445, 457, 481, 482; în Adunarea electivă; candidat la domnie, propune pe Al. I. Cuza, XXXIV, 465—466, 469—470, 480, 482, 483, 484—485, 486—487, 531; ministru sub Al. I. Cuza, misiuni diplomatice XXXVIII, XLI, 469, 473—474, 482, 487, 493—497, 501, 509, 527, 530—534, 535, 541, 542, 547—548, 556—557, 558; publicistică XVI, 57, 216, 387;

corespondență cu : I. Alecsandri 440—443, 443—445, 456—459, 465—466, 469—470, 483—487, 494, 499—501, 509; I. Bălăceanu 120—121, 128—131, 181—183, 238—239, 255—256, 350—352, 357—360, 365—366; Crowe 547—548; domnitorul Al. I. Cuza 541—544, 556—559; I. I. Filipescu 281—282; Ion Ghica 493—495, 496—497; A. G. Golescu 496; Gh. Magheru 496; C. Negri 474—475; C. A. Rosetti 497; G. Sion 493; D. A. Sturdza 299, 530—531; Vegezzi Ruscala 526—527; valoarea documentară a scrisorilor sale V, VI, XXII, XXX, XXXIII, XXXIV.

Alecsandri, Ioan (Iancu), fratele lui Vasile Alecsandri 359, 360, 366, 500, 543, 559; relatează de la Paris ecoul dublei alegeri XXXIX, 499—500; corespondență cu : V. Alecsandri 440—443, 443—445, 456—459, 465—466, 469—470, 483—487, 494, 501, 509; I. Bălăceanu 504—506.

Alecsandri, Noémi, soția lui Iancu ~ 360, 366, 443.

alegeri :

pentru Divanul ad-hoc (1857) : *Moldova* XVIII, XIX, XX, 248; alegerile frauduloase din iulie, pregătiri, uneltiri VI, XII, XIX, XXXII, 181, 203, 206, 207, 209, 211—212, 261, 262, 264, 266, 269, 272—274; desfășurare, anulare 281, 286—287, 288, 289—290, 291—292, 292—294, 297, 298, 315, 316, 334, 358, 373, 447, 450; alegerile din septembrie 302—304, 373; — *Țara Românească*, pregătiri XX, 123, 135, 177, 181—182, 186, 195, 196, 200, 204, 214, 219—220, 221, 226—228, 232, 233, 239, 248, 257, 276—277, 279, 282—283, 300—301, 306—313, 314—315; desfășurare 320, 327—330; 341—342, 369;

pentru Adunarea electivă (1858—1859) XXVI, 399—400, 447, 605; — *Moldova* 399—400, 405, 406, 429, 440, 445—446, 451—453, 456, 458, 479; — *Țara Românească*, pregătiri, alianțe, alegători, eligibili XXVI, XXVII, XXX, XXXII, 369, 388—389, 394, 396, 397—398, 399, 410, 412—413, 417, 419, 435—436, 437—438, 447, 450, 451, 453—455, 456, 459, 460, 461, 464, 471, 473, 476—477; raidieri, proteste, rezultate 454, 455—456, 462—463, 471, 476—477, 487, 488, 489, 504, 505;

v. și : *Adunările electivă, Cuza Al. I., Unirea.*

Alessandria (Italia) 592.

Alexandrescu, pictor 639.

Alexandrescu, Gr., poet, în partida moderată 46, 86, 171, 244, 294, 320, 328, 340, 369, 375, 563, 571; procură date statistice lui I. Ghica 48, 49, 51, 53, 54.

Alexandrescu, N., rudă cu Eliade 88, 191.

Alexandrescu Urechia, V., redactor la „Steaua Dunării” XLVI (n. 6).

Alexandru II, țarul 31, 131, 171, 315—316, 318, 387, 398.

Alger; fiul lui Napoléon III, regele ~ lui 79. *Algeria* 570.

Alison, Charles, secretar la ambasada engleză din Constantinopol 17, 160, 167, 169, 240, 287, 289, 291, 298, 390; misiune în Principate (1855—1856) XVIII, 63, 65, 66, 67—68, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 85, 86.

Alléon, Jacques, bancher la Constantinopol, în legătură cu emigrația polonă XXVI, XXXIII, XXXIX, 69, 72, 440, 472, 475, 488, 513—514, 523, 642; corespondență cu : Gradowicz 228—229, 393—394, 404—405, 408, 411—412, 413—414, 432—433, 437—439, 446—448, 464—465, 471—472, 476—477, 503—504, 546—547, 566—567, 577—578, 596—598, 643—644, 650—651, 657; Sadyk Pașa 244—247, 249—252; valoarea documentară a corespondenței VII, XXXI, XLIII.

„*Allgemeine Zeitung*” (Viena) XVII, 27, 37, 426.

Alpi, munții 557, 558.

ambasade, ambasadori la Constantinopol :

Ambasada Angliei 262 (v. și *Stratford Redcliffe, Butler*); — a Austriei (v.

- Prokesch Osten*); — a Belgiei 537 (v. și *Blondeel de Coelebroeck*); — a Franței 262, 374, 516, 519, 548, 579, 602, 603 (v. și *Lallemand, Thouvenel*); — a Rusiei 262, 268, 270, 391 (v. și *Labanoff*); — a Prusiei 262 (v. și *Goltz, Wildenbruch*); ambasada sardă 262, 549 (v. și *Durando*), ambasadori ai Puterilor garante 88, 91, 202, 261, 302, 463, 532; legătura cu delegația moldo-munteană de la Constantinopol (1859) XL, XLIV, XLV, 474, 536, 572, 583, 586, 590—591, 592, 594, 595—596, 599—600, 600—601, 602, 603, 610, 611—612, 614, 615, 618, 619, 620—621, 624, 645, 646—647, 648, 649, 656;
- America, americani*, 208, 322.
 angloași v. *clase și pături sociale*.
- Anastasiu, Mișu*, mare proprietar sârb în Țara Românească — urmărește răsturnarea lui Carageorgievici din Serbia 475, 513, 523, 526.
- Anastasiu, Costea*, staroste 309.
- Ancel*, serdar, subscrie pentru „Etoile du Danube” 295.
- Angelescu, Em.*, publicist, director de minister, prieten cu Ion Ghica XI (n. 2), 49, 69, 72, 84, 88, 128, 130, 132, 171, 213—214, 222, 244, 259, 283, 328, 375—376, 562—563, 571; caracterizări 18, 175, 177, 368.
- Anglia, englezi* :
 politică în Europa și Extremul Orient 26, 66, 150, 185, 247, 317, 322, 354, 362—363, 367, 370, 371, 377, 383, 388—389, 515, 516, 525, 526, 584, 599, 608, 612, 649;
 politică față de Principate: poziție antiunionistă XXIII, 51, 53, 68, 69, 96, 97, 121, 126—127, 144, 146—147, 150, 151, 167, 184, 196, (223—225) 249, 250, 261, 264, 266, 270, 274—275, 276, 282, 318, 356, 357—358, 386, 452, 520, 525; legături personale 82, 129, 168, 200, 260, 280, 283, 354, 355, 363, 372, 526 (v. și *Colquhoun*); eforturi de a-i dobândi sprijinul XLI, 64, 149, 150—151, 184, 223—224, 317, 541, 542, 543; favorabilă dublei alegeri XXXVII, XLII, 547, 568—569, 572, 574, 599; v. și *ambasade; Bulwer*.
- Angonescu*, spătar din Moldova 209, 298.
Angora (Ankara) 582.
Antonovici, Ivancea, negustor (Giurgiu) 308.
 „Anunțatorul romn” 477.
Arbore, Neofit, arhim. unionist din Iași, 288, 292.
Arbore, Vasile, preot unionist din Iași 288, 292.
ardeleni (Ardéaliens) 527.
Argeș, district 19.
Arghiropulo, unionist muntean 463.
Arghiropulo, Em., subscrie pentru „Etoile du Danube” 295, 303—304.
Arghiropulos, reacționar din Țara Românească 24, 387.
Arhiva Bibliotecii centrale de Stat V.
Arhiva Gr. Ghica Vodă VII.
Arhiva Sadyk Pașa VII.
Arhipelag (în Marea Fgee) 184.
Aricescu, Apostol D. 410.
Aricescu, C. D., deputat radical în Divanul ad-hoc VIII, XVI, XVII, 19—20, 21, 336; corespondență cu: G. Crețianu 20—21; Sc. Turnavitu 19—20.
- Arie* (Arica) v. *Gh. Asachi* 292.
Arion, Andonache, prefect de Ilfov 571.
Aris Pașa 475.
Aristarhi, Miltiade, agent al Țării Românești la Constantinopol 85, 133, 158, 187, 192, 193, 278, 390, 476, 514, 551; numit căimacam la Samos 546, 581.
Aristarhi, soția lui Miltiade ~ 566, 581.
armată :
 Moldova 118, 249, 282, 609, 643; intervenție în alegeri XXI, 288, 289, 290, 292, 293, 471, 563.
 Țara Românească: reforme militare 44, 153, 160, 411, 563, 585, 598, 643; incidentul de la Buzău 75, 96, 99, 101, 102; intervenție în alegeri 471, 476, 503, 505, 563.
 Principatele Unite XLIII, 400, 533, 543, 547, 549, 563, 584—585, 586, 593, 609, 643, v. și *tabăra de la Florești*.
Armellino, Nicoletto, negustor din Brăila 251.
Arsachi, Apostol, deputat în Adunarea electivă, membru al Comisiei Centrale XXXVI, 143, 167, 259, 369, 528, 563; caracterizare 507.

- Arsenie, Tudor**, cojocar (Giurgiu) 311.
- arz-magazarurile** Adunărilor electivă 589, 601, 618; v. și *Adunările electivă*.
- Asachi, Gh.** (Capasachi, Arie), redactorul „Gazetei de Moldavia”, antiunionist 292, 293, 358, 424, 428; tipografia lui ~ 274.
- Asachi**, fiul lui Gh. Asachi 292.
- Asia** 66, 573.
- Asia-Mică** 586.
- Aslan, Costică**, colonel 118.
- Atanasiu, Vasile**, dulgher (Giurgiu) 312.
- Athos** (Grecia), schit românesc la ~ 109—110, 124.
- Attorney General**, for superior juridic din Anglia 547.
- Aurelia (?)** 375.
- Austria, austriaci** (Imperiul habsburgic) 110, 246, 287, 384, 398, 526, 607, 609; politică europeană 36, 316, 317, 318, 322, 353—354, 356, 367, 389, 412, 525, 584, 615; față de Franța XLII, 39, 89, 90, 91, 352, 362, 370, 371, 376, 383, 515, 527; războiul franco-sardo-austriac 535, 556, 577, 584, 586, 592, 596, 598, 599, 608, 611, 612; față de Turcia 93, 97, 99, 100, 202, 364, 377, 391, 575, 587, 598, 604; politică ostilă față de Principate XLII, XLIII, 34, 101, 103, 319, 356, 372, 533, 545, 567, 585, 592, 649; ~ Moldova XVII, XXV, 89, 91, 96, 103, 104, 105, 106, 109, 113, 114, 156—157, 274—275, 315, 316, 363, 428, 442, 452; ~ Țara Românească XIX, XXXIII, 40, 72, 84, 88, 96, 97, 103, 105, 146, 158, 215, 223—225, 241, 278, 472; — împotriva Unirii X, XXXIV, 25, 95, 96, 100, 104, 109, 120, 122, 163, 184, 189, 202, 203, 214, 232, 257, 261—262, 264, 268, 270, 320, 329, 350, 351—352, 353, 355—356, 386, 416, 525, 533, 545, 557, 564, 568—569, 571, 574, 579; pretendenți români și sprijinul austriac XVII, XXIV, 17, 25, 37, 46, 47, 48, 53, 71, 73, 80, 81, 88, 97, 99, 100, 104, 117, 121, 126, 128, 157, 159, 168—169, 178, 186, 192, 198, 250, 258, 260, 280, 283, 284, 354—356, 382, 403, 507; ocupația austriacă, incidente 18, 28, 32, 43, 50, 52, 71, 75, 76, 77, 83, 85, 88, 93, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 125—126, 128, 131, 136, 141—142, 146, 150, 160, 211, 213; perspectiva dezmembrării Imperiului 527.
- autonomia Principatelor** 82, 150, 180, 189—190, 214, 275, 313, 315, 318, 319, 348, 352, 356, 365, 517, 604 v. și *Unirea Principatelor* (programa națională).
- L'Autriche et la Hongrie**, articol în „La Patrie” 286.
- L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques**, v. D. Bolintineanu.
- Avram, Petre**, cizmar (Giurgiu) 310.
- Bacaloglu, Neculae**, grănicer (Giurgiu) 309.
- Bacău**, oraș, ținut: activitate unionistă, comitet 203—204, 242—243, 253, 267, 268, 273, 295, 299—300, 338; alegeri 203, 253, 267, 271—273, 290, 292—293; V. Alecsandri la ~ 303, 406.
- Baden-Baden** (Baden) (Germania) 38; congres 565.
- Balcani** (Peninsula Balcanică) XLIII, 251, 349, 584, 586, 587; mișcări sprijinite de Rusia 386, 387.
- Baligot de Beyne**, redactor la „Journal de Constantinople” 164, 390; corespondență 324—326, 332—334.
- Balș, Alecu** (Cucoșu), separatist, pretendent la domnie XXV, 290, 324—326, 484.
- Balș, Caterina** (Catinca), văduva caimacului T. Balș 289, 640, 649.
- Balș, Grigore** (Grigoriță), deputat unionist, ministru al lui Cuza 118, 171, 211, 290, 424, 550.
- Balș, Panail** (Panaiotache), secretar de Stat al lui Vogoride, deputat 39, 209, 210, 274, 275, 290, 304.
- Balș, Rozanda**, soția precedentului, ajutoră Comitetul de Unire 209.
- Balș, Teodor** (Teodoriță), caimacam al Moldovei, pretendent XVII, XXIV (n. 7), 79, 91, 92, 116, 117, 171, 202; antiunionist 162, 188, 189, 248, 265; administrație 137, 162—164; anchetă împotriva fostului domn 156, 157, 163, 166, 266; caracterizări X, XVIII, XXV, 121, 151, 162, 201, 210, 247, 304.

Balș, Teodor (Toderaș), ministru de Interne sub cămăcămia lui T. Balș, deputat în alegerile frauduloase din Moldova 209, 210, 254, 288, 290; pretendent XXV, 373.

Balta Liman, Convenția de la ~ 180.

Ban, Nicolae, circiumar (Giurgiu) 309.

Banat 527.

Banca Moldovei, proiecte 89-91, 103, 105, 106, 149-150: concesiune 98, 104-106, 109, 110, 114, 117, 157, 424; lege~265.

bancă națională la București, proiecte 100

Barnotschi, m-re (Iași) 288.

Barrot, Odilon, om politic francez 372.

Basarabia 156, 251, 575.

Basily, comisar rus în Comisia europeană de anchetă 230, 250, 258, 261, 278, 279, 283, 329, 375, 381, 408, 412.

Bașticoveanu, Ctuce, plugar (Giurgiu) 309.

bași buzuci, înrolări 582.

Bataillard, Paul, filoromân 166, 528.

Battyány fiul, conte 384.

Bălăceanu Constantin, tatăl lui I. Bălăceanu, ministru de justiție sub cămăcămia lui Al. D. Ghica XVII, 23, 27, 31, 128, 130, 132, 140, 151-152, 241, 356, 364-365, 376, 394, 398, 403, 419; pretendent XI-XII, 371.

Bălăceanu Ion (exilat din 1848 pînă în 1855): date biografice, activitate XLV, 21, 22, 27-35, 65, 84, 132, 167, 214, 306, 362, 365, 376, 402-403, 419, 508, 555, 557-558, 577-578, 580-581, 640; relații, rivalități politice XVII-XIX, 31, 53, 66, 67, 120, 145-146, 167, 175, 177, 182, 185-186, 187, 192-193, 194, 198, 223, 225, 276-278, 286, 354-356, 357-358, 359, 360, 366, 397-399; prietenie cu Ion Ghica XXV, 36, 70-72, 94-95, 175, 187, 321, 398, 418-419 (v. și mai jos); misiuni, relații personale externe XIV, XXV, XLIV, 33-36, 49, 67, 68, 127-128, 133, 169, 186, 197, 305, 306, 340, 352, 354, 360, 361, 364, 367, 369-370, 379 (n.2).

publicist, colaborator la „Concordia” XX, XXV, XXV (n. 4), 189, 194, 235-236, 278-279, 329, 354-355, 357, 361, 365, 367, 369-370, 375-377, 383-385, 388-390, 391-392, 397-398, 505; ideologie XII, XIII, XVIII, XX,

XXIII, 31, 32, 43, 44 (n. 1), 128, 131, 351, 357-358, 371-372, 383 (n. 1); caracterizări XIII, 55, 56, 167, 168-169, 221, 558.

corespondență cu: I. Alecsandri 504-505; V. Alecsandri 120-122, 128-131, 180-181, 238-239, 255-256, 350, 357-360, 365-366; D. Crețulescu 363-365, 506-508; N. Crețulescu 391-393; I. Ghica 21-24, 25-27, 27-39, 40-41, 41-45, 48-54, 54-55, 66-68, 70-72, 73-74, 75-78, 83-86, 93-98, 110-111, 131-133, 135-137, 145-146, 166-170, 175-177, 185-187, 191-195, 195-197, 213-215, 229-230, 233-234, 235-236, 239-242, 243-244, 256-259, 278-280, 280-281, 286-288, 305-306, 320-323, 327-331, 334-335, 354-357, 360-362, 367-370, 371-372, 374-377, 382-384, 384-385, 388-389, 389-390, 397-399, 402-403, 417-419, 419-420, 453, 455, 640; valoarea documentară a corespondenței V-VI, VII, XXXII, XXXV-XXXVI.

Bălcescu, Nicolae, despre Unire XIV.

Bălănescu, Petriche (Roset ~), logofăt 212, 441, 444.

Băleanu, Emanuil (Manolache), caimacam, ministru al lui B. Știrbei 46, 48, 50, 52, 56, 76, 83, 84, 97, 102, în cămăcămia regulamentară XXXI, XXXII, 70, 71, 77, 84, 97, 394, 404, 405, 432, 454, 464, 465, 471, 476, 477, 488, 498; caracterizări XVI, XVII, 27, 28, 31, 33, 122.

Băleanu, Nicolae, ministru de Finanțe sub B. Știrbei 18.

Băleanu, Grigore, amplotat (Giurgiu) 307.

Bărdăscu, Dumitru, circiumar (Giurgiu) 308.

Bărdăscu, Enache, circiumar (Giurgiu) 308.

Bărcănescu 184.

Bărcănescu, Cecilia 49.

Băsești, moșia Nataliei Gr. Ghica 117, 120.

Băcoveanu, Dimitrie 17.

Băcoveni, candidați în jud. Vlașca 315.

Becheanu, Florea, dulgher 34.

Bechfus, în ambasada Rusiei la Constantinopol 647.

Béclard, L., consulul Franței la București 19, 41, 48, 70, 90, 121, 167, 215, 393, 402, 454, 456, 465, 472, 556, 564, 571, 580, 649;

- prietenia cu Știrbei XVII, 46, 47, 53, 54, 56, 65, 69, 70, 73, 126, 169, 241, 331, 360, 449, 451; sprijină Unirea 53, 55, 131, 136, 143, 169, 171, 194, 433, 477, 487, 499, 578, 602, 642; caracterizări 53, 55, 241.
- Beldiman, Al.* (1760—1826), scrieri 529.
- Beldiman, Al.*, prefect de Iași 416, 429, 442.
- Beldiman, Iord.*, vornic în Moldova 210, 218.
- Belgia* 522; postav din ~ 59.
- Belgrad* XXXIV, 440, 465, 475, 522—523, 525.
- Bellu, Barbu*, deputat 49, 197, 198.
- Bellu, Stefan* 49.
- Belly, Félix*, ziarist francez, corespondență cu Gr. Ghica Vodă 74—75, 80—82.
- Bendel, Frederic*, subscrie pentru „Étoiles du Danube” 295.
- Benzi*, comisar al Sardiniei în Comisia europeană de anchetă XXV, 213, 229, 230, 233, 244, 246, 250, 253, 258, 262, 370 382—383.
- berate* de Investitură XLVII, 615, 641, 642, 648, 653—654, v. și *firmane*.
- Bergamo* (Italia) 370.
- Berlin* 54, 170, 206, 245, 317, 526, 621; romni la ~ 38, 417; ziar unionist la ~ 258; congres 242, 553, 599.
- Bezede* v. *Sturdza Gr. M.*
- Biarritz* (Franța) 26, 411—412.
- Bibescu, Dimitrie*, mare logofăt al lui B. Știrbei, secretar al secției financiare 146, 178, 180, 187, 555.
- Bibescu, Gheorghe*, fost domn al Țării Românești XII, XVII, XXXVII, 125—126, 139, 160, 184, 219, 240, 259, 419, 514, 559, 656; pretendent XXVI, XXXVI, 70, 71, 73, 133, 176—177, 194, 196, 221, 245, 250, 277, 360, 369, 377, 379, 405, 438, 472, 477, 504, 512, 528; colaboratori și adversari 38, 55, 168, 278—279, 369, 380—382, 401, 553: propagandă, alegeri 27, 137, 181—182, 192, 195, 196, 215, 228, 231, 234, 239—241, 244, 257—259, 283, 301, 305, 381, 405, 411, 438, 504; sprijin străin XXIV, XXVI, 27, 52, 73, 175, 176, 180, 182, 184, 200, 223—224, 320, 341, 347, 349, 382, 529; caracterizări XXXIII, 143, 159, 193, 223, 226, 367, 568—569; corespondență cu: Aali Pașa 341—342; Nicolae Bibescu 567—570; Coronini 125—126; pseudonim: Sanejouand A. 267; v. și *partide și grupări politice*.
- Bibescu, Ion* (Iancu), fratele domnitorului, fost ministru 23, 38, 68, 369, 379, 498, 568—569 (?).
- Bibescu, Maria* (Marițița, născ. Văcărescu), soția domnitorului 73, 240, 241.
- Bibescu, Nicolae*, fiul domnitorului 55; deputat VI, XXXVII, 240; scrisoare către G. Bibescu 567—570.
- Bibescu-Brincoveanu, Gr.*, fiul domnitorului 423, 568—570; pretendent XVII, 27, 37, 420; complot 581; caracterizare 125, 507.
- Bibica-Rosetti* v. *Roselli-Bibica*.
- Biblioteca Acad. R.P.R.* V.
- Billing*, în ministerul Franței 499.
- Binder*, librărie la Iași 502.
- Biografia oamenilor mari scrisă de un om mic* v. *Valentineanu I. G.*
- biserică*, cler 290, 303—304, 496, participare la alegeri 109, 124, 249, 251, 288—292, 304; averi mănăstirești, 86, 381, 651; v. și *măndăstiri tchinale*.
- Biserica Bălșească* (Iași) 290.
- Bisericani*, m-re în Moldova 288.
- Bistrița*, m-re (Vilcea) 121.
- Bilinia* 219.
- Bitrou*, agent consular francez la Roman 211, 293, 296, 300.
- Bizanț* 363.
- Bilcu, Draghia*, preocupat (Giurgiu) 307.
- Bitlad*, oraș, ținut 287, 290, 302, 303.
- Blaremburg*, familie înrudită cu Al. Ghica 234.
- Blaremburg Alexandrina*, (căs. cu Ion Gr. Ghica), nepoata caimacamului 234, 355.
- Blaremburg, Pulheria*, sora caimacamului 137.
- Blondeel de Coelebroeck*, ministrul Belgiei la Constantinopol, misiune în Principate 167, 169, 202.
- Bobescu*, d-ra ~, căsătorită cu Dubusson 340.
- Boboc*, colonel al regimentului din Buzău 97.
- Bodea, Cornelia C.*, V, VIII, XLVIII.
- Boerescu, Constantin*, angajat (Giurgiu) 308.
- Boerescu, Constantin*, serie fratelui său Vasile Boerescu 434.

- Boerescu, Vasile**, ministru, director al Școalelor din Țara Românească 332, 421—422, 639, 658; în alegeri 332, 454, 461, 462, 464, 555; corespondență cu: C. Boerescu 434; C. A. Crețulescu 344; Laurian 658; Ioan Magheru 455—456; Chr. Tell 639.
- Boiasoglu** 654.
- boicrime v. *clase și pături sociale*.
- Bolintineanu, Dimitrie** XXII (n. 4), 134, 135 141—142, 148, 164, 233; colaborare moldo-munteană XXII, XXVIII, 325—326 332—333, 495; scrieri, publicații XV, 179, 186, 187, 195—196, 266, 280; caracterizare 263, 266, 340; corespondență cu: Baligot de Beyne 324—326, 332—334; C. Negri 495.
- Bolintineștii**, familie 233.
- Bolliac, Cezar** 287, 329, 341; activitate unionistă, în alegeri XXXVI 461—464, 580—581; poziție progresistă 38; autor 78, 581.
- Bonapartiști** 361.
- Bonciu, Zlată**, băcan (Giurgiu) 307.
- Borcănescu**, participant la revoluția din 1848, 190.
- Borsec** (Transilvania) 47.
- Bosfor** 364, 656.
- Bosnia** XLIII.
- Bossel**, club XX; sală 221.
- Bosuceanu** v. *Busuiocanu*.
- Boșcu, Marin**, plugar (Giurgiu) 309.
- Bosman, Radu**, plugar (Giurgiu) 312.
- Botez, Gheorghe**, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Bolez, Lupu**, deputat moldovean 290.
- Botoșani**, oraș, ținut 108, 149, 334, 424; activitate unionistă 107, 302.
- Boutzhoviano** v. *Bălcoveanu*.
- Bozianu, C.**, jurist, activitate politică 197—198, 221, 421, 461, 562, 581; redactor la „Timpul” XX.
- Brașov** XXIX (n. 5).
- Brăila** (Ibraîla) 67, 122, 245, 250—251, 593; Sadyk Pașa la ~XXXVIII, 237, 238, 244—247, 249; regiment român la ~96; alegeri 436, 497—498; Cuza la ~531; scrisori din ~249, 436—437, 530, 532.
- Brăiloiu, Constantin**, membru al Înaltei Curți de Justiție sub Știrbei 139; în guvernul căimăcămiei XXXI, 556, 563; caracterizare 433.
- Brătianu, Dimitrie**, activitate în exil 148, 170, 190, 206, 287, 356, 543; atitudine în Divanul ad-hoc 330, 336—337, 339, 351—352, 361, 379, 380, 389; în delegație la Paris 349—356; pretendent 340, 369; ministru sub Al. I. Cuza XL, 504—506, 517, 531, 534, 536—538, 546, 547, 562, 580—581; corespondență cu C. Ieronim și N. Rosetti 536—540.
- Brătianu, Ion**, exilat de la 1848 190, 217, 328, 335, 543; în Divanul ad-hoc 330, 336—337, 339, 348, 379; președinte al municipalității 555, 650.
- Broemsen, Zoe**, sora lui I. Bălăceanu 23, 24, 52, 362, 370, 384, 398.
- Broșleanu, Z.**, partizan al lui Gh. Bibescu 301; deputat, 699.
- Broughom, H.**, lord, om politic 284.
- Brück, de**, ministrul Austriei la Londra 33, 584.
- Brussa** 582.
- Bruzelles** 170; tipărituri românești, la ~180, 189; congres 553.
- „**Buciumul**”, al lui V. Boerescu 332.
- Bucovina** 527.
- „**Bucovina**”, 16.
- Bucșenescu, V.**, agă din Tecuci 209.
- București** passim.
- Budberg, Andrei**, comisar general rus în Principate 180.
- Buiucliu, Ariton și Avram**, procesul lor 116, 117.
- „**Buletin, gazetă administrativă**” București (1832—1859) 133, 280.
- Bulgaria, bulgari** 237, 238, 247, 251, 564; răscoală 408; sprijiniți de Rusia 387, 533, 577.
- Bulwer, H. L.** 161; comisar englez în Comisia europeană de anchetă XXIII, 183, 213, 219, 224, 229, 230, 233, 239, 240, 263, 266, 274—276, 324, 347—348, 364, 368, 377, 379; relații cu Cantacuzinii, Ghiculeștii ș.a. XXIV, 183, 234, 240, 241, 258, 276—278, 283, 337, 352, 367, 368, 375, 376, 380, 382, 384—385, 581, 602; ambasador la Constantinopol XL, 367, 386—387, 390, 517, 536, 537, 549—551, 566, 567, 571, 582—583, 590, 595, 601, 602, 608, 615, 617—618, 621, 622, 641, 645—648.

- Bulwer, lady**, soția precedentului 234, 385, 390.
- Buol von Schauenstein**, ministru de externe al Austriei 317, 350, 595, 598; față de Principate 87, 105, 117, 351–352, 355–356.
- Burada, Theodor**, separatist moldovean 291–293.
- Burchi, maior**, prefect de Dimbovița 453, 455.
- Burchi, Ion**, separatist moldovean XXI, 253.
- Burchi, Ștefan**, deputat în Divanul ad-hoc al Țării Românești 336, 339; pretendent (?) 420.
- Burghi, Călin**, circiumar (Giurgiu) 312.
- Busch, dr.**, redactor la „Ost-Deutsche Post” 285.
- Busuiocanu (Bosueceanu)**, redactor la „Tim-pul”, XX, 222, 328.
- Butelcă**, om de casă la Hurmuzaki 427.
- Buteniev, A. P.**, ambasadorul Rusiei la Constantinopol 243.
- Buzău**, oraș, județ 249, 251; alegeri 410, 413; clerul din ~ față de Unire 124, 249, 251, 496; incident cu soldați austrieci 93, 96, 97, 99, 101, 102.
- Buzău**, rlu 623.
- Bysztzanowski**, general polon, emigrat 259, 260, 282, 523, 545.
- Cahul** 466.
- Cairns, Hugh**, consilier juridic al Coroanei engleze 548.
- Calafat** 243, 251.
- Calcutta** 47.
- Callimachi, Teodor**, unionist moldovean 54, 170, 296.
- calmuci** 321.
- Caloian, Petre**, plugar (Giurgiu) 310.
- camarila din jurul lui Al. D. Ghica v. *Gînculeștii*.
- Cairo** 454.
- Canalul Mtnecii** 558.
- Candia v. Creta**.
- Canning, lord Stralford**, ministru al Angliei (1856) 363.
- Canta (Cantacuzino) Iancu**, (Cazacu), separatist moldovean 290.
- Canta (Cantacuzino) N.**, ministru de Interne apoi al Dreptății (1856–1858) 165, 206, 209, 210, 212, 216, 217.
- Canta, Vasile**, unionist moldovean 290.
- Cantacuzino**, familia 18, 25, 27, 34, 37, 55, 94, 136, 137, 198, 229, 234, 359, 394.
- Cantacuzino, A. C. (Doudi)**, prefect de Ilfov 27, 41, 84.
- Cantacuzino, Constantin (Père Gigogne)**, cai-macamul din 1848, președinte de Divan sub Al. D. Ghica 30, 88, 129, 131, 132, 137, 167, 169, 186, 198, 221, 241; pretendent XVI, 18, 26, 27, 38, 48, 122, 127, 169, 258, 480, 491, 507, 528; relații, rivalități VI, 27, 31, 48, 52, 55, 71, 88, 168, 240, 241, 567; caracterizare VI, XII, 22, 30, 140; v. și *partide și grupări politice*.
- Cantacuzino, Grigore C. (Foutriquet)**, prefect al Bucureștilor 23, 30, 37, 84, 128, 137, 241, 454.
- Cantacuzino, I. C.**, spătar, ministru sub Cuza, pretendent XVI, XXIV, XXV, 18, 23, 27, 30, 37, 137, 167, 180, 186, 241, 382, 387, 404, 438, 454, 477, 504, 505, 528, 556, 562–563, 567.
- Cantacuzino, Maria I.**, soția lui I. C. Cantacuzino 18, 24, 25, 40, 55, 357, 359.
- Cantacuzino-Pășcanu, I. A. (Zizin)**, deputat, ministru sub cămăcămia de trei, unionist 181, 207, 271, 287, 297, 299, 441, 473–474, 501.
- Cantacuzino-Pășcanu, Lascăr**, candidat la tron XVII.
- Cantacuzino-Pășcanu, Mihai**, unionist moldovean 117, 170, 171, 296.
- Capitata Principatelor Unite**, propuneri 109, 110, 318.
- Capitulațiile cu Poarta** 14, 399, 416, 474, 647, 649.
- Caracaș, Gr.**, administrator de Muscel 378.
- Carayea Vodă** 464.
- Caramanliu, Maria (Caramanloaia)**, soția lui Gh. Magheru 205.
- Carcalechi cel moldovenesc, v. *Asachi Gh.* 293.
- Carlovici, Scarlat**, amplolat (Giurgiu) 307.
- Carnaballiu, Gh.**, abagiu (Giurgiu) 307.
- Carnaballiu, Gheorghe Neda**, negustor (Giurgiu) 312.

- Carp, Costachi*, deputat în alegerile frauduloase ale Moldovei 288, 290.
- Carp, Petre*, unionist moldovean 171, 297.
- Carpați* 85, 593.
- Cartof v. *Ghica Gh. M.*
- Carulli*, consilier, secretar în Contenciosul diplomatic sard 540.
- Casimir, Panait*, deputat în Adunarea electivă a Moldovei 470.
- Castaing*, secretar al Consulatului Franței la Iași 90.
- Casule (Casale, Italia)* 592.
- Catargi* subscrie pentru „*Étoile du Danube*“ 296.
- Catargi, A.*, unionist moldovean 170.
- Catargi, Alex.*, prefect de Birlad 442.
- Catargi, Barbu*, membru al Înaltei Curți de Justiție sub B. Știrbei, ministru sub Al. I. Cuza XXXI, XXXVI, 84, 135, 186, 194, 504, 505, 528, 555, 580–581, 615, 617, 621; pretendent 77, 394; caracterizare 433.
- Catargi, Costin*, ministru sub căimăcămiile lui T. Balș și Vogoride, deputat în Adunarea electivă, antiunionist XXV, 208, 212, 213, 215, 216, 217, 240, 246, 264, 287, 290, 303, 304, 373, 428, 441, 444, 479.
- Catargi, Lascăr*, membru al Adunării electivă a Moldovei, ministru sub Al. I. Cuza, pretendent XXXIV, 296, 470, 471, 479, 480, 484–485, 597.
- Catargi, N.*, membru în deputația moldoveană la Constantinopol XLV, 296 (?) 473–474, 477, 490, 519, 520, 536.
- Catargi, Ștefan* 114, 117, 207, 209, 215–216, 296; membru în căimăcămia Moldovei de la 1858, în conflict cu A. Panu și V. Sturdza XVII, 252, 396, 405, 424, 433, 441, 442, 444, 452, 454, 456, 457, 458, 460, 479, 568; caracterizare 441; v. și *căimăcămii*.
- Catilina* v. *Kogălniceanu M.*
- Cottaro (Muntenegru)* 577.
- Catzulidi*, prieten cu I. Bălăceanu 389, 399.
- Cawnport (Cawnpur, India)* 322.
- Cavour, C. Benso, conte de* ~ 361, 370, 375–376; favorabil Unirii 382–383, 537, 557, 559; Bălăceanu la ~ 305, 306, 367, 369, 374, 376, 383.
- cazaci* 476, 502, 514; regiment de ~ otomani, recrutări de ~ XXXVIII, 244, 245, 249; colonizarea Deltei cu ~ 251.
- căi ferate* în Țara Românească 183–184.
- căimăcămii*:
- 1856–1858: Țara Românească XVII, 70, 71, 73, 75, 77–78, 83, 84–85, 92, 93, 96, 97, 100, 127–128 (v. și *Ghica Al. D.*); Moldova 70, 91, 92, 113, 118 (v. și *Balș Th., Vogoridi N.*);
- 1858–1859: Căimăcămia regulamentară (de trei) VI, XII, XXV, 318, 396, 400, 404–405, 406, 407, 441, 633; în Țara Românească XXXI, 393–394, 401–402, 411–412, 432, 433; dezacord între caimacami, măsuri de sabotare a alegerilor XXVII, XXXII, 432, 433, 438, 443–445, 446–448, 454, 460–461, 464–465, 471, 473, 477, 503–504; caracterizări, căimăcămia huiduită XXXII, XXXV, 433, 436, 461, 464, 487, 488, 489, 507; poziția față de dubla alegere 501 (v. și *Unirea*, dubla alegere); în Moldova 417, 420, 421; conflictul dintre caimacami, destituirea lui Șt. Catargiu XXVIII, XXX, 430–431, 433, 440–443, 451–452, 454, 456–459, 459–460, 464, 479; căimăcămia ovaționată 481; v. și *A. G. Golescu*, misiunea în Moldova;
- 1859: Căimăcămia sub Al. I. Cuza XXXIX, XLIV, 493, 495, 496, 497; pretențiile Turciei LV, 603, 606, 612.
- Călărași* 367.
- Căliman, Ghiță*, prefect de Iași 442.
- Căliman, Theodor*, în delegația moldoveană la Constantinopol 477.
- Călinescu, Iancu* 301, 499.
- Călinești*, sat 229, 369.
- cămăltăria* în Moldova 106.
- Căpâțnă, Ilie*, plugar (Giurgiu) 308.
- Căpitanul, Costache*, fost polițai în 1848 XII (n. 6), 48, 52.
- Căpitan, Vladu*, plugar (Giurgiu) 309.
- Ceastrul, Gh.*, ciurar (Giurgiu) 307.
- Celebi*, reprezentant turc la Conferința de la Paris (1859) 569.
- Cernătescu, Petre I.*, deputat în Divanul ad hoc al Țării Românești 336, 422.
- Cernăuți* 16, 178, 217, 253–254.
- Cetal*, insula 178.

- Cezianu, Stan*, deputat de Romanați (1859) 580—581.
- „*Charivari*”, favorabil Unirii 232, 357, 359.
- Chestiunea Orientului* 110 (v. și *războiul Crimeii*).
- Chevalier, Michel*, economist francez, favorabil familiei Ghica 284.
- Chicevici*, din Roman 426.
- Chicuș*, spătarul, deputat în alegerile frauduloase ale Moldovei 290.
- China* 649, 650.
- Chintileanu, M.*, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Chiovici, Petre*, lipscan (Giurgiu) 310, 313.
- Chirică*, staroste de negustori (Roman) 252, 254.
- Chiripău, Zlate*, plugar (Giurgiu) 312.
- Chisăldău, Petru Gheorghe*, neguțător (Giurgiu) 310.
- Chișescu (Chițeștii)*, Gh. Gh. Magheru în relații cu ~ 301.
- Choumla* v. *Șumla*.
- Christofi, Alexandru*, emigrat, se întoarce în țară 158, 159, 191.
- Chrysos* 653.
- Churchill, H.*, consul englez la Iași XXXIII (n. 8), 647.
- Cialdini*, general italian 589.
- cișru secret* 205, 440, 531, 544, 545.
- Cigaras* v. *Țigară*.
- Ciocan, C.* (Czokan), arendează saline în Moldova 163.
- Cioclu, Țoncu Nicula*, plugar (Giurgiu) 312.
- Cioclu, Vișan Marin*, plugar (Giurgiu) 311.
- Cioculescu, C.*, deputat în Divanul ad hoc din Țara Românească 409—410, 412—413.
- Ciolacu, Stoian*, creciumar (Giurgiu) 311.
- Ciolacul, Ioan*, geambaș (Giurgiu) 312.
- ciocoi v. *clase și pături sociale*.
- Çișmigiu*, grădina 67, 276—277, 359.
- Ciucă, Petrache*, agă, deputat în alegerile frauduloase ale Moldovei 290.
- Cîmpeanu, Petre M.*, profesor la Academia Mihăileană 171, 416, 417, 424, 426, 429.
- Cîmpineanu, I.*, ministru sub guvernarea lui Știrbei 18, 54, 55, 56, 337.
- Cîmpulung (Muscel)* 19, 378, 454.
- Clanricarde, U. J.*, lord, membru în Camera Lorzilor 184, 185.
- Clarendon, G. W. Fr.* lord, prim plenipotențiar englez la Congresul de la Paris (1856), favorabil Principatelor 99, 184, 261, 317, 541, 543.
- clase cenzitare, colegii electorale* 186, 195, 198, 203, 204—205, 209, 214, 219, 226—227, 228, 231, 232, 239, 269, 274, 277, 279, 289, 290, 293, 304, 306, 394, 399—400, 406, 410, 412—413, 477, 484, 593, 597; v. și *cluburi*
- clase și pături sociale* IX, XI, XII, XVI, XIX, XX, 27, 31—32, 107, 153, 195, 196, 214, 227, 232, 258, 269, 272, 283, 303—305, 400;
- țărănime XIV, 31, 32, 43, 72, 87, 88, 211, 227, 281, 377, 379, 399, 607, 609; revendicări IX—X, XIII, XXVI, 222, 350, 351, 394; refuz de muncă 227, 366, 379, 380—381; pentru Unire XX, XXI, XXXIII, XXXVI, 123, 187—188, 226—227, 336, 393—394, 498, 503; răzeși XXIII, 107, 212, 252, 269, 273, 289, 293, 416, 429; ponlași 289;
- robi (țigani), emancipare 57, 58, 74, 86, 87 (n. 2), 265;
- burghezii (ciocoi, orășeni, amployați, negustori, meseriași) XX, XXXVI, 31, 50, 71, 124, 130, 159, 168, 187, 188, 189, 198, 214, 221, 226—227, 251, 252, 254, 263, 268, 269, 272, 293, 301, 306—313, 320, 376—377, 378, 403, 410, 518, 535, 555;
- intelectuali, profesioni libere 31—32, 214, 216, 218, 248, 320, 338, 339, 399, 429;
- boierime XIV, XIX, XX, 17, 28, 38, 41, 44, 46, 50, 70, 71, 87, 106, 113, 116, 147, 158, 179—180, 192, 195, 198, 205, 226—227, 234, 244, 248, 260, 277, 282, 283, 288, 290, 293, 369, 375—377, 379 (n. 1), 394, 397, 400, 403, 466, 471, 477, 513, 518, 580—581, 642, 642 (n. 1), 650; v. și *mase populare*.
- Clive, Robert*, lord, guvernator al Indiei (1725—1774) 322.
- Clotilda*, principesă de Savoia, fiica regelui Victor Emanuel 499, 525.
- cluburi politice* XX, XXII, XXIX, 159, 198, 204, 205, 213—214, 220—222, 227, 228, 319, 320—321, 329, 422—423; v. și *Comitele unioniste*.
- Coco* v. *Sturdza Al. C.*

- Cocordscu, Al.*, magistrat din București 138, 139, 186.
- Codrescu, I.*, redactor la „*Steaua Dunării*” (1859) XLVI (n.6) 57.
- Codrescu, Manole* (Giubeluță, Tîrlie Chingă), agă 292.
- Codrescu, Teodor*, editor la Iași 170, 424.
- Cojocaru*, negustor 454.
- Colafoğlu v. Vogoride* 255.
- colonizare, coloniști*: în Deltă 251; în Moldova 333—334.
- Colquhoun, Robert Gilmour*, consul general al Angliei la București 93, 142, 197, 287; activitate diplomatică 33, 48, 51, 52, 65, 72, 200, 454, 567, 571, 578; atitudine politică echivocă 18, 19, 33, 41, 51, 56, 65, 92, 93, 96, 120, 121, 126, 127, 131, 136, 143, 433, 465; prietenii și rivalități 63, 66, 76, 127, 134, 141, 153, 168, 175, 176, 177, 184, 224; relații cu Al. D. Ghica caimacamul XVIII, 48, 53, 65, 83, 84, 126, 127, 131, 133, 160, 161, 167; relații cu I. Ghica și I. Bălăceanu 17, 26, 27, 32, 36, 40, 49, 69, 75, 127, 128, 132, 133, 194, 196—197, 241, 242; caracterizări 22, 23, 55, 128, 133, 147, 166, 239, 375, 377.
- Colson, Félix*, broșura sa asupra Principatelor 149.
- Coman, Ioniță*, boiangiu (Giurgiu) 308.
- Comănești* (Direcția I ~) subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 295.
- Comănești* (Moldova) 150.
- comerț cu rachiu* 210, 251, 381, 436, 598.
- comisarii Puterilor europene* trimiși în Principate XXIII, 82, 318; înainte de sosire, comentarii, presupuneri 85, 87, 88, 89, 92, 100, 108 (n.1), 121, 123, 126, 128, 135, 137, 140, 141—142, 149, 171, 181, 183, 185, 186, 195—196, 196—197, 201, 203, 206, 207, 209, 210; la București, activitate, atitudini 213, 216, 217, 220—221, 222—223, 229, 260, 277, 283, 287, 320, 375, 382, 387; deputație moldoveană la București 230, 231, 232; vizita comisarilor în Moldova 230, 233, 235, 238, 239, 242, 243, 251, 252—253, 258, 261, 262—263, 264, 267, 273, 276, 277, 281; caracterizări 347, 348, 355, 374—375, 380, 381 (v. și *Basily, Benzi, Bulwer, Liehmann, Richt-hofen, Talleyrand, Saofet Effendi*).
- Comisia Centrală de la Focșani*: constituire, componență, lucrări XI (n.2), XXVII, XLI, XLII, XLIV, 390—391, 532, 553, 556, 559—560, 562—563, 577—578, 597, 608, 609, 616, 617, 643, 644, 647, 648—649.
- Comisia europeană de anchetă* XV, 81, 82, 83, 111, 112, 228, 230, 233, 243, 263, 268—271, 275, 279, 281, 293, 294, 347—348, 350, 370, 372—373, 375, 377—378, 649; v. și *comisarii Puterilor europene*.
- Comisia interimară v. Căimăcămia* 1858, Moldova.
- Comitetele electorale* XXVI, 213—214, 227, 230, 231, 232, 271, 289, 304.
- Comitetele Unioniste*: Țara Românească, Moldova VI, XIX, XXI, 123, 197—198, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 217, 226—227, 231, 242, 243, 254, 267, 268, 269, 270, 272, 279, 283, 289, 290, 291, 299.
- Comitetul Central al Unirii* (Iași, București) XXI, 123, 205, 215—216, 217, 221, 267, 268—271, 271—272, 273, 294, 297—299, 306—307, 490; v. și *Comitetele unioniste*.
- Comitetul democratic de la Londra* 356.
- comuniști* 351, 402.
- Conachi, Costache*, socrul lui Vogoride 264.
- Conachi-Vogoride, Caterina v. Vogoride Co-țuța*.
- „*Concordia*” XX, 186, 187, 192, 194, 197, 213, 217, 235, 236, 253, 267, 299.
- Concordia*, hotel XXXVI.
- Conferința de la Constantinopol* ian.-febr. 1856-69, 72, 77, 79, 80, 81, 86, 91.
- Conferința de la Paris* (mai-aug. 1858) VI, XXIII, XXIV, XXV, XLIII, 348—349, 354, 356, 358, 361, 363, 367, 380, 381, 382—383, 384—385, 385—386, 388—389, 390—391, 393—394, 396—397, 399—401, 426, 467.
- Conferința de la Paris* (1859) XXVIII, XXXIV, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XLI, XLII, 500, 510, 512, 515, 519, 521, 525, 532, 533, 542, 543, 547, 551, 553, 556, 557, 559, 561, 562, 564, 567—569, 573—574, 578, 579; protocolul din aprilie XLIV, XLVI, XLVII, LX, 582, 584—585, 587, 588, 589, 592, 594, 595, 596, 600, 602—603, 604—606, 608, 610,

- 612, 613, 618, 638; semnarea protoco-
lului final (septembrie 1859) 641, 644,
645, 646, 652.
- Conferința de la Viena* (1855) VI, 14, 27, 35,
106, 231, 532.
- Congresul de la Paris* (febr.-aprilie 1856)
XIX, 80, 82, 86, 87, 91, 95, 104, 110,
112, 113; urmări 122, 147, 150, 157, 165,
185, 254, 268—269, 276, 279, 305.
- Consiliul Contencios diplomatic regal sard*
537, 538—540.
- Constandinescu, Ionișă*, băcan 308.
- Constantin*, marele duce 515, 595, 600, 604,
610.
- Constantinopol, Stambul*, passim;
prezențe românești la ~ 13, 14, 18, 21,
22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 41, 53, 54, 55, 56,
58, 59, 67, 78, 79, 83, 87—89, 91—93, 94,
111, 122, 134, 135, 140, 158, 159, 161,
175, 176, 179, 180, 188, 191, 205, 252,
282—283, 372, 373, 376, 379, 386, 389,
395, 403, 404, 419, 440, 513; v. și *Alléon*,
ambasade, Conferința de la ~ 1856, *depu-
tăția moldoveană la* ~ 1856, *deputăția
română la* ~ 1859, *Investitura, C. Negri*,
Turcia.
- Constituție*, proiectul lui Ion Ghica 110.
„*Constituționarul*” XXVIII, 441, 446, 460,
502.
„*Constitutionnel*”, (Le ~) ziar francez 82,
527.
- Consuli străini în Principate* XXXII, 85,
103, 106, 110, 128, 245, 289, 447, 461,
466, 471, 476—477, 481, 649, 657; consu-
late XXXI, 19, 44, 46, 68, 78, 95, 261,
533, 576, 578; jurisdicție consulară 105,
268, 347, 533, 622, 651; ~ ai Angliei v.
Colquhoun, Churchill, Green; ~ ai Aus-
triei v. *Eder, Goedel Lannoy*; ~ ai Bel-
giei v. *Poumay*; ~ ai Franței v. *Béclard*,
Place; ~ ai Prusiei v. *Meusebach*,
Theremin; ~ ai Rusiei v. *Giers, Popov*,
Șulepnicov.
- Contele de Paris, L. Ph. A. d'Orléans* 387.
- Convenția de la 7/19 august* (1858) 428, 433,
438, 442, 443, 457, 459, 461, 471, 474, 510,
511, 515, 519, 521, 532, 542, 543, 561, 563,
564, 568, 574, 575, 578, 579, 593, 600,
603—607, 608, 612, 613, 614, 617, 619,
621, 639, 644, 645, 649; text, comentarii
- VI, XXIII, XL, XLVI, 299—401, 408,
414—415, 415—417, 418, 424, 508, 520,
521; legea electorală anexă XXVI, XXVII,
447, 455—456, 458, 462, 463—464, 466,
476, 503, 520.
- Copou* (Iași) 298.
- Corfus*, I. VII.
- Corivan, N. XI* (n. 4).
- Cornea, D.* candidat în alegerile frauduloase
(Iași) 290.
- Cornescu*, familie 127, 418.
- Cornul de Aur* (Bosfor) 573, 595.
- Coronjini, J.P.A.*, conte, comandantul tru-
pelor austriace de ocupație în Principate
22, 32, 50, 52, 92, 103, 125—126;
corespondența cu Gh. Bibescu 125—126.
- Costelchi* (Coslegiu-Prahova), moșia lui I.
Bălăceanu 41—45, 49.
- Coșnișă, P.*, spătar, deputat în alegerile frau-
duloase 290.
- Costache-Iepureanu, M.*, ministru de justiție,
președinte de consiliu sub Al. I. Cuza
XLI, 170, 481, 482, 573, 575, 653.
- Costache, C.*, subscris pentru „*Étoiles du
Danube*” 296.
- Costacopol*, arendașul lui C. Bălăceanu 152,
356.
- Costaforu, G.*, avocat, redactor la „*Timpul*”
XX, 197—198, 221, 259, 390, 421, 422,
461, 562—563; director general al școlilor
din Țara Românească 328.
- Costea, Radu*, clericumar (Giurgiu) 312.
- Costescu, Alexandru*, magistrat 138, 139.
- Costescu, C.*, director la Departamentul de
Interne sub cămăcămia lui Al. D. Ghica
152; deputat în Divanul ad hoc 186, 329,
336.
- Costiescu, M.* 492.
- Cotescu, Zamfir*, ampoiart (Giurgiu) 308.
„*Courrier de Bucarest*” 120.
„*Courrier du Dimanche*” 391, 487, 513—514.
- Cowley, H. R. Ch.*, lord, ambasador al Angliei
la Paris 545, 548, 561.
- Cozadini, D.*, membru în Comitetul central al
Unirii din Iași 204; scrisoare de la M.
Kogălniceanu 347—348.
- Craiova* 240, 250, 258, 450—451, 556; inci-
dente cu armata austriacă 23, 33—34;
comitetul unionist 204, 205.

Crăcea, Preda, plugar (Giurgiu) 310.
Crăciun, Ilie, plugar (Giurgiu) 309.
Creta (Candia), insurecția de la ~ 384, 386, 387, 391, 515.
Crețeanu, G. v. Crețianu G.
Crețeanu, Nic., președinte de tribunal la București 378, 462.
Crețianu, G., caracterizare 328, 329, 368, 375, 388, 419; activitate politică 145, 244, 283, 417, 454, 442, 505, 571; publicistică XVI, XX, 21, 24, 194, 235, 236; corespondență cu : C. D. Aricescu 20—21; A. G. Golescu 144—145; C. Negri 492.
Crețescu, Al., scrisoare către Paul Bataillard 528—530.
Crețul, prieten cu Chr. Tell 160, 191.
Crețulescu (Crețuleștii), frații 48, 53, 128, 148, 198, 250, 274—275, 283, 379, 388—389, 419, 508.
Crețulescu, Anica, născ. Cîmpineanu, mama fraților ~ 337, 341, 379.
Crețulescu, Const. 18, 48, 53, 56, 85, 130, 132, 134, 139, 148, 171, 279, 403, 505, 568; caracterizare 192, 194, 329; deputat în Divanul ad hoc, fondează „Concordia” 187, 194, 214, 221, 236, 280—281, 339, 344; ministru, președinte 496 (?), 562—563, 566—567; scrisoare către V. Boerescu 344.
Crețulescu Dim. A. (Mitikă) VII, 40, 41, 51, 68, 135, 141, 194, 241, 382, 392, 397—398, 403, 640; legături cu gen. Klapka 508; despre alegerea de la 24 ian. 507—508; corespondență cu : I. Bălăceanu 363—365; I. Ghica 336—337, 338—341, 377—380; caracterizare 175, 177, 371, 379 (n. 1).
Crețulescu, Nicolae 224, 364, 419, 571; pretenent XX, 77, 78, 85, 394; în guvernul Știrbei, sub căimăcămia lui Al. D. Ghica 17, 48, 50, 53, 55, 56, 66, 67, 70, 84, 130, 132, 134, 135, 139, 140—141, 167, 337, 404; ministru de finanțe XLII, 562, 567, 568, 597; apartenență politică 148, 278, 283, 328, 335, 397—398, 505; caracterizări 17, 48, 71, 138—139, 179, 192, 194; prietenii XXVIII, 23, 55, 56, 71, 73, 74, 75, 76, 94, 111, 122, 133, 134, 134—136, 141—142, 218, 278, 368, 389, 391—393, 402, 403; relații cu străini 18, 142—143, 169, 193, 238, 368, 508.

Crețulescu, Scarlat, ministru al cultelor sub căimăcămia lui Al. D. Ghica 130, 132, 152—153, 222—223, 223—225, 249, 250; duelul cu Saillard 46, 51, 53; prietenii, caracterizări 56, 128, 169, 177, 241, 278—279, 280—281, 282—283, 329.
Crețulescu Sofia, născ. Iacovenco, soția lui N. Crețulescu 81, 122, 136, 234, 393.
Cristofor Ghifă, D. A. Sturza comandă cărți prin ~ 292.
croafi 567.
Croiac, Ioan, plugar (Giurgiu) 308.
Croiac, Ioan, plugar (Giurgiu) 308.
Crowe, ziarist englez, emisar în Principate (1856) 47, 148, 161, 206; scrisoare către V. Alecsandri 547—548.
Crupenschi, Manolache, subscris pentru „Etoile du Danube” 294.
Cuciureanu, dr. G. 216.
Cucu, Voicu, plugar (Giurgiu) 307.
Cunea, Tabacu, tabac (Giurgiu) 309.
Cuparencu, unionist moldovean XXII 425.
Cuza, Alexandru I.

Înainte de domnie : pîrcălab de Galați, vice-președinte al Adunării electivă XV, XL, 205, 206, 441—442, 471, 501, 502 518—519;

alegera de la 5/17 ian. IX, XXII, XXXII—XXXIII, XXXIII—XXXIV, XXXIV, 473, 475—476, 480, 480—481, 485, 486, 491, 519; dubla alegere de la 24 ian. VI, XXXIII, XXXIV—XXXVII, XXXVII—XLVIII, 492, 493—494, 495, 496, 498, 499, 499—500, 504—505, 506, 507, 526, 527, 528, 529, 530, 541, 542;

domnia VI, VII, XXXVIII, XLII, 349, 482, 500, 505—506, 507, 608, 517—518, 520, 522, 523, 524, 532, 533, 534, 535, 587, 600, 602, 603, 606, 612, 642, 648—649, 650, 657; administrație, guverne XI (n.2), 482, 487, 504, 505, 517, 535, 547, 554—555, 556, 558, 562—563, 567—568, 570—571, 574, 574—575, 577—578, 585, 587, 596—597, 598, 608, 609, 616, 644, 651, 657; finanțe, credit 533, 535, 544, 546, 547, 553, 554—556, 559, 575, 584, 585, 657; conspirații XLII, 450, 554, 555, 565—566, 570—571, 572, 577—578, 580—581, 643—644; politica externă 475, 521, 522, 533, 534, 535,

543, 549, 570, 577, 584—585, 592—593, 601, 602—607; recunoașterea dublei alegeri VIII, XI (n. 1), 126, 513, 525—526, 535, 537, 542, 545, 547, 549, 561, 564, 585, 594, 599; misiuni diplomatice, corespondență : cu V. Alecsandri 530—531, 531—534, 541—544, 556—559; cu delegația moldoveană 490, 490—491, 494, 519—520; cu C. Negri 509—510, 520—521, 548—554, 559—561, 564—565, 572—573, 578—579, 582—583, 586, 589—591, 594—596, 599—600, 602—607, 610—613, 617—621, 623, 624, 627—631, 633—634, 636—639, 641—642, 644—656; cu C. Negri și I. I. Filipescu 613—614;

v. și *Conferința de la Paris 1859, deputății, investitura.*

Cuza, Dim. Theodor, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 296.

Cuza, doamna Elena ~ 534, 607.

Cuza, Grigore, 178, 181, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 296.

Czokan v. Ciocan.

Czajkowski, Mihail v. Sadyk Pașa.

Czartorjski, Adam, principe, conducătorul grupării monarhist-conservatoare a emigrației polone XIX, 36, 475.

Dacia 37.

Dallyel 194.

Daud Pașa 656.

Davilla, doctorul C. 96, 97.

Debranz, redactor la „*Allgemeine Zeitung*” 426.

Deforesta, lege privind cenzura presei în Piemont 370, 376.

Delhi (India) 322.

Deianu, Șerban, plugar 311.

Delangles, om politic francez 552.

Demetrescu, A., v. *Dimițrescu A.*

Dene, Daniil, bogasier 312.

deputății :

deputăția moldoveană la Constantinopol (1856) 73;

deputăția moldoveană la București (1857) 2, 209, 228, 231;

deputăția munteană la Iași (1859) 495, 496, 497, 501, 504;

deputăția moldo-română la Constantinopol pentru obținerea investiturii (1859) XXXIX—XLVII; — delegația moldoveană 473—474; de la Iași la București 476—477, 490, 506; ~ la Varna 490, 491, 494; ~ la Constantinopol XXXIX, XL, 510, 516, 517, 519, 519—520, 550; — delegația munteană la Constantinopol XL, 537, 561; — contopirea delegațiilor XLV, 565, 572, 588, 589, 593, 594, 599—600, 600—601, 602, 603—604, 610, 613, 614, 615; prelungirea misiunii XLII 582, 587—588, 589—590, 617—618, 620, 621, 624, 637; întoarcerea 656; v. și *Investitura, N. Mavrichi, I. I. Filipescu, N. Catargi, C. Negri, C. Ieronim, N. Rosetti.*

Derbescu, Petre (Giurgiu) 160, 191.

Derby, E. G., lord, 526.

Deroiș-Pașa, comisar otoman în Principate XI, 95, 150—151, 155.

Despre cele din urmă pretenții ale Porții asupra Principatelor Moldo-Române, broșură 188, 189.

Dezvoltarea drepturilor Principatelor Moldo-Române în urma tratatului de Paris din 30 martie 1856, broșură 188, 189, 190; v. *Hurmuzachi C., Maiorescu I.*

Dictionnaire politique 208, 210, 212, 253.

Diderot, Denis 398.

Dieppe (Franța) 299.

Dihancea, Tudor, plugar (Giurgiu) 311. *dijmă* 88, 365.

Dilanciu, Nicolae, plugar (Giurgiu) 309.

Dima, Nedelcu, cojocar (Giurgiu) 309.

Dima, Stancu, tabac (Giurgiu) 311.

Dimitrescu, A. (Dumitrescu, Demetrescu, Demetriescu), secretar de Stat sub cămă. cămia lui Al. D. Ghica 128, 130, 131, 132, 140, 151—153, 224.

Dimitriu, Petre H., negustor (Giurgiu) 310.

Dimitriu, Jecu, cavaf (Giurgiu) 312.

Dimitriu, Nicolae, circiumar (Giurgiu) 309.

Dimitriu, Petre, băcan (Giurgiu) 312.

Dimitriu, Teodor, bogasier (Giurgiu) 312.

Dincă, Bărbuceanu, circiumar (Giurgiu) 308.

Dinu, Pescar Stoian, pescar (Giurgiu) 310.

Dinul, Filip, postăvar (Giurgiu) 311.

Disraeli, lord Beaconsfield 526.

Divanurile ad hoc VI, XXIII—XXXIII, XLVI, 185, 190, 263, 332—333, 348,

- 353, 373, 461—462, 520; divanuri ad-hoc reunite la Focșani 315, 318, 319.
- Moldova XXI, 112, 124, 203, 208, 217, 230, 231, 252—254, 257, 265, 269, 284; divanul anti-unionist XXI, 263, 273, 275, 291, 293, 294, 297, 299, 471; divanul unionist 323—324, 324—327, 332, 333, 347, 365—366, 416, 519;
- Țara Românească 185, 186, 187, 192, 195, 196, 199, 220, 222, 227, 232, 249, 278—280, 282—283, 306—307, 313; înainte de constituire XV, XX 134, 135, 142, 142—143, 144, 149, 176—177, 179—180, 181; lucrări, poziții XXI, XXIII, XXXVI 333, 334, 336, 337, 339, 342, 342—344, 365—366, 380, 381.
- Dimbovița*, district 177, 279, 283, 329, 465.
„*Dimbovița*”, XXVIII, XLVI, 642 (n.1).
Djelda, masacrele de la ~ 579.
Dobre, Dinul, lăutar (Giurgiu) 308.
Dobrescu, Dobre, cojocar (Giurgiu) 312.
Dobrogea 251, 503, 608.
Docanu, N., 165, 482.
Dociu, Ghiță, plugar (Giurgiu) 307.
Dociu, Radu, plugar (Giurgiu) 310.
Dociu, Sebe, cojocar (Giurgiu) 310.
Doğaru, Anton Gheorghe, dogar (Giurgiu) 307.
domn, domnie, cheștiunea 14, 53, 70, 82, 89, 92, 99, 104, 110, 214, 256—257, 259, 263, 358, 368, 389, 390—391, 397, 399, 400, 401, 405, 407, 438, 469—470, 476—477, 612, 634; v. și *prințul străin*.
Donici, A. 216.
Donici, C. 290.
Donici, Panail, ministru sub Cuza 597, 653, 654.
Dorințele partidei naționale XVI, 13, 14, 15; v. și *Unirea Principatelor*.
Dorohoi, oraș, ținut 149, 302.
Doudi v. Cantacuzino A. C.
Dragnea, Chiriac, croitor (Giurgiu) 308.
Dragnea, Dumitru, bumbăcar (Giurgiu) 308.
Dragnea, Negriță, plugar (Giurgiu) 307.
Dragomir, Mihai, băcan (Giurgiu) 312.
Dragoș Vodă 365.
Dragutinski-Dolgoruki, principesa 607—608.
Drăgan, Nicolae, plugar (Giurgiu) 308.
Drăghici, Stanco, plugar (Giurgiu) 308.
Drăghici, Vasile, deputat în alegerile frauduloase ale Moldovei 293.
Drăgoi, Gane, abagiu (Giurgiu) 308.
Drăgușin, Iancu, plugar (Giurgiu) 308.
Dresda 38, 392.
Dreznicu, Drojneanu v. Filipescu-Drăjneanu.
Drossu, N., director al Departamentului din lăuntru sub Vogoride 218.
Dubusson, șef de bandă la București 340—341.
Duclos, vice-consul onorific francez la Brăila, 249, 252.
Duhamel, A. O., general rus, fost comisar în Principate 155.
Duillie, M. N. XXXII, 436, 437, 497—498.
Dulay (Stirba), domnișoara 52.
Dumbrăveni (Botoșani?) 297.
Dulcescu v. Sturza Gheorghies.
Dulcești (Roman) XXIX, 115, 273, 298, 302—303, 415, 416, 425, 426, 427, 623.
Dumitrescu A. v. Dimitrescu A.
Dumitrescu, Sandu, arendaș (Giurgiu) 312.
Dunărea 18, 23, 148, 246, 249, 250—251, 306, 596, 609, 610, 615, 643; navigația pe ~ 318, 532, 583, 652; delta ~ 178, 244, 246, 249, 251.
Durando, Giacomo, ministrul Sardiniei la Constantinopol XL, 516, 519, 536, 537, 582—583, 618, 621, 624, 641, 646.
Duruy, Victor, istoric francez 570.
Duzinchievici, Gh. XI (n.1).
- Eder, K. V.*, consulul Austriei la București 168, 241, 578, 592; despre Ion Ghica 168, 277; C. Gr. Ghica și ~ 287; anti-unionist 194; relații cu Stanley 367; împotriva abuzurilor electorale 477.
Edhem Pașa, ministru de Externe otoman 246.
Eforia Instrucțiunii Publice 352—353.
Egipt, politica Franței în ~ 315, 317.
Eliade Rădulescu, I. (El-iad-e) 199; caracterizare 188, 189; antiunionist 118, 191; raporturi cu I. Ghica și I. Bălăceanu 168, 397, 399.
Eliade Rădulescu, Maria I. 42, 188, 190—191.
Elîpatak (Vilcele) 47.
Elveția, Bălăceanu în ~ 21, 22, 28, 30, 52, 376, 403; Crețulescu în ~ 364.

- emigrații (exilații) VI*; disensiuni, curente XV; activitate unionistă 149–150, 188, 190; problema întoarcerii în țară 121, 125, 128, 131, 133, 135, 158, 159, 188, 223, 224, 261, 262, 276, 278, 287, 315, 316; întorși în țară XX, 191, 381.
- Enache, Niță*, circiumar (Giurgiu) 309.
- Enciu, Nicolae*, precupeț (Giurgiu) 309.
- Ene, Gtscă*, plugar (Giurgiu) 308.
- Enns* (Austria) 609.
- Ene, Vasiliu*, samsar 308.
- epidemii, holeră* în Țara Românească 42.
- Epir* 515.
- episcopul de Huși v. *Meletie Istrati*.
- Espinasse*, generalul 608.
- „*Etoile du Danube*” înființare, program, scop XIX, 57, 58, 180–181, 351; colaborare moldo-munteană 128, 129, 172, 181–182; subscripții 294–297; 299–300.
- Eugenia*, împărăteasa Franței 26, 362, 590.
- Europa* passim.
- evrei* 317; drepturi, persecuții 384–385, 567, 575–578, 579; colonizarea Deltei cu ~ 249, 251.
- Faca*, unionist moldovean XXII, 425.
- Faca Manolache* (Mache) 186.
- Facultatea de Filosofie și Drept din Iași* 162–163.
- Fanarioți*, domni ~ 41, 44, 158, 160, 199; boieri ~ 41, 44, 158.
- Fary, James*, șeful partidului radical din Geneva 321.
- Fălcoianu, Maria Scarlat* 376.
- Fălcoianu Scarlat*, unionist, ministru de externe sub Al. I. Cuza XXXI, XI.IV, 48, 130, 171, 283, 328, 368–369, 375, 562–563, 565, 567, 573, 593–594; colaborator la „*Concordia*” XX, 194, 235, 236; caracterizări 433; scrisoare către C. Negri 565.
- Fălțiceni* 267, 290, 302, 428; alegeri 272–273, 289–290, 291–292, 292–293.
- Fătu, dr. A.* 216.
- Ficleanu, Nidelea*, plugar 309.
- Filip, Costandin*, degar 311.
- Filipescu, Alexandrina Al.* (născ. Ghica) 52.
- Filipescu, Alexandru I.* (Cacașon) 52.
- Filipescu, Anastasia*, născ. Rosetti 18.
- Filipescu, Constantin* (Văduvu) membru în Comisia Centrală 556, 563.
- Filipescu, Dionisie*, unionist moldovean 296.
- Filipescu, Grigore N.*, ministru al Controlului sub Al. I. Cuza 18, 493, 504, 505, 562, 563, 567.
- Filipescu I. A.* (Vulpache), ministru de Justiție, caimacam (1858–1859) în Țara Românească XXVI, XXXI, 71, 77, 97, 186, 404–405, 463, 464–465, 465 (n. 1), 528; președinte al primului guvern sub Al. I. Cuza 504, 505, 556; caracterizare 17, 71, 167.
- Filipescu I. I.* (Curcanu), fost exilat, fruntaș unionist XVIII, 135, 146–147, 171, 214, 221, 328; colaborare moldo-munteană XIX, 161, 172; șeful delegației muntene la Constantinopol XLI, XLV, 536, 537, 565, 582, 613–614, 615, 617 (n.2), 618, 619, 624, 638, 639, 655; caracterizări 120–121, 175, 177, 278, 329, 389; corespondență 146–148, 172, 274–275, 275–276, 281–282, 292–294, 362–363, 613–614.
- Filipescu, Maria* 49.
- Filipescu-Buzatu, I.* 17.
- Filipescu-Dreznicu* (Drăjăneanu) 18.
- Filișanu* (B. ?) 556.
- Filitis, Grigore* (Philitis, Filites) 49, 56, 244.
- Firmane* XXVI, XXXI, 106, 110, 113, 114, 117, 123, 159, 202, 208, 209, 232, 277, 394, 412, 414, 415, 429, 433, 518;
- firmanul de convocare a Divanurilor ad hoc, lectura ~ la București 201, 202, 205, 206, 228, 373; observații, modificări 203, 208, 209, 211–212, 216, 243, 252, 253–254, 254, 261, 262, 265, 267, 269, 271, 280, 289, 292; firmanul pentru instalarea Căimăcămiei (1858) 412, 431, 433, 463; firmanul de Investitură XLIV, XLVI, XLVII, 595, 603, 606, 610, 611–612, 615, 619, 641, 654, 655–656, 657; vezi și *berate*.
- Florea*, în serviciul Ghiculeștilor 66.
- Florența* 586.
- Florescu*, familia 127.
- Florescu, Alexandru E.*, deputat în Divanul Țării Românești 336, 343.
- Florescu, Emanoil*, ministru al Cultelor 378.
- Florescu, I.*, unionist moldovean 358.

- Florescu, I.* 259.
- Florescu, Ioan E.*, general 102, 240, 455, 556.
- Florescu, I. G.* 55.
- Florești*, tabăra de la ~ 593, 607, 609, 624, 637, 643, 650.
- Flora, Ghiță H.*, băcan (Giurgiu) 312.
- Focșani XI* (n.2.), 101, 207, 293, 302, 390—391, 400, 426, 449, 450, 542, 561, 576, 593; capitală la ~propuneri XXXIV, 318; alegeri 287, 290, 292—293, 304; sărbătorirea Unirii la ~ 491, 495, 530; Comisia Centrală de la ~ XLIV, 559—560, 609; Focșani-Iași, complotul de la ~ 567; scrișori din ~ 616—617, 639 (v. și Comisia Centrală de la Focșani).
- Fontainebleau* (Franța) 386.
- Folea*, colonel 302.
- Fotescu, Ioniță*, arendaș 312.
- Fotiade* (Photiadis), agent al Moldovei la Constantinopol 91, 117, 206, 208, 209, 218; destituirea lui ~ XXX 443, 456, 457, 514.
- Fould*, ministru în Franța 357—358, 552.
- Foutriquet*, v. *Cantacuzino Gr. C.*
- Frankfurt* 595.
- Franța, francezi* 26, 215, 283, 306, 398, 513, 564, 570, 588, 602, 608, 643; probleme interne 321, 330, 354, 360, 372, 384—385, 475, 515, 524;
politica față de Principate 96, 97, 98, 575; legături românești cu ~ XXVII 44, 53, 54, 59, 75, 78, 82, 92, 129, 150, 156, 158, 166, 180, 249, 250, 260, 299, 353, 356, 363, 412, 420, 451, 488, 489, 518, 640; sprijinul acordat Unirii XXXVII, XLI, 15, 127, 136, 150—151, 157—158, 196, 249, 251, 252, 261, 262, 292, 354, 357—358, 368, 372, 373, 382—383, 386, 390, 390—391, 452, 459, 489, 502, 523, 525, 548, 549, 559, 568—569, (v. și *Congresul de la Paris, Conferințe, Ambasade, Consulate*); politică externă 79, 91, 99, 264, 315, 316, 317, 330, 367, 370, 371, 375, 383, 387, 515, 564, 584; legături cu Piemontul, războiul 1859 361, 370, 371, 376, 388—389, 515, 526, 556, 582, 584, 587, 595, 596, 599, 600, 603, 612, 615, 640.
- Franz Josef*, împăratul Austriei 28—29, 31, 52, 88, 102, 103, 104, 317, 595, 598.
- Frățîșteanu, Stan*, plugar (Giurgiu) 311.
- Frntcu, Ștefan*, plugar (Giurgiu) 311.
- Frederic-Wilhelm IV*, regele Prusiei 171.
- Fuad Pașa Mohamed*, ministru de externe (1855—1857; 1858—1861), reprezentant al Turciei la Conferința de la Paris 1858 70, 95, 390, 391, 420, 602; amestecul în politica Moldovei 1856—1857 X, 86 (n. 1), 89, 90, 91, 92, 95, 99, 111—112, 113, 117, 138, 155, 265; ~ în conflictul Călmăcâmiei 452 (n. 6), 456, 458—459, 460; problema investiturii XLIV, XLV, 509—510, 537, 579, 587, 588, 589—590, 591, 615, 620—621, 622, 646, 654—655, 656.
- Furnarachi, Aristlidi*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295, 296, 299—300.
- Galaji*, oraș, port 13, 117, 149, 245, 251, 292, 293, 333, 531, 543, 602, 607, 608, 655, 656; Al. Cuza prefect la ~ 205, 471, 519; alegeri 290, 399, 597; incident 577—579, 593, 594; regiune XXXVIII.
- Galianu*, profesor unionist din Huși 254.
- Galiția* 210, 215, 356, 503, 558.
- Gane, Stroe*, grădinar 311.
- Ganea, Petre*, plugar 310.
- Garașanin I.*, diplomat strb 472, 513.
- „*Gazeta de Moldavia*”, gazetă antiunionistă a lui Asachi 212, 292.
- „*Gazette de Vienne*” 103.
- „*Gazetta Piemontese*” 371.
- Gânescu, Gr.*, publicist, 16, 18, 27, 36, 37.
- Geneva* 351; I. Bălăceanu la ~ 26, 27, 397—399, 506—508, 640; broșură imprimată la ~ 376, 383;
- Genua* (Italia) 246, 582, 592.
- George, Andrei*, plugar 307.
- Georgevo* v. *Giurgiu*.
- Germania* 89, 208, 316, 515, 525; interese în Principate 37; români în ~ 38, 130, 364.
- Geroldstein* 359.
- Ghene, Tudor*, rotar 311.
- Ghenu, Jecu*, plugar 312.
- Ghenul, Nicolae*, negustor 309.
- Gheorghe, Neculae*, rotar 307.
- Gheorghe, Radu*, croitor 309.
- Gheorghiad, Iordachi*, unionist XXII, 272, 425; scrisori către D. A. Sturdza 323—324, 337—338, 445—446.
- Gheorghică, Neculae*, negustor 307.

Gheorghiu, Costachi, sulger, unionist moldovean 118.

Gheorghiu, Grigore H., cîrcuiar 312.

Gheorghiu, Ștefan, brașovean 312.

Gheorghiu, Tache, croitor 311.

Ghergani, sat (Dimbovița) 46.

Ghermani, clubul ~ XX.

Ghica, Ghiculești, familia din Moldova 116, 413, 484.

Ghica, Ghiculești, familie din Țara Românească, XXVII, 131, 183–184, 187, 276–277, 284–285, 367, 368, 381, 393–394, 402, 413, 487, 601–602; afacurism 213; caracterizare XII, XXXIII, 185–186, 222–223; v. și *partide și grupări politice*.

Ghica, Aezandrina (Sașa), născută Mavros, soția lui Ion Ghica : passim; la Constantinopol 602; atitudine la București 180, 197–198, 229, 233–236, 256–257, 259, 368.

Ghica, Al. Dim., fost domn al Țării Românești, caimacam 84, 162, 167, 184, 214, 229, 240, 276, 278, 365, 378, 394, 400, 418; pretendent XVI, XXVII, 26, 28, 37, 67, 70, 71, 73, 116, 117, 120, 126, 168, 177, 194, 196, 257, 259, 286, 330, 369, 381, 404, 411, 413–414, 418, 431, 528; guvernare XVIII, XXVII, XXXI, 120–121, 127–128, 129, 130, 131–132, 138, 139, 140, 142, 145, 146, 151–154, 158, 159, 160, 169, 180, 184, 186, 191, 195, 197–198, 200, 201, 223–225, 235, 259–260, 331, 353, 355, 377–380, 433; anchetarea administrației 597; nepotism, camarilă XXIV, 63–64, 65–66, 121, 136, 137, 144, 166, 167, 168, 183–185, 187, 197, 241, 283–284, 331, 365, 390–391; duplicitate, măsuri antiunioniste XVIII, 120, 123, 131, 132, 136, 141, 142–143, 147, 171, 181–182, 195–196, 197, 221, 223, 230, 231, 233, 238, 239, 247, 296; alianțe și rivalități față de : I. Bălăceanu 22, 34, 145–146, 182, 192–193, 244, 354, 355, 360, 367, 376, 403; ~ N. Crețulescu 53, 55, 67, 133, 392; ~ Al. I. Cuza 577, 650; ~ I. Ghica 27, 142, 177, 180, 191–192, 280, 282, 367, 368, 395; ~ partida radicală XIX, 130, 147, 181–182, 192–193, 198, 375,

401, 408, 413, 414, 454, 476–477, 504; ~ Gr. Serurie 158–159; ~ Știrbei-Bibescu XVII–XVIII, 27, 31, 159, 168, 259, 380–382;

politică externă, relații personale 151, 447; cu Anglia 48, 53, 126, 127, 128, 161, 167, 168, 176, 183, 184, 285, 390; cu Austria 169, 193, 213–214, 241, 242, 257–258, 368, 411; cu Turcia 135, 159, 176, 183, 186, 190, 237, 238, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 276–277;

caracterizări XII, XVIII, XXII, 122, 138, 145–147, 154, 158, 160, 188, 189, 190, 196–197, 200, 244–245, 260, 382, 398; corespondență cu : Gh. Ghica (nepotul său) 63–66; E. Poujade 284–286, 390–391; v. și *partide și grupări politice*.

Ghica, Al. (Căciulă mare), vistier 28, 31, 46.

Ghica, Al. Gr., fiul domnitorului 170.

Ghica, Al. Sc. (Barbă roșie), unchiul lui Ion Ghica 138, 394.

Ghica, Aristide 131, 420, 421; corespondență cu I. Ghica 46.

Ghica, Aurelia (Aurélie Soubiran), susține candidatura lui Dim. Ghica 49, 419, 420.

Ghica, Camille (născută Guyet de Fernex), soția lui Pantazi Ghica 42.

Ghica, Const. Gr. (beizade Costache), fiul domnitorului Grigore Ghica 65, 76, 170; ministru sub caimacamia lui Al. D. Ghica 129, 132, 137, 140, 151–152, 167, 185, 186, 193, 404; propus la caimăcamie XXVI, 70, 74, 77, 78, 83, 84, 87, 88; ambiții de domnie XIX, 176, 177, 179; corespondență și legături cu Ion Ghica VII, 73, 75, 85, 94, 199–200, 218–219, 223–226, 229, 260, 276–279, 280, 395, 396, 404; cu Bălăceanu 286–287; propagandă și sprijin străin 64, 65, 83, 183, 184, 192; caracterizări 71, 88, 128, 192, 238, 260, 274; v. și *partide și grupări politice*.

Ghica, Dimitrie, mare ban, tatăl domnitorului Alexandru și Grigore Ghica 413.

Ghica, Dimitrie Gr. (beizade Mitică), fiul domnitorului Gr. Ghica 398; prefect de Poliție 44, 77, 152–153; deputat, activitate politică 127, 186, 187, 197–198, 241, 339, 365, 380, 395, 438, 556, 650; pretendent XXIV, 76, 77, 84, 85, 122,

- 128, 179, 419–420, 507; rolul său în alegerea lui Al. I. Cuza XXXVI, 493, 507; prietenie și rivalități 48, 52, 137, 166, 167, 260, 368; sprijin străin XXIV, 68, 77, 84, 85, 128, 167, 168, 175, 176, 194, 197, 198, 241, 287, 382, 384–385, 387; caracterizări 68, 198, 223–225.
- Ghica, Dim.* (Toto), fiul lui Ion Ghica 98, 229, 235, 236, 256, 259, 280, 357, 370, 372, 388.
- Ghica, Eufrosina Gr.* (născ. Leroy) 166.
- Ghica, Eufrosina*, doamna lui Grigore D. Ghica Vodă (născ. Săvescu) 52.
- Ghica, Gh. M.* (Cartof, Cuconu Iorgu), nepot al caimacamului Al. D. Ghica 84, 128, 137, 192, 197, 282, 328, 381; director al Secretariatului de Stat (1856–1858) XVIII, 63–64, 127, 130, 132, 153, 167, 168, 169, 187, 193, 224, 279, 280, 282, 284, 355, 365, 368, 375–376, 378, 395, 397, 398, 401, 404, 504, 562, 577 (?); caracterizări 167, 179, 192, 375, 378; corespondență cu Al. D. Ghica 63–66; cu Gr. Serrurie 314–315.
- Ghica, Grigore Al.*, domn al Moldovei (1849–1856) 20, 116, 117; administrație, guvernare X, XVI–XVIII, XXIV, 57, 58, 59, 74, 80, 86, 87, 89, 90, 92, 99, 104, 106, 109, 117, 118, 124, 156, 157, 262, 266, 273, 458; atitudine unionistă XVII, 74, 79, 82, 116, 124, 154–156; relații externe XVII, 86 (n.1), 92, 99, 103, 104, 105, 110, 111, 155, 156–158, 165, 166; campania împotriva administrației sale XVII, 154, 155, 156, 157, 162, 163, 165–166, 428; caracterizări 19–20, 68, 99, 109, 116, 124, 189, 262;
- corespondență cu Felix Belly 74, 75, 80, 81–82; cu Fuad Pașa 111–113, 113–114; cu Ion Gr. Ghica (fiul său) 165–166; cu Ed. Grenier 89–91; 91–93, 98–99; cu M. Kogălniceanu 119–120; cu Napoleon III 156–158; cu Reșid Pașa 154–156; cu baronul Zedlitz 86–87, 103–106.
- Ghica, Grigore D.*, domn al Țării Românești 1822–1828, frate cu Al. D. Ghica 133.
- Ghica, Grigore Gh.*, 332.
- Ghica, Grigore G.*, beizadea, deputat în Divanul Țării Românești 336, 382, 387; moartea lui 418.
- Ghica, Ion* (scriitorul), înainte de întoarcerea în țară (1855–1858) 95, 127–128, 175, 179, 196–197, 256–258, 280, 393, 395, 404, 405, 407, 414–415, 417–419, 438–439, 476–477, 502, 524, 593; prinț de Samos 38, 41, 66, 93, 169, 180, 407, 438, 475, 476; pretendent XIII, XXV, XXVI, 27, 32, 40, 48, 53, 70–71, 74, 76, 78, 94, 120, 121, 128, 166–167, 168, 225, 259–260, 282, 331, 340, 354–355, 357, 358–359, 361, 377, 379, 380–381, 383, 393–394, 395, 398, 417, 455, 488; atitudini și caracterizări XIX, XXVII, XXVIII, 36, 94, 180, 188, 189, 192, 193, 235, 260, 278–280, 282, 320, 327, 329, 330, 349, 398.
- după intrarea în țară 493, 507, 514, 597, 611, 642, 643; în alegerile pentru Adunarea Electivă 438–439, 440, 451, 454–455, 465, 472, 477, 488, 504, 505; președinte de consiliu XII (n. 2), XVII, XLI, 524, 534, 546, 553, 556, 557, 559–560, 562, 565–566, 592, 593, 597, 599, 651;
- prietenii, relații XXIII, XXIV, XXVI, XXXIII, 25, 38, 48, 52, 53, 73, 127, 133, 142–143, 161, 168, 169, 175, 177, 179, 198, 199–200, 232, 233, 239, 242, 246, 262, 340, 352, 362, 368–369, 382, 387, 504, 513, 524, 525, 601; corespondență cu V. Alecsandri 493, 495–497; cu I. Bălăceanu 21–27, 27–39, 40–45, 48–55, 66–68, 70–78, 83–86, 93–98, 110–111, 131–133, 135–137, 145–146, 166–170, 175–177, 185–187, 191–195, 197–199, 213–215, 229–230, 232–236, 239–244, 256–259, 278–281, 286–288, 305–306, 320–323, 327–331, 334–335, 354–357, 360–362, 367–372, 374–377, 382–385, 388–390, 397–399, 402–403, 417–420, 453–455, 640; cu R. G. Colquhoun 39, 45–46, 69–70, 142–143, 160–161, 196–197, 200–201; cu Dim. Crețulescu 336–341, 377–380; cu N. Crețulescu 55–56, 81, 87–89, 108–109, 122; cu Const. Gr. Ghica 199–200, 218–219, 223–226, 276–278, 395, 396, 404; cu Gradowicz 16–19, 24–25, 46–48, 69, 72, 126–128,

- 151—154, 178, 195—196, 220—223, 234—235, 259—260, 282—284, 380—382, 401—402, 405, 407; cu M. Kogălniceanu 57, 348—350; cu P. Mavrogheni 164; cu D. Rallet 79, 109—110, 116, 162—164, 201—203, 230—233, 262—266, 372—374, 385—388, 396—397, 473, 554—556, 562—564, 570—571, 580—581; valoarea documentară a corespondenței VI, VII, IX (n. 3);
v. și *partide și grupări politice*.
- Ghica, Ion**, fiul fostului domn al Moldovei, Grigore Al. Ghica, 165—166.
- Ghica, Leon** (Ghyka) 480.
- Ghica, Maria** (născ. Văcărescu), soția marelui ban Dimitrie Ghica 413.
- Ghica, Mihai D.** (Mihalache), fratele lui Al. D. Ghica 128, 193, 365, 375, 378; tatăl lui Gh. M. Ghica 132, 137, 169.
- Ghica, Natalia**, fiica lui Grigore Al. Ghica, domnul Moldovei 117.
- Ghica, Pantazi**, fratele lui Ion Ghica 22—23, 39, 40, 41—42, 46, 48, 51, 161, 199, 279, 352, 454; președinte de Tribunal 177; caracterizări 38, 175, 640.
- Ghica, Scarlat Gr.**, beizadea, în camarila caimacamului Al. D. Ghica XXVI (n. 4). 137, 167, 213, 225, 229, 240, 241, 277, 282—283, 287, 356, 368, 378, 407, 418; caracterizări 68, 223—225, 260.
- Ghica, Toderiță** (Moldova) 117, 210.
- Ghica, Vasile** (Vasilică), ministru din Lăuntru sub Căimăcămia lui Voștoride 162, 165, 210, 217, 240, 254, 274, 290, 304, 428.
- Ghica, Vladimir I.** VII.
- Ghica, Zoe** (născ. Cantacuzino), soția lui Gh. M. Ghica 84, 137, 215.
- Ghițcea, Hristachi**, cizmar 311.
- Ghiorman, Anghel**, plugar 307.
- Ghiorman, Stoica Anghel**, plugar 311.
- Ghiță, Ilie**, băcan 307.
- Ghițescu, Anghel**, cofetar 307.
- Giaffer-Eddin Pașa**, general turc 655—656.
- Giers, Nicolai**, consulul Rusiei la București 408, 433, 447, 465 (n. 1), 528, 567, 592, 599.
- Ginea, Neagu**, plugar 310.
- Giosan**, în conflict cu C. Hurmuzaki 416.
- Giubeluță v. Codrescu Manole**.
- Giurgiu** (Georgevo, Giurgevo, Giurgiucvo), oraș 21, 22, 29, 147, 159, 245, 247, 250, 251, 329, 333, 376, 450, 472, 491; alegeri, alegători 219—220, 226—227, 306; protestul locuitorilor 555—556; scrisori din ~ 158—160, 187—191, 226—228, 306—313, 313—314; ~ district 159, 220.
- Gladstone, W. E.**, om de stat englez 387.
- Goedel-Lannoy, Oskar von** ~ consul general al Austriei la Iași X, 117, 157, 246, 265, 428, 481; amestec în conflictul dintre caimacami 433, 441, 444, 457.
- Gogoșan, Nicolae**, plugar 309.
- Golescu 16.**
- Golescu** (Goleștii), frații, familia 48, 53, 187, 198, 199, 219, 224, 249, 252, 278.
- Golescu, Alexandru C.** (Albu, Roșu, Aimé-Martin), exilat, întoarcere în țară 134, 146—147, 178, 199; în comitetul electoral 214.
- Golescu, Alexandru G.** (Arăpilă, Negru) 158, 159, 219, 422, 454, 456, 623; în exil 109, 133, 134—135, 141, 144; activitate politică, misiuni la Iași (1858) XXVIII—XXX, XXXV, 221 236, 238, 339, 448—449, 460, 488—490, 505; ministru sub Cuza 496, 530, 534, 567, 571, 581, 616, 617, 651, 657; caracterizări 167, 169, 175, 177, 336—337, 380; corespondență cu V. Alecsandri 496; ~ cu G. Crețianu 144—145; ~ cu N. Crețulescu 134—135, 138—141, 141—142, 148; ~ cu I. I. Filipescu 146—148; ~ cu A. Panu 453; cu Gr. Serrurie 219—220, 226—228; ~ cu D. A. Sturdza 435, 448—450, 451—452, 478—483, 488—490, 616—617, 622, 625—627, 631—632; valoarea documentară a scrisorilor XXXII, XXXV—XXXVI;
croare: Dumitru Golescu XXVIII (n. 4).
- Golescu, Ioan** 378.
- Golescu, Nicolae** (fost locotenent domnesc), în exil 145, 252, 287; poziție, caracterizări 188, 189, 327, 330, 336, 348, 349, 350, 351—352, 353, 354—356, 361, 362, 387; pretendent XXVII, 257, 369, 389, 393—394, 398, 408, 413—414, 419, 438, 454, 477, 528; ministru de interne al lui Cuza 493, 496, 497, 504, 505, 537, 546, 547; în armată 563, 598.

- Golescu, Radu C.* (Pupu) 146–147, 159, 178–199.
- Golescu, Radu G.* (Catana, Rodolphe) 52, 559.
- Golescu, Ștefan* 287; deputat în Divanul ad hoc al Țării Românești, ideologie XIV, 188, 189, 336, 342–344, 409, 410, 412–413, 438, 454, 460–462, 462–463, 464; misiune la Paris (1859) XXI, XLII, 533, 534, 570–571, 573–574, 577–578, 584–585; corespondență cu C. Ciochinescu 412–413, 437; ~ cu Gh. Magheru 462–464; ~ cu N. Plășoianu 342–344; ~ cu Chr. Tecl 460–462; valoarea documentară a scrisorilor V, XXXII.
- Golescu, Zoe*, mama fraților Golești 146–147.
- Goltz, conte de*, ministrul Prusiei la Constantinopol 621.
- Goreacov, Al. Mihailevici*, diplomat rus 52, 97.
- Gorj*, district, alegeri 455–456, 498, 499.
- Gospodin Costache*, cireciumar 312.
- Gospodin Ruse*, croitor 310.
- Gradowicz, Jean Louis* (Nepomuk, Niporucek), emigrat polon, X–XI; informator asupra Principatelor, XII, XXVI, XXXI, XXXII, XXXV, XXXVI, XXXVIII–XXXIX, XLI (n. 1), XLIII, XLVIII, 17, 47, 97, 127–128, 151–154, 195–196, 213, 215, 234–235, 245, 380–382, 384–385, 414–415, 438, 487, 513–514, 522, 523, 534–535, 544–545, 546, 547, 552–553, 570–571, 577–578, 596–598, 599, 642–643, 644, 650–651, 657; poziția față de Turcia XXVI, 586–587, 592–593, 598, 601–602, 611; corespondență și prietenii cu: J. Alléon 228–229, 393–394, 404–405, 408, 411–412, 413–414, 432–433, 437–439, 446–448, 464, 465, 471–472, 476–477, 503–504, 534–535, 546–547, 566–567, 577–578, 596–598, 643–644, 650–651, 657; cu I. Ghica 16–19, 24–25, 46–48, 69, 72, 126–127, 127–128, 151–154, 178, 195–196, 220–222, 222–223, 234–235, 259–260, 282–284, 380, 382, 401–402, 405, 407, 473, 554–556, 562–564, 570–571, 580–581, 584–585; cu Sadyk Pașa 237–238, 634–635; cu soția lui Sadyk Pașa 414–415, 439–440, 450–451, 472, 475–476, 487–488, 502–503, 512–513, 513–514, 514–516, 522–523, 523–524, 524–526, 527–528, 535, 546, 546–547, 552–553, 565–566, 576–577, 586–587, 592–593, 598, 601–602, 611, 629–630, 632–633, 642–643, 645–646; limba scrisorilor V, VI, VII.
- Grant, Effingham* 23, 39, 46, 161; librăria 179.
- Grassot* 130.
- Grădișteanu, Gr.*, emigrat 434.
- Greceanu, Șt. D.* 454–455.
- greci* 15, 26, 79, 94, 110, 376, 476; ~ în revoluția din 1821, 323, 541; ~ la Galați 578–579.
- Grecia* 522, 615.
- Green, John* (Grünn), consul general al Angliei la București (1859) 647.
- Grenier, Ed.*, secretar al lui Gr. Al. Ghica Vodă (Moldova), scrisori către domni 89–91, 91–93, 98–99.
- Grigorio* 409 v. și *Sturdza Gr. M.*
- Grigoriu, Dim.*, subscris pentru „Étoiles du Danube” 296.
- Grigoriu, Ștefan* (Ștefanaki, Portar Bașa) 119, 273.
- Grünn*, condamnat în procesul complotului de la București, 644.
- Grünn John v. Green.*
- Grunn de*, prim aghiotant al lui Franz Josef 73 (n. 1).
- Guess* (probabil Nogues) 110 v. și acolo.
- Guizot, Fr.*, om de stat și istoric francez 169, 432.
- Gusti, D.*, subscris pentru „Étoiles du Danube” 170, 217, 296.
- Guță, Stancu*, cireciumar 311.
- Gulu, Radu*, plugar 310.
- Habsburgi v. Austria.**
- Hagi Tudorache* (Pristanda), negustor, ministru al controlului sub cămăcămia lui Al. D. Ghica 128, 130, 131, 132, 140, 152–153, 153; casă de comerț 555.
- Halcinski v. Khaltzinski.*
- Hall* (Austria) 607, 609–610.
- Hamburg* 38, 251, 377.
- Haralamb, Dim.* 240, 301.
- Haralambi*, în anturajul lui Alisson la București 65, 68.
- Hardinge*, juriconsult englez 547.

- Harta geografică a Țării Românești*, întocmită de austrieci 88.
- Hartman, M.*, maior emisar englez 141—142, 148.
- Harrowby*, lord 284.
- Hasnaș*, unionist moldovean 470.
- Hassan Pașa* 656.
- Hatin*, ziarist francez 434.
- hâțișerifuri* 400, 411, 422
- Hartular, Malei*, subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 295.
- Hăjdău, B. P.* (Hasdeu B. P.) 446 (n. 1).
- Hennig, Adolf* (Iași) 170—171.
- Herescu* 567.
- Hermannstadt v. *Sibiu*.
- Hermeziu Nectarie v. *Nectarie Hermeziu*.
- Herța* 424.
- Herțegovina* XLV, 357, 614, 615.
- Hillel, M.*, bancher 147.
- Holban, H. M.*, unionist din Dorohoi 107, 108.
- Holban, I.*, subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 296.
- hommes politiques de la Valachie* (Les ~) v. *Valentineanu, I. G.*; *Bolliac C.*
- Hory*, secretar al consulatului Franței la București 46, 47, 65, 66, 390.
- Hotin* (Basarabia) 535.
- Hristache, Petre*, măcelar 312.
- Hristea, Ilie*, olar 308.
- Hristea, Voicu*, plugar 307.
- Hristofi* v. *Christofi*.
- Hübner, J. A.*, ministru plenipotențiar al Austriei la Paris 317.
- Hurmuzaki, Al.*, susținător al luptei pentru Unire VII; XV, XVI; scrisoare către *M. Kogălniceanu* 13—16.
- Hurmuzaki, C.* 13, 14, 16, 170, 171, 348; activitate politică 189, 204, 206, 208, 209, 216, 271, 297—299, 324, 325, 415—417, 420—421, 481; partizan al lui Gr. Sturdza XXI, XXII, XXIX; atitudini: caracterizare XV, XXII (n. 4), XXVIII, XXIX, XXXV, 14, 161, 303—304, 332, 333—334, 424—425, 427—429, 460; corespondență cu D. A. Sturdza 115, 116—118, 161—162, 206—208, 208—210, 211—213, 215—218, 252—253, 254, 272—274, 289—291, 297—299, 302—303; 415—417, 420—421, 423—425, 427—429.
- Hurmuzaki, Eliza* v. *Sturdza Eliza*.
- Hurmuzaki, George* 16 (n. 1), 417.
- Hurmuzaki, Nicolae* (Nicu) 208, 212, 217, 423, 425, 428. ¹
- Husein Pașa* 515.
- Huși* 209; alegeri 290—292; v. și *Meletie episcopul de ~*; *Melisedec arhimandrit*.
- Iarca*, administrator al districtului Buzău 97, 101, 102.
- Iancovici* (Iancovitch), șef al partidului patriotic democratic din Serbia 513, 523.
- Iacobuș* (Icobuș), subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 295.
- Iași* passim.
- Iconomovici, Luca D.*, funcționar 312.
- Ieronim, Const.*, colonel aghiotant al caimacamului Al. D. Ghica 158—159; membru în delegația munteană la Constantinopol XL, XLI, XLII, 536—538, 565, 576—577.
- Ierusalim* 130, 595.
- Ignat, Petre*, pescar 310.
- Ilie Gh. Nicolae*, comerciant (Giurgiu) 309.
- Ilie Tudorache*, negustor (Giurgiu) 311.
- Ilfov*, prefectura 84, 571.
- Imamul, Petre*, plugar (Giurgiu) 310.
- Înglittera v. *Anglia* 149.
- „*Independente*” (Torino) 360.
- „*Indépendance*” 417, 418, 429.
- „*Indépendance Belge*” 83, 84, 166, 168, 383.
- India*, revolta din 1857, 320, 322, 323, 330, 356.
- intelectuali v. *clase și pături sociale*.
- Ioanidis, Dim.*, agă, din guvernarea lui B. Știrbei 17, 128, 153.
- Ioanini*, conte, plenipotențiar sard la Constantinopol 641, 646.
- Ion Neculce*, circiumar (Giurgiu) 308.
- Ionescu*, destituit din guvernul Vogoridi 334.
- Ionescu* (probabil *Nicolae*) XXII, 425, 529—530.
- Ionescu, Nicolae* 181; propagandă, publicistică la Paris și Bruxelles XIX, 149, 150—151, 170—171, 172.
- Ionescu, I.* (de la Brad) XV.
- Ioniță Gheorghe*, cojocar (Giurgiu) 312.
- Ioniță, Mihai*, brutar (Giurgiu) 308.
- Ioniță Radul*, plugar (Giurgiu) 308.
- Ioranu, Grigore*, animator al tineretului unionist V, IX, XIII; deputat în Divanul

- ad-hoc 336; activitate publicistică XVI, XIX, 24, 123–124, 194; scrisoare către M. Kogălniceanu 123–124.
- Jordan Dima*, precupeț (Giurgiu) 308.
- Jordan Ștefan*, negustor (Giurgiu) 308.
- Jordan Teodor*, abagiu (Giurgiu) 310.
- Jordan Velicu*, brașovean (Giurgiu) 308.
- Jorga, Costachi*, agă, antiunionist moldovean 254.
- Iosafat Snagoveanu*, arhimandrit, pregătește sărbătorirea Unirii la Paris 499.
- Ipătescu, Nicolae* 191.
- Irlanda* 266.
- Isabella Catolica*, regină a Spaniei 323.
- Ismail*, oraș, 251, 399, 531, 547, 597, 643.
- Istrati, N.*, antiunionist moldovean VI, XXI, XXIII, XXV, 117, 120, 121, 164, 202, 206, 217, 244, 253, 254, 265, 274, 290, 293, 304, 357–358, 363, 373, 428.
- Italia* 26, 30, 153, 215, 234, 250, 371, 382, 515; războiul franco-sardo-austriac XLIII, XLV, 371, 549, 557, 574, 577, 582, 586, 587, 590, 592, 595, 598, 603, 607, 608, 612, 615, 638; legături românești 148, 364, 518, 557.
- Ivan Andrei*, plugar 308.
- Ivan Genul*, plugar 308.
- Ivan Panait*, bumbăcar 308.
- Ivan Tudor*, circiumar 308.
- Ivancea, Ioan*, brașovean 308.
- Ivancea, Petre Crivinelu*, abagiu 308.
- Ivanovici, Hristu*, circiumar 311.
- Izvoranu, Alex.*, socrul lui C. Bolliac 339, 341.
- Învădmint, școli* 110, 161, 162–163, 189, 253, 254, 259, 266, 421, 422, 639, 658; școală românească la Athos 110.
- Investitură XXXVI–XLVIII*, 477, 481, 507, 509–511, 542, 561, 573, 577–579, 589–592, 598, 607–608, 611, 613, 615, 617–619, 624, 638–639, 644–645, 647–648, 650–657; instrucțiile moldovene 473–474, 474–475, 511, 519, 560, 565; poziția Turciei 510, 511, 512, 514–515, 548–549, 552, 582, 587, 589, 589–590, 590–591, 594–596, 599–601, 604–607, 610, 611–612, 614, 615, 619, 646–647, 651, 653–654; alitudinea ambasadurilor 536, 571, 572, 582, 586, 593, 589, 590, 590–596, 615, 620, 621, 627–629, 641–647; vizita domnului la Constantinopol, clauze 617, 618, 628, 644–645; modalitatea înmînării firmanului 637, 641, 643, 648, 654–655, 656, 657; v. și: *ambasade-ambasadori, Conferința de la Paris, deputații*.
- Jecu Costea*, dulgher (Giurgiu) 309.
- Jora, Mihail*, deputat în Divanul ad hoc al Moldovei 207, 209, 216, „*Journal de Constantinople*” XI,II, 118, 124, 189, 579.
- „*Journal des Débats*” 286, 322, 323, 568.
- „*Journal de Francfort*” 354, 568.
- Jurien de la Gravière*, amiral francez 595.
- Kaba Taș** (localitate pe malul Bosforului) 476, 523.
- Kabuli Effendi*, aduce firmanul pentru convocarea Divanului ad-hoc în Moldova 202; în Serbia 525.
- Kalos Ioan* 653.
- Károly (Cárolyi)* conte 384.
- Kelly Fitzroy*, jurist englez 547.
- Keminger, Teodor*, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Kiarul-bei*, aduce firmanul de instalare a calmacamului T. Balș 537, 433, 440.
- Kibrisli, Mehmet Pașa* (Kübrüslü) 552, 572, 590, 591.
- Kinezu, N. M.* XXII, 425.
- Kisseleff, Pavel* (fost guvernator al Principatelor), reprezentant al Rusiei la Conferința de la Paris (1859) 533, 561, 641.
- Kiessingen* (Bavaria) 287.
- Klapka, G. (Korn)*, general maghiar, emigrat 508; 515; în Moldova (1859) 544, 550 (n. 1) 609.
- Khaltzinski (Halcinski)*, fost consul rus la București 24, 96, 128.
- Kogălniceanu, Alexandru*, fratele lui Mihail Kogălniceanu, moartea sa 172, 178.
- Kogălniceanu, Mihail V*, VIII, XXII, 13, 14, 58, 59, 118, 137–138, 172, 470, 577–578, 596, 597; luptător pentru Unire X, XX, XXI, XLI, 165, 171, 208, 209, 217, 271, 302, 324–326, 348–349, 357–358, 459, 481, 484; în deputație la București 228, 229, 230, 233, 348; publicist XII, XVI, XIX,

- XXVIII, XXIX, XLVI (n. 6), 172, 173, 206, 296, 365, 488, 490, 617, 651; prietenii, rivalități XXIX, 119–120, 165, 166, 297, 298, 332, 333–334, 421, 424–425, 428; profesie de credință, caracterizări XV, XVI, XXII, 13–16, 57–58, 453, 487; correspondență cu : D. Cozadini 347–348; domnitorul 517–518; I. I. Filipescu 172, 274–275; Grigore Ghica Vodă 119–120; Ion Ghica 57, 348, 350; C. Negri 57–59, 137–138; G. M. Holban 107–108; Al. Hurmuzaki 13–16; Gr. Ioranu 123–124.
- Kock, Paul de*, romancier francez 194.
- „*Kölnische Zeitung*” 15, 416, 429.
- Kopainig* (Kopainic), imprimerie la Iași 581.
- Korn v. *Klapka*.
- Koscielski*, emigrat polon, prieten cu Benzi 246.
- Kremsmünster* (Austria) 609.
- Lobanoff, A. I.*, consilier la ambasada rusă de la Constantinopol XL, 516, 519, 536, 621, 637, 647; v. și *ambasade*; *Buteniev*.
- Lacherdopulo* 556.
- Lahovari, Em.*, deputat în Divanul ad-hoc al Țării Românești 315, 339.
- Lahovari, N.*, devotat lui Ioanidis, la Vornicia din Lăuntru sub domnia lui Știrbei 17.
- Lakeman, St. v. *Mazar Pașa*.
- Lallemand*, însărcinatul cu afaceri al Franței la Constantinopol XLIV, XI V, 242, 510, 548, 552, 561, 564, 565, 579, 582, 588, 589, 590, 592, 594, 595, 598, 600, 602, 611, 612, 615, 618, 621, 642; scrisori către C. Negri 511, 512, 516–517, 587–589; vezi și *ambasade*.
- Lambe Nedelea*, croitor (Giurgiu) 309.
- Lambert, dr.* 223, 226.
- Lansdowne*, om politic englez.
- Lapali*, frații 377–378.
- Larissa* (Grecia) 475.
- Laurent*, cpt. 164, 361, 371.
- Laurian, A. T.* 110, 161–162, 215, 334, 416, 417, 421, 428, 623; scrisoarea către V. Boerescu 658.
- Lausanne* (Elveția) 27.
- Layard*, om de afaceri francez 98, 99, 183–184, 185.
- Lăfescu*, unionist moldovean 165.
- Lecca*, unionist moldovean XXII, 425.
- Le Clerc* 608.
- Ledru-Rollin*, om politic francez 356.
- Legiunea de Onoare*, decorație franceză 359.
- Leipzig* (Germania) 38.
- Leș George* (Linche Georges) 131.
- Le Sourd, Georges*, secretar al baronului Talleyrand XV.
- Lettre à l'Empereur* 27, 36.
- Lettres sur les Principautés v. I. Bălăceanu*.
- Leuchtemberg*, prinț, pretendent la tronul Principatelor 609.
- Liebe*, M-me 359.
- Liehmman-Palmrode*, comisarul Austriei în Comisia europeană de anchetă XXIII, 213, 233, 277, 301, 347.
- Lilul Țene*, plugar 311.
- Linz* (Austria) 609.
- Lipanu*, agitator antiunionist moldovean 207, 274.
- Lipănescu* 356, 375.
- Lippe-Schauenstein* 360.
- Liste electorale* : Moldova 268, 269, 271, 272–274, 275–276, 281, 303–304, 457; Țara Românească 276, 277, 455–456 (v. și *alegeri*).
- Liteanu vistiernic* ? 218.
- Litinschi*, unionist 302, 338.
- Liverpool* 149.
- Locotenența reglementară, v. *Căimăcâmie*.
- Lodi* (Italia) 615.
- Logofătul Marin Dumitru*, cojocar (Giurgiu) 308.
- Logofeția Moldovei, v. *C. Hurmuzachi*.
- Loidi și Polihroniadi*, casă de credit 550.
- Lombardia* 371, 592.
- Londra* 15, 106, 185, 225, 265, 285, 317, 360, 370, 390, 511, 513, 548, 553, 565, 599; prezențe românești la ~ XIII, XXIV (n. 7), XLI, 27, 38, 41, 44, 53, 64, 66, 127, 148, 149, 150, 151, 221, 258, 282, 284, 291, 337, 356, 377, 541, 542, 543, 547.
- Lupașcu Iacob*, unionist moldovean 300.
- Luxemburg* 540.
- Lyndhurst, John*, lord, om politic englez 64, 183, 184, 185, 284.
- Lyon* 397.
- Mac Mahon**, mareșal francez 362, 608.
- Macedonia* 408.

- Macedonski, Alex.*, general, ministru de război (1859) 597—598.
- Magenta* (Italia) 608, 611.
- Maconei* (probabil Birban ~), prieten cu Chr. Tell 160, 658.
- „*Magazinu istoric pentru Dacia*” 658.
- Magheru, Alexandrina* (căs. Haralamb), fiica generalului Magheru 300—301.
- Magheru, Gh.*, general 301 (n. 2), 423; în exil 93, 118, 134, 135, 141—142, 148, 164, 204—205, 300—302; entuziasm pentru alegerea lui Al. I. Cuza 496; caracterizări 188, 189, 340; legături și corespondență cu: V. Alecsandri 496; N. Crețulescu 133—134; St. Golescu 462—464; Gh. Gh. Magheru (fiu) 204—205, 300—302; D. Pop Marțian XVIII, 315—319, 352—354, 421—423; D. Rallet 78, 124—125, 261—262.
- Magheru, Gh. Gh.*, fiu al generalului 133, 423; pregătiri pentru alegeri 204—205, 300—302.
- Magheru, Ion* (Niță), nepotul generalului 204, 205, 302, 423; entuziast unionist 456; corespondență cu V. Boerescu 455—456.
- Magheru, Romul*, fiu al generalului 354.
- maghiari* 508, 515.
- Maghiaru Lazăr*, plugar (Giurgiu) 309.
- Maghiar Stan*, plugar (Giurgiu) 311.
- Magnan*, căpitan, capitalist francez 116, 157, 163.
- Magne*, om politic francez 515.
- Maiorescu, Ion* (Nițu) VII, 162, 416, 417, 616; publicistică unionistă 189, 424; colaborare cu moldovenii XXIX, 421, 425—426, 427, 435; corespondență cu D. A. Sturdza 425—426, 431—432.
- Maiorescu, Maria*, soția lui Ion Maiorescu XXIX (n. 5).
- Maiorescu, Titu* 425, 426.
- Malakoff v. *Pelissier*.
- Malmesbury*, lord, om de stat englez 547, 548; convorbire cu V. Alecsandri 541, 542—543.
- Manchester* (Anglia) 149.
- Manolescu Nicolae* 171; om de afaceri al lui Mișa Anastasievici 440, 453, 513, 523.
- Manolescu, Păun*, angajat (Giurgiu) 308.
- Mano Savel*, ispravnic de Fălțiceni, 171, 290, 302.
- Mantea Stan*, rotar (Giurgiu) 309.
- Manu, I.*, președinte al Înaltei curți, Ministru al Dreptății sub Știrbel 67, 73, 97, 143, 160, 186, 218, 340, 359, 369, 396, 518, 581; caimacam, huiduit XXVI, XXXI, XXXII, 122, 394, 404—405, 454, 464—465, 471, 488, 498, 507, 508; caracterizări XII, XXIII, 47, 233, 476—477.
- Marat, J. P.* (1743—1793) 358.
- Marea Adriatică* 595, 596.
- Marea Neagră* 89, 386, 595.
- Marghiloman, Gr.*, căpitan, prefect al Poliției București (1859) 497.
- Marghiloman, Mihail*, candidat al partidei naționale la Brăila 436.
- Marghiolu, Ioan*, angajat (Giurgiu) 308.
- Marin Călin*, cavaf (Giurgiu) 313.
- Marin Ene*, cejocar (Giurgiu) 312.
- Marin Ioan*, cejocar (Giurgiu) 309.
- Marin Micu*, circiumar (Giurgiu) 309.
- Marinescu, Dumitru*, dascăl (Giurgiu) 308.
- Marinescu, Florea*, brutar (Giurgiu) 312.
- Marino* 202.
- Marsilia*, port (Franța) 354, 370, 543.
- mase populare v. *Unirea Principatelor*.
- Malaragiu, Costache*, negustor (Giurgiu) 309.
- Maltescu, Costache*, avocat (Giurgiu) 310.
- Maltescu, Nicolae*, circiumar (Giurgiu) 309.
- maurii* (din Spania) 323.
- Mavrichi, Nic.*, colonel, membru în delegația moldoveană la Constantinopol (1859) XLV, 473, 477, 490, 520, 619, 621, 624.
- Mavrocordat, Alexandru* (Iași) 170.
- Mavrocordat* (probabil D. C. maior în 1859), aghiotant al lui B. Știrbei 68.
- Mavrocordat, Nic.* (Nikaki) 166, 202; hatman al oastei moldovene sub cămăcămia lui Vogoridi 209, 218; subscrie pentru „Étoile du Danube” 296.
- Mavrogheni, P.* (Mavroeni, Mavrojeni, Mavroeni) XV, 170, 181, 203, 204, 206, 208, 209, 296, 416, 421; membru în Comitetul central al Unirii din Iași 271, 281; secretar al Divanului ad-hoc din Moldova 325, 348, 373; pretendent XVII, 92, 470, 471, 479, 480, 484; corespondență cu: I. Ghica 164; D. A. Sturdza 399—401, 406, 408—409.
- Mavros*, familie 46, 84, 160, 169, 198.
- Mavros, Nic.*, general, soțul lui Ion Ghica 167, 236, 241, 278, 337, 369, 382, 395, 405; ~ și Cantacuzinii 38, 84, 180.

- Mavros, Maria**, soția lui Nic. Mavros 25, 55, 167, 169, 226, 234, 236, 242, 257, 278, 369.
- Mavros, Paulina**, sora Alexandrinei Ghica, 143.
- Mazim** (Massim I. C.) 530.
- Mazar Paşa** (Machar, Massar) (Lakeman St.) 87, 88, 100; numirea sa la comanda Pieței București 103, 194.
- Mazzini Giuseppe**, revoluționar italian 353, 356, 361.
- Mazlu Petcu**, plugar (Giurgiu) 310.
- Mălinescu, Vasile** 165; membru al Comitetului central al Unirii din Iași 204, 206; atitudine politică XXII, XXIX, 425; publicistică și propagandă unionistă XIX, XLVI (n. 6), 149, 150, 151, 165, 171, 178, 181; corespondență cu D. A. Sturdza 149–151, 165, 178, 180–181, 205–206; valoarea documentară a scrisorilor V, XXI, XXII.
- Măndăilă, Gh.**, circiumar (Giurgiu) 307.
- măndștiri închinale**, chestiunea ~ 87, 230, 232, 381, 457, 585, 651, 652.
- Mée** (Le Mée), castel în Franța al fostului domn Grigore Ghica al Moldovei, 165.
- Mehadia** 125, 391.
- Mehedinți**, district, alegeri 241, 498.
- Mehmet Ali Paşa**, mare amiral, în guvernul otoman (1859) 582.
- Mehmed Rușdi Paşa**, ministru de război turc (1856) 93.
- Meleghi, D.**, de la Logofeția Dreptății din Iași, 416.
- Meletie, Istrati**, episcop de Huși, frate cu N. Istrati 291–292.
- Melhisedec**, arhimandrit, rector al seminarului din Huși, unionist 110.
- Melic, I. I.**, exilat, întors în țară 158, 159; pleacă la Paris 191.
- memorii politice**, memorande.
 memorii biografice (note informative) X–XI, XVII; memoriile și observațiile lui Gr. Ghica vodă (1856) 80, 81, 82: memoriul moldovenilor împotriva firmanului de convocare a Divanului ad-hoc 254, 268–270; memorandumul sau actul dezvoltător al Divanului ad-hoc din București 336–337, 344; memorandumul celor 7 Puteri 454, 458–460; alte memorii XVII, 15, 78, 81, 206, 209, 260, 291, 318; memorii antiunioniste XXVIII, XXXIV: v. și *investitura*.
- Mencicov v. Pelissier.**
- meseriași v. clase și pături sociale.**
- Metacsa Sotir**, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Metternich, Clemént**, canoelar al Austriei 193.
- Metternich, Richard**, ambasadorul Austriei la Paris (1859) 638; semnează protocolul de investitură 644, 652–653.
- Meusebach** (Meusenbach), consul general al Prusiei la București 45, 75, 87, 88, 89, 92, 93, 109, 167, 393, 452, 580–581; atitudini față de guvernarea lui Al. D. Ghica 76, 83, 84, 85, 169, 193, 224, 368; împotriva abuzurilor căimăcămiei (djn 1858) 447, 465, 477; caracterizări 55, 56, 76.
- Miclăușeni**, (Roman) moșie a familiei Sturdza 115, 207, 210, 216, 254, 267, 300, 416, 424; D. A. Sturdza scrie din ~ 161, 206, 211, 252, 415, 416, 417; vizite la ~ 149–150, 208, 423, 426, 427, 616.
- Miciu, Costandin**, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Mickiewicz, W.**, scriitor polon XXXVIII.
- Miclescu, D. Sc.**, subscrie pentru „Étoile du Danube” 296.
- Miclescu, Scarlat**, deputat de Birlad în alegerile frauduloase 290.
- Mierlescu, Costache**, funcționar (Giurgiu) 309.
- Mierlescu, Dincă**, boiangiu (Giurgiu) 307.
- Mincio** (Italia) 592, 608, 640.
- Minciu Gane**, cavaf (Giurgiu) 309.
- Minciu Paul**, cavaf (Giurgiu) 310.
- Minciul Dumitru**, abagiu (Giurgiu) 307.
- Mihai Costandin**, măcelar (Giurgiu) 309.
- Mihai Vodă**, podul (București) 76.
- Mihale Nicolae**, croitor (Giurgiu) 310.
- Mihalescu**, d-na, invită ofițeri austriaci 43.
- Mihaloviți** 96 v. și *Mihanovici*.
- Mihalovici, Nic.**, curier 551.
- Mihanovici**, consul austriac la București 1855–1856 27, 28, 30, 89, 93, 96; caracterizare 29; eroare: Mihalovici 96.
- Mihăescu, D.**, aîn Giurgiu 507.
- Mihăescu, Ioan**, funcționar (Giurgiu) 312.
- Mihăescu, Petre**, arendaș (Giurgiu) 310.
- Mihăileni** (Dorohoi) vamă 292.
- Milan** cneaz 527 v. și *Obrenovici Miloș*.
- Milano** (Italia) 608, 640.
- Milcov** 265, 326, 450, 623.
- Milea Marin**, plugar (Giurgiu) 311.
- Milicescu, C.**, colonel (Iași), antiunionist 288

- Millo, Alex.*, unionist moldovean 165, 181, 428; în alegerile din iulie (1857) 273, 290.
- Millo* (Millot), N., subscrie pentru „Étoile du Danube” 297.
- Minăa, I.* XI (n. 4).
- ministrul de Externe-Iași (sept. 1859) v. *Donici Panait*.
- ministrul de Externe-București (1859) v. *Sc. Fălcoianu*.
- Mincu Mircea*, bumbăcar (Giurgiu) 309.
- Mircești* (Mirtchehti), Roman 406.
- Mirza Said Pașa* 515.
- Mitrescu*, (G. ?) student moldovean 541.
- Mitika* v. *Crefulescu D. A.*
- Mitică Beizade* v. *Ghica Dim. Gr.*
- Mitiță* v. *Sturdza D. A.*
- Mitropolia* (București) 167–168; sala deputaților de la ~ XLVIII, 657; Dealul ~ și alegerea lui Al. I. Cuza XXXIV, 503–504; mitropolitul Țării Românești v. *Nisfan*.
- Mitropolia* (Iași) 291; mitropolitul Moldovei v. *Sofronie*.
- Miu Ioan*, dulgher (Giurgiu) 309.
- Mlade Marin*, bărbier (Giurgiu) 309.
- Moldova* passim.
- Monciu H. Tănase*, băcan (Giurgiu) 311.
- „*Monitorul Adunării ad-hoc*” București (1857–1858) 343–344.
- „*Monitorul oficial al Moldovei*” 446, 452 536, 571, 581, 654.
- „*Monitorul oficial al Țării Românești*” 573.
- „*Monde illustré*” (Le ~) 501.
- Monetier* (în m-ții Alpi) 402–403, 640.
- „*Moniteur*” (Le ~) 26, 44.
- „*Moniteur universel*” (Le ~) 362, 385; favorabil Unirii 191–192, 194, 373, 508.
- Mordori Gheorghe*, în alegerile frauduloase 292.
- Montebello* (N. A. Lannes), duce de ~ 260.
- Montebello* (Italia) 598, 611.
- Morlong sur Seine* (Franța) 286.
- Mornand*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 296.
- Mormonică Mihai*, plugar (Giurgiu) 312.
- „*Morning Post*” (The ~) 284.
- Moruzi*, familie (Țara românească) 44.
- Moruzi* (Muruz) de la Hălăuțești 428.
- Moruzi, Al. C.* (Lungu) 202, 304; deputat de Galați în alegerile frauduloase 290.
- Moruzi, Zoe*, sora lui Al. C. Moruzi 304.
- Moruzi-Zvoștișteanu, Al. C.*, corespondență cu Al. Suțu 303–305, 573–576, 607–610.
- Motroc, Ivan*, chirgiu (Giurgiu) 311.
- Motroc, Marin Ivan*, cîrciumar (Giurgiu) 309
- Muhlis Pașa v. *Gr. M. Sturdza*.
- Muntenegru* 387, 391, 577.
- Murad Bei v. *Wierzbicki*.
- Murphy-Byrne G. D.*, ostil guvernării lui Gr. Ghica, domnul Moldovei 165, 166.
- Muruz v. *Moruzi*.
- Mussurus Pașa, C.*, cumnat al caimacamului Vogoride, ambasador al Turciei la Londra 261, 284; reprezentant al Turciei la Conferința de la Constantinopol (1859) 515, 541, 559, 613, 641.
- Muzeul de Istorie Naturală Iași* (1858–1859) XXII, 303, 486 v. și *Sala Elefantului*.
- Nabuco* v. *Sturdza A. A.*
- Napoleon I* 516.
- Napoleon III-lea* 27, 39, 11, 117, 171, 207 321, 360–361, 371–372, 374–376, 515, 523, 570; politică externă 26, 315–316, 317, 318, 370, 372, 376, 412, 515, 524, 525, 526, 550, 576–577, 582, 590, 608; favorabil Unirii 82, 127, 151, 156, 157, 210, 260, 318, 330, 381, 386, 391, 512, 532, 535, 543, 544, 547, 559, 588; intervenții românești la ~ 38, 52, 79, 158, 284, 285, 331, 351, 359, 362.
- Napoleon* (Le prince, Plon-Plon, fiul regelui Jérôme Bonaparte) 515, 640; propus pentru tronul Principatelor Unite 523, 525.
- Nassau*, prinț de ~ 208, 545.
- „*Naționalul*” XLVI, 463, 658.
- Navigația fluvială în Moldova* (1856) 114, 117; v. și *Dunărea*; *actul de navigație*.
- Neașoe, Șt.*, secretar al Eforiei instrucției publice din Țara Românească 422 (n.).
- Neagu Guță*, plugar (Giurgiu) 309.
- Neamț* 13, 163; rezultate electorale (1857) 290.
- Neapole* 515.
- Nectarie Hermeziu*, locotenent de episcop, în Divanul ad-hoc al Moldovei 325–326.
- Neculae Ivan*, negustor (Giurgiu) 309.
- Nedelcu Dragne*, plugar (Giurgiu) 309.
- Negri Calinca* 637.

- Negri Costache* XLII, 59, 164, 203, 208, 209, 416, 428, 562, 568; pretendent XVII, XXXIV, 92, 252, 272–273, 469–470, 479, 480, 483, 484–485; vicepreședinte al Divanului ad-hoc al Moldovei 137, 138, 211, 325, 333, 334, 350, 351, 430, 466, 471; misiune la Constantinopol pentru obținerea investiției XXXVIII, XLII, XLIV–XLV (pp. 473–656, passim); atitudini și caracterizări XV, XXII, XLVI, XLVII, 244, 246, 249, 333, 334, 350, 351, 387, 537, 559–560, 611; corespondență cu: V. Alecsandri, 474–475; ambasadorul Angliei 521–522; D. Bolidinteanu 495; Costiescu 492; G. Crețianu 492; cu domnitorul 494, 509–510, 520–521, 548–554; 559–561, 564–565, 572–573, 578–579, 582–583, 586, 589–591, 594–596, 599–600, 602–604, 610, 611–615, 617–621, 623, 624, 627–631, 636–639, 641–642, 644–651, 654–656; cu Durando 624; cu Lallemand 510–512, 516–517, 587–589; ministru de Externe-țiași 591–592, 653–654; S. C. Fălcoianu 565, 593–594; M. Kogălniceanu 57–59, 137–138; G. Sion 492; L. Steege 583; V. Sturdza 118–119, 430–431; către marcele vizir 511; valoarea documentară a scrisorilor V, VI, VII, VIII.
- Negru Barbu*, giambaș (Giurgiu) 307.
- Negruzzi Costache* XV.
- Negruzzi, N.* (Negruță din Roman) 290.
- negustori* 293, 303, 307–313, 535, 551, 552 v. și clase și pături sociale.
- Nenovici, Nicolae*, fost comisar de propagandă în 1848, redactorul revistei „Patria” XVI, 24.
- Nenut Costea*, tabac (Giurgiu) 309.
- Nestor, G.*, cenzor în Secretariatul Statului din București 332.
- Nicola Ioan*, cizmar (Giurgiu) 312.
- Nicolae I*, țarul Rusiei 31, 321, 359, 398.
- Nicolaevska*, sat în Basarabia 251.
- Nicolau, Nicolae*, croitor (Giurgiu) 312.
- Nicolau, Petre*, marchidan (Giurgiu) 310.
- Nicolescu, N.*, propus ministru sub guvernarea lui Știrbei 84.
- Niculescu, Kijă*, membru al Înaltei curți de justiție sub caimacamia lui Al. D. Ghica 138, 139.
- Nicon*, egumen la Biserici, deputat în alegerile frauduloase din Moldova 288, 290.
- Nidelcovici Marin*, brașovean (Giurgiu) 309.
- Niederhofheim*, director al Băncii Naționale a Moldovei 171.
- Nifon*, mitropolitul Țării Românești (1850–1875) 153, 232; președinte al Divanului ad-hoc 343.
- Nigra, Constantino*, diplomat italian, ginerele lui Vegezzi Ruscalla 527.
- Nikaki v. Mavrocordat Niculae*.
- Nisa (Nice)*: V. Alecsandri la ~ 359, 360; I. Bălăceanu la ~ 28, 30, 52, 305, 306, 320, 327, 335, 350, 354, 357, 360, 364, 365, 367, 371, 374, 382, 384, 388, 389, 392, 403; Gh. Bibescu la ~ 417, 419, 420; B. Știrbei la ~ 355; 370.
- Nițu v. Maiorescu I.*
- Noguès*, director la „Journal de Constanti-nople” 124 v. și Guess.
- „*Nord*” 354, 568; abonamente în Principate 417, 424, 501.
- Norvegia* 540.
- Novotrefcaia (Novotraitskaja)*, sat în Basarabia 251.
- Nuland, Fr. Ludwig*, concesionar al Băncii Moldovei 90, 91, 105.
- Obedeanu, Gr.*, membru al Înaltei Curți de Justiție sub B. Știrbei 139.
- Obrenovici, Miloș*, prinț al Serbiei, readus la domnie (1858) 465, 471–472, 475, 523, 524, 525, 535, (eroare Milan : 527).
- Obrenovici, Mihail*, succesor al prințului Miloș 525.
- Occidentul Europei* (apusul) XIII, XLI, XLIV, 26, 43, 47, 81, 123, 147, 180, 187, 286, 371, 375, 387, 545, 573, 584.
- Odesa* 398, 412, 607.
- Odobășteanu, Stancu*, plugar 311.
- Odobescu, Ioan*, colonel 128, 130, 152–153, ministru de război sub căimăcămia lui Al. D. Ghica 121, 130, 132, 160.
- Odobescu, Alexandru* (scriitorul), polemică cu C. A. Rosetti 360, 361.
- Olănescu, Pană*, administrator de Dimbovița 186; susține candidatura lui Ion Ghica 279, 407, 454, 571.

goii XXX—XXXI, 480, 482, 483, 484, 514;

Tara Românească XIV, XXIX, 83, 147, 198, 201, 218, 247, 282—283, 300—301, 339, 355, 392, 419, 422, 432, 438, 498, 503—504, 505, 581; — partida națională, (unionistă, liberală) IX, XI, XIV, XVIII, XX, XXXV—VI, 40, 56, 85, 88, 121, 126—127, 128, 131, 132, 138, 143, 147, 159, 177, 181—182, 185, 186, 187, 189, 192, 193, 198, 211, 213—214, 221—222, 227, 230, 231, 232, 233, 238, 240, 244, 248, 250, 256—258, 257, 276, 278, 279, 305, 320, 321, 361, 367, 369, 436, 437, 476—477, 513, 597; — liberali radicali (ultra, exagerați, demagogi, democrați, „socialiști”, revoluționari, republicani) v. și pașoptiști) XIV, XVI, XIX, XX, XXI, XXVI, XXXV, 111, 121, 186, 187, 188, 235, 257, 327, 328—329, 335, 336—337, 342—344, 347, 348—349, 351—352, 355, 356, 366, 368, 369, 375, 379, 388—389, 394, 401, 403, 422, 433, 437, 438, 448, 454, 462, 471, 522, 528, 534, 584, 585, 593, 597; — pașoptiști (oameni de la 1848, liberali radicali) XIV, XV, XVI, XXIV, 19—20, 29, 347—348, 376, 462; — moderați (conservatori și liberali moderați) XIV, XX, XXI, XXV, XXXI, 103, 121, 148, 279, 283, 327, 328—329, 335, 336—337, 368, 374, 375, 389, 397—398, 401—402, 413, 438, 534; — gruparea lui Ion Ghica — I. Bălăceanu (progresiști-moderați, constituționali) VI, XX, XXVII, 73, 83, 94, 95, 111, 168, 180, 198, 233, 278—279, 283, 340, 357, 358, 359, 360—361, 368, 369, 375, 405; — conservatori (reacționari). XI, XII, XIV, XVIII, XXI, XXXV, XXXVI, 28, 50, 73, 167, 180, 184, 185, 186, 187, 192, 194, 195—196, 199, 204, 234—235, 279, 282, 303, 305, 339, 342—344, 355, 361, 366, 451, 462, 477; gruparea Al. D. Ghica XIX, XXVII, 67 (n.1), 84, 116, 123, 129, 130, 133, 181—182, 192—193, 198, 218, 321, 339, 375, 401, 408, 413, 414, 419, 433, 454, 476—477, 504 v. și Ghica Al. D.; gruparea Gh. Bibescu VI, XIX, XXVII, 71, 73, 84, 132, 154, 176, 180, 182, 196, 199, 201, 218, 221, 228, 241, 300—301, 321, 340,

465, 528, 650; gruparea B. Știrbel VI, XIX, XXVI, 21, 68, 73, 75, 84, 87, 168, 190, 218, 321, 401—402; gruparea C. și I. Cantacuzino VI, 84, 98; conservatori separatiști 247, 249, 305, 347; alte grupări VI, XXVI, 186, 198;

Principatele-Unite XLI, 493, 607, 609; liberali democrați și radicali XLIV, 347, 515, 518, 524, 547, 578, 597, 598, 616, 617, 645—646, 645; moderați 462, 463, 571; conservatori reacționari XXXVII, XXI, XXVI, 495, 517, 536, 546, 578, 598, 616—617, 650.

Pașcanu Mihalache v. *Cantacuzino-Pașcanu*. Pașcani (Ilfov) 63, 65, 66.

Pașcanu, Lascăr 245.

Pașkievici, condamnat în procesul complotului de la București 644.

„Patria” XVI, 20, 21, 24.

„Patrie” (La ~) 286, 316.

Patriarhul din Constantinopol, favorabil lui Vogoride 242, 264, 270.

„Pays” (Le ~) 74, 80, 81, 82, 316.

Pavia (Italia) 615.

Păsărică Tudor, chirigiu (Giurgiu) 311.

Pătrășcani (Bacău) 406.

Pătulea Stanca, cîrciumar (Giurgiu) 310.

Păun Petre, croitor (Giurgiu) 310.

Pei-Ho (rtu în China) 648.

Pekin 648.

Pelissier, duce de Malakof, mareșal al Franței 41, 52, 370, 542.

Pena (m-me ~) 359.

Pencea, Ioan, dogar (Giurgiu) 311.

Pencea, Radu, plugar (Giurgiu) 310.

Pencovicî, Costache, funcționar 17, 67, 102.

Pene sin Stan, bolangiu (Giurgiu) 310.

Penovici, Neculce, cîrciumar (Giurgiu) 309

Penovici, Petre, pescar (Giurgiu) 310.

Pera (Constantinopol) 98, 99, 565, 602, 624.

Peretz (Perez), (Al.) 167—168, 194.

Peretz, Gr., fost exilat de la 1848, 38, 168, 314—315.

Perim, insulă (Suez) 354, 371, 373.

Perreire 544.

Persigny, J. J. V., om de stat francez 475.

Pesta (Ungaria) 117.

Petavin, Frederic 295.

Petersburg XLIII, 37, 182, 243, 258, 511.

Petrescu, Al., deputat radical 24, 336, 454.

Petrescu, antiunionist din Brăila 251.

Petrescu, Constantin, căp., candidat al partidei naționale 436.

- Petrescu, Ghiță*, băcan (Giurgiu) 307.
- Petrovici* (din Roman) 302, 428.
- Petrovici, Anghel*, cotar (Giurgiu) 307.
- Petrovici, Ghiță*, cojocar (Giurgiu) 307.
- Petrovici, Hristache*, cojocar (Giurgiu) 311.
- Philitis v. *Filiti*.
- Piatra* (Neamț) 207, 211, 622.
- Pichon*, consul general al Franței la Smirna 45.
- Piemont*: probleme interne 306, 360, 361, 374—376, 383; războiul 515, 582, 586, 590; atitudine unionistă XXXVII, 382—383, 549, 568; v. și Sardinia, Italia.
- Piersiceanu*, șef de secție la Min. Interne București (1859) 271.
- Pietri, P. M.*, filo-român 164, 334.
- Pietroșăneanu, Guță*, plugar (Giurgiu) 307.
- Pius, IX*, papă 362.
- Picleanu, Nicolae*, director al Departamentului din Lăuntru (1856) 128, 129, 133.
- Pirvan, Dumitru*, plugar (Giurgiu) 308.
- Pirvan, Nidelea*, chirigiu (Giurgiu) 310.
- Pirvan, Petre*, chirigiu (Giurgiu) 311.
- Pirvu, Anton*, măcelar (Giurgiu) 312.
- Place, Victor*, consulul Franței la Iași; atitudine unionistă 149—150, 151, 165, 171, 210, 211—212, 215—216, 254, 267—268 290, 292, 302, 450, 510, 516—517, 571, *Pisoschi, N.*, deputat de Botoșani în Adu-narea electorală 470.
- Plagino, Al.*, ginerele lui B. Știrbei 18, 50, 79, 86, 87, 241, 369, 432.
- Plagino* (Alina), fiica lui B. Știrbei 169, 382.
- Plaisance* (Piacenza, Italia) 590, 615.
- Platon, C.* (Bacău), subscris pentru „Étoile du Danube” 295.
- Plée, Léon*, publicist francez, filoromân 441.
- Plombières* (Franța) 284—285, 390—391.
- Pleșoianu, N.*, în emigrație 158; deputat în Divanul Ad-hoc al Țării Românești 342—344.
- Pleșoianu, Eliza* (Lili), soția lui Nicolae Pleșoianu 344.
- Ploiești* 41; tabăra 584, 585, 609.
- Poenaru, Petrache* 18; efor al Școlilor Țării Românești 259, 353, 422; legături cu Stanley 223, 226, 356.
- Polihroniade, Christodor* (Christache, Polihronic), mare negustor 134, 158, 228, 454; agent de legătură între emigrați și cei din țară 135, 145, 148, 160, 194; Bălăceanu și ~ 38, 236, 258, 278, 306, 340.
- Polihroniade și Loidi* 550.
- poliția*: din București 18, 152—153, 198, 567, 580—581; din Iași 290, 293.
- Polonia, polonezi* 26, 36, 250, 475—476; conspiratori în Principate 246, 500, 502 514; Principatele comparate cu ~ 184, 437.
- pompieri* XXI, 292.
- pontași v. *clase și pături sociale*.
- Pontoise* (Franța) 358.
- Pop Marțian, Dionisie*, economist 352—353, 421—422; pentru realizarea Unirii în 1857 XVIII, 315, 318—319; corespondență cu gen. Gh. Magheru V, 315—319, 352—354, 421—422.
- Popa Ban Badea*, negustor (Giurgiu) 307.
- Popa Crăciun Marin*, plugar (Giurgiu) 309.
- Popa Manea Dumitru*, băcan (Giurgiu) 307.
- Popa Manea Mihai*, circiumar (Giurgiu) 309.
- Popa Marin*, plugar (Giurgiu) 309.
- Popa Radu Ion*, plugar (Giurgiu) 308.
- Popa Radu Sandu*, circiumar (Giurgiu) 311.
- Popa Stan*, circiumar (Giurgiu) 311.
- Popescu*, preceptor al copiilor lui I. Ghica 256, 259, 280, 281, 287, 362, 390.
- Popescu, Dimitrache*, bogasier (Giurgiu) 312.
- Popescu, Ganea*, boiangiu (Giurgiu) 307.
- Popescu, Ilie*, casier de poștă (Giurgiu) 312.
- Popescu, Marin*, băcan (Giurgiu) 309.
- Popov* (Popoff), consulul Rusiei la Iași 171, 452, 576.
- Popovici, Gr.* (Giurgiu) 307.
- Portărescu, Răducanu*, funcționar (Giurgiu) 310.
- poștă*: moldoveană 289, 521; munteană 376, 599; austriacă 49, 192, 196, 215, 222, 541; rusească 117, 252, 426, 482.
- Potosca*, principesa 607—608.
- Poujade, E.*, consul francez la București 18 22, 47, 64, 72, 73, 223, 226; emisarul Ghiculeștilor XVIII, 19, 25, 27, 64, 183—184, 185, 218, 260, 487; cointeresat în concesionarea căilor ferate 183—184; caracterizări 93, 97, 327, 331, 472; corespondență cu Al. D. Ghica 183—185, 284—286, 390—391, cu St. Marc Girardin 286.

Poujade, Maria, soția lui Eugène Poujade și nepoata caimacamului Al. D. Ghica 64, 65, 185, 331, 391, 499.

Poumay, J., consulul Belgiei în Principate 47.

Poupou v. *Golescu Radu*.

Poyenar v. *Poenaru*.

Praga 117.

Prăjescu, antiunionist moldovean 254.

Predescu, Eugen, deputat în Divanul ad-hoc din București 214, 329.

presă și propagandă XX, XLVIII, 52, 58, 82, 100, 103, 166, 178, 185, 212, 263, 266, 292, 371, 527, 578–579, 657; publicații și propagandă unionistă VI, XV, XVI, XVIII–XX, XXIV, XXVII, 13, 15, 75, 81, 111, 116, 123, 129, 149, 150–151, 170–171, 172, 182, 187, 188, 189, 190, 203, 206, 207, 210, 212, 215, 217, 221, 235, 236, 243, 253, 258, 267, 275, 277, 279, 280, 294, 299, 319, 327, 329, 332 (n. 1), 333, 343–344, 357–358, 359, 367, 369–370, 381, 434, 441, 488, 490, 500, 501, 508, 571; presă antiunionistă XLII, 87, 90, 191, 373, 416, 650; propagandă pentru candidaturi personale 80, 82, 86, 87, 117, 163, 165–166, 185, 258, 262, 284, 285, 340, 354–355, 360; legea presei XVIII, 114, 263, 265, 279, 457, 459, 460, 534; libertatea presei, cenzura XVI, XVIII, XXX, 57, 71, 74, 116, 117, 138, 181, 189, 190, 197, 204, 205, 207, 209, 215–216, 222, 231, 258, 384, 441, 446, 450, 460, 501, 536.

„*Presse*” (Die ~) (Viena) 316, 317.

„*Presse*” (La ~) 52, 82.

„*Presse d'Orient*” (La ~) XLII, 79, 277, 324, 333, 579.

pretendenți la domnie și cămăcămie XIII, XXIII, XXIV, 385–387, 397, 401, 407; Moldova X–XII, XVII, XXV, XXXIV, 362–363, 373, 387, 399, 401, 402, 406, 412, 433, 466, 469–470, 507; Țara Românească X–XI, XVI, XX, 32–33, 35, 36, 37, 53, 70, 71, 122, 175–177, 249, 250, 256–259, 259–260, 338, 339–340, 373, 377, 379, 380–382, 393–394, 420, 472, 477.

prințul străin, chestiunea XX, XXVIII, XXXIV, XLVI, 40, 82, 93, 95, 97, 109,

110, 121, 132, 134, 136, 140, 142–143, 186, 187, 192, 194, 195–196, 199, 209, 214, 217, 221–222, 224, 230, 231, 240, 250, 256–257, 259, 313, 340, 373, 374, 479; ~ după 24 ian. 1859, XLI–XLII, XLIV, XLVII, 545, 597, 616–617, 639; v. și *domn, domnie*.

Principate, Principatele Unite – passim.

„*Principatele Unite*”, problema titulaturii XXIII, 443, 452, 474, 653.

Pristanda v. *Hagi Tudorachi*.

problema agrară XXII, XLVI–XLVII, 214, 220, 351, 366, 424, 425, 485, 616.

Prodan, doctor, subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 294.

Prodan Ienacachi subscrie pentru „*Étoiles du Danube*” 295.

Prokesch Osten, Anton von, internunțiu și ambasadador al Austriei la Constantinopol XL, 53, 89, 90, 98, 117, 246, 519, 536, 577.

Proudhon, Pierre Joseph, socialist francez 609.

Pruncu, G., administrator la Focșani 293; deputat în Adunarea electivă 479.

Pruncu, G. G. (fiul), administrator la Focșani 302.

Prusia 391–392, 621; politică externă 526, 584, 600, 608, 612; ingerințe în Principate 251, 317, 318, 383, 411, 452; în problema investiturii XXXVII, XLII, 512, 519, 525, 536, 568–569, 572, 599, 652–653; concesiune 105, 106, 109.

Prut, navigație 117, 156–157.

„*Punch*” (The ~) 232.

Puterile garante (Marile Puteri, Puterile europene), față de Unire XXVI, 70, 95, 103, 140, 147, 184–185, 188, 190, 192, 203, 247, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 282, 315, 216, 318, 342, 343, 353, 363, 383, 416, 452, 454, 458, 474, 479, 487, 489;

dubla alegere, investitura XXXVI–XXXVII, XLIV, XLVI, XLVII 508, 520, 541, 542, 548, 561, 562–564, 567–569, 570–571, 574–574, 578, 579, 582, 585, 589, 592 – după conferința din aprilie 593, 594, 599, 602–603, 604–607, 610, 612, 613, 614, 615, 618, 619, 621, 622, 637, 641, 645, 648, 649, 654.

„Quarterly Review” 360.
Queen's Advocate, for superior juridic din Anglia 547.
Quelques pages de ma vie, broșură 175, 176, 179.

Racolă, C. 434.
Racoviță, Constantin A., în comitetul electoral din București 214.
Racoviță, Grigore, membru al Înaltei Curți de Justiție sub B. Știrbei 139.
Racoviță, G., agă, deputat de Vaslui în alegerile frauduloase 290.
Radu Badea, zidar 307.
Radu Basarab (Negru Vodă) 365.
Radu Dragomir, cojocar 310.
Radu Dumitru, cojocar 310.
Radu Ion, cojocar 312.
Radu Marin, croitor 310.
Radu, Panait, antiunionist din Iași 264, 298, 470.
Radu sin Radu, plugar 310.
Rafailă Dimitrie, subscris pentru „Étoile du Danube” 295.
Rafailă Toma, subscris pentru „Étoile du Danube” 299.
Ragusa (Dalmația) 577.
Rallet, D. XV, 59, 164, 170, 171, 257, 267, 273, 296; misiuni la Constantinopol (1856) 58–59, 78–79; ~ la București 228, 229, 230, 233, 255, 262–266, 274–275, 276, 281, 372–376; ~ la Paris XXIII, XXIV–XXV; membru în Comitetul Central al Unirii din Iași, secretar al Adunării ad-hoc 231–232, 242, 271, 325–327; întruniri politice în locuința sa 215–216, 302–303, 435, 483; publicistică XII, XX, XXI, 124, 203, 372, 374; apel la colaborare moldo-munteană 162–164, 396–397; caracterizări XXII, 327, 387; corespondență cu: I. I. Filipescu 292–294, 362–363; ~ Comitetul unionist din Bacău 242–243; ~ I. Ghica 79, 109–110, 116, 162–164, 201–203, 230–233, 262–266, 372–374, 385–388, 396–397; ~ generalul Magheru 79, 124–125, 261–262; ~ D. A. Sturdza 230–233, 261; ~ Chr. Tell 327; valoarea documentară a scrisorilor XXI.

Raluța, în corespondența lui Hurmuzaki 417.

(*Randon, C. A.*), mareșal al Franței 569, 570.
Raleu Iordan, pescar 310.
Rayneval, conte 234.
Rădanțu, Ion, plugar 308.
Răsuceanu, Matei, preocupat 309.
războiul Crimeii XV, XXXVIII, 17, 23, 25, 26, 35, 40, 47, 236, 239, 245, 250, 262, 387, 515, 521, 608.
războiul franco-sardo-austriac (1859) XLI, XLII, XLIII, XLV, XLVI, 515, 516, 524, 526, 544, 545, 549, 552, 576–577, 582, 584, 586, 590, 592, 595, 598, 599, 607, 608, 611, 619.
răzeși v. clase și pături sociale.
Răzmeriță (Rezmiriță), deputat al răzeșilor 212.
Rechberg, J. B. von, ministru de externe al Austriei (1859) 595.
Redcliffe v. Stratford de Redcliffe.
reformele sociale XXIII, XLVI, 321, 328, 333, 356, 392 v. și *problema agrară*.
Regnault Elias, istoric și publicist francez 79, 385–387.
Regulamentul organic 106, 232, 240, 260, 264, 269, 270, 277, 321, 357, 365, 426, 457, 458, 464, 585; atitudini față de ~ XII, XVI, XLVII, 15, 28, 96, 140, 180, 541.
Reșid-Pașa, Mustafa, mare vizir (nov. 1856–aug. 1857, dec. 1857–ian. 1858) 98, 99, 150, 154–156, 159, 184, 205, 209; ministru de externe 297, 298, 330; moartea sa 364; scrisoare de la fostul domn Gr. Ghica 154–156.
Reuss, principat german; decorații 359.
revoluții, răscoale
 răscoala poporului din 1821, 274, 323;
 revoluția din 1848 XI (n.1), XII, XV, 30, 37, 44, 50, 124, 188, 189, 190, 220, 221, 240, 258, 262, 274, 315, 363, 436, 486 v. și partide politice, oamenii de la 1848;
 teama de revoluție XLI, XLV, 32, 133, 136, 247, 291–292, 348–349, 351, 400, 523, 525; ~ în alegerile din dec. 1858–ian. 1859, XV, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXV, XXXVI, 379, 433, 448, 450, 476, 477, 489, 498, 503, 507, 513.
 „*Revue des deux mondes*” 217, 286.
 „*Revue Européenne*” 570.
Ribourt, colonel francez 570.

- Richthofen, Emil von*, comisarul Prusiei în Comisia europeană de anchetă 229, 230, 233, 244, 253, 262.
- Ristea Lazăr*, dulgher 309.
- Riza Paşa*, general turc 514.
- Ritnicu Vlcoii*, unioniști arestați la ~ 131.
- Rîndunica Gheorghe*, circiumar 311.
- Rîșcanu*, egumen, deputat în alegerile frauduloase din Moldova 288, 290.
- Rîșcanu Toderiță* (Rășcanu), deputat de Vaslui în alegerile frauduloase 290.
- Robespierre. Maximilien de* (1758—1794) 358. robi v. *clase și pături sociale*.
- Rolla, C.*, 162, 165, 170, 181, 481; membru în Comitetul Central al Unirii, secretar al Divanului ad-hoc din Moldova 303, 325.
- Roman*, oraș, ținut 171, 207, 209, 300, 416, 421, 429; activitate unionistă, alegeri 1857, 1858, 207, 211, 212, 252, 253, 267, 268, 281, 289—293, 297, 445—446; V. Alecsandri candidat la ~ 302—303; I. Maiorescu la ~ 426, 427; ispravnic de ~ v. Tincă P.; staroste de ~ v. Bitrou; scrisori din ~ 267—268, 271—274, 323—324, 337—338, 425—426, 445—446.
- „*Romania*” 446.
- Romanov*, imprimerie din București 274—275.
- „*Romanul*” („*Romfnul*”), sub direcția lui C. A. Rosetti XLVI, 410, 437, 461. 555.
- romîni* (Roumains, Valaques) passim.
- Romînia* :
- Romînia* (Țara Românească) 158, 159, 188, 262, 293, 316;
- Romînia* (Moldova și Țara Românească Moldo-Valahia) XII (n. 6), XXXVI, 79, 234, 246, 250, 265, 496, 499, 507, 547, 574, 584, 614.
- Romînia* (în conturul dacic) 253, 315, 318, 527.
- „*Romînia*” (1856) 78.
- „*Romînia Literară*” 16.
- Roselli, C. A.* (Rusetache) X, 360, 361, 436, 571; întors din exil 287; în alegeri 1858, 454, 461, 462, 464; pentru Al. I. Cuza 496, 497; publicist XLVI, 190, 461; colaborare cu moldovenii 206, 453, 487; atitudine, caracterizare XIV, 330, 335, 336—337, 361, 369, 379 (n. 1), 639.
- Roselli, Grigoriță*, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Roselli, Ioan C.*, candidat guvernamental în alegeri (Țara Românească) 186.
- Roselli, Lascăr*, pretendent, deputat în Adunarea electivă 470, 480, 481, 482, 484.
- Roselli, Nicolae*, membru în delegația munteană la Constantinopol (1859), rechemat XL, XLI, XLII, 536—538, 565, 576, 577.
- Roselli, Radu* (probabil Răducanu), subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 297.
- Roselli, Radu* (Rodolphe), prefect al poliției, membru la Curtea de apel din București 18, 41, 44, 45, 66, 67, 418, 420.
- Roselli, Scarlat*, ministru de finanțe sub cămăcămia lui Th. Balș 210.
- Roselli, Scarlat* (Graful) în anturajul caimacamului Al. D. Ghica 186; legături cu Stanley 356.
- Roselli-Bălănescu*, logofăt 208, 210.
- Roselli-Bibica*, administratorul Brăilei 249—252.
- Roselli Orășanu, C.* (Roset), subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Roselli-Rosnovanu, Gheorghe*, separatist moldovean 170.
- Roselli-Rosnovanu, Nic.*, pretendent (1855—1856) XVII.
- Roselli-Rosnovanu, R.* subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 296.
- Roselli-Rosnovanu, Roxandra* 171.
- Roselli-Solescu*, familia Elenei Al. I. Cuza 519.
- Roselli-Teșcanu, C.*, în comitetul unionist din Bacău 261, 271; strînge fonduri pentru „*Étoile du Danube*” 295, 300; corespondență cu D. A. Sturdza 267—268.
- Roselli-Teșcanu, Frosinița* subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 294.
- Roșu Nicolae*, plugar 309.
- Roșescu, Constantin* 171.
- Rotschild*, bancher (Franța) 183—184, 515.
- Routchouk v. Rusciuc*.
- Rousso, N.*, *Suite ou Supplement* .. 79.
- Rucăreanu, N.*, deputat în Divanul Țării Românești 336.
- Rugină* 338.
- Rusciuc* (Rouchtchouk, Routchouk) 22, 39, 41, 159, 168, 245, 249, 250—252, 262, 491.

Ruse sin Nicolae, grădinar 310.

Rusetache v. Roselli C. A.

Rusia XIV, 29, 31, 47, 48, 52, 251, 341, 371, 398, 465, 475—476, 514; politică externă europeană 252, 316, 387, 412, 515, 525, 526, 582, 584, 587, 611, 612; în Orient XIII, XLIII, 26, 187, 266, 362—363, 383, 386—387, 390—391, 408, 514, 535, 584, 585;

Rusia și Principatele 15, 35, 37, 43, 47, 71, 78, 92, 97, 121, 129, 138, 199, 234, 284, 287, 316, 368, 369, 384, 385, 398, 390—391, 391, 403, 428, 514, 523, 545, 570, 577, 598, 637 (n. 1); favorabilă Unirii XIII, XIV, XLIII, XXXVIII, 44, 50, 95, 163, 202, 203, 242, 250, 264, 372, 383, 386, 533, 598; susține dubla alegere XXXVII, XLII, 525, 549, 568—569, 572, 573, 592, 599, 637;

propagandă ortodoxă rusă la romîni din Transilvania 414.

Rusu, doctor, Iași 216.

Russel, John, lord, om de stat englez 541, 543.

Rustem-Bey, fost secretar al lui Fuad Effendi la București 382, 384.

Sucy, Samuel de, redactor la „Journal des Débats” 284, 286.

Sadyk Pașa, Mehmet (Mihail Czajkowski), emigrat polon, în serviciul Porții VI, 260, 475, 476, 514, 522, 577, 602; atitudine față de romîni, antiunionist XIX, XXI, XXXVIII—XXXIX, 17, 237, 251; corespondență cu Alléon 244—247, 247—249, 249—252; ~ și relații cu Gradowicz 237—238, 486, 524, 634—635, 642, 645, 646; soția sa (*Louise, Ludwika Sniadecka*) XXXVIII—XXXIX, XLI, 247; poloneză, informatoare în serviciul Porții, ostilă Unirii VI, VII, XXXI—XXXII, XXXVIII, XXXIX, XLIII; corespondență cu Gradowicz 414—415, 439—440, 450—451, 472, 475—476, 487—488, 502—503, 512—513, 514—516, 522—523, 523—524, 524—526, 526—527, 528, 535, 544—546, 552—553, 565—566, 576—577, 586—587, 592—593, 598, 599,

601—602, 611, 629—630, 632—633, 642—643, 645—646.

Said Effendi, secretar al lui Riza Pașa 514.

Saillard, din consulatul francez (București) 46, 47, 48, 51, 53.

St. Arnaud, mareșal francez (1798—1854) 26.

St. Marc Girardin, publicist francez 284; scrisoare către Poujade 286.

Sait Pașa de la Rușciuc 79, 159.

Saknissi 79.

Salonic 515.

saline 411; arendare 72, 163.

Samos, insulă 580—581; Ion Ghica prinț de ~ XIII, XX, XXVII, 17, 23, 27, 49, 57, 66, 67, 68, 69, 70, 94, 110, 162, 169, 179, 180, 189, 229, 234, 241, 243, 244, 266, 277, 281, 348—349, 357, 359, 368, 384, 438, 440, 476, 529, 546, 552, 565—566.

Sanjouand v. Bibescu Gh.

Sappa-Tappia, g-ral din Tunis 317.

Sarariu Ilic, subscrie pentru „Étoiles du Danube” 295.

Sardinia, sarzi 244, 388—389, 598, 624, 641; favorabilă Unirii XL, XLII, 150, 383, 525, 538—540, 549, 572.

v. și *războiul franco-sardo-austriac, Piemont.*

Sarfel Effendi (Safet, Safvet) comisar turc în Comisia europeană de anchetă, ostil Unirii 93, 97, 100, 237; la București 207, 213, 283, 301, 347, 377, 379, 381; primește pe P. Balș 275; în Moldova 230, 239—240, 246, 253, 254, 261, 263, 265, 270; spre Paris 379; caracterizare XXIII, 95, 221.

Săpunaru, Stancu, săpunar (Giurgiu) 310.

Scăraru, boerinaș (Brăila), antiunionist 251.

Scheleti, P., colonel și director al departamentului de Interne sub Vogoride 298, 302, 303, 304.

Schinas, junior, la Paris 352.

Schinteghți, moșia lui I. Bălăceanu 640.

Schlenk, în complotul de la București 644.

Schleswig-Holstein 316.

Schoenbrun (Viena) 369.

Schwarz 568.

Schwartzenberg, general austriac, constituția lui ~ 111.

Sclopis, președintele Consiliului contenciosului diplomatic (sard) 538.

- Scotia* (Țcoșce) 133.
- Scriban, Filaret*, unionist, frate cu Neofit 110, 254.
- Scriban, Neofit*, arhimandrit, activitate unionistă 110, 218, 254, 266; 275—276; în misiune la București 2.
- Sebe Ghiță*, pescar (Giurgiu) 307.
- Sebeni* 160, 191.
- „*Secolul*” XI (n. 2), XX; devine „*Timpul*” 239.
- Schwerin* (Mecklemburg-), ducat german 360.
- Sefels de Soldenhof*, emigrat polon 414—415.
- Semendria* (Serbia) 472.
- Semlin* (Serbia) 535.
- „*Sentinela Moldovii*” 109.
- separatiști v. *partide și grupări politice*.
- Serbia, srbii* 387, 465, 512, 513, 523; srbii sub comanda lui Sadyk 475; srbii din Voievodat 527, 387, 465, 512, 513, 523, 475, 527.
- Serghiade, Costache* 44; fost exilat, legături cu Bălăceanu 27, 38, 41; spionează pe Alison 38, 41, 44, 68, 86.
- Serghiescu* (-Naționalu), *Marin*, exilat 134, 135, 380, 386, 396; asistă la ședințele Divanului ad-hoc din Moldova XXII, 324 (n. 1), 325—326; strnge abonamente pentru „*Presse d'Orient*” 333; întlnirea cu Sadyk Pașa 244, 246; scrisoare către Chr. Tell 326—327.
- Serrurie, Gr.* (Sergiu), fost exilat 125, 158—159; activitate unionistă, deputat de Giurgiu XX, 190, 219—220, 226—228, 313—314, 413, 436; corespondență cu Gh. Ghica 314—315; A. G. Golescu 219—220, 226—228; Chr. Tell 158—160, 187—191.
- Sessia* (Italia) 598.
- Sevastopol*, asediu, cădere 26, 40, 48, 50, 51.
- Seymour, George-Hamilton*, lord, diplomat 65.
- Sfetcu Stoian*, cojocar (Giurgiu) 311.
- Sfitovanul Anghel*, clrciumar (Giurgiu), 307;
- Sibiu* (Heimarnstadt) 351.
- Sideri*, grec, atașat vicconsulului francez din Brăila 252.
- Sigmaringen*, principat german; decorații din ~ 359.
- Siléon* (Dorohoi) 573, 576.
- Silvan Ion*, cleric 162, 163; deputat în alegere frauduloase 288, 290, 291, 292.
- Sima Stan*, cojocar (Giurgiu) 311.
- Simon, Jules*, filozof și om politic francez 284.
- Sion, Costachi* (Bacău) 302.
- Sion, G.*, scriitor, propagandă unionistă XVI, XXIX, 20, 21, 165, 170, 206, 211—212, 215, 426, 482; alegerea de la 24 ian 492, 493.
- Siret*, navigația 116, 117, 149—150, 157.
- Siria* (Syrie) 143.
- Skiliti*, casă de credit ~ 550.
- Skupstina* (Skupstchina) (Serbia) 513, 522, 523, 525.
- Slatina* (Ol) 240.
- Slav Ivan*, simigiu (Giurgiu) 311.
- Slav Minciul*, dulgher (Giurgiu) 311.
- slavi* 26, 386, 577, 584; slavo-bulgari 533.
- Slănic* (Mold.), „*Étoile du Danube*”, subscripție pentru ~ 300.
- Slătineanu, I.*, ministru al lui Stirbei 38, 186; pretendent XVII, XXIV, XXVI, 76, 77, 382, 394, 404, 420; caracterizări XXXI, 68, 84, 379, 405, 433.
- Smaier*, subscris pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Smirna* (Smyrna) 354, 371, 582.
- Sniadecka Ludwika* v. *Sadyk Pașa. soția lui* ~.
- Sobornicescul Hrisov* 416, 429.
- Sala Elefantului din Muzeul de istorie naturală* (Iași) XXXIV, 480, 483; v. și *Adu-nările electice*.
- Socola* (Iași) 428; seminarul de la ~ 253, 266.
- Sofia* (Bulgaria), trupe turcești 595.
- Sofronie Miclescu*, mitropolitul Moldovei 110, 232, 242, 254, 304; atitudine unionistă 261, 264, 266, 268, 270, 287, 288, 292.
- Soliman Pașa*, abuzuri în București 76.
- Soubiran Aurelie* v. *Grlica Aurelia*.
- Spa* (Belgia) 278.
- Spania* (Espagne) 323.
- Sptnul Anghel*, dulgher (Giurgiu) 307.
- spitalul militar* (București) 76.
- Stadion, J.*, ministru austriac, constituția lui ~ 111.
- Stan Andrei*, băcan (Giurgiu) 307.
- Stan Costache*, cojocar (Giurgiu) 312.
- Stan Păun*, dogar (Giurgiu) 310.
- Stanciu Radu*, abagiu (Giurgiu) 311.
- Stancu Barbu*, plugar (Giurgiu) 307.
- Stancu Tudor*, cojocar (Giurgiu) 312.

- Stanley*, secretarul ambasadei engleze la Constantinopol XXIII, XXIV, 187, 194, 382; la București 41, 42, 43, 45, 46, 48, 49–50, 52, 55, 63, 223, 226, 354, 363–364; în Moldova 233, 244, 263–264; legături cu Ion Ghica 242, 243, 276–277, 280, 320; alitudine și caracterizări 233, 244, 263–264, 354, 356, 362, 363–364, 367–368, 375–376.
- Stănculescu, Ioan*, marchidan (Giurgiu) 308.
- Stale Ștefan*, butseri (Giurgiu) 311.
- Statele Unite ale Americii* 649.
- sleağuri naționale* 397.
- „*Stleoa Dunării*” XIX, XXVIII, XLVI, XLVIII, 79, 107, 108, 117, 210, 211, 217, 452, 490, 642 (n. 1); citită în Țara Românească 121; suspendare și reaparitie XVIII, 137–138, 205, 215–216, 441, 446.
- Sleege, dr. L.*, 617; ministru ad interim la Externe sub Cuza 583; misiuni diplomatice 531, 583, 617.
- Steriadi, Const.* 171; ministru de Finanțe sub cămăcămia lui Al. I. Ghica 153, 186; adinterim sub Cuza 567, 571.
- Stevca*, sîrb 472.
- Stircea*, familie 423, 425, 428.
- Stircea, Elena* 425 (n.2).
- Stircea, Emanuel* 425 (n.2).
- Stircea, Natalia* (măr. Hurmuzaki) 423, 425, 428.
- Stoian Marcu*, simigiu (Giurgiu) 311.
- Stoian Răducanu*, băcan (Giurgiu) 310.
- Stoian Zet Șerban*, plugar (Giurgiu) 312.
- Stoianovici, M.* 228.
- Stoica Gheorghe*, băcan (Giurgiu) 311.
- Stoica Ivan*, bogasler (Giurgiu) 310.
- Stoica Ivan*, tabac (Giurgiu) 312.
- Stoica Penciu*, tabac (Giurgiu) 312.
- Stoica Șarban*, birjar (Giurgiu) 311.
- Stoica Zet Stanciu Ciucă*, circiumar (Giurgiu) 311.
- Stoicescu, Mihai*, staroste (Giurgiu) 310.
- Strambio, C.*, consul italian la București 641.
- Stratford de Redcliffe*, lord, ambasadorul Angliei la Constantinopol 17, 161, 183, 206, 241, 283, 330, 367; legături și influență în Principate 33, 38, 65, 89, 91, 96, 97, 122, 134, 141, 142, 287; caracterizare 386–387.
- Stratulescu, Constantin*, subscrie pentru „*Étoile du Danube*” 295.
- Stratulat, Gh.*, colonel moldovean 209.
- Strauss, Johann*, compozitor vienez 369.
- Străjescu*, reacționar din Moldova 138.
- Sturdza A. A.* (Nabuco), prefect de Iași sub Vogoride 290.
- Sturdza, Alex.* (Birlădeanu), deputat antiunionist de Focșani 210, 218, 287.
- Sturdza, Al. C.* (Coco), separatist 109, 110, 294, 304.
- Sturdza, Agripina* 254.
- Sturdza, Catinca* (mama lui D. A. Sturdza), 115, 118, 210, 212, 216, 217, 254, 291, 292, 298–299, 417, 424, 426, 428, 616.
- Sturdza, Costache* (Constantin, Costlăchiță D. Scheianul), unchiul lui D. A. Sturdza, deputat unionist de Roman, ministru sub Gr. Ghica 117, 161, 162, 170, 171, 207, 208, 209, 211–212, 253, 254, 296, 302–303, 426.
- Sturdza, D. A.*, membru în Comitetul Unirii din Roman 267–268, 271–272, 279, 337–338; în delegație la București 281–282; deputat în Divanul ad-hoc al Moldovei 323–324; secretar al cămăcămiei regulamentare XXIX, 420, 425–426, 428, 478–480, 483; secretar al lui Al. I. Cuza 530–534; activitate publicistică, colaborează moldo-munteană 115, 149, 161, 165, 171, 178, 281, 296, 297; caracterizare 299, 431, 481, 623; corespondență cu: V. Alecsandri 299, 530–531, 531–534; anonim 288–289; 291–292; A. Furnarachi 299–300; I. Gheorghiadu 323–324, 337–338, 445–446; A. G. Goleșcu 435, 448–450, 451–452, 459–460, 478–483, 488–490, 616–617, 627, 625–627, 631–632; C. Hurmuzaki 115, 116–118, 161–162, 206–208, 208–210, 211–213, 215–218, 252–253, 253–254, 272–274, 288–291, 297–299, 302–303, 415–417, 420–421, 423–425, 427–429; I. Maiorescu 425–426, 431–432; P. Mavrogheni 399–401, 406, 408–409; V. Mălinescu 149–150, 150–151, 165, 178, 180–181, 205–206; D. Rallet 261; C. Rosetti Tețcanu 267–268, 271–272; G. Sion XXIX (n.5); M. D. Sturdza 170–171; valoarea documentară a scrisorilor XXI, XXX, XXXIII, XXXIV, XXXV.
- Sturdza, Dim. M.*, fiul domnului XVII.

- Sturdza, Eliza* (născ. Hurmuzaki), soția lui Gheorghieș Sturdza din Dulcești 425 (n. 1); probabil aceeași cu Tița 161, 162, 202, 212, 253, 273—274.
- Sturdza, Gheorghieș* (moșul Georgie) de la Dulcești 425 (n. 1); unchiul lui D. A. Sturdza 115, 212, 273, 274; cumnat cu Hurmuzaki 254, 297, 298; deputat de Roman 207, 248.
- Sturdza, Grigore I.*, ispravnic de Vaslui 171, 302.
- Sturdza, Grig. M.* (Muhlis Pașa) 118, 247, 398, 514; în armata otomană 88—89, 92; pretendent XVII, XXVII, XXIX—XXXI, 92, 450; în alegeri 373, 377, 379, 409—442, 445, 446, 469—472; în Adunarea electivă 480, 483—484, 485, 486; în Comisia centrală de la Focșani XXI, 609; rivalități, relații XXII, XXXIV, 427, 428, 502; conspirator 545, 565, 566, 643; caracterizări 92, 487.
- Sturdza, Ioan G.* 171.
- Sturdza, Matei A.*, fratele lui D. A. Sturdza 170, 171.
- Sturdza, Ruxandra*, sora domnitorului M. Sturdza 373 (n. 1).
- Sturdza, Mihail*, fost domn al Moldovei 97(?), 115, 244, 247, 265, 418; pretendent pentru a doua domnie XVII, XXIV, XXVIII, XXIX, 184, 349, 370, 373, 433, 442, 445, 458, 469—470, 471—472; în Adunarea electivă 480, 485; caracterizare 428, 487; v. și *partide și grupări politice*.
- Sturdza de Tescano, Dimitrachi*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 296.
- Stuttgart*. Întâlnirea dintre Napoleon și tarul Alexandru 315, 316.
- Sue, Eugène, Les mystères de Paris*, 287.
- Suedia* 540.
- Suez*, canalul 354, 373.
- Suhopan, Vlad.* 253—254, 282, 303—304.
- Sulina* 89.
- Sufu* (Soutzo), familie 44, 127.
- Sufu, Alex.*, prefect de Dimbovița 453, 455.
- Sufu, Al.*, reacționar (Moldova) XIII (n. 2); scrie lui Al. Moruzi-Zvorișteanu 303—305, 373—376, 607—610.
- Sufu, Const. A.* (Suțache), ministru de finanțe sub Al. Ghica.
- Sufu, Nicolae*, mare logofăt din Moldova, pretendent XVII; în anturajul caimacamului T. Balș 162, 202.
- Șandor Vasile*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Șcheia* (Roman) 207, 208, 210, 212, 216, 254, 217, 424.
- Șeptilici, Alecu*, subscrie pentru „Étoile du Danube”.
- Șincai Gheorghe, istoria 110.
- Șișul Enache, plugar (Giurgiu) 308.
- Șișul Stan, negustor (Giurgiu) 311.
- Șoșu Marin*, ciurar (Giurgiu) 311.
- Ștefan cel Mare*, monument pentru 162. 164.
- Ștefanaki Portar Bașa v. Grigoriu*, mușardar.
- Știrbei, Barbu*, domn al Țării Românești, pretendent din nou la domnie VII, XXV, XXVI, 24, 37, 121, 123, 191, 378, 381, 396, 407, 418, 433, 514, 553, 581; administrație, guverne XV—XVII, XXXI, 17, 22, 26, 27, 28—29, 30, 34—35, 38, 46, 47, 48, 49—50, 65, 67, 68, 74, 76, 79, 80, 83, 84, 86, 87, 88, 94, 103, 129, 131, 134, 139, 153, 158, 159, 160; politică austrofilă 28, 34—35, 53, 73, 77, 80, 82, 96, 97, 99, 100, 102; opoziția, scoaterea din domnie XVII—XVIII, 22, 25, 26, 28, 29, 31, 33, 40, 41, 46, 48, 51, 56, 66, 67, 73, 83, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 122; lupta pentru recuștigarea tronului XXIV, XXVI, XXVII, XXIX, XXXV, XXXVI, 54, 65, 70, 71, 74, 88, 100, 133, 177, 194, 196, 257—258, 259—260, 277, 283—284, 368, 369; 380—382, 393, 394, 402, 432, 438, 439, 472, 507, 528, 642, 643; alianțe, rivalități, propagandă în țară XXXI—XXXIII, 48, 68, 71, 159, 167, 168, 169, 180, 182, 187, 190, 193, 195, 200, 230, 231, 241, 278, 283, 303, 305, 337, 360, 367, 381, 382, 401—402, 405, 411, 413—414, 419, 420, 438, 450, 451, 465, 477; ostilitate și sprijin străin XXII, 32, 46, 47, 51, 53, 54, 63, 68, 69, 70, 81, 95, 126, 142—143, 167, 169, 184, 221, 223—224, 240, 250, 282, 287, 320, 331, 347, 349, 355, 368, 370, 380, 405, 411—412, 420, 489; comparație B. Știrbei—Al. D. Ghica XVIII, 131, 132, 136, 137, 145—146,

- 147, 154, 160, 179, 181–182, 189, 192, 199, 231;
 caracterizări 17–18, 19–20, 34–35, 69, 138, 139, 140, 143, 145–146, 147, 239, 320, 432;
 v. și *partide și grupări politice*.
- Știrbei, George*, fiul lui Barbu Știrbei, pretendent 23, 49, 54, 55, 56, 72, 73, 79, 175, 176, 201, 238, 355, 370, 423, 432.
- Sulepnicor* (Schoulepnicoff), consul al Rusiei la București (1856) 167, 239.
- Șumla* (Choumla) 189, 219, 554, 582, 595.
- Tabaci* (în 1848) 150.
- Talleyrand-Périgord, Ch. A. M.*, reprezentantul Franței în Comisia europeană de anchetă XV, XX nota 5, 318, 201; la București 120–121, 124, 213, 277, 375; în Moldova 207, 208, 210, 228, 230, 233, 239, 244, 253, 269, 270; atitudine, relații 165, 186, 187, 215, 229, 250, 258, 320, 331, 375, 378, 382.
- Tastu* (*Eugen*), consulul Franței la Iași și București (1855) 19.
- Tănăsescu, Ion*, ampoiăiat (Giurgiu) 308.
- Tărlăsescu*, relații cu Gr. Serrurie 220, 226.
- Tătăranu, Nic.*, ispravnic de Ilfov 571; probabil același: Tătăranu candidat de Vlașca pentru Divanul ad-hoc 315.
- Tchismedgi* v. *Çişmiği*.
- Teașcă Stoian*, plugar (Giurgiu) 320.
- teatru* la București 234, 361.
- Tecuci*, oraș 118, 304; alegeri 290.
- Tell, Chr.*, general 324 (n. 1), 327, 531, 436;
 în emigrație 93, 158, 191; deputat în Divanul ad-hoc 301 (n. 2), 339; membru în Comisia centrală de la Focșani 617, 639; atitudini, caracterizări 188, 189, 342, 344, 380, 617, 639; corespondență cu V. Boerescu 639; N. N. Duillie 435–437; Goleșcu St. 460–462; N. Opran 497–499; Gr. Serrurie 158–160, 187–191; Rallet 327; M. Serghiescu 326–327.
- Teodori*, familie (Roman) (probabil fam. dr. Teodori) 212, 217, 291, 415, 426, 427.
- Teologu, Nic.*, fost emigrat 191.
- Teriakiu, Al.*, director în Ministerul Interne 460; ministru al Cultelor în guvernul C.-Epureanu 597.
- Testa*, baron de, Viena 103, 104, 105.
- Teulescu, P.*, publicist 24, 171, 238; caracterizare, atitudine politică, 334–335, 364–365.
- Texier, Edmond*, publicist francez 166.
- Therapia* (Îngă Constantinopol) 594, 615, 647.
- Theremin, L.*, consul al Prusiei la Iași, 171, 275.
- Tilsit* (tratatul din 1807) 370.
- Thouvenel, E. A.*, ambasadorul Franței la Constantinopol: solicitudine, relații cu Principatele 81, 89, 90, 91, 92, 98–99, 151, 157, 243, 252, 261, 267, 269–270, 297–298, 302; în problema investiturii 612, 638–639, 641, 644, 647, 648–649, 650.
- „*Times*” 93, 97, 178, 185, 522.
- „*Timpul*” XI₂, XX, 24, 220, 222; atitudine 197, 213–214, 328; difuzare 196, 217.
- Tincă Petrache*, revizor departamental, ispravnic la Roman 211, 252, 302; neînțelegere cu C. Hurmuzaki 323, 324, 416, 417, 421, 428.
- tipografii* (Iași) 119, 274.
- Țița* v. *Sturdza Eliza*.
- Tlrgoviște* 51, 233, 240; alegeri 454, 455, 465, 585; regiune 239.
- Tlrauca* (Ternauka Dorohoi) 443.
- Tlrgul Frumos* (Iași) 289.
- Tlrgu Jiu*, în alegeri (1858) 455–456, 464; scrisori din ~ 300–302.
- Tlrgu Ocna*, 117, 406; C. Negri la ~ 137–138, 430.
- Torino* (Turin, Italia) 360, 370, 371, 384, 511, 515, 526, 538, 582, 584, 592;
 V. Alecsandri la ~ XLI 544, 557; Bălăceanu la ~ 305, 306, 369, 374–376, 382–383, 640; A. G. Goleșcu la ~ 147.
- Toncea Ștefan*, circiumar (Giurgiu) 312.
- Tote Tudor Tănase*, plugar (Giurgiu) 311.
- Toulon* (Franța) 361, 371.
- Transilvania* 47, 88, 128 (319), 323; propagandă rusă în biserici 414; urări de unitate națională 527; transilvăneni la Iași XVIII, 161 (v. și Maiorescu, Laurian, Cîmpeanu).
- Tratatul de la Paris XXXVIII*, 72, 82, 83, 98, 113, 124, 163, 180, 202, 209, 216, 230, 264–265, 266, 270, 292, 475, 487, 521, 536, 538, 649.
- Trebizonda* (Asia Mică) 582.

Trésor (?), decret de boierie pentru 419.
Triandafil Dumitrachi, subscrie pentru Étoile
 du Danube 295.
tribul, peșcheș 522, 551, 649.
Tudor sin Neculae, cîrciumar (Giurgiu) 312,
Tudor Petre, cojocar (Giurgiu) 310.
Tudosie Preda, cizmar (Giurgiu) 310.
Tuilleries (Franța) 370, 499.
Tulcea 89, 238, 245, 247.
Tunisia 315, 317.
Turcia (Poarta, Sublima Poartă, Imperiul
 otoman), passim;
 politică internă XXXVII, 17, 53, 90,
 184, 251, 297, 515, 524, 567, 656, 586,
 595, 596; politică externă, Turcia și echi-
 librul european XXIII, XXVI, 26, 93,
 101, 104, 264, 265, 317, 347, 349, 354,
 356, 357–358, 363, 389, 390–391, 392,
 412, 488, 525, 526, 545, 575, 576–577,
 582, 584, 592–593, 600–601;
 politica față de Principate XIX, 14,
 34, 44, 70, 80, 88, 99, 118, 131, 185, 189–
 190, 244, 245, 249, 263, 347, 369, 398,
 416, 428, 523; față de Moldova XVII,
 39, 86, 87 (n.2), 89, 90, 91, 98, 105, 113,
 117, 121, 124, 157, 199, 202, 230, 232,
 242, 261, 274–275, 289, 297, 304, 305,
 350, 426; în conflictul căimăcămici 442–
 445, 451–452, 453, 456, 457–458, 459;
 față de Țara Românească XIX, XXXII,
 XXXIII, 76, 82, 86, 87, 88, 95, 97, 100,
 123, 131, 133, 146, 147, 157, 158, 159,
 160, 183, 184, 186, 211, 221, 248, 249,
 250, 251, 277, 285, 354, 394, 463, 472,
 543, 603, 606; față de Principatele Unite
 XLI, XLVII, 514, 523, 533, 535, 541,
 543, 583, 592–593, 603, 606, 608, 609,
 612, 619, 637, 649, 650, 653;
 pretendenți, influențe XIX, XXV,
 XXXI, XXXVIII, 52, 56, 67, 76, 88,
 99, 106, 129, 135, 151, 165, 200, 201,
 245, 258, 270, 363, 364, 384, 390, 403,
 404–405, 428, 642; atitudine față de
 Ion Ghica XX, XXVI, 53, 85, 86, 168,
 260, 280, 355, 364, 397, 402–403, 438–
 439, 477, 597;
 potrivit Unirii X, XIII, XXXII,
 XXXVII, 93, 97, 100, 103, 104, 110, 111,
 122, 125, 143, 144, 147, 196, 201, 202,
 206, 209, 243, 254, 257, 261–262, 263,

264–265, 268, 270, 294, 349, 386, 561;
 împotriva dublei alegeri XV, XXXIX,
 XLV, 474, 508, 510, 515, 520, 549, 557,
 559–560, 564, 567–569, 571, 574, 579,
 599, 620;
 v. și *Comisari*, *congrese*, *conferințe*,
investitura.
Turcul Ilie, plugar (Giurgiu) 308.
 Turin v. *Torino*.
Turnavitu, Sc., deputat de Argeș în Divanul
 ad hoc al Țării Românești 336; correspon-
 dență cu C. D. Aricescu 19–20.
Turnu Severin 240.
Türr (Ștefan, István) colonel, 48, 52.
Tusculum 425, 426 v. *Dulcești*.
Tusididi, C., subscrie pentru „Étoile du Da-
 nube” 295.
Tutova (ținut) 303.
Țara Românească (Valahia) și passim.
 țărănime v. *clase și pături sociale*.
Țările de Jos 540.
Țafu Stoica, precupeț (Giurgiu) 311.
Țene Ruse, dulgher (Giurgiu) 310.
Țepeș (Tzépèche) (Vlad Țepeș) 369.
 țigani v. *clase și pături sociale*.
Țigara (Cigaras) reacționari din Moldova 138.
Țigănilă Stan, cîrciumar (Giurgiu) 310.
Țintari (macedoneni), proiecte pentru cultura-
 lizarea lor 110.
Țolea sin Țene, plugar (Giurgiu) 311.
Țone Ignat, plugar (Giurgiu) 308.
Ubicini, J. H. A., publicist filoromân XV,
 357, 441.
Ungaria, unguri 26, 356.
 „*Union*”, ziar francez, 500, 501.
 unioniști v. *partide și grupări politice*.
 „*Unirea*”, ziar proiectat de G. Sion 211.
Unirea Principatelor
 „*Dorințele naționale*” – programa par-
 tidei naționale XIV, XX, XXIII, XXXV,
 140, 217, 221–222, 227, 231, 232, 306–
 307, 313, 318, 319, 324–327, 342–344,
 437.
 colaborare moldo-munteană 315; VI,

- XV, XXII—XXIII, 13—14, 57, 78, 124—125, 146, 147, 148, 149—150, 161, 164, 172, 187, 188, 189, 228, 232, 238, 250, 254, 256—257, 261—263, 265, 272, 275—276, 281—282, 292—293; Divanurile ad hoc și ~ 318—319, 325—326, 327, 333, 334, 343, 348—349, 358; ~ pentru un singur domn XXVII—XXX, XXXIII XXXV, XXXVI, 425—426, 448—449, 450, 451, 479, 482, 483, 491, 501, 506; Unirea dorită unanim, lupta maselor VI, IX, XIII, XV, XXI, XXXIII—XXXIV, XXXVI—XXXVII, 13, 14, 27, 31, 35, 44, 51, 93, 95, 103, 107, 109, 110, 111, 115—117, 120, 121, 122, 123, 124, 128, 131, 134, 135, 136, 159, 189, 191—192, 196, 202, 204—205, 215, 217, 218, 224, 231, 238, 247, 248—249, 252, 253, 256—257, 261, 271, 272, 273, 290, 291, 294, 297, 298, 366, 374, 379, 438, 448, 449, 453—454, 460—462, 462—464, 477, 480—481, 486—487, 488—489, 498, 500, 504, 517, 518, 537, 530; 574, passim. Unirea cea mare, deziderat, 526—527.
- Uricariul* lui T. Codrescu (Iași) 110.
- Urusov, P. A.*, general rus 428.
- Vaillant, J. A.* 502.
- Valahia* (Țara Românească) passim.
- Valentineanu, I. G.*, publicist XI (n. 3), XII (n. 6), XV, XXV (n. 7), XLI, 580—581.
- Varna* (Bulgaria) 22, 32, 48; deputăția moldoveană la ~ XX XVI, 490—491, 492, 494, 495; trupe turcești la ~ 554, 561.
- Vasile Petre Calana, cizmar* 307.
- Vasilescu, Filache*, negustor 311, 313.
- Vasiliu Iorgu*, din Botoșani, ispravnic în Dorohoi 302.
- Vasiliu Toma*, băcan 312.
- Vaslui*, oraș, 117, 302; alegeri la ~ 290.
- Valhi*, capitala ins. Samos 94, 362.
- Văcărescu, Maria*, soția marelui ban Dim. Ghica, 413.
- Văleanu, G.*, emigrat, ad-tor de Vlașca 22, 191.
- Vămășescu, Costache*, băcan 309.
- Vegezzi Ruscalla, G.*, filoromân XXV, 384, 526—527.
- Vefik Effendi, Ahmet*, legături cu fruntași politici din Țara Românească 67, 76, 91, 223, 225, 246—247, 252, 390, 488, 514.
- Velceanu, Constantin*, plugar (Giurgiu) 312.
- Velcu Dumitru*, plugar (Giurgiu) 308.
- Velicu Anton*, giambaș (Giurgiu) 307.
- Velicu Mitea*, cavaf (Giurgiu) 309.
- Velicu Pene*, cavaf (Giurgiu) 312.
- Velicu Zoltal, Marin*, plugar (Giurgiu) 309.
- Venier, Lucachi*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Vercelli* (Italia) 598.
- Verdeanu* 254.
- Vescus*, de, consilier în Min. de Externe austriac 105.
- Vevey* (localitate în Elveția), Bălăceanu la ~ 22, 23, 24.
- Vichy* (localitate a Franței) 287, 397.
- Victor Emanuel*, regele Piemontului 318, 376, 537, 557, 586, 590.
- Victoria*, regina Angliei 51, 117, 524, 601.
- Vidrașcu, I.*, subscrie pentru „Étoile du Danube” 295.
- Viena* 105, 117, 301, 317, 351, 370, 511, 513, 570, 602; pretendenți români, intrigi la ~ XIII, XV, XXIV (n. 7), 14, 24, 68, 369; Bălăceanu la ~ 25, 33, 36, 54, 55; Gh. Bibescu și ~ 37, 182, Cantacuzini la ~ 26, 84, 85; Gr. Al. Ghica Vodă la ~ 103, 155, 157; Ion Ghica și ~ 27, 282; Dr. Steege la ~ 531; B. Știrbei și 30, 34, 73, 77, 82, 221, 412; Al. Suțu la ~ 607—610; presa din ~ XVII, 86, 316; scrisori din ~ 103—106, 315—319, 607—610.
- Villece vezi: *Előpatak*.
- Vilcu Nicola*, cavaf 312.
- Vitrban Nicola*, plugar 310.
- Vitrban Paraschiva*, precupeț 310.
- Vitrnav Dumitrache* 207.
- Vitrnav Grișore*, deputat de Roman 252, 272, 274, 323—324; delegat al unioniștilor moldoveni la București 281.
- Vitrnav Scarlat* 207, 428.
- Vilara Alexandru* 130.
- Villafranca*, armistițiul de la ~ XLV.
- Violet* 59.
- Vișan Toader*, plugar 311.
- Vișănescu, Ioniță* brașovean 308.
- Vlaslo, Dem.*, negustor din Brăila 244, 245, 246; soția lui ~ poloneza 246.

Vlașca, județ, alegeri 280, 306, 314.

Vlădoianu, Barbu, general, incidentul armat de la Buzău 102; propus caimacam al lui Cuza 493; ministru 504, 505, 562, 563, 567, 597.

Vogoridi, Cocușa, născută Conachi, soția lui. Nicolae ~ 58, 215—216, 431.

Vogoridi, Nicolae, caimacam al Moldovei 57, 58, 117, 255; numire și destituire 201, 202, 209, 400, 420, 430, 442; antiunionist, protestele unioniștilor XXI, 197, 199, 208, 210, 212, 217, 228, 230, 247, 248, 253, 254, 257, 263—266, 271—274, 281, 287, 324, 471; ministru 162, 165; administrație, samavolniciei XXX, 269—270, 290, 297, 302, 304, 333, 334, 373, 409, 441, 442; caracterizări XXIII, XXXIV, 202, 206, 235—236, 239, 244, 245, 246, 252, 264, 298, 357, 359, 367, 418, 428, 479; vezi și *partide și grupări politice, alegeri*.

Vogoride, Ștefan (bătrnul) 274.

Voicu Păun, măcelar 312.

Voicu Petre, cizmar 310.

Voiculescu, Stan, negustor 313.

Vollaire 398.

Vorabiejesco (Vrăbiescu ?), antiunionist din Brăila 251.

Vrana, primește scrisori de la Rosetti 537.

Vucici (Vouchich), *Toma*, om politic srb 475, 525.

Vucinic, legături cu C. Hurmuzachi 302.

Vulpachi v. Filipescu I. A.

Vulturul v. „Zimbrul și Vulturul”.

Walewski, Alexandre, ministru de Externe al Franței XX (n. 4). 318, 330, 412, 475, 552; legături cu Principatele 32, 157, 184—185, 260, 261, 542, 543, 569; președinte al Congresului și al Conferinței de la Paris 80, 185, 391, 532, 561, 639, 641.

„*Wanderer*” 353.

Weichersheim, companie austriacă 105, 106.

Westmoreland, John-Fane, ambasador al Angliei la Viena, 25, 26, 27, 33—36, 54, 55.

Wied, principesă de ~ 208.

Wiener-Neustadt. Academia Militară din ~ 423.

Wierzbicki (Murad Bei), polonez, complotul lui ~ 514, 545, 571, 611, 612.

Wildenbruch, Ludwig von, ministrul Prusiei la Constantinopol 135, 136, 142, 148; — 520.

Wimpffen, A. von, aghiotant al generalului Coronini XI.

Xenopol, A. D. VIII, XXXVIII.

Yahia Pașa 655.

Yeh 355.

Zach, emigrat polon 522, 535.

Zaharia Radu, cărciumar 310.

Zalomil, S. 421.

Zamoyski, general polonez, emigrat 17, 246.

Zane, Alexandru, emigrat 266.

Zappa, Ev., consulul grec la București, 408, 412.

Zedlitz, baron v. 86, 87 (n. 2), 103—105.

Zertendis 196.

„*Zimbrul*” XVIII, XXVIII. 137, 138, 441, 446.

Zinica, în corespondența lui C. Hurmuzachi 417.

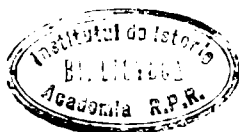
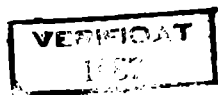
Zizin, v. I. Alex. Cantacuzino-Pășcanu 181, 486.

Zollverein, Companie 89.

Zürich, pacea de la XLVI, 638, 641, 644.

Zvoranu, Gheorghe, amplotiat 308.

Zvorăști (moșie Dorohoi) 576.

CUPRINS

Prefață	V
Introducere	IX
Lista cronologică a documentelor	1
1855	11
1856	61
1857	173
1858	345
1859	467
Indice	659

E R A T Ǎ

<u>Pag.</u>	<u>rîndul :</u>	<u>In loc de :</u>	<u>se va citi :</u>	<u>din vina :</u>
26	nota 1	„Le Moniteur Officiel“	„Le Moniteur“	autorului
82	4 de sus	manières	matières	editurii
105	28 „	Weichenscheimer	Weicherscheim	autorului
116	2 „	lași, iulie 1856 ^{a1}	[lași, iulie 1856] ¹	editurii
261	23 „	mehement giamil	Mehemet Giamil	„
404	11 de jos	démision	décision	autorului
432	5 de sus	lesson	leçon	editurii
515	18 de jos	Mague	Magne	autorului

Documente privind Unirea Principatelor

Redactor responsabil: ALEXANDRU VASILE

Tehnoredactor: ION GHICA

Dot la cules 06.08.1963. Bun de tipar 22.01.1964. Apărut 1964. Tiraj 1120 ex. Hîrtie velină de 63g/m² 700 x 1000/16. coli editoriale 57.09. Coli de tipar 47 A 00704/1963. C. Z. pentru bibliotecile mari 9(498) • 1854 - 1859 • (001 - 12). C. Z. pentru bibliotecile mici 9(R)313.

**Întreprinderea poligrafică „Informația”, str. Brezoianu nr. 23-25,
București, R.P.R., comanda nr. 3568**

Lei 34